DE LA FUNDAREA ROMEI

IV

Biblioteca Centrală
Universitară
Timişoara
02192389

UNIVERSITATEA DE VEST TIMIŞOARA
BIBLIOTECA CENTRALĂ
Vol. nr. 62528
Dul. 404 lit. E

EDITURA ŞTIINŢIFICA
Bucureşti — 1962

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXI

Scanned with CamScanner

1 Mă bucur şi eu că am ajuns la capătul războiului punic, de parcă aş fi fost părtaş la truda şi la primejdiile lui. Căci, cu toate că nu i-ar fi îngăduit unuia care şi-a propus să îmbrăţişeze întreaga istorie romană să se simtă obosit scriind numai cîteva părţi dintr-o operă atît de mare, totuşi, văzînd că pentru 63[1] de ani (căci atîţi au trecut de la primul război punic pînă la terminarea celui de-al doilea), mi-au fost necesare tot atîtea cărţi[2] cîte am scris pentru 487[3] de ani de la întemeierea Romei şi pînă la consulatul lui Ap. Claudius, care a început primul război cu Carthagina, îmi dau seama că, cu fiecare pas pe care-l fac, asemenea acelora care, pornind de la ţărm, înaintează în mare, — mă simt atras spre adîncimi mai mari şi mai de nepătruns; văd că opera mea se măreşte din ce în ce, cu toate că, isprăvind primele cărţi, credeam că lucrarea se apropie de sfîrşit.

După pacea cu punii a urmat războiul cu Macedonia; acest război însă nu se poate compara cu primul nici în privinţa primejdiilor, nici în privinţa vitejiei comandantului, nici a puterii de luptă a soldaţilor; strălucirea acelor regi străvechi[4] şi întinderea stăpînirii acestui neam, care cuprinsese odinioară o bună parte din Europa şi alta şi mai mare din Asia, îl fac încă mai vestit. De altfel, războiul cu Filip[5], început cu 19 ani mai înainte, se terminase de trei[6] ani.

Cauza[7] izbucnirii războiului şi a încheierii păcii[8] au fost aetolienii[9]. Romanii scăpaţi (de grija războiului punic) erau în pace cu Carthagina, dar erau mîniaţi pe Filip, care, pe de o parte, nu respectase nici pacea cu aetolienii

Scanned with CamScanner

şi cu ceilalţi aliaţi din regiune, iar pe de alta, trimisese şi ajutoare[10] şi bani lui Hannibal şi carthaginezilor în Africa. Pe lîngă aceasta, rugăminţile athenienilor pe care Filip i-a încercuit în oraş, după ce le pustiise ţinuturile, i-au îndemnat duplecat pe romani să pornească din nou războiul.

II Cam în acelaşi timp au sosit soli de la regele Attalus[11] şi de la rhodieni[12], aducînd vestea că şi cetăţile din Asia sînt îndemnate la răscoală. Acestor soli li s-au răspuns că de chestiunea Asiei va avea grijă senatul. Rezolvarea în întregime a războiului cu Macedonia a fost lăsată pe seama consulilor[13], care atunci se găseau în provinciile lor (angajaţi în lupta cu boiii). Romanii au trimis între timp la Ptolemaeus[14], regele Egiptului, trei soli şi anume pe C. Claudius Nero[15], pe M. Aemilius Lepidus[16] şi pe P. Sempronius Tuditanus[17], ca să-i dea de ştire regelui că Hannibal şi carthaginezii au fost înfrînţi şi totodată să-i aducă şi mulţumiri pentru că a rămas credincios poporului roman în momente atît de primejdioase, cînd înşişi aliaţii vecini l-au părăsit, şi să-i ceară să-şi păstreze faţă de poporul roman străvechea credinţă, dacă, siliţi de nedreptăţile săvîrşite de Filip, vor începe războiul cu Macedonia.

Cam în acelaşi timp, consulul P. Aelius, după ce a auzit că, înainte de sosirea lui în Gallia, boiii[18] năvăliseră pe pămînturile[19] aliaţilor, şi-a strîns două legiuni formate în grabă pentru a înăbuşi această răscoală; a mai adăugat acestei armate şi patru cohorte din armata sa. Apoi a dat ordin lui C. Ampius, comandantul aliaţilor, să treacă cu această oaste de strînsură prin Umbria (prin ţinutul care se numeşte Tribus Sapinia[20]) şi să năvălească după aceea în teritoriul boiilor. El însuşi s-a îndreptat întracolo, prin munţi, pe un drum deschis.

Ampius, ajungînd în ţinuturile duşmane, le-a prădat la început netulburat şi cu destul folos. Apoi, după ce şi-a ales un loc destul de potrivit lîngă Castrum Mutilum[21], a plecat la seceriş (căci grînele erau tocmai coapte). Dar, deoarece nu cercetase îndeajuns împrejurimile şi nu lăsase puncte de sprijin destul de puternice care să-i apere pe cei care-şi lăpădaseră armele şi se apucaseră de treabă, atacat pe neaşteptate de galli, Ampius este încercuit îm-

preună cu toţi ostaşii care strîngeau grîul. Fuga şi spaima au pus numaidecît stăpînire chiar şi pe cei care aveau arme. Ca la 7 000 de oameni, împrăştiaţi prin lanul de grîu, au fost omorîţi, între care şi comandantul lor, C. Ampius; cei rămaşi s-au îngrămădit, de frică, în castru. Astfel, rămaşi fără un comandant sigur, soldaţii s-au înţeles între ei, şi în noaptea următoare, lăsîndu-şi acolo o parte din lucrurile lor, au ajuns la consul, mergînd prin codri aproape neumblaţi. În afară de pustiirea teritoriului boiilor şi de încheierea unui tratat cu ligurii ingauni, în provincia sa consulul n-a mai făcut altceva care să merite a fi amintit. Apoi s-a înapoiat la Roma.

III Îndată ce s-a întrunit senatul, deoarece toţi senatorii cereau să se vorbească mai întîi despre Filip şi despre plîngerile aliaţilor, s-a făcut numaidecît darea de seamă în această privinţă. Senatul a hotărît în unanimitate, ca consulul P. Aelius să învestească cu comanda supremă pe cine crede el de cuviinţă şi acesta să treacă în Macedonia[22], după ce va lua în primire flota adusă din Sicilia de Cn. Octavius[23]. M. Valerius Laevinus[24], fiind trimis ca propraetor, primi 38 de corăbii lîngă Vibo[25] de la Cn. Octavius şi trecu în Macedonia. Acolo a sosit la el legatul M. Aurelius[26]. Acesta i-a adus la cunoştinţă cîtă armată a strîns regele, cîte vase a pregătit, cum a îndemnat la răscoală, fie el, fie solii lui, populaţia nu numai din oraşele de pe continent, dar şi din insule; romanii trebuie să se străduiască din răsputeri să întreprindă acest război, ca nu cumva Filip să aibă tot atîta îndrăzneală, dacă îi va vedea şovăind, cîtă a avut Pyrrhus, deşi cu un regat mai mic. S-a hotărît ca Aurelius să aducă la cunoştinţa consulilor şi senatului toate acestea.

IV La sfîrşitul acestui an, după ce s-a făcut darea de seamă în legătură cu împroprietărirea veteranilor care purtaseră războiul în Africa, sub conducerea şi auspiciile lui P. Scipio, senatorii au hotărît printr-un decret ca praetorul urban, M. Iunius, să aleagă, dacă el crede de cuviinţă, 10 cetăţeni[27] care să măsoare şi să împartă ţinuturile din Samnium şi Apulia, care erau proprietatea[28]

Scanned with CamScanner

poporului roman. Au fost numiţi P. Servilius[29], Q. Caecilius Metellus[30], C. şi M. Servilius (amîndoi aveau porecla de Geminus[31]) L. şi A. Hostilius Cato[32], P. Villius Tappulus[33], M. Fulvius Flaccus, P. Aelius Paetus[34], T. Quinctius Flamininus[35].

În cursul acelor zile, în timp ce comandantul P. Aelius prezida comiţiile, au fost aleşi consuli P. Sulpicius Galba[36] şi C. Aurelius Cotta[37]; apoi s-au ales şi praetorii Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpurio[38], Q. Fulvius Gillo[39] şi C. Sergius Plancus. Aedilii curuli, L. Valerius Flaccus[40] şi L. Quinctius Flamininus[41], au organizat, cu mari pregătiri şi cu un deosebit fast, reprezentări scenice; acestea au durat vreme de două zile. Ei au împărţit poporului, pe preţ de patru aşi[42], o mare cantitate din grîul trimis de P. Scipio din Asia, cîştigînd prin acestea cea mai mare dragoste şi recunoştinţă din partea poporului. S-au celebrat de asemenea — din nou în întregime —, în trei rînduri, jocurile plebeiene prin grija aedililor plebei L. Apustius Fullo şi Q. Minucius Rufus, care din aedil fusese ales praetor. Cu prilejul jocurilor s-a dat în cinstea lui Jupiter şi un ospăţ[43].

V În al 551-lea[44] an de la întemeierea Romei — cîteva luni mai tîrziu după încheierea păcii cu Carthagina —, în timpul consulatului lui P. Sulpicius Galba şi C. Aurelius, a început războiul cu Filip. Consulul P. Sulpicius, în ziua cînd a preluat funcţia de consul, la idele lui martie[45], mai înainte de orice, a făcut această propunere şi senatul a decretat: să se aducă jertfe de vite mari zeilor pe care îi vor hotărî ei, iar jertfele să fie însoţite de următoarea rugăciune: „Tot ceea ce senatul şi poporul roman va întreprinde în interesul republicii, tot ceea ce are de gînd să săvîrşească în războiul pe care-l va începe, să se sfîrşească cu bine şi cu izbîndă atît pentru poporul roman, cît şi pentru aliaţii lui şi pentru numele latin". S-a mai hotărît ca, după ceremoniile religioase, să fie consultat senatul cu privire la situaţia republicii şi a provinciilor. În cursul acelor zile au sosit şi scrisorile trimise de legatul M. Aurelius şi de propraetorul M. Valerius Laevinus, care au aţîţat şi mai mult spiritele la război. Tot atunci a venit şi o

Scanned with CamScanner

nouă solie[46] de la athenieni cu vestea că regele[47] se apropie de hotarele lor; dacă în scurt timp nu vor fi ajutaţi, nu numai ţinuturile, dar şi oraşul lor va cădea în stăpînirea lui Filip.

Consulii au adus la cunoştinţă că ceremoniile divine au fost săvîrşite după rînduială; de asemenea, a fost anunţat răspunsul haruspiciilor că zeii au fost favorabili, deoarece măruntaiele au arătat semne prielnice, prevestind întinderea hotarelor, biruinţă şi triumf; după acestea s-a dat citire scrisorilor lui Valerius şi Aurelius şi au fost ascultaţi solii athenienilor. S-a dat cu acest prilej un *senatus-consultum* prin care s-au adus mulţumiri aliaţilor[48], deoarece n-au fost clintiţi în credinţă faţă de romani, nici măcar de teama împresurării, cu toate că au fost ameninţati atîta vreme. În ceea ce priveşte trimiterea ajutorului, ei le vor da răspunsul după ce consulii vor trage la sorţi provinciile, şi după ce consulul căruia în va reveni Macedonia va face propunerea, în adunarea poporului, să se declare război lui Filip, regele Macedoniei.

VI Provincia Macedonia îi căzu la sorţi lui P. Sulpicius. Acesta făcu următoarea întrebare în adunarea poporului: „Vrea şi porunceşte poporul roman să declare război regelui Filip şi macedonenilor din regatul lui, pentru nedreptăţile pricinuite şi pentru că au ridicat armele împotriva aliaţilor poporului roman?“ Celuilalt consul, Aurelius, i-a revenit Italia. Apoi şi praetorii au tras la sorţi provinciile: G. Sergius Plancus a primit praetura urbană[49], Q. Fulvius Gillo — Sicilia, Q. Minucius Rufus — Bruttium[50], iar L. Furius Purpurio — Gallia[51]. În primele comiţii aproape toate centuriile au respins propunerea în legătură cu declararea războiului cu Macedonia. Pe de o parte, au făcut aceasta pentru că oamenii, istoviţi de durata şi de greutăţile războiului şi scîrbiţi de atîtea sforţări, nu mai vroiau să înfrunte din propriu imbold alte primejdii, pe de altă parte, pentru că tribunul[52] plebei, Q. Baebius, pornind pe vechiul făgaş al acuzaţiilor, îi învinuiau pe senatori că ei vor să se ţină lanţ războaiele pentru ca plebea să nu se poată bucura niciodată de pace. Senatorii au suportat greu această

Scanned with CamScanner

învinuire şi, revoltaţi, l-au atacat în senat pe tribunul plebei cu cuvinte aspre. Toţi l-au îndemnat pe consul să convoace din nou comiţiile şi să propună din nou aceeaşi lege spre votare, şi „să mustre poporul pentru nepăsarea lui şi să-i arate limpede cîtă pagubă şi dezonoare va aduce amînarea războiului“[53].

VII Comiţiile s-au întrunit pe Cîmpul lui Marte. După ce consulul convoacă adunarea, mai înainte de a trimite centuriile la vot, grăi astfel:

„Mi se pare, cetăţeni, mie, consulul vostru, că voi treceţi cu vederea că acum nu sînteţi consultaţi pentru a alege între pace şi război (căci Filip care ne urzeşte un război năpraznic şi pe mare, şi pe uscat, nici nu ne lasă această alegere), ci acum trebuie să hotărîţi dacă trimiteţi trupe în Macedonia, sau dacă îl aşteptaţi pe duşman în Italia. Ce însemnătate are acest fapt, dacă ceea ce niciodată mai înainte n-aţi încercat în alte războaie, aţi simţit (pe pielea voastră), de bună seamă, în cel din urmă război? Căci cine mai poate sta acum la îndoială că, dacă am fi ajutat la vreme pe saguntinii împresuraţi care se cereau sprijinul (aşa cum făcuseră părinţii noştri cu mamertinii[54]), am fi strămutat în Hispania războiul pe care, tărăgănindu-l, l-am adus pe pămîntul Italiei cu mari pierderi pentru noi? Nu ne mai îndoim de fel că pe acelaşi Filip, care se înţelesese prin soli şi scrisori cu Hannibal să vină în Italia, noi l-am putut ţine pe loc, în Macedonia, numai trimiţînd o flotă sub comanda lui Laevinus, care a şi început lupta pe teritoriul lui Filip. Şi acum, după ce Hannibal a fost izgonit din Italia, după ce carthaginezii au fost înfrînţi, noi şovăim să facem ceea ce am făcut atunci cînd duşmanul nostru era încă în ţară? Să îngăduim ca după ce va fi Athena cucerită, acest rege să constate că sîntem şovăielnici tot aşa cum i-am îngăduit lui Hannibal s-o constate cînd a pus stăpînire pe Saguntum? Însă de astă dată Filip va ajunge în Italia nu ca Hannibal, după cinci luni de la cucerirea Saguntului, ci numai în cinci zile, pornind pe mare de la Corintus. Hai să zicem că nu-l putem pune pe Filip alături de Hannibal, nici pe macedoneni alături de carthaginezi, totuşi, negreşit, îl putem compara

cu Pyrrhus. Să-l comparăm, zic eu? Dar cu cît se deosebeşte un conducător de celălalt şi un neam de altul! Epirul a fost întotdeauna, şi este şi acum, o mică parte din regatul Macedoniei. Filip însă are astăzi în stăpînirea lui tot Peloponezul şi pe argienii atît de vestiţi prin gloria străbună şi prin moartea lui Pyrrhus. Faceţi acum o comparaţie cu situaţia noastră: cu cît Italia era mai înfloritoare şi cu cît mai neştirbită era situaţia noastră cînd comandanţii erau în viaţă, cînd armatele erau tefere, pe care în urmă i-a înghiţit războiul cu Carthagina. Totuşi atacul lui Pyrrhus ne-a zdruncinat zdravăn; şi el s-a apropiat învingător de Roma! Atunci s-au despărţit de noi nu numai tarentinii şi locuitorii de pe ţărmurile Italiei, care se numesc Grecia Mare, încît ai fi putut crede că i-au urmat pe cei de un neam şi o limbă cu ei, ci ne-au părăsit chiar şi lucanii, bruttii şi samniţii. Şi credeţi voi că toţi aceştia vor sta liniştiţi şi ne vor mai rămîne credincioşi după ce Filip va intra în Italia? Căci s-a văzut cum ne-au păstrat credinţa după războiul cu Carthagina! Toţi aceştia vor rămîne alături de noi numai dacă nu vor găsi pe nimeni cu care să se alieze! Dacă aţi mai fi pregetat să treceţi în Africa aţi fi avut şi acum, în Italia, duşmani pe carthaginezi şi pe Hannibal. Războiul să se poarte mai degrabă pe pămîntul Macedoniei decît al Italiei! Să fie pustiite prin foc şi sabie oraşele şi ţinuturile duşmane! Noi am avut întotdeauna mai multe izbînzi şi am fost mai puternici cînd am luptat în afară, decît atunci cînd luptăm în ţara noastră.

Şi acum mergeţi, cu ajutorul zeilor, la vot, şi ceea ce a propus senatul, hotărîţi voi! La acest vot vă îndeamnă nu numai consulul vostru, ci şi voinţa zeilor nemuritori. Căci ei mi-au prevestit, în timp ce le aduceam jertfă şi mă rugam pentru reuşita acestui război, izbîndă şi propăşire pentru mine, pentru voi, pentru aliaţi, pentru numele de latin, pentru flotele şi armatele noastre".

VIII Trimisă la vot după terminarea acestui discurs, adunarea poporului a votat războiul propus. După aceea consulii au hotărît printr-un *senatus-consultum* trei zile

Scanned with CamScanner

de rugăciuni. La toate altarele, zeii au fost rugaţi ca războiul cu Filip, hotărît de popor, să se sfîrşească cu bine şi cu biruinţă. Apoi consulul Sulpicius i-a consultat pe feţiali[55], dacă e mai bine ca războiul pe care-l vor declara lui Filip să-i fie adus la cunoştinţă chiar lui Filip, sau este îndeajuns să se dea veste primei garnizoane întîlnite în ţara lui. Feţialii au răspuns că oricum va proceda va fi la fel de bine. Senatul l-a însărcinat pe consul să trimită dintre feţialii care nu fac parte din rîndurile senatorilor, pe cine va crede el de cuviinţă pentru a declara războiul. Apoi s-a discutat în privinţa armatelor consulilor şi praetorilor[56]. Consulii au primit porunca să recruteze[57] fiecare cîte două legiuni şi să trimită la vatră vechile armate. S-a îngăduit lui Sulpicius, în sarcina căruia cădea acest nou şi însemnat război, să-şi strîngă cît mai mulţi voluntari cu putinţă din armata adusă de P. Scipio din Africa; „totuşi să nu aibă dreptul de a înrola fără voia lui nici un soldat din vechile contingente". Praetorii L. Furius Purpurio şi Q. Minucius Rufus să primească din partea consulilor cîte 5 000 de aliaţi latini; cu aceste trupe, unul să ia în primire provincia Gallia, altul — Bruttium. Q. Fulvius Gillo primi şi el ordin să-şi aleagă, din armata pe care o avusese consulul P. Aelius, pe cei care slujiseră în armată mai puţini ani şi să-şi facă şi el o armată de 5 000 de aliaţi cu nume latin: aceasta să asigure paza provinciei Sicilia. Lui M. Valerius Falto, care în anul trecut fusese praetor în Campania, i s-a prelungit comanda pe încă un an; i s-a poruncit să treacă în calitate de propraetor în Sardinia. Şi acesta să-şi aleagă din armata care se găsea acolo 5 000 de aliaţi cu nume latin, dintre cei cu mai puţin ani de serviciu militar. La rîndul lor, consulii primiră ordin să înroleze două legiuni urbane care să intervină ori de cîte ori va fi nevoie, deoarece în Italia, în timpul războiului punic, numeroase neamuri fuseseră aliate cu Carthagina şi de aceea spumegau de ură. Statul roman avea să se folosească în acel an de şase legiuni[58].

IX În mijlocul pregătirilor de război au sosit soli de la regele Ptolemaeus care au adus la cunoştinţă că athe-

nienii au cerut de la regele lor ajutor împotriva lui Filip. „Însă, cu toate că athenienii sînt aliaţi comuni, regele nu le va trimite lor nici flotă, nici armată pentru a apăra, sau pentru a ataca pe cineva, fără învoirea poporului roman. De aceea dînsul sau va rămîne pe loc în regatul său, dacă romanii au de gînd să apere şi pe aliaţi, sau dimpotrivă, el îi va lăsa pe romani să stea liniştiţi. Dacă romanii preferă această situaţie el va trimite ajutoare pentru a putea scăpa cu uşurinţă Athena împotriva lui Filip. Senatul a adus mulţumiri regelui şi i-a răspuns că „poporul roman intenţionează şă-şi sprijine aliaţii săi. Dacă cumva va avea nevoie de ajutor în timpul acestui război, se va adresa regelui lor: el ştie că forţele regatului lui constituie pentru statul roman un sprijin sigur şi credincios". Apoi, în urmă hotărîrii senatului, s-au dat în dar fiecărui sol cîte 5 000 de aşi.

În acest timp consulii continuau recrutarea şi pregăteau tot ce este necesar pentru război; pentru că cetăţenii erau cuprinşi de un sentiment religios — aşa cum se întîmplă în preajma unor războaie noi — cu toate că se făcuseră sacrificii şi rugăciuni la toate altarele, pentru a nu lăsa deoparte ceva din ce se făcea odinioară, s-a ordonat consulului, căruia îi revenise Macedonia, să făgăduiască în cinstea lui Jupiter şi jocuri şi daruri. Marele pontifice Licinius a întîrziat însă decretul oficial. El a spus că trebuie să se fixeze de îndată suma, pentru că nu se poate îndeplini făgăduiala unei sume neprecise şi pentru că aceasta nu poate fi folosită pentru ţeluri de război; suma făgăduită trebuie numaidecît pusă deoparte, fără a fi amestecată cu alţi bani. Dacă nu se va face aşa, făgăduiala nu va putea fi împlinită după ritual. Cu toate că această părere, cît şi cel care o susţinea îi impresionase pe toţi, consulul a primit totuşi poruncă să consulte şi colegiul pontificilor, dacă este îngăduit să se facă o făgăduinţă, potrivit rînduielilor religioase, fără a fi fixată suma de bani. Pontificii au răspuns că este îngăduit, şi că aşa este cît se poate de bine. Şi astfel, consulul făgădui serbări şi ofrande, repetînd după pontifice cuvintele rostite mai înainte la făgăduinţele

quinquenale[59], cu singura deosebire că suma lor rămînea să fie fixată cînd va socoti de cuviinţă senatul. Înainte s-au mai făcut de opt ori făgăduinţe[60] de „jocuri mari" zeilor, dar întotdeauna suma promisă era fixată dinainte; acum este prima oară cînd această sumă a rămas nefixată.

X În vreme ce gîndurile tuturor erau îndreptate către războiul cu Macedonia, s-a ivit pe neaşteptate, tocmai cînd oricine se temea mai puţin de aceasta, vestea răscoalei gallilor[61]. Însubrii, cenomanii şi boiii, îndemnîndu-i şi pe celini[62] şi pe ilvaţi[63] şi pe celelalte neamuri ligurice, avînd în frunte pe carthaginezul Hamilcar, care rămăsese acolo din armata lui Hasdrubal[64], au întrat în Placentia. Şi după ce au prădat oraşul şi, plini de mîine, i-au dat foc unei mari părţi, lăsînd între ruine, ce ardeau încă, numai 2 000 de oameni, trecînd Padul, au pornit să jefuiască Cremona. Auzind de măcelul cetăţii vecine, coloniştii au avut răgaz să închidă porţile şi să rînduiască străji de-a lungul zidurilor, pentru ca cel puţin, înainte de a fi cuceriţi, să fie asediaţi, ca să aibă vreme să trimită soli la praetorul roman înainte de a fi învinsă cetatea. L. Furius Purpurio comanda atunci, în acea provincie, o armată de 5 000 de oameni, de aliaţi şi latini, ceilalţi fiind trimişi la vatră, aşa cum hotărîse senatul. Cu aceste trupe a sosit la Arminium, în regiunea cea mai apropiată de această provincie. Numaidecît a adus la cunoştinţa senatului, în ce stadiu se află răscoala din Gallia: „dintre cele două colonii care scăpaseră de furia războiului punic, una a fost cucerită şi distrusă de duşmani, cealaltă este împresurată. Nici el nu le va putea fi de vreun ajutor, cu armata sa, coloniştilor aflaţi în primejdie, decît dacă senatul va voi să-i arunce în luptă pe cei 5 000 de aliaţi ai lui, pentru a fi măcelăriţi de cei 40 000 de duşmani (căci atîţia sînt acum sub arme). Această înfrîngere va spori şi mai mult curajul duşmanilor, care se mîndresc încă de pe acum de cucerirea coloniei romane".

XI După citirea acestei scrisori s-a hotărît astfel: „Consulul C. Aurelius să poruncească armatei chemate sub arme a se aduna într-o anumită zi în Etruria, şi să plece

Scanned with CamScanner

în aceaşi zi la Arminium şi acolo sau el să se ducă dacă îi vor îngădui treburile statului, ca să înăbuşe răscoala galilor, sau să scrie praetorului Q. Minucius să pornească după ce vor veni la el legiunile din Etruria, ca să elibereze colonia. În schimbul acestor legiuni el să trimită în această vreme pentru paza Etruriei 5 000 de aliaţi. Totodată au hotărît să trimită în Africa o solie, care să se ducă la Carthagina, şi tot aceeaşi solie şi în Numidia, la regele Massinissa. La Carthagina să dea de ştire că «concetăţeanul lor Hamilcar, rămas în Gallia mai dinainte, fie din armata lui Hasdrubal, fie mai curînd din cea a lui Mago[65], — aceasta nu se ştie sigur, — a aţîţat armatele gallilor şi ale ligurilor, şi călcînd tratatul, a pornit război împotriva romanilor. Dacă carthaginezii vor să se mai bucure de pace, să-l recheme în patrie şi să-l predea poporului roman». Totodată, solii au primit poruncă să aducă la cunoştinţa Carthaginei că nu le-au fost înapoiaţi toţi dezertorii; se vorbeşte că mulţi dintre ei se plimbă liberi la Carthagina. Toţi aceştia trebuie căutaţi şi prinşi, pentru a fi trimişi romanilor, aşa cum s-a hotărît prin tratat". Acestea au fost însărcinările date solilor pentru carthaginezi.

Solii au primit ordin să aducă lui Masinissa[66] felicitări, „nu numai pentru că şi-a recucerit regatul, dar şi pentru că a adăugat o parte foarte înfloritoare din ţara lui Syphax". În afară de aceasta s-a adus la cunoştinţa regelui Masinissa că „romanii au început războiul cu Filip, pentru că acesta a dat ajutor carthaginezilor şi pentru că, în vreme ce poporul roman era în plin război, macedonenii au pricinuit pagube aliaţilor poporului roman. Tot Filip i-a silit pe romani să trimită flote şi armate în Grecia şi faptul că i-a ţinut în chipul acesta pe loc, a fost una din principalele cauze care a întîrziat trecerea armatelor în Africa. De asemenea, să-i ceară lui Masinissa ca să trimită trupe de călăreţi numizi pentru acest război. S-au adus regelui daruri de seamă: vase de aur şi de argint, o togă de purpură, o tunică brodată, un sceptru de fildeş, o *toga praetexta* şi un scaun curul. Şi dacă cumva Masinissa are nevoie de ceva pentru întărirea şi mărirea regatului lor, romanii îi vor sprijini din toate puterile, aşa cum merită".

În acele zile au sosit în senat soli din partea lui Vermina, fiul lui Syphax. Ei au căutat să-l dezvinovăţească

BIBLIOTECA DIN IAŞI

Scanned with CamScanner

pentru greşeala şi tinereţea sa şi să arunce toată răspunderea pe seama vicleniei carthaginezilor. „Şi Masinissa a devenit din duşman prieten al poporului roman, — spuneau ei. — şi Vermina se va strădui să nu se lase întrecut în servicii faţă de poporul roman nici de Masinissa, nici de vreun alt aliat. De aceea el cere să fie numit de senat rege, aliat şi prieten".

Senatul a răspuns solilor că „atît tatăl lui, Syphax, s-a arătat, fără vreun motiv, din aliat şi prieten, duşman, cît şi el însuşi; la începutul tinereţii lui a pornit război împotriva romanilor, aşa că ar trebui mai degrabă să ceară pace, înainte de a pretinde să fie numit rege, aliat şi prieten. Poporul roman obişnuia să dea acest titlu regilor pentru merite deosebite faţă de el. Vor pleca soli romani în Africa cu însărcinarea, din partea senatului, să încheie pace cu Vermina, care va trebui să lase totul la libera alegere a poporului roman. Dacă el va avea să adauge sau să schimbe ceva, va trebui să ceară îngăduinţa senatului".

Solii trimişi cu această însărcinare în Africa au fost C. Terentius Varro[67], Sp. Lucretius, Cn. Octavius. Fiecăruia i s-au pus la dispoziţie quinquereme.

XII Apoi a fost citită în senat darea de seamă trimisă de praetorul Q. Minucius, care comanda provincia Bruttium. El anunţa că la Locri a fost jefuit[68] noaptea, pe ascuns, tezaurul templului Proserpinei şi că nu a rămas nici o urmă de la cei care au săvîrşit această faptă. Senatul s-a arătat foarte supărat că nu se mai termină cu neleguiurile, şi că nici măcar acum, după fărădelegea şi pedeapsa atît de cunoscută, dată de curînd lui Pleminius, oamenii nu se arată înspăimîntaţi. Consulul C. Aurelius a primit însărcinarea să-i scrie praetorului din Bruttium din partea senatului: „În chestiunea jefuirii tezaurului, senatul hotăreşte ca el să urmeze exemplul de acum trei ani[69] al praetorului M. Pomponius. Dacă vor găsi toţi banii, să-i pună la loc; dacă vor găsi mai puţini, să-i completeze şi, dacă cred de cuviinţă, să săvîrşească jertfe de ispăşire, aşa cum au hotărît mai înainte pontificii". Minunile anunţate în diferite locuri şi în acelaşi timp au mărit grija de a ispăşi pîngărirea templului. Se spunea că în

Lucania s-a aprins cerul, şi că la Privernum, deşi era senin, soarele a avut culoarea roşie; apoi că în templul Junonei Sospita de la Lanuvium, s-a auzit, în timpul nopţii, un mare zgomot. Se povesteau şi naşteri neobişnuite în diferite locuri; la sabini s-a născut un copil, fără a se şti dacă este băiat sau fată; tot la fel s-a găsit un copil hermafrodit de 16 ani. La Frusino s-a născut un miel cu cap de porc; la Sinuessa, un porc cu cap de om, iar în Lucania, pe ogorul public, un cal cu cinci picioare. Toate aceste ciudăţenii ale naturii au părut îngrozitoare şi prevestitoare de rele, dar lumea s-a temut îndeosebi de hermafroditi şi de aceea s-a poruncit să fie zvîrliţi în mare, aşa cum s-a mai întîmplat cu asemenea monştri, şi în timpul consulilor C. Claudius şi M. Livius.

Preoţii decemviri, la porunca senatului, au cercetat cărţile sibylline cu privire la această arătare[70]. Consultînd cărţile, decemvirii au cerut să se săvîrşească aceleaşi ceremonii, care mai fuseseră făcute pentru aceste minuni. Pe lîngă aceasta ei au poruncit ca de trei ori cîte nouă fecioare să cînte prin oraş un imn şi să ducă un dar zeiţei Junona. După răspunsul decemvirilor, consulul C. Aurelius a avut grijă ca totul să se îndeplinească întocmai. Imnul, pe care înainte îl compusese Livius — după amintirea părinţilor noştri — l-a compus, cu acest prilej, P. Licinius Tegula.

XIII Toate slujbele de ispăşire pentru acele profanări au fost încheiate (căci la Locri, Q. Minucius îşi terminase cercetările în legătură cu sacrilegiul săvîrşit, iar banii, proveniţi din averile celor vinovaţi, au fost puşi la loc în tezaur). Pe cînd consulii voiau să plece spre provinciile lor, s-au înfăţişat în senat mai mulţi particulari, care aveau de primit a treia rată[71] din banii împrumutaţi de ei statului, în timpul consulatului lui M. Valerius şi M. Claudius; consulii le-au spus că, pentru moment, nu au de unde plăti datoria, deoarece tezaurul public de-abia poate face faţă situaţiei, avînd nevoie pentru noul război de o mare flotă şi de numeroase armate. Senatul însă nu i-a înfruntat pe asemenea cetăţeni care se plîngeau că „dacă statul ar voi să întrebuinţeze banii, daţi de ei pentru războiul punic, în războiul cu Macedonia — cîtă

vreme războaiele se ţin lanţ, răsărînd unele din altele — oare suma dată ca un ajutor public n-ar putea fi socotită o greşeală? şi nu socotesc ei că banii lor le-au fost confiscaţi?“

Şi cum, pe de o parte, cererile acestor particulari erau îndreptăţite, dar pe de alta nici statul nu putea totuşi plăti datoriile, s-a găsit o soluţie de mijloc, între dreptate şi interes, hotărîndu-se următoarele: „fiindcă o bună parte dintre dînşii susţin îndeobşte că există pămînturi de vînzare şi fiindcă mulţi doresc să le cumpere, să li se atribuie, din *ager publicus,* ogoarele care se găsesc dincoace de cea de-a 50-a piatră miliară. Consulii să evalueze pămîntul şi să pună pentru fiecare iugăr un impozit de un as, ca dovadă că acest pămînt face parte din *ager publicus.* Cînd statul îşi va putea plăti datoria, cei care vor dori bani în schimbul pămîntului, să dea înapoi pămîntul statului“. Particularii au primit cu mare bucurie aceste condiţii. Şi pămîntul a luat numele de *trientabulum*[72], pentru că li s-a dat în schimbul celei de-a treia rate a datoriei lor.

XIV În timpul acesta, P. Sulpicius[73], după rostirea făgăduinţelor faţă de zei, în Capitoliu, a plecat din Roma; înveşmîntat în mantaua de război şi întovărăşit de lictori, a sosit la Brundisium. După ce a înrolat în legiuni voluntari proveniţi din rîndurile vechilor contingente din armata din Africa, şi după ce şi-a ales vase din flota lui Cn. Cornelius[74], a doua zi după plecarea din Brundisium, a trecut în Macedonia. Acolo i-au ieşit în întîmpinare soli[75] din Athena şi l-au rugat să-i scoată din împresurare. Pe dată a fost trimis la Athena C. Claudius Cento cu 20 de vase de război şi cu ceva trupe însumînd 1 000 de ostaşi. Filip nu asedia el însuşi Athena, căci tocmai în acea vreme[76] ataca cetatea Abydos[77] şi mai lua parte la luptele navale cu rhodienii şi cu Attalus, fără să dobîndească vreo izbîndă nici într-o bătălie nici în cealaltă[78]. Dar în afară de dîrzenia lui înnăscută, Filip se bizuia şi pe tratatul încheiat cu Antiochus[79], regele Syriei, referitor la împărţirea Egiptului, pe care amîndoi îl pîndeau, cînd au aflat de moartea regelui Ptolemaeus[80].

Athena se vîrîse în războiul cu Filip dintr-o pricină cu totul nedemnă, căci din strălucirea ei de odinioară nu le rămăsese decît trufia. Doi tineri acarnanieni, neştiind de iniţiere, au intrat, neprăvăzînd opreliştea profanării, în templul zeiţei Ceres[81], în timpul ceremoniilor iniţierii, o dată cu cealaltă mulţime. Întrebînd unele lucruri din nesocotinţă, vorba lor i-a trădat pe dată. Cei doi acarnanieni au fost duşi la mai marii templului şi cu toate că pătrunseseră acolo din greşeală, totuşi au fost omorîţi, ca şi cum ar fi săvîrşit un cumplit sacrilegiu. Acarnanienii au adus la cunoştinţă lui Filip acest fapt atît de crud şi de duşmănos şi i-au cerut ca, primind ajutoare de trupe macedonene, să le îngăduie să pornească război împotriva atenienilor. Această armată a pustiit mai întîi întregul teritoriu al Atticii, trecîndu-l prin foc şi sabie, apoi s-a întors în Acarnania încărcată de prăzi de tot soiul. De aici a purces cea dintîi aţîţare a spiritelor; după aceasta s-a ajuns la un război în toată regula. Athena a fost aceea care l-a declarat solemn. Regele Attalus şi rhodienii, urmărindu-l pe Filip care se retrăgea în Macedonia, după ce au sosit la Aegina[82], au trecut pe la Pireu ca să reînnoiască şi să întărească alianţa cu Athena. Cînd a intrat în oraş, întreaga cetate i-a ieşit în întîmpinare, cu soţiile şi copiii lor, cu preoţii înveşmîntaţi în odăjdii, de parcă înşişi zeii, ieşind din locaşurile lor, veniseră să-l primească.

XV Poporul a fost convocat numaidecît la adunare pentru ca Attalus să le spună făţiş tot ce vroia. Apoi regelui i s-a părut mai nimerit să le aducă la cunoştinţă prin scris, decît să fie el de faţă şi să se simtă stînjenit, în modestia lui, cînd se vor înşira toate serviciile aduse de el cetăţii sau în faţa manifestărilor şi strigătelor unei mulţimi pornite pe linguşeală. Într-adevăr, în scrisoarea care a fost adusă şi citită la adunare erau pomenite, în primul rînd, toate serviciile aduse de el cetăţii aliate, apoi războiul purtat de el împotrivă lui Filip. În cele din urmă, îi îndemna pe „athenieni să înceapă războiul, cît timp îl mai au ca aliat pe el, pe rhodieni şi pe romani. Zadarnic vor mai căuta un asemenea prilej dacă îl vor pierde acum". Apoi au dat ascultare solilor din Rhodos.

Scanned with CamScanner

Cel din urmă serviciu făcut de ei athenienilor, a fost înapoierea celor patru vase de război ale lor, cucerite de la macedoneni. În felul acesta s-a hotărît, în unanimitate, războiul împotriva lui Filip. S-a acordat o neasemuită cinstire mai întîi regelui Attalus, apoi şi rhodienilor. Atunci, pentru prima oară, s-a propus să se adauge la cele 10 triburi[83] vechi, un altul nou, care a primit numele de Attalida. Norodului din Rhodos i s-a dăruit o coroană de aur, ca răsplată pentru vitejia sa, iar rhodienilor li s-a acordat cetăţenia, aşa cum mai înainte le dăduseră şi rhodienii athenienilor. După aceasta, Attalus s-a înapoiat în Aegina, la flota sa — iar rhodienii de la Aegina au plecat spre Cia[83bis] — apoi de la Aegina au pornit printre insule spre Rhodos. În drumul lor au încheiat alianţă cu toate insulele în afară de Andros[84], Paros[85] şi Cythnos[86], care erau ocupate de macedoneni. Pe Attalus l-au făcut să zăbovească cîtăva vreme, la Aegina, solii trimişi în Aetolia, pe care i-a aşteptat să sosească de acolo. El nu a putut determina pe aetolieni să ridice armele, deoarece aceia se bucurau de pacea încheiată în orice condiţii cu Filip. La rîndu-le şi el şi rhodienii, dacă s-ar fi ţinut atunci pe urmele regelui macedonean, ar fi putut dobîndi strălucita denumire de eliberatori ai Greciei. Însă, îngăduindu-i lui Filip să treacă Hellespontul, să ocupe poziţii favorabile în Thracia[87] şi să-şi strîngă armata, ei au întreţinut războiul şi au lăsat romanilor gloria de a fi purtat războiul şi de a-l fi terminat.

XVI Totuşi[88] Filip îşi dovedi însuşirile unui mare rege; cu toate că el cu greu rezistase lui Attalus şi rhodienilor, totuşi noul război roman, care-l ameninţa acum, nu-l înspăimîntă. De aceea el trimise pe Philocles, unul dintre conducătorii de oaste, cu 2 000 de pedestraşi şi 200 de călăreţi ca să pustiască ţinuturile Athenei. După ce-i dădu lui Heraclides[89] comanda flotei, cu însărcinarea de a ataca Maronea[90], el însuşi se îndreptă, pe jos, spre Maronea, cu 2 000 de pedestraşi înarmaţi uşor şi cu 200 de călăreţi. Şi, într-adevăr, Maronea fu cucerită de la primul atac. Apoi Filip împresură cu mare trudă Aenus[91], pe care-l cuceri folosindu-se de trădarea lui Ganymedes, un praefect de-al lui Ptolemaeus. După aceea puse

Scanned with CamScanner

stăpînire şi pe alte cetăţi, ca Cypsela[92] Doriscon[93] şi Serrheum[94]. De aici, mergînd spre Chersones, puse stăpînire şi pe Eleus[95] şi Alopeconnesus[96], care i se supuseră. I se predară şi Gallipolis[97] şi Madytos[98], precum şi alte cîteva fortăreţe fără însemnătate. Locuitorii din Abydos au închis porţile în faţa regelui, neprimind nici măcar pe solii trimişi de acesta. Acel asediu îi dădu mult de lucru lui Filip; totuşi locuitorii din Abydos ar fi putut scăpa de împresurare, dacă Attalus şi rhodienii ar fi intervenit cu mai multă hotărîre. Într-adevăr, Attalus le-a trimis ca ajutor doar 300 de soldaţi, iar rhodienii o singură quadriremă, cu toate că flota lor staţiona la Tenedos. În cele din urmă, cînd Abydos abia mai putea rezista împresurării, a sosit acolo însuşi Attalus, care, arătîndu-se în preajma lor, le-a dat numai nădejdea unui ajutor, pentru că în fapt aliaţii nu au fost ajutaţi de el nici pe mare, nici pe uscat.

XVII Locuitorii din Abydos au aşezat tormentele în aşa fel de-a lungul zidurilor, încît nu numai că făceau cu neputinţă pătrunderea în oraş pe uscat, dar puneau în primejdie şi vasele duşmane staţionate în preajmă. Apoi, deoarece o parte din ziduri au fost prefăcute în ruine iar duşmanul a pătruns prin galeriile subterane pînă la zidul interior, ridicat în grabă, împresuraţii au trimis soli[99] la Filip ca să discute condiţiile de predare a oraşului. Ei cereau să îngăduie să plece quadrirema trimisă de rhodieni împreună cu aliaţii din marină şi cu garnizoana lui Attalus, iar lor să li se permită să părăsească oraşul, cu un singur rînd de veşminte. Filip le răspunse că nu va încheia pace decît dacă vor preda totul. Cînd li s-a adus acest răspuns, din indignare şi deznădejde, a izbucnit o mînie atît de aprinsă, încît putea fi comparată cu furia saguntinilor: ei s-au hotărît să-şi închidă soţiile în templul Dianei, iar pe copiii liberi şi pe fetele tinere, chiar şi pe copiii mici cu doicile lor, să-i ducă în gymnaziu; de asemenea, tot aurul şi argintul să fie strîns în for, toate veşmintele preţioase să fie încărcate pe vasele trimise de Rhodos şi de Cizicos, care se aflau atunci în port, iar preoţii să aducă victimele şi să ridice un altar la mijloc. Au fost aleşi după aceea oameni care,

Scanned with CamScanner

de îndată ce vor vedea că zidul e distrus şi că armata lor e măcinată, să-şi ucidă numaidecît soţiile şi copiii, să arunce în mare aurul şi argintul şi veşmintele aflate în corăbii, şi să dea foc din cît mai multe locuri cu putinţă clădirilor publice şi particulare. Apoi au făcut jurămînt că vor face toate acestea, repetînd stihurile unui blestem care va fi rostit mai întîi de preoţi; după aceasta, toţi cei de vîrstă ostăşească au jurat că nici unul nu va ieşi viu din luptă, decît numai biruitor. Aceştia şi-au ţinut jurămîntul: ei au luptat cu atîta înverşunare, încît regele, speriat de această furie turbată, a pus capăt cel dintîi luptei, înainte ca noaptea s-o curme. Căpeteniile[100] cetăţii, cărora li se încredinţaseră cele mai crude dintre îndatoriri, cînd au văzut că după luptă n-au mai rămas decît cîţiva soldaţi greu răniţi şi istoviţi de oboseală, au trimis, a doua zi de dimineaţă, preoţi împodobiţi cu panglici ca să-i predea lui Filip oraşul.

XVIII Auzind de împresurarea cetăţii Abydos, sosi la Filip, cu consimţămîntul celorlalţi şi înainte de predarea oraşului, cel mai tînăr dintre cei trei soli trimişi la Alexandria, pe nume M. Aemilius[101]. Acesta i s-a plîns lui Filip că el a pornit război împotriva lui Attalus şi a rhodienilor, şi mai ales că ţinea asediat oraşul Abydos; deoarece regele îi răspunse că el a fost atacat prin război de Attalus şi de rhodieni, solul roman îi răspunse: „Oare şi locuitorii din Abydos au început mai întîi lupta cu tine?“. Filip, neobişnuit cu adevărul, socoti că acest răspuns este mult prea îndrăzneţ pentru a fi dat unui rege. De aceea îi grăi lui Aemilius: „Ursita, frumuseţea şi numele de roman te fac prea cutezător. În primul rînd, eu aş dori ca voi să vă respectaţi tratatele încheiate şi să păstraţi pacea cu mine. Dacă voi continuaţi războiul, şi mie îmi daţi imbold ca să vă dovedesc că regatul şi numele de macedonean nu sînt mai prejos decît cel roman!“ — Şi astfel, concediindu-l pe sol, Filip a pus stăpînire pe tot aurul şi argintul şi pe toate lucrurile adunate la un loc, în schimb nu a putut prinde nici un om. Căci mulţimea era stăpînită de o furie atît de năpraznică, încît era încredinţată că cei care au murit în luptă au fost trădaţi; acuzîndu-se

între ei de călcarea jurămîntului, învinuindu-i îndeosebi pe preoţi pentru că ei predaseră duşmanului vii pe cei pe care-i făgăduiseră morţii, se năpustiră deodată cu toţii, şi îşi uciseră soţiile şi copiii, bucuroşi omorîndu-se apoi şi ei înşişi, în felurite chipuri. Cutremurat de această zminteală, regele a oprit năvala soldaţilor şi „le-a dat locuitorilor din Abydos trei zile de răgaz ca să moară". În acest răstimp învinşii au săvîrşit împotrivă-le crime pe care nu le-ar fi săvîrşit nici cei mai înverşunaţi învingători. Într-adevăr, în afară de cei vîrîţi în lanţuri, sau de cei pe care vreo altă pricină i-a oprit să se omoare, nici unul n-a căzut viu în mîna lui Filip. Acesta, după ce a cucerit oraşul, s-a întors în regatul lui. Aşa cum căderea oraşului Saguntum i-a stîrnit avîntul lui Hannibal la fel şi cucerirea oraşului Abydos i-a stîrnit acelaşi avînt regelui macedonean în războiul cu romanii. În acest timp sosiră veşti că în Epir se află consulul, că el şi-a dus trupele de uscat să ierneze în Apollonia, iar cele navale la Corcyra.

XIX În această vreme[102], solii trimişi în Africa au primit următorul răspuns din partea carthaginezilor: „Ei nu au nici o altă putere asupra lui Hamilcar, conducătorul oastei gallice, decît să-l pedepsească cu surghiunul şi să-i confişte averile. În ceea ce priveşte fugarii şi dezertorii, pe cei care i-au găsit i-au trimis înapoi romanilor. Şi în legătură cu aceştia vor trimite la Roma o solie, care să dea satisfacţie senatului". Ei au expediat la Roma 200 000 de măsuri de grîu şi tot atîtea la armata din Macedonia. Apoi solii romani plecară în Numidia, la regele Masinissa. I-au fost înmînate lui Masinissa darurile şi expuse însărcinările. Au primit de la el numai 1 000 de călăreţi numizi, cu toate că le promisese 2 000. Chiar regele s-a îngrijit de îmbarcarea lor şi i-a trimis în Macedonia împreună cu 200 000 de măsuri de grîu şi tot atîtea de orz. A treia solie a mers la Vermina. Acesta a ieşit în întîmpinarea solilor chiar la hotarele regatului şi le-a îngăduit să hotărască condiţiile păcii: „orice pace cu romanii va fi binevenită pentru el". Au fost hotărîte condiţiile de pace şi, pentru întărirea ei, s-au trimis soli la Roma.

Scanned with CamScanner

XX Cam în acelaşi timp s-a reîntors din Hispania proconsulul Cornelius Lentulus ; după ce acesta a vorbit în senat despre faptele sale de arme săvîrşite cu vitejie şi încununat de izbînzi vreme de mulţi ani, a cerut să i se îngăduie a întra în triumf la Roma.

„Isprăvile proconsulului — fu de părere senatul — sînt vrednice de triumf. Însă pînă acum n-avem nici un exemplu transmis de strămoşi prin care să se acorde triumful şi unei alte persoane în afara unui dictator, consul, sau praetor. Ori dînsul a comandat provincia Hispania în calitate de proconsul, nu de consul, sau de praetor". Totuşi părerile senatorilor erau înclinate să i se îngăduie de a intra în cetate în ovaţii ; tribunul plebei, T. Sempronius Longus, se împotrivea acestei sărbătoriri, întemeindu-şi părerea pe faptul că exemplul cu proconsulul ar fi ceva nou care nu se întemeiază pe tradiţia strămoşească. În cele din urmă şi tribunul plebei s-a lăsat înduplecat în faţa hotărîrii unanime a senatului, încuviinţînd şi el; potrivit unui *senatus-consultum*, proconsulul L. Lentulus a intrat în Roma, fiind sărbătorit cu ovaţii. A adus în tezaur 44 000 de libre de argint şi 2 400 de libre de aur, provenite din prăzi. Din aceste prăzi, proconsulul a împărţit ostaşilor săi cîte 120 de aşi.

XXI Armata consulară fusese deja condusă de la Arretium la Ariminum iar 500 de aliaţi cu nume latin trecuseră din Gallia în Etruria. De aceea L. Furius, pornind în marş forţat de la Ariminum asupra gallilor care asediau atunci Cremona, îşi aşeză castrul la o depărtare de 1 500 de paşi de duşman. El ar fi avut un prilej minunat de a desfăşura cu sorţi de izbîndă operaţiile, dacă ar fi pornit îndată după sosirea sa la atacul taberei vrăjmaşe. Gallii cutreierau răzleţiţi, pretutindeni, prin ţinut, fără să-şi fi lăsat o pază destul de puternică pentru tabără. Însă Furius s-a temut de oboseala ostaşilor săi, deoarece trupele sale mărşăluiseră prea repede. Gallii chemaţi înapoi de prin ţarini de strigătele alor lor, lăsînd deoparte prăzile pe care le aveau în mîini, s-au înapoiat la tabăra lor, şi în ziua următoare s-au rînduit în linie de bătaie; nici romanii n-au întîrziat să dea lupta. Însă abia avură timp să se aşeze în formaţie de atac că duşmanii se şi năpustiră

asupra lor în goană la luptă. Aripa[103] dreaptă (trupele aliate fuseseră distribuite la aripi) a fost rînduită în prima linie de bătaie iar în rezervă, două legiuni romane. Această aripă o comanda M. Furius; legiunile romane, M. Caecilius; iar în fruntea cavaleriei era L. Valerius Flaccus; (toţi aveau gradul de legat). Praetorul, la rîndu-i, avea cu sine doi legaţi, pe C. Laelius şi pe T. Titinius; împreună cu aceştia, el era în măsură să-şi dea seama de tot ce-l înconjură şi să zădărnicească toate încercările de atac date pe neaşteptate de vrăjmaşi. La început, gallii, bizuindu-se pe mulţimea trupelor grămădite la un loc, au nădăjduit că vor putea să se năpustească şi să strivească aripa dreaptă romană care era în prima linie. Indată ce văzură că acţiunea aceasta merge greu au încercat să-i învăluie pe romani, încercuindu-le linia de bătaie (deoarece lor li se părea uşoară această operaţie pentru puhoiul lor de trupe, faţă de numărul mic al potrivnicilor).

Cînd praetorul îşi dădu seama de aceasta, scoase două legiuni din rezervă, pentru ca şi el să lărgească frontul, şi le alătură aripii drepte şi celei stîngi, care lupta în prima linie, făgăduind un templu zeului Jupiter, dacă-i va răzbi pe vrăjmaşi în acea zi. El ordonă lui V. Valerius ca, împreună cu o parte din cavaleria celor două legiuni, să se năpustească asupra aripilor duşmane şi să nu-i lase pe galli să le înconjure linia de bătaie. În acelaşi timp şi praetorul, cînd observă că centrul frontului gallic a fost slăbit datorită trimiterii de trupe la aripi, porunci unităţilor romane să atace în rînduri strînse şi să străpungă şirurile vrăjmaşilor. Astfel, aripile armatei gallilor fură date peste cap de cavalerie, iar centrul, de către pedestrimea romană. Deoarece galii cădeau cu nemiluita fiind măcelăriţi din toate părţile, deodată întoarseră spatele, îndreptîndu-se în neorînduială înapoi către tabăra lor. Cavaleria romană porni în urmărire după fugari; repede şi legiunile fac la fel şi pornesc atacul asupra taberei duşmane. Mai puţin de 6 000 de galli izbutesc să scape de acolo. Sînt doborîţi sau capturaţi peste 35 000 de oameni împreună cu 70 de steaguri ostăşeşti, mai mult de 200 de care gallice încărcate cu numeroase prăzi. În acea luptă au căzut comandantul punilor, Hamilcar, şi trei căpetenii

gallice care aveau mare faimă. Ca la 2 000 de placentini căzuţi la ei în captivitate, au fost eliberaţi şi înapoiaţi coloniştilor lor.

XXII Mare a fost biruinţa şi nespusă bucuria la Roma. După sosirea dărilor de seamă s-au decretat slujbe de mulţumire vreme de trei zile. Dintre romani şi aliaţi căzuseră în acea luptă ca la 2 000 de oameni, cei mai mulţi de la aripa dreaptă, asupra căreia gallii dezlănţuiseră cel dintîi atac năpraznic. Deşi praetorul aproape sfîrşise cu bine acest război, totuşi plecă în Gallia după ce adusese la îndeplinire tot ce era de făcut la Roma şi consulul C. Aurelius luă în primire de la praetor oastea lui biruitoare.

Celălalt consul, după ce ajunse cam spre sfîrşitul toamnei în provincia sa, iernă în jurul Apolloniei. Din flota sa, care fusese scoasă pe uscat în Corcyra, trimise 20 de trireme la Athena, sub comanda lui C. Claudius (aşa cum s-a spus mai înainte). Indată ce aceste vase au ajuns la Pireu a crescut şi curajul aliaţilor, ale căror suflete fuseseră copleşite de deznădejde. Acum încetară şi atacurile care se dăduseră, de obicei, pe uscat, din Corint prin Megara,, asupra ogoarelor, şi nici vasele chalcidienilor prădalnici, care puseseră în primejdie nu numai navigaţia pe mare, dar şi întreg ţinutul de-a lungul ţărmului maritim al Athenei, nu se mai încumetau acum să treacă dincolo de Sunium şi nici să se mai avînte în larg dincolo de strîmtoarea Euripus. Pe deasupra au mai sosit şi trei quadrireme rhodiene, şi Attica mai avea încă trei vase fără punţi[104], echipate pentru apărarea ţărmului maritim. Claudius ar fi socotit că deocamdată această flotă e îndeajuns pentru a apăra oraşul şi ţinutul athenienilor, dacă norocul nu i-ar fi pus la îndemînă un prilej şi mai prielnic.

XXIII Surghiuniţi din Chalcis, alungaţi de acolo de prigoana partizanilor regelui, au adus la cunoştinţă că oraşul Chalcis poate fi ocupat fără luptă: căci şi macedonenii cutreieră pretutindeni, deoarece, neavînd pe un duşman prin apropiere, nu au a se teme de ceva, şi

pentru că localnicii, bizuindu-se pe garnizoana macedonenilor, nu se sinchisesc de paza oraşului. Sub îmboldul acestor ştiri, cu toate că consulul ajunsese atît de curînd la Sunium, pentru ca de acolo să se poate duce către cea dintîi strîmtoare a Euboeii, ca să nu fie văzut după trecerea sa dincolo de acest promontoriu, îşi ţinu flota în port pînă la căderea nopţii. La ivirea amurgului ridică ancora; şi navigînd pe marea liniştită, ajunse la Chalchis, puţin mai înainte de a se crăpa de ziuă; ducîndu-se apoi în regiunea cu populaţia cea mai rară din oraş, numai cu un pumn de ostaşi, puse stăpînire, cu ajutorul scărilor, pe turnul şi pe zidul din jurul lui, deoarece în unele locuri străjerii erau toropiţi de somn iar în altele nimeni nu făcea nici un fel de pază. Romanii merseră apoi spre cartierele cu case dese, şi, după răpunerea străjilor şi spargerea porţii, introduseră în oraş şi cealaltă mulţime a ostaşilor. De acolo se răspîndiră în fugă în întreg oraşul, învălmăşeala crescînd şi mai mult, deoarece se pusese foc locuinţelor din jurul forului.

S-au mistuit în flăcări şi depozitele regelui şi arsenalul încărcat cu numeroasele aparaturi de război şi tormente. Apoi s-a purces la măcelărirea fără deosebire a celor ce fugeau, sau opuneau rezistenţă. N-a fost cruţat nici un locuitor de vîrstă ostăşească, fiind fie doborîţi, fie puşi pe fugă; chiar şi Sopater, comandantul garnizoanei acarnaniene, fu ucis. După aceasta, toate prăzile au fost mai întîi strînse în for şi apoi îmbarcate pe vase. Rhodienii au spart şi temniţa şi au dat drumul prizonierilor pe care Filip îi ţinuse, ca şi cum acolo ar fi fost cel mai bine păziţi. Apoi, după ce statuile regelui au fost prăvălite şi sfărîmate, consulul dădu semnalul de retragere: romanii se înbarcară pe vase şi se înapoiară la Pireu, de unde plecaseră. Dar dacă el ar fi avut la îndemînă atît de multe trupe romane, pentru ca să poată ocupa şi Chalcida şi să nu fie nevoit să părăsească apărarea Atheneei, regelui i-ar fi fost smulse şi Chalcida şi Euripus, ceea ce ar fi adus mari avantaje romanilor chiar de la începutul războiului: căci Euripus este poziţia cheie pe mare a Greciei, aşa cum în aceeaşi măsură este Thermopylae pe uscat.

Scanned with CamScanner

XXIV Filip se găsea atunci la Demetrias. După ce i s-a adus la cunoştinţă acolo dezastrul suferit de acest oraş aliat, deşi era prea tîrziu să mai dea ajutor unor oameni care pierduseră totul, a căutat totuşi să se răzbune, pentru că răzbunarea era calea cea mai apropiată de a ajuta pe cineva. De aceea, Filip, pornind numaidecît cu 5 000 de ostaşi uşor înarmaţi şi cu 300 de călăreţi se îndreaptă cu repeziciune pînă aproape de Chalcis, neîndoindu-se cîtuşi de puţin că-i va putea nimici pe romani. Însă asemenea nădejde s-a spulberat cînd i s-a înfăţişat ochilor privelişte a groaznică a oraşului aliaţilor pe jumătate năruit şi fumegînd încă, deoarece abia dacă mai fuseseră lăsaţi în viaţă vreo cîţiva locuitori care să-i îngroape pe cei răpuşi de război. Filip, trecînd Euripus pe un pod şi străbătînd Beoţia, porni asupra Athenei tot aşa de repede cum venise, încredinţat că un asemenea început va fi încununat de o izbîndă asemănătoare. Şi, de bună seamă, aşa s-ar fi întîmplat dacă o iscoadă — grecii le spun himerodromi[105] acelora care străbat în goană o uriaşă distanţă într-o singură zi —, zărind trupele regelui, dintr-o tainiţă oarecare, pornind înaintea lui Filip, n-ar fi ajuns la Athena la miezul nopţii. Aici, toată lumea era cufundată în somn, domnind aceeaşi delăsare care cu cîteva zile mai înainte adusese pierzarea Chalcidei. Treziţi de această ştire adusă de zorita ştafetă, atît arhontele athenienilor, cît şi Dioxippus, comandantul cohortei de trupe auxiliare angajate cu simbrie, după ce au convocat ostaşii în for, poruncesc să se dea din Acropole semnalul cu trîmbiţa, pentru ca toţi să ştie că duşmanul se apropie. În felul acesta, lumea alergă din toate părţile către porţile oraşului. După cîteva ore, numai cu puţin înainte de revărsatul zorilor, Filip, apropiindu-se de Athena, văzu numeroasele lumini şi auzi freamătul oamenilor care se vînzoleau în sus şi în jos, (ca într-o stare de alarmă) şi atunci îşi opri marşul; el dădu ordin ca trupele să stea pe loc şi să se odihnească plănuind să întrebuinţeze făţiş forţa, de vreme ce într-ascuns nu i-a izbutit viclenia. El se apropie de Dipylon[106]. Această poartă fiind — chipurile — aşezată în faţa oraşului, e întrucîtva mai mare şi mai largă decît celelalte porţi; şi înăuntrul şi în afara ei pornesc drumuri largi, astfel încît şi localnicii dinăuntru

Scanned with CamScanner

îşi putură aduce trupele rînduite în front dinspre for către poartă, şi dinafară, pedestrimea şi cavaleria vrăjmaşilor au avut spaţiu liber pe drumul cam de 1 000 de paşi ce duce pînă la gymnaziul[107] Academiei. La acea poartă, athenienii, împreună cu garnizoana lui Attalus şi cohorta lui Dioxippus, îşi rînduiră trupele în linie de bătaie, cu steagurile în frunte. Cînd Filip văzu toate acestea, convins că acum îl are pe duşman în mînă şi se va sătura de sînge vărsat prin măcelul dorit de atîta vreme (căci el era mai înverşunat împotriva Athenei decît împotriva oricărei alte cetăţi greceşti) îmbărbătîndu-şi ostaşii, le spuse „să-şi aţintească ochii la el cînd luptă, şi să ştie că acolo se cuvine să fie steagurile şi linia de bătaie unde e şi regele". Filip dă pinteni calului, năpustindu-se asupra vrăjmaşului, aprins nu numai de ură, ci încins şi de setea gloriei, deoarece era convins că întocmai ca la un spectacol avea să fie privit luptînd de uriaşa mulţime grămădită pe ziduri. Insoţit de vreo cîţiva călăreţi, regele se avîntă înaintea liniei sale de bătaie, năpustindu-se în mijlocul trupelor duşmane şi în felul acesta, el stîrni pe de o parte înflăcărare în rîndurile alor săi, iar pe de altă parte panică în potrivnici. Pe cei mai mulţi îi răneşte cu mîna sa proprie cînd de aproape, cînd de departe şi, alungîndu-i, îi urmăreşte pînă la poartă. Filip a făcut un mare prăpăd în rîndurile vrăjmaşilor îmbulziţi de spaimă pe poarta îngustă, şi a putut să se retragă fără primejdie după această acţiune pornită cu atîta îndrăzneală, pentru că athenienii rînduiţi în turnurile porţii încetaseră să mai arunce la lănci, ca să nu rănească pe ai lor care erau amestecaţi acum de-a valma cu duşmanul. După aceea, pentru că athenienii îşi ţineau trupele înăuntrul zidurilor, Filip dădu semnalul de retragere şi îşi aşeză tabăra la Kynosarges[108] (acolo era un templu al lui Hercules şi un gymnaziu, înconjurată de o dumbravă). Au fost incendiate şi Kynosarges şi Lycaeum[109], precum şi tot ceea ce era sfînt şi frumos în împrejurimile oraşului; au fost distruse nu numai clădirile, ci şi mormintele, pentru că regele, în nestăpînita-i mînie, nu mai voia să respecte nimic, nici drepturile sfinte ale zeilor, nici ale oamenilor.

Scanned with CamScanner

XXV În ziua următoare, după ce la început porțile fuseseră închise, iar mai apoi deschise deodată, deoarece intraseră în oraș garnizoana lui Attalus de la Aegina, precum și trupele romane de la Pireu, regele își retrase oastea pe lîngă Athena, cam la 3 000 de pași. De acolo purcese spre Eleusis[110], în nădejdea de a pune, prin surprindere, stăpînire pe templu și pe fortăreața care și domină și înconjoară templul, dar, după ce băgă de seamă că străjile nu sînt cîtuși de puțin delăsătoare, ci dimpotrivă, stau de veghe, și că împresuraților le vine în sprijin și flota romană de la Pireu, renunțînd la tot ce începuse înainte, porni către Megara și Corint, pentru că aflase că acheii țin adunarea la Argos; cînd se așteptau mai puțin ca oricînd, acheii se treziră cu Filip la adunare. Acolo grecii se consfătuiau în privința războiului împotriva lui Nabis, tiranul lacedemonienilor, care, aflînd că Cycliades a preluat conducerea acheilor de la Philopoemen — acesta, în ce privește însușirile de comandant, nu era de loc deopotrivă cu cel dintîi, — și că trupele auxiliare ale acheilor s-au istovit, a dezlănțuit din nou războiul, pustiind ținuturile neamurilor învecinate și vîrînd spaima și în orașe. În vreme ce se chibzuia în adunare cîte trupe înrolează fiecare cetate ca să lupte împotriva acestui dușman, Filip făgădui că le va lua de pe umeri orice grijă în privința lui Nabis și a lacedemonienilor și că el nu numai că va zădărnici prădăciunile ținuturilor aliaților, dar va strămuta toată grozăvia războiului în însăși Laconia, ducîndu-și numaidecît oastea acolo. Deoarece oamenii adunați ascultau aceste cuvinte cu nemaipomenite strigăte de încuviințare, Filip le spuse : „cu toate acestea, e drept ca, în măsura în care eu apăr orașele voastre cu armatele mele, nici ale mele să nu rămînă între timp lipsite de apărători. De aceea, dacă voi găsiți de cuviință, pregătiți atîtea trupe, de cîte este nevoie, pentru a apăra și Oreum și Chalcida și Corintul, pentru ca eu, avînd spatele asigurat, să pornesc fără grijă războiul împotriva lacedemonienilor și a lui Nabis". Atunci acheii și-au dat, în sfîrșit, seama ce anume urmărește regele cînd făgăduiește atît de binevoitor sprijin împotriva lacedemonienilor: ținta lui era să scoată din Peloponez tot tineretul acheilor, luîndu-l ostatic, pentru a atrage apoi neamul lor în răz-

Scanned with CamScanner

boiul împotriva romanilor. Strategul acheilor, Cycliades, socotind că nu e în interesul lor să dea pe față dedesubtul acestor propuneri, îi spuse că după legile acheilor, lor nu le e îngăduit să ia în discuție alte chestiuni decît cele pentru care au fost convocați, dar dădu un decret pentru pregătirea unei oștiri împotriva lui Nabis. După aceasta, Cycliades — deși fusese socotit pînă în acea zi unul dintre sprijinitorii regelui — ridică adunarea condusă de el cu îndrăzneală, fără să se plece în fața regelui. Filip, tare dezamăgit, după ce recrută cîțiva ostași voluntari, se înapoie la Corint și apoi pe teritoriul Atticii.

XXVI În cursul aceleași zile în care Filip se găsea în Achaia, Philocles, un praefect al regelui, pornind din Euboea cu 2 000 de thraci și macedoneni, trecu defileul Cithaeron[111] din regiunea Eleusis, pentru a pustii ținutul athenienilor; de acolo, trimițîndu-și jumătate din trupe să colinde prin sate după prădăciuni, se așează cu cealaltă parte de oaste, într-un loc dosnic, prielnic întinderii capcanelor, pentru ca, în cazul că trupele din fortăreața de la Eleusis ar porni vreun atac asupra alor săi, să se năpustească pe neașteptate asupra dușmanilor răsfirați. Capcanele au fost zadarnice, de aceea Philocles, chemîndu-și înapoi ostașii care porniseră după prădăciuni, le dădu îndrumări în vederea atacării fortăreței de la Eleusis. Philocles purcese într-acolo însă, după ce mulți oameni au fost răniți, se retrase și se uni cu Filip care venea din Achaia. Regele încercă să cucerească el fortăreața de la Eleusis, dar sosind vasele romane de la Pireu, trupele romane intrate înăuntru îi siliră pe Filip să renunțe la acțiunea începută.

Apoi regele, după ce-și împărți armata, îl trimise pe Philocles cu o parte din trupe la Athena, iar el, cu cealaltă parte, purcese asupra Pireului, pentru ca, în vreme ce Philocles, amenințîndu-i cu împresurarea orașului, îi va sili pe athenieni să intre la adăpostul zidurilor, regele să aibă putința să cucerească Pireul, lăsat în paza unei garnizoane neînsemnate. Însă nici atacul asupra Pireului nu a avut mai mult succes decît acela asupra fortăreței

Scanned with CamScanner

de la Eleusis, deoarece şi acolo se găseau cam aceiaşi apărători.

Atunci Filip îşi conduse repede oastea de la Pireu la Athena. De acolo, athenienii dezlănţuind pe neaşteptate un iureş cu pedestrimea şi cavaleria lor prin spărturile înguste ale zidului pe jumătate năruit, pe acolo pe unde zidul leagă Pireul de Athena prin două braţe, Filip fu respins. Atunci el renunţă la atacul Athenei şi, împărţîndu-şi din nou oastea cu Philocles, purcese la pustiirea ţinutului, în care, la prima prădăciune, nu cruţase nici un mormînt din împrejurimile Athenei; ca să nu mai rămînă acum nimic nepîngerit, porunci să se dea foc şi să se năruie templele zeilor care erau răspîndite în toate satele. Într-adevăr, Attica, care era împodobită cu asemenea aşezăminte neînchipuit de frumoase, datorită atît marii cantităţi de marmură din ţinutul său propriu, cît şi a talentului meşterilor făurari, a ajuns pradă furiei regeşti. Căci Filip nu s-a mulţumit să distrugă numai sfintele lăcaşuri şi să prăvălească statuile, ci a poruncit să se sfarme şi pietrele, pentru ca nu cumva să rămînă întregi pentru a repara cu ele ruinele. Şi pentru că furia sa, pornită pe distrugere, se patolise, dar mai ales pentru că nu mai avea asupra cui să şi-o reverse, ieşi din ţinutul duşmanilor, ducîndu-se în Beoţia. În Grecia, Filip nu mai făcu nici o ispravă vrednică de a fi pomenită[112].

XXVII În acea vreme, consulul Sulpicius îşi avea castrul între Dyrrachium şi Apollonia, lîngă rîul Apsus[113], unde chemîndu-l pe legatul său, L. Apustius, îl trimise cu o parte din trupe, să facă prădăciuni în ţinutul duşmanilor. Apustius, pustiind ţinutul de la hotarele Macedoniei, după ce cucerise din primul asalt fortăreţele Corragus, Gerrunius şi Orgessus[114], ajunse la Antipatrea[115], un oraş aşezat într-un defileu îngust. Mai întîi Apustius a convocat pe fruntaşii acestora la o întrevedere şi a încercat să-i convingă că aceştia să aibă încredere în buna-credinţă a romanilor, apoi însă, pentru că aceşti macedoneni, bizuindu-se şi pe mărimea şi tăria zidurilor şi pe poziţiile oraşului, nu dădură nici o însemnătate spuselor sale, el atacă prin forţa armelor oraşul şi-l

cuceri, ucigînd pe toţi tinerii. După ce lăsă pe seama ostaşilor săi toată prada, distruse zidurile şi dădu foc oraşului. Din această pricină spaima a împins oraşul Codrion[116], destul de puternic şi de bine întărit, să se predea romanilor fără luptă. Dacă ce lăsă acolo o garnizoană, Sulpicius cuceri cu forţa Cnidus[117] (cunoscut după nume datorită celuilalt oraş tot Cnidus din Asia, şi nu datorită însemnătăţii lui).

Un oarecare Athenagoras, un praefect al regelui Filip atacă ariergarda legatului roman în timpul trecerii unui rîu, pe cînd se întorcea la consul încărcat de prăzi destul de mari, şi stîrni zăpăceală în cele din urmă rînduri ale acestor trupe. La strigătele şi învălmăşeala acestora, legatul revenind în goana calului, după ce întoarse steagurile şi-şi rîndui trupele în formaţie de atac, la mijloc punînd poverile, trupele regelui nu fură în stare să înfrunte avîntul ostaşilor romani. Mulţi dintre macedoneni fură răpuşi şi mai mulţi luaţi prizonieri. Legatul readucîndu-şi armata teafără la consul, fu trimis numaidecît de acolo la flotă.

XXVIII După ce războiul a început cu această expediţie încununată de succes, veniră în castrul roman micii regi şi căpeteniile din vecinătatea Macedoniei, ca: Pleuratus, fiul lui Scerdilaedus şi Amynander, regele athamanilor, iar din ţinutul dardanilor, Bato, fiul lui Longarus. Longarus purtase un război din propriu-i imbold cu Demetrius, tatăl lui Filip. Celor care i-au făgăduit sprijinul, consulul le-a răspuns că el se va folosi de trupele dardanilor şi ale lui Pleuratus cînd va trece cu armata sa în Macedonia. Lui Amynander i-a dat însărcinarea de a-i aţîţa la război pe aetolieni.

Împuterniciţilor lui Attalus (căci şi aceştia veniseră în aceeaşi vreme) le dădu însărcinarea ca regele să aştepte flota romană la Aegina, unde ierna, cu care unindu-se, să-i pricinuiască neajunsuri lui Filip prin război naval, ca şi mai înainte. Au fost trimişi emisari şi la Rhodos, ca să ia parte la război.

La rîndul lui, şi Filip pregătea cu aceeaşi străşnicie războiul (căci şi sosise în Macedonia). Pe fiul său, Perseus[118], abia un copilandru, însoţit de unii din prietenii

Scanned with CamScanner

săi, care să-i fie îndrumători în acei ani ai vieţii, îl trimise cu o parte din trupe ca să ocupe ţinuturile care duc către Pelagonia[119]; la rîndu-i, el distruse Scyathus[120] şi Peparethus[121], două oraşe cunoscute, ca să nu cadă pradă în mîna flotei vrăjmaşe şi să se înfrupte din ea ca dintr-o răsplată. Filip trimise şi la aetolieni împuterniciţi, ca nu care cumva acest neam, mereu în neastîmpăr, să-şi schimbe credinţa, în urma sosirii romanilor.

XXIX Adunarea aetolienilor avea să aibă loc în ziua hotărîtă pentru congresul numit de ei panaetolian. S-au grăbit să vină şi trimişii regelui Filip şi legatul L. Furius Purpurio, însărcinat de consul să ia parte la adunare; delegaţii athenienilor se zoriră şi ei să vină la această adunare.

Cei dintîi cărora li s-a dat ascultare au fost macedonenii cu care se încheiase de curînd pace. Aceştia au spus „că ei nu mai au nimic de adăugat, deoarece nu s-a mai întîmplat nici un eveniment nou. Aceleaşi cauze, care au determinat pe aetolieni să încheie pace cu Filip[122], după ce se dovedise că alianţa cu romanii le era nefolositoare, i-au hotărît pe ei să păstreze această pace o dată ce a fost încheiată". „Oare preferaţi să vă lăsaţi după bunul plac al romanilor, sau ca să spun aşa, după uşurătatea lor?", spuse unul dintre soli, —; romanii sînt cei care au cerut să se dea acest răspuns trimişilor voştri la Roma: „De ce veniţi la noi, aetolieni, de vreme ce aţi făcut pace cu Filip fără încuviinţarea noastră? Şi acum aceiaşi oameni vă cer vouă să întreprindeţi războiul împreună cu ei împotriva lui Filip? Şi mai înainte se prefăceau că au luat armele pentru voi împotriva lui, în schimb acum pe voi vă opresc să aveţi pace cu Filip. Mai întîi romanii au trecut în Sicilia ca să dea ajutor Messanei, în al doilea rînd, să-i redea libertatea Syracusei care era asuprită de carthaginezi. În al treilea rînd, romanii au pus stăpînire şi pe Messana şi pe Syracusa şi pe întreaga Sicilie şi au subjugat această provincie făcînd-o tributară, punînd-o sub ascultarea fasciilor şi securilor romane. De bună seamă, aşa cum voi ţineţi adunarea

ligii la Naupactus prin mijlocirea dregătorilor aleşi de voi pe temeiul legilor voastre, pentru ca nestingheriţi de nimeni să-l desemnaţi pe aliat şi pe duşman, şi să vă puteţi pronunţa după vrerea noastră pentru pace sau război, în acelaşi chip se hotăreşte întrunirea cetăţilor din Sicilia, fie la Syracusa, fie la Messana, fie la Lilybaeum: praetorul roman e cel care conduce întrunirile lor; cei convocaţi prin ordinele lui se adună acolo; aceştia îl văd pe praetor tronînd pe o tribună înaltă, dictîndu-le lor legile tiranice ale Romei, înconjurat de lictori; vergile romane le ameninţă spatele, iar securile, grumazurile: în fiecare an îşi trag la sorţi alţi şi alţi stăpîni. Şi nu se cuvine, sau nu pot să se mire de acest fapt, cîtă vreme văd îngenuncheate în faţa aceloraşi tirani oraşe ale Italiei, ca Rhegium, Tarentum, Capua, ca să nu mai pomenesc numele cetăţilor învecinate pe a căror ruine a crescut oraşul Roma. Într-adevăr, Capua supravieţuieşte doar ca mormînt şi ca amintire, de vreme ce însăşi populaţia lui a fost alungată şi surghiunită, iar oraşul mutilat, fără senat, fără plebe, fără dregători, ca o arătare lăsată ca să stîrnească mai multă spaimă decît dacă ar fi fost distrusă. E sminteală a crede că nişte venetici — despărţiţi de noi mai mult prin limbă, prin datini şi prin legi decît prin noianul mărilor şi uscatului — vor mai îngădui să dăinuie ceva din aceste aşezăminte, o dată ce se vor statornici în cetăţile grecilor. Găsiţi voi de cuviinţă că domnia lui Filip pricinuieşte vreun neajuns libertăţii voastre? Deşi acesta era îndîrjit împotriva voastră pe merit, datorită faptelor voastre, cu toate acestea nu vă cere altceva decît pacea şi nu doreşte astăzi altceva decît respectarea păcii încheiate. Faceţi să se obişnuiască aceste tărîmuri cu legiunile străine şi primiţi jugul romanilor! După ce îi veţi avea pe romani stăpîni, tîrziu şi zadarnic îl veţi mai căuta pe Filip să vă fie aliat. Pricini neînsemnate, ivite o dată cu împrejurările, îi dezbină şi-i unesc pe aetolieni, pe acarnanieni, pe macedoneni, pe oameni de aceeaşi limbă, cu veneticii şi cu barbarii; greci poartă şi vor purta de-a pururi războaie, pentru că ei, prin însăşi firea lor care e neschimbătoare, ne sînt vrăjmaşi şi nu datorită unor cauze care se schimbă din zi în zi.

Scanned with CamScanner

Însă de unde a izvodit cuvîntarea mea, acolo se va încheia: tot în acelaşi loc, şi tot voi, aceiaşi oameni, aţi hotărît acum trei ani[123] pacea cu Filip, în pofida vrerii aceloraşi romani, care acum doresc să tulbure pacea încheiată şi statornicită. De aceea nu văd pentru ce v-aţi schimba voi o hotărîre în care ursita n-a schimbat nimic".

XXX După macedoneni au fost aduşi la adunare, chiar din imboldul şi cu stăruinţa romanilor, athenieni, care, îndurînd atîtea grozăvii, erau mai îndreptăţiţi ca oricare să fie porniţi împotriva cruzimei şi sălbăticiei regelui. Athenienii s-au tînguit pentru pustiirile şi cumplitele prădăciuni ale ţinutului lor: „Totuşi, ei nu se plîng de faptul că au îndurat acte de vrăjmăşie de pe urma duşmanilor, căci sînt unele drepturi ale războiului, care, după cum ţi-e îngăduit să beneficiezi de ele, la fel ţi-e îngăduit să le suporţi, de pildă: a mistui în pîrjol semănăturile, a nărui casele, a lua pradă oamenii şi vitele, neajunsuri mai degrabă jalnice decît nedemne pentru cel care la pătimeşte. Însă ei sînt revoltaţi că Filip, care, deşi îi numeşte pe romani venetici şi barbari, a pîngărit totuşi în acelaşi timp, toate legile — şi cele dumnezeieşti şi cele omeneşti — într-atît încît a dus un nelegiuit război, cu prilejul celei dintîi pustiiri, împotriva zeilor de pe celălalt tărîm, iar cel de-al doilea război — împotriva celor din cer: toate mormintele şi monumentele din întregul lor ţinut au fost distruse, iar rămăşiţele celor răposaţi au fost despuiate; acum ţărîna nu mai acoperă osemintele nimănui. Sălăşluind prin acele mici fortăreţe şi sălaşuri, athenienii au avut sfinte locaşuri pe care le-au înălţat cîndva prin sate, şi pe care străbunii lor nu le-au lăsat în paragină nici măcar cînd s-au statornicit într-un singur oraş: asupra tuturor acestor sanctuare Filip a aruncat nemilosul pojar: pe jumătate arse şi trunchiate zac statuile zeilor între stîlpii năruiţi la pămînt ai templelor. Ceea ce a săvîrşit acest rege în ţinutul Atticii, odinioară podoaba şi belşugul Greciei, va face, dacă i se va îngădui, şi în Aetolia şi-n întreagă Grecie. Însăşi Athena ar fi avut parte de aceeaşi urgie dacă nu le-ar fi venit într-ajutor romanii. Căci cu aceeaşi fărădelege au fost ameninţaţi şi zeii care sălăş-

luiesc în oraş, şi însăşi Minerva, ocrotitoare a fortăreţei; cu aceleaşi ticăloşii au fost de asemenea ameninţaţi şi templul zeiţei Ceres de la Eleusis, tot la fel şi Jupiter şi Minerva din Pireu. Numai că Filip, văzîndu-se alungat prin puterea armelor nu numai de la templele, dar şi de la zidurile cetăţilor athenienilor, s-a năpustit atunci asupra acelor sfinte lăcaşuri, care erau ocrotite numai de opreliştile religioase. De aceea ei îi roagă, şi-i roagă fierbinte pe aetolieni, ca, milostivindu-se de athenieni, să ia parte la acest război sub oblăduirea zeilor nemuritori, şi a romanilor, a căror putere urmează după a zeilor".

XXXI Atunci trimisul romanilor rosti următoarea cuvîntare: „Întregul plan al cuvîntării mele mi l-au schimbat mai întîi macedonenii şi apoi athenienii. Căci, după ce am sosit eu aici pentru a cerceta nedreptăţile şi silniciile lui Filip, săvîrşite asupra atîtor cetăţi aliate cu noi, şi macedonenii m-au îndemnat, pe de o parte prin învinuirile aduse de ei nouă, să recurg mai degrabă la apărare decît la acuzare, şi pe de altă parte şi athenienii, amintind nelegiuirile lui Filip, şi cumplite, şi neomenoase, săvîrşite împotriva zeilor cerului şi infernului, ce grozăvii au mai rămas să le dau în vileag eu sau altul?

Să fiţi încredinţaţi că la fel se jeluie cianii[124], cei din Abydos, aeneanii, maroniţii, thasiii, pariii, samiii, cei din Larissa, cei din Messene[125] de aici din Achaia; şi de bună seamă, mai amarnic se plîng cei care au pătimit năpăstuiri şi mai cumplite asupra cărora Filip a avut şi mai mare posibilitate să le pricinuiască neajunsuri. Căci, în ce priveşte învinuirile aduse nouă, dacă nu sînt vrednice de slavă, declar că nu pot fi spulberate. El ne-a aruncat acuzaţia că am pus stăpînire pe Rhegium, pe Capua şi pe Syracusa. Atunci cînd locuitorii din Rhegium însăşi ne-au cerut să le trimitem, în vremea războiului cu Pyrrhus, o legiune pentru paza oraşului lor, această legiune — printr-o ticăloşie — a pus stăpînire pe oraşul la care fusese trimisă ca să-l apere. Ca atare, încuviinţat-am noi oare această fărădelege? Sau, dimpotrivă, am pedepsit această netrebnică legiune prin război, după ce am silit-o să vină sub ascultarea noastră şi să ispăşească osînda cu spatele şi grumazul pentru silniciile aduse aliaţilor şi

Scanned with CamScanner

n-am înapoiat rheginilor, ogoarele şi toate bunurile lor, redîndu-le şi libertatea şi legile lor?

Atunci cînd locuitorii Syracusei erau subjugaţi de tiranii[126] dinafara hotarelor lor, — ceea ce era şi mai nedemn, — după ce noi le-am dat sprijin, fiind nevoiţi să atacăm şi pe mare şi pe uscat un oraş foarte întărit, ajungînd sleiţi după aproape trei ani de eforturi, înşişi syracusanii doreau mai degrabă să slujească tiranilor decît să se predea nouă, totuşi după ce oraşul a fost cucerit noi l-am înapoiat lor, eliberat prin armele noastre. Şi nu tăgăduim că Sicilia e provincia noastră şi că cetăţile care au fost de partea taberei carthagineze şi au purtat război într-un cuget şi o simţire cu aceasta, împotriva noastră, ne sînt acum tributare plătindu-ne dăjdii.

Nu tăgăduim aceasta, ci, dimpotrivă vrem să ştiţi şi voi şi toate neamurile că fiecare se bucură după merit de răsplata cuvenită din partea noastră. Oare să ne căim noi de pedeapsa dată campanilor, de care nici măcar ei înşişi nu se pot plînge? Aceşti oameni, după ce am purtat pentru ei un război împotriva samniţilor vreme de aproape 70 de ani, cu mari înfrîngeri pentru noi, după ce ni i-am alăturat pe ei înşişi mai întîi printr-un tratat şi ne-am unit cu ei apoi prin căsătorii şi înrudiri, iar în cele din urmă şi prin cetăţenie în vremurile de restrişte pentru noi, cele dintîi din toate populaţiile Italiei care au trecut de partea lui Hannibal au fost campanii, după ce au măcelărit îngrozitor garnizoana noastră trimisă pentru a-i apăra pe ei; apoi, fiindcă erau indignaţi că sînt împresuraţi de noi, l-au trimis pe Hannibal să atace Roma. Chiar dacă n-ar fi rămas în fiinţă nici chiar oraşul şi nici un om din rîndurile campanilor, ar putea oare vreunul dintre ei să se simtă revoltat că ne-am purtat mai aspru decît au meritat?

Numeroşi campani, mustraţi de conştiinţa fărădelegilor lor, şi-au făcut singuri seama, osîndindu-se la moarte, ca să nu le-o mai dăm noi.

Celorlalţi campani le-am luat atît oraşul, cît şi ogoarele, aşa fel încît, după ce le-am dat un ţinut cu

sălaşuri de locuit, am îngăduit ca acest oraş să stea mai departe nevătămat în picioare pentru ca cel care îl vede astăzi să nu găsească acolo nici urmă de oraş împresurat, ori cucerit. Dar ce vorbesc eu de Capua, cînd noi am acordat Carthaginei învinse pacea şi libertatea? E mai mare acea primejdie, ca nu cumva, iertînd cu prea mare uşurinţă pe cei învinşi, să-i îmboldim pe acest temei pe şi mai mulţi să-şi încerce norocul pornind iarăşi războiul împotriva noastră. În aceasta constă apărarea noastră şi prin asemenea cuvinte ne apărăm impotriva lui Filip, ale cărui paricide, săvîrşite în propria-i casă, măcelărirea rudelor şi prietenilor săi, ca şi destrăbălarea aproape nemaiîntîlnită la o făptură omenească, şi neomenoasa-i cruzime, apucături pe care voi le cunoaşteţi mai bine ca mine, cu cît sînteţi mai aproape de Macedonia. În ce vă priveşte pe voi, aetolieni, noi am întreprins pentru voi războiul împotrivă lui Filip, iar voi aţi făcut pace cu el fără noi. Şi aţi spune poate că, deoarece noi eram prinşi de războiul punic, voi aţi primit condiţiile păcii impuse de frica lui Filip, pentru că avea atunci o mai mare putere. Şi noi la rîndu-ne am lăsat de o parte acest război pe care voi îl părăsiseraţi, deoarece şi noi eram ameninţaţi de alte primejdii mai mari. Acum însă, cu mila zeilor, după terminarea războiului punic, ne-am străduit să venim cu toate forţele noastre în Macedonia şi v-am oferit prilejul nimerit să reveniţi la prietenia şi alianţa cu noi, afară de cazul că vreţi să pieriţi împreună cu Filip mai degrabă decît să biruiţi împreună cu romanii".

XXXII După ce fu rostită această cuvîntare de către trimisul roman, deoarece simţămintele tuturor precumpăneau către romani, arhontele aetolienilor, Damocritus, care, după cum mergeau zvonurile, primise bani de la regele Filip, neîncuviinţînd părerea nici a unei tabere, nici a celeilalte, grăi: „Într-o situaţie de o mare însemnătate nu există un vrăjmaş mai mare ca repeziciunea cu care se iau hotărîrile; căci la fel de grabnică urmează şi părerea de rău, numai că aceasta este şi tîrzie, şi zadarnică, de vreme ce hotărîrile pripite şi nesăbuite nici nu pot fi anulate şi nici nu mai pot fi puse din nou în discuţie. Vremea cînd să se discute această chestiune în privinţa

căreia dînsul este de părere că trebuie să se aştepte pînă se coc lucrurile, poate să fie fixată acum, deoarece legile cetăţii prevăd că nu se poate discuta despre pace şi război decît în adunarea panaetolică[127] şi pylaică[128], să se hotărească de îndată ca arhontele aetolienilor să aibă neapărat dreptul de a convoca adunarea ligii atunci cînd el va voi să se dezbată problema fie a războiului, fie a păcii, aceea ce se va discuta şi hotărî cu acest prilej, să aibă valabilitate, ca şi cum s-ar fi dezbătut în adunarea ligii panaetolice sau pylaice".

După plecarea delegaţilor, fără să se ia vreo hotărîre, Damocritus spuse că el a chibzuit cum se poate mai fericit pentru neamul său; căci aetolienii vor înclina către alianţa cu acea tabără, care va avea mai mulţi sorţi de izbîndă. Acestea s-au petrecut cu prilejul adunării ligii aetoliene.

XXXIII Filip[129] pregătea cu străşnicie războiul şi pe mare şi pe uscat. El îşi concentră trupele navale la Demetrias, în Thessalia. Convins că Attalus şi romanii vor porni cu flota din Aegina, la începutul primăverii, puse în fruntea flotei şi oastei sale pe Heraclides, care fusese comandant şi mai înainte. Regele îşi pregăti trupele terestre, încredinţat că i-a lipsit pe romani de ajutoare din două părţi, şi de la aetolieni, şi de la dardani, care fuseseră închişi de fiul său, Perseus, în trecătoarea de la Pelagonia.

Consulul nu mai era în stadiul pregătirii războiului, ci chiar îl desfăşura. El îşi conducea oastea prin ţinutul dassareţilor, păstrînd neatinse grînele pe care le scosese din tabăra de iarnă, deoarece socotea că ceea ce aveau la îndemînă prin ogoare îi vor fi îndeajuns pentru nevoile trupelor. Oraşele şi satele i se predau, unele de bunăvoie, altele de frică; pe cîteva le cuceriră prin forţa armelor, pe altele le aflară părăsite de barbarii care îşi găsiseră refugiul prin munţii apropiaţi. Consulul îşi rîndui castrul stativ la Lyncus[130], aproape de rîul Bevus[131]; de acolo îşi trimitea oamenii să-şi facă rost de provizii din hambarele dassareţilor. Filip îşi dădea seamă că, într-adevăr, întreaga regiune din jur stă cu sufletul la gură şi că oamenii sînt cuprinşi de o nemaipomenită teamă, dar neştiind în ce parte a apucat-o consulul, trimise un pîlc

de călăreţi ca să facă recunoaşteri, pentru a afla încotro s-au îndreptat vrăjmaşii. Aceeaşi nesiguranţă o avea şi consulul: el ştia că regele a părăsit tabăra de iarnă, dar habar n-avea către ce regiune se îndreptase. De aceea şi el îşi trimise călăreţi ca să facă recunoaşteri. Aceste două escadroane venite din direcţii opuse, după ce au colindat multă vreme pe drumuri nesigure prin ţinutul dessareţilor, în cele din urmă s-au întîlnit pe acelaşi drum. Cînd au auzit zgomot de oameni şi tropot de cai, şi unii şi alţii au ştiut că se apropie duşmanul. De aceea, înainte de a-l fi văzut şi-au pregătit caii şi armele. Indată ce au recunoscut duşmanul, fără zăbavă s-au năpustit asupra lui. Din întîmplare, fiind deopotrivă şi prin număr şi prin bărbăţie, ca unii care fuseseră aleşi de ambele tabere, au luptat vreme de cîteva ore cu puteri egale. Istovirea, şi a călăreţilor şi a cailor, a curmat lupta, fără să se ştie cine a biruit. Din rîndurile macedonenilor au căzut 40 de călăreţi, dintr-ale romanilor 35. Cînd romanii s-au înapoiat la consul şi macedonenii la rege, nici unii, nici alţii nu le-au dus la cunoştinţă măcar dacă au aflat în ce regiune se află tabăra potrivnicului; situaţia s-a putut cunoaşte numai prin mijlocirea dezertorilor, a căror fire uşuratică ajută în toate războaiele să se afle cum merg lucrurile în tabăra adversarului[132].

XXXIV Filip, încredinţat pe de o parte că va cîştiga dragostea ostaşilor săi, şi pe de alta că îi va însufleţi să înfrunte pentru sine primejdiile, dacă se va îngriji să îngroape pe călăreţii care căzuseră în acea expediţie, porunci să le fie aduse leşurile în tabără, pentru ca onorurile înmormîntării să fie privite de toţi. Nimic nu e mai nesigur şi mai greu de apreciat ca sufletul mulţimii. Ceea ce părea că-i va face mai înflăcăraţi pentru înfruntarea oricărei lupte i-a umplut de groază şi şovăială; căci macedonenii, care pînă acum văzuseră numai răni pricinuite de suliţe şi săgeţi, şi arareori de lance[133], îndată ce văzură trupurile alor lor despicate cu sabia hispană, braţele retezate de tot de la umăr, sau gîturile tăiate în întregime şi capetele despărţite de trupuri, şi măruntaiele ieşite afară, cînd au avut înaintea ochilor toată grozăvia rănilor, cu spaimă în suflet au înţeles împotriva

Scanned with CamScanner

căror oameni şi cărui fel de arme trebuie să lupte ei. Îl cuprinse groaza, chiar şi pe rege, care pînă acum nu se luase piept la piept cu romanii. De aceea, chemîndu-şi înapoi fiul şi garnizoana care se găsea în faţa trecătorii Pelagonia, pentru ca să-şi mărească armata şi cu acele trupe, dădu drum liber spre Macedonia lui Pleuratus şi dardanilor. Filip porni cu 20 000 de pedestraşi şi 2 000 de călăreţi către vrăjmaşi, avînd călăuze nişte dezertori, şi-şi aşeză tabăra pe o măgură la ceva mai mult de 1 000 de paşi de castrul roman, în apropiere de Athacus[134], făcîndu-şi întărituri cu şanţuri şi parapete. Văzînd castrul roman rînduit mai jos de tabăra lui, se spune că a rămas înmărmurit atît de întreaga înfăţişare a castrului, cît şi de felul cum era împărţit pe sectoare, precum şi de alinierea castrului, şi de intervalurile pentru drumuri, de aceea declară că o asemenea tabără nu poate fi socotită că aparţine unor barbari[135].

Şi consulul, şi regele, aşteptînd fiecare intrarea în acţiune a celuilalt, şi-a reţinut în tabără trupele proprii vreme de două zile. Abia după trei zile consulul îşi scoase întreaga oştire în linie de bătaie.

XXXV Dar regele, temîndu-se să arunce atît de repede zarul într-o bătălie dată cu toate forţele, trimise 400 de tralli (acesta e un neam illyric, cum am mai spus într-un alt capitol) şi 300 de cretani, adăugîndu-le acestor pedestraşi şi un număr egal de călăreţi, avînd în fruntea lor pe Athenagoras, unul dintre curtenii regelui, în scopul de a hărţui cavaleria duşmanilor. Din partea romanilor însă (linia lor de bătaie era la ceva mai mult de 500 de paşi de acolo) au fost trimişi veliţii şi cam două pîlcuri de călăreţi, pentru ca şi pedestrimea şi cavaleria romană să fie deopotrivă în număr cu vrăjmaşul. Trupele regeşti îşi închipuiră că lupta se va desfăşura cu tactica cu care fuseseră ei deprinşi, şi anume călăreţii, năpustindu-se şi fugind înapoi rînd pe rînd, fie că vor arunca lăncile, fie că vor întoarce spatele, crezînd că illyrii, obişnuiţi să se folosească de fugă cu mare iuţeală, vor porni pe neaşteptate în iureş, în vreme ce cretanii aveau să-i săgeteze pe duşmani, în cazul că ei ar fi fost atacaţi răsfiraţi.

Scanned with CamScanner

Această formaţie de luptă a fost pusă în învălmăşeală de atacul romanilor pe cît de aprig, pe atît de dirz. Căci, întocmai ca pe un front în toată regula, după aruncarea lăncilor, şi după ce veliţii şi-au pus deîndată în funcţie săbiile, călăreţii, după ce au pornit o dată năvala asupra vrăjmaşului, şi-au oprit caii: parte din ei luptînd călare, parte, descălecînd repede, de-a valma cu pedestraşii. În felul acesta, nici călăreţul regesc nu era deopotrivă celui roman, deoarece nu fusese deprins să lupte stînd locului, şi nici pedestraşul macedonean, care se tot vînzolea alergînd încoace şi încolo; fiind înzestrat şi cu arme foarte uşoare, el nu se putea măsura cu velitul roman care avea şi scut, şi sabie, deopotrivă atît pentru a se apăra, cît şi pentru a-l ataca pe duşman. De aceea duşmanii n-au fost în stare să reziste; numai datorită iuţelii cu care au fugit în tabăra lor au putut scăpa cu viaţă.

XXXVI După o întrerupere de o singură zi, regele, plănuind să lupte cu toate trupele de călăreţi şi de pedestraşi cu armament uşor, îşi trimise noaptea unităţile de caetraţi[136], care se mai cheamă şi peltaşti, într-un loc prielnic pentru întinderea capcanelor, situat între cele două tabere, şi-i dăduse instrucţiuni lui Athenagoras şi cavaleriei, dacă se va ajunge la o bătălie în toată regula, să-şi încerce norocul în luptă, iar dacă nu, să-l ademenească pe duşman pînă la locul capcanelor, retrăgîndu-se pe nesimţite. Într-adevăr, cavaleria macedoneană s-a retras; însă comandanţii cohortei caetrate, fără să aştepte îndeajuns semnalul, deoarece au fost îndemnaţi să pornească înainte de vreme, au pierdut prilejul de a duce la bun sfîrşit acţiunea. Romanii s-au retras în castru, după ce au ieşit învingători în lupta regulată dată în cîmp deschis, şi au izbutit să se ferească de şiretlicurile capcanelor.

A doua zi consulul a pus în ordine de luptă toate trupele, aşezînd elefanţii în faţa primelor steaguri; cu acest prilej, romanii s-au folosit de ajutorul elefanţilor pentru întîia oară, fiindcă aveau vreo cîţiva capturaţi în vremea războiului punic. Cînd i-a văzut pe macedoneni ascunşi la adăpostul parapetelor, consulul s-a apropiat pînă la poalele valului, batjocorindu-i că li-e teamă. Dar cum

Scanned with CamScanner

nici chiar atunci vrăjmaşul nu-i dădu puţinţa să se încaiere, deoarece posibilitatea aprovizionării din împrejurimile castrului stativ era puţin sigură, deoarece cavaleria duşmană nu putea să se năpustească numaidecît asupra ostaşilor răspîndiţi, plănuind să-şi facă rost de provizii din alte locuri mai la adăpost de primejdii, consulul îşi strămută tabăra cam la 8 000 de paşi de acolo, la Ottolobus[137] (aşa se numeşte această localitate). În vreme ce romanii strîngeau cerealele din ţinutul apropiat, la început regele îşi ţinu trupele sale în tabără, pentru că duşmanului, o dată cu curajul, să-i crească şi delăsarea. Cînd Filip îi văzu pe romani împrăştiidu-se, porni cu toată cavaleria şi trupele auxiliare de cretani într-un marş atît de forţat, încît pedestraşii abia putură să se ţină pe urmele călăreţilor, şi-şi opri unităţile între castrul roman şi oamenii lor trimişi după provizii. Apoi, împrăştiindu-şi trupele, o parte le trimise ca să le facă de petrecanie romanilor împrăştiaţi, dîndu-le ordin să nu lase pe nici unul în viaţă, iar cu cealaltă parte se opri locului, şi ocupă drumurile pe unde i se părea lui că aveau să se întoarcă romanii la castrul lor. În chipul acesta pretutindeni, romanii erau măcelăriţi şi fugăriţi, încît nu ajunse nici unul în castru să dea de veste nenorocirea, deoarece cei care fugeau înapoi nimereau peste posturile regelui; astfel au fost mai numeroşi cei doborîţi de trupele care ocupaseră drumurile, decît de pîlcurile trimise să-i măcelărească. În cele din urmă, vreo cîţiva romani tot izbutiră să se strecoare printre posturile vrăjmaşului; dar, datorită faptului că erau cu spaima în suflet, au pricinuit în castru multă zarvă pentru că nu au adus ştiri lămuritoare.

XXXVII Consulul, după ce ordonă călăreţilor să dea sprijin fiecare încotro poate celor care erau strîmtoraţi, îşi scoase legiunile din castru şi porni către potrivnic cu coloanele în formaţie pătrată. Unii dintre călăreţii împrăştiaţi prin ţinut, înşelaţi de strigătele ivite cînd dintr-un loc, cînd dintr-altul, s-au rătăcit; alţii au întîlnit în cale pe vrăjmaşi şi astfel lupta a început deodată în mai multe locuri. Pîlcul unde se afla regele dădea lupta cea mai înverşunată, căci se închegase aproape un front în toată

Scanned with CamScanner

regula, datorită pe de o parte şi mulţimii trupelor de pedestraşi şi de călăreţi macedoneni, pe de altă parte şi faptului că cei mai mulţi romani porniseră la atac într-acolo, deoarece duşmanul astupase drumul din mijloc. Acolo macedonenii fură mai tari, deoarece în mijlocul lor se afla însuşi regele, care-i îmbărbăta, iar trupele auxiliare ale cretanilor, strînse mănunchi şi pregătite dinainte să lupte împotriva unităţilor potrivnice răsfirate şi răzleţite, îi răneau pe mulţi romani, luîndu-i fără veste. Dacă duşmanul ar fi fost cumpătat cu prilejul urmăririi romanilor ar fi dobîndit nu numai gloria de pe urma luptei de faţă, ci ar fi schimbat şi soarta întregului război: ei însă, în setea lor de a vărsa sînge, urmărindu-i acum pe romani, fără măsură şi cu prea mare înflăcărare, nimeriră peste cohortele romane trimise înainte cu tribunii militari în frunte; şi atunci călăreţii romani fugăriţi, îndată ce zăriră cele dintîi steaguri romane, întoarseră caii năpustindu-se asupra duşmanilor răsfiraţi şi într-o clipită soarta luptei se schimbă; în felul acesta, cei care pînă acum îi urmăriseră pe romani, dădură bir cu fugiţii. Mulţi macedoneni fură măcelăriţi cu prilejul celor dîntîi ciocniri, iar alţii, în timpul fugii. Duşmanii fură răpuşi nu numai cu armele, ci unii, năpustindu-se în nişte mlaştini, fură traşi la fund şi înghiţiţi cu cai cu tot de nămol. Chiar şi regele a fost la un pas de primejdie; căci, calul său rănit prăvălîndu-se, el a fost aruncat la pămînt şi n-a lipsit mult să fie făcut prizonier. Salvarea i-a venit de la un călăreţ macedonean, care, descălecînd repede, îl aruncă pe regele îngrozit pe calul său. Deoacere călăreţul nu a fost în stare să fugă la fel de repede ca să-i ajungă din urmă pe ceilalţi tovarăşi ai săi, pieri străpuns de romanii atraşi de căderea regelui. Filip străbătu atunci călare toate smîrcurile, umblînd pe drumuri necunoscute şi nebătătorite, şi, în sfîrşit, după o fugă dezordonată, ajunse în tabăra sa, în vreme ce cei mai mulţi ai săi îşi pierduseră nădejdea că regele va mai scăpa teafăr. În acea luptă au pierit 200 de călăreţi macedoneni, cam 100 au fost luaţi prizonieri, şi cel puţin 80 de cai gata echipaţi, capturaţi; totodată au fost aduse în tabără şi armele luate ca trofeu.

Scanned with CamScanner

XXXVIII Au fost analişti care l-au învinuit pe rege de nesocotinţă în acea zi, iar pe consul că a fost fire delăsătoare. Căci ei pretind că „pe de o parte Filip ar fi trebuit să se odihnească, deoarece ştia că romanii aveau să ajungă în citeva zile fără provizii în urma secătuirea a întregului ţinut din jur, iar pe de altă parte, consulul, care era cît pe ce să-l prindă şi pe regele însuşi, după ce le pusese pe fugă cavaleria şi unităţile de armament uşor, ar fi trebuit să-şi conducă pe dată trupele către tabăra duşmanilor, căci vrăjmaşi care erau atît de îngroziţi nu s-ar fi aşteptat la aceasta; cu acest prilej el ar fi putut pune capăt războiului. Numai că aşa cum ţi se întîmplă de cele mai multe ori în viaţă, ţi-e mai uşor să vorbeşti decît să făptuieşti. Căci, dacă regele s-ar fi măsurat cu toate trupele sale de pedestraşi cu romanii, poate că în toiul învălmăşelii, acesta ar fi putut fi scos din castru, deoarece toţi macedonenii fiind învinşi şi cuprinşi de spaimă, ar fi fugit din luptă de-a dreptul la adăpostul parapetelor castrului, iar romanii biruitori, intrînd după ei în întărituri, şi luîndu-se numaidecît pe urmele lor, ar fi putut pune stăpînire pe tabăra lui Filip. Insă pentru că trupe întregi de pedestraşi macedoneni rămăseseră în întregime în tabără şi fuseseră rînduite şi posturi şi gărzi în faţa porţilor, ce altceva ar fi cîştigat romanii dacă ar fi imitat nesocotinţa regelui, care pornise cu trupele răsfirate în urmărirea călăreţilor romani bătuţi puţin mai înainte? Pe de altă parte, n-ar trebui criticat nici cel dintîi plan al regelui, după care a pornit atacurile împotriva pîlcurilor de romani răspîndite după aprovizionare prin tot ţinutul, dacă după cîştigarea celei dintîi izbînzi ar fi ştiut unde să se oprească.

Ba încă e cu atît mai puţin de mirare faptul că Filip şi-a încercat norocul în luptă, cîtă vreme umblau zvonurile că Pleuratus şi dardanii au plecat din ţara lor cu uriaşe oşti şi au şi trecut în Macedonia. Dacă regele macedonean ar fi fost înconjurat din toate părţile de aceste forţe, s-ar fi putut crede că romanii au pus capăt acestui război, stînd cu mîinile încrucişate. De aceea, Filip, încredinţat că, în urma celor două lupte de cavalerie încheiate cu înfrîngerea sa, şederea sa într-o tabără vremelnică

nu va mai fi în siguranţă, voia să plece de acolo dar se gîndea să-i înşele pe romani pentru ca aceştia să nu bage de seamă; de aceea trimise către apusul soarelui un craionic la consul, să-i ceară un armistiţiu în vederea înmormîntării călăreţilor; izbuti astfel să-i păcălească pe romani, căci el, lăsînd numeroase focuri în întreaga tabără, porni în marş pe la veghea a doua.

XXXIX Consulul tocmai prînzea cînd i se dădu de veste că a sosit crainicul regelui, precum şi motivul pentru care a venit. El îi răspunse însă numai atît: „A doua zi de dimineaţă va fi destulă vreme pentru a sta cu el de vorbă în privinţa celor cerute"; datorită acestui fapt, lui Filip i se dădu răgaz şi noaptea şi o parte din ziua următoare, să-şi vadă de drum. Regele se îndreptă spre munţi, pe drumul pe unde ştia că nu va merge oastea romană cu grele poveri după ea. Consulul, îl lăsă pe crainic să plece în zori de zi, după ce-i acordă armistiţiul cerut; dar, nu mult după acestea, şi-a dat seama că vrăjmaşul plecase; neştiind însă pe unde să se ia pe urmele lui, a mai rămas cîteva zile în acelaşi castru stativ, pentru a strînge provizii. Apoi se îndreptă spre Stubera[138], unde transportă şi cerealele găsite pe ogoarele din Pelagonia. De acolo înaintă spre Pellina[139], fără să descopere încă spre ce regiune s-au îndreptat vrăjmaşii; Filip, după ce făcu popas la Bryanium[140], plecă de acolo pe drumuri piezişe, stîrnînd pe neaşteptate spaima în duşmani. Şi romanii se puseseră în mişcare din Pellina şi îşi aşezară castrul la rîul Osphagus[141]. La rîndu-i, regele îşi aşeză tabăra nu departe de acel loc, ridicîndu-şi parapetele pe malul rîului (localnicii îi spun Erigonus[142]). De acolo, fiindcă era cît se poate de sigur că romanii au de gînd să se îndrepte către Eordaea[143], pentru a ocupa trecătorile, Filip le-o luă înainte, pentru ca potrivnicul să nu poată trece în provincie prin acel defileu îngust. Acolo regele făcu în grabă întăriri ridicînd aici parapete, dincoace şanţuri, dincolo grămădind bolovani, ca să fie întocmai ca un zid ; în altă parte culcă la pămînt copaci, cu care întări locul, după cum cerea poziţia, sau după cum avea la îndemînă material; şi în felul acesta, după cum crede şi el, reuşise să

Scanned with CamScanner

facă de necucerit un drum, prin natura lui dificil, datorită şi lucrărilor de întărire întocmite în toate punctele de trecere. De jur împrejur erau numai locuri împădurite, foarte neprielnice falangei macedonene, care nu putea fi de nici un folos, dacă soldaţii nu-şi făceau în faţa scuturilor un fel de parapet cu suliţele lor atît de lungi (pentru aceasta însă aveau nevoie de un cîmp deschis). Şi sulițele[144] thracilor (arme de o nemaipomenită lungime) se împiedicau în ramurile împletite în toate părţile. O singură cohortă de cretani i-a fost de folos regelui: totuşi, nici săgeţile acestor trupe nu aveau putere destul de mare pentru a străpunge scuturile romanilor şi nici nu găseau vreun loc descoperit pe unde să pătrundă; cretanii erau de temut într-un atac în care calul şi călăreţul duşman erau ţintă deschisă săgeţilor lor. De aceea, cînd cretanii băgară de seamă că armele lor nu sînt de nici un folos, împroşcară pe romanii din toate părţile cu o ploaie de bolovani, care se găseau pretutindeni, pe tot întinsul văii. Loviturile pietroaielor în scuturi pricinuiră mai mult zgomot decît răni şi ţinură în loc prea puţin înaintarea romanilor. Apoi romanii, privind cu dispreţ la aşemenea mijloace, parte din ei făcînd cu scuturile broasca ţestoasă, sparg frontul duşman, iar ceilalţi făcînd un scurt ocol, ajung pe culmea dealului şi pun în neorînduială pe macedonenii din posturi şi gărzi; pe cei mai mulţi îi nimicesc, neputînd fugi din aceste locuri înguste.

XL În felul acesta, romanii au cucerit trecătoarea după o luptă de mai mici proporţii decît îşi închipuiseră şi ajunseră apoi în Eordaea, unde, după pustiirea în lung şi în lat a ţinutului, consulul se retrase în Elimea[145]. De aici el năvăli asupra Orestidei[146] şi atacă şi oraşul întărit Celetrum[147], aşezat în peninsulă. Un lac îi înconjură zidurile; de pe peninsulă pînă în oraş duce un singur drum printr-o trecătoare îngustă. La început, locuitorii, bizuindu-se pe poziţiile oraşului, au închis porţile, refuzînd să se supună romanilor; apoi, cînd au văzut că romanii înaintează şi se apropie de poartă, în formaţie de broască ţestoasă, şi că trecătoarea e împresurată de trupele duşmane, înainte de a lupta, de teamă,

s-au predat. De la Celetrum, consulul înaintă în ţinutul dassareţilor şi cuceri prin forţa armelor oraşul Pelium[148]. El luă cu sine numai sclavii şi restul de pradă, iar celor liberi le dădu drumul fără preţ de răscumpărare şi le înapoie şi oraşul, după ce aşeză acolo o puternică garnizoană ; căci şi acest oraş era aşezat în poziţii prielnice pentru a dezlănţui atacuri de acolo împotriva Macedoniei. În felul acesta, după ce consulul cutreieră în sus şi în jos tot ţinutul vrăjmaşilor, îşi readuse trupele în locurile pacificate de mai mult timp, lîngă Apollonia, de unde pornise războiul.

Pe Filip îl îndepărtaseră de pe acest teatru de luptă răscoalele aetolienilor, athamanilor, dardanilor şi a altor populaţii care se ridicaseră contra lui deodată în atîtea locuri. El trimise împotriva dardanilor care se retrăgeau din Macedonia pe Athenagoras cu pedestrimea uşor înarmată şi cu cea mai mare parte din cavalerie, dîndu-i poruncă să-i urmărească pe duşmani din spate, în retragerea lor, şi să le hărţuie ariergarda, aşa fel încît să-i stînjenească să mai scoată trupele din ţara lor. Democritus, arhontele Aetoliei, din îndemnul căruia se întîrziase declararea războiului (cetăţii) Naupactus, acum, cu prilejul celei din urmă adunări a ligii, îşi înrolase cetăţenii sub arme, după ce primise veşti despre lupta de cavalerie de la Octolophus şi despre trecerea dardanilor şi a lui Pleuratus împreună cu illyrii în Macedonia; pe lîngă acestea a aflat de sosirea flotei romane la Oraeum, şi de năvălirea atîtor neamuri în Macedonia, precum şi de împresurarea ce-l ameninţa chiar dinspre mare.

XLI Acestea au fost motivele care i-au îndemnat pe aetolieni şi pe Democritus să treacă din nou de partea romanilor. După ce s-au unit şi cu Amynander, regele athamanilor, aetolienii au purces la împresurarea oraşului Cercinium[149]. Într-adevăr, locuitorii le închiseseră porţile, dar nu se ştie dacă siliţi, sau de bunăvoie, deoarece aveau o garnizoană de-a regelui. Însă în cîteva zile Cercinium a fost cucerit, dîndu-i-se foc. Cei care au supravieţuit acestui mare prăpăd, atît oamenii liberi, cît şi sclavii, au fost ridicaţi împreună cu celelalte prăzi. Frica i-a impins pe toţi cei care locuiau în jurul mlaştinii Boebeis[150] să-şi

Scanned with CamScanner

părăsească orașele și să se îndrepte spre munți. Aetolienii pleacă de acolo din pricina lipsei de prăzi și purced către Perrhaebia[151]. Acolo cuceresc prin puterea armelor Cyretiae[152] și o jefuiesc în chip sălbatic. Locuitorii din Malloea[153], supunîndu-se de bunăvoie, au fost primiți ca aliați. Amynander îi îndemna pe aetolieni să pornească din Perrhaebia către Gomphi[154]. Athamanii amenințau acest oraș și se credea că va putea fi cucerit fără mare luptă. Aetolienii s-au îndreptat apoi către cîmpiile îmbelșugate ale Thessaliei, Amynander îi urma cu toate că nu încuviința nici pustiirile efectuate pe o mare întindere din ținutul aetolienilor, nici așezarea taberei la voia întîmlării, în orice loc, fără osebire, și nici lipsa lor de grijă pentru întărirea ei. De aceea, pentru ca orbeasca cutezanță și nepăsarea aetolienilor să nu-i pricinuiască lui și alor săi vreun neajuns, deoarece văzuse că potrivnicul și-a așezat tabăra în șesul care se întinde mai jos de orașul Phaecas[155], el ocupă pentru ai săi o măgură la ceva mai puțin de 1 000 de pași de acolo, deși era apărat prin ușoare întărituri. În vreme ce aetolienii parcă uitaseră că se află pe pămîntul dușmanilor, — în afară de faptul că le pustiau ținutul, — parte din ei colindînd răzlețiți și fără arme asupră-le, alții petrecînd deopotrivă, zi și noapte, dormind și bînd în tabără, fără gărzi și străji, se pomeniră cu Filip apărînd pe neașteptate. Cînd unii aetolieni, înspăimîntați, se înapoiază în goană de prin sate și dau de veste că vine Filip, Damocritus și celelalte căpetenii se zăpăcesc; asta se întîmplă pe la amiază, cînd cei mai mulți ședeau ghiftuiți de mîncare și toropiți de somn. Încep să se trezească unii pe alții; se îndemnă unii pe alții să ia armele și trimit pe cîțiva să cheme înapoi pe cei care umblau după prădăciuni prin sate; atît de mare era panica, încît unii dintre călăreți au sosit fără săbii, iar cei mai mulți nici nu și-au îmbrăcat platoșele. În felul acesta, fiind scoși în grabă, după ce cu anevoință au adunat un număr de 600 de călăreți și de pedestrași laolaltă, nimeresc peste cavaleria regelui, mai puternică decît a lor și prin efective, și prin arme, și prin bărbăție. De aceea, chiar din prima ciocnire au fost împrăștiați și aproape fără să dea luptă s-au îndreptat într-o fugă rușinoasă spre tabăra lor. Au fost uciși sau

Scanned with CamScanner

luaţi prizonieri aceia cărora cavaleria macedoneană le tăiase drumul, despărţindu-i de grosul trupelor care fugeau.

XLII Cu toate că se apropiau de parapetele taberei aetoliene, Filip ordonă să se sune retragerea alor săi, deoarece erau obosiţi şi caii şi oamenii, nu atît din pricina luptei, cît a drumului lung străbătut şi totodată din pricina repeziciunii marşului. De aceea, Filip porunceşte călăreţilor să plece pe escadroane şi manipule cu armament uşor, pe rînd, pentru a se aproviziona cu apă şi a lua masa; pe ceilalţi soldaţi îi pune în posturi înarmaţi, aşteptînd coloana pedestrimii care întîrziase cu marşul fiind împovărată de armele ei grele. Cînd a sosit şi ea, Filip dădu ordin pedestraşilor ca, rînduindu-şi steagurile şi aşezîndu-şi armele în faţa sa, să-şi ia în grabă de-ale mîncării, după ce trimise cel mult două sau trei manipule ca să facă rost de apă. Între timp, cavaleria macedoneană împreună cu trupele de armament uşor stăteau pregătite şi rînduite în linie de bătaie, pentru cazul că vrăjmaşul ar face vreo mişcare.

Aetolienii (căci se înapoiaseră în tabără şi majoritatea ostaşilor care fuseseră împrăştiaţi prin sate) îşi rînduiesc luptătorii în jurul porţilor şi parapetelor, ca să-şi apere întăriturile, şi, trufaşi, din locuri sigure, priveau pe vrăjmaşii lor care şedeau liniştiţi. Dar după ce unităţile macedonene s-au pus în mişcare şi au început să se apropie de parapete pregătiţi şi rînduiţi de atac, toţi aetolienii şi-au părăsit deodată posturile şi, ieşind prin partea din spate a taberei, s-au refugiat pe măgura unde se află tabăra athamanilor. Şi cu prilejul acestei fugi în neorînduială au fost prinşi sau omorîţi mulţi dintre aetolieni: Filip, dacă ar fi avut destulă vreme în ziua aceea, ar fi fost în stare, fără îndoială, să pună mîna şi pe tabăra athamanilor, însă folosi ziua pentru luptă, şi pentru prădarea taberei aetolienilor, de aceea îşi instală tabăra lui la poalele măgurii, în cel mai apropiat loc, cu planul de a-l ataca pe duşman în zorii zilei următoare. Aetolienii, stăpîniţi de aceeaşi panică, din pricina căreia îşi părăsiseră tabăra, în noaptea următoare s-au împrăştiat fugind. Amynander le-a fost de cel mai mare

Scanned with CamScanner

folos aetolienilor, căci, sub călăuzirea athamanilor cunoscători ai drumurilor, au fost conduşi pe poteci nebătătorite, pe culmile munţilor, pînă în Aetolia, în vreme ce macedonenii se ţineau pe urmele lor. Uu număr mic, în această fugă atît de dezordonată, a nimerit în mijlocul unor călăreţi macedoneni, pe care Filip îi trimisese în zori zilei, să le fărămiţeze coloana, îndată ce a văzut că aetolienii părăsiseră colina şi plecaseră.

XLIII În cursul acelor zile, praefectul regelui, Athenagoras, întîlnind pe dardanii care se retrăgeau spre hotarele lor, le-a învălmăşit mai întîi coada coloanei; apoi, după ce aceştia şi-au întors steagurile rînduindu-le în formaţie de atac, s-a încins o luptă în toată regula, adversarii fiind deopotrivă acum. Dar cînd dardanii au început din nou să înainteze, cavaleria şi trupele de armament uşor ale regelui îi hărţuiră pe aceştia, care nu aveau în sprijinul lor trupe de acest fel căci erau împovăraţi de armele lor grele, din pricina cărora nu se mai puteau mişca; pe deasupra, pe macedoneni îi favoriza însuşi terenul. Cu toate acestea, foarte puţini dardani au fost răpuşi; foarte puţini au fost omorîţi; răniţi au fost mai mulţi; n-a fost nici un prizonier, deoarece ei nu ieşeau cu nesocotinţă din rîndurile lor, ci luptau şi se retrăgeau în rînduri strînse.

În felul acesta, Filip a izbutit să-şi refacă pierderile suferite în războiul cu romanii prin expediţii încununate de izbîndă asupra a două neamuri; aceste expediţii nu numai că le-a pornit cu străşnicie, dar le-a şi sfîrşit cu mare folos. Apoi o împrejurare ivită întîmplător făcu să scadă numărul duşmanilor săi aetolieni: Scopas, unul dintre fruntaşii neamului aetolian, trimis din Alexandria în Italia, de către regele Ptolemaeus, cu o mare cantitate de aur, a angajat din Aetolia, cu simbrie, 6 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi pe care îi duse cu sine în Egipt. Şi din tineretul aetolian n-ar fi rămas nimeni în cetate, dacă Damocritus nu le aducea aminte atît de războiul ameninţător, cît şi de prăpădul ce se va abate asupră-le de vor rămîne singuri; (nu se ştie sigur dacă Damocritus făcea aceasta din grija pentru cetatea sa,

Scanned with CamScanner

sau pentru ca să zădărnicească acţiunea întreprinsă de Scopas, fiindcă fusese prea puţin uns cu daruri de acesta). Damocritus a reţinut o parte dintre tineri prin astfel de mustrări.

Acestea au fost evenimentele desfăşurate de romani şi de Filip în vara aceea.

XLIV Flota romană[156], pornind din Corcyra la începutul aceleiaşi veri, sub comanda legatului L. Apustius, după ce trecu de capul Maleum, s-a unit cu cea a regelui Attalus în împrejurimile promontoriului Scylaeum din ţinutul Hermionicum[157]. Numai că atunci cetatea Athena, care de teamă îşi înfrînase multă vreme ura împotriva lui Filip, de astă dată însă, în nădejdea sosirii unui sprijin atît de puternic, făcu să i se reverse toată ura. Niciodată Athena n-a dus lipsă de buni oratori, oricînd gata să ridice poporul. Acest soi de oameni sînt întreţinuţi de zeul mulţimii, atît în toate cetăţile libere, cît mai ales la Athena, unde cuvîntul are cea mai mare putere.

De aceea athenienii au făcut de îndată propunerea, şi adunarea poporului a dat un plebiscit prin care „să fie ridicate şi să fie distruse toate statuile şi chipurile lui Filip şi ale strămoşilor săi, atît de parte bărbătească, cît şi de parte femeiască; de asemenea, să fie şterse toate inscripţiile cu numele lui, şi desfiinţate toate zilele de sărbătoare, ceremoniile, preoţiile care fuseseră create pentru cinstirea lui şi a strămoşilor lui. Locurile pe care se ridicase vreun locaş, sau unde fusese vreo inscripţie în cinstea lui Filip, să fie lovite de blestem, ca să nu se mai poată înălţa acolo, ori să se închine vreodată aşezăminte de felul acelora care nu este permis să fie înălţate sau să fie hărăzite numai într-un loc neprihănit. Iar ori de cîte ori preoţii cetăţii vor face slujbe pentru poporul athenian, şi pentru aliaţi, pentru armată şi pentru flotele lor, de atîtea ori să hulească şi să-l blesteme pe Filip şi pe copiii lui, regatul şi tot neamul lui, trupele terestre şi navale, şi orice nume de macedonean".

S-au mai adăugat în decret şi următoarele: „Dacă vreun cetăţean va mai face vreo propunere care priveşte înfierarea ticăloşiei lui Filip, întregul popor athenian va

Scanned with CamScanner

încuviința aceasta. Dacă, dimpotrivă, vreun altul va rosti sau va săvîrși ceva împotriva înfierării și pentru cinstirea lui Filip, cine îl va ucide pe acesta nu va fi urmărit de lege". La sfîrșit, s-a mai menționat aceasta: „Toate decretele care fuseseră date cîndva împotriva Pisistraților[158], să aibă valabilitate și împotriva lui Filip".

Într-adevăr, atenienii purtau războiul împotriva lui Filip și prin vorbe, și prin scrieri, în care privință numai ei singuri puteau fi atît de tari.

XLV După ce Attalus și romanii s-au îndreptat de la Hermione spre Pireu, făcînd aci popas cîteva zile, cu acest prilej au fost covîrșiți de către atenieni cu un noian de onoruri, dezvăluind atît o exagerată cinstire față de aliați, cît și ură împotriva vrăjmașului; după aceasta pornesc pe mare de la Pireu la Andros[159]. După ce s-au oprit în portul numit Gaurion[160], trimiseră oameni care să-i ispitească pe localnici dacă preferă să predea de bunăvoie orașul decît să facă cunoștință cu puterea armelor romane; aceștia au răspuns că cetățuia e ocupată de garnizoana regelui și că ei sînt sub jug străin. După ce romanii debarcară trupele, precum și întregul arsenal de felurite mijloace trebuincioase la asaltarea unui oraș, regele Attalus și legatul roman veniră din diferite părți pînă în preajma orașului. Trupele și steagurile romane nemaivăzute și curajul ostașilor romani, care se apropiau cu atîta zor de zidurile orașului lor, au vîrît mai mult ca oricînd groaza în acești greci. De aceea, localnicii s-au refugiat imediat în cetățuie, iar romanii au ocupat numaidecît orașul. După ce au rezistat vreme de două zile, bizuindu-se mai mult pe tăria pozițiilor decît pe armele lor, s-au învoit a treia zi cu romanii să fie lăsați să se strămute și ei și garnizoana lor, plecînd numai cu un rînd de veșminte la Delium, în Beoția; apoi au predat și orașul, și cetățuia. Romanii le-au lăsat pe seamă regelui pe acestea, iar ei au luat cu sine prăzile și obiectele de artă ale orașului.

Ca să nu stăpînească o insulă pustie, Attalus i-a convins aproape pe toți macedonenii și pe unii dintre locuitorii din Andros ca să rămînă pe loc.

După această, și cei care fuseseră strămutați la Delium[161], potrivit înțelegerii, au fost chemați înapoi, în urma

făgăduinţelor făcute de rege, deoarece chiar dorul de patrie le îndemna sufletele să dea mai uşor crezământ acestor făgăduinţe.

Din Andros aliaţii au trecut în Cythnos[162]. Acolo au pierdut zadarnic cîteva zile cu atacul acestui oraş, şi, pentru că nu merita atîta oboseală, s-au depărtat de acolo. La Prasiae[163], — o localitate din Attica — 20 de ambarcaţii de-ale issaeilor s-au alăturat flotei romane. Vasele issaeilor[164] au fost trimise să pustiască ţinutul carystiilor[165], iar restul flotei a rămas la Geraestus[166], un cunoscut port al Euboeii, pînă se întoarseră issaeii din Carystum. De acolo flota aliată, pornind în larg cu toate pînzele întinse, a străbătut marea prin mijlocul ei, trecînd pe lîngă insula Scyros[167] şi au ajuns la Icus[168]. Acolo au fost nevoiţi să rămînă pe loc cîteva zile, din pricina vîntului puternic de la miazănoapte; îndată ce s-a potolit vîntul, au trecut la Scyathus[169], oraş pustiit şi jefuit de curînd de către Filip. Ostaşii răspîndiţi prin sate după provizii au cărat la vase tot grîul şi tot ce era de trebuinţă pentru hrana soldaţilor. Totuşi prăzi nu au luat; de altfel, nici grecii nu le pricinuiseră vreun neajuns, spre a merita să fie jefuiţi. Îndreptîndu-se de acolo spre Cassandrea[170], au poposit mai întîi la Mendaeum[171], port maritim al acestei cetăţi. Apoi au trecut dincolo de acest promontoriu, însă în vremea ce voiau să ocolească zidurile cetăţii, a izbucnit o groaznică furtună şi flota a fost aproape acoperită de talazuri şi împrăştiată; totuşi aliaţii au izbutit să scape pe uscat, după ce au pierdut o mare parte din echipamentul vaselor. Acea furtună a mării a fost o rea prevestire pentru cele ce aveau să se întîmple pe uscat. Căci adunînd într-un singur loc vasele, după ce au debarcat trupele, ei au atacat oraşul, însă au fost respinşi, avînd numeroşi răniţi (şi acolo se găsea o puternică garnizoană de a regelui Filip). Fiindu-le zădărnicită încercarea, aliaţii s-au înapoiat la Canastraeum[172], în Peninsula Pallene[173]. De acolo, trecînd pe la capul Torona[174], vasele îşi îndreptară cursul spre Acanthus[175]. Aici pustiiră mai întîi ţinutul, apoi cuceriră prin forţă şi jefuiră însuşi oraşul. De aici n-au înaintat mai departe (căci aveau şi vasele încărcate cu prăzi), de aceea porniră înapoi către Scyathus, de unde veniseră, iar de aici se întoarseră în Euboea.

Scanned with CamScanner

XLVI Flota a rămas acolo; aliaţii, cu 10 vase uşoare, au intrat în golful Maliacus, pentru a avea o întrevedere cu aetolienii în privinţă tacticii cu care aveau să se desfăşoare războiul. Căpetenia acestei solii, aetolianul Pyrrhias, s-a dus la Heraclea[176] împreună cu regele şi cu legatul roman, pentru a se consfătui asupra planului de luptă. Aetolienii i-au cerut lui Attalus să dea, potrivit tratatului, 1 000 de ostaşi, deoarece au trebuinţă de un asemenea număr pentru a purta războiul împotriva lui Filip. Attalus însă a refuzat să le dea acest sprijin, fiindcă mai înainte şi ei refuzaseră să pornească la pustiirea Macedoniei, atunci cînd Filip, aruncînd pîrjolul asupra sfintelor locaşuri şi locuinţelor lor din jurul Pergamului, putea să fie îndepărtat de acolo pentru a-şi apăra bunurile lui din patrie. În felul acesta aetolienii au fost lăsaţi să plece, deşi le făcuseră romanilor tot soiul de făgăduieli, dîndu-le mai mult nădejdi decît sprijin. Apustius şi cu Attalus se înapoiară la flotă.

De acolo ei începură să se ocupe de asaltarea oraşului Oreum. Această cetate era puternică atît datorită zidurilor ei, cît şi puternicei garnizoane pe care o avea; tăria cetăţii mai fusese încercată şi înainte. În urma cuceririi oraşului Andros se alăturaseră lor şi 20 de vase rhodiene, toate cu punţi, avînd în frunte pe Agesimbrotus. Ei au trimis această flotă să facă popas lîngă portul Zelasius[177] — o localitate aşezată în poziţii foarte prielnice, în faţa oraşului Histriaea[178] mai sus de promontoriul Demetrias — pentru ca să fie sprijin dacă cumva vasele macedonene s-ar pune în mişcare de acolo. Heraclides, praefectul regelui, îşi ţinea flota acolo mai mult pentru a surprinde pe potrivnici într-un moment de neatenţie, decît de a porni făţiş la vreo acţiune îndrăzneaţă.

Romanii şi Attalus atacau oraşul Oraeum din diferite direcţii: romanii — din partea cetăţuii maritime, iar trupele regelui — din vîlceaua care se întindea între cele două cetăţui din Oraeum, unde acest oraş era înconjurat ca un zid. Şi aşa cum locurile se înfăţişau în chip diferit, tot aşa nici atacul nu era peste tot la fel; pe de o parte romanii se sprijineau de ziduri, folosind vineiele, broaştele testoase şi berbecii, iar pe de altă parte, trupele regelui, întrebuinţau baliste, catapulte şi tot soiul de maşini cu

care aruncau proiectilele şi bolovanii foarte grei; apoi aceştia înaintau şi în formaţie de triunghi, întrebuinţînd cu folos toate experienţele cîştigate cu prilejul asalturilor trecute. Însă macedonenii care apărau oraşul şi cetăţuile pe lîngă faptul că acum erau mai mulţi la număr ca înainte, luptau cu o bărbăţie şi mai mare, aducîndu-şi aminte cînd de mustrarea lui Filip pentru greşeala săvîrşită de ei, cînd de ameninţările lui, cînd de făgăduielile pentru viitor. De aceea, pentru că acolo se tărăgănau lucrurile pierzîndu-se vremea, se bizuiau mai mult pe împresurare şi pe lucrări, decît pe un atac rapid; între timp, legatul, încredinţat că va putea întreprinde şi altceva după ce lăsă atîtea trupe cîte i se păreau că sînt îndeajuns pentru a aduce pînă la capăt lucrurile, trecu în regiunea cea mai apropiată de pe continent şi cuceri, în afară de cetăţuie, Larissa[179] (nu e vorba de acel vestit oraş din Thessalia, ci de cu totul altul, care se mai cheamă şi Cremastes). La rîndu-i, şi Attalus cuceri prin surprindere Aegeleon[180], ai cărei locuitori nu se aşteptau la aşa ceva în vreme ce se asedia o altă localitate. În acelaşi timp erau aproape terminate, pe de o parte, lucrările din jurul oraşului Oraeum, iar pe de alta, şi garnizoana care se afla înăuntru era istovită de sforţările neîntrerupte şi de veghile din timpul nopţii, deopotrivă cu cele din timpul zilei, precum şi de răni. Se năruise şi o parte din zid care fusese izbit cu berbecul, fiind spart în mai multe locuri. Croindu-şi drum în timpul nopţii prin deschizătura dărîmăturilor, romanii izbutiră să străbată pînă în cetăţuie maritimă, care era mai sus de port.

În revărsatul zorilor, cînd romanii dădură semnalul din cetăţuie, Attalus dădu şi el năvală în oraşul ale cărui ziduri fuseseră în mare parte dărîmate şi atunci garnizoana şi localnicii se refugiară în cea de-a două cetăţuie, de unde s-au predat după două zile. Oraşul a fost cedat regelui, iar romanilor le-au revenit prizonierii din rîndurile localnicilor liberi.

XLVII Se apropia echinocţiul de toamnă; golful Euboe, care se mai cheamă şi Coela[181], e primejdios pentru navigaţie în acest anotimp. De aceea aliaţii, dorind să

scape de acolo şi de furtunile din anotimpul iernii, se îndreptară spre Pireu, de unde plecaseră la război.

Apustius, lăsînd acolo 30 de vase, navigă cu flota mai sus de Maleum, pînă la Corcyra. Attalus rămase locului pentru a lua parte la ceremoniile sărbătorilor iniţierii zeiţii Ceres. După ceremonia iniţierii se înapoie şi el în Asia, trimiţînd la vatră pe Agesimbrotus şi pe rhodieni.

Acestea au fost faptele de arme întîmplate în vara aceea, şi pe mare şi pe uscat, împotriva lui Filip şi aliaţilor săi, desfăşurate şi de consul şi de legatul său, romanii fiind sprijiniţi de Attalus şi de rhodieni.

Celălalt consul, C. Aurelius, după ce ajunse în provincie, în urma încheierii războiului, nu şi-a putut înăbuşi mînia împotriva praetorului, deoarece acesta desfăşurase războiul în lipsa sa. De aceea, după ce îl trimise pe praetor în Etruria, consulul îşi conduse legiunile în ţinutul vrăjmaşilor. Numai că el purta acest război pustiind teritoriul potrivnicului, mai mari fiind prăzile decît gloria. L. Furius, atît pentru că nu mai avea nici o operaţie pe care s-o desfăşoare în Etruria, cît şi pentru că totodată năzuia să fie sărbătorit cu triumful asupra gallilor, pe care fusese convins că-l va putea dobîndi mai lesne în lipsa consulului, şi pizmaş şi înverşunat împotrivă-i, după ce a sosit pe neaşteptate la Roma, a întrunit sfatul senatului în templul Bellonei; după ce a făcut darea de seamă asupra activităţii desfăşurate, a cerut să i se încuviinţeze a intra în oraş, sărbătorindu-i-se triumful.

XLVIII Consulul Aurelius se bucura în faţa majorităţii senatului şi de o mare trecere şi de vază, datorită strălucitelor sale fapte de arme. Senatorii mai vîrstnici însă se împotriviră să i se acorde triumful şi „pentru că repurtase biruinţa cu armata altuia şi pe temeiul că îşi părăsise provincia din lăcomia de a pune mînă cu orice preţ pe un triumf. Într-adevăr, ceea ce a făcut el e un exemplu fără precedent".

Mai ales foştii consuli erau de părere că „L. Furius ar fi trebuit să-l aştepte pe consul, căci castrul său fiind aşezat în apropierea Romei în vederea apărării coloniei, praetorul ar fi putut tărăgăni lucrurile pînă la sosirea lui, fără să dea lupta; dar ceea ce n-a făcut praetorul,

Scanned with CamScanner

trebuie să facă senatul adică să-l aştepte pe consul; după ce-i vor asculta şi pe consul şi pe praetor cum va înfăţişa fiecare situaţia, senatorii îşi vor da seama mai bine de adevăr.

Cea mai mare parte a senatorilor era de părere că senatul nu trebuie să ţină seama de nimic altceva decît numai de acţiunile desfăşurate şi de faptul dacă, în timpul funcţiei sale, fusese purtat războiul sub auspiciile lui Furius „Din două colonii, care fuseseră întemeiate ca să fie un fel de zăgaz, pentru a împiedeca năvălirile[182] gallilor, una fusese jefuită şi incendiată; în vreme ce pîrjolul se întindea şi asupra celeilalte colonii atît de apropiate, întocmai ca de la nişte case apropiate una de alta, ce-ar fi trebuit să facă praetorul la urma urmei? Căci dacă nu s-ar fi cuvenit ca războiul să fie dus fără consul, atunci sau senatul a greşit de vreme ce a dat unui praetor armata — iar dacă senatul n-a vrut ca războiul să fie desfăşurat cu armata praetorului, ci cu a consulului, trebuia să adauge la sfîrşitul decretului că operaţiile să nu fie desfăşurate de praetor, ci de consul — sau cel care a greşit este consulul, deoarece după ce a dat poruncă armatei sale să treacă din Etruria în Gallia, n-a ieşit în întîmpinarea ei la Ariminum, ca să ia parte la războiul, care nu era îngăduit să se desfăşoare fără prezenţa lui. Momentele hotărîtoare ale războiului nu aşteaptă nici zăbavă, nici amînări din partea comandanţilor: uneori eşti nevoit să lupţi nu pentru că vrei, ci pentru că duşmanul te sileşte. Trebuie să fie aşteptată lupta însăşi, precum şi sfîrşitul luptei[183]. Vrăjmaşii au fost bătuţi şi nimiciţi; tabăra lor cucerită şi prădată: colonia despresurată; prizonierii celeilalte colonii au fost redobîndiţi şi înapoiaţi familiilor lor, iar războiului i s-a pus capăt numai după o singură bătălie. Nu numai oamenii s-au bucurat de această biruinţă, ci s-au făcut în cinstea zeilor nemuritori rugăciuni publice vreme de trei zile, pentru faptul că republica a izbîndit în chip strălucit datorită victoriilor praetorului L. Furius, iar nu pentru că acesta ar fi condus rău războiul şi cu nesocotinţă. Vrerea ursitei a hărăzit gintei lui Fabius războaiele cu gallii".

Scanned with CamScanner

XLIX Datorită unor cuvîntări cu un asemenea cuprins, rostite fie de praetor, fie de prietenii săi, faima preatorului, care era de faţă, a fost mai presus de însemnătatea consulului, care lipsea ; senatul a decretat, cu majoritate de voturi, decernarea triumfului lui L. Furius. Praetorul L. Furius a fost sărbătorit cu triumful asupra gallilor în timpul dregătoriei sale, aducînd în tezaurul statului 320 000 livre de aramă şi 150 000 le livre de argint. Totuşi nici un prizonier n-a mers în convoi înaintea carului său de triumf; de asemenea nu s-au purtat înaintea lui nici trofee şi nici după car n-au urmat trupe. În felul acesta ieşea limpede în vileag că consulul pusese stăpînire pe toate în afară de biruinţă.

Apoi Publius Cornelius Scipio a desfăşurat cu mare fast şi serbările pe care le făgăduise în calitate de consul în Africa. S-a dat şi un decret prin care se hotăra împărţirea de pămînt tuturor ostaşilor săi care luptaseră în Hispania, sau în Africa, primind cîte 2 iugăre de pămînt pentru fiecare an de serviciu militar şi ca o comisie de 10 bărbaţi să împartă acel pămînt. La fel s-a numit o comisie de triumviri pentru completarea numărului coloniştilor din Venusia, deoarece efectivele acelei colonii fuseseră slăbite în urma războiului cu Hannibal — comisia alcătuită din C. Terentius Varro[184], T. Quinctius Flamininus[185], P. Cornelius Scipio[186] fiul lui Gneius. Aceşti triumviri au făcut înscrierile de colonişti pentru Venusia.

În acelaşi an, C. Cornelius Cethegus[187], care primise ca proconsul Hispania, a nimicit o mare armată de vrăjmaşi în ţinutul Sedetanum. Se spune că au fost doborîţi în bătălie 15 000 de hispani şi că au fost capturate 78 de steaguri ostăşeşti.

După ce consulul Aurelius a venit din provincia sa la Roma, în vederea alegerilor, s-a plîns nu de ceea ce prevăzuseră senatorii, în sinea lor, „pentru faptul că senatul nu l-a aşteptat şi nu i s-a dat putinţa lui, consulului, de a dezbate faţă în faţă pretenţiile praetorului“, ci „pentru că senatul a decretat un triumf fără să fi dat ascultare cuvintelor nici unuia dintre aceia care au luat parte la război şi numai acela a vorbit care avea să fie sărbătorit prin triumf; strămoşii au creat obiceiul ca legaţii, tri-

Scanned with CamScanner

bunii[188], centurionii, şi, în sfîrşit, ostaşii să ia parte la triumf, pentru ca poporul roman să-i privească pe cei care au contribuit la izbînzile aceluia în cinstea căruia se hărăzeşte o atît de mare sărbătorire. Pe care dintre ostaşii acelei armate care a luptat cu galli, dacă n-a fost un soldat sau măcar o ordonanţă, îl va putea întreba senatul, ce-i adevărat sau neadevărat din ceea ce susţine praetorul?"

Apoi el a fixat ziua alegerilor, cu care prilej au fost aleşi consulii L. Cornelius Lentulus[189] şi P. Villius Tappulus. Apoi fură aleşi praetorii L. Quinctius Flamininus, L. Valerius Flaccus, L. Villius Tappulus, Cn. Baebius Tamphilus.

L În acel an recolta a fost foarte slabă. Aedilii curuli M. Claudius Marcellus şi Sex. Aelius Paetus au adus o mare cantitate de grîne din Africa, pe care le-a împărţit poporului cu doi aşi[190] baniţa; toţi aceştia au celebrat serbările romane cu mare fast, dar au durat doar vreme de o zi. Din banii proveniţi de pe urma amenzilor, ei au ridicat cinci statui de bronz pe care le-au aşezat în tezaurul statului. S-au desfăşurat din nou, de trei ori în întregime, serbările plebeie[191] prezidate de aedilii L. Terentius Massiliota şi Cn. Baebius Tamphillus, care fusese praetor designat. În acel an au avut loc şi jocurile funebre desfăşurate vreme de patru zile în for, prezidate de P. şi M. Laevinus, fii lui M. Valerius Luevinus, în cinstea tatălui lor mort. Tot aceştia au dat şi lupte de gladiatori; au luptat 25 de perechi de gladiatori.

Decemvirul sacrificiilor M. Aurelius Cotta s-a stins din viaţă. El a fost înlocuit cu M. Acilius Glabrio. Cu prilejul alegerilor au fost desemnaţi aedili curuli două persoane care, din întîmplare, nu puteau să intre în funcţie numaidecît, căci Gaius Cornelius Cethegus fusese ales în lipsă, deoarece el avea comanda în Hispania, iar C. Valerius Flaccus cu toate că era de faţă, nu depunea jurămînt fiindcă era flaminul[192] lui Jupiter; nu era îngăduit însă nimănui să îndeplinească o magistratură mai mult de cinci zile dacă nu depunea jurămîntul. La cererea lui Flaccus de a fi scutit de această obligaţie, senatul a ho-

Scanned with CamScanner

tărît că dacă, cu învoirea consulilor, aedilul prezintă pe cineva care să depună jurămîntul în locul său, consulii, dacă găsesc cu cale, să discute cu tribunii plebei ca aceştia să aducă chestiunea în faţa adunării plebeilor. A fost prezentat praetorul designat L. Valerius Flaccus ca să depună jurămîntul în locul fratelui său. Tribunii au făcut propunerea în adunarea plebeilor iar plebea a hotărît că jurămîntul depus este valabil ca şi cum aedilul însuşi l-ar fi făcut. S-a mai dat un plebiscit şi în privinţa celuilalt aedil. La propunerea tribunilor „pe cine încuviinţează poporul să meargă învestit cu comanda supremă la armatele din Hispania, s-a hotărît ca aedilul curul, C. Cornelius, să vină la Roma pentru a-şi îndeplini magistratura, iar L. Manlius Acidinus să părăsească provincia „pe care o avea de atît de mulţi ani". Adunarea plebeilor a încuviinţat să fie învestiţi cu puterea preconsulară pentru Hispania Cn. Cornelius Lentulus[193] şi L. Stertinius.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXII

Scanned with CamScanner

I După ce au intrat în funcţie la idele lui martie[1], consulii şi praetorii şi-au tras la sorţi provinciile. În ce priveşte consulii, lui L. Lentulus îi căzu Italia, lui P. Villius — Macedonia; în ce priveşte praetorii, lui L. Quinctius îi căzu praetura urbană[2], lui Cn. Baebius — Ariminum, lui L. Valerius — Sicilia, lui L. Villius — Sardinia. Consulul Lentulus a primit ordinul să recruteze alte legiuni, iar Villius să ia în primire armata de la P. Sulpicius. Lui Villius i s-a dat voie să recruteze pentru întregirea ei, cîţi soldaţi va găsi cu cale. Senatul aprobă praetorului Baebius legiunile pe care le avusese consulul C. Aurelius, cu condiţia ca să le ţină pînă ce consulul Lentulus va veni cu noua armată. La sosirea acestuia în Gallia, toţi soldaţii care şi-au îndeplinit anii de serviciu să fie trimişi la vatră, afară numai de 5 000 de aliaţi, socotiţi a fi de ajuns pentru a ocupa provincia Ariminium[3] şi ţinutul dimprejur.

Următorilor praetori din anul trecut li s-a prelungit comanda: lui C. Sergius[4], pentru a conduce lucrările de împărţire a pămîntului, ostaşilor care serviseră mulţi ani în Hispania, Sicilia, Sardinia; lui Q. Minucius, ca să cerceteze în continuare afacerea comploturilor[5] din Bruttium[6], pe care o condusese cu nepărtinire şi zel în calitate de praetor, şi pe cei vinovaţi pe care îi trimisese în lanţuri la Roma, să-i trimită la Locri pentru executarea pedepsei; de asemenea, să ia măsuri ca tot ce fusese ridicat din templul Proserpinei să fie pus la loc, făcîndu-se sacrificii de ispăşire.

Scanned with CamScanner

În urma unui decret al pontificilor a fost reluată comemorarea Feriilor latine[7], deoarece delegații din Ardea se plînseseră senatului că, la aceste serbări pe muntele Albanus lor nu li s-a dat carne de la victime așa cum era obiceiul.

Din Suessa venise vestea că două porți și zidul aflat între ele au fost lovite de trăsnet. Soli din Formiae aduseseră știrea că a fost trăsnit templul lui Jupiter, cei din Velitrae — că au fost trăsnite templele lui Apollo și Sancus[8], și că în templul lui Hercules a crescut păr pe statuia zeului; propraetorul Q. Minucius scria din Bruttium că acolo s-a născut un mînz cu cinci picioare și trei pui de găină cu cîte trei picioare. Proconsulul P. Sulpicius a trimis din Macedonia o scrisoare în care spunea, între altele, că pe pupa unei corăbii de război au răsărit lauri.

Pentru primele semne și arătări, senatul însărcina pe consuli să aducă jertfe de vite mari zeilor desemnați de ei; pentru cea din urmă prevestire au fost chemați în fața senatului haruspicii și, în urma răspunsului lor, s-a decretat o zi de rugăciuni publice, precum și slujbe religioase în toate templele.

II În acest an, carthaginezii aduseră la Roma prima cantitate de argint din despăgubirile de război impuse lor. Insă quaestorii au raportat că argintul nu e curat, deoarece la probă ieșise o pătrime corpuri străine; de aceea carthaginezii au împlinit lipsa cu banii luați cu împrumut la Roma. Și cum pe urmă carthaginezi au cerut să li se dea înapoi ostaticii, dacă senatul va găsi cu cale, le-au fost înapoiați 100 de ostatici[9]; și cu privire la ceilalți li se dădură speranțe dacă vor continua să respecte tratatul. Deoarece tot carthaginezii mai cereau ca ostaticii care nu le erau înapoiați să fie strămutați de la Norba, unde traiul le era greu, în altă parte; s-a încuviințat să fie mutați la Signia și Ferentinum[10].

La cererea solilor din Gades, s-a încuviințat să nu se trimită un praefect roman în cetatea lor, aceasta în pofida înțelegerii avute cu L. Marcius Septimius, cînd ei se predaseră poporului roman. Iar față de cele arătate de solii din Narnia, care se plîngeau că ei nu au colonișți suficienți, și că unii, străini de neamul lor, amestecați

Scanned with CamScanner

printre ei, se dau drept colonişti, consulul L. Cornelius a poruncit să se numească o comisie formată din trei bărbaţi care să facă cercetări. Au fost numiţi P. şi S. Aeluis — amîndoi aveau porecla de Paetus — şi C. Cornelius Lentulus. Ceea ce se acordase celor din Narnia, adică sporirea numărului coloniştilor, cei din Cosa, deşi ceruseră şi ei acelaşi lucru, n-au obţinut.

III După ce au dus la bun sfîrşit tot ceea ce aveau datoria să facă în Roma, consulii au plecat în provincii. Cînd P. Villius ajunse în Macedonia, continua sîngeroasa revoltă a ostaşilor[11] izbucnită încă de mai înainte, pentru că nu fusese îndeajuns înăbuşită la începutul ei. Au luat parte le ea 2 000 de soldaţi, care, după înfrîngerea lui Hannibal, fuseseră aduşi din Africa în Sicilia, iar după aceea, adică aproape un an mai tîrziu, fuseseră trimişi şi în Macedonia ca voluntari. Ei însă spuneau că aceasta s-a făcut nu cu voia lor, ci au fost îmbarcaţi cu de-a sila de tribunii militari. „Dar oricum — adăugau ei — fie cu serviciul militar le-a fost impus, fie că l-au primit de bunăvoie, aceasta a fost îndeplinit în întregime şi e şi drept să i se pună o dată capăt. De atîta amar de ani n-au văzut Italia. Au îmbătrînit sub arme în Sicilia, în Africa, în Macedonia; sînt istoviţi de sforţările cerute de război, cu corvezile din tabere; li s-a scurs sîngele din trup de atîtea răni.".

Consulul le răspunse că, după părerea lui, se va putea ţine seamă de cererile lor de trimitere la vatră, dacă aceste cereri vor fi înfăţişate cu supunere; dar pentru răzvrătire, nici aceste temeiuri, şi nici oricare altele nu sînt îndeajuns de îndreptăţite. Ca urmare, dacă ei consimt să rămînă sub drapel şi să se supună ordinelor, el va scrie sanatului cu privire la cererile lor de trimitere la vatră; cu supunere însă vor obţine mai degrabă ceea ce vor, decît cu îndărătnicie".

IV Între timp, Filip[12] împresura cu cea mai mare străşnicie cetatea Thaumaci[13], construise întărituri *(aggeres)* şi barăci *(vineae)* şi chiar era gata să înceapă atacul, apropiind berbecii de ziduri, însă a fost silit să renunţe la planul său din pricina sosirii neaşteptate a aetolienilor[14],

Scanned with CamScanner

care, pătrunzînd sub comanda lui Archidamus[15] printre posturile macedonene, ajunseseră pînă la ziduri, şi nu conteneau nici zi, nici noapte cu atacurile îndepărtate cînd împotriva posturilor, cînd împotriva lucrurilor de fortificaţie ale macedonenilor. Le era prielnică în această privinţă şi natura locului. În adevăr, pentru cine vine dinspre Termophylae şi din golful Maliacus prin Lamia[16], Thaumaci este aşezat pe o înălţime chiar în strîmtorile numite Coela, dominînd Thessalia; pentru călătorul care trece prin aceste meleaguri accidentate şi întortocheate, cu văi şerpuitoare, îndată ce au ajuns la acest oraş, se deschide pe neaşteptate un şes, întocmai ca o mare nesfîrşită, încît nu se pot cuprinde lesne cu ochii cîmpiile care se întind la poalele munţilor. Datorită acestei minunate privelişti, cetatea s-a numit Thaumaci[17]. Ea este la adăpost de primejdii, nu prin înălţimea pe care se găseşte, ci şi prin aceea că este aşezată pe stînci cu povîrnişuri repezi de jur împrejur. Şi aceste greutăţi, şi faptul că pentru ocuparea acestei cetăţi nu merită să se depună atîtea eforturi şi să se înfrunte atîtea primejdii, îl hotărîră pe Filip să renunţe la planul său. Apoi şi iarna bătea la uşă, cînd se retrase de acolo şi-şi duse trupele în tabăra de iarnă din Macedonia.

V Aici, într-adevăr, toţi ceilalţi, în puţinul răgaz care li s-a dat, s-au întremat trupeşte şi sufleteşte; Filip însă, cu toate că nu mai era acum cu gîndul la nesfîrşitele marşuri şi lupte, era totuşi tot mai îngrijorat de sfîrşitul pe care îl va lua războiul în totalitatea lui; căci nu era numai teama de duşmanii care stau gata să se arunce asupra lui şi pe mare şi pe uscat, ci îl chinuia şi neîncrederea atît în aliaţi, cît şi chiar în compatrioţii lui; se temea ca primii să nu-l părăsească, în nădejdea prieteniei cu romanii, iar macedonenii să nu fie cuprinşi de dorinţa de noi prefaceri.

De aceea, Filip trimite şi la acheeni soli care să le ceară jurămîntul (căci se învoiseră că îi vor depune în fiecare an jurămîntul de credinţă lui Filip) şi în acelaşi timp să le înapoieze acheenilor Orchomenus[18], Heraea[19] şi Triphylia[20], luată de la Elii[21], şi de asemenea, megalopoliţilor să le dea înapoi Aliphera[22]; căci aceştia din urmă

Scanned with CamScanner

susţineau că Aliphera n-a făcut niciodată parte din Triphylia şi că trebuie să le fie înapoiat lor, deoarece acest oraş făcuse parte din rîndurile acelora care, în urma hotărîrii adunării arcazilor, şi-au dat contribuţia la întemeierea cetăţii Megalopolis[23]. Prin aceste măsuri Filip căuta într-adevăr să întărească legăturile de alianţă cu Achaia.

Cît despre macedoneni, el vedea că ceea ce stîrneşte revolta în sufletele lor e mai ales prietenia lui cu Heraclides[24], asupra căruia apăsau învinuirile a numeroase crime. De aceea îl vîrî în lanţuri şi atunci bucuria poporului nu mai avu margini. Puse apoi atîta grijă în pregătirea războiului, cum n-o făcuse niciodată pînă atunci: Filip făcu exerciţii militare şi cu macedonenii, şi cu mercenarii, iar la începutul primăverii toate trupele auxiliare străine, precum şi trupele cu armament uşor pe care le avea, le trimise sub comanda lui Athenagoras de-a lungul Epirului în Chaonia, spre a ocupa poziţii în trecătorile de lîngă Antigonea[25] — grecii le numesc Stena. Peste cîteva zile, le urmă şi Filip cu grosul oştirii; după cercetarea întregului ţinut, el găsi că poziţia cea mai potrivită pentru lucrări de întărire este de-a lungul rîului Aous[26]. Acesta curge pe o vale strîmtă, între doi munţi, dintre care unul e numit de locuitori Meropus, iar al doilea Asnaus, iar pe mal nu se poate merge decît pe un drum îngust. Filip dă ordin lui Athenagoras să ia poziţie şi să se întărească pe muntele Asnaus[27] cu trupa sa uşor armată, pe cînd el îşi aşează tabăra pe Meropus. Pe locurile în care stîncile erau greu de urcat, rîndui posturi alcătuite din cîţiva ostaşi înarmaţi; poziţiile mai puţin sigure le întări pe unele cu şanţuri, pe altele cu parapete, ori cu turnuri. Avea şi un număr mare de tormente, pe care le aşeză în puncte potrivite pentru aceasta, spre a împiedica pe duşmani de a se apropia prin aruncarea săgeţilor. Cortul regelui fu aşezat în faţa întăriturilor pe o movilă, în văzul tuturor, spre a insufla prin aceasta încrederea în sine, teama în duşmani şi curaj oştilor sale.

VI Un epirot, cu numele Charopus, aduse consulului ştirea în ce strîmtoare se aşezase regele cu oastea sa; atunci Villius, care petrecuse iarna în Corcyra, de cum se

împrimăvără, trecu armata pe continent şi porni cu ea spre duşman. În vreme ce nu se mai găsea decît la aproape 5 000 de paşi depărtare de tabăra regelui, lăsă legiunile într-o poziţie întărită, iar el porni înainte cu trupe uşoare spre a cerceta ţinutul. A doua zi ţinu un sfat de război spre a chibzui dacă să încerce a trece prin strîmtoarea ocupată de duşman, — deşi acesta presupunea sforţări uriaşe şi înfruntare de primejdii, — sau să ocolească cu trupele pe acelaşi drum pe unde Sulpicius intrase în anul trecut în Macedonia. Zile întregi se frămîntase, neştiind ce să facă, cînd iată că-i soseşte vestea că T.. Quinctius a fost ales consul, că i-a căzut la sorţi Macedonia şi că a şi ajuns, după un marş forţat, la Corcyra.

Valerius Antias istoriseşte[28] că „Villius a intrat în strîmtoare, fiindcă n-a putut să meargă pe drumul drept, toate poziţiile fiind ocupate de rege şi a urmat valea prin mijlocul căreia curge rîul Aous; după aceea, făcînd în pripă un pod şi trecînd pe malul unde se afla tabăra regelui, a dat lupta; acolo regele a fost zdrobit şi pus pe fugă, iar tabăra arsă; în această luptă au fost nimiciţi 12 000 de duşmani; au fost făcuţi prizonieri 2 200; au fost luate 132 de steaguri, precum şi 230 de cai; de asemenea, în această luptă consulul a făcut un legămînt solemn lui Jupiter că, dacă „lucrurile vor ieşi bine, el îi va ridica un templu. Ceilalţi analişti greci şi latini, ale căror anale le-am citit, şi eu, nu istorisesc despre Villius[29] că ar fi săvîrşit vreo faptă vrednică de amintit, ci că T. Quinctius[30], consulul care i-a urmat, a dus războiul care nici nu fusese început.

VII Pe cînd se petreceau acestea în Macedonia, celălalt consul, L. Lentulus, care rămăsese la Roma, ţinea alegeri de censori. Candidau mulţi bărbaţi de seamă; censori au fost aleşi P. Cornelius Scipio Africanus şi P. Aelius Paetus. Aceştia s-au înţeles foarte bine şi au întocmit lista senatorilor fără să înlăture pe vreunul. Au arendat taxele vamale şi impozitele pe mărfuri din Capua, din Puteoli şi din localitatea Castra[31], unde acum se află un oraş; au înscris acolo 300 de colonişti — acesta era nu-

Scanned with CamScanner

mărul stabilit de senat — şi au vîndut cîmpiile oraşului Capua, situate la poalele muntelui Tifata.

Cam în acelaşi timp, tribunul plebei, P. Porcius Laeca, s-a împotrivit ca L. Manlius Acidinus, care se înapoia la Roma din provincia Hispania, să fie primit cu ovaţii, deşi acesta dobîndise din partea senatului aprobarea; intrînd în Roma ca simplu particular, el a adus vistieriei statului 1 200 libre de argint şi cam 30 de libre aur.

În aceleaşi an, Cn. Baebius Tamphilus, care primise de la C. Aurelius, consulul din anul precedent, provincia Gallia, intrînd fără socotinţă în ţara gallilor insubri, a fost înconjurat cu aproape întreaga armată; mai bine de 6 600 de soldaţi au pierit acolo. Iată ce nenorocire groaznică a venit de la duşman, care încetase de a mai insufla teamă! Această împrejurare făcu pe consulul L. Lentulus să plece din Roma. Cînd ajunse în provincia Gallia, o găsi în plină neorînduială, iar oastea, pe care o luă în primire, cuprinsă de groază. După ce mustră cu asprime pe praetor, îi porunci să părăsească provincia şi să plece la Roma. Dar nici consulul n-apucă să săvîrşească vreo faptă vrednică de amintit, deoarece fu chemat la Roma în vederea alegerilor; la rîndul lor şi acestea fură ţinute pe loc de către tribunii plebei M. Fulvius şi Manius Curius, fiindcă ei nu-i încuviinţau lui T. Quinctius Flamininus să ceară consulatul îndată după quaestură. „Aedilitatea, praetura — ziceau tribunii — sînt privite cu dispreţ de nobili; aceştia nu mai vor să se ridice la consulat urcînd pe scara dregătoriilor ca să arate ce însuşiri au, ci sar treptele de la mijloc, voind să se ridice deodată de la magistraturile de jos la cele mai înalte“[32].

Sfada de pe Cîmpul lui Marte ajunse la senat. Acesta hotărî că: „dacă cineva candidează la o magistratură pe care legile îngăduie s-o capete, e drept ca poporul să aibă puterea de a alege pe cine îl vrea“. Tribunii plebei se supuseră hotărîrii senatului.

Au fost aleşi consuli Sex. Aelius Paetus[33] şi T. Quinctius Flamininus. După aceea au avut loc alegeri de praetori. Au fost aleşi L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato[34], C. Helvius[35], care fuseseră toţi aedili ai plebei. Aceştia au celebrat din nou jocurile ple-

Scanned with CamScanner

beiene, cu care prilej s-a dat un ospăţ în cinstea lui Jupiter. Aedilli curuli C. Valerius Flaccus, flamin al lui Jupiter, şi C. Cornelius Cathegus au celebrat şi ei cu mare pompă „jocurile romane". În acest an au murit pontificii Servius şi Caius Sulpicius Galba, iar în locul lor au fost numiţi M. Aemilius, Lepidus şi Cn. Cornelius Scipio.

VIII La intrarea în dregătorie, după ce consulii Sex. Aelius Paetus şi T. Quinctius Flamininus au convocat senatul pe Capitoliu, senatorii au hotărît ca „consulii să se înţeleagă între ei, sau să tragă la sorţi cine va avea provincia Macedonia şi cine Italia; acela căruia îi va ieşi la sorţi Macedonia, să recruteze pentru întregirea efectivelor legiunilor 3 000 de soldaţi romani şi 300 de călăreţi; de asemenea, 5 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi de la aliaţii latini". Pentru celălalt consul s-a hotărît ca toată armata lui să fie alcătuită din recruţi. Lui L. Lentulus, consulul din anul trecut, i s-a prelungit comanda şi nu i s-a dat voie nici să plece, nici să scoată din provincie vechea armată, înainte de a sosi acolo consulul cu legiunile cele noi.

Consulii au tras apoi la sorţi provinciile. Lui Aelius îi căzu Italia, lui Quinctius, Macedonia. În ce priveşte atribuţiile praetorilor, lui L. Cornelius Maerula i-a ieşit la sorţi praetura urbană, lui M. Claudius — Sicilia, lui M. Porcius — Sardinia, lui C. Helvius — Gallia. Începură apoi să se facă recrutările; căci pe lîngă armatele consulare li se poruncise şi praetorilor să înroleze soldaţi: Marcellus să înroleze din Sicilia, 4 000 de pedastraşi dintre aliaţii latini, şi 300 de călăreţi; Cato, din Sardinia, 2 000 de pedestraşi şi 200 de călăreţi tot de la aliaţii latini. Se puse însă în vedere ambilor praetori ca, după sosirea în provinciile lor, să trimită la vatră contingentele vechi de pedestraşi şi de călăreţi.

Apoi consulii introduseră în senat pe solii regelui Attalus. Ei au arătat că regele lor îi ajută pe romani cu flota şi cu trupele sale terestre şi maritime şi că aduce la îndeplinire cu zel şi cu supunere ceea ce poruncesc consulii romani; au declarat totuşi următoarele: „Regele lor se teme că regele Antiochus nu-i va mai îngădui să dea

Scanned with CamScanner

mai departe acest ajutor; căci, fiind lipsit de trupe care să-l apere pe uscat şi pe mare — spuneau ei — regatul lui Attalus a fost cotropit de Antiochus. De aceea, Attalus îi roagă pe senatori ca, dacă ei vor să se folosească de flota şi de serviciile sale în războiul împotriva macedonenilor, să-i trimită trupe care să-i apere regatul, sau, dacă nu vor să facă aceasta, atunci să-i îngăduie să se întoarcă cu flota şi cu restul trupelor, spre a-şi apăra singur regatul".

Senatul porunci consulilor să le dea solilor următorul răspuns: „Deoarece regele Attalus a ajutat pe comandanţii romani cu flota şi cu alte trupe, senatul îi este recunoscător pentru aceasta; romanii însă nici nu-i vor trimite lui Attalus ajutoare împotriva lui Antiochus, aliatul şi prietenul poporului roman, nici nu vor reţine ajutoarele lui Attalus decît în măsura în care interesele acestui rege îi vor îngădui. Totdeauna poporul roman s-a folosit de ajutoare străine, potrivit hotărîrii celor care îi sprijină, lăsîndu-i liberi să înceapă, ori să înceteze, atunci cînd ei găsesc de cuviinţă, să sprijine prin serviciile lor poporul roman. Totuşi senatul va trimite soli la Antiochus, care să-i aducă la cunoştinţă că poporul roman foloseşte sprijinul vaselor şi ostaşilor lui Attalus împotriva lui Filip, duşmanul lor comun. Antiochus va fi pe placul senatului roman dacă nu va ataca regatul lui Attalus şi dacă va înceta războiul. Se cuvine însă ca regii aliaţi şi prieteni ai poporului roman să păstreze pacea şi între ei înşişi".

IX După ce consulul T. Quinctius a făcut recrutările alegînd, din rîndurile celor care făcuseră serviciul militar în Hispania sau Africa, aproape numai soldaţi de o vitejie dovedită, cînd era gata să plece în provincie l-au reţinut în Roma ştirile unor semne neprielnice, precum şi ceremoniile în vederea ispăşirii lor. Fuseseră trăsnite, la Veii, calea publică, în Lanuvium, forul şi templul lui Jupiter, la Ardea, templul lui Hercules, la Capua, un zid, nişte turnuri şi un templu, care se numeşte Templul Alb[36]; La Arretium s-a văzut cerul arzînd; la Velitrae pămîntul se lăsase în jos pe o întindere de trei jugăre, căscînd o genune uriaşă; se anunţă apoi că la Suessa Aurunca a

fost fătat un miel cu două capete; iar la Sinuessa un purcel cu un cap de om. Din pricina acestor semne şi arătări se ţinu o zi de rugăciuni publice; consulii s-au îngrijit de îndeplinirea rînduielilor religioase şi după ce zeii fură îmbunaţi, plecară în provincii. Aelius[37], însoţit de praetorul Helvius, plecă în Gallia ; el predă praetorului armata luată în primire de la L. Lentulus şi pe care trebuia s-o trimită la vatră, iar el avea intenţia să ducă războiul cu noile legiuni aduse cu sine ; n-a săvîrşit însă o faptă vrednică de amintit.

La rîndu-i şi celălalt consul, T. Quinctius Flamininus, după ce trecu marea la Brundisium, ajunse la Corcyra mai repede decît obişnuiseră consulii dinaintea lui, cu 8 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi. De la Corcyra, el trecu cu o quinqueremă pe coasta vecină a Epirului şi se îndreptă, prin marşuri fără popas, spre tabăra duşmană. Aci, după concedierea lui Villius, consulul a aşteptat cîteva zile pînă l-au ajuns din urmă trupele din Corcyra; după aceasta a ţinut un sfat de război, chibzuind dacă e bine să încerce să-şi deschidă drum drept prin tabăra duşmană printr-un atac sau, renunţînd la această încercare însoţită de atît de mari osteneli şi pericole, să intre în Macedonia, făcînd un ocol, ferit de primejdii, prin ţara dassareţilor şi pe la rîul Lycus. Ar fi precumpănit părerea din urmă, dacă n-ar fi fost teama că, depărtîndu-se prea mult de ţărmul mării şi lăsînd duşmanul să-i scape din mînă, i-ar fi trecut vara fără vreo faptă de seamă, în cazul că regele ar fi voit să se pună la adăpost în pustietatea pădurilor, cum mai făcuse şi altă dată. De aceea, orice s-ar întîmpla, el fu de părere să atace duşmanul chiar în poziţia aceea atît de neprielnică. Cei de faţă împărtăşiră această părere, fără însă să-şi dea seama îndeajuns în ce chip o vor putea înfăptui.

X Pierduseră 40 de zile[38], şezînd[39] în ochii vrăjmaşului, fără a încerca ceva. Această împrejurare dădu lui Filip nădejdea de a căuta să dobîndească pacea cu ajutorul epiroţilor. După ţinerea unui sfat, au fost aleşi, în vederea tratativelor de pace, arhontele Pausanias şi Alexander, comandantul cavaleriei care au adus pentru

Scanned with CamScanner

negocieri pe consul şi pe rege, în punctul unde malurile rîului Aous îşi îngustează cel mai mult albia. Pe scurt, consulul cerea următoarele: regele să-şi retragă garnizoanele din cetăţi; locuitorilor, ale căror cîmpuri şi oraşe le-au prădat, să le dea înapoi bunurile pe care le poate strînge; pentru celelalte va plăti despăgubirile stabilite de o comisie nepărtinitoare".

Filip le răspunse astfel: „Situaţia cetăţilor se deosebeşte de la caz la caz; acelea pe care le-a cucerit el le va libera, în schimb pe acelea care, fiindu-i lăsate moştenire, le stăpîneşte ca moştenitor şi cu depline drepturi, nu le va părăsi. Dacă cetăţile cu care s-a războit se vor plînge de grele pagube pricinuite de operaţiile militare, el va supune pe cei păgubiţi judecăţii popoarelor, pe care le vor alege din rîndul celor cu care amîndouă taberele se găseau pe picior de pace (înainte de începerea ostilităţilor)". Consulul susţinea însă că „pentru aceasta nu este nevoie de vreun arbitru sau judecător. Căci cine nu vede limpede că neajunsurile au fost pricinuite de acela care a ridicat cel dintîi armele, şi că Filip, deşi n-a fost provocat de nimeni la război, totuşi, el cel dintîi a atacat pe toţi?"

În sfîrşit, cînd se puse chestiunea care cetăţi trebuie să fie eliberate, cel dintîi nume pe care îi rosti consulul a fost Thessalia[40]. Insă la auzul acestor vorbe, regele fu cuprins de atîta furie, încît strigă: „Dar dacă aş fi fost învins, mi-ai fi impus, T. Quinctius, alte condiţii mai grele?" — şi plecă îndată de la negocieri. Cu greu s-au putut stăpîni de a începe între ei lupta prin aruncarea de săgeţi şi lănci, fiindcă erau despărţiţi de rîul care curgea la mijloc.

A doua zi, prin hărţuieli între posturi, s-au dat multe lupte uşoare într-o cîmpie destul de întinsă pentru desfăşurarea unor astfel de lupte. Apoi trupele regelui s-au retras în locuri strîmte şi povîrnite, însă romanii, setoşi de luptă, au pătruns şi acolo. Aceştia aveau în favoarea lor tactica, disciplina militară şi felul lor de arme potrivite în vederea apărării corpului. În schimb, duşmanul avea poziţiile, catapultele şi ballistele, aşezate mai pe fiecare stîncă, întocmai ca pe un zid. Au fost numeroşi răniţi şi dintr-o parte şi din cealaltă ; cîţiva şi-au găsit

Scanned with CamScanner

moartea întocmai ca într-o luptă adevărată; căderea nopţii a pus capăt luptei.

XI În vreme ce situaţia se prezenta în felul acesta, este înfăţişat consulului un cioban oarecare trimis de Charopus, căpetenia Epirului. El spuse că: „de obicei şi-a dus turma să pască în defileul în care este aşezată acum tabăra regelui; cunoaşte toate hăţişurile şi potecile acelor munţi. Dacă consulul vrea să trimită împreună cu el cîţiva inşi, el îi va duce să iasă drept deasupra capetelor duşmanilor, pe un drum lipsit de orice primejdie şi nu prea greu". Auzind acestea, consulul trimise la Charopus ca să-l întrebe dacă este de părere ca într-o împrejurare atît de grea să se dea pe deplin crezare unui cioban? Charopus îi trimise vorbă să se încreadă, dar să ţină lucrurile din scurt şi să nu se lase la bunul plac al ciobanului. Cum Quinctius mai degrabă voia decît îndrăznea să creadă, şi cum în sufletul lui se amesteca bucuria cu tema, încurajat de asigurarea pe care i-o dădea Charopus, hotărî să încerce cît de temeinică este nădejdea care-i fusese oferită de acea întîmplare. Ca să înlăture orice bănuială din mintea regelui, în cele două zile ce urmară, nu încetă de a hărţui pe duşman din toate părţile cu trupe proaspete, care veneau să ia locul celor obosite. Apoi pune sub comanda unui tribun militar 4 000 de pedestraşi aleşi şi 300 de călăreţi. Porunceşte să-i împingă pe călăreţi cît de departe le îngăduie terenul, şi, ajunşi în locuri unde nu se mai poate trece, să-i rînduiască pe vreun şes oarecare; cît despre pedestraşi, aceştia să meargă pe drumul arătat de călăuză. Indată ce vor ajunge deasupra capetelor duşmanilor, aşa cum făgăduise călăuza, să dea semnal folosind fumul: şi nimeni să nu scoată vreun strigăt înainte ca tribunul militar — după ce va primi răspunsul de la consul prin acelaşi semnal — să-şi poată da seama că acesta a început lupta. Marşurile, adăuga ordinul, să se facă în timpul nopţii (şi întîmplarea făcu ca toată noaptea să fie lună), iar timpul zilei să fie folosit pentru luarea mesei şi pentru odihnă. Pe călăuză, deşi o copleşi cu cele mai mari făgăduieli dacă se va ţine de cuvînt, totuşi o dădu în primire legată tribunului militar. După pornirea acestor trupe în împrejurările arătate, romanii

Scanned with CamScanner

atacară cu o îndîrjire şi mai mare şi nimiciră pretutindeni posturile potrivnicului.

XII Între timp, în vreme ce romanii semnalau cu ajutorul fumului că au cucerit şi că stăpînesc înălţimea către care se îndreptaseră, consulul, împărţind oastea în trei grupe, porni prin mijlocul văii cu grosul trupelor; el se apropie de tabăra duşmană şi cu aripa dreaptă, şi cu cea stîngă; dar nici duşmanul nu-i întîmpina pe romani cu mai puţină înverşunare; împinşi de rîvna de a se bate, macedonenii luptară înaintînd dincolo de întărituri; dar ostaşii romani erau cu mult mai presus de ei atît în ce priveşte vitejia, cît şi îndemînarea şi felul armelor. După ce soldaţii regelui, în urma căderii şi rănirii multora, se retraseră pe poziţii întărite, fie prin lucrări de fortificaţie, fie datorită naturii terenului, primejdia se întoarse asupra romanilor, care se avîntaseră cu nesocotinţă în locuri neprielnice şi în trecători înguste, de unde retragerea nu era uşoară. Negreşit, în timpul retragerii de acolo, romanii ar fi plătit scump acea nesocotinţă, dacă soldaţii regelui nu şi-ar fi pierdut deodată capul şi n-ar fi intrat în panică, cînd au auzit mai întîi strigăte din spate, iar apoi cînd au văzut că a început chiar lupta. O parte din macedoneni se risipiră în fugă, alţii, oprindu-se pe loc nu pentru că aveau destul curaj ca să lupte, ci fiindcă n-aveau pe unde fugi, fură înconjuraţi de duşmani care îi ameninţau şi din faţă şi din spate. Întreaga armată ar fi putut fi nimicită, dacă învingătorii ar fi urmărit pe fugari, dar călăreţii nu puteau face urmărirea din pricina terenului îngust şi accidentat, iar pedestraşii din pricina greutăţii armelor pe care le purtau.

La început regele fugi cît putu mai repede şi fără să se uite înapoi; pe urmă înaintînd pe o distanţă de 5 000 de paşi, deoarece bănuia — ceea ce era adevărat — că din pricina locurilor greu de străbătut, duşmanul nu-l va putea urmări, se opri pe o măgură oarecare şi trimise pe ai săi pe toate crestele munţilor şi prin văi, ca să-i adune la un loc pe cei împrăştiaţi. Filip pierduse aproape 2 000 de oameni ; după ce se adunară într-un singur corp, restul trupei porni către Thessalia, ca şi cum ar fi urmat vreun steag, în coloană strînsă de marş. Cîtă vreme, în urmă-

Scanned with CamScanner

rirea fugarilor, pe romani nu i-a pîndit nici o primejdie, ei îi măcelăresc şi le iau trofeele celor ucişi; apoi prădară şi tabăra regelui, la care, cu greu s-a putut ajunge, deşi era fără apărare; în noaptea aceea romanii au rămas în tabăra lor.

XIII A doua zi consulul urmări duşmanul chiar în trecătoarea pe unde se strecoară rîul.

În prima zi regele ajunse pînă la Castra Pyrrhi. Localitatea care poartă acest nume se află în Triphylia[41] din ţinutul Melotis. De aci, în ziua următoare, porni într-un marş fără popasuri (căci îl silea frica spre muntele Lyngton[42]. Aceşti munţi se află în Epir, aşezaţi între Macedonia şi Thessalia. Povîrnişul, îndreptat spre Thessalia, priveşte spre soare-răsare, cel dinspre Macedonia priveşte spre miazănoapte. Codri deşi îmbracă aceşti munţi; crestele cele mai înalte au podişuri întinse şi ape care nu seacă niciodată. Făcîndu-şi aici tabăra, pentru cîteva zile, Filip şovăia dacă să se retragă de-a dreptul în regatul său, sau poate să se înapoieze mai întîi în Thessilia. Precumpăni hotărîrea să coboare cu armata în Thessalia şi de aceea porni spre Tricca[43] pe drumurile cele mai scurte; de acolo străbătu în fugă oraşele care îi erau în drum; soţîndu-i din case, tîra după sine pe oamenii care erau în stare să-l urmeze; oraşelor le dădea foc; locuitorii aveau voie să ia cu ei din case lucrurile pe care le puteau duce; restul era prada soldaţilor. N-a rămas pătimire pe care Filip să nu le-o fi pricinuit acestor aliaţi într-o măsură mai mare decît duşmanul. Toate acestea îl dureau chiar şi pe Filip care le săvîrşea, el însă voia să scoată măcar locuitorii dintr-un ţinut care avea să fie în curînd al duşmanului. În felul acesta au rămas pustii oraşele Phacium[44], Iresiae[45], Euhydrium[46], Eretria[47], Palaepharsalus[48]. Se duse la Pherae[49], dar nu-l lăsară să intre acolo; dacă ar fi vrut să cucerească oraşul împresurarea l-ar fi întîrziat; renunţă la ceea ce începuse şi trecu în Macedonia — căci venise ştirea că şi aetolienii se apropie. Aceştia, auzind de lupta care se dăduse lîngă rîul Aous, pustiiră mai întîi ţinutul din jurul oraşelor Sperchiae[50] şi Macra[51], — care se numeşte şi Come; de acolo trecură

Scanned with CamScanner

în Thessalia şi puseră stăpînire, după cel dintîi atac, pe Cymines şi Angeae[52]. Pe cînd pustiau ogoarele, aetolienii fură respinşi de la Metropolis[53] de orăşenii care alergaseră să-şi apere zidurile. Năvăliră apoi asupra oraşului Callithera[54]; aici aetolienii se împotriviră cu mai multă îndîrjire unei ieşiri a orăşenilor împresuraţi. Şi după ce cei care izbutiră să iasă din cetate, fură daţi înapoi în cuprinsul zidurilor, aetolienii, mulţumindu-se cu această izbîndă, fiindcă nu mai aveau nici un fel de nădejde de a cuceri cetatea, se retraseră. Cucerirea apoi şi jefuiră Theuma[55] şi Calathana[56]; Acharrae[57] se supuse. Xyniae[57bis], care se temea de aceeaşi soartă, fu părăsit de locuitorii săi. Aceştia, alungaţi din locuinţele lor, au fost surprinşi de o trupă de aetolieni, care se ducea la Thaumaci, ca să asigure aprovizionarea; gloata aceasta învălmăşită şi neînarmată care se amestecase şi cu populaţia celor nevolnici de a purta arme, a fost măcelărită de ostaşii aetolieni înarmaţi. Oraşul Xyniae, părăsit de locuitori, fu jefuit.

Apoi aetolienii cuceriră Cyphara[58], o fortăreaţă situată într-un punct strategic care domina Dolopia[59]. Toate acestea au fost săvîrşite de aetolieni în cîteva zile. Amynander şi athamanii ridicară şi ei armele cînd auziră că romanii au fost biruitori.

XIV Amynander însă, fiindcă nu se prea bizuia pe ostaşii săi, după ce îi ceru consulului un uşor sprijin, de cînd se îndrepta spre Gomphi, cuceri, printr-un asalt, întîi oraşul întărit, cu numele Phaeca[60], aşezat între Gomphi şi trecătoarea îngustă, care desparte Thessalia de Athamania. Apoi atacă Gomphi şi, peste cîteva zile, sprijinind scări pe ziduri, îi sili pe locuitorii, care apărau cu cea mai dîrză străşnicie oraşul, să capituleze în cele din urmă. Predarea oraşului Gomphi vîrî groază în thessalieni. Rînd pe rînd se predară îndată locuitorii din Argenta, Pherinium, Thimarum, Lisinae, Stymon[61], Lampsus[62] şi alte mici fortăreţe tot aşa de neînsemnate.

După ce li s-a înlăturat teama de macedoneni, pe cînd athamanii şi aetolienii culegeau prăzile pe locurile unde alţii cîştigaseră victoria, şi, în vreme ce Thessalia

Scanned with CamScanner

era pustiită de trei oşti deodată, fără să ştie pe cine să creadă duşman şi pe cine aliat, consulul pătrunse în ţinutul Epirului prin trecătorile, care, în urma fugii duşmanului, erau acum libere. Deşi consulul ştia prea bine de partea cui sînt epiroţii, în afară de căpetenia lor, Charopus, totuşi deoarece îşi dădea seamă că epiroţii din grija de a-l mulţumi îi îndeplineau cu rîvnă poruncile, îi judecă mai degrabă după ţinuta lor de acum, decît după purtările lor de mai înainte şi, cu aceeaşi uşurinţă cu care le iertă greşelile trecutului, le cîştigă inimile pentru viitor. Apoi, după ce trimise ştafete la Corcyra pentru ca vasele de transport să-i vină în golful Ambraciei[63], el însuşi înaintînd în marşuri negrăbite, îşi aşeză în a patra zi castrul pe muntele Cercetius[64]. Aici chemă şi pe Amynander cu trupele sale auxiliare, nu atît pentru că avea nevoie de ostaşi, cît pentru a avea călăuze în Thessalia. Tot în acelaşi scop au fost primiţi în rîndurile trupelor sale auxiliare foarte mulţi voluntari dintre epiroţi.

XV Cel dintîi dintre oraşele Thessaliei pe care consulul l-a atacat a fost Phaleria[65]. Acesta avea o garnizoană de 2 000 de ostaşi macedoneni, care se împotriviră cu cea mai mare străşnicie la început, atîta vreme cît armele şi zidurile putură să-i apere. Dar deoarece consulul credea că se vor schimba simţămintele celorlalţi thessalieni, dacă acest prim atac va avea succes, a continuat asediul neîntrerupt, zi şi noapte şi a înfrînt îndărătnicia macedonenilor. După cucerirea Phaleriei au venit soli de la Metropolis şi Piera[66] ca să predea aceste oraşe. Cerînd iertare, au dobîndit-o; Phaleria a fost însă jefuită şi dată pradă flăcărilor. Consulul porni apoi spre Aeginium[67]. Dîndu-şi seama că această localitate e ferită de orice primejdie, şi, deşi avea o garnizoană puţin numeroasă, era totuşi aproape de necucerit, aruncă doar împotriva postului celui mai apropiat cîteva lănci, şi-şi întoarse trupele spre regiunea oraşului Gomphi. Coborînd în cîmpiile Thessaliei oştirea ducea lipsă de toate, deoarece el cruţase ogoarele epiroţilor; după ce cercetă mai întîi dacă navele de transport au ajuns la Leucas, sau în golful Ambraciei, consulul trimise apoi cohortele pe rînd

Scanned with CamScanner

ca să se aprovizioneze la Ambracia. Drumul de la Gomphi la Ambracia pe cît este de greu şi de impracticabil pe atît este de scurtă ; de aceea, după ce proviziile au fost cărate de la ţărmul mării, în cîteva zile tabăra se umplu din belşug cu de toate. De aci, consulul plecă spre Atrax[68], care se află la o depărtare de 10 000 de paşi de Larissa; locuitorii lui îşi trag obîrşia din Pherhaebia; oraşul acesta este aşezat mai sus de rîul Peneus. La început, thessalienii nu se înspăimîntară cîtuşi de puţin de prima sosire a romanilor. Deşi Filip nu îndrăznea să înainteze şi el în Thessalia, totuşi îşi aşeză tabăra statornică în valea Tempe în aşa fel, încît ori unde i-ar fi fost atacată vreo poziţie de către duşman, el, cu cel dintîi prilej, i-ar fi sărit în ajutor, trimiţînd trupe de sprijin.

XVI Cam în aceeaşi vreme în care, pentru întîia oară, consulul îşi aşează castrul în faţa lui Filip — în trecătoarea Epirului — trecea spre Corcyra cu două vase cu cîte cinci rînduri de vîsle L. Quinctius, fratele consulului, căruia senatul îi încredinţase comanda flotei şi supravegherea ţărmului mării. Cînd auzi că flota a plecat de acolo, socotind că nu trebuie să mai zăbovească nici o clipă, ajunse la insula Zama[69] unde îl lăsă să plece pe L. Apustius, în locul căruia fusese numit urmaş; de aici sosi, la capul Maleum cu întîrziere, fiindcă de cele mai multe ori navele care îl urmau ducînd aprovizionarea trebuia să fie trase cu otgoanele. De la Maleum, după ce dădu ordin ca vasele celelalte să-l urmeze cît mai în grabă cu putinţă, el porni înainte spre Piraeus cu trei nave uşoare, cu cîte cinci rînduri de vîsle, şi luă comanda vaselor lăsate acolo de legatul L. Apustius pentru apărarea Athenei. În acelaşi timp porniră din Asia două flote, una cu regele Attalus[70] — care era alcătuită din 24 de vase cu cinci rînduri de vîsle — alta de la rhodieni, avînd 20 de vase cu punţi şi fiind pusă sub comanda lui Agesimbrotus.

Aceste flote se uniră în apropierea insulei Andros; apoi, străbătînd îngustul braţ de mare care o desparte de Euboea, aliaţii ajunseră la coasta acesteia. Aci pustiiră mai întîi cîmpiile oraşului Carystus, apoi, deoarece

Scanned with CamScanner

li se păru că acest oraş e destul de puternic întărit, prin garnizoana trimisă în grabă de la Chalcis, acostară la Eritrea. Aflînd de sosirea regelui Attalus, veni aci şi L. Quinctius cu navele care fuseseră la Piraeus, dînd ordin ca oricare vas care va veni din flota sa să se îndrepte spre Euboea. Eritrea fu împresurată cu cea mai mare îmverşunare. În adevăr, pe de o parte vasele care alcătuiau cele trei flote unite transportau cu ele tot felul de tormente şi alte diferite maşini pentru distrugerea oraşelor, pe de altă parte, cîmpul le punea numaidecît la îndemînă destul de mult material pentru a construi altele noi.

La început orăşenii apărară cu multă îndîrjire zidurile. Mai tîrziu, simţindu-se istoviţi şi avînd cîţiva răniţi, văzînd că o parte din zid este sfărîmată de maşinile de război ale duşmanului, fură înclinaţi să se predea. Dar era în oraş garnizoana macedoneană de care se temeau tot atît de tare ca şi de romani, iar Philocles, preafectul regelui, le trimitea ştafete din Chalcis cu ştirea că va veni la vreme dacă ei vor ţine piept împresurării. Această nădejde, amestecată cu teamă, îi îmboldea să tărăgăneze lucrurile peste dorinţele sau posibilităţile lor. În sfîrşit, după ce auziră că Philocles a fost respins şi că a fugit îngrozit la Chalcis, eritreenii trimiseră numaidecît soli la Attalus cerîndu-i să-i ierte şi să-i apere. În timp ce eritreenii ademeniţi de nădejdea păcii nu se arătau atît de zeloşi faţă de îndatoririle cerute de război şi puneau posturi înarmate numai în acea parte unde zidul era dărîmat, neîngrijindu-se de celelalte părţi, Quinctius cuceri oraşul în timpul nopţii, printr-un atac cu scările, spre acea parte pe unde apărătorii se aşteptau cel mai puţin. Toţi locuitorii, cu soţiile şi copiii, se refugiară în cetăţuie, apoi se predară. Bani de aur şi argint, de bună seamă, n-au fost în mare cantitate; statui însă, tablouri, obiecte de artă veche şi alte podoabe de acest fel s-au găsit mai mult decît era de aşteptat într-un oraş de mărimea şi cu mijloacele Eritreei.

XVII De acolo a fost din nou atacat Charistus; dar, înainte ca trupele romane să debarce, toţi locuitorii au părăsit oraşul şi s-au refugiat în cetăţuie; apoi au

Scanned with CamScanner

trimis soli care să dea de ştire că se predau comandantului roman. Orăşenilor li s-a lăsat îndată viaţa şi libertatea, iar macedonenilor li s-a hotărît să plătească, ca preţ de răscumpărare, cîte 300 de monede[71] pe cap de om şi să plece numaidecît după predarea armelor. Cei răscumpăraţi cu această sumă au fost trecuţi fără arme în Beoţia[72].

După ce, în răstimp de cîteva zile, cuceriseră două mari oraşe din Euboea, trupele navale, înconjurînd capul Sunium, se îndreptară acum spre Cenchreae[73], un tîrg al corintienilor.

În vremea aceasta consulul avu de susţinut în faţa cetăţii Atrax un asediu care întrecu ca durată şi îndîrjire orice aşteptări, duşmanul împotrivindu-se tocmai acolo unde ar fi crezut mai puţin. Într-adevăr, consulul crezuse că toată truda va consta în dărîmarea zidului; că, o dată ce li se va deschide luptătorilor înarmaţi intrarea în oraş, va urma fuga şi măcelărirea duşmanului aşa cum se întîmplă de obicei în toate oraşele cucerite. În realitate însă, după ce, în urma năruirii unei părţi a zidului sub loviturile berbecilor, ostaşii trecură în oraş prin această spărtură, abia atunci începu greul, pentru că erau nevoiţi să înceapă oarecum acţiunea de la început, căci macedonenii din garnizoană — fiind mulţi şi încredinţaţi că vor dobîndi slavă, şi încă una strălucită, dacă vor apăra oraşul mai degrabă cu armele şi cu vitejia decît cu zidurile — strîngîndu-se la un loc, alcătuiră înlăuntru o puternică linie de bătaie din rînduri dese în adîncime[74]. Îndată ce prinseră de veste că romanii au trecut peste ruine, îi respinseră şi îi îngrămădiră pe o porţiune, pe unde, din pricina ruinelor, retragerea era anevoioasă. Consulul a fost foarte amărît de această întorsătură, convins că ruşinea suferită aici va pricinui nu numai prelungirea împresurării unui singur oraş, ci va avea rezultate asupra soartei întregului război, în care de cele mai multe ori sînt hotărîtoare întîmplările mărunte[75]. De aceea, punînd să cureţe locul care era acoperit de ruinele zidului pe jumătate dărîmat, împinse înainte un turn de o uriaşă înălţime, care purta pe numeroasele lui caturi, un mare număr de ostaşi înarmaţi, şi aruncă în luptă rînd pe rînd cohortele cu steagurile în frunte, încercînd,

Scanned with CamScanner

să străpungă prin forţa armelor formaţia în triunghi a macedonenilor (numită de aceştia falangă[76]). Însă faţă de îngustimea locului, — căci zidul dărîmat nu lasă o deschizătură destul de largă — felul armamentului şi tactica erau mai potrivite luptei macedonenilor. Îndată ce macedonenii, în rînduri strînse, întinseră în faţa lor suliţe de o uriaşă lungime — alcătuind scuturile lor alăturate unul lîngă altul formaţia de broască ţestoasă — romanii în zadar au mai aruncat cu suliţele; scoţîndu-şi din teacă săbiile, nu puteau nici să lupte apropriindu-se de duşman, nici să frîngă suliţele duşmanului; şi chiar dacă tăiau sau rupeau unele suliţe, cozile înseşi, ascuţite stînd între vîrfurile celorlalte rămase întregi, formau un fel de parapet. Ceva mai mult: partea de zid rămasă încă în picioare făcea ca amîndouă flancurile macedonenilor să fie în siguranţă; ei nu erau deci nevoiţi să se retragă şi ca urmare să dea asaltul pe un spaţiu larg, ceea ce de obicei duce la stricarea rîndurilor. O întîmplare neprevăzută făcu să crească şi mai mult curajul vrăjmaşilor: căci, deoarece turnul era dus pe o ridicătură de pămînt nu îndeajuns de bine bătătorită, una dintre roţile lui, scufundîndu-se într-un făgaş adînc, îl făcu să se aplece într-o parte, în aşa fel, încît duşmanul crezu că turnul se prăbuşeşte, iar ostaşilor care şedeau deasupra le pricinui nişte ameţeli foarte mari.

XVIII Fiindcă victoria venea atît de greu, consulul era tare mîhnit făcînd comparaţia între ostaşii şi armamentul ambelor armate; în acelaşi timp, el nu întrevedea nici nădejdea unei apropiate cuceriri a oraşului, şi nici nu avea vreun rost să ierneze departe de mare şi în locuri pustiite de prăpădul războiului. De aceea, după ce părăsi asediul, deoarece nu vedea pe tot litoralul Acarnaniei şi Aetoliei nici un port în care să poată intra toate vasele de transport cu provizii pentru armată, şi care totodată să slujească şi de adăpost pentru iernatul legiunilor, găsi că, prin aşezarea ei, cea mai potrivită pentru acest scop, este Anticyra, situată în Phocida şi orientată spre istmul de Corint. În adevăr, mai întîi, Anticyra[77] nu este departe de Thessalia şi de ţinuturile cucerite de duşman, apoi braţul de mare, care o desparte

Scanned with CamScanner

de Peloponezul din faţă, e foarte îngust; în spate are Aetolia şi Acarnania, iar la stînga şi la dreaptă Locrida şi Beoţia.

Din Phocida, Flamininus cuceri fără luptă, la cel dintîi atac, Phanotea[78]. Pentru Anticyra n-a fost nevoie de un asediu îndelungat. Ambrysus[79] şi apoi Hyampolis[80] intrară sub stăpînirea romană. Daulis[81], fiind aşezat pe o măgură înaltă, nu putu fi cucerit nici cu scări, nici cu lucrări de împresurare. Hărţuind cu arme de aruncat pe apărători, aceştia au fost atraşi să iasă din oraş; retrăgîndu-se şi urmărindu-se cînd unii, cînd alţii şi dînd tot lupte uşoare fără rezultat, duşmanii deveniră nepăsători şi dispreţuitori pînă într-atît, încît romanii intrară pe poarta cetăţii, amestecaţi printre localnicii care se retrăgeau. Alte şase fortăreţe[82], lipsite de însemnătate, căzură sub stăpînirea romană, nu atît în urma luptelor, cît mai ales de teamă. Elatia îşi închise porţile, şi părea că nu are de gînd să primească între zidurile ei armata romană şi pe comandantul ei decît numai dacă va fi silită la aceasta prin forţa armelor.

XIX Pe cînd consulul împresura Elatia, îi fulgeră în minte nădejdea unei şi mai mari izbînzi: scoaterea neamului acheilor din alianţa cu regele Filip şi atragerea lui în rîndul prieteniei cu romanii. Pe Cyliades, şeful partidei care trecuse cetatea de partea lui Filip, îl izgoni. Aristaceus, care voia unirea neamului său cu romanii, era acum strateg. Flota romană, împreună cu Attalus şi rhodienii, staţiona în Cenchreae şi se pregăteau cu toţii ca să asedieze Corintul[83] după un plan comun.

De aceea consulul găsi cu cale că, înainte de a trece la fapte, cel mai bun lucru este să trimită împuterniciţi la neamul acheilor făgăduindu-le că dacă îl vor părăsi pe regele Filip trecînd de partea romanilor, aceştia din urmă vor aduce din nou Corintul în vechea ligă acheiană. După propunerea consulului, fură trimişi la achei împuterniciţi, din partea fratelui său, L. Quinctius, cît şi din partea lui Attalus, a rhodienilor şi a athenienilor. Solii fură primiţi în adunare la Sicyon. Însă acheii nu prea aveau toţi aceleaşi simţăminte; îi îngrozea Nabis Lacedemonianul, duşman primejdios şi înverşunat, îi

Scanned with CamScanner

înfiorau armele romane; le rămăseseră îndatoraţi macedonenilor pentru servicii vechi şi noi. În ce priveşte însă pe regele Filip, acheii îl priveau bănuitori, ştiindu-l om fără îndurare şi fără cuvînt; ei nu-l judecau după purtarea lui, dictată de împrejurările de faţă, ci ştiau prea bine că după război va fi un tiran şi mai crud. Însă ei nu numai că nu ştiau ce părere să-şi dea fiecare în senatul cetăţii sale, sau în adunarea obştească a ligii, dar nici măcar în cugetele lor nu erau destul de lămuriţi ce vor, sau ce doresc. După ce împuterniciţii romani au fost introduşi în faţa unor oameni atît de nehotărîţi, li s-a dat cuvîntul. A fost ascultat mai întîi trimisul roman L. Calpurnius, apoi trimişii regelui Attalus, iar după ei, cei din Rhodos. Le dădu cuvîntul apoi solilor lui Filip. La urmă de tot au vorbit athenienii ca să combată cele spuse de macedoneni. Athenienii au fost aproape cei mai înverşunaţi în atacurile lor împotriva regelui, fiindcă dintre cei de faţă, nimeni nu îndurase nici mai multe şi nici atît de amarnice pătimiri din partea lui. Şi adunarea a fost închisă spre apusul soarelui, pierzîndu-se o zi întreagă cu nesfîrşitele cuvîntări ale unui număr atît de mare de delegaţi.

XX În ziua următoare este convocată adunarea. Cînd magistraţii vestiră prin crainic, cum este obiceiul la greci, cine vrea să facă propuneri, nimeni nu se urcă la tribună; multă vreme domni tăcerea, uitîndu-se unii la alţii. Nici nu e de mirare că, după discuţia asupra unor interese care, prin natura lor, se băteau cap în cap, aşa încît minţile ajunseseră, parcă, într-un fel de toropeală, îi mai zăpăciră şi mai mult cuvîntările rostite o zi întreagă cu expunerea şi arătarea greutăţilor de întîmpinat din ambele părţi. În cele din urmă, strategul acheilor, Aristaenus, spre a nu se închide dezbaterile fără a se fi luat o hotărîre, grăi astfel:

„Unde mai e, achei, acea însufleţire în discuţii care vă înflăcăra cu prilejul ospeţelor şi în cercurile voastre, în care, cînd venea vorba de Filip şi de romani, eraţi gata să vă încăieraţi? Iată că, în adunarea hărăzită anume acestei singure chestiuni, aţi auzit cuvîntul dele-

Scanned with CamScanner

gaţilor veniţi din partea ambelor tabere; dar, deşi magistraţii au pus-o în discuţie şi crainicul vă cheamă să vă daţi părerea, totuşi voi aţi amuţit de tot. N-ar putea să dea glas vreunuia dintre voi dacă nu grija de izbăvire obştească, atunci măcar însufleţirea care făcea ca simţămintele voastre să cumpănească într-o parte sau altă? Şi mai ales că nici unul dintre cei de aici nu este atît de slab la minte, încît să nu-şi dea seama că numai acum, înainte ca noi să fi luat vreo hotărîre, are prilej să spună sau să propună ceea ce vrea, sau ce socoate că e mai bine? O dată ce se va lua o hotărîre, va trebui ca toţi s-o apere, ca fiind bună şi folositoare, chiar acei cărora ea nu le va fi pe plac".

Acest îndemn al strategului nu numai că nu îmbie pe nici unul ca să facă vreo propunere, dar nici măcar nu stîrni un freamăt sau murmur într-o adunare atît de numeroasă şi alcătuită din atîtea populaţii.

XXI Atunci strategul acheilor, Aristaenus, luînd din nou cuvîntul, spuse următoarele:

„Voi, căpetenii ale acheilor, aveţi atîta iscusinţă de a face propuneri, cît şi putinţa de a le înfăţişa; nimeni însă nu vrea cînd face o propunere în interesul obştesc să fie pîndit de vreo primejdie. Poate că nici eu n-aş lua cuvîntul, dacă aş fi un simplu particular; dar eu sînt mai marele cetăţii, şi ca atare, îmi dau seama că ori nu trebuia încuviinţată delegaţilor această adunare, sau, o dată încuviinţată, nu trebuie să-i lăsăm să plece de aici fără un răspuns. Dar cum aş putea să le dau vreun răspuns decît potrivit cu hotărîrea voastră? Şi, fiindcă nici unul dintre voi care aţi fost chemaţi la această adunare nu vrea sau nu îndrăzneşte să-şi dea o părere, să cercetăm de la un capăt la altul cuvîntările din ziua de ieri, în care delegaţii şi-au spus părerile, şi să presupunem că în ele n-au urmărit interesul lor, ci ne-au sfătuit ceea ce au crezut ei că ne este nou de folos. Romanii, rhodienii şi Attalus ne cer alianţa şi prietenia noastră: şi ei socotesc că e drept ca noi să-i ajutăm în războiul pe care-l duc împotriva lui Filip. La rîndul său, Filip ne aminteşte de alianţa cu el şi de jurămîntul dat: şi cînd ne cere să fim alături

Scanned with CamScanner

de el, cînd spune că se mulţumeşte să nu intrăm în război. Nu-i vine nimănui în minte pentru ce acei care nu sînt aliaţii noştri, ne cer mai mult decît el, care ne este aliat? Temeiul, achei, nu este nici cumpătare în pretenţii din partea lui Filip, nici cutezanţă din partea romanilor. Situaţia acheilor e aceea care insuflă încrederea celor care o cer, şi tot ea e cea care le-o ia. De la Filip nu vedem nimic în afară de un împuternicit al său. În schimb, flota romană, stă la Cenchreae înşiruindu-şi trofeele luate de la oraşele din Euboea, iar consulul şi legiunile lui, de care ne desparte un îngust braţ de mare, cutreieră Phocida şi Locrida. Înţelegeţi acum sfiala de care era cuprins Cleomedon, împuternicitul lui Filip, cînd adineaori ne îndemna să luăm armele împotriva romanilor? Iar, dacă, pe temeiul aceleaşi alianţe şi al aceluiaşi jurămînt, pe care el ne cerea adineaori să le respectăm cu sfinţenie, vom cere şi noi la rîndu-ne, ca Filip să ne apere de Nabis şi lacedemonienii lui, cît şi de romani, el nu va găsi pentru noi nici trupe ca să ne ajute, şi nici măcar cuvinte ca să ne răspundă. Tot aşa şi anul trecut — v-o jur — Filip însuşi şi nu altul, care făgăduise că va purta război împotriva romanilor, după încercarea de a ne face să ne scoatem din ţară tineretul nostru spre a-l duce în Euboea, cînd a văzut că nu hotărîm nici trimiterea de ajutoare şi că nici nu vrem să ne încurcăm în războiul cu romanii, a uitat de alianţa, căreia îi dă acum atîta însemnătate, şi ne-a lăsat în seama lui Nabis şi a lacedemonienilor ca să ne pustiască şi să ne prade pămîntul. Mi se pare că într-adevăr am surprins o vădită nepotrivire în cuvîntarea lui Cleomedon. Micşorînd însemnătatea războiului cu romanii, Cleomedon spunea că rezultatul lui va fi acelaşi ca şi al primului război, pe care romanii l-au purtat cu Filip. Atunci, pentru ce Filip ne cere ajutorul cînd se află departe de noi, în loc să vie regele în mijlocul nostru şi să ne apere atît de Nabis, cît şi de romani, pe noi, vechii lui aliaţi ? Ce zic eu, pe noi ? Pentru ce a lăsat Filip să fie cucerite Eridrea şi Carystus ? Dar atîtea oraşe din Thessalia ? Dar Locrida şi Phocida ? De ce lasă acum să fie împresurată

Scanned with CamScanner

Elatia ? Pentru ce a ieşit din trecătoarea Epirului şi din acele întărituri naturale de necucerit, situate deasupra rîului Aous şi părăsind poziţia ocupată s-a retras pînă în străfundul ţării sale ? A făcut-o sau silit, sau de teamă, sau voit. Dacă a lăsat cu ştiinţă şi voinţă atîţia aliaţi ca să fie pustiiţi de duşmani, cum de mai poate protesta cînd aliaţii se îngrijesc de interesele lor ? Dacă a făcut-o de teamă, atunci să aibă înţelegere şi pentru noi, cînd sîntem cuprinşi de teamă ; iar dacă, biruit fiind, a dat înapoi în faţa armelor, atunci, Cleomedon, noi, acheii, vom putea oare să ţinem piept armelor romane, cînd voi, macedonenii, n-aţi putut-o face ? Sau, închizînd ochii în faţa realităţii pe care noi înşine o vedem, să te credem mai degrabă pe tine că de data aceasta romanii nu poartă război cu trupe şi mijloace mai puternice decît au purtat pînă acum ? Data trecută romanii au ajutat pe aetolieni numai cu o flotă ; n-au dus războiul nici cu vreun consul în calitate de comandant suprem, nici cu vreo armată de uscat. Numai oraşele maritime, aparţinînd aliaţilor lui Filip, erau atunci cuprinse de groază şi adînc tulburate. Cît despre uscat, acesta era atît de puţin ameninţat de armele romane, încît Filip putea, nestingherit de romani, să pustiască Aetolia, care zadarnic ceruse ajutor romanilor. Acum însă, după ce romanii au pus capăt războiului punic, care a bîntuit 16 ani chiar în inima Italiei, ei au trimis aetolienilor aflaţi în luptă nu simple trupe de ajutor, ci înşişi comandanţii lor conduc forţele de război, atît pe uscat, cît şi pe mare, împotriva Macedoniei. Acesta e al treilea consul care desfăşoară războiul cu foarte mare străşnicie. În ciocnirea cu regele, Sulpicius l-a zdrobit şi l-a pus pe goană chiar în Macedonia, pustiind cel mai bogat ţinut al acestui regat. Acum Quinctius l-a scos din tabără pe Filip, care, sprijinit de armată, ocupase cheile Epirului, întărite de natură şi de el, şi urmărind pe fugar în Thessalia, i-a nimicit garnizoanele şi i-a cucerit oraşele aliate, aproape în văzul lui.

Să zicem că nu sînt adevărate cele ce a spus adineaori delegatul athenian, cu privire la cruzimea, la lăcomia, la desfrîul regelui, să zicem că nu ne privesc pe noi fărădе-

Scanned with CamScanner

legile săvîrşite de el în Attica împotriva zeilor din cer şi împotriva celor de sub pămînt şi încă mai puţin cele suferite de locuitorii din Chios şi Abydos[84], care sînt departe de noi ; să uităm chiar de rănile noastre, dacă vreţi ; să uităm măcelurile şi jafurile săvîrşite la Messene, în inima Peloponezului şi pe Chariteles din Cyparissiae[85], oaspetele său, ucis fără nici o teamă de lege şi de zei, aproape în timpul mesei ; şi pe cei doi Aratus din Sicyon, tatăl şi fiul, ucişi, deşi pe nefericitul bătrîn obişnuia să-l numească tată ; să dăm uitării pe soţia[86] lui Aratus-fiul, dusă în Macedonia pentru desfrîul regelui, şi de asemenea atîtea fecioare şi matroane batjocorite ; să zicem că n-avem nimic de-a face cu Filip, de frica cruzimii căruia aţi amuţit cu toţii, căci poate fi alt temei de n-aţi scos o vorbă, deşi aţi fost chemaţi la consfătuire ? Ci să presupunem că discutăm cu Antigonus[87], un rege cum nu se poate mai blînd şi mai drept, care ne-a adus cele mai mari servicii nouă, tuturor ; care ne-ar fi cerut el nouă să facem ceea ce el n-ar fi putut face ? Peloponezul este, am putea spune, o insulă legată de uscat prin îngusta limbă de pămînt al Isthmului, deschis şi potrivit cum nu se poate mai bine pentru un război pe mare. Cînd 100 de corăbii cu punţi şi 50 mai uşoare, fără punţi, şi 30 de ambarcaţii din insula Issa vor începe să pustiască litoralul şi oraşele care sînt aşezate aproape chiar pe ţîrm, oare ne vom retrage în oraşele de pe uscat, ca şi cum n-am fi sfîşiaţi de un război împlîntat chiar în inima şi măruntaiele ţării noastre ? Cînd Nabis şi lacedemonienii ne vor ameninţa pe uscat şi romanii pe mare, de unde vom implora atunci alianţa cu Filip şi vom cere ajutorul garnizoanelor macedonene ? Oare noi înşine vom apăra împotriva romanilor, cu armele noastre, oraşele care vor fi asediate de ei ? Într-adevăr straşnic de bine am mai apărat oraşul Dymae, în războiul trecut ! Destule exemple ne oferă prăpădul suferit de alte oraşe : să nu căutăm, la rîndul nostru, în ce chip să fim daţi pildă altora.

Nu dispreţuiţi ceea ce trebuie să doriţi şi ceea ce era nevoie să cereţi cu cea mai mare stăruinţă, de vreme ce romanii vă oferă singuri prietenia. Căci, de bunăseamă,

Scanned with CamScanner

doar nu veţi fi crezînd că romanii, împinşi de frică şi surprinşi pe pămînt străin, aleargă la alianţa noastră fiindcă voiesc să se adăpostească la umbra ajutorului nostru, şi să fie primiţi în porturile noastre, pentru ca să se întreţină de la noi ! Romanii sînt stăpînii mării ; în orice ţară ajung, locuitorii li se supun numaidecît ; ceea ce cer, ei pot lua prin constrîngere ; de aceea ce vă împiedecă să fiţi voi singuri pricina pieirii voastre, fiindcă vor să vă cruţe.

Ceea ce Cleomedon vă arăta adineaori ca fiind calea de mijloc şi cea mai sigură de urmat pentru voi, adică să staţi liniştiţi şi să nu luaţi armele, acestea nu numai că nu este calea de mijloc, ci nu este nici o cale. Căci în afară de faptul că trebuie sau să primim sau să refuzăm alianţa cu romanii, ce altă soartă ne va aştepta decît că, după o îngăduinţă care este întodeauna de scurtă durată, vom fi pradă învingătorului ca unii care am aşteptat sfîrşitul războiului, ca să ne potrivim hotărîrile noastre. Nu dispreţuiţi ceea ce voi toţi trebuie să cereţi stăruitor dacă acesta vi se oferă de la sine. Dacă astăzi vă puteţi hotărî într-un fel sau altul, această putinţă nu o veţi avea întotdeauna: nu se va ivi des şi nu va dăinui tot timpul acelaşi prilej ; e multă vreme, de cînd voiţi să scăpaţi de Filip, dar nu îndrăzniţi. Fără ca voi să vă daţi vreo silinţă sau să vă expuneţi vreunei primejdii, iată că au trecut marea cu puternice flote şi armate acei care vă vor elibera. Ar fi aproape nebunie, dacă nu i-aţi primi ca aliaţi ! Dar trebuie să le fiţi sau aliaţi, sau duşmani !“

XXII După cuvîntarea strategului Achaei, s-au iscat din partea unora murmure de aprobare, din partea altora însă proteste violente împotriva celor care îl aprobau ; şi în curînd ajunseră să se sfădească între dînşii nu numai om cu om, ci popor cu popor. Şi cearta dintre magistraţi — aceştia poartă numele de demiurgi[88] şi sînt aleşi în număr de 10 — nu fu mai puţin înverşunată decît aceea a mulţimii din adunare. Cinci dintre ei spuneau că vor propune o hotărîre cu privire la alianţa cu Roma şi vor supune la vot ; ceilalţi cinci pretindeau că, potrivit tratatului, magistraţii n-au dreptul să pună în discuţia adu-

Scanned with CamScanner

nării şi nici adunarea n-are dreptul să ia vreo hotărîre împotriva alianţei cu Filip. Şi această zi s-a scurs cu certurile între dînşii.

Nu mai rămăsese decît o singură zi în care adunarea putea lucra legal ; (căci un articol din statutele ligii prevedea ca adunarea să ia hotărîrea a treia zi). În această zi discuţiile ajunseră atît de aprinse, încît părinţii abia se puteau stăpîni să nu-şi omoare feciorii.

Era un oarecare Rhisiasus din oraşul Pelene. El avea un fiu demiurg — numele lui era Memnon — din facţiunea care se împotrivea citirii decretului şi votării de către adunare a alianţei cu romanii. Tatăl rugă multă vreme pe fiu să lase pe achei să se îngrijească de izbăvirea lor comună şi să nu ducă, prin încăpăţînarea lui, întregul neam la pieire. Rugăminţile fiind zadarnice, Rhisiasus se jură că-l va ucide cu mîna sa şi că nu-l va mai socoti fiul său, ci duşman. Înduplecîndu-l prin ameninţări, îl făcu să se alăture a doua zi acelora care erau de părere să se voteze alianţa cu romanii. Făcînd ca acest curent să aibă majoritatea, pe cînd aproape toate populaţiile reprezentate aprobau punerea la vot, şi spuneau pe faţă că vor vota, cei din Dymae, cei din Megalopolis[89] şi o parte din Argos se sculară şi părăsiră adunarea înainte de a se da decretul, fără ca acest gest să producă uimirea sau dezaprobarea cuiva. Căci după cum îşi aminteau de la strămoşi, megalopolitanii, alungaţi din cetatea lor de lacedemonieni, fuseseră aduşi în patrie de Antigonus ; iar cei din Dymae, care de curînd fuseseră luaţi prizonieri şi jefuiţi le armata romană, fuseseră răscumpăraţi din porunca lui Filip şi ori unde fuseseră în sclavie li se dăduse din nou nu numai libertatea, dar şi patria ; cît despre argivi, pe lîngă convingerea că regii macedoneni îşi trag obîrşia din ţara lor, cei mai mulţi dintre dînşii erau alături de Filip, datorită legăturilor personale de ospeţie şi prietenie cu el. Pentru aceste temeiuri, argivii părăsiră adunarea care înclina să decreteze alianţa cu romanii. Şi li se iertă această retragere, ca unora ce erau îndatoraţi faţă de Filip pentru binefaceri, şi mari, şi de curînd primite din partea lui.

Scanned with CamScanner

XXIII Celelalte neamuri din liga achaică se declarară, cînd li se ceru rînd pe rînd votul, pentru alianţa cu Attalus şi Rhodos, şi decretul intră îndată în vigoare. În ceea ce priveşte alianţa cu romanii, aceasta nu putea fi ratificată decît printr-o hotărîre a poporului roman. De aceea, încheierea alianţei s-a amînat pentru ca, între timp să poată fi trimişi soli la Roma. Deocamdată se încuviinţă să se trimită la L. Quinctius trei împuterniciţi şi ca întreaga oaste a acheilor să se îndrepte către Corint; căci, după ce cucerise Cenchreae, Quinctius Flamininus împresură acum Corintul însuşi.

Acheii îşi aşezară tabăra în partea porţii care dă spre Sicyon. Romanii asediau partea oraşului îndreptată înspre Cenchreae, iar Attalus, după ce-şi trecuse armata prin Isthmus, ataca dinspre Lechaeum[90], port la golful de Corint în cealaltă parte a mării. La început operaţiile au fost desfăşurate fără prea multă îndîrjire, nădăjduind că înlăuntrul cetăţii va izbucni o revoltă a orăşenilor împotriva garnizoanei macedonene. Cînd văzură însă că aceştia sînt toţi însufleţiţi de aceleaşi simţăminte, că macedonenii apără oraşul ca pe patria lor şi că locuitorii Corintului îngăduiau ca Androsthenes, comandantul garnizoanei, să le comande întocmai ca un cetăţean ales prin vot de ei, asediatorii nu şi-au mai pus nădejdea decît în trupe, în arme şi în lucrări de împresurare. Cum nu era uşor de ajuns la ziduri, se construiră pretutindeni în apropierea lor terase. În partea pe care o asediau romanii, berbecul făcu o bună spărtură în zid. Cînd macedonenii se îmbulziră în acest loc spre a-l apăra cu armele, fiindcă nu mai era zid, între ei şi romani avu loc o crîncenă luptă. La început romanii fură cu uşurinţă respinşi de numărul mare al duşmanilor; pe urmă însă, romanii primind trupe auxiliare de la achei şi de la Attalus, lupta se cumpăni şi era sigur că-i vor putea lesne scoate pe macedoneni şi greci de pe poziţii. Se afla însă în Corint un mare număr de fugari italici, unii din armata lui Hannibal care, de teama pedepselor din partea romanilor, trecuseră de partea lui Filip; alţii, din rîndurile aliaţilor, care dezertaseră de curînd din flota romană[91], intraseră în armata de uscat. în nădejdea unei mai bune răsplate. Gîndul că nu le va rămîne nici o nădejde de scăpare dacă

Scanned with CamScanner

vor birui romanii, îi făcea să lupte nu cu străşnicie, ci mai degrabă cu turbare.

Faţă în faţă cu Sicyon este un promotoriu închinat junonei, care se cheamă Acraea ; este un intrînd adînc în largul mării. Drumul de aici pînă la Corint este de aproape 7 000 de paşi. Acolo, praefectul regelui, Philocles, aduse sub comanda sa 1 500 de soldaţi prin Beoţia. El a avut la îndemînă nişte bărci trimise de la Corint, ca să treacă aceste trupe de ajutor la Lechaeum. Attalus propuse ca, după ce se va da foc lucrărilor de întărire, aliaţii să înceteze numaidecît asediul. Quinctius însă, mai îndîrjit, stăruia să-l ducă pînă la capăt. Totuşi şi el, văzînd trupele regelui rînduite în faţa tuturor porţilor şi dîndu-şi seama că nu va fi uşor să ţină piept împresuraţilor, cînd vor căuta să iasă din cetate, îşi însuşi părerea lui Attalus. În felul acesta, zădărnicindu-li-se cele plănuite, după ce acheii fură trimişi la casele lor, aliaţii se înapoiară la vase. Attalus se îndreptă apoi spre Pireu, romanii spre Corcyra.

XXIV În timp ce oastea navală desfăşura aceste operaţii, consulul îşi aşeză castrul în Phocida, lîngă Elatia şi încercă mai întîi încheierea unei alianţe prin convorbiri cu fruntaşii elateeni. După ce aceştia răspunseră că ei n-au nici o putere şi că în oraş ostaşii regelui sînt mai numeroşi şi mai tari decît băştinaşii, el atacă Elatia din toate părţile în acelaşi timp, şi cu lucrări de asediu şi cu armele. Punînd în mişcare berbecul, partea de zid aflată între două turnuri se prăvăli cu un huet de tunet asurzitor, lăsînd în felul acesta oraşul descoperit ; îndată o cohortă romană năvăli prin spărtura deschisă de curînd de năruirea zidului ; atunci din toate părţile Elatiei, soldaţii, părăsindu-şi posturile, alergară la punctul acela care era mai ameninţat de atacul romanilor. În acelaşi timp, unii dintre soldaţii romani treceau şi peste ruinile zidului, alţii propteau şi scări de zidul rămas în picioare. Şi pe cînd bătălia atrăgea privirile şi atenţia duşmanilor într-un singur punct, zidul fu ocupat de romani în mai multe locuri cu ajutorul scărilor şi trupele intrară în oraş. La auzul zgomotului făcut de ei, duşmanii, cu-

Scanned with CamScanner

prinşi de frică, părăsesc locul pe care-l apăraseră stînd grămadă şi cu toţii căutară scăparea în cetăţuie, urmăriţi şi de mulţimea fără arme. În felul acesta consulul ceri oraşul.

După prădarea lui, fură trimişi în cetăţuie soli care să făgăduiască oamenilor regelui viaţă, dacă vor să plece fără arme, iar locuitorilor Elatiei libertatea. După ce-şi dădură cuvîntul că vor respecta aceste condiţii, peste puţine zile cetăţuia intră în stăpînirea romană.

XXV Într-adevăr, o dată cu sosirea în Achaia a lui Philocles, praefectul regelui, nu numai Corintul[92] a fost liberat de asediu, dar şi cetatea argivilor fu predată lui Philocles de unii fruntaşi, după ce mai întîi căutaseră să afle cu cine ţine poporul.

Era obiceiul ca în prima zi a alegerilor, în semn de bună prevestire, mai marii cetăţii să rostească numele lui Jupiter, Apolo şi Hercules. În îndrumări se prevedea ca la aceste divinităţi să se adauge şi regele Filip. Deoarece, după pacea cu romanii, crainicul n-a mai adăugat şi numele acestuia, s-a iscat mai întîi freamăt în mulţime, apoi s-au făcut auzite glasurile[93] celor care rosteau numele lui Filip şi care cereau să i se acorde cinstea ce i se cuvine, pînă cînd s-a pronunţat numele regelui în mijlocul unor aplauze nesfîrşite. Bizuindu-se pe popularitatea lui Filip, ei chemară pe Philocles, care ocupă în timpul nopţii costişa ce domina oraşul — cetăţuia[94] acesta se numea Larissa — unde aşeză o garnizoană. Pe cînd praefectul regelui năvăli în revărsatul zorilor cu steagurile desfăşurate asupra forului, aşezat la poalele cetăţuii, îi ieşi în întîmpinare o trupă în formaţie de luptă. Era garnizoana[95] acheilor, de curînd stabilită în Argos, alcătuită din vreo 500 de tineri, aleşi din toate cetăţile şi puşi sub comanda lui Aenesidemus din Dymae. Philocles trimise un împuternicit la ei, care să le ordone să părăsească oraşul, adăugînd: „Dacă Aenesidemus şi ai săi nu s-au putut împotrivi nici măcar orăşenilor singuri, care erau de partea macedonenilor, cu atît mai vîrtos nu vor fi în stare să le ţină piept acum, cînd aceştia sînt uniţi cu macedonenii, pe care nici măcar romanii nu i-au putut înfrunta la Corint".

Scanned with CamScanner

La început, aceste cuvinte nu zdruncinară, nici trupa nici pe comandant; mai pe urmă însă, cînd văzură că din partea cealaltă înaintează o numeroasă coloană de argivi înarmaţi, şi că primejdia era de neînlăturat, ei se arătară înclinaţi să înfrunte orice primejdie, dacă comandantul lor ar fi fost mai dîrz.

Pentru ca o dată cu cetatea să nu piară floarea tineretului acheilor, Aenesidemus a convenit cu Philocles să dea voie trupei să iasă din cetate; el însă nu plecă, ci împreună cu cîţiva clienţi, rămase înarmat pe locul unde se oprise. Philocles trimise la el un slujitor care să-l întrebe ce mai vrea. Fără a se clinti din loc, Aenesidemus, în vreme ce sta în picioare cu scutul întins înaintea sa, răspunse că el va muri cu arma în mînă pentru apărarea oraşului ce i s-a încredinţat. Atunci, din porunca praefectului, a fost aruncată de thraci o ploaie de săgeţi, şi toţi au fost ucişi.

Şi astfel, după încheierea alianţei între achei şi romani, două oraşe de frunte, Argos şi Corint, ajunseră în stăpînirea regelui.

Acestea au fost faptele săvîrşite în vara aceea de romani, în Grecia, pe mare şi pe uscat.

XXVI În Gallia, consulul Sex. Aelius n-a săvîrşit nimic de seamă. Deşi avusese la dispoziţie două armate în acea provincie — una dintre cele reţinute acolo trebuia să fie trimisă la vatră, anume aceea pe care o comandase proconsulul (Aelius puse în fruntea ei pe praetorul Helvius), a doua pe care o adusese cu sine în provincie — cu toate acestea el pierdu aproape întreg anul ca să-i silească pe locuitorii din Cremona şi Placentia să se înapoieze în coloniile de unde neajunsurile războiului îi împrăştiaseră în toate părţile.

Gallia în anul acela, în pofida oricărei aşteptări rămăsese liniştită, în schimb izbucniră răscoale de sclavi în împrejurimile Romei.

Ostaticii carthaginezi se aflau sub pază la Setia[96]. Fiind toţi feciorii unor oameni de frunte, ei fuseseră însoţiţi de numeroşi sclavi. Mulţimea acestora crescu şi prin aceea că înşişi locuitorii din Setia cumpăraseră, în urma războiului punic sfîrşit de curînd, un număr de sclavi[97]

Scanned with CamScanner

africani din rîndurile prizonierilor de război. Aceştia urzind o conjuraţie, trimiseră cîţiva dintre ei care să aţîţe mai întîi pe sclavii din ţinutul Setiei, apoi pe cei din jurul oraşelor Norba şi Circei. Toate pregătirile fiind destul de bine făcute, ei se hotărîseră ca, în timpul jocurilor care aveau să se desfăşoare în cea mai apropiată zi, să atace poporul atent la spectacol, şi o dată cucerită Setia, prin ucideri şi tulburări ivite pe neaşteptate, sclavii să ocupe oraşele Norba şi Circei.

Denunţarea acestei nelegiuiri atît de mişeleşti fu adusă la cunoştinţă, în Roma, praetorului urban L. Cornelius Lentulus. Înainte de revărsatul zorilor, doi sclavi veniră la el şi-i povestiră de-a fir a păr cele săvîrşite şi cele ce aveau să urmeze. După ce praetorul porunci ca aceştia să fie ţinuţi sub pază în casa lui, convocă senatul şi, arătîndu-i ce ştiri aduc pîrîţii, primi porunca să facă cercetări în legătură cu conjuraţia şi s-o înăbuşe. El plecă însoţit de cinci delegaţi şi pe cîţi oameni îi întîlnia pe ogoare, pe toţi îi obligă, sub prestare de jurămînt, să ia armele şi să-l urmeze. Cu această trupă recrutată în pripă, şi care număra vreo 2000 de oameni, toţi înarmaţi, fără ca vreunul din ei să ştie unde merge, praetorul ajunge la Setia. Aci, după ce puse mîna repede pe căpeteniile conjuraţiei, pretorul trimise pe ogoare oameni care să dea de urma sclavilor fugiţi din oraş...

Un însemnat serviciu l-au adus doi sclavi, precum şi un cetăţean liber, care au dat informaţii. Senatorii au hotărît să i se dea omului liber 500 000 de aşi, iar sclavilor cîte 25 000 de mii de aşi, precum şi libertatea; preţul răscumpărării sclavilor a fost plătit stăpînilor lor din visteria statului.

Nu după multă vreme, s-a adus vestea că o ceată de sclavi[98], rămăşiţă din aceeaşi conjuraţie, au plănuit să ocupe Praeneste. Pornind într-acolo, praetorul L. Cornelius[99] trimise la cazne vreo 500 de inşi care se dovedise că sînt vinovaţi. Cetatea fu cuprinsă de teamă că toate acestea sînt puse la cale de ostaticii şi prizonierii de război carthaginezi. De aceea, la Roma, pe de o parte fură păstrate gărzile de strajă pe uliţe, magistraţii subalterni primiră porunca să le inspecteze, iar triumvirii[100], care

Scanned with CamScanner

supravegheau închisorile, să întărească mai mult paza[101] sclavilor ; pe de altă parte praetorul trimise ordin scris aliaţilor latini cerînd ca ostaticii să fie ţinuţi în casă şi să nu li se dea voie să umble pe uliţe ; prizonierii, puşi în cătuşe grele — de nu mai puţin de 10 libre —, să nu fie închişi şi păziţi decît într-o temniţă publică, nu în altă parte.

XXVII În acelaşi an, solii veniţi din partea regelui Attalus au depus în Capitoli o coroană de aur în greutate de 246 de libre de aur, şi au adus senatului mulţumiri, pentru că, îndublecat de stăruinţele împuterniciţilor romani, Antiochus şi-a retras armata din ţinuturile regelui Attalus.

De la regele Masinissa sosiră în aceeaşi vară 200 călăreţi, 10 elefanţi şi 200 000 de măsuri de grîu, pentru armata care se afla în Grecia. De asemenea, şi din Sicilia şi Sardinia s-au trimis multe provizii şi veşminte pentru armată. Sicilia era cîrmuită de M. Marcellus, iar Sardinia de M. Porcius Cato[102], un om de o cinste nepătată şi de o înaltă ţinută morală, totuşi socotit prea aspru în măsurile luate pentru stîrpirea cămătăriei; el a gonit din insulă cămătarii, iar cheltuielile pe care le făceau de obicei aliaţii pentru întreţinerea praetorilor[103] au fost fie micşorate, fie desfiinţate.

Înapoindu-se din Gallia la Roma, în vederea alegerilor, consulul S. Aelius a declarat aleşi consuli pe C. Cornelius Cethegus[104] şi pe Q. Minucius Rufus. După două zile au avut loc alegeri de praetori. Pentru prima dată în anul acela, numărul praetorilor[105] aleşi a fost de şase, fiindcă provinciile se înmulţiseră, iar statul roman îşi întinsese hotarele. Au fost aleşi următorii praetori: L. Manlius Vulso, C. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Silus[106], M. Helvius , M. Minucius Rufus şi L. Atilius; dintre aceştia, Sempronius şi Helvius erau edili ai plebei ; Q. Minucius Thermus şi Ti. Sempronius Longus au fost aleşi aedili curuli. În anul acela jocurile romane s-au celebrat din nou de patru ori.

XXVIII Consulii[107] C. Cornelius şi Q. Minucius s-au ocupat înainte de toate de împărţirea provinciilor consulare şi praeturale.

Scanned with CamScanner

Mai întîi s-au rezolvat chestiunile care puteau fi hotărîte prin sorţi cu privire la praetori. Lui Sergius i-a căzut prin sorţi jurisdicţia urbană, lui Minucius aceea a străinilor. Sorţii i-au dat lui Atilius — Sardinia, lui Manlius — Sicilia, lui Sempronius — Hispania Citerior şi lui Helvius — Hispania Ulterior. Cînd consulii se pregăteau să pună la vot Italia şi Macedonia, tribunii plebei, L. Oppius[108] şi Q. Fulvius, se împotriviră, pentru că, ziceau ei, „provincia Macedonia este departe; şi pînă în acea zi nu fusese o altă piedică mai mare pentru război decît această depărtare, deoarece n-apucă bine un consul să-l înceapă că e şi chemat înapoi la Roma tocmai cînd operaţiile sînt în plină desfăşurare. Sînt patru ani de cînd s-a decretat războiul în Macedonia — mai ziceau ei. Sulpicius a pierdut cea mai mare parte a anului în căutarea regelui şi a armatei lui ; Villius, cînd să se măsoare cu duşmanul, a fost rechemat lăsînd treaba neterminată; deşi Quinctius a fost ţinut la Roma cea mai mare parte a anului pentru sacrificii, orînduise totuşi aşa fel lucrurile, încît, dacă ar fi sosit mai de vreme în provincie, sau dacă iarna ar fi venit mai tîrziu, ar fi putut pune capăt războiului; în momentul de faţă el e aproape să plece în tabăra de iarnă, şi se spune că a pregătit războiul în aşa fel, încît, nu va fi împiedecat prin numirea unui urmaş, se pare că-l va termina în vara viitoare".

Vorbind în felul acesta, ei îi înduplecară pe consuli să declare că se supun voinţei senatului, dacă şi tribunii plebei vor face acelaşi lucru. Îngăduindu-se ambelor părţi o discuţie liberă, senatorii hotărîră pentru cei doi consuli Italia, iar lui T. Quinctius i se prelungi[109] comanda pînă la venirea urmaşului, potrivit unui *senatus-consultum*. S-au declarat pentru fiecare consul cîte două legiuni şi s-a dat însărcinarea de a duce războiul cu Galliile Cisalpine, care au trădat alianţa cu poporul roman. Lui Quinctius i se decretă în Macedonia, ca forţe de întărire, 6 000 de pedestraşi, 300 de călăreţi, 3 000 de marinari aliaţi. L. Quinctius Flamininus primi ordin să rămînă mai departe la comanda flotei. Praetorii din Hispania primiră cîte 8 000 de pedestraşi aliaţi şi cu nume latin, precum şi cîte 400 de călăreţi, cu porunca de a trimite la vatră vechii ostaşi din Hispanii şi de a fixa hotarele pentru

Scanned with CamScanner

Hispania Ulterior şi Citerior. Pentru Macedonia s-au mai adăugat ca locţiitori P. Sulpicius şi P. Villius, care comandaseră acea provincie în calitate de consuli.

XXIX Înainte de plecarea consulilor şi praetorilor în provincii, s-a hotărît să se facă slujbele de ispăşire din pricina semnelor şi arătărilor, deoarece la Roma, trăsnetul căzuse asupra templelor lui Vulcanus şi Summanus[110], iar la Fregellae — peste un zid şi o poartă. La Frusino s-a ivit o lumină în timpul nopţii, iar la Asculum s-a născut un miel cu două capete şi cu cinci picioare. La Formiae doi lupi, intrînd în oraş, au sfîşiat cîţiva inşi, pe care i-au întîlnit în cale. La Roma, un lup a intrat nu numai în oraş, ci a şi ajuns pînă la Capitoliu.

Tribunul plebei, C. Acilius, făcu propunerea de a se înfiinţa cinci colonii la ţărmul mării, două la gurile rîurilor Volturnus şi Liternus, una la Puteoli, una la Castrum Salerni, la care se adaugă şi cea de la Buxentum. Ordinul era ca în fiecare colonie să se trimită cîte 300 de familii. Pentru înfiinţarea acestor colonii, au fost desemnaţi ca triumviri care să deţină această magistratură vreme de trei ani, M. Servilius Geminus, Q. Minucius Thermus, Ti. Sempronius Longus.

După ce încheiară recrutările şi îndepliniră toate îndatoririle civile şi religioase, pe care trebuia să le săvîrşească ei personal, amîndoi consulii plecară în Gallia. Cornelius purcese la drum spre dreapta[111], la gallii insubri, care se răzvrătiseră atunci şi-şi alăturaseră pe cenomani. Q. Minucius coti drumul spre stînga Italiei şi, ducîndu-şi armata către Mare Inferum, la Genua, începu războiul împotriva ligurilor. Oraşele Clastidium[112] şi Litubium[113], şi unul şi celălalt aparţinînd ligurilor, precum şi două cetăţi ale aceluiaşi neam, locuite de celelaţi şi cerdiciţi, se predară. Acum se găsea sub ascultarea romanilor tot ce se afla dincoace de Padus, afară de boii, dintre galli, şi de ilvaţi[114], dintre liguri. Se spunea că s-au predat 15 oraşe cu o populaţie de 20 000 de locuitori. După aceea consulul îşi duse legiunile în ţinutul boiilor.

XXX Nu cu mult înainte, oastea boiilor trecuse fluviul Padus şi se unise cu insubrii şi cenomanii, fiindcă aflaseră că cei doi consuli vor desfăşura războiul cu legiunile

Scanned with CamScanner

unite; de aceea, la rîndul lor, şi ei îşi grupaseră forţele într-un singur corp. Cînd însă veni vestea că unul din consuli dă foc la ogoarele boiilor, se îvi deodată dezbinare între ei; boiii cereau ca toţi să le sară în ajutor, deoarece se aflau în primejdie; în schimb insubrii declarară că nu-şi vor părăsi pămînturile lor. Ca urmare, trupele se despărţiră; şi în vreme ce boiii plecară să-şi apere ţinutul lor, insubrii şi cenomanii se aşezară pe malul rîului Mincius. La 2 000 de paşi mai jos de aceeaşi apă îşi aşeză castrul consulul Cornelius. Apoi, trimiţînd de aici iscoade în satele cenomanilor şi în Brixia[115], oraşul cel mai de seamă al acestui neam, cînd a aflat cu siguranţă că tineretul se găseşte sub arme fără încuviinţarea senatului şi că cenomanii s-au alăturat răzvrătirii insubrilor fără împuternicire din partea poporului, Cornelius, chemînd la sine pe fruntaşii cenomanilor, începu să-i povăţuiască în fel şi chip, punîndu-i la cale să se despartă de insubri[116], fie părăsind tabăra şi luîndu-şi steagurile, fie întorcîndu-se în ţara lor, fie trecînd de partea romanilor. Însă aceasta n-a putut-o dobîndi; în schimb, cenomanii i-au dat asigurări consulului că ei sau nu vor lupta, sau, dacă li se va ivi vreun prilej, îi vor ajuta pe romani. Insubrii nu ştiau nimic de această învoială. Totuşi o oarecare bănuială cum că nu s-ar clătina credinţa aliaţilor lor li se strecurase în suflete. De aceea, cînd rînduiră linia de bătaie, insubrii n-au îndrăznit să le încredinţeze cenomanilor nici una dintre aripi, ca nu cumva, dacă aceştia ar săvîrşi vreun act de trădare, să le pricinuiască un prăpăd total, ci i-au aşezat în spatele steagurilor, în rîndurile rezervei.

Cînd să înceapă lupta, consulul făgădui zeiţei Junona Sospita un templu, dacă duşmanul va fi respins şi pus pe fugă în acea zi. De la ostaşi se auziră strigăte că ei vor face să fie îndeplinite dorinţele consulului. Duşmanul fu atacat. Insubrii nu ţinură piept celei dintîi încleştări. Unii autori spun că în toiul luptei şi cenomanii le atacară fără veste spatele, iscîndu-se o îndoită învălmăşeală; au fost ucişi în cifra mijlocie, 35 000 de duşmani, iar 5 200 au fost făcuţi prizonieri, între care Hamilcar[117], comandantul carthaginezilor, care fusese cauza acestui război. Au fost luate ca pradă de război 130 de steaguri ostăşeşti

şi peste 200 de căruţe. Oraşele din Gallia, care trecuseră de partea insubrilor răsculaţi, s-au supus romanilor.

XXXI Consulul Minucius cutreieră mai întîi în lung şi în lat ţinuturile boiilor, pustiind mari întinderi; apoi, părăsindu-i pe insubri, după ce boiii se retraseseră ca să-şi apere pămîntul, consulul rămase în castru, încredinţat fiind că va trebui să se măsoare în luptă cu duşmanul în linie de bătaie. Nici boiii n-ar fi refuzat lupta dacă vestea că insubrii au fost zdrobiţi nu le-ar fi frînat avîntul. De aceea, părăsindu-şi comandantul şi tabăra, şi împrăştiindu-se prin sate, pentru ca fiecare să-şi apere pe ale sale, îl făcură pe consul să-şi schimbe tactica de luptă. Într-adevăr, renunţînd la nădejdea de a ajunge la un rezultat hotărîtor în urma unei singure lupte, el începu să pustiiască din nou ogoarele, să dea foc caselor, să cucerească satele. Tot în zilele acelea s-a dat foc oraşului Clastidium. După aceea legiunile au fost duse împotriva ligurilor şi ilvaţilor, singurii care nu cedau. Dar şi acest neam se supuse, cînd auzi că insubrii au fost biruiţi în luptă şi că boiii sînt atît de îngroziţi, încît nu se mai încumetă să-şi încerce norocul în luptă.

Cam în aceeaşi vreme sosiră la Roma dările de seamă de la amîndoi consulii: prin acestea ei aduceau la cunoştinţă izbînzile dobîndite în Gallia. Praetoriul urban M. Sergius dădu citire acestor scrisori în senat, apoi, cu încuviinţarea senatului, în faţa poporului, se hotărî să aibă loc rugăciuni publice timp de patru zile.

XXXII Iarna începuse. Pe cînd T. Quinctius, după cucerirea oraşului Elatia, îşi aşezase tabăra de iarnă în Phocida şi Locrida, o răscoală izbucni în oraşul Opus[118]. Una dintre partide îi chiamă pe aetolieni, care erau mai aproape; cealaltă — pe romani. Aetolienii sosiră cei dintîi, însă tabăra cea mai tare a aristocraţilor îi alungă şi, trimiţînd veste comandantului roman, ocupă oraşul pînă la sosirea lui. Cetăţuia era ocupată de o garnizoană a lui Filip; dar nici ameninţările localnicilor din Opus, nici cererea autoritară a comandantului roman n-o putură hotărî să părăsească cetăţuia. Temeiul întîrzierii pentru care romanii nu o atacară deocamdată era sosirea unui

Scanned with CamScanner

crainic trimis de rege spre a cere să se fixeze locul şi timpul pentru negocieri[119]. Cu părere de rău îndeplini consulul această cerere, nu pentru că el n-ar fi dorit să vadă războiul dus de el la bun sfîrşit, fie prin arme, fie prin tratative, ci fiindcă nu ştia încă dacă i se va trimite ca urmaş unul din noii consuli, sau dacă i se prelungi comanda — şi în acest sens ruga pe prieteni şi rude să depună toate stăruinţele. Credea însă că negocierile vor avea un rezultat bun, anume îi vor da libertatea de a se hotărî, fie pentru război, dacă ar rămîne la comandă, fie pentru pace dacă va fi să plece.

Aleseră pentru întrevedere ţărmul golfului Maliacus lîngă Niceea[120]. Regele veni de la Demetrias cu cinci bărci şi cu un vas rostrat. Era însoţit de căpetenii[121] macedonene şi de Cycliadas[122] un surghiunit acheian, om de seamă. Comandantul roman avea cu el pe regele Amynander, pe Dionysiodoros, împuternicitul lui Attalus, pe Agesimbrotus, comandantul flotei Rhodosului, pe Phaeneas[123], un fruntaş aetolian, şi pe doi achei, Aristaenus şi Xenophon. Înaintînd, înconjurat de aceştia, pînă la ţărmul golfului, după ce regele apăru pe prora vasului ancorat, Quinctius spuse:

„Ne-ar fi mai la îndemînă, dacă ai coborî pe uscat; ne-am vorbi şi ne-am auzi din apropiere".

Deoarece regele refuză să facă aceasta, comandantul roman îl întrebă: „Dar la urma urmei de cine ţi-e frică?". La aceasta Filip răspunse cu mîndrie regească: „Intr-adevăr, în afară de zeii nemuritori, mie nu mi-e frică de nimeni. Însă n-am încredere în toţi aceia pe care îi văd în jurul tău, şi cel mai puţin din toţi, în aetolieni".

„Negreşit, dacă la mijloc e rea-credinţă, primejdia e la fel pentru toţi acei care iau parte la negocieri cu duşmanul" — zise comandantul roman.

„Asta nu, T. Quinctius, — răspunse regele — cînd e vorba de trădare, nu este tot una dacă răsplata vicleniei este Filip sau Pheneas, căci aetolienilor nu le este tot atît de greu să găsesec un alt arhonte, cum le este macedonenilor, să pună în locul meu alt rege".

Scanned with CamScanner

XXXIII Urmă o tăcere, după care comandantul roman fu de părere că se cuvine să vorbească mai întîi acela care a cerut să aibă loc negocierile, iar regele, dimpotrivă, că acela are cuvîntul întîi care pune condiţiile păcii, nu acela care le primeşte. Atunci Quinctius răspunse că declaraţia lui va fi scurtă, fiindcă el va expune condiţiile datorită cărora nu se va încheia pace, dacă nu se vor îndeplini: „Regele trebuie să-şi scoată garnizoanele din toate cetăţile Greciei ; să redea aliaţilor poporului roman prizonierii şi dezertorii, să înapieze poporului roman teritoriile din Illyricum, pe care le-a ocupat după încheierea păcii din Epir; să dea înapoi lui Ptolemaeus, regele Egiptului, oraşele pe care le-a ocupat după moartea lui Ptolemaeus Philopater. Acestea sînt condiţiile mele şi ale poporului roman; totodată se cuvine să fie numite şi cererile aliaţilor".

Apoi împuternicitul regelui Attalus ceru: „Să fie înapoiaţi prizonierii şi vasele, care au fost capturate în bătălia navală de la Chios[124] şi să se redea în bună stare dumbrava sfîntă de la Nicephorium[125] şi templul zeiţei Venus, pe care le prădase şi le pustiise".

Rhodienii cereau. Pezaea (o bucată de pămînt pe continent aşezată în faţa insulei lor, pe care o stăpîneau din vechime) şi stăruiau să fie scoase garnizoanele din Iassus, din Bargyliae[126], din Euromus şi din Hellespont, din Sestus şi Abydos, iar Perinthus[127] să fie înapoiat Byzanţului cu drepturile de mai înainte; apoi să fie eliberate toate tîrgurile şi porturile din Asia.

Acheii cereau să li se înapoieze Corintul şi Argosul. După ce arhontele aetolienilor, Phaeneas, făcu cereri aproape la fel cu ale romanilor, adică Grecia să fie părăsită şi să fie înapoiate aetolienilor oraşele, pe care odinioară le stăpîniseră ei pe temeiul vechiului drept, luă cuvîntul şi Alexander, un fruntaş al aetolienilor, un bun orator[128] pentru aetolieni:

„Pînă aci am tăcut atîta vreme, nu pentru că am crezut că din aceste negocieri ar putea să iasă ceva, ci spre a nu întrerupe în cuvîntul lor pe aliaţi. Filip nu tratează cu bunăcredinţă nici pacea, după cum nici războiul nu l-a dus vreodată cu o adevărată vitejie. În negocieri regele macedonean caută să te înşele şi să te prindă cu vorba;

Scanned with CamScanner

în război el nu se măsoară cu potrivnicul în cîmp deschis; nici în luptă dreaptă, ci dă foc, jefuieşte oraşele, refugiindu-se apoi, iar dacă este biruit, distruge tot ce ar putea fi un cîştig pentru învingători; în schimb vechii regi ai macedonenilor nu duceau războiul în felul acesta; deprinşi să se războiască în linie de bătaie, ei cruţau, pe cît puteau, oraşele spre a avea un stat mai bogat. Căci ce noimă are faptul de a nimici ţinutul pentru care se duce războiul, dacă nu te alegi cu nimic altceva decît cu războiul? În anul trecut Filip a pustiit mai multe oraşe în Thessalia, aliata sa, decît toţi acei care au fost vreodată duşmanii Thessaliei. Chiar de la aetolieni a luat mai mult el, ca aliat, decît au luat duşmanii. După ce a gonit din Lysimachia[129] pe arhontele şi garnizoana aetolienilor, a ocupat oraşul; apoi a dărîmat şi a făcut una cu pămîntul oraşul Cius, aflat sub ascultarea sa. Cu aceeaşi rea-credinţă a izbutit să pună stăpînire pe oraşele Thebae din Phtiae, pe Echinus, Larissa şi Pharsalus".

XXXIV Zdruncinat de cele rostite de Alexander şi-aduse vasul mai aproape de uscat, ca să fie auzit mai bine. Începînd să vorbească, mai ales împotriva aetolienilor, fu întrerupt cu violenţă de Phaeneas: „Aici vorbele n-au nici un rost; trebuie sau să învingi în război, sau să te supui învingătorului!

„Asta o vede şi un orb!" — spuse Filip, făcînd în glumă o aluzie la slăbiciunea vederii lui Phaeneas. Căci Filip era din fire mai ironic decît se cuvine unui rege; el nu se putea stăpîni de a face glume, chiar acolo unde gluma nu-şi avea rostul. Apoi începu să dea frîu liber mîniei, spunînd că aetolienii, întocmai ca şi romanii, cer ca el să plece din Grecia, deşi dînşii nu pot spune pînă unde se întind hotarele Greciei! Într-adevăr, agraeii, apodeţii şi amphilochienii, care alcătuiesc cea mai mare parte dintre locuitorii Aetoliei, nu fac parte din Grecia. Oare au dreptul de a se plînge că i-am atacat pe aliaţii lor, tocmai ei care de multă vreme au transformat în lege obiceiul de a încuviinţa ei înşişi — lipseşte numai îngăduinţa oficială — tineretului lor să lupte împotriva aliaţilor, şi că, de foarte multe ori, două oşti care se războiesc,

Scanned with CamScanner

să primească şi una şi alta ajutoare de la aetolieni? Eu nu am cucerit oraşul Cius, ci l-am ajutat pe Prusias, prietenul şi aliatul meu, care era atacat. Lysimachia am luat-o de la thraci, însă, fiindcă împrejurările m-au silit să port acest război, m-am îndepărtat de la apărarea ei; acum ea este a thracilor. Acestea am avut de spus aetolienilor. În ce priveşte pe Attalus şi pe rhodieni, pe bună dreptate, nu le sînt dator cu nimica căci începutul războiului a pornit nu de la mine, ci de la ei. Voi înapoia totuşi — din consideraţie pentru romani — rhodienilor Perae şi lui Attalus vasele împreună cu prizonierii, care vor mai putea fi găsiţi. Cît despre dumbrava sfîntă de la Nicephorium şi templul Venerei, ce alta pot să răspund celor care cer ca ele să fie reparate, decît că voi depune toată stăruinţa şi voi face toate cheltuielile pentru a răsădi copacii, singurul mijloc de a reface pădurile şi dumbrăvile sfinte tăiate ? Şi aceasta, deoarce se găseşte cu cale ca regii între ei să răspundă unor astfel de cereri".

Sfîrşitul cuvîntării lui Filip fu un atac împotriva acheilor. Începînd de la meritele lui Antigonus, trecînd apoi la binefacerile sale faţă de acest neam, puse să se dea citire unor decrete de ale lor care cuprindeau toată cinstirea divină şi omenească, acordate de ei lui Filip, şi apoi îi mustră pentru un decret dat de curînd prin care se lepădaseră de el. După ce înfieră cu toată îndîrjirea această rea-credinţă, el declară: „Totuşi le va înapoia oraşul Argos. În ce priveşte Corintul va discuta cu comandantul roman; în acelaşi timp îl va întreba dacă socoteşte drept ca el, Filip, să părăsească numai oraşele pe care le stăpîneşte prin dreptul războiului, fiind cucerite de el însuşi, sau şi pe acelea pe care le-a moştenit de la moşii şi strămoşii săi".

XXXV Cînd acheii şi aetolienii se pregăteau să răspundă la aceste puncte, soarele sta aproape de chindie; şi atunci, negocierile amînîndu-se pe a doua zi, Filip se întoarse de unde plecase, iar romanii şi aliaţii — în castru.

A doua zi Quinctius veni la Nicaea — acesta era locul asupră căruia se înţeleseră — la ora hotărîtă. Filip nu se

Scanned with CamScanner

vedea nicăieri, şi cîteva ore nu veni de la el nici o ştire. Toţi începuseră să-şi piardă nădejdea, cînd, deodată, apărură vasele. Şi tot Filip spuse: „Din pricina cererilor lor atît de aspre şi jignitoare, a pierdut o zi întreagă chibzuind, fără să ia vreo hotărîre". Se credea îndeobşte că Filip dinadins a tărăgănit lucrurile în felul acesta,. pentru ca acheii şi aetolienii să n-aibă vreme să răspundă. De altfel, însuşi regele Macedoniei a întărît această părere, cerînd ca lui să i se îngăduie a vorbi cu însuşi comandantul roman, aliaţii stînd de o parte, spre a nu se irosi timpul în certuri şi pentru ca negocierile să nu dureze la nesfîrşit. La început această cerere nu a fost încuviinţată, pentru a nu lăsa să se creadă că aliaţii sînt înlăturaţi de la negocieri. Deoarece însă regele Filip nu renunţă la cererea sa, comandantul roman, avînd încuviinţarea tuturor, se duse la ţărmul mării, însoţit de tribunul militar Ap. Claudius, toţi ceilalţi rămînînd pe loc. Regele, însoţit de cei doi ofiţeri, pe care îi avusese cu el în ajun, coborî pe ţărm. Acolo stătură cîtva timp de vorbă în taină; nu se ştie ce va fi destăinuit Filip a lor săi, Quinctius însă a adus la cunoştinţa aliaţilor următoarele: „Regele cedează romanilor tot litoralul iliric, le dă înapoi dezertorii şi prizonierii care mai sînt; lui Attalus îi înapoiază vasele şi odată cu ele prizionerii aliaţi rhodienilor, regiunea care se numeşte Peraea; în schimb, Iassus şi Bargyliae nu le va ceda. Aetolienilor le lasă Pharsalus şi Larissa, nu însă Thebae. Acheilor le va ceda nu numai Argosul, ci şi Corintul".

Nici unul dintre aliaţi nu se învoi cu felul în care Filip distribuise ţinuturile pe care să le cedeze şi pe care să nu le cedeze. Într-adevăr, — ziceau ei, — în felul acesta mai mult se pierde decît se cîştigă, iar cauzele neînţelegerilor nu vor fi înlăturate decît atunci, cînd garnizoanele macedonene vor fi scoase din toată Grecia".

XXXVI Deoarece la auzul acestor propuneri, toţi participanţii la negocieri protestară, ţipînd care de care mai tare, strigătele lor ajunseră şi la Filip, care sta totuşi departe. De aceea el ceru lui Quinctius ca să amîne în întregime dezbaterile pe a doua zi; cu siguranţă, Quinctius sau îi va convinge, sau se va lăsa convins de ei. Se înţele-

Scanned with CamScanner

seseră ca locul de întîlnire să fie pe ţărmul mării, la Thronium[130]. Aici toţi veniră la vreme. Luînd cuvîntul, Filip îi rugă la început atît pe Quinctius, cît şi pe toţi care erau de faţă, să nu tulbure sorţii de izbîndă a păcii; în cele din urmă el ceru răgaz spre a putea trimite soli la Roma, senatului. „Acolo, zicea el, sau va dobîndi pacea în condiţiile propuse acum, sau va primi el condiţiile de pace impuse de senat, oricare ar fi ele". Aceste propuneri nu au fost de loc pe placul aliaţilor, care spuneau că prin aceasta regele nu caută altceva decît întîrziere şi amînare spre a strînge forţe noi. Quinctius a fost însă de părere că „această teamă ar fi îndreptăţită, dacă amînarea ar cădea vara şi în vreme bună de dus războiul; acum însă, — zicea el, — deoarece ne aflăm în pragul iernii, nu e nici un neajuns, dacă i se dă lui Filip răgaz să-şi trimită împuterniciţii; căci fără încuviinţarea senatului nimic din cele hotărîte cu regele n-are valoare legală şi apoi, în acest răstimp (pe care iarna îl impune operaţiilor militare), se poate cerceta care sînt vederile senatului". Părerea aceasta a fost primită şi de celelalte căpetenii ale aliaţilor. Acordîndu-se regelui un armistiţiu de două luni, s-a hotărît ca şi ei să trimită cîte un împuternicit, care să informeze senatul, pentru ca acesta să nu cadă victimă şireteniei lui Filip. În înţelegerea care a avut loc cu privire la armistiţiu se adăuga şi obligaţia pentru rege de a ridica îndată garnizoanele din Phocida şi Locrida. Pentru a da mai mult fast delegaţiei, Quinctius trimise şi din partea lui, împreună cu solii aliaţilor, pe Amynander, regele athamanilor, pe Q. Fabius (—era fiul surorii soţiei lui Quinctius —) pe Q. Fulvius şi pe Ap. Claudiuş.

XXXVII Cînd au ajuns la Roma, împuterniciţii aliaţilor au fost ascultaţi înaintea celor ai regelui. Îndeobşte, cuvîntarea lor avea ca miez învinuirile aduse lui Filip şi mişcă în gradul cel mai înalt senatul, arătînd situaţia pe mare şi pe uscat a regiunii disputate, aşa încît toţi senatorii văzură limpede că, dacă regele stăpîneşte Demetrias în Thessalia, Chalcis în Euboea, Corintul în Achaia[131], Grecia nu va putea fi liberă; şi că Filip, denumind aceste

Scanned with CamScanner

oraşe chei ale greciei, nu rosteşte prin aceasta o ocară, ci mai degrabă un adevăr.

Au fost introduşi după aceea solii regelui. Ei începură o cuvîntare cam lungă, însă o scurtă întrebare le tăie vorba, anume dacă Filip are de gînd sau nu să părăsească cele trei oraşe, la care ei răspunseră că nu au de fel îndrumări în această privinţă. Şi astfel solii regelui au fost concediaţi, fără să se fi încheiat pacea.

Quinctius a fost lăsat să aleagă liber, după socotinţa lui, pacea sau războiul. Şi cum el îşi dădu destul de bine seama că un război nu-i face silă senatului, iar el era dornic nu atît de pace, cît mai degrabă de biruinţă, nu mai intră după aceea în negocieri cu Filip şi-i trimise vorbă că nu va primi nici o altă delegaţie de la el, decît pe aceea care îi va aduce la cunoştinţă că părăseşte întreaga Grecie.

XXXVIII Filip înţelese că trebuie să se bată în luptă deschisă şi să-şi strîngă pretutindeni forţe. Cum ducea grijă mai ales de oraşele din Achaia, ţinut îndepărtat de Macedonia, şi anume nu atît de Corint, cît de Argos, găsi că cel mai bun lucru este să-i lase lui Nabis, tiranul Spartei, cel din urmă dintre aceste două oraşe[132], ca o chezăşie, deci cu condiţia că dacă Filip va ieşi biruitor, Nabis să-i înapoieze oraşul, iar dacă va fi biruit, să-l păstreze pentru el. De aceea Filip îi scrise lui Philocles, care comanda oraşele Corint şi Argos, să stea el însuşi de vorbă cu tiranul. Philocles adăugă că, pe lîngă faptul că vine să-i aducă un dar din partea regelui, drept chezăşie a viitoarei prietenii a regelui cu Nabis, Filip voieşte să-şi căsătorească fiicele sale cu fiii tiranului. La început Nabis răspunse că nu va primi oraşul Argos decît dacă acesta îi va cere ajutorul printr-un decret dat chiar de argivi; după aceea, cînd află că într-o numeroasă adunare argivii, la auzul numelui său, au arătat nu numai că disprețuiesc numele de tiran, dar chiar că-l şi urăsc. Nabis socoti că a găsit temeiul pentru care să-i jefuiască; porunci lui Philocles să-i predea oraşul cînd va voi.

Într-o noapte, fără ca cineva din oraş să fi prins de veste, tiranul fu primit în Argos. La revărsatul zorilor, el ocupă toate înălţimile şi închise porţile. În toiul primei

Scanned with CamScanner

zarve, cîţiva dintre fruntaşi scăpară; în lipsa lor li se jefuiră bunurile; celor de faţă li se lasă aurul şi argintul, poruncindu-li-se să dea mari sume de bani. Cei care le-au depus fără întîrziere, au putut pleca fără să fie batjocoriţi şi fără să fie bătuţi. Acelora asupra cărora erau bănuieli că ar fi ascuns ceva sau că n-ar fi dat totul, li se sfîşie carnea de pe trup şi li se răsuciră oasele, întocmai ca la sclavi. Nabis[133] convocă apoi o adunare a poporului şi decretă două legi, una pentru ştergerea datoriilor, alta pentru împărţirea pămîntului pe cap de om, două torţe, cu care aceştia aprind mînia poporului împotriva aristocraţiei.

XXXIX O dată cu stăpînirea cetăţii Argos, tiranul Nabis uitînd cu desăvîrşire de la cine o avea şi sub ce condiţie o primise, trimise lui Quinctius la Elatia şi lui Attalus, care ierna în Aegina, soli, care să le aducă la cunoştinţă că, „oraşul Argos este acum sub stăpînirea lui şi că, dacă Quinctius va veni acolo pentru negocieri, e sigur că se vor înţelege în toate privinţele". Pentru a lipsi pe Filip şi de sprijinul alianţei cu Nabis, Quinctius făgădui că va veni, şi trimise veste lui Attalus, ca plecînd din Aegina, să-l întîmpine la Sicyon; iar el, îmbarcîndu-se la Anticyra în 10 vase, fiecare cu cîte cinci rînduri de vîsle, pe care întîmplător fratele său, Lucius Quinctius, le adusese din tabăra de iarnă de la Corcyra, trecu la Sicyon. Attalus, care sosise acolo, a fost de părere că tiranul trebuie să vină la comandantul roman, iar nu comandantul roman la tiran, şi-l atrase pe Quinctius de partea acestei păreri, convingîndu-l să nu se ducă chiar în oraşul Argos.

Nu departe de acest oraş se află o localitate numită Mycenica[134]. Quinctius şi Nabis s-au învoit să se întîlnească acolo. Quinctius era însoţit de fratele său şi de cîţiva tribuni militari, Attalus de suita regală, iar Nicostratus[135] strategul acheilor veni cu cîţiva soldaţi din trupele auxiliare. Pe tiran îl găsiră acolo, aşteptînd cu toate forţele. El însuşi, înarmat, înaintă însoţit de suită înarmată, pînă aproape la mijlocul cîmpiei, care-i despărţea. Quinctius, neînarmat, era cu fratele său şi cu doi tribuni militari; apoi regele, avînd în dreapta pe iparhul

Scanned with CamScanner

achean, şi el fără arme, şi în stingă un singur curtean. Tiranul îşi începe cuvîntarea, cerîndu-şi iertare că a venit la negocieri înarmat, şi însoţit de oameni înarmaţi, în timp ce vede şi pe comandantul roman, şi pe regele Attalus, fără arme; el a spus că „nu de ei se teme, ci de surghiuniţii din Argos". Apoi, cînd începură convorbirile cu privire la tratatul de prietenie, Quinctius îi ceru două lucruri: întîi să pună capăt războiului cu acheii; al doilea să-i trimită trupe de ajutor împotriva lui Filip. Nabis răspunse că va trimite trupe. În loc de pace însă cu acheii, se obţinu numai un armistiţiu pînă se va pune capăt războiului cu Filip.

XL Regele Attalus ridică încă o chestiune, şi anume aceea cu privire la oraşul Argos. El îl învinui pe Nabis că Philocles i-a predat acest oraş prin uneltiri viclene şi că-l deţine cu forţa; la această învinuire tiranul a răspuns că a fost chemat de locuitori ca să-i apere. Atunci Attalus ceru convocarea unei adunări generale a locuitorilor, spre a se şti cum stau lucrurile. La această propunere, nici Nabis nu se împotrivi. Regele Attalus însă pretinse că acea adunare să fie liberă şi să exprime voinţa locuitorilor din Argos, fără amestecul spartanilor, garnizoana acestora fiind scoasă afară din oraş; tiranul însă declară că nu o va scoate. Discuţia aceasta nu duse la nici un rezultat. La sfîrşitul negocierilor, Nabis dădu comandantului roman 600 de cretani, şi se încheie un armistiţiu de patru luni între Nicostratus, strategul acheilor şi tiranul spartan.

După aceea Quinctius plecă la Corint, la a cărui poartă se opri cu o unitate de cretani, pentru ca în felul acesta praefectul oraşului, Philocles, să vadă că tiranul a rupt legăturile cu Filip. Philocles veni el însuşi la o întrevedere cu comandantul roman, iar cînd acesta stărui ca el să treacă îndată de partea romanilor, Philocles dădu un răspuns, din care ieşea în vileag că el mai degrabă amînase decît refuzase. De la Corint, Quinctius trecu la Anticyra, iar de aci trimise pe fratele său să vadă de ce simţăminte sînt însufleţiţi acarnanienii.

Scanned with CamScanner

Cît despre Attalus, el plecă de la Argos la Sicyon. Această cetate îi dădu regelui noi cinstiri pe lîngă acelea pe care i le dăduse altădată; la rîndul său Attalus, care cîndva răscumpărase pentru acest oraş cu o mare sumă de bani un cîmp hărăzit lui Apollo, îi dărui 10 talanţi[136] de argint şi 10 000 de medimne de grîu, pentru ca nici de data aceea să nu treacă pe lîngă o cetate aliată şi prietenă fără un act de dărnicie. Apoi se înapoie la flota sa de la Cenchreae.

La rîndul său, Nabis, după ce întări garnizoană în Argos, se înapoie de la Argos la Sparta; şi aşa cum el îi prădase pe bărbaţi, trimise acum pe soţia sa în acest oraş, pentru ca şi ea să le prade pe femei. Aceasta, chemînd femeile cu mare faimă, cînd pe una, cînd pe alta, cînd pe mai multe în acelaşi timp — dacă erau înrudite — le luă, prin vorbe dulci sau ameninţări, nu numai aurul, ci în cele din urmă pînă şi veşmintele şi orice podoabe femeieşti.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXIII

Scanned with CamScanner

1 Acestea au fost evenimentele care s-au petrecut în vremea iernii[1]. La începutul verii însă, Quinctius, dorind să supună neamul beoţienilor, care pînă în acea zi se dovedise nestatornic, înclinînd cînd spre unii, cînd spre alţii, chemă pe Attalus la Elatia, şi el, plecînd prin Phocida, îşi instală castrul la 5 000 de paşi de Theba, capitala Beoţiei. De acolo, a doua zi, însoţit de ostaşii unui singur manipul[2], împreună cu Attalus şi împuterniciţii care veniseră la comandantul roman din toate părţile în număr mare, purcese către oraş, dînd ordin hastaţilor[3] unei legiunii — erau 2 000 de oameni — să-l urmeze la o depărtare de 1 000 de paşi. Cam la mijlocul drumului spre Beoţia îi ieşi în întîminare cîrmuitorul Beoţiei, Antiphilus[4]; cealaltă mulţime privea în depărtare, de pe ziduri, înaintarea comandantului roman şi a regelui Attalus. În jurul acestora se observau doar ici şi colo cîţiva ostaşi înarmaţi; hastaţii care veneau în urmă rămîneau ascunşi datorită văilor adînci şi a drumurilor cu multe cotituri.

Cînd Quinctius se apropie de oraş, îşi încetini întradins pasul întocmai ca un om care ar fi voit să salute mulţimea ce-i ieşise în întîmpinare. Însă adevărata pricină era că el voia să întîrzie pînă ce îl vor ajunge din urmă hastaţii. Locuitorii oraşului, pe care lictorii îi duceau din urmă, n-au băgat de seamă trupele romanilor, pînă cînd acestea n-au ajuns în casa unde avea să fie găzduit comandantul roman. Atunci toţi beoţienii rămaseră încremeniţi, de parcă oraşul ar fi fost trădat şi cucerit datorită şiretlicului cîrmuitorului lor, Antiphilus.

VERSITATEA DIN NMISOARA

Scanned with CamScanner

Reieşea limpede că dezbaterile din adunarea beoţienilor, convocată pentru a doua zi, nu vor putea fi cîtuşi de puţin libere. Dar şi-au tăinuit obida, căci ar fi fost zadarnic şi primejdios s-o dezvăluie.

II În adunare, Attalus a luat cel dintîi cuvîntul. El a început amintind de meritele strămoşilor săi, de ale sale, pe care le are faţă de întreaga Grecie, şi mai ales faţă de neamul beoţienilor. El însă, fiind prea bătrîn şi nu destul de voinic ca să suporte încordarea cerută de arta cuvîntului, a amuţit deodată şi s-a prăbuşit. Cînd a fost ridicat de jos şi dus de acolo spunîndu-se lumii că i-a paralizat o parte din corp, adunarea s-a întrerupt pentru scurtă vreme.

Apoi însă i s-a dat ascultare, cînd a luat cuvîntul, lui Aristaenus[5], strategul acheilor, care se bucura de o autoritate cu atît mai mare, cu cît el îi sfătuise[6] pe beoţieni acelaşi lucru ca şi pe achei. La rîndul său, Quinctius a adăugat unele lucruri, învederînd prin cuvinte mai mult bună-credinţă a romanilor decît mijloacele sale militare, ori puterea Romei. Apoi s-a dat citire propunerii făcute de Dicaearchus din Plateea[7], în legătură cu încheierea alianţei cu romanii, nimeni neîndrăznind să se împotrivească; acest tratat este primit şi încuviinţat prin voturile tuturor cetăţilor din Beoţia.

După ridicarea adunării, Quinctius a mai zăbovit la Theba, numai atîta vreme cît l-a silit starea sănătăţii lui Attalus, dar apoi, constatînd că acest atac al bolii ni i-a pus regelui viaţa în primejdie şi că totul a fost numai o slăbiciune a membrelor, l-a lăsat pe loc pentru a i se da îngrijirile cuvenite, şi s-a înapoiat în Elatia, de unde plecase. După ce a încheiat şi cu beoţienii alianţă la fel ca şi cu acheii mai înainte, şi deoarece în urma sa lăsa acum totul în siguranţă şi în pace, Flamininus îşi îndreaptă toată atenţia spre Filip şi spre terminarea războiului.

III La începutul primăverii, Filip, pentru că împuterniciţii[8] săi nu-i aduseseră de la Roma nici o speranţă de pace, hotărî să înroleze sub arme trupe din toate oraşele regatului său, într-un moment în care era mare lipsă

Scanned with CamScanner

de tinere vlăstare. Într-adevăr, războaiele neîntrerupte, care au durat atîta amar de vreme, i-au irosit[9] pe macedoneni. Chiar în vremea domniei lui Filip pierise un mare număr de oameni în luptele[10] duse pe mare cu rhodienii şi cu Attalus, şi în războiul pe uscat împotriva romanilor. De aceea îi înrolă şi pe recruţii de 16 ani, şi chiar ostaşii vechilor contingente lăsate la vatră, care mai aveau în ei un pic de vlagă, au fost chemaţi sub drapel.

Întregindu-şi în felul acesta armata, Filip îşi adună toate trupele în vederea echinocţiului de primăvară, la Dium[11], şi acolo îşi aşeză tabăra de vară, unde, în aşteptarea duşmanului, făcea zilnic exerciţii cu ostaşii săi. Quinctius, plecînd din Elatia în cursul aceloraşi zile, ajunse la Termopylae, trecînd pe la Thronium şi Scarphea[12]. Acolo el a fost ţinut pe loc de adunarea aetolienilor ce fusese fixată la Heraclea, unde aetolienii l-au întrebat cu ce trupe să vină să-i sprijine pe romani în acest război. Luînd cunoştinţă de hotărîrile aliaţilor, după trei zile, Quinctius porni de la Heraclea[12 bis] către Xyniae, îşi rîndui castrul la hotarele aenienilor şi thessalienilor, unde aşteptă ajutoarele aetolienilor. Acolo sosiră 600 de pedestraşi şi 400 de călăreţi, avînd în frunte pe Phaeneas. Ca să nu mai domnească vreo îndoială pentru care pricină a aşteptat acolo, Quinctius a pus numaidecît oastea în mişcare. Trecînd în ţinutul Phtiotidei[13], el şi-a mai alăturat 500 de ostaşi din oraşul Gorthya[14], din Creta, sub conducerea lui Cydas, şi alte 300 din Apollonia, toţi la fel înarmaţi; nu multă vreme după aceasta veni şi Amynander cu 1 200 de pedestraşi athamani.

Filip, aflînd de plecarea romanilor de la Elatia, şi încredinţat că trebuie să-şi îmbărbăteze trupele, ca unul care avea să dea o bătălie hotărîtoare, după ce le-a înşirat multe vorbindu-le despre vitejia strămoşilor, cît şi despre deosebitele însuşiri ostăşeşti ale macedonenilor, ajunse să pomenească de acele temeiuri care îi ţineau în cea mai mare groază şi prin care le putea picura oarecare nădejdi.

IV Filip le reaminti că într-adevăr falanga macedoneană a fost biruită[15] de trei ori în trecătoare, la rîu Aous, în schimb şi romanii au fost puşi pe fugă la Atrax[16].

Scanned with CamScanner

Şi dacă n-au putut ţine ocupată trecătoarea Epirului — adăugă Filip — vina o poartă în primul rînd străjile care s-au dovedit prea delăsătoare în posturi, iar în al doilea rînd, trupele de armament uşor şi de mercenari care au luptat fără vlagă. În schimb, falanga macedoneană a rămas neclintită pe poziţie şi atunci şi întotdeauna va fi de neînvins într-o luptă cu frontul rînduit într-un cîmp deschis.

Falanga era alcătuită din 16 000 de oameni, toată floarea ostăşimii din regatul său. Acestora li se mai adăugă ca la 2 000 de oameni înarmaţi cu caetra[17], — cărora li se mai spune peltaşti[18] —, şi un număr deopotrivă de mare de thraci şi illyri — tralli e numele acestui din urmă neam — adică 2 000 de oameni, la care se alăturaseră, ca la 1 500 de oameni din trupele auxiliare recrutate cu simbrie din mai multe neamuri, şi alte 2 000 de călăreţi.

Regele aştepta cu aceste trupe pe vrăjmaş. Şi romanii aveau cam aceleaşi efective. Numai în privinţa cavaleriei pe care o aduseseră aetolienii, romanii îl întreceau pe Filip.

V Quinctius, după ce înaintă pînă la Theba[19] din Phtiotida, nădăjduind că Timo, conducătorul Thebei, îi va preda oraşul, se apropie de ziduri însoţit de un număr mic de călăreţi şi de pedestraşi uşor înarmaţi; numai că nădejdea i-a fost într-atît de zădărnicită, încît nu numai că a fost nevoit să se măsoare cu trupele care se năpustiseră asupra lui, dar l-ar fi ameninţat şi o groaznică primejdie dacă nu i-ar fi sosit într-ajutor pedestraşii şi călăreţii săi chemaţi repede din castru. Şi cum nădejdea sa, ivită dintr-o nesăbuinţă, nu s-a mai putut bizui pe nimic, a întrerupt împresurarea acestui oraş, începînd deocamdată să mai încerce ceva; ştiind bine că regele se află în Thessalia, însă neaflînd încă în ce anume parte se găseşte, porunceşte ostaşilor săi trimiţîndu-i prin ţinut să taie pari şi să-i pregătească pentru parapetele castrului. Şi macedonenii şi grecii s-au folosit de un astfel de val de întărituri, numai că nu erau destul de pricepuţi şi nu ştiau cum să care mai uşor parii şi cum să-şi întărească mai temeinic tabăra. Căci

Scanned with CamScanner

ei doborau copaci prea mari şi prea rămuroşi, pentru a putea fi căraţi de ostaşii împovăraţi şi de arme; şi, deoarece îşi umpluseră toată tabăra cu arbori puşi mai înainte de-a valma, întăriturile lor puteau fi prăvălite cu uşurinţă. Chiar doi sau cel mult trei tineri zdraveni, făcînd sforţări, izbuteau să năruie un copac şi pentru că trunchiurile acestor arbori mai erau rar înfipţi, şi pentru că aveau la îndemînă crengi multe şi puternice care puteau fi prinse zdravăn cu mînă, — şi unde se smulgea un copac, se făcea numaidecît o deschizătură la fel ca o poartă, căci macedonenii n-aveau la îndemînă mijloace ca să astupe golul. Romanii în schimb îşi lăsau copacii uşori, majoritatea cu două, trei, sau cel mult patru ramuri, aşa fel încît ostaşul, atîrnîndu-şi armele pe spate, era în stare să ducă mai mulţi pari în acelaşi timp. Romanii îşi înfigeau asemenea pari atît de des împletindu-şi între ei cu ajutorul crengilor, încît nu puteai să-ţi dai seama care era trunchiul şi care erau crengile. În afară de această, crengile erau atît de ascuţite şi aşa de strîns înmănuncheate şi împletite, încît nu rămînea nici un gol pe unde să se vîre mîna, ori ceva de care să se prindă, pentru a smulge afară parul, nici de ce să tragă, deoarece crengile erau îmbinate aşa fel între ele, de parcă ar fi alcătuit un lanţ; chiar dacă din întîmplare ar fi fost smuls un par, totuşi deschizătura era prea mică şi era foarte lesne să-l înlocuieşti cu un altul.

VI A doua zi, Quinctius, luîndu-şi cu sine ostaşii încărcaţi cu parii parapetelor, ca să fie pregătit să-şi instaleze castrul în orice loc, după ce înaintă o mică distanţă de acolo, îşi întocmi[20] castrul cam la 6 000 de paşi de Pherae; apoi trimise iscoade să afle în ce parte a Thessaliei se află duşmanul şi ce pune la cale.

Cînd a fost încunoştinţat că romanii se deplasează de la Theba la Pherae, regele se găsea în împrejurimile Larissei. Dornic să pună capăt cît mai repede acestei bătălii, ieşi în calea duşmanului, aşezîndu-şi tabăra cam la 4 000 de paşi de Pherae. Deoarece amîndoi potrivnicii au pornit să ocupe dealurile ce domină oraşul cu trupe uşoare, după ce s-au văzut unii pe alţii, la o distanţă egală de creasta pe care voiau să pună stăpînire se opriră

Scanned with CamScanner

locului, aşteptînd liniştiţi, au trimis înapoi ştafete ca să ceară lămuriri ce trebuie să facă acum, de vreme ce, în pofida oricărei nădejdi, au dat peste duşmani. Şi deoarece nici în cursul acelei zile nu s-a dezlănţuit lupta, s-au retras cu toţii în tabără; a doua zi a avut loc o ciocnire între cavalerii, în jurul aceloraşi dealuri, cu care prilej aetolienii s-au încununat de izbîndă şi şi-au dovedit vrednicia punînd pe fugă şi alungînd călăreţii regelui pînă în tabăra lor. Pentru amîndoi potrivnicii a fost mare stavilă, în calea desfăşurării operaţiilor, acest ţinut plin de livezi şi păduri — cum sînt de obicei împrejurimile unui oraş — ca şi drumurile înfundate din loc în loc şi foarte strîmte din pricina clădirilor. De aceea, ambele căpetenii au hotărît să iasă din această regiune şi, ca şi cum s-ar fi înţeles de minune dinainte, amîndoi se îndreptară către Scotussa; Filip, în nădejdea de a-şi face rost de provizii. Flamininus, luîndu-i-o înainte, pentru ca să taie orice putinţă de aprovizionare. În tot cursul zilei, trupele au mărşăluit fără să se vadă unele pe altele, deoarece culmile dealurilor se ţineau lanţ. Romanii şi-au rînduit tabăra în Eritrea din ţinutul Phtiotidei, iar Filip, mai sus de rîul Onchestus[21]. Nici chiar a două zi, în vreme ce Filip îşi instalase tabăra în jurul localităţii Melambium[22] — cum se cheamă ţinutul Scotussei — iar Quinctius în jurul localităţii Thetidium[23] din regiunea Pharsalei, nici unul, nici celălalt nu aflase precis unde se găsea potrivnicul său; a treia zi o ploaie zdravănă, şi apoi a negură atît de deasă — de parcă se lăsase noaptea de tot — îi ţinu pe romani pe loc în castru, de teama de a nu li se întinde vreo cursă.

VII Filip, ca să plece cît mai de grabă, nu a ţinut seama de norii care după ploaie se lăsaseră mai jos[24], ci a ordonat să se pună oastea în mişcare. Însă o negură atît de deasă întunecase ziua, încît nici stegarii, nici ostaşii nu băgau de seamă drumul, iar coloanele de marş cutreierau încoace şi încolo rătăcind prin noapte, luîndu-se după strigăte nesigure. Trecînd dincolo de dealurile care se cheamă Kynoskephalai[25], după ce au lăsat acolo un pîlc de pedestraşi şi de călăreţi într-un punct de sprijin destul de puternic, şi-au întocmit tabăra.

Scanned with CamScanner

Deoarece romanii au rămas mai departe în castrul lor de la Thetidium, Quinctius trimise 10 escadroane de călăreţi şi 1 000 de pedestraşi ca să facă recunoaşteri, dîndu-le îndrumări să se ferească de cursele care le-ar fi putut fi întinse într-o zi ceţoasă chiar şi în locurile deschise.

Cînd romanii au ajuns pe dealurile ocupate de duşmani, temîndu-se unii de alţii, au rămas liniştiţi, oarecum încremeniţi; apoi, după ce au fost trimise ştafete înapoi în tabără la comandanţii lor, cînd li s-a spulberat teama dintîi în urma vederii neaşteptate a potrivnicului, n-au mai întîrziat multă vreme lupta. La început aceasta s-a pornit în chipul unor hărţuieli desfăşurate de mici pîlcuri în galopul calului; apoi lupta a luat proporţii datorită rezervelor care au sărit în sprijinul celor bătuţi; deoarece romanii nu putură ţine piept duşmanului în această luptă, trimiseră ştafete după ştafete la comandant ca să-i dea de veste că sînt strîmtoraţi de potrivnic. Quinctius le trimise atunci repede 500 de călăreţi şi 2 000 de pedestraşi, care au restabilit situaţia ajunsă în cumpănă, norocul trecînd acum de partea romanilor; în schimb macedonenii, ajungînd la rîndu-le la grea strîmtoare, au cerut stăruitor prin ştafete ajutor din partea regelui lor. Dar Filip care din pricina negurii dese, se aşteptase în acea zi mai puţin ca oricînd la luptă şi trimisese o mare parte din trupe din toate armele să facă rost de nutreţ, a stat în încordare o bună bucată de vreme, neştiind ce hotărîre să ia; apoi, fiindcă ştafetele stăruiau şi crestele munţilor începuseră să se lumineze, macedonenii s-au văzut nevoiţi să se urce pe măgura cea mai înaltă, acolo fiind ocrotiţi mai degrabă de poziţii decît de arme; regele, încredinţat că e momentul hotărîtor să dea în orice condiţii bătălia, pentru a nu risca primejdia de a pierde o parte din trupele lipsite de apărare, îl trimise pe Athenagoras[26] în fruntea trupelor de mercenari, împreună cu toate unităţile auxiliare — în afară de thraci, — precum şi cu cavaleria macedoneană şi cu cea thessaliană. La sosirea acestora, după se fură izgoniţi de pe creastă, romanii nu şi-au încetat retragerea pînă n-au ajuns într-o vale mai largă; călăreţii aetolieni au

Scanned with CamScanner

înrîurit în cea mai mare măsură cu sprijinul lor ca această fugă a romanilor să nu se prefacă într-o înfrîngere. Aetolienii erau pe atunci cei mai buni călăreţi din Grecia; în ce priveşte pedestrimea însă, aetolienii erau mai slabi ca vecinii lor.

VIII Faţă de izbîndă dobîndită în luptă, ştirea răspîndită a fost mult mai îmbucurătoare pentru vrăjmaşi, deoarece, ieşind repede din lupta, unii după alţii, strigau că romanii fug înspăimîntaţi, . . . regele[27], care pînă atunci şovăia şi întîrzia spunînd că lupta e nechibzuită pentru că nu e prielnic nici locul unde se dă, şi nici momentul, — acum se arătă hotărît să-şi rînduiască în linie de bătaie toate trupele. Acelaşi lucru l-au făcut şi romanii, siliţi mai mult de nevoie decît de acest prilej.

Flamininus a lăsat în rezervă aripa dreaptă, împreună cu elefanţii pe care i-a rînduit în faţa steagurilor. El porni la atac împotriva duşmanului cu toate trupele sale de armament uşor, aducîndu-le aminte că „romanii au de luptat cu aceiaşi macedoneni pe care i-au răzbit şi i-au pus pe goană în trecătorile Epirului, înconjuraţi de rîuri şi de munţi, după ce au învins vitregia naturii locurilor; că se vor măsura cu aceeaşi vrăjmaşi care fuseseră împresuraţi de ei în trecătoarea Eordaea[28] — cînd romanii aveau în fruntea lor pe P. Sulpicius şi pe care i-au biruit; într-adevăr cîndva, regatul macedonean, fără să se bizuie pe putere, s-a bucurat de o mare faimă. În sfîrşit, acum s-a spulberat şi acea faimă".

Quinctius ajunse la trupele care se găseau în fundul văii şi acestea, în urmă sosirii armatei şi a comandantului lor, dezlănţuiră din nou lupta şi, după un nou atac, izbutiră să-l izgonească pe duşman. Filip se năpusti atunci în grabă asupra duşmanului împreună cu trupele lui înarmate cu caetra şi cu aripa dreaptă a pedestrimii ce alcătuia floarea oastei macedonene, care purta numele de falangă, şi-i ordonă şi lui Nicanor, unul din curtenii lui, să-l urmeze de îndată cu restul trupelor. La început, cînd ajunse pe creastă şi văzu că în acele locuri — în urma luptei date — zăceau arme şi leşuri duşmane şi că romanii fuseseră răzbiţi iar lupta se dă aproape de castrul duşmanului, fu cuprins de o bucurie nemaipome-

Scanned with CamScanner

nită. În curînd însă, cînd băgă de seamă că ostaşii săi fug înapoi înspăimîntaţi, fu şi el cuprins de teamă şi se gîndi dacă nu trebuie să-şi retragă trupele în tabără. Vrăjmaşul se apropia şi, în afară de aceasta, oamenii lui, care fugeau, erau omorîţi din spate şi nu puteau fi salvaţi decît apărîndu-i, şi mai ales că nici chiar el cu ai săi n-aveau unde să se retragă, s-a văzut nevoit să dea lupta hotărîtoare, cu toate că nu izbutise să strîngă la un loc pe toţi ai săi. El îşi rîndui cavaleria şi trupele de armament uşor care luaseră parte la luptă, la aripa dreaptă, împreună cu unităţile de caetraţi. Filip porunci apoi unităţilor de caetraţi şi falangei macedonene să azvîrle sulițele, pentru că, din pricina lungimii lor erau împiedicaţi la luptă, şi să dea bătălia folosind săbiile. Totodată, pentru ca linia sa de bătaie să nu fie uşor străpunsă, el luă din front jumătate din efective şi dublă frontul în adîncime, pentru ca formaţia de luptă să fie mai mult adîncă decît largă; în acelaşi timp dădu ordin să se îndesească rîndurile, aşa fel încît să se alăture om lîngă om şi armă lîngă armă.

IX Flamininus dădu semnalul de atac, după ce-i aşeză lîngă steaguri şi manipule pe cei care ţinuseră pînă acum piept duşmanului. Se spune că arareori s-a auzit pînă acum un strigăt mai puternic la începutul unei lupte — şi aceasta deoarece, întîmplător, ostaşii celor două linii de bătaie au scos strigătele în acelaşi timp, nu numai cei ce luptau, ci şi cei din rîndurile rezervei, şi cei care chiar atunci intrau în luptă. La aripa dreaptă, lupta dîndu-se în locuri ridicate regele obţinea unele succese, ajutat de poziţia locului ; la aripa stîngă însă, unde ariergarda falangei sale sosise tocmai atunci, se stîrnise o mare învălmăşeală şi neorînduială : din centrul frontului care se găsea mai aproape de aripa dreaptă, stăteau şi priveau, de parcă puţin îi interesa mersul luptei. Falanga macedoneană, care venise acolo în formaţie de marş şi nu de atac, fiind pregătită pentru drum mai degrabă decît pentru luptă, abia reuşi să ajungă pînă la coamă. Quinctius, deşi băgase de seamă că la aripa dreaptă ai săi dădeau înapoi, împin-

Scanned with CamScanner

gîndu-şi mai întîi elefanţii, porni la atac asupra vrăjmaşului, încredinţat că falanga va tîrî după ea şi restul trupelor. Credinţa lui s-a adeverit ; macedonenii, înspăimîntaţi de la început de elefanţi, o iau la fugă. Şi într-adevăr şi celelalte trupe macedonene se luară pe urmele celor fugărite ; unul din tribunii militari luă o grabnică hotărîre: pornind în fruntea a 20 de manipule, lăsă pe loc celelalte unităţi romane, a căror izbîndă era neîndoielnică, şi făcînd cu acele trupe un scurt ocol, dezlănţui atacul din spate asupra aripii drepte a duşmanului. Nici o armată vrăjmaşă n-ar fi fost în stare să reziste unui atac din spate. Însă, într-o asemenea împrejurare, la panica ivită în sînul întregii armate macedonene s-a mai adăugat şi faptul că falanga fiind ţeapănă, era greu de manevrat şi nu putea să se întoarcă de jur împrejur şi nici nu era lăsat să execute această mişcare de potrivnicul din centrul frontului care dăduse înapoi înspăimîntat cu puţin mai înainte, şi care acum, la rîndu-i îi ameninţa chiar pe macedonenii intraţi în panică. Pe lîngă toate acestea, macedonenii erau stingheriţi şi de poziţia locului, deoarece urmărindu-i pe romani pe povîrniş, lăsaseră creasta pe care luptaseră în mîna duşmanului care-i învăluise pe la spate. Prinşi la mijloc, au fost măcinaţi o bucată de vreme pe loc, dar apoi cei mai mulţi, aruncîndu-şi armele se porniră pe fugă.

X Filip, împreună cu un pîlc de pedestraşi şi de călăreţi, ocupase la început una dintre cele mai înalte măguri pentru a-şi da seama de situaţia în care se afla aripa stîngă a armatei lui ; apoi, cînd i-a văzut pe ai săi împrăştiaţi şi porniţi pe fugă, şi că pe toate culmile din jur scînteiază armele şi fîlfîie steagurile romane, părăsi şi el lupta. Quinctius, care se luase pe urmele fugarilor, cînd a băgat de seamă că macedonenii îşi ridicară suliţele, neştiind ce au de gînd să facă, uimit de această situaţie neaşteptată, îşi opri în loc cîteva clipe trupele ; apoi însă, după ce află că în chipul acesta obişnuiesc macedonenii să se predea, avu de gînd să-i curţe pe învinşi. Numai că ostaşii romani neştiind că vrăjmaşul a încetat lupta şi nici ce vrea comandantul lor, a pornit în iureş asupra lor şi, doborîndu-i pe cei din faţă, ceilalţi s-au împrăştiat în

Scanned with CamScanner

fugă. Regele se îndreptă într-o goană nebună spre Tempe. Rămase vreme de o zi la Gonni pentru a-i aduna pe ai săi dacă cumva vor fi supraveţuit vreunii din acea luptă.

Romanii biruitori dădură năvală asupra taberei vrăjmaşe în nădejdea prăzilor : o găsiră însă jefuită în mare parte de aetolieni.

În acea zi au fost ucişi 8 000 de duşmani şi luaţi prizonieri 5 000; din rîndurile învingătorilor au căzut 700 de oameni. Dacă cineva ar da crezare celor ce spune Valerius, care umflă toate lucrurile fără nici un simţ al măsurii, ar însemna că în cursul acelei zile au fost nimiciţi 40 000 de duşmani, capturaţi 5 700 şi 249 de steaguri ostăşeşti — aici născocirea e mai mică. Claudius[29] scrie că au fost doborîţi în acea zi 32 000 de vrăjmaşi şi luaţi prizonieri 4 300. Eu nu am dat crezămînt[30] nici numărului celui mai mic de vrăjmaşi căzuţi, ci m-am călăuzit după Polybios, un scriitor care a descris cu exactitate atît evenimentele romane, cît mai ales cele petrecute în Grecia.

XI Filip, după ce-şi culese fugarii care, răzleţiţi din pricina diferitelor întorsături ale luptei, izbutiseră să-l regăsească şi după ce îşi trimise oameni la Larissa ca să dea foc arhivei regeşti, ca să nu cadă în mîinile vrăjmaşilor, se duse în Macedonia.

Quinctius vîndu o parte din prizonieri şi din prăzi, iar cealaltă parte o lăsă pe seama ostaşilor, după care plecă la Larissa, fără să ştie însă bine încotro s-a îndreptat regele şi ce mai pune la cale. Acolo s-a înfăţişat crainicul păcii din partea regelui, pretextînd că cere un armistiţiu în vederea ridicării celor căzuţi pe cîmpul de luptă, pentru a fi îngropaţi, în realitate însă, pentru a i se îngădui să trimită soli pentru pace. Filip a obţinut din partea comandantului roman şi una şi alta. Quinctius a mai adăugat că trimite regelui urarea „să nu-şi piardă nădejdea", ceea ce tare rău i-a supărat pe aetolieni care, încă mai dinainte nemulţumiţi, au început să se plîngă că „după ce a ieşit învingător comandantul roman s-a schimbat. Înaintea oricărei lupte, Quinctius obişnuia să le aducă aliaţilor la cunoştinţă toate lucrurile, fie de seamă, fie neînsemnate. Acum Quinctius nu le mai împărtăşeşte nici o hotărîre; el face totul după bunul său plac şi caută prilej să

Scanned with CamScanner

între în graţiile lui Filip, pentru ca comandantul roman să se înfrupte singur din toate roadele şi binefacerile păcii, după ce aetolienii s-au secătuit de vlagă, îndurînd toată truda şi tot greul războiului". Fără îndoială, Quinctius îşi pierduse într-o mare măsură încrederea, însă aetolienii nu cunoşteau pricina pentru care nu mai erau priviţi cu aceeaşi consideraţie. Ei erau încredinţaţi că acest bărbat, prins în mreje de năravul lăcomiei, jinduieşte după darurile regelui. În schimb, Flamininus era supărat pe aetolieni, şi pe bună dreptate, din pricina nesăturatei lor lăcomii după prăzi, precum şi a înfumurării cu care îşi atribuiau numai lor gloria acestei biruinţe, rostind cuvinte atît de trufaşe, încît prin deşertăciunea lor supărau auzul oricui. Înafară de această, Quinctius îşi da seama că o dată cu îngenunchierea lui Filip şi după nimicirea forţelor regelui macedonean, aetolienii se şi socoteau stăpînii Greciei. Pentru aceste temeiuri, el căuta să-i învedereze pe aetolieni în faţa tuturor ca pe nişte oameni uşuratici şi de nimic.

XII S-a acordat vrăjmaşului un armistiţiu de 15 zile, fixîndu-se şi data pentru întrevederea cu regele; în acest timp, Quinctius şi-a convocat aliaţii la o consfătuire. Acolo le-a adus la cunoştinţă condiţiile pe care le socotea necesare pentru încheierea păcii. Amynander, regele athamanilor, îşi dete părerea în cîteva cuvinte : „pacea trebuie aşa fel încheiată, încît Grecia, chiar în lipsa romanilor, să fie destul de puternică pentru a-şi apăra pacea şi libertatea".

Aetolienii s-au arătat plini de îndîrjire în cuvîntarea lor, de altfel destul de scurtă : „Bine şi drept procedează comandantul roman, de vreme ce le aduce la cunoştinţă hotărîrile sale şi celor pe care i-a avut aliaţi în acest război. Numai că el se înşeală în toate privinţele, dacă crede că pacea cu romanii şi libertatea Greciei vor fi destul de trainice, atît timp cît Filip nu va fi răpus sau alungat de pe tronul său ; toate acestea le-ar putea îndeplini cu uşurinţă dacă ar vrea să se folosească de izbînda de acum".

La acestea Quinctius Flaminus răspunse că „aetolienii sau nu-şi mai aduc aminte de obiceiurile romanilor, sau se contrazic cu propriile lor păreri, deoarece în toate adu-

Scanned with CamScanner

nările şi întrevederile de pînă acum ei au vorbit întotdeauna de pace iar nu de război de exterminare ; la rîndul lor romanii, în afara străvechiului obicei de a-şi cruţa învinşii au dat, cu prilejul păcii cu Hannibal şi cu carthaginezii, cea mai de seamă pildă de iertare. Fără a mai vorbi însă despre carthaginezi, de cîte ori au avut loc întrevederi cu Filip niciodată nu s-a discutat ca el să fie alungat de pe tronul său. Oare pentru că Filip a fost înfrînt în război, e nevoie să fie dat pierzării ? Intr-adevăr, se cuvine să se măsoare cu un duşman înarmat, însufleţit de înverşunare, însă faţă de cei învinşi dovada celei mai desăvîrşite măreţii sufleteşti este blîndeţea. Este adevărat că regii Macedoniei par primejdioşi pentru libertatea Greciei; dar dacă li s-ar distruge regatul şi neamul lor, thracii, illyrii, şi apoi chiar gallii — nişte neamuri sălbatice şi nesupuse — se vor năpusti asupra Greciei şi Macedoniei. Deci să bage de seamă ca nu cumva, îngrijind numai de cele ce sînt în preajma lor, să nu mai deschidă porţile unor primejdii mai mari şi mai ameninţătoare".

Cînd Phaeneas, arhontele aetolienilor, îl întrerupse pe comandantul roman, atrăgîndu-i atenţia că dacă Filip va fi scăpat din mîini în această clipă, în curînd va dezlănţui din nou un război şi mai crîncen, Quinctius îi răspunse : „Nu mai face atîta zarvă aici unde e nevoie să chibzuim. Pacea va fi încheiată în asemenea condiţii, încît regele nu va mai fi în stare să pornească vreun război".

XIII Adunarea a fost ridicată. Regele sosi a doua zi la trecătoarea ce duce către Tempe — acolo fusese fixat locul pentru întîlnire — şi după trei zile fu primit în adunarea romanilor şi aliaţilor lor veniţi în număr mare. Acolo Filip vorbi cu foarte multă iscusinţă ; el spuse că va primi toate acele condiţii, fără de care pacea nu va putea fi dobîndită, că va renunţa la toate cîte i se vor cere, mai degrabă din propriu îmbolt decît să-i fie smulse cu forţa ; el declară de asemenea că se va supune tuturor celor poruncite de romani, sau cerute de aliaţii acestora cu prilejul primei întrevederi ; în privinţa celorlalte chestiuni, el va lăsa „senatul roman să hotărască". Cu toate că prin această declaraţie a lui Filip se pusese capăt oricărei învinuiri din partea cuiva, totuşi Phaeneas, aetolianul

Scanned with CamScanner

îi spuse regelui, în vreme ce toţi tăceau: „Cum, Filip, ne vei înapoia în sfîrşit, Pharsalus şi Larissa, Cremastes şi Echinum, şi Theba din Phtiotida ?“ Dar Filip îi spuse că nu stă la îndoială să primească condiţiile impuse. Atunci a început o discuţie între comandantul roman şi aetolieni în privinţa Thebei. Quinctius declară că acea cetate aparţine poporului roman, potrivit dreptului războiului, căci înainte de începerea luptei, el se apropiase cu armata de oraş, le oferise thebanilor prietenia sa, dar thebanii, cu toate că aveau posibilitatea deplină de a se rupe de rege, au preferat totuşi, în locul alianţei cu romanii, alianţa cu Filip.

Phaeneas însă era de părere că, în numele alianţei încheiate în vederea războiului, e drept să li se înapoieze aetolienilor ceea ce avuseseră înainte de război, şi că în primul tratat s-a prevăzut ca romanii să se înfrupte din prăzile de război provenite din acele bunuri care se puteau lua şi transporta, iar ţinutul şi oraşele să rămînă aetolienilor. „Dar voi, le spuse Quinctius —, aţi călcat condiţiile acestei alianţe, cînd aţi făcut pace cu Filip, părăsindu-ne pe noi. Dacă această pace ar fi dăinuit, ar fi şi azi în vigoarea acele condiţii ale oraşelor cucerite. Cetăţile thessaliene ni s-au supus nouă din propriul lor îndemn“.

Deoarece aceste cuvinte au fost rostite cu încuviinţarea tuturor aliaţilor romani, au fost socotite de aetolieni supărătoare nu numai pentru clipa de faţă, acest fapt va fi în curînd chiar pricina războiului şi a marilor înfrîngeri suferite de aetolieni.

Romanii s-au învoit cu Filip ca să le dea pe fiul său şi pe vreo cîţiva dintre prietenii săi ca ostatici, precum şi 200 de talanţi, iar în privinţa celorlalte chestiuni să-şi trimită împuterniciţi la Roma : în acest scop li se acordă un armistiţiu de patru luni. Dacă senatul nu va încuviinţa pacea, s-a convenit să se înapoieze ostaticii şi banii. Comandantul roman, — se spune, — nu a avut un alt temei mai puternic de a grăbi pacea, decît acela că ştia pe Antiochus plănuind şi războiul, şi trecerea în Europa.

XIV În aceaşi vreme, şi după cum au transmis unii analişti, în aceeaşi zi, acheii l-au biruit într-o luptă în toată regula la Corint pe Androsthenus, una din căpeteniile re-

Scanned with CamScanner

gelui. Filip, plănuind să pună stăpînire pe acest oraş ca să-l prefacă într-o fortăreaţă împotriva tuturor cetăţilor Greciei, îi convocase acolo pe toţi fruntaşii Greciei, sub pretextul unei întrevederi, pentru a-i întreba cîte trupe de călăreţi pot da ei pentru războiul împotriva Corintului; pe aceştia îi reţinuse în chip de ostatici; în afară de 500 de macedoneni şi de 800 de oameni amestecaţi din tot soiul de trupe auxiliare, cît fuseseră de altfel şi înainte, el mai trimisese acolo încă 1 000 de macedoneni, 1 200 de illyri şi 800 de thraci şi de cretani care slujeau ca ostaşi şi într-o parte şi-n alta. Acestora le-au mai fost alăturaţi beoţieni şi thessalieni, şi 1 000 de acarnanieni, toţi înarmaţi cu scuturi, precum şi alţi 700, chiar din rîndurile tineretului corintian, ca să întregească oastea alcătuită din 6 000 de oameni, încredinţîndu-i-o lui Androsthenus în vederea unui război hotărîtor.

Nicostratus, strategul acheilor, se găsea la Sicyon întovărăşit de 2 000 de pedestraşi şi de 100 de călăreţi, dar cînd văzu că nu e deopotrivă cu duşmanul nici în privinţa numărului, nici a felului de trupe, nu ieşi de la adăpostul zidurilor. În vremea aceasta trupele regelui, alcătuite din pedestraşi şi călăreţi, cutreierau şi pustiau ţinuturile Pellene[31], Philus[32] şi Cleonae[33]. În cele din urmă, fără nici un fel de teamă de vrăjmaşii lor, trecură hotarele ţinutului sicyonilor, ba devastară, îmbarcaţi pe vase, chiar toate coastele Achaiei. Cum duşmanii — aşa cum se întîmplă de obicei cînd te bizui prea mult pe tine[34] — întreprinseseră aceste acţiuni prea nepăsători, Nicostratus, găsind nimerit prilejul de a-i ataca pe neaşteptate, trimise într-ascuns o ştafetă la cetăţile învecinate din jur, ca să se adune înarmaţi într-o anume zi, cît se va putea din fiecare cetate, la Apelaurum — o localitate din ţinutul Stymphaliei[35]. După ce, toţi au fost pregătiţi în ziua hotărîtă, Nicostratus plecă numaidecît de acolo împreună cu aceştia şi ajunse în timpul nopţii la Cleonae, trecînd prin ţinutul phliasiilor; nici unul dintre însoţitori nu ştia ce pune el la cale. Erau cu el 5 000 de pedestraşi, dintre care 1 000 de ostaşi cu armament uşor şi 300 de călăreţi. Cu aceste trupe Nicostratus rămase să aştepte răspunsul iscoadelor trimise să cerceteze în ce parte se răzleţesc duşmanii.

Scanned with CamScanner

XV Androsthenus, care nu ştia de toate acestea, plecînd din Corint, îşi aşează tabăra la Nemea, un rîu din Corint ce curge şi prin ţinutul sicyonilor. Acolo porunci ca jumătate din trupe (pe aceştia îi împărţi în trei cete) şi toată cavaleria să se răsfire şi să pustiască în acelaşi timp ţinuturile Pellene, Sicyonul şi Phlius. Aceste trupe plecară în trei coloane diferite. Îndată ce — la Cleonae — i se aduse la cunoştinţă lui Nicostratus acest fapt el trimise înainte o ceată puternică de mercenari ca să pună stăpînire pe defileul prin care se trece în ţinutul Corintului; la rîndul său, după ce trimise în avangardă cavaleria, ca să ajungă acolo înaintea lui, se luă îndată pe urmele ei, cu trupele sale rînduite pe două coloane; într-o coloană mergeau trupele de mercenari cu armament uşor, în cealaltă, ostaşii înarmaţi cu scuturi; aceştia erau floarea ostăşimii de la celelalte neamuri. Cînd pedestrimea şi călărimea ajunseră în apropierea taberei duşmanului şi cînd unii dintre thraci dădură năvală asupra duşmanilor care cutreierau răzleţiţi prin acest ţinut, se stîrni deodată spaimă în tabăra vrăjmaşă. Comandantul lor se nelinişti; el nu văzuse niciodată pe duşmani, căci aceştia se arătau arareori pe dealurile din faţa Sicyonului, neîndrăznind, credea el, să coboare în cîmpie; de aceea n-ar fi crezut niciodată că ei vor veni cu adevărat la Cleonae. El porunci să fie chemaţi prin glas de trîmbiţă înapoi în tabără cei ce umblau răsfiraţi. Apoi, ordonînd ostaşilor săi să ia repede armele, ieşi pe porţile taberei sale cu un pîlc neînsemnat, şi îşi rîndui linia de bătaie mai sus de rîu; însă pentru că restul trupelor abia se putuseră aduna şi aşeza în formaţie de atac, n-au putut înfrunta cel dintîi iureş al duşmanului. Macedonenii fuseseră cei mai numeroşi dintre toţi care se adunaseră pe unităţi; ei făcuseră ca nădejdea biruinţei vrăjmaşului să fie multă vreme îndoielnică. În cele din urmă însă, rămînînd descoperiţi în urma fugii celorlalţi — deoarece frontul duşmanilor îi strîmtora din două direcţii diferite, trupele de armament uşor dintr-o latură, iar cei urmaţi cu scutul şi cu caetra din faţă — văzînd că situaţia lor e în primejdie, dau înapoi, apoi, presaţi puternic, o iau la fugă. După ce îşi aruncară armele, nemaiavînd nici o nădejde de a-şi putea apăra tabăra, cei mai mulţi se îndreptară către Corint.

Scanned with CamScanner

Nicostratus, trimiţîndu-şi trupele de mercenari în urmărirea acestora, iar călăreţii şi trupele auxiliare ale thracilor împotriva cetelor de prădalnici ai ţinutul Sicyon, a făcut pretutindeni mare măcel în rîndurile potrivnicului, prăpădul fiind aproape mai mare ca în timpul luptei însăşi. Din ceata celor care devastaseră Pellene şi Phlius, parte din ei fiind în neorînduială şi neştiind nimic de toate cele întîmplate, înapoindu-se la tabără, au nimerit peste străjile duşmane crezînd că sînt ale lor ; alţii însă bănuind în toiul învălmăşelii care era situaţia acolo, s-au risipit pretutindeni tot într-o fugă, însă, pînă la urmă cei ce rătăceau fără rost au fost înconjuraţi chiar de ţărani. În acea zi au fost ucişi 1 500 şi prinşi 300. Întreaga Achaia a scăpat în felul acesta.

XVI Înainte de a se dezlănţui lupta de la Kynos Kepalai, L. Quinctius chemă la Corcyra pe căpeteniile Acarnaniei, singurii din toate neamurile Greciei care rămăseseră aliaţi cu Macedonia, şi acolo el urzi o mişcare oarecare. Însă două temeiuri îi ţinuseră pe acarnanieni neclintiţi în prietenia faţă de rege: unul, credinţa înnăscută în firea acestui neam, celălalt, teama şi ura împotriva aetolienilor.

S-a fixat adunarea la Leucas[36]. Numai că acolo nu s-au întrunit toate populaţiile Acarnaniei şi nici cei care se adunaseră acolo nu s-au putut înţelege ; totuşi doi fruntaşi şi dregătorii lor i-au înduplecat — după dorinţa lor — să se hotărască pentru alianţa cu romanii. Însă toţi care lipsiseră au suportat greu acest fapt. În toiul freamătului acestui neam au precumpănit părerile a două căpetenii ale acarnanienilor, Androcles şi Echedemus, trimişi de Filip nu numai pentru a zădărnici hotărîrea de alianţă cu romanii, ci şi pentru a-i osîndi pentru trădare pe Archelaus şi pe Bianor, amîndoi aceştia fruntaşi ai Acarnaniei, fiindcă propuseseră alianţă cu romanii, şi totodată pentru a scoate din dregătorie pe arhontele Zeuxidas, pentru că adusese această propunere în discuţie. Condamnarea celor doi a învederat îndrăzneala acestei acţiuni, care însă, prin sfîrşitul ei, a fost încununată de izbîndă. Căci, deşi prietenii lor îi povăţuiau să ţină seamă de împrejurări şi să se ducă la Corcyra la romani, cei doi

au hotărît să se înfăţişeze mulţimii, fie pentru ca prin aceasta să le îmblînezească mînia dacă vor putea, fie să îndure orice le-ar aduce soarta. Cînd aceştia s-au prezentat în adunare, la început s-au iscat murmure şi freamăt din partea lumii uimite, apoi tăcere, izvorîtă din respectul cuvenit vechii lor demnităţi, dar în acelaşi timp şi din milă pentru soarta lor de acum. Dîndu-li-se voie să ia cuvîntul, la început Archelaus, apoi şi Bianor, au vorbit în termeni rugători, însă cînd au ajuns la spulberarea învinuirilor, ei s-au apărat atît de bine încît au cîştigat încrederea pe care o dă nevinovăţia. În cele din urmă, chiar ei, îndrăznind să aducă acuzaţii şi să atace şi nedreptatea şi cruzimile acarnanienilor, au cîştigat de partea lor simţămintele tuturor, încît tot ce se hotărîse împotriva lor, s-a anulat în unanimitate ; adunarea a fost totuşi de părere să se revină la alianţa cu Filip şi să se refuze prietenia cu romanii.

XVII Acestea s-au hotărît la Leucas. Această localitate era capitala Acarnaniei şi la această adunare veneau toate populaţiile. Aşadar, cînd i s-a adus la cunoştinţă legatului Flamininus această schimbare neaşteptată, acesta purcese numaidecît cu flota sa la Leucas şi se opri la punctul numit Heraeus. De acolo se apropie de zidurile Acarnaniei cu tot felul de maşini de aruncat bolovani şi de maşini de război cu care se asediază oraşele, încredinţat că va putea să determine pe locuitori să-şi schimbe simţămintele la cea dintîi spaimă. Dar cum nu se vădea nici un semn că aceştia vor pace, începu să înalţe vineiele şi turnurile şi să alăture berbecul de ziduri. Acarnania este situată între Aetolia şi Epir şi priveşte spre soare-apune şi Marea Siciliană. Leucadia este acum o insulă răsărită în vadul strîmtorii care a fost săpată de mîna omenească, ea este despărţită de Acarnania ; pe atunci Leucadia era o peninsulă lipită de Acarnania printr-un istm îngust în partea dinspre răsărit. Această limbă de uscat era lungă cam de 500 de paşi şi lată nu mai mult de 120 de paşi. Oraşul Leucase aşezat pe acest istm îngust lipit de un deal, către soare-răsare şi Acarnania. Partea de jos a oraşului este un şes care se întinde pînă la mare, acolo unde Leucadia se desparte de Acarnania. De acolo şi us-

Scanned with CamScanner

catul şi marea pot fi atacate. Căci şi vadurile sînt mai degrabă aidoma unor smîrcuri decît unei mări, şi tot terenul de acolo e parcă anume menit pentru orice fel de lucrări.

De aceea în numeroase locuri zidurile cetăţii erau năruite, fie că se săpa la temelie, fie că erau izbite cu berbecul; însă pe cît era de prielnic împresurării oraşului, pe atît de neînduplecate erau sufletele vrăjmaşilor. Zi şi noapte erau gata să astupe golurile ivite de pe urma prăbuşirilor, să se avînte cu înverşunare la luptă şi să apere ei înşişi zidurile cu armele, decît să se lase ocrotiţi de ziduri. Şi acea împresurare poate că ar fi durat vreme mai îndelungată depăşind orice nădejde, dacă nişte surghiuniţi de neam italic care locuiau în Leucas nu i-ar fi primit pe romani în cetăţuie. Dar chiar şi atunci cînd trupele romane s-au năpustit dintr-un loc mai înalt la atac, făcînd o larmă asurzitoare, leucazii care se rînduiseră în linie de bătaie în for au rezistat o bucată de vreme într-o luptă dată după toate regulile. Între timp zidurile au fost cucerite cu ajutorul a numeroase scări; în oraş pătrunseră peste mormanele de moloz şi dărîmături. Tot în această vreme legatul Flamininus, în fruntea unor numeroase trupe îi înconjură pe apărători. Duşmanii au fost prinşi în mijloc şi astfel o parte au fost măcelăriţi, iar cealaltă parte, după ce au aruncat armele, s-au predat învingătorului. După cîteva zile, cînd toată lumea a aflat de bătălia care s-a desfăşurat la Kynoskephalai, toate populaţiile Acarnaniei au făcut act de supunere în faţa legatului roman.

XVIII În aceleaşi zile, pentru că soarta a vrut să cumpănească totul într-o parte, rhodienii, vrînd să-şi ia înapoi o regiune de pe continent — aceasta purtînd numele de Perae — ocupată de Filip, dar pe care o stăpîniseră ei de moşi-strămoşi, au trimis pe arhontele Pausistratus cu 800 de pedestraşi achei şi cu aproape 1 800 de luptători strînşi din rîndurile a tot felul de trupe auxiliare; erau galli, pisueţi[37], nisuieţi[38], tamiani şi arei[39] din Africa şi laodicei[40] din Asia. Cu aceste trupe Pausistratus a ocupat Tendeba[41], din ţinutul Stratonicea, o localitate de mare însemnătate, fără ca oamenii regelui, care se găseau la Therae[42], să aibă cunoştinţă de acest fapt. Au sosit la vreme şi ajutoarele chemate în acest scop, alcătuite

din 1 000 de pedestraşi şi 100 de călăreţi, toţi achei; Theoxenus era în fruntea lor.

Dinocrates, praefectul regelui, înaintă chiar pînă la Tendeba pentru a recuceri această fortăreaţă, şi de acolo porni către altă redută a celor din ţinutul Stratonicea, numită Astragon[43]. El purcese apoi să-şi strîngă şi să-şi ducă spre Alabanda[44], unde se aflau duşmanii, trupele din toate garnizoanele, care erau răspîndite în diferite localităţi, chemînd să vină şi trupele auxiliare de thessallieni de la Stratonicea. Nici rhodienii nu s-au codit să dea luptă. Astfel, fiindcă taberele lor erau aşezate în apropiere una de alta, s-au rîndtuit de îndată în linie de bătaie. Dinocrates aşează 500 de macedoneni la aripa dreaptă, la cea stîngă pe agriani[45], în centru primi pe cei strînşi din garnizoanele fortăreţelor — cei mai mulţi erau carieni — aripile le sprijini, în vederea învăluirii, cu cavaleria şi cu trupe de cretani şi de thraci.

Rhodienii la rîndul lor aveau pe achei la aripa dreaptă ; la cea stîngă trupele de mercenari — trupe alese de pedestraşi, — iar centrul frontului era alcătuit din trupe auxiliare din diferite neamuri. Aripile lor erau sprijinite de cavalerie şi de trupe de armament uşor.

În acea zi au stat faţă în faţă în ordine de bătaie amîndoi potrivnicii, pe malurile unui torent, care curgea atunci cu puţină apă prin amîndouă taberele; după ce au aruncat unii într-alţii cu vreo cîteva lănci s-au retras în tabere.

A două zi, după ce s-au rînduit în aceeaşi formaţie, au dat o luptă cu mult mai straşnică, în pofida numărului mic de luptători. Căci n-au luat parte la încăierare mai mult de 3 000 de pedestraşi şi cam 100 de călăreţi. Însă lupta s-a dat nu numai între trupe egale ca număr şi ca armament, ci şi între ostaşi care arătau depotrivă şi bărbăţie şi nădejdi. Acheii au trecut cei dintîi apa, năpustindu-se la atac asupra agrianilor, apoi întregul front rhodian a trecut rîul aproape în goană. Multă vreme lupta a fost nehotărîtă; dar acheii, fiind în număr de 1 000 de oameni, i-au învins pe duşmani, care erau în număr numai de 400. Aripa stîngă a potrivnicului dînd înapoi, toţi s-au concentrat asupra aripii drepte.

Scanned with CamScanner

Atîta vreme cît au păstrat rînduiala într-o formaţie strînsă de falangă, macedonenii n-au putut fi urniţi din loc. Dar după ce se văzură descoperiţi la aripa stîngă, încercînd să-l izbească pe duşman care venea din coastă, iscară mai întîi învălmăşeala în rîndurile lor, apoi însă întoarseră spatele şi în cele din urmă, aruncînd armele, se porniră pe o fugă turbată, răzleţindu-se. În fuga lor s-au îndreptat spre Bargyliae. Tot acolo a scăpat cu fuga şi Dinocrates. Rhodienii i-au urmărit toată vremea cît a fost lumină, apoi s-au înapoiat la tabără. Se ştie bine că dacă învingătorii s-ar fi pornit numaidecît spre Stratonicea, ar fi putut pune stăpînire pe acel oraş fără luptă. Însă ei au pierdut acest prilej cheltuindu-şi vremea cu supunerea fortăreţelor şi a satelor din Peraea. În acest răstimp şi-a refăcut curajul garnizoana din Stratonicea; în urmă a intrat în cetate şi Dinocrates cu trupele care îi mai rămăseseră în urma luptei. De aceea acest oraş a fost în zadar împresurat şi asaltat, căci n-a putut fi cucerit decît ceva mai tîrziu, prin mijlocirea lui Antiochus.

Cam acestea au fost evenimentele întîmplate în cursul aceloraşi zile, în Thessalia, fie în Achaia, fie în Asia.

XIX Filip a aflat că dardanii, privind cu dispreţ regatul său atît de zdruncinat în acea vreme, i-au trecut hotarele şi că-i pustiesc ţinuturile sale din partea de sus. Cu toate că soarta îl urgisea pretutindeni, aproape pe întregul pămînt, şi pe el şi pe ai săi, totuşi, încredinţat că e mai jalnic să fie izgonit de pe tronul Macedoniei decît să-şi piardă viaţa, a înrolat în grabă oaste din oraşele Macedoniei şi, în frunte a 6 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi, s-a năpustit pe neaşteptate asupra duşmanului în împrejurimile localităţii Stobi[46] din Paeonia[47]. O mare mulţime de vrăjmaşi au fost doborîţi în luptă, iar o alta şi mai mare din rîndurile celor răsfiraţi după pradă pe ogoare. Cei cărora le-a fost mai la îndemînă fuga nu şi-au mai încercat norocul prin luptă, ci s-au întors în ţara lor. În urma acestei campanii, singura încununată de izbîndă pînă atunci, Filip, după ce a izbutit să refacă din nou curajul macedonenilor săi, s-a retras la Thessalonic.

Scanned with CamScanner

Războiul punic s-a încheiat într-adevăr prea tîrziu şi de aceea romanii au fost nevoiţi să lupte totodată şi cu Filip. Filip însă a fost învins la vreme, adică tocmai cînd Antiochus pornea războiul din Syria împotriva lor. Dar, în afară de faptul că pentru romani era mai lesne să desfăşoară războiul luptînd împotriva fiecăruia pe rînd, decît dacă aceştia doi şi-ar fi unit forţele, tot cam în acelaşi timp s-au răzvrătit noroadele din Hispania,[48], pornind la război în foarte mare număr.

Antiochus, după ce în vara trecută supusese toate cetăţile care se aflau în ţinutul Coele-Syria[49], mai înainte în stăpînirea lui Ptolemaeus, s-a dus apoi să ierneze în Antiochia, desfăşurînd şi acolo aceeaşi activitate ca şi în vremea verii. După ce-şi pregăti uriaşe forţe terestre, şi maritime, folosind toate resursele regatului său, îşi trimise, la începutul primăverii, — pe calea uscatului, — oastea cu doi fii ai săi, Ardyes şi Mithridates, dîndu-le poruncă să-l aştepte la Sardes, iar el purcese în fruntea unei flote alcătuite din 100 de vase cu punţi şi alte 200 de ambarcaţii mai uşoare, bărci şi lotci[50]. Totodată Antiochus avea de gînd să atragă oraşele situate de-a lungul întregului ţărm al Ciliciei, Lyciei şi Cariei, care ascultau de Ptolemaeus, şi în acelaşi timp să-l sprijine şi pe Filip cu oaste şi vase, căci romanii nu terminaseră încă războiul cu el.

XX Rhodienii şi-au dovedit în chip strălucit credinţa faţă de poporul roman, îndrăznind să săvîrşească numeroase isprăvi, pe mare şi pe uscat, în numele şi pentru interesele întregului neam grecesc; dar nici una dintre fapte n-a fost mai măreaţă ca aceea cînd, fără să se înfricoşeze de războiul ce ameninţa în acea vreme cu atîta urgie lumea, au trimis soli la regele Antiochus ca să-i atragă atenţia să nu treacă dincolo de Chelidoniae — acesta fiind un promontoriu al Ciliciei, prevăzut în vechiul tratat al athenienilor cu regele perşilor. Dacă Antiochus nu se poate stăpîni să treacă acele hotare cu flota şi oastea sa, atunci ei se vor împotrivi, fără să-i nutrească însă vreo ură, ci pentru a nu-l lăsa să

Scanned with CamScanner

se unească cu Filip şi pentru a nu-i împiedica pe romani să elibereze Grecia.

În vremea aceasta regele Antiochus făcea lucrări de împresurare în jurul oraşului Coracesium[51], după ce cucerise Zephirium[52], Soli[53], Aphrodisias[54], Corcycus[55] şi, trecînd dincolo de Anemurium[56], a cucerit chiar şi Selinuntul[57], alt promontoriu al Ciliciei. Toate fortăreţele acestea, precum şi altele de pe ţărmul Ciliciei, îngenunchează în faţa lui, spunîndu-se fie de teamă, fie de bunăvoie, fără luptă; numai locuitorii din Coracesium, în pofida oricărei aşteptări a regelui îi închiseră porţile şi nu lăsară pe rege să intre. În această situaţie a primit el solia rhodienilor, şi deşi aceşti trimişi i-au vorbit aşa fel încît puteau să zădărască pornirile regelui, totuşi şi-a înfrînt mînia şi le-a răspuns „că el îşi va trimite împuterniciţii săi la Rhodos şi le va da însărcinarea să reînnoiască vechiul tratat încheiat de cetatea lor cu strămoşii lui, pentru ca să le alunge frica provocată de apropierea sa, deoarece el nu va pricinui nici un neajuns şi nu va urzi nici o viclenie împotriva rhodienilor, sau a aliaţilor lor. În ce priveşte însă prietenia sa cu romanii, dovadă că n-are de gînd s-o calce sînt solia sa trimisă de curînd la romani şi răspunsurile şi decretele senatului roman date în semn de atîta cinstire pentru sine".

Din întîmplare, tocmai atunci se înapoiaseră de la Roma împuterniciţii săi, care fuseseră ascultaţi cu toată cuvenita atenţie şi lăsaţi apoi să plece, pentru că aşa cereau împrejurările — romanii nefiind încă siguri cum avea să sfîrşească războiul cu Filip.

În vreme ce trimişii regelui Antiochus îşi expuneau însărcinările lor în adunarea rhodienilor, sosi o ştafetă ce dădu de ştire că s-a sfîrşit războiul de la Kynoskephalai. După primirea acestei veşti, rhodienii nemaiavînd nici o teamă din partea lui Filip, renunţară la planul de a se împotrivi cu flota lor lui Antiochus, în schimb însă, n-au renunţat la grija de a ocroti libertatea cetăţilor aliate cu Ptolemaeus, pe care Antiochus le ameninţa cu război. Căci rhodienii le sprijineau pe unele cu ajutoare, pe altele prin îndemnuri, dezvăluind planurile duşmanilor, şi astfel au izbutit să-şi păstreze libertatea cetăţile Caunus[58],

Scanned with CamScanner

Myndae[59], Picarnassus[60] şi Samos[61]. Nu merită osteneală să arăt ce s-a petrecut pe acele tărîmuri, cîtă vreme abia prididesc să povestească evenimentele în legătură cu desfăşurarea războiului cu romanii.

XXI În aceeaşi vreme, Attalus, adus bolnav de la Theba la Pergam, se stinse din viaţă în vîrstă de 71 de ani, după ce domnise 44 ani. Acestui bărbat ursita nu-i hărăzise în afară de averi nici o nădejde de a dobîndi tronul. Însă prin folosirea cu înţelepciune, totodată şi cu mărinimie, a avutului său, Attalus[62] a izbutit să fie vrednic de domnie, mai întîi de ai săi şi apoi de ceilalţi. După ce a izbîndit într-o singură luptă asupra neamurilor galice[63], care, de curînd sosite în Asia, stîrniseră cea mai mare spaimă, luă titulatura de rege: Attalus datorită însuşirilor sale a fost întotdeauna vrednic de această înaltă treaptă. El şi-a cărmuit norodul său cu cea mai mare dreptate, şi-a respectat credinţa neclintită faţă de aliaţi şi a fost plin de atenţie faţă de soţia[64] şi copiii săi — iau rămas patru vlăstare[65]; bun şi darnic faţă de prieteni, şi-a lăsat în urmă un tron atît de trainic şi de puternic, încît neamul său a păstrat tronul pînă la al treilea urmaş[66].

Aceasta era starea de lucruri în Asia, în Grecia şi în Macedonia. Abia se pusese capăt războiului cu Filip, pacea nefiind încă pe deplin asigurată, cînd izbucni un cumplit război în Hispania Ulterior.

Această provincie era guvernată de M. Helvius. Acesta aduse la cunoştinţă, printr-o scrisoare, senatului roman că regişorii Culcha şi Luscinius au ridicat armele; de partea lui Culcha vor fi 17 oraşe, iar alături de Luscinius vor fi puternicele cetăţi Carmo[67] şi Baldo[68], iar, de pe ţărmul mării, malacinii şi sextanii[69] şi întreagă Baeturia[70], aţîţînd şi alte neamuri care încă nu şi-au dezvăluit gîndurile. După ce s-a dat citire acestei scrisori de către praetorul M. Sergius, care avea jurisdicţia asupra cetăţenilor romani şi străini, senatul hotărî ca după încheierea alegerilor de praetori, cel căruia îi va cădea la sorţi provincia Hispania, să facă cît mai curînd o dare de seamă în senat, în legătură cu războiul din Hispania.

Scanned with CamScanner

XXII Tot cam în acea vreme, au sosit şi consulii în Roma. Aceştia, întrunind senatul la sfat în templul Bellonei, au pretins să li se acorde triumful pentru izbînzile lor cîştigate în război. Tribunii plebei, C, Antinius Labeo şi C. Afranius, au susţinut că „fiecare consul să-şi facă aparte cerere în privinţa acestui triumf[71], căci ei nu vor încuviinţa să se facă o propunere comună în legătură cu acest fapt, pentru că, nefiind deopotrivă meritele lor, nu poate fi deopotrivă nici cinstirea lor".

Atunci Q. Minucius declară că Italia le-a revenit ca provincie la amîndoi; că el şi colegul său de consulat au desfăşurat războiul după un plan comun şi în bună înţelegere; C. Cornelius adaugă că, atunci cînd boiii au trecut Padul ca să lupte împotriva sa şi să-i sprijine pe galli insubri şi cenomani, colegul său le-a pustiit satele şi ţarinile acestora şi i-a silit să se întoarcă acasă spre a-şi apăra vetrele. Atunci tribunii plebei au declarat că „C. Cornelius a săvîrşit isprăvi atît de strălucite în război, încît nu se poate pregeta la acordarea triumfului său, ba mai mult, se cuvine să se aducă mulţumiri în numele lui şi zeilor nemuritori; pînă acum însă nici el, nici vreun alt cetăţean, nu s-a ridicat atît de mult în trecere şi însemnătate încît, după ce a obţinut, pe bună dreptate, triumful, să acorde aceeaşi cinstire şi colegului său, care o pretinde cu îndrăzneală, fără s-o merite. Q. Minucius a avut numai cîteva lupte uşoare şi neînsemnate în Liguria, abia vrednice de a fi amintite; în schimb, în Gallia el a pierdut un mare număr de ostaşi. Ei au pomenit chiar numele tribunilor militari T. Iuventius, Cn. Ligurius, din legiunea a patra, care au căzut într-o luptă fără izbîndă, împreună cu alţi bărbaţi viteji, cetăţeni şi aliaţi. Predările cîtorva oraşe şi sate nu corespund adevărului, căci duşmanii s-au prefăcut numai o bucată de vreme că se predau, fără să dea vreun zălog".

Această sfadă între consuli şi tribunii plebei a durat vreo două zile; în cele din urmă, consulii s-au lăsat înduplecaţi în faţa împotrivirii stăruitoare ale tribunilor plebei şi s-a făcut pentru fiecare propunere aparte.

Scanned with CamScanner

XXIII Senatul i-a decretat în unanimitate sărbătorirea triumfului lui C. Cornelius. Locuitorii din Placentia şi Cremona, s-au alăturat cinstirii în chip deosebit a consulului Cornelius, aducîndu-i mulţumiri şi amintind că ei au scăpat de împresurare datorită lui şi că foarte mulţi dintre cei care se găseau la duşmani au fost scoşi de el din robie.

Q. Minucius căuta să-şi reînnoiască propunerea cu îndărătnicie, dar, pentru că vedea că întreg senatul i se împotriveşte, declară că el va fi purtat în triumf pe muntele Alban, potrivit drepturilor şi prerogativelor sale consulare, şi urmînd exemplul multor bărbaţi de seamă.

Triumful lui C. Cornelius asupra gallilor insubri şi cenomani a fost sărbătorit în vremea consulatului său. El a adus numeroase steaguri ostăşeşti, şi multe trofee gallice au fost purtate pe carele capturate; mulţi nobili galli au mers înaintea carului său de triumf; între aceştia — scriu unii analişti — a fost şi Hamilcar[72], comandantul punilor. Însă mai mult ca orice au tras atenţia coloniştii din Placentia şi Cremona care urmau în spatele carului de triumf, în convoi de sclavi liberaţi cu căciulile pe cap[73].

O dată cu triumful său, Cornelius a adus 237 500 libre de aramă şi 79 000 de libre de argint bigat. Ostaşilor săi li s-au împărţit cîte 70 de aşi, iar călăreţii şi centurionii au primit o sumă îndoită.

Consulul Q. Minucius a fost sărbătorit pe muntele Alban cu triumful[74] asupra ligurilor şi gallilor boiii. Acest triumf s-a bucurat de o cinstire mai mică decît cel al colegului său; la aceasta a contribuit atît locul unde a fost sărbătorit, cît şi vestea despre isprăvile săvîrşite de Minucius. Pe lîngă acestea s-a mai adăugat şi faptul că toată lumea ştia că sărbătorirea nu s-a făcut pe cheltuiala statului. Triumful lui Minucius a egalat însă pe cel al lui Cornelius, prin statuile, carele şi trofeele capturate. Chiar şi sumele de bani capturate, au fost aproape egale. Minucius a adus 254 000 de libre de aramă şi 53 200 de libre de argint bigat. Şi el a dăruit fiecărui ostaş, centurion şi călăreţi, aceeaşi sumă de bani cît dăduse şi colegul său.

Scanned with CamScanner

XXIV După triumfurile consulilor, s-au ţinut alegerile[75]. Au fost aleşi consuli[76] L. Furius Purpureo şi M. Claudius Marcellus. A două zi au fost aleşi praetori Q. Fabius Buteo, T. Sempronius Longus, Q. Minucius Thermus, M. Acilius Glabrio, L. Apustius Fullo, C. Laelius.

La sfîrşitul acelui an, a sosit raportul lui T. Quinctius Flamininus, în care arăta că el, măsurîndu-se cu regele Filip, s-a războit în Thessalia şi a bătut şi risipit oastea vrăjmaşului. Acestei scrisori praetorul Sergius i-a dat citire mai întîi în senat şi apoi în adunarea poporului; pentru acest război încununat de izbîndă s-au decretat rugăciuni publice de cinci zile.

Scurt timp după aceasta au sosit la Roma atît trimişii lui T. Quinctius, cît şi solii din partea regelui Filip. Macedonenii au fost conduşi în afara incintei cetăţii, în vila statului, şi acolo li s-a oferit găzduire şi întreţinere. Senatul le-a dat ascultare în templul Bellonei. Nu s-a discutat mult timp, deoarece macedonenii au spus că regele lor va îndeplini orice va hotărî senatul. Acesta a decretat, potrivit obiceiurilor strămoşeşti, alcătuirea unei solii de zece bărbaţi, cu ajutorul cărora comandantul suprem roman, T. Quinctius, să-i fixeze lui Filip condiţiile păcii, adăugîndu-se că din numărul acestora să facă parte şi P. Sulpicius şi P. Villius care primiseră provincia Macedonia în calitate de consuli.

În acelaşi an, cosanii au cerut să li se mărească numărul coloniştilor. Senatul a dat poruncă să se înscrie 1 000 de oameni însă din rîndurile acestora să nu facă parte nici unul care fusese de partea duşmanilor, după consulatul lui P. Cornelius şi al lui Ti. Sempronius.

XXV În acel an au fost celebrate serbările romane în circ cu desfăşurarea de reprezentaţii scenice organizate de către edilii curuli, P. Cornelius Scipio şi Cn. Manlius Vulso, cu şi mai mare fast decît altădată, şi privite cu o voioşie mai deosebită, datorită izbînzilor cîştigate în război; toate s-au desfăşurat în trei zile. Serbările plebee au fost celebrate din nou în şapte rînduri. Cei care au dat aceste serbări au fost edilii M. Acilius Glabrio şi C. Laelius[77], care au mai ridicat, din banii rezultaţi din amenzi,

Scanned with CamScanner

trei statui de bronz, în cinstea zeilor Ceres, Bacchus şi Libera.

La întrarea în consulat a lui L. Furius şi M. Claudius Marcellus, punîndu-se în discuţie chestiunea provinciilor, deoarece senatul le-a decretat la amîndoi Italia ca provincie, ei s-au străduit ca şi Macedonia să fie trasă la sorţi împreună cu Italia. Marcellus care jinduia mai mult după provincia Macedonia, spunea că pacea lui Filip e o prefăcătorie şi o înşelăciune, căci Filip va ridica din nou armele, dacă se va scoate armata romană de acolo. Această declaraţie a lui Marcellus clătină hotărîrea senatorilor în impas. Poate că ar fi reuşit consulii să determine în mod ferm hotărîrea, dacă tribunii plebei, Q. Marcius Ralla şi C. Atinius Labeo, n-ar fi declarat că li se vor împotrivi, în cazul cînd consulii nu vor aduce mai întîi în faţa adunării poporului, încheierea păcii cu Filip. Această propunere a fost adusă înaintea poporului întrunit în Capitoliu. Toate cele 35 de tribuni au votat pentru pace. Şi în vreme ce, poporul era cît se poate de bucuros că s-a hotărît să se facă pace cu Macedonia, a sosit o dureroasă veste: s-a dat citire unei scrisori care spunea că prosulul C. Sempronius Tuditanus[78] a fost înfrînt în bătălie în Hispania Citerior, că armata lui a fost împrăştiată şi pusă pe fugă şi că mulţi bărbaţi de seamă au căzut pe cîmpul de luptă, că Tuditanus a fost scos din luptă, din pricina unei răni atît de grele, încît nu mult după aceasta s-a stins din viaţă. Atunci senatul a decretat pentru amîndoi consulii ca provincie Italia, împreună cu acele legiuni pe care le comandaseră mai înainte, dispunînd să se mai înroleze sub drapel patru noi legiuni, dintre care două să rămînă în cetate, iar alte două legiuni să fie trimise acolo unde va hotărî senatul. S-a mai hotărît ca. T. Quinctius Flamininus, împreună cu două legiuni, să primească aceeaşi provincie şi aceeaşi armată pe care o avusese înainte; este evident că s-a prevăzut să i se prelungească şi comanda tot acolo.

XXVI Apoi praetorii au tras provinciile la sorţi. D. Apustius Fullo a tras la sorţi jurisdicţia urbană, M. Aelius Glabrio, pe cea asupra litigiilor dintre cetăţeni şi străini, lui Q. Fabius Buteo i-a căzut la sorţi Hispania

Scanned with CamScanner

Ulterior, lui Q. Minucius Thermus — Hispania Citerior, lui C. Laelius — Sicilia, lui Ti. Sempronius Longus — Sardinia. Lui Q. Fabius Buteo şi lui Q. Minucius, cărora le căzuse ca provincii Hispaniile, s-a decretat ca să li se dea de către consuli cîte o legiune din cele patru recrutate de ei, pe care le cred de cuviinţă; pe deasupra şi cîte 4 000 de pedestraşi recrutaţi de la aliaţi şi de la populaţiile cu nume latin şi cîte 300 de călăreţi, dîndu-li-se ordin să plece în provinciile lor cît mai degrabă.

Acest război din Hispania a izbucnit după cinci ani de la terminarea războiului punic.

Înainte de a pleca praetorii la acest război — care era neobişnuit, deoarece atunci pentru prima oară hispanii ridicau armele în numele lor, fără să mai fie sprijiniţi de vreo altă armată, sau de vreun comandant carthaginez — şi înainte de a părăsi consulii Roma, s-a hotărît să se facă cuvenitele ispăşiri pentru semnele care se vesteau. Cavalerul roman P. Villius, plecînd în ţinutul sabinilor, şi el şi calul său au fost loviţi şi ucişi de trăsnet. Lăcaşul Feroniei din ţinutul Capenat a fost de asemenea trăsnit; în templul Monetei au ars vîrfurile a două lănci; un lup, intrînd pe poarta Esquilină, în partea cu populaţia cea mai deasă a oraşului[79], după ce a venit în goană în for, a izbutit să scape aproape teafăr pe poarta Capenă, trecînd prin uliţa Etruscă şi de acolo pe Germalus.

Pentru aceste minuni, s-au făcut ispăşiri jertfindu-se vite mari.

XXVII În aceleaşi zile Cn. Cornelius Blasio[80], care avusese înaintea lui C. Sempronius Tuditanus Hispania Citerior, potrivit unui *senatus-consultum* a fost sărbătorit cu ovaţii la intrarea în Roma. El a adus cu sine 1 515 libre de aur, 20 000 libre de argint şi 34 000 dinari de argint în monede[81].

L. Stertinius a depus, din Hispania Ulterior, în tezaurul statului, fără a spera să obţină trimuful, — 50 000 de libre de argint, iar din sumele rezultate din pradă a ridicat două arcuri, în forum boarium, în faţa templului Fortunei şi a zeiţei Mater Matuta[82], şi încă unul în Circus Maximus. Deasupra acestor arcuri a aşezat nişte statui

Scanned with CamScanner

aurite. Cam acestea fură întîmplările petrecute în timpul iernii[83].

În acea vreme[84] T. Quinctius Flamininus iernă în Elatia. Între numeroasele cereri adresate lui se menţionează aceea făcută de beoţieni; aceştia au obţinut din partea lui încuviinţarea ca ostaşii din neamul lor, care slujiseră în oastea lui Filip, să se înapoieze la vetrele lor. Quinctius le-a dat uşor această aprobare, nu pentru că era încredinţat că sînt destul de vrednici de această favoare, ci pentru că era nevoie să atragă cetăţile greceşti de partea romanilor într-o vreme cînd purtările lui Antiochus dădeau de bănuit. Numai că a ieşit de îndată în vileag faptul că, în pofida înapoierii la vatră a oamenilor lor, beoţienii n-au arătat nici cel mai mic semn de recunoştinţă faţă de romani. Căci ei şi-au şi trimis împuterniciţi la Filip ca să-i aducă mulţumiri pentru eliberarea oamenilor lor, de parcă acest fapt ar fi fost încuviinţat de Filip şi nu în urma stăruinţelor lui Quinctius şi a romanilor. Apoi beoţienii, cu prilejul noilor alegeri, au numit beotarh[85] pe un oarecare Brachylles, nu pentru vreun alt temei decît acela că Brachylles fusese comandantul beoţienilor care slujiseră în oastea lui Filip; într-adins n-au dat nici o însemnătate lui Zeuxippus, lui Pisistratus şi altora, din îndemnul cărora se încheiase tratatul de alianţă cu romanii. Asemenea purtare a compatrioţilor lor i-a rănit pentru moment, apoi s-au îngrijorat pentru viitor; dacă aceste lucruri se petrec acum cînd armata romană se află aproape de porţile cetăţii lor, la ce se pot aştepta din partea lui Filip după ce vor pleca romanii în Italia? Oare nu-i va ajuta pe aliaţii săi cînd e în preajma lor şi nu-i va prigoni pe cei care au făcut parte din tabăra potrivnică lui?

XXVIII În vreme ce armatele romane se aflau în preajma lor, beoţienii au hotărît să-l suprime pe Brachylles, căpetenia partizanilor regelui Filip. Şi au găsit prilejul prielnic în acest scop; pe cînd Brachylles se înapoia la locuinţă lui beat, în urma unui ospăţ public, fiind însoţit de nişte dezmăţaţi, care fuseseră la acest banchet faimos pentru a-i înveseli pe meseni, a fost înconjurat şi ucis de şase inşi înarmaţi, dintre care trei erau italici,

Scanned with CamScanner

iar trei aetolieni. Însoţitorii lui, scoţînd strigăte, făcînd zarvă şi forfotind cu făclii în sus şi în jos, s-au împrăştiat care-ncotro. Ucigaşii au izbutit să scape pe poarta cea mai apropiată. În zori de zi teatrul era înţesat de lume de parcă ar fi fost dinainte convocarea, sau ca şi cum cetăţenii ar fi fost chemaţi prin pristav. Lumea a început să strige că Brachylles a fost omorît de către desfrînaţii care-l însoţeau, însă, totodată, în sinea lor îl socoteau pe Zeuxippus autorul crimei. Deocamdată s-a găsit cu cale să fie ridicaţi cei care fuseseră cu el şi să se facă ancheta asupra lor. În vreme ce aceştia sînt cercetaţi, Zeuxippus se înfăţişă la adunare cu hotărîrea ca să spulbure învinuirea adusă lui, spunînd totodată că greşesc acei oameni care sînt încredinţaţi şi pun pe seama acelor netoţi o crimă atît de groaznică. El a susţinut cu multă temeinicie nevinovăţia acelor fiinţe, încît a făcut pe mulţi să creadă că dacă Zeuxippus ar fi fost părtaş la faptă, niciodată nu s-ar fi înfăţişat mulţimii şi n-ar fi pomenit o vorbă despre acel omor, cîtă vreme n-a fost nimeni hărţuit. În schimb, alţii erau convinşi că tocmai de aceea combate cu atîta lipsă de obraz învinuirea, pentru a înlătura de la sine bănuiala. După puţină vreme au fost supuşi caznelor nevinovaţii. Pentru că aceştia nu ştiau nimic, s-au luat după părerea generală şi i-au denunţat pe Zeuxippus şi Pisistratus, fără să adauge nici o dovadă în sprijinul denunţului lor. Totuşi Zeuxippus, însoţit de un oarecare Stratonidas, a reuşit să fugă în timpul nopţii la Tanagra[86], temîndu-se mai mult de mustrarea lui de cuget, decît de pîrile unor oameni care habar n-aveau de realitate. În schimb, Pisistratus rămase la Theba, privind cu nepăsare la orice pîră. Exista însă un sclav al lui Zeuxippus care cunoaştea toată urzeala, fiind ştafeta şi mijlocitorul conspiratorilor; Pisistratus, fiindu-i teamă de denunţarea acestuia, l-a împins pe sclav să-l pîrască, apoi îi trimise o scrisoare lui Zeuxippus în care îi spunea să-l înlăture pe sclavul complice; i se părea că oricît de temeinică unealtă le fusese sclavul, totuşi nu se pot bizui pe faptul că acesta nu le va destăinui fapta. El porunci sclavului care îi ducea scrisoarea să-i înmîneze rîndurile acestea cît mai degrabă lui Zeuxippus. Pentru că omul de le-

Scanned with CamScanner

gătură nu avu puţinţa să-l întîlnească numaidecît pe Zeuxippus, îi dădu scrisoarea chiar sclavului cu pricina pe care îl credea cel mai devotat stăpînului său dintre toţi slujitorii, şi adăuga că scrisoarea e din partea lui Pisistratus, şi e de cea mai mare însemnătate pentru Zeuxippus, fiind în legătură cu acea faptă. Zdruncinat în cugetul său, după ce sclavul l-a asigurat că-i va înmîna numaidecît rîndurile scrise, deschise, scrisoarea şi citind totul pînă la capăt, înfricoşat, se duse tot într-o fugă pînă la Theba, şi denunţă totul mai marilor cetăţii. Dar şi Zeuxippus, tulburat de fuga sclavului său, se duse la Anthedon, încredinţat că această localitate îi oferea mai multă siguranţă. Pisistratus însă şi ceilalţi complici fură puşi la cazne, osîndiţi şi executaţi.

XXIX Această crimă i-a îndîrjit şi mai rău pe thebani şi pe beoţieni, fiindcă nutreau o ură cumplită împotriva romanilor, deoarece ei credeau că Zeuxippus, căpătenia neamului lor n-a urzit fapta fără îndemnul comandantului roman. Însă pentru a se răscula n-aveau nici mijloace şi nici căpătenie. De aceea au recurs la un alt soi de război, singurul de altfel care era cu puţinţă, războiul tîlhăresc: înhăţau ostaşii romani, pe unii primindu-i ca oaspeţi, pe alţii cînd colindau prin tabără de iarnă pentru diferitele treburi, în legătură cu aprovizonarea. Unii romani au fost răpuşi chiar pe drumuri, fiind pîndiţi din ascunzătorile uneltitorilor, alţii erau doborîţi prin hanuri aşezate în locuri singuratice, momiţi acolo în chip viclean; în cele din urmă aceştia săvîrşeau fărădelegile nu numai însufleţiţi de ură, ci şi lăcomie după prăzi, pentru că ostaşii romani, cînd plecau după provizii aveau la cingătoare bani pentru a face tot felul de negustorii. Cum la început lipseau puţini, iar mai pe urmă a început să se simtă lipsa din zi în zi a multora, toată Beoţia a căpătat pentru romani un urît renume; de aceea ostaşii romani ieşeau din castru cu mare teamă, ca într-o ţară vrăjmasă.

Atunci Quinctius îşi trimise legaţii să facă cercetări prin cetăţile Greciei în privinţa acestor atacuri tîlhăreşti. S-a descoperit că cele mai multe omoruri au fost săvîr-

Scanned with CamScanner

şite în împrejurimile bălţii Copais[87]; acolo s-a scormonit nămolul şi s-au scos din mlaştină leşuri de romani avînd de gît legaţi bolovani sau amfore, pentru ca să fie traşi de greutate la fund. S-a mai aflat că s-au săvîrşit numeroase asemenea nelegiuiri în Acraephiae[88] şi Coronea[89].

Quinctius porunci să-i fie lui mai întîi predaţi vinovaţii, iar pentru cei 500 de ostaşi romani — căci atîţia fuseseră omorîţi — beoţienii să plătească 500 de talanţi. Aceştia nu voiră să-i îndeplinească cererea, deoarece cetăţile se dezvinovăţeau spunînd că faptele s-au săvîrşit fără îndemnul cîrmuitorilor. Atunci Quinctius trimise împuterniciţi la Athena şi Achaia care să le aducă la cunoştinţă aliaţilor romanilor că el va porni să pedepsească pe beoţieni printr-un război drept şi sfînt.

El îi porunci lui Ap. Claudius să plece cu o parte din trupe la Acraephiae, iar el cu restul împresură Coronea, după ce pustiiră mai înainte ţinuturile prin care trecuseră cele două trupe pornite din Elatia pe două drumuri diferite. Înspăimîntaţi de acest prăpăd, deoarece toate locurile din jur erau pline de fugari îngroziţi, beoţienii trimiseră la Flamininus o solie. Tocmai în vremea cînd acestora nu li se îngăduia să între în castru, se nimeriră să vină şi acheii şi athenienii. Acheii însă avură mai multă înrîurire cu rugăminţile lor asupra lui Flamininus, deoarece, dacă n-ar fi obţinut pacea pentru beoţieni, ei erau hotărîţi să lupte şi să ducă războiul cot la cot cu romanii. Prin mijlocirea acheilor li se încuviinţă şi beoţienilor să se înfăţişeze comandantului roman, care le poruncise să predea pe vinovaţi. El le acordă pacea în schimbul unei amenzi de 30 de talanţi, după care ridică asediul.

XXX După cîteva zile s-au înfăţişat lui Filip cei zece împuterniciţi, trimişi din partea Romei, după chibzuinţa, cărora i s-a acordat pacea lui Filip[90], cu aceste condiţii[91]:

„Toate cetăţile Greciei, cele care erau în Europa ca şi cele din Asia, să se bucure de libertate şi să-şi aibă legile lor; din cele care fuseseră sub ascultarea lui Filip,

Scanned with CamScanner

regele Macedoniei să-şi retragă garnizoanele, să le libereze de trupe şi să le predea înainte de data jocurilor istmice[92].

Filip să-şi retragă garnizoanele şi din cetăţile care se aflau în Asia şi anume din Euromus, din Pedasiae[93], din Bargyliae, din Iassus, din Myrina[94], din Abydus, din Thasus şi din Perinthus[95], hotărîndu-se să fie lăsate slobode; în ce priveşte însă libertatea cianilor, Quinctius va scrie lui Prusias, regele Bithyniei, ce-au hotărît senatul roman şi cel zece trimişi. Filip să înapoieze romanilor prizionierii şi dezertorii, să predea toate vasele cu punţi, în afară de cinci nave, precum şi cea a regelui, greu de manevrat din pricina mărimii sale, care era mînată de 16 rînduri de vîslaşi. Să nu aibă mai mult de 5 000 de luptători şi nici un elefant. Să nu mai poarte nici un război dincolo de hotarele Macedoniei, fără porunca senatului roman. Să dea 1 000 de talanţi poporului roman, jumătate acuma, jumătate în rate, vreme de zece ani".

Valerius Antias susţine că romanii au impus regelui un tribut de cîte 4 000 de libre de argint anual, vreme de 10 ani; în schimb Claudius scrie de cîte 4 200 de libre de argint, vreme de 30 de ani, iar pentru vremea de faţă 20 000 de libre de argint. Tot el nu uită să adauge impunerea unei condiţii, şi anume, să nu poarte război cu Eumenes, fiul lui Attalus — acesta era atunci noul rege al Pergamului. Ca zălog pentru acest tratat romanii au primit ostaticii macedoneni, între care era şi Demetrius, fiul lui Filip.

Valerius Antias adăugă că i s-a dat în dar lui Attalus, fără să fie de faţă, insula Aegina[96] şi nişte elefanţi, iar rhodienilor, Stratonicea şi Cariae, precum şi alte oraşe pe care le stăpînise Filip. Athenienilor li s-au dat insulele Lemnos, Imbros, Delos şi Scyros.

XXXI În vreme ce toate cetăţile Greciei încuviinţau această pace, singuri aetolienii cîrteau într-ascuns împotriva hotărîrii celor zece împuterniciţi romani: „Literele tratatului sînt vorbăriile goală, menite să adumbrească în chip amăgitor ideea de libertate. Căci pentru care temei se prevede în tratat să se predea unele oraşe romanilor şi nu se dă şi numele lor, în schimb altora li se dă

Scanned with CamScanner

numele, hotărîndu-se să fie libere, fără să mai fie predate? Oare nu li se acordă libertatea celor din Asia, tocmai pentru că sînt mai la adăpost, datorită depărtării, iar cetăţilor din Grecia numite, tocmai pentru ca romanii să pună stăpînire pe ele, ca de pildă pe Corint, Chalcis, Oreus, Eretria, şi Demetrias?"

Aceste învinuiri nu erau în întregime neîntemeiate. Căci romanii se îndoiau în privinţa oraşelor Corint, Chalcis şi Demetrias, pentru că, într-adevăr, în decretul senatorial cu care fuseseră trimişi cei 10 împuterniciţi din Roma, li se recunoştea libertatea celorlalte oraşe ale Greciei şi Asiei, fără doar şi poate, însă asupra acestor trei oraşe trimişilor romanii li se poruncise să procedeze şi să ia hotărîri potrivit intereselor obşteşti şi convingerilor lor, aşa cum impun împrejurările şi nevoile republicii. Romanii se îndoiau că regele Antiochus va trece în Europa îndată ce va dispune de destule forţe. De aceea senatul nu voia să-i lase acele oraşe, cu poziţii atît de favorabile pentru a putea fi ocupate de Antiochus.

Quinctius purcese din Elalia la Anticyra, însoţit de cei 10 împuterniciţi romani, şi de acolo trecu la Corint. Acolo în adunare cei 10 trimişi ai Romei au dezbătut zile întregi problema libertăţii Greciei; Quinctius susţinea că: „toată Grecia trebuie eliberată dacă e vorba să li se scurteze limba aetolienilor, şi dacă romanii vor cu tot dinadinsul să insufle adevărată dragoste şi respect măreţiei renumelui de roman în faţa tuturor, şi dacă vor să trezească încrederea că romanii au trecut marea pentru a elibera Grecia, şi nu pentru a li se schimba stăpînii, venind romanii în locul lui Filip". Alţii, dimpotrivă, nu pomeneau o vorbă în legătură cu eliberarea acelor oraşe; ei susţineau că sînt mai la adăpost să rămînă cîtăva vreme sub ocrotirea garnizoanei romane decît să-l primească pe Antiochus ca stăpîn în locul lui Filip. În cele din urmă s-a luat următoarea hotărîre: „Corintul să fie înapoiat acheilor, dar să se instaleze totuşi o garnizoană romană în fortăreaţa Corintului[97]; Chalcis şi Demetrias vor rămîne sub ascultarea romanilor, pînă va dispare orice îngrijorare din partea lui Antiochus".

Scanned with CamScanner

XXXII Tocmai se apropia ziua hotărîtă pentru serbările istmice care s-au bucurat întotdeauna de o mare îmbulzeală, în primul rînd datorită firii acestui neam înclinată spre spectacole. La serbările istmice puteau fi văzute întreceri de tot felul, atît în ce privește arta și forța participanților, cît și în ce privește agilitatea lor, apoi datorită poziției favorabile a Corintului care, așezat lîngă două mări[98] diferite, înlesnea locuitorilor folosirea tuturor lucrurilor necesare oamenilor, și era totodată o piață de desfacere atît pentru mărfurile Asiei, cît și pentru cele ale Greciei. Atunci însă lumea grecească se adunase nu numai pentru împlinirea nevoilor lor obișnuite, ci erau nerăbdători și cuprinși de încordare să vadă care avea să fie înfățișarea viitoare a Greciei, și de ce soartă va avea parte fiecare dintre ei. Alții însă nu se frămîntau numai în tăcere, ci chiar exprimau fățiș ce gîndesc despre planurile urmărite de romani; aproape nimeni nu era convins că romanii vor renunța la întreaga Grecie.

Lumea se așezase să vadă spectacolul. Crainicul înaintă cu trîmbițașul, după datină, pînă în mijlocul amfiteatrului de unde îndeobește se anunța inaugurarea jocurilor, rostindu-se anumite fraze solemne în stihuri; la semnalul dat de glasul trîmbiței, toată lumea făcînd liniște, crainicul vesti următoarele:

„Senatul roman și comandantul suprem, F. Quinctius, după victoria asupra regelui Filip și înfrîngerea macedonenilor, poruncește să fie liberi, nesupuși nici unui tribut, și să se cîrmuiască după legile lor, corintienii, phocidienii, toți locrienii și insula Euboea, magnetii, thessalienii, perhaebii, acheii și phtioții". Erau înșiruiți locuitorii tuturor acestor neamuri care fuseseră supuși regelui Filip. Cînd s-a auzit glasul crainicului, bucuria dezlănțuită a întrecut orice închipuire omenească; aproape că nimănui nu-i venea să creadă cele ce auzise cu urechea sa, și oamenii se priveau unul pe altul, rămînînd uimiți, ca în fața unor năluciri visate în vremea somnului. În măsură în care cele auzite îi priveau pe fiecare, nedînd cîtuși de puțin crezare celor ce auziseră cu propriile urechi, îi întrebau pe vecinii lor. Cînd crainicul a fost chemat din nou, deoarece fiecare dorea nu numai să

Scanned with CamScanner

audă, dar să şi vadă pe vestitorul libertăţii lor, acesta rosti din nou aceleaşi cuvinte. Atunci bucuria a fost desăvîrşită şi sigură încît au izbucnit nemaipomenite strigăte şi aplauze, care s-au repetat în atîtea rînduri încît se învederea limpede că din toate bunurile omeneşti nici unul nu e mai presus şi mai scump ca libertatea. După aceasta jocurile s-au desfăşurat cu atîta repeziciune, încît nici sufletele, nici ochii unuia nu mai erau atenţi la spectacol; atît de mult le umpluse inimile un singur simţămînt, precumpănind în faţa tuturor celorlalte bucurii ale vieţii.

XXXIII De aceea, după terminarea jocurilor, toată lumea se îndreptă aproape alergînd către comandantul roman. Mulţimea aceasta atît de năvalnică, ce caută să se apropie de el, dornică să-i atingă dreapta lui, să-i arunce cununi şi panglici, era cît pe-aci să-i pună viaţa în primejdie. Însă lui Quinctius, în vîrstă de apropie 33 de ani, vigoarea tinereţii lui, cît şi bucuria că a avut parte de o glorie atît de deosebită, i-au hărăzit din belşug puteri ca să reziste. Revărsările entuziasmului nu s-au mărginit numai la acele clipe, ci multe zile de-a rîndul s-au manifestat din nou de la sine şi în cugete şi în cuvinte: „pe pămînt există un neam oarecare care poartă războaie pe cheltuială sa, cu truda şi primejduirea sa, pentru libertatea altora, şi asemenea dovezi nu le dă vecinilor sau oamenilor din preajma lor, ori locuind pe acelaşi continent cu ei, ci trece mările, ca să nu mai sălăşluiască în nici un ungher al pămîntului vreo stăpînire nedreaptă, pentru ca pretutindeni să aibă cea mai veşnică tărie, dreptul omenesc, dreptul dumnezeesc şi legea. Prin glasul unui singur crainic s-a vestit eliberarea tuturor oraşelor Greciei şi Asiei. Numai un suflet plin de bărbăţie a fost în stare să zămislească o asemenea năzuinţă, iar pentru înfăptuirea ei a fost nevoie şi de uriaşe virtuţi şi de nespus noroc“[99].

XXXIV După jocurile istmice, Quinctius şi cei 10 împuterniciţi ai Romei au dat ascultare soliilor regilor, noroadelor şi cetăţilor. Cei dintîi dintre toţi au fost chemaţi trimişii regelui Antiochus.

Scanned with CamScanner

Aceştia, întocmai ca la Roma, au făcut cam acelaşi declaraţii, rostite cu aceeaşi neobrăzare, fără să se sprijine pe vreun fapt temeinic; numai că acum romanii n-au mai spus pe ocolite, ca înainte cînd situaţia era îndoielnică, cîtă vreme Filip era în putere, ci l-au anunţat făţiş pe Antiochus să iasă din oraşele din Asia, pe care le stăpînisera Filip şi Ptolemaeus, să se ferească de a pune mîna pe cetăţile libere şi să nu le mai atace cu oştile; oraşele greceşti de pretutindeni trebuie să se bucure şi de pace şi de libertate. Înainte de orice i s-a atras atenţia lui Antiochus să nu treacă în Europa nici el însuşi şi nici oştile sale.

Lăsîndu-i pe aceşti soli ai regelui Antiochus să plece, a avut loc adunarea cetăţilor şi neamurilor greceşti; rezolvarea chestiunilor lor se aducea la îndeplinire cu atît mai repede, cu cît cei 10 trimişi romani le aduceau la cunoştinţa cetăţilor hotărîrile în privinţa fiecăreia în parte. Orestilor (acesta e un neam macedonean), deoarece rupseseră cei dintîi legăturile cu regele Filip, li s-au redat legile lor. Magneţii, perrhaebii şi dolopii au fost declaraţi de asemenea liberi. Neamului thessalienilor, în afară de acordarea libertăţii, li s-au dat şi Achaia Phtiotidă[100], în afară de Theba din Phtiotida şi de Pharsalus.

Pretenţiile aetolienilor în privinţa localităţilor Pharsalus şi Leucas, ca să li se înapoieze lor potrivit tratatului, au fost date pe seama senatului roman spre rezolvare. Phocida şi Locrida au fost realipite, potrivit unui nou decret, Aetoliei, aşa cum fuseseră şi mai înainte. Corintul, Triphylia şi Heraea — acesta e un oraş al Peloponezului — au fost înapoiate acheilor. Cei 10 împuterniciţi romani au acordat Oreum şi Eritreea lui Eumenes, fiul regelui Attalus. Însă Quinctius fiind împotriva acestei hotărîri, această singură chestiune a fost lăsată spre rezolvare pe seama senatului; şi acestor cetăţi senatul roman le-a acordat libertatea şi totodată cu acestea şi oraşul Carystus. Lui Pleuratus[101] i s-a dat Lychnidus şi ţinutul parthinilor; amîndouă aceste neamuri illyrice fuseseră sub ascultarea lui Filip. Trimişii romani au mai dispus ca Amynander să-şi păstreze forţăreţele pe care le cucerise de la Filip în timpul războiului.

Scanned with CamScanner

XXXV După ridicarea adunării, cei 10 trimiși romani, împărțindu-și între ei însărcinările, au purces fiecare în ținutul său, ca să redea libertate cetăților: P. Lentulus la Bargyliae, L. Stertinius, la Hephaistia, Thasus și în orașele Thraciei, — P. Villius și L. Terentius, la regele Antiochus, Cn. Cornelius la Filip.

Cornelius după ce-i dădu regelui în vileag însărcinările primite în privința chestiunilor mai lipsite de însemnătate, îl întrebă pe Filip dacă poate să dea ascultare unei poveți nu numai folositoare dar și sănătoase; cum regele îi mulțumi pentru aceasta și-l asigură că-i va fi recunoscător dacă-i va arăta ceva ce e în interesul său, Cornelius îl sfătui cu tot dinadinsul, pentru că Filip obținuse pacea, să trimită la Roma soli pentru a cere alianță și prietenie cu romanii, și ca nu cumva, dacă Antiochus va pune ceva la cale, să se poată învedera că el a stat în așteptare, căutînd momentul prielnic să ridice din nou armele.

Cornelius s-a întîlnit atunci cu Filip la Tempe în Thessalia. Deoarece regele i-a răspuns că va trimite numaidecît soli la Roma, Cornelius se duse la Termopylae[102], unde la anumite date hotărîte are loc adunarea grecilor care vin în mare număr și care se cheamă adunarea pylaică. Acolo Cornelius i-a povățuit în chip deosebit pe aetolieni să rămînă statornici în credință și în prietenie față de poporul roman. Unele dintre căpeteniile aetolienilor s-au jeluit întrucîtva că romanii nu mai nutresc aceleași simțăminte față de neamul lor, acum în urma biruinței, cum le-a nutrit în vremea războiului; alți aetolieni, mai plini de îndrăzneală, le-a adus învinuiri romanilor și au cîrtit împotriva lor, luîndu-i peste picior, spunînd că Filip nu numai că n-ar fi putut fi biruit fără aetolieni, dar că romanii n-ar fi fost în stare să treacă nici măcar în Grecia. Față de această atitudine, Cornelius, ca să nu fie nevoit să dea proporții lucrurilor luîndu-se la ceartă cu ei, le răspunse că dacă aetolienii vor trimite soli la Roma, vor dobîndi tot ce li se cuvine. De aceea, în urma încuviințării acestuia, s-a hotărît trimiterea unei solii de către aetolieni la Roma.

În chipul acesta, a luat sfîrșit războiul cu Filip.

Scanned with CamScanner

XXXVI Pe cînd se petreceau aceste evenimente în Grecia, în Macedonia şi în Asia, o conspiraţie urzită de sclavi era să învrăjbească din nou Etruria cu Roma. Pentru cercetarea şi înăbuşirea conjuraţiei a fost trimis praetorul M. Acilius Glabrio, căruia îi revenise jurisdicţia asupra cetăţenilor şi străinilor, împreună cu una din cele două legiuni urbane. Glabrio pe unii ... pe alţii[102 bis] strînşi la un loc i-a învins în luptă; din rîndurile lor mulţi au fost ucişi, mulţi luaţi prizonieri; după ce au fost bătuţi cu vergile, capii conjuraţiei au fost răstigniţi, iar ceilalţi înapoiaţi stăpînilor lor.

Consulii au plecat în provinciile lor. Marcellus a intrat în ţinutul boiilor, cu ostaşii obosiţi de un marş de o zi întreagă. Pe cînd îşi instala castrul pe o măgură oarecare, îl atacă Corolamus, un regişor al boiilor cu o oaste numeroasă, şi îi ucise ca la 3 000 de oameni. În această învălmăşeală au căzut şi vreo cîţiva bărbaţi de seamă, între care comandanţii trupelor aliate T. Sempronius Gracchus şi M. Iunius Silanus, precum şi tribunii militari ai legiunii a doua M. Ogulnius şi P. Claudius. Romanii însă şi-au întărit castrul şi l-au apărat cu străşnicie împotriva vrăjmaşilor, care, făloşi de lupta lor încununată de izbîndă, îl asaltau zadarnic. Apoi, în cursul aceloraşi zile, Marcellus şi-a îngrijit răniţii şi şi-a întremat ostaşii îmbărbătîndu-i după atîta spaimă trasă. Boiii, un neam foarte puţin răbdător să suporte plictiseala unei aşteptări, s-au împrăştiat pretutindeni prin fortăreţele şi satele lor. Marcellus, după ce a trecut Padul — după ce-i aţîţase să ridice armele şi pe cei din Comum — şi-a condus legiunile în ţinutul Comun, unde gallii insubri îşi aveau stabilită tabăra. Aceşti galli plini de semeţie datorită luptei date de boii cu cîteva zile mai înainte, dezlănţuiră atacul chiar în timp ce romanii mărşăluiau, şi chiar de la început atacul boiilor a fost atît de năprasnic încît i-au dat înapoi pe soldaţii din prima linie. Cînd Marcellus a băgat de seamă aceasta, temîndu-se ca nu cumva retrăgîndu-se, să fie daţi cu toţii peste cap, după ce a trimis împotriva insubrilor o cohortă de marsii, şi-a năpustit toate escadroanele de călăreţi latini asupra duşmanului. În două atacuri dezlănţuite unul după altul, romanii au zădărnicit avîntul

Scanned with CamScanner

năprasnic al dușmanului, izbutind să întărească mai întîi rezistența celei dintîi linii de bătaie romane, și după aceasta Marcellus a pornit cu întreaga-i oaste la un înverșunat atac. De astă dată gallii n-au mai fost în stare să susțină lupta, astfel încît au fost nevoiți să întoarcă spatele și să fugă împrăștiindu-se.

Valerius Antias scrie că în acea luptă au fost nimiciți peste 4 000 de gali și că au fost capturate 800 de steaguri ostășești, 732 care și numeroase salbe de aur, din care, după cum scrie Claudius, una foarte grea a fost depusă ca ofrandă lui Jupiter în templul lui de pe Capitoliu. În acea zi a fost cucerită și jefuită tabăra gallilor, și după cîteva zile s-a pus stăpînire și pe orașul comun. După aceasta, 28 de fortărețe gallice au trecut de partea consulului. Însă sînt controverse între analiști dacă consulul Marcellus și-a condus mai tîrziu oastea către ținutul boiilor, sau împotriva insubrilor, îndreptîndu-și greșeala înfrîngerii printr-o luptă încununată de izbîndă, sau dacă biruința cîștigată la Comun a fost zădărnicită de înfrîngerea suferită în lupta cu boiii.

XXXVII În vreme ce aceste evenimente se desfășurau, cu un aspect atît de felurit, în Gallia celălalt consul, Furius Purpurio, a intrat în ținutul boiilor, trecînd prin Tribus Sapinia[103]. Tocmai se apropia de Castrum Mutilum[104], cînd, temîndu-se să nu i se taie legăturile în același timp și de către boii și de către liguri, se întoarse cu armata sa pe același drum pe care o adusese, și ajunse la colegul său după un mare ocol, mergînd numai prin locuri deschise și tocmai de aceea, sigure. De acolo, după ce consulii își uniră armatele, străbătură mai întîi ținutul boiilor, pustiindu-l pînă la orașul Felsina[105]. S-au supus romanilor și acel oraș și celelalte redute din jurul lui și aproape toți boiii, în afară de tineret, care, înarmat pentru a porni după prădăciuni, se retrasese atunci în păduri dosnice. De acolo oastea romană a trecut în Liguria. Boiii, încredințați, că vor putea ataca pe neașteptate coloanele romane ce înaintau nepăsătoare, socotindu-se departe de dușman, s-au luat pe urmele lor, mergînd tulpilați prin păduri. Însă cum nu i-au putut ajunge pe romani, boiii trecînd repede,

Scanned with CamScanner

Padul cu vasele, după ce au devastat ţinutul laevilor şi al libuilor, tocmai cînd se întorceau de acolo pe la hotarele Liguriei, încărcaţi cu prăzi luate de la ţărani, nimeresc peste trupele romane în marş. S-a dezlănţuit o luptă mai năprasnică şi mai repede decît dacă, pregătiţi sufleteşte, s-ar fi măsurat într-un moment şi un loc anume hărăzit ciocnirii. Acolo s-a învederat limpede ce putere are mînia pentru stimularea[106] curajului. Căci romanii au luptat cu mult mai setoşi de măcel decît de biruinţă, încît abia dacă au lăsat un duşman în viaţă care să vestească înfrîngerea. Pentru această izbîndă a consulilor, în urma scrisorilor trimise de ei la Roma, s-au decretat rugăciuni publice vreme de trei zile. Scurtă vreme după aceasta, consulul Marcellus venind la Roma, senatul într-un glas i-a decretat triumful[107]. El a fost sărbătorit în vremea dregătoriei sale pentru izbîndirea asupra insubrilor şi comensilor. Marcellus i-a lăsat în schimb colegului său nădejdea triumfului asupra boiilor, deoarece împreună cu acesta învinsese acel neam, pe cînd dînsul suferise o înfrîngere. Multe trofee de ale duşmanilor au fost cărate pe căruţele capturate şi au fost luate steaguri ostăşeşti; s-au depus în vistieria statului 320 000 libre de aramă şi 234 000 libre de argint bigat[108]. Fiecare pedestraş roman a primit cîte 80 de aşi pe cînd călăreţii şi centurionii o sumă de trei ori mai mare.

XXXVIII În acelaşi an, regele Antiochus, după ce a iernat la Ephes, a incercat să readucă toate cetăţile Asiei în vechea lor stare de supunere. El credea într-adevăr că vor primi jugul fără greutate şi celelalte cetăţi, fie pentru că erau aşezate în cîmpie, fie pentru că nu se puteau bizui pe zidurile lor, pe arme şi pe tineret. Smyrna[109] şi Lampsacus[110] se declară libere; pentru Antiochus exista pericolul că, dacă li se va încuviinţa înfăptuirea năzuinţelor lor, calea Smyrnei o vor urma şi oraşele din Aeolida şi din Ionia, iar a Lampsacului, celelalte oraşe din Hellespont. De aceea Antiochus trimise din Ephes trupe ca să împresoare Smyrna şi porunci să atace şi Lampsacus cu trupele sale pe care le avea la Abydos, unde lăsă numai o neînsemnată garnizoană. Pe de o parte el căuta să vîre spaimă în aceste cetăţi prin forţa armelor:

Scanned with CamScanner

pe de altă parte încerca, prin trimişii săi care se adresau fie cu vorbe îmbietoare, fie cu mustrări pentru îndrăzneala şi îndărătnicia lor, să le fluture nădejdea că vor dobîndi în scurtă vreme ceea ce năzuiesc. Numai că Antiochus căuta să-i facă să înţeleagă limpede şi ei şi toţi ceilalţi că obţin libertatea de la rege nu datorită unui prilej favorabil. Însă în pofida acestor susţineri cetăţile îi trimiseră răspuns lui Antiochus că nu trebuie nicidecum să se mire şi nici să se supere, dacă n-au mai avut răbdare să aştepte şi să amîne cu sufletul împăcat împlinirea nădejdii libertăţii lor.

La începutul primăverii, regele, pornind cu flota din Ephes, se îndreptă spre Hellespont, poruncînd ca trupele de uscat să treacă de la Abydos la Chersones. După ce şi-a unit trupele de uscat cu cele navale lîngă Madytus, — un oraş din Chersones[111] — pentru că porţile cetăţii i se închiseseră, el a înconjurat cu oastea lui zidurile. Cetatea s-a predat cînd au început să fie făcute lucrările asediului. Tot datorită fricii s-au supus lui Antiochus şi locuitorii din Sestus, precum şi alte oraşe ale Chersonesului. De acolo regele s-a dus la trupele sale terestre şi navale de la Lysimachia[112]. Pentru că oraşul acesta l-a găsit pustiu şi aproape aşternut la pămînt din pricina dărîmăturilor — căci cu vreo cîtiva ani mai înainte Lysimachia fusese cucerită, prădată şi arsă de thraci — pe rege l-a cuprins rîvna de a întemeia din nou acest vestit oraş aşezat în poziţii atît de prielnice. De aceea a purces la treabă, întrebuinţînd totodată toate mijloacele: reclădea casele, zidurile şi pe de o parte pe unii dintre lysimachieni îi răscumpăra din robie, pe alţii, care se răzleţiseră prin Hellespont şi prin Chersones, îi căuta şi-i strîngea, pe alţii, înscriindu-i în rîndurile noilor colonişti, îi atrăgea cu nădejdea foloaselor; în sfîrşit, întrebuinţa orice cale să repopuleze Lysimachia; în acelaşi timp, pentru a înlătura primejdia din partea thracilor, Antiochus însuşi porni cu jumătate din trupele sale de uscat să pustiiască ţinutul învecinat al Thraciei, iar pe cealaltă parte de trupe navale, precum şi pe toţi aliaţii îi lăsă să lucreze la refacerea oraşului.

Scanned with CamScanner

XXXIX Cam în aceeaşi vreme, şi L. Cornelius, trimis de senatul roman să pună capăt vrajbei dintre regii Antiochus şi Ptolemaeus, s-a oprit la Selymbria[113] şi din cei 10 trimişi romani s-au îndreptat către Lysimachia, pe mare, Lentulus, venind din Bargyliae, iar P. Villius şi L. Terentius din Thasus. Tot acolo au venit şi L. Cornelius din Selymbria, şi după cîteva zile Antiochus din Thracia. La început, întîlnirea cu împuterniciţii romani şi apoi primirea lor s-a desfăşurat într-o atmosferă caldă şi binevoitoare. Însă cînd s-a început să se discute însărcinările şi actuala stare de lucruri din Asia, toţi s-au aprins. Romanii nu tăgăduiră că senatul roman nu-i e pe plac nici una din faptele lui Antiochus de cînd flota lui ridicase ancora, plecînd din Syria, şi erau de părere că „e drept ca să i se înapoieze lui Ptolemaeus toate cetăţile care fuseseră sub ascultarea lui ; în ce priveşte cetăţile pe care Antiochus pusese stăpînire cu diferite prilejuri, luîndu-le de la Filip, cînd regele Macedoniei era prins de războiul cu romanii, aceştia nu vor îngădui ca, după ce au înfruntat atîtea primejdii şi atîta trudă, atîta amar de ani, şi pe mare şi pe uscat, Antiochus să fie acela care să culeagă foloasele războiului, punînd mîna pe ele. Să zicem că sosirea lui Antiochus în Asia ar putea fi socotită de romani ca un fapt care nu-i priveşte, în schimb faptul că Antiochus a trecut în Europa cu toate trupele sale de uscat şi navale, nu poate fi privit ca o dovadă că el declară făţiş război romanilor ? Negreşit, regele va tăgădui, chiar de va trece în Italia ; numai că romanii nu vor aştepta pînă va fi el în stare să facă acest lucru".

XL Împotriva acestor învinuiri, Antiochus răspunse că el se miră pentru care temei iscodesc cu atîta stăruinţă ce a trebuit să facă el, regele Antiochus, sau pe ce tărîmuri ale pămîntului şi mărilor a fost el nevoit să cutreiere, şi că nu-şi dau seama că Asia nu-i priveşte pe romani ; ei nu trebuie cîtuşi de puţin să se intereseze ce face Antiochus în Asia, în aceeaşi măsură în care nici Antiochus nu se preocupă ce face poporul roman în Italia.

În privinţa lui Ptolemaeus, despre care romanii se plîng că i-au fost luate cîteva cetăţi, Antiochus le răspunse că

Scanned with CamScanner

între el şi Ptolemaeus există şi prietenie, şi că el va face totul ca în scurtă vreme dînşii să fie şi mai strînşi uniţi printr-o legătură de înrudire. De bună seamă el n-a căutat să ia vreun trofeu, profitînd de soarta vitregă a lui Filip, şi nici nu a trecut în Europa ca să lupte împotriva romanilor ; este însă încredinţat că se cuvine să fie sub ascultarea sa ţinuturile care au aparţinut cîndva regatului lui Lysimachus, după înfrîngerea[114] căruia, tot ce stăpînise el a ajuns în puterea lui Selecus, potrivit dreptului războiului[115]. Pe cînd strămoşii săi erau frămîntaţi cu alte griji, mai întîi Ptolemaeus şi apoi şi Filip au pus stăpînire pe unele părţi din acest regat, uzurpînd astfel un drept al altuia. De altfel, cine se îndoieşte că Chersonesul şi ţinuturile învecinate ale Thraciei, care sînt în jurul Lysimachiei n-au fost în stăpînirea lui Lysimachus ? El a venit aici potrivit străvechiului său drept să reia în primire acest ţinut, să ridice din nou din temelie Lysimachia distrusă de năvălirea thracilor, pentru ca fiul său Seleucus[116] să o aibă ca reşedinţă a regatului său.

XLI Pe cînd aceste discuţii durau de cîteva zile, a sosit vestea morţii regelui Ptolemaeus, veste care, fără a fi din sursă sigură, a contribuit ca totuşi convorbirile să nu aibă nici un rezultat. Amîndouă taberele se prefăceau că n-au aflat nimic ; pe de o parte L. Cornelius, care primise însărcinarea soliei la amîndoi regii, şi la Antiochus şi la Ptolemaeus, ceru un scurt răgaz pentru a lua contact cu Ptolemaeus, dorind să ajungă în Egipt înainte de a se face vreo schimbare în ce priveşte ocuparea tronului ; pe de altă parte, Antiochus era încredinţat că dacă va ocupa atunci Egiptul acesta va fi al său. De aceea, Antiochus, lăsîndu-i pe romani să plece, iar fiului său dîndu-i însărcinarea să rezidească Lysimachia cu toate trupele de uscat, aşa cum hotărîse, porneşte cu toată flota pînă la Ephes, trimiţîndu-şi împuterniciţi la Quinctius Flamininus pentru ca să trateze alianţa cu romanii şi să-l convingă că regele nu va întreprinde nici o acţiune.

Navigînd de-a lungul ţărmului, Antiochus ajunse în Lycia[117]. La Patara[118] însă, aflînd că Ptolemaeus e în viaţă, renunţă la hotărîrea de a pleca pe mare cu flota în

Scanned with CamScanner

Egipt. Îndreptîndu-se mai întîi spre Cypru[119], după ce Antiochus trecu de capul Chelidonium[120], a fost reţinut cîtăva vreme în Pamphylia[121] în împrejurimile rîului Eurymedon[122] din pricina răzvrătirii vîslaşilor săi. Pornind de acolo către gurile rîului Sarus[123], l-a prins o groaznică furtună, care i-a scufundat aproape întreaga flotă. Multe vase au fost sparte, multe aruncate pe ţîrm, multe aşa fel înghiţite de talazuri încît nici un ostaş n-a mai scăpat cu viaţă. Acolo au pierit un mare număr din oamenii săi, nu numai din rîndurile gloatei necunoscute ale vîslaşilor şi ostaşilor, dar şi dintre prieteni de seamă ai regelui. După ce culese rămăşiţele naufragiaţilor — situaţia se înfăţişă aşa fel încît nu putea să încerce cucerirea Cyprului — Antiochus se înapoie în Seleucia[124], în fruntea unei oştiri mai puţin arătoase decît cea cu care plecase. Acolo, după ce porunci ca flota să fie trasă la mal — căci iarna bătea la uşă — regele se duse în Antiochia, în tabăra lui de iarnă.

Aşa s-au petrecut lucrurile cu cei doi regi.

XLII La Roma anul acesta au fost desemnaţi *triumviri epulones*[125], pentru întîia dată, C. Licinius Lucullus, tribunul plebei, autorul legii pentru înfiinţarea acestei funcţiuni, precum şi P. Manlius şi P. Porcius Laeca. Aceşti triumviri au dobîndit prin lege dreptul de a purta *toga praetexta*, întocmai ca şi pontificii. Însă în cursul acelui an s-a iscat o mare vrajbă între quaestorii urbani A. Fabius Labeo şi L. Aurelius, şi întreg colegiul preoţilor. Era mare nevoie de bani, deoarece se hotărîse ca ultima rată a sumelor[126], împrumutate pentru război de către particulari, să le fie plătite de către stat. Quaestorii cereau augurilor şi pontificilor dajdiile de război pe care aceştia nu le achitaseră. În zadar au făcut preoţii apel la tribunii plebei; ei au fost nevoiţi să plătească pentru toţi anii în care nu dăduseră nimic.

În acelaşi an s-au stins din viaţă doi pontifici, care au fost înlocuiţi cu consulul M. Marcellus, în locul lui C. Sempronius Tuditanus, care murise ca praetor în Hispania şi L. Valerius Flaccus în locul lui M. Cornelius Cethegus. Şi augurul Q. Fabius Maximus murise foarte

Scanned with CamScanner

tînăr, înainte de a ocupa vreo dregătorie; nici în acel an n-a fost vreunul desemnat ca augur în locul lui. Apoi consulul M. Marcellus a ţinut alegerile consulare. Au reuşit la alegerile consulare, L. Valerius Flaccus şi M. Porcius Cato. Apoi au fost aleşi praetori C. Manlius Volso, A. Claudius Nero, P. Porcius Laeca, C. Fabricius Luscinus, C. Atinius Labeo şi P. Manlius.

În acel an aedilii curuli M. Fulvius Nobilior şi C. Flamininus au împărţit poporului grîu în valoare de două milioane de aşi de aramă, cu doi aşi baniţa. Sicilienii aduseseră acest grîu la Roma, în cinstea lui C. Flamininus şi a tatălui său. Flamininus a împărtăşit onoarea distribuirii cu colegul său.

S-au pregătit şi desfăşurat cu mare fast în fiecare zi serbările romane, timp de trei zile, în întregime. Aedilii plebei, Cn. Domitius Ahenobarhus şi C. Scribonius Curio, au adus în faţa judecăţii poporului pe numeroşi arendaşi ai islazurilor statului. Din amenzile luate de la aceştia, edilii au ridicat în insula Sicilia templul lui Faunus.

Jocurile plebee s-au desfăşurat din nou vreme de două zile şi cu acest prilej s-a dat şi un praznic.

XLIII Consulii L. Valerius Flaccus şi M. Porcius Cato, la idele lui Martie, în ziua în care au intrat în funcţie, au adus în discuţia senatului repartizarea provinciilor. Pentru că în Hispania războiul ameninţa să izbucnească din nou, senatul a hotărît că este nevoie în Hispania de un comandant din rîndul consulilor şi de o oaste consulară; consulii să se înţeleagă între ei, sau să tragă la sorţi provinciile Hispania Citerior şi Italia; dintre cei doi, aceluia căruia îi va cădea la sorţi provincia Hispania, să ia cu sine două legiuni şi 15 000 de aliaţi cu nume latin şi 800 de călăreţi, plecînd cu 20 de nave lungi; celălalt consul să recruteze două legiuni. Cu aceste trupe să fie apărată provincia Gallia, căci sînt îndeajuns aceste forţe după înfrîngerea suferită de insubri şi de boii, anul trecut. Cato a tras la sorţi Hispania, Valerius — Italia.

Apoi şi praetorii au tras la sorţi. Lui C. Fabricius Luscinus i-a căzut jurisdicţia urbană, lui V. Atinius Labeo, cea peste străini, lui Cn. Manlius Volso — Sicilia, lui Ap. Claudius Nero Hispania Ulterior, lui P. Porcius Laeca, —

Scanned with CamScanner

Pisae[127], ca să stea în spatele ligurilor; P. Manlius a fost desemnat ca ajutor al consulului în Hispania Citerior.

Lui T. Quinctius Flamininus i s-a prelungit comanda pe încă un an, hotărîndu-se să aibă la dispoziţie două legiuni, deoarece dădeau de bănuit nu numai Antiochus şi aetolienii, ci chiar şi Nabis, tiranul Lacedemonei. Dacă Flamininus mai are nevoie de întregirea efectivelor, consulii au primit porunca de la senat să-i înroleze trupe şi să i le trimită în Macedonia.

Lui A. Claudius, în afară de legiunea pe care o comandase Q. Fabius, i s-a încuviinţat să-şi recruteze 2 000 de pedestraşi şi 200 de călăreţi. S-a decretat un număr egal de recruţi pentru pedestrime şi cavalerie şi pentru P. Manlius în Hispania Citerior, dîndu-i-se şi legiunea care avusese în fruntea ei pe praetorul Q. Minucius.

De asemenea pentru P. Porcius Laeca — în drum spre Pisae, în Etruria — s-au decretat pentru regiunile învecinate cu Pisae 10 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi din armata pentru Gallia.

În Sardinia i s-a prelungit comanda lui P. Sempronius Longus.

XLIV După împărţirea în felul acesta a provinciilor, consulii au primit poruncă, potrivit unui decret pontifical, ca înainte de a pleca din cetate, să sărbătorească primăvara sacră[128], pe care praetorul A. Cornelius Mammula o făgăduise după hotărîrea senatului şi cu încuviinţarea poporului în vremea consulilor Cn. Servilius şi C. Flamininus. Primăvara sacră[29] a fost celebrată abia la 21 de ani de la ultima făgăduinţă.

Tot în acelaşi zile a fost ales şi sfinţit augurul C. Claudius Pulcher, fiul lui Appius, în locul lui Q Fabius Maximus,— acesta se stinsese din viaţă anul trecut.

În vreme ce lumea se mira că războiul care izbucnise în Hispania era privit cu nepăsare, a sosit o scrisoare din partea lui Q. Minucius în care arăta că el s-a luptat şi a izbutit în bătălia cu Budares şi Basadines, căpeteniile hispanilor, lîngă oraşul Turda[129 bis]; acolo au fost doborîţi 12 000 de vrăjmaşi, comandantul lor Budares a fost făcut prizonier, iar ceilalţi risipiţi şi puşi pe fugă. După ce s-a dat citire acestei dări de seamă s-a micşorat teama privi-

Scanned with CamScanner

toare la Hispania, din partea căreia lumea se aşteptase la un mare război.

Toate grijile s-au îndreptat atunci către regele Antiochus, după ce se înapoiaseră la Roma cei 10 trimişi. Aceştia au vorbit mai întîi despre cele ce s-au petrecut cu Filip şi în ce condiţii s-a încheiat pace cu acesta, arătînd că acum romanii sînt ameninţaţi de izbucnirea unui nou război, nu de mici proporţii, din partea lui Antiochus[130]: „acesta a trecut în Europa în fruntea unei uriaşe flote, cu o oaste de uscat fără seamăn, şi dacă, datorită unei deşarte nădejdi nu l-ar fi abătut de la planul năvălirii în Egipt, acţiune izvorîtă dintr-un zvon şi mai deşert, întreaga Grecie ar fi în curînd cuprinsă de vălvătăile războiului. Căci nici chiar aetolienii nu se vor potoli, fiind un neam pe de o parte atît de pornit mereu pe vrajbă, pe de alta şi mîniat împotriva romanilor. Mai sta înfipt în măruntaiele Greciei ca o cumplită pacoste, Nabis, care acum e tiranul lacedemonienilor, dar curînd, dacă i se va îngădui, va fi al întregii Grecii, fiind deopotrivă cu toţi faimoşii tirani şi prin firea lor hrăpăreaţă şi prin cruzimi. Dacă lui Nabis i s-ar încuviinţa stăpînirea Argosului, situat în inima Peloponezului, întocmai ca o fortăreaţă, după plecarea oştilor romane în Italia, zadarnic Grecia va fi eliberată de sub jugul lui Filip, dacă în locul unui rege de pe meleaguri mai îndepărtate va avea stăpîn pe acest tiran stabilit în apropierea ei".

XLV În vreme ce aceşti oameni cu atîta autoritate aduceau la cunoştinţa senatului, fapte pe care ei înşişi le cercetaseră la faţa locului, şi care prezentau o importanţă mai mare, senatul a găsit de cuviinţă să discute despre tiranul Nabis pentru că Antiochus, dintr-un motiv oarecare, se dusese în Syria.

Multă vreme s-a dezbătut dacă e îndeajuns temeiul de a se declara război, sau de a i se încuviinţa lui T. Quinctius să procedeze cum va socoti că e mai bine în interesul republicii; în ce priveşte situaţia lui Nabis Lacedemonianul, senatul a dat în seama lui T. Quinctius Flamininus această rezolvare, încredinţat că această chestiune clară, fie zorită, fie amînată, nu atîrnă atît de greu în cumpănă faţă de interesele supreme

ale republicii. Mai întîi se cuvine să se observe ce au de gînd să facă Hannibal şi carthaginezii, dacă romanii vor porni războiul cu Antiochus.

Şi oamenii din tabără potrivnică lui Hannibal, scriau aceleaşi lucruri căpeteniilor romane, cu care fiecare întreţinea legături de ospeţie, „că Hannibal a trimis soli şi scrisori la Antiochus şi că din partea regelui s-au înfăţişat la Hannibal într-ascuns împuterniciţii săi ; aşa cum pe fiecare nu le poţi îmblînzi prin nici un mijloc, la fel de neînduplecat şi de neîmpăcat este sufletul lui Hannibal: se tînguie că tînjeşte cetatea carthagineză de şedere şi lîncezeală, suspină din pricina braţelor încrucişate şi că nu poate fi trezită la viaţă decît prin zăngănirea armelor". Amintirea trecutului război nu numai purtat de acesta singur, dar şi pornit de el, dădeau temei acestor spuse.

Hannibal înverşunase împotriva sa printr-o nouă faptă, mulţi oameni de seamă din Carthagina.

XLVI În această cetate, în vremea aceea era la cîrma statului, fiind atotputernică, tagma judecătorească, cu atît mai mult, cu cît judecătorii erau pe viaţă. Averea, renumele şi viaţa tuturor atîrna de puterea lor. Cine ar fi adus o jignire numai unuia din această tagmă, îi avea pe toţi potrivnici, şi nu lipsea nici acuzatorul care să-l învinuie în faţa unor judecători potrivnici. În vremea regimului autotputernic al judecătorilor (care, dispunînd de prea multă putere, nici nu se purtau cu omenie). Hannibal, fiind desemnat praetor, ordonă să i se înfăţişeze quaestorul. Aesta nu ţinu cîtuşi de puţin seama de această poruncă, pentru că pe de o parte el făcea parte din tabăra potrivnică, iar pe de alta din quaestură el avea să păşească la treapta judecătorească, ordinul cel mai puternic din stat şi nutrea de pe acum simţămintele viitorului său rang. Într-adevăr, Hannibal, socotind o înjosire pentru el această purtare, trimise la quaestor un pristav ca să-l ridice. Luat pe sus pînă în adunarea poporului, Hannibal i-a adus învinuiri nu numai quaestorului, ci mai ales tagmei judecătoreşti, din pricina mijloacelor cărora, nici legile nici magistraţii nu mai însemnau nimic. Şi cînd Hannibal a băgat de seamă că discursul său e ascultat în chip pri-

Scanned with CamScanner

elnic şi că purtarea asupritoare a judecătorilor e supărătoare chiar şi pentru libertatea celor mai neînsemnaţi oameni, a propus o lege care a intrat numaidecît în vigoare şi prin care se prevedea ca judecătorii să se aleagă în fiecare an, şi nici un judecător să nu se mai aleagă doi ani la rînd. Numai că în măsura în care Hannibal cîştigase de partea sa dragostea poporului, prin această iniţiativă, în aceeaşi măsură supărase simţămintele unei mari părţi din fruntaşii Carthaginei.

El a mai adăugat şi un alt fapt, prin care, deşi era în sprijinul binelui obştesc, Hannibal a zădărît împotriva sa vrăjmăşiile multora.

Veniturile statului se iroseau fie datorită nepăsării, fie pentru că erau însuşite şi împărţite ca nişte prăzi între unii fruntaşi şi magistraţi ; pe lîngă aceasta le lipseau sumele de bani care se plăteau ca tribut romanilor în fiecare an, şi locuitorii erau ameninţaţi de biruri apăsătoare.

XLVII După ce Hannibal şi-a dat seama cît erau de mari veniturile statului de pe urma transporturilor pe uscat şi pe apă şi în ce scop se întrebuinţau, ce sume se cheltuiau pentru nevoile obişnuite ale republicii şi ce sume se iroseau prin însuşiri, el a declarat în adunare — şi s-a ţinut de făgăduială — că după achitarea sumelor de bani rămase neplătite, după trecerea tributului pe seama particularilor, republica carthagineză va fi destul de bogată pentru a achita romanilor sumele datorate.

Atunci însă aceia care-şi însuşiseră banii statului vreme de cîţiva ani şi care acum erau înspăimîntaţi, de parcă le-ar fi fost răpite averile lor, şi în acelaşi timp învrăjbiţi şi înverşunaţi că li s-a luat din mîini orice putinţă de jaf, îi întărîtau împotriva lui Hannibal pe romanii care, la rîndu-le, căutau pricină de ură. P. Scipio Africanus s-a împotrivit multă vreme acestei atitudini ; socotind că nu e la înălţimea demnităţii poporului roman să sprijine ura acuzatorilor lui Hannibal şi să amestece autoritatea statului roman în urzelile taberelor politice cartha-gineze ; pentru romani este îndeajuns faptul că l-au biruit pe Hannibal ; ei nu trebuie, asemenea unor acuzatori, să-i aducă învinuiri, să-l citeze şi să-l judece ; în cele din

Scanned with CamScanner

urmă totuşi, duşmanii lui Hannibal au înduplecat senatul roman să trimită împuterniciţi la Carthagina care să-l învinuiască pe Hannibal în faţa senatului, de acolo că întreţine legături cu regele Antiochus şi că urzeşte din nou războiul. Cei trei trimişi romani erau Cn. Servillius, M. Claudius Marcellus şi Q. Terentius Culleo.

După ce aceştia sosiră la Carthagina în urma îndemnului duşmanilor lui Hannibal, celor care îl întreba care e pricina sosirii lor, romanii le răspunseră că au venit să curme neînţelegerile ivite între Masinissa, regele numizilor şi carthaginezi. Îndeobşte s-a dat crezare acestui fapt: numai Hannibal nu se înşela că romanii îl caută pe el şi că numai astfel s-a acordat pace carthaginezilor ca să se ducă împotriva sa un război necruţător. De aceea Hannibal a hotărît să-şi plece capul în faţa vremurilor şi a ursitei sale şi, după ce şi-a pregătit dinainte toate cele trebuincioase pentru a fugi, ca să înlăture orice bănuială, toată ziua s-a tot plimbat prin for, însă cum s-a lăsat umbrele amurgului, îmbrăcat cu straie obişnuite, a ieşit pe poarta cetăţii, însoţit de doi tovarăşi care nu ştiau ce ţintă urmăreşte el.

XLVIII După ce caii au fost gata în locul unde poruncise în cursul nopţii, Hannibal a trecut la Byzacium[131] — aşa i se spunea acelei regiuni — şi a doua zi ajunse la mare la palatul său situat între Acylla[132] şi Thapsus[133]. Acolo s-a îmbarcat pe un vas pregătit şi echipat cu vîslaşi.

În felul acesta a părăsit Hannibal patria a cărei soartă a tînguit-o mai mult decît pe a sa. În aceeaşi zi a trecut în insula Cercina[134]. Cum acolo în port a găsit cîteva vase feniciene de transport, încărcate cu mărfuri, şi pentru că la debarcarea sa de pe navă lumea a dat buzna să-l salute, celor care l-au întrebat unde pleacă, Hannibal le-a poruncit să spună pretutindeni că el a fost trimis ca sol la Tyr. Totuşi, pentru că se temea că nu care cumva vreunul din acele vase plecînd noaptea la Thapsus sau la Hadrumetum, să dea de veste că el a fost văzut la Cercina, după ce porunci să se pregătească cele trebuincioase pentru oficierea unui sacrificiu, ordonă să fie poftiţi şi comandanţii vaselor şi negustătorii; totodată ei au fost ru-

Scanned with CamScanner

gaţi să aducă pînzele şi antenele de pe nävi, pentru ca să se facă un umbrar pentru cei ce luau masa pe ţîrm — căci atunci întîmplător era chiar toiul verii. Acel ospăţ a fost pregătit şi sărbătorit în cursul acelei zile cu tot fastul pe care-l permiteau împrejurările şi momentul. Masa s-a prelungit pînă noaptea tîrziu, bîndu-se vin zdravăn. Hannibal, fiindcă avu la îndemînă destulă vreme ca să-i păcălească pe cei ce erau în port, ridică ancora navei sale. Cînd în sfîrşit a doua zi s-au sculat şi ceilalţi meseni, toropiţi de somn şi de petrecere, pe lîngă faptul că era tîrziu, au mai pierdut cîteva ore şi cu întoarcerea la vase şi cu potrivirea pînzelor şi echipamentului navei.

La Carthagina, mulţimea norodului, deprinsă să-i facă mereu vizite lui Hannibal în locuinţa sa, s-a îmbulzit şi de astă dată în pridvorul casei sale. Cînd s-a răspîndit pretutindeni ştirea că Hannibal nu mai apare, gloatele s-au adunat în piaţă ca să-i întrebe unde se află căpetenia cetăţii lor. Şi unii spuneau că Hannibal şi-a pregătit fuga — ceea ce şi era de fapt — alţii însă că a fost răpus mişeleşte de romani; datorită acestui fapt lumea fremăta tot mai aprig. Ai fi putut vedea atunci, după chipurile diferite ale oamenilor, că unii erau pentru Hannibal, alţii împotriva lui, întocmai ca într-o cetate, în care cetăţenii sînt dezbinaţi în direcţii potrivnice prin ura ce şi-o nutresc unii altora. În sfîrşit, mai pe urmă li s-a dat de veste că acesta a fost văzut la Cercina.

XLIX Şi după ce trimişii romanilor au declarat în senatul carthaginez că senatorii romani au aflat mai înainte de faptul că regele Filip aţîţat din răsputeri de Hannibal, a pornit război cu poporul roman, iar de astă dată tot el a trimis scrisori lui Antiochus şi ştafete la aetolieni, cu care a urmărit să împingă Carthagina la ruperea tratatului, şi că de bună seamă Hannibal n-a plecat în altă parte decît la regele Antiochus, el nu se va potoli pînă nu va aprinde războiul pe întregul pămînt. Dacă punii vor să dea satisfacţie poporului roman, nu trebue să lase fapta lui Hannibal nepedepsită, dovedind că ceea ce a săvîrşit el s-a făcut din propria-i vrere fără ştirea statului carthaginez. Carthaginezii au răspuns că

Scanned with CamScanner

ei vor face ceea ce vor hotări romanii că e drept să facă.

Hannibal ajunse la Tyr după o călătorie lipsită de neajunsuri; acolo a fost primit cu tot felul de onoruri de întemeietorii Carthaginei, ca într-o a doua patrie, el, un bărbat atît de vestit pretutindeni. După un popas de cîteva zile la Tyr, porni mai departe cu nava spre Antiochia. Acolo auzi că regele a plecat în Asia şi că fiul lui Antiochus s-a dus la Daphne ca să prezideze solemnitatea jocurilor; Hannibal a fost primit cu toată atenţia de aceasta din urmă, dar totuşi n-a zăbovit şi a pornit mai departe.

Pe regele Antiochus l-a întîlnit apoi în Ephes, numai că acesta şovăia încă în sufletul său, neştiind ce să facă în privinţa războiului cu romanii. Însă sosirea lui Hannibal a atîrnat greu în cumpănă, căci l-a hotărît pe rege la război.

Totodată şi simţămintele aetolienilor s-au înstrăinat de romani, rupînd alianţa, pentru că împuterniciţii lor cerînd pentru Aetolia Pharsalus şi Leucas şi alte cîteva cetăţi, potrivit celui dintîi tratat, senatul roman i-a trimis din nou la T. Quinctius.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXIV

Scanned with CamScanner

I În răstimpul marilor războaie unele abia sfîrşite, altele ameninţînd să izbucnească[1], s-a întîmplat un fapt, deşi neînsemnat pentru a fi pomenit, din care s-a iscat o mare vrajbă din pricina pornirilor pătimaşe. Tribunii plebei, L. Valerius şi M. Fundanius, au propus în adunarea poporului desfiinţarea legii Oppia[2]. Tribunul plebei, M. Oppius, propusese pe vremea consulatului lui Q. Fabius şi Ti. Sempronius[3], în toiul războiului punic, această lege[4] prin care „era interzis oricărei femei să aibă mai mult de o jumătate de uncie de aur, să se îmbrace în veşminte ţipătoare[5], sau să se plimbe în trăsură trasă de cai, prin Roma sau prin vreun alt oraş. sau prin împrejurimi, mai mult de o mie de paşi[6], cu excepţia participării la sacrificiile publice". Tribunii plebei, M. şi P. Iunius Brutus[7], susţineau menţinerea legii Oppia, declarînd că nu vor îngădui abrogarea[8] ei. La tribună se înfăţişau mulţi nobili fie pentru a o susţine, fie pentru a o combate. Capitoliul era înţesat de mulţimea celor care sprijineau legea sau i se împotriveau; matroanele nu mai puteau fi oprite să iasă din pragul locuinţelor lor, nici de autoritatea mai marilor cetăţii, nici de buna cuviinţă, nici de respectul cuvenit soţilor lor, ci se înbulzeau umplînd toate uliţele oraşului şi toate intrările spre for. Ele îi rugau pe bărbaţii care coborîseră şi mergeau în for că acum cînd republica înfloreşte, cînd din zi în zi propăşeşte bunăstarea fiecăruia, a tuturor, să li se îngăduie şi matroanelor să se bucure de podoabele lor de altădată. Puhoiul femeilor se îngroşa din zi în zi; li se alăturau

Scanned with CamScanner

chiar şi cele din alte oraşe şi din tîrgurile din împrejurimi. Ele îndrăzneau să le aţină calea şi să-i roage chiar pe consuli şi praetori şi pe alţi dregători. Însă mai neînduplecat ca toţi în faţa oricărei rugăminţi era consulul M. Porcius Cato, care a rostit următoarea cuvîntare în sprijinul legii propuse spre aprobare.

II „Quiriţi! Noi azi am fi avut mai puţin de furcă cu toate femeile dacă fiecare dintre noi ar fi îndrumat pe mama familiei sale să respecte dreptul şi însemnătatea bărbatului său; acum libertatea noastră înfrîntă în cămin, din pricina neputinţei noastre, este călcată în picioare şi zdrobită de nestăpînirea femeilor, chiar şi aici în for, şi pentru că n-am fost în stare să le înfruntăm acasă pe fiecare în parte, tremurăm aici în faţa tuturor femeilor. Într-adevăr, eu socoteam că e o legendă plăsmuită aceea că pe o insulă oarecare, în urma unei urzeli din partea femeilor, tot neamul bărbătesc a fost nimicit[9]. Din partea nici unui alt neam nu ne va pîndi o primejdie mai mare, ca din partea femeilor dacă le vom îngădui să se adune laolaltă, să se consfătuiască la un loc şi să chibzuiască într-ascuns. Şi eu cu greu mă dumiresc în mintea mea dacă e mai urîtă fapta sau exemplul pe care îl dau femeile. Una din aceste două ne priveşte pe noi, consulii, şi pe ceilalţi magistraţi; cealaltă, mai mult pe voi, quiriţi. Căci de hotărîrea voastră, a celor care aveţi să vă duceţi acum la vot, depinde dacă ceea ce vi se propune vouă să votaţi este în interesul republicii, sau nu. Această răzvrătire a femeilor, fie că a izbucnit de la sine, fie de bună seamă din îndemnul vostru, M. Fundanius şi L. Valerius, nu ştiu dacă vina poate fi pusă în seama mai marilor cetăţii, sau dacă vă roşeşte mai mult obrazul vostru, al tribunilor, sau al nostru, al consulilor: al vostru, dacă v-aţi stîrnit femeile aducîndu-le aici pentru a răscoli învrăjbirile tribunilor; al nostru, dacă, aşa cum am fost nevoiţi să primim condiţiile plebei cîndva în urma retragerii[10] lor, şi acum la fel vom fi nevoiţi să le admitem prin retragerea colectivă a femeilor noastre.

Într-adevăr, puţin mai înainte am străbătut prin mijlocul convoiului de femei pînă în for nu fără să roşesc

întrucîtva. Căci dacă nu m-ar fi reţinut mai mult respectul de cinstea şi demnitatea faţă de fiecare femeie în parte decît a tuturora laolaltă, pentru a nu fi văzute că au fost dojenite de un consul, le aş fi spus: «Ce fel de obicei e acesta să daţi buzna în adunările publice şi să astupaţi drumurile şi să le aţineţi calea unor bărbaţi străini? Această rugăminte n-aţi putut-o adresa fiecare din voi, acasă, soţilor voştri? Oare sînteţi mai drăgăstoase cînd vă aflaţi în faţa altora decît acasă, cu alţi bărbaţi decît cu ai voştri?» De altfel, într-adevăr, nici în căminul vostru, în măsura în care simţul ruşinii ar fi reţinut pe matroane sub îngrădirile impuse de legile ei, nu s-ar fi cuvenit ca voi să vă îngrijiţi ce legi se propun sau se desfiinţează aici. Strămoşii noştri n-au îngăduit niciodată ca vreo femeie să săvîrşească o faptă, nici măcar de interes personal, fără consimţămîntul tutorelui[11] ei, şi au ţinut ca femeile să fie sub ascultarea părinţilor, fraţilor, soţilor; în schimb, noi, — dacă aşa place zeilor! — le permitem să se vîre în treburile publice şi să se amestece cu noi aproape şi în for şi în adunările poporului, şi la alegeri. Căci ce altceva fac acum femeile colindînd străzile şi pe la răscruci, în afară de faptul că unele sprijină propunerea tribunilor, iar altele sînt de părere că legea trebuie desfiinţată? Daţi frîu liber firii lor nestăpînite şi pornirilor lor nedomesticite, şi atunci să mai nădăjduiţi că vor avea o măsură în poftele lor, dacă voi nu o veţi face. Această oprelişte e cea mai neînsemnată dintre acelea pe care femeile le îndură cu sufletul neîmpăcat, fiind obligate fie de moravuri, fie de legi, să le respecte. Femeile jinduiesc după libertate, ba chiar să n-aibă nici un fel de îngrădire în toate privinţele (dacă vrem să spunem adevărul). Şi atunci dacă vor cuceri astăzi acest drept, ce vor mai încerca mîine?

III Aruncaţi-vă o privire înapoi asupra tuturor legilor femeilor, prin care strămoşii voştri le-au pus stavilă pornirilor lor pătimaşe, şi datorită cărora le-au făcut să fie supuse bărbaţilor lor; deşi ele sînt ţinute în chingi de aceste legi, totuşi abia puteţi să le înfrînaţi. Ce? Credeţi oare că dacă veţi îngădui acum să-şi însuşească cîte un drept, să vi le smulgă unul cîte unul, şi pînă la urmă să fie

Scanned with CamScanner

deopotrivă cu bărbaţii le veţi mai putea voi răbda? Îndată ce vor începe să vă fie egale, femeile vor fi numaidecît mai presus decît voi. Pe Hercules, ele se împotrivesc să se facă vreo nouă propunere împotriva lor: nu se roagă pentru înlăturarea unui drept, ci a unei nedreptăţi, ar zice cineva. Ba, mai mult, ele cer să desfiinţaţi legea a cărei propunere voi aţi încuviinţat-o prin votul vostru, pe care aţi aprobat-o prin aplicarea şi practica atîtor ani: adică înlăturînd această lege să le călcaţi pe celelalte. Nici o lege nu poate mulţumi îndeajuns pe toată lumea; se urmăreşte scopul ca legea să fie în folosul majorităţii şi al statului. Dacă o măsură legală va aduce vreo pagubă cuiva personal şi acesta va căuta s-o distrugă şi s-o desfiinţeze, ce rost ar mai avea să se voteze în adunarea poporului legi, pe care apoi cei împotriva cărora au fost votate să le poată înlătura? Totuşi, eu vreau ca voi să vă daţi seama care-i temeiul pentru care matroanele aleargă atît de tulburate prin oraş şi cu greu se stăpînesc să nu dea buzna chiar în for şi în adunarea poporului. Oare pentru ca să fie răscumpăraţi de la Hannibal părinţii, bărbaţii, copiii, fraţii lor? E departe o asemenea situaţie: şi de-a pururi să fie scutită republica de o asemenea soartă! Totuşi, cînd a fost o atare situaţie, voi aţi refuzat răscumpărarea, în pofida îndreptăţitelor lor rugăminţi. Dar pe acele femei nu le-a întrunit laolaltă nici dragostea şi nici îngrijorarea, ci un motiv religios: aveau de gînd să primească pe Mama Idaea[12], care sosea din Pessinunt, din Phrygia. Ce temei vrednic de a fi amintit însufleţeşte femeile pentru această atitudine de răzvrătire? «Ca să fim scînteietoare prin podoabele de aur şi prin veşmintele de purpură — mi se spune; — ca să ne plimbăm prin oraş în caleşti în zilele de sărbătoare şi de lucru ca unele care am triumfat asupra unei legi înfrînte şi desfiinţate în urma luării şi smulgerii voturilor voastre; ca să nu mai avem nici o îngrădire în faţa cheltuielilor şi nici a luxului?»

IV De multe ori m-aţi auzit pe mine cînd mă plîngeam nu numai de cheltuielile femeilor, de multe ori chiar de ale bărbaţilor, şi nu numai ale simplilor particulari, ci chiar de ale magistraţilor: cetatea e măcinată de două

Scanned with CamScanner

patimi felurite una față de alta, zgîrcenia și risipa, năpastă care a năruit toate marile imperii. Cu cît din zi în zi este mai înfloritoare starea republicii, cu cît crește și imperiul roman, — iată că acum am trecut în Grecia și în Asia, pline de ademeniri pentru tot felul de pofte, și ne-am însușit înseși comorile regilor, — cu atît mă îngrozesc mai mult: nu cumva aceste tezaure să pună ele stăpînire pe noi, în loc ca noi să le stăpînim pe ele. Statuile[13] aduse din Syracusa au fost vrăjmașe față de acest oraș, credeți-mă! Am auzit destul de mulți cetățeni proslăvind și minunîndu-se în fața podoabelor Corintului[14] și Athenei și luînd în derîdere statuetele de lut ale zeilor romani. Eu însă dau mai mare însemnătate tot zeilor noștri; ei ne sînt prielnice și nădăjduiesc să ne fie la fel și în viitor dacă vom îngădui să sălășluiască mai departe în locașurile lor.

Pe vremea părinților noștri, Pyrrhus[15] a ispitit cu daruri prin trimisul său, Cineas, nu numai sufletele bărbaților, ci și pe ale femeilor. Și legea Oppia încă nu fusese propusă în scopul îngrădirii luxului femeilor; cu toate acestea nici una dintre femeile romane n-a vrut să primească atunci vreun dar. Care credeți voi că a fost temeiul? A fost același pentru care strămoșii voștri n-au fost nevoiți să sancționeze nimic prin vreo lege în această privință, pentru că nu exista atunci nici un fel de lux care să fie îngrădit. Așa cum se cuvine să cunoști mai întîi bolile, și apoi leacurile lor, la fel și poftele pătimașe s-au ivit înaintea legilor, care le-au pus îngrădiri. Ce a determinat crearea legii Licinia[16] relativă la posesorii a 500 de jugăre, decît numai nesăturata lăcomie a acestora de a-și spori mereu moșiile? Ce anume a provocat apariția legii Cincia[17] împotriva darurilor și recompenselor, decît numai faptul că plebea începuse să devină tributară și birnică senatului? De aceea nu e de loc de mirare că nu s-a simțit nevoia nici de legea Oppia, nici de alta ca să îngrădească cheltuielile femeilor în vremea cînd ele nu primeau nici măcar aurul și nici purpura oferite în dar. Dacă Cineas ar colinda azi orașul cu acele daruri, ar găsi stînd pe străzile orașului multe amatoare care să le primească! Eu nu pot să mă dumiresc măcar care este

Scanned with CamScanner

pricina sau temeiul unor astfel de patimi! Este în adevăr o pornire firească să te simţi cuprins de ruşine sau de ciudă cînd vezi că unuia îi este îngăduit să aibă ceva ce ţie nu-ţi e permis; cînd însă toate femeile se gătesc deopotrivă, de ce se mai teme fiecare dintre voi că e privită de sus de celelalte? De bună seamă, cel mai nepotrivit lucru este ca cineva să se simtă ruşinat din pricina cumpătării şi sărăciei sale, dar tocmai împotriva ambelor neajunsuri vă apără această lege, de vreme ce nu îngăduie să aveţi ceea ce nu aveţi. «Dar tocmai punerea mea pe aceeaşi treaptă cu alta n-o pot răbda» — spune cea bogată. «De ce să nu mă fălesc cu aurul şi purpura ca să mă vadă toată lumea?» De ce să stea ascunsă sărăcia unor femei sub acoperămîntul acestei legi, aşa fel încît să pară că ar avea, fiindcă nu este îngăduit de lege să arate? Oare, cetăţeni, vreţi să aruncaţi sămînţă vrajbei în soţiile voastre, pentru ca cele bogate să vrea să aibă ceea ce nici una din celelalte nu poate avea, iar cele sărace să se întindă peste puterile lor, pentru a nu fi privite din această pricină cu ochi răi? Numai vă va începe să li se înroşească obrazul atunci cînd nu vor avea nici un motiv, în schimb cînd se va cuveni într-adevăr să se ruşineze, nu se vor mai ruşina. Cea cu dare de mînă îşi va face rost de găteli dintr-ale sale proprii, cea care nu va avea, le va cere soţului său. Vai şi amar şi de bărbatul care va fi rugat stăruitor şi de cel care nu va fi rugat, cînd va vedea că altul i-a dăruit unei femei, ceea ce el nu i-a putut dărui! Acum femeile se adresează îndeobşte în piaţa publică unor bărbaţi străini, şi ceea ce e mai supărător, le cer lege şi voturi, şi din partea unora au şi obţinut încuviinţarea. Această lege însă va fi şi în dauna intereselor tale şi împotriva avutului tău, şi a copiilor tăi. Îndată ce legea va înceta să pună o stavilă cheltuielilor soţiei tale, atunci tu niciodată n-o vei mai stăpîni. Să nu credeţi, quiriţi, că situaţia se va înfăţişa cum a fost înainte de a se vota această lege. Eşti mai la adăpost dacă nu aduci învinuiri unui ticălos, decît dacă îl ierţi; la fel şi luxul şi risipa, dacă n-ar fi fost zădărîte, ar fi fost mai lesne de îndurat din partea lor, decît vor fi acum, întocmai ca şi fiarele cărora li se va da drumul

Scanned with CamScanner

după ce au fost întărîtate. Eu sînt de părere, quiriţi, că nu trebuie desfiinţată în nici un chip legea Oppia. Doresc ca tot ce veţi face, toţi zeii să vă ajute să duceţi la bun sfîrşit!"

V La sfîrşitul acestei cuvîntări, după ce tribunii plebei, care declaraseră că se vor împotrivi desfiinţării legii, au adăugat cîteva cuvinte în acelaşi sens, L. Valerius a rostit următorul discurs în sprijinul propunerii făcute de el:

„Dacă numai nişte simpli particulari ar fi venit în faţa noastră, fie pentru a sprijini, fie pentru a combate ceea ce propunem noi, aş socoti şi eu că s-a vorbit îndeajuns despre această lege şi de către unii şi de către alţii, şi aş fi aşteptat în linişte votul vostru; acum însă, de vreme ce însuşi consulul M. Porcius, un bărbat foarte serios, a combătut propunerea noastră nu numai cu autoritatea lui care atîrnă îndeajuns de greu prin ea însăşi în cumpănă, ci printr-un discurs şi lung şi îngrijit, e nevoie să-i răspund în cîteva cuvinte. El totuşi a cheltuit mai multe vorbe cu dojenirea matroanelor decît cu combaterea propunerii noastre: şi aceasta, ca să stîrnească îndoiala dacă ceea ce fac femeile — şi el nu aprobă — fac din propriul lor imbold sau dacă nu cumva din îndemnul nostru. Eu voi apăra cauza însăşi, nu pe noi, deoarece învinuirile consulului sînt vorbe; nu aduce nici o faptă ca temei. El a rostit cuvinte ca: «întrunire» şi «răzvrătire», cîteodată a pomenit de «retragarea colectivă a femeilor», pentru că femeile v-au rugat în public ca acum cînd este pace şi republica în înflorire şi fericire, să desfiinţaţi legea, întocmită în vremurile de război. Eu ştiu că aceste cuvinte, precum şi altele, sînt vorbe mari — care sînt într-adins căutate pentru a exagera realitatea. Cu toţii ştim că M. Cato nu e numai un orator aspru, ci din cînd în cînd chiar înspăimîntător, cu toate că prin firea lui e un om blînd. Căci, la urma urmei, ce fapt nou au săvîrşit femeile, de vreme ce s-au înfăţişat într-un număr atît de mare în piaţa publică pentru o chestiune care le priveşte pe ele? Oare n-au mai apărut niciodată în public în trecut pînă în această vreme? Voi răsfoi însăşi scrierea ta *Originile*[18] pentru a te combate. Află deci de cîte ori au făcut femeile acest lucru şi

Scanned with CamScanner

chiar totdeuna pentru binele obştesc. La început, pe vremea domniei lui Romulus, şi pe cînd romanii se măsurau în lupta chiar în mijlocul forului, după ce Capitoliul fusese cucerit deja de sabini, nu s-a pus oare capăt bătăliei numai în urma grabnicei intervenţii a femeilor, aşezate la mijloc între cele două linii de bătaie? Ce după alungarea regilor, după ce legiunile volscilor avîndu-l în frunte pe M. Coriolanus[19] şi-au aşezat tabăra la a cincea piatră militară, oare nu matroanele au fost acelea care au întors din drum trupele vrăjmaşe care ar fi năruit acest oraş? Apoi cînd Roma a fost cucerită de galli, cu ce bani a fost răscumpărată cetatea? Oare nu matroanele au fost acelea care au adus aurul în piaţa publică, toate învoindu-se în această privinţă? În ultimul război (ca să nu pomenesc de fapte prea vechi), atunci cînd a fost nevoie de bani, oare nu văduvele au fost acelea care au ajutat vistieria statului, şi în vreme ce erau chemate şi zeităţi noi pentru a ne sprijini, căci căzusem în restrişte, nu matroanele au fost acelea care au plecat de pretutindeni pînă la mare, ca s-o primească pe zeiţa Mater Idaea? «Nu sînt aceleaşi temeiuri!» — ar zice cineva! Însă nici eu nu mi-am propus să asemui temeiurile şi e de ajuns să arăt că nu s-a petrecut nici un fapt nou. Însă nimeni n-a fost cuprins de mirare că în chestiuni care privesc îndeobşte pe toţi bărbaţii s-au amestecat şi femeile, şi în schimb sîntem uimiţi de cele ce au făcut ele într-o chestiune care le priveşte anume numai pe ele? Dar la urma urmei ce au făcut femeile? Grozav de fudule urechi mai avem noi, zău, dacă nouă, ca stăpîni, nu ni-e silă de rugăminţile sclavilor, şi în schimb ne revoltăm cînd ne roagă nişte femei cinstite.

VI Vin acum la chestiunea care e în discuţie. Consulul, în cuvîntarea lui, a arătat două aspecte: el şi-a arătat indignarea îndeobşte pentru desfiinţarea oricărei legi. şi îndeosebi împotriva legii care a fost propusă în scopul îngrădirii luxului femeilor. Acea parte din cuvîntarea sa în care a vorbit despre legi, în general, a părut vrednică de un consul; cea de-a doua, împotriva luxului, se potrivea cu moravurile sale, foarte aspre. Dar există primejdia ca nu cmva să fiţi prinşi de vreo părere greşită, dacă nu

Scanned with CamScanner

vă voi dovedi netemeinicia ambelor sale susţineri. Într-adevăr, nu se cuvine să se desfiinţeze nici una din acele legi care au fost create nu pentru o vreme oarecare, ci pentru vecie şi în scopul de a ne folosi de ele în permanenţă; o astfel de lege nu trebuie să se desfiinţeze decît numai dacă sau experienţa ne impune să renunţăm la ea, sau cînd, datorită schimbării situaţiei politice din stat, legea nu mai este de trebuinţă; dar la fel sînt încredinţat că şi legile cărora numai împrejurările le-au dat naştere, legile pieritoare ca să zic aşa, trebuie abrogate o dată ce acele împrejurări au dispărut; în vreme de pace sînt desfiinţate legile aduse de război, în vreme de război se înlătură de cele mai multe ori cele din vreme de pace, aşa cum un corăbier într-un fel cîrmuieşte nava pe vreme bună şi altfel pe furtună. Deoarece temeiul acestei deosebiri se bizue pe însăşi firea lucrurilor, atunci legea pe care noi o desfiinţăm, la urma urmei, din care categorie face ea parte? Oare aceasta e o lege veche, din epoca regilor, care a apărut o dată cu întemeierea Romei însăşi? Oare face parte din acele legi scrise mai pe urmă, în cele 12 table de către decemvirii aleşi pentru a înfăptui un cod de legi? De vreme ce strămoşii noştri au socotit că nu se poate apăra cinstea matroanelor fără aceste legi, oare am ajuns noi să ne temem ca o dată cu abrogarea acestei legi să nu se desfiinţeze şi cinstea şi curăţenia sufletească a femeilor? Însă cine nu ştie că această lege e nouă şi că a fost înfăptuită cu 20 de ani înainte, pe vremea consulilor Q. Fabius şi Ti. Sempronius. Cîtă vreme matroanele au vieţuit atîţia ani în cea mai desăvîrşită neprihănire, la urma urmei şi fără această lege, de unde se poate ivi vreo primejdie, că în urma desfiinţării acestei legi, matroanele au să se desfete în lux şi risipă? Căci dacă legea aceasta, sau cea veche, a fost înfăptuită ca să pună capăt poftelor dezmăţate ale femeilor, atunci ar trebui să ne fie teamă ca nu cumva să se trezească din nou poftele o dată cu desfiinţarea legii. Numai că împrejurările înseşi vor dovedi pentru ce s-a creat legea.

În Italia, Hannibal, după ce ne-a biruit la Cannae, a pus stăpînire întîi pe Tarentum, apoi pe Alpi şi la urmă pe Capua. Se învedera că avea să înainteze cu oastea sa către oraşul Roma. Aliaţii se rupseseră de noi; nu mai

Scanned with CamScanner

aveam ostaşi pentru întregirea efectivelor, nici marinari din rîndurile aliaţilor pentru echipajele flotei, nici bani în vistierie; cumpărăm sclavi, cărora le puneam arma în mînă cu condiţia însă ca preţul să fie achitat stăpînilor lor după terminarea războiului; la fel, publicanii[20] declaraseră că ei vor pune la dispoziţia statului, cu plata după terminare războiului[21] cerealele, precum şi celelalte mijloace pe care le cereau nevoile războiului. Noi, cetăţenii, puneam la dispoziţia statului sclavi pentru echipajele de vîslaşi, fiecare potrivit veniturilor noastre, întreţinîndu-i pe spezele noastre. Aduceam în tezaurul statului tot aurul şi argintul nostru, în urma pildei date în această privinţă de senatori; văduvele şi minorii aşijderea puneau la îndemîna vistieriei statului banii lor. Se hotărîse apoi să nu mai avem în locuinţele noastre aur şi argint lucrat decît o anumită cantitate, şi la fel şi argint şi aramă în monede bătute. Oare în asemenea împrejurări matroanele se lăfăiau în lux şi podoabe, încît să fie nevoie de legea Oppia pentru a îngrădi aceste apucături, atunci cînd senatul a poruncit să se suspende doliul vreme de 30 de zile, pentru ca nu cumva din pricina jalei tuturor femeilor să se întrerupă sacrificiile pentru Ceres? Oare cine nu-şi dă seama că această lege a apărut din pricina lipsurilor şi nenorocirilor cetăţii, de vreme ce a trebuit ca toţi cetăţenii să vină cu banii lor personali pentru uşurarea nevoilor statului, şi că această lege va dăinui, atîta vreme cît va dăinui şi cauza apariţiei acestei legi? Căci dacă, siliţi de împrejurări, se cuvine să păstrăm întotdeauna ceea ce a decretat senatul sau a hotărît poporul, atunci pentru ce mai înapoiem particularilor banii? Pentru care temei plătim cu bani gheaţă furniturile date statului? Pentru ce nu mai cumpărăm sclavi, ca să fie înrolaţi la oaste? Pentru ce nu mai dăm noi, particularii, vîslaşi, aşa cum am dat atunci?

VII Toate celelalte tagme şi toţi oamenii vor simţi schimbarea în mai bine a republicii. Oare nu vor ajunge şi la soţiile voastre roadele păcii şi ale liniştei obşteşti? Noi, bărbaţii, ne folosim de veşminte de purpură; cu prilejul îndeplinirii magistraturilor şi preoţiilor ne îmbrăcăm cu *toga praetexta;* copiii noştri se înveşmîntează în

Scanned with CamScanner

astfel de togă tivită cu purpură, la fel magistraţii din colonii şi municipii şi chiar aici, în Roma, se îmbracă cu *toga praetexta* şi categoria aceea atît de neînsemnată a inspectorilor[22] de cartier care au dreptul de a purta această podoabă nu numai cît sînt în viaţă, ci şi morţi, cînd sînt încineraţi. Şi noi, în schimb, le vom interzice femeilor folosinţa purpurii? Şi cînd ţie, bărbatului, ţi-e îngăduit să ai o dungă de purpură pe straiele tale, în schimb pe mama familiei tale n-o vei lăsa să aibă vestuţa de purpură, iar calul tău va fi împodobit cu valtrap, ca să fie mai frumos decît îmbrăcămintea soţiei tale? În faptul că purpura se uzează şi se distruge, eu văd un nedrept motiv, dar totuşi constituie un oarecare pretext al îndărătniciei voastre. De ce aveţi atîta răutate şi în privinţa aurului, la care nimic nu se pierde, în afară de preţul lucratului lui? În aur găseşti mai degreabă un mijloc de sprijin şi pentru nevoile personale, şi pentru cele obşteşti, aşa cum aţi şi dovedit. Consulul spunea că nu există nici o rivalitate între femei, una faţă de cealaltă, atunci cînd nici una nu mai are podoabe. Dar, pe Hercules, cînd văd că soţiilor aliaţilor cu nume latin li-i ingăduită purtarea unor asemenea podoabe, care lor li s-au luat, nu vor fi toate îndurerate şi revoltate, de vreme ce acelea arată ca nişte femei de seamă strălucind prin aur şi purpură, şi în vreme ce se plimbă în trăsuri, matroanele romane le însoţesc pe jos, de parcă sediul puterii romane s-ar afla în cetăţile acelora şi nu în ale lor. Acest fapt ar putea să rănească şi sufletele bărbaţilor; atunci nu vă daţi seama cît de jignite vor fi plăpîndele femei care sînt impresionate chiar de un lucru fără însemnătate? Ele nu pot avea parte de magistraturi, nici de preoţii, nici de triumfuri, nici de insemne, nici de decoraţiile sau de trofeele de război; găteala, podoabele şi dichisul, acestea sînt distincţiile femeilor, de acestea se bucură şi cu acestea se făiesc; aşa denumeau strămoşii noştri lumea femeilor.

Dar ce altceva leapădă femeile în doliu decît purpura şi aurul? Şi ce îmbracă din nou, după ce s-a sfîrşit doliul? Ce pun cu prilejul rugăciunilor de mulţumire şi al slujbelor publice decît nişte podoabe mai deosebite? Adică dacă veţi desfiinţa legea Oppia, nu va depinde

tot de hotărîrea voastră dacă soţia să fie ori nu oprită de la ceva pe care, acum, legea îi interzice? Oare fiicele, soţiile şi surorile vor fi mai puţin supuse unora dintre voi? Totuşi niciodată o femeie nu se descătuşează de tutelă, cîtă vreme ai săi sînt în viaţă, şi ele însile urăsc libertatea pe care le-o pricinuieşte văduvia şi moartea părinţilor. Femeile doresc ca podoabele lor să depindă mai degrabă de buna voastră plăcere decît de legi; şi voi se cuvine să le ţineţi sub ascultarea şi sub protecţia voastră nu să le socotiţi roabele voastre, căci ele vor mai degrabă să vă spună părinţi şi soţi decît stăpîni. Consulul, mai adineauri, întrebuinţa cuvinte urîte, pomenind de răzvrătirea şi retragerea colectivă a femeilor. Da, într-adevăr există primejdia ca şi ele să ocupe Muntele Sacru sau Aventinul, întocmai ca odinioară plebea învrăjbită. Orice veţi hotărî voi, slabele femei trebuie să îndure. Dar şi voi, cu cît aveţi mai mari puteri, cu atît sînteţi datori să fiţi mai cumpătaţi cînd vă folosiţi de ele“[23].

VIII Puhoiul femeilor a fost cu mult mai mare a doua zi, după ce s-au rostit cuvîntări în sprijinul sau împotrivă legii Oppia, revărsîndu-se cu toate în piaţa publică, de unde, într-un singur convoi, s-au postat în faţa porţilor casei tribunilor care se împotriveau propunerii colegilor lor. Ele nu s-au îndepărtat de acolo pînă cînd aceşti tribuni ai plebei n-au renunţat la opoziţia lor. După aceea nimeni n-a mai stat la îndoială că toţi vor vota în unanimitate desfiinţarea legii.

Legea Oppia a fost abrogată după douăzeci de ani de la votarea ei.

După ce legea Oppia a fost desfiinţată, consulul M. Porcius Cato a plecat numaidecît în portul Luna[24] cu 25 de vase lungi, dintre care cinci erau ale aliaţilor, după ce ordonase şi oastei să se adune tot acolo. În urma unui edict trimis de-a lungul întregului ţărm maritim, după ce a concentrat în portul Luna tot soiul de vase, a plecat de acolo, dînd poruncă flotei să-l urmeze către Portul Pyrineilor[25] de unde va porni cu întreaga flotă împotriva duşmanului.

Scanned with CamScanner

Trecînd pe la poalele munţilor Ligustini şi pe lîngă Golful Gallic, toate vasele s-au adunat în ziua pe care o fixase Cato. De acolo s-a ajuns la Rhoda, de unde a fost alungată prin forţa armelor garnizoana hispană care se găsea în fortăreaţă. Din Rhoda, ajutaţi de un vînt prielnic, romanii au ajuns la Emporiae. Acolo, toate trupele, în afară de marinarii aliaţi, au fost debarcate pe uscat.

IX Încă de pe atunci cele două oraşe ale Emporiei erau despărţite printr-un zid. Într-unul locuiau grecii, de baştină din Phocida, ca şi massilienii, iar în celălalt hispanii. Însă pe cînd oraşul grecesc avea un intrînd în mare, şi era împrejmuit de un zid în lungime de aproape 400 de paşi, cel al hispanilor era mai departe de mare, şi era înconjurat de un zid lung de 3 000 de paşi. Peste aceste două neamuri, divinul Caesar a adus al treilea rînd de colonişti romani, după ce-i biruise pe fiii lui Pompei! Astăzi toate acestea s-au contopit într-unul singur, după ce li s-au acordat cetăţenia romană, întîi hispanilor, la urmă şi grecilor. Ar fi stîrnit uimire celui care ar fi privit atunci acest oraş care era deschis într-o parte, spre mare, iar în cealaltă, expus primejdiei hispanilor — un neam atît de sălbatic şi de războinic; s-ar fi putut întreba cum de s-au putut apăra atunci grecii? Numai disciplina a fost ocrotitoarea celor mai slabi, căci, datorită ei, cel ce se teme izbuteşte să se menţină cît se poate de bine între neamuri mai puternice. Grecii îşi întăriseră foarte bine acea parte a zidului îndreptată către ogoare, aşezînd în această regiune o singură poartă pe care o supraveghea neîntrerupt unul dintre magistraţi. În timpul nopţii, o treime din cetăţeni făceau de strajă pe ziduri; făceau de strajă sau schimbau rondurile nu ca o simplă deprindere, ori ca dovadă că respectă legea, ci ca şi cum însuşi duşmanul s-ar fi găsit în faţa posturilor lor. Grecii nu primeau în oraşul lor pe nici un hispan. La rîndul-le, nici ei nu ieşeau de fel, cu nesocotinţă, din oraş spre aceştia. În schimb, înspre mare erau slobode toate ieşirile. Pe poarta dinspre oraşul hispanilor, grecii nu ieşeau niciodată altfel decît în număr mare,

Scanned with CamScanner

cam a treia parte, cei care fuseseră de strajă în noaptea trecută. Ieşirea din oraş pe uscat era necesară pentru că hispanii, nepricepîndu-se la navigaţie, pe de o parte, se bucurau de schimburile comerciale cu grecii, şi ei voiau să cumpere mărfurile care se aduceau pe mare din ţări străine, iar pe de altă parte, doreau să-şi vîndă şi ei roadele ogoarelor lor. Dorinţa acestor schimburi reciproce îi forţase pe hispani să-şi ţină oraşul deschis pentru greci. Hispanii se socoteau mai la adăpost datorită şi faptului că se simţeau ocrotiţi de umbra prieteniei cu romanii, pe care o cultivau cu aceeeaşi credinţă ca şi massilienii, cu toate că erau mai puţin puternici ca aceştia. Chiar atunci hispanii au primit îndatoritori şi cu multă bunăvoinţă pe consul şi oastea lui Cato a zăbovit acolo cîteva zile pînă a făcut recunoaşterile necesare ca să afle unde sînt şi cîte trupe are duşmanul. Şi pentru ca în această vreme să nu stea nimeni cu braţele încrucişate, Cato a folosit timpul instruind trupele. Era tocmai anotimpul cînd hispanii îşi aveau grînele pe arii. De aceea negustătorii au fost opriţi să cumpere cereale şi-i trimise la Roma, spunîndu-le: „Războiul se va întreţine prin sine însuşi". Pornind din Emporiae, Cato trece prin foc şi sabie ţinutul vrăjmaşilor şi pretutindeni lumea fuge îngrozită.

X Tot în aceeaşi vreme, M. Helvius[26], care cobora din Hispania, de dincolo de Ebru, în fruntea unei oşti de 6 000 de oameni daţi de praetorul Ap. Claudius, întîlneşte în cale un puhoi uriaş de trupe de celtiberi ce se năpusteau asupra oraşului Iliturgi. Valerius scrie că: „acolo au fost 20 000 de celtiberi, dintre aceştia au fost nimiciţi 12 000, iar după supunerea oraşului Iliturgi, au fost măcelăriţi toţi tinerii volnici de a purta armele". Plecînd de acolo, Helvius a ajuns la castrul lui Cato; pentru că întregul ţinut era la adăpost din partea oricărui duşman, după ce a trimis trupele înapoi în Hispania, de dincolo de Ebru, el a plecat la Roma; războiul fiind încununat cu izbîndă, la intrarea lui în cetate a fost primit cu ovaţii.

Helvius a adus în tezaurul statului 14 732 de libre de argint brut şi 17 023 libre de argint în monede bigate[27],

Scanned with CamScanner

precum şi alte 120 438 de libre de argint din minele de la Osca[28]. Temeiul pentru care senatul i-a refuzat triumful a fost că Helvius luptase sub auspiciile altuia, şi într-o provincie străină; că se întorsese la doi ani după ce i-a predat înlocuitorului său, Q. Minucius[29], provincia, deoarece fusese reţinut anul următor pe loc din pricina unei îndelungate şi grele boli. De altfel, Helvius fusese sărbătorit cu ovaţii la intrarea în Roma numai cu două luni înainte de a-şi fi celebrat triumful[30] urmaşul său, Q. Minucius. Acesta a adus cu sine 34 800 de libre de argint, 78 000 de monezi de argint bigat, iar din minele de argint de la Osca 278 000[31] de libre.

XI Între timp, în Hispania, consulul[32] îşi avea castrul aşezat nu departe de Emporiae. Acolo i s-au înfăţişat din partea regişorului Bilistages, al ilergeţilor[33], trei soli între care se găsea şi unul din fiii regelui, să i se jeluiască „că fortăreţele lui sînt atacate, şi că dacă nu i se trimit trupe romane, n-are nici o nădejde de a putea rezistă. Îi sînt îndeajuns 3 000 de ostaşi, şi dacă îi vor veni în ajutor numai atîtea forţe, duşmanii nu vor mai putea rămîne pe loc". La acestea, consulul răspunse, că este emoţionat atît de primejdia, cît şi de teama în care se află; însă nu are la îndemînă atîtea trupe, fiindcă nu poate fără a se primejdui pe sine să-şi slăbească armata, împărţind trupele, de vreme ce se află nu departe de el însuşi forţe foarte mari de vrăjmaşi cu care el aşteaptă din zi în zi să se măsoare în luptă". Cînd solii aud acest răspuns, cad în genunchi în faţa consulului şi-l imploră să nu-i părăsească acum, într-o asemenea restrişte. Căci dacă sînt neajutoraţi de romani, încotro au să se îndrepte? Ei nu numai au alt aliat şi nici o nădejde nicăieri pe pămînt. În schimb ar fi putut scăpa de primejdii dacă ar fi vrut să-şi calce credinţa şi dacă s-ar fi învoit să comploteze cu ceilalţi hispani, dar pe ei nu i-a clintit din credinţă nici o ameninţare, nici o primejdie, nădăjduind că vor găsi destul sprijin la romani. Şi dacă nu mai au nici un reazem, dacă li se refuză ajutor de către consul, ei îi iau martori pe zei şi pe oameni, că siliţi şi în pofida vrerii lor, îi vor părăsi pe

Scanned with CamScanner

romani ca să nu pătimească ceea ce au pătimit saguntinii; de aceea vor pieri mai degrabă împreună cu ceilalţi hispani, decît singuri.

XII Şi într-adevăr, în acea zi, solii au fost lăsaţi să plece fără răspuns. Consulul a început să fie zbuciumat de o îndoită grijă în noaptea ce a urmat; el nu voia nici să-şi părăsească aliaţii, nici să-şi slăbească armata, deoarece acest fapt putea ori să-l întîrzie de a da lupta, ori — dînd lupta — să-l pună în primejdie. A rămas la soluţia de a nu-şi micşora trupele, pentru ca să pătească între timp vreo ruşine din partea vrăjmaşilor; de aceea hotărăşte să le arate aliaţilor că, deşi situaţia era grea, să le dea măcar nădejdi în loc de ajutor efectiv. De multe ori, cele închipuite, mai ales în vreme de război, au avut mai mare putere decît cele adevărate, şi cel ce-a fost încredinţat că va primi vreun ajutor, căpătînd încredere în puterile proprii, nădăjduind şi dînd dovadă de îndrăzneală, a scăpat de primejdie de parcă ar fi primit într-adevăr de undeva ajutor.

A doua zi, consulul le răspunse solilor că deşi lui îi e teamă să nu-şi slăbească forţele sale de luptă dacă vine în sprijinul altora, totuşi a precumpănit convingerea că aliaţii săi se află într-un moment greu gîndindu-se mai degrabă la primejdia lor, decît la situaţia sa. El porunceşte să se dea de veste unei treimi din toate cohortele ostaşilor săi şă-şi pregătească degrabă hrana pe care s-o îmbarce pe vase şi flota să fie gata în trei zile. Ordonă la doi trimişi să-i dea de ştire lui Bilistages şi ilergeţilor toate acestea, iar pe fiul regişorului îl reţine în preajma sa, arătîndu-i atenţie şi dîndu-i daruri. Solii ilergeţilor n-au plecat de acolo pînă n-au văzut pe ostaşii romani îmbarcaţi pe vase; dînd de ştire acestea ca un fapt nedezminţit, au stîrnit vîlvă nu numai în rîndurile alor săi, dar şi ale duşmanilor, convinşi că acum sosesc romanii în ajutorul ilergeţilor.

XIII Consulul, după ce a pus la cale şi a dus pînă la capăt amăgirea trimişilor ilergeţi, dă poruncă ostaşilor săi să debarce de pe vase[34]. Iar el, pentru că se apropia anotimpul în care se puteau desfăşura operaţiile, îşi aşeză

Scanned with CamScanner

castrul de iarnă la 3 000 de paşi de Emporiae. De acolo, lăsînd o neînsemnată garnizoană în castru, îşi ducea, după cum avea prilej, trupele după prăzi prin ţinutul vrăjmaşilor cînd într-o parte, cînd într-alta. Romanii porneau astfel de acţiuni cam în vremea nopţii, pentru a putea, pe de o parte, să se îndepărteze cît mai mult de tabără, iar pe de alta să-i nimicească pe duşmani atacîndu-i pe neaşteptate. În chipul acesta consulul îşi deprindea şi ostaşii cei noi cu lupta, şi izbutea să pună mîna şi pe numeroşi prizonieri. Hispanii nu se mai încumetau acum să mai iasă dincolo de întăriturile fortăreţelor lor. După ce şi-a dat îndeajuns seama şi de bărbăţia alor săi, şi de a vrăjmaşilor, Cato porunci să fie chemaţi la adunare tribunii şi praefecţii şi toţi călăreţii şi centurionii.

„A venit vremea — spuse el — aşa cum de multe ori aţi dorit — în care să aveţi prilej de a vă dovedi vitejia; pînă acum v-aţi războit mai mult ca nişte cete de prădalnici decît ca nişte ostaşi care luptă cu adevărat: acum vă veţi măsura, vrăjmaş cu vrăjmaş, pe un adevărat cîmp de bătaie. Vi se va îngădui să le pustiiţi de aci înainte nu ţarinele şi satele, ci să le jefuiţi înseşi bogăţiile oraşelor. Atunci cînd Hispania era a carthaginezilor şi atunci cînd acolo se aflau comandanţii şi oştile carthaginеze, părinţii noştri, măcar că nu aveau acolo nici un ostaş, au vrut totuşi să adauge în tratat această condiţie: fluviul Hiberus să fie hotarul puterii romane. Acum, cînd în Hispania sînt doi praetori, cînd însuşi consulul se află acolo împreună cu trei armate, şi cînd de aproape 10 ani nu se mai află picior de carthaginez în aceste provincii, am pierdut stăpînirea dincoace de Hiberus. Trebuie să recuceriţi această parte prin vitejia şi armele voastre şi să siliţi din nou acest neam care ridică armele, mai degrabă la voia întîmplării decît să se războiască cu bărbăţie, să primească jugul pe care şi l-a scos de pe grumaz".

Cato, rostind în acest fel vorbe de îmbărbătare, aduce la cunoştinţa ostaşilor săi că la noapte îi va porni asupra taberei vrăjmaşilor. După aceasta ridică adunarea, trimiţîndu-şi ostaşii să-şi îngrijească de hrană şi odihnă.

Scanned with CamScanner

XIV Pe la miezul nopţii, consulul, după ce cercetă auspiciile, ducîndu-se să pună stăpînire pe locul pe care voia să-l ocupe, înainte ca să simtă vrăjmaşul, făcu un ocol prin jurul taberei duşmane, şi în revărsatul zorilor, rînduindu-şi oastea în linie de bătaie, îşi trimise trei cohorte pînă în apropierea parapetelor taberei lor. Barbarii alergară să pună mîna pe arme, mirîndu-se că romanii le-au apărut în spate.

Între timp consulul le cuvîntă alor săi astfel :

„Ostaşi ! Nu avem altă nădejde decît numai în vitejie şi eu într-adins am procedat în felul acesta ca să dăm această dovadă. La mijloc între castrul nostru şi noi se află duşmanii, iar în spatele nostru e pămîntul potrivnicului. Faptul că ne-am pus toate nădejdile în biruinţă este şi cel mai frumos şi este şi cel mai sigur".

Îndată după aceste cuvinte, Cato dădu cohortelor ordin de retragere ca să-i ademenească pe barbari, prefăcîndu-se că fug. Şi s-a întîmplat chiar aşa cum crezuse el. Barbarii, convinşi că romanilor le-a fost teamă de-a binelea şi că se retrag, dau năvală pe poarta taberei lor, şi umplu cu ostaşi întreg spaţiul care rămăsese gol între tabăra lor şi linia de bătaie a romanilor. În vreme ce ei se agitau căutînd să-şi alcătuiască frontul de luptă, consulul îi şi atacă, cu toate trupele sale pregătite şi rînduite, pe duşmanii aflaţi în neorînduială. El îşi scoase mai întîi cavaleria de la amîndouă aripile, pornind-o la luptă. Însă la aripa dreaptă cavaleria romană a fost numaidecît respinsă, şi retrăgîndu-se în panică, a pricinuit spaimă chiar în rîndurile propriei pedestrimi. Cînd consulul a văzut aceasta porunci ca două cohorte de trupe alese să facă o învăluire a duşmanului la aripa lui dreaptă şi să apară în spatele lui, înainte de a se izbi fronturile pedestrimii. Producînd în felul acesta panică în rîndurile vrăjmaşului, se înlătură situaţia critică a cavaleriei romane. Totuşi, la aripa dreaptă romană, atît pedestraşii, cît şi călăreţii erau atît de învălmăşiţi, încît însuşi consulul i-a înşfăcat cu mîna sa pe unii dintre romani şi i-a întors asupra vrăjmaşului. În chipul acesta, cîtă vreme cele două tabere s-au încăierat între ele cu lăncile şi suliţele, lupta a fost nehotărîtă. La aripa dreaptă, unde se ivise spaimă şi fugă, romanii rezistau cu anevoinţă, dar la aripa stîngă

Scanned with CamScanner

și la centru barbarii erau puternic presați și priveau îngroziți cohortele care îi amenințau din spate. După ce și-au lansat lăncile de fier[35] și falaricele, barbarii și-au scos din teacă săbiile; din nou s-a dezlănțuit bătălia ca de la început. Numai că de astă dată nu mai aruncau lovituri de departe și la voia întîmplării, ci se luptau piept la piept; singura nădejde era vitejia și puterea fiecăruia.

XV Consulul îi scoase pe cei istoviți de sforțări, aducînd în locul lor, din linia a doua, trupele de rezervă cu care din nou încinse lupta. Astfel se încheagă un nou front. Atacînd cu forțe proaspete și zdravene pe vrăjmașul sleit, chiar cu prilejul celui dintîi iureș năpraznic străpung ca o săgeată frontul dușman. Barbarii întorc spatele și se împrăștie în goană. Într-o fugă desperată peste ogoare se îndreaptă toți către tabăra lor.

Cînd Cato bagă de seamă că tot cîmpul e plin de fugari, se duce el însuși călare înapoi către legiunea a doua, care făcea parte din rezervă, și ordonă unităților să se pună în mișcare și să înainteze în pas forțat pînă la tabăra potrivnicului pentru a o asalta. Dacă vreun ostas roman se avînta prea zelos, ieșind din rînduri, Cato însuși, mergînd călare printre ostași, îl lovește cu sulița și poruncește și tribunilor militari și centurionilor să-l mustre. Acum începe să fie asaltată și tabăra dușmanilor; acolo însă romanii erau alungați de la parapete cu bolovani și pari și tot felul de arme de aruncat. Îndată ce s-a pus în mișcare legiunea romană proaspătă, curajul atacurilor spori, dar și hispanii începură să lupte cu mai mare înverșunare în fața întăriturilor lor. Consulului i se perindă prin fața ochilor întreaga situație, și acolo unde vede că rezistența vrăjmașilor e cea mai slabă, acolo porunește și el atacul. La poarta din stînga, Cato vede că stau de pază prea puțini dușmani; într-acolo își duce soldații din linia întîi și a doua ai legiunii a doua. Străjile dușmane care erau postate la poartă nu au fost în stare să înfrunte atacul romanilor; ceilalți barbari, cînd văzură pe dușmani înlăuntrul parapetelor, și pe ei scoși din tabără, aruncară steagurile și armele. Hispanii sînt măcelăriți, în parte, strînși în clește și îmbulziți claie peste grămadă de

propriile lor trupe. Linia a doua romană îi hăcuieşte pe vrăjmaşi pe la spate, iar ceilalţi romani le jefuiesc tabăra. Valerius Antias scrie că în acea zi au fost nimiciţi peste 40 000 de duşmani. În schimb, Cato, care nu se sfieşte de fel să-şi învedereze isprăvile sale, deşi spune că mulţi vrăjmaşi au fost doborîţi, totuşi nu precizează numărul lor.

XVI Lui Cato i se pun în seamă trei isprăvi săvîrşite în cursul acelei zile ; mai întîi a făcut un ocol cu oastea, şi s-a încăierat cu vrăjmaşul în luptă departe de vasele şi castrul său, intrînd chiar în mijlocul lui, unde singura nădejde era numai în vitejie ; cea de-a doua, a făcut-o cînd a dat ordin ca cohortele romane să cadă în spatele vrăjmaşului, cea de-a treia cînd Cato a poruncit legiunii a doua, după ce toţi duşmanii au fost risipiţi, să înainteze rînduită în linie de bătaie şi să se apropie de tabăra potrivnicului, urmărindu-l în marş forţat, cu steagurile în frunte. El n-a lăsat după aceea deoparte nici un mijloc pentru cîştigarea biruinţei. După ce a dat semnalul de încetare a luptei, Cato s-a înapoiat în castru cu trupele încărcate de trofee, iar după cîteva ore de odihnă date ostaşilor în timpul nopţii, porni din nou cu ei la pustiirea ogoarelor duşmane. Romanii au făcut prădăciuni răspîndindu-se pe un spaţiu şi mai larg, datorită faptului că şi vrăjmaşul se răzleţeşte în fuga lui. Acest fapt, întocmai ca şi înfrîngerea din ajun, a împins trupele hispane din Emporiae şi pe locuitorii de acolo să închine steagul romanilor. S-au predat slobozi numeroşi hispani[36] din alte cetăţi care îşi căutaseră adăpost la Emporiae. Cato însă i-a lăsat pe toţi să se ducă la casele lor slobozi, după ce s-a purtat cu ei plin de omenie, avînd grijă să fie hrăniţi şi dîndu-le şi vin. Numaidecît Cato ridică de acolo tabăra. Pe unde mergeau coloanele sale, îi ieşeau în cale solii locuitorilor ca să-i predea cetăţile lor. Cînd consulul a ajuns la Tarracona, întreaga Hispanie de dincoace de Hiberus fusese deja supusă, iar prizonierii romanilor, ai aliaţilor şi ai celor cu nume latin, căzuţi în mîinile vrăjmaşului cu diferite prilejuri, au fost înapoiaţi de către barbari ca un prinos al lor în cinstea consulului.

Scanned with CamScanner

Apoi se răspîndeşte zvonul că consulul îşi va conduce oastea în Turdetania, ba se răspîndise ştirea, deşi neîntemeiată, că s-a dus chiar la hispanii de pe povîrnişurile munţilor. La auzul acestei veşti, deşi neadevărată şi fără să se ştie de la cine a pornit, şapte fortăreţe aparţinînd cetăţii bergistanilor s-au răsculat împotriva romanilor. Consulul, conducîndu-şi acolo oastea, le-a adus sub ascultarea romanilor fără vreo luptă vrednică de pomenit.

Nu după multă vreme, hispanii s-au rupt din nou de romani, după ce consulul se înapoiase în Tarracona, şi înainte ca să fi plecat încotrova. Însă din nou au fost înfrînţi; de astă dată însă Cato nu le-a mai arătat celor învinşi aceeaşi iertare; toţi hispanii au fost vînduţi la mezat, ca să nu mai tulbure tot mereu pacea.

XVII Între timp, praetorul P. Manlius, luînd în primire vechea armată a lui Q. Minucius, în locul căruia venise, după ce i s-au alăturat şi vechile trupe ale lui Ap. Claudius Nero din Hispania Ulterior, porneşte spre Turdetania.

Dintre toţi hispanii, cei mai puţini războinici sînt socotiţi turdetanii. Totuşi, bizuindu-se pe mulţimea lor, aceştia au ieşit să înfrunte trupele romane. Cavaleria trimisă asupra lor a dat peste cap de îndată linia de bătaie a turdetanilor. Ciocnirea trupelor pedestre aproape că nici nu merită să fie pomenită ca luptă. Ostaşii vechi, căliţi în război, şi cunoscători ai duşmanilor, au făcut ca lupta să fie hotărîtoare.

Cu toate acestea, războiul nu s-a sfîrşit în urma acelei lupte. Turdetanii îşi angajează ca mercenari 10 000 de celtiberi, şi încep să pregătească războiul cu arme străine. Consulul fiind prins între timp de răzvrătirea bergistanilor, şi încredinţat că şi celelalte cetăţi, sub imboldul aceluiaşi prilej, vor face la fel, ridică armele tuturor hispanilor de dincoace de Ebru. Barbarilor le veni atît de greu prin luarea acestor măsuri, încît mulţi dintre ei şi-au ridicat singuri viaţa, — hispanii fiind un neam plin de semeţie care crede că a trăi fără luptă nu e de fel viaţă. Cînd i se aduse consulului la cunoştinţă această stare de lucruri po-

Scanned with CamScanner

runci să fie chemaţi la sine senatorii tuturor cetăţilor şi le grăi astfel :

„Este mai mult în interesul vostru decît în interesul nostru ca voi să nu mai ridicaţi armele împotriva romanilor; într-adevăr, răzvrătirile voastre s-au încheiat întotdeauna pînă acum, printr-un mai mare dezastru pentru hispani ; din partea oştirii romane nu a fost nevoie de un efort prea mare. Ca să nu se mai întîmple acest lucru, eu sînt de părere că numai într-un singur chip ne vom putea păzi, anume aducîndu-vă pe voi în situaţia de a nu vă mai putea răzvrăti. Eu vreau să ating această ţintă pe calea cea mai blîndă cu putinţă. Sprijiniţi-vă şi voi în această împrejurare cu sfatul vostru. Eu nu voi urma cu mai multă plăcere o altă cale ca aceea pe care voi înşivă mi-o veţi pune la îndemînă".

Hispanii tăceau. Cato le spuse că el le dă un răgaz de cîteva zile, pentru a chibzui. Deoarece după ce hispanii au fost din nou chemaţi la adunare, din nou au tăcut, distruse într-o singură zi toate zidurile cetăţilor lor şi, pornind către aceia care nu ascultaseră încă de poruncă, cum ajungea într-un ţinut, i se supuneau toate populaţiile care locuiau în împrejurimi. Numai Segestica[37], o cetate puternică şi bogată, Cato a cucerit-o cu ajutorul vineielor[38] şi al parapetelor mobile[39].

XVII Cato întîmpină în supunerea duşmanilor, greutăţi cu mult mai mari decît comandanţii[40] romani care veniseră pentru întîia oară din Hispania, deoarece de partea acestora hispanii trecuseră din silă faţă de puterea carthaginezilor, pe cînd acum Cato îi găsea liberi şi el trebuia să-i aducă[41] într-un fel de robie. În chipul acesta, Cato găseşte pretutindeni răzvrătire, unii hispani ridicau ei înşişi armele, alţii, credincioşi, erau siliţi, din pricina împresurării cetăţii lor, să trădeze pe romani, deoarece nu erau în stare să reziste asediului dacă nu erau sprijiniţi la vreme. Cato însă a fost înzestrat cu acea tărie sufletească şi cu asemenea iscusinţă încît era de faţă şi participa el însuşi la toate treburile, atît la cele mai de seamă, cît şi la cele mai mărunte ; el nu numai chibzuia şi poruncea cele ce trebuiau înfăptuite, dar de cele mai multe ori le realiza. Faţă de nimeni altul Cato nu se arăta mai

Scanned with CamScanner

pretenţios şi mai aspru ca faţă de sine însuşi în ordinele date ; el se lua la întrecere cu ostaşii cei mai de rînd atît în privinţa cumpătării şi a veghilor, cît şi a trudei, iar în ce priveşte ţinuta nu se deosebea prin nimic altceva de ceilalţi ostaşi, decît prin demnitatea funcţiei sale.

XIX Praetorul P. Manlius a avut mai mult de furcă cu războiul din Turdetania, deoarece, aşa cum am spus mai înainte, aceşti duşmani îi chemaseră ca mercenari pe celtiberi. De aceea, consulul, chemat printr-o scrisoare de către praetor, îşi conduse legiunile acolo. Cînd el ajunse pe acele meleaguri, celtiberii şi turdetanii îşi aveau taberele despărţite. Pornind numaidecît la atac asupra turdetanilor, romanii avură cîteva lupte uşoare cu trupele acestora din posturile înaintate şi, deşi era o încăierare începută fără chibzuinţă din partea romanilor, întodeauna ieşeau ei învingători. Consulul ordonă tribunilor săi militari să aibă o întrevedere cu celtiberii, obligîndu-i să-şi aleagă una din aceste trei condiţii : cea dintîi, dacă celtiberii vor să treacă de partea romanilor, vor primi plata îndoită decît aceea în privinţa căreia s-au învoit cu turdetanii ; cea de-a doua, dacă vor să plece la vetrele lor, le făgăduieşte, în numele statului roman, că nu vor păţi nici un neajuns pentru faptul că s-au alăturat vrăjmaşilor romanilor ; a treia, dacă se hotărăsc pentru război, să fixeze locul şi ziua unde să se măsoare cu armele.

Celtiberii au cerut răgaz de o zi pentru a chibzui. Adunarea a avut loc într-o atmosferă de mare zarvă, deoarece celtiberii erau acolo amestecaţi cu turdetanii ; din această pricină nu s-a putut lua nici un fel de hotărîre. Însă, deşi nu se ştia dacă va fi război sau pace cu celtiberii, romanii totuşi cărau proviziile din ogoarele şi fortăreţele duşmanilor, întocmai ca în timp de pace, intrînd cîte zece ostaşi între întăriturile lor, de parcă ar fi fost încheiat un armistiţiu între particulari în vederea schimburilor comerciale. Cînd consulul a văzut că nu poate să-i atragă pe duşmani să dea luptă, îşi conduse mai întîi cîteva cohorte uşor înarmate, cu steagurile în frunte, pentru a face prădăciuni în ţinutul unei regiuni necălcate pînă acum de romani, apoi, aflînd că celtiberii şi-au lăsat toate poverile la Saguntia[42], purcese într-acolo

pentru a asalta acest oraş. Pentru că nici acum nu izbuti să-i clintească pe celtiberi din loc ca să dea luptă, Cato, după ce achită soldele, nu numai trupelor sale, ci şi ostaşilor praetorului, îşi lăsă întreaga oaste în castrul praetorian, iar el se înapoie cu şapte cohorte la Ebru.

XX Cu aceste puţine trupe Cato[43] mai cuceri cîteva cetăţi. Trecură de partea romanilor sedatanii, ausetanii, suessetanii.

Lacetanii[44] — un neam care trăia prin păduri, în locuri neumblate, stăteau sub arme atît din pricina firii lor sălbatice, cît şi din convingerea că pot să pornească pe neaşteptate la prădarea aliaţilor romanilor, atunci cînd consulul era prins de războiul cu turdulii. De aceea, Cato îşi conduse înspre oraşul lacetanilor nu numai cohortele romane, ci şi tineretul aliaţilor îndîrjiţi pe bună dreptate împotriva prădalnicilor. Lacetanii aveau un oraş care se întindea mult în lungime, însă nu la fel şi în lăţime. Cato îşi opri trupele cam la 400 de paşi de acolo. Consulul, lăsîndu-şi aici un punct de sprijin alcătuit din cohorte alese, le dădu instrucţiuni să nu se clintească din acel loc, pînă nu va sosi el însuşi la ei. Apoi Cato făcu un înconjur, ducîndu-şi restul trupelor în cealaltă parte a oraşului. Trupele auxiliare erau alcătuite mai ales din tineri suessetani. Cato le porunceşte acestora să pornească la asaltarea zidurilor oraşului. Cînd lacetanii le-au recunoscut armele şi steagurile, aducîndu-şi aminte de cîte ori le-au călcat ţinutul acestora, fără să fie pedepsiţi, de cîte ori luîndu-se cu ei de piept, i-au risipit şi pus pe fugă, deschizînd deodată poarta cetăţii se năpustesc toţi din toate părţile asupra lor. Suessetanii abia au putut suporta strigătele lacetanilor, nu însă şi atacul lor. Cînd Cato a băgat de seamă că lucrurile se desfăşoară tocmai aşa cum era încredinţat că se va întîmpla, dînd pinteni calului, alergă la cohortele de lîngă zidurile oraşului şi pornind cu ele în grabă, în vreme ce lacetanii erau împrăştiaţi pretutindeni, pentru a-i urmări pe suessetani, îşi conduse trupele sale în cetate, pe acolo unde era tăcere şi pustiu; şi le cuceri întreg oraşul, înainte ca lacetanii să

Scanned with CamScanner

se înapoieze. În curînd însă aceştia, băgînd de seamă că în afară de arme nu mai au nimic, se supuseră şi ei lui Cato.

XXI De acolo, învingătorul purcese numaidecît cu oastea la Bergium Castrum. Acesta era locul de retragere mai cu seamă al tuturor prădalnicilor; şi de aici porneau aceştia cu jafurile lor prin ţinuturile paşnice ale acelei provincii. Căpetenia lor, Vergestanus, dezertă de acolo ducîndu-se la consul, unde căută să se dezvinovăţească pe el şi pe partizanii săi, spunînd:

„Cîrma statului lor nu mai e în mîna sa, şi tîlharii care s-au retras acolo au pus stăpînire în întregime pe Bergium Castrum".

Consulul îi porunci să se înapoieze acasă, născocind o pricină oarecare ca să-şi explice lipsa. Cînd va băga de seamă că romanii au ajuns în preajma zidurilor şi că tîlharii sînt cu privirile aţintite la apărarea meterezelor, să ia aminte să pună stăpînire pe cetăţuie cu partizanii săi. Vergestanus aşa a făcut cum primise îndrumările. O îndoită spaimă i-a cuprins pe lacetani, pe de o parte din pricina romanilor care săreau zidurile, pe de altă parte, pentru că le fusese cucerită cetăţuia. Punînd stăpînire pe această localitate, Cato porunci ca aceia care cuceriseră cetăţuia împreună cu rudele lor să fie liberi şi să-şi ia în primire tot ce fusese al lor; pe ceilalţi bergistani, i-a ordonat quaestorului să-i vîndă, iar tîlharii şi-au primit osînda. După pacificarea provinciei, Cato a pus dări mari pe minele de fier şi de argint; datorită măsurilor luate, provincia aceasta ajunse din zi în zi mai bogată. Pentru faptele de arme săvîrşite de Cato în Hispania, senatul a decretat rugăciuni publice vreme de trei zile.

XXII În aceeaşi vară, în Gallia celălalt consul, L. Valerius Flaccus, s-a ciocnit într-o luptă cu o oaste de strînsură a boiilor, lîngă pădurea Litana, învingîndu-i. S-a scris că acolo au fost doborîţi 8 000 de galli, pe cînd ceilalţi lăsînd de o parte războiul şi orice luptă s-au împrăştiat prin satele şi ţarinele lor. Consulul îşi ţinu oastea în tot restul verii în împrejurimile Padului, la Placentia şi

Scanned with CamScanner

Cremona, şi refăcu tot ce fusese distrus de război în acele oraşe.

Aceasta era starea de lucruri în Italia şi Hispania; în Grecia, T. Quinctius Flamininus îşi petrecu vremea în tabăra lui de iarnă, cu excepţia aetolienilor care nu se înfruptaseră după aşteptările lor din prăzile luate în urma biruinţei şi nici nu le plăcea să stea multă vreme liniştiţi; grecii, de la un capăt la altul, se bucurau în acelaşi timp şi de roadele păcii şi de ale libertăţii, fiind deosebit de mulţumiţi de asemenea binefaceri; ei admirau nu numai vitejia comandantului roman, dovedită în război, ci şi înfrînarea, dreptatea şi cumpătarea sa, arătate după biruinţă. Tocmai în vremea aceasta, lui Flamininus i se aduce *senatus-consultum* prin care se decretase războiul împotriva lui Nabis lacedemonianul. După ce l-a citit, Quinctius fixează pentru o anumită zi, la Corint, adunarea împuterniciţilor tuturor cetăţilor aliate. După ce s-au întrunit acolo în mare număr căpeteniile grecilor veniţi din toate părţile, aşa fel încît chiar şi aetolienii s-au văzut nevoiţi să nu lipsească, Flamininus le-a rostit următoarea cuvîntare:

„Romanii şi grecii au desfăşurat războiul împotriva lui Filip nu numai cu un avînt şi cu un plan comun, dar totodată amîndouă popoarele au avut şi temeiurile lor în privinţa războiului. Căci Filip călcase prietenia încheiată cu noi, sprijinind atît pe duşmanii noştri carthaginezi, cît şi atacîndu-i pe aliaţii noştri de aici; faţă de voi s-a purtat aşa fel încît, chiar de-am fi vrut să uităm jignirile aduse nouă şi nedreptăţile pricinuite vouă tot ar fi fost un temei destul de legitim de război. Hotărîrea voastră de azi atîrnă în întregime de voi. Căci pe voi vă priveşte dacă îngăduiţi să stea sub jugul lui Nabis Argosul care, aşa cum ştiţi voi înşivă, a fost ocupat de acest tiran, sau dacă sînteţi de părere că e drept ca o cetate atît de vestită şi de veche, aşezată în mijlocul Greciei, să-şi recapete libertatea şi să se bucure de aceeaşi situaţie în care se află şi celelalte oraşe ale Peloponezului şi ale Greciei. După cum vedeţi, această chibzuinţă vă priveşte în întregime numai pe voi; pe romani nu-i priveşte decît numai în măsura în care subjugarea chiar a unei

Scanned with CamScanner

singure cetăţi din Grecia, eliberată de romani, le adumbreşte slava, nelăsîndu-i să se bucure pînă la capăt de o glorie deplină. Dar dacă vouă nu vă stîrneşte îngrijorare nici soarta acelei cetăţi, nici pilda ei, nici primejdia ei, dacă nu vă temeţi că s-ar întinde prea mult molima sclaviei, noi, romanii, sîntem cu inima împăcată. În această privinţă vă cer sfatul, avînd de gînd să primesc hotărîrea pe care o veţi lua în majoritate".

XXIII După cuvîntarea comandantului roman, s-a început să se ceară părerea împuterniciţilor. După ce trimisul athenienilor a proslăvit pe cît i-a stat în putinţă binefacerile aduse Greciei de romani, aducîndu-le mulţumiri, spuse că: „aceştia, fiind rugaţi, le-au dat grecilor ajutor împotriva lui Filip, iar acum chiar fără să mai apeleze la romani, aceştia le oferă sprijinul împotriva tiranului Nabis"; îşi arătă apoi revolta că: „totuşi nişte binefaceri atît de mari sînt trecute cu vederea de unii în cuvîntările lor, care vor cleveti şi împotriva celor viitoare, deşi mai degrabă s-ar cuveni să-şi mărturisască recunoştinţa lor pentru trecut". Se învedera limpede din aceste vorbe că se face aluzie la aetolieni. De aceea Alexander, fruntaşul neamului aetolian îi atacă mai întîi pe athenienii „care, deşi cîndva fuseseră căpeteniile şi sprijinitorii libertăţii, astăzi trădează cauza comună a Greciei, linguşindu-i pe romani pentru a trage foloase pentru dînşii". Apoi Alexander s-a plîns, că „acheii, cîndva ostaşii lui Filip, au dezertat cînd au văzut în cele din urmă că norocul înclină în cumpănă de cealaltă tabără; aceştia au primit şi Corintul şi acum se străduiesc să pună mîna şi pe Argos; aetolienii care au fost cei dîntîi potrivnici ai lui Filip şi întotdeauna aliaţii romanilor, deşi stabiliseră în tratat că, după înfrîngerea lui Filip, oraşele şi ţinuturile acestuia să fie cedate aetolienilor, totuşi li se smulge prin înşelăciune Echinus şi Pharsalus". Apoi îi învinui pe romani de înşelătorie, „deoarece aceştia, sub aparenţa unei mincinoase libertăţi, fluturate tuturor, ţin în stăpînire, cu ajutorul garnizoanelor lor, oraşele Chalcis şi Demetrias, deşi tot romanii îl acuzau întotdeauna pe Filip, că întîrzia să-şi retragă garnizoanele şi că, atîta vreme cît va stăpîni el

Scanned with CamScanner

orașele Demetrias, Chalcis și Corintul, Grecia nu va fi niciodată liberă". Argosul și Nabis sînt numai pretexte pentru romani pentru a rămîne în Grecia si a-și menține aici armatele. Romanii să-și ducă oștile în Italia. Aetolienii făgăduiesc că Nabis își va retrage garnizoana din Argos, fie fără condiții și de bunăvoie, fie constrîngîndu-l prin forța armatelor să se supună puterii întregii Grecii".

XXIV Cuvîntarea aceasta atît de înfumurată l-a învrăjbit mai întîi pe strategul acheilor, Aristaenus.

„Doar nu va îngădui preabunul și preaputernicul Jupiter, și Iunona Regina, sub a cărei ocrotire se află argienii, că acea cetate să stea ca o pradă la mijloc între tiranul lacedemonieilor și tîlharii aetolieni, pentru ca să aibă parte, datorită vouă, de o soartă mai crudă decît aceea pe care o îndură de pe urma ocupării de către tiranul Nabis. Numai marea care, îi desparte pe acești jefuitori de noi, nu ne apără îndeajuns. Dar ce se va întîmpla cu noi dacă aetolienii își vor face o fortăreață în mijlocul Peloponezului? Aetolienii au grecesc numai graiul, așa cum au omenesc, numai chipul. În schimb, prin obiceiuri și apucături sînt mai sălbatici decît orice barbari, ba își duc traiul întocmai ca fiarele cele mai fioroase. De aceea, romani, vă rugăm să luați înapoi Argosul de la Nabis, și să statorniciți o asemenea rînduială în treburile Greciei, încît s-o lăsați să sălășluiască și să se bucure de pace, fiind pe deplin la adăpost și de războiul tîlhăresc al aetolienilor".

T. Quinctius le spuse atunci, cînd toți din toate părțile îi dojeneau pe aetolieni, că el le-ar fi răspuns dacă nu i-ar fi văzut pe toți atît de îndîrjiți împotriva acestora; de aceea îi sfătuiește mai degrabă să se domolească decît să se înverșuneze. Spuse că el e mulțumit cu acea părere pe care grecii o au despre romani și aetolieni, și-i întrebă: „Hotăresc oare să-i declare război lui Nabis, dacă acesta nu înapoiază Argosul acheilor?" Deoarece toți s-au rostit pentru război, Flamininus i-a îndemnat să-i trimită fiecare cetate ajutoare, după puterile sale. El a trimis un împuternicit și la aetolieni,

Scanned with CamScanner

mai mult ca să le dezvăluie simţămintele, ceea ce s-a şi întîmplat, decît să spere că va putea dobîndi ceva de la ei.

XXV Flamininus ordonă tribunilor militari ca să cheme armata din Elatia.

În cursul aceleiaşi zile el dete răspuns şi solilor lui Antiochus care veniseră pentru alianţă „că atîta vreme cît cei 10 trimişi ai Romei nu sînt de faţă, el nu poate lua nici o hotărîre. Prin urmare ei trebuie să se înfăţişeze senatului la Roma".

Flamininus porni către Argos în fruntea trupelor aduse din Elatia. În împrejurimile oraşului Cleonae îi ieşi în cale strategul Aristaenus cu 10 000 de acheeni şi 1 000 de călăreţi, şi unindu-se cele două oştiri, îşi întocmiră tabăra nu departe de acolo. A doua zi coborîră în cîmpia argaenilor şi ocupară un loc penrtu castru cam la 4 000 de paşi de Argos. Comandantul garnizoanei spartanilor era Pythagoras, ginerele tiranului Nabis şi fratele soţiei acestuia. Pythagoras, cu puţin înainte de sosirea romanilor, a întărit cu puternice garnizoane amîndouă cetăţuile (căci Argosul avea două), precum şi alte locuri care îi erau prielnice sau puteau da de bănuit; însă cu toate aceste pregătiri el nu putu să-şi ascundă teama insuflată de sosirea romanilor.

La această teamă ivită dinafară s-au mai adăugat şi izbucnirea unei răscoale înăutru. Un tînăr argean, numit Damocles, înzestrat mai mult cu suflet mare decît cu minte ascuţită, întîlnindu-se cu o sumă de tineri gata la orice, jură să alunge garnizoana de acolo; în vreme ce se frămînta să alăture de la conjuraţie şi alte puteri, a săvîrşit imprudenţa de a se bizui prea mult pe credinţa unora. Deoarece un slujitor al comandantului garnizoanei a fost trimis ca să-l cheme pe Damocles pe cînd avea o întrevedere cu tovarăşii săi, el înţelese că planul lor le-a fost trădat, şi atunci îi îndemnă pe conjuraţii care erau de faţă, să ia mai degrabă cu sine armele decît să moară supuşi caznelor. Astfel, însoţit de un pumn de partizani, porni către for, strigînd: „acei care vor să-şi vadă republica salvată să-l urmeze; el le va fi căpetenia şi apărătorul libertăţii". Desigur că

Scanned with CamScanner

acesta n-a izbutit să pună în mişcare pe nimeni, deoarece nimeni nu vedea pe undeva vreo nădejde, necum vreun sprijin mai puternic. Lacedemonienii l-au înconjurat pe tînăr pe cînd striga asemenea vorbe şi l-au ucis împreună cu partizanii lui. Apoi au mai fost prinşi şi alţi vreo cîţiva; cei mai mulţi au fost omorîţi, iar vreo cîţiva au fost puşi sub pază. În noaptea următoare mulţi s-au lăsat pe funii în jos de pe ziduri şi au scăpat la romani.

XXVI Aceştia susţineau că dacă armata romană ar fi la porţi, fără doar şi poate locuitorii din Argos s-ar răzvrăti şi că dacă romanii ar înainta mai aproape cu oastea lor, argeenii n-ar sta cu mîinile încrucişate; de aceea, Quinctius trimise nişte unităţi uşor înarmate de pedestraşi şi călăreţi. Acestea se încăierară în luptă cu lacedemonienii, — care dăduseră năvală pe poartă, — în jurul lui Cylarabis (un gymnaziu[45] aşezat la mai puţin de trei sute de paşi de oraş); romanii, nu după mare luptă, îi alungară în oraş. Comandantul roman îşi aşeză tabăra chiar în acel loc unde s-a dat lupta. Apoi o zi întreagă s-a stat la pîndă iscodindu-se dacă cumva se iveşte vreo nouă mişcare. Cînd însă văzu că locuitorii cetăţii stau cu capul la pămînt din pricina fricii, chemă sfatul comandanţilor în vederea asaltului Argosului.

Toate căpeteniile grecilor, în afară de Aristaenus, erau de părere că Argosul trebuie cucerit pentru că el e singura pricină a războiului, şi că de aici a izbucnit în primul rînd războiul. Lui Quinctius însă nu-i conveneau de loc acestea; dar cînd îi auzi şi pe Aristaenus susţinînd acelaşi temei ca al său, împotriva părerii tuturor grecilor, şi încuviinţîndu-i fără doar şi poate planul, adăugă atunci şi el că „de vreme ce războiul a fost întreprins pentru argeieni împotriva tiranului, ce ar fi mai puţin potrivit decît să-l laşi de o parte pe vrăjmaşul de căpătenie şi să ataci Argosul? Într-adevăr el va ataca pe tiranul lacedemonian, care totodată e şi capul războiului“. Şi Flamininus ridicînd sfatul îşi trimise cohortele uşor înarmate după aprovizionare. Grînele de prin împre-

jurimi care se copseseră au fost secerate şi transportate, iar cele necoapte care mai erau încă verzi, au fost călcate în picioare şi distruse, ca vrăjmaşul să nu se înfrupte din ele. Apoi Quinctius Flamininus îşi ridică tabăra de acolo, şi trecînd muntele Parthenius[46] de lîngă Tegea, după trei zile îşi aşează tabăra la Caryae. Acolo aşteptă înainte de a întra în ţinutul vrăjmaşului să sosească ajutoarele aliaţilor. Veniră 1 500 de macedoneni din partea lui Filip, precum şi 400 de călăreţi din Thessalia. Flamininus nu mai era acum stînjenit în privinţa trupelor auxiliare care deja veniseră, ci de întîrzierea proviziilor pe care le poruncise oraşelor greceşti învecinate. Începură să vină şi numeroase trupe navale. Din Leucas[47] sosise L. Quinctius cu 40 de nave, iar din Rhodos veniseră 18 nave cu punţi; deja regele Eumenes se găsea în preajma insulelor Cyclade cu 10 vase cu punţi, cu alte 30 de bărci, şi cu altele amestecate din tot soiul de ambarcaţii de dimensiuni şi forme mai mici. În castrul roman s-au adunat foarte mulţi exilaţi chiar din rîndurile lacedemonienilor, alungaţi de prigoana tiranilor, în nădejdea recuceririi patriei. Însă erau şi alţii, destul de numeroşi, care fuseseră surghiuniţi de atîţi tirani ce stăpîneau Lacedemona de cîteva generaţii. Căpetenia exilaţilor era Agesipolis, căruia i se cuvenea de drept domnia peste neamul lacedemonian, şi care, după moartea lui Cleomenes fusese izgonit de cînd era copil, de Lycurgos, care fusese cel dintîi tiran al lacedemonienilor[48].

XXVII Măcar că asupra tiranului Nabis pîndea primejdia unui război foarte greu care avea să fie dus atît pe mare, cît şi pe uscat, şi cu toate că, dacă făcea socoteala exactă a trupelor duşmanului şi ale sale, el n-avea aproape nici o nădejde de izbîndă, totuşi nu s-a lăsat de război; deoarece el avea numai 1 000 de ostaşi, a chemat şi din Creta 1 000, aleşi din rîndurile tineretului. Mai avea apoi şi 3 000 de mercenari; în acelaşi timp mai înarmă şi alte zece mii de oameni din rîndurile compatrioţilor săi şi din rîndul iloţilor ţărani; îşi întări oraşul cu şanţuri şi cu parapete. Şi ca să nu se ivească vreo mişcare în sînul populaţiei, vîrîse groaza în ei prin aspri-

Scanned with CamScanner

mea pedepselor, fiindcă el nu putea crede că locuitorii doresc salvarea tiranului. Deoarece avea bănuieli împotriva cîtorva cetăţeni, după ce şi-a scos toate trupele în cîmp (Dromos[49] îl numesc ei), Nabis porunci lacedemonienilor să vină la adunare, însă fără arme; înconjurîndu-i cu slujitorii săi înarmaţi, după o scurtă introducere, le spuse că s-ar cuveni în asemenea împrejurări să i se treacă cu vederea temerile şi măsurile sale de pază, pentru că sînt şi în interesul acelora care, în actuala stare de lucruri, dau de bănuit; este mai bine ca aceştia să fie împiedicaţi să nu poate unelti ceva, decît să fie osîndiţi după ce vor pune ceva la cale. De aceea, el îi va pune la popreală pînă va trece furtuna ce-l ameninţă. În urma alungării vrăjmaşilor (din partea cărora însă îl pîndeşte o primejdie mai mică numai dacă va izbuti să se păzească îndeajuns de trădarea din sînul cetăţii), le va da numaidecît drumul. Îndată după rostirea acestor cuvinte, Nabis porunci să fie strigate numele a circa 80 de fruntaşi ai tineretului, şi îndată ce fiecare din aceştia răspundea la numele strigat, era pus sub pază; în noaptea următoare însă toţi fură ucişi.

Apoi, unii dintre iloţi[50] — aceştia făceau parte din vechii locuitori ai fortăreţelor, neam de ţărani, învinuiţi că au vrut să dezerteze, au fost ucişi după ce au fost stîlciţi în bătăi, plimbîndu-i prin toate satele. Întreaga gloată a amuţit de groază, înăbuşindu-se în chipul acesta orice încercare de a mai urzi vreun nou plan.

Nabis îşi ţinea trupele înăuntrul întăriturilor, încredinţat fiind că dacă ar trebui să se măsoare în luptă cu duşmanul, n-ar putea fi deopotrivă cu el; se temea însă să părăsească oraşul cîtă vreme lacedemonienii erau în atîta încordare, iar el atît de nesigur de simţămintele lor.

XXVIII După ce Quinctius făcu toate pregătirile părăsi castrul stativ, şi după o zi de marş ajunse la Sellasia, mai sus de rîul Oenus, în locul unde se spunea că Antigonus, regele macedonenilor, s-a măsurat în luptă cu Cleomenes, tiranul lacedemonienilor. De acolo, deoarece a aflat că coborîrea e anevoioasă şi drumurile sînt înguste, făcu un scurt ocol prin jurul muntelui, şi, trimiţînd

Scanned with CamScanner

înainte oameni care să facă drumul bun de mers, ajunse pe un drumeag destul de lat şi de deschis la rîul Eurotas, care scălda aproape zidurile oraşului Lacedemona. Pe cînd romanii măsurau locul pentru instalarea castrului şi Quinctius mergea înainte în fruntea călăreţilor şi trupelor de armament uşor, au fost atacaţi pe neaşteptate de trupele auxiliare ale tiranului, stîrnind panică şi învălmăşeală în rîndurile romanilor care nu se aşteptau la aceasta, deoarece pe întreg parcursul făcut pînă acum nu le ieşise nimeni în cale şi străbătuseră drumul printr-un ţinut parcă paşnic. Cîteva vreme romanii au trecut printr-o oarecare învălmăşeală, deoarece pedestraşii îi chemau pe călăreţi, iar aceştia îi strigau pe pedestraşi, în măsura în care fiecare se bizuia mai puţin pe propriile sale puteri. În cele din urmă însă au apărut unităţile legiunilor; şi după ce au fost aruncate în luptă cele dintîi cohorte ale avangărzii romane, lacedemonienilor, care stîrniseră panica, le intrase la rîndu-le frica în oase, încît au fost repede alungaţi în oraşul lor. Romanii, după ce s-au retras la atîta distanţă de ziduri încît să iasă din raza aruncătorilor de suliţi, au rămas puţin timp în nemişcare cu frontul rînduit în linie de bătaie. Deoarece însă nici unul dintre vrăjmaşi nu se ivi ca să-i înfrunte, romanii se înapoiară în castru.

A doua zi Quinctius purcese cu trupele sale, rînduite pentru atac, aproape de rîu, trecînd pe lîngă oraş, aproape de poalele muntelui lui Menelaus[51]. În avangardă mergeau cohortele legiunilor, iar în ariergardă trupele de armament uşor şi cavaleria.

Nabis ţinea în cetate, sub steaguri, rînduite şi pregătite, trupele auxiliare de mercenari, în care avea toată încrederea, şi care aveau sarcina să-i atace pe romani din spate. După ce s-au scurs şi ultimii soldaţi ai coloanei, vrăjmaşul se năpusti din oraş asupra romanilor din mai multe locuri deodată, făcînd zarvă cum făcuse şi în ajun. Cel ce încheia coloana era Ap. Claudius; acesta, ca să nu mai fie luat prin surprindere în atacul pe care avea să-l dea duşmanul, toţi ostaşii săi fiind pregătiţi, îşi întoarse steagurile numaidecît şi se avîntă cu întregul său front asupra potrivnicului. În felul acesta, s-a dus

Scanned with CamScanner

o oarecare vreme o luptă în toată regulă, ca şi cum s-ar fi ciocnit între ele oştiri rînduite în linii de bătaie. În cele din urmă însă trupele lui Nabis au luat-o la fugă. Ei s-ar fi răzleţit în fuga lor mai puţin, şi zăpăceala ar fi fost mai mică, dacă acheii, care cunoşteau locurile, nu s-ar fi ţinut pe urmele lor. Aceştia au făcut un groaznic măcel în rîndurile vrăjmaşilor şi i-au despuiat de arme pe cei care se împrăştiaseră pretutindeni.

Quinctius îşi aşează tabăra aproape de Amylae. De acolo, după ce a trecut prin foc şi sabie întregul ţinut foarte populat din jurul oraşului şi cu împrejurimi plăcute ochiului, pentru că nici un vrăjmaş nu mai ieşea pe poarta cetăţii, îşi strămută castrul aproape de rîul Eurotas. De acolo devastă valea de la poalele muntelui Tayget şi întregul ţinut[52] care ţine pînă la mare.

XXIX Cam în aceeaşi vreme, L. Quinctius supuse oraşele de pe ţărmul mării, parte de bunăvoie, parte vîrînd groaza în ele prin forţa armelor. Apoi, aflînd că oraşul Gytheum este locul de adăpostire a întregului arsenal naval al lacedemonienilor, şi că această localitate nu se găseşte departe de castrul roman, hotărî să o atace cu toate trupele.

Pe vremea aceea, Gytheum era un oraş puternic atît datorită marii mulţimi de cetăţeni şi de locuitori străini, cît şi datorită înzestrării sale cu tot soiul de material de război. În vreme ce Quinctius desfăşura acest atac, de loc uşor, sosiră şi regele Eumenes şi flota rhodienilor. Un puhoi uriaş de trupe alcătuite din marinarii a trei flote aliate, pregătiră, în răstimp de cîteva zile, tot ceea ce era trebuincios la împresurarea şi pe mare şi pe uscat a unui oraş întărit. Chiar şi începuseră, la adăpostul broaştelor ţestoase, să sape de la bază zidul, — şi berbecii să-l zdruncine. În chipul acesta, din pricina deselor izbituri s-a prăbuşit unul din turnuri, o dată cu căderea lui năruindu-se la pămînt tot zidul din jur; romanii încercară atunci să-şi croiască drum prin spărtură deschisă şi totodată şi dinspre port, de unde se putea intra mai uşor în oraş, în scopul de a-l îndepărta pe vrăjmaş de locul de unde fusese zidul spart. N-a

Scanned with CamScanner

lipsit mult să pătrundă în cetate, însă nădejdea că li se va preda oraşul a întîrziat atacul romanilor; dar în urmă nădejdea li s-a spulberat.

Căpeteniile oraşului Gytheum erau Dexagoridas şi Gorgopas, ambii învestiţi cu aceleaşi puteri. Dexagoridas trimisese soli la legatul roman ca să-i predea oraşul. După ce s-au înţeles în acest scop, fixînd ziua şi modalitatea, Gorgopas a ucis pe Dexagoridas ca pe un trădător; de atunci oraşul, sub conducerea unuia singur, începu să fie apărat cu mai mare străşnicie. Asaltul oraşului ar fi devenit şi mai anevoios, dacă nu s-ar fi nimerit să sosească T. Quinctius cu 4 000 de ostaşi aleşi. Acesta se afla în fruntea oastei sale rînduite în linie de bătaie pe o măgură nu departe de oraş; din cealaltă parte ameninţa pe duşman cu lucrările de împresurare, şi pe mare şi pe uscat, L. Quinctius; atunci, într-adevăr, deznădejdea l-a silit pe Gorgopas să ia aceeaşi hotărîre, pe care o zădărnicise altă dată prin omorîrea celuilalt cîrmuitor; punînd condiţia să i se îngăduie să ia de acolo ostaşii pe care îi avea cu sine în garnizoană, el predă lui Quinctius oraşul. Înainte de a fi predat oraşul Gytheum, Pythagoras, lăsat comandant la Argos, după ce lăsă paza oraşului în grija lui Timocrates din Pellene, se duse la Nabis, la Sparta, cu 1 000 de ostaşi mercenari şi 2 000 de argeeni[53].

XXX Nabis se înspăimîntase de cea dintîi flotă romană sosită acolo, precum şi de predarea oraşelor de pe coastele mării; se liniştise întrucîtva, mijindu-i o slabă nădejde cînd a văzut că Gytheum rezistă; dar cînd a aflat că şi acest oraş s-a predat romanilor, deoarece acum nu mai avea nici o nădejde de ajutor de nicăieri, căci pe uscat în jurul său întregul ţinut era în mîinile duşmanului, şi i se tăiase în întregime legăturile şi dinspre mare, convins că trebuie să se plece în faţa ursitei, trimise un crainic de pace în castrul roman, ca să cerceteze dacă i se îngăduie să trimită soli de pace. Obţinînd această permisiune, Pythagoras se înfăţişă comandantului roman, cu însărcinarea de a solicita o întrevedere cu tiranul.

Scanned with CamScanner

După convocarea consiliului de război, deoarece toţi comandanţii erau de părere că trebuie să i se acorde convorbirea, i se fixară locul şi data. După ce veniră pe nişte măguri aşezate în mijlocul regiunii, însoţiţi de însemnate trupe şi lăsîndu-şi în punctul de sprijin escortele lor, în văzul ambelor tabere, înaintară: în faţă Nabis, întovărăşit de un pîlc de ostaşi aleşi din corpul său de gardă, şi Quinctius, însoţit de fratele său, de regele Eumenes, de Sosilaus, căpetenia rhodienilor, de Aristaenus strategul acheilor şi de vreo cîţiva tribuni militari.

XXXI La întîlnire, încuviinţîndu-i-se, după dorinţă, ori să-şi spună păsul el mai întîi, ori să asculte ce spun ceilalţi, tiranul începu astfel:

„T. Quinctius, şi voi care sînteţi aici de faţă, dacă eu aş fi putut de la mine să chibzuiesc asupra cauzelor pentru care fie mi-aţi declarat război, fie îl purtaţi împotrivă-mi, aş fi aşteptat în tăcere sfîrşitul sorţii mele; acum însă nu-mi pot înfrîna imboldul sufletesc de a vroi să ştiu înainte de a pieri, de ce sînt dat pierzării. Şi, pe Hercules, dacă voi, romanii, v-aţi bucura de acea faimă, pe care o au carthaginezii, în faţa cărora nu există nimic sfînt în ce priveşte încrederea în tratate, nu m-aş mira de ce cumpăniţi atît de puţin cele ce faceţi şi cu mine. Acum însă, cînd vă privesc pe voi, îmi dau seama că sînteţi romani, deoarece voi socotiţi tratatele ca făcînd parte din rînduielile divine, şi preţuiţi omeneasca credinţă în aliaţi drept cea mai sfîntă virtute. Cînd mi-am aruncat apoi ochii asupra mea însumi, am nădăjduit să fiu acela, care a încheiat cu voi, în numele statului, la fel ca şi ceilalţi lacedemonieni, cel mai vechi tratat, iar în numele meu personal, prietenie şi alianţă, pe care le-am reînnoit de curînd cu prilejul războiului cu Filip. Da, într-adevăr, eu sînt acela care am răsturnat şi călcat tratatul, pentru că am pus stăpînire pe cetatea Argos. Dar cu ce temeiuri să-mi îndreptăţesc aceasta? Pe fapte? Pe împrejurări? Faptele îmi îndreptăţesc o îndoită apărare; căci acel oraş eu l-am luat în primire, nu l-am ocupat, fiindcă chiar voi m-aţi chemat şi mi l-aţi predat; şi eu am primit Argosul atunci cînd era de partea lui Filip şi nu se afla în

Scanned with CamScanner

alianța voastră. Chiar și împrejurările mă scutesc de încălcarea condițiilor, deoarece cînd eu am încheiat cu voi tratatul, aveam deja Argosul și voi mi-ați pus condiția ca să vă trimit trupe auxiliare pentru război, dar nu să-mi retrag garnizoana din Argos. Pe Hercules, în neînțelegerea aceasta în legătură cu Argosul am o poziție mai bună ca a voastră prin faptul că orașul nu era al vostru, ci al dușmanilor ; l-am luat după propria lui dorință, nu silindu-l prin forță ; în urma propriei voastre declarații, mi-ați lăsat Argosul potrivit condițiilor alianței ; în schimb însă mă apasă numele meu de tiran și faptele mele, pentru că-i chem pe sclavi la libertate și fiindcă împart oamenilor săraci pămînt. Pentru titlul meu pot să vă dau acest răspuns, că orice aș fi eu, totuși sînt acela cu care chiar tu însuți, T. Quinctius, ai încheiat tratatul de alianță. Mi-aduc aminte că atunci am fost intitulat de voi rege, în schimb bag de seamă că acum îmi spuneți tiran. De aceea, dacă eu aș fi schimbat numele puterii supreme, ar fi trebuit să dau socoteală pentru nestatornicia mea, iar cînd voi îl schimbați, se cuvine ca voi să dați socoteala pentru a voastră.

Acum, în ce privește sporirea mulțimii de sclavi eliberați și împărțirea de pămînturi cetățenilor lipsiți, eu pot, negreșit, să mă apăr și în această privință cu dreptul pe care mi-l dă vremea de atunci. Eu luasem asemenea măsuri — de orice natură ar fi ele — atunci cînd ați încheiat tratatul de alianță cu mine și cînd voi ați primit ajutoare din partea noastră pentru războiul împotriva lui Filip. Dar să presupunem că aș fi făcut acestea, prin ce anume v-am jignit pe voi sau prin ce am călcat prietenia cu voi ? Eu am procedat potrivit datinelor și instituțiilor străbune. Să nu pretindeți ca ceea ce poartă pecetea spartanului să fie conform cu legile și instituțiile voastre. Nici nu e nevoie să se pună față în față cîte o împrejurare izolată. Voi vă alegeți călăreții în oaste după recensămîntul averii ; tot pe baza averii alegeți și pedestrașii și vreți ca cei puțini datorită avuțiilor lor să fie deasupra celorlalți, iar plebea la rîndu-i să fie supusă celor bogați. Dătătorul legilor noastre n-a vrut să lase republica în mîinile unei oligarhii pe care voi o numiți senat, și nici să

Scanned with CamScanner

fie o tagmă sau o alta mai presus de celelalte în cetate, ci a crezut că prin punerea pe aceeaşi treaptă a situaţiei materiale şi a demnităţii tuturor, vor fi mulţi cei care vor lua armele pentru apărarea patriei. Eu mărturisesc că faţă de felul graiului nostru scurt, eu v-am grăit prea multe cuvinte şi aş fi putut să-mi închei scurta cuvîntare astfel: N-am săvîrşit nici un fapt de care să vă pară rău, după ce am încheiat prietenie cu voi".

XXXII La acestea comandantul roman răspunse:

„Noi nu cu tine, ci cu Pelops[54], regele lacedemonienilor am încheiat tratatul de prietenie şi alianţă, îndreptăţit şi legal, ale căror drepturi însă le-au uzurpat tiranii, care prin silnicie au ocupat apoi tronul Lacedemonei, deoarece noi eram prinşi cînd de războaiele cu carthaginezii, cînd de cele cu gallii, cînd cu alte popoare, aşa cum ai procedat de altfel şi tu în vederea războiului cu macedonenii. Oare ar fi ceva mai puţin potrivit ca noi, care am purtat războiul împotriva lui Filip pentru eliberarea Greciei, să încheiem prietenie cu un tiran? Şi încă cu un tiran atît de crud şi de sălbatic faţă de semenii săi, cum nu s-a mai pomenit vreodată undeva? Într-adevăr, chiar dacă tu n-ai fi cuprins Argosul şi nu l-ai stăpîni acum prin înşelăciune, de vreme ce noi eliberăm acum întreaga Grecie, trebuie să-i redăm vechea libertate şi Lacedemonei, repunînd-o în drepturile sale, pe care le-ai pomenit adineauri întocmai ca un al doilea Lycurg. Oare, aşa cum vom avea grijă să fie retrase garnizoanele lui Filip din Iassus şi Bargyliae, vom lăsa sub călcîiele tale Argosul şi Lacedemona, două oraşe atît de strălucite, odinioară lumina Greciei, ca să ni se adumbrească mîndria noastră de a fi eliberatorii Greciei? Dar argeenii — ar spune cineva — au fost partizanii lui Filip. Te scutim pe tine să ne porţi de grijă. Am dovedit îndeajuns că în această privinţă poartă vina doi sau cel mult trei inşi, şi nu întreaga cetate, după cum, pe Hercules, sîntem la fel de siguri că chemarea şi instalarea garnizoanei tale în cetătuie nu s-a făcut cu învoirea obştească a adunării poporului. Noi ştim că şi thessalienii şi phoceenii şi locrienii au fost cu încuviinţarea tuturor de partea lui Filip, şi cu toate acestea i-am eliberat şi pe ei împreună cu restul Greciei. Oare ce crezi tu,

Scanned with CamScanner

în sfîrşit, că vom face noi cu argeenii asupra cărora nu apasă vina de a fi luat o astfel de hotărîre publică ?

Ne spuneai adineauri că ţi se aduce învinuirea că ai chemat sclavii să le dai libertatea şi că le-ai împărţit oamenilor săraci pămîntul. De bună seamă, aceste acuzaţii prin ele însele nu sînt lipsite de temei. Dar ce însemnătate au acestea în faţa atîtor nelegiuiri pe care le săvîrşeşti tu şi ai tăi ? Dă poporului din Argos, sau din Lacedemona, dreptul de a se aduna şi libertatea de întrunire, dacă îţi convine să auzi fărădelegile comise de cel mai asupritor despotism. Ca să trec cu vederea toate celelalte crime mai vechi, cît sînge n-a vărsat, la Argos, Pythagoras, faimosul tău ginere, aproape sub ochii mei ? Cîte n-ai săvîrşit şi tu, cînd eram aproape de hotarele Lacedemonei ? Haide, dă poruncă să ne fie înfăţişaţi legaţi în lanţuri aceia pe care i-ai ridicat în adunare, despre care ai declarat în auzul tuturor concetăţenilor tăi că îi vei ţine sub pază, pentru ca obidiţii lor părinţi să ştie că cei pe care îi jelesc fără temei, sînt în viaţă. «Dar — spui tu — ce vă privesc pe voi, romanii, că aşa stau lucrurile aici?» Ai putea tu rosti asemenea vorbe eliberatorilor Greciei, care au trecut marea şi au purtat războiul şi pe apă şi pe uscat ca să poată să aducă Greciei libertatea?

— «Dar, — spui tu, — eu la drept vorbind n-am călcat prietenia şi alianţa voastră».

— De cîte ori vrei tu să-ţi dovedesc că ai făcut aceasta? Dar nu vreau să spun prea multe; voi rezuma totul. Aşadar, prin ce atitudini se calcă o prietenie ? Oare nu mai ales prin aceste două atitudini, mai întîi dacă îi socoteşti pe aliaţii mei, vrăjmaşii tăi, şi în al doilea rînd, dacă te uneşti cu vrăjmaşii mei ? Ori tu ai făcut şi una şi alta. Căci tu, deşi erai aliatul nostru, ai cucerit prin forţa armelor şi Messene, aliata noastră, potrivit unuia şi aceluiaşi tratat de alianţă prin care fusese primită în relaţii de prietenie cu noi şi Lacedemona. Apoi nu numai că ai încheiat alianţă cu duşmanul nostru, Filip, ci chiar, — dacă acest fapt este pe placul zeilor, — ai legat şi rudenie cu Filip prin mijlocirea lui Philocles, praefectul lui. Tot tu ai săvîrşit piraterii ducînd război împotriva noastră, punînd în primejdie vasele noastre ce navigau pe mare în

Scanned with CamScanner

preajma Capului Maleus. Tot tu ne-ai luat prizonieri şi ne-ai ucis aproape mai mulţi cetăţeni romani decît Filip. Transporturile cu provizii pentru oştile noastre au fost mai sigure de-a lungul ţărmurilor Macedoniei decît pe la Capul Maleus. Deci, să ne fie cu iertare, încetează de a te făli cu păstrarea credinţei faţă de îndatoririle care decurg din tratatul de alianţă şi, lăsînd deoparte graiul unui om din popor, vorbeşte ca un tiran şi ca un vrăjmaş !"

XXXIII Îndată după acestea, Aristaenus cînd îl povăţuia pe Nabis, cînd îl ruga chiar să se gîndească la sine şi averile sale, cît îi mai e îngăduit şi cît mai are acest prilej. Începu apoi să-i înşiruie pe nume tiranii[55] cetăţilor învecinate, care, renunţînd la puterea lor, şi redînd libertatea concetăţenilor lor, au o bătrîneţe nu numai la adăpost de neajunsuri, dar chiar cinstită de concetăţenii lor. După ce au fost spuse şi auzite toate acestea dintr-o parte şi dintr-alta, aproape numai căderea nopţii a pus capăt convorbirilor. A doua zi, Nabis spuse că se retrage din Argos şi-şi scoate şi garnizoana de acolo, de vreme ce aşa hotărăsc romanii, şi va înapoia şi pe prizonieri şi pe dezertori. Dacă romanii vor să-i mai pretindă şi altceva, el ceru să i se facă în scris ca să poată chibzui cu prietenii săi.

În felul acesta i s-a dat răgaz tiranului ca să chibzuiască ; totodată şi Quinctius a întrunit consiliul de război primind chiar şi pe căpeteniile aliaţilor. Părerea majorităţii era „să se stăruie pînă la capăt cu războiul şi tiranul să fie înlăturat; altfel niciodată libertatea Greciei nu va mai fi sigură. Cu mult mai bine ar fi fost să nu fi pornit acest război, decît să se renunţe la el, după ce a fost pornit. Căci atunci Nabis va ajunge şi mai puternic, tirania lui fiindu-i ca şi îngăduită de romani ; poporul roman va deveni deci sprijinitorul unei puteri asupritoare, cazul acesta numaidecît va aţîţa pe mulţi din alte cetăţi la uneltire împotriva libertăţii concetăţenilor lor".

Însuşi comandantul roman era mai aplecat spre pace. Căci el îşi dădea seama că „duşmanul după ce va fi silit să stea la adăpostul zidurilor, lui nu-i va rămîne altă cale decît împresurarea cetăţii ; numai că aceasta va fi de lungă durată ; căci vor avea de atacat nu Gytheum, care

n-a fost totuşi cucerit — acesta s-a predat el singur — ci Lacedemona, un oraş foarte puternic şi prin oamenii săi, şi prin armele sale. Ar mai fi avut o nădejde, dacă şi-ar pune oastea în mişcare, s-ar putea ivi între ei dezbinarea şi, chiar o răzvrătire. Dar deşi vedeau cum înaintează steagurile romane pînă în preajma porţilor, nimeni nu s-a mişcat.

Flamininus mai adăugă că „legatul roman, Villius, care s-a întors de curînd, i-a dat de ştire că pacea cu Antiochus e nesigură şi nu se poate bizui pe ea; acesta a trecut în Europa în fruntea unor trupe terestre şi navale cu mult mai mari ca înainte. Dacă pentru împresurarea Lacedemonei va fi nevoie de întreaga armată, cu ce alte trupe vor mai purta războiul împotriva unui rege atît de puternic şi de ameninţător?“ Flamininus spunea aceste temeiuri făţiş : însă îl măcina o grijă ascunsă ca nu cumva noului consul să-i cadă la sorţi provincia Grecia, şi el să fie nevoit să-i predea urmaşului său, gloria unui război început.

XXXIV Deoarece însă Quinctius nu izbuti să-i convingă cîtuşi de puţin pe aliaţi cu asemenea temeiuri, prefăcîndu-se că trece de partea lor, îi împinse în felul acesta pe toţi să se alăture părerii sale. „Straşnic ! — spuse el, să împresurăm, Lacedemona, de vreme ce aşa hotărîţi. Însă să nu vă înşele un lucru : cîtă vreme voi înşivă ştiţi cît de anevoioasă este împresurarea oraşelor, şi că de multe ori aceasta pricinuieşte silă mai degrabă asediatorilor decît împresuraţilor ; şi acum se cuvine să vă închipuiţi că trebuie să iernaţi în jurul zidurilor Lacedemonei. Dacă stăruinţa voastră ar costa numai trudă şi ar pricinui numai primejdii, ca să fiţi pregătiţi să le înfruntaţi şi sufleteşte şi trupeşte, eu v-aş da acest îndemn; însă acum la împresurarea unei cetăţi e nevoie de mari cheltuieli, pentru procurarea instrumentelor şi maşinilor de război de tot felul cu care trebuie să atacăm un oraş atît de mare, şi totuşi să ne facem rost şi de aprovizionarea necesară în vederea iernii. De aceea, fie pentru a nu vă pripi, fie pentru a nu vă împotmoli în chip ruşinos începînd o treabă începută, sînt de părere că e nevoie mai înainte să le scrieţi cetăţilor voastre, ca să aflaţi ce simţăminte nutreşte

Scanned with CamScanner

fiecare din ele şi ce forţe au la îndemînă. Trupe auxiliare am mai mult decît îmi trebuie, însă cu cît sîntem mai numeroşi, cu atît vom avea nevoie de mijloace mai multe. Ţinutul duşmanilor nu are altceva decît pămîntul înţelenit. Pe lîngă toate acestea se va mai adăuga şi faptul că în timpul iernii transporturile de departe vor fi greu de înfăptuit".

Această cuvîntare i-a îndemnat pe toţi să-şi arunce mai întîi privirile la neajunsurile din cetatea fiecăruia ; unde existau delăsarea şi pizma celor ce rămîn la vatră împotriva celor ce pleacă la război, o libertate prea mare care stă stavilă în calea înţelegerii obşteşti, sărăcia tezaurului public şi reaua-voinţă la plata impozitelor din partea particularilor. De aceea, schimbîndu-şi deodată şi în întregime hotărîrile de pînă acum, căpeteniile grecilor au încuviinţat comandamentul roman să ia măsurile pe care le crede de cuviinţă că sînt în interesul republicii poporului roman şi aliaţilor.

XXXV Atunci Quinctius, în prezenţa atît a legaţilor, cît şi a tribunilor militari, stabili în scris condiţiile de pace cu tiranul : „Să se încheie un armistiţiu pe şase luni între Nabis pe de o parte, romani, regele Eumenes şi rhodieni pe de altă parte. T. Quinctius şi Nabis să-şi trimită numaidecît împuterniciţii la Roma, pentru ca senatul, cu autoritatea lui, să confirme pacea ; armistiţiul să înceapă în ziua în care vor fi impuse lui Nabis condiţiile păcii, şi tot din acea zi să fie retrase, în termen de 10 zile, toate garnizoanele lacedemoniene din Argos şi celelalte cetăţi[56] care se află pe teritoriul argeenilor ; să fie predate libere romanilor şi să nu se ridice de acolo nici un sclav, nici de-al regelui, nici de-al statului, nici particular, iar dacă au fost luaţi mai înainte vreunii dintre aceştia fie de către stat, fie de către particulari, să fie înapoiaţi stăpînilor lor ;

Să înapoieze vasele pe care le-au luat cetăţile maritime şi să nu mai aibă nici o navă, în afară de două ambarcaţiuni care să nu fie mînate de mai mult de 15 vîslaşi ;

Să înapoieze dezertorii şi prizonierii tuturor cetăţilor aliate cu poporul roman, de asemenea să fie restituite

Scanned with CamScanner

messenienilor bunurile care le-au fost prădate şi care vor fi recunoscute de stăpînii lor ;

Exilaţilor lacedemonieni să le înapoieze copiii şi soţiile care vor voi să-şi urmeze soţii, însă nici una să nu fie luată cu de-a sila de vreun exilat. Să se înapoieze ostaşilor angajaţi de Nabis ca mercenari toate bunurile lor, indiferent dacă aceştia ar fi plecat în cetăţile lor, sau ar fi trecut la romani.

Să nu mai ţină sub stăpînirea sa, în Creta, nici un oraş iar cele care i-au fost lui supuse să fie predate romanilor. Să nu mai încheie vreo alianţă nici cu cretanii nici cu vreun alt popor, şi să nu mai ducă vreun război împotriva lor ;

Să-şi retragă toate garnizoanele din oraşele pe care el singur le-a predat, ori s-au predat pe ele şi toate ale lor sub ocrotirea poporului roman, si să nu le mai pricinuiască vreun neajuns nici el, nici ai săi ;

Să nu-şi mai întemeieze vreun oraş sau vreo fortăreaţă nici pe teritoriul său, nici al altuia ;

Pentru viitor să dea ostaticii, pe care îi va hotărî comandantul roman ; o dată cu aceştia să-l dea şi pe fiul său ; să dea 100 de talanţi de argint acum, şi vreme de 8 ani cîte 50 de talanţi pe an".

XXXVI Aceste condiţii scrise sînt trimise la Lacedemona, după ce armata romană înaintă pînă în preajma acestui oraş. Desigur, tiranului nu-i era pe plac nici una dintre condiţii, în afară doar de faptul că, aşa cum nu nădăjduise el, nu se pomenea nimic în legătură cu înapoierea exilaţilor în patrie. Însă îl supăra mai mult ca orice clauza prin care îi fuseseră smulse oraşele maritime şi flota. El trăsese mari foloase de pe urma mării, deoarce cu vasele sale făcea prădăciuni de-a lungul întregului ţărm de la Capul Maleus. În afară de aceasta folosea tineretul acelor cetăţi pentru completarea cu trupe a armatei sale, aceştia fiind socotiţi cei mai straşnici ostaşi din toată oastea sa. Cu toate că Nabis discutase mult aceste condiţii, în taină, numai cu prietenii săi, totuşi toată lumea luă cunoştinţă de ele datorită firii uşuratice a slujitorilor regelui, care nu erau nici credincioşi, nici nu ştiau să păs-

Scanned with CamScanner

treze tainele. Toată lumea însă nu era pornită îndeobşte decît în măsura în care erau atinse interesele fiecăruia în parte. Cei care se însuraseră cu soţiile exilaţilor sau se înfruptaseră întrucîtva din bunurile acelora erau revoltaţi întocmai ca unii care aveau să le piardă, nu ca unii care aveau să le înapoieze. Sclavilor liberaţi de tiran li se perindă prin faţa ochilor nu numai un viitor lipsit de libertate, ci şi faptul că vor cădea într-o robie şi mai cumplită dacă vor fi din nou în mîna stăpînilor lor înversunaţi împotrivă-le. De asemenea, trupele de mercenari suportau cu greu faptul că în vreme de pace vor pierde simbriile ; nici nu vedeau cum vor putea să se întoarcă în cetăţile lor, deoarece compatrioţii lor erau îndîrjiţi nu numai împotriva tiranilor, ci şi a uneltelor acestora.

XXXVII Astfel de murmure se auzeau mai întîi în reuniuni ; apoi deodată s-au repezit să pună mîna pe arme. Tiranul, băgînd de seamă că mulţimea este destul de îndîrjită, porunci să fie chemată la o adunare. Nabis expuse celor adunaţi toate condiţiile impuse de romani, născocind într-adins şi altele neadevărate, pentru ca situaţia să pară mai apăsătoare şi mai înjositoare. La fiecare punct se auzeau strigăte de întrerupere, cînd din partea tuturor, cînd din partea numai a unora; la urmă Nabis îi întrebă ce răspuns vor să dea romanilor, sau ce vor să facă. Hotărîră aproape toţi într-un glas, să nu se dea nici un răspuns romanilor şi să se ducă război mai departe; şi fiecare spunea aşa cum obişnuieşte mulţimea în astfel de situaţii; „soarta îi ajută pe cei viteji“, făcîndu-i urări să-şi ţină fruntea sus şi să nădăjduiască. Tiranul întărîtat de aceste glasuri le declară că vor fi ajutaţi şi de Antiochus şi de aetolieni, şi că deocamdată are destule trupe pentru a înfrunta împresurarea. Vorba despre pace dispăruse din minţile tuturor şi toţi se năpustiră la locurile lor de pază, ca unii care n-au cîtuşi de puţin de gînd să se potolească. Cîţiva lacedemonieni ieşiră chiar din cetate şi aruncară asupra romanilor cu lăncile, spulberîndu-le numaidecît îndoiala că n-are să mai reînceapă războiul. De atunci, vreme de patru zile s-au dat cîteva ciocniri uşoare, fără vreun rezultat destul de hotărîtor. În a cincea zi, după o luptă aproape

Scanned with CamScanner

în toată regula, lacedemonienii au fost alungaţi în oraşul lor, atît de înspăimîntaţi, încît unii romani tot urmărind îndîrjiţi din spate trupele care fugeau, intrară între zidurile oraşului prin golurile care existau atunci.

XXXVIII Lui Quinctius, încredinţat că datorită spaimei virile în duşmani, acestora li se zădărnicise orice gînd de hărţuieli şi atacuri, nu-i mai rămase decît să se ocupe cu tot dinadinsul de asediu ; trimise ştafete care să-i cheme toate trupele navale ale aliaţilor de la Gytheum, iar el, între timp, însoţit de tribunii militari, făcu un ocol în jurul zidurilor, pentru a-şi da seama de aşezarea oraşului.

Cîndva, Sparta n-avusese ziduri[57]. De curînd, tiranii ridicară ziduri în părţile deschise şi netede ; locurile mai înalte şi grele de urcat, erau apărate, în loc de altă întăritură, de pichete de ostaşi. După ce Flamininus şi-a dat seama de întreaga situaţie, convins că trebuie să împresoare de jur împrejur oraşul, a format un cordon cu toate trupele sale pe care le avea la dispoziţie, ca la 50 000 de ostaşi, romani şi aliaţi : pedestraşi, călăreţi şi de marină. Unii purtau scările, alţii aduceau făclii, alţii alte mijloace, cu care nu numai să lupte, dar să stîrnească şi groază. Li se dădu poruncă să scoată toţi deodată strigăte şi să se avînte cu toţi o dată, pretutindeni, pentru ca lacedemonienii, înspăimîntaţi în acelaşi timp, şi răspîndiţi în tot locul, să nu-şi dea seama pe unde se dă mai întîi atacul şi încotro să alerge într-ajutor. Toată floarea armatei romane era împărţită în trei corpuri : comandantul roman dispune ca primul corp să atace dinspre templul lui Phoebus, al doilea dinspre templul Dictynnei[58], al treilea din locul ce se cheamă Heptagoniae[59] — toate aceste laturi ale oraşului erau locuri deschise şi lipsite de ziduri. După ce spaima atît de cumplită cuprinsese oraşul din toate părţile, tiranul zguduit şi de strigătele neaşteptate şi de veştile îngrozitoare, care veneau una după alta, alerga fie el însuşi, fie trimitea pe alţii acolo unde era cea mai rea situaţie ; la urmă, văzîndu-se înconjurat pretutindeni de panică, căzu într-o astfel de stare, încît n-a mai putut nici să spună ce era necesar să se facă şi nici să asculte ceva ; nu mai era în stare să ia nici o hotărîre ; nu mai era în toate minţile.

Scanned with CamScanner

XXXIX La început, lacedemonienii, cu toate că în același timp atacau toate cele trei corpuri de trupe romane în diferite locuri, au putut susține atacul romanilor pentru că lupta se da în locuri înguste. Apoi însă, încingîndu-se din ce în ce încăierarea, lupta nu mai era egală. Căci lacedemonienii luptau aruncînd cu lăncile, împotriva lor romanii se apărau foarte lesne datorită și mărimii scutului lor, și faptului că unele lovituri nu nimereau în țintă, și altele erau destul de ușoare. Din cauza îngustimii locului și a mulțimii grămădite, lacedemonienii nu numai că nu aveau la îndemînă spațiu pentru a-și lansa din fugă lăncile și cu puterea cu care se aruncă de cele mai multe ori astfel de arme, dar nici măcar nu aveau posibilitatea să se miște în voie, sau să se țină zdravăn pe picioare; de aceea lăncile aruncate de lacedemonieni nu nimereau în trupuri și arareori rămîneau înfipte în scuturi[60]. În schimb, unii dintre atacatori au fost răniți de dușmanii care ședeau în locuri mai înalte sau care le aruncau dintr-o latură. Însă îndată ce atacatorii au intrat în oraș, s-au văzut, pe neașteptate, împroșcați de pe acoperișuri nu numai de arme de aruncat, dar și de țigle. Așezînd deasupra capetelor scuturile și îndesîndu-și șirurile, romanii înaintau acum sub ocrotirea broaștei țestoase, la adăpost nu numai împotriva loviturilor de departe, dar nici chiar lăncile zvîrlite de aproape nu mai găseau loc să se înfigă undeva. Îngustimea unor străzi înțesate de mulțimea lor și a apărătorilor, ținură cîtva timp în loc pe atacatori, dar îndată ce ajunseră pe ulițe mai largi, împingîndu-i încetul cu încetul, lacedemonienii nu mai fură în stare să înfrunte tăria și avîntul atacatorilor, ci întorcînd spatele, alergau răzlețiți către locuri mai înalte; chiar Nabis, înspăimîntat ca într-un oraș cucerit, căutau cu ochii în jur pe unde ar putea scăpa; Pythagoras însă, care pe lîngă toate celelalte își îndeplinea cu curaj îndatoririle unui comandant, a fost singurul datorită căruia nu a fost cucerit atunci orașul. Căci el porunci să se dea foc clădirilor din apropierea zidului. După ce acestea s-au aprins într-o clipită, focul fiind întreținut chiar de către aceia care de obicei dau aujtor să se stingă, începură să se prăbușească acoperișurile pe romani și să cadă peste

Scanned with CamScanner

luptători nu numai bucăţi de ţiglă, dar chiar şi grinzi aprinse, flăcările să se întindă cu repeziciune în lăţime, iar fumul să pricinuiască mai mare teamă decît primejdie. De aceea, chiar romanii care se aflau în afara oraşului, tocmai cînd iureşul era în toi, s-au retras de lîngă zid; la fel s-au retras şi cei care intraseră ca să nu le fie tăiate legăturile cu ai lor din pricina focului care se ivise din spate. Atunci Quinctius, cînd văzu cum stau lucrurile, ordonă să se trîmbiţeze retragerea.

În felul acesta s-au înapoiat ostaşii în castru, fiind chemaţi îndărăt dintr-un oraş aproape cucerit.

XL Quinctius, bizuindu-se mai mult pe spaima vrăjmaşilor decît pe situaţia de fapt, în următoarele trei zile, a vîrît groaza în spartani, hărţuindu-i în dese ciocniri, şi ridicînd lucrări din loc în loc, ca să închidă toate ieşirile. Silit de aceste ameninţări, tiranul îl trimite din nou pe Pythagoras ca mijlocitor pentru pace, căruia însă Quinctius, privindu-l cu dispreţ, îi porunci la început să iasă din tabără; apoi însă văzîndu-l căzînd în genunchi şi rugîndu-l cu atîta stăruinţă, îi dădu în cele din urmă ascultare. La început Pythagoras spuse că lasă totul la bunul plac al romanilor; apoi însă, deoarece spusele sale n-avură nici un rezultat, fiind socotite drept amăgiri, s-a ajuns pînă acolo, încît s-a încheiat armistiţiul în condiţiile care fuseseră fixate în scris cu cîteva zile mai înainte; romanii au primit bani şi ostatici.

În vreme ce tiranul era împresurat, la Argos soseau ştiri după ştiri că Lacedemona este ca şi cucerită; argeenii, revoltaţi pentru faptul că Pythagoras îi părăsire plecînd cu cea mai mare parte dintre soldaţii lacedemonieni, dispreţuind numărul mic al celor care se mai aflau în cetăţuie, i-au alungat din cetate sub conducerea unui oarecare Archippus. Pe Timocrates din Pellene[61] l-au lăsat să plece nevătămat pentru că se purtase cu ei omeneşte. În toiul veseliei lor, apare şi Quinctius, în urma încheierii păcii cu tiranul; fuseseră lăsaţi să plece din Lacedemona Eumenes şi rhodienii, iar fratele său, L. Quinctius, fusese trimis la flota lui.

Scanned with CamScanner

XLI Cetatea Argos, fiind în culmea bucuriei, a hotărît să aibă loc, o dată cu sosirea armatei romane şi a comandantului, cele mai vestite şi cele mai preţuite dintre toate serbările: jocurile nemeice, care fuseseră amînate din pricina neajunsurilor războiului. Pe comandantul suprem roman l-au pus să prezideze jocurile. Multe temeiuri îndreptăţeau nemărginita bucurie; le fuseseră înapoiaţi din Lacedemona concetăţenii lor, atît cei pe care îi luase de curînd Pythagoras, cît şi cei pe care îi ridicase mai înainte Nabis; se întorseseră şi cei care scăpaseră, după descoperirea complotului de către Pythagoras, de măcelul început; aceştia îşi dădeau seama că au recăpătat libertatea după atîta amar de vreme, şi îi vedeau pe romanii înfăptuitorii libertăţii lor, şi care pentru ei s-au războit cu tiranul însuşi. Chiar în ziua sărbătoririi jocurilor nemeice s-a proclamat libertatea argeenilor, rostită prin glasul crainicului.

Acheii îşi arătau bucuria — că Argos s-a înapoiat în liga achaică; această bucurie le era însă tulburată de faptul că Lacedemona rămăsese mai departe în robie, iar tiranul înfipt în coastele ei.

Şi aetolienii îi criticau pe romani învederînd această situaţie în toate adunările grecilor:

„Romanii n-au curmat războiul cu Filip pînă ce acesta n-a părăsit toate oraşele Greciei. Sparta însă a fost lăsată pradă tiranului: regele legitim, care a fost în castrul roman, şi ceilalţi cetăţeni, cei mai strălucişi ai Lacedemonei, îşi vor duce viaţa în surghium; poporul roman a devenit unealta tiraniei lui Nabis".

Qiunctius a readus trupele din Argos La Elatea, de unde plecase în vederea războiului cu Lacedemona.

Unii analişti[62] au scris că tiranul a desfăşurat războiul cu romanii, fără să iasă din oraş, însă întocmindu-şi tabăra în faţa castrului roman; că după ce a întîrziat multă vreme, aşteptînd să-i sosească ajutoare din Argos, în cele din urmă el a fost nevoit să dea lupta regulată din cauza unui atac pornit de romani împotriva oamenilor săi trimişi după nutreţ. Biruit în acea luptă şi alungat din tabără, Nabis a cerut pace, după ce i-au căzut 14 000 de ostaşi şi i-au fost luaţi prizionieri mai mult de 4 000 de oamenii.

Scanned with CamScanner

XLII Cam în aceeaşi vreme[63], la Roma au fost aduse la cunoştinţă darea de seamă trimisă de T. Quinctius în legătură cu operaţiile desfăşurate în Lacedemona, şi cea trimisă de consulul M. Porcius, din Hispania. Senatul, în cinstea amîndurora, a decretat rugăciuni publice vreme de trei zile.

Fiindcă în urma înfrîngerii boiilor, în împrejurimile pădurii Litana domnea liniştea în provincia sa, consulul L. Valerius s-a înapoiat la Roma în vederea alegerilor şi a proclamat consuli pe P. Cornelius Scipio Africanus, pentru a doua oară, şi pe Ti. Sempronius Longus. Părinţii acestora fuseseră consuli în primul an al celui de-al doilea război punic[64]. Apoi s-au ţinut alegerile de praetori. Au fost aleşi P. Cornelius Scipio[65] şi cei doi fraţi Cn. Cornelii, Nerenda şi Blasio, Cn. Domitius Ahenobarbus, Sex. Degitius, T. Iuventius Thalna[66]. După terminarea alegerilor, consulul L. Valerius s-a înapoiat în provincia sa.

În acel an, locuitorii din Terentinum au încercat să dobîndească un drept nou, anume ca latinii care se înscriseseră, dîndu-şi numele pentru o colonie romană, să devină cetăţeni romani. Senatul a hotărît să nu fie socotiţi în rîndurile cetăţenilor romani coloniştii care se înscriseseră pentru Puteoli, Salernum şi Buxentum[67] care se dădeau pe temeiul acestui fapt, drept cetăţeni romani.

XLIII La începutul anului în care P. Scipio Africanus a fost consul pentru a doua oară, împreună cu Ti. Sempronius Longus, s-au înfăţişat la Roma împuterniciţii tiranului Nabis[68]. Acestora li s-a încuviinţat să-şi expună însărcinările în senatul întrunit la sfat în templul lui Apollo. Ei au cerut şi au obţinut să se încuviinţeze pacea care s-a încheiat cu T. Quinctius. După ce s-a făcut darea de seamă în privinţa provinciilor, senatul, cu majoritate de voturi, a hotărît ca să li se decreteze provincia Italia ambilor consuli, de vreme ce războaiele din Hispania şi Macedonia se terminaseră. Scipio era de părere că „e îndeajuns desemnarea unui singur consul pentru Italia; celuilalt trebuie să i se decreteze Macedonia; ameninţă izbucnirea unui primejdios război cu Antiochus. Acesta însuşi a trecut din propriu-i imbold în Europa;

Scanned with CamScanner

ce crede senatul că va face acesta, de vreme ce pe de o parte aetolienii, fără îndoială duşmanii romanilor, îl cheamă pe Antiochus să dezlănţuie războiul, iar pe de altă parte şi Hannibal, un comandant însemnat prin înfrîngerile pricinuite romanilor, îl aţîţă pe acest rege ?". În timp ce se ţinea consfătuire în privinţa provinciilor consulare, praetorii şi-au tras la sorţi jurisdicţiile ; lui Cn. Domitius i-a căzut cea urbană, lui T. Iuventius — cea peregrină ; lui P. Cornelius — provincia Hispania Ulterior ; lui Sex. Digitius — Hispania Citerior ; celor doi fraţi Cn. Cornelii lui Blasio — Sicilia ; lui Merenda — Sardinia. Senatul a hotărît să nu se transporte o nouă oaste în Macedonia, iar aceea care era acolo să fie adusă în Italia de către Quinctius şi apoi trimisă la vatră; la fel să fie trimisă la vatră şi acea armată care luptase sub comanda lui M. Porcius Cato în Hispania. Amîndoi consulii să conducă provincia Italia şi să înroleze sub arme şi două legiuni urbane[69], pentru ca, după ce vor fi trimise la vatră trupele pe care le va hotărî senatul, să mai rămînă sub drapel în total opt legiuni romane.

XLIV În cursul anului trecut, sub consulatul lui M. Porcius şi al lui L. Valerius, s-a celebrat sărbătorirea primăverii sacre. Deoarece pontificele P. Licinius a adus mai întîi la cunoştinţa colegiului ponfitical şi apoi, în urma încuviinţării date de acest colegiu, şi senatului, că ceremonia nu s-a săvîrşit potrivit rînduielilor religioase, senatul a hotărît să se desfăşoare din nou sărbătoarea sub privegherea pontificilor şi să se celebreze şi marile serbări[70] care fuseseră făgăduite în acelaşi timp, cheltuindu-se atîţia bani, cît se obişnuia îndeobşte, în acest scop.

Primăverii sacre îi vor fi hărăzite toate animalele[71] care vor fi fătate între întîi ianuarie şi ajunul lui 1 mai, în vremea consulilor P. Cornelius şi T. Sempronius.

Apoi s-au ţinut alegerile de censori. Au fost aleşi censori Sex. Aelius Paetus şi C. Cornelius Cethegus; noii censori aleşi l-au desemnat *princeps senatus* — pe consulul P. Scipio, pe care îl aleseseră şi censorii dinainte. Ei au exclus din senat numai trei membri şi aceştia erau dintre cei care nu mai îndepliniseră o magistratură curulă. Censorii au do-

Scanned with CamScanner

bîndit o foarte mare trecere în ochii ordinului senatorial, în urma faptului că au dat poruncă aedililor curuli ca la serbările romane, locurile senatorilor să fie deosebite de ale poporului ; înainte toţi priveau de-a valma la spectacole. Şi unui număr foarte mic de cavaleri li s-au luat caii. Aceşti censori n-au luat măsuri însă împotriva nici unei tagme. Tot ei au reconstruit şi mărit Atrium Libertatis şi vestibulul acestuia. S-a sărbătorit primăvara sacră şi au fost celebrate serbările votive[72] pe care le făgăduise consulul Ser. Sulpicius Galba. În vreme ce toată lumea era absorbită de aceste spectacole, Q. Pleminius[73], care fusese vîrît în temniţă din pricina numeroaselor sale nelegiuiri săvîrşite faţă de oameni şi zei la Locri, izbutise să cumpere mai mulţi inşi care să dea foc Romei în timpul nopţii, în mai multe locuri deodată, pentru ca, în vreme ce în cetate se va stîrni în timpul nopţii zarvă şi învălmăşeală, închisoarea să poată fi spartă. Această urzeală a fost descoperită şi adusă la cunoştinţa senatului în urma unui denunţ făcut de complicii lui. Pleminius a fost coborît în partea de jos[74] a închisorii şi acolo a fost ucis.

XLV În acel an cetăţenii romani au înfiinţat colonii la Puteoli, la Vulturnus şi la Liternum, de cîte 300 de oameni. La fel s-au mai înfiinţat colonii, de către cetăţeni romani, la Salernum şi Buxentum. Cei care le-au întemeiat au fost triumvirii Ti. Sempronius Longus, care era consul atunci, M. Servilius şi Q. Minucius Thermus. S-au împărţit pămînturile care aparţinuseră campaniilor[75]. De asemenea triumvirii D. Iunius Brutus, M. Baebius Tamphilus, M. Helvius au mai înfiinţat o colonie de cetăţeni romani în ţinutul Sipontum, care aparţinuse arpinaţilor.

Şi la Tempsa şi la Crotona au luat fiinţă alte colonii de cetăţeni romani. Ţinutul tempsanilor fusese confiscat de la bruttii[76] ; la rîndu-le, aceştia îl alungaseră de la ei pe greci; grecii stăpîneau încă Crotona. Triumvirii Cn. Octavius, L. Aemilius Paullus, C. Laetorius au înfiinţat colonia romană de la Crotona, iar L. Cornelius Merula şi fraţii Q. şi C. Salonius pe cea de la Tempsa.

În acel an s-au văzut şi unele semne şi arătări la Roma, şi s-au adus la cunoştinţă şi altele. În for, în lo-

Scanned with CamScanner

cul Comiţiilor şi pe Capitoliu s-au văzut picături de sînge, şi de vreo cîteva ori a plouat cu pămînt, iar din capul lui Vulcan au iesit vîlvătăi; s-a mai adus la cunoştinţă că din rîul Nar a răsărit un lac; La Ariminum s-au născut doi copii de oameni liberi fără ochi şi nas, iar în ţinutul Picenum un prunc ce nu avea nici picioare, nici mîini. Pentru aceste semne şi arătări s-au făcut jertfe de ispăşire, potrivit unui decret pontifical. S-au adus sacrificii vreme de nouă zile, deoarece locuitorii din Hadria au dat de ştire că în ţinutul lor a plouat cu pietre.

XLVI În Gallia, proconsulul L. Valerius[77], s-a măsurat în luptă în jurul localităţii Mediolanium, cu gallii insubri şi cu boiii care trecuseră Padul, sub conducerea lui Donilacus, pentru a-i răzvrăti pe insubri. 10 000 de duşmani au fost măcelăriţi acolo. În cursul aceloraşi zile, colegul său, M. Porcius Cato[78], a fost sărbătorit cu triumful pentru biruinţele din Hispania. El a depus în tezaurul public, cu prilejul acestui triumf, 25 000 de libre de argint nelucrat, şi 123 000 de libre de argint bătut în monezi bigate, 540 000 de libre de argint din minele de la Osca şi 1 400 de libre de aur. Din prăzi el a împărţit fiecărui ostaş cîte 270 aşi, iar călăreţilor o sumă întreită.

Consulul Ti. Sempronius, plecînd în provincia sa, şi-a condus mai întîi legiunile în ţinutul boiilor. Regişorul de atunci, Boiorix, împreună cu doi fraţi ai săi, după ce a aţîţat întregul lor neam ca să ridice armele din nou împotriva romanilor, şi-a aşezat tabăra în locuri deschise, ca să se învedereze că ei au de gînd să dea lupta în cazul că duşmanul va intra în hotarele lor. Cînd consulul şi-a dat seama de cîte trupe dispune vrăjmaşul şi cît de mult se bizuie pe forţele sale, trimise o ştafetă la colegul său, ca să vină de grabă, dacă găseşte de cuviinţă că trebuie; el va amîna dezlănţuirea bătăliei, tărăgănind lucrurile pînă la sosirea lui. Acelaşi temei care-l silea pe consul să întîrzie, îi împingea pe galli să zorească atacul; întîrzierea romanilor făcea să crească curajul gallilor, care de aceea voiau să sfîrşească războiul înainte ca să-şi unească consulii trupele. Totuşi, vreme de două zile, ei n-au făcut altceva decît au stat pregătiţi de luptă, pîndind dacă vine cineva

împotrivă-le: în a treia zi au înaintat pînă la parapetele castrului roman, atacîndu-le în acelaşi timp din toate părţile. Consulul porunci ostaşilor să pună numaidecît mîna pe arme; apoi însă, îşi înfrînă puţin luptătorii, pentru ca, pe de o parte să-i sporească duşmanului şi mai mult nesăbuita-i încredere în sine, pe de altă parte, ca să distribuie trupele pe unităţi, la porţile prin care fiecare să pornească la atac. Două legiuni au primit ordin să înainteze cu steagurile în frunte pe porţile principale ale castrului. Numai că gallii atît de îngrămădiţi le-au aţinut calea, chiar în faţa porţii, încît le-au împiedicat ieşirea din tabără. Multă vreme încăierarea s-a desfăşurat într-un spaţiu îngust, astfel că se da lupta nu atît cu săbiile, cît mai cu seamă se împingeau din răsputeri unii pe alţii cu scuturile şi cu trupurile lor: romanii, ca să-şi scoată flamurile afară din castru, galii, la rîndul-le fie ca să pătrundă în castru, fie cel puţin să-i împiedice pe romani să iasă. Cele două linii de bătaie n-au fost în stare să facă vreo mişcare într-o parte sau în alta, pînă ce Q. Victorius, centurionul primipil, şi C. Antinius, tribunul militar, primul din legiunea a doua, celălalt din legiunea a patra, — n-au smuls stegarilor drapelele, aruncîndu-le în rîndurile vrăjmaşilor (ispravă de multe ori încercată, cu prilejul unor lupte grele). În vreme ce romanii se străduiesc din răsputeri să-şi ia înapoi flamurile, ostaşii legiunii a doua izbutesc să iasă pe porţi.

XLVII Aceste trupe se încleştau cu duşmanul dincolo de parapete şi legiunea a patra era încă zăgăzuită în poartă, cînd se iscă o altă învălmăşeală în partea din spate a castrului. Gallii năvăliseră pe poarta quaestoria[79] şi-i doboriseră pe quaestorul L. Postumius, care avea porecla de Tympanus, pe M. Atinius şi pe P. Sempronius, comandanţii trupelor aliate, precum şi 200 de ostaşi care li se împotriviseră cu prea multă străşnicie. Tocmai fusese cucerită şi o parte a castrului în acea direcţie, cînd o cohortă de ostaşi „extraordinari“[80], trimisă de consul pentru a apăra poarta quaestoria şi trupele romane care erau în spatele parapetelor castrului, îi nimici pe o parte din galli iar pe cealaltă parte îi alungă din tabără, zădărnicind astfel intrarea năvălitorilor. Cam în aceeaşi vreme porni

Scanned with CamScanner

în iureş pe poarta castrului şi legiunea a patra împreună cu două cohorte de ostaşi „extraordinari".

În felul acesta, se desfăşurau în jurul castrului roman trei lupte în trei locuri diferite, şi strigătele asurzitoare atrăgeau atenţia luptătorilor de la lupta de faţă către sfîrşitul nesigur al luptei alor săi. Pînă la amiază amîndoi potrivnicii au luptat cu puteri egale, fiind aproape deopotrivă şi în nădejdi ; sforţările şi arşiţa soarelui înmuiaseră de tot trupurile gallilor, care, nefiind de loc deprinşi să rabde de sete, au părăsit lupta. Datorită acestui fapt, romani porniră la atac asupra puţinilor galli care mai rămăseseră şi li se mai împotriveau. După ce i-au răzbit, i-au fugărit pînă în tabăra lor ; consulul a dat apoi semnalul de retragere. Majoritatea trupelor romane s-au retras în castru, cealaltă parte însă, dornică de luptă şi nădăjduind să pună stăpînire pe tabăra duşmanilor, s-a oprit în faţa întăriturilor lor. Privind cu dispreţ numărul mic al romanilor, toţi galli au năvălit din tabără asupra lor ; de aceea romanii care nu voiseră să asculte de ordinul consulului au fost împrăştiaţi de acolo şi acum, la rîndule, cuprinşi de panică, se îndreptau înspăimîntaţi către castrul roman. În chipul acesta, şi într-o parte şi în cealaltă, au fugit cînd unii, cînd ceilalţi ; victoria a fost cînd de partea unora, cînd de a celorlalţi. Totuşi galli au pierdut cam 11 000 de oameni, pe cînd dintre romani au fost doborîţi 5 000. Galli s-au retras în ungherele cele mai îndepărtate ale ţinuturilor lor. Consulul şi-a condus legiunile la Placentia.

XLVIII Unii analişti au scris că Scipio, unindu-şi oastea cu trupele colegului său, s-a dus să pustiiască teritoriile boiilor şi ale ligurilor, înaintînd cît i-au îngăduit pădurile si mlaştinile; alţii însă, că s-a întors la Roma în vederea alegerilor, fără să fi făcut vreo ispravă vrednică de pomenit.

În acelaşi an, T. Quinctius, care îşi adusese trupele în tabăra de iarnă de la Elatia, a petrecut întregul anotimp împărţind dreptatea sau stîrpind abuzurile pe care le săvîrşiseră Filip şi praefecţii lui care, pe de o parte, urmăriseră să sporească puterea celor care erau de partea lor,

Scanned with CamScanner

iar pe de alta, să înlăture drepturile şi libertatea celorlalţi.

La începutul primăverii el s-a dus la Corint, unde fixase adunarea. Acolo Quinctius, înconjurat de delegaţii tuturor cetăţilor, a rostit o cuvîntare ; luînd-o de la primele începuturi ale prieteniei romanilor cu neamul grecesc, vorbi şi de înfăptuirile comandanţilor romani care fuseseră în Macedonia înaintea sa, şi de ale sale. Totul a fost ascultat cu o nemaiîntîlnită înflăcărare, pînă în clipa cînd s-a ajuns la menţionarea numelui lui Nabis ; Quinctius părea că se simte foarte stînjenit în calitatea sa de eliberator al Greciei, de vreme ce lăsase să dăinuie mai departe un tiran, împovărător nu numai pentru patria lui ; căci tiranul insufla groază tuturor cetăţilor din jurul Lacedemonei ca unul care sta înfipt în inima unei cetăţi atît de vestite.

XLIX Quinctius, dîndu-şi bine seama de starea lor sufletească, mărturisi că „dacă ar fi avut puţinţa să înfăptuiască pacea fără pieirea Lacedemonei, n-ar fi încuviinţat cîtuşi de puţin să-şi plece urechile în faţa propunerilor de pace ale tiranului; însă pentru că nu-l poate doborî pe tiran prin năruirea acestei cetăţi care este atît de însemnată, a găsit de cuviinţă că e mai bine să lase pe tiran mai departe slăbindu-i totuşi forţele şi luîndu-i toate mijloacele, pentru a nu mai pricinui cuiva vreun neajuns ; altfel, o dată cu el, s-ar fi prăbuşit cetatea însăşi din pricina măsurilor care trebuiau luate, mai violente decît le-ar fi putut suporta; cetatea putea să piară tocmai acum în pragul cîştigării libertăţii mele". A mai adăugat la cele amintite în legătură cu trecutul, că „dînsul[81] are de gînd să plece în Italia şi să-şi ia cu sine întreaga oştire ; ei vor auzi că în răstimp de 10 zile el va scoate garnizoanele romane din Demetrias şi din Chalcis, va preda acheilor Acrocorintul numaidecît, sub văzul lor, golindu-l de trupe romane, pentru ca toţi să ştie cine are obiceiul să mintă, romanii sau aetolienii ; pretutindeni, aceştia au împrăştiat vorba că rău au făcut grecii cînd şi-au încredinţat poporului roman libertatea lor ; în locul macedonenilor au acum alţi stăpîni, pe romani. Numai că aetolienii niciodată n-au fost cumpăniţi şi nu cugetă nici la ce spun,

Scanned with CamScanner

nici la ce fac. El povăţuieşte celelalte cetăţi să-şi cîntărească prietenii după fapte, nu după vorbe, şi să-şi dea seama cui „trebuie să-i dea crezămînt şi de cine trebuie să se ferească. Din libertate grecii să se înfrupte cu măsură. O libertate cumpănită este folositoare şi întregii obşti a cetăţii, şi fiecărui cetăţean în parte. O libertate fără frîu este dăunătoare şi pentru o parte dintre cetăţeni şi pentru cei ce abuzează împingîndu-i către anarhie şi prăbuşire. În fiecare cetate trebuie să domnească armonia şi unirea între fruntaşi şi trepte sociale, precum, la rîndu-le, şi toate cetăţile să-şi aibă grijă de soarta lor comună. Împotriva celor strînşi înmănuncheaţi[82], nu va fi niciodată destul de puternic vreun rege, sau vreun tiran. Desbinarea şi răzvrătirile întotdeauna dau apă la moară celor ce uneltesc, deoarce o tabără din sînul unei cetăţi, care e mai slabă în luptele interne, îşi caută mai degrabă sprijinul la străinii de peste hotare, decît să se plece în faţa unui concetăţean de-al său. Libertatea lor cîştigată cu ajutorul oştilor altui neam şi înapoiată cu bună-credinţă de către acelaşi popor de peste hotare, s-o păzească şi s-o păstreze cu toată grija lor[83], pentru ca poporul roman să ştie că libertatea a fost dăruită unor oameni vrednici şi că înfăptuirea lor e temeinic statornicită.

L În vreme ce toată lumea de faţă asculta cuvintele lui Flamininus, rostite parcă de glasul unui părinte, ochii tuturor erau înrouraţi de lacrimi de bucurie, aşa fel încît l-au înduioşat chiar şi pe vorbitor. A durat cîtăva vreme freamătul de aprobare al celor care încuviinţau spusele şi grecii îşi dădeau îndemnuri unii altora să-şi întipărească adînc în inimă şi suflete cuvintele rostite cu glas ca de oracol.

Apoi, făcîndu-se tăcere, Quinctius le ceru dacă cumva se află la ei în robie cetăţeni romani, să-i caute şi să-i trimită în răstimp de două luni la el în Thessalia ; „căci, într-adevăr, nu ar fi cinstit ca într-o ţară eliberată, eliberatorii ei să stea în robie“. Toţi în cor au încuviinţat acestea, aducîndu-i între altele mulţumiri şi în această privinţă, pentru că li s-a adus aminte să-şi îndeplinească o datorie atît de sfîntă şi de necesară. Într-adevăr, exista un uriaş număr de prizonieri romani din vremea războiu-

Scanned with CamScanner

lui punic, pe care Hannibal îi vînduse în Grecia, deoarece nu fuseseră răscumpăraţi de ai săi. După cum istoriseşte Polybios, se vede cît de mare era numărul acestora din faptul că acheii i-au răscumpărat pe aceşti romani cu 100 de talanţi, hotărîndu-se să se dea stăpînilor lor cîte 500 de dinari de cap .Achaia a atras luarea aminte că cu o asemenea sumă a putut răscumpăra un număr de 1 200 de prizonieri romani. De aici se poate constata numărul total de prizonieri romani aflaţi pe cuprinsul întregii Grecii.

Încă nu fusese ridicată adunarea, cînd toţi cei de faţă văd garnizoana romană care, coborînd numaidecît din Acrocorintus, este condusă către poarta cetăţii şi plecă mai departe. Însuşi comandantul a urmat coloana acestora, fiind însoţit de toată lumea de faţă care-i striga, aclamîndu-l ca pe un salvator şi eliberator ; după ce şi-au făcut cuvenitele schimburi de saluturi, l-au lăsat să plece. Quinctius s-a înapoiat la Elatia pe acelaşi drum, pe unde venise. De acolo el îl trimite pe legatul său Ap. Claudius cu toate trupele. El îi porunceşte să conducă oastea prin Thessalia şi Epir către Oricum, şi acolo să-l aştepte pe dînsul, căci el plănuieşte să treacă de acolo în Italia. El îi scrie şi fratelui său, L. Quinctius, legatul său şi comandantul flotei, ca să concentreze în acel loc vasele de transport de pe întregul ţărm al Greciei.

LI El însuşi purcese apoi către Chalcis. După ce şi-a retras garnizoanele nu numai din Chalcis, ci şi din Oreum şi Eretria[84], a ţinut acolo la Chalcis adunarea tuturor cetăţilor din Euboea ; după ce le-a amintit în ce situaţie le-a găsit[85] şi cum le părăseşte, ridică adunarea. De acolo Quinctius plecă la Demetrias. Scoţînd şi de acolo garnizoana, însoţit de toată lumea din Chalcis, la fel ca la Corint şi Chalcis, porni de acolo în Thessalia, unde trebuia nu numai să scape cetăţile de haos şi anarhie, ci să statornicească fiecare o formă de conducere mai lesne de suportat. Situaţia tulbure din aceste cetăţi se datora nu numai vitregiei vremurilor, împilării şi dezmăţului regelui, ci şi firii acestui neam mereu în neastîmpăr, care, de la începutul lui şi pînă în zilele noastre, n-au avut alegeri sau

Scanned with CamScanner

vreo adunare[86] unde să nu fi fost răzmeriţe ori dezordine. Quinctius a ales din rîndurile celor bogaţi — cu precădere — atît senatorii, cît şi judecătorii, cîrma cetăţilor ajungînd astfel în mîna acelei părţi dintre cetăţeni care aveau tot interesul să fie linişte şi totul în ordine.

LII După ce Quinctius a întocmit o astfel de rînduială în Thessalia, veni prin Epir la Oricum, de unde avea să treacă în Italia. De la Oricum au fost transportate toate trupele romane la Brundisium. De acolo oastea romană străbătu întreaga Italie aproape în triumf; coloana de prizonieri cu prăzile capturate, care mergea în frunte, era la fel de lungă ca şi coloanele de soldaţi. După ce trupele romane au ajuns la Roma, senatul i-a încuviinţat lui Quinctius să-şi prezinte darea de seamă asupra faptelor sale de arme într-o şedinţă ţinută în afara oraşului, cu care prilej senatul a binevoit să-i decreteze acordarea pe merit a triumfului. Triumful lui Flamininus a fost sărbătorit vreme de trei zile. În prima zi au fost trecute prin faţa cetăţenilor armele de atac şi de apărare, statuile de bronz şi de marmură, mai numeroase fiind cele luate de la Filip decît cele capturate de la alte cetăţi ; în al doilea rînd veneau carele cu aur şi argint lucrat, nelucrat şi bătut în monezi. Au fost 18 000 de libre de argint nelucrat şi 270 libre de argint lucrat ; mai erau apoi numeroase vase de tot felul, cele mai multe sculptate, unele cu măiestrie deosebită, şi multe altele făurite din bronz. Pe lîngă acestea s-au adus şi zece scuturi de argint. Au fost şi 84 000 de libre de argint bătut în monezi atice — grecii le spun tetrachme — şi fiecare avînd greutatea cam a trei dinari de argint. S-a adus aur în greutate de 3 714 de libre, un scut în întregime de aur şi 14 514 monede de aur cu chipul lui Filip. A treia zi au fost arătate poporului coroanele de aur, în număr de 114, ofrandele cetăţilor ; înaintea carului de triumf mergea cireada de vite pentru jertfă, precum şi numeroşi nobili, prizonieri şi ostatici[87], între care era şi Demetrius, fiul regelui Filip, şi Armenes, fiul tiranului Nabis, al Lacedemonei. Apoi intră în oraş[88] Quinctius pe carul de triumf. Îl urmau alaiul de ostaşi, format din întreaga oaste adusă cu acest scop din provincie la Roma.

Scanned with CamScanner

Tuturor pedestraşilor li s-au împărţit cîte 250 de aşi de aramă, centurionii primind de două ori mai mulţi, călăreţii de trei ori. O impresie deosebită a stîrnit priveliştea unui convoi de oameni care defilau la acest triumf cu capul ras[89], semn că din robie fuseseră sloboziţi.

LIII La sfîrşitul acelui an, tribunul plebei, Q. Aelius Tubero, potrivit unui decret senatorial, propuse în adunarea poporului, şi aceasta dădu un plebiscit prin care se înfiinţau două colonii latine, una în ţinutul Bruttium şi cealaltă în ţinutul Thurinum. Triumvirii numiţi în acest scop au fost învestiţi cu putere pentru vreme de trei ani, astfel : pentru Bruttium au fost Q. Naevius, M. Minucius Rufus şi M. Furius Crassipes ; pentru ţinutul Thurinum. Cn. Manlius, Q. Aelius, L. Apustius. Praetorul urban[90], Cn. Domitius, a ţinut în Capitoliu alegerile în două rînduri.

În acel an au fost sfinţite mai multe sanctuare : un templu în cinstea Junonii Sospita, în piaţa de zarzavaturi[91], făgăduit şi început cu patru ani mai înainte de consulul C. Cornelius, în vremea războiului cu gallii; tot el a consacrat[92], în calitate de censor, un al doilea templu, lui Faunus[93] ; începuseră să-l înalţe cu doi ani înainte din banii rezultaţi de pe urma amenzilor aedilii C. Scribonius şi Cn. Domitius; l-a inaugurat Domitius cînd era praetor urban. Un templu hărăzit Fortunei Primigenia[94] l-a inaugurat pe colina Quirinală, Q. Marcius Ralla, numit duumvir în acest scop; fusese făgăduit cu zece ani mai înainte, în vremea războiului punic de consulul P. Sempronius Sophus[95] şi tot el îi începuse lucrările în calitate de censor. Şi duumvirul C. Servilius a inaugurat în cinstea lui Jupiter un templu ridicat în insulă ; fusese făgăduit cu şase ani mai înainte, în vremea războiului punic, de praetorul L. Furius Purpurio. Piatra de temelie a fost pusă mai tîrziu tot de el pe cînd era consul.

Acestea au fost evenimentele petrecute în anul acela[96].

LIV P. Scipio s-a înapoiat din provincia Gallia pentru alegerile[97] consulare. Cu acest prilej au fost aleşi consuli L. Cornelius Merula şi Q. Minucius Thermus. A doua zi au fost aleşi praetorii L. Cornelius Scipio, M. Fulvius No-

Scanned with CamScanner

bilior, C. Scribonius, M. Valerius Messalla, L. Porcius Ricinus şi C. Flaminius.

Au desfăşurat pentru întîia oară jocuri scenice aedilii curuli A. Atilius Serranus şi L. Scribonius Libio, cu prilejul jocurilor megaleene[98]. Pentru prima oară senatorii au asistat la serbările romane date de aceşti aedili, despărţiţi în locuri separate de ale poporului, dîndu-se prilej de multă vorbă, — ca la orice noutate. Unii spuneau că în sfîrşit s-a dat senatului, cel mai înalt ordin în stat — preţuirea care de mult i se cuvenea ; alţii, dimpotrivă, tălmăceau că tot ce s-a adăugat la măreţia senatului a fost smuls demnităţii poporului roman şi toate asemenea îngrădiri prin care se deosebesc treptele sociale n-au altă menire decît să scadă şi să zădărnicească deopotrivă libertatea şi egalitatea între oameni. Vreme de 558 ani cetăţenii au privit la spectacole de-a valma. Ce fapt s-a întîmplat şi care a fost temeiul că aşa, deodată, senatorii nu mai vor să se amestece cu poporul la teatru?[98bis]. De ce să-i fie silă celui bogat că şade alături pe aceeaşi bancă de un sărac ? Aceasta este o măsură nouă, izvorîtă din trufia şi bunul plac al unora, care nu fusese nici dorită, nici înfăptuită de senatul vreunui neam mai înainte. Se mai spune că chiar lui Africanus, de la care pornise îndemnul acestei măsuri, în calitate de consul, i-a părut rău la urmă. De aici urmează că lumea nu îngăduie nici o schimbare a străvechilor datini ; poporul preferă să rămînă la vechile obiceiuri, renunţînd numai la acelea la care, fără doar şi poate, te silesc nevoile vieţii.

LV La începutul anului, în care au fost consuli L. Cornelius şi Q. Minucius, s-au anunţat nişte cutremure atît de dese, încît oamenii au început să simtă silă nu numai de asemenea întîmplări, ci şi de ceremoniile rînduite din această pricină ; nici senatul, nici serviciile statului, nu mai puteau să-şi îndeplinească îndatoririle, pentru că consulii nu mai pridideau cu sacrificiile de ispăşire. În cele din urmă, decemvirii au primit poruncă să consulte cărţile Sibylline ; potrivit răspunsului dat de acestea, s-au rînduit rugăciuni publice vreme de trei zile. Cu cununi[99] pe cap, ei au făcut slujbe la toate altarele, şi s-a dat un edict prin care toţi care fac parte din aceeaşi familie, să

se roage în acelaşi timp. La fel, în urma unei dispoziţii date de senat, consulii au poruncit ca în ziua în care se săvîrşeau slujbe pentru un cutremur adus la cunoştinţă mai înainte, să nu le mai dea nimeni de veste de vreun alt cutremur.

Apoi consulii şi-au tras la sorţi provinciile, şi după ei şi praetorii. Lui Cornelius i-a cuzut Gallia, lui Minucius — Liguria ; praetorii au tras la sorţi următoarele provincii : C. Scribonius — jurisdicţia urbană, M. Valerius, — cea asupra străinilor, L. Cornelius — Sicilia, L. Porcius — Sardinia, C. Flaminius — Hispania Citerior, .M Fulvius — Hispania Ulterior.

LVI În acest an, consulii nu se aşteptau la nici un război ; a sosit însă scrisoarea lui M. Cincius — acesta era praefectul oraşului Pisae[100], care a adus la cunoştinţă că „20 000 de luptători liguri, în urma unei conjuraţii făcute de întreaga populaţie în toate localităţile, au pustiit mai întîi ţinutul Lunensis şi apoi au trecut hotarele ţinutului Pisanum cutreierînd în lung şi-n lat întregul litoral. De aceea, consulul Minucius, căruia îi căzuse la sorţi provincia Liguria, în urma încuviinţării date de senat, urcă la tribuna rostrată şi hotărî ca cele două legiuni urbane[101], care fuseseră înrolate sub arme anul trecut, să fie prezente la Arraetium după 10 zile; în locul lor el va recruta alte două legiuni urbane. La fel ordonă şi aliaţilor, şi celor cu nume latin, şi magistraţilor, şi delegaţilor acelor cetăţi care trebuiau să dea trupe, să se adune în Capitoliu. Acolo hotărî să i se pună la dispoziţie 15 000 pe pedestraşi şi 500 de călăreţi, fiecare populaţie contribuind cu trupele cuvenite, potrivit contingentelor de tineri; le porunci să coboare de îndată din Capitoliu spre poartă şi, ca să zorească treaba, să plece imediat la recrutare.

Lui Fulvius şi lui Flaminius li s-au decretat pentru completări cîte 3 000 de pedestraşi romani şi 100 de călăreţi, 5 000 de aliaţi cu nume latin şi 200 de călăreţi, dîndule însărcinare praetorilor să trimită la vatră pe vechii ostaşi, după ce vor veni în provincie.

În vreme ce ostaşii care făceau parte din legiunile urbane îi asaltau în mare număr pe tribunii plebei ca să aducă la cunoştinţă fie că şi-au împlinit anii de stagiu

Scanned with CamScanner

ostășesc în campaniile desfășurate, fie vreun motiv de boală, ca să fie scutiți de mobilizare, sosi o dare de seamă din partea lui Ti. Sempronius, care i-a risipit pe toți, deoarece acesta scrisese că „10 000 de liguri au venit în ținutul Placentiei și că au trecut prin foc și sabie întregul ținut ajungînd pînă la zidurile înseși ale acelei colonii și pînă la malurile Padului; se așteaptă ca și neamul boiilor să ridice armele și să se răzvrătească". Pe aceste temeiuri, senatul a decretat o stare excepțională[102]; deci ei găsesc cu cale ca tribunii plebei să nu mai cerceteze motivele cererilor de scutire ale ostașilor pentru a fi îndreptățiți să nu vină la adunare la locul hotărît, potrivit ordinului. Au adăugat chiar ca aliații cu nume latin, care fuseseră în armatele lui P. Cornelius și ale lui Ti. Sempronius și care fuseseră trimiși la vatră de acești consuli, să se adune în ziua pe care consulul L. Cornelius o fixase și în localitatea pe care o hotărîse în Etruria, iar consulul L. Cornelius, plecînd în provincie să recruteze sub arme, de prin orașele și satele ținuturilor pe unde are de gînd să meargă, dacă el găsește de cuviință, atîția ostași și să-i înarmeze și să-i ia cu sine, și pe deasupra să aibă și dreptul de a-i trimite la vatră pe oricare dintre ei și oricînd va voi.

LVII După ce consulii au ținut recrutările, au plecat în provinciile lor. Apoi T. Quinctius ceru că senatul să dea ascultare măsurilor pe care le hotărîse el însuși, împreună cu cei 10 delegați trimiși, și dacă le dă încuviințarea, să le ratifice și să le aducă la îndeplinire. Senatul se va lămuri mai bine dacă va asculta cuvîntul solilor care au venit din tot cuprinsul Greciei și dintr-o mare parte a Asiei, și cei sosiți din partea regilor[103]. Aceste solii[104] au fost introduse în senat de praetorul urban C. Scribonius și tuturor li s-a răspuns cu bunăvoință.

Pentru că avea să fie o dezbatere mai lungă cu Antiochus, s-a dat însărcinare celor 10 trimiși să trateze cu el, devreme ce o parte dintre aceștia fuseseră fie în Asia, fie în Lysimachia[105], la rege. T. Quinctius a primit misiunea ca în urma primirii acelora, să dea ascultare solilor regelui și să le răspundă cele ce se puteau răspunde potrivit demnității și intereselor poporului roman. Menippus și

Scanned with CamScanner

Hegesianax erau fruntaşii soliei regeşti. Dintre aceştia, Menippus spuse că „el nu ştie de ce nu se pricepe rostul soliei sale, de vreme ce el a venit pur şi simplu ca să ceară prietenia şi să încheie alianţă cu romanii; însă există trei feluri de tratate prin care regii şi cetăţile încheie prietenii între ei: cel dintîi, în care se impun condiţii celor învinşi în război, în care situaţie sînt la îndemînă toate măsurile şi bunul plac ale aceluia care a fost mai tare în război, împotriva celor învinşi şi pe care vrea să-i pedepsească; al doilea fel, e acela în care cei ce sînt egali în război încheie pace şi prietenie cu drepturi egale; cu acest prilej se cer şi se înapoiază o sumă de bunuri, potrivit unei învoieli, şi dacă cumva bunurile unuia au suferit pagube din pricina războiului, acestea se pot stabili potrivit formulelor vechiului drept, potrivit intereselor fiecărei părţi; al treilea fel[106] de tratate este acela în care cei care n-au fost niciodată în vrăjmăşie se întrunesc în scopul de a lega prietenie, încheind alianţă cu drepturi şi condiţii egale; aceştia nici nu impun, nici nu primesc condiţii, aşa cum se întîmplă între învinşi şi învingători. De vreme ce situaţia lui Antiochus face parte din ultima categorie, el se miră că romanii socotesc drept să-i impună lui Antiochus condiţii şi să-i indice care oraşe din Asia să fie libere şi neatîrnate, pe care vor ei să le facă tributare şi în care este interzis să intre atît regele, cît şi garnizoanele regeşti. În astfel de condiţii, romanii trebuie să încheie pace cu Filip, care e duşman, ci nu cu Antiochus care e prieten."

LVIII La acestea, Quinctus răspunse:

„Deoarece vouă vă face plăcere să vorbiţi în chip deosebit şi să înşiruiţi diferitele feluri de alianţă şi prietenie încheiate, vă voi pune şi eu două condiţii — în afara cărora, să-i daţi de ştire regelui că nu mai există altele în privinţa încheierii legăturilor de prietenie cu poporul roman; una, dacă regele este frămîntat de grija ca noi să nu ne interesăm cîtuşi de puţin de oraşele Asiei, atunci el să se stăpînească de a intra în vreo regiune din Europa; a doua condiţie, dacă el nu rămîne între hotarele Asiei şi trece în Europa, atunci şi romanii să aibă drept să apere

prieteniile pe care le are cu cetăţile Asiei şi să încheie altele noi".

Hegesianax spuse că este o condiţie nedemnă ca Antiochus să fie îndepărtat de oraşele Thraciei şi Chersonesului care fuseseră cucerite de Seleucus[106 bis], străbunicul său, după ce l-a învins în război pe regele Lysimachus şi l-a răpus pe cîmpul de luptă ; această izbîndă a fost cea mai mare cinste şi mărire pentru sine ; Antiochus a reocupat, în parte, prin război — cu deopotrivă slavă — ţinutul pe care puseseră stăpînire thracii ; în parte, a luat în stăpînire ţinuturile părăsite de locuitori, ca de pildă însăşi Lysimachia, pe care a repopulat-o, chemînd înapoi pe locuitori, şi a ridicat din nou, cu uriaşe cheltuieli, tot ceea ce fusese năruit din pricina distrugerilor şi incendiilor. Prin urmare, este potrivit a-l alunga pe Antiochus din ţinuturile sale cîştigate şi recucerite în chipul acesta, pentru ca în schimb romanii să pună piciorul în Asia, care n-a fost niciodată a lor? Antiochus cere stăruitor să lege prietenie cu romanii, dar în aşa fel încît, după ce o va dobîndi, să-i fie spre fala sa, nu spre ruşinea sa.

La acestea Quinctius îi răspunse :

„Deoarece, într-adevăr, noi punem preţ pe onoare, aşa cum se cuvine şi pentru că onoarea trebuie să fie singura sau cel puţin printre primele reguli de conduită atît pentru poporul care deţine întîietatea pe întregul pămînt, cît şi pentru un rege atît de strălucit, atunci ce este mai potrivit legii onoarei : să vrei să fie libere toate oraşele Greciei, în oricare parte s-ar găsi, sau să le robeşti şi să ţi le faci tributare ? Dacă Antiochus crede că este frumos să reducă în sclavie acele oraşe pe care străbunicul său le-a stăpînit, potrivit dreptului războiului, dar pe care bunicul şi tatăl său nu le-a ocupat cîndva ca fiind proprietatea lor, atunci şi romanii socotesc că nu este la înălţimea încrederii şi statorniciei lor dacă ar renunţa la rolul de apărători ai libertăţii grecilor. Aşa cum romanii au eliberat Grecia de sub călcîiul lui Filip, la fel au de gînd să elibereze din mîinile lui Antiochus şi oraşele cu nume grecesc ale Asiei. Căci nici în Aeolida şi nici în Ionia n-au fost trimise colonii greceşti spre a fi robite de regi, ci ca să se dezvolte şi să se răspîndească cel mai vechi neam de pe întregul pămînt".

Scanned with CamScanner

LIX Deoarece Hegesianax şovăia şi nu putea tăgădui că e mai înălţătoare cauza celui care luptă pentru libertatea altora, decît a celui care luptă pentru robirea lor Sulpicius, care era cel mai vîrstnic dintre cei 10 soli spuse: „Ce umblăm cu ocolişuri? Alegeţi una dintre cele două condiţii, care au fost propuse lămurit de către Quinctius, sau dacă nu, încetaţi de a mai vorbi despre prietenie". Menippus îi răspunse: „Noi nici nu vrem, nici nu putem încheia ceva prin care să se micşoreze regatul lui Antiochus" !

A doua zi, după ce Quinctius a introdus în senat toate soliile Greciei şi Asiei[107], pentru a le aduce la cunoştinţă ce intenţii şi simţăminte are poporul roman şi ce planuri are Antiochus faţă de cetăţile Greciei, le-a înşirat şi propunerile sale şi ale regelui : „Să se dea de ştire cetăţilor lor, că poporul roman cu aceeaşi vitejie şi bună-credinţă cu care a luptat împotriva lui Filip pentru libertatea lor, cu aceleaşi virtuţi îi va sprijini, şi împotriva lui Antiochus, dacă acesta nu va pleca din Europa".

Atunci Menippus rugă stăruitor şi pe Quinctius şi pe senatori să nu se grăbească a lua o hotărîre, prin care au să pricinuiască tulburare pe întregul pămînt; să-şi ia şi ei un răgaz de gîndire şi să-i dea şi regelui putinţa de a chibzui; după ce i se vor aduce la cunoştinţă condiţiile, Antiochus va cugeta şi poate că va căpăta vreo concesie ; dacă nu, el va ceda în interesul păcii.

În acest fel totul a fost amînat.

S-a găsit cu cale să fie trimişi la rege aceiaşi împuterniciţi, care mai fuseseră la el în Lysimachia, şi anume : P. Sulpicius, S. Villius şi P. Aelius.

LX Abia plecaseră aceştia cînd trimişii veniţi din Carthagina dădură de ştire că, fără nici o îndoială, Antiochus, avînd sfătuitor pe Hannibal, pregăteşte războiul, fapt care a stîrnit îngrijorare ca nu cumva totodată să se aprindă din nou şi războiul cu carthaginezii. Hannibal, fugind din patria sa, ajunsese aşa cum am spus mai înainte, la Antiochus. La curtea regelui era în mare cinste, datorită faptului că el era mai meşter ca oricare altul în a-i sfătui pentru planul dezlănţuirii unui război cu romanii. Hannibal rămăsese la părerea că războiul să se desfăşoare

Scanned with CamScanner

numai în Italia ; acest ţinut îi va pune la îndemînă unui potrivnic de peste hotare şi aprovizionare şi trupe. Dacă nu se va întreprinde nici o operaţie acolo şi i se va îngădui poporului roman să desfăşoare războiul cu mijloacele şi trupele Italiei, nici regele şi nici vreun alt neam nu va fi deopotrivă cu romanii. Hannibal cerea pentru sine 100 de vase, 10 000 de pedestraşi şi 1 000 de călăreţi; cu această flotă el se va îndrepta mai întîi către Africa ; are cea mai mare încredere în faptul că şi carthaginezii vor putea fi îndemnaţi de el să ridice din nou armele. Dacă însă ei vor şovăi, dînsul va aprinde războiul în oricare parte a Italiei. Regele însă trebuie să treacă împreună cu ceilalţi aliaţi ai săi în Europa şi să-şi ţină restul de trupe în vreo regiune a Greciei fără să treacă în Italia, în schimb să fie mereu gata în această privinţă (căci e îndeajuns pentru oricine a-l speria cu spectrul şi vîlva războiului).

LXI După ce Hannibal l-a convins pe Antiochus să-şi însuşească acest plan, deşi socotise că e nevoie să-şi pregătească sufleteşte compatrioţii săi, totuşi nu s-a încumetat să le scrie vreo scrisoare, ca nu care cumva, căzînd în mîna romanilor, să i se dezvăluie planurile ; însă găsind la Ephes pe un oarecare Aristo din Tyr, a cărui iscusinţă i-o dovedise cu prilejul unor slujbe mai uşoare, îl trimite la Carthagina[108] cu această însărcinare, copleşindu-l fie cu daruri, fie cu nădejdea răsplăţilor, la care fusese de acord chiar şi regele. Hannibal dădu numele celor cu care trebuia să se întîlnească, şi-l lămuri în privinţa unor anumite consemne tainice, datorită cărora, neîndoios, aceia vor lua cunoştinţă de însărcinările sale. Numai că la Carthagina au aflat din ce cauză a sosit acolo acest Aristo, care se tot învîrtea prin oraş nu cu prietenii, ci mai degrabă cu potrivnicii lui Hannibal. La început, din vorbă în vorbă, şi cu prilejul ospeţelor în cercuri restrînse s-a dus vestea acestei urzeli, apoi unii au luat cuvîntul şi în senat spunînd că „nu s-a ajuns la nici un rezultat cu surghiunirea lui Hannibal, dacă în pofida lipsei lui se pot urzi noi primejdii, pricinuindu-se tulburări în sînul orînduirii cetăţii prin zădărîrea sufletelor oamenilor ; a sosit un oarecare Aristo, un venetic din Tyr, pregătit într-adins,

cu anume însărcinări din partea lui Hannibal şi a regelui Antiochus, şi anumiţi oameni se întreţin zilnic cu el în tainice întrevederi ; într-ascuns se coace ceea ce în curînd va izbucni spre pierzania tuturor".

Toţi senatorii au început să strige că trebuie chemat Aristo şi întrebat pentru ce a venit, şi dacă nu ne mărturiseşte, să fie trimis la Roma împreună cu împuterniciţii Carthaginei. Nesăbuinţa unei singure fiinţe s-a ispăşit cu destul vai şi amar. Cei fără dregătorii pot face greşeli pe propria lor piele, republica lor însă nu numai că trebuie să fie la adăpost de orice învinuire, ci chiar de orice bănuială în această privinţă.

Aristo fiind chemat, la început, el s-a dezvinovăţit, folosind drept cel mai puternic sprijin faptul că n-a adus nimănui nici o scrisoare. În urmă însă, pentru că nu izbutise să lămurească îndeajuns temeiul sosirii sale, şi în special, deoarece şovăie în răspunsuri, mai ales în legătură cu învinuirea de a fi avut întrevederi numai cu persoane din partida barcină[109], s-a iscat sfadă ; unii susţineau să fie înşfăcat ca iscoadă şi pus sub pază, alţii însă spuneau că nu este cazul să se facă atîta zarvă ; s-ar da o urîtă pildă, dacă s-ar năpusti fără nici un motiv asupra oaspeţilor. Acelaşi neajuns se va întîmpla şi carthaginezilor fie la Tyr, fie în alte tîrguri, unde ei merg în număr foarte mare.

În ziua aceea s-a amînat rezolvarea acestei chestiuni. Atunci Aristo a întrebuinţat un vicleşug obişnuit la puni: cum s-a lăsat amurgul a atîrnat tablele scrise deasupra tribunii unde stau dregătorii în fiecare zi, iar pe la straja a treia el s-a urcat pe un vas şi s-a făcut nevăzut.

În ziua următoare, după ce conducătorii s-au aşezat acolo pentru a împărţi dreptatea, au zărit tăbliţele, le-au luat şi le-au citit. Pe ele era scris anume că Aristo a avut însărcinări nu pentru vreun particular, ci oficiale pentru bătrînii cetăţii, căci aşa numeau carthaginezii senatul. Învinuirea cuprinzînd deci întreaga conducere a statului, nu mai avea rost să se facă cercetări cu vreo cîţiva. Totuşi s-a găsit de cuviinţă să se trimită nişte delegaţi la Roma, care să aducă situaţia la cunoştinţa consulilor şi senatului şi totodată să se plîngă şi de samavolniciile lui Masinissa.

Scanned with CamScanner

LXII Într-adevăr, cînd Masinissa a băgat de seamă că cu purtările lor carthaginezii dau de bănuit şi că sînt şi dezbinaţi între ei, convins că fruntaşii sînt priviţi cu bănuială de senat, din pricina întrevederilor cu Aristo, iar senatul de către popor pe temeiul denunţului aceluiaşi Aristo, socoti potrivit prilejul de a le pricinui neajunsuri ; de aceea le pustii ţinutul de-a lungul ţărmului mării, silind cîteva oraşe birnice carthaginezilor să-i plătească lui tribut. Acest ţinut se chema Emporiae[110]; se găseşte de-a lungul ţărmului Syrtei Mici şi avea ţarini roditoare ; se afla acolo un singur oraş, Leptis[111], care dădea carthaginezilor tribut cîte un talant pe zi. Masinissa nu numai că ridicase atunci împotriva sa întreaga regiune, din pricina pustiirii ei, ci, punînd stăpînire pe o parte a ei, stîrnise îndoială asupra faptului dacă îi aparţinea lui acest ţinut sau carthaginezilor. Şi pentru că aflase că trimişii carthaginezi se vor duce la Roma pentru ca, pe de o parte să se dezvinovăţească împotriva acuzaţiilor, iar pe de alta să se jeluiască împotriva lui, trimise şi el la Roma soli, pentru ca să creeze îndoieli asupra acuzaţiilor care i se aduc şi să discute cu senatul roman în privinţa dreptului său de a impune carthaginezilor tribut.

Cînd senatul a luat cunoştinţă de la trimişii puni, mai întîi despre sosirea la Carthagina a veneticului din Tyr, la început a fost cuprins de îngrijorare că va fi nevoit să poarte război şi cu Antiochus şi cu punii totodată. Învinuirea îi apăsă mai ales pe puni din pricina bănuielii că conducătorii Carthagieni nu-l prinseseră pe Aristo ca să fie trimis la Roma, şi nu-l puseseră sub pază nici pe el, nici corabia lui.

Apoi a început să se discute cu împuterniciţii regelui Masinissa chestiunea relativă la ţinutul în litigiu. Carthaginezii îşi sprijineau cauza pe de o parte pe temeiul dreptului asupra hotarelor între care se afla acest ţinut şi pe care le fixase Publius Scipio după ce ieşise învingător[112] ; pe de altă parte, ei se bazau pe declaraţia regelui Masinissa şi se spuneau că, în vreme ce regele urmărea pe Aphirem[113], care dezertase din regatul său şi care rătăcea împreună cu o parte dintre numizi prin împrejurimile oraşului Cyrenae, Masinissa însuşi ceruse carthaginezilor, ca

Scanned with CamScanner

o favoare, să i se încuviinţeze a trece prin acel ţinut, recunoscînd deci că aparţinea de drept şi neîndoielnic carthaginezilor.

Numizii dimpotrivă susţineau că punii spun minciuni cînd vorbesc despre hotarele fixate de Scipio ; apoi că, dacă cineva ar căuta adevărata obîrşie a drepturilor lor, ar exista oare vreun ţinut în Africa care să fie proprietatea carthaginezilor ? Lor, unor venetici, li s-a acordat pentru întemeierea unui oraş, şi în urma rugăminţii lor, atîta ţinut cît au putut cuprinde cu o piele de bou tăiată fîşii. Tot ce au cuprins carthaginezii în afară de aşezarea lor de la Bozra[114], l-au ocupat prin silnicie şi cu strîmbătate. Ei nu vor putea dovedi nu numai că l-au avut în stăpînire tot mereu de cînd l-au ocupat, ci măcar că l-au stăpînit multă vreme. Acest ţinut a aparţinut de drept, după împrejurări, cînd carthaginezilor, cînd numizilor: întotdeauna a aparţinut aceluia care a fost mai tare prin puterea armelor. Ca urmare, delegaţii numizi cereau ca senatul să lase lucrurile şi starea în care se aflau atunci cînd carthaginezii au ajuns duşmanii romanilor, iar regele numizilor, aliat şi prieten, şi să nu se împotrivească să-l stăpînească cei care sînt în stare să-l stăpînească. Senatul roman a hotărît să se răspundă împuterniciţilor ambelor părţi că vor fi trimişi în Africa delegaţi romani care să cerceteze şi să judece la faţa locului litigiul dintre poporul carthaginez şi regele Masinissa. La Carthagina au fost trimişi L. Scipio Africanus, C. Cornelius Cethegus şi M. Minucius Rufus. Aceştia, după ce au ascultat şi cercetat la faţa locului situaţia, au lăsat totul în suspensie, fără să se pronunţe în favoarea unei părţi sau a alteia. Nu se ştie destul de lămurit dacă împuterniciţii romani au procedat în chipul acesta după voia lor, sau, aşa le-a fost însărcinarea, însă se vede că aşa au dictat împrejurările pentru Roma, de a lăsa mai departe învrăjbite ambele popoare ; dacă n-ar fi fost aşa, atunci Scipio singur ar fi fost în măsură să curme cu un semn neînţelegerea fiindcă el cunoaşte foarte bine situaţia de acolo, şi se bucura de mare trecere, datorită serviciilor aduse şi regelui şi statului roman.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXV

Scanned with CamScanner

I La începutul anului în care s-au petrecut aceste evenimente[1], praetorul Sex. Digitius[2] a avut în Hispania Citerior ciocniri, mai mult dese decît vrednice de pomenit, cu acele cetăţi care ridicaseră din nou armele într-un număr foarte mare, în urma plecării lui M. Cato[3] de acolo; şi cele mai multe lupte date au fost încheiate într-adevăr cu neizbîndă, dar M. Cato a încredinţat urmaşului său abia jumătate din trupele pe care le primise. Şi este neîndoielnic că întreaga Hispanie s-ar fi răzvrătit, dacă celălalt praetor, M. Cornelius Scipio, fiul lui Cneius, n-ar fi dobîndit numeroase succese dincolo de Hiberus, şi, datorită fricii vîrîte în hispani, n-ar fi trecut de pârtea lui nu mai puţini de 50 de oraşe. Scipio repurtase aceste izbînzi în calitate de praetor; ca propraetor[4], i-a atacat pe lusitani[5] pe cînd se întorceau la sălaşurile lor încărcaţi de o uriaşă pradă, de pe urma pustiirii în lung şi în lat a Hispaniei Ulterior. Scipio, atacîndu-i chiar în timpul drumului, s-a luptat cu ei de la orele nouă pînă la orele două după-amiază cu un rezultat îndoielnic, şi, deşi nu era deopotrivă cu duşmanul în număr, totuşi îi era superior în alte privinţe, căci, pe de o parte, el dăduse năvală în fruntea unor trupe rînduite în linie de bătaie[6], asupra unei lungi coloane stînjenite de o cireadă de vite, iar pe de altă parte, luptase cu unităţi proaspete împotriva unor duşmani istoviţi de drum lung. Căci vrăjmaşii ieşiseră din tabăra lor pe la straja a treia din noapte. Se mai adăugaseră acestui drum de noapte încă trei ore din marşul făcut în timpul zilei, şi duşmanii, nefăcînd nici un popas pentru odihnă, au fost pe deasupra nevoiţi să îndure şi truda luptei. Ca urmare, la începutul

Scanned with CamScanner

luptei au mai avut oarecare vlagă şi trupească şi sufletească, şi izbutiseră chiar să pună în neorînduială rîndurile romanilor, apoi însă, după cîteva vreme lupta a devenit egală. În toiul acestei strîmtori, praetorul făgăduieşte lui Jupiter jocuri dacă va răzbi şi nimici pe potrivnic. În cele din urmă romanii au dezlănţuit un atac şi mai năpraznic, încît lusitanii au fost nevoiţi să dea înapoi ; în curînd întoarseră şi spatele. Fiindcă biruitorii s-au luat pe urmele fugarilor, au fost doborîţi ca la 12 000 de duşmani, dintre care, luaţi prizonieri 540 — aproape toţi călăreţi — şi fură capturate 134 steaguri ostăşeşti. Oastea romană a pierdut 73 de oameni. Lupta s-a desfăşurat nu departe de oraşul Ilipa[7]. Aici P. Cornelius a adus trupele sale învingătoare încărcate cu prăzi. Toate acele capturi au fost expuse în afara oraşului, dîndu-li-se putinţa stăpînilor să-şi recunoască bunurile lor. Celelalte capturi[8] au fost date quaestorului să le vîndă ; veniturile care au rezultat din vînzări au fost împărţite ostaşilor.

II Încă nu plecase din Roma praetorul C. Flaminius cînd se întîmplau acestea în Hispania. Atît victoriile, cît şi înfrîngerile erau scoase în evidenţă în convorbiri publice, de el şi de prietenii săi. Arătînd că în provincia lui, unde s-a aprins un război atît de uriaş, el avea să ia în primire doar neînsemnatele rămăşiţe ale oastei lui Sex. Digitius, şi acelea în panică şi în dezordine, prin acestea el urmărea să i se decreteze una din legiunile urbane, la care, după ce-şi va alătura şi ostaşii recrutaţi de el, potrivit unui *senatus-consultum,* să-şi aleagă din toate efectivele 6 200 de pedestraşi şi 300 de călăreţi ; el plănuia să desfăşoare războiul cu acea legiune (căci pe armata lui Sex. Digitius nu se putea pune mare nădejde). Bătrînii senatului însă i-au declarat că, nu trebuie să se dea decrete senatoriale pe temeiul unor zvonuri răspîndite, în chip nesocotit, de simpli particulari şi născocite pentru a fi pe planul unor dregători ; să se considere că are însemnătate numai ceea ce trimit în dările lor de seamă praetorii din provincii, sau ce aduc la cunoştinţă legaţii. Dacă sînt tulburări în Hispania, senatul hotărăşte ca praetorul să înroleze o oaste de strînsură din regiunile dinafara hotarelor Italiei". Intenţia se-

Scanned with CamScanner

natului a fost deci ca pentru Hispania să fie înrolate sub arme trupe de strînsură.

Valerius Antias[9] scrie că C. Flaminius a pornit cu flota în Sicilia, în vederea recrutării de trupe, şi, pe cînd se îndrepta din Sicilia către Hispania, a fost împins de o furtună în Africa; acolo — scrie el — a înrolat ostaşi[10] din armata lui P. Africanus, care cutreierau răzleţi şi la aceste trupe, strînse din cele două provincii, a alăturat altele recrutate în Hispania.

III Nici Italia nu era mai puţin neliniştită din pricina războiului[11] cu ligurii, căci 40 000 de oameni împresuraseră Pisae. Le vestea războiului şi în nădejdea prăzilor, puhoiul vrăjmaşilor creştea zilnic.

Consulul Minucius s-a dus la Arretium în ziua în care fixase să se adune ostaşii. De acolo el îşi conduse trupele pe patru coloane la Pisae ; şi în vreme ce duşmanii se găseau la nu mai mult de 1 000 de paşi de oraş dincolo de fluviu, consulul intră în oraş care astfel salvat, fără îndoială, datorită sosirii sale. A doua zi, Minucius trecu fluviul şi-şi întocmi castrul cam la 500 de paşi departe de vrăjmaş. De acolo el asigura apărarea ţinutului aliaţilor împotriva prădăciunilor prin uşoare ciocniri. Nu se încumeta însă să-şi rînduiască în linie de bătaie noii[12] ostaşi recrutaţi din mai multe neamuri, şi nu îndeajuns de cunoscuţi între ei, ca să poată avea încredere unii în alţii. Ligurii însă, bizuindu-se pe marele lor număr, ieşeau în linie de bătaie gata să se măsoare în lupta pentru biruinţa hotărîtoare ; avînd o oaste numeroasă ei trimiteau pretutindeni cete pentru a prăda ţinutul dinspre hotare, şi după ce au strîns un mare puhoi de vite şi o mare cantitate de pradă, şi-au întocmit o unitate de pază care le-a mînat în fortăreţele şi satele lor.

IV După ce războiul cu ligurii s-a stabilizat în jurul localităţii Pisae, celălalt consul, L. Cornelius Merula, trecînd pe la hotarele ligurilor, şi-a adus armata în ţinutul boiilor, unde războiul avea o cu totul altă înfăţişare decît cel dus cu ligurii. Consulul îşi rînduia trupele în formaţie de atac, în schimb, duşmanii refuzau să dea lupta ; de aceea romanii porneau după prădăciuni acolo unde ni-

Scanned with CamScanner

meni nu le ieşea în cale. Boiii vroiau mai degrabă să-şi lase bunurile lor jefuite, fără să ia vreo măsură, decît să şi le apere, luîndu-se la luptă. După ce a pustiit întregul ţinut, trecîndu-l îndeajuns prin foc şi sabie, consulul ieşi de pe teritoriul vrăjmaşilor, conducîndu-şi coloanele către Mutina, fără grijă, ca printre oameni paşnici. Cînd boiii băgară de seamă că potrivnicul a ieşit dintre hotarele sale, se ţinură pe urmele coloanelor romane care mărşăluiau în tăcere, căutîndu-şi locuri pentru întinderea capcanelor. În timpul nopţii, trecînd pe lîngă castrul roman, au ocupat defileul pe unde trebuiau să treacă romanii. Însă pentru că treaba asta au făcut-o cu prea puţină fereală, consulul, care de obicei pornea în marş noaptea, de astă dată, pentru ca nu cumva să se stîrnească panică între ai săi într-o luptă de învălmăşeală a aşteptat lumina zilei şi, cu toate că pleca pe lumină, a trimis un escadron de călăreţi în recunoaştere. Cînd i s-a adus la cunoştinţă cîte forţe sînt, şi în ce loc se găsesc, el a poruncit să se aşeze poverile[13] întregii armate, la mijloc, într-un singur loc, iar triarii să ridice de jur împrejur un parapet; el a pornit asupra potrivnicului cu trupele rînduite în formaţie de atac. Acelaşi lucru îl făcură şi gallii, cînd văzură că sînt descoperiţi în capcanele lor şi că sînt nevoiţi să se măsoare cu romanii într-o luptă dreaptă, în toată regula[14], unde cel care va birui va fi cu adevărat viteaz.

V Cam pe la orele două din zi a început bătălia. În prima linie[15] luptau, la aripa stîngă, aliaţii şi trupele de „extraordinari"; această aripă o comandau doi legaţi din rîndurile consularilor, M. Marcellus şi Ti. Sempronius, care fusese consul în anul trecut. Noul consul se găsea cînd în rîndurile celor dintîi unităţi, cînd îşi ţinea legiunile în rezervă ca nu cumva romanii, din prea mare zel pentru luptă, să pornească la atac înainte de a da semnalul. El porunci tribunilor militari Q. şi P. Minucius să-şi ducă într-un loc deschis escadroanele de călăreţi aparţinînd acelor legiuni[16] tocmai dincolo de linia frontului, şi ca, îndată ce va da semnalul, să dezlănţuie atacul. Pe cînd el dădea asemenea dispoziţii, a venit o ştafetă din partea lui Ti. Sempronius Longus cu ştirea că trupele de „extraordinari" nu pot să reziste atacurilor gallilor şi că au fost

doborîţi foarte mulţi dintre ei, iar cei care au mai rămas în viaţă au slăbit avîntul în luptă, atît datorită sforţărilor cît şi fricii. De aceea, să-i trimită în sprijin, dacă el găseşte cu cale, una dintre cele două legiuni, înainte de a se dezonora printr-o înfrîngere. Îi trimise în ajutor legiunea a doua[17], trupele de „extraordinari" fiind retrase[18]. Atunci s-a dezlănţuit o nouă luptă, după ce au intrat în loc ostaşii proaspeţi şi legiunea cu efectivele intacte[19]. Aripa stîngă a fost scoasă din luptă, iar aripa dreaptă intră în prima linie. Soarele bătea cu o dogoare nemaipomenită, care înmuiase de tot trupurile gallilor, foarte puţin deprinse să rabde arşiţa. Totuşi ei, în rînduri strînse, sprijinindu-se fie unii de alţii, fie pe scuturi, înfruntau atacurile romanilor. Cînd consulul băgă de seamă această stare de lucruri, porunci lui C. Livius Salinator, care comanda excadroanele de călăreţi ale aliaţilor, să stîrnească învălmăşeală în rîndurile oastei potrivnicului, năpustindu-se asupra lui în goana cea mai turbată a cailor, şi ca trupele de călăreţi ai legiunilor să treacă în rezervă.

Atacul vijelios al cavaleriei romane a răzbit şi învălmăşit mai întîi frontul duşman, apoi a împrăştiat pe galli, totuşi nu într-atît încît să întoarcă spatele. Căpeteniile lor le şedeau stavilă în cale şi-i sileau să se întoarcă la unităţi, împungîndu-i cu suliţele în spate pe cei care erau în panică; escadroanele romane însă, galopînd în sus şi-n jos, lăsau pe galli să-şi refacă rîndurile. Consulul stăruia pe lîngă ostaşii săi să se mai încordeze încă puţin — deoarece victoria stă în mîinile lor — şi să nu-i slăbească o clipă, cîtă vreme îi văd pe vrăjmaşi în neorînduială şi panică, căci dacă îi vor lăsa pe vrăjmaşi să-şi refacă rîndurile vor fi nevoiţi să se măsoare ca şi de la început, într-o luptă care ar putea fi îndoielnică. El porunci stegarilor să pornească în frunte cu flamurile. Străduindu-se din răsputeri, toţi romanii i-au dat peste cap pe duşmani. După ce au început să întoarcă spatele şi să se răzleţească pretutindeni în fuga lor, consulul trimise escadroanele de cavalerie ale legiunilor în urmărirea potrivnicului.

În acea zi au fost nimiciţi 14 000 de boii şi prinşi vii 1 092, dintre care 721 de călăreţi. Au fost capturate trei căpetenii gallice, 212 steaguri ostăşeşti şi 63 de care. Însă şi biruinţa romanilor a fost destul de sîngeroasă : au căzut

Scanned with CamScanner

peste 5 000 de oameni, romani sau aliaţi, 23 de centurioni, 4 comandanţi de-ai aliaţilor, precum şi tribunii militari ai legiunii a doua, M. Genucius şi fraţii Cn. şi M. Marcus.

VI Cam în aceeaşi vreme[20] au ajuns la Roma dările de seamă scrise ale celor doi consuli, care vorbeau de lupta lui L. Cornelius cu boiii, la Mutina, şi a lui Q. Minucius, la Pisae : acestuia din urmă îi căzuse la sorţi ţinerea alegerilor ; însă întreaga situaţie e atît de încordată în Liguria — scria el — încît nu poate să se depărteze de acolo fără primejdie pentru aliaţi şi neajunsuri pentru republică. Dar dacă senatul găseşte de cuviinţă atunci să recurgă la colegul lui, ca unul care şi-a încheiat campania, pentru ca acesta să ţină alegerile la Roma. Iar dacă el refuză pentru faptul că această sarcină nu-i revine lui prin tragere la sorţi, dînsul va îndeplini tot ce va hotărî senatul, însă acesta să ia seama dacă nu cumva e în interesul republicii să se recurgă mai degrabă la interregnum decît ca el să-şi părăsească provincia într-o asemenea situaţie". Atunci senatul îi dădu însărcinarea lui C. Scribonius, ca să trimită consulului doi legaţi de rang senatorial, care să-i înmîneze scrisoarea colegului său — trimisă senatului — şi să-i aducă la cunoştinţă „că dacă el nu poate veni la Roma pentru alegerile noilor magistraţi, senatul mai degrabă va încuviinţa să se recurgă la un interregnum decît să-l cheme de acolo pe Q. Minucius, tocmai în toiul războiului". Trimişii au venit înapoi la Roma cu ştirea că „L. Cornelius se va înfăţişa la Roma, în vederea alegerii noilor magistraţi".

S-au iscat discuţii în senat în legătură cu darea de seamă a lui L. Cornelius, care scrisese că a repurtat biruinţă în lupta cu boiii, de vreme ce şi legatul M. Claudius trimisese, în particular, nişte scrisori mai multor senatori, în care spunea că trebuie să se mulţumească ursitei poporului roman şi vitejiei ostaşilor că s-a izbîndit ; datorită strădaniilor consulului şi trupelor, din rîndurile oastei romane s-au pierdut puţini oameni ; însă armata duşmanilor a reuşit să le scape din mîini, deşi norocul le oferise romanilor prilejul de a-i nimici pe galli. Acolo au pierit mai mulţi ostaşi romani, din pricină că s-a venit prea tîrziu în

Scanned with CamScanner

sprijinul unităţilor care, ajunse la strîmtoare, cereau ajutor ; vrăjmaşul le-a scăpat din mîini şi pentru că se dăduse prea tîrziu semnalul cavaleriei legiunilor, şi pentru că nu li se îngăduise să-i urmărească pe fugari.

VII S-a găsit însă cu cale să nu se ia vreo hotărîre nechibzuită în această privinţă, amînîndu-se rezolvarea pentru data cînd senatorii vor fi în număr mai mare. Căci lumea era frămîntată de o altă grijă, şi anume aceea că cetăţenii erau sleiţi de povara cametei şi, deşi lăcomia cămătarilor fusese îngrădită de măsurile luate împotriva ei, totuşi aceştia găsiră o cale de călcare a legilor, transcriind datoriile pe numele aliaţilor care nu erau obligaţi să respecte aceste legi ; în chipul acesta, datornicii au fost supuşi unei camete neîngrădite. Deoarece se căuta un mijloc de stăvilire a acestui neajuns, s-a hotărît să se fixeze ziua sărbătorii Feralia[21], care era foarte aproape, ca termen cînd aliaţii care dăduseră după acea zi bani pe credit cetăţenilor romani, să facă declaraţii, iar pentru sumele împrumutate din acea zi să i se aplice creditorului[22] legea la care va face apel datornicul. Cu acest prilej, pentru că în urma declaraţiilor s-a descoperit cît de mari erau datoriile contractate prin înşelăciune, tribunul plebei, M. Sempronius, cu încuviinţarea senatului, a făcut apel la plebe şi aceasta a dat un plebiscit prin care aceeaşi lege asupra cametei, care se aplica cetăţenilor romani, să fie aplicată şi aliaţilor, şi celor cu nume latin[23].

Acestea au fost evenimentele petrecute în Italia şi în timp de război şi pace. În Hispania însă, războiul n-a fost atît de mare pe cît de mare îl crescuseră zvonurile. C. Flaminius a cucerit oraşul Innlucia[24] din ţinutul cretanilor ; de acolo şi-a condus apoi ostaşii în bărăcile taberei[25] de iarnă ; cele cîteva lupte purtate în cursul iernii nu sînt vrednice de a fi pomenite, deoarece, deşi au fost duse mai mult împotriva tîlharilor decît a duşmanilor, au fost totuşi cu sfîrşit felurit şi nu fără pierderi de ostaşi. A repurtat mai mari izbînzi, în schimb, M. Fulvius. Acesta s-a măsurat în luptă cu vaccaeii, cu vectonii[26] şi cu celtiberii, şi a împrăştiat şi pus pe fugă oastea acestor neamuri, lîngă oraşul Toletum[27], iar pe regele lor, Hilermus, l-a prins viu.

Scanned with CamScanner

VIII Pe cînd se întîmplau acestea în Hispania, ziua alegerilor bătea la uşă. De aceea, consulul L. Cornelius, lăsînd armata sub comanda legatului său, M. Claudius, a venit la Roma, unde, după ce luă cuvîntul în senat[28], vorbind despre activitatea desfăşurată de dînsul şi arătînd în ce situaţie se află provincia sa, se plînse senatului, că, deşi acest război atît de greu a fost încheiat după o singură luptă urmată de o biruinţă atît de strălucită, totuşi nu s-a adus cinstire zeilor nemuritori. Apoi ceru senatului să decreteze o slujbă de mulţumire şi totodată şi trimuful. Totuşi, pînă să facă el această dare de seamă[29], Q. Metellus, care fusese consul şi dictator, spuse că scrisorile sosite în acelaşi timp şi din partea consulului L. Cornelius şi a lui M. Marcellus, trimise unei bune părţi din senatori, se bat în cap; şi că din această pricină s-a amînat consfătuirea pentru a se discuta cuprinsul acelor scrisori în prezenţa autorilor lor. De aceea el s-a aşteptat ca consulul, care ştia că legatul său a scris ceva împotrivă-i, să-l aducă la Roma şi pe acesta; mai era de părere că mai potrivit era să predea comanda lui Ti. Sempronius, care era investit cu imperium[30], decît unui legat. „Acum lui i se pare că într-adevăr legatul a fost lăsat acolo fie pentru ca să nu întărească, fiind de faţă, cele ce-a scris, fie ca, în cazul cînd i-ar aduce învinuiri pe faţă, să nu fie el acuzat, dacă cumva susţine fapte fără temei, pînă se va afla în întregime adevărul. De aceea el e de părere că în momentul de faţă nu se cuvine să se ia vreo hotărîre în privinţa celor pe care le cerea consulul".

Fiindcă Cornelius stăruia cu încăpăţînare ca senatul să decreteze slujbe de mulţumiri publice şi să i se încuviinţeze să fie purtat în trumf prin oraş, tribunii plebei, M. şi C. Titinius, au declarat că ei se vor împotrivi dacă se va da vreun *senatus-consultum* în această privinţă.

IX În anul trecut[31] fuseseră aleşi censori Sex. Aelius Paetus şi C. Cornelius Cethegus. Cornelius a fost cel ce a înfăptuit recensămîntul. S-au găsit la numărătoare 143 704 de cetăţeni.

În acel an apele au crescut considerabil şi Tibrul a inundat[32] părţile joase ale oraşului. În jurul porţii Flu-

Scanned with CamScanner

mentane s-au prăbuşit în ruină cîteva case; poarta Caelimontana a fost lovită de trăsnet; de asemenea, zidul din jur a fost izbit în mai multe locuri. A plouat cu piatră şi la Aricia, şi la Lanuvium, şi pe Aventin. De la Capua s-a dat de veste că un uriaş roi de viespi a zburat în for şi s-a aşezat în templul lui Marte. Roiul a fost cules cu grijă şi apoi ars în foc. Pentru aceste semne şi arătări decemvirii au primit poruncă să cerceteze cărţile sibylline; s-au oficiat slujbe de nouă zile, s-au rînduit rugăciuni publice, şi oraşul a fost purificat[33].

În cursul aceloraşi zile, M. Porcius Cato a sfinţit după doi ani de la făgăduinţă, sanctuarul Victoriei Fecioare[34] aproape de Templul Victoriei.

În acelaşi an, triumvirii A. Manlius Volso, L. Apustius Fullo, Q. Aelius Tubero — acesta din urmă fiind autorul legii — au înfiinţat colonia latină din ţinutul frentin[35]. Au plecat acolo 3 000 de pedestraşi şi 300 de călăreţi, un număr destul de mic faţă de marea suprafaţă a terenului.

S-au putut da cîte 30 de iugăre de pămînt de fiecare pedestraş şi cîte 60, de călăreţ. În urma propunerii lui Apustius, coloniştilor li s-a luat o treime din acest pămînt, pentru ca să poată să se mai înscrie noi colonişti, dacă vor mai voi. Pedestraşii au primit cîte 20 de iugăre şi călăreţii cîte 40.

X Iată că se apropie sfîrşitul anului, şi nicicînd patimile politice nu înfierbîntaseră minţile oamenilor ca acum, cu prilejul alegerilor consulare. Erau numeroşi candidaţi, cu mare trecere, şi din rîndurile patricienilor, şi ale plebeilor: P. Cornelius Scipio[36], fiul lui Cneius care părăsise de curînd provincia Hispania, după ce cîştigase mari biruinţe, L. Quinctius Flamininus, care comandase flota din Grecia, şi Cn. Manlius Volso, candidau din partea patricienilor, iar C. Laelius[37], Cn. Domitius, C. Livius Salinator şi M. Acilius, din partea plebeilor. Însă privirile tuturor erau aţintite asupra lui Qunctius şi Cornelius. Căci amîndoi patricienii candidau pentru un singur loc, şi proaspăta slavă a faptelor lor de arme îi îndrituia şi pe unul, şi pe celălalt la această cinste. Însă mai mult ca

Scanned with CamScanner

oricare susţineau lupta fraţii candidaţilor, doi comandanţi foarte vestiţi din vremea lor: P. Scipio se bucura de o glorie mai mare; dar cu cît îi era renumele mai strălucit, cu atît era mai pizmuit. Slava lui Quinctius Flamininus era mai proaspătă, ca a unuia care repurtase triumful în acel an. Se mai adăuga că unul din ei fusese în ochii oamenilor aproape neîntrerupt, vreme de 10 ani — îndeobşte se întîmplă ca lumea deprinzîndu-se cu oameni mari să se cam sature de ei şi să nu le mai acorde respectul cuvenit — căci, după înfrîngerea lui Hannibal, Scipio fusese ales din nou consul, precum şi censor în schimb, activitatea lui Qunctius[38] era recentă şi i-a sporit faima, mai ales că el, după ce obţinuse triumful, nu mai ceruse şi nici nu dobîndise nimic de la popor. „Pentru fratele său bun cere consulul — spune Flamininus — nu pentru un văr, pentru legatul şi tovarăşul său cu care a dus războiul: dînsul l-a desfăşurat pe uscat, în schimb fratele său, pe mare". Într-adevăr, Flamininus a izbutit ca fratele său să fie preferat celuilalt candidat, care la rîndu-i era susţinut de fratele său, Scipio, şi pe acesta îl susţinuse ginta Cornelia, deoarece consulul Cornelius prezida comiţiile şi acestuia senatul îi acordase atîta cinste şi preţuire, socotindu-l cel mai vrednic bărbat din cetate pentru a primi pe zeiţa Mater Idaea ce venea în Roma, din Pessinunt.

Au fost aleşi consuli L. Quinctius şi Cn. Domitius Athenobarbus. Africanus, într-adevăr, oricît s-a străduit n-a reuşit să-l impună nici măcar pe C. Laelius, candidatul plebeu.

A doua zi fură aleşi praetori, L. Scribonius Libo, M. Fulvius Centumalus, A. Atilius Serranus, M. Baebius Tamphilus, L. Valerius Tappo, Q. Salonius Sarra. Aedilitatea a ajuns vestită în acel an prin noii aedili aleşi, M. Aemilius Lepidus şi L. Aemilius Paullus. Aceştia au condamnat numeroşi arendaşi de iamşuri, şi din banii amenzilor au făcut un scut de aur pe care l-au aşezat sus pe templul lui Jupiter. Tot ei au ridicat şi un portic dincolo de poarta Trigemina, adăugînd o piaţă[39] lîngă malul Tibrului şi un alt portic de la poarta Fontinalis lîngă altarul lui Marte, pe unde duce drumul către Cîmpul lui Marte.

Scanned with CamScanner

XI Multă vreme nu se mai întîmplase nimic vrednic de amintit[40] la liguri. La sfîrşitul anului însă, în două rînduri se ajunsese la o mare primejdie. Căci şi castrul consulului fusese atacat şi apărat cu mare anevoinţă şi nu mult după această întîmplare, în vreme ce coloanele romane erau conduse printr-un defileu îngust, armata ligurilor a ocupat chiar gurile trecătorii. Deoarece nu mai era o altă ieşire de acolo, consulul, întorcînd trupele, se grăbi să se înapoieze. Însă şi ieşirea din spate fusese ocupată de o parte din vrăjmaşi ; acum romanilor le revenea nu numai în amintire dezastrul de la Furcile Caudine, ci li se şi perinda aproape prin faţa ochilor.

Consulul avea însă în rîndul trupelor auxiliare vreo 800 de călăreţi numizi. Comandantul acestora îi făgăduieşte consulului că el va izbuti să iasă cu oamenii săi pe oriunde va voi, numai să-i spună în ce parte sînt mai dese satele ligurilor. El se va năpusti într-acolo la atac şi va pune foc caselor, aşa fel ca spaima stîrnită în ligurii să-i silească să iasă din trecătoarea pe care o împresuraseră şi să plece repede pentru a da ajutor alor săi.

Consulul îl laudă şi-i dă speranţă că-l va răsplăti din plin. Numizii încalecă pe cai şi încep să galopeze prin faţa posturilor de străji duşmane, fără să se mai hărţuiască cu nimeni. Nimic nu era mai vrednic de dispreţ decît chipul cum arătau aceştia la prima vedere : şi caii, şi oamenii erau puţintei la trup, şi totodată slabi călăreţi, neîncinşi cu sabia, şi fără altă armă asupră-le decît cu sulile ; caii fără frîie, şi cu mers urît, deoarece goneau cu gîtul înţepenit şi cu capul întins. Numizii într-adins alunecau de pe cai pentru ca ligurii să rîdă de ei şi totodată să fie priviţi şi cu mai mult dispreţ. De aceea, acei liguri care fuseseră rînduiţi anume şi care la început fuseseră atenţi în posturile de strajă, în caz că ar fi atacaţi, acum cea mai mare parte dintre ei priveau, părăsîndu-şi armele. Numizii cînd veneau în galopul cailor pînă acolo, cînd fugeau înapoi, însă treptat-treptat reveneau tot mai aproape de ieşirea trecătorii, ca nişte oameni care, nefiind în stare să-şi strunească bine caii, erau duşi cu de-a sila de ei. În cele din urmă, dînd pinteni cailor, izbutesc să scape prin mijlocul posturilor duşmane şi, ieşind într-un cîmp

Scanned with CamScanner

mai deschis, pun foc tuturor locuinţelor din preajma drumului şi pîrjolesc totul în cale. Apoi dau foc satului învecinat şi trec totul prin foc şi sabie. La început s-a băgat de seamă fumul, apoi s-au auzit şi ţipetele locuitorilor înspăimîntaţi şi în cele din urmă bătrînii şi copiii, refugindu-se de acolo, au stîrnit învălmăşeală în tabăra lor. De aceea ligurii, fără vreun îndemn, fără vreo comandă, alergară să scape fiecare ce era al său, şi la un moment dat toţi îşi părăsiră tabăra, aşa fel încît consulul scăpă de împresurare, ajungînd de unde plecase.

XII Însă nici boiii[41] şi nici hispanii cu care se războiseră în acel an, nu erau nişte duşmani atît de învreşunaţi împotriva romanilor, ca neamul aetolienilor. După strămutarea armatei romane din Grecia, aceştia nădăjduiau că Anthiocus va veni în Europa golită de trupele romane, şi că, la rîndul lor, nici Filip, şi nici Nabis nu vor sta cu mîinile în sîn. Cînd au văzut însă că nu se face nicăieri nici o mişcare, încredinţaţi că trebuie să întreprindă ceva şi să aţîţe niscaiva tulburări, pentru ca nu cumva să li se spulbere planurile din pricina zăbavei, fixară adunarea grecilor la Naupactus[42]. Acolo arhontele lor, Thoas, se plînse de samavolniciile romanilor şi de situaţia în care a decăzut Aetolia, care a ajuns, în urma acelei biruinţe, cea mai înjosită dintre toate cetăţile şi neamurile Greciei, deşi lor li se datora cîştigarea victoriei. Thoas a fost de părere să se trimită solii la regii din jur, nu numai să le ispitească simţămintele şi gîndurile, ci fiecăruia să-i dea imbolduri de a porni război împotriva romanilor.

Damocritius a fost trimis la Nabis, Nicander[43] la Filip şi Dicaearhus, fratele arhontelui, la Antiochus. Damocritus îi spuse lui Nabis lacedemonianul că „puterea tiraniei a fost zguduită din temelie în urma pierderii cetăţilor maritime : de acolo îşi lua el ostaşii, de acolo îşi avea el vasele şi trupele aliate ale flotei sale. Închis aproape între zidurile cetăţii sale, Nabis îi vede acum pe achei stăpîni în Peloponnes. Nicicînd nu va mai găsi el al doilea prilej de a-şi redobîndi ceea ce a fost al său, dacă îl va pierde pe acesta pe care-l are acum la îndemînă. Acum, în Grecia

nu se mai află nici o oaste romană ; căci romanii vor socoti că nu au vreun temei vrednic de luat în seamă să-şi trimită legiunile lor din nou în Grecia pentru Gytheum sau alte cetăţi maritime din Laconia".

Aceste lucruri îi erau spuse tiranului spre a-l întărîta, pentru ca, după ce Antiochus va fi trecut în Grecia, Nabis să se unească cu Antiochus, ştiindu-se vinovat de călcarea tratatului de amiciţie cu romanii prin atacul săvîrşit împotriva aliaţilor acestora.

La rîndul lui, şi Nicader îl aţîţa pe Filip printr-o cuvîntare asemînătoare : căci în această privinţă el avea şi argumente mai temeinice în discursul său, deoarece regele filip fusese prăvălit de pe o treaptă mult mai înaltă decît tiranul Lacedemonei[44] şi pierduse şi mai multe avantaje. În acest scop, Nicander îi aminti lui Filip de străvechiul renume al regilor Macedoniei şi de biruinţele cîştigate de acel popor vestit prin cutreierarea întregului pămînt. El îi pune la îndemînă un plan sigur, atît în ceea ce priveşte începutul executării lui, cît şi în ce priveşte rezultatul lui. Îl povăţuieşte pe Filip „să nu facă vreo mişcare înainte de a trece Antiochus cu oastea sa în Grecia; şi de vreme ce a fost în stare să susţină războiul împotriva romanilor şi aetolienilor, atîta vreme fără Antiochus, după ce i se va alătura lui şi Antiochus, şi îi vor fi aliaţi şi aetolienii, care pînă atunci le-au fost duşmani mult mai aprigi decît romanii, cu ce forţe în sfîrşit vor putea romanii să li se împotrivească ? El îl mai adăugă şi pe comandantul Hannibal, vrăjmaş din naştere împotriva romanilor, care a nimicit în luptă şi mai mulţi comandanţi şi mai multe trupe decît scăpaseră cu viaţă".

În felul acesta îi vorbea Nicander lui Filip.

În schimb, cu totul altfel îi grăi Dicaearchus lui Antiochus. Mai întîi de toate îi spuse că „pe prăzile luate de la Filip au pus mîna romanii, deşi biruinţa fusese cîştigată de aetolieni. Nimeni altcineva, ci numai aetolienii le-au deschis romanilor porţile Greciei, şi tot ei le-au pus la îndemînă aceleaşi forţe pentru a birui".

Apoi îi înşirui cîte trupe de pedestraşi şi de călăreţi îi vor pune ei la dispoziţie lui Antiochus pentru acest război, ce localităţi pentru trupele de uscat, şi ce porturi

Scanned with CamScanner

maritime. În privinţa lui Filip şi Nabis scorni o minciună grosolană : amîndoi sînt gata să ridice armele şi vor căuta cel dintîi prilej ca să-şi redobîndească ceea ce au pierdut în război.

Astfel aetolienii au aţîţat războiul împotriva romanilor, în acelaşi timp, pe întregul pămînt. Cu toate acestea, regii n-au făcut nici o mişcare ori s-au pus prea tîrziu în mişcare.

XIII Numaidecît[45] Nabis îşi trimise oamenii la toate satele de pe coasta mării, pentru a-i îndemna pe locuitori la răzvrătire ; şi pe unii dintre fruntaşi îi atrase de partea cauzei sale prin daruri, iar pe alţii, care stăruiau cu îndărătnicie să păstreze alianţa cu romanii, îi ucise. T. Quinctius Flamininus dăduse acheilor însărcinarea de a apăra toate cetăţile maritime ale Laconiei. Din această cauză ei îşi trimiseră îndată împuterniciţi la tiran ca să-i aducă aminte despre tratatul cu romanii, şi să-i atragă atenţia să nu tulbure pacea pe care a cerut-o cu atîta stăruinţă, şi totodată trimiseră ajutoare la Gytheum, care şi începuse să fie atacat de tiran, precum şi soli la Roma care să aducă la cunoştinţă toate acestea.

Regele Antiochus, după ce, în acea iarnă, îşi măritase la Raphia[46], în Fenicia[47], pe fiica sa cu Ptolemaeus, regele Egiptului, se înapoie la Antiochia, şi apoi, trecînd muntele Taurus, străbătu Cilicia şi ajunse la sfîrşitul iernii la Ephes. De acolo, la începutul primăverii, după ce-şi trimise pe fiul său, Antiochus, în Syria, pentru asigurarea apărării celor mai îndepărtate regiuni ale regatului[48], şi pentru ca nu cumva să se ivească vreo mişcare în urma sa şi în lipsa lui din ţară, regele porni cu toate forţele sale de uscat să atace pe pisizii care locuiau în jurul cetăţii Side[49]. În acea vreme au ajuns la Elaea[50] împuterniciţii romani, P. Sulpicius şi P. Villius[51], care mai fuseseră trimişi la Antiochus aşa cum s-a spus mai înainte, avînd ordin să se înfăţieşze mai întîi lui Eumenes ; de acolo trimişii romani au urcat la Pergamum (unde se găsea palatul[52] lui Eumenes). Eumenes era dornic să pornească război contra lui Antiochus, fiind încredinţat că regele Syriei va ajunge un vecin cu atît mai puternic cu cît va dăinui mai mult pacea: dimpotrivă însă, dacă se va dezlănţui războiul, An-

Scanned with CamScanner

tiochus nu va putea fi deopotrivă cu romanii, aşa cum nu fusese nici Filip, şi, sau va fi răsturnat cu desăvîrşire, sau, în urma înfrîngerii va cere pacea, Eumenes va trage numeroase foloase de pe urma lui Antiochus, şi se va putea uşor apăra fără nici un sprijin din partea romanilor. Chiar dacă se va întîmpla tocmai dimpotrivă, pentru el va fi mai bine să înfrunte orice soartă alături de aliaţii săi romani, decît să rabde întîietatea lui Antiochus, sau, refuzînd să fie constrîns, să i se supună prin forţa armelor. Pe aceste temeiuri şi Eumenes îi aţîţa pe romani la război pe cît îi sta în putere, atît prin autoritatea, cît şi prin sfaturile sale.

XIV. Sulpicius fiind bolnav rămase la Pergamum. Cînd Villius află că regele Antiochus e prins în război cu pisizii, plecă la Ephes, şi, zăbovind în acest oraş cîteva zile, îşi dădu silinţa să aibă o întrevedere mai lungă cu Hannibal, care — întîmplător — se găsea acolo, pentru ca să-i ispitească simţămintele, şi, dacă cumva va putea, să-i alunge teama că l-ar pîndi vreo primejdie din partea romanilor.

În fapt, cu prilejul acestor convorbiri nu s-a petrecut nimic deosebit ; totuşi întîlnirea a dus la un rezultat firesc, de parcă Villius ar fi urmărit într-adins ca Hannibal să nu mai aibă, datorită acesei întrevederi, însemnătate în ochii regelui, care îl privea tot mai bănuitor din toate punctele de vedere.

Claudius, folosind cărţile lui Acilius[53], scrise în greceşte, spune că din această solie a făcut parte şi P. Africanus şi că acesta a avut întrevederea cu Hannibal la Ephes ; analistul aminteşte o singură convorbire în care Africanus l-ar fi întrebat pe Hannibal pe cine socoteşte el cel mai mare comandant, iar Hannibal i-ar fi răspuns : „Pe Alexandru, regele macedonenilor, deoarece cu o oaste neînsemnată a bătut armate fără număr, şi a cutreierat şi cele din urmă tărîmuri pe care nimeni n-ar fi nădăjduit să le vadă cu ochii". Întrebîndu-l din nou Africanus, pe cine îl socoteşte al doilea, Hannibal îi spuse : „Pe Pyrrhus ; acesta a fost cel dintîi care a născocit întocmirea unei tabere ; pînă la acesta nimeni n-a fost mai iscusit ca el în a căuta cele mai bune poziţii, în a-şi rîndui trupele. Pyr-

Scanned with CamScanner

rhus a fost înzestrat chiar şi cu acea artă de a-şi atrage oamenii de partea sa, în aşa fel încît neamurile italice au preferat să stea sub cîrmuirea unui rege străin, decît a poporului roman, deşi acesta stăpînea de atîta vreme acele tărîmuri".

Scipio, continuînd să întrebe „pe cine îl crede al treielea" — Hannibal îi spuse că „pe sine însuşi". Atunci Scipio, izbucnind în rîs, adăugă : „Atunci ce ai fi spus dacă tu m-ai fi învins ?" — „Atunci într-adevăr — răspunse Hannibal, — eu aş fi fost şi înaintea lui Alexandru, şi a lui Pyrrhus, şi înaintea tuturor celorlalţi comandanţi". Acest răspuns învăluit în şiretenia cartagineză şi în linguşirea la care nu se aştepta, îl impresionă pe Scipio, de vreme ce pe dînsul Hannibal îl scoase din rîndurile comandanţilor obişnuiţi, ca pe un conducător fără egal.

XV Villius se duse la Ephes la Apamea[54]. Într-acolo purcese şi Antiochus cînd află de sosirea trimişilor romani. Întrevederea de la Apamea, dintre Quinctius şi împuterniciţii regelui, se desfăşură cam în aceleaşi fel ca acea de la Roma.

Vestea morţii lui Antiochus, fiul acestui rege, despre care am spus mai înainte că a fost trimis în Syria, a pus capăt convorbirilor.

Mare jale s-a stîrnit în palatul regesc şi nespusă părere de rău după acest tînăr : căci aşa fel se întipărise în sufletele tuturor, încît credeau că dacă ar fi avut parte de o viaţă mai lungă, datorită firii sale, el ar fi dat dovada unui rege mare şi drept. Numai că, cu cît era mai drag şi mai bine văzut de toţi, cu atît moartea sa da oricui de bănuit. Se crede că a fost înlăturat prin otravă de către tatăl său — care vedea în fiu un urmaş la tron primejdios pentru bătrîneţea sa — prin mijlocirea cîtorva eunuci folosiţi de regi pentru săvîrşirea unor asemenea fărdelegi. Mai adăugau ca temei al acestei nelegiuiri făptuită în taină, şi faptul că regele ,dînd Lysimachia fiului său, Seleucus — sub pretext că îi dă rang — pentru celălalt, Antiochus, n-a mai avut o reşedinţă asemînătoare pentru a-l îndepărta în acest fel de lîngă sine. Totuşi, vreme de cîteva zile, palatul a fost zăbrănit în semn de mare doliu, de

ochii lumii, şi atunci trimisul roman, ca să nu-l stinghereaască pe rege în aceste împrejurări nepotrivite, se duse la Pergamum. Antiochus, renunţînd la războiul pe care îl începuse, plecă la Ehpes. Acolo s-a consfătuit într-ascuns, după ce s-a închis în palat cu un oarecare Minio, care deţinea locul de căpetenie în rîndurile prietenilor săi. Minio, care nu era iniţiat în toate iţele afacerilor externe, şi care aprecia forţele regelui după izbînzile cîştigate[55] în Syria sau în Asia, era încredinţat că Antiochus nu numai că e mai tare ca romanii, dar şi că cererile formulate de romani nu sînt cîtuşi de puţin îndreptăţite; era convins că Antiochus îi va învinge chiar. Antiochus evita discuţia cu solia romană fie din pricina neizbîndirii de pînă acum în asemenea tratative fie că se afla într-o situaţie încurcată din pricina proaspătului doliu; Minio însă îl-povăţui pe rege să-i cheme înapoi de la Pergam pe împuterniciţii romani, declarînd că va vorbi el cu solii romani cele de cuviinţă în interesul cauzei lui.

XVI Sulpicius se însămătoşise; de aceea veni şi el cu Villius la Ephes. Minio ceru scuze pentru lipsa regelui, şi discuţiile se începură fără Antiochus. Cu acest prilej, Minio, într-o cuvîntare pregătită dinainte, le spuse ; „Eu văd că voi, romanii, vă faceţi pretutindeni cunoscuţi prin arătosul titlu de eliberatori ai cetăţilor greceşti, numai că faptele voastre nu se potrivesc cu vorbele, pentru că aţi stabilit cu Antiochus unele condiţii[56], în schimb vă folosiţi de altele. Căci în ce măsură sînt mai veritabili grecii cei din Smyrna şi Lampsacus[57] decît cei din Neapolis, Rhegium şi Tarentum, cărora le-aţi impus tribut[58], de la care luaţi vase, potrivit tratatului? Pentru ce trimiteţi în Syracusa şi în alte oraşe ale Greciei în fiecare an cîte un praetor, învestit cu putere şi însoţit de fascii cu securi? De bună seamă, voi n-aţi putea spune altceva decît că voi le-aţi impus aceste condiţii celor pe care i-aţi biruit prin arme. Ca urmare, primiţi din partea lui Antiochus acelaşi răspuns şi în privinţa oraşelor Smyrna şi Lampsacus, şi a cetăţilor din Ionia şi Aeolida[59]. Şi aceasta pentru că cetăţile amintite, fiind învinse de strămoşii[60] lui, i-au devenit tributare ; Antiochus le revendică pe temeiul străvechilor sale drepturi. De aceea aş dori să i se dea un răspuns regelui la această

Scanned with CamScanner

întrebare, dacă discuţia dintre noi are loc de la egal la egal şi nu se caută pricină de război".

La acestea, Sulpicius răspunse: „Măcar în această privinţă Antiochus a avut obraz, pentru că a preferat să fie rostite vorbele acestea de oricare altul în locul său, de vreme ce n-avea altceva să spună în interesul cauzei sale. Căci ce asemănare are situaţia voastră cu cetăţile cu care aţi făcut comparaţie? De la rhegini, neapolitani şi tarentini, de cînd au intrat sub puterea noastră, noi le cerem cele ce se cuvin potrivit tratatului încheiat; aceste drepturi au fost încontinuu păstrate neştirbite, au fost întotdeauna în fiinţă şi niciodată întrerupte. Aceste populaţii nu şi-au schimbat învoiala nici din propria lor vrere şi nici din a altuia. Poţi tu afirma că la fel şi cetăţile[61] Asiei, după ce au venit o dată în puterea strămoşilor voştri, au rămas în stăpînirea regatului vostru fără întrerupere şi nu au căzut unele sub stăpînirea lui Filip, altele sub a lui Ptolemaeus, iar altele nu şi-au pierdut neatîrnarea vreme de mulţi ani şi nimeni nu le-a contestat-o? Căci, dacă aceste cetăţi, silite de vitregia vremurilor, au fost robite cîndva, şi dacă voi aveţi dreptul, după atîtea veacuri[62], să le subjugaţi pentru totdeauna, atunci ce rost mai are ceea ce am înfăptuit noi, eliberînd Grecia din stăpînirea lui Filip, dacă urmaşii lui ar revendica Corintul, Chalcis, Demetrias[63] şi întregul neam al Thessaliei? Dar la urma urmei de ce susţin eu cauza acestor cetăţi, cînd e mai drept ca ele înseşi să şi-o susţină, iar noi şi regele însuşi să le aflăm din gura lor?"

XVII Apoi Sulpicius porunci să fie chemate delegaţiile cetăţilor greceşti pregătite şi îndrumate dinainte de Eumenes, care era încredinţat că forţele pe care le va pierde Antiochus se vor alătura regatului său.

Încuviinţîndu-li-se mai multor delegaţi să ia parte la dezbateri, în vreme ce fiecare îşi expune fie plîngerile, fie revendicările şi amestecă cele drepte cu cele nedrepte, din discuţii au ajuns la ceartă.

Împuterniciţii romani s-au înapoiat la Roma, aşa cum veniseră pentru că nici nu au cedat nimic din pretenţii şi nici de la rege nu au obţinut nimic.

Scanned with CamScanner

Regele, după trimiterea acasă a delegaţilor, îşi întruni sfatul[64] în vederea războiului cu romanii. Acolo, fiecare vorbea cu mai mare înverşunare decît celălalt (deoarece, cu cît se arăta mai îndîrjit faţă de romani, cu atît şi nădejdile sale de a cîştiga trecere erau mai mari); de aceea, unul combătea semeţele cereri ale romanilor, care voiau să-i impună condiţiile lor, celui mai mare dintre regii Asiei, întocmai ca lui Nabis; deşi acestuia i se înapoiase domnia peste patria sa şi îi fusese restituită şi Lacedemona, în vreme ce romanii găsesc că e nedemn pentru Smyrna şi Lampsacus să asculte de poruncile lui Antiochus; alţii îi spuneau că „acele cetăţi erau neînsemnate şi nu prezintă temeiuri demne de luat în seamă pentru un rege atît de strălucit, pentru a porni un război. Însă întodeauna cei care vor să-şi întindă stăpînirile, pornesc pe calea nedreptăţii de la socoteli mărunte. Cine putea crede că atunci cînd perşii le-au cerut spartanilor pămînt şi apă, aceia aveau nevoie de o brazdă de pămînt şi de o sorbitură de apă? Romanii fac o încercare cam asemănătoare cu cele două cetăţi, pentru că ei sînt convinşi că şi alte cetăţi vor trece de partea poporului eliberator, îndată ce vor vedea că două dintre ele şi-au scuturat jugul. Şi chiar dacă libertatea nu le-ar fi mai de folos ca robia, totuşi, pentru oricine, nădejdea unei schimbări este mai atrăgătoare decît oricare din situaţiile în care se află".

XVIII La sfat luase parte şi Alexander din Acarnania; acesta fusese cîndva prietenul lui Filip; de curînd însă îl părăsise pe acesta, venind la Antiochus, într-un regat mai puternic în ce priveşte bogăţiile; om priceput în treburile Greciei şi totodată şi cunoscător al celor romane, fusese primit să urce pe o treaptă atît de înaltă în ceea ce priveşte prietenia cu regele, încît lua parte şi la consfătuirile cele mai tainice. Acesta, ca şi cum n-ar mai fi fost necesar să se chibzuiască dacă să se pornească sau nu războiul, ci numai unde, şi cu ce tactică să se desfăşoare războiul, susţinea sus şi tare că „biruinţa va fi neîndoielnică, dacă regele va trece în Europa şi va face vatra războiului în oricare parte a Greciei. El îi va găsi înarmaţi mai întîi pe aetolieni[65], care locuiesc chiar în centrul[66] Greciei, şi care vor fi oricînd gata să fie în avangardă, pentru a în-

Scanned with CamScanner

frunta cele mai mari greutăţi ale războiului. La cele două margini ale Greciei întocmai ca nişte aripi, Nabis va aţîţa pe toţi din Peloponez, va căuta să pună din nou mîna pe oraşul Argos, se va năpusti asupra cetăţilor maritime de unde l-au alungat romanii, închizîndu-l între zidurile Lacedemonei ; din Macedonia şi Filip va ridica armele îndată ce va auzi răsunînd trîmbiţa războiului. El îi cunoaşte firea regelui, îi ştie simţămintele, ştie că sufletul lui Filip e învolburat de o clocotitoare mînie ce-i mocneşte în suflet de atîta amar de vreme, întocmai ca la fiarele care sînt ţinute în cuşti sau în lanţuri. Chiar şi-aduce aminte de cîte ori, în chip obişnuit, le adresează rugăciuni tuturor zeilor ca să i-l dea în sprijin pe Antiochus ; dacă i se împlineşte acum ruga, nu va mai zăbovi cîtuşi de puţin să ridice din nou armele. De aceea nu trebuie să se mai şovăie, nu trebuie să se mai întîrzie cîtuşi de puţin ; căci biruinţa o va dobîndi acela care va izbuti să ocupe mai înainte poziţii prielnice şi va cîştiga şi aliaţi. Hannibal trebuie trimis în Africa fără preget, pentru a-i constrînge şi pe romani să se împartă în mai multe locuri".

XIX Hannibal însă n-a fost primit la sfat[67], deoarece regele îl privea cu ochi bănuitori, din pricina întrevederii sale cu Villius ; în urma acelui fapt nu i s-a mai arătat nici un fel de preţuire. La început, Hannibal a răbdat în tăcere această jignire ; apoi însă, socotind că e mai bine să-l întrebe pe Antiochus care e temeiul acelei neaşteptate înstrăinări de sine, căutînd un prilej potrivit pentru a se dezvinovăţi, îl întrebă pe Antiochus, fără ocolişuri, care-i pricina mîniei lui, şi cînd o află, îi răspunse: „Antiochus, tatăl meu Hamilcar, în vremea cînd aducea jertfele, m-a apropiat, din fragedă copilărie, de altare, şi m-a pus să jur că nu voi fi niciodată prietenul poporului roman. Stăpînit de acest jurămînt m-am războit cu romanii vreme de 36 de ani ; datorită lui m-a alungat patria mea, în vreme de pace, din cauza lui am venit ca un surghiunit în palatul tău, călăuzit de el, în cazul că tu îmi vei spulbera nădejdile, mă voi duce oriunde voi şti că sînt forţe, unde voi afla că sînt arme, căutînd pe întreg pămîntul orice fel de vrăjmaşi împotriva romanilor.

Scanned with CamScanner

De aceea, dacă vreunuia dintre ai tăi îi face plăcere să se ridice pe sine bîrfindu-mă pe mine, n-are decît să se împăuneze căutîndu-mi alte învinuiri. Îi urăsc şi sînt urît de romani. Tatăl meu, Hamilcar, şi zeii îmi sînt martori că spun adevărul. De aceea, cînd te vei gîndi la războiul cu romanii, să-l socoteşti pe Hannibal printre cei dintîi prieteni ai tăi, iar în caz că vreo întîmplare te va sili să închei pace, să cauţi pe un altul cu care să chibzuiesti în sfatul tău!"

Asemena cuvinte nu numai că l-au zguduit pe rege, dar chiar l-au cîştigat de partea lui Hannibal.

Din sfat s-a plecat cu hotărîrea de a se porni războiul împotriva romanilor.

XX La Roma umbla zvonul că, într-adevăr, Antiochus este vrăjmaşul romanilor, numai că nu se făceau nici un fel de pregătiri în acest scop, decît numai sufleteşte. Ambilor consuli li s-a decretat Italia ca provincie, hotărîndu-se ca să se înţeleagă între ei şi să tragă la sorţi care din ei să prezideze alegerile pentru acel an. Cel care nu va avea această sarcină, să se pregătească să-şi scoată legiunile, ducîndu-le dincolo de hotarele Italiei unde va fi nevoie. Acestui consul i s-a încuviinţat să-şi recruteze două noi legiuni şi 20 000 de aliaţi cu nume latin, precum şi 800 de călăreţi. Celuilalt consul i s-au decretat cele două legiuni, pe care le avusese L. Cornelius, consulul anului trecut, 15 000 de aliaţi cu nume latin, precum şi 500 de călăreţi, din aceeaşi armată.

Lui Q. Minucius i s-a prelungit comanda, lăsîndu-l mai departe cu armata pe care o avea în Liguria. S-a mai prevăzut şi acordarea unei completări, hotărîndu-se înrolarea a 4 000 de pedestraşi romani şi 150 de călăreţi, dîndu-se dispoziţii şi aliaţilor să-i dea lui Minucius 5 000 de pedestraşi şi 250 de călăreţi.

Lui Cn. Domitius i-a căzut la sorţi acea provincie de dincolo de hotarele Italiei, pe care o va desemna senatul; lui L. Quinctius — Gallia — şi însărcinarea de a ţine alegerile.

Apoi şi praetorii şi-au tras la sorţi provinciile: M. Fulvius Centumalus — pe cea urbană, L. Scribonius Libo — pe cea peregrină, L. Valerius Tappo — Sicilia, Q. Salonius

Scanned with CamScanner

Sarra — Sardinia, M. Baebius Tamphilus — Hispania Citerior, A. Atilius Serranus — Hispania Ulterior. Însă acestora doi li s-au schimbat provinciile printr-un *senatus-consultum* şi apoi chiar şi printr-un plebiscit : lui Atilius i s-a decretat flota şi Macedonia[68], lui Baebius, Brutium[69].

Lui Flaminius şi lui Fluvius li s-a prelungit comanda în Hispania. Lui Baebius Tamphilus i s-au decretat pentru Bruttium două legiuni, cele care în anul trecut fuseseră legiuni urbane ; s-a mai decretat să se ordone aliaţilor să-i pună la dispoziţia acestuia 15 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi.

Atilius a primit porunca să construiască 30 de nave quinquereme, să-şi ia din cele vechi pe cele pe care le socotea de folos, şi să-şi recruteze trupe aliate pentru flotă. Consulilor li s-a dat ordin ca şi ei să-i dea acestuia 2 000 de aliaţi[70] şi din cei cu numele latin, şi 1 000 de pedestraşi romani.

Se spunea că aceşti doi praetori şi aceste două armate şi de uscat şi navale sînt pregătite să lupte cu Nabis, care-i ataca făţiş pe aliaţii poporului roman. Însă erau aşteptaţi împuterniciţii romani trimişi la Antiochus, aşa că senatul îl oprise pe consolul Domitius să plece din Roma, înainte ca aceştia să se înapoieze.

XXI. Praetorilor Fulvius şi Scribonius, care aveau jurisdicţia asupra Romei li s-a dat însărcinarea ca, în afară de flota care avea s-o comande Atilius, să pregătească o sută[71] de quinquereme.

Pînă să plece consulii şi praetorii în provinciile lor, s-a făcut o slujbă publică de ispăşire pentru semne şi arătări. S-a dat de veste că, în Picenum, o capră a fătat deodată şase iezi şi la Arretium s-a născut un copil cu o singură mînă; la Amiternum a plouat cu pămînt, la Formii poarta şi zidul au fost lovite de trăsnet, şi ceea ce stîrnea cea mai mare spaimă, era faptul că un bou al consulului Cn. Domitius a rostit următoarele cuvinte : „Roma, ai grijă de tine !“ S-au făcut slujbe publice pentru celelalte semne şi arătări : haruspicii au dat poruncă ca boul să fie păzit şi hrănit cu grijă.

Tibrul, revărsîndu-se cu o furie mai mare ca înainte asupra oraşului, a năruit două poduri[72], multe clădiri, mai

Scanned with CamScanner

ales pe cele din jurul porţii Flumentane. O stîncă uriaşă, fie datorită ploilor, fie vreunui cutremur de pămînt, însă prea slab ca să se simtă undeva, s-a prăvălit pe Capitoliu, rostogolindu-se peste uliţa Jugarius[73] şi strivind numeroşi oameni. Ţarinile fiind pretutindeni inundate, vitele au fost luate de apă, pricinuindu-se astfel mari pagube.

Pînă să ajungă consulul L. Quinctius în provincie, Q. Minucius s-a măsurat în luptă cu ligurii în ţinutul Pisei : acolo a nimicit 9 000 de vrăjmaşi, iar pe ceilalţi, risipindu-i şi punîndu-i pe fugă, i-a alungat pînă în tabăra lor. Aceasta a fost atacată şi apărată pînă la căderea nopţii, dîndu-se o înverşunată luptă. În timpul nopţii figurii au plecat pe furiş. În zori de zi romanii au pornit la atac asupra unei tabere lipsite de duşmani. S-a găsit acolo prea puţină pradă, deoarece ligurii îşi trimiteau numaidecît, la casele lor, trofeele capturate prin sate. Minucius nu le-a dat vrăjmaşilor nici o clipă de răgaz ; plecînd din ţinutul Pisei în Liguria a pustiit, trecînd prin foc şi sabie, fortăreţele şi satele lor. Acolo ostaşii romani s-au încărcat cu prăzile care fuseseră trimise de prădalnici din Etruria.

XXII Cam în acelaşi timp, s-au întors la Roma împuterniciţii romani trimişi la rege. Deoarece ei nu aduceau la cunoştinţă vreo altă pricină de război imediat decît acea împotriva tiranului lacedemonian, în privinţa căruia şi solii acheilor anunţau că Nabis, în pofida tratatului, atacă ţărmul maritim al Laconiei, praetorul Atilius a fost trimis cu flota, în Grecia, pentru a-i apăra pe aliaţi. Pentru că nu exista deocamdată nici o primejdie din partea lui Antiochus, s-a hotărît ca amîndoi consulii să plece în provinciile lor. Domitius ajunse în ţinutul boiilor plecînd din Ariminum, pe unde i-a fost cel mai aproape, iar Qunctius, prin Liguria. Cele două armate au pustiit, din direcţii diferite, în lung şi-n lat ţinutul vrăjmaşilor. La început au trecut de partea consulilor vreo cîţiva călăreţi de ai acestora împreună cu comandanţii, apoi întregul lor senat, şi în cele din urmă ca la 1 500 de oameni, alcătuiţi din toţi cei care aveau vreo oarecare avere sau demnitate.

În acel an, romanii au fost victorioşi în războaie în amîndouă Hispaniile, căci şi C. Flaminius a cucerit prin

Scanned with CamScanner

asediu oraşul Licabrum[74], întărit şi bogat, prinzîndu-l de viu pe vestitul lor regişor Corribilo : de asemenea şi proconsulul M. Fulvius a dat două lupte încununate de succes împotriva a două armate duşmane şi a cucerit oraşele hispane, Vescelia şi Holo, precum şi numeroase fortăreţe ; altele au trecut de bunăvoie de partea lui.

După aceasta, înaintînd către ţinutul cretanilor, puse stăpînire şi pe oraşele Noliba şi Cusibis[75], după care porni în marş spre fluviul Tagus. Acolo se găsea Toletum, un oraş neînsemnat, însă întărit, datorită poziţiei sale. Pe cînd Flamininus[76] ataca acest oraş, veni în sprijinul toletinilor o mare oaste de vectoni. Măsurîndu-se cu aceştia, el izbîndi în luptă, iar după înfrîngerea vectonilor, cuceri şi Toletum, cu ajutorul lucrărilor de împresurare.

XXIII Însă, în aceeaşi vreme[77], grija senatului pentru războaiele care se purtau atunci era mai mică decît încordarea pentru războiul cu Antiochus, ce încă nu începuse. Căci deşi se cerceta această situaţie cu de-amănuntul, în toate privinţele, prin mijlocirea trimişilor, totuşi zvonurile, răspîndite la voia întîmplării, fără vreun izvor, îmbinau multe lucruri neadevărate cu cele adevărate. Între veştile aduse era şi aceea că Antiochus, după ce va sosi în Aetolia, îşi va trimite numaidecît flota în Sicilia. De aceea senatul trimise ca împuterniciţi în Grecia pe T. Quinctius, pe Cn. Octavius, pe Cn. Servilius şi pe P. Villius, cu toate că îl însărcinase şi pe praetorul Atilius să se ducă cu flota în Grecia, deoarece, pentru întreţinerea morarului aliaţilor, era nevoie nu numai de trupe, ci şi de autoritate.

Senatul a hotărît ca M. Baebius să-şi pună în mişcare legiunile sale înaintînd din Bruttium către Tarentum şi Brundisium, şi de acolo, dacă împrejurările o cer, să treacă în Macedonia ; şi praetorul M. Fulvius să trimită o flotă de 20 de vase, ca să apere coasta Siciliei, iar cel care va conduce flota să fie învestit cu comanda supremă. Cel care o conduse fu L. Oppius Salinator, ce fusese aedilul plebei în anul trecut. Se mai hotărî ca acelaşi praetor să-i scrie colegului său, L. Valerius, „că flota regelui Antiochus ameninţă să treacă din Aetolia în Sicilia ; de aceea senatul găsi cu cale să recruteze o oaste de strînsură, alcătuită cam din 12 000 de pedestraşi şi 400 de călăreţi, cu care

Scanned with CamScanner

să poată apăra ţărmul maritim al provinciei dinspre Grecia". Praetorul a înrolat acele trupe nu numai din Sicilia însăşi, ci şi din insulele înconjurătoare şi a întărit cu garnizoane toate oraşele maritime care priveau către Grecia. Zvonurile au fost întreţinute şi de sosirea lui Attalus[78], fratele lui Eumenes, care a dat de ştire că regele Antiochus a trecut cu oastea sa Hellespontul, şi îi pregăteşte în aşa fel pe aetolieni, încît să fie sub arme la sosirea sa. I s-au adus mulţumiri publice şi lui Eumenes, în lipsă, şi lui Attalus de faţă, şi s-a hotărît să i se dea găzduire şi întreţinere pe seama statului. Lui Attalus i s-au dat în dar doi cai, două rînduri de armuri de cavalerie, nişte vase de argint în greutate de 100 de libre, şi altele de aur în greutate de 20 libre.

XXIV În vreme ce soseau veşti după veşti că ameninţă să izbucnească războiul s-a găsit de cuviinţă că treaba cea mai importantă este alegerea cît mai neîntîrziată a consulilor. De aceea s-a dat un *senatus-consultum* ca praetorul M. Fulvius să trimită de îndată scrisoarea consulului, prin care să-i aducă la cunoştinţă hotărîrea senatului că trebuie să se întoarcă la Roma, după ce-şi va preda provincia şi oastea legaţilor săi, şi din drum să trimită înainte un edict prin care să fixeze data comiţiilor pentru alegerile consulare. Consulul se supuse acestor dispoziţii scrise, şi după ce trimise înainte edictul, sosi şi el la Roma.

Şi în acel an a fost mare luptă la alegeri, deoarece pentru un singur loc candidau trei patricieni : P. Cornelius Scipio, fiul lui Cneius — care căzuse la alegerile din anul trecut — L. Cornelius Scipio şi Cn. Manlius Volso. Cu acest prilej i s-a încredinţat consulatul lui P. Scipio, ca să se învedereze că nu i-a fost refuzată unui asemenea bărbat de seamă demnitatea, numai acordarea a fost amînată; i se dă ca tovarăş de consulat din rîndurile tribunilor plebei pe M. Acilius Glabrio.

A doua zi fură aleşi praetorii L. Amelius Paullus, M. Aemelius Lepidus, M. Iunius Brutus, A. Cornelius Mammula, C. Livius şi L. Oppius. Aceştia aveau amîndoi porecla de Salinator. Cel din urmă fusese cel care condusese flota de 20 de nave în Sicilia. Între timp, pe cînd noii

Scanned with CamScanner

dregători îşi trăgeau provinciile la sorţi, M. Baebius a primit ordin să treacă, cu toate trupele sale, în Epir şi să-şi ţină oastea în împrejurimile Appoloniei. Praetorului urban M. Fulvius i s-a dat însărcinarea ca să construiască 50 de quinquereme noi.

XXV Într-adevăr[79], şi poporul roman se pregătea în timpul acesta[80] pentru a face faţă oricărei încercări din partea lui Antiochus.

La rîndu-i, nici Nabis nu amîna războiul, ci ataca cu cea mai mare străşnicie Ghytheum; fiind îndîrjit împotriva acheilor, fiindcă trimiseseră asediaţilor ajutoare, le pustii ţinutul. Acheii n-au îndrăznit să pornească războiul pînă nu s-au întors solii lor de la Roma, pentru a şti ce a hotărît senatul roman. De aceea, după înapoierea solilor, au fixat şi adunarea la Sicyon, şi au trimis şi împuterniciţi la T. Quinctius ca să-i ceară sfatul. În adunare toate părerile erau înclinate spre dezlănţuirea imediată a războiului. Ce i-a făcut să mai întîrzie a fost scrisoarea lui T. Quinctius, care-i îndemna să aştepte pe praetor şi flota romană. Unele dintre căpetenii stăruiau în aceeaşi hotărîre, iar altele erau de părere să asculte de sfatul aceluia căruia i l-au cerut; cei mai mulţi însă erau aţintiţi către Philopoemen ca să-l audă ce spune. Acesta era atunci strategul acheilor, şi pe acea vreme era mai presus de toţi şi prin înţelepciune şi prin autoritate. El începu prin a spune că „obiceiul acheilor ca strategul[81] cetăţii să nu-şi spună părerea după ce s-a pus în dezbatere războiul este bine chibzuit, şi de aceea, el îi pofti să hotărască ei mai întîi ce vor: Strategul va aduce la îndeplinire hotărîrile lor cu credinţă şi băgare de seamă şi se va strădui ca să nu le pară rău nici de pace, nici de război, în măsura în care această hotărîre atîrnă de mintea omenească. Cuvintele sale au înrăurit mai puternic la aţîţarea spiritelor pentru război, decît dacă i-ar fi îndemnat făţiş să poarte război. De aceea s-a hotărît declararea războiului cu o înflăcărare fără seamăn, dîndu-i-se mai marelui cetăţii însărcinarea de a chibzui, după mintea sa, planul războiului, alegînd momentul şi tactica pe care o va crede el de cuviinţă. Philopoemen, în afară de faptul că şi Quinctius aşa hotărîse, încredinţat şi el că trebuie să aştepte

Scanned with CamScanner

flota romană ca să poată asigura apărarea oraşului Gytheum dinspre mare, temîndu-se că împrejurările nu vor îngădui să se întîrzie şi totodată să nu piardă nu numai Gytheum, dar şi garnizoana trimisă, conduse într-acolo flota acheilor.

XXVI Şi tiranul Nabis îşi pregătise o mică flotă alcătuită din trei vase cu punţi şi din nişte ambarcaţi şi pontoane, deoarece, potrivit tratatului, flota sa veche fusese predată romanilor, în scopul de a împiedica ajutoarele, dacă cumva aveau să le fie trimise dinspre mare asediaţilor. Ca să încerce iuţeala acestor nave nou construite şi totodată ca să facă faţă oricărei situaţii în luptă, Nabis îşi scotea zilnic în larg vasele, făcînd diferite manevre de luptă, şi cu marinarii şi cu trupele de uscat, încredinţat că, dacă va izbuti să împiedice trimiterea de ajutoare pe mare, nădejdile puse în împresurare i se vor îndeplini. Strategul acheilor, pe cît era de cunoscător în războiul de uscat — era deopotrivă cu oricare dintre vestiţii comandanţi, fie prin practica, fie prin iscusinţa lui —, pe atît era de nepriceput în războiul naval; el era arcadian de baştină, provenit dintr-o ţară din mijlocul uscatului, şi nu cunoştea alte ţinuturi străine, în afară de Creta, unde luptase ca comandant al trupelor auxiliare. Exista o corabie, o quardriremă veche, capturată cu 80 de ani mai înainte, atunci cînd o transporta pe Nicaea[82], soţia lui Craterus[83], de la Naupactus la Corint. Atras le faima acestei nave, căci fusese într-adevăr un vas de frunte în rîndurile flotei regale, — Philopoemen ordonă să fie adusă din Aegium, deşi acum era putrezită şi mîncată de rugina vremii. Praefectul Tiso, din Patras, a pornit cu această navă în fruntea flotei ; pe cînd naviga i-au ieşit în întîmpinare vasele laconilor de la Gytheum. Chiar de la cea dintîi ciocnire cu un vas nou şi puternic al duşmanilor, această navă veche care chiar începuse, din pricina stării ei, să primească apă prin toate încheieturile, a fost sfărîmată, şi toţi cei ce se găseau pe ea au fost luaţi prizonieri. Restul flotei, în urma pierderii vasului comandant, fugi, lopătînd din răsputeri. Însuşi Philopoemen a fugit pe un vas uşor de recunoaştere şi n-a încetat fuga pînă n-a ajuns la Patras. În pofida întîmplării de mai sus, acest neajuns n-a putut să scadă cîtuşi

Scanned with CamScanner

de puţin curajul unui ostaş ca el, oţelit de multele încercări. Ba, dimpotrivă, deşi fusese bătut în lupta navală — în care era nepriceput — el se bizuia totuşi pe felul de luptă unde se ştia dibaci şi afirma că el va face ca bucuria tiranului să fie de scurtă durată.

XXVII Nabis, împăunîndu-se cu această izbîndă, nutrea şi mai mult nădejdea că de aci înainte va fi neîndoielnic la adăpost de orice primejdie dinspre mare, şi ca urmare vru să închidă şi lucrurile dinspre uscat, rîndu-indu-şi posturi puternice în poziţii prielnice. El îşi scoase o treime din aceste trupe de împresurare şi plecă de la Gytheum, aşezîndu-şi tabăra la Pleiae[84]. Această localitate domină şi Leucas şi Acriae[85], pe unde i se părea lui că vrăjmaşul avea să-şi aducă oastea. Deoarece de cînd se stabiliseră acolo puţini ostaşi aveau corturi, restul mulţimii îşi construiră colibe de trestie împletită cu frunzişuri, care să le facă numai umbră. Philopoemen, înainte de a da ochii cu vrăjmaşul hotărî să se năpustească asupra lui prin-trun atac dat prin surprindere. El îşi strînse la un loc micile sale ambarcaţii într-un port ascuns de vedere din ţinutul argeenilor : acolo îşi rîndui trupele de armament uşor, înzestrate cu scuturi rotunde, cei mai mulţi fiind înarmaţi cu praştii şi suliţe şi tot felul de armament uşor. Apoi mergînd pe lîngă ţărm, după ce ajunse la promotoriul din vecinătatea taberei duşmanilor, ieşind pe poteci cunoscute, ajunse în timpul nopţii la Pleiae şi, în vreme ce străjile duşmanului erau toropite de somn, ca unii care nu se temeau de vreo primejdie apropiată, dădu foc din toate părţile colibelor taberei. Mulţi laconi s-au mistuit în para focului, înainte de a-şi fi dat seama de sosirea vrăjmaşului, iar cei care au prins de veste n-au mai putut să dea nici un ajutor. Totul a fost nimicit prin foc şi sabie. Foarte puţini duşmani au scăpat de acest îndoit prăpăd, fugind în tabăra cea mare de la Gytheum.

După ce a băgat groaza în duşmani, Philopoemen şi-a condus de îndată trupele ca să pustiiască oraşul Tripolis[86] din ţinutul Laconiei, care e învecinat cu hotarele oraşului Megalopolis şi se îndepărta de acolo, după ce puse mîna

Scanned with CamScanner

pe un mare cîrd de vite şi de oameni, înainte ca tiranul să trimită de la Gytheum ajutoare pentru acest ţinut.

De acolo după ce îşi concentră oastea la Tegea, Philopoemen hotărî ca tot aici să se facă şi adunarea acheilor şi a aliaţilor, la care iau parte şi căpeteniile epiroţilor şi acarnanienilor ; se decise apoi să-şi conducă oastea către Lacedemona, deoarece toţi ai săi îşi refăcuseră îndeajuns curajul pierdut în urma ruşinoasei înfrîngeri suferite pe mare şi băgase spaima în duşmani, era convins că numai în acest fel vrăjmaşul poate fi îndepărtat de la asediul oraşului Gytheum. El îşi întocmi mai întîi tabăra la Caryae, pe teritoriul adversarului lui. Dar, chiar în cursul acelei zile, Gytheum fu cucerit de Nabis. Philopoemen, neştiind de aceasta, înaintă pînă la Barbosthenes[87] — acesta e un munte situat la zeci de mii de paşi de Lacedemona. Şi Nabis, după ce spuse Gytheum, pornind de acolo cu trupe uşor înarmate, şi după ce trecu cu repeziciune pe lîngă Lacedemona, îşi ocupă poziţii la locul numit Tabăra lui Pyrrhus[88], deoarece era convins că acheii se vor îndrepta spre acel loc. De acolo ieşi în întîmpinarea duşmanului. Din pricina drumului îngust, coloanele lui Philopoemen se înşirau pe lungime de aproape 5 000 de paşi. În coada coloanei se găseau însă cavaleria şi cea mai mare parte a trupelor auxiliare, deoarece Philopoemen era încredinţat că tiranul îi va ataca din spate pe ai săi cu trupele de mercenari în care se încredea cel mai mult. Însă i-au trezit îngrijorarea două fapte : mai întîi, poziţiile spre care se îndrepta el fuseseră ocupate de mai înainte de Nabis, şi în al doilea rînd, a băgat de seamă că vrăjmaşul s-a năpustit asupra avangărzii sale acolo unde, deoarece drumul ducea prin locuri povîrnite şi prăpăstioase, îşi da seama că fără sprijinul trupelor de armament uşor, nu putea înainta.

XXVIII Însă Philopoemen era fără seamăn de dibaci şi de priceput în a-şi călăuzi trupele şi a ocupa poziţii excelente, căci el se deprinsese în chip deosebit în aceste privinţe nu numai în vremurile de război, dar chiar şi de pace. Ori de cîte ori pornea undeva şi ajungea la un defileu greu de străbătut, privea din toate părţile la natura poziţiilor ; cînd mergea singur, cugeta în mintea sa asupra

Scanned with CamScanner

întregii situaţii, iar cînd avea şi însoţitori, îi întreba : „Ce plan ar trebui să întrebuinţeze dacă s-ar ivi vrăjmaşul în acel loc, ce plan, dacă s-ar ivi din faţă, sau dintr-o coastă, sau din cealaltă, ce plan, dacă ar fi atacaţi din spate? Trupele sale ar putea să fie rînduite în linie de bătaie în toată regula sau în coloane, după cum le impune poziţia drumului". El cerceta cu de-amănuntul, — fie cugetînd fie punînd întrebări — poziţiile pe care avea de gînd să le ocupe, sau de cîte trupe se va folosi, sau de ce soi de arme — căci aceasta este de cea mai mare însemnătate; apoi, unde să-şi aşeze poverile grele, unde, raniţele, unde mulţimea celor fără arme; cu cîte şi cu ce fel de trupe să le păzească; şi dacă nu e mai bine să meargă înainte pe drumul început, sau să se întoarcă pe unde venise; ce poziţii să ocupe pentru tabără, — cu ce întărituri să înconjure poziţiile, de unde să-şi procure apă, de unde să facă rost de nutreţ şi de lemne; pe unde să pornească a doua zi în marş, pe cel mai sigur drum cu putinţă, după ce-şi va ridica tabăra, şi în ce fel de formaţie de marş.

Încă din fragedă tinereţe, Philopoemen îşi bătuse mintea şi cu asemenea griji şi preocupări, încît nu exista în cugetul său nici o noutate în această privinţă.

Şi atunci îşi opri întreaga coloană mai întîi din marş; apoi trimise trupele auxiliare de cretani, împreună cu călăreţi, numiţi tarentini, care ducea fiecare cîte doi cai, către primele unităţi ale sale; şi dînd ordin călăreţilor să-l însoţească, ocupă o stîncă deasupra unei vîltori de unde se puteau aproviziona cu apă. Adunînd din toate părţile acolo toate bagajele şi toată gloata slujitorilor le asigură paza şi-şi întări tabăra potrivit poziţiilor locului. Era greu să-şi ridice corturile într-un teren presărat de bolovani şi cu ondulaţii. Duşmanul se afla la o depărtare de 500 de paşi. Amîndoi potrivnicii se aprovizionau cu apă din acelaşi rîu, însoţiţi de trupele de armament uşor; însă înainte de a se încinge lupta — cum se întîmplă de obicei cînd taberele sînt una în preajma celeilalte — îi apucă noaptea. Se prevedea limpede că a doua zi lupta avea să se dezlănţuie în jurul rîului din pricina cărătorilor de apă. Philopoemen îşi ascunse în timpul nopţii atîta mulţime de caetraţi cît putea permite acel loc, într-o vale dosnică, ferită de privirile vrăjmaşului.

Scanned with CamScanner

XXIX În revărsatul zorilor trupele de armament uşor ale cretanilor şi călăreţii tarentini[89] au început lupta mai sus de vîltoare. Telemnastus, cretanul, era în fruntea comcălăreţi. Şi vrăjmaşii, ca şi adversarii aveau trupele auxiliare alcătuite din cretani, precum şi trupe de călăreţi tarentini care asigurau paza cărătorilor de apă. Cîtăva vreme lupta a fost nedecisă, pentru că amîndoi potrivnicii erau deopotrivă şi prin felul oamenilor şi prin arme. Lupta prelungindu-se, trupele auxiliare ale tiranului au ieşit învingătoare deocamdată, datorită şi numărului lor mai mare, şi pentru că Philopoemen dăduse îndrumări comandanţilor, ca, după izbucnirea unei mici încăierări, să încline spre fugă şi să atragă pe vrăjmaşi într-un loc cu curse întinse. Duşmanii urmărindu-i răzleţiţi pe cei care fugeau printr-o viroagă, cei mai mulţi au fost răniţi şi ucişi, înainte ca ei să vadă că vrăjmaşii lor stau ascunşi.

Trupele de caetraţi stăteau astfel rînduite în linie de bătaie, atît cît permitea lăţimea văii, ca să poată primi uşor pe fugarii lor printre intervalele şirurilor. Atunci pornesc cu forţe zdravene şi proaspete şi se năpustesc la atac asupra duşmanilor în neorînduială, răsfiraţi şi istoviţi de sforţări şi chiar de răni: nici biruinţa nu le-a fost îndoielnică. Numaidecît ostaşii tiranului întoarseră spatele, şi fugiră înapoi cu aceeaşi repeziciune precum veniseră cu puţin mai înainte ca urmăritori, şi fură alungaţi pînă la tabără; în acea fugă numeroşi vrăjmaşi fură doborîţi şi prinşi. Şi în tabără s-ar fi stîrnit panică dacă Philopoemen n-ar fi dat poruncă să se sune cu trîmbiţa retragerea, el temîndu-se, mai mult decît de duşman, de acele locuri neprielnice pe unde ai săi ar fi putut înainta cu nesocotinţă.

Atunci Philopoemen, dîndu-şi seama, atît după rezultatul luptei, cît şi după firea comandantului duşman, de panica în care se găsea în acea împrejurare, trimise pe un ostaş din rîndurile trupelor auxiliare la Nabis, în chip de dezertor, ca să-l înştiinţeze că acheii au hotărît să înainteze în ziua următoare pînă la rîul Eurotas, care curge chiar pe lîngă ziduri, cu scopul de a-i tăia drumul, pentru ca tiranul, fie să nu se mai poată retrage către

Scanned with CamScanner

Lacedemona cînd va voi, fie să nu-şi mai poată transporta provizii din oraş în tabără; trimisul urmărea totodată să ispitească pe duşmani dacă nu cumva ar putea chiar să părăsească pe tiran. Cuvintele dezertorului nu treziră atîta încredere, în schimb tiranul, cuprins de frică, a găsit îndreptăţit temeiul de a-şi părăsi tabăra. A doua zi el ordonă lui Pythagoras să-i asigure protecţia în faţa parapetelor cu trupe auxiliare şi cu cavaleria, iar el porunci să se înainteze cu steagurile în frunte către Lacedemona, ieşind din tabără cu floarea ostăşimii sale, de parcă ar fi pornit la atac.

XXX Cînd Philopoemen văzu că armata duşmană porneşte la vale în marş grăbit pe drumul strîmt şi povîrnit, îşi avîntă întreaga cavalerie şi trupele auxiliare de cretani asupra posturilor duşmane care se aflau în faţa taberei lor. Cînd ei au băgat de seamă că vrăjmaşii vin asupra lor şi că au fost părăsiţi de ai lor, mai întîi au încercat să se retragă în tabără. Apoi, fiindcă înainta spre ei întregul front al acheilor rînduit pentru atac, de frică să nu fie capturaţi o dată cu tabăra, se silesc să se ia pe urmele coloanei lor care se depărtase întrucîtva de ei. Imediat trupele caetrate ale acheilor pornesc la atac asupra taberei şi o jefuiesc, iar ceilalţi purced la urmărirea vrăjmaşilor. Drumul se înfăţişa aşa fel, încît cu greutate se putea scurge vreo coloană netulburată de teamă din partea duşmanului.

Cînd însă a fost atacată ariergarda, strigătele de groază scoase de cei din spate au ajuns pînă la unităţile din frunte, care, după ce au aruncat armele, se împrăştie fiecare de capul lui în fugă prin codrii întinşii din preajma drumului, şi cît ai clipi din ochi, drumul s-a astupat din pricina armelor grămădite şi mai ales din a lăncilor care, — cele mai multe — fiind înfipte în pămînt, stăvileau drumul întocmai ca un parapet, pus de-a curmezişul. Philopoemen, poruncind trupelor sale auxiliare să se străduiască din răsputeri să-i urmărească pe adversari şi mai ales pe călăreţi, căci oricum, fuga călăreţilor n-avea de loc să fie uşoară, el îşi conduse trupele greu înarmate pe un drum mai larg către rîul Eurotas. Acolo, aşezîndu-şi tabăra către asfinţit, îşi aştepta unităţile de armament

Scanned with CamScanner

ușor pe care le lăsase să-l urmărească pe vrăjmaș. După ce aceștia sosiră pe la prima veghe, dînd de știre că tiranul a pătruns în oraș, însoțit de puțini ostași, și că restul mulțimii umblă răzlețită și dezarmată pe întreg defileul, Philopoemen ordonă trupelor să ia masa și să se odihnească. Apoi el a ales pe cei care erau refăcuți, deoarece veniseră mai înainte în tabără, luaseră masa și întrucîtva se odihniseră; îi scoase din tabără fără să aibă asupra lor nimic altceva decît săbiile, și-i rîndui în linie de bătaie pe drumurile[91] care duc spre porțile cetăților Pharae și Barbosthenes, pe unde credea că se vor retrage, în fuga lor, dușmanii. Și nu s-a înșelat în părerea sa. Căci lacedemonienii, cîtă vreme a mai fost puțină lumină, s-au retras în mijlocul trecătorii pe hățișuri lăturalnice. În amurg, cînd au observat lumini în tabăra dușmanului, s-au ferit de ele mergînd pe poteci ascunse; după ce au trecut de tabăra potrivnicului, crezînd că sînt acum în siguranță, au coborît la drumuri mai larg deschise. Acolo au fost luați însă în primire de vrăjmașii rînduiți din loc în loc, și mulți au fost nimiciți și luați prizonieri, încît din întreaga armată abia a scăpat o pătrime.

După ce tiranul s-a închis în orașul său, Philopoemen s-a ocupat, aproape în toate cele 30 de zile care au urmat, cu devastarea ținutului laconilor, și după ce i-a nimicit aproape puterile tiranului s-a înapoiat la vatră; acheii îl socoteau pe Philopoemen pe aceeași treaptă cu comandantul roman prin faptele lui de arme, ba îl ridicau chiar mai presus, în ce privește războiul din Laconia.

XXXI În vremea[92] războiului dintre achei și tiran, împuterniciții romanilor cutreierau orașele aliaților preocupați de grija, ca nu cumva aetolienii să despartă de romani pe careva și să-i determine să treacă de partea lui Antiochus. Cel mai puțin timp l-au cheltuit ei în Achaia, despre ai cărei locuitori romanii erau încredințați că în toate celelalte privințe le vor fi îndeajuns de credincioși, de vreme ce erau atît de înverșunați împotriva lui Nabis.

Ei s-au dus mai întîi la Athena, de acolo la Chalcis, de unde au plecat apoi în Thessalia. După ce au luat cuvîntul în adunarea foarte numeroasă a thessalienilor,

Scanned with CamScanner

s-au abătut la Demetrias unde fusese fixată adunarea magneţilor. Aici trimişii romani li s-au adresat cu mai multă băgare de seamă, deoarece o parte din căpetenii se înstrăinaseră de romani, trecînd cu totul de partea lui Antiochus şi a aetolienilor şi deoarece, între altele, se răspîndise zvonul mincinos că romanii îi înapoiază lui Filip pe fiul lui, luat ca ostatic, îi desfiinţează tributul impus şi îi vor da înapoi şi oraşul Demetrias. Ca să nu se întîmple aceasta, fruntaşul magneţilor, Eurylochus şi alţii din tabăra lui, vroiau să se schimbe totul prin sosirea aetolienilor şi a lui Antiochus. Împotriva acestora, romanii trebuiau să ia cuvîntul în aşa fel, încît să le spulbere aceste temeri neîntemeate, şi totodată să nu şi-l înstrăineze nici pe Filip, a cărui greutate atîrna în cumpănă mai mult ca magneţii din orice punct de vedere. Ei au amintit că atît întreaga Grecie datorează romanilor binefacerea libertăţii sale, cît mai ales cetatea Demetrias, căci acolo nu numai că a existat o garnizoană macedoneană, dar Filip îşi ridicase şi un palat regesc, ca el să fie privit de toţi, ca un stăpîn în permanenţă prezent. Însă toate aceste înfăptuiri au fost zadarnice, dacă aetolienii îl aduc pe Antiochus în palatul lui Filip, recurgînd la un rege nou şi necunoscut în locul unuia vechi şi cunoscut. Magneţii denumeau pe cîrmuitorul lor suprem Magnetarh. În această dregătorie se afla atunci Eurylochus. Dînsul, bizuindu-se pe puterea funcţiei sale, spuse că nici el, nici magneţii nu trebuie să tăgăduiască existenţa zvonurilor răspîndite în legătură cu înapoierea oraşului Demetrias lui Filip: magneţii trebuie să încerce şi să se încumete la orice, ca să nu se întîmple aceasta. Însă în toiul discuţiei, el aruncă nişte vorbe cu prea multă nesocotinţă, spunînd că Demetrias numai de formă e un oraş liber, în realitate însă acolo totul e la bunul plac al romanilor. La auzul acestor vorbe s-a iscat freamăt în mulţime, unii încuviinţîndu-i spusele, alţii fiind revoltaţi că a cutezat să spună asemenea lucruri. Chiar şi Quinctius într-atît s-a aprins de ruşine, încît ridicînd privirile către cer, chemă pe zei să fie martori ca să vadă cît de nerecunoscătoare şi înşelătoare suflete au magneţii. Deoarece toţi s-au înspăimîntat de glasul lui, unul dintre fruntaşi, Zeno, bucurîndu-se de o mare autoritate printre ai săi, atît

Scanned with CamScanner

datorită vieţii sale de o înaltă moralitate, cît şi faptului că întotdeauna fusese un partizan neşovăielnic al romanilor, plîngînd îi ceru lui Quinctius şi celorlalţi împuterniciţi „să nu pună în seama întregii cetăţi sminteala unuia singur: fiecare spre pieirea sa îşi pierde mintea. Magneţii îi datorează lui T. Quinctius şi poporului roman nu numai libertatea, ci tot ce e mai sfînt şi mai scump oamenilor. Nimeni nu mai poate cere ceva zeilor nemuritori, care să nu fi fost obţinut de la romani; magneţii mai degrabă şi-or face seama singuri răzbunîndu-se pe trupurile lor, decît să calce prietenia cu romanii".

XXXII După cuvintele rostite de Zeno au urmat rugile mulţimii. Eurylochus fugi de la adunare pe uliţe dosnice spre poarta cetăţii, şi de acolo numaidecît în Aetolia; căci din zi în zi mai mult aetolienii îşi dezvăluiau intenţiile trădării.

Întîmplător, chiar în aceeaşi vreme, se intorsese Thoas, căpetenia acestui neam, pe care aetolienii îl trimiseseră la Antiochus, şi-l adusese cu sine de acolo pe Menippus, împuternicitul regelui. Aceştia, înainte de a fi introduşi în adunare, împuiaseră urechile tuturor atrăgînd atenţia cu ştirea că: „vin trupe terestre şi navale, că sosesc puhoaie nesfîrşite de pedestraşi şi de călăreţi, că au fost aduşi chiar elefanţi din India; înaintea tuturor Antiochus aduce cantităţi de aur atît de mari încît îi poate cumpăra chiar pe romani" (prin asemenea vorbe credeau ei că vor fi zdruncinate cel mai mult sufletele oamenilor). Se învedera de pe acum ce răsunet avea să stîrnească în adunare o asemenea cuvîntare. Căci erau aduse la cunoştinţa trimişilor romani atît faptul că aceia sosiseră acolo, cît şi toate cîte se petreceau. Cu toate că nădejdile erau ca şi spulberate, totuşi Quinctius a găsit cu cale că n-ar fi fără rost să ia parte la acea adunare şi vreo cîţiva delegaţi de-ai aliaţilor, care să le aducă aminte aetolienilor de alianţa lor cu romanii, şi care să îndrăznească să dea drumul glasului în faţa împuternicitului regelui. Athenienii au fost găsiţi cei mai potriviţi în acest scop şi datorită însemnătăţii cetăţii lor, şi din pricina străvechii lor alianţe cu aetolienii. Quinctius le ceru athenienilor să-şi trimită delegaţi la adunarea panaetoliană. Cel dintîi care luă cuvîntul la

Scanned with CamScanner

acea adunare a fost Thoas, care îşi dădu în vileag însărcinarea sa. După el a fost introdus Menippus. „Ar fi fost cel mai bine pentru toţi cei ce locuiesc în Grecia şi Asia, dacă Antiochus ar fi putut interveni — spuse el — cînd situaţia lui Filip era nezdruncinată. Fiecare şi-ar fi putut păstra ce el al său, şi n-ar fi ajuns cu toţii sub jugul şi ascultarea romanilor. Chiar şi acum, — cuvîntă el mai departe — cu ajutorul zeilor, dacă veţi duce cu stăruinţă pînă la capăt hotărîrea pe care aţi luat-o la început, Antiochus va putea să redea aetolienilor şi aliaţilor lor situaţia pe care au avut-o altădată, oricît de primejduită ar fi Grecia. Această demnitate însă se bizuie pe libertate, care la rîndu-i se sprijină pe propriile sale picioare şi nu depinde de bunul plac al altuia."

Athenienii cărora li s-a dat încuviinţarea să ia cei dintîi cuvîntul, să spună ce vor în urma solilor regelui, trecînd într-adins cu vederea orice vorbă despre rege, au amintit aetolienilor despre alianţa cu romanii şi de binefacerile aduse de T. Quinctius întregii Grecii, povăţuindu-i să nu răstoarne cu nesăbuinţă totul printr-o hotărîre prea pripită. Hotărîrile pripite par îmbucurătoare la cea dintîi înfăţişare prin îndrăzneala lor; în timpul îndeplinirii lor însă sînt anevoioase, iar prin sfîrşitul lor, sînt amarnice. Trimişii romani, şi la rîndul lui şi T. Quinctius, nu sînt departe de această rezolvare. De aceea, cîtă vreme totul e neclintit, e mai bine să se înţeleagă prin cuvînt asupra acelor nemulţumiri care îi frămîntă, decît să înarmeze Asia şi Europa pentru un război aducător de pierzare.

XXXIII Mulţimea celor de faţă dornică de schimbarea situaţiei era în întregime de partea lui Antiochus, şi era de părere ca romanii să nu fie admişi nici măcar la adunare. Numai în urma stăruinţei, mai ales a celor mai bătrîni, şi a acelor căpetenii care se bucurau de mai multă autoritate, s-a obţinut ca să li se îngăduie şi romanilor participarea la adunare. Cînd athenienii au adus la cunoştinţa lui Quinctius această hotărîre, el a găsit cu cale că trebuie să se ducă în Aetolia; acolo dînsul ori va izbuti să obţină ceva, ori îi va avea pe toţi oamenii martori, că vina războiului o poartă aetolienii, şi că ro-

Scanned with CamScanner

manii vor fi îndreptăţiţi şi aproape nevoiţi să ia armele. După ce ajunse în Aetolia, Quinctius începu să vorbească în adunare cum a luat fiinţă alianţa aetolienilor cu romanii şi în cîte rînduri aetolienii au călcat încrederea în tratatul încheiat; a rostit apoi şi cîteva cuvinte despre drepturile cetăţilor în privinţa cărora erau discuţii. Dacă totuşi ei sînt încredinţaţi că dreptatea e de partea lor, nu este cu mult mai bine să-şi trimită împuterniciţi la Roma — fie că preferă să discute, fie ca să ceară senatului ceea ce vor — decît să împingă poporul roman în lupta cu Antiochus şi din pricina instigării aetolienilor — care joacă rolul unor antrenori de gladiatori — să pună în mişcare tot neamul omenesc şi să primejduiască situaţia Greciei?

Nimeni nu va simţi dezastrul acelui război mai amarnic ca aceia care l-au dezlănţuit.

Solul roman a rostit aceste cuvinte întocmai ca un profet, însă în zadar a vorbit.

Thoas apoi, împreună cu ceilalţi partizani ai lui, fiind ascultaţi cu încuviinţarea tuturor, a convins pe toţi să nu se amîne adunarea, ci să se dea în lipsa romanilor o hotărîre prin care Antiochus să fie chemat ca eliberator al Greciei, şi în calitate de arbitru între aetolieni şi romani. Arhontele aetolienilor, Damocritus, a mai adăugat la această trufaşă hotărîre, jignirea sa personală adusă romanilor. Căci pe cînd Quinctius îi cerea să-i pună la dispoziţie textul acelei hotărîri, Damocritus[93], fără vreun respect faţă de însemnătatea acestui bărbat de seamă, îi răspunse că „pentru clipa de faţă are altceva cu mult mai important de făcut. Lui Quinctius îi va da în scurtă vreme decretul şi răspunsul în Italia, din tabăra sa aşezată pe malul Tibrului"; atîta furie cuprinsese întregul neam al aetolienilor şi atîta sminteală, pe cîrmuitorii lor!

XXXIV Quinctius şi trimişii romanilor s-au înapoiat la Corint. După aceea, aetolienii n-au mai convocat adunarea întregii Grecii, după plecarea romanilor, ca să se învedereze că tot ce se face, porneşte de la Antiochus ... şi nu de la ei înşişi, şi că îl aşteaptă pe Antiochus liniştiţi; însă prin apocleţii lor — aşa numesc ei sfatul lor

Scanned with CamScanner

care era alcătuit din cei mai de seamă bărbaţi — se frămîntau în ce chip să răzvrătească întreagă Grecia. Căci se ştia îndeobşte că în sînul cetăţilor, şi fruntaşii şi cei mai de ispravă oameni erau de partea alianţei cu romanii şi se bucurau de situaţia de faţă, şi că în schimb norodul de rînd şi toţi cei care nu se conduceau după capul lor erau dornici de răsturnarea şi schimbarea întregii situaţii[94].

Etolienii au luat hotărîrea nu numai plină de semeţie prin năzuinţa lor, dar şi de nerușinare, de a ocupa Demetrias, Chalcis şi Lacedemona; au trimis cîte un fruntaş la fiecare din aceste oraşe: pe Thoas la Chalcis, pe Alexamenus la Lacedemona şi pe Diocles[95] la Demetrias. Pe acesta din urmă l-a sprijinit şi exilatul Eurylochus, despre a cărui fugă s-a vorbit mai înainte, deoarece altfel acesta nu avea nici o nădejde de a se înapoia în patrie. Povăţuiţi printr-o scrisoare de Eurylochus, rudele şi prietenii şi cei care făceau parte din aceeaşi tabără, îmbrăcîndu-i copii şi soţia acestuia în veşminte de doliu, şi ţinînd în mîini vălul, semnul celor ce se roagă, veniră în mare număr la adunare, implorîndu-i pe fiecare în parte, şi pe toţi laolaltă, să nu lase să mucezească în surghiun şi fără condamnare pe un nevinovat. Şi în vreme ce pe oamenii simplii i-a înduplecat mila, pe ticăloşi şi pe uneltitori i-a împins nădejdea de a crea dezordine prin răzvrătirea aetolienilor: de aceea toată lumea hotărăşte ca Eurylochus să fie rechemat în patrie. După ce s-au pus toate la cale dinainte, Diocles — care atunci era comandantul cavaleriei, — plecînd cu toţi călăreţii săi, chipurile, ca să-l aducă înapoi pe oaspete din surghiun după ce a străbătut mergînd zi şi noapte o distanţă uriaşă, pe cînd se afla la o depărtare de 6 000 de paşi de oraşul Demetrias, în revărsatul zorilor, veni în fruntea a trei pîlcuri de călăreţi aleşi, dînd poruncă şi grosului cavaleriei să-i urmeze numaidecît. Cînd se apropie de poarta cetăţii Demetrias, Diocles ordonă ca toată lumea să descalece, şi să-şi ducă de căpăstru caii, iar în timpul drumului să meargă în formaţii cît mai dezlînate, încît să pară mai degrabă a fi garda comandantului decît un corp de oaste. Acolo, după ce a fost lăsat la poartă unul din escadroane, ca nu cumva să poată fi oprită să intre cavaleria care-i urma de îndată, îl conduse

pînă acasă pe Eurylochus, ţinîndu-l de mînă prin mijlocul oraşului şi prin for, în vreme ce mulţi concetăţeni îi ieşeau în întîmpinare, rostindu-i urări de bine. În curînd întregul oraş mişuna de călăreţi care ocupară punctele importante din Demetrias. După aceasta au fost trimişi prin case, ca să-i ucidă pe fruntaşii taberei potrivnice. În chipul acesta, Demetrias a ajuns în stăpînirea aetolienilor.

XXXV În Lacedemona nu era nevoie să se întrebuinţeze forţa, ci trebuia prins în mreje tiranul[96] printr-un şiretlic; după ce-i fuseseră smulse de către romani oraşele maritime, după ce fusese alungat chiar între zidurile Lacedemonei de achei, cine s-ar fi încumetat să-l răpună pe tiran, ar fi cules toate mulţumirile din partea tuturor lacedemonienilor pentru această ispravă. Temeiuri de a trimite ajutoare aveau destule, deoarece Nabis îi plictisise cu cererile de a-i trimite trupe în sprijinul său, după ce ridicase din nou armele din îndemnul lor. I s-au dat lui Alexamenus 1 000 de pedestraşi şi 30 de călăreţi aleşi din rîndurile tineretului aetolian. Acolo, la consfătuirea tainică despre care am vorbit mai înainte, arhontele Damocritus le aduce la cunoştinţa acestora „să nu creadă că au fost trimişi în Lacedemona să poarte război cu acheii, sau pentru vreun alt scop pe care şi l-ar închipui vreunul dintre ei; orice hotărîre ar lua Alexamenus, oricît de neaşteptată, impusă de împrejurări, oricît de surprinzătoare, şi oricît de îndrăzneaţă ar părea, aetolienii să fie gata s-o execute fără şovăire şi să primească orice ordin, ca şi cum ar şti că au fost trimişi din patria lor ca să aducă la îndeplinire numai această ţintă". Cu oamenii pregătiţi sufleteşte în felul acesta, Alexamenus veni la tiran. Ajungînd la el, numaidecît îi umplură sufletul de nădejdi, spunîndu-i că: „Antiochus a şi trecut în Europa, că în curînd va fi în Grecia şi va inunda ţările şi mările cu arme şi cu ostaşi. Romanii vor vedea îndată că nu mai au de-a face cu Filip; ei nici nu vor fi în stare să numere pedestrimea, cavaleria şi navele lui Antiochus; însăşi priveliştea elefanţilor porniţi la luptă va pune capăt războiului cu romanii. Aetolienii sînt gata să vină cu toată armata lor în Lacedemona, cînd împrejurările o vor cere;

Scanned with CamScanner

ei vor să arate regelui, cînd va sosi, o oaste numeroasă. Nabis trebuie să se străduiască şi el să nu-şi lase trupele pe care le are să lîncezească sub acoperămîntul caselor, ci să le ia cu sine şi să le silească să facă exerciţii, pentru ca în acelaşi timp să-şi îmbărbăteze sufletele şi să-şi călească şi trupurile. Obişnuindu-te cu ele sforţările vor fi mai uşoare şi pot deveni chiar plăcute cînd comandantul se poartă cu omenie şi bunăvoinţă faţă de ostaşi".

Şi de atunci, trupele tiranului începură să fie scoase deseori în faţa oraşului în cîmpul dinspre rîul Eurotas. Ele şedeau aproape în mijlocul frontului; Nabis, cu cel mult trei călăreţi, în mijlocul cărora se găsea de cele mai multe ori şi Alexamenus, se ducea călare în faţa steagurilor inspectînd marginile aripilor; la aripa dreaptă erau aetolienii, cei care făcuseră parte mai înainte din trupele auxiliare ale tiranului, şi cei 1 000 de ostaşi care veniseră cu Alexamenus. Acesta îşi făcuse un obicei de a merge împreună cu tiranul printre puţinele rînduri care-l înconjurau şi de a-i da sfaturile şi îndrumările pe care le socotea de trebuinţă cînd călărind la aripa stîngă la ai săi, cînd înapoindu-se lîngă tiran, ca şi cum împrejurările i-ar fi impus să dea anume ordine. Însă în ziua în care hotărîse să-l răpună pe tiran, călărind încoace şi încolo cîtăva vreme cu acesta, după ce se duse la ai săi, le spuse călăreţilor veniţi cu sine din Aetolia: „E momentul, flăcăi, să porniţi la treabă şi să vă dovediţi curajul la fapta îndrăzneaţă pe care aţi primit ordin s-o săvîrşiţi sub comanda mea. Pergătiţi-vă sufletele şi braţele, şi nimeni să nu dea înapoi de la fapta pe care o va vedea că o fac eu. Cel care va şovăi şi se va împotrivi cu hotărîrea sa pasului făcut de mine să ştie că nu se va întoarce la vatra sa".

Pe toţi îi cuprinse groaza şi-şi aduseră aminte cu ce însărcinări veniseră de acasă.

Tiranul venea de la aripa stîngă. Alexamenus porunci călăreţilor săi să-şi ţină aplecate suliţele şi să aibă ochii aţintiţi către sine. Şi el însuşi căută să-şi reculeagă sufletul copleşit de gîndul unei fapte atît de cumplite. Pe cînd Nabis se apropia de el, Alexamenus se năpusti asupra-i şi străpungîndu-i calul cu lancea îl dădu peste cap pe tiran. Călăreţii îl izbiră în timp ce zacea la pămînt. După

Scanned with CamScanner

ce au fost date multe lovituri fără efect în platoşă, în cele din urmă rănile au ajuns să-i sîngereze trupul, şi înainte ca ai săi din mijlocul liniei de bătaie să-i sară în ajutor, tiranul rămase fără viaţă.

XXXVI Alexamenus împreună cu toţi aetolienii purced în goana calului ca să ocupe palatul regal. La început, ostaşii din garda tiranului văzînd cele ce s-au petrecut sub ochii lor, sînt cuprinşi de spaimă. Apoi cînd străjerii văzură că ceata aetolienilor pleacă, aleargă către trupul tiranului lăsat locului fără viaţă şi, din păzitori ai vieţii şi răzbunători ai morţii lui, ajunseră doar o ceată de privitori. Şi nimeni nu s-ar fi clintit din loc, dacă Alexamenus, lăsînd deodată armele deoparte, n-ar fi chemat numaidecît mulţimea norodului la adunare, şi n-ar fi rostit o cuvîntare potrivită acestor împrejurării, iar aetolienii şi-ar fi păstrat mai departe armele asupră-le fără să pricinuiască neajunsuri cuiva; însă, aşa cum se întîmplă îndeobşte, o faptă urzită prin înşelăciune a trebuit să aducă grabnica pierzanie a celor care au săvîrşit-o[97]; şi în cazul de faţă totul s-a desfăşurat potrivit aşteptărilor. Comandantul aetolienilor, închizîndu-se în palat, petrecu zi şi noapte cu scotocirea comorilor tiranilor. Aetolienii s-au năpustit după prăzi ca într-un oraş cucerit, căruia ei totuşi voiseră să-i dea aparenţa că l-au eliberat. În acelaşi timp însă, atît revolta pentru această nelegiuire, cît şi dispreţul faţă de asemenea oameni, dădură imbold lacedemonienilor să se adune laolaltă. Unii spuneau că aetolienii trebuie alungaţi, şi că trebuie redobîndită libertatea pierdută sub ticluirea că li se înapoiază, alţii că e nevoie de o căpetenie pentru a duce totul la bun sfîrşit, şi că trebuie căutat un vlăstar de sînge regesc". Într-adevăr, exista din spiţa regilor Laconiei un vlăstar încă foarte tînăr, un copil crescut împreună cu odraslele tiranului. Laconii îl aşezară pe acesta pe un cal, şi punînd repede mîna pe arme, îi măcelăresc pe toţi aetolienii răzleţiţi prin oraş. După aceasta pornesc în iureş asupra palatului[98]; acolo îl răpun şi pe Alexamenus care, împreună cu vreo cîţiva de ai săi, li se împotrivea. Aetolienii grămădiţi în jurul templului Chalcioecon[99] — un sanctuar de bronz al Minervei — sînt măcelăriţi. Puţini dintre ei, după

Scanned with CamScanner

ce aruncară armele, parte se refugiară la Tegea, parte la Megalopolis. Acolo .fiind prinşi, fură vînduţi la mezat de mai marii cetăţii.

XXXVII Philopoemen, aflînd de omorîrea tiranului, plecă în Lacedemona; după ce găsi acolo totul învălmăşit din pricina spaimei, chemînd pe fruntaşii cetăţii şi rostindu-le o cuvîntare, aşa cum ar fi ţinut-o Alexamenus, îi alătură şi pe lacedemonieni alianţei cu acheii; aceasta s-a realizat cu atît mai lesne cu cît venise cam în aceeaşi vreme la Gytheum, A. Atilius, în fruntea a 24 quinquereme.

În aceleaşi zile, Thoas, ajuns în împrejurimile Chalcidei, sprijinit de Euthymidas, una dintre căpeteniile pe care partizanii alianţei cu romanii îl alungaseră din această cetate, după sosirea lui T. Quinctius şi a trimişilor romani, — şi de Herodorus Cianus, un neguţător din Cianos, însă cu mare trecere în Chalcis datorită averilor sale — cu toate că fuseseră pregătiţi la trădare şi cei care făceau parte din partida lui Euthymidas, totuşi n-a avut acelaşi noroc să izbîndească, aşa cum avusese Eurylochus la ocuparea oraşului Demetrias. Euthymidas plecă din Athena — acolo îşi alesese domiciliul — mai întîi la Theba şi de acolo la Salgamea, iar Herodorus la Thronium. Nu departe de acolo, în golful Maleacus, Thoas avea 2 000 de pedestraşi şi 200 de călăreţi şi cam vreo 30 vase uşoare de transport. Herodorus primise ordin să treacă în insula Atalanta cu 600 de călăreţi, pentru ca atunci cînd va simţi că trupele pedestre se apropie de Aulida şi Euripus, să treacă de acolo în Chalcis. Celelalte trupe le conduse la Chalcis mai ales prin marşuri făcute în timp de noapte, cu cea mai mare repeziciune cu putinţă.

XXXVIII După ce Euthymidas a fost izgonit, Micythio şi Xenoclides, care erau la cîrma cetăţii Chalcis, fie datorită faptului că au bănuit ei singuri, fie că li s-a destăinuit fapta printr-o trădare, de frică, şi-au pus singura nădejde în fugă; apoi cînd frica li s-a potolit, şi s-au dat seama că fugind, este trădată şi părăsită nu numai patria lor, ci şi alianţa cu romanii, au conceput un alt plan.

Din întîmplare, în acea vreme, aproape de Eritrea se

Scanned with CamScanner

celebra sărbătoarea anuală a Dianei din Amarynthis[100], la care participau nu numai localnici, ci veneau acolo cete-cete şi carystiii[101]. Cei doi au trimis acolo oameni de-ai lor care să-i roage pe eritreeni şi pe carystii, ca unii care îşi au obîrşia în aceeaşi insulă, să aibă milă de soarta lor, şi să se gîndească la alianţa cu romanii şi să nu le îngăduie aetolienilor să pună stăpînire pe Chalcis; dacă aetolienii vor pune mîna pe Chalcis, a lor va fi întreagă Euboea. Macedonenii au fost pentru chalcidieni nişte stăpîni răi; cu atît mai neîndurători au să le fie aetolienii.

Aceste cetăţi fuseseră mai ales mişcate de felul cum le-a respectat romanii şi-şi dăduseră seama de vitejia dovedită de aceştia de curînd în război, precum şi de spiritul de dreptate şi de firea lor binevoitoare, arătată după biruinţă. De aceea, amîndouă cetăţile înarmară şi trimiseră toată floarea tineretului lor. După ce locuitorii din Chalcis le-au încredinţat acestora paza zidurilor cetăţii, trecînd cu toate trupele lor peste Euripus, şi-au aşezat şi ei tabăra lîngă Salganea. De acolo au trimis mai întîi un crainic al păcii şi apoi soli la aetolieni ca să-i întrebe în urma căror vorbe sau fapte din parte-le au venit să-şi atace aliaţii şi prietenii. Thoas, căpetenia aetolienilor, le răspunse că ei vin nu să-i atace, ci să-i elibereze de romani: „căci au fost legaţi acum de aceştia cu cătuşe mai strălucitoare, însă cu mult mai grele decît atunci cînd au avut garnizoana macedonenilor în cetăţuia lor".

Chalcidienii însă le răspunseră că ei nici nu sînt robii vreunuia şi nici n-au nevoie de paza cuiva.

Plecînd în felul acesta dela întîlnire, solii se duseră înapoi la ai lor; Thoas şi aetolienii, ca unii care îşi puseseră întreaga nădejde în cucerirea oraşului prin surprindere, văzînd că nu sînt în stare să-l ia printr-un război în toată regula, şi prin asediu, — Calcis fiind întărit şi dinspre mare şi dinspre uscat, — s-au înapoiat la vatră.

Cînd Euthymidas a aflat că tabăra compatrioţilor săi se găseşte la Salganea şi că aetolienii au plecat, s-a întors şi el de la Theba la Athena. Şi Herodorus, după ce zadarnic aşteptase un semnal de la Atalanta, fiind cu ochii

Scanned with CamScanner

aţintiţi într-acolo vreme de citeva zile, a trimis un vas în recunoaştere, ca să ştie care e pricina întîrzierii; cînd însă şi-a dat seama că aliaţii au lăsat deoparte orice întreprindere, s-a înapoiat la Thronium de unde venise.

XXXIX Cînd Quinctius auzi aceasta, veni cu flota[102] la Euripus chalcidic. El găsi cu cale ca regele Eumenes să lase 500 de ostaşi pentru paza oraşului Chalcis, iar el să se ducă la Athena. Quinctius în schimb se îndreptă către Demetrias, unde pornise, încredinţat că eliberarea Chalcidei va înrîuri într-o oarecare măsură asupra magneţilor, convingîndu-i să se înapoieze la alianţa cu romanii. Şi pentru ca partizanii săi din Magnetae să aibă un sprijin din parte-i, Quinctius îi scrisese lui Eunomus, arhontele thessalienilor, să-şi înarmzee tineretul, iar pe Villius îl trimise înainte la Demetrias, ca să le încerce starea de spirit, deoarece el n-ar fi avut de gînd să pornească la acţiune decît numai dacă vreo parte oarecare din locuitorii de acolo ar fi înclinaţi să respecte vechea alianţă. Villius ajunse în rada portului cu o quinqueremă. Deoarece tot norodul magneţilor se îmbulzi într-acolo, el îi întrebă dacă ei vor ca să li se înfăţişeze mai degrabă ca unor prieteni, sau ca unor duşmani. Îi răspunse magnetarhul Eurylochus că la prieteni a venit însă să se fereasca de a intra în port şi să-i lase pe magneţi să conveţuiască mai departe în armonie şi libertate şi să nu tulbure gloatele cu ticluirea unei convorbiri. Ceea ce urmă a fost ceartă şi nu convorbire, deoarece, pe de o parte, romanul îi dojenea pe magnaţi ca pe nişte oameni nerecunoscători şi le prorocea că vor fi pîndiţi de urgii, pe de altă parte, mulţimea rostea sudalme, învinuind cînd senatul roman, cînd pe Quinctius Flamininus. Zădărnicindu-se în felul acesta orice intenţie, Villius se înapoie la Quinctius. Dar şi acesta, după ce trimise o ştafetă arhontelui ca să se înapoieze la vatră cu trupele, se întoarse cu flota la Corint.

XL Am povestit evenimentele petrecute în Grecia pentru că sînt în legătură cu istoria romanilor ; prin aceasta însă m-am abătut întrucîtva de la planul operei

Scanned with CamScanner

mele ; am făcut acest lucru nu pentru că acele evenimente ar merita osteneala să le descriu, ci fiindcă au fost cauzele războiului cu Antiochus.

După încheierea alegerilor[103] consulare — căci de acolo m-am îndepărtat — consulii Quinctius şi Cn. Domitius au plecat în provinciile lor ; Quinctius la liguri şi Domitius în ţinutul boiilor. Boiii au stat liniştiţi şi înşuşi senatorii lor împreună cu copiii şi comandanţii cavaleriei cu toţi călăreţii — în total erau 1 500 de oameni — s-au predat consulului. În schimb, celălalt consul a pustiit în lung şi-n lat ţinutul ligurilor şi le-a cucerit şi cîteva fortăreţe ; de acolo au fost capturate nu numai prăzi de tot soiul şi prizonieri, ci au fost luaţi înapoi şi vreo cîţiva cetăţeni şi aliaţi, care căzuseră în mîna vrăjmaşilor.

În acelaşi an, potrivit unui *senatus-consultum* şi unui plebiscit, s-a înfiinţat colonia romană de la Vibo[104]. S-au dus acolo 3 700 de pedestraşi şi 300 de călăreţi. Triumvirii care au înfiinţat această colonie au fost Q. Naevius, M. Minucius, M. Furius Crasippes. Pedestraşii au primit cîte 15 iugăre de pămînt, de cap, iar călăreţii o suprafaţă îndoită. Pînă de curînd acest pămînt aparţinuse bruttiilor ; aceştia îl luaseră de la greci.

În aceeaşi vreme la Roma, lumea s-a înspăimîntat în două rînduri într-un chip nemaipomenit : întîia oară groaza a ţinut vreme mai îndelungată, însă cu pagube mai mici : s-a cutremurat pămîntul vreme de 38 de zile. În tot acest răstimp n-a lucrat nimeni, toată lumea fiind cuprinsă de griji şi temeri. Din această pricină au avut loc slujbe şi rugăciuni publice vreme de trei zile. Însă cealaltă spaimă n-a fost deşartă, ci pentru mulţi a fost o adevărată urgie : izbucnind un incediu în *Forum boarium*[105], au ars zi şi noapte toate căldările dinspre tibru, mistuindu-se în pîrjol toate prăvăliile încărcate cu mărfuri de mare preţ.

XLI Era aproape de sfîrşitul anului ; din zi în zi creşteau tot mai mult zvonurile în legătură cu războiul împotriva lui Antiochus şi totodată grija senatorilor ; de aceea au început să se preocupe mai întîi cu desem-

Scanned with CamScanner

narea provinciilor pentru magistraţii aleşi pentru anul viitor, ca fiecare să-şi ia măsurile necesare cu mai mare atenţie. Senatul a decretat consulilor Italia şi acele provincii pe care le va crede senatul de cuviinţă ; toţi ştiau că e vorba de războiul cu regele Antiochus ; pentru cel căruia îi va cădea la sorţi această sarcină, s-au decretat 4 000 de pedestraşi dintre cetăţenii romani, precum şi 300 de călăreţi, şi 6 000 de aliaţi cu nume latin şi 400 de călăreţi. Cu recrutarea acestor trupe a fost însărcinat, din ordinul senatului, consulul L. Quinctius, ca nu cumva să se ivească vreo întîrziere, astfel încît noul consul să poată numaidecît pleca acolo unde va hotărî senatul. La fel s-a dat un decret în privinţa provinciilor praetorilor : prima dată s-au tras la sorţi cele două preturi aceea cu jurisdicţia urbană şi aceea cu jurisdicţia asupra străinilor ; în al doilea rînd a fost tras la sorţi Bruttium ; în al treielea rînd flota, care va pleca acolo unde va găsi de cuviinţă senatul; a patra provincie a fost Sicilia, a cincea Sardinia, a şasea Hispania Ulterior. Apoi s-a mai dat dispoziţie consulului L. Qoinctius să-şi recruteze două legiuni noi de cetăţeni romani, 20 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi aliaţi şi cu nume latin. Acea oştire a fost decretată pentru praetorul căruia îi căzuse la sorţi provincia Bruttium.

În acel an au fost sfinţite două temple ridicate în cinstea lui Jupiter pe Capitoliu. Pe unul îl făgăduise praetorul L. Furius Purpurio, în vremea războiului cu gallii, pe celălalt, consulul. Cel care l-a sfinţit a fost decemvirul Q. Marcius Ralla. În acel an au fost intentate procese multor cămătari, care au primit aspră osîndă, în urma învinuirilor aduse acestor particulari de către aedilii curuli M. Tuccius şi P. Iunius Brutus. Din amenzile celor condamnaţi s-au aşezat în Capitoliu quadrige aurite, iar în altarul[106] templului lui Jupiter, deasupra coamei altarului, 12 scuturi aurite. Tot ei au făcut şi porticul[107] de din sus de poarta Trigemina, pe Uliţa Lemnarilor.

XLII În vreme ce romanii[108] erau încordaţi cu pregătirea noului război, nici Antiochus nu stătea cu mîinile în sîn în această privinţă. Însă pe el îl ţineau în loc trei

Scanned with CamScanner

cetăţi: Smyrna, Alexandria Troas[109] şi Lampsacus, pe care nu le putuse nici cuceri pînă în acea zi, nici atrage cu anumite avantaje de partea sa ; nu voia însă nici să le lase să-i ameninţe spatele, cînd va trece el în Europa. L-a ţinut în loc şi frămîntarea în legătură cu Hannibal : mai întîi văzu că întîrziau să sosească navele fără punte pe care avusese de gînd să le trimită cu Carthaginezul[110] în Africa ; apoi s-a încins o discuţie dacă în definitiv mai e nevoie să fie trimis şi Hannibal ; discuţia a fost provocată mai ales de Thoas aetolianul care, văzînd că toţi locuitorii din Grecia sînt în fierbere, se şi credea stăpînul oraşului Demetrias. După ce Thoas născoci minciuni în legătură cu regele Antiochus, umflînd prin cuvinte numărul trupelor lui, el făcuse să crească curajul multor greci şi cu aceleaşi minciuni îl umplea cu nădejdi şi pe rege spunînd : „Antiochus este în gîndurile şi în năzuinţele de mai bine ale tuturor ; toată lumea va da buzna pe ţărmurile de unde va fi zărită flota regească". Tot Thoas a îndrăznit să-i schimbe hotărîrea aproape sigură a regelui în privinţa lui Hannibal. Căci el susţinea că „nu trebuie să se desprindă nici o parte din flota regelui, iar în cazul că s-ar trimite o sumă de vase Hannibal e mai puţin potrivit ca oricare să fie pus în fruntea ei. Apoi el e şi exilat şi e şi totodată carthaginezul care ar fi în stare să-şi facă zilnic mii de planuri fie datorită sorţii sale de acum, fie felului său de a fi. Apoi însăşi gloria războiului pe care Hannibal o adusese cu el, întocmai ca pe o zestre, punîndu-l în umbră pe praefectul regelui, îl apăsă prea mult. Numai regele trebuie văzut de toată lumea, regele se cuvine să fie singura căpetenie, singurul comandant suprem. Dacă Hannibal îşi va pierde flota, şi va rămîne şi fără armată, paguba va fi la fel de mare, ca şi cum ar fi pierdut de către oricare alt comandant ; dar dacă va izbîndi, Hannibal se va bucura de toată slava şi nu Antiochus. Dacă, într-adevăr, vor avea noroc să-i biruie pe romani în întregul război — oare mai poate nădăjdui că Hannibal va trăi supus regelui, şi i se va supune numai lui singur, cîtă vreme aproape nici patria sa nu şi-a putut-o suporta ? Din tinereţe, Hannibal a avut o asemenea purtare, încît a ieşit în vileag că acela care în adîncul sufletului său a năzuit să cuprindă întregul pă-

Scanned with CamScanner

mînt pentru a-l aduce sub ascultarea sa, n-are să rabde să intre la stăpîn tocmai cînd este la bătrîneţe. Regele n-are nevoie de un comandant de talia lui Hannibal; în schimb, se poate folosi de el în chip de tovarăş şi de consilier la război. Un ajutor, cît de neînsemnat, izvorît dintr-o astfel de minte nu va fi nici împovărător şi nici nefolositor; dar dacă i se va cere prea multe, totul, va fi covîrşit de poveri şi cel care dă, şi cel care primeşte.

XLIII Nu sînt firi mai aplecate spre a pizmui pe alţii decît firea acelora la care sufletul nu se află pe aceeaşi treaptă cu obîrşia şi averile lor; aceştia se uită cu ochi răi şi la virtuţile şi la bunurile semenilor lor. De aceea s-a renunţat numaidecît la planul de a-l trimite pe Hannibal în Africa, care ar fi fost măsura cea mai bine cumpănită şi mai folositoare pentru începutul războiului.

Plin de fală, mai ales pentru ruperea cetăţii Demetrias de romani şi trecerea ei de partea aetolienilor, Antiochus se hotărî să nu mai amîne plecarea în Grecia. Înainte ca flota să ridice ancorele, regele porni pe mare la Ilion, ca să aducă jertfe Minervei. Întorcîndu-se de acolo la flotă, porni la drum cu 40 de vase cu punte şi cu 60 fără punte. Îl urmau alte 200 de nave de transport cu tot felul de provizii şi tot soiul de maşini şi preparative de război. Antiochus se opri mai întîi în insula Imbros[111] apoi trecu în Sciathus[112]. După ce a strîns la un loc vasele care fuseseră răspîndite în larg, mai întîi a ajuns pe continent la Pteleum[113]. Acolo Eurylochus, magnetarhul şi fruntaşii magneţilor din Demetras îi ieşiră în întîmpinare. Antiochus, bucuros de numărul mare al acestora, în ziua următoare intră cu vasele lui în portul oraşului şi debarcă trupele nu departe de acolo. Erau 10 000 de pedestraşi, 500 de călăreţi, sau elefanţi, trupe care nu erau îndeajuns nici pentru a ocupa Grecia lipsită de duşmani, nicidecum pentru a susţine războiul cu romanii.

Cînd aetolienii au aflat că Antiochus a ajuns la Demetrias, fixară ziua adunării, dînd un decret prin care era poftit acolo şi Antiochus. Regele plecînd din Demetrias, deoarece el ştia că aetolienii vor da un astfel de decret, mersese pînă la Phalara, în golful Maliacus. Luînd acolo

cunoştinţă de decret, se duse pînă la Lamia; unde a fost primit de mulţime, cu strigăte şi ropote de aplauze şi tot felul de dovezi cu care îndeobşte mulţimea îşi dă vileag o nemăsurată bucurie.

XLIV Cînd regele a ajuns la adunare[114], cu greu au putut face linişte strategul Phaeneas[115] şi celelalte căpetenii, după care regele a început să vorbească, cele dintîi vorbe ale lui au fost acelea de a se scuza că a venit cu trupe mai puţine, în pofida nădejdii şi părerii tuturor. Însă acest fapt trebuie privit totodată drept cea mai mare dovadă a bunăvoinţei sale faţă de dînşii, fiindcă la chemarea trimişilor lor a răspuns fără şovăire, deşi nu fusese îndeajuns de pregătit potrivit împrejurărilor şi acestui anotimp nepotrivit pentru navigaţie, şi deoarece el crezuse că aetolienii, îndată ce îl vor vedea, se vor convinge că numai la el vor găsi sprijin. De altfel, el le va împlini cu prisosinţă nădejdile celor care vor părea deocamdată dezamăgiţi în aşteptările lor, căci, îndată ce anotimpul va permite navigaţia pe mare în bune condiţii, în întreaga Grecie vor mişuna armele, ostaşii, caii, şi va umple cu flote tot ţărmul maritim. El nu va precupeţi nici o cheltuială şi nici o trudă şi nu va cruţa nici o primejdie pînă nu va lua de pe grumazul lor jugul stăpînirii romane şi nu va elibera cu adevărat Grecia, punîndu-i pe aetolieni în fruntea ei. O dată cu oştile sale, vor veni din Asia şi provizii de tot felul. Deocamdată aetolienii trebuie să se îngrijească ca să-i pună la îndemînă cantităţi îndestulătoare de provizii şi de cereale şi celelalte lucruri trebuincioase, la preţ convenabil pentru ai săi.

XLV Vorbele regelui au fost primite cu încuviinţare entuziastă din partea tuturor. După plecarea regelui s-a iscat o ciocnire între cele două căpetenii ale aetolienilor, Phaeneas şi Thoas. Phaeneas era de părere mai degrabă să se folosească de Antiochus ca de un mijlocitor al păcii pentru înlăturarea neînţelegerilor dintre aetolieni şi poporul roman, decît în chip de căpetenie a acestui război. „Sosirea acestui rege atît de însemnat va avea mai multă putere ca armele, pentru a le impune respect romanilor. Pentru a nu fi nevoiţi să recurgă la război, oamenii dau

Scanned with CamScanner

înapoi în multe privinţe din propriul lor imbold, ca să nu poată fi constrînşi prin război şi prin arme".

Thoas spuse că „Phaeneas nu de pace se îngrijeşte, ci vrea să destrame pregătirile de război, pentru ca din această pricină avîntul regelui să slăbească, şi romanii să aibă vreme să se pregătească. De la romani, aetolienii nu mai pot să capete nici o dreptate ; cu toate că au trimis atîtea solii la Roma şi au discutat de atîtea ori cu Quinctius însuşi, totuşi n-au dobîndit nimic. Ei n-ar fi implorat ajutorul lui Antiochus, dacă nu li s-ar fi retezat orice nădejde de sprijin. Deoarece Antiochus le-a acordat ajutor mai repede decît nădăjduia oricine, nu trebuie să mai stea cu braţele încrucişate, ci mai degrabă să-l roage pe rege ca să-şi aducă şi trupele terestre şi pe cele navale, de vreme ce a venit el însuşi ca să răzbune înjosirea Greciei, ceea ce este de cea mai mare însemnătate. Cu armele în mînă, regele va dobîndi ceva ; dezarmat însă nu va avea nici o trecere în faţa romanilor nu numai pentru a apăra pe aetolieni, dar nici măcar pentru propriile lor interese".

Părerea lui Thoas a fost mai convingătoare. De aceea toţi au fost de acord ca regele să fie numit comandant[116] suprem al forţelor şi au ales 30 de căpetenii cu care el să se consfătuiască ori de cîte ori ar vrea.

XLVI După ridicarea adunării toată mulţimea se împrăştie în cetăţile lor. A doua zi, regele se consfătui cu apocleţii aetolienilor, de unde să înceapă războiul. S-a găsit cu cale că cel mai bun lucru e să atace mai întîi cetatea Chalcis, pe care încercaseră de curînd, însă în zadar, s-o cucerească aetolienii ; dar în acest scop e nevoie mai degrabă de repeziciune decît de sforţări şi pregătiri mai mari. De aceea regele a plecat prin Phocida[117] cu 1 000 de pedestraşi, care îl urmaseră din Demetrias ; de pe un alt drum îi ieşiră, la Chaeronea, în întîmpinare şi fruntaşii aetolieni însoţiţi de cîţiva tineri şi urmaţi de zece nave cu punţi. Regele, după ce-şi aşeză tabăra la Salganeus trecu împreună cu fruntaşii aetolienilor Euripius ; n-apucase bine să debarce în port, cînd îi ieşiră înaintea porţii mai marii cetăţi Chalcis împreună cu fruntaşii. Din amîndouă taberele s-a desprins un nu-

Scanned with CamScanner

măr mic de oameni pentru convorbire. Aetolienii au stăruit în chip deosebit pe lîngă chalcidieni ca, păstrîndu-şi neştirbită prietenia lor cu romanii, să-l primească şi pe rege să le fie aliat şi prieten. Căci Antiochus n-a trecut în Europa ca să aducă războiul, ci pentru a libera Grecia; el o va elibera în fapt, nu în vorbe cum au făcut romanii. Nimic nu e mai folositor pentru cetăţile Greciei decît să primească prietenia ambelor tabere; căci, în chipul acesta vor fi întodeauna la adăpost de jigniri şi nedreptăţi din partea celuilalt, şi întodeauna se vor bucura de ocrotirea şi încrederea unuia din doi. Dar dacă nu-l vor primi pe rege, au să vadă numaidecît ce va trebui să îndure, de vreme ce sprijinul romanilor e departe, iar Antiochus, devenind duşman, în faţa puterii căruia nu se va putea rezista, se află înaintea porţilor.

La aceste vorbe, Micythio, unul dintre căpetenii, îi spuse că „el se miră şi se întreabă pentru a cui eliberare Antiochus şi-a părăsit regatul său şi a trecut în Europa, căci el nu cunoaşte nici o cetate[118] în Grecia, care să aibă fie o garnizoană romană, sau care să plătească tribut romanilor, sau fiind obligată prin vreun nedrept tratat să îndure condiţiile pe care nu le vrea. De aceea chalcidienii, de vreme ce sînt slobozi, n-au nevoie de nimeni care să lupte pentru libertatea lor şi nici de vreo garnizoană, cîtă vreme au pacea prin binefacerea poporului roman şi se bucură şi de libertate. Ei nu privesc cu ochi răi nici prietenia regelui şi nici chiar a aetolienilor. Aceştia le vor dovedi însă prietenia numai dacă vor ieşi şi vor pleca din insulă: căci ei sînt hotărîţi nu numai să nu-i primească între zidurile cetăţii, dar nici măcar să încheie vreo alianţă fără încuviinţarea romanilor“.

XLVII După ce acestea au fost aduse la cunoştinţă regelui, care rămăsese, la flotă el găsi de cuviinţă să se întoarcă deocamdată la Demetrias — căci nu venise cu trupe, ca să poată face ceva prin forţa armelor. Acolo, regele se consfătui cu aetolienii ce este de făcut acum, deoarece primul început nu avusese succes. Şi a găsit acolo cu cale să-i ispitească pe beoţieni, pe achei şi pe Amynader[119], regele athamanilor. Ei socoteau că neamul

Scanned with CamScanner

beoţienilor s-a înstrăinat de romani, încă de la moartea lui Brachyllas şi de la cele ce se întîmplaseră în urmă.

În ce priveşte pe Philopoemen, căpetenia acheilor, ei îl credeau potrivnicul lui Quinctius şi pizmuit de acesta din pricina gloriei faptelor de arme din războiul împotriva laconilor.

Amynander avea ca soţie pe Apama[120], fiica unui oarecare Alexander din Megalopolis, care se făIea că el îşi trage obîrşia din Alexandru cel Mare şi pusese numele fiilor săi Filip şi Alexandru, iar fiicei sale Apama. Aceasta căpătase strălucire în urma măritişului său ; Filip, cel mai mare dintre fraţi o urmase în Athamania. Pe acest tînăr, din întîmplare înfrumurat din fire, şi aetolienii şi Antiochus îl ademeniseră cu nădejdea tronului Macedoniei — afirmîndu-i că era cu adevărat de viţă regească — dacă el va izbuti să atragă pe Amynader şi pe athamani de partea lui Antiochus. Această făgăduială deşartă a înrăurit nu numai asupra lui Filip, ci şi asupra lui Amynader.

XLVIII La Aegium, în Achaia[121], se strînseseră la adunare şi împuterniciţii lui Antiochus şi ai aetolienilor ; era de faţă şi T. Quinctius. A luat cuvîntul mai întîi trimisul lui Antiochus şi apoi cel al aetolienilor. Acela, aşa cum sînt cei mai mulţi dintre cei ce se înfruptă din belşugul regilor, sporăvăind vrute şi nevrute, umplu mările şi pămînturile cu ecoul vorbelor goale, spunînd : „puhoaie nenumărate de călăreţi trec Hellespontul în Europa, unii din ei înzăuaţi, care se cheamă cataphracţi, alţii care săgetează cu arcul de pe cal şi nimeresc mai bine cînd, din goana calului, aruncă în urmă săgeata. Aceste trupe de călăreţi, deşi ar putea nimici chiar toate armatele Europei adunate la un loc, erau însoţite de numeroase oşti de pedestraşi, alcătuite din noroade al căror nume numai cînd sînt auzite insuflă oricui groază, ca de pildă dahii, mezii, elymaeii şi cadusii : într-adevăr, sînt atîtea forţe navale, încît nu le pot cuprinde nici un port din Grecia ; la aripa lor dreaptă se află sidonii şi tyrii, la cea stîngă, arcadii şi sideţii din Pamphylia, cărora nu le-au stat niciodată deopotrivă vreun alt neam, nici prin arta navigaţiei, nici prin vitejie. E de prisos să se mai amin-

Scanned with CamScanner

tească şi de banii şi de celelalte pregătiri de război; ei înşişi ştiau că todeauna în regatele din Asia a fost belşug de aur. Prin urmare, romanii nu vor avea de-a face nici cu Filip şi nici cu Hannibal — aceasta, căpetenia unei singure cetăţi, celălalt al Macedoniei, închis numai între hotarele regatului său — ci cu un rege mare al întregii Asii şi al unei părţi din Europa. Totuşi acesta, cu toate că vine din cele mai îndepărtate hotare ale răsăritului ca să elibereze Grecia, nu le cere nimic acheilor, prin care să le dăuneze credinţei lor faţă de romani, aliaţii şi prietenii lor de mai înainte. Căci dînsul nu cere să ia armele ca să lupte împreună cu ei împotriva romanilor, ci să nu se unească cu nici una dintre cele două tabere. Să dorească deci pacea pentru ambele părţi, aşa cum se cuvine unui popor prieten şi cu unii şi cu alţii, şi să nu se amestce nici în război".

Cam la fel le-a cerut şi trimisul aetolienilor, Archidamus, afirmînd că aetolienii vor sta liniştiţi; o astfel de atitudine era cea mai uşoară şi cea mai sigură; ei aşteptau ca spectatori ai războiului să vadă cum au să iasă aliaţii din această situaţie fără nici o primejdie pentru rosturile lor.

Fiind împins apoi de limba lui neastîmpărată către vorbe de ocară atît împotriva romanilor, cît mai ales a lui Quinctius personal, numindu-i nerecunoscători şi imputîndu-le că „biruinţa asupra lui Filip a fost cîştigată numai datorită vitejiei aetolienilor şi mai mult, chiar însăşi salvarea lui Quinctius şi a armatei lui se datorează sprijinului aetolienilor. Căci la urma urmei cum şi-a îndeplinit Flamininus îndatoririle sale de comandant suprem? Pe cîmpul de luptă l-a văzut numai luînd auspiciile, adunînd jertfele şi făcînd slujbe întocmai ca un preot al sacrificiilor, în vreme ce el, Archidamus, îl ocrotea, punîndu-şi trupul său pavăză în calea lăncilor duşmane".

XLIX La acestea, Quinctius răspunse: „Archidamus s-a gîndit să vorbească mai degrabă în faţa celor prezenţi, decît cui îi sînt adresate asemenea vorbe; acheii ştiu prea bine că toată îngîmfarea aetolienilor se bizuie pe cuvinte şi nu pe fapte, şi că iese la iveală mai mult

Scanned with CamScanner

în adunări şi cuvîntări decît pe cîmpul de bătaie. Tocmai de aceea aetolienii au acordat o mică însemnătate părerii acheilor, pentru că ei ştiau că aceştia îi cunosc bine. Archidamus şi-a dat drumul la glas, vorbind pentru împuterniciţii regelui, şi prin ei pentru regele care nu e de faţă. Dacă cineva n-a ştiut dinainte scopul pentru care s-a încheiat alianţa între Antiochus şi aetolieni, l-a putut afla acum din cuvintele trimişilor lor; minţind şi unii şi alţii şi fălindu-se cu puterile lor pe care însă nu le au, au umplut de nădejdi deşarte pe ceilalţi şi, la rîndul lor, ei înşişi au început să prindă nădejdi. În vreme ce aetolienii povestesc că Filip a fost învins de ei, iar romanii au fost protejaţi tot de vitejia aetolienilor, precum şi toate isprăvile pe care le auzeaţi adineauri, că voi şi celelalte cetăţi şi neamuri veţi urma în spatele flamurilor lor, — dimpotrivă, regele Antiochus stîrneşte nori de pulbere cu oştile sale de călăreţi şi de pedestraşi şi brăzdează mările învolburîndu-le cu flotele sale. Povestea asta seamănă ca două picături cu ceea ce s-a întîmplat la o cină luată la un oaspete de-al meu din Chalcis, un om de ispravă; în vreme ce îl admiram cît de îndatoritor ştia să-şi primească musafirii în vremea solstiţiului de vară, eram totuşi uluiţi de unde şi-a făcut rost de atîta vînat, atît de felurit şi de mult, chiar în acel anotimp; acest om, fără să se împăuneze cu asemenea isprăvi, bucurîndu-se de cele ce pregătise, ne spuse rîzînd că bucatele atît de felurite-ca să semene cu carnea de vînat sălbatic — erau provenite din carnea unui porc de casă". Povestea asta se poate potrivi de minune cu legenda trupelor regelui cu care v-aţi împăunat puţin mai înainte; căci feluritele soiuri de arme şi numeroasele nume de neamuri nemaiauzite, de dahi[122] şi de mezi, de cadusii[123] şi de elymaei, toţi aceştia sînt numai syrieni, un neam de oameni slugarnici, care datorită firii lor, sînt mai degrabă aidoma robilor, decît ostaşilor. O dacă aş putea, achei, să fac să vi se perinde prin faţa ochilor voştri, această grăbită goană a marelui rege cînd la Demetrias, cînd la Lamia, la adunare aetolienilor, cînd la Chalcis, aţi vedea tabăra regelui — abia două biete legiuni, nici ele măcar complete — şi l-aţi vedea şi pe acest rege cînd aproape

Scanned with CamScanner

cerşind provizii de la aetolieni, pe care să le împartă ostaşilor săi, cînd căutînd să ia bani cu camătă ca să-şi plătească soldele ostaşilor, cînd stînd în faţa Chalcidei, ca la urmă să fie alungat de acolo, şi să se întoarcă în Aetolia nu altfel decît întocmai ca unul care a privit Aulida şi Euripus. Rău de tot s-au încrezut şi Antiochus în aetolieni, şi aetolienii în deşertăciunea regelui. Ca atare, nici voi nu trebuie să vă lăsaţi amăgiţi, achei, ci să vă bizuiţi mai degrabă pe bunacredinţă a romanilor, de care au dat dovadă în faţa voastră şi pe care aţi văzut-o cu ochii voştri. Căci în privinţa celor ce spun ei, că cel mai bun lucru ar fi ca voi să nu vă amestecaţi în război, dimpotrivă, eu vă declar că nu poate fi o atitudine mai dăunătoare intereselor voastre ca aceasta, deoarece veţi fi răsplata biruitorului, fără vreun drept de recunoştinţă şi fără vreo demnitate".

L. Acest fel de răspuns al lui Quinctius[124] a părut la locul lui faţă de amîndoi împuterniciţii; în acelaşi timp, era uşor să le vorbească unora care-i ascultau cuvîntarea ca prietenoasă bunăvoinţă. Căci n-a mai fost nici o discuţie şi n-a mai domnit nici o îndoială că toate aceste noroade vor socoti ca vrăjmaşi şi prieteni ai acheilor pe aceiaşi pe care îi va socoti poporul roman şi vor cere să se declare război atît contra lui Antiochus, cît şi a aetolienilor. Ba chiar trimiseră numidecît un ajutor de 500 de ostaşi, la Chalcis, acolo unde hotărîse Quinctius, şi alţi 500 la Pireu. Căci şi la Athena se ajunsese aproape de răscoală, deoarece unii ademeneau mulţimea, gata de se vinde pe bani, şi de a trece de partea lui Antiochus. Cei care erau de partea romanilor au chemat pe Quinctius şi, în urma acuzaţiilor aduse de un oarecare Leo, Appollodorus, capul trădării a fost osîndit şi aruncat în surghiun.

De la achei solia lui Antiochus s-a întors de asemenea la rege cu un jalnic răspuns. Beoţienii, în schimb, n-au răspuns nimic precis: „după ce Antiochus va veni în Beoţia, atunci vor chibzui ce trebuie să facă".

Cînd Antiochus auzi că la garnizoana din Chalcis au trimis ajutoare şi acheii şi Eumenes, socoti că trebuie să se grăbească şi pentru ca trupele sale să ajungă acolo

Scanned with CamScanner

mai înainte, şi pentru ca să-i surprindă, dacă vor putea pe duşmani. De aceea trimise înainte pe Menippus cam cu 3 000 de ostaşi şi pe Polixenidos cu toată flota. Plecă şi el, după cîteva zile, cu 6 000 de ostaşi din armata sa şi din acele trupe pe care reuşise să le strîngă la Lamia şi cu vreo cîteva pîlcuri de aetolieni. Cei 500 de acheeni şi neînsemnatele ajutoare trimise de regele Eumenes, sub conducerea lui Xenoclides Chalcidianul, trecînd în siguranţă Euripus[125] pentru că drumurile nu erau încă închise, au ajuns la Chalcis. Ostaşii romani, tot cam 500 la număr, au sosit cînd Menippus îşi avea tabăra în faţa oraşului Salganea, lîngă Hermaeum, pe unde se face trecerea din Beoţia în insula Euboea. Împreună cu ei se afla şi Micythio, împuternicitul trimis de cetatea Chalcis la Quinctius tocmai pentru a cere ajutorul. Acesta, văzînd trecătoarea ocupată de vrăjmaşi, părăsi drumul către Aulis şi se îndreptă către Delium, cu intenţia de a trece de acolo în Euboea.

LI Există acolo un templu al lui Appolo, în felul celor din Delos, ce domina marea. El se află la o depărtare de 5 000 de paşi de Tanagra şi de acolo, ca să treci pe mare în locurile cele mai apropiate ale Euboeii, mai sînt ceva mai puţin de 4 000 de paşi. Templul şi dumbrava erau ocrotite de legi sacre, aşa cum sînt templele pe care grecii le denumesc asyluri.

Încă nu fusese declarat războiul şi nu începuseră ostilităţile, aşa încît nu se auzise că s-ar fi scos din teacă săbiile, ori că s-ar fi vărsat pe undeva sînge. Într-o linişte desăvîrşită, unii soldaţi priveau cu atenţie la templu şi la dumbravă, alţii rătăceau dezarmaţi pe ţărm, iar o mare parte dintre ei se răsfiraseră prin ţinut, după lemne şi nutreţ; în astfel de împrejurări, deodată, Menippus îi atacă pe cei răzleţiţi ici-colo şi îi nimiceşte, iar ca la 50 sînt prinşi de vii. Foarte puţini dintre ei izbutiră să scape; între aceştia se afla şi Micythio, care s-a salvat pe o mică navă de transport.

Această întîmplare, ca şi pierderea unor ostaşi, a pricinuit supărare lui Quinctius şi romanilor. Era lămurit că la îndreptăţirea de pînă acum de a declara război lui Antiochus s-au adăugat noi motive. Antiochus înaintă cu

oastea pînă în Aulida, după ce-şi trimise din nou mijlocitori la Chalcis, atît dintre oamenii săi, cît şi dintre aetolieni, care să trateze aceleaşi condiţii pe care le discutaseră de curînd, de astă dată însă cu ameninţări şi mai grele; deşi zadarnic Micythio şi Xenoclides s-au împotrivit din răsputeri, Antiochus a obţinut cu uşurinţă să i se deschidă porţile. Cei care erau de partea taberei romane au ieşit din oraş puţin mai înainte de sosirea regelui. Ostaşii acheilor şi ai lui Eumenes păzeau Salganea. Fortăreaţa de la Euripus[126] o întăreau un pumn de ostaşi romani, puşi acolo pentru apărarea acestui loc. Menippus a pornit la atacul oraşului Salganea, iar regele însuşi la atacul fortăreţei de la Euripius. Cei dintîi care au părăsit garnizoana au fost acheii şi ostaşii lui Eumenes, după ce s-au învoit să li se îngăduie a pleca de acolo fără neajunsuri. Romanii, în schimb, au apărat cu mare îndîrjire Euripus. Totuşi nici aceştia nu au putut îndura asediul, deoarece erau împresuraţi şi pe uscat şi pe mare şi pentru că vedeau că se aduc acolo maşini de război de tot felul. Deoarece regele stăpînea această localitate, care era capitala Euboeii, nici celelalte oraşe ale acestei insule n-au refuzat să se supună lui. Lui Antiochus i se părea acum că războiul cu romanii a fost pornit cu un răsunător început pentru dînsul, deoarece au ajuns în stăpînirea sa o insulă atît de mare şi atîtea oraşe cu o aşezare atît de prielnică.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXVI

Scanned with CamScanner

1 Senatul a poruncit consulilor P. Cornelius Scipio, fiul lui Cneius, şi M. Acilius Glabrio, la intrarea lor în magistratură, înainte de a dezbate problema provinciilor, să îndeplinească rînduielile religioase aducînd jertfe de vite mari în toate sanctuarele, în modul în care, obişnuit, se desfăşurau în cea mai mare parte a anului slujbele lectistermiului să vorbească de asemenea rugi zeilor pentru ca să se sfîrşească cu bine şi cu noroc pentru senat şi poporul roman ceea ce senatul plănuieşte cu privire la noul război[1]. Toate acele jertfe au fost bine primite de zei, pentru că s-a izbutit să se dobîndească ocrotirea zeilor de la cele dintîi jertfe; la rîndu-le, haruspicii au răspuns[2] că în urma acestui război poporul roman îşi va întinde hotarele, căci se arată biruinţă şi triumf.

După ce acestea au fost aduse la cunoştinţa tuturor cetăţenilor — toată lumea simţindu-se scăpat de teama de zei — senatul porunci să se facă propunere în adunarea poporului, „dacă acesta vrea şi încuviinţează, să se poarte războiul împotriva regelui Antiochus şi a celor care sînt de partea taberei lui".

Dacă acea propunere va fi votată, în cazul cînd consulii vor găsi de cuviinţă să lase pe seama senatului rezolvarea întregii situaţii. P. Cornelius aduse la cunoştinţa adunării poporului acea propunere. Atunci senatul hotărî ca consulii să tragă la sorţi provinciile Italia şi Grecia; acela căruia îi va cădea Grecia[3] să preia trupele pe care le înrolase la Roma şi pe cele pe care le ceruse de la aliaţi consulul Lucius Quinctius, precum şi pe cele pe care le avea sub comanda sa în acea provincie, potrivit hotărîrii senatului; pe lîngă acestea, să ia cu sine şi acea oaste pe care praetorul M. Baebius o transportase în Macedonia în cursul anului trecut, în urma unui *senatus-consultum;* apoi i se mai încuviinţa să primească — dacă împrejurările îi silesc — trupe auxiliare şi

Scanned with CamScanner

dinafara hotarelor Italiei, din partea aliaţilor[4], însă cu efective nu mai mari de 5 000 de oameni. Se găsi cu cale să fie însărcinat cu conducerea acestui război L. Quinctius, consulul anului precedent. Celălalt consul, căruia îi căzuse la sorţi provincia Italia, a primit poruncă să poarte război împotriva boiilor, alegîndu-şi una dintre cele două oşti, pe care le avuseseră consulii din anul trecut, iar pe cealaltă s-o trimită la Roma; aceste legiuni urbane[5] să fie gata de a intra în acţiune acolo unde va hotări senatul.

II După ce s-au dat decretele pentru desemnarea provinciilor fiecărui magistrat, în cele din urmă şi consulii au găsit cu cale să tragă la sorţi provinciile. Lui Acilius i-a căzut Grecia, lui Cornelius — Italia. După rezolvarea pe deplin a acestei chestiuni, s-a dat apoi un *senatus-consultum*, prin care se prevedea următoarele: „deoarece poporul roman a hotărît să fie în război în acea vreme cu regele Antiochus şi cu aceia care se aflau sub ascultarea lui, consulii să dea poruncă a se face rugăciuni publice în această privinţă, apoi consulul M. Acilius să făgăduiască lui Jupiter „Marile serbări“[6], şi aducerea de prinosuri la toate sfintele lăcaşuri. Această făgăduinţă făcută sub îndrumarea marelui pontifice, P. Licinius, a fost rostită de consul prin următoarele cuvinte: „Dacă acest război, pe care poporul roman a hotărît să fie purtat împotriva regelui Antiochus, se va sfîrşi potrivit vrerii senatului şi poporului roman, atunci Jupiter, poporul roman îţi va închina „Marile serbări“ vreme de 10 zile, fără întrerupere, şi ţi se vor aduce prinosuri la toate sfintele lăcaşuri, în valoarea sumei de bani pe care o va decreta senatul. Oricare va fi dregătorul care va prăznui aceste jocuri, în oricare vreme şi în orice loc, aceste jocuri să se celebreze după toate regulile, iar prinosurile să fie date după toate rînduielile“. Apoi amîndoi consulii au dat poruncă să se săvîrşească rugăciuni publice vreme de două zile.

După ce consulii şi-au tras la sorţi provinciile, şi-au tras la sorţi şi praetorii jurisdicţiile. Lui M. Iunius i-au căzut amîndouă jurisdicţiile — şi cea urbană, şi cea peregrină, lui A. Cornelius Mammula — provincia Bruttium, lui M.

Scanned with CamScanner

Aemilius Lepidus — Sicilia, lui L. Oppius Salinator — Sardinia, lui C. Livius Salinator — Flota, lui L. Aemilius Paullus — Hispania Ulterior. În ce priveşte comanda armatelor s-au dat următoarele decrete: „A. Cornelius a primit noile trupe recrutate în cursul anului trecut de către consulul L. Quinctius, potrivit unui *senatus-consultum,* primind poruncă să supravegheze întregul ţărm maritim în jurul oraşelor Tarentum şi Brundisium. Lui L. Aemilius Paullus i s-a decretat Hispania Ulterior, şi în afară de acea oaste pe care avea s-o primească de la proconsulul M. Fulvius, să ia cu sine 3 000 de recruţi şi 300 de călăreţi,. astfel încît două treimi din efectivele noilor trupe să fie alcătuite din aliaţi cu nume latin, iar a treia, din cetăţeni romani. Acelaşi număr de trupe pentru completări au fost trimise lui C. Flaminius[7] căruia i s-a prelungit comanda în Hispania Citerior. M. Aemilius Lepidus a primit poruncă să ia în primire provincia şi totodată şi oştirea lui L. Valerius, pe care avea să-l înlocuiască, iar pe L. Valerius, dacă găseşte de cuviinţă, să-l ţină mai departe în provoncia sa, în calitate de propraetor, şi să-şi împartă provincia în aşa fel, încît o parte să se întindă de la Agrigentum pînă la Pachynum[8]. iar cealaltă de la Pachynum la Tyndareum[9]: ţărmul maritim de acolo să fie supravegheat de L. Valerius cu 20 de nave lungi. Acelaşi praetor a primit însărcinarea să ceară impozitul declarat în cereale de două şi 10, şi să se îngrijească de strîngerea şi transportul lor în Grecia. Acelaşi ordin l-a primit şi L. Oppius pentru a cere Sardiniei celelalte impozite. S-a hotărît însă ca acest grîu să nu fie transportat în Grecia, ci la Roma. Praetorul C. Livius, căruia îi căzuse la sorţi flota, a primit poruncă să treacă în Grecia cît mai curînd cu 30 de vase echipate, şi să ia în primire flota lui Atilius. Praetorului M. Iunius i s-a dat însărcinarea să repare vechile vase care se aflau pe şantier, şi totodată să le înzestreze cu cele trebuincioase, şi să-şi aleagă echipajul pentru acea flotă[11] din rîndurile aliaţilor liberti.

III Au fost trimişi cîte trei împuterniciţi în Africa, la Carthagina şi în Numidia, pentru a le cere grîne pe care să le transporte în Grecia; costul acestor cereale

Scanned with CamScanner

avea să-l plătească poporul roman. Cetatea romană era atît de absorbită de grija pregătirilor pentru acel război, încît consulul P. Cornelius a dat un edict prin care se prevedeau următoarele: „din rîndurile senatorilor, atît aceia cărora le era îngăduit să-si dea părerea în senat[12], cît şi aceia care ocupau dregătorii mai mici, n-au voie să se depărteze din oraşul Roma la o cale mai mare de o zi pînă la întoarcere, şi totodată este interzis să lipsească în acelaşi timp cinci senatori din Roma". Cu prilejul pregătirii flotei, s-a iscat o ceartă între preatorul C. Livius şi coloniştii[13] ţinutul de coastă. Cearta lor a durat cîtăva vreme, deoarece aceşti colonişti erau înrolaţi cu forţa la flotă; locuitorii de acolo au făcut apel la tribunii plebei[14]. La rîndu-le, aceştia au lăsat pe seama senatului rezolvarea chestiunii. Senatul hotărî — senatorii fiind în unanimitate de acord în această privinţă — să nu se îngăduie nici un fel de scutire pentru marină nici unuia dintre colonişti. Coloniile care intraseră în conflict cu praetorul, pe temeiul scutirilor, au fost Ostia, Fregenae, Castrum Novum[15], Pyrgi[16], Antium, Tarracina, Minturnae şi Sinuessa.

După aceasta consulul M. Acilius a pus în dezbatere în faţa colegiului feţialilor, potrivit unui decret senatorial, „dacă aceştia trebuie să-i declare război regelui Antiochus, sau dacă este îndeajuns să aducă la cunoştinţă uneia din garnizoanele lui declaraţia; apoi dacă se hotăreşte declararea războiului în chip separat aetolienilor, şi dacă este nevoie să se denunţe alianţa şi prietenia înainte de a se declara războiul". Feţialii au răspuns că „şi înainte cînd au fost întrebaţi în legătură cu Filip, ei au răspuns că n-are nici a însemnătate dacă declaraţia de război i se aduce la cunoştinţa lui Antiochus fie personal, fie printr-o garnizoană. În ce priveşte legăturile de prietenie cu aetolienii, acestea au fost rupte atunci cînd solii romani cerînd în atîtea rînduri satisfacţie, aetolienii au declarat că nu au nevoie să li se dea satisfacţie, şi nici ei să o dea altora. Mai mult, aetolienii le-au declarat război romanilor, atunci cînd au ocupat prin forţa armelor oraşul aliat, Demetrias, cînd au pornit la împresurarea cetăţii Chalcis, şi pe mare, şi pe uscat, şi cînd au trecut

Scanned with CamScanner

pe regele Antiochus în Europa, pentru a purta război împotriva poporului roman".

După ce s-au terminat pregătirile, consulul M. Acilius a poruncit ca „trupele pe care le-a înrolat L. Quinctius, şi acelea puse la dispoziţia sa de către acesta, formate din aliaţi şi din populaţiile cu nume latin, precum şi cele care trebuia să-l urmeze în provincia sa, împreună cu tribunii militari ai legiunii întîia şi a treia, să se adune cu toţii la Brundisium la idele lui mai. El a ieşit din cetatea romană în ţinută de campanie cu cinci zile înainte de nonele lunii mai. În cursul aceloraşi zile au plecat şi praetorii către provinciile lor.

IV. Cam în aceeaşi vreme, au sosit la Roma soli[17] din partea a doi regi, Filip, şi Ptolemaeus[18] al Egiptului. Filip făgădui ajutoare pentru război, precum şi bani şi provizii, iar de la Ptolemaeus au fost aduse 1 000 de libre de aur şi 20 000 de libre de argint. Romanii însă n-au vrut să primească nimic de la acesta. S-au adus mulţumiri ambilor regi. Şi unul şi altul făgăduiau că vor veni cu toate trupele lor în Aetolia şi vor lua parte la acest război; s-a renunţat la sprijinul lui Ptolemaeus, dar împuterniciţilor lui Filip li s-a răspuns că senatul şi poporul roman îi vor fi recunoscători dacă Filip îl va sprijini pe consulul M. Acilius.

De asemenea mai sosiră delegaţi şi din partea carthaginezilor si a regelui Masinissa. Carthaginezii au făgăduit că vor aduce un milion[19] de măsuri de grîu şi 500 000 de măsuri de orz, pentru armată; jumătate din această cantitate o vor transporta la Roma; ei au stăruit ca romanii să primească acest dar din partea lor. Au mai declarat că vor pregăti o flotă pe cheltuiala lor şi în acelaşi timp vor plăti în întregime tot tributul pe care erau datori să-l achite în mai multe rate, vreme de mai mulţi ani. Trimişii lui Masinissa[20] au promis că vor da pentru armata din Grecia 500 000 de măsuri de grîu şi 300 000 măsuri de orz, iar pentru Roma 300 000 de măsuri de grîu, 250 000 de orz, şi că regele lor îi va trimite consulului M. Acilius 500 călăreţi şi 30 de elefanţi. În privinţa cantităţilor de cereale s-a dat acest

Scanned with CamScanner

răspuns şi carthaginezilor şi lui Masinissa că poporul roman se va folosi de acele cereale numai dacă le vor plăti bani pentru ele. S-a renunţat şi la flota carthagineză[21], afară de vasele pe care trebuiau să le dea, potrivit tratatului. În privinţa banilor, la fel s-a răspuns că romanii nu vor primi nici o sumă înainte de termen.

V Pe cînd la Roma aveaua loc aceste evenimente, Antiochus[22], pentru a nu-şi pierde timpul la Chalcis, în tabăra de iarnă, căuta să-şi atragă de partea sa cetăţile celalte trimiţînd soli la ele; totodată soseau şi din partea acestora delegaţi la Antiochus aşa cum veniră, de pildă, epiroţii, cu încuviinţarea întregului lor neam, precum şi eleii[23] din Peloponez. Eleii cereau ajutor împotriva acheilor, despre care erau încredinţaţi că vor ridica armele mai întîi[24] contra cetăţii lor, pentru că nu fuseseră de acord cu declararea războiului contra lui Antiochus. Au fost trimişi la aceştia 1 000 de pedestraşi, avînd în frunte pe Euphanes, cretanul. Solia epiroţilor însă n-avea gînduri sincere faţă de nici una dintre cele două tabere. Pe de o parte epiroţii voiau să cîştige bunăvoinţa lui Antiochus, dar pe de altă parte, se fereau să-i supere cu ceva pe romani. Ei cereau lui Antiochus să nu fie atraşi în vreo acţiune nesocotită, deoarece, fiind aşezaţi în faţa Italiei, asupra lor se vor dezlănţui cele dintîi atacuri ale romanilor, îndurînd pentru toată Grecia. Dacă Antiochus e în măsură să apere Epirul cu trupe de uscat şi cu flota, toţi epiroţii îi vor primi cu mare bucurie în porturile şi oraşele lor. Iar dacă nu va fi cu putinţă aşa ceva, îl roagă să nu-i arunce despuiaţi şi dezarmaţi în calea romanilor.

Se arată clar ce urmăreau epiroţii prin această solie: să nu sufere nici un neajuns din partea romanilor în cazul că regele ar renunţa să vină în Epir (erau încredinţate că nu va veni) şi totodată să-şi menţină trecerea în ochii regelui Antiochus, fiindcă se arătau binevoitori să-l primească dacă ar veni. Dacă în adevăr ar fi venit se gîndeau că ei ar avea temei de dezvinovăţire faţă de romani, arătîndu-le că, în aşteptarea ajutoarelor atît de îndepărtate din partea lor, au fost copleşiţi de forţele regelui din apropierea lor.

Scanned with CamScanner

Însă deoarece Antiochus nu ştia deocamdată ce răspuns să dea acestei delegaţii cu o solie atît de echivocă, spuse că-şi va trimite împuterniciţii săi care să discute cu ei chestiunile ce privesc deopotrivă ambele tabere.

VI Antiochus plecă apoi în Beoţia, a cărei ură împotriva romanilor avea drept cauze aparente — aşa cum am arătat mai înainte — ucidarea lui Brachyllas, şi războiul declarat de Quinctius oraşului Coronea din pricina omorîrii unor ostaşi romani. Dar adevăratul temei era faptul că norodul atît de vestit[25], vreme de multe veacuri, prin disciplina lui, slăbise şi decăzuse; pe lîngă aceasta mulţi ajunseseră într-o astfel de situaţie încît nu mai puteau scăpa fără o mişcare de prefacere totală[26]. Antiochus a venit la Theba întîmpinat de fruntaşii beoţienilor sosiţi de pretutindeni, din întreaga ţară. La adunarea acestui norod, cu toate că la Delium Antiochus atacase garnizoana romană, iar la Chalcis, prin ocuparea cetăţii începuse propriu-zis războiul, totuşi el a rostit o cuvîntare asemănătoare aceleia pe care o rostise cu prilejul celei dintîi adunări de la Chalcis şi la fel cu aceea pronunţată prin mijlocirea solilor săi la adunarea acheilor; le cerea să încheie tratatul de prietenie cu el, fără să declare război romanilor. Nimănui nu-i scăpă din vedere ce se punea la cale; cu toate acestea s-a dat un decret aşa fel ticluit, încît să se vadă că e în favoarea regelui Antiochus şi împotriva romanilor.

După ce a atras de parte sa şi acest neam, Antiochus s-a înapoiat la Chalcis. De acolo a trimis scrisori fruntaşilor aetolieni prin care le cerea să se întrunească la Demetrias pentru a se consfătui asupra întregii situaţii. La consfătuire a fost chemat din Athamania Amynander. Hannibal Carthaginezul, care multă vreme nu fusese primit, a luat şi el parte la această adunare. S-a discutat mai întîi situaţia thessalienilor; toţi cei de faţă erau de părere că trebuie aflate intenţiile tuturor acestora. În această privinţă s-au dat felurite păreri, unii cerînd să se treacă numaidecît la acţiune, alţii socotind că trebuie amînată campania din acea iarnă — era acum cam pe la mijlocul ei — pentru începutul primăverii; alţii erau însă

Scanned with CamScanner

de părere să se trimită numai soli, pe cînd alţii, să se pornească cu toate forţele şi să se vîre groază în thessalieni, dacă mai pregetă.

VII Pe cînd întreaga discuţie se învîrtea în jurul acestei singure chestiuni, Hannibal — cerîndu-i-se anume părerea — îndreptă atenţia regelui şi tuturor celor de faţă, asupra necesităţii desfăşurării unui război general, prin următoarea cuvîntare:

„Dacă aş fi fost primit la sfat de atunci de cînd noi am trecut în Grecia, cînd era vorba despre Euboea, despre Achaia şi despre Beoţia, mi-aş fi dat aceeaşi părere pe care o voi rosti astăzi, cînd se pune în discuţie Thessalia. Înainte de orice, sînt de părere că trebuie atraşi în acest război, ca aliaţi de partea noastră, prin orice mijloc cu putinţă, Filip şi macedonenii. În ceea ce priveşte Euboea, Beoţia şi Thessalia, cine stă la îndoială că noroadele acestora, ca toate acelea care nu se bizuie pe forţele lor, vor căuta întotdeauna să-i linguşească pe cei ce sînt de faţă împinşi de teamă în luarea hotărîrilor lor. Ei vor recurge la acelaşi mijloc pentru a dobîndi iertarea. De îndată ce vor vedea armata romană debarcînd în Grecia, cine se mai îndoieşte că se vor alătura stăpînirii cu care s-au obişnuit? Nu li se va aduce nici o învinuire din partea romanilor, pentru faptul că ei n-au vrut să-ţi încerce puterile tale şi ale oastei tale, cînd romanii erau departe. De aceea n-ar fi de primă însemnătate şi mai cu rost să ni-l alăturăm pe Filip, iar nu pe aceştia? Într-adevăr dacă Filip va veni alături de noi, va avea aceleaşi interese ca şi noi, şi forţele pe care le va aduce de partea noastră, vor fi nu un simplu ajutor pentru ducerea acestui război, ci înseşi forţele cu care el a fost în stare de curînd să-i înfrunte singur pe romani. Dacă ni l-am alătura pe Filip — să nu mi se ia în nume de rău cele ce spun, — n-aş mai putea avea nici o îndoială asupra felului cum se va sfîrşi războiul, mai cu seamă cînd voi vedea că de astă dată vor lupta împotriva romanilor cei pe care romanii s-au bizuit în războiul împotriva lui Filip. Aetolienii, care l-au învins pe Filip, fapt recunoscut de altfel de toată lumea, vor lupta alături de Filip, împotriva romanilor.

Scanned with CamScanner

Amynander şi neamul athamanilor, care după aetolieni au dat cel mai puternic sprijin romanilor în războiul cu Filip, vor sta de partea noastră. Cînd tu şedeai liniştit, Filip înfrunta toată povara războiului; acum veţi duce războiul doi regi, cei mai puternici din Asia şi Europa, cu toate puterile voastre împotriva unui singur popor, care — ca să trec sub tăcere persoana şi soarta mea, — dacă de bunăseamă pe vremea părinţilor noştri, acum un veac, romanii n-au fost în stare să înfrunte nici măcar pe un singur rege, pe Pyrrhus al Epirului, cum se vor putea împotrivi vouă?

Ce anume mă face să cred că Filip se va putea uni cu noi? Pe de o parte, interesele comune, care sînt veriga cea mai puternică a alianţei noastre, pe de altă parte, înseşi asigurările voastre, aetolieni. Căci trimisul vostru, Thoas, între celelalte cuvinte pe care de obicei le rostea pentru a-l atrage pe Antiochus în Grecia, susţinea întotdeauna, înainte de orice, că Filip clocoteşte şi îndură greu condiţiile înrobirii sale înveşmîntate sub straiele păcii. Într-adevăr, prin cuvintele sale, Thoas compara înverşunarea regelui cu a fiarei înlănţuite, sau zăvorîte, care doreşte să-şi spargă cuşca. Dacă acestea sînt simţămintele lui, să rupem noi lanţurile şi să-i spargem cuşca, pentru ca Filip să-şi poată revărsa asupra duşmanilor comuni ura, care de multă vreme mocneşte înăbuşită. Dar dacă pe Filip nu-l va clinti cîtuşi de puţin solia noastră, cel puţin noi să ne străduim ca el să nu se poată uni cu vrăjmaşii noştri, în cazul că nu ni l-am putea alătura cauzei noastre. Fiul tău, Seleucus, se află în Lysimachia; dacă el va începe să pustiască cu oastea pe care o are cu sine Thracia şi ţinuturile învecinate cu Macedonia, Filip îşi va apăra în primul rînd teritoriul său şi nu se va gîndi să dea romanilor ajutor.

Ştiţi acum părerea mea în privinţa lui Filip.

Voi aţi ştiut chiar de la început ce gîndesc eu în legătură cu planul întregului război. Dacă însă aş fi fost ascultat atunci, romanii ar fi auzit nu numai că au fost cucerite Euboea şi Chalcis, şi că s-a pus stăpînire pe fortăreaţa Euripus, ci că şi Etruria şi Liguria, şi întreaga coastă a Gallilei Cisalpine sînt cuprinse de vîlvătaiele războiului, şi, ceea ce le-ar fi pricinuit cea mai mare

Scanned with CamScanner

spaimă, ar fi auzit că Hannibal se află pe pămîntul Italiei. Şi acum sînt de părere că trebuie să se pună în mişcare toate trupele navale şi terestre, flota de transport încărcată cu provizii să urmeze flota de război, căci, pe cît sîntem de puţini aici pentru îndeplinirea sarcinilor războiului, pe atît sîntem de numeroşi faţă de lipsa de provizii. După ce-ţi vei concentra la un loc toate forţele tale, vei împărţi flota ta, şi o parte o vei dispune să staţioneze în apele Corcyrei, pentru ca să nu se lase navigaţia vaselor romane liberă şi sigură. Cu o altă parte a flotei vei trece către ţărmul Italiei în partea cu faţa îndreptată către Sardinia şi Africa, iar tu cu toate trupele de uscat şi navale, vei înainta în ţinutul Bullinum[27]; de acolo vei supraveghea întreaga Grecie, stîrnind romanilor impresia că ai de gînd să debarci în Italia, şi chiar să treci în Italia dacă împrejurările o vor cere. Acestea te povăţuiesc eu, nu ca un om foarte iscusit la orice război, ci ca unul care prin izbînzile şi înfrîngerile sale, am învăţat cel puţin cum trebuie să se ducă un război cu romanii. Pentru planul pe care vi l-am dat, îţi, făgăduiesc, Antiochus, un sprijin plin de credinţă şi de curaj. Zeii să-ţi încuviinţeze hotărîrea care ţi se va părea cea mai potrivită."

VIII Cam în felul acesta suna cuvîntarea lui Hannibal[28], pe care cei care erau de faţă au elogiat-o în acel moment mai mult de ochii lui, fără însă să aducă la îndeplinire un asemenea plan. Căci din toate aceste intenţii nu s-a făcut altceva decît trimiterea lui Polyxenidas în Asia pentru a aduce trupele îmbarcate pe vase. Au fost trimişi împuterniciţi la adunarea thessalienilor de la Larissa, şi s-a fixat şi ziua de concentrare a oştilor lui Amynander şi a aetolienilor la Pherae. Tot acolo a venit numaidecît şi regele Antiochus cu forţele sale armate. În vreme ce-l aştepta acolo pe Amynander, şi pe aetolieni, el îl trimise pe Filip Megalopolitanul cu 2 000 de oameni, pentru a strînge osemintele macedonenilor căzuţi în împrejurimile localităţii Kynoskephalai, unde se încheiase războiul cu Filip; fie sfătuit de Filip Megalopolitanul, Antiochus a îndeplinit aceasta, urmărind să se ridice în ochii macedonenilor şi să stîrnească ură împotriva lui Filip, pentru că lăsase ostaşi căzuţi fără îngropăciune; fie

Scanned with CamScanner

că acest îndemn pornea din deşertăciunea înnăscută a regilor, care îşi făuresc planuri în aparenţă măreţe, dar în fapt lipsite de folos. Grămădindu-se la un loc toate osemintele care fuseseră găsite împrăştiate pretutindeni, s-a făcut un mormînt mare, fapt care n-a stîrnit nici o mulţumire în ochii macedonenilor, în schimb a trezit o nespusă ură în sufletul lui Filip. De aceea, Filip, ca unul care avea de gînd în asemenea împrejurări să-şi lase soarta să hotărască asupra situaţiei sale, îi dădu de ştire propraetorului M. Bachius, că „Antiochus a atacat Thessalia: dacă este de părere să-şi scoată oastea din tabăra de iarnă, dînsul îi va ieşi în întîmpinare pentru a se consfătui şi a chibzui ce este de făcut".

IX La Pherae, unde Antiochus îşi avea tabăra şi unde i se alăturaseră şi aetolienii şi Amynander, i s-au înfăţişat regelui solii cetăţii Larissa ca să i se jeluie pentru care faptă ori vorbe îi pedepseşte pe thessalieni cu război. Totodată îl rugară să-şi îndepărteze de la zidurile cetăţii lor armata, şi, dacă găseşte cu cale, să trateze cu dînşii prin mijlocirea împuterniciţilor săi. În aceeaşi vreme, Larissa trimise la Pherae, pentru a o apăra, 500 de ostaşi, avînd în frunte pe Hippolochus[29]. Însă blocîndu-se calea către Pherae, deoarece toate drumurile fuseră ocupate de trupele regelui, larissienii se retraseră la Scotussa. Regele Antiochus răspunse solilor Larissei cu blîndeţe, spunîndu-le că „el a intrat în Thessalia nu pentru a se război, ci pentru a apăra şi statornici libertatea thessalienilor". Antiochus îşi trimise şi la Pherae un împuternicit pentru a le aduce la cunoştinţă aceeaşi hotărîre. Fără să-i dea acestuia vreun răspuns, Pherae trimise în schimb, ca sol, la rege pe Pausanias, căpetenia cetăţii lor. Acesta susţinu aceleaşi temeiuri ca şi calcidienii într-o situaţie asemănătoare, cu prilejul adunării de la strîmtoarea Euripus, dar Pausanias a vorbit cu prea multă semeţie. Antiochus le-a cerut să chibzuiască şi iar să chibzuiască ca să nu ia vreo hotărîre de care să se căiască în curînd ca unii care au fost prea cu grijă şi prevedere numai pentru viitor. Regele a lăsat pe sol să plece.

Măcar că la Pherae solia a adus acest răspuns, locuitorii de acolo n-au stat cîtuşi de puţin la îndoială să

Scanned with CamScanner

suporte în numele credinţei lor faţă de romani, orice le va hărăzi soarta războiului. De aceea, pe de o parte şi ei se străduiră să se pregătească cu toată puterea să-şi apere cetatea, iar pe de altă parte, şi Antiochus porni să atace zidurile oraşului din toate părţile în acelaşi timp, dîndu-şi pe deplin seama că de rezultatul acţiunii întreprinse asupra acestui oraş, primul pe care-l atacase, atîrnă faptul de a fi privit fie cu nepăsare şi dispreţ de întregul neam al thessalienilor, fie de a vîrî spaima în ei; ca urmare el se strădui să stîrnească cea mai mare groază în împresuraţi.

La început aceştia se împotriviră cu destulă forţă atacurilor, apoi însă, deoarece mulţi dintre apărători căzuseră în luptă, sau fuseseră răniţi, împresuraţii începură să şovăie. Înflăcăraţi din nou de mustrările şi îndemnurile căpeteniilor lor de a stărui pînă la capăt, după ce au părăsit zidul exterior care înconjura cetatea, pentru că n-aveau trupe îndeajuns, s-au retras în partea interioară a cetăţii Pherae unde întăriturile înconjurătoare erau mai uşor de apărat fiind mai scurte. În cele din urmă, doborîţi de noianul neajunsurilor, deoarece se temeau că nu vor mai dobîndi nici un fel de iertare din partea învingătorului dacă cetatea lor va fi cucerită prin forţa armelor, s-au predat lui Antiochus. Regele n-a mai zăbovit acolo, ci a trimis 4 000 de luptători la Scotussa, cîtă vreme spaima tuturor era proaspătă. Nici acolo nu s-a întîrziat cu predarea, locuitorii dîndu-şi seama de pilda dată de curînd de cetatea Pherae, care, deşi la început se îndărătnicise să nu se supună, în cele din urmă, covîrşită de neajunsuri, a capitulat. O dată cu oraşul Scotussa, Hippolochus şi garnizoana de larissieni s-au predat lui Antiochus. Toţi au fost lăsaţi să plece slobozi, fără să sufere vreun neajuns. Prin această purtare, Antiochus era încredinţat că va înrîuri precumpănitor faptul de a-i atrage de partea sa pe locuitorii Larissei.

IX Antiochus, după ce în răstimp de 10 zile de cînd sosise la Pherae termină aceste expediţii, porni cu întreaga oştire spre Crannon[30] şi cuceri această cetate îndată ce ajunse acolo.

Scanned with CamScanner

Apoi primi supunerea oraşelor Cierium şi Metropolis[31] şi a fortăreţelor care se găseau presărate în jurul lor. Toate localităţile acelui ţinut, în afară de Atrax şi Gyrton, au intrat sub stăpînirea lui Antiochus. Atunci el se hotărî să atace şi Larissa, încredinţat că fie spaima vîrîtă în celelalte cetăţi din Thessalia cucerite de el, fie în semn de recunoştinţă pentru eliberarea garnizoanei, fie luîndu-se după exemplul atîtor cetăţi care i se supuseseră, locuitorii din Larissa nu se vor îndărătnici într-atîta încît să nu i se închine. Pentru a vîrî groaza în ei, Antiochus porunci ca elefanţii să fie mînaţi în fruntea trupelor, iar el înaintă către cetate în coloană pătrată; în felul acesta, mare parte dintre locuitorii Larissei, nesiguri, şovăiau între frica faţă de vrăjmaşii care erau de faţă şi ruşinea de a-şi trăda aliaţii care erau departe.

În decursul aceloraşi zile, Amynander ocupă, cu tineretul athaman, oraşul Pellinaeum, iar Menippus, cu 3 000 de pedestraşi aetolieni şi 200 de călăreţi, porni către Perrhaebia, cuceri cu asalt Malloea şi Cyretiae, pustiind şi ţinutul Tripolitan[32]. După ce au acţionat cu mare repeziciune, ei se înapoiară în Larissa, la regele Antiochus. Ajunseră acolo tocmai cînd el chibzuia ce este de făcut în privinţa Larissei. Părerile erau diferite: unii spuneau să se recurgă la forţă şi să nu se mai pregete de a se ataca cetatea cu lucrări de împresurare şi cu maşini de război, fiindcă acest oraş e aşezat la şes[33], şi oferă putinţa de a fi atacat din orice parte; alţii însă atrăgeau luarea aminte că forţele Larissei nu trebuie comparate cu cele din Pherae, pomenind şi de faptul că e încă iarnă, şi deci un anotimp de loc prielnic operaţiilor războiului şi foarte puţin potrivit împresurării şi asaltării oraşelor. Solii oraşului Pharsalus[34], care veniseră pentru a-şi preda oraşul lor, au făcut să-i sporească avîntul regelui care şovăia între teamă şi nădejde.

Între timp, M. Bachius a avut o întrevedere cu Filip în ţinutul dessareţilor şi, în urma înţelegerii comune, l-a trimis pe Ap. Claudius cu trupe, pentru asigurarea apărării Larissei. Acesta, după marşuri forţate prin Macedonia, ajunse pe culmile munţilor[35] care sînt situaţi mai sus de Gonni[36]. Oraşul Gonni se află la o depărtare de 20 000 de paşi de Larissa, fiind aşezat chiar la gurile

trecătorii care poartă numele de Tempe. Acolo, își întocmi un castru mai întins față de numărul trupelor[37] sale. După ce aprinse mai multe focuri decît ar fi fost nevoie, a lăsat pe dușman să creadă, ceea ce de altfel și urmărise, că acolo se găsește întreaga armată romană împreună cu regele Filip. De aceea Antiochus a motivat în fața alor săi că amenință să vină iarna, și după o zăbavă numai de o zi în fața Larissei, se retrase și se înapoie de acolo la Demetrias; atunci și aetolienii și athamanii s-au retras între hotarele lor.

Cu toate că Appius, care fusese trimis tocmai în scopul apărării Larissei, își dădu seama că s-a sfîrșit cu împresurarea, totuși coborî în Larissa, pentru a-i îmbărbăta pe aliații pentru viitor.

Bucuria a fost de două ori mai mare, întîi pentru că dușmanii ieșiseră din ținutul lor, al doilea pentru că vedeau o garnizoană romană între zidurile cetății lor.

XI Regele Antiochus, plecînd de la Demetrias la Chalcis, s-a îndrăgostit de o fecioară chalcidiană, fiica lui Cleoptolemus. El căută mai întîi să-l atragă pe Cleoptolemus de partea sa prin slujtorii săi, în urmă se înfățișă chiar el, și-l plictisi cu rugăminții, pentru că acesta nu voia să primească înrudirea cu un om a cărui situație era atît de împovărătoare; în cele din urmă însă Antiochus, obținînd încuviințarea acestuia, își prăznui nunta ca în toiul păcii. Uitînd că și-a luat asupra-și două îndatoriri în același timp, și războiul cu romanii și eliberarea Greciei, lăsînd de o parte orice griji și preocupări, își petrecu restul iernii în ospețe și băutură, urmate de toate desfătările și de o lungă somnolență provocată mai mult de oboseală decît de îndestulare. Același dezmăț îi cuprinse și pe toți praefecții regelui, care se găseau în fruntea taberelor de iarnă de pretutindeni, mai ales pe cei din Beoția. De asemenea și ostașii se dădură acelorași patimi; acum nici unul din ei nu-și mai ținea asupra-și armele, nu-și mai respecta îndatoririle, cînd erau de rînd în gardă sau de strajă în posturi, și nu-și mai îndeplineau nici o datorie sau însărcinare ostășească. De aceea la începutul primăverii, după ce ajunse la Cheronea[38] trecînd prin Phocida, unde poruncise să se adune întreaga-i oștire

Scanned with CamScanner

de pretutindeni, Antiochus îşi dădu uşor seama că ostaşii săi petrecuseră în taberele de iarnă, păstrînd o disciplină la fel de lipsită de severitate, ca şi comandantul lor. Antiochus ordonă ca Alexander şi Menipus Macedoneanul să conducă trupele către oraşul Stratus din Aetolia. Regele înaintă spre Naupactus, după ce aduse jertfe lui Appolo la Delphy. El se consfătui acolo cu fruntaşii aetolieni apoi, mergînd către Stratus[39], pe drumul ce trece pe lîngă Calydon[40] şi Lysimachia, ieşi în întîmpinarea trupelor sale care veneau prin golful Maliacus[41]. Acolo Mnasilochus, căpetenia acarnanilor, cumpărat cu multe daruri, atrase de partea regelui Antiochus nu numai norodul, ci şi pe Clytus, arhontele cetăţii, care deţinea atunci conducerea supremă. Acesta, pentru că îşi dădea seama că Leucas, capitala Acarnaniei, nu va putea fi uşor convinsă la ruperea legăturilor cu romanii din pricina fricii de flota acestora, care staţiona sub comanda lui Acilius, şi care se găsea în împrejurimile Kephalaniei, a căutat, prin vicleşug, să şi-i apropie pe acarnanieni. De aceea a declarat la adunare că trebuie apărat centrul Acarnaniei şi că toţi cetăţenii în stare să poarte armele trebuie să plăce la Medeon[42] şi Thyrreum[43], ca aceste oraşe să nu fie ocupate de Antiochus şi de aetolieni; au fost unii care au declarat că nu este necesar să pună în mişcare pe toată lumea, ci este nevoie numai de o garnizoană de 500 de oameni. După ce a adunat acest tineret, a lăsat 300 dintre ei în garnizoana din Medeon şi 200 la Thyrreum, făcînd aceasta în scopul de a-i da în viitor ca ostatici regelui.

XII În cursul aceloraşi zile, împuterniciţii regelui Antiochus veniră la Medeon. După ce au fost ascultaţi, s-a dezbătut în adunare ce răspuns trebuie dat regelui. Unii erau de părere că trebuie să rămînă mai departe aliaţi cu romanii, pe cînd alţii spuneau că nu trebuie privită cu dispreţ prietenia cu regele Antiochus; părerea lui Clytus a fost găsită ca o cale de mijloc, şi de aceea s-a recurs la soluţia de a se trimite soli la rege şi de a-i cere să li se încuviinţeze medionilor să se discute o chestiune atît de însemnată la adunarea generală a acarnanienilor. Din această solie au fost desemnaţi să facă parte Mnasilochus

Scanned with CamScanner

şi cei din tabăra lui, vîrîţi într-adins acolo; aceştia au trimis în taină oameni de ai lor care să-l invite pe Antiochus să se apropie cu trupele, iar ei se străduiau să cîştige timp. De-abia părăsiseră solii adunarea, că Antiochus a şi fost la porţile cetăţii, şi în vreme ce aceia care nu luaseră parte la trădare tremurau şi chemau cu mare zarvă tineretul la arme, Antiochus a şi fost introdus în oraş de Clytus şi de Mnasilochus. Unii s-au şi adunat de buna lor voie, în jurul regelui; alţii, au venit şi ei, chiar dacă nu erau de această părere, împinşi de teamă. După ce Antiochus i-a înmuiat printr-o cuvîntare îmbietoare pe cei îngroziţi, au mai trecut de partea sa şi alte cîteva noroade ale Acarnaniei, în nădejdea că vor fi iertate, cum se răspîndise zvonul. Din Medeon, Antiochus plecă la Thyrreum, după ce trimisese înainte tot de acolo pe Mnasilochus şi solii săi. Însă descoperirea vicleşugului întrebuinţat la Medeon, îi făcu pe thyrrieni mai prevăzători şi mai puţin temători. Căci ei nu dădură de fel un răspuns în doi peri, ci spuseră că nu vor intra într-o nouă alianţă, decît numai cu încuviinţarea comandanţilor romani; după închiderea porţilor cetăţii îşi rînduiră luptătorii pe ziduri. Cn. Octavius, trimis tocmai la vreme de Quinctius[44] pentru a-i îmbărbăta pe acarnanieni, după ce luă în primire garnizoana şi puţinele vase din partea lui A. Postumius, care fusese pus cu comanda Kephalaniei de către legatul Atilius, veni la Leucas şi îi făcu să nădăjduiască pe aliaţi că consulul M. Acilius a şi trecut marea cu legiunile sale, şi că tabăra se află la Thessalia. Deoarece anotimpul prielnic navigaţiei făcea ca acest zvon să pară adevărat, regele Antiochus, după ce lăsă o garnizoană la Medeon şi în alte cîteva oraşe din Acarnania, se depărtă de Thyrreum şi se înapoie la Chalcis, trecînd prin oraşele Aetoliei şi Phocidei.

XIII Cam în aceeaşi vreme[45], M. Baebius şi regele Filip, care, înainte, în timpul iernii, se întîlniseră în ţinutul dassareţilor, după ce l-au atras pe Ap. Claudius în Thessalia ca să despresoare Larissa, deoarece această vreme nu era potrivită pentru desfăşurarea campaniei, s-au înapoiat în tabăra de iarnă, iar la începutul primăverii au coborît în Thessalia cu trupele unite[46]. Pe atunci

Scanned with CamScanner

Antiochus se găsea în Acarnania. Ajungînd acolo, Filip a atacat Malloea din ţinutul Perrhaebia, iar Baebius, Phacius. Cu aceeaşi repeziciune cu care Filip a cucerit cel dintîi oraş, aproape la primul atac, a căzut şi Phacius în mîinile romanilor. După ce Baebius se retrase de acolo la Atrax, ocupă Cyretiae şi Eritium şi după ce a stabilit garnizoana în oraşele cucerite, îşi uni trupele cu oastea lui Filip, care din nou împresurară Malloea. Aproape de sosirea armatei romane, fie de teama forţelor aliaţilor, fie în nădejdea iertării, după ce Malloea s-a predat, amîndouă oştile au mărşăluit într-o singură coloană şi au pus stăpînire pe toate oraşele pe care le ocupaseră athamanii. Aceste oraşe erau următoarele: Aeginium, Ericinium[47], Gomphi, Silana, Tricca, Meliboea[48], Phaloria. De acolo înconjurară Pellinaeum, în garnizoana căruia se afla Filip Megalopolitanul cu 500 de pedestraşi şi 40 de călăreţi, şi pînă să pornească asaltul, îşi trimiseră împuterniciţi la Filip ca să-l povăţuiască să nu rişte o grea primejdie. Filip Megalopolitanul le răspunse acestora, cu destulă semeţie, că ei se vor supune fie romanilor, fie thessalienilor, numai regelui Filip nu. Cînd s-a conchis că trebuie să se recurgă la forţă, deoarece se părea că şi Limnaeum[49] va putea fi atacat în aceeaşi vreme, regele Macedoniei a găsit cu cale să plece la Limnaeum, iar Baebius a rămas să asalteze Pellinaeum.

XIV Cam în decursul aceloraşi zile, consulul M. Acilius[50], după ce trecu împreună cu 20 000 de pedestraşi, cu 2 000[51] de călăreţi şi cu 15 elefanţi (trupele de pedestraşi trecîndu-le pe mare), porunci tribunilor militari să se ducă la Larissa, iar el merse cu cavaleria la Limnaeum, la Filip. La sosirea consulului, Limnaeum a capitulat fără întîrziere, predîndu-se totodată şi garnizoana lui Antiochus, şi o dată cu ea şi athamanii. De la Limnaeum consulul[52] porni către Pellinaeum. Acolo, cei dintîi care se predară au fost athamanii, apoi şi Filip Megalopolitanul. Deoarece, întîmplător, regele Filip ieşise în întîmpinarea garnizoanei care pleca din Pellinaeum, porunci ostaţilor săi să-l salute ca pe un rege, în batjocură, iar el, ieşind în calea fratelui său, i se adresă cu cuvîntul „frate", ceea ce era o glumă nu tocmai potrivită cu dem-

Scanned with CamScanner

nitatea sa. Fiind adus atunci în faţa consulului, acesta dădu ordin ca Filip Megalopolitanul să fie pus sub pază şi nu multă vreme după aceasta, a fost trimis legat în lanţuri la Roma. Cealaltă mulţime a athamanilor, sau a ostaşilor regelui Antiochus, care fuseseră cantonaţi în garnizoanele oraşelor supuse în decursul acelor zile, a fost predată regelui Filip; acolo au fost ca la 4 000 de oameni. Consulul a plecat la Larissa, pentru a chibzui în privinţa mersului întregului război. În timpul marşului i-au ieşit în cale împuterniciţii din Pieria şi Metropolis ca să-şi predea oraşele. Filip arătă blîndeţe îndeosebi faţă de prizonierii athamani, pentru ca prin aceştia să atragă de partea lui neamul lor, nădăjduind ca în felul acesta să pună stăpînire pe Athamania; de aceea el îşi conduse oastea sa într-acolo, după ce trimisese în cetăţile lor pe prizonieri. Într-adevăr, aceştia s-au bucurat de mare trecere în ochii compatrioţilor lor, amintind iertarea şi dărnicia regelui Filip faţă de ei. Rămînînd pe loc, Amynander ar fi putut să-şi păstreze cîţiva credincioşi, dar, temîndu-se să nu fie predat lui Filip, deoarece era în vrăjmăşie cu el de multă vreme, şi pentru că şi romanii erau porniţi împotriva lui, şi pe bună dreptate, din pricina trădării sale, îşi părăsi regatul şi se duse împreună cu soţia şi copiii în Ambracia. În chipul acesta, întreagă Athamania ajunse sub ascultarea şi sub legile lui Filip.

Consulul zăbovi cîteva zile la Larissa, pentru a-şi încălătoriei pe mare, cît şi din a drumurilor străbătute. trema mai ales vitele de povară, istovite atît din pricina După un scurt popas, purcese cu oastea aproape refăcută către Cranno. Pharsalus, Scotussa şi Pherae, precum şi oraşele care aveau în sînul lor garnizoanele lui Antiochus, se predară la sosirea consulului. El a predat 1 000 de voluntari lui Filip dintre aceia pe care consulul i-a întrebat dacă vor să treacă de partea sa; pe ceilalţi i-a trimis înapoi la Demetrias, fără arme. De acolo supuse Proerna[53], precum şi redutele din jurul acestei cetăţi. Apoi purcese mai departe către golful Maliacus. Pe cînd se apropia de trecătoarea asupra căreia domina oraşul Thaumaci, întregul tineret înarmat, părăsind oraşul şi ocupînd pădurile şi drumurile, tăbărî din poziţii înalte asupra coloanelor romane în marş. La început, consulul trimise

Scanned with CamScanner

mijlocitori pentru ca, prin convorbiri apropiate cu aceştia să-i oprească de la o astfel de nebunie; dar cînd văzu că ei stăruie în acţiunile lor, trimise un tribun militar cu două unităţi militare şi le tăie drumul către Thaumaci, şi ocupă acest oraş lipsit de apărători. Cînd au auzit în spatele lor strigăte din oraşul cucerit, thaumacii au început să fugă din toate părţile din păduri; fură măcelăriţi. De la Thaumaci, consulul ajunse, după o zi, la rîul Sperchius[54], şi de acolo pustii ţinuturile hypataeilor[55].

XV Pe cînd se petreceau acestea, Antiochus se afla la Chalcis; îşi dă seama încă de atunci că în Grecia el nu s-a bucurat de altceva decît de plăcuta iarnă de la Chalcis şi de o însurătoare cu totul nepotrivită. Atunci el începu să le aducă învinuiri aetolienilor că i-au îngăduit lucruri deşarte, precum şi lui Thoas, şi să se minuneze de Hannibal, socotindu-l într-adevăr nu numai om prevăzător, ci aproape ca pe un prooroc al tuturor întîmplărilor care au avut loc pe atunci. Totuşi, pentru ca nu cumva pe deasupra să răstoarne cu nesocotinţă tot ce începuse, şi să nu stea degeaba, trimise ştafete în Aetolia, pentru ca concentrîndu-se întregul tineret să se adune la Larnia; apoi el îşi îndrumă acolo cam 10 000 de pedestraşi alcătuiţi din completările venite pe urmă din Asia, precum şi 500 de călăreţi. Deoarece acolo se adunară într-o oarecare măsură mai puţini luptători ca niciodată mai înainte, şi pentru că fruntaşii veniseră, de asemenea, numai cu puţini oameni din clientela lor[56], ei declarară că s-au străduit din răsputeri ca să cheme sub arme cît mai mulţi oameni din cetăţile lor. Văzînd că nu a fost în stare nici prin autoritatea, nici prin ordinele date să se impună în faţa celor care au refuzat să răspundă chemării sub drapel, părăsit de toată lumea, chiar de ai săi, care întîrziau în Asia, şi de aliaţii care nu-şi ţineau făgăduinţele, pe temeiul cărora îl chemaseră în Grecia, Antiochus se retrase în trecătoarea Thermopilae.

Această culme[57] muntoasă se întinde prin mijlocul Greciei, despărţind-o în două, la fel cum spinarea Apeninilor desparte Italia. În faţa trecătorii Termopylelor, spre miazănoapte, se găsesc Epirul, Pherhaebia, Magnesia, Thessalia, Achia Phtiotidă şi golful Maliacus, iar către

miazăzi, de la gurile trecătorii se întind cea mai mare parte a Aetoliei[58], precum şi Acarnania şi Phocida, împreună cu Locris şi Beoţia şi legată de aceasta insula Euboea, apoi ţinutul Atticii care e alcătuit dintr-un intrînd în mare, întocmai ca un promontoriu, şi, în sfîrşit, vine Peloponnezul, aşezat în spatele trecătorii. Acest lanţ de munţi, care se întinde de la Leucas şi de la marea occidentală şi se îndreaptă prin Aetolia către cealaltă mare dinspre răsărit, este format din munţi stîncoşi şi prăpăstioşi, încît nu numai oştile, dar nici măcar oamenii fără poveri nu găsesc lesne vreo potecă, pentru a-i putea străbate. Munţii din margine către soare-răsare se chema Oeta, cel mai înalt vîrf fiind Callidromon; în valea dintre acest munte şi golful Maliacus se găseşte un drum care nu e mai lat de 60 de paşi. Acesta e singurul drum unde poate trece o oaste, în cazul că nu e oprită să intre în trecătoare. De aceea defileul poartă numele fie de Pylae, fie de Thermopylae, deoarece în trecătoare sînt izvoare calde, aceste locuri avînd mare faimă mai mult datorită jertfei spartanilor decît luptei care s-a dat.

XVI Antiochus însă, după ce îşi aşeză tabăra în trecătoare, nefiind stăpînit de gînduri şi simţăminte asemănătoare unele cu altele, întări şi mai mult trecătoarea. După ce fortifică poziţiile ridicînd un îndoit rînd de parapete şi de şanţuri, şi chiar un zid, pe acolo pe unde împrejurările o cereau, deoarece, aveau din belşug la îndemînă numeroşi bolovani împrăştiaţi pretutindeni, fiind pe deplin încredinţat că niciodată oastea romană nu va fi în stare să forţeze acea trecere, trimise o parte din cei 4 000 de aetolieni, — căci atîţia se adunaseră acolo, — pentru a ocupa Heraclea care îşi are aşezarea chiar în faţa trecătorii, altă parte o trimise la Hypata, încredinţat fiind că consulul va ataca Heraclea, deoarece mulţi îi dăduseră de ştire că în jurul Hypatei totul e pustiit. După ce consulul devastă la început ţinutul Hypatei, şi apoi pe al Heracleii — deoarece sprijinul aetolienilor n-a fost de nici un folos nici uneia, nici alteia — îşi întocmi castrul chiar în trecătoare, izvoarele cu apă caldă aflîndu-se aproape în faţa taberei regelui. Amîndouă grupurile de aetolieni s-au închis în Heraclea. Pe Antiochus, care înainte de a-l zări

Scanned with CamScanner

pe potrivnic crezuse că totul a fost bine întărit şi înţesat de trupe, îl cuprinse teama ca nu cumva romanii să găsească vreo potecă pe crestele care dominau tabăra sa, spre a le străbate; căci doar mersese vorba că şi spartanii fuseseră tot astfel înconjuraţi cîndva de persani, iar de curînd şi Filip fusese la fel înconjurat de aceiaşi romani şi tot acolo. De aceea Antiochus trimise o ştafetă la aetolienii din Heraclea, cerîndu-le să-şi dovedească vrednicia măcar în acest război, ocupînd crestele din jurul munţilor pentru ca să le păzească, aşa fel încît romanii să nu poată trece. Cînd aflară de această veste, în rîndurile aetolienilor izbucni cearta. Unii dintre ei erau de părere să se supună poruncii regelui şi să meargă intr-acolo, alţii cereau să rămînă pe loc la Heraclea, pentru ca, de pe o parte să aibă repede la îndemînă toate trupele intacte pentru a putea sprijini cetăţile învecinate în cazul că regele ar fi biruit de consul, iar pe de altă parte, în cazul că Antiochus ar învinge, să-i urmărească pe romanii împrăştiaţi şi puşi pe fugă. Amîndouă aceste tabere însă nu numai că au rămas la părerile lor, ci şi hotărîrile şi le-au dus întocmai la îndeplinire. 2 000 de aetolieni au rămas la Heraclea, iar 2 000, împărţiţi în trei grupe, au ocupat vîrfurile şi crestele munţilor Callidromus, Rhoduntia şi Tychius — aşa se numesc vîrfurile muntoase de acolo.

XVII După ce consulul văzu că aetolienii au ocupat poziţii mai înalte, trimise pe M. Porcius Cato şi pe L. Valerius Flaccus, amîndoi legaţi cu rang consular, împreună cu 2 000 de pedestraşi aleşi, ca să ocupe fortăreţele aetolienilor: Flaccus — Tychius[60] şi Rhoduntia, Cato — Callidromus. Înainte de a porni cu oastea către vrăjmaşi, consulul, convocîndu-şi ostaşii la adunare, le rosti cîteva cuvinte: „Ostaşi! În rîndurile voastre eu văd foarte mulţi din toate rangurile ostăşeşti care au luptat în aceeaşi provincie sub comanda şi auspiciile lui Quinctius. În războiul cu macedonenii, defileul către rîul Aous a fost mult mai greu de străbătut decît trecătoarea din faţa voastră; căci aceasta este doar o poartă care serveşte ca o trecere naturală între cele două mări. În vremea aceea întăriturile aveau poziţii mai bune şi erau mai puternice, iar oastea duşmanilor de atunci avea efective mai numeroase şi era

întrucîtva superioară prin felul trupelor, căci atunci erau şi macedoneni, şi thraci, şi illyri, neamuri cît se poate de războinice, pe cînd acum, în trupele lui Antiochus sînt syrieni şi greci asiatici, neamuri de oameni foarte de nimic, născuţi să fie robiţi; atunci, regele Filip era foarte războinic şi din tinereţe deprins cu războaiele împotriva vecinilor săi, thracii şi illyrii şi cu toate noroadele megieşe. Acum, Antiochus — ca să trec cu vederea tot restul vieţii sale — este omul care, după ce a trecut din Asia în Europa ca să se războiască cu poporul roman, în tot cursul iernii acesteia nu a făcut nimic vrednic de amintit, în afară de faptul că, fiind îndrăgostit, şi-a luat o nevastă din casa unui particular lipsit de vază chiar şi în rîndurile compatrioţilor săi. Ca nou însurăţel, Antiochus a pornit la luptă încă nedezmeticit după atîta petrecere cu prilejul nunţii. El şi-a pus toate nădejdile în aetolieni, un neam foarte înfumurat şi cît se poate de nerecunoscător, cum i-aţi cunoscut de altfel şi voi, mai înainte, şi pe care acum şi Antiochus are să-i cunoască. Căci aetolieni nici nu au venit în mare număr, nici nu au putut fi reţinuţi în tabără; totodată sînt şi dezbinaţi între ei, deoarece, deşi au cerut să apere Hypata şi Heraclea, fără să mai sprijine aceste cetăţi, uni şi-au căutat adăpost pe crestele munţilor, iar alţii s-au închis în Heraclea. Regele însuşi a mărturisit că nu se încumetă să dea cu noi lupta nicăieri în cîmp deschis, dar el nu îndrăzneşte să-şi întocmească nici măcar tabăra în cîmp; a părăsit întregul ţinut din faţa taberei sale, deşi se făleа că ni l-a smuls nouă şi lui Filip, şi s-a ascuns între stînci nu şi-a aşezat tabăra în faţa trecătorii, aşa cum ştie lumea că au făcut spartanii, ci şi-a vîrît-o tocmai în fundul ei. Oare mai e nevoie, pentru a vă dovedi frica lui Antiochus, să arătăm că dînsul s-a închis ca între zidurile unei cetăţi care aşteaptă să fie împresurată? Însă defileul nu-l va proteja nici pe Antiochus, după cum nici pe aetolieni acele creste muntoase pe care aceştia le-au ocupat. Am luat destule măsuri de prevedere în toate privinţele ca să nu aveţi vreo surpriză în luptă, ci în faţa ochilor voştri să-i aveţi numai pe vrăjmaşi. Se cuvine deci să fiţi convinşi că voi luptaţi nu numai pentru libertatea Greciei, — deşi şi acest scop este neasemuit de înălţător; după ce a-ţi eliberat-o o dată de Filip, acum

Scanned with CamScanner

să o eliberaţi şi de aetolieni, şi de Antiochus; să vă gîndiţi că veţi avea drept răsplată nu numai lucrurile ce se află în tabăra lui Antiochus, ci vă vor cădea pradă şi toate cele pregătite şi pe care duşmnaul le aşteaptă să-i sosească din zi în zi din Ephes; apoi vor mai ajunge în puterea romanilor şi Asia, şi Syria, şi toate regatele cele mai bogate pînă la soare-răsare. Atunci ce ne va mai sta stavilă de a ne statornici hotarele între Gades şi Marea Roşie[61], de la ocean la ocean, care înconjură întregul glob pămîntesc, ajungîndu-se pînă acolo ca tot neamul omenesc să cinstească numele de roman după cel al zeilor? Pregătiţi-vă sufletele ca să fie vrednice de o răsplată atît de strălucită, pentru ca mîine cu ajutorul zeilor, să pornim la lupta hotărîtoare"[62].

XVIII Ridicîndu-se adunarea, ostaşii îşi pregătiră, înainte de a lua masa, armele de atac, şi pe cele de apărare. În revărsatul zorilor, consulul, după ce dădu semnalul de luptă, îşi rîndui oastea în linie de bătaie pe un front îngust, din pricina naturii locului care era strîmt. Regele Antiochus, cînd văzu steagurile potrivnicului, îşi scoase şi el trupele. O parte din unităţile de armament uşor o aşeză pe faţa parapetelor în linia întîia, după aceea rîndui floarea trupelor macedonene, care purtau numele de sarisophori, ca nişte apărători ai întăriturilor. La aripa stînga a acestora, Antiochus aşeză cetele de lăncieri, de arcaşi şi de prăştiaşi chiar la poalele muntelui, pentru a ataca din poziţii mai înalte flancurile descoperite ale vrăjmaşului. La dreapta macedonenilor pînă la capătul întăriturilor, pe unde locurile nestrăbătute de piciorul omului, precum şi mlaştinile mocirloase stăvilesc drumul către mare, Antiochus îşi rîndui elefanţii, împreună cu unităţile obişnuite de sprijin, în spatele lor, cavaleria, şi apoi, lăsînd un mic gol, celelalte trupe în linia a doua. Macedonenii, rînduiţi în faţa parapetelor taberei lor, la început au izbutit să ţină lesne piept romanilor, care căutau să-şi croiască drum pe toate părţile, deoarece aceste trupe macedonene erau sprijinite zdravăn de unităţile lor care, aruncînd din poziţii mai înalte, năpădiseră în acelaşi timp asupra romanilor cu o grindină de bolovani din praştii, precum şi cu săgeţi şi lănci. Apoi însă, cînd ro-

Scanned with CamScanner

manii se năpustiră asupra macedonenilor în număr şi mai mare aceştia nu se mai putură împotrivi; fiind respinşi din acel loc, se retraseră cu unităţile lor în interiorul întăriturilor taberei lor. Acolo pe parapet duşmanii izbutiră să mai facă un al doilea parapet aproape, cu ajutorul suliţelor întinse înaintea lor. Parapetele erau şi ceva mai înalte, astfel încît dau putinţa alor săi să aibă la îndemînă un loc mai înalt pentru luptă şi îi ţinea pe romani la distanţă, datorită suliţelor macedonene atît de lungi. Mulţi romani, înaintînd orbeşte spre valul de întărituri, au fost străpunşi de săgeţi; ori trebuia să se retragă lăsînd baltă această încercare, ori ar fi căzut şi mai mulţi din rîndurile lor, dacă M. Porcius, de pe creasta muntelui Callidromus, de unde fuseseră alungaţi aetolienii, după ce în mare parte, luîndu-i pe neaşteptate şi buimăciţi de somn, fuseseră măcelăriţi, nu s-ar fi ivit pe costişa care domina tabăra lui Antiochus.

XIX În schimb, Flaccus nu s-a bucurat de acelaşi noroc la Tychius şi Rhoduntia, fiindu-i zădărnicite încercările dea se apropia de acele fortăreţe. Macedonenii împreună cu ceilalţi luptători din tabăra regelui Antiochus, la început, cîtă vreme se zărea de departe decît un puhoi de oameni în mişcare, crezură că aetolienii, văzînd de departe lupta, veneau să-i sprijine; însă, îndată ce apărură în apropierea lor steagurile şi armele romane şi îşi dădură seama de greşeala lor, pe toţi îi cuprinse deodată o spaimă atît de cumplită, încît aruncară armele şi fugiră care încotro. Urmărirea duşmanului de către romani a fost împiedicată şi de întăriturile taberei şi de valea îngustă pe unde se străduiau să-i urmărească, şi mai presus de orice, de faptul că elefanţii se aflau la ariergarda coloanei, peste care pedestrimea cu anevoie putea trece, iar cavaleria romană în nici un chip, deoarece caii se speriau pricinuind o învălmăşeală şi mai mare decît în timpul luptei. Se pierdu cîtva timp şi cu prădarea taberei. Totuşi în acea zi l-au urmărit pe vrăjmaş pînă la Scarphea[63]. Mulţi cai şi oameni au fost măcelăriţi şi prinşi în drum; chiar şi elefanţii pe care nu-i putuseră prinde au fost omorîţi; după acestea s-au înapoiat în tabără. Aceasta fusese atacată chiar în cursul acelei zile de către

Scanned with CamScanner

trupele aetoliene care erau în garnizoana din Heraclea; această acțiune însă începută cu atîta îndrăzneală, nu a fost încununată de izbîndă. Consulul, după ce trimise pe la veghea a treia a nopții următoare cavaleria în urmărirea dușmanului, la ivirea zorilor puse în mișcare unitățile legiunilor. Regele Antiochus o luase înaintea lui și nu s-a oprit din fugă înainte da ajunge în Elatia. Îndată ce adună acolo pe cei rămași din luptă și din rîndurile fugarilor, însoțit și de o foarte neînsemnată ceată de ostași pe jumătate înarmați, se retrase la Chalcis. Cavaleria romană nu-l mai ajunse pe rege la Elatia; cu toate acestea îi nimici o mare parte din trupele rămase în urmă fie din pricina istovirii, fie a rătăcirii drumului, neavînd călăuze, fugeau pe drumuri necunoscute. Din toată oastea lui n-au izbutit să mai scape decît 500 de oameni care erau în jurul regelui Antiochus — un număr neînsemnat chiar față de numărul de 10 000 de ostași, care trecuseră împreună cu regele în Grecia, așa cum am scris mai înainte, urmînd pe istoricul Polybios. Dar ce ar fi dacă am da crezare celor spuse de Valerius Antias care scrie că oastea regelui a numărat 60 000 luptători, că dintre aceștia au căzut acolo 40 000 ostași, și că peste 5 000 au fost capturați, împreună cu 230 steaguri ostășești? Dintre romani au pierit 150 de ostași, în toiul luptei, și încă 50 de soldați, cînd se apărau împotriva năvălirii aetolienilor.

XX În vreme ce consulul își conducea oastea străbătînd Phocida[64] și Beoția[65], locuitorii cetăților vinovate de trădare se înșiruiseră în fața porților avînd în mîini ramuri de măslini cu panglici, ca să nu fie expuși cu vrăjmășie prădăciunilor. Cu toate acestea, coloanele romane au mărșăluit ca într-un ținut pacificat, fără a pricinui neajunsuri cuiva, pînă cînd au ajuns la Coroneus. Acolo însă statuia lui Antiochus, așezată în templul zeiței Minerva Itonia, a stîrnit ura romanilor. Datorită acestui fapt s-a îngăduit ostașilor să pustiiască ținutul din împrejurimile templului. Atunci le-a venit deodată în minte gîndul că acea statuie a fost așezată acolo în urma unei hotărîri comune a beoțienilor și că s-ar cuveni să se ia măsuri numai împotriva ținutului localității Coroneus. De aceea, chemînd numaidecît ostașii, se puse capăt prădă-

Scanned with CamScanner

ciunilor, fiind dojeniţi numai beoţienii pentru purtările şi lipsa lor de recunoştinţă faţă de romani, în pofida unor binefaceri atît de însemnate şi atît de proaspete faţă de ei.

Chiar în vremea bătăliei, 10 vase aparţinînd lui Antiochus şi avînd în frunte pe praefectul Isidorus, staţionau în golful Maliacus în apropiere de Thronium. Deoarece Alexander din Acarnania, greu rănit, căutîndu-şi adăpost acolo, le-a adus la cunoştinţă înfrîngerea de la Thermopylae, flota, cuprinsă de spaimă, s-a îndreptat grăbită către Cenaeum din Euboea. Aici se stinse din viaţă Alexander şi tot aici a fost înmormîntat. Trei nave venite din Asia, care acostaseră în acelaşi port, cînd au aflat de dezastrul armatei, s-au înapoiat la Ephes. Isidorus trecu de la Cenaeum la Demetrias, încredinţat că şi regele tot acolo se va opri din fugă.

În decursul aceloraşi zile, M. Atilius[66], comandantul flotei romane, a pus mîna pe mari cantităţi de provizii destinate lui Antiochus, după ce convoiul trecuse prin strîmtoarea de lîngă insula Andros; alte nave au fost scufundate, pe altele le-a capturat. Numai acelea care erau ariergarda convoiului şi-au putut îndrepta cursul spre Asia. Atilius se înapoie la Pireu, de unde plecase, împreună cu o mare cantitate de provizii pe care le împărţi şi athenienilor şi altor aliaţi din acea regiune.

XXI Antiochus, plecînd din Chalcis puţin înainte de sosirea consulului, făcu mai întîi popas la Theanum, apoi navigă spre Ephes. Cînd consulul sosi la Chalcis, i se deschiseră porţile cetăţii. La apropierea lui de cetate, praefectul regelui Antiochus, Aristoteles, a părăsit oraşul; Şi celelalte oraşe din Euboea se predară fără luptă. După cîteva zile, întregul ţinut fiind pacificat fără nici o violenţă, oastea romană fu condusă înapoi către Thermophylae. Faptul că totul s-a petrecut fără a fi folosit forţa a fost mai vrednic de laudă, decît însăşi izbînda. Consulul îl trimise pe M. Cato la Roma, ca senatul şi poporul roman să ia cunoştinţă de cele ce se petrecuseră; vorbele lui M. Cato nu puteau fi puse la îndoială. El se îndreptă de la Creusa[67] (acesta e portul thespienilor, aşezat într-un loc ferit, în colţul cel mai îndepărtat al Golfului Corintic)

Scanned with CamScanner

către Patrae din Achaia. De la Patrae navigă către Corcyra, şi apoi de-a lungul ţărmurilor Aetoliei[68] şi Acarnaniei[69], şi trecu astfel la Hydruntum[70] de pe coasta Italiei. După cinci zile de mers pe jos, cu cea mai mare repeziciune, Cato ajunse la Roma. Înainte de revărsatul zorilor el intră pe poarta oraşului, îndreptîndu-şi paşii către praetorul M. Iunius. Acesta, la răsăritul soarelui, îl chemă în senat. Cu cîteva zile mai înainte fusese trimis la Roma L. Cornelius Scipio, însă M. Cato a sosit înaintea acestuia. Scipio a ajuns tocmai cînd M. Cato făcea expunerea în faţa senatului. Apoi, din porunca senatului, au fost înfăţişaţi şi adunării poporului cei doi legaţi romani care au povestit ceea ce expuseseră în senat, în privinţa operaţiilor desfăşurate în Aetolia. S-au decretat slujbe publice de mulţumire vreme de trei zile, dispunîndu-se ca praetorul să aducă jertfă 40 de vite mari, zeilor cărora găsea el de cuviinţă.

În decursul[71] aceloraşi zile şi M. Fulvius Nobilior, care plecase cu doi ani înainte în Hispania, a reintrat în Roma, sărbătorit cu ovaţii. El a adus înaintea carului său de triumf 130 000 de monede de argint bigat, 12 000 de libre de argint, precum şi 127 libre de aur, pe care i-a depus în tezaurul statului.

XXII Consulul[72] Acilius trimise de la Thermopyle ştafete la Heraclea ca să-i anunţe pe aetolieni: „măcar acuma să-şi vină în minţi, după ce şi-au dat seama de deşertăciunea lui Antiochus, şi după ce vor preda Heraclea, să se gîndească să ceară iertare senatului pentru smintela ori greşeala lor. Într-adevăr, şi celelalte cetăţi ale Greciei s-au rupt de romani în cursul acestui război, cu toate uriaşele servicii aduse acestora de romani. Dar cetăţilor greceşti, care nu-şi îndepliniseră datoria faţă de romani din pricina încrederii în făgăduielile lui Antiochus. după fuga regelui li s-a primit supunerea, deoarece la vina lor n-au mai adăugat şi îndărătnicia. Aetolienii, cu toate că nu l-au urmat pe Antiochus, totuşi l-au chemat, şi au fost nu aliaţii, ci capii războiului, dacă se mai poţ căi, mai au putinţa să se salveze".

Deoarece aetolienii nu au dat un răspuns paşnic, consulul vedea bine că armele trebuie să hotărască şi că

Scanned with CamScanner

nu-i rămînea altceva de făcut decît să înceapă din nou războiul împotriva aetolienilor. El ridică tabăra de la Thermopylae pornind în acea zi în marş către Heraclea. Pentru a-şi da seama cum se înfăţişează oraşul, Heracleia făcu un ocol călare în jurul zidurilor. Aceasta este situată la poalele muntelui Oeta, în cîmp deschis; are însă cetăţuia aşezată pe o înălţime dominantă, avînd povîrnişuri prăpăstioase de jur împrejur. După ce a cercetat cu deamănuntul locurile, consulul hotărî să atace oraşul din patru părţi în acelaşi timp. El însărcină cu conducerea lucrărilor şi cu asaltul[73] Heracleii în partea dinspre rîul Asopus, unde era şi gymnaziul, pe L. Valerius. Pentru atacarea părţii dinafara zidurilor cetăţii, care era aproape mai locuită ca întreg oraşul, îi dădu misiune lui Ti. Sempronius Longus. Partea dinspre golful Maliacus, la care însă nu se intra aşa de uşor, o dădu în grija lui M. Baebius, iar în partea care poartă numele de Melana puse pe Ap. Claudius în faţa templului Dianei. Datorită marelui zel al acestora, numai în cîteva zile, au fost construite turnurile şi berbecii şi au fost puse la punct toate celelalte pregătiri pentru asaltarea unui oraş. Şi cum regiunea Heraclea era în întregime mlăştinoasă, punea la îndemînă belşug de copaci înalţi, materialul necesar la orice fel de lucrări; datorită faptului că aetolienii se refugiaseră în oraş, romanii găsiră în casele care se aflau în afara zidurilor părăsite de locuitori, nu numai grinzi şi scînduri pentru feluritele nevoi, ci şi cărămizi, bolovani şi pietre de diferite mărimi.

XXIII Romanii au atacat oraşul folosind mai mult lucrările făcute pentru asediu, decît armele de atac; în vreme ce aetolienii, dimpotrivă, se apărau folosind armele. Căci, pe cînd zidurile erau zguduite de berbeci, aetolienii nu căutau să zădărnicească loviturile cu ajutorul lanţurilor aşa cum e obiceiul, ci năvăleau în mare număr purtînd cu dînşii tăciuni aprinşi pe care îi aruncau asupra platformelor. În ziduri erau făcute anume nişte bolţi, pentru a le înlesni ieşirile în afară. Ei înşişi, în vreme ce-şi ridicau din nou zidurile năruite, lăsau cît mai dese goluri pentru a putea năvăli asupra vrăjmaşului prin mai multe

locuri deodată. Aetolienii făcură asemenea ieşiri frecvente şi îndîrjite în primele zile, cînd forţele lor de luptă erau neatinse; însă pe zi ce trecea aceste atacuri deveneau tot mai rare şi mai anevoioase, căci măcar că aetolienii erau strîmtoraţi de multe neajunsuri, nimic nu-i sleiau mai mult ca veghile. În schimb, romanii, avînd la îndemînă numeroase trupe, cînd erau de strajă în posturi, se schimbau pe rînd unii pe alţii. Pe aetolieni însă, din pricina numărului lor mic, îi istoveau eforturile neîntrerupte făcute zi şi noapte. Vreme de 24 de zile aetolienii se războiră fără nici un moment de răgaz pentru că erau atacaţi zi şi noapte din patru părţi deodată. Consulul, ţinînd seama de durata asediului, înţelese că aetolienii sînt sleiţi, fapt pe care i-l confirmau şi dezertorii; de aceea făuri următorul plan: pe la miezul nopţii el dădu semnalul de retragere şi, îndepărtîndu-şi în acelaşi timp de la împresurare toate trupele, îşi ţinu toţi ostaşii liniştiţi în castru pînă la ora a treia din zi, apoi împresurarea începu din nou, ţinînd iarăşi pînă la miezul nopţii următoare, şi din nou întrerupse operaţiile pînă la ora a treia din zi. Aetolienii au fost încredinţaţi că pricina pentru care romanii nu mai continuă asediul, este sleirea puterilor, cum se întîmplase şi cu ei. De aceea, cînd auziră dîndu-se la romani semnalul de retragere, au plecat ei din propriul imbold de la posturi, de parcă şi ei ar fi fost chemaţi să se odihnească; nu au mai apărut pe ziduri cu armele asupră-le înainte de ora a treia din zi.

XXIV Consulul, după ce întrerupsese împresurarea (la miezul nopţii, pe la veghea a patra, atacă din nou oraşul, cu foarte mare străşnicie, din 3 părţi. El porunci lui Ti. Sempronius ca în sectorul său să-şi ţină ostaşii pregătiţi şi să aştepte semnalul, fiind pe deplin încredinţat că la ivirea zarvei în vreme de noapte vrăjmaşii vor alerga cu toţii în acea parte unde vor fi auzite strigătele. Unii dintre aetolieni, toropiţi de somn, se trudeau să-şi dezmorţească trupurile istovite de eforturi şi veghe, iar alţii, neadormiţi încă, se năpusteau prin bezna nopţii către locul unde se auzea zarva celor ce luptau. Romanii încearcă într-un loc să treacă prin ruinele zidului, într-

Scanned with CamScanner

altul să sară peste ziduri cu ajutorul scărilor. Aetolienii aleargă peste tot să dea ajutor ca să respingă pe atacatori. O singură parte unde se aflau locuinţele dinafara cetăţii nu era apărată, pentru că nu era atacată; însă atacatorii erau pregătiţi şi aşteptau numai semnalul; apărători însă nu se aflau acolo. Iată că începea a se crăpa de ziuă, cînd consulul dădu semnalul. Fără nici o încăierare, romanii trec dincolo, parte prin zidurile pe jumătate dărîmate, parte cu ajutorul scărilor peste zidurile neatinse. Imediat ce se aud strigăte — dovadă că oraşul fusese cucerit — aetolienii părăsesc posturile şi fug în cetăţuie[74]. Cu încuviinţarea consulului, oraşul a fost prădat de biruitori nu atît din mînie şi din răzbunare, ci şi datorită faptului că ostaşii, de atîtea ori opriţi să prade oraşele care se supuseseră puterii romane, doreau să se înfrupte, în sfîrşit, undeva, din roadele biruinţei. Cam pe la amiază, ostaşii au fost rechemaţi şi împărţiţi în două corpuri; consulul porunci unuia să facă un ocol pe la poalele munţilor şi să ajungă pe stînca ce avea vîrful deopotrivă ca înălţime cu stînca pe care se afla cetăţuia, despărţite la mijloc printr-o vale oarecum prăpăstioasă. Crestele acestor măguri stîncoase sînt atît de apropiate, încît din vîrful stîncii se pot arunca lănci şi săgeţi asupra cetăţuii. Consulul, cu jumătate din trupe, trebuia să urce dinspre oraş către cetăţuie şi aştepta semnalul de la cei ce plecaseră să suie stînca prin spate. Aetolienii din cetăţuie nu putură îndura nici măcar cele dintîi strigăte ale romanilor care ocupaseră stînca, şi în urmă nici atacul romanilor care urcau dinspre oraş. Erau descurajaţi şi nu aveau nici un fel de ajutoare, pentru a putea suporta împresurarea vreme mai îndelungată, în cetăţuia unde se îngrămădiseră de-a valma femeile şi copiii şi toată gloata nevolnică la luptă, într-o cetăţuie care abia putea să cuprindă, necum să apere o atît de mare mulţime; aşa că la cea dintîi năvală a romanilor aruncară armele şi se predară. O dată cu ceilalţi a fost predată romanilor şi căpetenia aetolienilor, Damocritus. Acesta este cel care, aducînd la cunoştinţa lui T. Quinctius hotărîrea aetolienilor, cînd acesta îi ceruse, la începutul războiului, decretul aetolienilor prin care ei hotărîseră să-l cheme pe Antiochus în sprijinul lor, îi răspunsese: „aetolienii le

Scanned with CamScanner

vor da romanilor răspunsul în Italia, după ce-şi vor aşeza acolo tabăra". Pentru învingători, bucuria predării lui Damocritus a fost mai mare chiar decît biruinţa, din pricina semeţiei lui.

XXV În această vreme romanii atacau Heraclea, iar Filip Lamia, aşa cum se înţeleseseră în împrejurimile Thermopylaelor. Atunci cînd consulul se înapoia din Beoţia, regele Macedoniei l-a întîlnit spre a felicita poporul roman penrtu izbînda dobîndită şi ca să se scuze totodată că, fiind împiedicat de boală, el nu putuse lua parte la război. De acolo porniră amîndoi în direcţii diferite pentru a ataca două cetăţi în acelaşi timp. Depărtarea dintre ei era cam de 7 000 de paşi; şi pentru că, pe de o parte, Lamia e aşezată pe o măgură, iar pe de alta, se întinde mai mult către regiunea muntelui Oeta, se părea că depărtarea dintre aceştia şi oraş e mai mică, putîndu-se observa totul. Romanii şi macedonenii lucrau din răsputeri, zi şi noapte, fie la întărituri, fie la pregătirile de luptă de parcă s-ar fi luat la întrecere între ei; pe cînd romanii făceau lucrări la suprafaţă, construindu-şi şi platforme şi vineie pe roate, precum şi tot felul de pregătiri la suprafaţă, macedonenii întîmpinau greutăţi mai mari prin aceea că ei săpau galerii şi făceau lucrări subterane, unde întîlneau de multe ori locuri neprielnice, stînci de cremene, prin care fierul nu putea pătrunde. Deoarece lucrările începute înaintau încet, Filip căuta să-i ademenească pe locuitorii oraşului prin convorbiri cu fruntaşii ca să predea oraşul; el era încredinţat că dacă Heraclea va fi cucerită mai înainte, lamienii se vor preda mai degrabă romanilor decît sieşi, şi că consulul îşi va cîştiga toată faima, scăpînd cetatea de împresurare. Şi într-adevăr, Filip nu s-a înşelat: un crainic sosi numaidecît să-l anunţe că Heraclea a fost cucerită de romani, şi că deci macedonenii să înceteze asediul[75] pentrucă: „e mai drept să fie răsplătiţi pentru cîştigarea victoriei ostaşii romani care se luptaseră împotriva aetolienilor". În felul acesta, Filip se retrase de la Lamia, şi astfel locuitorii cetăţii izbutiră să scape, ca să nu sufere un dezastru aidoma celui pe care îl îndurase oraşul învecinat, Heraclea.

Scanned with CamScanner

XXVI Cu puţine zile înainte de a fi cucerită Heraclea de romani, aetolienii[76], după ce ţinură adunarea neamului lor la Hypata, trimiseră împuterniciţi la Antiochus, din rîndul cărora făcea parte acelaşi Thoas, care mai fusese trimis înainte la el. Ei primiseră însărcinarea să ceară regelui să treacă în Grecia cît mai curînd, după strîngerea de noi trupe navale şi terestre, dar dacă e împiedicat de anumite greutăţi, atunci să le trimită bani şi ajutoare. „Atîrnă, pe de o parte, de cinstea şi buna lui credinţă să nu-şi părăsească aliaţii, iar pe de alta e şi în interesul regatului său de a şi-l păstra teafăr şi de a nu lua de pe umerii romanilor toate grijile, deoarece aceştia, după ce vor nimici neamul aetolienilor, vor trece cu toate forţele în Asia". Tot ce spuneau ei era adevărat, de aceea cu atît mai vîrtos îl mişcară pe rege. Ca urmare, Antiochus dădu chiar în prezenţa solilor sumele de bani trebuincioase pentru război, declarînd că le va trimite trupe de ajutor şi de uscat şi navale. Il opri lîngă sine numai pe Thoas, care rămase cu plăcere alături de Antiochus, pentru ca în prezenţa sa să fie aduse la îndeplinire cele făgăduite de rege.

XXVII Cu toate acestea, cucerirea Heracleii de către romani a frînt în cele din urmă cerbicia aetolienilor; numai la cîteva zile după ce-şi trimiseră împuterniciţii la Antiochus în Asia pentru a reîncepe războiul, şi a-l chema în Grecia, ei renunţară la orice plan de război şi trimiseră soli la consul pentru a cere pace. Cînd aceştia începură să-şi expună însărcinarea, consulul le tăie vorba, spunîndu-le că dînsul trebuie să se ocupe cu alte treburi şi le porunci să se înapoieze la Hypata, acordîndu-le un armistiţiu de 10 zile. El trimise cu ei pe legatul L. Valerius Flaccus; acestuia să-i spună ce-au avut de gînd să-i comunice lui şi orice voiesc. După ce toţi sosiră la Hypata, căpeteniile aetolienilor avură o întrevedere cu Flaccus pe care l-au întrebat în ce chip să i se adreseze consulului. Deoarece aetolienii se pregăteau să pomenească de vechile drepturi ale tratatului de alianţă încheiată, şi de vechile lor servicii aduse poporului roman, Flaccus îi pofti să se ferească a pomeni de legăturile şi învoielile pe care le călcaseră şi le rupseseră; „Mărturisindu-şi vina, vor cu-

Scanned with CamScanner

lege foloase mai mari, de aceea toate cuvintele lor să fie adresate ca niște rugăminți. Căci nădejdea izbînzii aetolienilor nu atîrnă de susținerea cauzei lor, ci de iertarea poporului roman. Dacă vor vorbi cu smerenie, el îi va sprijini în fața consulului și la Roma, în senat, căci și acolo aetolienii trebuie să-și trimită împuterniciți. Pentru a se salva toți nu există decît această singură cale: să-și încredințeze soarta în mîinile poporului roman, deoarece în felul acesta romanii se vor simți rușinați să-i zdrobească pe niște oameni care se roagă de dînșii, iar pe de altă parte, aetolienii se vor bucura de o situație mai bună dacă cumva ursita le va arăta o cale mai bună".

XXVIII După ce au ajuns la consul, Phaeneas, căpetenia acelei delegații, a rostit o lungă cuvîntare, alcătuită cu dibăcie pentru a potoli mînia învingătorului și încheie cu cuvintele: „aetolienii se încredințează, ei și toate ale lor, puterii poporului roman". Cînd consulul auzi asemenea vorbe, le spuse: „Băgați de seamă, aetolieni, să vă îndepliniți făgăduințele!" Și atunci Phaeneas arătă decretul aetolian în care erau scrise lămurit aceste condiții: „Deoarece vă supuneți cu asemenea condiții, eu vă cer să predați pe cetățeanul vostru Dicaearhus și pe Mnestas Epirotul! (Acesta din urmă intrase în fruntea unei garnizoane în Naupactus și-i silise pe locuitori să-i trădeze pe romani.) Să ne predați fără întîrziere și pe Amynander, împreună cu fruntașii athamanilor, din imboldul cărora v-ați rupt de noi, trădîndu-ne". Nu apucă consulul să isprăvească de vorbit cînd Phaeneas îl întrerupse spunînd: „Noi ne-am predat ție nu ca să-ți fim robi, ci ca să ne supunem ție. Eu sînt încredințat că nu-ți dai seama ce vorbești, dacă nouă ne poruncești să facem fapte care nu sînt demne de firea grecilor".

La acestea, consulul răspunse: „Pe Hercules, eu nu mă sinchisesc de fel dacă aetolienii sînt de părere că cererea mea nu-i de fel potrivită cu firea grecilor, cîtă vreme, potrivit obiceiurilor puterii romane, eu cer celor biruiți mai înainte, prin forța armelor, să se supună respectînd propria lor hotărîre; ca atare, dacă nu veți îndeplini cu repeziciune ceea ce vă cer, voi porunci să fiți numaidecît legați!". Consulul ordonă să fie aduse

Scanned with CamScanner

cătuşele, iar lictorilor să-i înconjure. Atunci semeţia lui Phaeneas şi a celorlalţi se frînse, dîndu-şi în sfîrşit seama de realitate. Atunci Phaeneas grăi astfel: „Într-adevăr, atît dînsul, cît şi aetolienii care sînt de faţă îşi dau seama că trebuie să aducă la îndeplinire cele ce li se poruncesc, dar că e nevoie de adunarea aetolienilor ca să hotărască în această privinţă: pentru aceasta cere să li se acorde un armistiţiu de 10 zile". Deoarece Flaccus sprijini cererea aetolienilor, li se încuviinţă acest armistiţiu, după care împuterniciţii se întoarseră la Hypata. După ce Phaeneas a expus în adunarea fruntaşilor lor (care la ei poartă numele de apocleţi) şi cele ce li se porunciseră de către consul, şi cele ce erau aproape să li se întîmple şi lor, fruntaşii cetăţii, deşi s-au cutremurat pentru soarta lor, totuşi au fost de părere să se supună învingătorilor, şi aetolienii să fie chemaţi din toate oraşele lor la adunare.

XXIX În schimb, după ce toată mulţimea adunată a auzit cele de mai sus, toată lumea a fost cuprinsă de atîta îndîrjire împotriva cruzimii şi josniciei acelei porunci, încît chiar dacă ar fi fost vremuri de pace, pornirile lor de ură şi mînie ar fi putut pe dată duce la izbucnirea războiului. Greutatea de a îndeplini ceea ce li se poruncea le sporea mînia. În ce chip vor putea ei să-l predea romanilor pe regele Amynander? Nădejdea de a scăpa li s-a ivit însă, întîmplător, prin aceea că Nicander, sosind chiar atunci din partea regelui Antiochus, a umplut norodul de deşarte speranţe, spunîndu-le că regele pregăteşte un uriaş război şi pe uscat şi pe mare.

După 12 zile[77] de cînd Nicander se îmbarcase pentru Aetolia, în urma încheierii soliei sale, se înapoie la Phalara, debarcînd în golful Maliacus. După ce aduse sumele de bani la Lamia, trecu însoţit de cîţiva ostaşi, în cea dintîi seară, printre taberele macedonenilor şi a romanilor, prin mijlocul ţinutului; pe cînd se îndrepta pe poteci cunoscute către Hypata, nimeri peste un post macedonean. A fost adus în faţa regelui macedonean tocmai înainte încă de ridicarea mesei. Cînd i se dădu aceasta de veste lui Filip, regele, mişcat ca de sosirea unui oaspete şi nu a unui vrăjmaş, îl pofti să se aşeze alături de el şi să prînzească

cu dînsul; după ce ceilalţi plecară, îl opri numai pe Nicander lîngă dînsul, asigurîndu-l că nu are de ce să se teamă de vreun neajuns din partea sa: „vinovaţi sînt numai aetolienii pentru urzelile lor ticăloase, care se vor întoarce tot asupra capetelor lor, pentru că ei au fost aceia care i-au adus pe romani în Grecia, şi tot ei şi pe Antiochus. Însă îngropînd în uitare trecutul, care mai degrabă poate fi criticat decît îndreptat, el nu le adresează ocări tocmai acum, în împrejurări grele. Se cuvine deci ca şi aetolienii să pună o dată capăt urii împotriva sa, şi de asemenea şi Nicander să-şi aducă personal aminte de acea zi în care el a fost salvat personal de dînsul". După ce-i dădu însoţitori care să-l păzească, Nicander sosi la Hypata, tocmai cînd aetolienii se consfătuiau în privinţa păcii cu romanii.

XXX După ce M. Acilius vîndu sau împărţi prăzile luate din împrejurimile Heracleii, cînd află că nici la Hypata aetolienii n-au gînduri de pace şi că au pornit către Naupactus, pentru ca de acolo să ducă tot greul războiului, trimiţînd înainte pe Ap. Claudius[78] în fruntea a 4 000 de ostaşi, pentru a ocupa crestele pe acolo pe unde trecătorile către munţi erau mai greu de străbătut, urcă muntele Oeta şi aduse jertfe lui Hercules în acel loc numit Pyra[79], pentru că acolo ar fi fost arse rămăşiţele pămînteşti ale acestui zeu. De acolo el purcese cu întreaga-i oaste şi străbătu tot restul drumului într-un marş destul de forţat. Cînd ajunse la Corax[80], — un munte foarte înalt, între Callipolis[81] şi Naupactus — numeroase vite din convoi se prăvăliră în prăpastie cu poveri cu tot, iar oamenii pătimiră multe neajunsuri. Totodată însă se învederă limpede că romanii aveau aici de-a face cu un vrăjmaş greoi şi delăsător, de vreme ce nu rînduise nici o pază la un defileu atît de potrivit împiedicării trecerii. Dar cu toate acestea consulul coborî cu oastea romană destul de anevoie la Naupactus, şi după ce romanii ridicară o fortăreaţă în faţa cetăţuii[82], înconjurară celelalte părţi ale oraşului, împărţind trupele potrivit aşezării zidurilor. La asediul oraşului Naupactus, au fost depuse strădanii şi întreprinse lucrări la fel ca şi la Heraclea.

Scanned with CamScanner

XXXI În aceeaşi vreme[83] şi acheii au început asediul Messenei din Peloponez, deoarece această cetate refuzase să se alăture ligii lor. Căci de partea aetolienilor se pronunţaseră două cetăţi, şi anume Messene şi Elis, nevrînd să audă de liga acheană. Totuşi elaeii, după alungarea lui Antiochus din Grecia dăduseră un răspuns mai puţin semeţ solilor achei: „ei vor chibzui ce vor trebui să facă după plecarea garnizoanei regelui".

În schimb messenienii[84] porniră războiul după ce solii acheilor plecară fără să le dea vreun răspuns. Înspăimîntaţi pentru viaţa lor, deoarece ţinutul le era trecut prin foc şi sabie de trupele acheilor care năpădiseră pretutindeni, şi deoarece văzură că aproape de oraş era aşezată tabăra acheiană, îşi trimiseră împuterniciţi în oraşul Chalcis, la T. Quinctius, apărătorul libertăţii Greciei, ca să-i aducă la cunoştinţă că messenienii vor deschide porţile cetăţii lor romanilor şi nu acheilor, şi că sînt gata să le predea oraşul. După ascultarea soliei, Quinctius porni numaidecît, trimiţînd de la Megalopolis poruncă lui Diophanes[85], strategul Achaiei, să-i aducă imediat oastea de la Messena şi să vină la dînsul. Diophanes se supuse ordinului şi, ridicînd împresurarea oraşului, purcese şi el de zor, depăşind coloanele oastei în marş, şi ieşind în întîmpinarea lui Quinctius, în împrejurimile Andaniei[86], un mic orăşel aşezat între Megalopolis şi Messena. După ce îi spuse temeiurile pentru care pornise asediul, Quinctius îl dojeni cu blîndeţe pe Diophanes, pentru că s-a apucat de o asemenea acţiune fără încuviinţarea sa, şi-i dădu poruncă să-şi îndepărteze deîndată oastea de acolo şi să nu mai tulbure pacea dobîndită spre binele tuturor. El le ordonă messenienilor să lase pe surghiuniţi să se înapoieze în patrie şi să intre în liga achaică. Dacă au ceva nemulţumiri împotriva acheilor, sau refuză să intre în ligă, sau vor ca pe viitor să fie ocrotiţi de romani, să i se înfăţişeze lui la Corint. Quinctius ordonă apoi lui Diophanes să convoace numaidecît adunarea ligii achaice. Acolo Quinctius le aduse la cunoştinţă nemulţumirea sa că insula Zacyntus[87] le-a fost luată prin înşelăciune[88], şi ceru să fie redată romanilor. Zacyntus aparţinuse lui Filip, regele macedonenilor. Acesta o dăduse, ca plată, lui Amynander

Scanned with CamScanner

ca să lase să treacă oastea macedoneană prin ţinutul Athamaniei în partea de nord a Aetoliei. După înfrîngerea aetolienilor în această campanie, îi sili să ceară pace. Amynander pusese conducător a insulei Zacyntus pe Filip Megalopolitanul — însă, după ce acesta se uni cu Antiochus cu prilejul războiului cu romanii, în vreme ce Filip Megalopolitanul primise alte însărcinări în legătură cu operaţiile militare, Amynander îl trimise ca urmaş la conducere pe Hierocles din Agrigentum.

XXXII După fuga lui Antiochus de la Thermopylae, şi după ce şi Amynander a fost alungat din Athamania de Filip, acesta a trimis din proprie iniţiativă împuterniciţi la strategul acheilor, Diophanes, şi a dat acheilor insula Zacynthus, în schimbul unei sume de bani convenite. Romanii erau de părere că ei sînt îndreptăţiţi să o capete ca răsplată pentru strădaniile depuse în război, căci consulul M. Acilius şi legiunile romane doar nu au luptat la Thermopylae pentru Diophanes, şi pentru achei. Faţă de aceste temeiuri, Diophanes cînd se dezvinovăţea pe sine şi neamul său, cînd susţinea drepturile legitime ale acheilor. Ba unii dintre achei declarau că dintr-un început nu s-a ţinut seama de acest fapt şi-i aduceau învinuiri strategului cetăţii lor că s-a arătat îndărătnic; la îndemnul acestora, toată situaţia a fost lăsată pe seama lui T. Quinctius pentru a o rezolva. Într-adevăr, Quinctius pe cît era de neînduplecat faţă de cei îndărătnici, pe atît era de îngăduitor cu cei care dădeau înapoi. De aceea, domolindu-şi glasul şi îmblînzindu-şi căutătura, rosti următoarele: „Dacă aş fi încredinţat că este folositor pentru voi, achei, să aveţi stăpînirea asupra insulei Zacynthus, aş îndemna senatul şi poporul roman să vă încuviinţeze o asemenea proprietate. Aşa cum o broască ţestoasă cînd se strînge în carapacea sa este ferită de lovituri, dar cînd îşi scoate afară vreo parte, — pe oricare şi-o va descoperi, — este slabă şi în primejdie, la fel şi voi, achei: sînteţi protejaţi din toate părţile de mare, o puteţi uşor ţine sub mîna voastră şi puteţi apăra acele ţinuturi dinlăuntrul hotarelor Peloponezului; dar deîndată ce din lăcomia de a cuprinde cît mai mult pămînt treceţi din-

Scanned with CamScanner

colo de aceste hotare, toate stăpînirile voastre de dincolo de hotare, vor rămîne descoperite şi expuse la orice lovitură".

Deoarece întreaga adunare a încuviinţat părerea lui Quinctius, nici Diophanes n-a mai cutezat să stăruie mai mult şi astfel Zacynthus a fost predat romanilor.

XXXIII Tot în aceeaşi[89] vreme, regele Filip îl întreba pe consul în momentul plecării sale la Naupactus, dacă între timp vrea să redobîndească supunerea acelor oraşe care s-au rupt de alianţa cu romanii; consulul a încuviinţat aceasta, şi Filip îşi duse oastea pînă la Demetrias, dîndu-şi pe deplin seama cîtă tulburare era acolo. Căci tuturora li se spulberase orice nădejde, de vreme ce au fost părăsiţi de Antiochus şi îşi dădeau seama că nu se mai pot bizui de loc nici pe aetolieni; locuitorii din Demetrias aşteptau zi şi noapte sosirea unui duşman al lor cum era Filip, sau venirea romanilor, care erau mult mai înverşunaţi împotriva lor, şi pe bună dreptate.

La Demetrias se găsea o mulţime de tot felul de trupe amestecate de ale regelui Antiochus, dintre care, unii — puţini la număr — fuseseră lăsaţi la început drept garnizoană a oraşului, mai pe urmă însă numărul lor a sporit cu alţi soldaţi lipsiţi de arme, fugiţi acolo după înfrîngerea lor de la Thermopylae. Aceştia nu mai aveau nici putere, nici curaj ca să poată îndura asediul. De aceea au răspuns trimişilor lui Filip, care le fluturase nădejdea că vor fi iertaţi, că îi vor deschide regelui porţile cetăţii. La intrarea celor dintîi unităţi ale lui Filip, unii dintre fruntaşii cetăţii au părăsit oraşul, în vreme ce Eurylochus şi-a pus capăt zilelor. Ostaşii lui Antiochus au fost conduşi prin Macedonia şi Thracia — căci aşa fusese învoiala — fiind însoţiţi pînă la hotare de macedoneni, pentru ca să nu îndure vreun neajuns din partea cuiva.

La Demetrias se găseau şi vreo cîteva vase, care aveau în fruntea lor pe Isidorus. Acestea au fost lăsate să plece slobode împreună cu comandantul lor. De acolo lui Filip i s-au mai supus şi Dolopia[90], Aperantia[91] şi alte cîteva cetăţi din Perhaebia.

Scanned with CamScanner

XXXIV În vreme[92] ce Filip desfăşura aceste operaţii, T. Quinctius, după ce luă în primire de la liga achaică insula Zacynthus, se duse la Naupactus. Această cetate, împresurată de două luni, era aproape să cadă, şi dacă ar fi fost cucerită prin forţă, era evident că s-ar fi putut ajunge chiar pînă la ştergerea de pe faţa pămîntului a numelui de aetolian. Însă Quinctius, cu toate că pe bună dreptate era îndîrjit împotriva aetolienilor, fiindcă îşi amintea că aceştia fuseseră singurii care voiau să scadă gloria sa de a fi eliberat Grecia, şi nu fuseseră cîtuşi de puţin emoţionaţi de autoritatea lui, atunci cînd el le atrăsese dinainte atenţia asupra celor ce aveau să se întîmple şi căutase să-i oprească de la nebuneştile lor planuri, încredinţat că pentru sine va fi cea mai strălucită glorie faptul de a nu lăsa să se prăvălească nici o cetate eliberată de dînsul, începu să se plimbe în sus şi în jos prin faţa zidurilor, pentru a fi lesne recunoscut de către aetolieni. Într-adevăr, Quinctius a fost recunoscut numaidecît de către cele dintîi posturi aetoliene şi s-a răspîndit în toate unităţile vestea că a sosit. De aceea alergară de pretutindeni urcîndu-se pe ziduri, şi fiecare ridica în sus mîinile pentru sine, auzindu-se totodată deslușit strigătele celor care rosteau numele lui Quinctius, şi care îl rugau să-i sprijine şi să-i izbăvească. Chiar şi în acea împrejurare, deşi Quinctius era vădit mişcat de aceste glasuri, le-a făcut totuşi semn cu mîna, dîndu-le să înţeleagă că nu pot găsi nici un sprijin la dînsul. Însă cînd sosi în faţa consulului, Quinctius îi vorbi astfel: „M. Acilius! Oare tu care pătrunzi îndeobşte în inima lucrurilor, nu-ţi dai seama ce se întîmplă aici, şi nici nu crezi că faptul acesta e de cea mai mare însemnătate pentru interesele republicii?“

Cuvintele lui Quinctius treziră cel mai puternic răsunet în inima consulului. Aşteptînd cu încordare să audă totul, îl întrebă: „Ce anume vrei să spui?“. Atunci Quinctius îi replică: „Oare nu-ţi dai seama că după înfrîngerea lui Antiochus tu îţi pierzi vremea cu împresurarea a două oraşe, deşi comanda ta pentru anul[93] acesta e pe sfîrşite? În schimb, Filip, deşi nu a dat cu ochii de nici un front, nici cu unităţile duşmanului, şi-a alăturat puterii sale nu numai atîtea oraşe, ci şi atîtea neamuri, ca Athamania,

Scanned with CamScanner

Perhaebia, Aperantia, Dolopia? În vreme ce răsplata biruinţii tale şi a ostaşilor tăi va fi construită numai din două oraşe, în schimb Filip să pună stăpînire pe întreaga Grecie. Nu e cîtuşi de puţin în interesul nostru pe de o parte să slăbească puterea şi mijloacele Aetoliei, iar pe de altă parte să crească peste măsură puterea lui Filip.

XXXV Consulul era de aceeaşi părere, însă ruşinea îl oprea să renunţe la împresurare măcar că începutul devenise nefolositor. De aceea, întreaga chestiune fu lăsată pe seama lui Quinctius. Acesta se înapoie din nou către acea parte a zidului, unde puţin mai înainte fuseseră auzite glasurile aetolienilor. În vreme ce îl rugau tot mai stăruitor să se milostivească de neamul aetolienilor, Quinctius porunci să vină vreo cîţiva pînă la el. Numaidecît au ieşit însuşi Phaeneas[94] şi alţi fruntaşi. Îngenunchind în faţa lui Quinctius, acesta le grăi astfel: „Însăşi soarta voastră a făcut să-mi înfrîng mînia, şi să pun capăt vorbelor. Într-adevăr vouă vi s-a întîmplat ceea ce am prevestit că vi se va întîmpla şi nu v-a mai rămas altceva decît să vedeţi că ceea ce vi s-a întîmplat aţi meritat să înduraţi. Totuşi eu, care, într-o oarecare măsură, prin vrerea ursitei, am fost ales să nu las Grecia să piară, nu voi şovăi de fel să-i ajut chiar pe cei nerecunoscători. Trimiteţi mijlocitori la consul, care să-i ceară un armistiţiu, pentru atît timp cît vă este necesar să trimiteţi soli la Roma, ca să vă încredinţaţi soarta voastră în mînile senatului roman. Eu vă voi sprijini şi vă voi apăra în faţa consulului". Aetolienii procedară aşa cum îi povăţuise Quinctius. Într-adevăr, consulul n-a privit cu dispreţ solia aetolienilor şi le-a acordat un armistiţiu pînă în ziua, în care solia se va putea întoarce de la Roma cu rezultatul. El a ridicat asediul, şi oastea romană a fost trimisă în Phocida.

Consulul trecu împreună cu T. Quinctius la Aegium, pentru a lua parte la adunarea acheilor[95]. Acolo s-a discutat[96] şi despre reîntoarcerea în patrie a elaeilor şi a surghiuniţilor lacedemonieni; dar nu s-a adus la îndeplinire nici una dintre aceste două însărcinări, deoarece acheenii voiau ca meritul acestei înapoieri să le revină

mai degrabă lor, în vreme ce elaeii preferau să fie admişi în liga acheană prin ei înşişi, şi nu prin mijlocirea romanilor. La consul se înfăţişează şi solii epiroţilor despre care se ştia că, deşi nu au dovedit sinceritate în relaţiile de prietenie cu romanii, totuşi nu-i dăduseră, nici un ostaş lui Antiochus. La învinuirea că l-au sprijinit cu bani, ei într-adevăr nu au tăgăduit că şi-au trimis împuterniciţi la rege. Cînd aceştia cerură romanilor să le îngăduie să revină la vechea prietenie, consulul le răspunse că încă nu ştie dacă trebuie să-i socotească în rîndurile vrăjmaşilor sau a prietenilor, şi că numai senatul va fi acela care le va judeca situaţia; de aceea cauza lor trebuie rezolvată la Roma, şi în acest scop le acordă un armistiţiu de 90 de zile".

Solii epiroţi, trimişi la Roma, se înfăţişează senatului; deoarece aceştia în loc să se dezvinovăţească de acuzaţiile care li se aduceau, mai degrabă stăruiau asupra faptului că ei nu au săvîrşit acte de vrăjmăşie împotriva romanilor, li s-a răspuns în aşa fel încît să se vadă că au fost iertaţi şi că li s-a dat cîştig de cauză.

Tot cam în aceeaşi vreme, sosind şi solii lui Filip[97], aceştia au fost introduşi în senat unde îi felicitară pe romani pentru izbînzile obţinute. La cererea lor de a li se încuviinţa aducerea de jertfe pe Capitoliu şi de a depune ofrande de aur în templul lui Jupiter Optimus Maximus, senatul le-a îngăduit aceasta. Ei au depus o coroană de aur grea de 100 de libre. Din partea senatului s-a răspuns solilor macedoneni nu numai cu curtenitoare bunăvoinţă, ci le-a fost încredinţat şi Demetrius, fiul lui Filip, care era ostatic la Roma, pentru a-l duce înapoi la tatăl său.

Aşa s-a încheiat războiul cu Antiochus pe care l-a purtat în Grecia consulul M. Acilius.

XXXVI Celălalt consul, P. Cornelius Scipio, căruia i-a căzut la sorţi provincia Gallia, pînă să plece la războiul pe care trebuia să-l poarte cu boiii, a cerut senatului să-i acorde printr-un decret sumele de bani pentru desfăşurarea jocurilor pe care le făgăduise ca praetor în Hispania, în toiul primejdiilor bătăliei. Cererea sa a părut senatului nemaipomenită, şi neîndreptăţită. De aceea sena-

Scanned with CamScanner

torii au fost de părere ca suma de bani pentru jocurile pe care le-a făgăduit numai din propriul lui imbold, fără ca el să fie întrebat, să-i ia de pe urma prizonieilor vînduţi, dacă cumva a păstrat ceva bani pentru acest scop, sau să le dea pe cheltuiala sa". P. Cornelius a desfăşurat aceste jocuri vreme de 10 zile.

Cam tot în aceeaşi vreme, s-a sfinţit templul zeiţei Mater Magna Idaea, a cărei statuie o adusese din Asia, acelaşi P. Scipio pe vremea consulatului lui P. Cornelius Scipio, care a fost supranumit în urmă Africanul, şi a lui P. Licinius; sub supravegherea celui dintîi, statuia fusese transportată de la mare pînă pe Pallatin. Potrivit unui decret senatorial, censorii M. Livius şi C. Claudius au pus piatra de temelie a templului acestei zeiţe pe vremea consulilor M. Cornelius şi P. Sempronius. După 13 ani de la punerea pietrei fundamentale, templul a fost sfinţit de către M. Iunius Brutus[98], şi cu acest prilej s-au organizat şi celebrat serbări la care Valerius Antias scrie că au avut loc cele dintîi reprezentaţii teatrale şi că au fost numite serbările Magaleene[99].

De asemenea, duumvirul Licinius Lucullus a sfinţit templul Tinereţii [100] din Circus maximus. Îl făgăduise consulul M. Livius cu 16 ani mai înainte, în ziua în care îl nimicise pe Hasdrubal şi oastea lui. Pe vremea consulatului lui M. Cornelius şi P. Sempronius tot Livius, în calitate de censor, i-a pus piatra de temelie. Şi cu prilejul consacrării acestui templu s-au dat serbări, care s-au desfăşurat cu o cucernicie mai deosebită, pentru că amenința să izbucnească noul război cu Antiochhus.

XXXVII La începutul anului în care se petreceau acestea, după ce M. Acilius plecase la război, iar la Roma rămăsese consulul P. Cornelius, s-a întîmplat un fapt care a rămas de pomină: În Carinae doi boi domestici s-au urcat pe scări ajungînd pînă la acoperişul de ţiglă. Haruspicii au dat poruncă ca aceşti boi să fie arşi de vii, iar cenuşa lor să fie aruncată în Tibru. S-a mai dat de ştire că la Tarracina şi la Amiternum a plouat în cîteva rînduri cu pietre; apoi la Minturnae, templul lui Jupiter şi prăvăliile din jurul forului au fost lovite de trăsnet. La Volturnum, la gurile fluviului Tibru, două vase atinse

Scanned with CamScanner

de trăsnet s-au mistuit. Pentru aceste semne şi arătări, după ce decemvirii au consultat, potrivit unui *senatus-consultum,* cărţile sibyline, au adus la cunoştinţa tuturor că trebuie să se rînduiască zile de post[101] în cinstea lui Ceres, şi că această rînduială trebuie respectată o dată la patru ani; au mai hotărît să se facă slujbe de nouă zile, precum şi rugăciuni publice vreme de o zi, şi toată lumea să se roage cu cununi pe cap, iar consulul P. Cornelius să aducă jertfe acelor zei şi cu acele sacrificii care vor fi hotărîte de preoţii decemviri. După ce zeii au fost împăcaţi, fie prin împlinirea făgăduinţelor după tipicul rînduielilor, fie prin sacrificii de ispăşire, pentru acele semne şi arătări, consulul plecă în provincia sa: el porunci proconsulului Cn. Domitius să-şi trimită oastea la vatră, iar el să plece la Roma; în vremea aceasta dînsul îşi conduse legiunile în ţinutul boiilor.

XXXVIII Cam tot în aceeaşi vreme[102], ligurii, după ce şi-au strîns o oaste printr-o lege sacrată[103], au atacat pe neaşteptate, într-o noapte, castrul proconsulului Q. Minucius. Acesta îşi ţinu ostaşii rînduiţi în linie de bătaie în spatele parapetelor, pînă în zori, cu ochii aţintiţi să nu treacă vrăjmaşul peste întăriturile castrului. În revărsatul zorilor el dezlănţui atacul, năvălind pe două porţi deodată. Totuşi n-a izbutit să-i alunge pe liguri la cel dintîi iureş, cum nădăjduise, pentru că lupta a durat mai mult de două ore, cu sorţi îndoielnici de izbîndă. În cele din urmă, pentru că dădeau năvală mereu alte unităţi romane, şi în locul celor istoviţi intrau forţe proaspete, ligurii, sleiţi între altele şi de veghe, au dat bir cu fugiţii. Au fost doborîţi peste 4 000 de vrăjmaşi, pe cînd dintre rîndurile romanilor şi a aliaţilor au căzut mai puţin de 300 de oameni.

După vreo două luni, consulul P. Cornelius a avut o ciocnire cu oastea boiilor cîştigînd o strălucită izbîndă. Valerius Antias scrie că au fost măcelăriţi 28 000 de duşmani, iar capturaţi 3 400 de prizonieri, 124 steaguri ostăşeşti, 1 230 de cai, 247 care; din rîndurile biruitorilor au căzut 1 483 de oameni. Cu toate că în ce priveşte cifra de faţă nu se poate pune temei pe acest analist (deoarece nu exista un altul mai pornit ca el în a umfla lucrurile),

Scanned with CamScanner

totuşi acolo a fost cîştigată o mare biruinţă, pentru că romanii au cucerit tabăra boiilor, iar norodul, în urma bătăliei, a făcut numaidecît act de supunere. Cît a fost de mare victoria se poate constata şi din faptul că slujbele de mulţumire publică decretate de senat în cinstea acelei izbînzi, ca şi jertfele de vite, au fost mai mari ca de obicei.

XXXIX În decursul aceloraşi zile, M. Fulvius Mobilior s-a înapoiat din Hispania Ulterior, fiind ovaţionat la intrarea în Roma. El a adus cu sine 12 000 de libre de argint, 130 000 de libre de argint bigat, precum şi 127 libre de aur.

Consulul P. Cornelius, după primirea ostaticilor din partea norodului boiilor, i-a pedepsit cu confiscarea cam a unei jumătăţi din ţinutul lor, unde poporul roman, dacă va găsi cu cale, să poată trimite colonişti. Plecînd de acolo spre Roma, în vederea sărbătoririi triumfului său, îşi trimise la vatră ostaşii, şi porunci să fie prezenţi la Roma în ziua triumfului. A doua zi după ce sosi la Roma convocă[104] senatul în templul Bellonei şi după ce îşi expuse faptele de arme săvîrşite, ceru să i se încuviinţeze intrarea în cetate ca unui sărbătorit cu purtarea în triumf. Tribunul plebei, P. Sempronius Blaesus, a fost însă de părere că într-adevăr să nu i se refuze lui Scipio cinstea acestui triumf, ci numai să i se amîne data: „întotdeauna războaiele cu ligurii au fost legate de cele cu gallii; aceste noroade şi-au dat ajutoare unul altuia datorită vecinătăţii lor. Dacă după înfrîngerea în bătălie a boiilor Scipio ar fi trecut cu oastea învingătoare în ţinutul ligurilor, sau, trimiţînd o parte de trupe lui Quinctius Minucius, care era reţinut acolo de trei ani de zile într-un război îndoielnic, ar fi putut pune capăt conflictului cu ligurii; acuma ostaşii au fost aduşi în mare număr în cetate pentru a da strălucire acestui triumf, deşi ar fi fost mai în măsură să slujească în mod strălucit interesele supreme ale republicii, iar vremea irosită cu graba triumfului va cîştiga-o cu amînarea acestei sărbătoriri. Deci senatul să dea poruncă consulului a se înapoia cu legiunile sale în provincie unde să se străduiască a-i îngenunchea de tot pe liguri. Pînă cînd aceştia nu vor fi

siliţi să intre sub ascultarea şi legile romane, nu se vor potoli nici boiii; cu amîndouă noroadele trebuie să avem sau pace sau război. După înfrîngerea ligurilor triumful proconsulului P. Cornelius va fi sărbătorit numai după cîteva luni; au fost mulţi comandanţi al căror triumf nu a fost sărbătorit în vremea magistraturii lor".

XL La acestea, consulul răspunse că el nici nu şi-a tras la sorţi Liguria ca provincie, nici nu a purtat războaie cu ligurii, şi nici nu cere să-i fie sărbătorit triumful asupra acestora. Este încredinţat însă că Q. Minucius după înfrîngerea ligurilor va cere în scurtă vreme triumful, şi-l va dobîndi pe merit. În schimb el cere sărbătorirea triumfului său asupra boiilor galli pe care i-a biruit pe cîmpul de luptă, a căror tabără le-a cucerit-o, care numai după două zile de la luptă s-au declarat în supunere cu întregul lor neam, de la care, în sfîrşit, a adus ostatici. chezăşia viitoarei păci. Căci, într-adevăr, e cu mult mai însemnat faptul că el a nimicit în luptă un număr atît de mare de galli, cîtă vreme niciodată vreun alt comandant roman nu a înfruntat în vreunalt război atîtea mii de boii. Din oastea lor de peste 50 000 de oameni, mai mult de jumătate au fost nimiciţi, multe mii au fost luaţi prizonieri. Din neamul boiilor au mai supravieţuit numai bătrînii şi copiii. Atunci mai e cu putinţă să se mirunezc cineva, pentru ce oastea romană biruitoare, după ce n-a mai lăsat în viaţă nici un picior de vrăjmaş în acea provincie, a venit la Roma pentru a sărbători triumful consulului? Dacă senatul vrea să se folosească de ostaşii săi în altă provincie, prin care din aceste două mijloace îi va determina să meargă mai plini de avînt spre alte primejdii şi spre noi eforturi, trimiţîndu-i acolo după ce li s-a dat fără precupeţire răsplata pentru primejdia şi strădania din trecut ori fluturîndu-li-se alte nădejdi după ce au fost înşelaţi în cele de mai înainte? În ceea ce îl priveşte pe sine, el a dobîndit destulă glorie pentru toată viaţa sa, în măsura în care senatul l-a socotit a fi cel mai vrednic bărbat din cetate trimiţîndu-l s-o ia în primire pe zeiţa Mater Idaea. Cu această titulatură, bustul lui P. Scipio Nasica va cîştiga destulă cinste şi preţuire,

Scanned with CamScanner

chiar dacă nu s-ar ţine seama de consulatele şi triumfurile sale".

Întregul senat într-un glas i-a încuviinţat nu numai acordarea triumfului, dar, prin autoritatea sa, l-a înduplecat şi pe tribunul plebei să renunţe la opiziţia lui. Astfel triumful consulului P. Cornelius asupra boiilor a fost sărbătorit. Cu prilejul acestui triumf el a adus cu sine care gallice şi arme, steaguri, trofee de tot felul, vase de bronz gallice, şi o dată cu nobilii galli prizonieri şi o herghelie de cai capturaţi. El a vărsat în tezaurul statului 1 471 de salbe de aur; pe lîngă acestea şi 247 libre de aur, 2 340 libre de argint lucrat şi nelucrat, în vase gallice cizelate cu iscusinţă, după obiceiurile lor, şi în sfîrşit 234 000 de monede bigate. El a împărţit ostaşilor săi care i-au urmat carul de triumf cîte 125 aşi de fiecare, centurionilor o sumă îndoită şi călăreţilor, întreită.

A doua zi a fost convocată adunarea poporului unde P. Cornelius înşirui faptele sale de arme, nedreptatea pricinuită lui de tribunul plebei care îi punea pe umeri povara războiului altuia, pentru a-i răpi roadele biruinţei sale, după care îşi trimise la vatră ostaşii, dezlegîndu-i de jurămîntul de credinţă.

XLI În vreme[105] ce se petreceau acestea în Italia, Antiochus sta nepăsător, nesinchisindu-se de războiul cu romanii, ca şi cum aceştia nu ar fi avut de gînd să treacă în Asia. Această nepăsare era insuflată şi de o parte din prietenii să, fie din greşeală, fie din linguşire faţă de el. Singur Hannibal care în acea vreme se bucura într-adevăr de cea mai mare autoritate în ochii regelui Antiochus, spunea că „dînsul nu se miră mai mult de faptul că romanii nu se găsesc încă în Asia, ci de faptul că se mai stă la îndoială că nu vor veni. Mai lesne se trece din Grecia în Asia, care e mai aproape, decît din Italia în Grecia, şi pentru romani e cu mult mai însemnat războiul cu Antiochus, decît cel cu aetolienii, căci forţele romane sînt la fel de tari şi pe mare, ca şi pe uscat. O flotă romană se află de multă vreme în împrejurimile capului Malea[106]. El a auzit că au sosit din Italia noi vase, precum şi un nou comandant pentru a duce acest război. De aceea Antiochus să înceteze să-şi făurească nădejdi deşarte

de pace. În scurt timp el va trebui să lupte pe mare şi pe uscat împotriva romanilor în Asia şi pentru stăpînirea Asiei însăşi. De aceea sau va îndepărta de la supremaţie pe cei care năzuiesc să pună stăpînire pe întregul glob pămîntesc, sau îşi va pierde regatul".

Lui Antiochus i se păru că Hannibal e singurul care prevesteşte lucruri adevărate şi le arată cu sinceritate. Ca urmare regele însuşi se îndreaptă cu vasele sale, care erau pregătite în ordine de bătaie, către Chersones, pentru a întări acele locuri cu garnizoane, pentru cazul că romanii ar veni pe cale terestră. El porunci lui Polyxenidas să pregătească şi să adune şi restul flotei; trimise apoi nişte vase de recunoaştere ca să iscodească orice fel de mişcare în jurul acestor insule.

XLII C. Livius comandantul flotei romane, purcese de la Roma cu 50 de vase cu punte la Neapolis unde porunci se să se adune vasele fără punte ale aliaţilor de pe acele ţărmuri, vase pe care erau îndatoraţi să le dea, potrivit tratatului. De acolo, el se îndreptă spre Sicilia, trecu pe lîngă Messana, după ce a luat în primire şase vase punice trimise în ajutor, şi după ce a cerut şi reginilor şi altor aliaţi navele cuvenite, potrivit învoielii stabilite. După ce la Lacinium a făcut inspecţia flotei, Livius porni spre larg. Cînd ajunse la Corcyra — cea dintîi cetate grecească unde făcu popas — el întrebă care este situaţia războiului, — căci încă nu domnea pace pretutindeni în toată lumea grecească — şi unde se află flota romană. Cînd auzi că consulul şi regele Filip şi-au statornicit tabăra în împrejurimile trecătorii Thermopylae, iar flota staţionează în portul Pireu, socotind că trebuie să se grăbească pentru orice împrejurare, navigă numaidecît către Peloponez. Pustii şi prădă Samos[107] şi Zacynthus[108], deoarece acestea preferaseră să treacă de partea aetolienilor; apoi porni deîndată către Malea, bucurîndu-se de o navigaţie prielnică; după cîteva zile ajunse la Pireu, la vechea flotă.

Regele Eumenes îi ieşi în întîmpinare la Scylaeus cu trei vase, după ce multă vreme stătuse la îndoială în Aegina; el nu ştia ce să facă: să se înapoieze în Asia pentru a asigura apărarea regatului său, — căci aflase

că Antiochus pregătea trupe navale și terestre la Ephes — sau să nu se despartă de romani, de a căror soartă era legată și a sa.

De la Pireu[109], A. Atilius, după ce i-a predat urmașului său 25 de vase cu punți, a plecat la Roma. Livius se duce la Delos, cu 81 de vase acoperite, și pe lîngă acestea cu altele mai mici care erau fie rostrate, fără punte, fie vase de recunoaștere însă fără rostre.

XLIII Cam în aceeași vreme consulul Acillius asedia Naupactus. Livius[110] a fost ținut cîteva zile în loc la Delos din pricina vînturilor potrivnice — care bat printre Cyclade — datorită strîmtorilor mai înguste sau mai largi dintre insule. Polyxenidas fiind încunoștințat de către vasele sale, trimise în recunoaștere și rînduite din loc în loc, că flota romană staționează la Delos, trimise ștafete la Antiochus. Acesta lăsînd la o parte toate pregătirile pe care le făcea la Hellespont, se înapoie la Ephes în cea mai mare repeziciune cu putință cu vasele rostrate. Acolo întruni numaidecît sfatul de război, chibzuind dacă trebuie să riște o nouă bătălie navală. Polyxenidas declară că nu trebuie să se mai zăbovească. „E nevoie să se măsoare în luptă înainte ca flota lui Eumenes și vasele rhodienilor să se unească cu cele ale romanilor. În felul acesta, ei vor fi deopotrivă la număr, în schimb, prin iuțeala și prin felurimea vaselor auxiliare, vor fi mai presus de flota potrivnicilor în toate privințele. Căci vasele romane sînt construite fără pricepere, încît, pe de o parte, sînt greoaie la manevre, și pe de altă parte, sosesc acolo încărcate cu provizii, ca unele care vin într-un ținut aparținînd dușmanilor. În schimb vasele lui Antiochus nu vor avea ca încărcătură decît arme și ostași, ca unul care are în juru-i numai cetăți prietene. Îi va ajuta mult în luptă cunoașterea mării și a uscatului, precum și a vînturilor, care vor pricinui numai neajunsuri vrăjmașilor care habar n-au de toate acestea".

Pe toți îi zdruncină îndemnul lui Polyxenidas care era gata să-și ducă la îndeplinire ceea ce plănuise. Două zile au zăbovit cu pregătirile, iar a treia zi, flota lor, alcătuită din o sută de vase, dintre care 70 erau cu punți iar celelalte fără, toate însă de tonaj mic, porni de acolo cu

Scanned with CamScanner

direcţia Phocaea. Însă cînd Antiochus află că se apropie flota romană, deoarece, el nu avea de gînd să ia parte la bătălie, se duse de acolo la Magnesia care se afla lîngă muntele Sipylus, pentru a pregăti trupe de uscat. Flota lui se îndreptă către Cissus[111] portul Erythreilor, ca şi cum acest loc ar fi fost mai potrivit pentru a-l aştepta pe vrăjmaş. Romanii, îndată ce au încetat vînturile de miazănoapte, — care au bătut vreo cîteva zile — s-au îndreptat de la Delos către Phanae[112], portul oraşului Chios aşezat cu faţa către marea Egee; de acolo făcură un ocol în jurul oraşului şi, după ce-şi luară proviziile trebuincioase, trecură spre Phocaea. Eumenes, plecînd la flota sa la Elaea, a revenit, după cîteva zile, împreună cu 24 de vase cu punţi şi cu ceva mai multe nave fără punte, la Phocaea, la armata romană care se pregătea şi se rînduia în linie pentru bătălia navală. Plecînd de acolo cu 105 vase cu punte şi cu vreo 50 fără punte, la început fiindcă erau împinse la uscat de vînturi potrivnice, care suflau din coastă, navele au fost silite să navigheze înşiruite în convoi una după alta; apoi însă, după ce s-a mai potolit tăria vîntului, vasele s-au străduit să treacă spre portul Corcyra, care e aşezat mai sus de Cissus.

XLIV Cînd i s-a adus la cunoştinţă lui Polyxenidas că se apropie duşmanul, el, bucuros că s-a ivit prilejul de luptă, îşi prelungi în larg aripa stîngă şi dădu poruncă comandanţilor de la aripa dreaptă să-şi desfăşoare vasele către uscat şi să înainteze toate pe aceeaşi linie. Cînd comandantul roman văzu aceasta, strînse pînzele vaselor şi înclină catargele; după această operaţie, aşteptă vasele care veneau în urmă. În front se aflau cam 30 de nave; pentru ca aripa stîngă să fie deopotrivă de tare, căută să navigheze spre larg cu pînzele[113] mici întinse, şi porunci vaselor care îl urmau să împingă prorele aproape de uscat împotriva aripii drepte a duşmanului. Eumenes încheia convoiul naval; însă îndată ce se începu zarva cu coborîrea pînzelor îşi sili şi el vasele să navigheze cu cea mai mare iuţeală cu putinţă. Cele două flote ajunseră acum faţă în faţă. Două vase carthagineze[114] mergeau înaintea flotei romane; în întîmpinarea lor ieşiră trei nave regeşti. Urmarea acestui număr neegal fu că

Scanned with CamScanner

două vase regeşti înconjurară o navă carthagineză: mai întîi îi sfărîmă vîslele de pe amîndouă laturile, apoi se urcară pe ea ostaşi înarmaţi şi după ce au aruncat şi au doborît pe apărători, au pus stăpînire pe navă. Cealaltă navă carthagineză, care se luptase cu un singur vas duşman de la egal la egal, cînd băgă de seamă că celălalt vas punic a fost capturat, nu a aşteptat să fie înconjurată de toate cele 3 vase duşmane, ci fugi înapoi la flotă. Livius, cuprins de ciudă şi de indignare, îşi îndreptă vasul său praetorian către vrăjmaşi. Cele două nave ale lui Antiochus, care înconjuraseră vasul punic, însufleţite de aceeaşi nădejde, se năpustiră asupra navei praetoriene. Livius porunci vîslaşilor să lase în apă lopeţile de pe amîndouă laturile pentru a da stabilitate vasului şi să arunce asupra vaselor duşmane ce venau cîrligele de fier, şi după ce vor face ca măsurarea să fie o luptă între pedestraşi, să-şi aducă aminte de vitejia romană: „să nu creadă că sclavii regelui sînt adevăraţi viteji. Aşa cum mai înainte două vase potrivnice au capturat fără greutate o singură navă, la fel de uşor atunci un singur vas de al nostru a scos din lupte şi a capturat cele două nave".

Pretutindeni flotele duceau lupte îndîrjite; în unele locuri pătrunseră unele în frontul celorlalte. Eumenes, care de la ariergardă sosise după începerea bătăliei, cînd băgă de seamă că aripa stîngă a vrăjmaşului a fost pusă în învălmăşeală de Livius, atacă şi el aripa dreaptă unde lupta era încă nedecisă.

XLV În chipul acesta, nu după multă vreme, vasele din rîndurile aripei stîngi ale adversarului începură să fugă. Atunci Polyxenidas, cînd văzu fără îndoială că el este biruit de vitejia ostaşilor romani, după ce întinse pînzele cele mici, se strădui să fugă făcîndu-se nevăzut; în curînd şi cei care se măsurau cu trupele lui Eumenes aproape de uscat făcură la fel. Romanii şi Eumenes îi urmăriră destul de temeinic pe duşmani, vîslind cît putură de iute, nădăjduind că vor putea răzbi coada convoiului. Cînd însă băgară de seamă că vasele uşoare ale vrăjmaşului întrec prin iuţeală cu mult pe cele romane încărcate cu provizii, şi că deci zadarnic le urmăresc, în

cele din urmă se opriră, după ce capturaseră 13 vase cu ostaşi şi cu vîslaşi, şi scufundaseră alte 10. Din rîndurile flotei romane a pierit un singur vas, cel carthaginez, care fusese înconjurat la începutul luptei de două nave vrăjmaşe. Polyxenidas nu şi-a pus capăt fugii sale pînă n-a ajuns în portul Ephes. Romanii au rămas în acea zi în locul de unde ieşise flota regelui Antiochus. În ziua următoare însă, ei căutară să-l urmărească pe vrăjmaş; cam pe la mijlocul drumului le ieşiră în întîmpinare 25 de vase rhodiene cu punţi; în fruntea acestei flote fiind Pausistratus. Unindu-se cu acesta flota îl urmări pe vrăjmaş pînă la Ephes, rînduindu-se în linie de bătaie în faţa intrării în port. Deoarece vrăjmaşii n-au făcut nici o mişcare, aceasta însemna că se declară învinşi; rhodienii şi Eumenes au fost lăsaţi să plece la vetrele lor; în schimb, romanii s-au îndreptat spre Chios şi, ocolind mai întîi portul Phoenicus din ţinutul Erythreii, după ce au aruncat ancorele în timpul nopţii, au debarcat a doua zi în insulă, ducîndu-se chiar în oraş. Acolo făcură popas vreo cîteva zile, pentru întremarea mai ales a vîslaşilor, după care trecură în Phocaea. După ce lăsară acolo patru quinquereme pentru asigurarea apărării oraşului, flota se duse la Canae, şi, pentru că iarna bătea la uşă, vasele au fost scoase pe mal, înconjurîndu-se locul cu şanţuri şi parapete.

La sfîrşitul anului s-au ţinut alegerile la Roma; cu acest prilej a fost ales L. Cornelius Scipio şi C. Laelius, toată lumea fiind cu privirile aţintite către Africanus, pentru a pune capăt războiului cu Antiochus. A doua zi au fost aleşi prateori M. Tuccius, L. Arunculeius, Cn. Fulvius, L. Aemilius, P. Junius şi C. Atinius Labeo.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXVII

Scanned with CamScanner

I Cînd L. Cornelius Scipio şi Laelius[1] şi-au luat posturile în primire, numaidecît după îndeplinirea rînduielilor religioase, în senat s-a dezbătut în primul rînd chestiunea aetolienilor. Împuterniciţii acestora au stăruit în această privinţă, deoarece armistiţiul lor era de scurtă durată[2]; ei au fost sprijiniţi şi de T. Quinctius care se întorsese atunci din Grecia la Roma. Aetolienii, ca unii care aveau mai multă nădejde în milostivirea senatului decît în dreptatea cauzei lor, s-au adresat acestuia, cu rugăminţi, căutînd ca vechile lor binefaceri să precumpănească faţă de noile neajunsuri aduse romanilor. Au fost copleşiţi de întrebările, care curgeau cu nemiluita din partea senatorilor, şi care urmăreau să facă pe aetolieni să-şi mărturisească mai degrabă vina decît să dea lămuriri. Aetolienii, primind poruncă să părăsească Curia, în senat s-a încins o aprigă dispută după ieşirea lor. Era mai puternică ura în sufletele senatorilor decît mila în privinţa situaţiei aetolienilor, deoarece romanii erau înverşunaţi nu numai ca împotriva unor vrăjmaşi neîmpăcaţi, ci şi ca împotriva unui neam neînduplecat şi cu care nu te poţi întovărăşi. După ce s-au ciocnit în păreri vreo cîteva zile, senatul a hotărît pînă la urmă nici să nu încheie pace cu ei, dar nici să nu le-o refuze. În schimb li s-au impus două condiţii: ori să lase pe seama senatului să hotărască după bunul lui plac în privinţa sortii lor, ori să plătească romanilor 1000 de talanţi şi să aibă aceiaşi prieteni şi aceiaşi duşmani. Celor care doreau să afle pentru care pricină sînt lăsaţi pe seama hotărîrii senatului, nu li s-a dat nici un răspuns

Scanned with CamScanner

precis. De aceea solii aetolieni au fost lăsaţi să plece fără a se încheia pace, dîndu-li-se poruncă să părăsească oraşul Roma în aceeaşi zi, iar Italia, în decurs de 15 zile.

După aceasta[3] s-au început dezbaterile pentru provinciile consulare. Amîndoi consulii doreau Grecia. Laelius[4] se bucura însă de mare trecere în senat. Dînsul, după ce senatul a dat consulilor poruncă fie să-şi tragă la sorţi provinciile, fie să se înţeleagă între dînşii, a declarat că ar fi mai frumos dacă s-ar lăsa această rezolvare pe seama chibzuinţei senatorilor, decît a sorţilor. Scipio, răspunzînd că el va cugeta la ceea ce trebuie să facă, a avut o convorbire cu unul din fraţii săi, şi acesta l-a povăţuit să se supună cu încredere hotărîrii senatului; de aceea Scipio aduse la cunoştinţa colegului său că el va îndeplini ce va hotărî senatul.

Deoarece această atitudine era fie cu totul nouă, fie atît de veche, încît fusese îngropată în uitare, în senat s-au iscat aprige discuţii în această privinţă; atunci Publius Scipio Africanus a declarat că dacă senatul îl va însărcina pe fratele său, Lucius Scipio cu comanda provinciei Grecia, el îl va însoţi în chip de legat[5]. Această declaraţie aprobată cu mare căldură de senatori a făcut să amuţească orice discuţie. Toată lumea dorea să se facă dovada ca să ştie dacă regele Antiochus va găsi un mai mare sprijin în Hannibal, biruit de Africanus, sau dacă poporul roman va găsi un mai puternic reazem în consulul Africanus, învingătorul, şi în legiunile romane. Aproape tot senatul a decretat lui Scipio, Grecia, iar lui Laelius, Italia.

II Apoi şi praetorii şi-au tras la sorţi provinciile. Lui L. Aurunculeius i-a căzut jurisdicţia urbană, lui Cn. Fulvius, cea peregrină, lui L. Aemilius Regillus, — flota, lui P. Julius Brutus, — Etruria, lui M. Tuccius — Apulia şi Bruttium, lui C. Atinius — Sicilia. Apoi s-au mai adăugat pentru întregirea oastei consulului căruia i se decretase Grecia, pe lîngă armata de două legiuni pe care avea să o primească de la M. Acilius[6] un surplus de 3 000 de pedestraşi şi 100 de călăreţi din rîndurile cetăţenilor ro-

Scanned with CamScanner

mani, şi încă 5 000 de pedestraşi şi 200 de călăreţi de la aliaţii cu nume latin. S-a mai adăugat ca îndată ce va ajunge la provincia sa, dacă va găsi cu cale că e în interesul republicii, să treacă cu armata în Asia. Pentru celălalt consul s-a decretat înrolarea unei noi oşti alcătuite din 2 legiuni romane şi 15 000 de pedestraşi, precum şi 600 de călăreţi din rîndurile aliaţilor cu nume latin. Quinctius Minucius a primit ordin să-şi scoată trupele din ţinutul ligurilor, — căci el anunţase în scris că acea provincie e acum pacificată — şi să le aducă în ţinutul boiilor, şi să le încredinţeze proconsulului P. Cornelius. Legiunile urbane care fuseseră recrutate în anul trecut şi care trebuiau scoase de pe teritoriul pe care romanii îl confiscaseră de la boii, după biruinţa dobîndită în război, au fost date în primire praetorului M. Tuccius împreună cu alţi 15 000 de pedestraşi aliaţi cu nume latin, plus 600 de călăreţi, care să ocupe Apulia şi Bruttium. A. Cornelius, praetorul anului trecut, care ocupase Bruttium cu oastea sa, a primit poruncă să predea lui M. Acilius legiunile trecute în Aetolia[7], în caz că acesta vrea să rămînă acolo. Dacă însă Acilius preferă să se întoarcă la Roma, atunci P. Cornelius să rămînă cu acea oaste în Aetolia. S-a mai hotărît ca C. Atinius Labeo să ia în primire de la M. Aemilius provincia Sicilia, împreună cu armata lui, şi să mai înroleze, dacă vrea, 2 000 de pedestraşi şi 100 de călăreţi pentru completare din acea provincie. Lui P. Iunius Brutus i s-a dat ordin să primească o nouă armată pentru Etruria, să înroleze o legiune romană şi 10 000 de pedestraşi aliaţi şi cu nume latin şi 400 de călăreţi, iar L. Aemilius[8] căruia îi căzuse provincia maritimă, să ia în primire de la M. Iunius, praetorul anului precedent, 20 de vase de război, împreună cu trupele navale de aliaţi; totodată să mai recruteze şi el însuşi 1 000 de marinari aliaţi şi 2 000 de pedestraşi, să plece cu aceste vase şi trupe în Asia şi să ia în primire şi flota de la C. Livius. Celor care primiseră cele două Hispanii şi Sardinia li s-a prelungit pe încă un an comanda, cu aceleaşi armate. Sicilia şi Sardinia au primit poruncă să pună la dispoziţie pentru acel an o dijmă îndoită de cereale. S-a dispus ca toate grînele din Sicilia

Scanned with CamScanner

să fie transportate la armata din Aetolia; grînele din Sardinia, să fie duse o parte la Roma, altă parte în Aetolia, tot acolo unde fuseseră duse şi cele din Sicilia.

III Pînă să plece consulii în provinciile lor, s-a hotărît ca pontificii să săvîrşească slujbele de ispăşire pentru semnele şi arătările anunţate. Templul Junonei Lucina[9] fusese aşa fel trăsnit, încît şi acoperişul şi uşile lui s-au stricat. La Puteoli a fost lovit de trăsnet, în mai multe locuri, zidul, precum şi poarta cetăţii, iar doi oameni au fost ucişi. La Nursia[10] toată lumea a băgat bine de seamă că, deşi cerul era senin, a căzut ploaie; acolo au fost răpuşi doi oameni liberi. Tusculanii au dat de veste că la ei a plouat cu pămînt, iar reatinii, că în ţinutul lor a fătat o catîrcă. Şi pentru acele minuni s-au făcut slujbe de ispăşire. Sărbătorile latine au fost din nou prăznuite, deoarece laurenţilor[11] nu li se făcuse parte din carnea vitelor jertfite care se cuvenea să li se dea. S-au săvîrşit pentru unele semne şi arătări slujbe publice, iar preoţii decemviri au statornicit căror zei să se aducă jertfe, potrivit îndrumărilor din cărţile sibylline. S-a încuviinţat şi unui număr de 10 flăcăi şi 10 fecioare, de condiţie liberă, avînd în viaţă şi pe mamă şi pe tată, să ia parte la acest sacrificiu[12]. Cu acest prilej decemvirii au jertfit animale de lapte, în vremea nopţii. P. Cornelius Africanus, înainte de a pleca în Asia, a ridicat pe Capitoliu, în faţa drumului care duce către Capitoliu[13], un arc de triumf, împodobit cu şapte statui aurite şi doi cai sculpaţi, precum şi două havuzuri de marmură în faţa acestui arc.

În cursul aceleiaşi zile, 43 de fruntaşi ai aetolienilor, între care şi Damocritus şi fratele lui, au fost aduşi la Roma escortaţi de două cohorte trimise de M. Acilius. Toţi aceşti aetolieni au fost aruncaţi în Lautumiae[14]. După aceasta consulul L. Cornelius a poruncit cohortelor să se înapoieze la armata lor. S-au înfăţişat la Roma soli din partea lui Ptolemaeus[15] şi al Cleopatrei, regele şi regina Egiptului, ca să aducă mulţumiri pentru faptul că consulul M. Acilius l-a alungat pe regele Antiochus din Grecia, şi totodată pentru a-i îndemna „să treacă în Asia. Sînt în panică nu numai toate cetăţile din Asia, ci şi cele din

Scanned with CamScanner

Syria; regii Egiptului vor fi gata să aducă la îndeplinire[16] cele ce va hotărî senatul roman". S-au adus mulţumiri acestor regi, dispunîndu-se să se dea în dar împuterniciţilor lor cîte 4 000 de aşi de fiecare.

IV După îndeplinirea a tot ceea ce trebuia să se facă la Roma, consulul a hotărît ca acele trupe pe care el le recrutase pentru completări, precum şi cele care se aflau în ţinutul Bruttium sub comanda propraetorului A. Cornelius, să se adune la Brundisium la 15 iulie. De asemenea, el a mai desemnat trei legaţi[17], pe Sex. Digitius, L. Apustius şi pe C. Fabricius Luscinus, dîndu-le însărcinarea să concentreze toate vasele de pe întreaga coastă la Brundisium. După desăvîrşirea tuturor pregătirilor, consulul părăsi Roma în ţinută de campanie. Ca la 5 000 de voluntari[18], romani şi aliaţi, care făcuseră serviciul militar sub comanda lui P. Africanus, îl întîmpinară cei dintîi pe consul, în clipa ieşirii lui din oraş, şi se înscriseră în rîndurile oastei. În vremea serbărilor appolinare[19], şi anume în a cincea zi înainte de idele lunii iulie, deşi cerul era senin, lumina s-a întunecat în plină zi, din pricină că luna venise în dreptul orbitei soarelui[20]. Aemilius Regillus, căruia îi revenise comanda trupelor navale, a plecat în aceeaşi vreme. Senatul a dat lui L. Aurunculeius însărcinarea să construiască 30 de vase quinquereme şi 20 de trireme, deoarece se zvonise că Antiochus, în urma bătăliei navale, îşi construieşte o nouă flotă cu mult mai mare.

Aetolienii[21], după ce împuterniciţii lor întorşi de la Roma au adus la cunoştinţă că nu au nici o nădejde de pace, deşi[22] întregul ţărm maritim care era cu faţa către Peloponez, fusese pustiit de achei[23], ţinînd seama mai degrabă de primejdie decît de pagube, au ocupat muntele Corax pentru ca să le taie romanilor drumul; căci ei nu se îndoiau că romanii se vor înapoia la începutul primăverii ca să împresoare Naupactus. Acilius a găsit atunci cu cale, deoarece ştia că se aşteaptă pornirea acestei acţiuni, să atace Lamia pentru că, pe de o parte, el era încredinţat că acest oraş fusese adus aproape de pieire de către Filip şi, pe de alta, că va putea fi cucerit uşor,

Scanned with CamScanner

pentru că lamienii neprevăzînd acest atac, nu se temeau cîtuşi de puţin de el.

Pentru acest scop, pornind din Elatia, îşi aşează tabăra mai întîi pe teritoriul[24] vrăjmaşilor, în apropierea rîului Spercheus; de aici porni în vremea nopţii, iar în revărsatul zorilor atacă oraşul înconjurîndu-l din toate părţile.

V Mare spaimă şi învălmăşeală s-a stîrnit în Lamia aşa cum se întîmplă într-o situaţie neprevăzută. Cu toate acestea, cine ar fi putut crede că într-o primejdie atît de neaşteptată, lamienii vor dovedi atîta străşnicie, deoarece, în vreme ce bărbaţii lor îi respingeau pe asaltatori, femeile aduceau pe ziduri tot felul de arme de aruncat, precum şi bolovani, izbutind să apere în acea zi oraşul, cu toate că fuseseră alăturate de ziduri nenumărate scări. Atunci Acilius dădu alor săi semnalul de retragere, readucîndu-şi trupele în castru cam pe la amiază. Şi după ce oamenii săi s-au întremat trupeşte cu hrană şi odihnă, înainte de a ridica adunarea, el i-a anunţat că pînă să se crape de ziuă să fie înarmaţi şi pregătiţi de atac; căci nu se vor înapoia în castru decît numai dacă vor cuceri oraşul. În aceeaşi vreme, ca şi în ajun, Acilius îi atacă pe locuitorii oraşului din mai multe puncte, şi, deoarece acestora le lipseau şi trupele şi armele, şi mai mult ca orice, bărbăţia, cuceri oraşul în răstimp de cîteva ceasuri. Acolo, după ce Acilius vîndu o parte din prăzi, iar cealaltă o împărţi ostaşilor romani, s-a ţinut un consiliu de război, consfătuindu-se ce trebuie să facă mai departe. Nici unul n-a fost de părere să se meargă la Naupactus, cîtă vreme trecătoarea spre Corax era ocupată de aetolieni. Totuşi Acilius hotărî să asalteze Amphissa, pentru ca romanii să nu lîncezească în tot anotimpul verii fără lupte, şi pentru ca nici aetolienii să nu dobîndească pacea din partea senatului roman, din pricina întîrzierii lor. De la Heraclea[25] armata romană a fost condusă acolo trecînd muntele Oeta[26]. După ce Acilius îşi rîndui tabăra în preajma zidurilor Amphissei, a căutat să asalteze oraşul nu prin atacuri din mai multe părţi, ca la Lamia, ci prin lucrări de asediu. Astfel berbecii au fost apropiaţi de ziduri în mai multe locuri în acelaşi timp, şi cînd zidurile au început să se clatine, locuitorii

Scanned with CamScanner

n-au ridicat lucrări de apărare şi nici n-au răspuns prin contraatac unor astfel de măsuri de luptă. Toate nădejdile lor se bizuiau acum numai pe arme şi pe îndrăzneală. Făcînd dese incursiuni, ei pricinuiau neajunsuri şi posturilor romane şi trupelor ocupate fie cu lucrările, fie cu mînuirea maşinilor de război.

VI Totuşi, în multe locuri, zidul Amphissei fusese dărîmat, cînd Acilius a aflat că înlocuitorul său, după ce şi-a debarcat oastea în Appolonia, vine prin Epir şi Thessalia[27]. Într-adevăr, consulul se apropia în fruntea a 13 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi. El ajunsese în golful Maliacus, şi, trimiţînd înainte crainici la Hypata ca să-i invite să predea oraşul, după ce aceştia au dat răspunsul că nu vor face nici un pas decît numai în urma dispoziţiilor primite de la adunarea obştească a aetolienilor, consulul Lucius Scipio, ca să nu lîncezească asediul Hypatei pînă la cucerirea Amphissei, trimiţîndu-l înainte pe fratele său, Africanus, îşi conduse oastea spre Amphissa. Puţin înainte însă de sosirea romanilor, locuitorii părăsiseră oraşul, căci zidurile Amphissei fuseseră golite în mare parte de apărătorii săi, şi toţi orăşenii, şi cei înarmaţi, şi cei neînarmaţi, se retrăseseră în cetăţuia pe care o socoteau de necucerit.

Consulul îşi întocmi castrul cam la 6 000 de paşi de acolo. Împuterniciţii Athenei i se înfăţişară mai întîi lui P. Scipio[28], care mergea înaintea coloanelor de marş, aşa cum s-a spus mai înainte, şi apoi consulului, ca să mijlocească în sprijinul aetolienilor. Ei au căpătat un răspuns binevoitor din partea lui Scipio Africanus, ca unul care, avînd ca ţintă Asia şi pe regele Antiochus, căuta temeiuri[29] de a părăsi în chip onorabil campania cu aetolienii. Africanus îi povăţuise pe athenieni să caute să-i convingă nu numai pe romani că pacea trebuie preferată războiul, dar chiar şi pe aetolieni. Din imboldul athenienilor s-a înfăţişat lui Scipio Africanus, la Hypata, o numeroasă solie de aetolieni. Africanus, căruia i se mai adresaseră împuterniciţii Aetoliei, le-a întărit în primul rînd prin cuvinte şi mai temeinice nădejdile de pace, atunci cînd el le-a amintit că numeroase neamuri i s-au supus lui, mai întîi din

Scanned with CamScanner

Hispania şi apoi din Africa. Faţă de toate aceste noroade, el a dat mai mari dovezi de blîndeţe şi bunăvoinţă decît de spirit războinic. Cînd se părea că totul fusese dus la bun sfîrşit, solia, ducîndu-se şi la consul, a primit din partea acestuia acelaşi răspuns de refuz ca şi din partea senatului roman. Aetolienii, în faţa acestei noi lovituri, pentru că îşi dădeau seama că n-au izbutit să obţină nimic nici prin solia aetolienilor, nici prin răspunsul binevoitor al lui Africanus, au declarat că vor să aducă la cunoştinţă concetăţenilor lor această stare de lucruri.

VII De acolo solii aetolieni s-au înapoiat la Hypata, unde sfatul lor a rămas în mare încurcătură, deoarece nu aveau de unde să dea 1 000 de talanţi, iar în cazul cînd şi-ar fi lăsat soarta la bunul plac al senatului roman, se temeau să nu abată asupra capetelor lor urgia. De aceea porunciră să se trimită aceiaşi împuterniciţi şi la consul, şi la Africanus, şi să le ceară ca, dacă romanii vor cu tot dinadinsul să le acorde pacea, şi nu numai să le-o fluture pe dinaintea ochilor, amăgind cu nădejdi deşarte pe nişte oameni năpăstuiţi, atunci, sau să le mai scadă din suma aceasta atît de împovărătoare, sau, în cazul că-şi încredinţează soarta în mîinile romanilor, să le garanteze că nu vor păţi nimic. Totuşi nici de data asta n-au reuşit să-l clintească pe consul să-şi schimbe hotărîrea, de aceea şi această solie a fost lăsată să plece fără nici un rezultat. În urma lor s-au înfăţişat athenienii. Echedemus, căpetenia acestei delegaţii, le-a dat din nou nădejdi aetolienilor dezamăgiţi de atîtea refuzuri; ei i se tînguiau, dar fără vreun folos, de soarta norodului lor. Echedemus i-a povăţuit să ceară romanilor un armistiţiu de şase luni, pentru ca în vremea asta să-şi poată trimite împuterniciţii la Roma. Amînarea nu va aduce urgii mai mari ca cele de faţă, căci mai grele ca acestea nu pot fi altele; dimpotrivă, lăsîndu-li-se la mijloc un răgaz, năpăstuirile lor de care sufereau atunci pot fi uşurate, prin multe întîmplări. Din îndemnul lui Echedemus, au fost trimişi aceiaşi soli aetolieni, după ce mai întîi au avut o întrevedere cu Scipio. Prin mijlocirea acestuia, aetolienii au obţinut din partea consulului armistiţiul pentru durata

Scanned with CamScanner

cerută. M. Acilius despresură Amphissa, şi, dînd în primire[30] consulului oastea sa, părăsi provincia. Atunci şi consulul se îndreptă din nou de la Amphissa spre Thessalia, pentru a merge în Asia, trecînd prin Macedonia şi Thracia.

Atunci Africanus îi spuse fratelui său: „Şi eu te aprob pentru calea pe care stărui s-o porneşti, numai că întreaga reuşită atîrnă de bunăvoinţa lui Filip; dacă este credincios puterii romane atunci el ne va asigura şi drumul şi aprovizionarea şi toate cele trebuincioase pentru o oaste aflată într-un lung marş. Dar dacă nu ne va mai fi credincios, nu vei mai avea destulă siguranţă, trecînd prin Macedonia. De aceea el e de părere să se caute a se cerceta mai întîi în ce ape se scaldă Filip. Simţămintele sale vor fi pe deplin descoperite dacă cel care va fi trimis îl va lua prin surprindere, înainte de a urzi ceva".

Pentru această însărcinare a fost desemna Ti. Sempronius Gracchus, pe atunci socotit un tînăr fără seamăn în ceea ce priveşte iscusinţa. Punîndu-i-se la îndemînă cai de schimb, Gracchus plecă cu o repeziciune de necrezut din Amphissa (de unde a fost trimis) şi după trei zile ajunse la Pella[31]. Regele era tocmai la ospăţ şi se cam întrecuse cu băutura. Tocmai această stare de nepăsare a înlăturat orice bănuială că ar avea intenţia să pună ceva la cale. Oaspetele a fost primit cu toată atenţia, iar a doua zi Gracchus a observat aprovizionarea pregătită din belşug pentru armata romană, podurile construite peste ape, drumurile amenajate pe unde era greu de trecut. Gracchus se înapoie cu aceiaşi iuţeală cu care mersese la ducere şi ieşi în întîmpinarea consulului la Thaumaci. De acolo oastea romană, voioasă, datorită acestor ştiri atît de sigure, şi cu nădejdi mai mari din pricină că totul era pregătit, ajunse în Macedonia. La sosire Filip i-a primit şi însoţit pe Scipioni cu regească pompă, Regele dovedi mare îndemînare şi obiceiuri alese pe care Africanus le preţui în chip deosebit ca un bărbat care era în multe privinţe ieşit din comun, totuşi sociabil, fără a aluneca în exagerări. De acolo romanii au străbătut nu numai Macedonia, dar şi Thracia, şi au ajuns la Hellespont, totul fiind pregătit cu de-amănuntul de Filip.

Scanned with CamScanner

VIII Antiochus[32], după bătălia navală de la Corcyra, având timp toată iarna pentru preparativele terestre şi maritime, cea mai mare grijă a depus-o mai ales pentru refacerea flotei, ca să nu-i fie luată întreaga stăpînire a mării. Îi venea în minte şi faptul că el fusese învins de romani, fără ca rhodienii să fi participat alături de ei la luptă, şi că dacă flota rhodiană va lua parte alături de romani la bătălie, el va avea nevoie de un şi mai mare număr de vase, pentru a fi deopotrivă cu flota duşmanului, şi prin forţe, şi prin tonaj. De aceea, Anthiochus trimisese şi pe Hannibal în Syria, pentru a aduce vasele fenicienilor, iar lui Polyxenidas îi porunci ca în aceeaşi măsură în care nu izbutise să obţină biruinţa, să se străduiască să refacă acele vase care îi mai rămăseseră şi să pregătească altele.

Antiochus iernă în Phryghia, cerînd ajutoare din toate părţile. El trimisese după sprijin chiar şi în Gallo-grecia. Pe acea vreme gallo-grecii erau mult mai războinici, căci mai păstrau în firea lor îndrăzneala şi avîntul strămoşilor lor galli, însuşiri pe care nu le pierduseră încă. Fiul său, Seleucus, îl lăsase în Aeolida, în fruntea unei oşti, pentru a ţine în frîu oraşele maritime pe care se străduiau să le rupă de Antiochus: Eumenes[33] dinspre Pergamon şi romanii, dinspre Phocaea şi Erythrae[34]. Flota romană, aşa cum am spus mai sus, ierna la Canae. Cam pe la mijlocul iernii, sosi acolo şi regele Eumenes cu 20 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi. Acesta, informînd pe Livius că se poate pune mîna pe o uriaşă pradă în ţinutul duşmanilor, din jurul Thyatirei[35], stărui pe lîngă Livius şi îl convinse să trimită împreună cu dînsul 5 000 de ostaşi. Trupele trimise se înapoiară după cîteva zile cu uriaşe prăzi.

IX În acest răstimp[36] a izbucnit în Phocaea o răscoală aţîţată de cîţiva partizani ai lui Anthiocus, care căutau să atragă mulţimea de partea acestuia. Locuitorii Phocaei[37] erau împovăraţi atît de faptul că flota romană iernase la ei, cît şi de obligaţia de a da 500 de toge şi 500 de tunici; pe deasupra era şi o lipsă mare de cereale; chiar pentru acest motiv flota şi garnizoana romană plecaseră de acolo. Atunci, într-adevăr, partizanii lui Antiochus, văzîndu-se scăpaţi de orice teamă, au căutat să

atragă mulţimea de partea lui Antiochus, şi deşi senatul şi aristocraţii erau de părere să se păstreze mai departe alianţa cu romanii, totuşi aţîţătorii la trădare au avut mai multă trecere în faţa mulţimii.

Rhodienii cu cît întîrziaseră în vara trecută de la bătălie, cu atît acum s-au străduit să trimită mai devreme de echinocţiul de primăvară pe acelaşi Pausistratus ca comandant al flotei alcătuite din 36 de vase. Acum Livius se îndrepta de la Canae spre Hellespont în fruntea a 30 de trireme şi şapte quadrireme, pe care le adusese Eumenes cu sine, ca să pregătească cele trebuincioase în vederea trecerii oştirii care se credea că va veni pe uscat. Mai întîi el îşi îndreptă flota spre portul ce purta numele de „Portul acheilor"; de acolo porni în jos, către Ilium, şi după ce aduse jertfe Minervei ascultă cu toată bunăvoinţa soliile trimise de cetăţile învecinate. Elaeus[38], Dardanus[39] şi Rhoeteum[40], care s-au închinat romanilor; de acolo porni pe mare către strîmtorile Hellespontului[41], şi după ce lăsă 10 vase să supravegheze Abydos, cu restul flotei trecu în Europa, pentru a împresura Sestus. Cînd ajunse cu trupele lîngă zidurile oraşului, le ieşiră în întîmpinare, la poarta cetăţii, un alai de preoţi (galli) ai Cybelei[42], fanatici, înveşmîntaţi în odăjdiile lor; aceştia le atrag luarea aminte romanilor, că ei, slujitorii mamei tuturor zeilor, vin din porunca ei ca să-i roage pe romani să cruţe zidurile oraşului. Nici unuia dintre aceşti preoţi nu i s-a pricinuit vreun neajuns. În urma lor, întregul senat, împreună cu mai marii cetăţii, li se înfăţişează romanilor spre a preda oraşul.

De acolo flota romană a trecut la Abydos. După ce s-a încercat prin mai multe întrevederi să se atragă populaţia de partea romanilor, necăpătîndu-se un răspuns mulţumitor, începură să facă pregătiri pentru împresurarea oraşului.

X. În vreme ce se petreceau acestea în Hellespont, Polyxenidas, comandantul flotei regelui — un rhodian exilat — cînd află că flota compatrioţilor săi a pornit din patrie, şi că comandantul ei, Pausistratus[43], a rostit în adunări cuvinte semeţe şi jignitoare la adresa sa, se înverşună atît de aprig împotriva lui, încît zi şi noapte îşi

Scanned with CamScanner

frămîntă mintea cum să-i plătească prin fapte pentru vorbele lui atît de trufaşe. De aceea trimise un om de al său, cunoscut acestuia, care să-i spună că „dînsul îi va fi de mare folos şi lui Pausistratus, şi patriei sale, dacă îi va îngădui să acţioneze; însă la rîndul său, Pausistratus să mijlocească ca Polyxenidas să se poată înapoia în patrie". Cînd Pausistratus uimit îl întrebă cum va fi cu putinţă aşa ceva, mijlocitorul îi ceru şi acesta îi dădu legămînt de bună-credinţă, făgăduind „că se întovărăşeşte la operaţia plănuită, şi că nu o va destăinui nimănui". După acest legămînt, mijlocitorul îi mărturisi că Polyxenidas îi va pune la dispoziţie ori întreaga flotă a regelui, ori cea mai mare parte a ei. Preţul nu va fi altul decît încuviinţarea ca Polyxenidas să se înapoieze în patrie. Însemnătatea acestui plan făcea nici să se dea deplină încredere propunerii, dar nici să fie dispreţuită. De aceea Pausistratus se duse la Panhormus[44] din ţinutul Samos pentru a judeca asupra propunerii care i se făcuse. Acolo mişunau ştafetele de la unul la altul. Totuşi, Pausistratus nu s-a încrezut pînă cînd Polyxenidas nu i-a scris cu propria lui mînă, în faţa omului de legătură al aceluia, că el va aduce la îndeplinire ceea ce a făgăduit. Scrisoarea a fost pecetluită cu sigilul său. Această chezăşie a fost o dovadă a trădării lui Polyxenidas, căci nu ar fi fost de crezut din partea unuia care se găsea în slujba regelui să-i pună la îndemînă dovezi împotriva lui însuşi, scrise chiar de mîna lui. De aceea s-a alcătuit planul prefăcutei trădări. Polyxenidas îi spuse că „el va lăsa deoparte toate pregătirile războiului: nu se va mai îngriji nici de echiparea vaselor, nici nu va mai recruta marinari destui pentru flotă; apoi sub ticluirea că va repara navele, pe unele le va trage pe uscat, iar pe altele le va trimite în porturile apropiate, şi numai pe cîteva le va reţine în larg, în faţa portului Ephes, ca să aibă ce scoate la luptă cînd împrejurarea o va cere. Pausistratus a aflat astfel cît de lăsător avea să fie Polyxenidas cu flota lui; procedă şi el la fel: trimise o parte din vasele de luptă după provizii în Halicarnas, o altă parte la Samos[45], ca el să fie gata să se apropie cînd va primi semnalul din partea trădătorului. Polyxenidas prin simularea de şiretlicuri, făcu ca Pausistratus să cadă şi mai mult în rătăcire. Astfel,

Scanned with CamScanner

Polyxenidas scoase pe mal unele vase, repară şantierele navale spre a simula că are de gînd să le tragă şi pe acestea la uscat, chemă vîslaşii din tabăra de iarnă, ducîndu-i nu la Ephes, ci, într-ascuns, la Magnesia[46].

XI Din întîmplare, unul dintre ostaşii lui Antiochus, care venise la Samos pentru treburi personale, luat drept iscoadă, a fost prins şi dus la comandantul flotei din oraşul Panhormus. La întrebările puse de acesta, ostaşul — nu se ştie dacă fie de teamă, fie pentru că dovedea totală lipsă de credinţă faţă de ai săi — îi destăinui tot ce se petrecea la Ephes: că flota stă în port bine echipată şi pregătită, că toţi vîslaşii au fost trimişi în Magnesia, la Sypilus, că foarte puţine vase au fost trase pe mal, şi că reparaţiile vaselor pe şantier sînt bine puse la adăpost împotriva oricui şi nici cînd nu s-a lucrat cu mai multă hărnicie în şantier. Pausistratus însă, prins zdravăn în iţele vicleşugurilor şi a nădejdilor deşarte, nu dădu crezare acestor vorbe. În schimb, Polyxenidas, după ce făcu toate pregătirile, chemă vîslaşii din Magnesia în timpul nopţii şi după ce îşi scoase în larg vasele care fuseseră trase pe uscat, stătu toată ziua în port, nu atît pentru a duce la capăt toate pregătirile, cît pentru că nu voia să-i fie văzută plecarea. Îndată după apusul soarelui, porni cu 70 de vase cu punţi şi, în ciuda vîntului potrivnic, ajunse, înainte de a se crăpa de ziuă, în portul Pygela. După ce, pentru aceleaşi motive, a poposit şi acolo în timpul zilei, a trecut în timpul nopţii în ţinutul învecinat al Samosului. Aici îi dădu poruncă lui Nicander, căpetenia unor piraţi, să se îndrepte cu 5 vase cu punţi spre Palinurus[47]; de acolo să-şi conducă pe uscat oamenii săi înarmaţi „pe drumul cel mai scurt cu putinţă, la Panhormus şi să cadă în spatele duşmanilor; între timp, el împărţi flota în două ca să supravegheze portul din amîndouă părţile intrării, şi se îndreptă apoi către Panhormus. La început, Pausistratus, se tulbură puţin — ca într-o situaţie neaşteptată — însă, fiind ostaş călit, îşi reveni repede în fire; încredinţat că va putea stăvili pe vrăjmaş mai degrabă pe uscat decît pe mare, îşi conduse trupele în două coloane de marş către promontoriile care, prin întrîndul lor în mare, închid în larg portul ca două

coarne; credea că va alunga uşor pe vrăjmaş cînd va fi atacat din ambele părţi. Planul său însă a fost zădărnicit de Nicander, care a apărut pe uscat. Atunci, repede, Pausistratus îşi schimbă planul şi dădu ordin tuturor oamenilor săi să se îmbarce pe vase; s-a stîrnit însă o nemaipomenită învălmăşeală între ostaşi şi marinari; deoarece se văzură înconjuraţi în acelaşi timp şi pe mare şi pe uscat, ei se năpustiră pe vase întocmai ca nişte fugari. Pausistratus crezu că singura cale de scăpare ar putea fi ieşirea forţată din port pentru ca să poată ajunge în largul mării; cînd observă că ai săi s-au îmbarcat în vase, dădu poruncă celorlalte trupe să-l urmeze, iar el, stînd în capul flotei şi vîslind din răsputeri, se îndreptă spre gura portului. Polyxenidas îi înconjură cu trei quinquereme vasul, tocmai cînd era să iasă din strîmtoare. Nava lui Pausistratus, lovită de vasele duşmane, fu spartă şi scufundată. Războinicii săi sînt covîrşiţi de grindina de lănci aruncate, şi însuşi Pausistratus căzu răpus, luptînd vitejeşte. Unele dintre vasele flotei sale au fost capturate înaintea portului, altele au fost surprinse în port, iar alte cîteva, de către Nicander, pe cînd se străduiau să se îndepărteze de ţărm. Numai 5 vase rhodiene, împreună cu alte două din Cos, izbutiră să scape, croindu-şi drum prin linia compactă de vase vrăjmaşe, vîrînd groaza în ei prin valurile de flăcări aruncate. Aceste vase purtau în faţa lor nişte oale de fier pline cu jeratic, din care ţîşneau limbi de foc, şi care erau întinse, în afara prorelor cu ajtorul unor prăjini. Nişte trireme din Eritrae[48], care veneau tocmai să le dea ajutor rhodienilor, au întîlnit aceste vase nu departe de Samos, dar băgînd de seamă că acelea fug, şi-au schimbat şi ele cursul către Hellespont, la romani.

Cam în aceeaşi vreme, Seleucus primi capitularea Phocidei, datorită trădării ostaşilor de strajă care îi deschiseseră o poartă a cetăţii. De frică, şi cetatea Cyme, precum şi alte oraşe de pe acelaşi ţărm, au trecut de partea lui.

XII În vreme[49] ce se petrec acestea în Aeolida, după ce cetatea Abydos a îndurat vreme de cîteva zile împresurarea, deoarece garnizoana regelui Antiochus îi apăra

zidurile, toţi se simţeau sleiţi de vlagă, ca urmare mai marii cetăţii, cu încuviinţarea lui Philotas, comandantul garnizoanei, începură să trateze cu Livius condiţiile predării oraşului. Lucrurile se tărăgănau, deoarece nu se înţeleseseră numai asupra unui singur punct, şi anume, dacă ostaşii regeşti vor fi lăsaţi să plece cu arme sau fără arme asupra lor. In vreme ce se duceau aceste tratative, sosi şi ştafeta cu vestea dezastrului rhodienilor, din care pricină Livius nu a mai fost stăpîn pe situaţie. Căci el, temîndu-se ca nu cumva Polyxenidas îmbătat de această izbîndă atît de strălucită, să nu-i nimicească flota care se afla la Canae, părăsi numaidecît împresurarea oraşului Abydos, precum şi supravegherea Hellespontului, şi scoase în larg vasele care fuseseră trase pe uscat la Canae. În Elaea veni şi Eumenes. Livius se îndreptă spre Phocida cu întreaga-i flotă la care alăturase şi 3 trireme din Mytilene[50]. Cînd află însă că Phocida este apărată de o puternică garnizoană regească şi că tabăra lui Seleucus nu e departe, pustii ţărmul mării şi, după ce îmbarcă cu repeziciune prăzile pe vase, mai ales cele de oameni, întîrzie numai atît cît îl ajunse din urmă şi Eumenes cu flota sa; apoi se îndreptă către Samos. Cînd rhodienii auziră de dezastrul flotei lor, mai întîi ştirea stîrni spaimă, apoi toţi au fost cuprinşi de nespusă jale: căci pe lîngă pierderea vaselor şi a ostaşilor, se irosise şi tineretul cel mai vajnic, şi mulţi nobili trecuseră de partea lui Pausistratus, care pe lîngă alte însuşiri se bucura de cea mai mare trecere în rîndurile lor. Apoi însă cînd şi-au dat seama că ei au fost victimele unei înşelătorii, şi că această urzeală a fost în primul rînd isprava unui cetăţean de-al lor, jalea s-a preschimbat în mînie. Numaidecît rhodienii au trimis 10 vase, şi după cîteva zile alte 10 vase, întreaga flotă avînd în fruntea ei pe Eudamus, despre care erau încredinţaţi că, deşi nu era deopotrivă cu Pausistratus prin însuşiri ostăşeşti, totuşi era un comandant cu atît mai prevăzător, cu cît era mai puţin avîntat.

Romanii şi regele Eumenes au făcut popas cu flota mai întîi la Erythraea[51]. Acolo au întîrziat o noapte, iar în ziua următoare au ajuns la capul Corycum, din ţinutul teienilor[52]. De acolo, voind să treacă în ţinutul învecinat

al Samosului, fără să mai aştepte revărsatul zorilor, cînd cîrmacii puteau să-şi dea seama de situaţia atmosferică, au pornit cu flota pe o vreme nesigură. În timpul călătoriei a început să bată cu tărie, dinspre miazănoapte, aquilonul, care a ridicat talazuri uriaşe asupra flotei.

XIII Polyxenidas, crezînd că duşmanul se va îndrepta către Samos pentru a se uni cu flota rhodienilor, porni din Ephes făcînd popas mai întîi la Myonnesus[53]; de acolo trecu spre insula ce se cheamă Macris[54], pentru cazul că ar putea tăbărî asupra vaselor rătăcite din flotă, în trecerea pe acolo, sau pentru a ataca la momentul potrivit coada convoiului naval. Cînd a văzut flota răzleţită de furtună, la început socoti că e nimerit prilejul de a ataca, puţin mai în urmă însă, înteţindu-se vîntul şi stîrnind valuri şi mai mari, deoarece îşi dădu seama că nu poate ajunge pînă la ei, trecu în insula Aethalia[55], pentru ca de acolo să se năpustească în ziua următoare asupra vaselor care se îndreptau din larg către Samos. O neînsemnată parte din flota romană a ajuns la căderea amurgului, într-un port părăsit din ţinutul Samosului; şi restul flotei, după ce s-a luptat toată noaptea cu talazurile, s-a grăbit să ajungă şi ea în acel port. Acolo romanii, aflînd de la ţărani că flota duşmanilor staţionează lîngă insula Aethalia, au chibzuit dacă trebuie să hotărească numaidecît dezlănţuirea bătăliei, sau să aştepte flota rhodiană Lupta s-a amînat (căci aşa s-a găsit de cuviinţă) şi romanii au trecut la Corycum de unde veniseră. Polyxenidas, după ce a stat degeaba acolo, s-a înapoiat la Ephes; atunci flota romană, văzîndu-se scăpată de vrăjmaşi, a navigat spre Samos. Tot acolo a sosit peste cîteva zile şi flota rhodienilor. Ca să fie lămurit faptul că romanii au aşteptat acolo numai sosirea flotei lor, au pornit de îndată, la Ephes, împreună, pentru ca ori să dezlănţuie bătălia navală hotărîtoare, ori să se facă dovada că potrivnicul se fereşte să dea piept cu ei şi că de frică face acestea, ceea ce ar fi avut o foarte mare însemnătate pentru moralul cetăţilor. Flota romană şi cea aliată s-au rînduit în formaţie de luptă la gura portului. Însă pentru că nu s-a ivit nici un potrivnic, flota s-a împărţit în două: o parte a rămas ancorată în rada portului, iar cealaltă, şi-a de-

Scanned with CamScanner

barcat trupele pe uscat asupra acestor unităţi care veneau încărcate cu o uriaşă pradă, provenită de pe urma pustiirii ţinutului în lung şi în lat; atacul l-a pornit Andronicus, macedoneanul, care era comandantul garnizoanei oraşului Ephes, tocmai cînd romanii se apropiau de zidurile acestei cetăţi. După ce le-a luat o mare parte din prăzi, i-a fugărit pînă la mare şi la vasele lor. În ziua următoare după ce romanii au întins duşmanului la mijlocul oraşului capcane, pentru a-i ademeni pe macedoneni să iasă dinăuntrul zidurilor, romanii au pornit încolonaţi către oraş. Andronicus bănui înşelătoria şi interzise ca cineva să iasă dintre ziduri, de aceea romanii se întoarseră la nave. Şi pentru că duşmanul fugea de luptă şi pe mare şi pe uscat, flota (aliată şi romană) se îndreptă spre Samos. De acolo praetorul trimise două nave de ale aliaţilor din Italia, precum şi alte două trireme rhodiene sub comanda lui Epicrates din Rhodos, pentru a apăra strîmtoarea Kephaleniei. Spartanul Hybrystas împreună cu tineretul din Kephalenia[56] stînjeneau navigaţia în această parte prin pirateria pe care o făceau; în felu acesta era tăiată aprovizionarea pe mare din Italia.

XIV La Pyreu, Epicrates a întîlnit pe L. Aemilius Regillus, care venea să preia comanda flotei.

Acesta aflînd de dezastrul rhodienilor, deoarece avea cu sine numai două quinquerene, îl luă cu dînsul în Asia şi pe Epicrates împreună cu patru vase. Îl mai urmară şi vasele fără punţi ale athenienilor. Ei navigară pe Marea Egee, ajungînd la Chios. Tot acolo a venit şi Timasicrates din Rhodos cu două quadrireme din Samos şi, fiind condus la Aemilius, îi spuse acestuia că el a fost trimis în sprijinul său, deoarece navele regelui Antiochus puseseră în primejdie navigaţia de-a lungul ţărmului mării, pentru vasele de transport prin desele atacuri date din Hellespont şi Abydos.

Două quadrireme au fost trimise de Livius în întîmpinarea lui Aemilius care trecea de la Chios la Samos. De asemenea şi regele Eumenes îi ieşi în cale cu două quinquereme. După ce au ajuns la Samos, Livius a luat în primire flota şi, după aducerea cuvenitelor jertfe, po-

Scanned with CamScanner

trivit ritualului, Aemilius a convocat sfatul de război. Acolo C. Livius — căci lui i s-a cerut mai întîi părerea — declară că nici unul dintre dînşii nu e în măsură să dea o povaţă mai sinceră ca acela care chibzuieşte ce trebuie să se facă, dacă se păşeşte într-o asemenea situaţie: dînsul a avut de gînd să pornească cu întreaga flotă spre Ephes, şi să ia cu sine şi vasele de transport încărcate pînă la refuz cu nisip, pe care să le scufunde la intrarea în port. Scoaterea din funcţie a portului va fi o treabă cu atît mai uşoară cu cît gura portului e şi alungită şi strîmtă, întocmai ca vadul unui rîu. În felul acesta se va izbuti să-i împiedice pe vrăjmaşi de a se folosi de navigaţie pe mare şi se va dovedi că degeaba mai au flotă.

XV Totuşi nici unul din sfat nu a fost de aceeaşi părere. Regele Eumenes a pus atunci această întrebare: „Dar ce se va întîmpla pînă la urmă, după ce va fi închisă intrarea în port prin scufundarea vaselor? Oare flota aliată, după ce se va fi scăpat de această grijă va porni de acolo pentru a da ajutor aliaţilor, şi va vîrî groaza în vrăjmaşi, sau aliaţii vor împresura mai departe portul cu întreaga lor flotă? În cazul că se vor îndepărta de acolo, cine stă la îndoială că duşmanii nu vor scoate la suprafaţă vasele scufundate, şi pentru ei nu va fi o grijă mai uşoară redeschidere a portului decît astuparea lor? Dar dacă, dimpotrivă, e nevoie să se rămînă acolo, ce interes mai au atunci să se închidă portul? Vrăjmaşul, de bunăseamă, fiind foarte bine apărat în acest port, bizuindu-se pe un oraş cît se poate de bogat, devreme ce îi oferă totul, va petrece în linişte vara: în schimb, romanii, expuşi talazurilor şi furtunilor şi unei mări deschise, fiind lipsiţi de toate cele trebuincioase, vor sta mereu de pază; de aceea vor fi mai pironiţi în loc şi mai împiedicaţi să întreprindă ceva în cazul că vor să-i ţină pe duşmani închişi acolo. Eudamus, comandantul flotei rhodiene, declară că lui nu-i e pe plac părerea lui Livius, dar nu se pronunţă ce e de făcut. Epicrates Rhodianul, în schimb, opină să se lase deoparte Ephesul pentru momentul de faţă şi să se trimită o parte din flotă în Lycia şi la Patara[57], capitala acestui neam, pentru a înoheia

cu el alianţă. Se vor culege mari foloase pentru două temeiuri: rhodienii, după ce vor fi pacificate toate neamurile din insula lor, se vor putea concentra cu toate forţele, preocupîndu-se numai de acest război întreprins împotriva lui Antiochus şi vor putea fi tăiate legăturile flotei care se pregăteşte în Lycia, aşa fel încît să nu se unească cu cea a lui Polyxenidas. Această părere a avut răsunetul cel mai puternic. Totuşi s-a găsit cu cale ca Regillus să pornească cu întreaga flotă către portul Ephes, pentru a vîrî groaza în vrăjmaşi.

XVI C. Livius a fost trimis cu două quinquereme romane şi patru quadrireme rhodiene, precum şi două vase fără punte din Smyrna în Lycia, poruncindu-i-se să se ducă mai întîi la Rhodos şi să le aducă la cunoştinţă rhodienilor hotărîrile luate în comun. Cetăţile pe lîngă care a trecut flota, şi anume Milet, Myndus, Halicarnas, Cous şi Cnidos s-au străduit din răsputeri să aducă la îndeplinirea ordinele. Cînd s-a ajuns la Rhodos, Livius le-a destăinuit în acelaşi timp în ce scop a fost trimis la ei şi le-a cerut şi lor sfatul. Cu încuviinţarea tuturor, pe lîngă flota pe care o avea sub comanda sa, mai luă cu sine şi alte trei quadrireme cu care porni spre Patara.

La început vîntul prielnic i-a împins chiar spre oraş, romanii nădăjduind că prin spaima stîrnită pe neaşteptate vor pricinui vreo tulburare în oraş. Dar, deoarece vîntul se schimbă, marea începu să se vînzolească, ridicîndu-se talazuri în toate părţile. Pînă la urmă însă, cu ajutorul vîslelor, mateloţii izbutiră să ajungă la ţărm. Însă nici în jurul acestui oraş nu exista vreun liman ferit de primejdii, şi nici la intrarea portului nu puteau ancora atît din pricina mării înfuriate, cît şi pentru că noaptea sta să cadă. Şi atunci au navigat mai departe, îndreptîndu-se către portul Pheonicus[58], făcînd un ocol în jurul zidurilor care se găsea la mai puţin de 2 000 de paşi de acolo, şi care a oferit siguranţă vaselor împotriva vitregiei mării. Numai că deasupra portului se ridicau ameninţătoare nişte stînci înalte, pe care cu repeziciune le-au şi ocupat locuitorii oraşului, luînd cu ei şi ostaşi de-ai regelui, pe care îi aveau în garnizoană. Cu toate că locurile erau neprielnice şi grele pentru debarcare, Livius trimise împo-

Scanned with CamScanner

triva acestora trupele auxiliare de issaei, precum şi un pîlc de tineri uşor înarmaţi din Smyrna. Aceştia au reuşit să ţină piept potrivnicului, cîtă vreme desfăşurau numai uşoare lupte de hărţuială, fiind atacaţi numai cu lănci, şi la început şi de puţini duşmani, fără să fie lupte în toată regula; însă, după ce au început să se scurgă din oraş trupe din ce în ce mai numeroase şi toată mulţimea se revărsa puhoi, Livius a fost cuprins de teamă ca nu cumva forţele auxiliare aliate să fie înconjurate şi să nu fie puse în primejdie dinspre uscat înseşi vasele. De aceea el îşi vîrî în luptă nu numai ostaşii, ci şi aliaţii din flotă şi mulţimea vîslaşilor înarmaţi fiecare cu ce avea la îndemînă. Dar şi atunci bătălia a fost fără sorţi de izbîndă, căci au căzut nu numai vreo cîţiva ostaşi, ci însuşi C. Apustius şi-a pierdut viaţa în învălmăşeală. Totuşi, în cele din urmă, lycienii au fost puşi pe fugă şi alungaţi pînă în oraş, şi romanii, după cîştigarea unei biruinţe sîngeroase s-au întors la nave. De acolo s-a pornit către golful Telmessicus[59], care dintr-o latură scălda Caria, dintr-alta Lycia. Renunţînd la planul de a încerca mai departe cucerirea Patarei, Livius îi lăsă pe rhodieni să plece la vetrele lor, iar el navigă de-a lungul Asiei către Grecia, pentru ca, după întîlnirea cu Scipionii, care se găseau atunci în vecinătatea Thessaliei, să treacă apoi în Italia.

XVII Aemilius, după ce a aflat că s-a renunţat la campania din Lycia şi că Livius a plecat spre Italia şi cum el însuşi se întorsese de la Ephes la Samos, alungat de o furtună, zădărnicindu-i-se orice plan, socoti ruşinos faptul că încercarea de a cuceri Patara fusese zadarnică; de aceea se hotărî să plece cu întreaga flotă şi să atace acest oraş cu cea mai mare străşnicie. Plutind în vecinătatea coastelor Miletului şi pe lîngă ţărmul aliaţilor, ajungînd în golful Bargylieticus[60], romanii debarcară lîngă Iassus. Acest oraş era ocupat de o garnizoană a regelui Antiochus. Romanii pustiiră ţinutul din jur, făcînd un cumplit prăpăd. Trimiţînd apoi oameni care să ispitească prin întrevederi simţămintele căpeteniilor şi dregătorilor, cînd aceştia au răspuns că ei n-au nici o putere, Aemilius porni să împresoare oraşul. În tabăra romană însă se aflau şi surghiuniţi din oraşul Iassus. Aceştia veniră în

număr mare şi-i rugară stăruitor pe rhodieni să nu lase să fie dat pierzării fără vreo vină oraşul lor, învecinat cu ei şi înrudit cu ei; pricina surghiunului lor e tocmai credinţa faţă de romani; locuitorii care au rămas mai departe în oraş sînt supuşi aceloraşi prigoane din partea oamenilor regelui, din pricina căruia au fost alungaţi ei din Iassus. Toţi locuitorii din Iassus nutresc un singur gînd: să scape de robia regelui Antiochus. Rhodienii au fost mişcaţi de rugile lor şi au atras de partea lor chiar pe regele Eumenes, fie aducîndu-le aminte romanilor neajunsurile lor, fie deplîngînd căderea acestui oraş; fiindu-le milă de locuitorii asupriţi de garnizoana regelui, ei i-au înduplecat pe romani să ridice împresurarea.

Plecînd de acolo, după ce fuseseră pacificate celelalte noroade, pe cînd navigau de-a lungul ţărmurilor Asiei, ajunseră la Loryma[61] — acesta e un port situat în faţa insulei Rhodos. Acolo se iscară discuţii tainice, mai întîi între tribunii militari[62], apoi vorbele ajunseră chiar la urechile lui Aemilius care era învinuit că flota este îndepărtată de Ephes, adică de locul războiului pe care trebuia să-l ducă el, lăsînd pe duşmani liberi fără teamă de pedeapsă, să încerce orice împotriva atîtor oraşe aliate din apropierea lor. Aceste vorbe l-au zdruncinat pe Aemilius. A chemat pe rhodieni, şi i-a întrebat dacă întreaga lor flotă poate staţiona în portul Patara; — răspunsul a fost că nu poate; de aceea Aemilius găsi nimerit prilejul de a renunţa la această campanie, şi se înapoie cu flota la Samos.

XVIII În aceeaşi vreme[63], Seleucus, fiul lui Antiochus, după ce şi-a ţinut pe toată durata iernii oastea în Aeolida, fie dînd ajutoare aliaţilor, fie pustiindu-le ţinuturile celor pe care nu-i putuse atrage în alianţă, hotărî să treacă hotarele regatului lui Eumenes, cîtă vreme acesta, împreună cu romanii şi rhodienii, lupta departe de ţara lui, pe ţărmul Lyciei. Mai întîi porni războiul contra Elaeii, apoi, renunţînd la asediul oraşului, devastă cu vrăjmăşie ţinutul şi-şi conduse oastea către Pergam în scop de a împresura capitala şi bastionul acestui regat. Attalus[64], lăsînd la început pîlcuri de ostaşi de pază în faţa oraşului în loc să-l înfrunte cu tot dinadinsul pe potrivnic, ducea

mai mult lupte de hărţuială împotriva lui, prin ciocniri şi incursiuni cu cavaleria şi cu trupele de armament uşor. În cele din urmă, deoarece Attalus, dîndu-şi seama că prin ciocniri fără însemnătate nu e în măsură să ţină piept forţelor duşmanului în vreo privinţă, se retrase la adăpostul zidurilor cetăţii, care începu să fie împresurată.

Cam în aceeaşi vreme pornise Antiochus din Apamea şi îşi întocmi tabăra mai întîi la Sardea, apoi nu departe de tabăra lui Seleucus, lîngă izvoarele rîului Caicus[65], avînd cu sine o uriaşă oştire alcătuită din felurite neamuri. Cea mai mare groază o stîrneau cei 4 000 de galli angajaţi ca mercenari. Antiochus îi trimise pe aceşti galli, alăturîndu-le cîteva pîlcuri de ostaşi de-ai săi, ca să pustiască în lung şi în lat ţinutul Pergamului. După ce această veste a fost adusă la Samos, Eumenes, chemat de războiul dezlănţuit împotriva patriei sale, se îndreptă mai întîi cu flota către Elaea; apoi, de acolo, cînd au fost gata de plecare cavaleria şi trupele de pedestraşi uşor înarmaţi, bizuindu-se pe sprijinul lor, înainte să facă vreo mişcare, şi să prindă de veste duşmanul, se îndreptă spre Pergam. Aici începură să se dea ciocniri uşoare prin ieşiri din oraş; de bună seamă, Eumenes şovăia să dea bătălia hotărîtoare. După cîteva zile, flota romană şi rhodiană, porniră din Samos către Elaea, ca să-i dea ajutor regelui Eumenes. După ce s-a dat de ştire lui Antiochus că aliaţii şi-au debarcat trupele la Elaea şi că atîtea flote s-au adunat într-un singur port, şi cînd tot atunci s-a auzit că consulul se află în Macedonia şi că-şi pregăteşte cele trebuincioase pentru trecerea Hellespontului, încredinţat că a venit vremea să trateze pacea, înainte de a se dezlănţui prăpădul războiului şi pe mare şi pe uscat, Antiochus ocupă o măgură oarecare în faţa Elaeii, lăsînd acolo toate trupele de pedestraşi împreună cu cavaleria — căci acolo erau şi 6 000 de călăreţi — şi coborînd către şes pînă în preajma oraşului Elaea trimise crainici la Aemilius ca să-i spună că vrea să trateze problema păcii.

XIX Aemilius, după ce îl chemă şi pe Eumenes de la Pergam şi acesta sosi, ţinu consiliul de război la care luară parte şi rhodienii. Aceştia din urmă nu priveau cu

Scanned with CamScanner

nepăsare pacea, în schimb, Eumenes declară[66] că „nu e cinstit să se vorbească despre pace în asemenea împrejurări, şi nici nu se poate pune capăt războiului, căci ce fel de condiţii de pace vom primi noi cîtă vreme ne găsim închişi între ziduri şi stăm împresuraţi? Sau de cine va fi încuviinţată această pace, dacă o vom încheia fără prezenţa consulului, sau a senatului şi fără porunca poporului roman? Aemilius, te întreb, după ce vei încheia această pace, dacă ai de gînd să te înapoiezi numaidecît în Italia îţi vei lua de aici flota şi armata? Sau ai de gînd să aştepţi ce va dispune consulul în această privinţă, ce va hotărî senatul, sau ce va porunci poporul? Prin urmare, se cuvine ca să rămîi în Asia, pentru ca iarăşi să se întoarcă trupele în tabăra de iarnă, renunţîndu-se la război, ca să se ospăteze din aprovizionarea pusă la îndemînă de aliaţi; apoi dacă aceia care au avut puterea în mînă astfel au găsit cu cale, să pornim cu toate forţele la un nou război, pe care vom fi în măsură să-l încheiem, cu vrerea zeilor, înainte de venirea iernii, dacă nu ne va slăbi avîntul, tărăgănînd mereu lucrurile". S-a impus această părere dîndu-se răspunsul lui Antiochus că nu se poate vorbi de tratative de pace pînă la sosirea consulului. Antiochus, după ce zadarnic încercă să încheie pace, pustii mai întîi ţinutul elaeţilor, apoi al Pergamului, şi lăsîndu-l acolo pe fiul său, Seleucus, se îndreptă, făcînd un cumplit prăpăd cu prilejul marşului către Adramytteum, un ţinut mănos care se mai cheamă şi cîmpia Thebei, pomenită în epopeea lui Homer. Acolo, mai mult ca în orice regiune din Asia, ostaşii regelui Antiochus s-au înfruptat din uriaşe prăzi.

Şi Aemilius şi Eumenes au sosit la Adramytteum[67] împreună cu flotele lor, ca să apere acest oraş.

XX Întîmplător, în cursul aceloraşi zile au venit la Elaea 1 000 de pedestraşi şi 100 de călăreţi din Achaia, în fruntea tuturor acestora fiind Diophanes. După debarcarea acestora de pe vase, oamenii trimişi de Attalus îi călăuziră în timpul nopţii la Pergam.

Toţi erau leaturi vechi şi ostaşi călîţi în războaie, şi însuşi comandantul lor era un ucenic al lui Philopoemen, cea mai strălucită căpetenie a tuturor grecilor din acea

vreme. Acesta a făcut un popas de două zile pentru odihna oamenilor şi a cailor, şi pentru a face o recunoaştere a posturilor vrăjmaşe, în ce condiţii şi în ce momente vin şi se retrag. Aproape de poalele măgurii pe care e aşezat oraşul, se găseau şi trupele regelui Antiochus. În felul acesta ele pustiau întregul ţinut din spatele lor, după plac, deoarece din oraş nu intervenea nimeni împotriva acestor posturi, ca să-i împrăştie măcar de departe cu lănci şi săgeţi. După ce s-au închis între ziduri din pricina fricii, trupele regelui îi priveau cu dispreţ pe împresuraţi, şi începură să fie delăsători. O mare parte dintre ei îşi ţineau caii deşeuaţi şi fără frîu. Numai puţini oameni lăsaseră cu arme de strajă; ceilalţi se împrăştiaseră pretutindeni pe tot întinsul cîmpiei; o parte dintre ei se desfătau în petreceri tinereşti, altă parte se ospătau tolăniţi la umbra pomilor, unii chiar dormind de-a binelea.

Diophanes, avînd sub ochi această privelişte văzută din înălţimea oraşului Pergam, dădu poruncă ostaşilor săi să ia armele şi să fie gata la ordinele sale. El însuşi se duse la Attalus, căruia îi spuse că plănuieşte să atace posturile duşmane. Anevoie îi încuviinţă Attalus acest plan, ca unul care-şi da seama că Diophanes avea să dea piept cu 100 de călăreţi împotriva a 600 şi cu 1 000 de pedestraşi împotriva a 4 000 de vrăjmaşi. Diophanes, ieşind pe poartă, îşi aşteptă oamenii nu departe de posturile vrăjmaşe, pîndind prilejul. Cei care se găseau în Pergam aveau convingerea că fapta acheilor e mai degrabă o nebunie, decît un act de îndrăzneală; duşmanii cînd au pornit spre ei au văzut că aceia nu fac nici un fel de mişcare, atunci nici ei nu ieşiră cîtuşi de puţin din delăsarea lor obişnuită, bătîndu-şi pe deasupra şi joc de numărul mic al acelora. Diophanes o bucată de vreme şi-a liniştit oamenii pe care îi adusese acolo ca la un spectacol. Cînd a văzut că duşmanii din nou s-au răzleţit de unitatea lor, porunci ca pedestraşii să-l urmeze cu cea mai mare iuţeală cu putinţă. Diophanes, în fruntea escadronului său de călăreţi, lăsă frîiele cailor de tot slobode, şi scoţînd totodată strigăte şi călăreţi şi de către pedestraşi, porni pe neaşteptate în iureş asupra posturilor vrăjmaşe. Nu numai oamenii s-au înspăimîntat, ci şi caii,

Scanned with CamScanner

care, rupîndu-şi ştreangurile, au stîrnit panică şi învălmăşeală în rîndurile lor. Prea puţini cai nu s-au speriat, dar şi acestora cu anevoinţă li s-au putut pune şeile şi frîiele şi au putut fi încălecaţi, deoarece acheii faţă de numărul lor, stîrniseră o groază cu mult mai mare. Apoi intrară în acţiune şi pedestraşii achei, veniţi în formaţie ordonată şi pregătiţi anume, care îi atacară pe duşmanii răsfiraţi din nepăsare şi aproape pe jumătate adormiţi. Pretutindeni potrivnicul a fost măcelărit, ori fugărit pe cîmpuri. Diophanes i-a urmărit, cîtă vreme n-au fost ameninţaţi de vreo primejdie, pe duşmanii răzleţiţi, spre marea cinste a neamului acheilor (căci de pe zidurile Pergamului priviseră lupta nu numai bărbaţii, ci chiar şi femeile). După această ispravă, Diophanes se înapoia în oraş.

XXI În ziua următoare, posturile trupelor regeşti alcătuite şi rînduite mai temeinic, îşi aşezară tabăra la o depărtare mai mare de 500 de paşi de oraş. La rîndu-le şi acheii înaintară cam în aceeaşi vreme pînă în acelaşi loc. Mai multe ceasuri în şir amîndouă taberele au stat în aşteptare, întocmai ca în vederea unui viitor atac. Cînd însă, nu mult timp după căderea amurgului, veni vremea de a se întoarce în tabără, trupele regelui, strîngîndu-şi flamurile, începură să se încoloneze cu trupele rînduite mai mult pentru a porni în marş decît pentru luptă. Diophanes a stat liniştit cîtă vreme trupele duşmane erau în văzul său, apoi s-a năpustit asupra ariergărzii potrivnice în acelaşi loc unde atacase în ajun, pricinuindu-i atîta spaimă şi învălmăşeală, încît, în vreme ce spatele trupelor duşmane era hărţuit, nici unul dintre ei n-a mai rămas locului pentru a da piept cu acheii. Intraţi în panică şi abia păstrîndu-şi ordinea formaţiilor, vrăjmaşii au fost fugăriţi pînă în tabără. Această cutezanţă a acheilor l-a silit pe Seleucus să-şi strămute tabăra din ţinutul Pergamului.

Cînd Antiochus auzi că au sosit romanii în vederea apărării oraşului Adramytteum, a renunţat la atacul acestuia, pustiindu-i în schimb ogoarele. Apoi cuceri colonia mitylinenilor, Peraea[68]. Oraşele Cotton[69], Corylenus[70], Aphrodisias[71] şi Crinne[72] au fost cucerite de el la cel

Scanned with CamScanner

dintîi asalt. De acolo regele se întoarce la Sardes, trecînd prin Tyatira.

Seleucus rămînînd pe coasta mării, în unele populaţii vîra groaza, altora le oferea ocrotire.

Flota romană împreună cu regele Eumenes şi cu rhodienii s-au înapoiat mai întîi la Mitylene, apoi la Elaea, de unde plecaseră. De acolo, îndreptîndu-se către Phocaea, şi anume spre insula ce poartă numele de Bacchium[73] (prin aşezarea ei domină oraşul Phocaea), cu toate că înainte romanii se stăpîniseră de la jefuirea templelor şi statuilor — într-adevăr această insulă era neasemuit de împodobită în această privinţă — de astă dată au pustiit-o complet, după care trecură la asaltul oraşului. După ce şi-au împărţit sectoarele de atac pe unităţi, deoarece îşi dădeau seama că oraşul nu va putea fi cucerit fără lucrări de împresurare, maşini de război şi scări cînd trupele lui Antiochus, alcătuite din 3 000 de luptători au intrat în oraş, numaidecît flota a renunţat la împresurare, înapoindu-se în insulă, fără să mai facă altceva decît să devasteze ţinutul duşmanului, din împrejurimile oraşului.

XXII S-a hotărît[74] apoi ca Eumenes să fie lăsat să plece de acolo în patria lui, pentru a face pregătirile necesare în vederea trecerii Hellespontului, în Asia, de către consul şi armata lui, iar flota romană şi cea rhodiană să se întoarcă la Samos, şi să staţioneze acolo pentru a zădărnici orice mişcare a lui Polyxenidas din Ephes. Eumenes s-a înapoiat la Elaea, iar romanii şi rhodienii la Samos. Acolo s-a stins din viaţă Marcus Aemilius, fratele praetorului. După ce a fost înmormîntat cu pompă la Rhodos, 13 vase din flota sa, o quinqueremă din Cos şi alta din Cnidia au pornit spre Rhodos pentru a lupta acolo împotriva flotei despre care mergeau zvonurile că vine din Syria. Cu două zile înainte de a sosi Eudamus cu flota sa din Samos, 13 vase rhodiene, avînd în frunte pe Pamphilis, au fost trimise împotriva aceleiaşi flote syriene; acestora li s-au alăturat şi alte patru vase însărcinate cu apărarea Cariei; această flotă a scăpat de împresurare, Daedala[75] şi alte cîteva fortăreţe din Peraea pe care le ţinea asediate trupele regelui Antiochus.

Scanned with CamScanner

S-a hotărît ca Eudamus să pornească numaidecît. Au mai fost alăturate flotei pe care o avea cu sine şi alte şase nave fără punţi. Plecînd, cu cea mai mare repeziciune cu putinţă, Eudamus ajunse din urmă vasele care porniseră mai înainte la portul numit Megistes[76]. De acolo, după ce au sosit într-un singur convoi la Phaselis[77], s-a găsit cu cale că cel mai bine e să aştepte aici duşmanul.

XXIII Phaselis se află la hotarul dintre Lycia şi Pamphylia şi se întinde mult în mare ca un promontoriu; este cel dintîi uscat ce se zăreşte de cei care plutesc din Cilicia către Rhodos şi dă putinţa să se observe din depărtare navele; mai cu seamă din această pricină a fost ales acum acest loc ca să poată sta în calea flotei vrăjmaşilor. Însă nu au avut în vedere şi clima locului care era primejdioasă şi anotimpul neprielnic — căci era pe la mijlocul verii — pe lîngă acestea, din pricina miasmelor, cu care nu erau obişnuiţi, au năpădit molimele asupra tuturora, dar mai cu seamă asupra vîslaşilor. De teama acestui flagel, flota a plecat de acolo şi, navigînd pe lîngă golful Pamphilia[78], a acostat la gurile rîului Eurymedon; aici au aflat de la aspendieni că vrăjmaşul se găseşte în preajma Sidei. Flota regelui Antiochus navigase cu multă întîrziere din pricina vînturilor etesiene[79], care bătuseră tocmai cînd trebuia să sufle zefirul. Rhodienii aveau 32 de quadrireme şi patru trireme: flota regelui Antiochus era alcătuite din 37 de nave de un tonaj mult mai mare — în rîndul cărora avea trei heptere şi patru hexere. În afară de aceasta mai aveau şi 10 trireme. Şi aceştia au aflat dintr-un post de observaţie că potrivnicul e pe aproape. Amîndouă flotele au ridicat ancora din port a doua zi, în zori, ca şi cum ar fi plănuit să dezlănţuie bătălia în acea zi; şi după ce rhodienii trecură de promontoriul de la Sida, care intră mult în mare, numaidecît au şi fost zăriţi de duşmani, şi la rîndul lor şi ei îi văzură. Aripa stîngă a frontului oastei regeşti, care era rînduită cu faţa spre mare, o comanda Hannibal, pe cea dreaptă Apollonius, unul dintre curtenii regelui. Navele se şi rînduiseră în formaţie de luptă. Rhodienii navigau într-un lung convoi. În frunte se găsea vasul comandant al lui Eudamus. Convoiul îl încheie Chariclitus;

Scanned with CamScanner

Pamphilidas comanda centrul flotei. Cînd Eudamus observă flota dușmanului rînduită în formație de luptă și gata de încăierare, se depărtă în larg și el, și de acolo porunci vaselor care îl urmau să-și rînduiască formația de atac, dar să-și păstreze ordinea. Această manevră a pricinuit la început oarecare învălmășeală. Căci Eudamus n-apucase să se depărteze prea mult în larg, pentru ca în felul acesta convoiul vaselor să se poată desfășura și în partea dinspre țărm; din pricina pripei lui prea mari, se și găsi în fața lui Hannibal numai cu cinci nave; aliații nu-l urmau deoarece primiseră ordin să alcătuiască linia de luptă; apoi pentru vasele din coada convoiului nu rămăsese destul spațiu către țărm; și în vreme ce acestea se vînzoleau încă, la aripa dreaptă lupta cu Hannibal se și încleștase.

XXIV Numai că într-o clipă strășnicia vaselor și tactica navală a rhodienilor au făcut să dispară orice teamă. Căci și vasele din capul convoiului, manevrate cu iuțeală în larg, au lăsat spațiul liber către țărm tuturor navelor care veneau după ele, și ori de cîte ori izbea cu ciocul vreun vas dușman sau îi strica prora, sau îi smulgea vîslele — sau cînd avea calea slobodă printre două vase —, trecînd cu repeziciune printre ele, se repezea asupra pupei uneia. Cumplită a fost spaima vrăjmașului, mai ales cînd o hepteră regească, atacată de un vas rhodian cu mult mai mic, a fost scufundată dintr-o singură lovitură. De aceea, fără doar și poate, aripa dreaptă a potrivnicului înclina spre fugă. În largul mării însă, Eudamus era cît se poate de strîmtorat de marele număr al vaselor lui Hannibal, deși în toate celelalte privințe era cu mult mai presus de potrivnic. Și poate că Eudamus ar fi fost înconjurat de navele dușmanului dacă nu s-ar fi grăbit să-i dea ajutor toate vasele care izbîndiseră la aripa dreaptă, atunci cînd a fost dat de pe nava praetoriană semnalul, să se adune la un loc flota, cum se obișnuiește atunci cînd aceasta e împrăștiată. Atunci și Hannibal și vasele care se găseau în jurul lui se așternu pe fugă, dar nici rhodienii nu i-au mai putut urmări din pricina vîslașilor care erau bolnavi în mare parte și istoviți. Rhodienii se întremau în larg, unde se opriseră ca să mănînce, cînd Eudamus,

Scanned with CamScanner

privind vasele dușmanilor lipsite de vîsle, avariate și remorcate de niște nave fără punți — nu scăpaseră tefere decît vreo 20 — strigă din turnul navei preatoriene: „Ridicați-vă și aruncați-vă ochii asupra acestei privelişti fără seamăn!“ Toți se ridicară și după ce priviră îndelung fuga de-a valma a vîslașilor, strigară aproape toți într-un glas să se pornească în urmărirea lor; chiar vasul lui Eudamus fusese avariat din pricina multor lovituri. El porunci lui Pamphylidas și lui Chariclitus să pornească în urmărirea adversarului, cîtă vreme socot că nu-i pîndește vreo primejdie. Și într-adevăr, i-au urmărit o bună bucată de timp. Hannibal se apropia de uscat, rhodienii însă temîndu-se ca nu cumva să-i țină pe loc pe un țărm dușman, s-au înapoiat la Eudamus, remorcînd cu anevoință pînă la Phaselis o galeră capturată care fusese lovită cu prilejul celei dintîi ciocniri. De acolo s-au întors la Rhodos; nu se arătau atît de bucuroși de biruință, pe cît se învinuiau unii pe alții că nu au scufundat sau capturat întreaga flotă a dușmanului, deși ar fi putut.

Hannibal, înfrînt într-o singură bătălie neprielnică, nu cuteza în acea împrejurare să treacă măcar de-a lungul Lyciei, cu toate că dorea să se unească cît mai curînd cu vechea flotă a regelui Antiochus. Și pentru ca să-i zădărnicească acest plan, rhodienii l-au trimis pe Chariclitus cu 20 vase rostrate la Patara și portul Megistes.

Lui Eudamus i-au dat poruncă să se înapoieze la Samos cu șapte vase, cele mai mari din flota pe care o comandase, pentru că atît cu sfatul, cît și cu trecerea de care se bucura, să-i îndemne pe romani la asediul Patarei.

XXV Mare bucurie[80] le-a adus romanilor mai întîi ștafeta cu știrea biruinței, și apoi sosirea rhodienilor; era limpede că dacă rhodienii vor scăpa de grija Patarei, vor fi în măsură să asigure navigația pe tot întinsul mării în acea regiune. Dar plecarea lui Antiochus din Sardes i-a oprit pe rhodieni să renunțe la apărarea Ioniei și Aeolidei, de teamă ca nu cumva orașele de pe coasta mării să fie cotropite de vrăjmași. Rhodienii trimiseră pe Pamphilidas cu patru vase cu punți la flota care staționa în jurul Patarei. Antiochus concentră nu numai garnizoana

Scanned with CamScanner

cetăţilor ce se găseau în jurul său, ci trimise la Prusias, regele Bithyniei, şi împuterniciţi şi scrisori, prin care îi aducea mustrări că i-a lăsat pe romani să treacă în Asia. „Romanii vin să pună stăpînire pe toate regatele, astfel încît pe întregul pămînt să nu fie decît o singură împărăţie, — aceea a romanilor. Filip şi Nabis au fost înfrînţi, el este cel de-al treilea care e atacat. După fiecare adversar doborît, vor fi izbiţi de romani, rînd pe rînd toţi vecinii acestora, întocmai ca pîrjolul care se întinde neîntrerupt. De la dînsul, romanii vor păşi în Bithynia, deoarece Eumenes[81] s-a lăsat pe bunăvoie subjugat robiei".

Aceste avertizări l-au zdruncinat pe Prusias, însă atît rîndurile scrise de Scipio, cît mai ales scrisoarea fratelui său, Africanus, i-au spulberat asemenea bănuieli. Africanus a stăruit pe lîngă Prusias să caute să cultive prietenia sa, amintindu-i în afară de neîntreruptul şi neştirbitul obicei al poporului roman şi exemplele reprezentanţilor gintei sale de a ridica în slavă pe regii popoarelor aliate, acordîndu-le toate onorurile.

„Regişorii care i s-au supus lui, au fost lăsaţi să troneze ca regi în Hispania. Pe Masinissa el nu l-a repus numai pe tronul părintesc, ci i-a dat şi regatul lui Syphax, de către care fusese alungat înainte. Masinissa a ajuns acum nu numai cel mai puternic şi fără seamăn rege din Africa, ci e deopotrivă cu oricare din regii globului pămîntesc, atît prin măreţie, cît şi prin putere. Filip şi Nabis, deşi vrăjmaşi şi biruiţi în războaie de T. Quinctius Flamininus, totuşi au fost lăsaţi pe tron. Chiar lui Filip i s-a înapoiat anul trecut tributul plătit şi i-a fost trimis înapoi şi feciorul luat ostatic, şi pe deasupra a mai primit, cu încuviinţarea comandanţilor romani, şi cîteva cetăţi dincolo de hotarul Macedoniei. De aceeaşi cinstire s-ar fi bucurat şi Nabis, dacă nu l-ar fi pierdut mai întîi nebunia sa, apoi vicleşugul aetolienilor".

Faptul care a întărit cel mai mult sufletul regelui Prusias a fost acela că a venit la el în chip de împuternicit trimis de Roma, C. Livius, care comandase ca praetor flota; acesta i-a arătat cu cît sînt mai sigure nădejdile de biruinţă dobîndite de romani decît cele ale lui Antiochus, şi cu cît va fi mai sfîntă şi mai trainică prietenia cu romanii.

Scanned with CamScanner

XXVI Antiochus[82], după ce i s-a spulberat nădejdea încheierii unei alianţe cu Prusias, a plecat din Sardea la Ephes, pentru a inspecta flota care fusese alcătuită si pregătită vreme de cîteva luni; a făcut aceasta mai mult pentru că îşi dădea seama că nu va fi în stare să înfrunte cu trupele lui de uscat armata romană şi doi comandanţi cum erau Scipionii, iar nu pentru că ar fi cîştigat o biruinţă navală sau că avea mare încredere într-o bătălie navală. În împrejurările de faţă îi răsărea un licăr de nădejde, deoarece auzise că majoritatea flotei rhodiene se afla în jurul Patarei, şi că regele Eumenes plecase cu toate vasele sale în întîmpinarea consulului spre Hellespont. Ba chiar căpătase şi mai mare curaj, după ce, datorită vicleşugului urzit, se prilejuise distrugerea flotei rhodiene la Samos. Bizuindu-se pe acest plan, îl trimise pe Polyxenidas cu flota pentru a-şi încerca cu orice chip norocul în luptă, iar el îşi conduse trupele la Notium[83]. Acest oraş al colophonilor, ce domină marea, e aşezat la o depărtare de vreo 2 000 de paşi de vechiul Colophon. Antiochus vroia să pună stăpînire pe acest oraş, de vreme ce se învecina[84] atît de mult cu Ephesul, încît nu se putea întîmpla nimic pe mare sau pe uscat care să nu fie sub ochii colophonilor, şi prin mijlocirea acestora, să nu fie numaidecît cunoscut de romani, despre care nu se îndoia că, după ce vor afla despre împresurare, îşi vor pune flota în mişcare pentru a da ajutor acestui oraş aliat. De acest prilej se va folosi Polyxenidas pentru a intra în acţiune. De aceea el purcese la asaltul oraşului prin lucrări de asediu, şi în acest scop puse de se construiră două linii paralele de împresurare pînă la mare, se apropie de zidurile Colophonului din ambele părţi cu vineiele şi cu platformele, şi cu ajutorul broaştei ţestoase şi a berbecilor. Locuitorii Colophonului, înspăimîntaţi de această năpastă, trimiseră împuterniciţi la Samos, la L. Aemilius, pentru a-l ruga pe praetor şi a-i cere prin mijlocirea lui sprijinul poporului roman. Pe Aemilius îl supăra pe de o parte şederea sa fără nici un rost la Samos atît amar de vreme, iar pe de alta el se gîndea la faptul că zadarnic îl provocase pe Polyxenidas în două rînduri ca să se măsoare cu dînsul în luptă; el socotea neserios faptul că flota lui Eumenes îl ajută pe consul ca să

Scanned with CamScanner

treacă legiunile sale în Asia, în vreme ce el e nevoit să stea ţintuit în loc, pentru a da ajutor colophonilor asediaţi, fără să ştie cum se vor sfîrşi lucrurile. Şi Eudamus, rhodianul, care îl ţinuse la Samos nelăsîndu-l să plece atunci cînd el dorea să se ducă spre Hellespont, şi totodată şi cei din jurul lui Aemilius au stăruit pe lîngă el spunîndu-i că „e cu mult mai folositor să-i scape pe aliaţi de împresurare, ori să biruie încăodată o flotă înfrîntă cîndva şi să smulgă vrăjmaşului întreaga stăpînire a mării, decît să părăsească în voia sorţii pe aliaţi, şi să predea lui Antiochus şi pe mare şi pe uscat Asia, părăsind războiul şi plecînd la Hellespont, unde e îndeajuns numai flota lui Eumenes.

XXVII Plecînd din Samos[85] pentru a căuta alte provizii, deoarece fuseseră în întregime consumate, se pregăteau să treacă la Chios. Acest ţinut era hambarul romanilor, deoarece toate vasele încărcate cu provizii trimise din Italia navigau în direcţia accea. Ocolind acest oraş, ajunge în partea cealaltă a insulei, spre miazănoapte, către Chios şi Erythrae. Pe cînd se pregătea să treacă, i se aduse la cunoştinţă praetorului, printr-o scrisoare, că din Italia au sosit mari cantităţi de cereale şi că vremea rea a întîrziat vasele încărcate cu vin. Totodată s-a dat de ştire că locuitorii din Teus[86] au dat provizii din belşug flotei lui Antiochus şi că i-au făgăduit şi 5 000 de vase cu vin. Atunci Eudamus îşi abătu deodată flota din drumul ei, îndreptîndu-se către Teus, fie ca să pună mîna pe proviziile pregătite pentru potrivnicii săi, pe care teniia aveau să i le dea de bunăvoie, fie să-i trateze ca pe vrăjmaşi. După ce flota îşi îndreptă prorele către uscat, cam 15 vase duşmane apărură pe lîngă Myonnesus[87] pe care praetorul, încredinţat la început că fac parte din flota regelui, hotărî să le urmărească. Apoi însă şi-a dat seama că erau nişte nave repezi şi nişte bărci de ale piraţilor. Aceştia, după ce au jefuit coastele mării, pe cînd se întorceau încărcaţi cu tot felul de prăzi, văzînd din larg flota aliată, s-au aşternut pe fugă. Cu vasele lor iuţi, anume construite pentru asemenea scopuri, piraţii au navigat mai repede, şi în afară de aceasta erau şi mai aproape de ţărm. De aceea, înainte de a se apropia flota

Scanned with CamScanner

aliată de ei, piraţii şi-au găsit refugiul la Myonnesus, unde praetorul le urmări vasele fără să cunoască poziţiile, încredinţat că va fi în măsură să le scoată din port. Capul Myonnesus se găseşte între Teus şi Samos. El se înfăţişează ca un deal, cu un vîrf ascuţit şi la poale avînd baza destul de largă; dinspre continent duc într-acolo nişte poteci înguste, pe cînd dinspre mare îl închid nişte stînci roase de valuri, aşa fel încît în unele locuri aceste stînci se înalţă din mare mai sus decît vasele care staţionează în rada portului. Flota aliată nu s-a încumetat să se apropie de stînci, pentru ca nu cumva, din pricina lăncilor aruncate, să fie sub loviturile piraţilor care şedeau deasupra stîncilor. În cele din urmă, la căderea amurgului, după ce au renunţat la această încercare zadarnică, a doua zi s-au apropiat de Teus şi au ancorat în portul numit de ei Geraesticus, care se află în spatele oraşului; apoi praetorul îşi trimise trupele să facă prădăciuni în ţinutul din împrejurimile oraşului.

XXVIII Locuitorii din Teus, deoarece devastările se produceau sub ochii lor, trimiseră la romani solii de pace cu văluri de lînă pe cap şi cu ramuri de măslin. În vreme ce aceştia îi dezvinovăţiră pe cetăţenii lor de orice acţiune şi orice vorbă vrăjmaşă faţă de romani, praetorul îi acuză că ei au ajutat flota duşmanilor, dîndu-le tot felul de provizii, aducîndu-le aminte şi de cantitatea de vin pe care o făgăduiseră lui Polyxenidas; le declară însă că „dacă vor da şi flotei romane aceleaşi cantităţi, el va chema înapoi ostaşii duşi după prădăciuni, dacă nu, atunci va trata pe locuitorii din Teus ca pe duşmani". Cînd solii lor s-au înapoiat cu acest răspuns atît de groaznic, norodul a fost chemat de mai marii lor la adunare, ca să chibzuiască ce e de făcut. Din întîmplare, în aceeaşi zi, Polixenidas, plecînd cu flota regelui din Colophon, a aflat că romanii au plecat din Samos, şi că, după ce au urmărit pe piraţi pînă la Myonnesus, pradă acum ţinutul Teus şi că vasele romane staţionează în port; atunci el aruncă ancorele flotei sale în faţa promontoriului Myonnesus, într-un port al insulei, ferit de vedere, căreia marinarii îi dăduseră numele de Macris. De-acolo, făcînd recunoaşteri apropiate ca să-şi dea seama ce face duşmanul,

Scanned with CamScanner

la început nutrea mari nădejdi că aşa cum a izbîndit asupra flotei rhodienilor la Samos, cînd o înconjurase la intrarea îngustă a portului, la fel va izbuti să învingă şi flota romană. Într-adevăr, natura acelui port se asemuia cu a celuilalt. Din pricină că promontoriile înaintează deopotrivă în mare şi se apropie atît de mult unul de altul ele închid astfel portul, încît cu anevoinţă pot ieşi de acolo două vase în acelaşi timp. Polyxenidas plănuia să ocupe gurile portului în timpul nopţii şi în vreme ce 10 vase urmau să staţioneze lîngă promontorii, avînd misiunea de a ataca din ambele aripi flancurile vaselor care ieşeau din port, avea să-şi debarce trupele de pe restul flotei pe ţărm, cum procedase şi la Panhormus, pentru a tăbărî asupra potrivnicului şi dinspre mare şi dinspre uscat.

Într-adevăr, acest plan i-ar fi izbutit de minune dacă, după ce teienii au făgăduit că vor îndeplini poruncile praetorului, romanii n-ar fi găsit cu cale că e potrivit să treacă flota şi să încarce proviziile din portul din faţa oraşului. Se spune că şi Eudamus i-ar fi dezvăluit praetorului neajunsurile celuilalt port atunci cînd, întîmplător, două vase şi-au frînt vîslele la intrarea atît de îngustă a portului. Între alte temeiuri şi acesta a fost unul care l-a împins pe praetor să-şi ia de acolo flota cît şi faptul că îl pîndeau primejdii şi dinspre uscat, deoarece Antiochus îşi rînduise tabăra nu departe de acolo.

XXIX După ce flota a intrat în portul oraşului, nedîndu-şi seama de întreaga situaţie, ostaşii şi mateloţii au debarcat pentru a împărţi proviziile, şi mai ales vinul de pe vase, cînd, din întîmplare, cam pe la amiază, un ţăran oarecare adus în faţa praetorului îi dă de ştire că „de două zile o altă flotă staţionează lîngă insula Macris, şi că cu puţină vreme mai înainte au fost văzute cîteva vase, ca şi cum ar fi fost gata a se pune în mişcare". Praetorul, îngrijorat de această situaţie neprevăzută, porunci trîmbiţaşilor să sune goarna, pentru ca ostaşii care se răspîndiseră pe ţărm să se întoarcă; apoi îi trimise pe tribunii militari în oraş, pentru a aduna oştenii şi marinarii pe vase. Începu atunci o vînzoleală, de parcă ar fi fost vorba de un pîrjol neaşteptat, sau de cuce-

Scanned with CamScanner

rirea oraşului; în vreme ce unii alergau prin oraş pentru a-şi chema înapoi tovarăşii de arme, alţii se îndreptau spre nave, venind în goană din oraş. Din pricina strigătelor nesigure şi de tot felul, care astupau cu larma lor însuşi glasul trîmbiţelor, la început s-au cam învălmăşit ordinele date, în cele din urmă însă toată lumea s-a îmbarcat cu repeziciune pe vase. Din pricina învălmăşelii cu anevoinţă şi-a putut recunoaşte fiecare vasul său şi s-a putut duce la el; s-ar fi stîrnit mare panică, pîndindu-i primejdiile şi pe mare şi pe uscat, dacă Aemilius, după ce căpitanii de vase şi-au luat fiecare nava în primire, n-ar fi ieşit cel dintîi cu vasul praetorian din port, în larg, dacă n-ar fi rînduit fiecare vas cum sosea, în formaţie de luptă, şi dacă Eudamus n-ar fi continuat să stea în preajma ţărmului cu flota rhodiană pentru ca toată lumea să se îmbarce în ordine, şi pentru ca fiecare vas să iasă în larg îndată ce era gata. În chipul acesta vasele s-au desfăşurat în ordine, întocmindu-se prima linie de bătaie sub ochii praetorului, iar ariergarda fiind încheiată de rhodieni. După ce flota s-a rînduit pentru atac, a ieşit în larg, ca şi cum ar fi observat vasele regelui. Vasele aliaţilor se găseau între Myonnesus şi promontoriul Corycus, cînd l-au zărit pe vrăjmaş. Flota lui Antiochus sosind într-un lung convoi cu vasele rînduite pe două şiruri, şi-a desfăşurat frontul către aripa stîngă, aşa fel încît să poată învălui şi înconjura aripa dreaptă a romanilor. Cînd Eudamus care încheia convoiul văzu aceasta, dîndu-şi seama că romanii nu sînt în măsură să întocmească un front egal, şi prin urmare, aripa lor dreaptă e în primejdie să fie întoarsă, porni cu mare iuţeală cu vasele sale; într-adevăr, navele rhodienilor erau cele mai repezi din întreaga flotă; el a făcut ca aripa dreaptă romană să fie deopotrivă de tare cu acea a duşmanului; apoi îşi îndreptă vasul asupra navei-comandant pe care se găsea Polyxenidas.

XXX Bătălia era pornită în toate părţile, cu toate forţele navale şi în acelaşi timp. La romani luptau 80 de vase, dintre care 22 erau ale rhodienilor. Flota duşmanului număra 89 de nave. Din vasele cu tonaj mai mare ei aveau trei hexere şi două heptere. Prin trăinicia vaselor

Scanned with CamScanner

şi prin vetejia lor, ostaşii romani întreceau cu mult trupele flotei regeşti; rhodienii, în schimb, erau mai presus de toţi şi prin arta manevrării vaselor, şi prin destoinicia vîslaşilor.

Ceea ce a stîrnit cea mai mare groază în rîndurile vrăjmaşilor a fost faptul că vasele rhodiene purtau înaintea lor focuri şi după cum acesta a fost singurul mijloc care adusese salvarea rhodienilor înconjuraţi de potrivnic la Panhormus, la fel şi în aceste împrejurări a contribuit la biruinţă în cel mai înalt grad. Căci de teama focului vrăjmaşului, navele regeşti se ferau să nu se ciocnească cu prorele şi le cîrmeau în lături, dar nici ele nu puteau la rîndu-le lovi pe duşman cu ciocul; ba, cîrmind într-o parte, ele se expuneau loviturilor date în coastă; şi dacă totuşi vreo navă duşmană se avînta spre vasele rhodienilor, aceasta era cuprinsă de flăcările aruncate, şi duşmanii erau mai îngroziţi de foc, decît de luptă. Totuşi ca de obicei, ceea ce a precumpănit mai mult ca orice în această bătălie navală a fost vitejia ostaşilor. Căci romanii, după ce au străpuns centrul frontului duşman, învăluind pe la spate flota regelui, s-au năpustit asupra vaselor duşmane care se încăieraseră cu rhodienii, şi în foarte scurt timp şi navele din centrul frontului lui Antiochus şi vasele duşmane înconjurate la flancul stîng, au fost scufundate. Flancul drept al vrăjmaşilor, deşi nu suferise pierderi, era înspăimîntat mai mult de înfrîngerea tovarăşilor lor decît de primejdiile lui. Dar cînd aceştia văzură că celelalte vase au fost înconjurate şi că nava comandant a lui Polyxenidas, părăsindu-şi tovarăşii de luptă, îşi înalţă şi ea deodată pînzele (tocmai atunci începuse să bată un vînt prielnic cu direcţia către Ephes), atunci şi restul flotei se aşternu pe fugă, după ce pierdu în acea bătălie 42[88] de vase, dintre care 13 căzură în mîna potrivnicului; celorlalte li se dădură foc sau fură scufundate. Două nave romane au fost avariate, alte vreo cîteva şi un vas rhodian capturat, datorită unei întîmplări vrednice de pomenit, căci, după ce izbise cu ciocul o navă sidoniană, ancora acesteia, din pricina loviturii, se desprinse de pe vas, şi cu dintele încîrligat aruncat înainte ca o gheară de fier, se înfipse în prora celeilalte; în vreme ce în toiul învălmăşelii se străduiau să o smulgă

Scanned with CamScanner

din mîinile vrăjmaşului şi trăgeau odgonul ancorei, acesta se încurcă printre vîsle şi le frînse pe una din laturile vasului. Astfel, nava rhodiană, lipită de nava de care se agăţase cu prilejul izbiturii, a fost capturată de duşman.

În felul acesta s-a desfăşurat bătălia navală de la Myonnesus.

XXXI Antiochus[89], îngrozit de această situaţie, deoarece — luîndu-i-se stăpînirea mării — era încredinţat că nu va fi în stare să-şi apere posesiunile îndepărtate, porunci să fie retrasă garnizoana sa din Lysimachia[90], ca să nu fie nimicită acolo de romani; însă, cum au dovedit-o în urmă, împrejurările, planul a fost nefericit. Căci nu numai că era uşor să apere Lysimachia împotriva celui dintîi atac roman, dar chiar să îndure greutăţile unei împresurări vreme de o iarnă întreagă şi să facă pe asediaţi să ajungă la cea mai grea strîmtoare din pricina lipsurilor, ca să cîştige timp, şi să caute să obţină pacea, ori de cîte ori se iveşte prilejul. Antiochus lăsă, în urma bătăliei navale, pe seama vrăjmaşului nu numai Lysimachia, ci renunţă şi la împresurarea Colophonului, şi se retrase la Sardes; de acolo trimise împuterniciţi la Cappadocia, la Ariarathes[91], ca să facă rost de ajutoare, precum şi la orice alt norod, de unde putea primi vreun sprijin armat, cu unicul scop de a desfăşura lupta pe uscat.

Regillus Aemilius a pornit — după biruinţa navală — la Ephes, unde, după ce şi-a rînduit flota în faţa portului, l-a făcut pe vrăjmaş să mărturisească că, în sfîrşit, a renunţat la stăpînirea mării, şi de acolo navighează către Chios, unde se mai îndreptase cînd ridicase ancora din Samos, înaintea desfăşurării bătăliei navale. După ce-şi repară acolo vasele avariate în timpul bătăliei, îl trimise pe Aemilius Scaurus cu 30 de vase la Hellespont, pentru a trece armata, şi ordonă rhodienilor să se înapoieze în patrie cu o parte din prăzi şi cu flota împodobită cu trofeele navale capturate. Rhodienii au depus tot zelul cînd s-au dus să sprijine trecerea oastei consulului, şi după ce s-au achitat de această însărcinare, în cele din urmă, s-au întors la Rhodos. Flota romană a trecut de la Chios în Phocaea[92]. Acest oraş e aşezat în colţul cel mai îndepărtat al golfului mării şi are o formă

Scanned with CamScanner

alungită. Zidul oraşului se întinde pe o lungime de 2 500 de paşi; cele două capete ale zidurilor se împreună alcătuind un unghi, căruia locuitorii i-au dat numele de Lamptera. În acel loc înălţimea e de 1 200 paşi; de acolo o limbă de uscat, lungă de 1 000 de paşi, înaintează pînă în mare; acolo unde limba de pămînt se leagă de uscat printr-o fîşie de pămînt îngustă, se aflau de o parte şi de alta două porturi care sînt cît se poate de adăpostite şi orientate către amîndouă regiunile. Portului cu faţa orientată către miazăzi locuitorii i-au dat numele de Naustathmon[93], deoarece primeşte în radă un număr foarte mare de vase. Celălalt port e în apropiere de Lamptera.

XXXII După ce flota romană a pus stăpînire pe aceste două porturi atît de bine adăpostite, înainte de a asalta zidurile cu ajutorul scărilor sau a lucrărilor de împresurare, praetorul a fost de părere să ispitească simţămintele fruntaşilor cetăţii prin trimiterea unor soli. Cînd i-a văzut însă cît sînt de îndărătnici, romanii au atacat oraşul din două locuri în acelaşi timp. O parte din oraş avea puţine locuinţe, în schimb, o bună suprafaţă era ocupată de templele zeilor. Alăturînd un berbec, începu să izbească şi să năruie mai întîi zidurile. Apoi, cînd mulţimea locuitorilor se năpusti ca să apere locul, berbecu a fost alăturat şi de cealaltă parte a oraşului: acum, în amîndouă părţile, zidurile au fost năruite. O dată cu prăbuşirea lor, o parte dintre romani porniră în iureş prin golul dărîmăturilor, alţii încearcă cu ajutorul scărilor să sară peste ziduri, însă locuitorii oraşului se împotriviră cu atîta îndîrjire, încît se vedea limpede că ei se bizuiau mai mult pe arme şi pe vitejie, decît pe ziduri. De aceea praetorul, ca să nu-şi primejduiască ostaşii, a poruncit să sune retragerea, ca nu cumva să-şi expună ostaşii în faţa unor oameni parcă scoşi din minţi de deznădejde şi furie. Curmînd lupta, nici măcar atunci apărătorii cetăţii nu se aşternură pe odihnă, ci toţi din toate părţile alergară să astupe şi să fortifice zidurile dărîmate la pămînt. Tocmai cînd orăşenii erau ocupaţi cu aceste lucrări, se înfăţişă la ei Q. Antonius, trimis de praetor, care, dojenindu-i pentru îndărătnicia lor, le arătă că „romanii vor avea o mai mare grijă ca să nu se continue

lupta pînă la nimicirea oraşului. Dacă vor să renunţe la această sminteală, le va îngădui să se predea cu aceeaşi condiţie cu care se supuseseră mai înainte lui C. Livius". Cînd au auzit această propunere au cerut răgaz cinci zile să chibzuiască. Între timp au încercat să vadă dacă nu sînt cumva nădejdi de ajutor din partea lui Antiochus, dar îndată ce împuterniciţii lor trimişi la rege au adus rezultatul că nu pot căpăta nici un sprijin de la el, au deschis porţile cetăţii cu asigurarea că nu vor îndura nici un act de vrăjmăşie din partea romanilor. În vreme ce unităţile romane intrau în oraş, deoarece praetorul declarase că el vrea să-i ierte pe cei ce s-au supus de bunăvoie, au izbucnit strigăte de la toate trupele că „e o împovărătoare ruşine pentru romani ca phocaeenii, care niciodată n-au fost aliaţi credincioşi, ci întotdeauna vrăjmaşi înverşunaţi, să-şi bată joc de romani, fără să-şi primească osînda". Datorită acestor cuvinte grăite, romanii se răspîndesc pretutindeni pentru a jefui oraşul, de parcă praetorul ar fi dat vreun semnal în această privinţă. La început, Aemilius se împotrivi şi-i chemă pe ostaşi înapoi, spunîndu-le: „numai oraşele cucerite sînt prădate, nu şi cele ce s-au supus; în asemenea împrejurări cel care hotărăşte e comandantul, nu ostaşii". Dar cînd praetorul şi-a dat seama că înverşunarea şi lăcomia sînt mai puternice decît ordinele sale, trimiţînd crainici în tot oraşul, porunci ca toţi oamenii liberi să se adune în for, ca să nu li se aducă vreo vătămare. Praetorul şi-a ţinut cuvîntul faţă de toţi care şi-au încredinţat soarta în mîinile sale. El le-a înapoiat acestora oraşul şi ogoarele, şi le-a lăsat legile lor, şi pentru că iarna bătea la uşă, alese porturile Phocaeli pentru iernarea flotei.

XXXIII Cam în aceeaşi vreme[94] i se aduse la cunoştinţă consulului, pe cînd trecea hotarele ţinuturilor aeniilor şi maroniţilor[95], că flota lui Antiochus a fost biruită la Myonnesus şi Lysimachia a fost părăsită de garnizoana regelui. Faptul acesta a stîrnit o bucurie cu mult mai mare decît biruinţa pe mare; şi după ce romanii au ajuns acolo, au găsit oraşul încărcat cu tot felul de provizii, de parcă fuseseră anume pregătite pentru sosirea armatei romane, deşi ei îşi închipuiseră că aveau să îndure cele

Scanned with CamScanner

mai grozave lipsuri şi sforţări, cu prilejul împresurării acestui oraş.

În Lysimachia oastea romană îşi întocmi un castru stativ numai pentru cîteva zile, pînă să sosească carele cu poveri şi bolnavii care fuseseră lăsaţi pretutindeni prin toate fortăreţele Thraciei, istoviţi de boli şi de calea atît de lungă. După sosirea tuturor, oastea porni din nou la drum[96], ajungînd la Hellespont prin Chersones[97]. Pentru că acolo se făcuseră toate pregătirile în vederea trecerii, prin grija regelui Eumenes, oastea romană trecu marea fără s-o oprească nimeni, ca prin nişte ţinuturi prietene; celelalte vase romane ajunseră prin alte locuri la ţărm fără vreun neajuns. Într-adevăr, acest fapt a făcut să crească şi mai mult curajul romanilor, deoarece îşi dădeau seama că li s-a dat putinţa să treacă acum în Asia, deşi fuseseră încredinţaţi că această acţiune se va desfăşura printr-o mare bătălie. Apoi oastea romană îşi rîndui castrul stativ cîtăva vreme la Hellespont, deoarece se întîmplaseră să cadă tocmai acele zile în care scuturile sacre erau purtate în procesiune prin Roma, şi cînd era oprit să porneşti la drum. Această interdicţie religioasă l-a făcut şi pe P. Scipio Africanus să se despartă de armata sa, cu atît mai mult cu cît dînsul făcea parte din colegiul preoţilor sali. Armata a aşteptat ca Scipio să o ajungă din urmă.

XXXIV Din întîmplare[98], în cursul acelor zile a sosit în castrul roman Heraclides din Byzanţ, ca împuternicit al lui Antiochus, aducînd propuneri de pace; întîrzierea şi pregetul romanilor au dat prilej regelui să nădăjduiască în obţinerea păcii, deoarece el crezuse că romanii îndată ce vor pune piciorul în Asia, vor porni către tabăra sa într-un marş nebunesc. Totuşi el a hotărît ca trimisul său să se înfăţişeze mai întîi lui Scipio Africanus şi apoi consulului; aşa primise acesta însărcinare din partea lui Antiochus. Regele îşi pusese cea mai mare nădejde în Africanus datorită faptului că mărinimia sufletească şi slava acestuia, care îi făuriseră un foarte mare renume, erau îndeobşte cunoscute tuturor noroadelor, de vreme ce fusese biruitor în Hispania şi apoi în Africa, precum şi mai ales datorită faptului că fiul său se afla prizo-

Scanned with CamScanner

nier în mîna lui. Istoricii nu prea dau lămuriri precise, ca în foarte multe alte împrejurări, unde, cînd, şi cu ce prilej a căzut prizonier fiul lui Scipio. Unii scriu că acesta a fost înconjurat de flota regelui la începutul războiului, pe cînd se îndrepta de la Chalcis la Oreum[99], alţi istorici spun că acesta, după ce efectuase trecerea în Asia, a fost trimis în fruntea unui escadron de călăreţi fregellani să facă o recunoaştere înspre tabăra lui Antiochus, şi pe cînd vroia să se retragă din calea cavaleriei duşmane care-i ieşise în întîmpinare, în învălmăşeala iscată a fost trîntit de pe cal şi a fost prins împreună cu alţi doi călăreţi romani, şi în felul acesta a fost adus în faţa regelui. Se ştie bine numai acest fapt că dacă ar fi dăinuit pacea între romani şi Antiochus şi dacă regele, în particular, ar fi întreţinut legături de ospitalitate cu Scipionii, tînărul fiu[100] al lui Africanus n-ar fi fost tratat cu mai multă bunăvoinţă şi cu mai mare atenţie, decît i s-a arătat. Pentru aceste temeiuri, după ce solii lui Antiochus au aşteptat sosirea[101] lui Scipio Africanus, Heraclides s-a înfăţişat consulului, cerîndu-i să dea ascultare însărcinărilor sale.

XXXV Într-o numeroasă consfătuire s-a dat ascultare cuvintelor împuternicitului lui Antiochus. Acesta a grăit următoarele: „Măcar că au fost zadarnic trimise înainte multe solii în vederea păcii şi dintr-o parte şi dintr-alta, este încredinţat acum că va dobîndi ceea ce solii dinaintea lui n-au obţinut. De bunăseamă, s-au întîmpinat mari greutăţi cu prilejul acelor tratative, cînd a fost vorba de Smyrna, de Lampsacus, de Alexandria Troas[102] şi de Lysimachia din Europa. Iată însă că Antiochus a cedat de rîndul acesta Lysimachia, ca să nu mai fie învinuit că mai stăpîneşte ceva în Europa, mai mult, regele e gata să renunţe la stăpînirea altor cetăţi care mai sînt în puterea lui şi să le predea romanilor pe acelea în privinţa cărora romanii pretind că au trecut de partea lor. Antiochus va plăti poporului roman jumătatea din cheltuielile făcute pentru acest război".

Acestea au fost condiţiile de pace propuse de Heraclides. În restul cuvîntării el le-a atras atenţia romanilor „să se gîndească cît de şubrede sînt lucrurile omeneşti!

Să fie cumpătaţi cînd au succese şi să nu urgisească pe alţii. Să-şi statornicească hotarele puterii lor în Europa. Şi aceasta e nemăsurat de mare. A fost mai bine pentru romani să încerce pe rînd cetate după cetate, dar va fi greu să le stăpînească pe toate laolaltă. Dar dacă vor să-i mai cotropească lui Antiochus şi alte părţi din Asia, să se lămurească deslușit aceste pretenţii, căci regele pentru pace şi înţelegere va îngădui să-i fie înfrîntă cumpătarea sa de către pretenţiile romanilor".

Lui Heraclides i se părea că are mari sorţi de izbîndă în dobîndirea păcii: romanilor, dimpotrivă. Căci ei socoteau că e drept să fie plătite toate cheltuielile care se făcuseră pentru război de către regele Antiochus, din vina căruia se aprinsese acest conflict şi e nevoie ca Antiochus să-şi retragă garnizoanele nu numai din Ionia şi Aeloida, ci, aşa cum au fost eliberate toate cetăţile din Grecia, să fie slobozite la fel toate oraşele din Asia; acest tel nu va putea fi înfăptui decît numai dacă Antiochus renunţă la stăpînirea ţinuturilor Asiei de dincoace de munţii Taurus.

XXXVI Pentru că Heraclides era încredinţat că nu va putea obţine cîştig de cauză din partea consulului, încercă atunci să-l ademenească în particular pe Scipio, căci aşa primise poruncă de la Antiochus; apoi, întîi de toate el îi spuse lui Scipio că regele îi va înapoia fiul fără răscumpărare. Necunoscînd nici firea lui Scipio şi nici obiceiurile romanilor, i-a făgăduit o mare cantitate de aur, şi, cu excepţia doar a titlului de rege, i-a făgăduit chiar participarea alături de Antiochus la stăpînirea întregului său regat, dacă va dobîndi pacea prin mijlocirea lui. La aceasta Scipio îi spuse: „Nu mă mir că nu-i cunoşti nici pe toţi romanii şi nu mă cunoşti nici pe mine, la care ai fost trimis, de vreme ce văd că nu-ţi dai seama nici de situaţia aceluia din partea căruia vii. Voi trebuia să ţineţi ocupată mai departe Lysimachia, ca să nu putem intra în Chersones, sau să ne împiedicaţi la Hellespont, ca să nu trecem în Asia, dacă aveaţi de gînd să cereţi pace, ca unii care eraţi îngrijoraţi de sfîrşitul războiului. Însă, îngăduindu-ne să trecem în Asia, după ce ai primit nu numai frîiele, ci şi jugul pe grumaz[103], ce fel de tratative

de la egal la egal mai pretindeţi să se întreprindă cînd aţi fost nevoiţi să vă închinaţi în faţa puterii noastre? Din toată dărnicia regelui, cel mai de preţ prinos îmi va fi înapoierea feciorului meu; pentru celelalte însă rog pe zei ca niciodată soarta mea să nu mă împingă să am nevoie de ele, căci, de bunăseamă, sufletul meu nu va avea nevoie. Pentru acest dar atît de însemnat pentru mine, va simţi cît de recunoscător îi voi fi dacă va dori pentru această binefacere adusă mie personal, recunoştinţa mea personală. În numele statului roman nici nu voi primi ceva de la rege şi nici nu-i voi acorda ceva. Sfatul pe care pot să-i dau în clipa de faţă, este dat din toată inima: du-te şi adu-i la cunoştinţă vorbele mele, să înceteze războiul şi să nu refuze nici o condiţie de pace!"

Această povaţă nu l-a zdruncinat cîtuşi de puţin pe rege, convins că aruncarea zarului războiului va fi cu mai mulţi sorţi de izbîndă, de vreme ce i se dictau condiţii de pace, întocmai ca unui învins. De aceea, renunţînd să se mai preocupe de pace în clipele de faţă, se strădui din răsputeri să pregătească războiul.

XXXVII Consulul, după ce[104] făcu pregătirile pentru realizarea planului, ridică tabăra şi se puse în marş[105] El ajunse mai întîi la Dardanum, apoi la Rhoetheum; în amîndouă aceste cetăţi locuitorii îi ieşiră în mare număr în întîmpinare. De-acolo el înaintă pînă la Ilium, şi aşezîndu-şi tabăra în cîmpia ce se întindea pînă la poalele zidurilor cetăţii, intră in cetăţuie şi aduse jertfe Minervei, ocrotitoare fortăreţei. Locuitorii Ilionului, au arătat prin fapte şi prin vorbe deosebită cinstire romanilor, spunîndu-le că îşi trag obîrşia[106] din neamul lor; la rîndu-le, romanii erau bucuroşi de această obîrşie. De acolo, oastea romană porni mai departe şi după şase popasuri ajunse la izvoarele rîului Caicus.

Regele Eumenes, după ce se străduise la început să-şi aducă înapoi flota de la Hellespont în tabăra de iarnă de la Elaea, deoarece nu-i fu cu putinţă să treacă dincolo de Capul Lecton[107] vreme de cîteva zile din pricina vînturilor potrivnice, debarcînd pe uscat, se îndreptă către castrul roman însoţit de un mic pîlc de ostaşi, pe calea

Scanned with CamScanner

cea mai scurtă cu putinţă, ca să ia şi el parte la cele dintîi operaţii.

Din castru Eumenes a fost trimis înapoi către Pergam, pentru a se îngriji de aprovizionare, şi după ce predă cantităţile de provizii care îi fuseseră poruncite de consul, se întoarse la aceeaşi tabără. De acolo, după pregătirea proviziilor pentru un marş de mai multe zile, se plănuise să se pornească împotriva duşmanilor înainte de a-i prinde vitregia iernii.

Tabăra lui Antiochus se găsea în împrejurimile Thyatirei. Cînd acesta află că P. Scipio Africanus s-a dus în Elaea, fiind bolnav, trimise nişte împuterniciţi care să-l înapoieze pe fiul lui. Acest act de dărnicie a impresionat nu numai în chip plăcut sufletului părintelui, dar bucuria l-a reînsănătoşit şi trupeşte. În cele din urmă, după ce şi-a astîmpărat dorul cu îmbrăţişările fiului, Africanus le grăi solilor: „Mergeţi înapoi şi daţi-i de veste lui Antiochus că-i mulţumesc, dar acum nu-i pot aduce alte mulţumiri decît dîndu-i povaţa să nu-şi rînduiască oastea pentru bătălie pînă nu va auzi că m-am înapoiat la tabără".

Cu toate că armata regelui numărînd 62 000 de pedestraşi şi mai mult de 12 000 călăreţi îi da imbolduri însufleţindu-l la luptă, totuşi, Antiochus, mişcat de ţinuta unui bărbat atît de strălucit ca Scipio, în care-şi pusese toată nădejdea de sprijin pentru cazul unei întorsături a întregii situaţii, se retrase, şi trecînd rîul Phrygius[108], îşi aşază tabăra în împrejurimile Magnesiei care se află lîngă muntele Sipylus; şi în cazul că ar vrea să cîştige timp, pentru ca romanii să nu-i atace întăriturile, săpă un şanţ adînc de şase coţi[109] şi lat de 12, apoi îl înconjură cu un îndoit parapet, iar la baza dinăuntru a şanţului puse de se ridică un zid înzestrat cu turnuri dese, pentru ca de acolo să poată lesne împiedica pe romani să treacă şanţul.

XXXVIII Consulul, socotind că regele[110] se află în împrejurimile Thyatirei, mărşălui neîntrerupt vreme de cinci zile[111] pînă la cîmpul Hyrcanus[112]. Cînd auzi că Antiochus a plecat de-acolo, luîndu-se pe urmele lui, îşi aşeză tabăra în jurul rîului Phrygius, la 4 000 de paşi de potrivnic. Acolo cam 1 000 de călăreţi, majoritatea alcătuită din

Scanned with CamScanner

gallo-greci (unii erau dahi, precum şi alte neamuri, fiind amestecate printre ei şi arcaşi călări), după ce trecură val-vîrtej apa rîului, se năpustiră în iureş asupra posturilor romane. La început ei au stîrnit învălmăşeală în rîndurile romanilor, care nu erau rînduiţi pentru luptă; apoi însă, încăierarea creştea văzînd cu ochii, deoarece numărul trupelor romane mereu creştea, fiind uşor pentru ei să-şi sprijine luptătorii, căci tabăra era în apropiere; călăreţii regelui în schimb simţindu-se istoviţi şi nemaiputînd să înfrunte un vrăjmaş mai numeros, încearcă să se retragă pe malul rîului; înainte de a intra în apă, vreo cîţiva dintre ei au fost doborîţi de romani care-i urmăreau din spate.

După acea întîmplare, vreme de două zile a fost linişte din partea ambelor tabere, nici una nemaitrecînd rîul. A treia zi însă, romanii trecură cu întreaga lor oaste să-şi rînduiască castrul cam la 2 500 de paşi de potrivnic. Pe cînd romanii erau ocupaţi cu măsurarea şi întărirea castrului, 3 000 de ostaşi, aleşi din rîndurile călăreţilor şi pedestraşilor regelui, au tăbărît asupra lor făcînd o zarvă care stîrnea groaza. Deşi la posturile romane erau ceva mai puţine trupe, aceştia totuşi îi înfruntară de la început, ţinînd zdravăn piept duşmanului, fără să cheme în ajutor trupele ocupate cu întărirea castrului, şi cu toată creşterea luptei, îl alungară pe potrivnic, după ce îi răpuseră din rîndurile lui 100 de ostaşi şi-i luară prizonieri cam altă sută de oameni. În următoarele patru zile, amîndouă oştirile şezură rînduite în linie de bătaie, fiecare în faţa parapetelor taberei sale. În a cincea zi, romanii înaintară pînă în mijlocul cîmpului. Antiochus însă, nu puse de loc în mişcare trupele, astfel încît ariergarda lui se afla la o depărtare mai mică de 1 000 de paşi de parapetele taberei sale.

XXXIX Cînd consulul văzu că Antiochus şovăie să dea lupta, convocă a doua zi sfatul, grăind următoarele: „Ce hotărîre trebuie să ia în caz că Antiochus nu vrea să dea piept cu romanii? Iarna bate la uşă. Trupele romane vor fi nevoite sau să petreacă iarna sub corturi sau dacă vor să plece în tabăra de iarnă, trebuie să se amîne războiul pentru la vară". Nicicînd romanii nu au

Scanned with CamScanner

privit cu mai mult dispreţ pe un potrivnic, ca de astă dată pe Antiochus. Atunci s-a strigat de pretutindeni de către întreaga ostăşime să fie duşi numaidecît la luptă, pentru ca ostaşii romani să-şi dovedească avîntul; aceştia, ca şi cum n-ar fi trebuit să lupte cu atîtea mii de oameni, ci ar fi fost vorba să fie măcelărit un număr oarecare de vite, erau gata să ia cu asalt tabăra vrăjmaşului, trecînd peste parapete dacă potrivnicul nu vrea să iasă la luptă.

Domitius[113] a fost trimis să facă recunoaşterea drumului, pentru a se putea vedea din ce parte se poate apropia de parapetele taberei adversarului. După ce se întoarse cu veşti absolut sigure, a hotărît ca a doua zi să-şi apropie şi mai mult tabăra de vrăjmaş.

A treia zi, unităţile romane înaintară pînă în mijlocul cîmpului, începînd să se rînduiască în linie de bătaie. La rîndu-i, Antiochus socoti că nu trebuie să mai tărăgăneze lucrurile pentru ca nu cumva, ferindu-se să dea piept cu vrăjmaşul, să scadă avîntul trupelor sale şi, în schimb, să crească nădejdile de biruinţă ale duşmanului; de aceea îşi scoase şi el oastea în formaţie de luptă, şi înaintă de la tabăra sa atît cît să iasă în vileag că are de gînd să se încaiere.

Trupele romanilor aveau o înfăţişare unică şi prin felul oamenilor şi prin al armelor; ea era alcătuită din două legiuni romane şi două de aliaţi cu nume latin, fiecare avînd cîte 5 400 de ostaşi[114]. Romanii ocupau centrul frontului, iar latinii aripile. În prima linie erau unităţile de hastaţi, în linia a doua veneau *principes,* iar triarii încheiau frontul. Pe lîngă acest front închegat, consulul mai rîndui la aripa dreaptă pe aceeaşi linie trupele auxiliare ale lui Eumenes — cam 3 000 de ostaşi — amestecate cu unităţi de achei caetraţi; dincolo de aceste trupe aşează încă vreo 2 000 de călăreţi, dintre care 800 erau ai lui Eumenes, iar ceilalţi făceau parte din cavaleria romană. Cea din urmă linie a fost constituită din tralii şi cretani (şi unii şi alţii aveau efective de cîte 500 de ostaşi). Aripa stîngă nu părea că are nevoie de un asemenea sprijin, deoarece în acea parte frontul era mărginit de acest rîu cu malurile lui povîrnite. Totuşi au fost rînduite în faţa rîului patru escadroane de cavalerie. Acestea erau toate trupele romane, la care se alăturaseră

Scanned with CamScanner

2 000 de voluntari macedoneni, amestecaţi cu thraci. Aceştia din urmă au fost lăsaţi la paza castrului. La rezerve, în spatele triariilor au fost rînduiţi 16 elefanţi. Căci în afară de faptul că se părea că nu se poate înfrunta atacul unei mulţimi mai mari de elefanţi regeşti — căci Antiochus avea 54 de asemenea jivine, iar elefanţii africani nu le pot opune rezistenţă celor indieni, chiar dacă sînt deopotrivă ca număr; cei din Africa sînt sortiţi înfrîngerii, datorită fie mărimii uriaşe a celor din India, fie curajului acestora.

XL Frontul oastei regelui[115] era alcătuit din numeroase şi felurite neamuri, neasemuindu-se nici prin arme, nici prin trupele auxiliare. Astfel 16 000 de pedestraşi erau înarmaţi după obiceiul macedonean, de aceea purtau şi numele de phalangiţi. Aceştia erau aşezaţi în centrul frontului, împărţit pe sectoare în 10 părţi; cîte doi elefanţi vîriţi printre ei făceau să se deosebească aceste sectoare. Linia de bătaie a frontului lor era alcătuită din 32 de şiruri de ostaşi. Aceştia alcătuiau tăria oastei trupelor regeşti, insuflînd spaimă atît prin înfăţişarea lor, cît şi prin turma de elefanţi care se înălţau mult deasupra puhoiului războinicilor. Aceste animale erau, într-adevăr, uriaşe; la înfăţişarea lor neasemuit de mare mai contribuiau şi fruntarele lor de metal, crestele de pe cap, precum şi turnurile aşezate pe spate, şi cîte patru luptători înarmaţi, în afară de gornaci. La aripa dreaptă a phalangiţilor, regele[116] rîndui 1 500 călăreţi gallo-greci. Aceste trupe el le-a alăturat 3 000 de călăreţi cu platoşe cărora li se spunea „cataphracţi". Li s-a mai adăugat şi un corp cam de 1 000 de călăreţi; acestora li se spunea *agema* şi proveneau din ostaşi aleşi unul şi unul din rîndurile mezilor şi ale altor multor neamuri de pe-acolo. Ca rezervă a acestora le-a alăturat o turmă de 16 elefanţi. În aceeaşi parte, unde aripa era prelungită, fusese aşezată cohorta de gardă a regelui, după felul armelor; aceştia purtau numele de argyraspizi. Mai erau apoi şi 1 200 de arcaşi dahi călare. Urmau apoi trupele de armament uşor alcătuite din 3 000 de ostaşi, o parte fiind cretani, altă parte deopotrivă la număr, de tralli. Acestora le fură alăturaţi 2 500 de arcaşi din Mysia. Extremitatea flancului o în-

Scanned with CamScanner

cheiau 4 000 de ostaşi alcătuiţi din prăştiaşi din Cyrta şi arcaşi elymei. La aripa stîngă fuseseră alipiţi phalangelor 1 500 de călăreţi şi 2 000 de cappadocieni înarmaţi la fel ca aceştia (care fuseseră trimişi lui Antiochus de Ariarathus). Mai erau şi tot soiul de trupe auxiliare alcătuite din amestecul a tot felul de noroade însumînd 2 700 de ostaşi şi 3 000 de călăreţi cataphracţi şi o serie de alţi călăreţi, apoi un corp de trupe din garda regelui cu platoşe mai uşoare şi pe cai, şi aidoma înveşmîntaţi: cei mai mulţi erau syrieni amestecaţi de-a valma cu phrygieni şi cu lydieni. În faţa acestei cavalerii se înşiruiau care de luptă înarmate cu coase, şi o cireadă de cămile, care poartă numele de dromedare. Pe acestea şedeau arcaşi arabi care aveau săbii subţiri şi lungi de patru coţi, încît puteau lovi pe vrăjmaş de la o înălţime atît de mare. Mai venea şi o altă mulţime de războinici deopotrivă cu aceea care se găsea la aripa dreaptă: cei dintîi erau tarantinii, . . .[117] apoi 2 500 de călăreţi gallo-greci, apoi 1 000 de neocretani[118] şi 1 500 de carieni şi cilicieni, înarmaţi la fel şi tot atîţia tralli, precum şi 3 000 de caetraţi: aceştia erau din Pisidia, din Pamphylia şi Lycia; după aceste trupe urmau trupele auxiliare din Cyrta şi Elymar, în număr egal, rînduiţi la aripa dreaptă, precum şi 16 elefanţi aşezaţi la o mică depărtare.

XLI Regele Antiochus se găsea la aripa dreaptă. În fruntea aripii stîngi l-a pus pe fiul său Seleucus şi pe Antipater, fiul fratelui său. Centrul frontului a fost încredinţat pe seama a trei comandanţi: Minnius, Xeuxis, şi Philippus, conducătorul elefanţilor.

Ceaţa de dimineaţă a făcut ziua să fie întunecoasă, iar peste zi negura s-a ridicat prefăcîndu-se în nori; apoi umezeala văzduhului, adusă de vînt — un fel de austru —, a stîrnit o ploaie vijelioasă. Această ploaie, care romanilor nu le-a pricinuit nici un neajuns, a provocat mare necaz trupelor regeşti. Într-adevăr, lumina întunecată a zilei nu i-a împiedicat pe romani să vadă întreaga lor linie de bătaie, căci oastea lor nu se întindea pe un front mare; apoi, pentru că aproape toţi ostaşii erau înzestraţi cu arme grele, ploaia n-a produs nici un fel de stricăciune săbiilor şi suliţelor. În schimb, datorită frontului

Scanned with CamScanner

atît de întins al armatei regelui, nu se puteau zări din centru nici măcar aripile, necum extremităţile între ele; pe lîngă acesta ploaia înmuiase de tot armurile şi praştiile, precum şi tolbele săgeţilor. Quadrigele înarmate cu coase, cu care Antiochus era încredinţat că va stîrni învălmăşeală în rîndurile duşmanului, au produs spaimă în rîndurile alor săi. Aceste quadrige erau înarmate cele mai multe în chipul acesta: împrejurul oiştii unde era jugul, aveau nişte fiare[119] ascuţite ca nişte coarne lungi, de cîte 10 coţi, cu care străpungeau tot ce întîlneau în cale. Iar la marginile jugurilor ieşeau în afară cîte două coase, una mergînd deopotrivă în acel plan cu jugul, cealaltă însă se afla sub cea dintîi, avînd gura întoarsă către pămînt, cea dintîi ca să reteze din lături, tot ce-i iese în cale, iar cea de-a doua să-i omoare pe cei prăbuşiţi şi pe cei ce ar veni aplecaţi. La fel, de butucii roţilor şi într-o parte şi într-alta erau legate de asemenea alte două coase îndreptate fiecare în cealaltă direcţie. Regele Antiochus îşi aşezase în prima linie de bătaie guadrigele înarmate în felul acesta, şi în spatele lor urma linia frontului, aşa cum s-a spus mai sus, căci dacă ar fi fost rînduite înapoia sau în centrul frontului, ar fi trebuit să treacă peste trupele proprii. Cînd Eumenes şi-a dat seama de acestă situaţie, ca unul care cunoştea astfel de lupte, şi care ştia cît de nesigură era folosirea unor asemenea mijloace, cînd, în loc de a se porni o adevărată bătălie, se vîră spaima în cai, porunci unităţilor de arcaşi cretani, prăştiaşi şi lăncieri călare să se năpustească asupra duşmanului, nu în rînduri strînse, ci cît mai răzleţiţi, aruncînd în acelaşi timp asupra lui, din toate părţile, o ploaie de arme. Acest atac dezlănţuit ca o vijelie a speriat într-atît caii, încît răniţi de armele năpădite de pretutindeni şi dezorientaţi din pricina strigătelor asurzitoare, deodată, s-au pornit toţi pe o fugă năprasnică, de parcă n-ar fi avut frîie; ostaşii romani uşor înarmaţi, prăştiaşii sprinteni şi cretanii cei iuţi se fereau lesne din calea acelor quadrige năpustite asupra lor. Călăreţii care urmăreau quadrigele măriseră şi mai mult spaima şi învălmăşeala printre cai şi cămile, ei înşişi speriaţi şi de strigătele gloatei care stătea în jur. În chipul acesta quad-

Scanned with CamScanner

rigele sînt îndepărtate din centrul frontului, lăsînd liber golul dintre cele două rînduri de bătaie potrivnice, şi după ce s-au văzut scăpaţi de această ticluire fără rost, atunci în sfîrşit dîndu-se semnalul de luptă, amîndouă taberele au dezlănţuit adevărata bătălie.

XLII Numai că planul acesta zadarnic a fost pricina care i-a adus lui Antiochus dezastrul. Căci trupele auxiliare ale lui Antiochus, care fuseseră rînduite în apropierea quadrigelor, îngrozite de panica şi învălmăşeala stîrnită de acestea s-au pornit pe fugă, golind frontul în întregime pînă la linia călăreţilor cataphracţi. Cînd cavaleria romană, în urma risipirii trupelor auxiliare ale duşmanului, a ajuns pînă la aceştia, o parte dintre cataphracţi n-au fost în stare să se împotrivească nici măcar celui dintîi atac. Unii fură împrăştiaţi, alţii fură nimiciţi din pricina greutăţii armelor şi platoşelor lor. Atunci întreaga aripă stîngă a adversarului a dat înapoi; şi, după ce au fost puse în neorînduială trupele auxiliare şi unităţile aşezate între cavalerie şi trupele numite phalangiţi[120], panica s-a întins pînă în centrul frontului. După ce au fost rupte rîndurile, trupele regeşti nu s-au mai putut folosi de suliţele lor atît de lungi — macedonenii le spun *sarisse* —, şi atunci se porni iureşul legiunilor romane care împroşcară cu lăncile lor trupele duşmane puse în neorînduială. Nici măcar elefanţii aşezaţi la mijloc n-au izbutit să-i sperie pe ostaşii romani, deprinşi încă din războaiele duse în Africa să se ferească de aceste animale sau să le atace, fie aruncînd lăncile dintr-o latură, fie tăindu-le cu săbiile vinele atunci cînd se puteau apropia mai mult de ele. După ce aproape tot centrul frontului fusese aşternut la pămînt, acum începură să fie măcelărite pe la spate şi trupele de rezervă înconjurate, cînd romanii aflară că într-altă parte trupele lor proprii fugiseră şi cînd strigătele celor îngroziţi au fost auzite chiar dinspre tabăra lor. Antiochus, de la aripa dreaptă, băgase de seamă că romanii, crezîndu-se apăraţi de apa rîului, nu mai aveau acolo decît patru escadroane de călăreţi, care părăsiseră malul pentru ca să se unească cu alte trupe; de aceea el se năpusti în acea parte cu trupele auxiliare şi cu unităţile de cataphracţi. Antiochus nu numai că îi presa pe

romani din front, ci, învăluind dinspre rîu aripa romană, îi atacă din coastă, pînă cînd au fost puşi mai întîi pe fugă călăreţii romani, apoi şi cele mai apropiate unităţi de pedestraşi romani au fost alungate pînă în castru într-o goană dezorganizată.

XLIII Castrul roman îi comanda tribunul militar M. Aemilius, fiul lui Lepidus, care după cîţiva ani a ajuns mare pontifice. Aemilius cînd văzu pe ai săi fugind, le ieşi în întîmpinare cu întreaga gardă a castrului; el le porunci mai întîi să stea pe loc şi apoi să se înapoieze la luptă, mustrîndu-i pentru teama şi fuga lor ruşinoasă. El îi şi ameninţă că dacă nu-i vor asculta poruncile, vor merge orbeşte către propria lor pierzanie; în cele din urmă, Aemilius dă semnal trupelor sale ca să-i răpună pe cei dintîi dintre fugari şi pe toţi ceilalţi care veneau pe urmele acestora să-i silească, lovindu-i cu armele şi rănindu-i, să se întoarcă către potrivnic. De data aceasta teama de o primejdie mai ameninţătoare învinse o frică mai mică. Încolţiţi din două părţi, mai întîi se opriră locului de groază; apoi, şi ei înşişi se înapoiară la luptă; Aemilius cu trupa lui de 2 000 de oameni neînfricaţi, se împotrivi cu străşnicie forţelor regelui, care îi urmăreau pe romani. Attalus, fratele lui Eumenes, cînd văzu la aripa stîngă fuga şi învălmăşeala alor săi în jurul castrului sosi la vreme, în fruntea a 200 de călăreţi de la aripa dreaptă, unde flancul stîng al vrăjmaşilor fusese pus pe fugă la cel dintîi atac. Cînd Antiochus băgă de seamă că şi acei romani pe care îi văzuse dînd bir cu fugiţii, acuma din nou se îndreaptă să dea piept cu el, şi că şi din castru, şi de pe front se revarsă puhoi de romani, îşi întoarse calul, aşternîndu-se pe fugă. Astfel romanii, izbîndind la amîndouă aripile, trec peste mormanele de leşuri (pe care le grămădiseră, mai ales, în centrul liniilor de bătaie, unde atît străşnicia celor mai vajnici luptători, cît şi armele lor grele îi împiedicaseră să fugă) şi purced acum la prădarea taberei duşmane. Călăreţii lui Eumenes cei dintîi, şi după ei restul cavaleriei pornesc în urmărirea vrăjmaşilor şi măcelăresc pe fugarii din urmă, pe fiecare unde-l întîlneşte. Însă cel mai mare prăpăd a fost pricinuit în rîndul acestora de către quadrige de-a valma cu

Scanned with CamScanner

elefanţii şi cămilele, şi de puhoiul trupelor lor proprii, care se năpusteau ca orbii unii peste alţii, nemairespectînd nici o rînduială, toţi fiind înspăimîntaţi de goana animalelor. În tabăra potrivnicului, măcelul a fost foarte mare, aproape mai mare ca pe frontul de luptă; în goana lor, cei dintîi fugari au căutat scăpare în tabără; bizuindu-se pe marele număr de trupe însărcinate cu paza taberei au luptat cu mai mare înverşunare în faţa parapetelor. Văzîndu-sestăviliţi la porţi şi în faţa parapetelor pe care romanii fuseseră încredinţaţi că le vor cuceri într-un singur iureş, după ce au dat peste cap apărarea, romanii cuprinşi de mînie au făcut un măcel şi mai cumplit.

XLIV Se spune că acolo au fost nimiciţi în acea zi ca la 50 000 de pedestraşi şi 3 000 de călăreţi; au fost luaţi prizonieri 1 400 de soldaţi şi au fost capturaţi 15 elefanţi cu gornacii lor[121]. Romanii au avut oarecare pierderi, mai mult în răniţi. Nu au căzut mai mult de 300 de pedestraşi şi 24 călăreţi, iar din oastea lui Eumenes, 25 de oameni.

Chiar[122] în acea zi, biruitorii au jefuit tabăra duşmană şi s-au întors în castrul lor încărcaţi de uriaşe prăzi; a doua zi au jefuit leşurile celor doborîţi şi i-au strîns la un loc pe prizonieri. Din Thyatira şi din Magnesia au venit soli la Sipylus, ca să predea romanilor aceste oraşe. Antiochus, fugind cu un pumn de oameni — în drum s-au mai strîns în juru-i mai mulţi — se îndreaptă, însoţit de o ceată neînsemnată de ostaşi, ajungînd cam la miezul nopţii la Sardes. De acolo, fiindcă aflase, că fiul său, Seleucus, întovărăşit de vreo cîţiva prieteni, a mers înainte spre Apamea, atunci, pe la veghea a patra, s-a îndreptat şi el împreună cu soţia şi fiica lui, spre Apamea, încredinţînd apărarea oraşului lui Xenon, iar în fruntea Lydiei punînd pe Timon. Locuitorii însă şi garnizoana din cetăţuie, neţinînd cîtuşi de puţin seama de aceştia, s-au înţeles între ei şi au trimis împuterniciţi la consul.

XLV Cam în aceeaşi vreme s-au înfăţişat consulului ca să predea oraşele şi trimişii trallylor şi ai celor din Magnesia, — situată dincolo de rîul Maeander, — şi din Ephes. Cînd Polyxenidas a aflat de sfîrşitul acestei bă-

Scanned with CamScanner

tălii, a părăsit Ephesul, şi navigînd cu flota pînă la Patara din Lycia, de teama vaselor rhodiene care staţionau la Megistes, a debarcat pe uscat şi, însoţit de puţini ostaşi, a pornit în marş către Syria. Cetăţile Asiei s-au predat supunîndu-se consulului şi poporului roman. Consulul se găsea acum la Sardes. Acolo sosi şi P. Scipio din Elaea, imediat ce a putut să îndure oboseala drmului.

Cam în aceeaşi vreme, crainicul păcii trimis de Antiochus i-a cerut consulului, prin mijlocirea lui Scipio, şi a obţinut să-i fie îngăduit regelui să-şi trimită împuterniciţii. După cîteva zile se înfăţişară Zeuxis care fusese prefectul Lydiei, precum şi Antipater, fiul fratelui lui Antiochus. Aceştia avură mai întîi o întrevedere cu Eumenes, despre care era încredinţaţi că ar fi cel mai înverşunat împotriva încheierii păcii cu ei din pricina vechilor vrajbe dintre el şi Antiochus; însă găsind la acesta o fire destul de împăciuitoare, — mai mult decît se aşteptase el şi Antiochus, — ei s-au înfăţişat lui P. Scipio, şi prin mijlocirea acestuia au fost primiţi de consul. Într-o numeroasă adunare şi la cererea împuterniciţilor, li se încuviinţă să-şi expună însărcinările:

„Nu avem altceva — grăiră ei — să vă spunem, decît să vă cerem, romani, să ştim prin ce anume putem să ispăşim greşeala regelui Antiochus, şi cum putem dobîndi pacea şi iertarea din partea biruitorilor. Voi întotdeauna aţi acordat iertare cu cea mai aleasă mărinimie regilor şi noroadelor învinse; de aceea cu atît mai mult se cuvine să fiţi mai îndurători şi mai mărinimoşi acum, cu prilejul acestei biruinţe, cu cît aceasta face din voi stăpînii întregului pămînt. Nemaiavînd a purta războaie împotriva tuturor muritorilor, nu vă mai rămîne altceva decît ca acum să aveţi grijă şi să protejaţi întocmai ca şi zeii întregul neam omenesc". Dar chiar înainte de a sosi solii se hotărîse ce răspuns să li se dea. S-a găsit cu cale ca Africanus să fie acela care să le dea răspunsul. Se istoriseşte că acesta le-a grăit astfel: „Din bunurile care sînt în puterea zeilor nemuritori, noi, romanii, ne-am înfruptat din acelea pe care zeii ni le-au dăruit. Simţămintele noastre, pe care noi le cîrmuim cu înţelepciunea minţii noastre, le-am avut şi le avem întotdeauna la fel, în orice împrejurare; pe romani nu i-a umplut de

trufie nici izbînzile şi nici nu s-au pierdut cu firea în faţa restriştei. L-aş da ca mărturie a acestor stări de lucruri pe prietenul vostru Hannibal, ca să-i trec cu vederea pe alţii, deşi v-aş putea chiar pe voi da pildă. După ce am trecut Hellespontul, înainte de a zări tabăra regelui, înainte de a vedea frontul, atunci cînd Marte, zeul războiului, ne arăta aceeaşi faţă şi vouă şi nouă — nimeni nu ştia cum se va sfîrşi războiul — la cererea voastră noi vă propunem atunci pacea, oferindu-vă condiţii de la egal la egal; şi de astă dată, deşi noi sîntem biruitorii şi voi învinşii, vă propunem aceleaşi condiţii. Renunţaţi la Europa! Părăsiţi toată Asia care se întinde dincoace de munţii Taurus! Apoi, ca despăgubiri pentru cheltuielile făcute de noi în acest război, ne veţi plăti 15 000 de talanţi euboeeni, dintre care acum 500, iar 2 500, cînd senatul şi poporul roman vor încuviinţa pacea; apoi cîte 1 000 de talanţi pe an, vreme de 12 ani. Se cuvine să i se înapoieze lui Eumenes 400 de talanţi şi cerealele care au rămas de dat din acelea care trebuiau date tatălui său[123]. După ce vom încheia această învoială, dacă ne veţi preda 20 de ostatici aleşi de noi, vom fi siguri că într-adevăr prin această chezăşie veţi îndeplini întrucîtva condiţiile[124] păcii. Însă niciodată nu vom fi încredinţaţi că va fi pace sinceră între poporul roman şi acel stat unde se va găsi Hannibal. Înainte de orice, pe acesta îl cerem. Ne veţi preda şi pe Thoas Aetolianul, aţîţătorul războiului pornit de aetolieni, care bizuindu-se pe aceştia v-a îndemnat pe voi şi bizuindu-se pe voi i-a ridicat pe aceia împotriva noastră; o dată cu el îl veţi preda şi pe Mnasimachus din Acarnania şi pe chalcidienii Philo şi Eubulis. Regele Antiochus va dobîndi o pace cu atît mai păgubitoare pentru el, cu cît o încheie mai tîrziu decît ar fi putut s-o aibă. Dacă şi de astă dată va întîrzia, să ştie că va fi mai greu pentru el să coboare din culmea puterii sale regeşti atîtea trepte pînă la mijlocul ei, decît o dată coborît să se prăvălească din mijlocul puterii sale pînă în adîncul genunii".

Solii trimişi de Antiochus aveau mandat să primească pacea în orice condiţii. De aceea el a hotărît să trimită soli la Roma. Consulul şi-a distribuit oastea în taberele de iarnă din Magnesia, lîngă Maeander, la Tralles[125], şi

la Ephes; după cîteva zile au fost aduşi la Ephes şi predaţi consulului — ostaticii trimişi de Antiochus, o dată cu aceştia sosind şi împuterniciţii regelui care trebuiau să se prezinte la Roma. În aceeaşi vreme a plecat la Roma şi regele Eumenes o dată cu solii lui Antiochus. Au urmat după ei şi soliile venite din partea tuturor noroadelor Asiei.

XLVI Pe cînd[126] în Asia se petrec aceste evenimente, s-au înapoiat la Roma cam în aceeaşi vreme cu nădejdea sărbătoririi triumfurilor lor, proconsulii Q. Minucius din provincia Liguria, şi M. Acilius din Aetolia. După ce s-a dat ascultare dărilor de seamă ale fiecăruia dintre ei, lui Minucius[127] i s-a refuzat triumful, în schimb lui Acilius senatul i-a decretat în unanimitate sărbătorirea; acesta a fost purtat în triumf în Roma pentru biruinţele asupra regelui Antiochus şi asupra aetolienilor. Cu prilejul acestui triumf au fost duse înaintea carului triumfal 230 de drapele ostăşeşti, 3 000 de libre de argint nebătut, monezi, 113 000 tetradrahme attice, monede bătute, 248 000 cistophori[128], numeroase vase de argint cizelate şi foarte grele; el a adus şi argintăria regală şi veşminte măreţe, apoi 45 coroane de aur, ofrandele cetăţilor aliate, precum şi trofee de tot felul. A mai adus ca prizonieri şi 36 de căpetenii din rîndurile nobilimii aetoliene şi de ai regelui Antiochus. Căpetenia aetolienilor, Damocritus, după ce izbutise să scape fugind noaptea din temniţă, fiind urmărit de paznici, cu cîteva zile mai înainte de triumf, s-a străpuns cu sabia pe malul Tibrului, înainte de a fi prins. Au lipsit numai trupele de ostaşi care să meargă în spatele carului de triumf. Sărbătorirea triumfului lui Acilius a fost îndeobşte măreaţă şi prin privelişte lui şi prin faima isprăvilor acestuia.

Bucuria adusă de acest triumf a fost micşorată de ştirea tristă adusă de o ştafetă: într-o bătălie nenorocoasă din ţinutul bastetanilor, oastea romană avînd în frunte pe proconsulul L. Aemilius a pierdut[129] atît lupta cu lusitanii dată lîngă oraşul întărit Lyco[130] cît şi 6 000 de ostaşi; ceilalţi romani, înspăimîntaţi, au fost alungaţi pînă la parapetele castrului lor, şi-au apărat cu mare greutate tabăra

Scanned with CamScanner

şi au fost duşi după marşuri forţate ca nişte trupe de fugari într-un alt ţinut pacificat. Acestea au fost ştirile venite din Hispania.

Praetorul L. Aurunculeius[131] a introdus în senat pe împuterniciţii din Gallia, veniţi din partea cetăţilor Placentia şi Cremona. Aceştia se jeluiră de lipsa de colonişti, unii fiind răpuşi în timpul războaielor, alţii de molină, iar alţii, fiind tot mereu hărţuiţi de gallii învecinaţi, de silă, şi-au părăsit coloniile[132]. Atunci senatul roman a dat un decret în care hotăra ca consulul C. Laelius să înscrie[133], dacă găseşte cu cale, 6 000 de familii care să fie distribuite în toate acele colonii, şi ca praetorul L. Aurunculeius să desemneze[134] comisia de triumviri însărcinată cu ducerea coloniilor acolo[135]. Au fost numiţi în acest scop M. Atilius Serranus, L. Valerius Flaccus, fiul lui Publius, şi L. Valerius Tappo, fiul lui Caius.

XLVII Nu multă vreme după această întîmplare, deoarece bătea la uşă vremea alegerilor consulare, consulul C. Laelius se înapoie din Gallia la Roma. Acesta înscrise colonişti pentru completarea numărului, potrivit unui *senatus-consultum* dat în lipsa sa de la Roma, nu numai pentru coloniile din Placentia şi Cremona, ci şi pentru întemeierea a două noi colonii în ţinutul care aparţinuse boiilor. El a făcut această propunere şi senatul a încuviinţat iniţiativa lui printr-un decret.

În aceeaşi vreme a sosit darea de seamă a praetorului L. Aemilius, în privinţa bătăliei navale de la Myonnesus, aducînd totodată la cunoştinţă că consulul L. Scipio a trecut cu oastea în Asia. De aceea s-au decretat rugăciuni publice vreme de o zi pentru această biruinţă pe mare, precum şi rugăciuni publice vreme de încă o zi pentru ca armata romană, aşezîndu-şi tabăra în Asia, atunci, pentru întîia dată, să aibă parte de noroc şi de izbîndă. S-a poroncit consulului să jertfească cu prilejul fiecărei ceremonii publice cîte 20 de vite mari. Apoi se ţinură alegerile consulare, fiind mare lupta între candidaţi. Îşi puse candidatura M. Aemilius Lepidus; rău văzut de toţi, deoarece pentru a candida la consulat părăsise provincia Sicilia[136], nu în urma unui decret al senatului, care să-i

încuviinţeze aceasta. Mai candidau M. Fulvius Nobilior[137], Cn. Manlius Vulso şi M. Valerius Messalla. Singurul care a fost ales consul cu acest prilej a fost Fulvius, deoarece ceilalţi candidaţi nu dobîndiseră numărul legal de voturi pe centurii[138]. A doua zi, acesta a proclamat consul[139] pe Cn. Manlius, deoarece Lepidus a căzut la alegeri şi Messalla s-a retras. După aceasta, au fost aleşi praetori doi fraţi Fabii, Labeo şi Pictor (Fabius Pictor[140] fusese ales în acel an flamin al lui Quirinus), M. Sempronius Tuditanus, Sp. Postumius Albinus, L. Paullus Hypsaeus, L. Baebius Dives.

XLVIII Valerius Antias scrie că pe vremea consulilor M. Fulvius Nobilior şi Cn. Vulso s-a răspîndit un zvon care a făcut vîlvă în Roma, anume că „consulul L. Scipio, şi o dată cu el şi Publius Scipio Africanus, fiind chemaţi de regele Antiochus la o întrevedere, pentru a-l lua în primire pe fiul lui Scipio, au fost prinşi de Antiochus şi, după capturarea celor două căpetenii romane, numaidecît aceste şi-a condus oastea către castrul roman; acesta a fost cucerit şi totodată şi toate trupele romane au fost nimicite. Din această pricină aetolienii au căpătat curaj, refuzînd să mai îndeplinească poruncile; apoi că fruntaşii lor au plecat în Macedonia şi la dardani şi la thraci, pentru a recruta trupe de mercenari în sprijinul lor; apoi că au fost trimişi la Roma pentru a aduce acestea la cunoştinţă către propraetorul A. Cornelius din Aetolia". Antias a mai brodat la această poveste faptul că solii aetolienilor între altele au fost întrebaţi în senat de unde au aflat ei că comandanţii romani au fost prinşi de regele Antiochus şi că armata romană a fost distrusă: aetolienii ar fi răspuns că au aflat vestea aceasta de la împuterniciţii lor, care se găseau împreună cu consulii. Deoarece eu n-am mai găsit vreun alt autor care să scrie despre asemenea faptă, eu nu o pot nici întări, însă nici trece cu vederea, ca fiind neîntemeiată.

XLIX Fiind introduşi în senat solii aetolienilor, cu toate că şi cauza lor şi situaţia lor de faţă îi îndemna să ceară stăruitor iertare pentru vina sau greşeala lor, ei

Scanned with CamScanner

au început cu pomenirea binefacerilor aduse de ei poporului roman şi aproape şi-au adus învinuiri pentru vitejia arătată de ei în războiul cu Filip, supărînd auzul tuturor senatorilor cu obrăznicia vorbelor lor; pomenind acum de fapte vechi şi îngropate în uitare, au ajuns pînă acolo încît senatul şi-a adus mai degrabă aminte de mai multe neajunsuri pricinuite romanilor de acest neam decît de binefacerile lor şi totodată au stîrnit şi mai multă mînie şi ură împotriva acelora care aveau nevoie de milă. Cînd au fost întrebaţi de un senator dacă îşi încredinţează soarta pe seama hotărîrii poporului roman, iar de un altul dacă aetolienii vor să aibă aceiaşi duşmani şi aliaţi pe care-i are poporul roman, pentru că aceştia nu dădură nici un răspuns, primiră porunca să iasă afară din templul senatului. Atunci s-au scos strigăte de aproape toţi senatorii că „aetolienii sînt în întregime de partea lui Antiochus şi în acesta şi-au pus singura lor nădejde. De aceea trebuie să se poarte război împotriva acestor duşmani neîndoielnici, şi prin război să se încovoaie cerbicia sufletului lor învrăjbit. Senatul se înverşună şi mai aprig, datorită faptului că aetolienii în aceeaşi vreme în care cereau pace romanilor, declaraseră război şi Dolopiei şi Athamaniei. Atunci s-a dat un decret senatorial în sensul propunerii lui M. Aemilius, care îl biruise pe Antiochus şi pe aetolieni, şi care prevedea următoarele: „aetolienilor să li se dea ordin să părăsească cetatea romană, şi în termen de 15 zile să iasă din hotarele Italiei". A. Terentius Varro trimis ca să supravegheze drumul acestora, aducîndu-i-se la cunoştinţă că, dacă va mai sosi vreodată vreo solie aetoliană fără încuviinţarea comandantului roman care va fi în fruntea acelei provincii şi nu va veni la Roma însoţită de un împuternicit roman, vor fi trataţi ca duşmani. În chipul acesta au fost lăsaţi să plece aetolienii în ţara lor.

L Apoi consulii au propus împărţirea provinciilor. Ei au hotărît să tragă la sorţi Aetolia şi Asia. Celui căruia îi va ieşi la sorţi Aetolia şi Asia i s-a decretat comanda armatei pe care o avea L. Scipio[141]; i s-a dat dreptul de a face completări însumînd 4 000 de pedestraşi

romani, 200 de călăreţi şi 8 000 de pedestraşi şi 400 de călăreţi aliaţi şi cu nume latin; cu aceste trupe să desfăşoare războiul împotriva lui Antiochus. Celuilalt consul i s-a decretat oastea care staţiona în Aetolia, încuviinţîndu-i recrutarea de cetăţeni aliaţi pentru completarea efectivelor deopotrivă ca număr cu cele ale colegului său.

Acelaşi consul a primit poruncă să echipeze şi să ia cu dînsul navele care fuseseră pregătite anul trecut, şi să poarte război nu numai cu aetolienii, ci să treacă în insula Kephalenia. Tot acestuia i s-a dat şi însărcinarea că, dacă găseşte cu cale că este în interesul republicii, să se înapoieze la Roma, în vederea alegerilor. Căci în afară de faptul că trebuiau înlocuiţi dregătorii aleşi pentru un an, să prezideze şi alegerile de cenzori, însă dacă evenimentele îl silesc să rămînă pe loc, să încunoştinţeze senatul că nu poate veni la vreme, în vederea alegerilor.

Aetolia i-a căzut la sorţi lui M. Fulvius, iar Asia — lui Cn. Manlius. Apoi praetorii îşi traseră la sorţi provinciile: lui Sp. Postumius Albinus îi căzu praetura urbană şi cea asupra străinilor, lui M. Sempronius Tuditanus — Sicilia, lui Q. Fabius Pictor, flaminul lui Quirinus — Sardinia, lui Q. Fabius Labeo — flota, lui L. Plautius Hypsaeus — Hispania Citerior, lui L. Baebius Dives — Hispania Ulterior. Pentru Sicilia s-a decretat o legiune împreună cu o flotă ce se află în apele acelei provincii: s-a mai hotărît că noul praetor să ordone sicilienilor ca să pună la îndemîna romanilor cîte două impozite de cereale; o cantitate trimiţînd-o în Asia, cealaltă în Aetolia. La fel s-a dat ordin să se ceară şi sarzilor cereale, pe care să le transporte pentru aceleaşi armate la care trimiteau şi sicilienii. Lui L. Baebius i s-au dat completări de efective pentru Hispania 1 000 de pedestraşi romani, 50 de călăreţi romani, şi 6 000 de pedestraşi, precum şi 200 de călăreţi cu nume latin. Lui Plautius[142] Hypsaeus i s-au dat Hispania Citerior, 1 000 de pedestraşi romani, 2 000 de aliaţi şi 200 de călăreţi cu nume latin, pentru ca cele două Hispanii să aibă împreună cu aceste completări cîte o legiune. Magistraţilor anului trecut, şi anume lui C. Laelius i s-a prelungit comanda cu un an, împreună cu oastea sa; la fel şi praetorului P. Junius în Etruria,

Scanned with CamScanner

cu oastea ce se găsea în acea provincie, iar propraetorului M. Tuccius comanda peste ţinutul Bruttium şi Apulia.

LI Înainte ca praetorii să plece în provinciile lor s-a iscat o vrajbă între marele pontifice[143] P. Licinius şi Q. Fabius Pictor, flaminul lui Quirinus, aidoma aceleia care fusese, după cele ce-şi aminteau senatorii, între L. Metellus şi Postumius Albinus. Marele pontifice Metellus îl oprise pe acel consul pentru îndeplirea rînduielilor religioase, atunci cînd voia să plece împreună cu colegul său, C. Lutatius, în Sicilia, la flotă. La fel şi de astă dată P. Licinius l-a oprit pe acest praetor să plece în Sardinia.

Şi în senat şi în adunarea poporului au fost mari ciocniri; s-au zădărnicit multe ordine şi dispoziţii şi dintr-o parte şi dintr-alta, s-au luat chezăşii, s-au dat amenzi şi s-a făcut apel la tribunii plebei, precum şi la adunarea poporului. În cele din urmă, îndatoririle religioase au fost socotite mai presus, şi Fabius Pictor s-a supus poruncilor marelui pontifice, însă amenda i s-a iertat numai în urma ordinului dat de adunarea poporului. Îndîrjit că i s-a luat provincia, praetorul căută atunci să-şi părăsească dregătoria, dar senatul, cu autoritatea sa, l-a împiedicat de la un asemenea act, decretînd să aibă jurisdicţia asupra străinilor. După ce s-a încheiat înrolarea trupelor în cîteva zile (căci nu trebuiau înrolaţi mulţi ostaşi) consulii şi praetorii plecară în provincii.

În vremea[144] aceasta s-a împrăştiat un zvon neînţeles, în legătură cu războiul din Asia; după cîteva zile au sosit ştafete cu veşti precise şi cu scrisoarea comandantului roman, fapt care a stîrnit nu numai o nespusă bucurie în urma proaspetelor temeri (căci romanii încetaseră să mai fie îngrijoraţi de cînd au aflat că Antiochus fusese înfrînt în Aetolia); nu se mai temeau de vechea lui faimă, cu toate că fusese un duşman de temut la începutul acestui război, atît datorită uriaşelor sale forţe, cît şi datorită faptului că-l avea ca îndrumător în conducerea operaţiilor militare pe Hannibal. Totuşi, s-a hotărît să nu se schimbe nimic nici în privinţa trimiterii consulului în Asia, nici să nu i se micşoreze efectivele trupelor acestuia, de teamă de a nu fi nevoiţi să se războiască cu gallii.

Scanned with CamScanner

LII Nu mult după aceasta, au sosit la Roma M. Aurelius Cotta, legatul lui Scipio, împreună cu împuterniciţii regelui Antiochus, precum şi regele Eumenes şi rhodienii[145]. Cotta a expus mai întîi în senat şi apoi în adunarea poporului, în urma poruncii senatului, cele ce se petrecuseră în Asia. După aceasta s-au decretat slujbe publice ca mulţumire vreme de trei zile, poruncindu-se să se jertfească 40 de vite mari. Cu acest prilej s-a încuviinţat lui Eumenes[146] să ia cuvîntul în senat, cel dintîi dintre toţi. După ce acesta a adus mulţumiri senatului pentru că prin războiul desfăşurat de romani, şi el şi fratele său au fost scăpaţi de silniciile lui Antiochus, i-a felicitat pe romani pentru izbînzile dobîndite pe mare şi pe uscat, şi pentru că, după ce l-au bătut şi scos pe regele Antiochus din taberele sale, romanii l-au alungat mai întîi din Europa şi apoi şi din Asia, din ţinuturile pe care le avea dincoace de munţii Taurus; după aceea declară că mai degrabă doreşte ca meritele să le fie aduse la cunoştinţa tuturor din gura comandanţilor şi legaţilor lor, decît să le amintească el. Cu încuviinţarea[147] tuturor însă, senatorii îl poftiră, lăsînd la o parte orice sfială, să spună ce răsplată crede el că merită din partea senatului şi poporului roman; senatul îi va îndeplini cererile sale cu prisosinţă şi cu bunăvoinţă, pe cît îi va sta în putinţă, potrivit meritelor lui; la aceasta, regele răspunse: „Dacă alţii, şi nu romanii, ar fi fost cei care îi lasă la îndemînă libera alegere a răsplatei, de vreme ce i se dă putinţa de a chibzui împreună cu senatul roman, el bucuros s-ar fi folosit de sfatul acestei mari adunări, ca să nu pară că a rîvnit la ceva, fără cumpătare, sau a cerut ceva, călcînd simţul măsurii. Dar, deoarece senatul roman intenţionează să-i acorde o răsplată, se cuvine ca senatul însuşi să-şi dea părerea în ce să constea dărnicia lui faţă de regele Eumenes şi fraţii lui. „Aceste vorbe n-au împiedicat pe senatori să stăruie pe lîngă Eumenes a-şi da în vileag dorinţele, şi după ce o bucată de vreme s-au luat la întrecere cînd arătîndu-se prea multă politeţe într-o parte, cînd cumpătare în alta, deoarece nu se mai contenea cu temenelele nu numai făcute unul altuia, dar şi cu formele de politeţe care nu se mai terminau, Eumenes a părăsit incinta senatului. Senatul a stăruit în această

Scanned with CamScanner

atitudine, spunînd că „a fost fără noimă faptul că regele nu ştie cu ce nădejdi, ori cereri a venit: nimeni nu poate şti mai bine ca regele ce interese are regatul său, pentru că el cunoaşte Asia cu mult mai bine decît senatul roman. De aceea Eumenes trebuie chemat înapoi şi îndemnat a da în vileag ce vrea şi ce gîndeşte".

LIII Regele a fost adus înapoi de praetor[148] în incinta senatului şi poftit să-şi spună păsul. Eumenes grăi astfel: „Aş fi stăruit pînă la cap să tac, cinstiţi senatori, dacă n-aş fi ştiut că în curînd veţi chema solia rhodienilor, iar după ascultarea lor, eu voi fi nevoit să iau cuvîntul. Într-adevăr, rostirea cuvîntării mele va fi cu atît mai grea, cu cît rhodienii vă vor formula anumite cereri care vor părea nu numai că nu sînt îndreptate împotriva mea, dar nici măcar nu privesc interesele lor personale. De bunăseamă, aceşti împuterniciţi vor susţine cauza cetăţilor greceşti, şi vor spune că aceste cetăţi trebuie să-şi capete libertatea. După satisfacerea cererii acestora, cine se va îndoi că ne vor fi smulse şi nouă nu numai acele cetăţi[149] care vor fi eliberate, dar şi vechile cetăţi tributare. Ei însă după ce le vor fi îndatorat printr-o astfel de binefacere (acordarea libertăţii), le vor socoti aliate cu numele, de fapt însă plecate şi supuse puterii lor. Şi, dacă acest fapt este plăcut zeilor, după ce rhodienii vor pune mîna pe nişte bogăţii atît de mari, se vor preface că nu urmăresc nicăieri nici un interes, ci vor spune că e de demnitatea voastră şi potrivit cu faptele voastre din trecut. Pentru ca această cuvîntare să nu vă pricinuiască dezamăgire, va trebui ca voi să vă îngrijiţi nu numai să nu fie păgubit nici unul dintre aliaţii voştri făcîndu-le nedreptate, dar nici pe alţii să nu-i învederaţi, peste măsură, apoi nici ca aceia care au ridicat armele împotriva voastră să ajungă într-o situaţie mai strălucită decît aliaţii, sau prietenii voştri. În ce mă priveşte pe mine, aş dori mai degrabă să fiu văzut că renunţ în orice împrejurări la drepturile mele, decît să par că stărui cu prea multă încăpăţînare pentru atingerea acestui ţel; cînd este vorba însă de o luptă pentru dobîndirea prieteniei voastre şi a bunăvoinţei faţă de voi, ca şi a cinstirii care mi se va arăta din partea voastră, eu nu pot cîtuşi de

puţin să mă las a fi biruit, cu sufletul împăcat. Eu am primit această moştenire atît de însemnată de la tatăl meu, care a încheiat cel dintîi dintre toţi locuitorii Greciei şi Asiei alianţă şi prietenie cu voi, păstrînd-o pînă în cea din urmă clipă a vieţii sale, neîntrerupt şi cu statornică credinţă. El v-a dovedit că are nu numai suflet bun şi credincios, ci a luat parte la toate războaiele pe care le-aţi purtat fie pe uscat, fie pe mare, şi v-a ajutat cu tot felul de provizii, aşa fel încît nici unul dintre aliaţi nu poate fi pus pe aceeaşi treaptă cu el în vreo privinţă. În cele din urmă, i-a îndemnat pe boeoţieni să se alipească alianţei voastre; a fost doborît de boală chiar în vremea adunării[150], şi nu cu mult după asta s-a stins din viaţă. Mergînd pe urma paşilor săi, eu n-am fost în stare, într-adevăr, să mai adaug ceva în ce priveşte zelul cinstirii voastre — căci osîrdia în acţiunile sale nu putea fi de nimeni întrecută. Prin fapte, prin merite, prin îndeplinirea îndatoririlor, soarta, vremurile, Antiochus şi războiul desfăşurat în Asia, mi-au oferit destule prilejuri. Antiochus, regele Asiei şi a unei părţi din Europa, mi-a dat pe fiica sa în căsătorie. El a refăcut numaidecît alianţa cetăţilor care se rupseseră de noi, mi-a dat apoi mari nădejdi că îmi voi putea mări regatul în viitor, dacă voi duce război alături de el împotriva voastră. Nu mă voi făli că n-am greşit cu nimic faţă de voi, în schimb, voi aminti mai degrabă faptele cele mai vechi ale casei mele domnitoare, care sînt vrednice de prietenia voastră. Am sprijinit pe comandantul vostru cu trupe navale şi terestre într-o aşa măsură, încît nici unul dintre aliaţii voştri nu poate să fie deopotrivă cu mine. V-am pus la îndemînă provizii, şi pe uscat şi pe mare; am luat parte la toate bătăliile navale, desfăşurate în multe locuri. N-am pregetat niciodată o sforţare şi nu m-am dat înapoi din faţa nici unei primejdii. Am îndurat greutăţile împresurării, care este cel mai cumplit neajuns într-un război. Am fost încercuit în Pergam, ajungînd la cea mai grea cumpănă, atît pentru viaţa mea, cît şi pentru regatul meu. Eliberat din asediu, în urmă, măcar că într-o parte îşi avea tabăra Antiochus, iar în cealaltă se găsea Seleucus cu oastea în jurul fortăreţei regatului meu, totuşi eu, lăsînd de o parte interesele şi rosturile mele, am alergat la Hellespont în

Scanned with CamScanner

sprijinul consulului L. Scipio, cu întreaga-mi flotă, pentru a sprijini trecerea armatei sale peste mare. După ce oastea voastră a trecut în Asia, nu m-am depărtat niciodată de consul. Nici un ostaş roman n-a fost mai plin de zel în castrul vostru ca mine, şi ca fraţii mei. Nici o campanie, nici o bătălie între cavalerii nu s-a dat fără participarea mea. Acolo în linia de bătaie, am stat şi am apărat acea parte în care a hotărît consulul să mă aflu. Nu am de gînd, cinstiţi senatori, să spun: cine se poate compara cu mine în ce priveşte serviciile aduse de mine în decursul acestui război? Eu nu m-aş încumeta de altfel să mă compar cu nici unul, nici din toate noroadele, nici dintre toţi regii care se bucură de mare cinste în ochii voştri. Masinissa, înainte de a vă fi aliat, v-a fost vrăjmaş şi s-a refugiat în tabăra voastră, atunci cînd regatul lui era teafăr şi nu a venit împreună cu toate mijloacele sale, pentru a vă sprijini, ci ca un pribeag, ca un surghiunit din ţara lui, după ce-şi pierduse toate trupele sale, fiind întovărăşit numai de un pîlc de călăreţi. Şi totuşi voi pe Masinissa nu numai că l-aţi repus pe tronul său părintesc, pentru că v-a dovedit credinţă şi zel în războiul din Africa împotriva lui Syphax şi a carthaginezilor, dar, dîndu-i pe deasupra cel mai mănos ţinut al regatului acestuia, l-aţi făcut să fie şi cel mai puternic dintre regii[151] Africii. Prin urmare, de ce fel de răsplată şi cinstire sînt vrednic în faţa voastră, eu care nu v-am fost niciodată potrivnic, ci întotdeauna prieten? Tatăl meu, eu şi fraţii mei am luptat pentru voi nu numai în Asia, ci si departe de vetrele patriei noastre, în Peloponez, în Boeoţia, în Aetolia, în războiul cu Filip, cu Antiochus, cu aetolienii, şi pe mare şi pe uscat «Ei, şi atunci ce ceri?», ar spune cineva. Eu, părinţi conscripţi, pentru că trebuie să mă supun cînd îmi porunciţi să spun că dacă voi l-aţi aruncat pe Antiochus dincolo de culmile munţilor Taurus cu acest gînd, ca să puneţi voi stăpînire pe aceste pămînturi, ei bine, eu nu prefer să am alţi vecini decît pe voi, şi nici nu nădăjduiesc că regatul meu va fi mai ocrotit şi mai statornic în vreun alt chip. Dar, dacă voi aveţi de gînd să plecaţi din Asia, si să scoateţi armata voastră de acolo, nu m-aş încumeta să spun că dintre aliaţii voştri există vreun altul mai demn ca mine

Scanned with CamScanner

ca să se înfrupte din cuceririle dobîndite în acest război laolaltă cu voi. Da, într-adevăr, este un fapt măreţ ca prin voi să fie eliberate cetăţile robite, — aşa cred şi eu, — dacă ele n-au săvîrşit nici un act de vrăjmăşie faţă de voi. Dacă însă aceste cetăţi au fost de partea lui Antiochus, este cu atît mai demn de înţelepciunea şi spiritul vostru de dreptate, de a vă îngriji mai mult de aliaţii care v-au adus servicii, decît de vrăjmaşi.

LIV Cuvîntarea lui Eumenes a plăcut senatului şi se întrezărea lesne că senatul se va arăta înclinat să-şi dovedească în întregime mărinimia şi dărnicia. Pentru că lipsea unul din împuterniciţii rhodienilor, a fost introdusă şi s-a dat ascultare între timp scurtei solii trimise de locuitorii Smyrnei[152]. Acestora li se aduseră deosebite laude, deoarece voiseră mai degrabă să îndure cele mai grozave chinuri decît să se predea regelui Antiochus; după această solie au fost introduşi rhodienii. Căpetenia acestei solii, după ce înşirui începuturile prieteniei cu poporul roman şi serviciile aduse de ei, mai întîi în vremea războiului cu Filip, apoi în cel cu Antiochus, rosti următoarea cuvîntare: „Părinţi conscripţi! Singura stavilă care împovorează însărcinarea noastră, este discuţia cu Eumenes, pentru că este singurul dintre regi care se bucură în mod deosebit de legăturile de ospeţie şi nu numai cu particularii, ci ceea ce ne îngreunează mai mult ca orice hotărîrea este că el are legături de prietenie, cu însuşi statul nostru; părinţi conscripţi, pe noi ne deosebesc unii de alţii nu simţămintele noastre, ci însăşi firea lucrurilor, care e mai puternică decît orice, aşa fel încît noi care avem un stat liber, sprijinim cauza libertăţii altora, în vreme ce regii vor să robească pe oricine şi toată lumea să le fie subjugată puterii lor. Totuşi, oricum ar sta lucrurile, noi ne simţim mai stînjeniţi de respectul cuvenit acestui rege decît împiedicaţi de temeiul discuţiilor, ori de greutăţile care s-ar putea ivi în toiul consfătuirii şi hotărîrii voastre. Căci, dacă nu s-ar putea aduce cinstire şi răsplătire unui rege aliat[153] şi prieten, care a adus servicii atît de strălucite romanilor chiar în decursul acestui război şi despre răsplătirea căruia se discută acum, decît numai dacă aţi lăsa să-i fie robite nişte cetăţi libere, chibzuinţa noastră

Scanned with CamScanner

de acum ar fi pusă la grea cumpănă, pentru că ori aţi fi nevoiţi să lăsaţi să plece în patria lui un rege prieten fără a-l fi răsplătit, ori să renunţaţi la principiile voastre, şi să vă întinaţi slava cîştigată în războiul cu Filip, prin înrobirea acum a atîtor aliaţi; însă neasemuitul vostru noroc vă scuteşte de nevoia de a vă micşora fie recunoştinţa voastră faţă de un prieten, fie slava voastră. Căci prin milostivirea zeilor, biruinţa voastră e însoţită nu numai de glorie, ci şi de bogăţie, prin care va fi lesne să vă arătaţi recunoştinţa, scăpînd de îndatoriri. Căci şi Lycaonia, şi amîndouă Phrygiile[154] şi toată Pisidia, precum şi Chersonesul, şi toate ţinuturile care sînt aşezate în jurul Europei se află acum în puterea voastră. Regatul lui Eumenes se poate mări cu una dintre acestea, oricare ar fi, dacă îi va fi alipită, dar dîndu-i-se toate laolaltă, l-ar face să fie deopotrivă cu cei mai mari regi. De aceea sînteţi în măsură să vă copleşiţi aliaţiii cu bogăţii din roadele războiului, pentru ca astfel să nu vă abateţi de la principiile voastre şi să nu ştergeţi din amintire ce temei puternic v-a împins atunci la războiul împotriva lui Filip şi acum la acela împotriva lui Antiochus, ca să nu uitaţi ce aţi făcut după înfrîngerea lui Filip, şi ce se cuvine acum după înfrîngerea lui Antiochus; lumea doreşte şi aşteaptă din partea voastră, nu atît aceea ce aţi săvîrşit atunci, ci ceea ce se cuvine să aduceţi la îndeplinire acum. Într-adevăr, temeiurile ridicării armelor unor noroade împotriva altora sînt şi cinstite şi îndreptăţite, astfel încît unul va dori să stăpînească pămînturi, alţii sate, alţii oraşe, alţii porturi, precum şi vreun ţărm la mare. Voi însă nici n-aţi rîvnit nimic din toate acestea, înainte de a le avea, şi nici nu puteţi dori acum cînd întregul pămînt se află sub ascultarea voastră, ci aţi luptat pentru demnitatea şi slava voastră în faţa întregului neam omenesc, care priveşte de multă vreme numele şi puterea voastră deopotrivă cu a zeilor nemuritori. Nu ştiu dacă nu va fi mai greu să păstraţi ceea ce a fost greu să pregătiţi şi să cuceriţi. Voi v-aţi luat asupra voastră însărcinarea de a feri de înrobire de către un rege pe cel mai străvechi şi mai vestit neam, fie prin ducerea războiului, fie prin contribuţiile aduse în civilizaţie şi în cultură. Se cuvine deci să acordaţi mai departe această ocrotire şi de-a pururi

întregului neam grecesc, devenit protejatul vostru credincios. Orașele Greciei statornicite pe propriul ei pămînt nu sînt mai grecești decît coloniile lor, căci de-acolo au purces coloniile grecești din Asia, și chiar dacă s-au strămutat pe alt pămînt, ele nu și-au schimbat nici firea neamului și nici datinile. Noi ne-am încumetat să ne luăm la întrecere în fiecare oraș și prin orice fel de talente, și prin vitejie, atît cu metropolele[155] noastre, cît și cu întemeietorii noștri. Cei mai mulți dintre voi ați umblat prin Grecia, ați cutreierat prin orașele Asiei; singurul neajuns e că sîntem prea departe de voi; încolo, în nici o privință nu sîntem mai prejos de grecii din Europa. Noi știm că massilienii, dacă firea lor ar fi putut fi biruită cumva de mediul regiunii, de multă vreme ar fi fost sălbăticiți de atîtea neamuri înconjurătoare nedomesticite; noi mai știm că ei se bucură în ochii voștri de atîta cinstire și de atîta binemeritată faimă, de parcă ar locui tocmai în mijlocul Greciei. Massilienii și-au păstrat nestricat nu numai graiul, portul și înfățișarea, ci și-au păstrat înainte de orice moravurile și legile curate și neatinse de întinarea din partea megieșilor. Hotarele puterii voastre sînt acum munții Taurus. Tot ce se găsește dincoace de acești munți, nu trebuie să vi se pară prea îndepărtat. Unde au ajuns armele voastre, acolo să ajungă și legile voastre. Barbarii — pentru care poruncile stăpînitorilor lor au avut întotdeauna putere de lege — n-au decît să-și păstreze regii de care se bucură că-i au, în schimb, grecii, care își îndură soarta lor, au același suflet ca și voi. Cîndva grecii rîvneau și ei să aibă și să dobîndească o împărăție cu propriile lor puteri; astăzi însă doresc ca această putere să rămînă de-a pururi în mîinile celor care o au; ei sînt mulțumiți că li se păzește libertatea cu armele voastre, deoarece cu ale lor nu sînt în stare. Da, s-ar putea spune că unele cetăți grecești au fost de partea lui Antiochus. Și mai înainte, unele l-au sprijinit pe Filip, și mai tîrziu, tarentinii au fost de partea lui Pyrrhus. Ca să nu mai înșirui și alte noroade, Carthagina e liberă și se conduce după legile sale. Băgați de seamă, părinți conscripți, ce îndatoriri aveți, după înseși pildele date pînă acum de voi. De aceea vă veți hotărî să-i puneți stavilă lăcomiei lui Eumenes, tot așa

cum aţi pus stavilă urii voastre atît de îndreptăţite[156]. Noi, rhodienii, lăsăm pe seama judecăţii voastre să preţuiţi cu cîtă credinţă şi cu cîtă străşnicie v-am sprijinit atît în acest război, cît şi în toate războaiele pe care le-aţi purtat pe acele meleaguri[157]. Acum, în vreme de pace, acesta este sfatul pe care vi-l dăm şi pe care, dacă îl veţi urma, toţi vor aprecia că voi aţi ştiut să doborîţi pe duşman, dar aţi ştiut să vă folosiţi mai generos de biruinţă"[158].

LV În urma rhodienilor au fost chemaţi împuterniciţii lui Antiochus. Aceştia, cu înfăţişarea oamenilor care se roagă de iertare, au mărturisit că, într-adevăr, regele Antiochus a greşit şi i-au rugat pe senatori să se gîndească mai degrabă la iertare decît la vina regelui lor, care a primit destulă pedeapsă. Apoi au cerut senatului să confirme, cu autoritatea lui, pacea acordată de L. Scipio, în condiţiile pe care le-a fixat acesta. Senatul a fost de părere că pacea trebuie menţinută, iar după cîteva zile, adunarea poporului a aprobat-o. Tratatul de pace s-a încheiat în Capitoliu cu Antipater, căpetenia soliei, şi nepot de frate al regelui Antiochus.

Apoi s-a dat ascultare şi altor solii venite din Asia. Tuturor acestora s-a răspuns că, potrivit obiceiurilor strămoşeşti, senatul va trimite 10 împuterniciţi, pentru a discuta şi statornici rînduiala în treburile Asiei; cea mai de seamă întocmire va fi totuşi aceasta: regelui Eumenes i se va atribui regiunile de dincoace de munţii Taurus, ţinut care făcuse pînă acum parte din regatul lui Antiochus. în afară de Lycia şi Caria, pînă la rîul Maeander, care vor fi alipite statului rhodian, iar celelalte cetăţi ale Asiei, care fuseseră tributare lui Attalus, să-i plătească lui Eumenes acelaşi tribut; cetăţile birnice lui Antiochus, să capete libertate, fiind scutite de orice dajdie. Senatul roman a desemnat pe cei 10 împuterniciţi. Aceştia erau următorii: Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpureo, Q. Minucius Thermus, Ap. Claudius Nero, Cn. Cornelius Merula, M. Junius Brutus, L. Aurunculeius, L. Aemilius Paullus, P. Cornelius Lentulus, P. Aelius Tubero.

LVI Aceşti împuterniciţi au dobîndit deplină putere pentru rezolvarea treburilor la faţa locului. Senatul a ho-

Scanned with CamScanner

tărît însă ca treburile să fie rezolvate în felul următor: toată Lycaonia[159], amîndouă Phrygiile, Mysia[160] şi codrii regelui Antiochus, prceum şi ţinuturile Lydiei şi Ioniei, — în afară de acelea care fuseseră libere în ziua în care se dăduse bătălia cu regele Antiochus, — şi anume Magnesia, pînă la muntele Sipylus, şi Caria, ce se mai cheamă Hydrela[161], precum şi ţinutul hydrelatan care se întinde spre Phrygia, redutele şi satele de peste fluviul Maeander, şi oraşele — în afară de cele care fuseseră libere înainte de izbucnirea războiului, şi anume Telmessus[162] şi redutele telmessilor în afară de teritoriul acestui oraş care aparţinuse lui Ptolemaeus Telmessius[163] — toate aceste regiuni să fie acordate lui Eumenes.

Rhodienilor le-a fost dată Lycia, în afară de oraşul Telmessus şi de fortăreaţa şi ţinutul care îi aparţin şi care fuseseră al lui Ptolemaeus Telmessius. Aceste ţinuturi nu au fost cedate nici lui Eumenes şi nici rhodienilor. Aceste din urmă au mai primit şi acea regiune din Asia de dincolo de rîul Meander şi care e mai aproape de insula Rhodos, precum şi oraşele, satele, rîurile, ţinuturile dinspre Pisida, în afară de acele oraşe care se bucuraseră de libertate înainte de a se fi dat bătălia în Asia cu regele Antiochus.

După ce rhodienii au adus mulţumiri romanilor pentru aceste binefaceri, au venit în sprijinul cauzei oraşului Soli din Cilicia, spunînd că şi acestea, ca şi dînşii, îşi trag obîrşia din Argos. Datorită acestei înrudiri s-a legat între ei o dragoste frăţească, de aceea cer, ca o favoare ieşită din comun, ca această cetate să fie scoasă din robia regelui Antiochus. Atunci au fost chemaţi împuterniciţii regelui Antiochus şi s-a discutat cu ei; totuşi nu s-a dobîndit nimic, deoarece Antipater lua ca mărturie tratatele încheiate înainte, potrivit cărora, rhodienii erau opriţi să intre nu numai în oraşul Soli[164], ci şi în Cilicia, şi să treacă culmile munţilor Taurus. În urma rechemării în senat a rhodienilor, după ce senatorii au arătat cu cîtă înverşunare împuternicitul regelui Antiochus s-a împotrivit cererilor ei, au adăugat că dacă rhodienii sînt de părere că de această rezolvare atîrnă demnitatea lor, senatul roman va înfrînge pe orice cale cu putinţă îndărătnicia delegaţilor lui Antiochus. Atunci însă, rho-

Scanned with CamScanner

dienii au adus mulţumiri şi mai călduroase senatului, declarînd că mai degrabă se vor pleca în faţa semeţiei lui Antipater[165], decît să ofere un nou prilej de a se tulbura pacea. În chipul acesta nu s-a produs nici o schimbare în situaţia oraşului Soli.

LVII În decursul[166] aceloraşi zile în care s-au petrecut aceste fapte au venit solii massilienilor şi au adus la cunoştinţă că praetorul L. Baebius, cînd mergea spre Hispania, a fost înconjurat de liguri[167], şi după ce au fost ucişi o mare parte dintre însoţitori, iar el rănit, s-a refugiat cu un pumn de oameni şi fără lictori la Massilia, unde s-a stins din viaţă după trei zile. Senatul, cînd auzi de această întîmplare, hotărî ca P. Junius Brutus, care era propraetorul Etruriei, să dea în primire acea provincie, precum şi oastea unuia dintre legaţii săi pe care îl va găsi el cu cale şi să plece în Hispania Ulterior şi aceasta să-i fie provincia. Acest decret al senatului, precum şi scrisoarea au fost trimise din Etruria de praetorul Sp. Postumius, după care propraetorul P. Junius a plecat în Hispania. Cu puţină vreme înainte ca înlocuitorul să sosească în provincia sa, L. Aemilius Paulus, — cel care va birui cu mare glorie după aceea pe regele Perseus, — fiindcă în anul trecut nu dobîndise victorie cu o oaste de strînsură, a dat o bătălie cu lusitanii; duşmanii au fost bătuţi şi puşi pe fugă; au fost ucişi 18 000 de războinici şi 2-300 de lusitani luaţi prizonieri; le-a fost cucerită şi tabăra. Faima acestei biruinţe a făcut ca întreaga situaţie din Hispania să se liniştească.

În acelaşi an, înaintea zilei a treia a calendelor lui ianuarie, triumvirii L. Valerius Flaccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappo, au întemeiat colonia Bononia Latina, potrivit unui decret senatorial. Acolo au fost colonizaţi 3 000 de cetăţeni. Călăreţilor li s-au dat cîte 70 de iugăre fiecăruia, iar celorlalţi colonişti, cîte 50 de iugăre. Ţinutul fusese confiscat de la gallii boii, iar aceştia îl luaseră mai înainte de la etrusci.

În acelaşi an au candidat la censură numeroşi bărbaţi străluciţi. Această candidatură, ca şi cum ea însăşi n-ar fi putut da loc la lupte, a stîrnit o altă încordare cu mult mai mare. Căci candidau: T. Quinctius Flami-

Scanned with CamScanner

ninus, P. Cornelius Scipio, fiul lui Cneius, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato[168], M. Claudius Marcellus, M. Acilius Glabrio, care-l biruise pe Antiochus la Thermopylae, precum şi pe aetolieni. Mai ales către aceştia din urmă era înclinată atenţia poporului, pentru că arătaseră în numeroase rînduri dărnicii prin care izbutise să-şi apropie o mare parte de cetăţeni. Deoarece atîţi nobili nu priveau cu ochi buni ca un om[169] nou să treacă înaintea lor, P. Sempronius Gracchus şi C. Sempronius Rutilus au fixat ziua de judecată învinuindu-l pe Acilius că n-a adus, cu prilejul sărbătoririi triumfului, banii regelui Antiochus şi că n-a depus în tezaurul public prăzile atît de mari capturate în tabăra acestuia. Mărturiile legaţilor şi tribunilor militari erau şi favorabile şi împotrivă-i. În capul martorilor a fost văzut M. Porcius Cato, a cărui autoritate, dobîndită prin atitudinea sa în orice împrejurare a vieţii, o slăbea faptul că el însuşi era candidat. Acest martor declară că el n-a văzut cu prilejul triumfului lui Acilius, între celelalte prăzi luate de la rege, vasele de aur şi de argint, pe care le-a observat după cucerirea taberei lui Antiochus. În cele din urmă, Glabrio declară că-şi retrage candidatura, ca ura să cadă asupra rivalului său, deoarece rivalul său, om nou ca şi el, îşi sprijină candidatura pe o mărturie mincionasă, fapt de care nobilii se indignează dar în tăcere.

LVIII Acilius Glabrio a fost osîndit la o amendă de 100 000 de aşi. Procesul lui a avut două înfăţişări. A treia oară[170] după ce învinuitul a renunţat la candidatură, adunarea poporului n-a încuviinţat să fie amendat, şi atunci tribunii plebei au încetat urmărirea lui Acilius.

Au fost aleşi censori T. Quinctius Flaminius şi M. Claudius Marcellus. În decursul acelor zile[171], după ce senatul i-a încuviinţat să ia cuvîntul în afara oraşului, în templul lui Apollo şi să facă darea sa de seamă, L. Aemilius Regillus, care izbîndise cu flota lui asupra praefectului regelui Antiochus, după ce s-a dat ascultare faptelor sale de arme, cu cîte flote vrăjmaşe a luptat, cîte vase a scufundat sau capturat, toţi senatorii, într-un glas, i-au încuviinţat sărbătorirea triumfului său naval. La calendele lui februarie a fost purtat în triumf. Cu

Scanned with CamScanner

acest prilej au fost aduse 49 de coroane de aur, precum şi sume de bani, însă nu pe măsura triumfului asupra unui rege, ci numai 34 200 tetrachme attice şi 132 300 de cistophori. Apoi au fost rînduite slujbe publice, potrivit unui *senatus-consultum*, pentru că L. Aemilius adusese în Hispania mari servicii republicii.

Nu multă vreme după aceasta, veni la Roma L. Scipio. Acesta, ca să nu fie mai prejos de porecla fratelui său, a vrut să fie supranumit Asiaticus[172]. El a vorbit şi în senat şi în adunarea poporului, înşiruindu-şi isprăvile săvîrşite. Erau unii care tălmăceau faptele lui spunînd că acest război a fost mai mare prin faima, decît prin greutatea lui. S-a pus capăt războiului numai după o singură bătălie; mai vrednică de ţinut minte, şi slava biruinţei lui a fost întunecată de lupta de la Thermopylae. Însă pentru unul care judecă fără părtinire, la drept vorbind, la Thermopylae a fost mai degrabă război cu aetolienii decît impotriva regelui Antiochus, căci Antiochus acolo a luptat doar cu o mică parte din forţele sale, pe cînd în Asia au stat împotrivă oştilor romane, forţele întregii Asii, trupe adunate de Antiochus de la toate noroadele, de pe cele mai îndepărtate tărîmuri ale răsăritului.

LIX De aceea, pe bună dreptate, zeilor nemuritori li s-a acordat o cinstire înălţătoare, pentru că au hărăzit o izbîndire fără seamăn şi atît de lesne; senatul a decretat sărbătorirea triumfului comandantului. Triumful lui L. Scipio a fost celebrat în luna intercalată[173], pe ziua de 28 februarie.

Spectacolul acestui triumf a fost mai arătos ochilor decît acela al fratelui său. Africanus însă dacă s-ar ţine seamă de împrejurările, de primejdiile şi de proporţiile conflictului, de bunăseamă nu s-ar cuveni să se pună faţă în faţă cele două triumfuri, şi de asemenea, n-ai putea compara pe cei doi comandanţi supremi romani, şi nici pe Antiochus cu un cap de oşti de talia lui Hannibal.

Scipio a adus cu prilejul triumfului său 224 de drapele ostăşeşti, 134 de tablouri de oraşe, 1 231 colţi de fildeş, 234 coroane de aur, 137 420 libre de argint, 224 000 te-

Scanned with CamScanner

trachme attice, 321 070 cistophori, 140 000 filipi de aur, 1 423 libre de vase de argint, toate cizelate, şi alte vase de aur în greutăţi de 1 023 libre. Înaintea carului său de triumf au fost duşi în convoi 32 de căpetenii de-ai regelui Antiochus, prefecţi şi curteni de-ai lui, din Syria. Fiecare ostaş roman a primit cîte 25 de dinari[174], centurionii o sumă îndoită, iar călăreţii, întreită. După triumf li s-a dat ostaşilor solda şi tainul îndoit, la fel cum împărţise armatei sale şi după bătălia din Asia. Triumful lui Scipio a fost sărbătorit cam după un an de cînd ieşise din dregătoria consulatului.

LX Cam în aceeaşi vreme a sosit în Asia şi consulul Cn. Manlius şi praetorul Cn. Fabius Labeo la flotă. Însă consulului nu-i lipsi prilejul de a se război cu gallii. După înfrîngerea lui Antiochus, pe mare domnea linişte. De aceea, Q. Fabius se gîndi în ce parte să pornească el o acţiune ca să nu se creadă că în timpul funcţiei sale a fost inactiv: el a găsit cu cale că cel mai nimerit lucru este să treacă în Creta.

Locuitorii din Cydonia[175] purtau război cu gortynii[176] şi cu gnosiii; se spunea că pe întreaga însulă se găsea un mare număr de prizonieri romani şi de neam italic, prefăcuţi în robi. Pornind cu flota din Ephes, cum atinse mai întîi coasta Cretei. Fabius trimise ştafete la toate cetăţile din jur, poruncindu-le să depună armele şi să-i înapoieze prizonierii, strîngîndu-i de pretutindeni pe unde se găseau, prin oraşe şi prin sate, şi să-şi trimită împuterniciţi la dînsul pentru a discuta despre chestiunile care priveau deopotrivă şi pe cretani şi pe romani. Numai că cretanii nu prea s-au sinchisit de această somaţie. În afară de gorthyni, nimeni nu i-a predat prizonierii. Valerius Antias a scris că au fost înapoiaţi din întreaga insulă de teama ameninţărilor cu războiul, ca la 4 000 de prinşi. Desi Fabius n-a săvîrşit vreo altă ispravă în afară de aceasta, a dobîndit din partea senatului încuviinţarea de a fi purtat în triumf. Din Creta, Fabius s-a întors la Ephes; de acolo, după ce a trimis trei vase spre ţărmul Thraciei, a poruncit garnizoanelor lui Antiochus[177] să părăsească oraşele Aenus şi Maronia, pentru ca şi acelea să fie libere.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXVIII.

Scanned with CamScanner

1 Cînd[1] în Asia se desfăşura acest război, nici în Aetolia nu domnea liniştea[2], tulburările fiind pricinuite de neamul athamanilor. În acel timp, Athamania — după alungarea lui Amynander — fusese ocupată de o garnizoană a regelui Filip, comandată de praefecţii lui. Purtarea trufaşă şi tiranică a acestei garnizoane făcuse ca populaţia să-l dorească iarăşi pe Amynander. Acesta, care trăia în exil în Aetolia, cunoscînd, prin scrisori trimise de slujitorii săi, situaţia din Athamania, începu să nădăjduiască din nou că va pune stăpînire pe regat. De aceea el trimise ştafete la fruntaşii din cetatea Argithea[3] — acest oraş era capitala Athamaniei — ca să-i anunţe că, dacă va fi asigurat de simţămintele compatrioţilor săi faţă de dînsul, el va intra în Athamania după ce va dobîndi sprijin din partea aetolienilor. După aceea Amynander începu tratativele cu fruntaşii aetolienilor, care formau sfatul acelui neam, precum şi cu arhontele lor, Nicander[4]. Cînd văzu că aceştia sînt gata la orice, îi încunoştinţează numaidecît în ce zi va păşi hotarele Athamaniei cu oastea sa. La început au fost numai patru conspiratori împotriva garnizoanei macedonene. Aceştia şi-au mai alăturat fiecare cîte şase ajutoare, pentru a duce la bun sfîrşit acţiunea întreprinsă. Apoi, dîndu-şi seama că nu se poate pune temei pe numărul lor mic, care era mai degrabă potrivit pentru a tăinui fapte decît pentru a porni la acţiune, şi-au alăturat un număr de partizani deopotrivă cu cei dinainte. În chipul acesta, numărul corspiratorilor s-a ridicat la 52 de persoane, care au fost împărţiţi în patru cete: o parte se îndreaptă către Heracleea, a doua către

Scanned with CamScanner

Tetraphylia, unde, de obicei, se afla depus tezaurul regelui, o a treia — către Theodoria, a patra — către Argithea. De aceea toţi s-au înţeles între ei, ca la început să stea liniştiţi, şi ca şi cum ar fi venit pentru treburile lor personale, să se preumble în sus şi în jos prin for, şi apoi, la o zi anumită, să cheme întreg norodul, pentru a izgoni garnizoana macedoneană. Cînd a sosit ziua hotărîtă, deoarece Amynander se găsea între hotare cu 1 000 de ateolieni, potrivit înţelegerii, atacă garnizoanele macedonenilor în acelaşi timp din patru locuri şi le alungă de acolo; apoi au fost trimise scrisori în toate părţile la alte oraşe, ca să se răzbune împotriva stăpînirii tiranice a lui Filip, şi pe el să-l pună din nou pe tronul părintesc şi legitim. Macedonenii au fost alungaţi din toate părţile. În oraşul Theius, praefectul garnizoanei de acolo a pus mîna pe o scrisoare a conjuraţilor şi atunci trupele regelui au ocupat cetăţuia care a rezistat cîteva zile asediatorilor, apoi şi aceştia s-au predat lui Amynander. În felul acesta, întreaga Athamanie ajunse iar în puterea lui Amynander, în afară de reduta Athenaeum, aşezată în vecinătatea hotarelor Macedoniei.

II Cînd Filip a auzit de răzvrătirea Athamaniei, porni cu 6 000 de războinici şi ajunse cu cea mai mare repeziciune la Gomphi. Lăsînd acolo cea mai mare parte din oştirea sa, care n-ar fi putut suporta un marş atît de lung, ajunse la Athenaeum[5] — singura fortăreaţă care rămăsese sub stăpînirea sa — în fruntea a 2 000 de ostaşi. După ce făcu cîteva încercări prin împrejurimi, deoarece îşi dădu uşor seama că toată lumea îi e potrivnică, înapoindu-se la Gomphi de îndată, se întoarse în Athamania cu toate trupele. De acolo el porunci lui Xenon, trimis înainte cu 1 000 de pedestraşi, să ocupe Ethopia[6] care domină numai bine Argithea. Cînd Filip a văzut că acea localitate este apărată cu străşnicie de ai săi, îşi aşeză tabăra în împrejurimile templului[7] lui Jupiter Acraeus[8]. Reţinut acolo vreme de o zi de o cumplită furtună, în ziua următoare Filip caută să plece către Argithea. Deodată apărură în calea trupelor care plecaseră athamanii, ocupînd imediat măgurile ce dominau drumul. Zărindu-i pe athamani, cele dintîi unităţi

Scanned with CamScanner

macedonene se opriră din mers stîrnindu-se panică şi învălmăşeală în rîndurile întregii coloane. Şi fiecare se gîndea în mintea sa ce s-ar fi putut întîmpla dacă oastea macedoneană ar fi coborît în văile de la poalele acestor stînci. Văzîndu-se strîmtorat, regele — care dorea să scape cît mai grabnic de această trecătoare în cazul că athamanii s-ar lua pe urmele lui — a fost nevoit să cheme îndărăt avangarda şi unităţile sale pentru a se înapoia pe acelaşi drum pe unde venise. La început athamanii îi urmăreau în linişte la o mică depărtare. După ce aetolienii şi-au unit trupele cu ale acestora, athamanii i-au lăsat pe aetolieni să atace din spate coloanele macedonene, iar ei s-au năpustit din ambele părţi asupra duşmanului, în vreme ce alte trupe de-ale athamanilor, ieşind înaintea macedonenilor pe o cale mai scurtă, au ocupat trecerile. Cu acest prilej s-a stîrnit atîta învălmăşeală în rîndurile macedonenilor, încît au trecut rîul[9] răzleţiţi şi mai mult în fugă, lăsînd în urma lor numeroşi oameni şi arme. Acolo athamanii şi-au încetat urmărirea. Macedonenii s-au înapoiat nesupăraţi la Gomphi şi de aici în Macedonia. Athamanii şi aetolienii au pornit degrabă, de pretutindeni, către Alopa ca să-l nimicească pe Xenon şi cei 1 000 de macedoneni. Aceştia, neputîndu-se bizui pe acele locuri, s-au retras din Alopa, pe o măgură mai înaltă şi mai povîrnită din toate părţile. Athamanii însă, găsind putinţa de a urca într-acolo din mai multe direcţii, i-au alungat pe duşmani. O parte dintre macedoneni răzleţiţi, care nu se pricepeau să străbată în fugă, drumuri necunoscute şi printre stînci neumblate, au fost luaţi prizonieri, iar alţii au fost nimiciţi. Deoarece mulţi macedoneni s-au prăvălit în genuni, foarte puţini, împreună cu Xenon, au izbutit să scape, ajungînd la rege. După aceea s-a încheiat un armistiţiu pentru a fi îngropaţi cei căzuţi.

III Amynander, după redobîndirea tronului, îşi trimise împuterniciţi şi la Roma la senat, şi în Asia la Scipioni, care, după marea bătălie cu Antiochus, făcură popas la Ephes. El cerea pace şi se dezvinovăţea că şi-a recîştigat tronul părintesc cu sprijinul aetolienilor. În schimb el aducea învinuiri lui Filip. Aetolienii[10] au plecat din Atha-

Scanned with CamScanner

mania în ţinutul Amphilochia[11] şi, deoarece acolo majoritatea populaţiei li s-a supus de bunăvoie, întregul neam a intrat sub ascultarea aetolienilor. După recucerirea Amphilochiei, care aparţinuse cîndva aetolienilor, însufleţiţi de aceleaşi nădejdi, aceştia au trecut şi în Aperantia[12]; din rîndurile acestei populaţii, o mare parte s-a supus aetolienilor fără luptă, în schimb dolopii n-au fost niciodată de partea aetolienilor, ci a lui Filip. Aceştia ridicară cei dintîi armele. Însă cînd aflară că amphilochienii sînt cu aetolienii, că Filip a fugit din Athamania, iar garnizoana lui de acolo a fost măcelărită, se rup şi ei de Filip, trecînd de partea aetolienilor. Înconjuraţi din toate părţile de neamuri supuse de curînd, tocmai cînd se credeau în siguranţă din partea macedonenilor, au aflat ştirea că Antiochus a fost bătut de romani în Asia. Nu mult după aceasta li s-au înapoiat de la Roma trimişii lor, fără nici a nădejde de pace, încunoştîndu-i totodată că consulul Fulvius a trecut cu oastea în Asia. Înspăimîntaţi de aceste ştiri, după ce mai întîi chemară în sprijinul lor pe rhodieni şi pe athenieni ca să mijlocească pentru ei, şi pentru ca prin trecerea acelor cetăţi, rugăminţile lor — de curînd respinse de romani — să găsească mai lesne răsunet în faţa senatului, îşi trimiseră din nou fruntaşii[13] cetăţii lor la Roma pentru a încerca să dobîndească pacea, aceasta fiindu-le cea din urmă nădejde. Totuşi n-au întreprins nimic mai înainte de a-l vedea pe duşman apărîndu-le aproape în faţă, ca să evite războiul. M. Fulvius, după trecerea oastei romane în Apollonia începu să se consfătuiască cu fruntaşii epirotilor unde să dezlănţuie războiul. Epiroţii găsiră de cuviinţă să se atace mai întîi Ambracia[14], care se predase atunci aetolienilor. Dacă aetolienii vor veni să apere cetatea aceea, cîmpiile din jur sînt prielnice pentru desfăşurarea unei bătălii. Dacă se vor feri de luptă, asediul nu va fi greu, căci în vecinătatea Ambraciei se găseau mari cantităţi de materiale pentru ridicarea platformelor şi a celorlalte lucrări de împresurare, iar rîul Aretho, care este navigabil şi prielnic pentru transportul celor trebuincioase, curge chiar pe lîngă zidurile cetăţii; în sfîrşit, se apropia vara care e potrivită operaţiilor miltare. I-a convins să-i ducă prin Epir.

Scanned with CamScanner

IV Cînd sosi la Ambracia, consulul îşi dădu seama că împresurarea acestei cetăţi este o acţiune anevoioasă. Ambracia e situată la poalele unei măguri cu povîrnişuri, căreia locuitorii i-au dat numele de Perranthes[15]. Oraşul se întinde spre apus, fiind înconjurat cu un zid înspre cîmpii şi rîu, iar fortăreaţa, aşezată pe piscul măgurii, este îndreptată către răsărit. Rîul Aretho[16], care izvorăşte din Athamania, se varsă în golful mării care poartă numele de Ambracius, datorită vecinităţii oraşului. În afară de faptul că oraşul e întărit într-o parte de apa rîului, în alta de măgură, este înconjurat şi de un puternic zid pe o lungime ceva mai mare de 3 000 de paşi. Fulvius ridică în faţa Ambraciei, în cîmp, două castre, despărţite de un mic gol între ele, precum şi o redută construită pe o măgură înaltă în faţa fortăreţei. El făcu toate pregătirile ca să lege cele două castre printr-un val de parapete şi şanţuri, aşa fel încît le tăie locuitorilor orice posibilitate de ieşire din cetate şi orice încercare de ajutor dinafară. La auzul ştirii că Ambracia a fost împresurată, aetolienii s-au adunat la Stratus, în urma hotărîrii luate de arhontele cetăţii, Nicander. La început, ei plănuiseră să vină cu toate trupele lor pentru a zădărnici împresurarea. Apoi, după ce văzură că oraşul a fost înconjurat aproape în întregime cu lucrări şi că tabăra epiroţilor a fost aşezată dincolo de rîu într-un loc neted, au hotărît să-şi împartă trupele. Cu 1 000 de ostaşi uşor înarmaţi, Eupolemus porni spre Ambracia şi izbuti să intre în oraş prin golul între întăriturilor care încă nu se rezidiseră. Nicander plănuise să atace mai întîi tabăra epiroţilor cu celălalt corp de aetolieni, care aveau să primească cu anevoinţă ajutor din partea romanilor, deoarece erau despărţiţi de rîu. Apoi însă, încredinţat că această acţiune va fi primejdioasă în cazul cînd romanii o vor băga de seamă, şi temîndu-se că nu vor putea să se înapoieze în locuri sigure, renunţă la acest plan şi purcese la prădarea Acarnaniei.

V Consulul, după ce isprăvi de făcut întăriturile necesare pentru încercuirea oraşului şi după ce pregăti maşinile de război pentru atacarea zidurilor, dădu asaltul din cinci părţi deodată. Folosind golurile prin care avea

Scanned with CamScanner

putința să se apropie mai ușor dinspre cîmpie, el atacă orașul dinspre partea ce poartă numele de Pyrrheum[17], dînd al patrulea atac din regiunea templului lui Aesculapius și al cincilea împotriva cetățuii Ambraciei. Cu berbecii romanii zdruncinau zidurile și cu cîngile smulgeau crenelurile. Pe locuitori la început îi cuprinse groaza, învălmășindu-se, cînd văzură toate acestea și cînd auziră loviturile care făceau un zgomot cumplit, date în ziduri cu berbecii. Apoi însă, cînd băgară de seamă că, împotriva așteptărilor, zidurile au rămas neclintite, se îmbărbătară din nou și, cu ajutorul unor cumpene, aruncau asupra berbecilor fie cu niște bucăți de plumb, fie cu bolovani, fie cu trunchiuri zdravene de copaci. Cîngile le prindeau cu niște gheare de fier și cînd le trăgeau peste ziduri înăuntrul cetății le sfărîmau de tot; în afară de toate acestea împresurații făceau diferite ieșiri fie în timpul nopții, dînd năvală asupra străjilor de la mașinile de război, fie în timpul zilei împotriva posturilor, pricinuind panică în rîndul atacatorilor.

În vreme ce astfel se înfățișau lucrurile la Ambracia, aetolienii s-au întors la Stratus, în urma pustiirii Acarnaniei. Conducătorul lor, Nicander, căutînd un prilej de a împresura cetatea printr-o lovitură îndrăzneață, îl introduse în Ambracia pe un oarecare Nicodamus, cu 500 de aetolieni. Hotărî cu acesta o noapte anumită și chiar o anumită oră din noapte, în care aceștia să atace dinspre oraș lucrările dușmanilor, iar el să stîrnească spaima în castrul roman dinspre Pyrrheum; era încredințat că va face o ispravă vrednică de amintire în toiul învălmășelii pricinuite din două părți, deoarece și noaptea însăși va contribui la creșterea panicii. Și, într-adevăr, Nicodamus într-o noapte vijelioasă, după ce înșelă vigilența unor străji și după ce sparse încercuirea printr-un iureș dezlănțuit prin alte locuri, trecînd peste linia de încercuire, izbuti să pătrundă în oraș. Isprava acestuia a făcut să le sporească nădejdile celor împresurați, dîndu-le curaj să se încumete la orice. Cum sosi noaptea stabilită, potrivit înțelegerii, se năpusti deodată asupra lucrărilor romane; atacul acesta însă pe cît de îndrăzneț a fost prin dezlănțuirea lui, pe atît de lipsit de succes, deoarece Nicander nu a atacat de loc în exterior, fie că era stă-

Scanned with CamScanner

pînit de frică, fie pentru că a găsit de cuviinţă să sară în sprijinul amphilochienilor care se retrăseseră de curînd; pe aceştia îi atacase cu cea mai mare străşnicie Perseus, fiul lui Filip, trimis pentru a supune Dolopia şi Amphilochia.

VI Aşa cum s-a spus mai înainte, la Pyrrhaeum, maşinile de război romane erau instalate în trei locuri, pe care aetolienii le-au atacat în acelaşi timp, însă nici cu pregătiri asemănătoare, nici cu forţe deopotrivă de puternice. Unii se năpusteau cu făclii aprinse, alţii purtau şomoioage de cîlţi, îmbibate în smoală, care, răspîndind văpăi, luminau întreaga linie de bătaie. La cel dintîi atac au doborît numeroase străji. Dar după ce au început să se audă strigăte, după ce s-a produs zarvă în castru[18], şi după ce consulul a dat semnalul de luptă, toţi puseră mînă pe arme şi se revărsară pe toate porţile pentru a da ajutor. Într-un singur punct duşmanul a izbîndit cu ajutorul focului şi armelor; din celelalte două puncte însă, după o încercare nereuşită, aetolienii s-au retras. Atunci s-a încins o aprigă luptă într-un singur punct primejdios. Acolo cei doi comandanţi, Eupolemus şi Nicodamus, îşi îmbărbătau, din diferite părţi, luptătorii, întărindu-le nădejdea că, potrivit înţelegrii, Nicander va intra şi el în luptă, şi va dezlănţui atacul asupra spatelui potrivnicului. Această convingere susţinu o bucată de vreme avîntul războinicilor. Dar deoarece nu primeau, potrivit înţelegerii, nici un semn din partea alor lor şi vedeau cum creşte numărul vrăjmaşilor, lupta lor începu din ce în ce mai mult să lîncezească; în cele din urmă, după ce dădură foc la o parte dintre maşini, părăsiră totul şi fugiră alungaţi, abia putîndu-se retrage în oraş. Cu acest prilej, numărul aetolienilor căzuţi a depăşit numărul duşmanilor doborîţi de ei. Dacă totul s-ar fi desfăşurat potrivit planului, fără îndoială că aetolienii ar fi putut cuceri maşinile şi lucrările într-un punct, şi nimici acolo numeroşi vrăjmaşi. Ambracienii şi aetolienii care se găseau între zidurile cetăţii nu numai că s-au retras după încercarea din cursul acelei nopţi, dar şi după aceea s-au ferit să mai înfrunte primejdiile, de parcă ar fi fost

Scanned with CamScanner

trădaţi de ai lor. Acum nimeni nu mai dădea năvală asupra posturilor vrăjmaşe ca înainte, ci luptau de la adăpost, rînduiţi pe ziduri şi în turnuri.

VII Cînd Perseus auzi că au sosit aetolienii, lăsînd deoparte asaltul oraşului pe care-l împresurase, după ce pustii ţinutul Amphilochiei, ieşi din hotarele ei şi se înapoie în Macedonia, Aetolienii se îndepărtară şi ei de acolo, fiind chemaţi înapoi fiindcă li se prăda ţărmul. Pleuratus, regele illyrilor, intrînd în strîmtoarea Corintului cu 60 de vase mici, cărora li s-au alăturat vasele acheilor ce staţionau la Patrae, devastă coastele maritime ale Aetoliei. Fiind trimişi 1 000 de aetolieni împotriva lor, aceştia ieşiră în întîmpinarea vrăjmaşului pe poteci mai scurte, în vreme ce flota făcuse ocoluri, navigînd prin toate cotiturile, de-a lungul ţărmului.

La Ambracia, romanii izbind zidurile cu berbecii, în multe locuri, dezgoliră într-o bună măsură oraşul; cu toate acestea ei nu puteau pătrunde în oraş, căci duşmanul ridica cu mare repeziciune un nou zid în locul celui năruit, iar luptătorii apăreau numaidecît în golurile dărîmăturilor, ca o nouă stavilă. De aceea, pentru că în luptă deschisă, operaţiile sale înaintau încet, consulul hotărî să sape o galerie ascunsă într-un loc acoperit de mai înainte cu baraci.

Cîtăva vreme, romanii, măcar că lucrau zi şi noapte fără întrerupere, săpînd sub pămînt şi cărînd pămîntul în afară, au reuşit să-l înşele pe duşman. In cele din urmă însă movila de deasupra pămîntului devenind prea înaltă a constituit pentru locuitori indiciul că se lucrează la o galerie; temîndu-se ca nu cumva duşmanul să ajungă în oraş năruind zidurile, ei hotărăsc să sape un şanţ între ziduri în direcţia în care lucrarea era acoperită de baraci. Cînd aetolienii au ajuns la o adîncime potrivită, aşa fel încît de galerie îi despărţea numai un perete subţire de pămînt, făcînd linişte, şi lipindu-şi urechile în mai multe locuri, au auzit zgomotul făcut de cei care săpau. Cînd ei prinseră de veste aceasta, îşi croiră un drum drept către galerie. Pentru aetolienii n-a fost prea grea truda, deoarece numaidecît au dat de un gol unde zidul fusese proptit cu furci de vrăjmaşi. Acolo s-au în-

Scanned with CamScanner

tîlnit cu săpăturile amîndouă taberele şi s-a făcut legătura între şanţ şi galerie. Întîlnindu-se unii cu alţii s-au încăierat mai întîi cu uneltele cu care săpaseră, apoi sărind cu repeziciune în sprijinul lor şi ostaşii înarmaţi. s-a încins sub pămînt o luptă aprigă. Această luptă însă începu să lîncezească, deoarece împresuraţii se străduiau să zădărnicească înaintarea prin galerie, fie întinzînd nişte pături groase, fie aruncînd repede nişte obloane de-a curmezişul ei. Dar aetolienii au şi născocit un nou mijloc, uşor de înfăptuit, împotriva celor care lucrau în galerie: au făcut un butoi cu fundul găurit, pe unde să poată trece o ţeavă nu prea groasă. Atît ţeava, cît şi fundul butoiului erau de fier, fundul avînd găuri în mai multe locuri. Ei au întors butoiul cu gura către galerie, după ce l-au umplut cu fulgi. Prin găurile de la fundul butoiului aetolienii îşi vîrîră nişte sulițe foarte lungi, care poartă numele de sarissae, ca să-i alunge de acolo pe duşmani. Apoi aruncînd scîntei în fulgi, le-au dat foc, suflînd în butoi cu nişte foale de fierar, aşezate în capul ţevii. Fulgii aprinşi făceau nu numai un fum gros, dar în acelaşi timp răspîndeau o duhoare cumplită care ustură la ochi; după ce întreaga galerie s-a umplut de fum, nimeni n-a mai putut răbda să stea mai departe în ea.

VIII Aceasta era situaţia, la Ambracia, cînd[19] se înfăţişară consulului, ca împuterniciţi din partea aetolienilor, Phaeneas şi Damoteles, însărcinaţi cu depline puteri de norodul lor. Căci cîrmuitorii lor îşi dădeau seama că în vreme ce, pe de o parte Ambracia este împresurată, pe de altă parte întregul ţărm al mării este primejduit de vasele duşmanilor, şi că, în sfîrşit, şi Amphilochia şi Dolopia sînt trecute prin foc şi sabie de macedoneni, iar aetolienii nu au destule forţe pentru a putea ţine piept în acelaşi timp la trei războaie diferite. De aceea, după ce convocă adunarea la sfat, îi consultă pe fruntaşii Aetoliei, ce măsuri trebuie luate. Toţi au fost de părere să se ceară pace, în condiţii avantajoase, dacă este cu putinţă, dacă nu, măcar uşor de îndurat: ei au pornit războiul bizuindu-se pe Antiochus, dar după ce acest rege a fost bătut şi pe mare şi pe uscat şi a fost alungat pînă aproape de marginea pămîntului, departe peste culmile

munţilor Taurus, ce nădejdi mai pot nutri pentru a susţine războiul? De aceea, Phaeneas şi Damoteles să se străduiască să trateze pacea, ţinînd seama de asemenea împrejurări, cum le dictează conştiinţa, gîndindu-se însă la interesele aetolienilor. Căci situaţia în care au ajuns datorită sorţii le va mai îngădui oare să mai recurgă la vreun alt plan ori să aleagă o altă soluţie? Împuterniciţii aetolienilor trimişi cu aceste însărcinări îl rugară pe consul să le cruţe oraşul şi să aibă milă de neamul lor, care le-a fost cîndva aliat, pe care dacă nu nedreptăţile, de bună seamă deznădejdea i-au împins să-şi piardă mintea. În tot cursul războiului cu Antiochus aetolienii nu le-au pricinuit romanilor neajunsuri mai mari ca binefacerile aduse romanilor înainte, cînd s-au războit cu Filip. Aşa cum n-au fost răsplătiţi cu dărnicie atunci, nici acum nu se cade să fie covîrşiţi cu nemăsurate pedepse.

La acestea consulul le-a răspuns următoarele: aetolienii au cerut de prea multe ori romanilor pacea, dar niciodată cu destulă sinceritate. De astă dată cînd cer pacea, să se ia după pilda lui Antiochus pe care l-au tîrît după ei în război: Antiochus a fost nevoit nu numai să renunţe la cele cîteva oraşe pentru a căror libertate a fost pornit războiul, ci a părăsit şi întreaga Asie, şi un regat dintre cele mai bogate, situat dincoace de munţii Taurus. De aceea dînsul nu va asculta nici un cuvînt al aetolienilor despre pace, pînă nu vor fi dezarmaţi. Aetolienii vor trebui să-i predea mai întîi armele şi toţi caii, apoi vor argint, din care suma să se achite jumătate numaidecît, dacă vor să se bucure de pace. Pe lîngă aceste condiţii va fi adăugată în tratat şi aceea că aetolienii să aibă de aci înainte prieteni şi duşmani pe aceiaşi pe care îi are poporul roman.

IX În faţa acestor condiţii atît de împovărătoare împuterniciţii aetolienilor, cunoscînd prea bine firea semeaţă şi nestatornică a compatrioţilor lor, s-au înapoiat la vetrele lor, fără să dea vreun răspuns, pentru a putea chibzui pe îndelete cu arhontele şi fruntaşii lor ce trebuie să facă, deoarece ei nu luaseră nici o hotărîre. Au fost însă primiţi cu strigăte şi cu sudălmi: „Pentru ce s-au tîrguit atîta vreme, tărăgănînd lucrurile, deşi primiseră

Scanned with CamScanner

poruncă să se întoarcă cu pacea dobîndită cu orice preţ?“ Pe cînd solii se înapoiau la Ambracia au fost înconjuraţi de acarnanieni care le întinseseră capcane în drum, deoarece aetolienii se găseau în stare de război cu aceştia şi au fost duşi prizonieri la Thyrium. Această întîmplare a fost pricina întîrzierii încheierii păcii, cu toate că înşişi trimişii athenienilor şi rhodienilor veniseră la consul ca să-l roage în numele aetolienilor, şi Amynander, regele athamanilor, sosise în castrul roman, după ce i se încuviinţase supunerea; însă acesta venise să-i roage pe romani avînd grijă mai mult pentru cetatea Ambracia unde-şi petrecuse surghiumul, decît pentru aetolieni. Încunoştinţat prin aceştia asupra sorţii împuterniciţilor aetolieni, consulul porunci ca aceştia să fie aduşi la sine de la Thyrium. După sosirea lor, s-au început discuţiile în legătură cu pacea.

Amynander se străduia din răsputeri să-şi atingă ţinta, şi anume săi silească pe ambracieni să se preda. Dar, deşi el se apropiase pînă în preajma zidurilor pentru întrevederea cu fruntaşii acestei cetăţi, totuşi n-a izbutit să obţină nimic; atunci cu încuviinţarea consulului el intră în oraş, şi fie prin sfaturi, fie cu rugăminţi, îi înduplecă să-şi încredinţeze soarta în mîinile romanilor. Şi pe aetolieni i-a sprijinit în chip strălucit C. Valerius, fiul lui Laevinus, cel dintîi care încheiase un tratat de alianţă cu acest neam, fiind frate după mamă cu consulul. Ambracienii puseră mai întîi condiţia ca trupele auxiliare ale aetolienilor să fie lăsate să plece slobode, fără nici un gînd de viclenie, după care deschiseră porţile cetăţii. S-au mai hotărît următoarele: „aetolienii să plătească romanilor[20] 500 de talanţi euboeni; din această sumă să se achite acum 200 de talanţi, iar restul de 300 în şase ani în rate egale; prizonierii şi dezertorii să fie daţi înapoi romanilor; să nu ridice pretenţii asupra nici unui oraş, care, după venirea lui T. Quinctius în Grecia, fusese cucerit prin forţa armelor de romani, sau care se aliase de bunăvoie cu aceştia; insula Kephalenia[20bis] să nu fie pomenită în tratatul de pace“.

Deşi aceste condiţii erau întrucîtva mai uşoare decît nădăduiseră aetolienii, li s-au îngăduit să aducă la cunoştinţa adunării poporului lor această situaţie. A urmat o

Scanned with CamScanner

mică discuţie în privinţa acelor oraşe[21] care fuseseră cîndva sub ascultarea lor. Aetolienilor le venea greu să îngăduie ca ele să fie smulse din liga lor, de parcă ar fi fost vorba de viaţa lor. Totuşi toţi pînă la unul au fost de părere să se primească pacea. Ambracienii au dăruit consulului o coroană de aur în greutate de 150 de libre. Statuile de bronz şi de marmură, precum şi tablourile pictate şi podoabele cu care Ambracia[22] era înzestrată mai mult ca orice altă cetate grecească din acea regiune, deoarece acolo fusese palatul lui Pyrrhus, au fost ridicate toate şi transportate la Roma. Însă în afară de acestea, romanii nu s-au atins şi n-au pîngărit nimic.

X Plecînd din Ambracia, consulul[23] îşi aşează castrul în mijlocul ţinutului Aetoliei, lîngă oraşul Argos[24] din Amphilochia; această localitate se află la o depărtare de 22 000 de paşi de Ambracia. Acolo sosiseră în sfîrşit trimişii aetolienilor, de a căror întîrziere consulul începuse să se neliniştească. După ce a aflat că adunarea aetolienilor a încuviinţat pacea, a invitat pe aetolieni la Roma să se înfăţişeze senatului, le-a îngăduit ca, împreună cu ei, să meargă şi rhodienii şi athenienii ca mijlocitori şi le-a dat ca însoţitor pe fratele său, C. Valerius. Apoi consulul se duse la Kephalenia. Solii au găsit la Roma pe fruntaşii cetăţii preocupaţi să audă şi să afle amănunte în legătură cu învinuirile aduse mai înainte de Filip, care se plîngea fie prin trimişi, fie prin scrisori, că i-au fost smulse Dolopia, Amphilochia şi Athamania, ba că în cele din urmă chiar fiul său, Perseus, a fost alungat din Amphilochia; acest fapt îndepărtase senatul de la rugăminţile aetolienilor. Totuşi rhodienii şi athenienii au fost ascultaţi în tăcere. Împuternicitul athenian Leo[25], fiul lui Icesias, se spune că i-a mişcat pe toţi prin darul vorbirii sale; acesta, folosindu-se de o comparaţie foarte cunoscută, asemuia mulţimea aetolienilor cu o mare liniştită care deodată e răscolită de vînturi; el spunea că „atîta vreme cît acest neam a păstrat credinţa alianţei romane, s-a bucurat de liniştea lui firească; dar de cînd Thoas şi Dicaearchus din Asia, şi Menestas şi Damocritus din Europa au început să semene vrajbă, au început să culeagă

acea furtună care i-a aruncat spre Antiochus, întocmai ca pe un vas într-o stîncă ascuţită".

XI Aetolienii, după multe frămîntări, au izbutit în cele din urmă să obţină un tratat de pace. Condiţiile tratatului au fost următoarele: „Neamul aetolienilor va respecta fără gînd viclean şi ascuns puterea şi măreţia poporului roman. Aetolienii să nu îngăduie nici unei oşti străine care va porni război împotriva aliaţilor şi prietenilor romanilor, să treacă prin ţinutul lor, şi nici să nu-i ajute în vreun fel. Aetolienii să aibă aceiaşi duşmani pe care îi are poporul roman, şi să ridice armele împotriva acestora. Să le înapoieze romanilor şi aliaţilor dezertorii, sclavii fugiţi şi prizonierii; vor fi exceptaţi acei prizonieri, care, după ce s-au întors la vetrele lor, au fost din nou prinşi, sau cei care făceau parte din rîndul vrăjmaşilor romanilor, în vremea cînd aetolienii luptau alături de garnizoanele romane. Toţi aceia care se vor prezenta în răstimp de 100 de zile, să se predea cu bună-credinţă dregătorilor din Corcyra[26]. Aceia care au dispărut să fie predaţi pe măsură ce vor fi găsiţi. Aetolienii vor preda 40 de ostatici, după cum îi va alege consulul, însă să nu fie mai mici de 12 ani şi nici mai mari de 40. Ostaticii să nu facă parte dintre strategii cetăţii, să nu fi fost nici comandant al cavaleriei[27], nici scrib public, şi nici vreunul dintre aceia care au fost ostatici mai înainte la romani. Kephalenia să fie în afara condiţiilor păcii. „În privinţa sumelor de bani pe care trebuia să le plătească în rate anuale, nu s-a schimbat nimic din condiţiile pe care le-a hotărît cu consulul. Dacă aetolienii vor să dea romanilor mai degrabă aur decît argint, s-au învoit să le dea o monedă de aur pentru 10 de argint. Aetolienii să nu caute să recucerească oraşele, ţinuturile şi locuitorii care au fost mai înainte supuşi aetolienilor, dar care pe vremea consulilor T. Quinctius[28] şi Cn. Domitius sau după aceşti consuli, au fost supuşi prin forţa armelor sau au venit de bunăvoie sub ascultarea poporului roman. Oeniazii împreună cu oraşul şi ţinutul lor vor aparţine Acarnaniei".

Cu aceste condiţii[29] s-a încheiat tratatul de pace cu aetolienii.

Scanned with CamScanner

XII În aceeaşi vară[30], aproape în cursul aceloraşi zile în care consulul, M. Fulvius, desfăşura aceste operaţii în Aetolia, celălalt consul, Cn. Manlius, a purtat în Gallo-grecia războiul a cărui istorisire o încep acum.

La începutul primăverii consulul a ajuns la Ephes, a luat în primire trupele de la L. Scipio, a inspectat oastea, a ţinut în adunarea ostaşilor o cuvîntare, le-a proslăvit vitejia, fiindcă au încheiat războiul cu Antiochus într-o singură bătălie, şi i-a îndemnat să pornească din nou războiul împotriva gallilor, pentru că aceştia i-au dat sprijin lui Antiochus şi aveau firi atît de sălbatice; de prisos a fost alungat Antiochus tocmai dincolo de muntele Taurus, dacă nu va fi zdrobită puterea gallilor.

Despre sine a adăugat cîteva vorbe, dar nu fără temei şi nici cu îngîmfare. Ostaşii l-au ascultat cu bucurie pe consul, încuviinţîndu-l din toată inima, fiind convinşi că o parte din forţele de luptă ale lui Antiochus au fost alcătuite din galli, şi că după înfrîngerea regelui, forţele gallilor, lipsite de cel mai puternic sprijin, se vor bizui numai pe mijloacele lor proprii. Consulul îşi arăta convingerea că Eumenes lipseşte într-un moment foarte greu. Acesta se găsea atunci la Roma, el cunoştea şi locurile şi oamenii, şi avea cel mai mare interes ca puterea gallilor să fie zdrobită. De aceea consulul îl chemă din Pergam pe fratele acestuia, Attalus, şi-l îndeamnă să întreprindă împreună cu sine războiul; după ce acesta îi făgădui sprijinul său şi al neamului său, îl lăsă să plece în patria sa pentru a face pregătiri. După cîteva zile, Attalus, în fruntea a 1 000 de pedestraşi şi 500 de călăreţi, ieşi în întîmpinarea consulului care plecase din Ephes, dîndu-i poruncă fratelui său, Athenaeus, să-l urmeze cu restul trupelor, încredinţîndu-le apărarea Pergamului. Athenaeus îi socotea pe aceştia credincioşi fratelui său şi tronului. Consulul, după ce îi aduse laude tînărului, înaintă cu toate forţele pînă la rîul Maeander, îşi rîndui aici castrul, pentru că acest rîu nu putea fi trecut pe vad şi era nevoie să adune acolo vase, pentru a-şi trece dincolo oastea. După trecerea rîului Maeander, romanii ajunseră la Hiera Come[31].

Scanned with CamScanner

XIII Acolo se găsea un templu sfînt şi un oracol al lui Appolo. Se spune că preoţii de acolo prooroceau ursite, rostindu-le în stihuri cu măiestrie alcătuite. De acolo au ajuns după două zile de marş la rîul Harpasus[32]; aici au sosit soli din partea alabandenzilor[33], care i-au propus consulului ca fie prin autoritate, fie prin arme, să-i slească pe cei din fortăreaţă, care de curînd s-au rupt de ei, să se supună, revenind la vechea matcă. Tot acolo sosi şi Athenaeus, fratele lui Eumenes şi al lui Attalus, împreună cu cretanul Leusus şi Corragus Macedoneanul. Au adus cu dînsii 1 000 de ostaşi de diferite neamuri, precum şi 300 de călăreţi. Consulul trimise pe un tribun militar cu un mic pîlc de oameni la acea fortăreaţă pe care o cuceri, şi după capitulare o dădu înapoi alabandenzilor, iar el, fără să se abată din drum cîtuşi de puţin, îşi întocmi castrul în împrejurimile Antiochiei, mai sus de rîul Maeander. Acest rîu îşi trage obîrşia din Celaenae, care a fost cîndva capitala Phrygiei. De-acolo phrygienii au emigrat, şi, statornicindu-şi aşezările nu departe de vechiul Celaenae, au dat numele noului oraş de Apamea[34], de la Apama, sora regelui Seleucus. Şi rîul Marsyas[35] care izvorăşte nu departe de obîrşia Maeandrului se varsă în apa acestuia din urmă. Legenda spune că la Celaenae, Marsyas s-a luat la întrecere cu Apollo la cîntatul din flaut. Maeander îşi are izvorul din piscul unde e aşezată cetăţuia din Celaenae şi curge prin mijlocul oraşului, străbate mai întîi oraşul Carae, apoi Ionae şi se varsă în golful mării, între Pryene şi Millet.

La Antiochia se înfăţişă în castrul consulului Seleucus, fiul lui Antiochus, pentru a-i preda, potrivit condiţiilor tratatului încheiat cu Scipio, provizii pentru oastea romană. S-a iscat o mică discuţie, pricinuită de trupele auxiliare ale lui Attalus, deoarece Seleucus spunea că doar cereale s-a învoit Antiochus să dea oastei romane. Şi această discuţie însă a fost curmată în urma intervenţiei stăruitoare a consulului. El trimise un tribun militar cu dispoziţia, ca ostaşilor romani să nu li se împartă nimic pînă nu-şi vor primi partea lor trupele auxilare ale lui Attalus. De-acolo s-a înaintat pînă în localitatea ce poartă numele de Gordiutichi[36] şi apoi a ajuns[37], după un drum de trei zile, la Tabae[38]. Acest oraş îşi are întoc-

Scanned with CamScanner

mită așezarea în ținutul Pisidiei, în acea parte îndreptată către Marea Pamphiliei. Această regiune avea forțe puternice, iar locuitorii ei erau mari războinici. Și în această împrejurare călărețiі acestora au pornit în iureș asupra oastei romane în marș, și la cea dintîi ciocnire au stîrnit mare învălmășeală în rîndurile ei. Apoi însă, cînd și-au dat seama că nu sînt în stare să-i înfrunte pe romani, nici prin număr, nici prin vitejie, după ce au fost alungați pînă în orașul lor, au cerut iertare pentru fapta lor nesăbuită, declarînd că sînt gata să predea orașul. Li s-a poruncit să plătească 25 de talanți de argint și 10 000 de medimne de grîu. Numai în felul acesta li s-a primit supunerea.

XIV De acolo, după trei zile, romanii au ajuns la rîul Casus[39]. Plecînd de aici[40], au cucerit orașul Eriza[41] la cel dintîi atac. S-a ajuns la fortăreața Thabusion[42], care domină fluviul Indus[43]. Acest fluviu își are numele de la un locuitor al Indiei care fusese aruncat de un elefant în apele sale. Romanii nu erau departe de Cibyra și încă nu sosise nici o solie din partea lui Moagetes, tiranul acelei cetăți, un om lipsit de credință, și supărător. Consulul trimise înainte pe C. Helvius cu 4 000 de pedestrași și 500 de călărеți pentru a-i încerca simțămintele. Însă cînd aceste trupe îi trecură hotarele, îi ieșiră în întîmpinare împuterniciții tiranului care le aduseră la cunoștință că Moagetes e gata să îndeplinească poruncile; ei îl rugară pe Helvius să meargă pașnic prin ținuturile lor și să-și oprească ostașii de la prădarea ținutului lor, aducîndu-i o coroană de aur de 15 talanți. Helvius îi făgădui că-i va păstra neatinse de prădăciuni ogoarele și îi pofti pe soli să se înfățișeze consulului. Solilor care-i aduceau aceleași propuneri consulul le-a spus: „Nici noi, romanii, nu avem vreo dovadă de bunăvoință din partea tiranului, și toți știu că el se poartă în acest chip, încît sîntem nevoiți să ne gîndim mai mult la pedepsirea decît la prietenia lui". Îngroziți de aceste cuvinte, împuterniciții tiranului n-au mai cerut altceva decît să primească coroana și să-i încuviințeze tiranului să se înfățișeze înaintea lui pentru a vorbi și a se dezvinovăți. Cu permisiunea consulului, a doua zi tiranul a venit în

castru, aşa fel înveşmîntat şi cu însoţitori atît de puţini, încît de-abia avea înfăţişarea unui particular cu puţină dare de mînă; de asemenea, cuvintele lui au fost rostite cu glas mieros, şi cu temenele, şi întreruperi, întocmai ca ale unui om ale cărui mijloace materiale sînt secătuite, şi care se jeluie de sărăcia oraşelor de sub asculţarea sa. Totuşi, supus lui, în afară de Cibyra[44] şi Syleum[45] era şi oraşul cu numele Limnes[46]. Cu toate că avea posesiuni, el declară că numai despuindu-se pe sine şi pe ai săi, va putea face rost de 25 de talanţi, dar aceste declaraţii le făcu cu glasul unui om care nu insuflă încredere. „Într-adevăr, bătaia asta de joc nu se mai poate răbda! Nu este de ajuns că nu ai roşit de ruşine cînd ne-ai înşelat, nefiind de faţă, prin împuterniciţii tăi? Şi acum cînd eşti în faţa noastră, mai stărui cu neobrăzarea ta? Oare 25 de talanţi vor secătui pe un tiran ca tine? De aceea, dacă în termen de trei zile nu ne plăteşti 500 de talanţi, să te aştepţi la trecerea prin foc şi sabie şi la pustiirea ogoarelor tale şi la împresurarea oraşului tău". Deşi era înspăimîntat de această declaraţie, totuşi tiranul se îndărătnicea să se prefacă mai departe că e sărac lipit. Şi treptat, treptat, din pricina cîrpănoşiei sale, deoarece cînd schimba feţe-feţe, cînd rostea rugăminţi, cînd vărsa lacrimi prefăcute, consulul a ajuns să-i pretindă 100 de talanţi. Ba a mai adăugat şi cererea unei cantităţi de 10 000 de medimne de cereale. Toate aceste cereri au fost aduse la îndeplinire într-un răstimp de şase luni.

XV De la Cibyra, oastea romană a fost condusă în ţinutul sidensilor[47] şi după ce trecu rîul Caularis[48], îşi aşeză castrul lîngă el. A doua zi, trupele au fost duse mai departe, trecînd prin vecinătatea mlaştinei Caralis[49]. Popasul îl făcură lîngă Mandrapolis[50]. Plecînd de acolo, locuitorii oraşului Lacus[51] — oraşul cel mai apropiat de acolo — au fugit din el de frică. Romanii, găsind oraşul pustiu de locuitori şi plin de tot soiul de bunuri, l-au prădat. De acolo au înaintat către izvoarele rîului Lyris[52], iar în ziua următoare pînă la rîul Cobulatus[53]. În vremea aceea, termessenii[54], după cucerirea oraşului, împresurau încă cetăţuia isiondenilor[55]. Încercuiţi din

toate părţile, deoarece nu aveau nădejde de ajutor de nicăieri, ei trimiseră soli la consul ca să-i ceară sprijinul: „Închişi în cetăţuie cu soţiile şi copiii lor, din zi în zi aşteaptă să îndure moartea fie prin sabie, fie prin foame". Această întîmplare i-a dat prilej consulului să se întoarcă la Pamphilia. O dată cu sosirea sa, termessenii au despresurat oraşul Isiondene, cerînd pace romanilor care au primit de la aceştia 50 de talanţi de argint. Pacea s-a acordat şi aspensilor şi celorlalte noroade din Pamphilia. Întorcîndu-se din Pamphilia, în prima zi îşi întocmi castrul lîngă rîul Taurus[56] şi a doua zi la Xyline[57], purta numele şi de Comes. De acolo consulul porni mai departe, şi, după un marş neîntrerupt, ajunse la oraşul Cormasa[58]. În vecinătatea lui se afla oraşul Darsa: romanii găsiră oraşul părăsit de locuitorii fugiţi de teamă şi plin de bunuri de tot felul. În vreme ce se dusese mai departe, înaintînd prin preajma mlaştinilor, veniră soli din partea cetăţii Lysinoes[59], spre a o preda. De acolo s-a ajuns în ţinutul mănos şi bogat în tot felul de roade al sagalassenilor[60]. Locuitorii lui sînt pisidienii[61], cei mai straşnici războinici de pe acele meleaguri. Atît firea lor îi făcea să fie dîrji, cît şi rodnicia pămîntului, desimea locuitorilor şi aşezarea cetăţii lor întărite în mijlocul altora mai neîntărite, puţine la număr. Consulul îşi trimise trupele să prade oraşul, pentru că la hotare nu-i ieşise în întîmpinare nici o solie. Atunci, în sfîrşit, a fost înfrîntă îndărătnicia lor, cînd văzură că le sînt luate şi cărate bunurile. Trimiţînd împuterniciţi pentru pace, s-au învoit să plătească 50 de talanţi, 20 000 de medimne de grîu şi 20 000 de orz. Înaintînd de acolo pînă la izvoarele rîului Rhotinus[62], consulul îşi aşeză castrul lîngă satul cu numele Acaridos Comen. Acolo sosi a doua zi şi Seleucus din Apamea. După ce trimise de aici bolnavii şi poverile nefolositoare, la Apamea, primind din partea lui Seleucus călăuze pentru drum, în cursul acelei zile porni către Cîmpia Metropolitan[63], înaintînd a doua zi pînă la Dynias[64] din Phrygia. De acolo se duse înspre Synnada[65], de unde, de teamă, toţi locuitorii dimprejur îşi părăsiseră oraşele. Oastea încărcată de prăzile luate din aceste oraşe abia a putut parcurge 5 000 de paşi într-o zi întreagă, ajungînd la localitatea cu numele de

Vechea Beudi[66]. De acolo consulul mai făcu un popas la Anabura[67], şi după altă zi la izvoarele Alandrului[68], iar a treia zi îşi întocmi castrul lîngă Abassus[69]. Acolo s-a oprit mai multe zile pentru că ajunsese în ţinutul tolostobogilor[70].

XVI Aceştia[71] erau galli, refugiaţi acolo în număr mare, fie din lipsa de pămînt, fie în nădejdea prăzilor; încredinţaţi că nici un neam nu li se va putea împotrivi pe unde aveau să străbată, au ajuns, sub conducerea lui Brennus, pînă în Dardania. Acolo a izbucnit o răscoală. Aproape 20 000 de oameni, avînd în frunte pe regişorii Leonorius[72] şi Lutarius, sau despărţit de Brennus, şi s-au îndreptat spre Thracia. După ce au ajuns la Byzanţ, fie războindu-se cu cei care li se împotriveau, fie impunîndu-le tribut celor ce cereau pace, cîtăva vreme au ocupat ţărmul Propontidei, făcînd tributare oraşele acelui ţinut. I-a cuprins însă dorinţa de a trece în Asia, auzind în jurul lor cît de mănos e acel pămînt; după ce au ocupat prin şiretlic Lysimachia şi au pus stăpînire pe întregul Chresones, prin forţa armelor, au coborît pînă la Hellespont. Într-adevăr, acolo, văzînd că o strîmtoare numai atît de îngustă îi desparte de Asia, s-au înflăcărat şi mai mult de dorinţa de a trece dincolo[73]; au trimis imediat mijlocitori în vederea trecerii la Antipater, praefectul ţinuturilor de pe acele ţărmuri. Deoarece lucrurile, în ciuda nădejdii lor, au tărăgănat prea mult, se iscă iarăşi o nouă vrajbă între regişori; Leonorius, cu o parte mai mare de oameni porni înapoi către Byzanţ, de unde venise; Lutarius însă, luă de la macedonenii trimişi de Antipater ca soli — dar care în realitate erau spioni — două vase cu punţi şi trei ambarcaţii; cu acestea, îmbarcîndu-şi ostaşii zi şi noapte el a izbutit, în răstimp de cîteva zile, să-şi treacă în Asia toate trupele. Nu multă vreme după aceasta, cu sprijinul lui Nicomedes, regele Bithyniei, Leonorius trecu şi el din Byzanţ în Asia. Gallii se strînseră din nou la un loc şi-i dădură ajutor lui Nicomedes[74]. Acesta ducea război împotriva lui Ziboetas care stăpînea o parte din Bithynia. Şi mai ales cu ajutorul acestora Nicodemes l-a biruit pe Ziboeta, şi astfel întreaga Bithynie a ajuns sub ascultarea lui.

Scanned with CamScanner

Gallii plecînd din Bithynia au înaintat în Asia. Din cei 20 000 de galli, nu au mai rămas decît cel mult 10 000 de războinici; cu toate acestea ei au stîrnit atîta spaimă în toate neamurile care locuiesc dincoace de Munţii Taurus, încît toate noroadele, cele atacate ca şi cele neatacate, cele învecinate ca şi cele mai îndepărtate, s-au supus puterii gallilor. În cele din urmă, aceşti galli alcătuiţi din trei ramuri: tolistoboii, trocmii şi tectosagii, şi-au împărţit Asia în trei părţi, şi şi-au făcut tributare noroadele din Asia. Trocmilor li s-a dat, prin tragere la sorţi, ţinutul Hellespontului, tolistoboiii au ocupat Aeolia şi Ionia, iar tectosagii, ţinutul din mijloc al Asiei. Gallii, deşi primeau tribut din întreaga Asie pînă la Munţii Taurus, totuşi, ei şi-au statornicit sălaşurile în jurul rîului Halys. Atîta spaimă provoca numele lor, mai ales după ce neamul le-a sporit şi mai mult, datorită creşterii populaţiei, încît în cele din urmă chiar şi regii Syriei au consimţit să le plătească tribut[75]. Cel dintîi dintre regii din Asia care a refuzat să le mai plătească tribut[76] a fost Attalus, tatăl regelui Eumenes, care, în ciuda aşteptărilor, după o încercare îndrăzneaţă, ajutat de noroc, a izbutit să-i învingă într-o bătălie. Totuşi el nu le-a zdrobit într-atît avîntul încît ei să-şi piardă dominaţia în Asia. Puterea lor a rămas aceeaşi pînă la războiul lui Antiochus cu romanii. Chiar şi atunci, după izgonirea lui Antiochus, gallii mai nutreau nădejdea că oastea romană nu va ajunge pînă la ei, deoarece îşi aveau sălaşurile departe de mare.

XVII De aceea[77], consulul, pentru că era nevoit să se războiască cu un astfel de vrăjmaş, care stîrnise atîta spaimă în toţi locuitorii acelor ţinuturi, a rostit în faţa ostaşilor strînşi la adunare o cuvîntare în felul acesta: „Eu nu trec cu vederea, ostaşi, că dintre toate noroadele care locuiesc în Asia, galli îi întrec pe toţi prin faima războiului. Aceste neamuri sălbatice, sălăşluind printre noroadele cele mai paşnice, şi-au statornicit aşezarea în Asia, după ce au cutreierat aproape întregul pămînt, războindu-se. Trupurile lor de uriaşi, pletele lungi şi roşcate, scuturlie imense şi săbiile fără seamăn de lungi, şi pe lîngă acestea cîntecele, urletele şi dansurile lor, zăn-

Scanned with CamScanner

gămitul îngrozitor al armelor şi izbirea scuturilor războinice, ori de cîte ori pornesc la luptă, după un obicei străgroaza oricui. Însă teamă-se de ei, grecii, phrygienii şi carienii, care n-au mai văzut gali şi nu s-au deprins cu ei; romanilor, care sînt obişnuiţi cu năvălirile gallilor, le sînt cunoscute chiar deşertăciunile lor. Cîndva strămoşii noştri au fugit din faţa lor la Allia, la cea dintîi întîlnire cu ei; de atunci însă, de 200 de ani, romanii îi fugăresc, vîrînd spaima în ei, şi-i măcelăresc ca pe nişte vite. Romanii au repurtat asupra gallilor mai multe triumfuri decît asupra noroadelor întregului pămînt. Ştim din experienţă că dacă gallilor le e zădărnicit cel dintîi atac pe care îl dezlănţuie cu mintea înfierbîntată şi aprinsă de o furie oarbă, atunci le curg valuri de năduşeală, iar mădularele li se moleşesc într-atît încît abia mai ţin armele. Trupurile li se înmoaie. Cînd firea li s-a potolit, arşiţa soarelui, praful şi setea îi aştern la pămînt şi nici cu sabia nu-i mai urneşti. Noi le-am dovedit ce pot şi ce nu pot, nu numai măsurîndu-ne legiunile noastre cu oştile lor, ci şi în luptă corp la corp, ca de pildă T. Manlius, M. Valerius Corbus, care ne-au arătat cum ştie vitejia romană să biruie turbarea gallilor. M. Manlius, deşi era singur, i-a zdrobit pe galli care urcau înşiruiţi pe Capitoliu. Şi acei strămoşi ai noştri aveau de-a face cu galli adevăraţi, născuţi pe pămîntul lor. În schimb, aceştia sînt nişte degeneraţi, amestecătură cu greci de unde le vine şi numele de gallogreci. Aceştia sînt aidoma plantelor şi vieţuitoarelor care îşi păstrează însuşirile datorită nu atît seminţelor din care provin, cît climei şi pămîntului în care cresc; cînd sînt strămutate în alte tărîmuri îşi schimbă firea. Înşişi macedonenii care au colonii, ca de pildă Alexandria în Egipt, şi Seleucia şi Babylonul şi atîtea alte colonii, răspîndite pe întregul glob pămîntesc, ajunşi între syrieni, parţi, egipteni, au degenerat. Massilienii aşezaţi între galli au împrumutat mult din firea locuitorilor megieşi. Dar tarentinilor ce le-a mai rămas din faimoasa disciplină spartană, atît de aspră şi de cumplită? Vlăstarii care se nasc la vatra strămoşească capătă însuşiri mai deosebite. Crescuţi în pămînt străin, unde se şi nutresc, schim-

Scanned with CamScanner

bîndu-se natura, degenerează[78]. De aceea, aşa cum i-aţi răzbit pe cîmpul de luptă pe phrygienii regelui Antiochus, încărcaţi de armele gallilor, voi veţi fi biruitori nimicindu-i pe cei învinşi. De aceea mai mult mă tem că vă veţi înfrupta din mai puţină slavă decît că războiul va fi mai greu. Regele Attalus de multe ori i-a bătut şi i-a pus pe fugă. Să nu credeţi că numai fiarele care sînt prinse de curînd în capcană, îşi mai păstrează sălbăticia lor de la început din codri, apoi, cînd sînt hrănite de mîna omului, se îmblînzesc; ci şi în om e aceeaşi fire, cînd vrei s-o domesticeşti. Oare nu cumva voi credeţi că aceşti galli sînt aidoma părinţilor şi străbunilor lor? Din lipsă de ogoare roditoare, porniţi în pribegie şi-au părăsit vetrele şi, după ce au străbătut meleagurile atît de înţelenite ale Illyriei, luptînd apoi prin Paeonia şi Thracia cu cele mai sălbatice noroade, au pus stăpînire pe aceste pămînturi. Aceste ogoare i-au primit pe galli, împietriţi şi deznădăjduiţi de atîta noian de neajunsuri, ca apoi să fie sătui de belşugul atîtor roade.

Avînd la îndemînă ţarinile cele mai mănoase, clima cea mai îmbietoare, sălaşurile celor mai blînzi oameni, întreaga lor fire atît de sălbatică, cu care au venit, s-a îmblînzit. Vă conjur pe voi, romani, vlăstari ai lui Marte, să vă feriţi şi să fugiţi cît mai curînd de aceste meleaguri atît de ademenitoare ale Asiei. Aceste plăceri găsite în ţări străine sînt în stare să înăbuşe orice tărie sufletească, într-atît de mult megieşii pot înrîuri asupra disciplinei şi moravurilor. Totuşi, toate acestea au fost spre norocul vostru, deoarece, deşi gallii şi-au dovedit sălbăticiunea în faţa voastră, în schimb în faţa grecilor cu care au venit în contact, se bucură de străvechiul lor renume, la fel dacă îi veţi birui, vă veţi împărtăşi din această slavă în ochii aliaţilor, ca şi cum aţi fi izbîndit asupra unor galli care şi-au mai păstrat străvechile lor însuşiri războinice!“

XVIII După împrăştierea adunării şi trimiterea de soli la Eposognatus, singurul dintre regişori care rămăsese prieten cu Eumenes şi care refuzase să-i dea sprijin lui Antiochus împotriva romanilor, consulul ridică tabăra.

Scanned with CamScanner

În cea dintîi zi ajunse la rîul Alander[79], — în cea următoare la satul cu numele Tyscos[80]. Acolo sosiră împuterniciții oroandinilor[81], ca să încheie un tratat de prietenie cu romanii. Li s-a poruncit să plătească 200 de talanți[82], fiindcă au cerut să li se îngăduie a aduce la cunoștință condițiile, apoi li s-a încuviințat cererea. De acolo consulul își conduse oastea către Plitendus, apoi își așeză castrul la Alyatti[83]. Acolo s-au înapoiat solii romani trimiși la Eposognatus, împreună cu împuterniciții regișorului care i-a cerut consulului să nu declare război tectosagilor: însuși Eposognatus se va duce personal la acel neam și-l va convinge să aducă la îndeplinire poruncile consulului. Dîndu-i-se această încuviințare regișorului, oastea romană începu să fie condusă prin ținutul ce poartă numele de Axylos[84]. Temeiul numelui e acesta: acolo nu numai că nu se găsește nici un fel de lemn de copac, dar nici măcar mărăcini, ori vreun astfel de material cu care să se întrețină focul; locuitorii folosesc în locul lemnelor balega de vite. Romanii s-au oprit în apropiere de Caballum o fortăreață din ținutul gallo-grec; aici s-a iscat o mare zarvă: călăreții galli nu numai că au atacat pe neașteptate posturile romane, dar chiar au omorît și cîțiva soldați. După ce a ajuns pînă în castru vestea despre acest atac, cavaleria romană s-a năpustit numaidecît prin toate porțile castrului și i-a împrăștiat și pus pe fugă pe galli; pe vreo cîțiva dintre fugari i-a măcelărit. Atunci consulul, ca unul care își dădea seama că a ajuns pe teritoriul dușman, înainta cu grijă și cu coloana strînsă făcînd recunoașteri; cînd după marșuri neîntrerupte, romanii au ajuns la fluviul Sangarius, consulul hotărî să facă un pod, deoarece nicăieri apa nu putea fi trecută prin vad. Sangarius, izvorînd din muntele Adoreus[85], curge prin mijlocul Phrygiei și se unește lîngă Bythinia cu rîul Tymbretus. Cu apele îngemănate, Sangarius pornește mai vijelios prin Bithynia și se varsă în Propontida[86], fiind un rîu vestit, nu atît prin mărimea sa, cît pentru faptul că pune la îndemîna locuitorilor din preajma lui, o mare cantitate de pește. Romanii, trecînd rîul pe podul construit, pe cînd mergeau de-a lungul malului apei, le ieșiră în întîmpinare din Pessinus[87] preoții galli ai zeiței Mater Magna[88], înveșmîntați cu odăjdile lor. Învolburați la chip

Scanned with CamScanner

ei le proorociră că zeiţa le arată romanilor drumul războiului şi le dă biruinţă şi stăpînire peste aceste ţinuturi. După ce consulul le răspunse că le primeşte această proorocire, îşi întocmi castrul chiar în acel loc. A doua zi ajunseră la Gordium[89].

Într-adevăr, acest oraş nu prea mare, însă cu toate că se află aşezat în mijlocul ţării, este un centru comercial vestit şi foarte căutat[90]. În jurul lui are la îndemînă trei mări, despărţite de un interval aproape egal[91], şi anume Hellespontul, coasta mării la Sinope, precum şi ţărmurile unde locuise cilycienii de pe coasta celeilalte mări. În afară de aceasta este vecin cu multe populaţii vestite pe care şi le-a atras, şi cu care întreţine legături comerciale. Acest oraş, părăsit în urma fugii locuitorilor, a fost găsit îmbelşugat de tot felul de bunuri. Cum statorniciră acolo castrul, i s-au înfăţişat consulului trimişii din partea lui Eposopnatus care i-au dat de ştire că „acesta s-a dus la regişorii gallilor, însă nu a dobîndit nici un răspuns favorabil. Din satele de la şes şi din ogoare, gallii se strămutară într-un număr foarte mare, cu soţii şi copii, cărînd tot ce se poate duce şi purta; ei se îndreptară către muntele Olympos[92], ca să se apere acolo cu ajutorul armelor, bizuindu-se pe poziţiile locului".

XIX După aceea, împuterniciţii oroandensilor i-au adus la cunoştinţă că populaţia tolistoboiilor a ocupat muntele Olympos, că tectosagii porniţi pe drumuri diferite s-au îndreptat spre un alt munte cu numele de Magaba[93]; trocmii, după ce şi-au lăsat soţiile şi copiii la tectosagi, au hotărît să sară în ajutorul tolistoboiilor cu trupe de luptători. Regişorii celor trei noroade galice erau Ortiago[94], Comboiomarus şi Gaulotus. Ei recurseră mai ales la acest plan de război, fiind încredinţaţi că, ocupînd munţii cei mai înalţi din acel ţinut, şi cărînd acolo toate cele trebuincioase pentru trai, chiar pentru o vreme destul de îndelungată, vor putea istovi pe duşmani; căci aceştia nu se vor încumeta să se cţere pe nişte coaste atît de povîrnite şi de prăpăstioase, dacă totuşi vor încerca, vor fi respinşi şi izgoniţi la vale de un pumn mic de ostaşi, iar dacă vor sta liniştiţi la poalele unor munţi cu troieni de nea pe ei, nu vor putea răbda frigul sau lipsurile. Cu

Scanned with CamScanner

toate că însăşi înălţimea locurilor îi proteguia, ei înconjurară piscurile pe care le ocupaseră cu un şanţ, şi tot felul de întărituri. În schimb s-au îngrijit prea puţin să-şi facă rost de arme de aruncat, deoarece credeau că munţii aceştia atît de stîncoşi le vor oferi pe loc, din belşug, pietroaie.

XX Deoarece consulul îşi dăduse seama că nu va trebui să se măsoare piept la piept cu gallii, ci că va fi nevoie să-i atace de departe, îşi pregăti o uriaşă cantitate de suliţe şi de lănci, de săgeţi, de bolovani şi pietre care puteau fi aruncate cu praştiile. El îşi conduce trupele bine aprovizionate cu asemenea arme de aruncat pînă la muntele Olympos, şi-şi rînduieşte castrul cam la 5 000 de paşi departe de vrăjmaş. A doua zi, împreună cu Attalus şi cu 400 de călăreţi, consulul înaintă pentru a-şi da seama de natura muntelui şi de felul cum este aşezată tabăra gallilor. Cavaleria duşmanilor însă, de două ori mai mare ca număr, s-a năpustit asupra romanlior şi i-a pus pe fugă. Au fost doborîţi şi vreo cîţiva romani în timpul fugii, însă mai mulţi au fost cei răniţi. A treia zi, consulul porni în fruntea întregii oştiri, pentru a face recunoaşterea locurilor, şi pentru că nimeni dintre duşmani n-a mai înaintat dincolo de tabără, ocoli nesupărat de nimeni muntele; el băgă de seamă că dinspre miazăzi se înalţă nişte măguri cu un urcuş lin pînă într-un loc, în schimb, dinspre miazănoapte, erau stînci înalte şi aproape drepte, iar pe alte părţi nu era nici o posibilitate de urcat. Către munte duceau totuşi trei drumuri, un drum pe la mijlocul muntelui, pe un teren nestîncos şi celelalte două drumuri mai grele mergeau unul către locul unde soarele răsare iarna, şi altul către locul unde soarele apune vara. Privind multă vreme aceste locuri, în acea zi îşi aşeză castrul chiar la poalele muntelui. A doua zi, după aducerea jertfelor — deoarece cele dintîi jertfe i-au dat semne prielnice — consulul purcese înspre potrivnic cu oastea împărţită în trei corpuri. El, cu cea mai mare parte de trupe urcă muntele pe unde era mai uşor de suit. Îi dădu poruncă fratelui său, L. Manlius, să suie cît poate de ferit muntele prin locul unde răsare soarele iarna, atît cît îi va permite locul;

Scanned with CamScanner

dacă cumva întîlneşte în cale rîpi povîrnite şi prăpăstioase, să nu caute să se lupte cu neprielnicia locurilor şi nici să nu se străduiască a trece peste greutăţi ce întrec sforţările, ci să coboare de-a curmezişul muntelui şi să-şi unească trupele cu ale sale. Îi porunci lui C. Helvius să facă un ocol pe nesimţite cu a treia parte din oaste, pe la poalele muntelui, şi apoi pe la apusul soarelui să-şi urce trupele prin locul unde apune soarele vara. Consulul împărţi şi trupele auxiliare ale lui Attalus în trei corpuri egale, şi porunci ca tînărul să meargă alături de sine. Lăsă în schimb, cavaleria şi elefanţii pe nişte măguri ridicate în cîmpia cea mai apropiată. Dădu dispoziţii comandantului cavaleriei ca să fie cu atenţia încordată la tot ce se petrece pretutindeni şi să vină în ajutor acolo unde cer împrejurările.

XXI Gallii erau încredinţaţi că drumurile de pe cele două laturi ale muntelui sînt de nestrăbătut; pentru a închide cu ajutorul ostaşilor şi drumul dinspre miazăzi, trimit cam 4 000 de războinici spre a ocupa măgura care domina drumul situat la o depărtare mai mică de 1 000 de paşi de castru, socotind că astfel vor astupa drumul cu un fel de redută. Cînd romanii văzură aceasta, se pregătiră de luptă. Înaintea flamurilor, la o mică distanţă, porniră veliţii, apoi arcaşii cretani ai lui Attalus, precum şi prăştiaşii, cei din Tralles şi din Thracia. Steagurile pedestrimii sînt purtate în pas domol ca pe o coastă povîrnită, ostaşii ţinîndu-şi scuturile în faţă, numai pentru a se feri de împroşcăturile aruncate de potrivnic, necum să iasă în vileag că vor să se măsoare piept la piept cu vrăjmaşul. Şi atunci bătălia a început cu împroşcări de la distanţă, la început rămînînd nehotărîtă, deoarece pe galli îi favoriza poziţia, iar pe romani, numărul mare şi variat de arme de aruncat. Cu cît lupta însă se prelungea, adversarii nu mai rămîneau egali. Scuturile lungi şi plane dar prea puţin late faţă de mărimea trupurilor lor, nu-i protejau îndeajuns pe galli. Ei nici nu aveau alte arme, în afară de săbii, care însă nu le putea fi de folos cînd nu se da lupta piept la piept. Se foloseau de bolovani, însă nu de bolovani mici, pentru că nu-i pregătiseră mai dinainte, ci la întîmplare, cum le veneau la îndemînă. Cum ei erau

Scanned with CamScanner

însă ostaşi nedeprinşi cu astfel de mijloace de luptă, îi aruncau fără iscusinţă şi fără a imprima loviturii forţa necesară. Totodată galli erau ţinta săgeţilor, pietrelor aruncate din prăştii, şi a lăncilor, care îi loveau cu nemiluita din toate părţile, ei neştiind cum să se ferească. Orbiţi de furie şi de groază, nu-şi mai dădeau seama ce să facă, fiind prinşi în acest fel de luptă în care se descurcau cel mai greu. Într-adevăr, într-o luptă piept la piept, cînd gallii primesc lovituri şi la rîndu-le pot pricinui răni potrivnicilor, furia le aţîţă curajul, dacă însă sînt loviţi de departe, din locuri nevăzute, de arme uşoare şi nu au putinţa să-şi dezlănţuie turbarea asupra duşmanului, se năpustesc ca nişte smintiţi unii asupra altora aidoma unor fiare străpunse. Răniţi, rănile lor erau în văzul tuturor pentru că ei luptă despuiaţi, şi trupurile lor mari şi albe şi le despoaie numai cînd luptă. De aceea sîngele curgea cu mai multă putere din trupuri atît de cărnoase, iar plăgile erau cu atît mai groaznice, pentru că albeaţa trupurilor se mînjea şi mai mult cu sînge negru. Totuşi gallii nu se sinchiseau de loc de rănile lor deschise. De multe ori cînd rănile erau mai mult late decît adînci, gallii îşi sfîrtecau pielea, mărindu-şi-le şi mai mult, socotind că astfel vor dobîndi şi mai multă slavă. La fel cînd vîrful unei săgeţi sau vreo piatră ascuţită pătrundea adînc în carne şi le pricinuia dureri cumplite, fără ca totuşi rana să fie grea, încercînd să-şi smulgă săgeata şi neputînd, cuprinşi de turbare şi ruşinaţi că mor din pricina unei răni atît de neînsemnate, se prăvăleau cu trupul în ţărînă. Şi de data aceasta numeroşi galli se trînteau pretutindeni, pe jos; alţii însă, cînd năvăleau asupra duşmanului, erau străpunşi de lăncile şi săgeţile aruncate din toate părţile, iar cînd ajungeau ca să se măsoare piept la piept cu romanii, erau măcelăriţi de veliţii acestora cu săbiile. Veliţii au în mîna stîngă un scut lung de trei picioare; în dreapta, lăncile pe care le aruncă de departe, iar coapsa lor e încinsă cu sabia hispană. Dacă sînt nevoiţi să lupte piept la piept, veliţii mută lăncile în mîna stîngă şi scot săbiile.

Mai rămăseseră în viaţă puţini galli. Cînd aceştia se văzură biruiţi de trupele romane de armament uşor şi în primejdie să fie atacaţi de unităţile legiunilor, se îndrep-

tară într-o fugă nebună către tabăra lor, unde răsunau vaietele din pricina groazei şi a învălmăşelii, pentru că acolo erau de-a valma femeile şi copiii şi toată gloata celor nevolnici la război. Romanii biruitori au ocupat măgurile părăsite de duşmani.

XXII Tot în aceaaşi vreme, L. Manlius şi C. Helvius, după ce au suit cît au putut povîrnişul costişei, nemaireuşind să înainteze, au cotit înspre acea parte a muntelui care avea un drum; atunci amîndoi, ca şi cum într-adins ar fi hotărît astfel, începură să urmeze, la o mică depărtare unul de altul, armata consulului; nevoia îi îndeamnă să îndeplinească ceea ce s-ar fi cuvenit să facă de la început. În asemenea locuri şi împrejurări neprielnice rezervele au fost în numeroase rînduri de cel mai mare folos, pentru că aceste trupe, dacă din întîmplare cea dintîi linie era pusă în neorînduială, numaidecît le şi luau locul şi astfel lupta se începea cu forţe proaspete. Cînd cele dintîi unităţi ale legiunilor ajunseră pe măgurile cucerite de trupele de armament uşor, consulul dădu poruncă ostaşilor să răsufle şi să se odihnească puţin. În acelaşi timp el le arătă romanilor leşurile aşternute la pămînt şi făcute mormane pe aceste măguri, adăugînd: „Dacă unităţile uşor înarmate au făcut asemenea isprăvi într-o astfel de luptă, atunci ce e de aşteptat din partea legiunilor romane înzestrate cu arme adevărate? Ce se poate aştepta din partea celor mai viteji dintre ostaşi? Trebuie neapărat cucerită tabăra în care tremură vrăjmaşul alungat de trupele de armament uşor". Totuşi, consulul porunci unităţilor uşor înarmate să pornească înainte; aceasta, în vreme ce coloana se mai odihnea, nu pierduseră vremea stînd degeaba, ci strînseseră lăncile de pe măguri, ca să aibă destule arme de aruncat. Trupele romane începură să se apropie de tabăra galică şi galli se şi opriseră înarmaţi în faţa parapetelor, ca să-şi protejeze întăriturile lor. Apoi, năpădiţi din toate părţile cu tot felul de arme de aruncat, deoarece, cu cît erau mai îndesiţi, cu atît lăncile şi săgeţile cădeau în plin, fără izgoniţi într-o clipă dincolo de parapete, după ce lăsară însă gărzi destul de puternice la intrarea porţilor. Un potop de împroşcături a fost năpustit asupra mulţimii împinse în tabără.

Scanned with CamScanner

Strigătele femeilor amestecate cu vaietele copiilor erau o dovadă că mulţi galli erau răniţi. Antesignanii aruncară cu sulițele asupra celor care închiseseră porţile în faţa străjilor lor. Într-adevăr, aceştia nu erau răniţi, ci cei mai mulţi alăturîndu-şi scuturlie, şedeau îngrămădiţi unul lîngă altul, totuşi nici aceştia nu se putură împotrivi mai multă vreme atacului romanilor.

XXIII Porţile taberei fiind deschise, gallii fugiră în toate părţile înainte de a năvăli învingătorii. Ei se năpustiră orbeşte pe drumuri umblate şi neumblate; nu-i împiedică nici stîncile prăpăstioase, nici rîpile, nu se tem de nimic mai mult ca de duşman. De aceea, pe cei mai mulţi, prăvălindu-se în hăurile nemăsurate, îi înghit adîncurile, alţii pier sleiţi de vlagă. Consulul îi opreşte pe ostaşi să prade şi să pustiască tabăra galică şi le porunceşte să urmărească pe fiecare vrăjmaş din faţa lui şi să vîre şi mai tare groaza în gallii intraţi în panică. Între timp se nimeri să sosească şi trupele lui Manlius. Nici acestora nu le îngăduie să intre în tabăra gallilor, ci îi trimite numaidecît în urmărirea vrăjmaşilor. El însuşi îi urmează, după ce îi dete sub pază, după puţină vreme, pe prizonieri tribunilor militari, încredinţat că bătălia se va încheia dacă în aceeaşi panică vor fi nimiciţi sau prinşi cît mai mulţi galli. După ce consulul ieşi din tabără, sosi acolo C. Helvius cu al treilea corp. El însă nu a fost în stare să-şi oprească ostaşii de la prădarea taberei galice; în felul acesta, datorită unei întîmplări, s-au înfruptat din prăzi tocmai cei care n-au luat de loc parte la bătălie. Multă vreme cavaleria n-a avut nici un fel de cunoştinţă nici de luptă, nici de biruinţa alor lor; apoi şi ei porniră să-i urmărească pe galli, cît putură urca cu caii pe coastă, şi-i doborîră ori îi luară prizonieri pe cei răspîndiţi în timpul fugii la poalele muntelui.

Nu s-a putut face cu uşurinţă socoteala vrăjmaşilor ucişi, deoarece fuga şi măcelărirea gallilor au avut loc pe toate povîrnişurile munţilor. O mare parte din galli s-au prăbuşit pe stîncile povîrnite, rostogolindu-se în golul genunilor adînci; o altă parte a fost nimicită în codri şi în hăţişuri. Claudius Quadrigarius spune că pe muntele Olympos au avut loc lupte în două rînduri, şi că au fost

Scanned with CamScanner

măcelăriţi ca la 40 000 de galli, pe cînd Valerius Antias, care de obicei e mai lipsit de simţul măsurii în ce priveşte exagerarea cifrelor, nu dă mai mult de 10 000. Neîndoielnic, numărul prizonierilor a atins 40 000 de oameni, deoarece gallii tîrîseră după ei întregul puhoi al neamului lor, indiferent de vîrstă şi sex, mai degrabă aidoma unora care se strămută de pe alte meleaguri decît a acelora ce pornesc la război. Consulul — după ce armele duşmane au fost făcute grămadă şi arse — porunci să se strîngă toate celelalte prăzi la un loc. O parte din ele o vîndu în folosul statului, altă parte se îngriji să fie împărţită ostaşilor săi cît mai drept cu putinţă. Tuturor ostaşilor li se aduse laude, şi, în faţa adunării lor, fiecare primi răsplata cuvenită după merit, dar în primul rînd Atallus, cu încuviinţarea tuturora. Căci fuseseră fără seamăn atît vitejia acestui tînăr, cît şi iscusinţa sa în toate sforţările şi primejdiile, precum şi cumpătarea sa.

XXIV Mai rămăsese să se ducă război[95] cu tectosagii. Consulul, pornind către aceştia, ajunse după trei zile de marş la Ancyra[96], un oraş vestit pe acele meleaguri; duşmanii se găseau la o depărtare mai mică de 10 000 de paşi de această localitate[97]. În vreme ce se statornicise tabăra acolo, o femeie prizonieră a săvîrşit o faptă demnă de amintit. Soţia regişorului Ortiago[98], de o frumuseţe fără seamăn, era păzită laolaltă cu mai mulţi prinşi. Cu paza acestora fusese însărcinat un centurion, un ostaş şi lacom şi desfrînat. Centurionul a căutat mai întîi să-i ademenească simţămintele acestei femei. Cînd însă şi-a dat seama că femeia se împotriveşte cu toată fiinţa ei necinstei, centurionul i-a siluit trupul menit robiei prin soarta ei de acum. Apoi pentru a îmblînzi femeia pentru ticăloşia pe nedrept îndurată, îi flutură nădejdea reîntoarcerii la ai săi, dar nici aceea pe degeaba, cum ar fi făcut orice îndrăgostit. S-a învoit ca ea să-i dea o anumită cantitate de aur, şi, ca să nu afle cineva dintre ai săi, îi îngădui femeii să trimită ca ştafetă la ai săi, pe cine vrea ea dintre prizonieri. A hotărît şi un loc aproape de rîu unde să vină cu aurul, în noaptea următoare, numai două, nu mai multe dintre rudele prizonierii puşi a o lua în primire. Din întîmplare, între prizonierii puşi

Scanned with CamScanner

sub paza aceluiaşi centurion era şi un sclav al acestei femei. La căderea amurgului centurionul îl scoase pe aceasta dincolo de străji, trimiţîndu-l ca ştafetă. În noaptea următoare au sosit la locul fixat şi cele două rude ale sale şi centurionul cu femeia. În vreme ce aceia îi arătau aurul care trebuia să fie cît greutatea unui talant attic (căci cu atît se învoise) femeia le porunci în graiul ei rudelor sale că scoată din teacă sabia şi să-l răpună pe centurion, în vreme ce acesta cîntărea aurul. Femeia luă capul despicat de trup al centurionului ucis, înfăşurîndu-l în veşmintele sale şi-l duse bărbatului ei, Ortiago, care, fugind de la Olympos, se înapoiase acasă. Înainte de a-şi îmbrăţişa soţul, femeia îi aruncă la picioare capul centurionului. Minunîndu-se al cui să fie capul acelui om, şi ce înseamnă fapta aceasta care nu e potrivită pentru o femeie, galla îi destăinui soţului său necinstirea trupului său şi răzbunarea săvîrşită pentru pîngărirea ei prin siluire. Se spune că această femeie a dus pînă în cele din urmă clipe ale existenţei sale o viaţă plină de puritate şi demnitate, menţinîndu-şi neştirbită gloria acestei fapte.

XXV În castrul roman statornicit la Ancyra, s-au înfăţişat consulului crainicii tectosagi, ca să-i ceară să nu pornească mai departe de la Ancyra, înainte de a avea o întrevedere cu regii lor, care sînt dispuşi să primească orice condiţii de pace, numai pentru a nu se duce mai departe războiul. S-a hotărît data pentru ziua următoare, precum şi locul, — chiar la mijloc între tabăra gallilor şi Ancyra. După ce consulul sosi acolo la data fixată, însoţit de o gardă alcătuită din 500 de călăreţi, şi deoarece, nezărind pe nici unul dintre galli, se şi înapoie în tabără, aceiaşi crainici galli se întoaresră, motivînd că regii lor nu pot veni la întrevedere din pricina opreliştii religioase; în schimb, vor veni fruntaşii neamurilor lor, prin care se va putea încheia învoiala. Consulul le spuse că îl va trimite şi pe Attalus. Împuterniciţii ambelor tabere au venit la întîlnire. Attalus, care venise însoţit de 300 de călăreţi, le-a propus condiţiile de pace. Însă nu se puteau duce la bun sfîrşit tratativele, deoarece căpeteniile gallilor nu luaseră parte la întrevedere; de aceea

Scanned with CamScanner

s-au învoit cu consulul şi regii să se întîlnească în acelaşi loc, în ziua următoare. Viclenia gallilor ţintea în primul rînd să cîştige timp pînă cînd îşi vor pune bunurile la adăpost de orice primejdie, căci vroiau să treacă cu soţiile şi cu copiii rîul Halys, şi totodată urzeau să-i întindă o cursă consulului, prea puţin prevăzător în ce priveşte înşelăciunea de la întîlnire. Au fost aleşi în acest scop 1 000 de călăreţi galli din tot numărul lor, al căror curaj fusese dovedit. Viclenia le-ar fi izbutit dacă dreptul ginţilor, a cărui încălcare o plănuiseră, n-ar fi găsit un apărător în soartă. Au fost trimise nişte pîlcuri de ostaşi pentru aprovizionarea cu fîneaţă[99] şi lemne în acea parte unde avea să aibă loc întîlnirea — tribunii militari fiind încredinţaţi că pentru siguranţa lor e bună această măsură, deoarece şi escorta consulului avea să-i apere împotriva vrăjmaşului întocmai ca un post înaintat. Cu toate acestea, tribunii militari au mai rînduit în preajma castrului încă un post alcătuit din 600 de călăreţi. Consulul — după asigurările date de Atallus că regii vor sosi negreşit, şi că se va putea încheia pacea — părăsind castrul, înaintă cam 5 000 de paşi, însoţit ca mai înainte, de aceeaşi escortă de călăreţi. Cînd ajunse foarte aproape de locul stabilit, zări deodată nişte călăreţi galli tăbărînd în goana cailor asupra-i, ca nişte duşmani. Atunci consulul opri în loc trupa şi după ce le porunci călăreţilor să se pregătească şi să fie gata cu arma în mînă, la început primi lupta împotrivindu-se cu destulă străşnicie gallilor, apoi însă, deoarece se văzu covîrşit de puhoiul mare al gallilor, începu să dea pe nesimţite înapoi, fără să se strice şirurile escadroanelor romane; în cele din urmă, deoarece întîrziind îl pîndeau primejdii mai mari, decît păstrînd formaţiile ordonate, toţi călăreţii romani s-au împrăştiat pretutindeni, fugind care încotro. Gallii însă se luară pe urmele lor şi începură să-i măcelărească pe romanii răzleţiţi. Şi ar fi fost nimiciţi o mare parte dintre romani, dacă cei 600 de călăreţi rînduiţi pentru paza celor trimişi după aprovizionare cu fîneaţă, n-ar fi ieşit în calea duşmanului. Cînd aceştia auziră de departe strigătele de spaimă ale lor, după ce-şi pregătiră armele de atac şi caii, se avîntară cu forţe proaspete în această luptă începută. Astfel s-a întors norocul, spaima trecînd

de astădată de la cei învinşi la biruitori; gallii sînt daţi peste cap de la cel dintîi atac; de prin ţarini încep să vină în goană pîlcurile de ostaşi romani trimişi după provizii; acum duşmanii sînt înfruntaţi din toate părţile, în aşa fel încît nu mai pot nici să fugă, nici să se adăpostească cu uşurinţă undeva, deoarece călăreţii romani cu caii odihniţi îi urmăreau pe ai gallilor istoviţi. De aceea prea puţini vrăjmaşi au reuşit să scape, însă n-a fost luat nici un prizonier. O parte cu mult mai mare a ispăşit prin moarte greşeala de-a fi încălcat încrederea şi de-a fi nesocotit dreptul ginţilor la o întîlnire. Romanii, aprinşi de o mînie şi mai înverşunată, pornesc a doua zi cu toate forţele lor asupra potrivnicului.

XXVI Consulul cheltui două zile încheiate pentru a-şi da seama personal de natura muntelui, pentru a nu-i scăpa nimic din vedere. A treia zi, după ce consultă auspiciile şi aduse cuvenitele jertfe, îşi scoase trupele din castru, împărţindu-le în patru corpuri, aşa fel încît două să le conducă pe la mijlocul muntelui, iar celelalte două corpuri să învăluie din coastă cele două aripi ale gallilor. Tectosagii şi trocmii care alcătuiau sîmburele forţelor duşmane ocupaseră centrul frontului, fiind în număr de 50 000 de oameni. Cavaleria lor — în număr de 10 000 de oameni — descălecă, pentru că nu se putea folosi de cai printre stînci şi prăpăstii atît de felurite; ea fu rînduită la aripa dreaptă. Pe cea stîngă o completau capadocienii lui Ariarathes, precum şi trupele auxiliare ale lui Morzus[100] cu efective cam de 4 000 de oameni.

Consulul şi-a rînduit în prima linie de bătaie trupele de armament uşor, întocmai ca pe muntele Olympos, îngrijindu-se să aibă la îndemînă o mare cantitate de arme de atac de tot soiul. Cînd potrivnicii s-au apropiat unii de alţii, toate s-au petrecut ca şi în prima bătălie, cu deosebirea avîntului care la romani era sporit acum, în urma izbînzii dobîndite, pe cînd vrăjmaşii nu-l mai aveau de fel, deoarece, cu toate că nu fuseseră ei înşişi biruiţi, totuşi înfrîngerea celor din neamul lor o socoteau drept a lor. De aceea atacul fiind dezlănţuit în condiţii asemănătoare, s-a încheiat cu acelaşi rezultat. Împroşcarea liniei de bătaie a gallilor cu o grindină de lănci şi săgeţi, a

Scanned with CamScanner

copleşit-o de tot. De aceea nici un gall nu s-a mai încumetat să iasă din unitatea sa, pentru a nu-şi expune trupul la loviturile venite din toate părţile, iar cei care şedeau locului, cu cît erau mai dese rîndurile, cu atît primeau răni mai multe, de parcă anume erau hărăziţi acestui atac. Consulul, văzînd neorînduiala gallilor, era încredinţat că, dacă va scoate steagurile romane toţi se vor aşterne pe fugă; atunci el îi retrage pe veliţi, aşezîndu-i între şirurile de ostaşi şi celelalte trupe auxiliare şi înaintează cu întregul front.

XXVII Gallii, înspăimîntaţi de amintirea dezastrului tolstoboiilor, cu trupurile străpunse de lănci şi de săgeţi şi sleiţi şi de statul în picioare şi de răni, n-au fost în stare să înfrunte nici măcar cel dintîi strigăt şi iureş roman. De aceea s-au îndreptat în goană către tabăra lor. Numai că puţini s-au retras între întăriturile ei; majoritatea gallilor, trecînd pe lîngă ea, au fugit în dreapta şi în stînga, pe unde erau împinşi de iureşul romanilor. Biruitorii i-au urmărit pînă la tabăra lor, hărţuindu-i din spate, apoi, mînaţi de dorinţa de pradă, s-au pironit în tabăra gallilor şi nimeni nu s-a mai luat pe urmele acestora. La aripi gallii au stat mai multă vreme, deoarece la ei s-a ajuns mai tîrziu. Dar nici aceştia n-au putut suporta nici măcar prima împroşcătură cu lăncile.

Deoarece consulul n-a mai putut să-i oprească pe ostaşii intraţi în tabără de la prădarea ei, trimise numai decît în urmărirea potrivnicului pe cei care fuseseră la aripi. Deşi aceştia i-au urmărit o bună bucată de vreme, totuşi n-au nimicit mai mult de 8 000 de duşmani în timpul fugii (căci n-a mai avut loc nici o luptă). Ceilalţi galli au trecut rîul Halys. O mare parte dintre romani au rămas în acea noapte în tabăra duşmanilor, pe ceilalţi i-a adus înapoi consulul în castrul său. A doua zi el a făcut socoteala prizonierilor şi prăzilor capturate; au fost cît se poate de ridicate prăzile pe care acest neam de oameni foarte hrăpăreţi le putuseră strînge, de vreme ce ţinuseră sub stăpînirea lor toate ţinuturile de dincolo de munţii Taurus[101], atît de mulţi ani. După ce gallii, care în fuga lor se împrăştiaseră pretutindeni, s-au strîns într-un singur loc, mare parte dintre ei fiind ră-

niți, dezarmați și despuiați de toate bunurile lor, au trimis mijlocitori la consul în vederea păcii.

Manlius îi porunci să se ducă la Ephes. El se grăbi să iasă din acest ținut înghețat datorită faptului că munții Taurus erau în vecinătate — căci acum era pe la mijlocul toamnei — și aduse înapoi oastea biruitoare în tabăra de iarnă[102] de pe coasta maritimă.

XXVIII În vreme ce în Asia se petreceau aceste evenimente[103], în celelalte provincii domnea liniștea. La Roma, censorii[104] T. Quinctius Flamininus și M. Claudius Marcellus au întocmit lista senatorilor. *Princeps senatus* a fost desemnat pentru a treia oară P. Scipio Africanus. Numai patru persoane au fost scoase din rîndurile senatorilor, deoarece nici unul dintre aceștia nu îndeplinise vreo magistratură curulă. Censura a fost cît se poate de îngăduitoare și cu recensămîntul cavalerilor. Din inițiativa censorilor s-a pornit la pavarea cu piatră de granit a șoselei ce duce de la poarta Capena pînă la poarta templului lui Marte[105], precum și piața Aequimaelium. Campanii au întrebat senatul unde vor fi ei recenzați[106]. S-a hotărît să fie recenzați la Roma.

În acel an au fost apele mari. Tibrul s-a revărsat în 12 rînduri în cîmpul lui Marte, inundînd cartierele joase ale orașului Roma[107].

După ce consulul Cn. Manlius a încheiat războiul cu gallii în Asia[108], celălalt consul, M. Fulvius, după supunerea aetolienilor, trecu în Kephalenia. El trimise crainici la toate cetățile din insulă ca să-i întrebe dacă vor mai degrabă să se supună romanilor, ori să-și încerce norocul în război cu el. Teama insuflată a fost atît de puternică, încît nici una n-a refuzat să se supună. Atunci li s-a poruncit fiecăruia dintre aceste noroade, să dea ostatici, după posibilitățile lor: cranii[109], palensii[110] și samaeii[111], cîte 20. În felul acesta Kephalenia s-a bucurat de dobîndirea păcii, în pofida oricărei nădejdi, cînd deodată o singură cetate de acolo, și anume Samae, nu se știe din ce pricină, s-a rupt de romani. Deoarece acest oraș era așezat într-o poziție prielnică, locuitorii lui spuneau că s-au temut să nu fie siliți de romani să se strămute de acolo. Nu s-a dovedit însă dacă ei și-au plăsmuit singuri

Scanned with CamScanner

această frică, şi, dintr-o teamă deşartă, şi-au năruit liniştea, sau dacă romanii luaseră această hotărîre, pe care au aflat-o locuitorii acestui oraş; au închis în tot cazul porţile cetăţii imediat după ce au dat ostaticii. Nici măcar în urma rugăminţilor alor lor — căci consulul trimisese la ei pe unii dintre ostatici, pînă la poalele zidurilor, ca să-i roage să le fie milă de părinţii şi compatrioţii lor — ei tot n-au vrut să renunţe la hotărîrea luată la început. După aceea romanii începură împresurarea oraşului, fiindcă nu primiră de la samaei nici un fel de răspuns împăciuitor. Consulul transportase cu sine toate aparatele de asediu, tormentele şi maşinile de război aduse de la Ambracia, după ridicarea asediului de acolo. Şi ostaşii romani îndeplinirăcu zel toate lucrările care trebuiau făcute. De aceea, berbecii împinşi pînă lîngă cetate începură să izbească zidurile în două puncte.

XXIX Dar nici samaeii n-au trecut cu vederea vreun mijloc prin care să poată fi zădărnicite lucrările, ori ca vrăjmaşii să fie ţinuţi în loc. Ei se împotriveau romanilor folosind mai ales două mijloace: mai întîi ridicau întotdeauna un nou zid, la fel de puternic, în interior, în faţa celui dărîmat, în al doilea rînd tăbărau pe neaşteptate cînd asupra lucrărilor romane, cînd asupra posturilor lor. Ba de cele mai multe ori ei izbîndeau chiar în aceste lupte. Pentru a zădărnici asemenea acţiuni ale samaeilor, romanii au recurs la un mijloc cît se poate de simplu pentru a fi amintit. Ei au chemat 100 de prăştiaşi şi din Aegium şi din Patrae, şi din Dymae[112]. Aceştia, fiind deprinşi din copilărie, se îndeletniceau, după obiceiul străvechi al neamului lor, să arunce în largul mării cu praştia, pietre rotunde care se găsesc presărate şi amestecate cu nisip, aproape pe tot ţărmul. De aceea aceştia ajunseseră să-i întreacă chiar pe prăştiaşii baleari în folosirea acestui fel de armă, aruncînd mai departe şi cu mai mare precizie ca ei în ţintă. Praştia lor nu e alcătuită numai dintr-o fîşie simplă de piele, ca a balearilor, sau a altor neamuri, ci din trei benzi, întărite cu dese cusături, pentru ca nu cumva piatra să scape în vremea aruncării, în caz că fîşia nu e destul de întinsă, ci pentru ca atunci cînd piatra se învîrte aceasta fiind

Scanned with CamScanner

bine cumpănită, să fie aruncată aidoma săgeţii lansate de un arc încordat. Deprinşi să ochească de la o mare depărtare ţinta pusă într-un cerc îngust, ei răneau pe vrăjmaşi nu numai în cap, ci în orice parte a feţei în care ţinteau. Aceşti prăştiaşi i-au împiedicat pe samaei să iasă din cetate atît de des şi cu atîta cutezanţă; au ajuns chir să se roage, de pe ziduri, de achei să se mai îndepărteze puţin de acolo şi să privească liniştiţi lupta lor cu armata romană. Samae a rezistat asediului[113] vreme de patru luni. Deoarece din numărul lor mic căzdeau zilnic răpuşi sau răniţi, iar cei care mai supravieţuiau erau atît de sleiţi şi trupeşte, şi sufleteşte, romanii izbutiră într-o noapte să ajungă în for sărind zidul pe la cetăţuia ce purta numele Cyatis[114] — căci oraşul către apus are un intrînd în mare. Cînd samaeii îşi dădură seama că o parte a oraşului a fost cucerită de duşmani, s-au refugiat în cetăţuia cea mare a oraşului, cu soţiile şi copiii. De acolo s-au predat a doua zi şi după prădarea oraşului, toţi au fost vînduţi la mezat.

XXX Consulul, după limpezirea situaţiei din Kephalenia şi după stabilirea unei garnizoane la Samae trecu în Peloponez, deoarece era chemat acolo de Aegina şi mai ales de lacedemonieni. Încă de la începutul constituirii ligii achaice, se hotărîse ca adunările acesteia să se ţină mereu la Aegium[115], fie datorită însemnătăţii acestui oraş, fie datorită aşezării lui deosebit de prielnice. Philopoemen a fost cel dintîi care a căutat să schimbe această obişnuinţă; în anul în care el plănuia să facă o lege prin care să se hotărască întrunirea ligii achaice în fiecare cetate, pe rînd; în ajunul sosirii consulului, şi în vreme ce demiurgii cetăţilor, — care sînt dregătorii cei mai înalţi de la cîrma acestor oraşe — au fixat adunarea la Aegium, Philopoemen, pe atunci strategul neamului achean, o hotăreşte la Argos. Deoarece era limpede că aproape toţi se vor aduna la Argos, deşi consulul era de partea Aeginei, se duse şi el la Argos. Însă pentru că acolo s-a încins o dispută, şi deoarece el îşi da seama că puterea lui Philopoemen precumpăneşte, renunţă la sprijinirea Aeginei. Atunci lacedemonienii l-au convins pe consul să lupte pentru interesele lor. Mai cu seamă sur-

Scanned with CamScanner

ghiuniţii din Lacedemona pricinuiau tulburări în această cetate, mare parte dintre ei locuind în fortăreţele de pe coastele maritime ale Laconiei pe care puseseră ei acum în întregime stăpînire. Lacedemonienii îndurau greu situaţia de a nu mai avea nici o ieşire liberă la mare[116], fie pentru a-şi trimite împuterniciţi la Roma, sau în alte părţi, fie pentru a avea la îndemînă totodată şi tîrguri şi pieţe de desfacere a mărfurilor străine, pentru toate nevoile lor, de aceea atacînd pe neaşteptate un sat de pe coasta mării, cu numele de Las[118], l-au ocupat. Sătenii şi exilaţii care locuiau acolo, s-au înspăimîntat la început, din pricina acestei acţiuni neprevăzute, apoi însă, strîngîndu-se laolaltă înainte de răsăritul soarelui, au izbutit să-i alunge pe lacedemonieni, după o uşoară ciocnire. Atunci întreaga coastă maritimă a Laconiei a fost cuprinsă de panică. Toate fortăreţele, satele şi chiar şi surghiuniţi, care sălăşluiau cu locuinţele acolo, şi-au trimis toţi deodată împuterniciţi la achei.

XXXI Strategul acheilor, Philopoemen, care dintr-un început sprijinise cauza exilaţilor, şi care întotdeauna străduise pe lîngă achei să slăbească puterea şi înrîurirea lacedemonienilor, încuviinţează trimişilor participarea la adunare. Cu acest prilej, în urma propunerii sale, s-a hotărît ca, — deoarece T. Quinctius şi romanii lăsaseră fortăreţele şi satele de pe coastele Laconiei în grija şi paza acheilor — lacedemonienii care potrivit tratatului erau datori să nu se atingă de ele, au cucerit totuşi satul Las şi au masacrat pe locuitori, să fie predaţi acheilor, atît făptaşii cît şi copărtaşii lor; dacă nu vor fi predaţi, de bună seamă se va socoti aceasta o încălcare a tratatului. Numaidecît au fost trimişi împuterniciţi, la Lacedemona pentru a-i cere pe făptaşi. Aceste dispoziţii li s-au părut lacedemonienilor atît de trufaşe şi înjositoare, încît dacă cetatea lor s-ar mai fi bucurat de străvechea putere, fără îndoială ar fi pus numaidecît mîna pe arme. Pe ei însă i-a înspăimîntat mai întîi faptul ca nu cumva, dacă vor primi jugul, supunîndu-se celor dintîi porunci, Philopoemen să lase Lacedemona pe mîna exilaţilor, plan pe care de multă vreme îl urzea. De aceea turbînd de ciudă măcelăresc vreo 30 de persoane.

Scanned with CamScanner

din rîndurile facţiunii care întreţinuse legături cu Philopoemen şi cu surghiuniţii, şi după aceasta printr-un decret ei rup tratatul de alianţă cu achei îşi hotărăsc trimiterea de soli numaidecît la Kephalenia, care să-i predea Lacedemona consulului M. Fulvius şi romanilor şi să-l roage pe acesta să vină în Peloponez, pentru a lua în primire, sub ascultarea şi legile poporului roman, oraşul lacedemonienilor.

XXXII Cînd solii au adus la cunoştinţa acheilor acest fapt, în urma încuviinţării într-un glas a reprezentanţilor tuturor cetăţilor de la acea adunare, s-a hotărît să se declare război lacedemonienilor; numai iarna i-a împiedicat să-l pornească de îndată. Totuşi prin mici incursiuni şi prin acţiuni tîlhăreşti mai degrabă decît prin război adevărat, li s-a pustiit nu numai ţinutul, dar a intrat în actiune dinspre mare şi flota. Aceste tulburări l-au împins pe consul să intre în Peloponez. Din ordinul lui s-a hotărît ţinerea adunării la Elis[118], unde au fost chemaţi şi lacedemonienii ca să lămurească situaţia. Acolo au avut loc nu numai aprinse discuţii, ci chiar ciocniri, cărora consulul le-a pus capăt, după ce le-a dat un răspuns în doi peri, el fiind un om destul de iscusit pentru a nu se rosti pentru o tabără sau alta. Consulul le-a făcut o singură declaraţie răspicată; să se abţină de la război pînă cînd vor trimite împuterniciţii la Roma. Şi atunci amîndouă taberele şi-au trimis delegaţi la Roma. Surghiuniţii din Lacedemona şi-au alăturat plîngerile soliei acheilor. Căpeteniile acheilor erau Diophanes[119] şi Lycortas, amîndoi din Megalopolis. Deoarece aceştia se deosebeau în vederile lor politice, la Roma au rostit, şi cu acest prilej, cuvîntări la fel de deosebite. Diophanes lăsă pe seama senatului roman rezolvarea întregii situaţii: „Acesta va fi singurul în măsură să curme cel mai bine neînţelegerile dintre achei şi lacedemonieni". Lycortas, potrivit îndrumărilor primite de la Philopoemen, ceru să li se îngăduie acheilor să aducă la înfăptuire cele ce-au hotărît ei, pe temeiul tratatului şi legilor lor, şi să fie lăsaţi să se bucure de libertatea pe care ei înşişi şi-au cîştigat-o cu mijloace proprii. Pe atunci neamul acheilor se bucura

Scanned with CamScanner

de mare vază în faţa romanilor. Totuşi senatul nu găsi de cuviinţă să ia noi măsuri în nici o privinţă împotriva lacedemonienilor. Însă răspunsul romanilor[120] a fost atît de neclar, încît acheii au fost încredinţaţi pe de o parte, că lor li s-a încuviinţat să ia orice măsură faţă de Lacedemona, pe de alta însă lacedemonienii spuneau că nu li s-a făcut pe plac acheilor în nici o privinţă, dar acheii s-au folosit de împuternicirile ce li s-au dat, fără măsură şi cu tiranie.

XXXIII Philopoemen primi în continuare[121] să cîrmuiască norodul acheilor. Acesta, la începutul primăverii îşi strînse oastea şi-şi aşeză mai întîi tabăra în ţinutul lacedemonienilor; apoi îşi trimise împuterniciţi la Lacedemona ca să-i ceară pe făptaşii ruperii alianţei, dîndu-le asigurări că cetatea lor se va bucura de pace, dacă vor îndeplini această condiţie, şi că cei învinuiţi nu vor păţi nici un neajuns, fără să fie judecaţi. De teamă, toţi ceilalţi nu suflară o vorbă. Acuzaţii, desemnaţi fiecare pe nume, au declarat că se vor înfăţişa îndată ce împuterniciţii le vor da asigurări că nu vor avea nimic de îndurat pînă cînd li se va da ascultare apărării lor. Totodată s-au dus acolo şi alţi bărbaţi de seamă, fiind chemate de cei învinuiţi, dar şi datorită faptului că ei socoteau că interesele poporului lor sînt strîns legate de soarta acestora. Niciodată pînă atunci acheii nu aduseseră cu dînşii surghiuniţi în ţinutul lacedemonienilor, fiindcă îşi dădeau seama că faptul acesta i-ar îndepărta cu totul pe aceştia de ei. Acum însă primele rînduri ale oştirii lor erau alcătuite, aproape în întregime din surghiuniţii lacedemonieni. Cînd lacedemonienii sosiră, aceştia le ieşiră în întîmpinare în coloană de marş la poarta taberei. La început i-au copleşit cu o ploaie de ocări, apoi s-a iscat între ei încăierare. În vreme ce se încingeau şi mai rău pornirile de mînie, cei mai înverşunaţi dintre surghiuniţi s-au năpustit asupra lacedemonienilor, atacîndu-i; aceştia luau martori pe zei şi invocau ocrotirea solilor; solii şi strategul acheilor au îndepărtat mulţimea, apărîndu-i pe lacedemonieni şi oprindu-i pe cei care căutau să-i vîre în lanţuri pe unii dintre ei. Gloata se înverşuna din ce în ce mai tare, iar învălmăşeala creştea.

Scanned with CamScanner

Acheii alergară într-acolo, la început numai ca la un spectacol; apoi surghiuniţii începură să vocifereze dînd în vileag cele ce îndураseră ei şi cerînd sprijinul acheilor. Ei declarau că „dacă vor scăpa din mînă acest prilej prielnic, niciodată nu se vor mai întîlni cu el; din cauza lacedemonienilor a fost zădărnicit tratatul de alianţă consfinţit în Capitoliu, în Olympia şi în cetăţuia Athenei. Cei vinovaţi trebuie pedepsiţi înainte de a se încheia un nou tratat. Mulţimea înflăcărată de aceste glasuri şi mai ales de cuvintele unuia care striga „să fie loviţi lacedemonienii", a început să arunce cu bolovani asupra lor. În felul acesta au fost ucişi 17 lacedemonieni care în timpul învălmăşelii fuseseră puşi în lanţuri. A doua zi au fost ridicaţi alţi 63, pe care Philopoemen îi ferise să sufere vreun neajuns, dar nu pentru că voia să-i scape, ci pentru că nu voia să piară, fără să se apere la proces. Aceştia au fost înfăţişaţi mulţimii norodului acheu îndîrjit, şi după ce au rostit cîteva cuvinte, cărora nimeni nu le-a dat ascultare, toţi au fost osîndiţi şi trimişi spre a fi executaţi.

XXXIV După ce le-a inspirat o astfel de teamă lacedemonienilor, li s-a poruncit mai întîi să-şi distrugă zidurile şi ca toate trupele auxiliare străine care fuseseră în slujba tiranilor ca mercenari, să părăsească pămîntul Laconiei; apoi şi sclavii care fuseseră sloboziţi de tirani — aceştia erau în mare număr — să plece pînă la o anumită zi, iar asupra celor care vor mai rămîne, acheii să aibă dreptul să-i ridice, să-i ia de acolo şi să-i vîndă, să desfiinţeze legile lui Lycurg şi să renunţe la obiceiurile lor; să se supună legilor şi aşezămintelor acheilor; în chipul acesta vor face parte dintr-un singur grup de oameni şi se vor înţelege mai uşor în toate privinţele[122].

Lacedemonienii s-au dovedit cît se poate de supuşi în ce priveşte distrugerea zidurilor, dar au îndurat foarte greu faptul înapoierii surghiuniţilor.

La adunarea obştească a ligii achaice din Tegea[123], s-a dat un decret pentru reîntoarcerea acestora în patrie. Apoi şi trupele auxiliare de străini au fost trimise la vetrele lor, aducîndu-se la cunoştinţă faptul că cei împămînteniţi de către lacedemonieni — căci această denumire

Scanned with CamScanner

o purtau cei care fusese eliberaţi de tirani — au ieşit din Laconia şi s-au împrăştiat prin sate; s-a hotărît ca înainte de a fi trimişi la vatră ostaşii, strategul acheilor să meargă cu trupe înarmate şi să pună mîna pe acest fel de oameni şi să-i vîndă ca pradă potrivit dreptului războiului. Mulţi dintre aceştia au fost prinşi şi vînduţi. Cu sumele rezultate s-a ridicat din nou, cu încuviinţarea acheilor, porticul din Megalopolis[124], pe care îl dărîmaseră lacedemonienii, iar ţinutul belbinaţilor[125], pe care îl stăpîniseră prin samavolnicie tiranii[126] Laconiei, a fost înapoiat acestei cetăţi, potrivit unui vechi decret al acheilor, pe care aceştia îl dăduseră pe vremea cînd domnea Filip, fiul lui Amyntas[127]. Datorită acestor măsuri, cetatea lacedemonienilor a rămas multă vreme supusă sub ascultarea acheilor, întocmai ca un stat lipsit de puteri. Însă nici o măsură nu a fost socotită un mai mare neajuns ca desfiinţarea constituţiei lui Lycurg, cu care lacedemonienii se deprinseseră să fie cîrmuiţi vreme de şapte sute de ani.

XXXV De la adunarea în care a avut loc discuţia între achei şi lacedemonieni, în faţa consulului, M. Fulvius, deoarece anul era pe sfîrşite, a plecat la Roma[128], în vederea alegerilor; Fulvius i-a proclamat consuli pe M. Valerius Messala şi C. Livius Salinator, după ce l-a făcut să cadă la alegeri pe M. Aemilius Lepidus, potrivnicul său, care şi el candidase în acel an.

Apoi au fost aleşi praetori Q. Marcius Philippus, N. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Atinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidimus. După încheierea alegerilor s-a hotărît ca consulul M. Fulvius să se înapoieze în provincie şi la armată, iar colegului său, Cn. Manlius, i s-a prelungit comanda pe încă un an.

În acel an s-a inaugurat în templul lui Hercules statuia acestei zeităţi, potrivit răspunsului preoţilor decemviri, iar în Capitoliu a fost aşezat un car de aur cu şase cai, amîndouă dăruite de către P. Cornelius Scipio[129]; s-a pus o inscripţie în care se arată că el le-a ridicat în vremea dregătoriei sale consulare. Şi aedilii curuli P. Claudius Pulcher şi Servius Sulpicius Galba au făurit

Scanned with CamScanner

și așezat în acel templu 12 scuturi de aur cu banii strînși din amenzile negustorilor de cereale osîndiți pentru speculă.

Aedilul plebeu, Q. Fulvius Flaccus, a ridicat două statui de aur cu banii rezultați de la un singur învinuit osîndit (căci și unul și altul urmăriseră mulți vinovați). În schimb, colegul său, A. Caecilius, n-a osîndit pe nimeni.

Jocurile romane au fost din nou desfășurate în trei rînduri, iar cele plebeie de cinci ori, în întregime.

M. Valerius Messalla și C. Livius Salinator, după ce au intrat în dregătoria consulatului la idele lui martie, au chibzuit împreună cu senatul în privința distribuirii provinciilor și armatelor.

În privința aetolienilor și Asiei nu s-a produs nici o schimbare. Unuia dintre consuli i s-a acordat Pisae și Liguria, iar celuilalt, provincia Gallia. Ei primiră dispoziția, din partea senatului, să se înțeleagă între dînșii, sau să tragă la sorți, și să înroleze noi oști alcătuite din cîte două legiuni; apoi să poruncească și aliaților cu nume latin să dea cîte 10 000 de pedestrași și 1 200 de călăreți. Lui Messala i-a căzut la sorți Liguria, lui Salinator. Gallia. Apoi praetorii și-au tras la sorți provinciile: lui M. Claudius i-a venit jurisdicția urbană, lui P. Claudius — cea peregrină, lui Q. Marcius — provincia Sicilia; S. Stertinius a tras la sorți Sardinia, L. Manlius — Hispania Citerior, C. Atinius — Hispania Ulterior.

XXXVI În privința armatelor s-a hotărît în felul acesta: legiunile din Gallia, care fuseseră sub comanda lui C. Laelius să fie strămutate în ținutul Bruttium, și date în primire propraetorului M. Tuccius, iar oastea care se afla în Sicilia să fie trimisă la vatră; propraetorul M. Sempronius să aducă înapoi la Roma flota ce staționa acolo. S-a decretat pentru cele două Hispanii cîte o legiune, și anume acelea care erau cantonate atunci în acele provincii; apoi, ca amîndoi praetorii să poruncească aliaților, pentru completarea efectivelor cîte 3 000 de pedestrași și cîte 200 de călăreți, și să le transporte cu dînșii. Înainte de a pleca noii dregători în provinciile lor, colegiul decemvirilor au poruncit săvîrșirea de slujbe publice vreme de trei zile la toate răscrucile, deoarece ziua

Scanned with CamScanner

în amiaza mare, cam între ora a treia şi a patra, lumina soarelui se întunecase. S-a hotărît şi aducerea de jertfe vreme de nouă zile, pentru că pe Aventin plouase cu pietre.

Campanii au cerut, deoarece censorii hotărîseră, potrivit unui *senatus-consultum* care fusese dat cu un an mai înainte, să fie recenzaţi la Roma pentru că mai înainte nu se ştiuse unde să fie recenzaţi, ca să li se încuviinţeze în calitatea de cetăţeni romani să se însoare cu femei romane, iar cei care se căsătoriseră mai înainte cu asemenea femei, căsătoria să le fie socotită legală şi ca vlăstarii lor, născuţi pînă în acea zi, să fie socotiţi copii şi moştenitori cu drepturi şi titluri legale[130]. Li s-au încuviinţat amîndouă cererile.

În privinţa municipiilor Formiae, Fundi şi Arpinum, tribunul plebei, C. Valerius Tappo, a făcut propunerea ca aceste cetăţi să se bucure de dreptul de vot (deoarece ele avuseseră numai dreptul de cetăţenie fără dreptul de vot). Însă patru tribuni ai plebei s-au împotrivit, deoarece propunerea nu fusese făcută cu încuviinţarea senatului, dar după ce acestora li s-a arătat că dreptul de vot îl dă cui vrea adunarea poporului şi nu senatul, ei şi-au retras opoziţia. Şi atunci a fost votată propunerea ca formianii şi fundanii[131] să facă parte din tribul Aemilia, iar arpinaţii din tribul Cornelia. Atunci pentru întîia dată, pe temeiul plebiscitului votat în urma propunerii lui Valerius, aceste populaţii au fost recenzate în aceste trei triburi.

Censorul Claudius Marcellus, favorizat de sorţi faţă de T. Quinctius, a făcut recensămîntul populaţiei; cu acest prilej s-au numărat 258 318 capete de locuitori. După încheierea recensămîntului consulii au plecat în provinciile lor.

XXXVII În acea iarnă[132] în care s-au petrecut aceste evenimente la Roma au început să sosească solii din partea tuturor cetăţilor şi neamurilor care locuiesc dincoace de munţii Taurus, mai înainte înfăţişîndu-se lui Cn. Manlius[133] în calitate de consul şi apoi ca proconsul, pe cînd se afla cu tabăra de iarnă în Asia. Şi după cum biruinţa romanilor asupra lui Antiochus în Asia

Scanned with CamScanner

fusese mai strălucită ca aceea asupra gallilor, la fel aliaţii erau mai bucuroşi de biruinţa dobîndită asupra gallilor decît asupra lui Antiochus. Într-adevăr, robirea lor de către regele Antiochus, fusese mai uşor de răbdat decît purtările neomenoase ale unor barbari sălbatici, precum şi groaza şi nesiguranţa din zi în zi în ţinuturile unde gallii se năpusteau cu pustiirile lor întocmai ca o vijelie. De aceea, după izgonirea lui Antiochus, aceste noroade s-au înfăţişat romanilor întocmai ca în faţa unora care le-a adus libertatea; după supunerea gallilor, romanii i-au făcut să se bucure şi de binefacerile păcii, iar aceste popoare numai că au adus mulţumiri, ci fiecare cetate le-a oferit, după mijloacele sale, şi coroane de aur. Au sosit soli şi din partea lui Antiochus, şi chiar din partea gallilor, ca să li se spună care sînt condiţiile păcii, precum şi împuterniciţi din partea lui Ariarathes, regele Cappadociei, pentru a cere iertare şi a-şi ispăşi vina prin plata unor sume de bani, deoarece el îl sprijinise pe Antiochus trimiţîndu-i ajutoare. Lui Ariarathes i s-a poruncit să dea 600 de talanţi, iar gallilor li s-a răspuns că li se vor arăta condiţiile de pace după ce va sosi regele Eumenes. Soliile cetăţilor au fost lăsate să plece în patrie, dîndu-li-se răspunsuri pline de bunăvoinţă, chiar mai îmbucurătoare decît se aşteptaseră la venirea lor. Împuterniciţii lui Antiochus au primit porunca să aducă în Pamphilia sumele de bani şi cantităţile de cereale potrivit învoielii din tratatul încheiat cu Cn. Scipio şi dînsul va sosi acolo împreună cu oastea romană.

Apoi, la începutul primăverii, după purificarea oastei, consulul Manlius, pornind în fruntea trupelor, sosi la Apamea după un marş de opt zile. După ce făcu un popas de trei zile acolo, după alte trei zile de marş ajunse din Apamea în Pamphilia, unde poruncise oamenilor regelui Antiochus să aducă banii şi să transporte cerealele. Cei 1 500 de talanţi de argint primiţi sînt duşi la Apamea, iar cerealele sînt împărţite ostaşilor. De acolo Manlius purcese către Perga, singura cetate de pe aceste meleaguri, care mai era ocupată de o garnizoană de a lui Antiochus. Cînd el se apropiase de acest oraş, îi ieşi în întîmpinare comandantul garnizoanei; acesta ceru un răgaz de 30 de zile, ca să-l

Scanned with CamScanner

întrebe pe Antiochus în privinţa predării oraşului Perga[134]. Încuviinţîndu-i-se acest răgaz, după scurgerea acestui timp, garnizoana a părăsit Perga. Din acest oraş a fost trimis fratele său, L. Manlius, cu 4 000 de ostaşi la Oroanda, pentru a primi restul sumei de bani pe care se învoise să-i dea, iar dînsul, deoarece auzise că regele Eumenes şi cei 10 soli[135] ai lui Antiochus au venit de la Roma la Ephes, după ce porunci împuterniciţilor lui Antiochus să-l urmeze, îşi aduse înapoi oastea la Apamea[136].

XXXVIII Acolo, în urma hotărîrii luate de cei 10 împuterniciţi, romanii au încheiat cu Antiochus un tratat, cu următorul cuprins: „Prietenia regelui Antiochus cu poporul roman să se stabilească cu respectarea acestor legi şi condiţii: regele să nu îngăduie nici unei armate care va plănui să poarte război cu poporul roman ori cu aliaţii lui, să treacă prin hotarele regatului său sau a acelora care vor fi sub ascultarea sa, şi nici să o sprijine dîndu-i provizii, sau orice fel de ajutor; de asemea şi romanii şi aliaţii lor să acorde sprijin şi lui Antiochus şi celor care sînt sub ascultarea lui; Antiochus să n-aibă nici un drept să poarte război cu acei locuitori care locuiesc în insule, şi nici să nu treacă în Europa. Antiochus să părăsească oraşele, ogoarele, satele şi fortăreţele de dincoace de muntele Taurus[137], pînă la rîul Halys, şi de la valea munţilor Taurus pînă la culmile care se îndreaptă către Lycaonia[138]. Antiochus să nu ia cu sine nimic din aceste oraşe, ogoare şi fortăreţe pe care le părăseşte, în afară de arme. Dacă totuşi a luat ceva, să înapoieze tot ce se va cuveni celor îndreptăţiţi. Să nu primească vreun ostaş, sau pe oricare altul din regatul lui Eumenes. Dacă cumva se găsesc împreună cu Antiochus şi între fruntariile regatului său cetăţeni ai acelor cetăţi care se deslipesc de regatul lui Antiochus, toţi aceştia să se înapoieze înainte de o anumită zi la Apamea. Cetăţenii din regatul lui Antiochus care se află acum în rîndurile romanilor şi ale aliaţilor acestora, să aibă dreptul să plece, ori să rămînă. Să le fie înapoiaţi romanilor şi aliaţilor lor sclavii, fie că sînt dezertori, fie prinşi în război, iar din

rîndurile celor liberi — cei care fuseseră luaţi prizonieri ori dezertori. Să fie predaţi toţi elefanţii şi să nu mai fie procuraţi alţii. Să fie predate şi vasele lungi şi echipamentele lor şi să nu-şi mai păstreze mai mult de 10 vase...[139] uşoare, şi nici nave, dintre care nici una să nu fie mînată de mai mult de 30 de vîslaşi; nu va folosi nici nave cu un rînd de lopeţi, în vreun război pe care el însuşi îl va provoca. Să nu navigheze dincoace[140] de Kalycadnus[141] şi nici de capul Sarpedon[142], afară de cazul că va fi vreun ras ce va transporta bani, solda, soli, ori ostatici. Regele Antiochus să nu mai aibă dreptul de a recruta ostaşi cu simbrie din sînul acelor neamuri, care se află sub ascultarea poporului roman; să nu primească nici chiar voluntari. Templele şi aşezămintele dinăuntrul regatului lui Antiochus, care au aparţinut rhodienilor sau aliaţilor lor, să fie din nou ale rhodienilor şi ale aliaţilor cu aceleaşi drepturi pe care le-au avut şi înainte de război. Dacă Antiochus le datorează bani, să le achite. Dacă li s-a luat ceva, să aibă dreptul să reclame, să-şi recunoască, şi să-şi ceară înapoi lucrurile. Dacă unele oraşe pe care trebuie să le predea mai sînt sub ascultarea celor cărora le-a dăruit Antiochus, regele să-şi scoată garnizoanele din ele, să aibă grijă ca acestea să fie predate la vreme. Antiochus să dea 12 000 de talanţi[143] attici de argint curat, plătindu-i în rate egale timp de 12 ani (talantul attic însă să nu aibă o greutate mai mică de 80 de libre romane), precum şi 540 000 de măsuri de grîu. Antiochus să-i dea regelui Eumenes 350 de talanţi timp de 5 ani, şi pentru cereale va da o sumă de 127 de talanţi, echivalent cu preţul grîului. Să dea romanilor 20 de ostatici, care după trei ani să fie schimbaţi, dar să nu fie mai mici de 18 ani, şi nici mai vîrstnici de 45 de ani. Dacă vreunul dintre aliaţii poporului roman va porni război împotriva lui Antiochus, acesta să aibă dreptul de a se opune cu forţă la forţă, cu condiţia ca să nu ocupe vreun oraş, potrivit dreptului războiului, ori să se alieze cu el. Neînţelegerile dintre părţi să fie luate în discuţie şi lămurite fie pe calea negocierilor, fie a judecăţii, fie prin război dacă amîndouă părţile vor găsi cu cale. În acest tratat s-a prevăzut apoi şi predarea lui

Scanned with CamScanner

Hannibal[144] Carthaginezul, şi a aetolianului Thoas, şi a lui Mnasimachus din Acarnania, şi a chalcidienilor Eubulidas şi Philo, şi orice se va găsi de cuviinţă a se adăuga, şterge, ori schimba, acestea să se facă fără să se aducă vreo încălcare a tratatului".

XXXIX Consulul jură că va respecta acest tratat. Quinctius Minucius Thermus şi L. Manlius, care din întîmplare se înapoiaseră atunci de la Oroanzi, au plecat la Antiochus, pentru a-i lua şi lui jurămîntul. Manlius i-a scris şi lui Fabius Labeo care comanda flota, să plece de îndată la Patara şi să distrugă ori să ardă vasele regeşti care se aflau acolo. Plecînd din Ephes, el distruse sau arse 50 de nave cu punţi. Prin sosirea neaşteptată a flotei la Telmessus locuitorii acestui oraş au fost atît de înspăimîntaţi de această acţiune încît se supuseră. După ce porunci ca trupele lăsate la Ephes, să-l urmeze, din Lycia, el trecu în Grecia prin mijlocul insulelor. La Athena făcu popas cîteva zile, pînă sosiră vasele din Ephes la Pireu, după care se înapoie de acolo cu întreaga flotă în Italia.

Cn. Manlius, după ce-i dărui lui Eumenes — între celelalte bunuri care trebuia să le primească din partea lui Antiochus — toţi elefanţii, a luat cunoştinţă de temeiurile care pricinuiseră multor cetăţi tulburări, datorită noii situaţii. A fost primit cu prietenie şi regele Ariarathes, care fusese scutit de plata unei jumătăţi din suma poruncită să i-o dea lui Eumenes, cu a cărui fiică acesta se căsătorise în acele zile. După ce luă cunoştinţă asupra situaţiei fiecărei cetăţi, cei 10 împuterniciţi au propus fiecăreia alte condiţii. Cele care fuseseră tributare regelui Antiochus şi fuseseră de partea poporului roman au fost scutite de tribut. Tuturor celor care pactizaseră cu tabăra lui Antiochus, sau fuseseră tributare regelui Attalus, li s-a poruncit să plătească tribut lui Eumenes[145]. Li s-a mai acordat în chip deosebit scutire colophonilor care locuiesc în Notium[146], şi cymaeilor[147] şi mylassenilor[148], clazomenilor[149], în afară de scutire de tribut li s-a dat în dar şi insula Drymussa[150], iar locuitorilor Miletului li s-a înapoiat ţinutul care era socotit sacru; Ilionului i s-a mai alipit Rhoeteum[151] şi Ger-

Scanned with CamScanner

githum[152], însă nu atît ca răsplata pentru merite deosebite, cît şi amintirea obîrşiei lor. Acelaşi a fost şi temeiul pentru care a fost liberat şi Dardanum[153]. Locuitorilor din Chios, din Smyrna şi din Erythrae li s-au dăruit şi ţinuturi şi au fost socotiţi vrednici de cea mai înaltă cinstire pentru credinţa lor fără seamăn pe care au arătat-o faţă de romani, în cursul acestui război. Şi phocaeenilor li s-a înapoiat ţinutul pe care îl avuseseră înainte de acest război, îngăduindu-li-se să se folosească de vechile lor legi. Rhodienilor li s-a confirmat stăpînirea celor care fuseseră acordate prin decretul dinainte, precum şi a Cariei pînă la rîul Maeander, în afară de cetatea Telmessus. Regelui Eumenes îi fuseseră date pe deasupra şi Chersonesul din Europa şi Lysimachia, precum şi fortăreţele, satele şi ţinutul pe care le stăpînise Antiochus. I-au fost înapoiate în schimb amîndouă Phrygiile din Asia (una lîngă Hellespont, cealaltă ce poartă numele de Phrygia Mare), precum şi Mysia[154] pe care i-o luase regele Prusias.

De asemenea i-au fost restituite lui Eumenes şi Lycaonia[155] şi Milyas, şi Lydia, şi oraşele cu numele de Tralles, precum şi Ephesus şi Telmessus. Apoi s-a încins discuţie între Eumenes şi împuterniciţii lui Antiochus în privinţa Pamphyliei[156], deoarece o parte din această provincie se află dincoace de munţii Taurus, iar cealaltă parte dincolo de aceşti munţi; rezolvarea întregii situaţii a fost lăsată pe seama senatului.

XL După încheierea acestor tratate[157] şi darea unor asemenea decrete, Manlius plecă cu cei 10 împuterniciţi şi cu întreaga oaste spre Hellespont, unde fuseseră chemaţi şi regişorii gallilor, cărora le-a adus la cunoştinţă condiţiile fixate prin care să păstreze pacea cu Eumenes. El le-a declarat că trebuie să pună o dată capăt obiceiului lor de a cutreiera pretutindeni înarmaţi, şi să rămînă de aci înainte între hotarele şi ţinuturile lor.

Concentrînd apoi vasele de pe întregul ţărm maritim, şi aducînd din Elaea şi flota comandată de Athenaeus, fratele regelui Eumenes, Manlius, trecu cu toate forţele în Europa. De acolo, după ce străbătu Chersonesul în marşuri scurte, deoarece trupele erau încărcate cu tot

Scanned with CamScanner

soiul de prăzi, își stabili tabăra în Lysimachia, pentru ca să treacă prin Thracia cu animalele de povară cît mai întremate, deoarece îndeobște romanii se înspăimîntau de drumul făcut prin Thracia. În ziua în care a plecat din Lysimachia, Manlius ajunse la rîul cu numele de Melas[158] și de acolo, în ziua următoare, la Gypsela[159]. De la Gypsela pornea un drum lung cam de 10 000 de pași numai prin codri, îngust și povîrnit; datorită greutății mărșăluirii de acolo, el își împărți oastea în două coloane: una primi poruncă să meargă în avangardă, cealaltă în ariergardă la mare distanță, iar la mijloc încadră poverile; acestea erau carele încărcate cu banii statului, și cu toate celelalte capturi de preț. Pe cînd străbăteau trecătoarea, nu mai mult de 10 000 de thraci, alcătuiți din patru populații, și anume astiii[160] și caenii[161], maduatenii[162] și corelii[163], au înconjurat drumul chiar în trecătoare. Umblau zvonurile că aceste operații nu se făcuseră fără planul viclean al lui Filip, regele macedonenilor; doar el știuse că romanii nu se vor întoarce prin altă parte decît prin Thracia, precum și ce sume de bani transportau cu ei.

Comandantul roman se găsea în cea dintîi coloană, fiind îngrijorat din pricina locurilor neprielnice. La început thracii nu făcură nici o mișcare, cîtă vreme treceau coloanele de luptători. Cînd văzură că cea dintîi coloană a trecut dincolo de defileu, iar cele din urmă trupe romane încă nu se apropiaseră, năvăliră asupra poverilor și, după măcelărirea străjilor, o parte din ei jefuiră lucrurile care se găseau în căruțe, iar altă parte luară vitele cu poveri cu tot. Strigătele acestora ajunseră mai întîi la romanii care urmau să intre în trecătoare și apoi și la trupele din avangardă; din amîndouă părțile se porni către centru și se dezlănțuie deodată din mai multe locuri o luptă învălmășită. Thracii, stînjeniți din pricina prăzilor cu care erau încărcați cei mai mulți și veniți fără arme, pentru a avea mîinile slobode la înșfăcarea prăzilor, erau în primejdie să fie nimiciți. Romanii aveau împotriva lor aceste meleaguri neprielnice, și erau la îndemîna barbarilor, care tăbărau asupra lor pe poteci cunoscute numai de ei și se strecurau apoi pe văile adînci. Înseși poverile și căruțele răzlețite de în-

Scanned with CamScanner

tîmplare erau stavilă supărătoare pentru amîndoi potrivnicii, şi-i încurcau pe războinici. Astfel, ici cade în luptă un prădalnic, colo un ostaş roman, care caută să-i smulgă prada. Locul — prielnic unora şi neprielnic altora — bărbăţia luptătorilor, numărul lor inegal, căci unii dăduseră năvală asupra unui vrăjmaş mai numeros, alţii în schimb, fiind ei mai mulţi, atacaseră duşmani mai puţini, — toate acestea contribuiră ca lupta să fie fără sorţi de izbîndă. Din amîndouă taberele cad mulţi oameni. Tocmai începea să se lase amurgul cînd thracii părăsesc lupta, fugind nu din pricina rănilor sau de frica morţii, ci pentru că puseseră mîna pe destulă pradă.

XLI Cea dintîi coloană romană îşi întocmi castrul în afara trecătorii în împrejurimile templului zeiţei Bendis[164] într-un loc deschis; o altă parte rămase cu paza poverilor în mijlocul defileului, după ce le înconjură cu un îndoit val de parapete. În ziua următoare, se unesc cu cea dintîi coloană, făcînd recunoaşteri înainte de a se pune în mişcare. În această luptă care avusese loc aproape pe tot întinsul defileului căzuseră numeroşi slujitori şi ostaşi, se pierduseră o parte din bagaje; cea mai grea pierdere a fost însă moartea lui Q. Minucius Thermus, un bărbat viteaz şi destoinic. În acea zi au ajuns la fluviul Hebrus[165]. De acolo romanii trec hotarele în ţinutul aenilor[166] prin vecinătatea templului lui Apollo, căruia locuitorii de acolo i-au dat numele de Zerynthium[167].

În împrejurimile Tempyrei[168], — aşa se cheamă acele locuri, se află o altă trecătoare la fel de prăpăstioasă ca şi cea dintîi. Însă deoarece în jur nu se află nici umbră de pădure, locurile nu oferă ascunzători pentru întindera capcanelor. Acolo se adunaseră thrausii[169] — aceştia sînt tot un neam de-al thracilor — cu gîndul de a-i prăda pe romani. Însă pentru că văile goale făcuseră să fie zăriţi de departe cei care ocupaseră gura trecătorii, se stîrni mai puţină spaimă şi învălmăşeală în rîndurile romanilor; într-adevăr, cu toate că locul era neprielnic, totuşi acolo avea să se desfăşoare o luptă în toată regula, măsurîndu-se piept la piept pe front

Scanned with CamScanner

deschis. Romanii se avîntară în rînduri strînse, scoţînd strigăte şi tăbărînd asupra lor, îi alungară mai întîi din acele locuri pe vrăjmaşi, care apoi întoarseră spatele. Luînd-o la fugă, thracii au fost măcelăriţi, din pricină că defileul nu le oferea nici o putinţă de salvare. Romanii, biruitori, îşi întocmiră castrul lîngă satul maroniţilor (care purta numele Sare[170]); a doua zi, drumul se deschise şi romanii intrară în larga cîmpie numită Priaticus[171], unde poposiră trei zile, ca să-şi ia în primire proviziile; parte din acestea erau aduse chiar de maroniţi din satele şi ogoarele lor, parte de pe vasele proprii, care-i urmau încărcate cu tot felul de provizii. După o zi de marş, ajunseră la Apollonia[172]. De acolo se ajunse la Neapolis[173], străbătînd ţinutul abderiţilor. Tot drumul a fost parcurs fără neajunsuri, trecîndu-se prin colonii greceşti, restul drumului a fost parcurs şi prin mijlocul Thraciei; deşi nu au avut neplăceri din partea locuitorilor, totuşi romanii au fost zi şi noapte cu băgare de seamă pînă au ajuns în Macedonia.

Odinioară, oastea romană, condusă pe acelaşi drum de Scipio, a întîlnit thraci mai prietenoşi, pentru singurul motiv că, avînd cu ea mai puţină pradă, thracii erau mai puţini ispitiţi să o atace. Cu toate acestea, Claudius[174] susţine că şi cu acest prilej, ca la 15 000 de thraci i-au ieşit în întîmpinarea numidului Muttines, care, cu 400 călăreţi numizi şi vreo cîţiva elefanţi, fusese trimis să facă recunoaşterea locurilor. De asemenea tot acest istoric afirmă că fiul lui Muttines a izbutit să străbată prin mijlocul duşmanilor cu 150 de călăreţi. După ce Muttines şi-a rînduit elefanţii în centru şi cavaleria la aripi şi a început lupta, tot el, curînd după aceasta, a căzut în spatele duşmanului şi a stîrnit atîta groază în rîndurile lor, încît thracii, dezorientaţi de atacul acestor călăreţi năpustiţi asupra lor ca o vijelie, n-au mai rămas pe loc să dea lupta cu pedestrimea.

Apoi Cn. Manlius îşi trecu oastea din Macedonia în Thessalia. După ce ajunse în Apollonia[175], străbătînd Epirul, iernă în Apollonia, deoarece vremea de iarnă nu putea fi privită cu nepăsare într-atît, încît să se încumete să treacă marea dincolo[176].

Scanned with CamScanner

XLII Aproape de sfîrşitul anului[177], consulul M. Valerius a sosit din Liguria la Roma, pentru alegerea magistraţilor. În provincia sa, el nu săvîrşise nici o ispravă vrednică de amintit, care să-i poată motiva întîrzierea, căci el a venit pentru ţinerea alegerilor mai tîrziu ca de obicei. Comiţiile pentru desemnarea consulilor au avut loc înaintea zilei a 12-a a calendelor lui martie[178]. Au fost aleşi consuli M. Aemilius Lepidus şi C. Flaminus; în ziua următoare au fost aleşi praetori Ap. Claudius Pulcher, Ser. Sulpicius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Massiliota, Q. Fulvius Flaccus şi M. Furius Crassipes. După încheierea alegerilor, consulul supuse aprobării senatului propunerea pentru desemnarea provinciilor pentru praetori. Senatul a hotărît să fie desemnaţi doi praetori pentru a împărţi dreptatea la Roma, doi praetori în afara Italiei — în Sicilia şi Sardinia —, doi în Italia, şi anume în Tarentum şi în Gallia. De asemenea se porunci să se tragă numaidecît la sorţi, înainte de a intra în funcţie. Ser. Sulpicius a tras la sorţi praetura urbană, L. Terentius — Sicilia, Q. Fulvius — Sardinia, Ap. Claudius — Tarentum, M. Furius — Gallia.

În acel an, L. Minucius Myrtilus si L. Manlius, din porunca praetorului urban M. Claudius, au fost predaţi prin mijlocirea feţialilor, împuterniciţilor puni, şi duşi la Carthagina, deoarece se spunea că au lovit pe solii carthaginezi.

În Liguria se zvonea din zi în zi mai mult că se pune la cale un mare război. De aceea senatul, în ziua cînd se discută desemnarea provinciilor şi situaţia republicii, decretă să se încredinţeze noilor consuli provincia Liguria. Consulul Lepidus se împotrivi însă acestui decret senatorial, spunînd că „nu se cuvine ca amîndoi consulii să se închidă în văile Liguriei, şi ca M. Fulvius şi Cn. Manlius să domnească vreme de doi ani, unul în Europa, celălalt în Asia, întocmai ca nişte înlocuitori ai lui Filip şi ai lui Antiochus; dacă se găseşte cu cale ca oştile romane să sălăşluiască pe aceste tărîmuri, se cuvine mai degrabă să fie consulii în fruntea lor decît nişte simpli particulari. Aceia însă nu fac altceva decît colindă pe la toate neamurile, le înspăimîntă, şi fără a le declara război, le vînd pacea pe bani. Dacă e nevoie să se ocupe

acolo provincii cu armate, atunci, aşa cum consulul L. Scipio a urmat după M. Acilius, şi consulii M. Fulvius şi Cn. Manlius, după L. Scipio, la fel s-ar fi cuvenit ca şi consulii C. Livius şi M. Valerius să urmeze după Fulvius şi Manlius. Acum, negreşit, după terminarea războiului cu aetolienii, după luarea Asiei din mîinile lui Antiochus şi după înfrîngerea gallilor, sau consulii trebuie să fie trimişi la armatele consulare, sau legiunile de acolo trebuie să fie aduse înapoi şi redate în sfîrşit republicii". Senatul, deşi a dat ascultare unor asemenea temeiuri, totuşi a stăruit în hotărîrea sa că Liguria să fie încredinţată ambilor consuli. S-a găsit de cuviinţă ca Manlius şi Fulvius să plece din provinciile lor, să scoată armatele de acolo şi să se înapoieze la Roma.

XLIII Între M. Fulvius şi consulul M. Aemilius era o veche vrăjmăşie. Între altele, Aemilius socotea că el a ajuns consul cu doi ani mai tîrziu datorită uneltirilor lui M. Fulvius. De aceea pentru a stîrni ură împotriva lui M. Fulvius, el a pregătit în ascuns pe solii Ambraciei şi i-a introdus în senat ca să aducă învinuiri lui M. Fulvius. Aceştia se plîngeau că „deşi era vreme de pace şi îndepliniseră poruncile consulilor dinainte, şi erau gata să-i arate aceeaşi ascultare şi lui M. Fulvius, totuşi acesta a dezlănţuit războiul asupra lor, le-a pustiit mai întîi ţinutul, ogoarele şi satele, a vîrît groaza în oraşul Ambracia prin jafuri şi omoruri, aşa fel încît, de frica lui, locuitorii au fost nevoiţi să închidă porţile cetăţii; fiind apoi împresuraţi şi asaltaţi, au avut de suferit toate nenorocirile războiului: omoruri, incendii, năruiri de case, prădarea oraşului, soţiile şi copiii le-au fost tîrîţi în robie, bunurile răpite şi, ceea ce i-a zdruncinat mai mult ca orice, toate templele din oraş au fost jefuite de podoabe. Statuile zeilor, mai mult chiar, zeii înşişi, au fost prăvăliţi din sfintele lor lăcaşuri şi au fost îndepărtaţi. Ambracienilor nu le-a mai rămas decît pereţii şi soclurile goale în faţa cărora să îngenunche şi să se roage". Consulul punînd întrebări solilor ambracieni care se jeluiau în chipul acesta, îi împingea într-adins să-i aducă lui Fulvius mai multe învinuiri decît voiau ei să spună din propriu imbold. În vreme ce senatorii erau mişcaţi de aceste

plîngeri, celălalt consul, C. Flaminius, îi luă apărarea lui M. Fulvius, declarînd: „ambracienii au recurs la un vechi şi obişnuit mijloc; la fel a fost acuzat şi M. Marcellus de syracusani, la fel şi Q. Fulvius de către campani. Atunci pentru ce nu s-ar îngădui şi regelui Filip să-l învinuiască pe T. Quinctius, pentru acelaşi motiv, sau lui Antiochus, să acuze pe M. Aemilius şi pe L. Scipio, gallilor, pe Cn. Manlius, şi chiar şi aetolienilor şi neamurilor din Kephalenia pe M. Fulvius? Că Ambracia a fost atacată şi cucerită, că au fost luate de acolo statui şi podoabe, că s-au săvîrşit şi alte fapte aşa cum de obicei se întîmplă în oraşele cucerite?

Oare, părinţi conscrişi, socotiţi că eu cînd pledez pentru M. Fulvius sau el însuşi vom tăgădui aceasta? Dimpotrivă, M. Fulvius vă cere triumful chiar pentru aceste fapte. El va aşeza înaintea carului său de triumf şi va fixa la porţile casei sale tabloul Ambraciei cucerite şi statuile, de care este învinuit că le-a luat, precum şi celelalte trofee aduse din acel oraş. Ambracienii nu se deosebesc prin nimic de aetolieni. Cauza ambracienilor este aceeaşi ca şi a aetolienilor. De aceea, colegul meu, n-are decît să stîrnească vrăjmăşii, fie în alte părţi, fie să-i reţină pe ambracienii săi pînă la sosirea lui M. Fulvius. Eu însă nu voi îngădui să se ia vreo hotărîre în lipsa lui M. Fulvius, nici în privinţa ambracienilor, nici a aetolienilor".

XLIV Aemilius îl învinuia pe adversarul său de o şiretenie cunoscută de toată lumea, spunînd că acesta va tărăgăni lucrurile şi va face tot ce-i va sta în putinţă ca să nu se prezinte la Roma, cîtă vreme e consul potrivnicul său; s-au scurs două zile cu cearta consulilor. Se părea că nu se va hotărî nimic, cîtă vreme Flamininus va fi de fată. S-a găsit însă prilej nimerit, cînd Flamininus lipsea fiind, din întîmplare, bolnav; la propunerea lui Aemilius s-a dat un decret senatorial prin care s-a hotărît „să se înapoieze ambracienilor toate bunurile lor, să se bucure în libertate de legile lor, să ia vămile pe care vor ei şi pe mare şi pe uscat, şi să fie scutiţi de acestea numai romanii şi aliaţii lor cu nume latin". În ce priveşte însă statuile şi celelalte podoabe de care se plîngeau că le-au

Scanned with CamScanner

fost luate din sfintele lor locaşuri, senatul hotărî ca după ce se va întoarce M. Fulvius la Roma să lase pe seama colegiului pontificilor rezolvarea acestei chestiuni, şi să se facă aşa cum vor dispune aceştia. Totuşi consulul nu s-a mulţumit cu acest rezultat, ci, profitînd de faptul că senatorii erau în număr mare a mai adăugat în decretul senatorial că Ambracia nu pare să fi fost cucerită prin forţa armelor.

După acestea s-au rînduit rugăciuni publice vreme de trei zile, pentru sănătatea poporului roman, deoarece o groaznică molimă pustia oraşul şi satele.

Apoi se desfăşurară serbările latine. Consulii se achitară de îndatoririle religioase impuse cu acest prilej şi, după terminarea recrutărilor, — căci şi unul şi altul au preferat să se folosească de contigente noi — plecară în provincia lor, trimiţînd la vatră leaturile vechi.

După plecarea consulilor, proconsulul Cn. Manlius veni la Roma. Praetorul Ser. Sulpicius îl înfăţişă senatului întrunit în templul Bellonei; acesta, după pomenirea isprăvilor făcute de dînsul, ceru ca să aducă cuvenita cinstire zeilor nemuritori pentru aceste fapte şi să i se îngăduie să fie purtat în triumf prin Roma; majoritatea celor 10 delegaţi romani care fuseseră împreună cu dînsul s-au împotrivit acestei cereri, şi în primul rînd L. Purpurio şi L. Aemilius Paullus.

XLV Aceşti delegaţi spuneau că dînşii au primit însărcinarea ca împreună cu Cn. Manlius să facă pace cu Antiochus şi să încheie tratatul stabilind condiţiile care fuseseră începute de L. Scipio. Însă Cn. Manlius s-a străduit din răsputeri să zădărnicească acea pace şi să-l prindă prin capcane pe Antiochus[179], dacă se va ivi vreun prilej nimerit. Dar Antiochus, aflînd de urzeala vicleană a consulului, după ce fusese ispitit în numeroase rînduri să fie ademenit undeva, nu numai că nu s-a dus la nici o întîlnire, dar chiar s-a ferit de a da ochii cu el. Manlius, dorind să treacă dincolo de munţii Taurus, deşi cu greu a fost înduplecat, în urma rugăminţilor tuturor delegaţilor romani să nu cadă pe capul lui urgia proorocită de cărţile sybiline dacă va încerca să treacă dincolo de graniţele hotărîte de destin, şi-a pus totuşi oastea în mişcare,

Scanned with CamScanner

întocmindu-şi castrul aproape pe culmile înseşi ale acestor munţi unde se despart apele. Deoarece acolo nu i s-a dat nici un prilej de război, supuşii regelui Antiochus văzîndu-şi liniştiţi de treburi, Manlius s-a dus atunci, făcînd un ocol, pînă la gallo-greci, şi a declarat acestui neam război, fără încuviinţarea senatului şi fără porunca poporului. Ce alt comandant s-a mai încumetat vreodată să facă ceva de capul său? Abia s-au încheiat războaiele cu Antiochus, cu Filip, cu Hannibal şi cu Carthagina. În privinţa tuturor acestor războaie senatul a chibzuit şi poporul a hotărît[180]. De cele mai multe ori au fost trimişi mai întîi soli ca să ceară despăgubiri, şi numai în cele din urmă au fost trimişi feţialii care să le declare război. „Care[181] din condiţii le-ai îndeplinit tu, Cneius Manlius, pentru ca noi să socotim că acest război a fost purtat în interesul poporului roman şi nu a fost un război tîlhăresc dus în scopuri personale? Oare tu numai cu atît te-ai mulţumit? Oare ţi-ai condus măcar oastea pe drum drept, către aceia pe care ţi i-ai socotit vrăjmaşi? Sau ai mers numai pe căi ocolite şi te-ai oprit pe la toate răspîntiile, pentru ca împreună cu armata romană, întocmai ca un consul mercenar, să te ţii pe urmele oastei lui Attalus, fratele lui Eumenes, pe unde ocolea el? Oare n-ai cutreierat şi scotocit toate ascunzătorile şi ungherele Pisidiei, Lycaoniei şi Phrygiei, adunînd oameni de pe la toţi tiranii şi locuitorii fortăreţelor lăturalnice? Ce treabă ai avut la Oroanzi? Ce socoteli, şi cu alte noroade la fel de nevinovate? Dar chiar războiul, în numele căruia ceri sărbătorirea triumfului tău, în ce chip l-ai desfăşurat? Ai luptat în locul şi la momentul potrivit? Într-adevăr tu ai dreptate să ceri să li se aducă cinstire zeilor nemuritori; mai întîi fiindcă zeii n-au lăsat oastea romană să ispăşească cutezanţa nesăbuită a comandantului roman care a călcat în picioare dreptul ginţilor; apoi, pentru că ne-au dat potrivnici nişte vite, nu duşmani adevăraţi.

XLVI Să nu credeţi că la gallo-greci, numai numele e corcit; cu multă vreme înainte şi-au învălmăşit şi şi-au pîngărit şi trupurile şi sufletele. Oare, dacă ar mai fi fost acei galli, cu care ne-am războit de mii de ori în Italia, cu izbînzi şi înfrîngeri în fel şi chip, nu s-ar mai fi

Scanned with CamScanner

întors de acolo nici măcar o ştafetă din cîţi au luptat împotriva comandantului vostru? Cu gallo-grecii Manlius s-a războit în două rînduri; în două rînduri a intrat în poziţii neprielnice, rînduindu-şi linia de bătaie într-o vale mult prea joasă, în imediata apropiere a vrăjmaşului. Aceşti gallo-greci ar fi putut să ne zdrobească nu numai dacă ar fi aruncat cu lănci şi suliţi asupra noastră, ci dacă s-ar fi năpustit numai cu trupurile lor goale. Dar ce s-a întîmplat acolo? Poporul roman are mult noroc şi numele său este cu mare faimă, şi înspăimîntă pe oricine. Gallo-grecii fuseseră aproape încremeniţi de prăbuşirea de curînd a lui Hannibal, de înfrîngerile suferite de Filip şi Antiochus. Namilele lor de trupuri au fost puse pe fugă numai cu pietrele din praştii şi cu săgeţile; în războiul cu galli sabia romană nu s-a mînjit de sîngele lor pe cîmpul de bătaie. Ca nişte stoluri de păsări s-au făcut nevăzuţi la cel dintîi vîjîit al lăncilor aruncate de romani. Dar, pe Hercules, într-adevăr ursita ne-ar fi arătat ce s-ar fi întîmplat, dacă am fi avut în faţă pe un duşman adevărat. Tot noi, cînd ne-am înapoiat din Asia, am nimerit peste nişte bieţi tîlhari thraci, am fost măcelăriţi, puşi pe fugă şi despuiaţi de bagaje. Cu acest prilej a căzut în luptă împreună cu mulţi ostaşi viteji Q. Minucius Thermus, a cărui pierdere este mult mai grea decît dacă ar fi pierit Cn. Manlius, din a cărui nesocotinţă s-a întîmplat acel dezastru; oastea romană înapoindu-se cu trofeele luate de la Antiochus, a fost împrăştiată prin împărţirea a trei grupuri, unul fiind lăsat într-un loc, ariergarda, în alt loc, şi poverile într-altul; o noapte întreagă oastea romană a stat ascunsă în tufişuri ca fiarele pădurii. Şi pentru aceste isprăvi se cere purtarea în triumf? Asupra căror vrăjmaşi ai putea cere tu triumful, chiar dacă în Thracia n-ai fi suferit o înfrîngere atît de ruşinoasă? Asupra acelor vrăjmaşi socot, pe care senatul şi poporul roman ţi i-ar fi dat ca vrăjmaşi. Aşa i s-a încuviinţat acestui L. Scipio, triumful, la fel lui M. Acilius; pentru biruinţa asupra regelui Antiochus, puţin mai înainte lui T. Quinctius, pentru izbîndirea asupra regelui Filip, lui P. Africanus, pentru victoriile asupra lui Hannibal, a punilor şi a lui Syphax. Şi deşi senatul roman a hotă-

Scanned with CamScanner

rît să se declare război, totuşi s-a căutat să se recurgă la cele mai neînsemnate formalităţi, întrebîndu-se dacă trebuie declarat războiul, dacă este nevoie să se dea de ştire regilor, sau e destul să se anunţe numai uneia din garnizoane. Vreţi cumva să se profaneze sau să se uite totul, să se desfiinţeze drepturile feţiaţilor? Să nu mai existe nici un feţial? Atunci să se calce în picioare religia (să mă ierte zeii) şi inimile noastre să uite de zei! Oare acum nu vă mai place să cereţi şi părerea senatului în privinţa războiului? Nu vreţi să se aducă la cunoştinţă poporului, dacă vrea şi porunceşte să se poarte război cu gallii? Acum, în urmă consulii voiau să aibă ca provincii Grecia şi Asia. Totuşi, în urma stăruinţei de a li se decreta provincia Liguria, ei s-au supus hotărîrii voastre. De aceea şi pe bună dreptate, ei vă vor cere încuviinţarea sărbătoririi triumfului lor pentru izbîndirea într-un război pe care l-au purtat după îndemnul vostru!"

XLVII În felul acesta au vorbit Furius şi Aemilius. Eu am găsit la unii autori că Manlius a răspuns în acest fel: „Mai înainte, tribunii plebei obişnuiau să se împotrivească celor ce cereau purtarea în triumf, cinstiţi senatori. Eu le mulţumesc acestora, pentru că mi-au hărăzit fie mie, fie însemnatelor mele fapte de arme, ca să încuviinţeze cinstirea mea nu numai prin tăcere, dar chiar să se învedereze că sînt gata să depună în chip favorabil în această privinţă, dacă va fi nevoie. Eu am vreo cîţiva potrivnici din acest număr de 10 sfetnici romani, — să mă ierte zeii pentru cele ce spun, — pe care strămoşii noştri i-au pus să-i întovărăşească pe comandanţii supremi pentru a-i ajuta cu sfatul, pentru a înlesni izbîndirea şi a o face mai strălucită. L. Furius şi L. Aemilius mă opresc să urc pe carul de triumf şi-mi smulg de pe capu-mi coroana slavei. Eu însă, dacă tribunii s-ar fi împotrivit triumfului meu, i-aş fi citat tocmai pe ei martori ai faptelor de arme săvîrşite de mine. Într-adevăr eu nu pizmuiesc cinstirea nimănui, cinstiţi senatori. De curînd voi i-aţi oprit prin autoritatea voastră pe tribunii plebei, nişte oameni vrednici şi de ispravă, care voiau să zădărnicească sărbătorirea triumfului lui Q. Fabius Labeo[182].

Scanned with CamScanner

Şi totuşi acesta a fost purtat în triumf, deşi potrivnicii lui cîrteau nu numai că el n-a purtat un război în toată regula, dar nici măcar n-a văzut la faţă vreun vrăjmaş. În schimb, eu care am luptat cu 100 000 de duşmani, cei mai sălbatici dintre toţi, măsurîndu-mă în atîtea rînduri cu ei, eu care am luat prizonieri, sau am nimicit mai mult de 40 000 de vrăjmaşi, care le-am cucerit două tabere, care am făcut ca în toate ţinuturile de dincoace de munţii Taurus să domnească o pace mai desăvîrşită decît pe pămîntul Italiei, sînt despuiat nu numai de triumful meu legitim, ci, cinstiţi senatori, am ajuns să mă şi apăr în faţa voastră pentru învinuirea adusă mie de înşişi aceşti sfetnici ai mei. După cum aţi băgat de seamă, cinstiţi senatori, ei mi-au adus două învinuiri: pe de o parte ei au declarat că nici n-a fost nevoie să port acest război cu gallii, şi pe de alta că le-am desfăşurat cu nesocotinţă şi fără destoinicie. Gallii nu ne-au fost de loc duşmani; tu i-ai zădărît şi le-ai încălcat ţinuturile, deşi ei voiau pace şi ne îndepliniseră poruncile noastre. Eu, cinstiţi senatori, n-am de gînd să vă cer să daţi[183] în vileag cele ce ştiţi cu toţii îndeobşte despre cruzimea neomenoasă a neamurilor gallice, despre neînduplecata lor ură împotriva numelui de roman, socotind că aceste simţăminte le nutresc împotriva noastră şi gallii care locuiesc în Asia. De aceea lăsaţi la o parte jalnicul renume al întregului neam gallic, precum şi ura nutrită împotriva noastră, şi gîndiţivă numai la aceştia din urmă! O, dacă ar fi de faţă regele Eumenes! O, dacă toate cetăţile Asiei ar fi prezente şi i-aţi auzi mai degrabă pe aceia plîngîndu-se de galli, decît aducîndu-mi-se mie învinuiri! Haideţi, trimiteţi soli la toate cetăţile Asiei şi întrebaţi-le dacă au fost eliberate dintr-o robie mai grea, după alungarea lui Antiochus dincolo de culmile munţilor Taurus, sau după înfrîngerea gallilor. Să vă aducă ele aminte vouă de cîte ori le-au fost pustiite satele şi ţarinele lor, de cîte ori le-a fost luat ca pradă agoniseala, cînd prea puţini prinşi din rîndurile lor mai puteau fi răscumpăraţi, şi cînd auzeau că au fost jertfite vieţi omeneşti şi le-au fost sacrificaţi copiii lor. Să ştiţi că aliaţii voştri au plătit tribut gallilor, şi că chiar astăzi le-ar mai fi plătit, dacă, după ce voi i-aţi

eliberat de tirania regelui Antiochus, eu aş fi încetat războiul cu gallii.

XLVIII Cu cît ar fi fost alungat mai departe Antiochus, cu atît gallii ar fi avut în Asia o stăpînire mai asupritoare, toate ţinuturile de dincoace de munţii Taurus ar fi ajuns sub stăpînirea gallilor, nu ar fi fost alipite puterii voastre. Într-adevăr, aşa se prezintă aceste fapte. Cîndva gallii au jefuit chiar Delphi, oracolul întregii omeniri, şi centrul lumii, şi în pofida acestui temei, romanii nu le-au declarat război, şi nici nu l-a pornit. Într-adevăr, eu socoteam că e o deosebire între vremurile de atunci cînd Grecia şi Asia nu se găseau încă sub ascultarea şi sub legile noastre, pentru a lua măsuri şi a băga de seamă ce se petrece pe aceste tărîmuri, şi între vremurile de azi, cînd aţi hotărît ca hotarul puterii romane să fie munţii Taurus, cînd voi acordaţi cetăţilor libertatea şi scutirea de tribut, cînd altora le mai măriţi hotarele, cînd pe alţii îi pedepsiţi cu confiscarea pămîntului, cînd altora le impuneţi tribut, le măriţi regatele în schimb pe altele le micşoraţi, altora le faceţi daruri, altora le luaţi din bunuri, şi socotiţi că intră în grija voastră să domnească pacea şi pe mare şi pe uscat. Dacă Antiochus nu şi-ar fi retras garnizoanele care staţionau în fortăreţele lor netulburînd pe nimeni, voi aţi mai fi fost încredinţaţi că Asia a fost eliberată? Dacă oştile gallilor ar mai cutreiera pretutindeni, aţi mai putea voi crede că regele Eumenes s-ar mai fi bucurat de darurile date de voi şi că cetăţile ar mai fi avut parte de libertate? Dar de ce invoc eu asemenea temeiuri, ca şi cum eu n-aş fi primit ca gallii să-mi fie vrăjmaşi, ci ca unul care mi i-am făcut pe galli potrivnici? La tine apelez, L. Scipio, după care am urmat la comandă, pentru a cărui vitejie şi izbîndă m-am rugat, nu în deşert zeilor nemuritori să mi le hărăzească şi mie; de asemenea apelez şi la tine P. Scipio, care, în calitate de legat, te-ai bucurat în faţa fratelui tău, consulul, şi în ochii armatei de cinstirea acordată unui coleg. Mărturisiţi dacă nu ştiaţi că în oastea lui Antiochus au fost legiuni întregi de galli, dacă nu i-aţi văzut pe aceştia pe cîmpul de luptă, rînduiţi la amîndouă aripile? Căci acolo se părea că este toată

tăria. Dacă n-aţi luptat cu ei ca împotriva unor vrăjmaşi adevăraţi? Dacă nu i-aţi nimicit? Dacă nu le-aţi dus cu voi trofeele luate de la ei? — «Dar senatul a decretat şi poporul a încuviinţat războiul cu Antiochus, nu cu gallii». Însă eu cred că în acelaşi timp s-a hotărît şi încuviinţat războiul cu gallii, de vreme ce se aflau în garnizoanele lui Antiochus. Dintre aceştia, în afară de Antiochus cu care Scipio încheiase pace, şi căruia voi anume îi dăduserăţi însărcinarea să facă un tratat, toţi erau duşmani de vreme ce gallii au ridicat armele împotriva noastră, sprijinindu-l pe Antiochus. Deşi în primul rînd cei dintîi susţinători ai lui Antiochus au fost gallii şi unii regişori[184], precum şi tiranii, totuşi eu am încheiat pace în numele demnităţii puterii voastre cu cei care au fost nevoiţi să-şi ispăşească greşelile lor, şi am căutat să atrag şi sufletele gallilor, dacă e cu putinţă, pentru ca să le fie îmblînzită firea lor sălbatică. Cînd însă mi-am dat seama că sînt de nestrunit şi de neîmpăcat, atunci, în cele din urmă, am socotit că trebuie să fie constrînşi prin forţa armelor. Acum, pentru că gallii au plătit prea îndestul pentru dezlănţuirea războiului, se cuvine să dau socoteala pentru cele ce am săvîrşit. Într-adevăr, eu aş avea destulă încredere în faptele mele, chiar dacă nu mi-aş rosti cuvîntul în faţa romanilor, ci a senatului carthaginez, unde se spune că comandanţii sînt răstigniţi pe cruce, dacă au desfăşurat războiul după un plan nechibzuit, chiar dacă au izbîndit. Numai că eu cuvîntez într-o cetate care cere ajutorul zeilor la începerea şi săvîrşirea oricărei acţiuni, în care faptele pe care le-au încuviinţat zeii nu mai pot fi defăimate, într-o cetate în care se adaugă în decret aceste cuvinte solemne: «pentru că acesta a slujit bine şi cu succes republica» atunci cînd se hotărăsc slujbele de mulţumiri publice sau triumfurile. Dacă eu n-aş voi, sau dacă aş crede că este o îngîmfare a mă glorifica cu vitejia mea, faţă de fericirea mea şi a oastei mele, dacă aş cere să se aducă mulţumiri zeilor nemuritori, pentru că am biruit un neam atît de mare, fără pierderea vreunui ostaş roman, şi aş cere să fiu purtat în triumf în Capitoliu, de unde după rostirea făgăduinţelor solemne am plecat la război, oare mi-aţi refuza aceasta, şi mie, şi zeilor nemuritori?

Scanned with CamScanner

XLIX Într-adevăr, eu am dat o luptă într-un loc neprielnic. Haide, spune-mi atunci care ar fi fost poziţiile mai prielnice unde aş fi putut lupta mai bine? După ce vrăjmaşii au ocupat muntele, pentru că ei dispuneau de poziţii întărite, de bună seamă eu trebuia să pornesc asupra duşmanului, dacă eram hotărît să-l birui. Ce ar fi însemnat dacă ei ar fi avut în acel loc un oraş şi ar fi stat la adăpostul zidurilor? Negreşit, ei trebuiau atacaţi. Ce? Oare la Thermopylae, M. Acilius a luptat cu regele Antiochus într-un loc prielnic? Ce? Oare Quinctius nu l-a dat peste cap în acelaşi chip pe Filip care ocupase crestele munţilor mai sus de rîul Aeus? Într-adevăr, pînă acum, nu-mi dau seama cum îşi închipuie ei că a fost vrăjmaşul, nici cum voiesc ei să vi-l închipuiţi voi. Dacă îi socotim pe gallo-greci un neam degenerat, moleşit de tot, din pricina plăcerilor care se găsesc în Asia, atunci ce primejdie am avut eu de întîmpinat, înfruntîndu-i în poziţii neprielnice? Dacă trebuie să ne înfricoşăm în faţa sufletelor lor sălbatice, şi în faţa trupurilor vînjoase, atunci de ce îi refuzaţi triumful celui care a dobîndit o biruinţă atît de strălucită asupra lor? Senatori, asta nu înseamnă altceva decît oarba ură, care nu ştie altceva decît să ponegrească pe cei înzestraţi cu mari însuşiri, să-l păteze pe cel căruia i se acordă cinstire şi răsplată. Pe mine vă rog să mă iertaţi, senatori, dacă silit fiind să rostesc o cuvîntare mai lungă, am făcut-o nu împins din dorinţa de glorie, ci am fost nevoit să mă apăr împotriva învinuirilor aduse. Oare aş fi fost eu în stare să lărgesc trecătorile de prin munţii Thraciei, care erau atît de înguste, şi piscurile să le prefac în şesuri, iar codrii în ţarini cultivate, pentru ca tîlharii de thraci să nu ne mai pîndească din ascunzători cunoscute numai de ei, ca să nu ne mai fie jefuite poverile, ca să nu ne mai fie răpită vreo vită de tras dintr-un convoi atît de mare, ca să nu mai fie rănit vreunul, ca să nu mai piară din pricina rănilor un om atît de viteaz şi de inimos ca Q. Minucius? Potrivnicii se agaţă mai ales de această întîmplare, care a făcut să pierdem un asemenea om. În schimb, ei trec cu vederea faptul că, după ce vrăjmaşul ne-a atacat într-o trecătoare îngustă, într-un loc necunoscut, atît avan-

Scanned with CamScanner

garda, cît şi ariergarda noastră, rînduindu-se în linie de bătaie, au încercuit oastea potrivnicilor barbari care se grămădiseră pe bagajele noastre. De asemenea ei nu vor să amintească nici că mai multe mii de duşmani au căzut şi au fost prinşi chiar în acea zi, nici că, după vreo cîteva zile, cu mult mai multe mii, au fost nimiciţi şi luaţi prizonieri; şi chiar dacă vor tăcea, nu-şi închipuie ei că voi veţi afla tot adevărul, cînd întreaga-mi oaste va fi martora cuvîntării mele? Chiar dacă n-aş fi scos spada din teacă în Asia, chiar dacă nu l-aş fi văzut pe vrăjmaş la faţă, şi tot aş fi meritat triumful după cele două bătălii date ca proconsul în Thracia. Dar am vorbit destul. Aş vrea să vă cer iertare, senatori, şi s-o capăt din partea voastră pentru că v-am plictisit cu mai multă vorbărie decît am vrut“[185].

L În acea zi[186] acuzările aduse lui Manlius ar fi avut mai multă putere decît apărarea lui, dacă nu s-ar fi prelungit discuţiile pînă seara tîrziu. Senatul ridică adunarea, încredinţat că îi va refuza purtarea în triumf. A doua zi însă şi rudele şi prietenii lui Cn. Manlius s-au străduit din răsputeri să-l sprijine. În cele din urmă a biruit autoritatea senatorilor mai vîrstnici, care spuneau că ei nu-şi mai amintesc ca un comandant, după ce şi-a încheiat campaniile militare, după ce a făcut să domnească liniştea şi pacea în provincia sa, după ce şi-a adus în patrie oastea, să fi intrat în cetate fără carul triumfal, cu fruntea neîncinsă de laurii gloriei, ca un simplu particular, lipsit de orice cinstire. Respectul faţă de asemenea fapte a fost mai presus de pizmă şi răutate, de aceea, senatorii, în mare număr, i-au decretat triumful.

Acest fapt a fost învăluit apoi în uitare, ştergîndu-se orice amintire în privinţa acestui conflict, datorită ivirii unei năpustiri şi mai cumplite aduse unui bărbat mai strălucit, şi mai de seamă.

După cum scrie Valerius Antias[187], cei doi fraţi Petillii l-au trimis în judecată[188] pe P. Scipio Africanus. Fiecare tîlcuia acest fapt, după cum îi era firea. Unii aduceau învinuiri nu tribunilor plebei, ci tuturor cetăţenilor că pot răbda o asemenea năpăstuire, spunînd: „Două oraşe, cele mai mari de pe întreg pămîntul, şi-au arătat nere-

Scanned with CamScanner

cunoştinţa faţă de căpeteniile lor, aproape în aceeaşi vreme; dar Roma a fost şi mai nerecunoscătoare, dacă într-adevăr Carthagina biruită l-a alungat în surghiun pe Hannibal, după ce fusese învins, în schimb Roma biruitoare îl alungă pe Africanus deşi a fost învingător"; alţii spuneau aşa: „ Nici un cetăţean nu trebuie să se ridice atît de sus, încît să nu poată fi anchetat după legi. Nu există o mai puternică dovadă a egalităţii dintre cetăţeni ca aceasta în care cel mai puternic dintre ei poate fi tras la răspundere în faţa judecăţii. Atunci de ce i se mai încredinţează cuiva cu toată siguranţa vreo dregătorie, şi cu atît mai vîrtos treapta cea mai înaltă a conducerii republicii, dacă nu trebuie să dea socoteală de faptele sale? Pentru oricine nu poate suporta egalitatea în faţa legilor, aplicarea forţei este îndreptăţită". Asemenea păreri se trîmbiţau în cetate, pînă cînd sosi şi ziua fixată pentru judecata lui Scipio. Înainte nimeni şi nici măcar însuşi Scipio, cînd a fost consul, sau censor, n-a fost întovărăşit vreodată în for de un puhoi mai mare de oameni de toată mîna, ca în acea zi în care a fost învinuit. Poruncindu-se să se apere la proces, Scipio, fără să pomenească vreo vorbă despre vreuna din învinuiri, a rostit o cuvîntare atît de măreaţă despre faptele sale de arme săvîrşite, încît toţi au recunoscut că niciodată nu s-a apărat cineva mai bine şi cu mai multă îndreptăţire. Căci el îşi povestea faptele cu aceeaşi însufleţire şi iscusinţă cu care le săvîrşise, dar povestirea lor nu le-a supărat auzul, pentru că el le amintea acum, nu pentru a se lăuda, ci pentru a se apăra.

LI După ce tribunii plebei[189] au dat din nou la iveală vechile învinuiri în legătură cu dezmăţul din tabăra de iarnă de la Syracusa, şi tulburările de la Locri pricinuite de Pleminius, pentru a trezi încredere în acuzaţiile de acum, i-au adus lui Scipio învinuirea că si-a însuşit bani, bizuindu-se mai mult pe bănuieli decît pe fapte întemeiate, spunînd: „Fiul său, căzut prizonier, i-a fost înapoiat tatălui fără preţ de răscumpărare; în plus, Scipio a fost obiectul cinstirii de către Antiochus mai mult ca oricare altul, de parcă pacea romană şi războiul s-ar fi aflat numai în mîinile lui; în provincia consulară s-a purtat

Scanned with CamScanner

ca un dictator față de fratele său, nu ca un legat; n-a plecat acolo în alt scop decît pentru a se învedera faptul de care Hispania, Gallia, Sicilia, Africa, de multă vreme se convinseseră, și acum la rîndul-le și Grecia și Asia și toți regii și noroadele dinspre soare-răsare, că în Imperiul Roman un singur om e capul și coloana puterii romane; cetatea romană Roma, stăpîna întregului pămînt, stă ascunsă în umbra lui Scipio, și un singur semn al lui face cît toate decretele senatului și toate hotărîrile poporului".

Potrivnicii, pe cît le stă în putere, își revarsă toată ura lor asupra lui Scipio, care pînă acum nu fusese atins de vreo pată. Rostindu-se cuvîntări pînă noaptea tîrziu, procesul s-a amînat pentru altă zi. Cînd a sosit ziua fixată, în revărsatul zorilor, tribunii plebei au luat loc în tribuna rostrată. Scipio, citat ca acuzat, s-a apropiat de rostre trecînd prin mijlocul adunării poporului și întovărășit de o mare ceată de prieteni și clienți, după ce s-a făcut liniște, grăi astfel:

„În această zi[190], tribuni ai plebei, și voi, cetățeni, m-am măsurat în luptă cu Hannibal și cu carthaginezii în Africa, și am cîștigat o biruință deplină. De aceea, pentru că se cuvine să punem capăt astăzi proceselor și certurilor, eu mă voi duce numaidecît să salut pe Jupiter Optimus Maximus în Capitoliu, pe Junona și Minerva, și pe ceilalți zei care ocrotesc Capitoliul și această cetățuie, și să le aduc mulțumiri, pentru că mi-au dat mie mintea înțeleaptă și putința de a sluji în chip strălucit republica și în această zi și în numeroase alte dăți; aceia dintre voi care credeți că vă e spre folosul vostru, veniți cu mine și rugați-vă zeilor, ca să vă hărăzească căpetenii asemănătoare cu mine. Așa cum voi ați copleșit mereu viața mea, începînd de la vîrsta de 17 ani[191] pînă la bătrînețe, cu demnitățile date de voi, la fel și eu am răspuns cu prisosință prin faptele săvîrșite de mine". De la rostre, Scipio urcă în Capitoliu. În același timp adunarea poporului în întregime îi părăsi pe tribunii plebei, și-l urmă pe Scipio, așa fel încît, în cele din urmă, și scribii și pristavii i-au părăsit pe tribuni, nerămînînd lîngă ei nimeni, în afară de sclavii lor și de crainicul care de pe tribună, îl cita pe cel învinuit.

Scanned with CamScanner

Scipio a străbătut nu numai Capitoliul, ci s-a perindat pe la toate templele zeilor din întreg orașul, însoțit de poporul roman. Acea zi, prin dovezile de dragoste arătate de cetățeni și de prețuire ale adevăratei lui măreții, a ajuns să fie cu mai mare faimă decît ziua aceea în care a intrat în cetatea romană purtat în triumf după biruința asupra regelui Syphax și a carthaginezilor.

LII Această zi atît de însemnată a strălucit pentru cea din urmă oară pentru P. Scipio. După care, pentru că acesta presimțea ura stîrnită împotrivă-i, precum și ciocnirile cu tribunii plebei, amînîndu-i-se procesul la o dată mai tîrzie, s-a retras la Liternum[192], negreșit, cu gîndul de a nu se înfățișa la judecată. Scipio avea un suflet mult prea mare, și prin firea sa deprins numai cu situații strălucite, pentru a se obișnui cu gîndul că acum e un acuzat ca oricare altul, și deci trebuie să-și plece capul cu umilință ca aceia care se apără cînd sînt trimiși în judecată. Cînd a sosit ziua procesului și s-a procedat la citarea lui, Scipio nefiind de față, fratele său, L. Scipio, l-a scuzat, spunînd că motivul pentru care lipsește este boala. Tribunii plebei care-i fixaseră ziua judecății n-au vrut să-i primească scuza, motivînd că „Scipio nu se înfățișează la judecată ca să se apere, datorită aceleiași trufii, ca și atunci cînd părăsise judecata, pe tribunii plebei și adunarea poporului, cărora le luase dreptul și libertatea de a da o sentință asupra lui; însoțit de cetățeni i-a tîrît după sine ca pe niște prizonieri, purtîndu-se ca unul care a triumfat asupra poporului roman, pe care l-a despărțit în acea zi pe Capitoliu de tribunii plebei". Așadar, iată răsplata pentru orbeasca-i îndrăzneală. Sub călăuzirea și imboldul lui Scipio ne-ați părăsit pe noi, ca la urmă și voi să fiți părăsiți de el. Întratît ne-a scăzut din zi în zi curajul, încît noi, care ne-am încumetat să-i trimitem acum 17 ani, cînd comanda o oaste și o flotă în Sicilia, un aedil și niște tribuni ai plebei, să-l ridice și să-l aducă înapoi la Roma, acum cînd e simplu particular să nu cutezăm a trimite oameni să-l scoată din locuința sa pentru a se înfățișa la judecată?" Tribunii plebei la care L. Scipio făcuse apel au hotărît că „dacă motivul lipsei este boala, ei sînt de părere să se pri-

Scanned with CamScanner

mească acest temei şi să se îngăduie de către colegii lor amînarea procesului". În acea vreme tribun al plebei era şi Ti. Sempronius Gracchus, care era în vrăjmăşie cu P. Scipio. Fiindcă Ti. Gracchus se împotrivise să fie pomenit numele său în hotărîrea colegilor săi, toţi se aşteptau la o propunere mai aspră din partea lui; el s-a exprimat totuşi astfel: „Pentru că L. Scipio a arătat că temeiul lipsei fratelui său este boala, dînsul găseşte de cuviinţă că acest temei este îndeajuns; ca atare el nu va îngădui să fie acuzat P. Scipio înainte de a se întoarce la Roma. Chiar şi atunci dacă Scipio va face apel la dînsul, îl va sprijini să nu apară la judecată. După faptele sale săvîrşite, după atîtea demnităţi încredinţate de romani, prin încuviinţarea zeilor şi a oamenilor, Scipio a ajuns pe o asemenea culme, ca să stea acum în picioare ca acuzat, în faţa tribunei rostrate pentru a fi expus să-şi plece urechile bîrfelilor tineretului? E un fapt mai ruşinos pentru poporul roman decît pentru sine însuşi".

LIII Acestei propuneri Gracchus i-a adăugat revolta sa: „Cum, tribuni? Jos la picioarele voastre va sta acel strălucit Scipio, biruitorul Africii? De aceea a înfrînt şi pus pe fugă în Hispania patru comandanţi carthaginezi, cei mai vestiţi dintre toţi punii, precum şi patru oştiri? De aceea l-a luat prizonier pe Syphax, l-a biruit pe Hannibal, ne-a făcut nouă tributară Carthagina? De aceea l-a alungat dincolo de culmile munţilor Taurus pe Antiochus (căci Scipio l-a primit pe fratele său ca părtaş al acestei slave) pentru ca să se încovoaie în faţa a doi Petillii, şi pentru ca voi să căutaţi a dobîndi laurii gloriei prin înjghebarea lui P. Africanus? Oare nici meritele, nici demnităţile acordate de voi nu vor putea oferi unui bărbat vestit un refugiu sigur şi inviolabil în cetăţuia sacră în care bătrîneţea dacă nu-i va fi cinstită, măcar să nu-i fie batjocorită?

Şi propunerea lui Gracchus şi cuvintele adăugate i-au zdruncinat nu numai pe ceilalţi tribuni ai plebei, dar chiar şi pe acuzatori, care au declarat că vor chibzui ce drepturi şi îndatoriri au ei. Apoi senatul a început să se consfătuiască, după care s-a ridicat adunarea plebeilor. În senat s-au adus călduroase mulţumiri de către întreg or-

Scanned with CamScanner

dinul senatorial, mai ales de către foştii consuli, şi de către senatorii mai bătrîni, lui Ti. Gracchus pentru că a socotit republica mai presus de duşmăniile lor personale, iar Petillii au fost aspru mustraţi, pentru că au vrut să se ridice pe dînşii, pizmuind pe semenul lor, şi au căutat să se împăuneze cu trofee luate din triumful lui Africanus. Apoi s-a aşternut tăcerea asupra lui Africanus. El şi-a petrecut restul vieţii la Liternum, fără să-i pară rău după Roma. Stingîndu-se din viaţă la ţară, se spune că el a poruncit să fie îngropat chiar în acea localitate, şi acolo să i se ridice mormîntul, pentru ca alaiul mortuar să nu se desfăşoare într-o patrie nerecunoscătoare.

Scipio a fost un bărbat deosebit în amintirea oamenilor; el s-a distins mai mult prin isprăvile si priceperea lui în arta militară decît în vreme de pace; cea dintîi parte a vieţii sale a fost mai vestită decît în cea din urmă, deoarece în vremea tinereţii a purtat războaie după războaie, fără întrerupere, pe cînd la bătrîneţe, şi faptele-i au început să nu mai aibă strălucire, împrejurările nemaioferindu-i prilejuri prielnice pentru acesta. Căci ce strălucire ai putea să spui că a mai dobîndit Scipio pe deasupra în al doilea consulat, după cel dintîi, chiar dacă ai adăuga şi censura lui? Sau ce ar mai putea adăuga însărcinarea sa de legat, în campania din Asia care nu i-a folosit de fel, datorită faptului că fiul său căzuse prizonier, iar sănătatea sa îi era şubrezită, şi cînd, după înapoierea sa la Roma a fost nevoit să se sustragă judecăţii, şi totodată să-şi părăsească patria? Cu toate acestea Scipio a fost singurul roman care a dobîndit cea mai strălucită slavă prin terminarea războiului punic, cel mai mare şi cel mai primejdios din cîte au purtat romanii vreodată.

LIV În urma morţii lui Africanus[193], curajul potrivnicilor lui a crescut. Capul acestora a fost M. Porcius Cato care chiar în timpul vieţii lui Scipio nu contenise să-i atace măreţia. Se crede că din imboldul lui Cato se năpustiseră Petilliii cu atacuri împotriva lui Scipio pe cînd trăia, iar după moartea lui tot aceştia au prezentat adunării poporului propunerea următoare: „Vreţi şi încuviinţaţi, cetăţeni, ca pentru sumele de bani luate pradă[194] jefuite şi stoarse[195] de la regele Antiochus şi de la

Scanned with CamScanner

cei care au fost sub puterea lui, şi care n-au fost depozitate în tezaurul statului, praetorul urban Ser. Sulpicius să facă propunere senatului şi să dea însărcinări acelor praetori pe care îi va desemna senatul, ca să facă cuvenita anchetă în această privinţă?"

La început Q. şi L. Mummius s-au împotrivit acestei propuneri; ei erau de părere că senatul e îndreptăţit să cerceteze numai sumele de bani care n-au fost predate tezaurului statului, aşa cum s-a făcut întotdeauna mai înainte. Petilliii îi învinuiau pe Scipioni pentru obîrşia lor nobilă şi pentru purtarea lor tiranică din senat.

Fostul consul, L. Furius Purpurio, care făcuse parte din rîndul celor 10 trimişi romani din Asia, era de părere că trebuie să se lărgească această propunere, cuprinzînd nu numai ancheta banilor capturaţi de la Antiochus, ci şi a celor care fuseseră luaţi de la alţi regi şi neamuri, căutînd prin aceasta să lovească în adversarul său, Cn. Manlius. L. Scipio, care părea că va lua cuvîntul mai degrabă pentru a se apăra pe sine, decît pentru a combate legea, se pronunţă împotriva ei. El s-a plîns că acel proiect de lege a apărut tocmai după moartea fratelui său, P. Africanus, cel mai viteaz şi mai de seamă bărbat dintre toţi. „După stingerea sa din viaţă, P. Scipio Africanus nu numai că nu este proslăvit în faţa tribunei rostrate, ci s-a ajuns să i se aducă şi învinuiri! Carthaginezii s-au mulţumit numai cu surghiunirea lui Hannibal, pe cînd poporul roman nu se mulţumeşte nici măcar cu moartea lui P. Scipio, urmărînd şi în mormînt să i se pătezе renumele; pe deasupra stîrneşte ura ca să-i fie şi fratele său jertfit!" M. Cato a fost cel care a susţinut proiectul de lege — ne-a rămas cuvîntarea acestuia în legătură cu banii lui Antiochus — şi prin înrîurirea sa i-a silit pe tribunii plebei, fraţii Mummii, să nu se împotrivească proiectului. Deoarece aceştia au renunţat la opoziţia lor, toate triburile au votat proiectul.

LV Apoi, Ser. Sulpicius se adresă senatului pentru a afla pe cine va delega să conducă anchetele, potrivit legii Petillia. Senatul îl desemnă pe Q. Terentius Culleo. Alţi autori scriu că acest praetor era un prieten atît de devotat al gintei Cornelia, încît, cu prilejul înmormîntării

Scanned with CamScanner

lui P. Scipio la Roma, — căci a circulat şi această legendă, — a mers înaintea convoiului funerar[196] cu căciula pe cap, la fel ca şi în ziua purtării lui Scipio în triumf, iar la poarta Capena a împărţit vin dulce[197] celor ce l-au însoţit pe cel răpostat, pentru că în Africa Scipio l-a slobozit din mîinile vrăjmaşilor, pe el şi pe alţi prizonieri. După alţi autori însă, Sulpicius fusese desemnat în acest scop tocmai datorită dușmăniei care îi învrăjbea, el făcînd parte din tabăra care era potrivnică Scipionilor, fiind de aceea cel mai potrivit pentru a face această anchetă. Însă, fie că acest praetor a fost prea părtinitor, fie prea pătimaş, L. Scipio a fost învinuit numaidecît. O dată cu el au fost trimişi în judecată şi legaţii lui, A. şi L. Hostilius[198], Catonii şi quaestorul C. Furius Aculeius, şi, în sfîrşit, pentru ca învinuirea de însuşire de bani publici să cadă asupra tuturor celor ce fuseseră în preajma Scipionilor, au fost acuzaţi şi doi scribi şi un aprod. L. Hostilius, scribii şi aprodul au fost achitaţi înainte de judecata lui L. Scipio, în schimb, L. Scipio şi legatul său, A. Hostilius, precum şi C. Furius, au fost osîndiţi, sentinţa motivîndu-se astfel: „Pentru a se încheia o pace mai favorabilă pentru Antiochus, Scipio a primit de la acesta 6 000 de libre de aur şi 480 de libre de argint în plus peste sumele pe care le-a depus în tezaurul statului, A. Hostilius, 80 de libre de aur şi 403 libre de argint, iar quaestorul Furius a primit 130 de libre de aur şi 200 de libre de argint“. Eu am găsit menţionate[199] toate aceste sume de aur şi argint de către Valerius Antias. Numai că în privinţa lui L. Scipio eu sînt încredinţat că e vorba mai degrabă de o greşeală a vreunui copist decît de date neîntemeiate ale acestui analist, căci e mai aproape de adevăr faptul că greutatea argintului a fost mai mare decît a aurului şi că mai degrabă amenda dată a fost de 4 milioane de sesterţi, decît de 204 milioane, cu atît mai mult cu cît se spune că o asemenea sumă a fost cerută de senat de la P. Scipio; acesta, după ce a poruncit fratelui său, Lucius, să aducă registrele[200], cînd senatorii le cercetau, l-a rupt cu mîinile sale, revoltat că el, care a vărsat în tezaurul public 200 de milioane de sesterţi[201], trebuie să dea socoteală pentru 4 milioane. Quaestorii neîncumetîndu-se însă să deschidă tezaurul călcînd legea,

Scanned with CamScanner

Scipio, cu aceeaaşi îndrăzneală, a cerut cheile şi a declarat „că va deschide el acest tezaur care a ajuns în situaţia de a putea fi închis datorită lui“[201bis].

LVI S-au mai vorbit şi multe altele în diferite chipuri, în legătură mai ales cu sfîrşitul lui L. Scipio, şi cu ziua procesului, cu moartea, cu înmormîntarea lui, bătîndu-se atît de mult cap în cap cele scrise, încît eu n-am ştiut cărei versiuni şi cărui istoric să-i dau crezare. Nici în privinţa acuzatorului nu e potrivealã la autori; unii au scris că M. Naevius[202] a fost cel care l-a trimis în judecată pe Scipio, alţii îi dau pe Petillii, şi nici în ce priveşte timpul în care i s-a fixat ziua judecăţii, nici în privinţa anului în care s-a stins din viaţă, nici unde a murit şi unde a fost înmormîntat. Unii au scris că a murit şi a fost îngropat la Roma, alţii la Liternum. În amîndouă localităţile se văd şi mormintele şi statuile; căci şi la Liternum se găseşte un mormînt şi deasupra lui aşezată o statuie, pe care şi eu am văzut-o de curînd prăvălită de o vijelie, şi la Roma, pe mormîntul Scipionilor, care se află dincolo de poarta Capena, sînt trei statui, dintre care se spune că două sînt ale lui P. şi L. Scipio, iar cea de-a treia a poetului Q. Ennius. Nu e potrivire nu numai la cele spuse de istorici, ci se deosebesc între ele şi cuvîntările lui P. Scipio şi Ti. Gracchus, dacă cumva ele le aparţin. În titlul cuvîntării lui P. Scipio stă numele lui P. Naevius, tribunul plebei, însă în cuprinsul ei, cuvîntarea nu pomeneşte de fel numele acuzatorului. În discurs îi spune cînd om nesăbuit, cînd flecar. Nici chiar cuvîntarea lui Gracchus nu pomeneşte în vreun fel despre Petillii, acuzatorii lui Africanus, sau de ziua judecăţii lui Africanus. Numai dacă întocmeşti cu totul altfel toată povestea asta, dai de firul şi de rostul cuvîntării lui Gracchus. În acest caz va fi nevoie să ne luăm după analiştii care au scris că atunci cînd L. Scipio a fost acuzat şi osîndit pentru sumele de bani capturate de la regele Antiochus, Africanus se afla în calitate de legat în Etruria, cînd după ştirea năpastei căzute pe fratele său, a părăsit însărcinarea de legat, şi a alergat la Roma; intrînd pe poarta din dreapta, s-a dus în Forum, fiindcă i se spusese că fratele său este dus către temniţă, în

lanţuri, şi l-a îmbrîncit pe lictor alungîndu-l de lîngă fratele său. Cînd tribunii plebei au căutat să-l împiedice pe Scipio de la acest fapt, el a folosit faţă de ei violenţa, stăpînit mai degrabă de dragostea frăţească decît de datoria cetăţenească. Gracchus, într-adevăr, se plînge că prin această ieşire violentă autoritatea tribunilor a fost călcată în picioare de un simplu particular; în cele din urmă însă, cînd îi făgăduieşte sprijinul său lui L. Scipio, adaugă că ar fi fost mai lesne de suportat această pildă, dacă un tribun al plebei, şi nu un simplu particular, s-ar fi împotrivit puterii tribunilor şi republicii. Cu toate că Gracchus critică această ieşire nestăpînită, socotind-o o samavolnicie, cu toate că îl mustră pe Scipio spunîndu-i că s-a coborît atît de jos, totuşi reaminteşte totodată vechea-i glorie cu care Scipio a fost copleşit spre cumpătarea şi înfrînarea lui din trecut. Căci, spuse mai departe Gracchus, într-adevăr, cîndva, Scipio a adus mustrări poporului roman, atunci cînd voia să-l numească consul şi dictator pe viaţă; tot Scipio a fost acela care a oprit să i se ridice statui în comitii, la tribuna rostrată, în curie, în Capitoliu, sau să se aşeze în sanctuarul lui Jupiter, şi tot el s-a împotrivit decretului ca statuia sa înveşmîntată în podoabele triumfale să iasă din templul lui Jupiter Optimus Maximus.

LVII Aceste fapte învederate de un potrivnic în chip de critică, dacă ar fi menţionate într-un elogiu, ar scoate în relief măreţia fără seamăn a unui suflet care se înfrînează de la onoruri nepotrivite cu ţinuta unui cetăţean. Istoricii sînt de acord că cea mai mică dintre cele două fiice ale lui Scipio s-a căsătorit cu acest Gracchus — căci neîndoielnic pe cea mare o măritase tatăl său cu P. Cornelius Nasica. Numai acest fapt nu se ştie, dacă a fost logodită şi s-a căsătorit după moartea tatălui ei[203], sau dacă este adevărată versiunea că Gracchus, atunci cînd L. Scipio era dus în lanţuri către temniţă, văzînd că nu-i sărise în ajutor nici unul din colegii săi, a jurat că vrăjmăşia pe care a avut-o cu Scipio va rămîne mai departe aceeaşi, şi că ceea ce face el acum nu face pentru a cîştiga vază în ochii lui, ci pentru că el nu va îngădui ca la acea închisoare, în care l-a văzut pe P. Africanus du-

Scanned with CamScanner

cînd pe regii şi pe comandanţii duşmanilor, să fie vîrît fratele acestuia.

În acea zi toţi senatorii, care se găseau la un ospăţ în Capitoliu, s-au ridicat în picioare în timpul mesei şi au cerut lui Africanus să-şi logodească fiica cu Gracchus. După ce şi-a dat cuvîntul pentru această logodnă, după rînduielile sacre făcute cu prilejul acestei solemnităţi publice, înapoindu-se la locuinţa sa, Scipio a comunicat soţiei sale, Aemilia[204] că fiica lor a fost logodită. Aemilia s-a supărat, ca orice femeie, că n-a fost şi ea întrebată asupra sorţii fiicei lor comune, şi a adăugat că n-ar fi trebuit ca părerea ei să fie nesocotită într-atît, chiar dacă i-a fost ales ca ginere însuşi Tiberius Gracchus. Scipio i-a răspuns cu duioşie în suflet că tocmai pentru potrivirea lor în cuget şi-a logodit fata cu Gracchus. Toate amănuntele referitoare la acest bărbat atît de strălucit, cu toată nepotrivirea dintre ele în ce priveşte datele şi în ce priveşte prezentarea lor de către istorici, sînt demne de a fi povestite.

LVIII După ce praetorul Q. Terentius a isprăvit cu judecăţile, iar Hostilius şi Furius fură osîndiţi, au dat chiar în acea zi cauţiune quaestorilor urbani[205]. Deoarece Scipio stăruia în declaraţie că toţi banii pe care i-a primit se află depuşi în tezaur, şi că la el nu se află nici un ban aparţinînd statului, s-a hotărît să fie vîrît în temniţă. Publius Scipio Nasica a făcut atunci apel la tribunii plebei, rostind o cuvîntare plină de adevărate titluri de glorie, nu numai pentru ginta Cornelia îndeobşte, ci şi pentru propria sa familie. „Părinţii săi, ca şi ai lui P. Africanus şi L. Scipio care era dus în temniţă, au fost Scipionii Cneius şi Publius, cei mai de seamă bărbaţi ai romanilor. Dînşii, după ce au mărit faima numelui de roman nu numai în război, vreme de vreo cîţiva ani, pe pămîntul Hispaniei, luptînd împotriva multor căpetenii şi oştiri de carthaginezi şi de hispani, ci şi dînd pildă acelor neamuri de cumpătarea şi de buna-credinţă a romanilor, s-au jertfit, în cele din urmă amîndoi, murind pentru republică.

Pentru urmaşi ar fi fost îndeajuns să păstreze la înălţimea ei o astfel de glorie; Publius Africanus s-a ridicat

însă atît de mult deasupra gloriei părinteşti, încît a insuflat oricui credinţa că el nu a fost zămislit din sînge omenesc, ci că e de obîrşie divină. Iar L. Scipio, despre care este vorba (ca să trecem cu vederea faptele pe care le-a săvîrşit în Hispania, şi pe cele din Africa, cînd era legatul fratelui său) a ajuns consul, şi senatul l-a socotit vrednic să i se decearnă provincia Asia şi războiul cu regele Antiochus, fără să se mai tragă la sorţi; fratele său, Africanus, după îndeplinirea a două consulate şi a censurii, şi după purtarea sa în triumf, a plecat ca legat în Asia. Acolo pentru ca măreţia şi faima lui Africanus ca legat să nu adumbrească nimbii consulului, ursita a rînduit în aşa fel lucrurile, în cît în ziua în care L. Scipio l-a biruit pe Antiochus, cînd s-a luptat cu el la Magnesia, P. Scipio, bolnav, să se găsească la depărtare de cîteva zile de marş în Elaea. Armata lui Antiochus nu a fost mai mică decît aceea a lui Hannibal cu care Africanus s-a războit în Africa. Acelaşi Hannibal a făcut parte din rîndurile altor multor căpetenii ai regelui Antiochus, el care în războiul punic fusese comandantul suprem. Şi acel război aşa fel s-a desfăşurat, încît într-adevăr nimeni să nu poată aduce vreo învinuire nici măcar ursitei; lui Africanus i s-a pus în spate vina că a vîndut pacea. În această privinţă cad sub aceeaşi vină şi cei 10 împuterniciţi speciali romani din îndemnul cărora i s-a acordat pacea lui Antiochus. Deşi s-au ivit din rîndul celor 10 împuterniciţi unii care să-l învinuiască pe Cn. Manlius, totuşi acuzaţia nu numai că n-a găsit crezare, dar n-a avut putere nici măcar să-i întîrzie triumful.

LIX Însă, pe Hercules, chiar condiţiile păcii fixate de Scipio, avantajoase pentru Antiochus, — ar spune cineva, — pot da de bănuit; acestui rege i s-a lăsat neatins regatul; cu toate că fusese biruit. Antiochus stăpîneşte tot ce avusese şi înainte de război. Deşi a avut mari cantităţi de aur şi de argint, nimic nu s-a vărsat în tezaurul statului, ci totul a ajuns în mîinile particularilor.

Oare L. Scipio cu prilejul triumfului său n-a făcut să se perinde prin faţa ochilor tuturor atîta aur şi argint cum niciodată nu s-a pomenit în 10 alte triumfuri, dacă

Scanned with CamScanner

s-ar strînge tot laolaltă? Dar ce să spun în privinţa hotarelor regatului lui? Antiochus a stăpînit întreaga Asie şi ţinuturile învecinate cu Europa. Toată lumea ştie cît e de mare acel teritoriu, începînd de la munţii Taurus şi ajungînd pînă la Marea Egee, nu numai cîte oraşe cuprinde, ci mai ales cîte noroade. Acest teritoriu, care se întinde în lungime pe o distanţă ce abia poate fi străbătută în 30 de zile de marş, iar în lăţime pe o cale de 10 zile, aşezată între două mări care se întind pînă la culmile munţilor Taurus, i-a fost smuls lui Antiochus care a fost alungat pînă în cel mai îndepărtat ungher al pămîntului. Ce i s-ar fi putut lua mai mult dacă pacea i-ar fi fost dată pe degeaba? După înfrîngerea lui Filip, acestuia i s-a lăsat mai departe Macedonia, lui Nabis, Lacedemona şi totuşi lui Quinctius Flamininus nu i s-au căutat şi găsit vini; într-adevăr, acesta nu l-a avut frate pe un Africanus, a cărui slavă s-ar fi cuvenit mai degrabă să-i fie de folos, nu să stîrnească atîta ură împotrivă-i. Lucius Scipio a fost trimis în judeţată pentru că a dosit în casa Scipionilor atîta aur şi argint, încît nici cu vînzarea tuturor bunurilor sale statul nu se va putea despăgubi. Atunci unde se găseşte tot aurul regelui Antiochus? Unde sînt atîtea moşteniri primite? În casa care n-a fost sleită de cheltuieli, ar fi trebuit să existe mai departe comorile strînse de pe urma acestei noi averi. Într-adevăr, pentru că statul nu se poate despăgubi din averea sa, potrivnicii lui vor căuta prin ruşine şi ocară să-şi bată joc de fiinţa trupească a lui L. Scipio, pentru ca acest bărbat atît de strălucit să fie închis în temniţă, între tîlharii şi hoţii de noapte, pentru ca să piară în beznă şi ruşine, şi apoi să fie aruncat despuiat în faţa temniţei. De o asemenea ruşine şi ocară va trebui să roşească mai degrabă cetatea romană decît familia Cornelia".

LX Praetorul Terentius a dat citire legii Petillia ca răspuns la aceasta, precum şi decretului senatorial şi sentinţei pronunţate asupra lui L. Scipio; dacă nu se aduc sumele de bani pentru care a fost judecat şi osîndit, pentru a se depune în tezaurul statului, el n-are altceva de făcut decît să dea poruncă să fie ridicat osînditul şi să fie tîrît în temniţă.

Scanned with CamScanner

Deoarece tribunii plebei se retraseră pentru chibzuinţă, puţină vreme după aceasta, C. Fannius, după părerea sa şi a celorlalţi tribuni ai plebei (în afară de Gracchus), a rostit sentinţa, prin care se aducea la cunoştinţă că „tribunii plebei nu se împotrivesc praetorului să uzeze de prerogativele puterii sale". Atunci Ti. Gracchus declară că „el nu se împotriveşte praetorului ca statul să se despăgubească din bunurile lui L. Scipio, în urma osîndirii lui. În schimb însă nu va îngădui să fie ţinut în temniţă în lanţuri, între vrăjmaşii poporului roman. L. Scipio, care l-a biruit pe cel mai puternic rege de pe tot pămîntul, care a mărit puterea romană, întinzînd-o pînă la cele din urmă hotare ale pămîntului, care prin servicii l-a cîştigat de partea romanilor pe regele Eumenes, pe rhodieni şi atîtea oraşe ale Asiei, care a adus cu prilejul triumfului său multe căpetenii duşmane pe care i-a băgat apoi în temniţă; de aceea el porunceşte să fie pus în libertate".

Declaraţia sa a fost ascultată cu aplauze atît de puternice şi oamenii au primit cu atîta bucurie eliberarea lui L. Scipio, încît aproape că nu se mai ţinuse sama că a avut loc în aceeaşi cetate o asemenea judecată. Praetorul trimise apoi pe quaestori ca să pună stăpînire pe bunurile[206] lui Scipio în folosul statului. Însă în toată averea lui nu s-a dat nu numai de nici o urmă de bani de-ai regelui Antiochus, dar nici măcar nu s-a strîns suma pentru care fusese condamnat. Şi atunci rudele, prietenii şi clienţii au strîns pentru L. Scipio aceşti bani pe care dacă el i-ar fi primit, ar fi ajuns cu mult mai bogat decît fusese înainte de nenorocirea aceasta. Totuşi Scipio n-a primit o leţcaie. Cele de care avea nevoie pentru trai, le-au răscumpărat rudele lui cele mai apropiate. În schimb, ura împotriva Scipionilor s-a întors de astă dată împotriva praetorului, a sfătuitorilor şi a acuzatorilor[207].

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXIX

Scanned with CamScanner

I În vreme ce[1] se petreceau aceste evenimente la Roma — dacă cumva au avut loc în cursul acestui an — amîndoi consulii purtau război împotriva ligurilor[2]. Aceşti duşmani erau anume făcuţi ca să menţină disciplina ostăşească în armata romană în răstimpurile dintre marile războaie, pentru că nici o altă provincie ca aceasta nu dădea mai mari imbolduri soldaţilor la vitejie. Căci Asia, datorită şi frumuseţii neasemuite a oraşelor, şi belşugului de roade ale pămîntului şi mărilor, şi moleşelii vrăjmaşilor, şi bogăţiilor regilor, îi făcea pe ostaşi să huzurească mai degrabă în avuţii, decît să devină mai viteji. Ostaşii romani, mai ales pe vremea cînd îl aveau comandant pe Cn. Manlius au fost lăsaţi să trîndăvească în delăsare. În Thracia, aşadar drumul puţin mai anevoios şi vrăjmaşul mai deprins cu războaiele le-au pricinuit un mare dezastru. În Liguria existau toate neajunsurile menite să trezească la realitate pe ostaşi: locurile erau muntoase şi sălbatice; pentru cucerirea lor şi pentru alungarea vrăjmaşilor din poziţiile ocupate de mai înainte, era nevoie de mare trudă; apoi drumurile erau grele, înguste, croite anume pentru capcane; duşmanul era sprinten şi de o neasemuită iuţeală, care nu lăsa să-i scape nici un prilej, nu se potolea în nici un loc, şi era mereu în încordare; se adăuga apoi nevoia de a împresura fortificaţiile redutelor, operaţii trudnice şi pline de primejdii totodată; ţinutul sărac, care silea pe ostaşi să chiverniséască cu zgîrcenie hrana, nu le punea la îndemînă multă pradă. Pentru aceste temeiuri neguţătorii nu mai urmau trupele romane, şi

nici coloana de care trase cu vite de povară nu se înşiruia într-un lung convoi; în coloane nu erau decît ostaşi şi arme, a căror singură nădejde nu sta decît în tăria braţului. Şi nicăieri nu lipseau pricini sau prilejuri de război, deoarece datorită lipsurilor de tot felul din aceste regiuni — ligurii prădeau satele şi ogoarele vecinilor. Dar cu toate acestea neajunsuri îndeobşte luptele desfăşurate acolo nu-i puneau pe romani în cea mai mare primejdie.

II Consulul C. Flamininus a izbîndit în mai multe bătălii date cu ligurii friniaţi[3] în ţinutul lor, a primit capitularea acestora şi le-a luat toate armele. Însă locuitorii nu le predau cu bună-credinţă, şi pentru aceasta erau pedepsiţi; de aceea ei şi-au părăsit satele căutîndu-şi adăpost în muntele Auginus[4]. Atunci consulul se luă numaidecît pe urmele lor. Ligurii însă se împrăştiară din nou, în toate părţile, cu cea mai mare repeziciune; cea mai mare parte dintre ei fiind fără arme, fugiră năpustindu-se pe coclauri nebătătorite şi stînci prăpăstioase pe unde nu puteau fi urmăriţi de potrivnic. În felul acesta au trecut dincolo de Apenini. Cei care rămăseseră în tabere au fost împresuraţi şi cuceriţi de romani. Apoi legiunile romane au trecut peste Apenini. Acolo ligurii s-au putut apăra o vreme datorită înălţimii muntelui pe care-l ocupaseră; în curînd însă s-au predat.

După aceasta s-au căutat şi armele cu mai mare grijă, şi s-au ridicat toate. Apoi războiul a fost strămutat la ligurii apuani[5] care năvăliseră şi pustiiseră în aşa fel ţinuturile pisan şi bononian, încît satele nu mai puteau fi locuite. După supunerea acestora, consulul a asigurat paza populaţiilor învecinate. Şi pentru ca în provincie să domnească linişte şi pace, iar ostaşii lor să nu fie ţinuţi fără vreo activitate i-a pus să construiască şoseaua[6] de la Bononia pînă la Arretium.

Celălalt consul, M. Aemilius, a trecut prin foc şi sabie, pustiind ţarinele şi satele ligurilor, care erau situate în şesuri sau prin văi, în vreme ce ligurii ocupaseră doi munţi, şi anume Ballista şi Suismontium[7]. Apoi atacîndu-i şi pe ligurii care erau prin munţi i-a sleit la început prin ciocniri uşoare, în cele din urmă însă silindu-i să

Scanned with CamScanner

coboare şi să se măsoare cu el, în linie de bătaie în luptă dreaptă i-a înfrînt; cu acest prilej a făgăduit şi un templu Dianei.

După ce au fost supuşi toţi locuitorii de dincoace de Apenini, i-a atacat şi pe cei care locuiau dincolo de aceşti munţi — în rîndurile cărora erau şi ligurii friniaţi, la care nu ajunsese încă C. Flamininus —, pe toţi ligurii i-a supus luîndu-le armele, apoi a silit mulţimea să coboare din munţi în cîmpie.

După pacificarea ligurilor, Aemilius îşi conduse oastea în ţinutul gallic şi construi şoseaua[8] de la Placentia pînă la Ariminum, pentru a face legătura cu Via Flaminia[9]. În cea din urmă bătălie în care s-a măsurat cu ligurii, a făgăduit ridicarea unui templu Junonii Regina.

Acestea au fost evenimentele desfăşurate în acel an în Liguria.

III În Gallia, praetorul M. Furius căutînd în vreme de pace pricini de a se război, luase toate armele gallilor cenomani, fără ca aceştia să aibă vreo vină. Atunci cenomanii s-au jeluit la Roma senatului, care a dat consulului Aemilius însărcinarea de a cerceta situaţia şi a hotărî; după o crîncenă ceartă cu acest praetor, li s-a dat cîştig de cauză cenomanilor. Ca urmare, li s-a înapoiat armele, iar praetorul a primit porunca să părăsească provincia.

Apoi s-a dat încuviinţarea să-şi spună păsul în senat celor trimişi de aliaţii cu nume latin[10], care veniseră din întregul Latium în mare număr. Aceştia se plîngeau că o mare parte din rîndurile concetăţenilor lor s-au strămutat la Roma unde au fost recenzaţi. Senatul l-a însărcinat pe praetorul Q. Terentius Culleo ca să-i cerceteze şi pe aceştia şi persoana pe care o va afla că a fost recenzată de către censorii C. Claudius şi N. Livius sau după aceşti censori, dacă aliaţii vor dovedi că el sau tatăl acestuia a fost trecut în tabelele de recensămînt ale acestora, să-l silească să se înapoieze acolo unde fusese recenzat.

În urma cercetărilor s-au întors din Roma la vetrele lor 12 000 de latini, deoarece mulţimea celor născuţi pe alte meleaguri constituia o povară pentru oraş.

Scanned with CamScanner

IV Pînă să se înapoieze consulii la Roma, proconsulul M. Fulvius s-a întors din Aetolia. După ce acesta a făcut darea de seamă, în senatul întrunit la sfat în templul lui Apollo, despre activitatea sa desfăşurată în Aetolia şi Kephalenia, a cerut senatorilor să ia o dreaptă hotărîre în privinţa sa, şi să aprobe, că el şi-a slujit republica cu succes şi folos prin izbînzile dobîndite, şi să încuviinţeze a le aduce cinstire zeilor nemuritori, iar lui să-i decreteze sărbătorirea triumfului[11]. Tribunul plebei, M. Aburius, a declarat că se va împotrivi acestui decret, în cazul că se va hotărî ceva în această privinţă înainte de sosirea consulului M. Aemilius. „Consulul, — spuse mai departe tribunul plebei — vrea să se opună cererii lui Fulvius, şi cînd a plecat în provincia sa, i-a dat însărcinarea să amîne această discuţie pînă se va înapoia el la Roma. Fulvius îşi amînă numai puţin timp sărbătorirea căci senatul poate hotărî chiar în prezenţa consulului ce va crede de cuviinţă". Atunci Fulvius răspunse: „Dacă rivalitatea sa cu M. Aemilius ar fi un fapt necunoscut de oameni, dacă nu s-ar ştia cu cîtă neînfrînată vrăjmăşie îl urmăreşte arătîndu-i aproape o ură regească, chiar şi în acest caz n-ar trebui să se îngăduie consulului, ca în lipsa sa din Roma, să se împotrivească cinstirii zeilor nemuritori, să întîrzie sărbătorirea cuvenitului său triumf, şi un comandant suprem cu strălucite fapte de arme săvîrşite, şi oastea învingătoare să stea în faţa porţilor cetăţii împreună cu capturile şi cu prizonierii, pînă cînd consulul care întîrzie tocmai pentru acest scop se va întoarce după placul său la Roma. Căci, de bună seamă, de vreme ce vrajba dintre dînsul şi consul e îndeobşte atît de cunoscută, mai poate cineva aştepta să i se recunoască dreptatea cauzei sale din partea celui care a smuls tîlhăreşte, cînd senatul nu era în număr, un *senatus-consultum*, pe care l-a depus în arhiva statului, şi care menţiona că el găseşte de cuviinţă că Ambracia n-a fost cucerită prin forţa armelor, cîtă vreme însă această cetate a fost împresurată cu ajutorul platformelor şi a vineielor; în urma distrugerilor prin foc a lucrărilor de împresurare romane, au fost făcute din nou altele, lupta a durat vreme de 15 zile în jurul zidurilor Ambraciei, atît pe pămînt cît şi sub pămînt, asaltul a durat multă

vreme, din zorii zilei pînă în noapte cu sorţi îndoielnici de izbîndă, deşi ostaşii romani trecuseră chiar dincolo de ziduri; la Ambracia au fost doborîţi mai mult de 3 000 de duşmani. Şi cu toate acestea ce învinuiri calomniatoare mi-a adus în faţa pontificilor, în legătură cu jefuirea templelor zeilor nemuritori din oraşul cucerit? Dacă n-a fost păcat să se împodobească cetatea romană cu trofeele din Syracusa şi din celelalte oraşe cucerite, de ce n-ar putea avea putere dreptul războiului şi în ce priveşte cucerirea Ambraciei? Dînsul îi roagă pe senatori şi îi cere tribunului plebei să nu îngăduie a fi ţinta batjocurilor celui mai trufaş vrăjmaş al său".

V Atunci toţi din toate părţile îl rugau pe tribunul plebei, alţii însă îl dojeneau. Cel mai mult a impresionat cuvîntarea lui Tiberius Gracchus, colegul lui Aburius, care a spus: „Cînd un dregător îşi îndeplineşte însărcinarea, nu e de loc o frumoasă pildă să dea frîu liber pornirilor lui personale; faptul ca un tribun al plebei să ajungă unealta dezbinărilor dintre alţii este şi ruşinos şi nedemn de puterea colegiului lor şi de legile consfinţite ale tribunatului. Fiecare om trebuie să dea ascultare glasului constiinţei sale atît în ce priveşte dragostea sau ura faţă de semenii săi, cît şi atunci cînd este dator să încuviinţeze sau să dezaprobe faptele; să nu se lase înrîurit de privirea şi semnul altuia; un tribun al plebei nu se cuvine să se lase îmboldit de vrerea altuia şi nici să-şi însuşească ura unui consul. Într-adevăr, Aburius şi-aduce aminte numai însărcinarea pe care i-a dat-o personal M. Aemilius, în schimb uită că tribunatul i-a fost încredinţat de către poporul roman, iar însărcinarea sa i-a fost dată pentru a ocroti libertatea oricui, nu a sluji tiraniei unui consul. De bună seamă el nu-şi dă seama că urmaşii îşi vor aduce aminte de faptul că unul dintre cei doi tribuni ai plebei, aparţinînd aceluiaşi colegiu, şi-a înăbuşit în piept patimile învrăjbirii sale personale pentru interesele republicii, şi în schimb, celălalt s-a făcut unealta duşmăniei altuia, susţinîndu-i-o?" Înduplecat de aceste mustrări, după ce tribunul ieşi din templul (senatului), în urma propunerii făcute de praetorul Ser. Sulpicius, i s-a decretat sărbătorirea triumfului lui M. Fulvius.

Scanned with CamScanner

După ce acesta i-a adus mulțumiri senatului, a adăugat că în ziua în care a cucerit Ambracia a făgăduit jocuri mari în cinstea lui Jupiter Optimus Maximus. În acest scop cetățile i-au strîns 100 de libre de aur; el cere ca senatul să ordone a se separa acest aur de sumele de bani pe care dînsul le va aduce și depune în tezaurul statului, cu prilejul triumfului său. Senatul a dat poruncă soborului pontificilor să chibzuiască dacă e nevoie ca tot acest aur să fie cheltuit cu prilejul jocurilor. Deoarece pontificii au declarat că nu este o chestiune de ordin religios cîte cheltuieli să se facă pentru serbări, senatul a încuviințat lui Fulvius să ia atîția bani cîți are nevoie, numai să nu depășească suma de 80 000 deași. Lui Fulvius i se hotărîse sărbătorirea triumfului în cursul lunii ianuarie; însă cînd acesta a auzit că M. Aemilius, în urma unei scrisori a tribunului plebei, M. Aburius, vine la Roma pentru a-i zădărnici triumful, și că numai o boală l-a oprit să-și continue drumul, Fulvius a urgentat ziua triumfului ca să nu aibă parte cu prilejul triumfului de mai multă vrajbă decît a avut în timpul războiului; Fulvius a fost sărbătorit cu 10 zile înaintea calendelor lui ianuarie pentru biruințele sale cîștigate asupra Aetoliei și Kephaleniei. Înaintea carului său de triumf au fost purtate coroane de aur în greutate de 112 libre, 83 000 de libre de argint, 243 libre de aur, 118 000 tetrachme[12] attice, 12 422 filipici de aur, 285 statui de bronz, 230 statui de marmură, un mare număr de arme de atac și de apărare, și tot felul de trofee dușmane; pe lîngă toate acestea, a mai adus catapulte, balliste, tormente de toate felurile, și ca la 27 căpetenii aetolieni și kephalanieni, sau de-ai regelui Antiochus lăsați de acesta în Grecia. În acea zi, pînă să intre în oraș, Fulvius a distins cu decorații ostășești pe mulți tribuni, praefecți, călăreți și centurioni romani și aliați, în circul Flamininus. El a împărțit fiecărui ostaș din banii rezultați din prăzi cîte 25 dinari, o sumă îndoită centurionilor, și întreită călăreților.

VI Tocmai se apropia vremea alegerilor consulare. Deoarece M. Aemilius, căruia îi căzuseră la sorți ținerea comițiilor, n-a putut sosi la vreme, atunci a venit la Roma C. Flamininus și au fost aleși consuli Sp. Postimius,

Scanned with CamScanner

Albinus şi Q. Marcius Philippus. Apoi au fost aleşi praetorii: T. Maenius, P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quinctius Crispinus.

La sfîrşitul anului, după alegerea noilor dregători, a fost sărbătorit la Roma cu trei zile înainte de nonele lui martie triumfului lui Cn. Manlius Vulso asupra gallilor care locuiau în Asia.

Temeiul întîrzierii acestei sărbătoriri a fost faptul că Manlius[13] voise să nu fie tîrît în faţa judecăţii de către praetorul Q. Terentius Culleo, potrivit legii Petillia, şi pentru a nu fi şi el mistuit de flăcările judecăţii prin care a fost condamnat L. Scipio, judecătorii fiind mai înverşunaţi împotriva sa decît a acestuia, deoarece se răspîndise zvonul că disciplina ostăşească păstrată cu străşnicie de L. Scipio, a fost stricată de Manlius, urmaşul acestuia, care a îngăduit ostaşilor orice fel de dezmăţ. Îi aduseseră această urîtă faimă nu numai cele povestite despre faptele săvîrşite în provincia sa, departe de ochii romanilor, ci, mai mult, cele ce concetăţenii vedeau zilnic la ostaşii săi.

Într-adevăr, obîrşia dezmăţului a venit de la străini[14], fiind aduse de ostaşii romani din armata din Asia. Aceştia au adus pentru întîia oară paturi de bronz, aşternuturi de preţ, covoare, tot felul de scoarţe ţesute şi tot soiul de aşternuturi de pat nemaivăzute pînă atunci, mese cu un singur picior şi scrinuri. De atunci s-a început să se aducă la ospeţe cîntăreţe şi harpişti şi tot felul de histrioni pentru desfătarea mesenilor la petreceri, iar ospeţele au început să se pregătească cu o grijă deosebită şi cu o mai mare cheltuială. Atunci bucătarii care la cei vechi erau socotiţi că fac parte din rîndurile celor mai disprețuiţi sclavi; şi ca preţi şi ca rost, ajung acum să fie preţuiţi iar slujba lor umilă să fie socotită artă culinară. Şi cu toate acestea, tot ce se vedea pe acele vremuri avea să fie sămînţa viitorului lor.

VII Cu prilejul sărbătoririi triumfului său, Manlius a adus coroane de aur în greutate de 212 libre, apoi 220 000 libre de argint, 2 103 libre de aur, 127 000 te-

Scanned with CamScanner

trachme attice, 250 000 cistophori, 16 320 filipici în monede de aur; încărcate pe căruțe au mai fost aduse și arme, și numeroase trofee gallice, iar înaintea carului de triumf au fost duse 52 de căpetenii de ale dușmanilor. El împărți ostașilor săi cîte 42 dinari de fiecare, o sumă îndoită centurionilor, și întreită călăreților; pedestrașilor săi le dădu o dublă soldă iar călăreților întreită. În urma carului său de triumf mergeau numeroși ostași din toate unitățile armatei sale, fiind distinși cu decorații militare. Ostașii au compus cîntece pentru comandantul lor din care se învedera lesne că erau adresate unui comandant pe de o parte îngăduitor, pe de alta ambițios, și că acest triumf se bucura mai mult de favoarea ostașilor săi decît de a poporului. Totuși prietenii lui Manlius au fost în măsură să înrîurească asupra poporului pentru a-l atrage de partea acestuia, pentru că datorită stăruințelor lor s-a dat un *senatus-consultum* prin care se hotăra ca din sumele de bani pe care îi adusese Manlius cu prilejul triumfului său să se plătească poporului cît mai rămăsese din suma împrumutată[15] de el vistieriei statului. Quaestorii urbani s-au îngrijit să i se plătească cu exactitate datoria statului, o dobîndă de 25,5 de ași la mie.

Tot în aceeași vreme au sosit doi tribuni militari din cele două Hispanii cu dările de seamă ale lui C. Atinius și L. Manlius, care conduceau acele provincii. Din aceste dări de seamă s-a aflat că celtiberii și lusitanii se găsesc sub arme și că pustiesc ținuturile aliaților. Senatul a lăsat pe seama noilor magistrați chibzuința și hotărîrea asupra întregii situații de acolo.

Cu prilejul serbărilor romane din acel an, pe care le organizau P. Cornelius Cethegus și A. Postumius Albinus[16], un stîlp[17] din circ slab fixat s-a prăbușit peste statuia zeiței Pollentia[18], prăvălind-o. Zdruncinați de acest semn, senatorii au hotărît să se prelungească cu o zi serbările, să se așeze două statui în locul celei prăbușite, și aceea nouă să fie poleită cu aur.

Și serbările plebee au fost din nou celebrate de către aedilii C. Sempronius Blaesus și M. Furius Luscus, vreme de o zi.

Scanned with CamScanner

VIII Consulii anului următor, Sp. Postumius Albinus și Q. Marcius Philippus, au fost abătuți de la rosturile lor ostășești, de la războaie și grijile provinciilor, de nevoia înăbușirii unei conjurații[19] ivite în sînul republicii.

Praetorii și-au tras la sorți provinciile: lui T. Maenius i-a căzut praetura urbană, lui M. Licinius Lucullus — jurisdicția asupra litigiilor dintre cetățeni și străini, lui C. Aurelius Scaurus — Sardinia, lui P. Cornelius Sulla — Sicilia, lui L. Quinctius Crispinus — Hispania Citerior, lui C. Calpurnius Piso — Hispania Ulterior.

S-a decretat ca amîndoi consulii să conducă ancheta în legătură cu conjurațiile clandestine.

Un grec oarecare, lipsit de orice vază, a venit mai întîi în Etruria; n-avea nici un fel de cunoștințe de artă sau de știință de felul acelora pe care ni le-a pus la îndemînă cel mai luminat neam dintre toate popoarele, pentru cultura sufletului și a trupului, ci era numai un biet preot și ghicitor. El însă nu propovăduia fățiș o anumită credință, și nu mărturisea, la lumina zilei, nici rostul, nici temeiul învățăturii sale, ci sădind în suflete groaza, era slujitorul unui cult oficiat noaptea în taină.

La început acest cult a fost propovăduit unui număr restrîns de oameni, în urmă însă a prins să fie răspîndit printre bărbați și femei. S-au mai adăugat acestei religii și plăcerile vinului și a ospețelor, prin care să fie înlănțuite de patimi sufletele celor mai mulți. Deoarece moleșesc sufletele, și vinul și întunericul nopții, și femeile de-a valma cu bărbații și încă din cele în floarea vîrstei, laolaltă cu bărbați mai vîrstnici, s-a stins orice urmă de simț al rușinii: mai întîi s-a dat drum liber la tot soiul de desfrîuri, deoarece fiecare căuta să-și potolească pornirile pătimașe cu cele pe care i le punea la îndemînă firea sa aplecată către desfrînare: traiul amestecat dus de bărbați născuți liberi și de femei, nu era singurul fel de dezmăț, ci, din aceeași tainiță, ieșeau martori mincinoși, mincinoase semnături de testamente, pîri; de asemenea aveau loc otrăviri și omoruri tainice, astfel încît nu se mai dădea nici măcar de urma leșurilor pentru a fi îngropate. Îndrăzneau să săvîrșească astfel de fapte adesea

Scanned with CamScanner

folosind viclenia, dar de cele mai numeroase ori prin violenţă. Violenţa era acoperită de urlete şi zgomote de tobe şi ţimbale[20], astfel încît, datorită larmei, nu era cu putinţă să se facă auzit glasul victimelor care strigau în toiul dezonorării sau asasinatului.

IX Acest rău se scurgea din Etruria către Roma, pătrunzînd întocmai ca o boală molipsitoare. La început, datorită întinderii sale atît de uriaşe, oraşul Roma a putut cuprinde şi răbda asemenea ticăloşii, pacostea aceasta rămînînd ascunsă. În cele din urmă însă, consulul Postumius dădu de urma acestor grozăvii în chipul acesta: P. Aebutius, al cărui tată slujise ca ostaş în rîndurile cavaleriei, rămînînd orfan şi stingîndu-se din viaţă şi tutorii săi, fusese crescut sub tutela mamei sale, Duronia, şi a tatălui său vitreg, Ti. Sempronius Rutillus. Însă mama sa era robită de dragoste pentru bărbatul ei; deoarece tatăl său vitreg aşa fel îşi chivernisise tutela, încît nu mai era în măsură să dea vreo socoteală, dorea fie să se scape de copil, fie să şi-l facă cu desăvîrşire plecat vrerilor sale, încătuşîndu-l în vreun fel. Era o cale către pierzanie: Bachanalele. De aceea mama îl chemă la sine pe băieţandru, şi-i spuse că: „dînsa a făgăduit cînd era el bolnav, ca, îndată ce se va însănătoşi, să-l iniţieze în tainele cultului lui Bacchus, şi fiindcă e datoare să-şi respecte făgăduinţa, mulţumită bunătăţii zeilor, ea vrea să şi-o ţină. De aceea el are nevoie de un răstimp de zece zile pentru împlinirea neprihăniri sale. După 10 zile, după ce se va fi ospătat şi printr-o îmbăiere se va fi curăţit, ea îl va conduce la sfîntul locaş al lui Bacchus".

O faimoasă curtezană, liberta Hispala Fecenia, de altfel nu demnă de situaţia în care fusese împinsă de cînd era o biată sclavă, şi după slobozirea sa din robie îşi continua aceeaşi urîtă îndeletnicire. Datorită deprinderii şi vecinătăţii sale, Fecenia intră în legături cu Aebutius, care nu-i dăunau nici averii, nici renumelui tînărului. Ba mai mult, Hispala, îndrăgostindu-se de flăcăiandru şi topindu-se de dragul lui îl ajuta cu dărnicie, mai ales că familia tînărului era zgîrcită cu el. Ei au înaintat atît de mult cu dragostea lor, încît, după răpo-

Scanned with CamScanner

sarea patronului ei, deoarece Hispala nu se mai afla sub autoritatea şi puterea nimănui, ceru tribunilor plebei şi praetorului să-i desemneze un tutore şi făcîndu-şi testamentul, îl lăsă pe Aebutius singurul său moştenitor.

X În faţa unor asemenea dovezi de dragoste, şi pentru că nu avea nici unul vreo taină faţă de celălalt, mai mult în glumă tînărul îi spuse să nu se mire dacă vreo cîteva nopţi nu va fi alături de ea. Pentru a se scăpa de îndatorirea făgăduinţei făcute în scopul însănătoşirii sale, el va intra în tainele cultului lui Bachus. Cînd femeia auzi aceasta s-a tulburat foarte, strigînd: „Ferească zeii de aşa ceva! Mai degrabă moartea şi pentru mine şi pentru tine decît să faci aceasta!“ Şi începu să blesteme şi să rostească ameninţări şi vorbe de pierzanie împotriva celor care l-au sfătuit în felul acesta. Tînărul, uluit atît de vorbele, cît şi de tulburarea nemaivăzută la iubita sa, o pofteşte să înceteze cu blestemele: „Mama ta cu învoirea tatălui tău vitreg ţi-a poruncit să faci aceasta“. Aşadar, tatăl tău vitreg — îi spuse ea — căci poate e păcat să o învinuiesc pe mama ta — e acela care are atîta zor să te dea pierzării, nimicindu-ţi cinste şi renume, nădejdi de viitor şi viaţa prin această faptă!“

Tînărul, din ce în ce mai uimit de întîmplare, o întrebă ce vrea să zică asta; atunci Hispala, rugîndu-se zeilor şi zeiţelor să-i dea iertare şi pace dacă din dragoste pentru el îi dezvăluie taine pe care trebuie să le ascundă sub tăcere, îi mărturisi „că dînsa, pe cînd era sclavă, a intrat în acel locaş ca însoţitoare a stăpînei sale, dar de cînd s-a eliberat din robie nu i-au mai călcat niciodată picioarele pe acolo. Ştie că acea speluncă este locaşul celui mai ticălos dezmăţ de toate soiurile, şi că de doi ani încoace nimeni mai vîrstnic de 20 de ani n-a mai fost iniţiat. Ori de cîte ori a fost ademenit acolo un tînăr, acesta este dat pe mîna preoţilor, întocmai ca o victimă; aceştia îl conduc într-un loc care răsună din toate părţile de urlete, de cîntece, de zgomotul ţimbalelor şi al tobelor, aşa fel încît glasul celui ce ţipă să nu se poată auzi cînd se săvîrşeşte prin silnicie ticăloşia; de aceea îl roagă cu lacrimi în ochi pe tînăr să se ferească

Scanned with CamScanner

pe orice cale de această înjosire, şi să nu se prăvălească pînă acolo încît să fie nevoit să îndure mai întîi toate grozăviile, şi apoi să le şi săvîrşească". Şi nu l-a lăsat să plece de lîngă dînsa pînă cînd tînărul nu i-a jurat că se va feri să ia parte la asemenea iniţiere.

XI După ce a sosit acasă, deoarece mama sa din nou i-a pomenit ce va trebui să facă în acea zi, şi în cele următoare, din rînduielile privitoare la iniţiere, Aebutius îi spuse că „nu va îndeplini nimic din toate acestea, şi că nu are de loc de gînd să se mai iniţieze". La această convorbire era de faţă şi tatăl său vitreg. Numaidecît femeia îi strigă: „Aebutius nu se poate lipsi vreme de 10 nopţi de a nu se culca alături de Hispala; tînărul a fost încătuşat de dezmierdările otrăvitoare ale acestei năpîrci şi nu mai are nici un fel de respect de mama şi tatăl său vitreg şi nici de zei". Certîndu-l cînd mama, cînd tatăl său vitreg, Aebutius a fost nevoit să-şi părăsească locuinţa, însoţit de patru sclavi. Tînărul se duse atunci la mătuşa sa Aebutia şi-i povesti pricina pentru care a fost alungat de mama sa; apoi, din îndemnul ei, se duce la consulul Postumius şi-i destăinui totul numai între patru ochi. Consulul l-a lăsat să plece, poruncindu-i să revină la dînsul peste trei zile, iar el a întrebat-o pe soacra sa, Sulpicia, o matroană de toţi respectată, dacă o cunoaşte pe bîtrîna Aebutia care locuieşte în cartierul Aventin. Fiindcă Sulpicia i-a răspuns că o ştie de femeie vrednică, şi cu vechi moravuri, consulul i-a spus că e nevoie să aibă cu dînsă o întrevedere, şi deci să-i trimită un om la ea spre a o vesti să vină. Aebutia răspunse chemării şi se înfăţişă la Sulpicia; după puţină vreme consulul sosi şi el ca din întîmplare şi aduse vorba despre Aebutius, fiul fratelui ei. O podidiră lacrimile pe femeie care începu să se tînguiască de nenorocirea tînărului care, despuiat de bunurile sale — tocmai de aceia care mai puţin ca oricare s-ar cădea să n-o facă — se găseşte acum la dînsa, fiind alungat de mamă-sa, pentru că tînărul, o fiinţă cinstită — zeii să-l ocrotească! n-a vrut să se iniţieze în tainele unui cult ruşinos, după cum umblă prin lume vorba.

Scanned with CamScanner

XII Consulul, încredinţat că are destule dovezi în privinţa lui Aebutius, şi că aceasta i-a destăinuit fapte adevărate, o lăsă să plece. El o roagă pe soacră-sa ca s-o cheme la dînsul pe Hispala, liberta, care locuieşte tot pe Aventin şi care e cunoscută de toţi vecinii ei, deoarece vrea să-i pună o serie de întrebări. Cînd i se aduse la cunoştinţă că e chemată de consul, Hispala se tulbură, fiindcă se vedea chemată la o matroană atît de vestită şi atît de serioasă, nedîndu-şi seama de motiv. Apoi cînd mai zări în pridvorul casei Sulpiciei şi lictorii, şi alaiul de bărbaţi consulari, şi pe consulul însăşi, fu aproape cuprinsă de leşin. Poftită înăuntru într-o încăpere, consulul îi dădu Hispalei asigurări în faţa soacrei sale că „nu trebuie să se tulbure, dacă e în stare să mărturisească adevărul. Chezăşie e însăşi Sulpicia, o femeie cu atîta vază, şi cuvîntul său de consul. Să-i destăinuie ce se întîmplă de obicei în dumbrava Semelei la sărbătoarea Bachanalelor cu prilejul slujbelor de noapte". Cînd Hispala auzi aceste vorbe, o cuprinse o spaimă şi un tremur care puseră stăpînire pe toate mădularele sale, încît multă vreme nu a fost în stare să deschidă gura. În cele din urmă tînăra, îmbărbătată, declară că „ea a fost iniţiată, împreună cu stăpîna sa în cultul lui Bachus, de foarte tînără, pe cînd era sclavă, însă nu mai ştie ce se întîmplă acolo de vreo cîţiva ani, de cînd a fost eliberată din robie".

Consulul îi aduse laude că nu a tăgăduit că şi ea a fost iniţiată în acest cult; însă o îndeamnă să dea la iveală şi celelalte taine, cu aceeaşi încredere. Hispala însă îi răspunse că nu mai are cunoştinţă de altceva. Consulul îi spuse că nu se va mai bucura de aceeaşi indulgenţă şi iertare dacă nu va mărturisi singură totul de bunăvoie, şi va fi dovedită minciuna ei cu un alt martor, care i-a dezvăluit lui tot ce a auzit de la ea.

XIII Atunci femeia, convinsă că, de bună seamă, Aebutius a fost acela care i-a destăinuit consulului totul, se aruncă la picioarele Sulpiciei, şi pe ea începu s-o roage mai întîi, să nu ia în serios vorbele spuse de o libertă iubitului ei, şi să facă din asta o anchetă atît de importantă. Ea i-a vorbit doar aşa, într-o doară, nu

Scanned with CamScanner

pentru că ar şti ceva, ci pentru a-l speria. Atunci Postumius, aprins de mînie, îi spuse: „Să ţină seama că acum nu face glume cu iubitul său, Aebutius, ci vorbeşte în casa uneia dintre cele mai de seamă matroane, şi cu consulul!“ Sulpicia o ridică de pe jos pe Hispla înspălmîntată, căutînd cînd s-o îmbărbăteze pe femeie, cînd să domolească mînia ginerelui său. În cele din urmă, revenindu-şi în fire, Hispala îi aduse aspre învinuiri de perfidie lui Aebutius, care a răsplătit-o în felul acesta pentru binele pe care i l-a făcut ea lui, declarînd că „într-adevăr îi e nespus de teamă de zei dacă le dezvăluie tainele, dar îi e cu mult mai teamă de oameni, care au s-o sfîşie pe denunţătoare cu mîinile lor proprii. De acea îi roagă atît pe Sulpicio, cît şi pe consul, s-o trimită în surghiun undeva departe în afara hotarelor Italiei, unde să-şi poate duce la adăpost restul vieţii sale“.

Consulul o îndemnă să fie curajoasă, pentru că el se va îngriji să-i găsească o locuinţă ferită de orice primejdie la Roma. Atunci Hispala îi dezvălui obîrşia ceremoniilor bachice: „La început această sărbătoare a fost hărăzită numai femeilor, nefiind îngăduit în mod obişnuit nici un bărbat la ea. Fuseseră statornicite trei zile pe an pentru această sărbătoare, în răstimpul cărora se făceau iniţierile bachice; de obicei, preotesele se alegeau din rîndurile femeilor iniţiate. Preoteasa campană Faculla Annia a schimbat toate rînduielile cultului aşa fel de parcă zeii i-ar fi insuflat această măsură. Faculla şi-a iniţiat ea cea dintîi fiii, pe Minius şi Herennius Cerennius, şi tot ea a inaugurat ceremoniile în vremea nopţii, în locul iniţierilor săvîrşite la lumina zilei, şi în loc de trei zile pe an ca înainte, acuma erau cîte cinci zile, în fiecare lună. De atunci ceremoniile sînt oficiate laolaltă, femeile fiind de-a valma cu bărbaţii şi cum bezna nopţii învăluie orice taină sau zgomot, nu s-a mai lăsat acolo deoparte nici o nelegiuire, nici o fărădelege. Ticăloşiile bărbaţilor săvîrşite între ei sînt mai numeroase decît cele între femei. Dacă cumva vreunii se arată mai puţin răbdători în a îndura ticăloşiile şi pregetă să pornească la nelegiuire, sînt meniţi a fi jertfiţi ca victime. A socoti că nu există nici un păcat, înseamnă pentru ei culmea desăvîrşirii în această credinţă religioasă. Băr-

Scanned with CamScanner

baţii, ca nişte oameni scoşi din minţi, tremurîndu-şi mădularele trupului, fac pe oamenii însuflaţi de zei, rostind proorociri. Matroanele, în chip de bachante, umblă cu părul despletit, purtînd în mîini făclii arzînde, aleargă spre Tibru, şi vîrîndu-şi făcliile în apă, le scot tot aprinse, deoarece sînt făcute din pucioasă şi var nestins. Se zvoneşte că au fost răpite de zei o serie de persoane pe care, legîndu-le de nişte tăvălugi, le iau din văzul lumii, tîrîndu-le în nişte peşteri ascunse. Astfel păţesc toţi cei care nu au vrut să depună jurăminte, sau să fie părtaşi la fărădelegi, sau să rabde orice ticăloşie. Un puhoi nesfîrşit de inşi fac parte din acest cult, ba e aproape un popor întreg, în rîndurile cărora sînt şi vreo cîţiva bărbaţi şi femei nobile şi cu vază. De doi ani încoace s-a creat obiceiul ca să nu se mai iniţieze nici un tînăr mai vîrstnic de 20 de ani, astfel sînt prinşi în mreje tinerii la vîrsta cea mai aplecată şi spre rătăcire, şi spre desfrînare".

XIV După ce Hispala îşi încheie destăinuirea, din nou se aruncă în genunchi repetînd aceeaşi rugăminte de a fi trimisă undeva în surghiun. Atunci consulul o rugă pe soacră-sa să golească una din încăperile locuinţei sale, unde să se mute Hispala. I se puse la dispoziţie o odăiţă de la catul de sus. Scările care duceau către stradă s-au închis, făcîndu-se o altă intrare la locuinţă. Numaidecît au fost transportate toate lucrurile Feceniei, fiind chemaţi aci şi sclavii ei. De asemenea şi Aebutius a primit poruncă să se mute la unul din clienţii consulului.

Deoarece acum amîndoi denunţătorii se găseau în puterea sa, Postumius aduse la cunoştinţa senatului întreaga situaţie, expunînd în ordine tot ce i se dezvăluise de la început, precum şi cele ce aflase dînsul în urma cercetărilor.

Pe senatori îi cuprinse o nemaipomenită spaimă; ei erau îngroziţi şi în privinţa sorţii statului, că nu cumva acele asociaţii şi adunări tainice din vremea nopţii să le pricinuiască pe nesimţite vreo primejdie, sau vreun neajuns, cît şi pentru situaţia fiecăruia în parte, ca nu cumva să fie şi vreuna din rudele lor părtaşă la vină.

Scanned with CamScanner

Totuşi senatul a hotărît să i se aducă mulţumiri consulului, pentru că a cercetat această afacere cu o grijă deosebită şi fără nici un fel de vîlvă. Senatul cere consulilor, ca însărcinare extraordinară[21], să continue ancheta-rea asupra bachanelelor şi a ceremoniilor lor nocturne; le dau poruncă consulilor „să aibă grijă ca denunţătorii Aebutius şi Fecenia să nu păţească vreun neajuns şi să ofere şi altor denunţători recompense. Pe preoţii acestui cult, fie bărbaţi, fie femei, să-i caute nu numai în Roma, ci şi prin toate tîrgurile şi locurile de adunare[22], pentru a fi la dispoziţia consulilor. În afară de aceasta au mai hotărît să se dea edicte, afişîndu-se şi în oraşul Roma şi în întreaga Italie, ca nici unul din cei iniţiaţi în cultul lui Bachus să nu se mai întovărăşească, şi mai ales să nu se mai întrunească laolaltă pentru ceremonii săvîrşite în taină, sau pentru alte slujbe aidoma oficiate. Înainte de orice să se facă anchetă asupra acelora care s-au întrunit şi au conspirat şi care au săvîrşit acte ticăloase sau fărădelegi".

Acestea au fost măsurile hotărîte de senat. Consulii au ordonat aedililor curuli[23] să-i caute pe toţi preoţii acestui cult, să-i aresteze şi să-i ţie întemniţaţi în celulele în care vor găsi de cuviinţă, pentru a fi cercetaţi. Aedilii plebei să supravegheze ca să nu se mai oficieze ceremonii în locuri tainice. *Triumviri capitales*[24] au primit însărcinarea să dispună distribuirea de străji în tot oraşul şi să bage de seamă noaptea să nu se mai facă întruniri de oameni, să aibă grijă să nu se pună foc caselor, iar ajutoarele acestor triumviri să fie o comisie de quinqueviri[25] care să supravegheze toate clădirile de dincoace de Tibru, fiecare în sectorul[26] său.

XV După ce toţi aceşti dregători s-au dus la îndatoririle lor, consulii urcară la tribuna rostrată, şi după ce-au convocat adunarea poporului, în urma rostirii rugăciunii solemne, pe care o spun de obicei magistraţii supremi înainte de a ţine discursul în faţa poporului, Postumius îşi începu cuvîntarea[27] în chipul acesta: „Cetăţeni, niciînd rugăciunea către zei n-a fost nu numai mai potrivită, ci chiar mai trebuincioasă ca acum. Această rugăciune va aduce luarea aminte că numai pe zeii pe

Scanned with CamScanner

care strămunii voştri i-au rînduit să-i cinstiţi, să-i respectaţi şi să le adresaţi rugăciuni, şi nu acei zei străini, care vă duc la rătăcire minţile voastre, insuflîndu-le parcă furia turbării, de le împing să săvîrşească tot soiul de fărădelegi şi să fie stăpîniţi de tot felul de patimi. Într-adevăr, nu ştiu nici ce să trec sub tăcere, şi nici pînă unde să ajung cu cuvîntul. Dacă nu veţi afla tot adevărul, mi-e teamă să nu spuneţi că trec cu vederea anumite adevăruri, dar dacă voi dezvălui totul, mă îngrozesc să nu fiţi toţi covîrşiţi de prea multă spaimă. Însă orice vă voi spune, să ştiţi că faţă de grozăviile şi uriaşele proporţii ale faptelor, vor fi prea puţin spuse. De aceea ne vom strădui totuşi să vă aducem la cunoştinţă totul pentru ca să vă luaţi îndeajuns măsuri de pază. Sînt încredinţat că voi cu toţii aţi aflat că bacchanalele sînt de multă vreme răspîndite în Italia[28], şi acum şi în întreg oraşul, chiar în numeroase locuri, nu numai după faima lor, ci şi după ţipetele şi urletele izbucnite în timpul nopţii, care străbat de la un cap la altul tot oraşul, dar sînt convins că nu ştiţi ce sînt anume aceste bacchanale. Unii oameni cred că sînt ceremoniile hărăzite unuia dintre zei, alţii — că sînt serbări şi petreceri îngăduite, dar că, orice ar fi, numai cîţiva s-au dedat lor. Dacă însă vă voi spune în ce priveşte mulţimea celor care le frecventează, că sînt mai multe mii de persoane care au fost prinse în vîrtejul lor, negreşit că pe loc v-aţi cutremura de groază, dacă nu voi adăuga ce soi de fiinţe sînt acestea. De aceea vă spun: mai întîi, mare parte din rîndurile lor sînt femei, şi de la ele porneşte izvorul acestui rău; apoi şi bărbaţi, după chipul şi asemănarea acestor muieri ticăloşite, împingîndu-i şi pe alţii la ticăloşii, cuprinşi de un smintit delir din pricina nesomnului, beţiilor şi ţipetelor asurzitoare din toiul nopţii. Asociaţia partizanilor lui Bachus nu e încă puternică, însă se bucură de o creştere necontenită a puterilor sale, deoarece pe zi ce trece se face mai mulţi.

Nici strămoşii noştri, nici chiar voi, cetăţeni, n-aţi îngădui să se întrunească la un loc oameni la voia întîmplării, decît numai atunci cînd aceştia se strîng pe centurii[29] pentru adunarea oştirii, atunci cînd flamura fîlfîie în vîrful cetăţuii în vederea alegerilor, sau cînd tri-

Scanned with CamScanner

bunii plebei hotăresc adunarea[30] plebeilor, sau ori de cîte ori vreunul din magistraţi cheamă poporul la adunare; oriunde se strînge norodul ei socotesc că trebuie să se găsească şi căpetenia legiuită a acestei mulţimi. Dar ce credeţi voi că au fost la început acele întruniri ţinute în toiul nopţii, şi alcătuite din femei de-a valma cu bărbaţii?

Dacă voi aţi şti la ce vîrstă sînt iniţiaţi în acest cult bărbaţii, le-aţi plînge nu numai de mila lor, dar vi s-ar roşi şi obrazul de ruşine. Oare credeţi voi, cetăţeni, că aţi putea înrola sub arme ca ostaşi asemenea tineri iniţiaţi în acest cult? Să încredinţaţi armele unor inşi scoşi dintr-un locaş netrebnic? Oare ăştia care sînt covîrşiţi de mîrşăviile săvîrşite de ei laolaltă cu alţii vor lupta cu arma în mînă, pentru a apăra cinstea soţiilor şi copiilor voştri?“

XVI „N-ar fi fost prea gravă situaţia dacă aceştia slăbiţi de ticolăşii — ceea ce în bună parte este o ruşine personală — şi-ar fi stăpînit mîinile de la fapte rele şi ar fi fost lipsiţi de intenţia de a înşela! Însă niciînd n-a existat în republică vreodată o pacoste atît de mare ca aceasta, care să primejduiască viaţa atîtor oameni, şi, mai ales, în atîtea privinţe! Să ştiţi însă că tot ceea ce s-a săvîrşit în decursul acestor ani datorită desfrîului, tot ce s-a petrecut datorită fărădelegilor lor, tot ce s-a păcătuit datorită nelegiuirilor îşi are obîrşia numai în acest cult. Pînă acum însă nu s-au dezvăluit toate crimele pe care le-au săvîrşit cu prilejul adunărilor lor tainice. Pînă în prezent nelegiuiţii uneltitori s-au mărginit numai a săvîrşi asasinate împotriva persoanelor particulare, deoarece nu au îndeajuns putere pentru a pricinui neajunsuri republicii. Însă în fiecare zi răul creşte şi se strecoară printre noi. Şi acum e prea întins, ca să se poată mărgini a ataca numai bunurile unor persoane; ţinta lui este năruirea temeliei statului însuşi. Dacă nu veţi lua măsuri[31], cetăţeni, împotriva lor, adunarea asta a voastră convocată după lege în timpul zilei de către consul va putea fi înfruntată de întrunirea lor din cursul nopţii.

Scanned with CamScanner

Astăzi însă, fiecare dintre ei, în parte, se teme de voi cînd vă văd toţi adunaţi aci. Dar după ce voi vă veţi risipi pe la casele voastre şi vă veţi duce la ţarinele voastre, atunci ei vor ieşi la adunările lor tainice, se vor consfătui cum să scape ei şi în acelaşi timp cum să vă dea pe voi pierzării; atunci, într-adevăr, ei toţi laolaltă vor insufla teamă fiecăruia dintre voi. E dator deci fiecare dintre voi să dorească ca toţi ai săi să-şi păstreze mintea întreagă. Dacă l-a prăvălit desfrîul pe vreunul dintre voi ori sminteala în fundul acelei prăpastii, socotiţi-l laolaltă cu cei cu care a urzit fărădelegi şi ticăloşii, nu-l mai priviţi ca făcînd parte din rîndurile voastre. Sînt tare îngrijorat însă că vreunul dintre voi, cetăţeni, să nu fi alunecat în această rătăcire. Nimic nu este mai amăgitor decît o religie netrebnică. Cînd nelegiuirea se acoperă cu temeiul vrerii zeilor, ţi se strecoară în suflet teama că nu cumva să încalci ceva din legea divină vrînd să osîndeşti ticăloşiile oamenilor. Dar de această teamă religioasă vă vor elibera nenumăratele decrete ale pontificilor, hotărîrile senatului şi, în sfîrşit, răspunsurile haruspicilor. De cîte ori pe vremea părinţilor şi bunicilor noştri mai marii cetăţii n-au primit însărcinarea ca să oprească a se săvîrşi ceremonii străine, să îndepărteze din for, din circ şi din cetate pe preoţi şi pe prooroci, să urmărească şi să ardă cărţile cu proorociri şi să oprească rînduiala aducerii de jertfe, în afară de cele săvîrşite după datinele romane? Într-adevăr, înţelept vedeau lucrurile oamenii aceia atît de pricepuţi în domeniul legilor divine şi omeneşti, cînd spuneau că nimic nu contribuie mai mult la distrugerea unei religii ca faptul că se aduc jertfe nu după rînduielile strămoşeşti ale cultului religios, ci după cele străine. Iată ce am socotit de cuviinţă să atrag atenţia în cuvîntarea mea: ca nu care cumva vreo deşartă credinţă să vă tulbure minţile voastre, cînd ne veţi vedea că distrugem bachanalele şi că împrăştiem adunările lor nelegiuite. Cu sprijinul şi milostivirea zeilor vom înfăptui toate aceste măsuri. Deoarece zeii sînt mîniaţi că purtarea lor sfîntă este întinată cu asemenea fărădelegi şi mîrşăvii, au vrut să scoată din bezna întunericului, cu totul la lumină, nu numai să nu rămînă nepedepsite, ci ca să fie şi înăbuşite şi să fie şi

Scanned with CamScanner

nimicite. Senatul mi-a dat mie şi colegului meu de consulat însărcinarea specială de a face cercetări în acest scop. Noi vom duce pînă la capăt, fără şovăire, îndatoririle ce ni s-au dat să le îndeplinim. Am dat, la rîndu-ne, magistraţilor inferiori grija siguranţei oraşului în timpul nopţii. De asemenea şi voi, cetăţeni, se cuvine să dovediţi zel şi străşnicie şi să vă străduiţi să vă îndepliniţi îndatoririle voastre, fiecare în postul în care va fi pus, ca nu cumva datorită ticăloşilor să se iveaască vreo primejdie sau vreo tulburare".

XVII Apoi consulii dădură poruncă să se dea citire decretelor senatoriale şi propuseră să se acorde recompense denunţătorilor, care vor aduce vreun vinovat sau vor aduce la cunoştinţă numele lui. „Învinuitul care va fi fugit se va înfăţişa la un termen hotărît; dar dacă cel citat nu va răspunde, va fi osîndit în lipsă. Dacă vreunul dintre aceştia se va găsi dincolo de hotarele Italiei în momentul citării, să i se dea un termen mai lung pentru înfăţişare, în cazul că va voi să se apere la proces". Se mai prevedea în edict că „nimeni n-are voie să vîndă sau să cumpere ceva, în scopul fugii, şi, în sfîrşit, nimeni să nu-i adăpostească pe fugari, să nu-i ascundă, sau să-i ajutoreze prin vreun mijloc oarecare".

După ridicarea adunării poporului o cumplită spaimă a cuprins întreaga cetate. Panica nu s-a mărginit numai la incinta oraşului, sau între hotarele romane, ci, după ce toată lumea a luat cunoştinţă de acest *senatus-consultum* prin scrisorile oaspeţilor, prin adunarea poporului şi prin edictul consulilor, toţi au început să tremure de frică. În noaptea următoare zilei în care s-au dezvăluit aceste fapte în adunarea poporului, numeroşi fugari au fost prinşi şi aduşi înapoi în cetate, de către triumviri, pentru că fuseseră rînduite străji la porţi. Numele multor părtaşi au fost date în vileag; unii dintre aceştia, şi bărbaţi şi femei, şi-au ridicat singuri viaţa. Se spunea pe atunci că membrii acestei organizaţii secrete se ridicau la peste 7 000 de bărbaţi şi femei. S-a aflat însă că fraţii M. şi C. Atinius, din rîndurile plebei romane, L. Opiternius din Falerae, şi Minius Cerinnius din Campania au fost căpeteniile acestei organizaţii. De

Scanned with CamScanner

la aceştia au purces toate nelegiuirile şi ticăloşiile, ei au fost marii preoţi şi întemeietorii acestui cult. S-au depus toate străduinţile ca aceştia să fie arestaţi cît mai neîntîrziat. Înfăţişaţi consulilor, ei au declarat totul în privinţa lor, nemaizăbovindu-se cu judecata.

XVIII Însă atît de mulţi au fugit din Roma încît praetorii T. Maenius şi M. Licinius au fost nevoiţi să amîne[32] procesele pe un termen de 30 de zile, prin mijlocirea senatului, pînă ce consulii vor încheia cercetările. Acelaşi temei, a lipsei celor citaţi, i-a silit pe consuli să cutreiere forurile şi tîrgurile, ca să facă anchetele acolo, şi tot acolo să judece şi procesele, deoarece vinovaţii nu mai răspundeau la domiciliul din Roma şi nu mai erau găsiţi cei al căror nume fuseseră denunţate. Cei care fuseseră numai iniţiaţi şi făcuseră rugăciuni numai după stihurile sacre dictate de preotul lor, în care se găsea nelegiuitul angajament pentru săvîrşirea oricăror fapte rele şi plăceri, dar care nu săvîrşiseră nici una din faptele pentru care fuseseră obligaţi prin acel angajament, au fost lăsaţi în închisoare; cei care se întinaseră prin fapte mîrşave, crime, vinovăţii de mărturii mincinoase, de adulter, de falsificare a testamentelor, şi care erau pătaţi de tot felul de fărădelegi, au fost osîndiţi la moarte. A fost mai mare numărul celor executaţi decît al celor vîrîţi în temniţe. A fost nemaiîntîlnit de mare numărul femeilor şi bărbaţilor din amîndouă categoriile. Femeile osîndite erau predate rudelor[33] lor, sau celor în a căror putere se aflau, pentru ca ei înşişi, în particular, să le execute pedepse. În cazurile în care nu avea nimeni calitatea de a duce la îndeplinire execuţia, statul lua măsuri în mod public. Consulii primiră apoi însărcinarea ca să stîrpească toate bachanalele, mai întîi pe cele din Roma, apoi şi pe cele din întreaga Italie, în afară de acelea unde se afla consacrat vreun altar sau vreo statuie veche. S-a hotărît printr-un decret senatorial ca „pe viitor să nu se mai fiinţeze bachanale la Roma, sau în Italia; dacă cineva socoteşte un asemenea cult necesar pentru solemnităţi şi nu poate să se lipsească de el fără încălcarea rînduielilor religioase, ori fără slujbe de ispăşire, să facă o declaraţie în faţa praetorului

Scanned with CamScanner

urban, iar acesta să consulte senatul. Dacă i se va îngădui aceasta, şi dacă din numărul senatorilor vor vota cel puţin o sută de membri, să se instituie acest cult, însă la sacrificii să nu ia parte mai mult de cinci persoane, să nu mai dispună de bani obşteşti strînşi şi nici să nu mai existe vreo căpetenie sau vreun preot al acestui cult".

XIX În urma unei propuneri făcute de consulul Q. Marcius, s-a mai dat un *senatus-consultum*[34] nu la mult timp după cel de mai sus; prin acesta se hotăra ca, după ce se va întoarce la Roma Sp. Postumius, în urma încheierii anchetelor, să se ia din nou în discuţie situaţia acelora care au fost de folos consulilor ca denunţători. S-a hotărît ca Minius Cerinnius Campanus să fie trimis legat în lanţuri, la Ardea, dîndu-se instrucţiuni magistraţilor de acolo ca să-l pună sub o pază cît se poate de severă, pentru ca nu numai să nu mai fugă, dar nici să nu aibă la îndemînă vreun mijloc pentru a-şi ridica viaţa. După cîteva vreme a sosit la Roma şi Sp. Postumius. În urma propunerii sale referitoare la răsplătirea lui P. Aebutius şi a Hispalei Fecenia, datorită cărora au fost descoperite bachanalele, s-a dat un decret senatorial prin care se acorda fiecăruia, prin quaestorii urbani, cîte 100 000 de aşi din vistieria statului.

S-a mai hotărît ca consulul să stabilească împreună cu tribunii plebei votarea de către adunarea plebeilor, cu cel dintîi prilej, ca P. Aebutius să fie scutit de mobilizare, şi să nu fie înrolat sub drapel, dacă el nu va voi, şi nici censorul să nu-i încredinţeze calul statului pentru arma cavaleriei fără vrerea lui; „de asemenea Fecenia Hispala să aibă dreptul de a dispune de bunurile sale, de a le micşora, de a se mărita în afara ginţii[35], de a-şi alege tutore[36], ca şi cum i-ar fi fost dat acest drept prin testament de către soţul său, de a se îngădui să se mărite cu un om născut liber, fără ca aceluia care se va însura cu ea să i se considere căsătoria o pată sau înşelăciune. Apoi consulii şi praetorii care erau atunci în funcţie, precum şi cei care aveau să fie în viitor, să aibă grijă să vegheze ca nu cumva să i se aducă vreo jignire

acestei femei, şi să nu îndure vreun neajuns. Senatul vrea şi e de părere că e drept a se face toate acestea".

Ca urmare, toate aceste măsuri au fost votate de adunarea poporului, aducîndu-se la îndeplinire, potrivit unui decret senatorial. Tot pe seama chibzuinţei consulilor s-a luat şi hotărîrea de a acorda şi celorlalţi denunţători nepedepsirea, precum şi recompense.

XX Acum Marcius se pregătea să plece după ce încheiase cu anchetele, în provincia sa Liguria, pentru care primise însărcinări, după ce a luat în primire 3 000 de pedestraşi romani şi 150 de călăreţi, şi în completare 5 000 de pedestraşi cu nume latin, şi 200 de călăreţi. Aceeaşi provincie şi acelaşi număr de pedestraşi şi de călăreţi i-au fost decretaţi şi colegului său de consulat. Ei au primit oştirile pe care le comandaseră consulii C. Flamininus şi M. Aemilius anul trecut. În afară de aceste efective ei au primit ordin printr-un *senatus-consultum* să mai recruteze încă două legiuni noi, şi au mai dispus ca aliaţii şi neamurile cu nume latin să mai dea 20 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi, precum şi 3 000 de pedestraşi romani şi 200 de călăreţi. S-a hotărît ca întreaga oaste, în afară de legiuni, să fie dusă pentru completarea efectivelor armatelor din Hispania. De aceea consulii cîtă vreme erau ocupaţi cu anchetele l-au însărcinat cu înrolările pe T. Maenius[37].

După încheierea cercetărilor, a plecat mai întîi la ligurii apuani Q. Marcius. În vreme ce-i urmărea pe vrăjmaşi, intrînd adînc în pădurile lor de nepătruns, care întotdeauna le folosiseră ca ascunzători şi locuri de retragere, Marcius a fost înconjurat într-un loc neprielnic, după ce şi trecătorile fuseseră ocupate dinainte de potrivnici. Acolo el a pierdut 4 000 de ostaşi şi trei steaguri ale legiunii a doua, iar 11 unităţi de aliaţi cu nume latin au căzut în mîinile duşmanului. Au fost capturate şi numeroase arme care pretutindeni erau aruncate, deoarece erau o piedică pentru cei ce fugeau prin hăţişurile pădurilor. Pînă cînd ligurii apuani nu s-au oprit din urmărire, n-au încetat nici romanii fuga.

Îndată ce consulul a izbutit să scape din ţinutul vrăjmaşilor, şi-a demobilizat trupele, trimiţîndu-le în regiuni

Scanned with CamScanner

pacificate, pentru ca să nu iasă la iveală cît de mari i-au fost pierderile. În pofida acestor măsuri, el n-a fost în stare să spulbere zvonurile unei campanii încheiate cu înfrîngere, căci codrul din care îl fugăriseră ligurii a primit numele de „Codrul lui Marcius".

XXI Cam tot în vremea sosirii acestor ştiri din Liguria la Roma, a sosit din Hispania o dare de seamă care le-a adus romanilor şi bucurie, şi mîhnire. C. Atinius, care plecase cu doi ani mai înainte ca praetor în acea provincie, s-a luptat piept la piept cu vrăjmaşii în ţinutul Astensis. Acolo au fost nimiciţi cam 6 000 de duşmani, ceilalţi — împrăştiaţi şi puşi pe fugă, iar tabăra lor cucerită. Atinius îşi conduse apoi legiunile la împresurarea fortăreţei Hasta[38]; pe aceasta a cucerit-o tot aşa de lesne ca şi tabăra; numai că pe cînd Atinius se apropia fără prevedere de ziduri, a fost rănit, şi după cîteva zile se stinse din viaţă din pricina rănii. După ce se dădu citire raportului cu ştirea morţii praetorului, senatul hotărî să se trimită o ştafetă în portul Lunei, ca să-l întîlnească acolo şi să-l vestească pe praetorul C. Calpurnius că senatul a găsit de cuviinţă ca dînsul să plece cît mai grabnic în Hispania, pentru ca să nu rămînă această provincie fără comandă; ştafeta a sosit la Luna după patru zile de la plecare; însă C. Calpurnius plecase de acolo cu cîteva zile mai înainte.

Şi în Hispania Citerior s-a măsurat în luptă cu celtiberii L. Manlius Acidinus, care plecase acolo o dată cu C. Atinius în provincia sa.

Potrivnicii s-au descleştat din încăierare fără sorţi hotărîtori de izbîndă, însă celtiberii, după luptă, şi-au ridicat de acolo tabăra în noaptea următoare; în schimb romanii, la rîndu-le, au avut putinţa să îngroape pe ai lor şi să culeagă trofeele luate de la duşmani.

După puţine zile celtiberii, strîngînd oşti mai numeroase, au avut o nouă ciocnire cu romanii lîngă fortăreaţa Calagurris[39]. Analiştii însă n-au transmis pentru care temei celtiberii au fost mai slabi acolo, în ciuda sporirii forţelor lor. Se ştie doar că celtiberii au fost înfrînţi în luptă. Acolo au fost doborîţi ca la 12 000 de vrăjmaşi, mai mult de 2 000 luaţi prizonieri; romanii

Scanned with CamScanner

au pus stăpînire pe tabăra lor. Celtiberii ar fi fost supuși dacă nu i-ar fi sosit comandantului roman înlocuitorul, care a pus capăt avîntului învingătorului. Amîndoi praetorii și-au condus trupele în taberele de iarnă.

XXII În cursul[40] acelorași zile în care s-au anunțat aceste știri din Hispania, s-au celebrat jocurile taurice vreme de două zile, pe temei religios. Apoi și M. Fulvius a celebrat jocurile pe care le făgăduise în timpul războiului cu aetolienii. Din Grecia au sosit mulți artiști în cinstea acestei sărbători.

Atunci, pentru întîia oară, s-au desfășurat și întreceri între atleți, organizîndu-se vînători de lei și pantere. Desfătările din belșug, precum și felurimea lor a fost de pomină, aidoma acelora din veacul nostru. După aceasta, s-au adus jertfe vreme de nouă zile, deoarece în Piccenum a plouat cu pietre vreme de trei zile. Se mai spunea îndeosebi că numeroase fulgere izbucnind în diferite chipuri au ajuns să aprindă cu limbi ușoare de foc veșmintele de pe mai multe persoane. S-au mai adăugat și rugăciuni vreme de o zi, potrivit unui decret pontifical, deoarece templul zeiței Ops[41] de pe Capitoliu fusese lovit de trăsnet. Consulii au adus jertfe de vite mari și au făcut și slujbe de purificare a cetății. Tot în aceeași vreme a venit știrea din Umbria că s-a găsit un hermafrodit în vîrstă de 12 ani. Pentru că acest semn rău a înspăimîntat poporul, s-a poruncit ca monstrul să fie îndepărtat din ținuturile romane și să fie nimicit cît mai curînd.

În același an galli[42] transalpini trecînd pe teritoriul Veneției[43], fără prădăciuni sau acțiuni războinice, au ocupat regiunea unde acum se află Aquileia, în vederea întemeierii unui oraș. Imputerniciților romani trimiși peste Alpi în acest scop, li s-a răspuns de către galli că ei n-au plecat de acasă cu încuviințarea neamului lor, și nici nu se știe ce fac ei în Italia.

L. Scipio[44] a celebrat 10 zile în șir în acel timp jocurile despre care spunea că le-a făgăduit în vremea războiului cu Antiochus, cu banii adunați de regii și de cetățile din Asia. Valerius Antias scrie că Scipio, după

Scanned with CamScanner

condamnarea şi scoaterea în vînzare a bunurilor sale, a fost trimis ca legat în Asia, pentru a pune capăt neînţelegilor dintre regele Antiochus şi regele Eumenes; cu acel prilej el strînse banii respectivi şi adună artişti din toată Asia; pentru că el nu făcuse menţiune în senat de serbările făgăduite să aibă loc după război, făgăduinţa s-a luat în discuţie după împlinirea misiunii sale.

XXIII Deoarece anul era pe sfîrşite, Q. Marcius avea să iasă din dregătorie, fără să fie prezent la Roma; de aceea Sp. Postumius a prezidat alegerile consulare, după ce a adus la îndeplinire cu cea mai mare grijă şi nepărtinire, însărcinarea sa în legătură cu anchetele. Au fost aleşi consuli Ap. Claudius Pulcher şi M. Sempronius Tuditanus. A doua zi au fost desemnaţi următorii praetori: P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus, C. Africanus Stellio, C. Atilius Serranus, L. Postumius Templanus, M. Claudius Marcellinus. În ultimele zile ale anului, deoarece consulul Sp. Postumius adusese la cunoştinţă că el, cutreierînd amîndouă ţărmurile Italiei în vederea cercetărilor, a găsit coloniile Sipontum, de la marea Adriatică, şi Buxenton, de la marea Tyrheniană, părăsite de locuitori, potrivit decretului senatorial, au fost desemnaţi de către praetorul urban, T. Maenius, triumviri pentru înscrierea de colonişti, L. Scribonius Libo, M. Tuccius şi Cn. Baebius Tamphilus.

Războiul care ameninţa să izbucnească între regele Perseus şi macedoneni nu-şi are obîrşia în cauzele[45] pe care le menţionează cei mai mulţi istorici, punîndu-le pe seama lui Perseus. Începuturile pornesc de la Filip; el însuşi, dacă ar fi trăit mai multă vreme, ar fi purtat războiul. Un singur fapt îl frămînta pe acesta mai mult ca orice, atunci cînd, în urma înfrîngerii sale, i se impuseseră condiţiile celui învins, şi anume faptul că senatul roman îi luase dreptul de a face samavolnicii împotriva acelora dintre macedoneni care se rupseseră de el în vremea războiului, cu toate că el nu-şi pierduse nădejdea că va izbuti să obţină acest drept, deoarece Quinctius amînase rezolvarea întregii chestiuni cu prilejul fixării condiţiilor de pace. Apoi, după înfrîngerea în războiul regelui Antiochus la Thermopylae, armata s-a des-

Scanned with CamScanner

părţit fiindcă în decursul aceloraşi zile consulul Acilius atacase Heraclea, iar Filip, Lamia; după cucerirea oraşului Heraclea, Filip a primit poruncă de la comandantul roman să plece de lîngă zidurile Lamiei, şi oraşul s-a predat romanilor; Filip suportase cu greu această situaţie. Consulul i-a potolit mînia, datorită faptului că, zorindu-se să plece la Naupactus unde se adunaseră aetolienii după fuga lor, i-a îngăduit lui Filip să declare război Athamaniei[46] şi lui Amynander, şi să-şi alipească oraşele pe care aetolienii le smulseseră thessallienilor. Filip, după o luptă nu prea grea, l-a alungat din Athamania pe Amynander şi a ocupat vreo cîteva oraşe. El a adus sub ascultarea sa şi cetatea Demetrias, un oraş puternic şi cu o situaţie deosebit de prielnică din toate punctele de vedere, precum şi neamul magnetilor. Apoi Filip a mai cucerit, alipindu-le regatului său, alte cîteva oraşe din Thracia[47], profitînd de tulburările provocate de dezbinarea dintre fruntaşi, în urma relei folosinţe a libertăţii de curînd dobîndite cu care nu erau deprinşi; cu prilejul ivirii acestor frămîntări lăuntrice Filip sprijinea fracţiunile care erau învinse.

XXIV Datorită acestor fapte, regele şi-a înăbuşit deocamdată ura împotriva romanilor. Cu toate acestea, el nu a renunţat o clipă la gîndul de a-şi aduna în vreme de pace forţe de luptă pe care să le folosească pentru război, atunci cînd norocul îi va surîde. Filip a mărit veniturile regatului macedonean nu numai din roadele ogoarelor şi din vămile porturilor maritime, ci a repus în funcţiune vechile mine[48], închise, şi a exploatat şi altele noi în multe regiuni. Dar pentru a reface şi a avea din nou la îndemînă vechea mulţime de oameni, pe care o pierduse cu prilejul atîtor înfrîngeri suferite în războaie, Filip îşi pregăti nu numai noi contigente, îndemnîndu-şi toţi supuşii să crească cît mai mulţi copii, dar strămutase chiar şi o mare mulţime de thraci în Macedonia, şi, bucurîndu-se o bucată de vreme de linişte şi neavînd nici un fel de grijă în privinţa războiului, se preocupase numai cum să-şi sporească mijloacele regatului său. Apoi din nou se iviră şi pricini care să stîrnească ura ca de la început împotriva romanlior. Plîngerile adresate romanilor din

Scanned with CamScanner

partea thessalienilor şi perrhaebilor — locuitorii oraşelor ocupate de Filip — pe de o parte, precum şi jeluirile împuterniciţilor regelui Eumenes în legătură cu oraşele thrace ocupate prin forţa armelor de regele macedonean, pe de altă parte cît şi faptul că fusese strămutată o mulţime de oameni în Macedonia, stîrniseră atîta vîlvă încît era îndeajuns de limpede că acestea nu pot fi trecute cu vederea. Mai ales senatul roman fusese îngrijorat[49] de faptul că aflase de planurile lui Filip de a pune stăpînire pe ţinuturile Aenus şi Maronea; în schimb de soarta thessalienilor senatul se sinchisea mai puţin.

La Roma au venit solii Athamaniei care se plîngeau că nu o parte din ţara lor şi nu o singură provincie a fost pierdută, ci le-a fost smulsă întreaga Athamanie care a căzut sub stăpînirea şi dreptul regelui macedonean.

Şi surghiuniţii din Maronea — aceştia fuseseră alungaţi de acolo de garnizoana regelui Filip pentru că apăraseră cauza propriei lor libertăţi — povesteau că nu numai Maronea, ci şi Aenus[50] căzuse în mîinile lui Filip. Sosiseră şi împuterniciţii din partea lui Filip ca să combată aceste învinuiri, susţinînd că ei n-au săvîrşit nimic fără încuviinţarea comandanţilor romani. „Şi cetăţile thessalienilor, şi ale perrhaebilor, precum şi ale magneţilor, şi neamul athamanilor împreună cu Amynander, se află în aceeaşi situaţie în care fuseseră aetolienii. După înfrîngerea regelui Antiochus, deoarece consulul era ocupat cu împresurarea oraşelor aetolienilor, l-a trimis pe Filip ca să supună şi să ia în primire acele cetăţi; sînt deci cetăţi pe care le-a supus prin forţa armelor“[51]. Senatul roman pentru a nu lua vreo hotărîre în lipsa regelui macedonean, a trimis ca împuterniciţi pentru a lămuri acele neînţelegeri pe Q. Caecilius Metellus, pe M. Baebius Tamphilus[52] şi pe Ti. Sempronius[53]. Cu prilejul sosirii acestora s-a hotărît adunarea la Tempe din Thessalia, a delegaţilor tuturor acestor cetăţi, care erau în ceartă cu Filip.

XXV După ce împuterniciţii romanilor au luat loc la sfat în chip de judecători, şi alături de ei thessalienii, perrhaebii şi athamanii, fără îndoială, ca acuzatori, iar Filip, ca acuzat, ca să audă învinuirile ce i se aduc, fiecare dintre fruntaşii delegaţilor, potrivit firii sale, a vorbit mai

Scanned with CamScanner

împăciuitor sau mai înverşunat, după cum era fie de partea lui Filip, fie însufleţit de ură împotriva lui. A venit vorba de oraşele Philipopolis, Tricca, Phaloria şi Eurymenae[54], precum şi de celelalte oraşe din jur, dacă aceste oraşe aparţinuseră de drept thessalienilor — deoarece fuseseră smulse şi alipite prin forţa armelor de aetolieni — căci se ştia doar că Filip le luase de la aetolieni — sau dacă acele oraşe[55] aparţinuseră din vechime aetolienilor. Într-adevăr, Acilius îi încuviinţase regelui Filip să pună stăpînire pe aceste cetăţi numai dacă aparţinuseră aetolienilor şi dacă din propria lor vrere fuseseră de partea aetolienilor şi nu siliţi prin forţa armelor. Cu aceeaşi procedură s-au luat în discuţie şi cazurile oraşelor perrhaebilor şi magnetilor, căci aetolienii nu ţineau seama de drepturile celorlalţi pentru a-şi întinde cu orice prilej stăpînirea. La aceste reclamaţii au mai fost adăugate şi plîngerile thessalienilor care spuneau că „dacă le vor fi înapoiate oraşele, Filip le va restitui prădate şi pustiite, căci în afară de pierderile suferite de ei cu prilejul războiului, Filip a luat cu sine 500 de fruntaş ai tineretului lor pe care, ducîndu-i în Macedonia, îi întrebuinţa la toate muncile întocmai ca pe robi. Şi ceea ce, de nevoie, a înapoiat thessalienilor, Filip a avut grijă să nu mai poată fi folosit vreodată în vreun fel.

Theba[56] din Phtiotida fusese într-o vreme un port maritim[57] foarte căutat, care a adus cîştiguri şi foloase mari thessalienilor; însă regele macedonean, după ce şi-a pregătit acolo navele de transport, destinate să plutească spre Demetrias, a abătut întregul trafic[58] comercial către Demetrias, în paguba Thebei. După aceasta nu s-a înfrînat să le aducă jigniri chiar solilor, care, potrivit dreptului ginţilor sînt inviolabili. Astfel au fost întinse capcane celor care mergeau la T. Quinctius[59]. Din aceste pricini s-a stîrnit atîta groază în rîndurile tuturor thessalienilor, încît nimeni nu se mai încumeta să deschidă gura nici în cetăţile lor, nici în adunările ligii neamurilor lor". Ei mai spuseră „că romanii nici pe departe nu le mai ocrotesc libertatea; în coastă le stă înfipt un stăpîn supărător care-i împiedică să se bucure de binefacerile date de poporul roman. Oare poate spune cineva că e liber, dacă nu e slobod să-şi spună cuvîntul? Acum cînd se bucură

de încrederea şi sprijinul împuterniciţilor romani, thessalienii mai mult gem decît dau drum glasului. Dacă romanii nu vor lua pentru viitor măsuri, prin care grecii care locuiesc în vecinătatea Macedoniei să fie scăpaţi de frică, şi să fie micşorată îndrăzneala lui Filip, atunci de prisos l-au biruit romanii pe acesta şi în zadar au fost ei eliberaţi. Filip este întocmai ca un cal îndărătnic care nu ascultă decît de un frîu ţinut strîns".

Cei din urmă îi adresau asemenea învinuiri grave, în vreme ce cei dinainte, căutînd să vorbească mai împăciuitor, cereau „să-şi ierte pe cei care vorbesc în numele libertăţii, şi lăsînd de o parte atitudinea de stăpîn rău, să se obişnuiască cu gîndul că le este aliat şi prieten; apoi să ia exemplu de la poporul roman, care vrea să-şi cîştige aliaţii mai degrabă prin dragoste, decît prin frică". După ce li se dete ascultare thessalienilor, perrhaebii cerură să li se înapoieze Gonnocondylus[60] — acestei localităţi Filip îi dăduse numele de Olympias — care aparţinuse Perrhaebiei. Aceeaşi cerere a fost făcută şi în privinţa oraşelor Malloea[61] şi Ericinium. Athamanii[62] cereau să li se redea libertatea, precum şi redutele Athenaeus şi Poethneum[63].

XXVI Filip, ca să pară că el e mai degrabă acuzator decît învinuit, a început cu reclamaţii, plîngîndu-se că „localitatea Menelais[64] din Dolopia, care aparţinuse regatului său, fusese cucerită de thessalieni prin forţa armelor; la fel i-a fost cucerită Petra[65] din Pieria de către thessalieni împreună cu perrhaebii; apoi aceştia au pus stăpînire fără nici un drept de Xyniae[66], un oraş care, neîndoios, a fost al aetolienilor, şi de asemenea pe Parachelois[67], care aparţinuse Athamaniei, thessalienii s-au făcut stăpîni fără nici un drept legal. În ce priveşte cele două învinuiri aduse în legătură cu capcanele întinse de el delegaţiilor, ori în legătură cu porturile maritime frecventate ori părăsite, este ridicol să dea el socoteală de ce porturi frecventează negustătorii ori navigatorii. Cît priveşte cealaltă învinuire e nepotrivită cu moravurile sale. Sînt atîţia ani de cînd niciodată împuterniciţii lor n-au cont·nit să-i aducă învinuiri, fie în faţa comandanţilor romani, fie senatului roman. Dar cine este acela care a

fost jignit vreodată măcar cu o vorbă? Se spune că s-au întins o dată curse în calea celor care se duceau la Quinctius, însă nu se mai adaugă ce li s-a întîmplat acelora. Acestea sînt învinuirile celor care caută să arunce învinuiri mincinoase, deşi n-au de partea lor adevărul. Thessalienii abuzează cu semeţie şi fără simţ al măsurii de bunăvoinţa poporului roman, pentru că bucurîndu-se cu prea mare lăcomie de roadele libertăţii, de care erau însetaţi de atîta vreme, se obrăznicesc întocmai ca sclavii care, în pofida aşteptărilor, deodată puşi în libertate, îşi dau drum glasului şi-şi încearcă limba, ameninţîndu-şi stăpînii şi răstălmăcind poruncile lor".

Aprinzîndu-se din ce în ce mai mult din pricina urii, adăugă: „încă n-a apus soarele tuturor zilelor!". Aceste vorbe de ameninţare le-au tălmăcit ca fiind rostite la adresa lor nu numai thessalienii ci chiar şi romanii. Dar cum s-a iscat freamăt pricinuit de glasul lui Filip, după ce s-a potolit, în cele din urmă, el a răspuns delegaţilor Perrhaebiei şi Athamaniei, că tot aceeaşi e şi cauza cetăţilor de care vorbesc ei. Consulul Acilius şi romanii i-au dat lui Filip acele cetăţi cînd ele aparţineau vrăjmaşilor. Dacă romanii vor să-i ia ceea ce i-au dăruit, el îşi dă seama că trebuie să dea înapoi, însă romanii, pentru a le face lor pe plac, vor aduce jigniri unui aliat mai vrednic şi mai credincios decît sînt aceşti aliaţi uşuratici şi nefolositori. Căci nu există recunoştinţă de mai scurtă durată, decît aceea pentru aducerea libertăţii, mai cu seamă la aceia care sînt cît pe aci s-o piardă din pricina relei ei folosinţe.

După ce au cunoscut temeiurile, împuterniciţii au declarat că ei sînt de părere ca garnizoanele macedonene să fie scoase din acele oraşe, şi că regatul lui Filip să intre în vechile-i hotare[68]. În ce priveşte însă neajunsurile de care se plîng că şi le-au pricinuit unii altora, e nevoie să se constituie o procedură legală a desfăşurării discuţiilor între acele neamuri şi macedoneni.

XXVII Filip simţindu-se greu lovit printr-o astfel de hotărîre, împuterniciţii romani pleacă la Thessalonic, pentru a cunoaşte situaţia oraşelor din Thracia. Acolo împuterniciţii lui Eumenes au declarat că dacă romanii

Scanned with CamScanner

vor ca Aenus şi Maronea să fie libere ei nu se sfiesc să le atragă chiar luarea aminte, „că trebuie să li se îngăduie a fi liberi în faptă, nu în vorbă, şi de asemenea să nu permită ca alţii să pună mîna pe darul oferit lor; dacă este mai mică grija faţă de cetăţile aşezate în Thracia, cu mult mai îndreptăţit este faptul ca cetăţile care au fost supuse de Antiochus, să le ia ca răsplată de război mai degrabă Eumenes decît Filip, fie pentru meritele tatălui său, Attalus, dovedite în războiul pe care poporul roman l-a purtat împotriva lui Filip însuşi, fie pentru meritele sale, deoarece în războiul cu Antiochus a luat parte la toate sforţările şi a înfruntat toate primejdiile, şi pe mare, şi pe uscat. În afară de aceasta, el îşi dă seama că are sentinţa dinainte dată de către cei 10 împuterniciţi romani care, deşi i-au dat regelui macedonean Chersonesul şi Lysimachia datorită apropierii acestor regiuni de regatul lui, i-au acordat şi Maronea şi Aenus, desigur, ca un fel de adăugire la un dar mai mare. Căci Filip, pentru care merite faţă de puterea romană, sau cu ce drept cuvenit puterii sale şi-a aşezat garnizoana în aceste cetăţi, care se găsesc departe de hotarele Macedoniei? De aceea senatul să dea poruncă să fie chemaţi maroniţii; din gura acestora romanii vor afla sigur totul în legătură cu situaţia acelor cetăţi".

Solii maroniţilor convocaţi au declarat că regele Filip şi-a instalat garnizoana nu numai într-o singură parte a oraşului, ca în alte cetăţi, ci întreaga Maronee a fost ocupată deodată în mai multe puncte şi oraşul lor mişună acum de macedoneni. Din această pricină, partizanii regelui se poartă ca nişte stăpîni cu maroniţii: numai lor le e îngăduit să ia cuvîntul în senat şi în adunare, numai aceştia se înfruptă din toate demnităţile, ori le acordă altora. Cei mai vrednici cetăţeni sub al căror scut era libertatea, sub a căror ocrotire erau legile, au fost fie alungiţi din patrie, luînd calea surghiunului, fie li s-au luat demnităţile şi, ajungînd acum supuşi celor mai netrebnici inşi, au amuţit de tot.

Maroniţii au mai adăugat cîteva vorbe şi în legătură cu legitimitatea hotarelor pe care erau îndreptăţi să le aibă. „Q. Fabius Labeo, atunci cînd a fost în acea re-

Scanned with CamScanner

giune, a delimitat graniţele regatului lui Filip la vechiul drum regesc care trece pe la localitatea Paroea[69] din Thracia, dar acest drum nicăieri nu ajunge pînă la mare[70]; în urmă însă Filip a trasat un drum care a cuprins şi oraşele şi ogoarele maroniţilor".

XXVIII Faţă de aceste învinuiri, Filip a mers în răspunsul său pe o altă cale decît aceea folosită de curînd faţă de thessalieni şi perrhaebi, spunînd următoarele: „Neînţelegerea n-o am cu maroniţii, ori cu Eumenes, ci cu voi, romanii, de la care bag de multă vreme de seamă că nu mai capăt nici un fel de dreptate. Eu eram încredinţat că este drept ca cetăţile macedonene care au rupt legăturile cu mine în vremea armistiţiului, să-mi fie înapoiate, nu pentru că acelea ar fi un mare adaos la regatul meu — căci aceste oraşe sînt şi neînsemnate şi aşezate la marginile cele mai îndepărtate ale regatului —, ci pentru că ele ar constitui un exemplu ca să-i ţin strîns în jurul meu pe ceilalţi macedoneni. Am fost însă refuzat.

În războiul cu aetolienii mi s-a poruncit de către consulul M. Acilius să atac Lamia; după ce m-am istovit acolo din pricina atîtor sforţări şi lupte, vreme îndelungată, consulul m-a rechemat tocmai cînd treceam dincolo de ziduri şi cînd oraşul era aproape cucerit, silindu-mă să-mi retrag trupele de acolo. În schimb, ca mîngîiere pentru această jignire, mi s-a încuviinţat să pun stăpînire pe vreo cîteva oraşe de ale Thessaliei, Perrhaebiei şi athamanilor, care mai degrabă erau fortăreţe decît oraşe. Dar şi pe acestea, Q. Caecilius, mi le-ai luat tu cu cîteva zile mai înainte. Împuterniciţii lui Eumenes dădeau ca fapt neîndoielnic puţin mai înainte — dacă zeilor le place — că oraşele care au aparţinut lui Antiochus ar fi mai îndreptăţit să le stăpînească Eumenes nu eu. Dar socot că lucrurile stau cu totul altfel. Căci Eumenes n-ar fi fost în stare să mai rămînă în regatul său nu numai în cazul că romanii n-ar fi biruit, dar şi chiar dacă n-ar fi purtat războiul. De aceea, Eumenes e cel care se înfrupta din binefacerile voastre, şi nu voi din-tr-ale lui. În ce priveşte regatul meu, el era atît de departe de orice primejdie, încît am refuzat de la Antiochus

3 000 de talanți[71] și 50 de vase cu punte, precum și toate cetățile Greciei pe care le stăpînisem înainte și pe care mi le făgăduise ca răsplată a alianței. Am vrut să fiu mai degrabă potrivnicul lui Antiochus chiar înainte ca M. Acilius să-și treacă oastea în Grecia, și împreună cu acest consul am luat parte la război în sectorul în care am fost însărcinat să-l port.

Și consulului din anul următor, L. Scipio, după ce hotărîse să-și conducă armata către Hellespont, i-am lăsat nu numai drumul slobod prin regatul meu, ci i-am întărit drumurile, i-am construit poduri, i-am pus la îndemînă provizii, și nu numai pe teritoriul Macedoniei, ci și prin Thracia, unde trebuia asigurată pacea din partea barbarilor. Pentru acest zel al meu față de voi, ca să nu-i spun merit, oare nu s-ar fi cuvenit, romani, să contribuiți cu ceva, și prin dărnicia voastră să-mi măriți și să-mi întăriți regatul meu? Sau, dimpotrivă, să-mi luați, așa cum faceți acum, ceea ce eu aveam, fie potrivit drepturilor mele, fie binefacerii voastre? Nu mi se înapoiază cetățile macedonene despre care voi declarați că au aparținut regatului meu. În schimb, Eumenes a venit în regatul meu ca să-l jefuiască întocmai ca pe al lui Antiochus și, dacă e pe placul zeilor ce spun, cutează să invoce decretul celor 10 delegați romani, pentru a susține o calomnie din cale afară de nerușinată, cînd tocmai însuși acest decret îl poate da peste cap și osîndi. Căci în decret stă scris foarte lămurit, și la îndemîna oricui, că lui Eumenes i se acordă Chersonesul și Lysimachia. Unde sînt acolo, în sfîrșit, menționate Aenius și Maronea și cetățile Thraciei? Oare ceea ce n-a îndrăznit să le ceară acestora, va dobîndi Eumenes de la voi, ca și cum le-ar fi cerut lor? Vă privește în rîndul cărora vreți să mă socotiți. Dacă v-ați propus să mă considerați și să mă loviți întocmai ca pe un vrăjmaș, haideți, porniți și duceți la înfăptuirea ceea ce ați început! Dar dacă mai există vreun dram de respect pentru mine, ca față de un rege care v-a fost aliat și prieten, atunci vă rog să nu mă priviți ca pe cineva care merită o jignire atît de mare!“

XXIX Cuvîntarea regelui Filip i-a zdruncinat într-o mare măsură pe delegaţii romani; de aceea, dîndu-i un răspuns neclar, au lăsat chestiunea nerezolvată, spunînd următoarele: „Dacă cei 10 delegaţi romani ar fi acordat acele cetăţi lui Eumenes, ei n-ar mai schimba nimic; dacă Filip le-ar fi ocupat prin război, le-ar socoti ca răsplată a biruinţei, potrivit dreptului războiului; dar dacă nu va fi nici unul din aceste două cazuri, senatul roman hotărăşte să se cerceteze situaţia şi, pentru ca totul să rămînă ca de la început, Filip trebuie să-şi retragă garnizoanele care se află în acele oraşe".

Acestea au fost temeiurile care l-au înstrăinat pe Filip de romani, astfel încît să se poată vedea limpede că războiul dezlănţuit de fiul său Perseus n-a izbucnit din pricini noi, ci din aceste cauze care i-au fost lăsate de tatăl său ca moştenire. La Roma[72] nimeni nu bănuia ceva în legătură cu războiul contra macedonenilor.

Proconsulul[73] L. Manlius se înapoiase din Hispania. Pe de o parte, măreţia şi însemnătatea faptelor sale de arme făceau ca triumful cerut de el senatului — în templul Belonei — să poată fi dobîndit, pe de altă parte însă, sta împotrivă datina străbună, care nu îngăduia să fie sărbătorit cu triumful nici unul dintre cei care şi-au trimis armata la vatră mai înainte de a fi predat urmaşului său provincia supusă cu desăvîrşire şi pacificată. Totuşi lui Manlius i s-a acordat o cinstire mijlocie, încuviinţîndu-i-se să fie ovaţionat cu prilejul intrării sale în Roma. El a adus cu sine 52 coroane de aur şi în afară de acestea 132 de libre de aur, 16 300 libre de argint; totodată Manlius a declarat în senat că quaestorul său, Q. Fabius, aduce 10 000 de libre de argint şi 80 de libre de aur; toate acestea vor fi depuse în tezaurul statului.

În cursul anului a izbucnit în Apulia o mare răscoală a sclavilor[74]. În fruntea provinciei Tarentum era praetorul L. Postumius. Acesta a făcut o aspră anchetă în legătură cu conjuraţia unor păstori care, prin isprăvile lor tîlhăreşti, puseseră în primejdie drumurile şi imaşurile obşteşti. El a osîndit ca la 7 000 de oameni. Mulţi au fugit de acolo; mulţi au fost puşi la chinuri. Consulii,

Scanned with CamScanner

după ce fuseseră reţinuţi multă vreme în cetate, din pricina recrutărilor, în cele din urmă au plecat în provinciile lor.

XXX În acelaşi an în Hispania, praetorii C. Calpurnius şi L. Quinctius după ce la începutul primăverii şi-au unit în Baeturia[75] trupele scoase din taberele de iarnă, au înaintat pînă în Carpetania[76], unde se găsea tabăra duşmanilor, amîndoi fiind gata — şi în cuget şi în simţire — să ducă acest război după un plan comun.

Nu departe de oraşele Dipo[77] şi Toletum[78] a izbucnit lupta între oamenii trimişi după fineţe şi, în vreme ce din ambele tabere le-au sărit în ajutor tovarăşii lor, treptat-treptat toate unităţile au fost scoase şi rînduite în linie de bătaie. În această ciocnire pripită, şi locurile şi tactica luptei au fost în sprijinul duşmanului. Amîndouă oştile romane au fost împrăştiate şi fugărite pînă în castrele lor. Numai că vrăjmaşul n-a ştiut să profite de panica romanilor. Praetorii romani, pentru ca să nu le fie atacat în ziua următoare castrul, dînd semnalul în tăcere, în cursul nopţii şi-au retras în linişte armatele de acolo. La ivirea zorilor, hispanii s-au apropiat cu oastea rînduită în formaţie de luptă de parapetele castrului roman şi, în pofida oricărei nădejdi, intrînd în interiorul taberei golite de romani, au prădat ceea ce fusese părăsit în toiul zarvei din timpul nopţii; înapoindu-se în tabăra lor, au rămas cîteva zile în linişte. În acea luptă şi în vremea fugii au fost doborîţi ca la 5 000 de romani şi aliaţi; hispanii s-au înarmat apoi cu armele luate trofee de la cei ucişi. De acolo ei au purces către fluviul Tagus. Între timp, praetorii au întrebuinţat tot acest răgaz pentru a strînge trupe auxiliare de la cetăţile hispane aliate cu romanii, şi pentru a întrema sufleteşte pe ostaşii înspăimîntaţi de înfrîngerea suferită. De îndată ce s-au simţit îndeajuns de tari, şi deoarece înşişi ostaşii romani cereau să dea piept cu potrivnicul, pentru a şterge ruşinea dinainte, şi-au aşezat castrul la 12 000 de paşi de fluviul Tagus. De acolo, pe la straja a treia, porniră cu steagurile în frunte înaintînd cu trupele pe patru coloane şi la ivirea zorilor ajunseră la malul Tagului. Tabăra duşmanilor era întocmită dincolo de fluviu pe o

costişă. Deodată, Calpurnius îşi trecu oastea prin partea dreaptă, pe acolo pe unde fluviul făcea vaduri în amîndouă locurile, iar Quinctius — prin partea stîngă. Pe cînd vrăjmaşul sta liniştit uimit de această sosire neaşteptată a romanilor, se tot gîndea în ce fel ar putea stîrni panică în rîndurile trupelor romane cu prilejul neorînduielii pricinuite de însăşi trecerea fluviului. Între timp, romanii, după ce şi-au trecut şi îngrămădit într-un singur loc toate poverile, după ce băgaseră de seamă că duşmanii au început să facă mişcări, şi deoarece nu mai aveau vreme să-şi întărească castrul, şi-au rînduit trupele în linie de bătaie. În mijloc era aşezată legiunea a V-a a lui Calpurnius şi a VIII-a a lui Quinctius; acestea alcătuiau sîmburele întregii armate romane. Romanii aveau cîmpul deschis pînă la tabăra vrăjmaşului, fiind la adăpost de orice cursă.

XXXI Cînd hispanii văzură cele două corpuri ale oştilor romane, rînduite pe malul de dincoace al fluviului, ieşind repede din tabără, se năpustiră asupra lor într-o goană nebună ca să le vină de hac înainte ca aceştia să se poată uni şi rîndui în front. La început lupta a fost crîncenă, deoarece şi hispanii erau făloşi de izbînda lor proaspătă, şi romanii erau îndîrjiţi, ei nefiind deprinşi să îndure ruşinea. Cea mai crîncenă luptă era în centrul frontului, unde se găseau două viteze legiuni[79]. Deoarece duşmanul îşi dădu seama că nu e în stare a le clinti altfel din acel loc porni la atac în formaţie de triunghi. Îndesîndu-şi din ce în ce mai mult rîndurile, hispanii căutau să-i strîmtoreze pe cei din centru. Cînd praetorul Calpurnius îşi dădu seama că acolo oastea romană e în primejdie, trimise grabnic pe legaţii Quinctilius Varus şi L. Juventius Thalna, pentru a îmbărbăta fiecare legiune în parte. Acestora Calpurnius le porunceşte să le arate şi să le amintească romanilor că „de ei atîrnă toată nădejdea de a birui şi stăpîni mai departe Hispania. Dacă romanii vor da înapoi din acel loc, nici un ostaş din această armată nu va mai vedea vreodată nu numai Italia, dar nici măcar malul de dincolo al Tagului". Iar el, cu cavaleria celor două legiuni, făcînd un mic ocol către frontul în triunghi al duşmanilor, care

Scanned with CamScanner

presa centrul frontului, atacă pe potrivnic dintr-o latură. La rîndu-i, Quinctius cu călăreţii săi porni în iureş asupra celeilalte aripi a vrăjmaşului. Însă călăreţii lui Calpurnius luptau cu o îndîrjire fără seamăn, iar mai presus de toţi, praetorul, căci el a străpuns cel dintîi pe duşman, şi aşa fel s-a strecurat prin mijlocul şirurilor vrăjmaşe ale adversarului, încît cu anevoinţă putea cineva să-şi dea seama căreia din cele două tabere aparţine. Şi călăreţii praetorului s-au înflăcărat de vitejia fără seamăn a praetorului, şi la rîndu-le şi pedestraşii, de a călăreţilor. Ruşinea i-a cuprins pe centurionii primelor unităţi cînd l-au zărit pe praetor sub ploaia de arme de atac ale vrăjmaşului. De aceea fiecare îi zorea pe stegari, le poruncea să se avînte înainte cu flamurile, şi numaidecît au fost pe urmele lor şi ostaşii. Toată ostăşimea romană izbucneşte din nou în strigăte şi se năpusteşte la atac ca dintr-un loc mai înalt. Astfel, întocmai ca un vîrtej ei îi împrăştie şi-i culcă la pămînt pe vrăjmaşii înspăimîntaţi şi, învălmăşindu-i unii peste alţii, aceştia nu mai sînt în stare să reziste. Cavaleria romană, ţinîndu-se pe urmele celor care fugeau către tabără şi amestecîndu-se cu gloata duşmanilor, pătrunse între parapetele taberei hispane; acolo s-a început din nou încăierarea de către trupele vrăjmaşe lăsate cu paza taberei. Călăreţii romani au fost nevoiţi să descalece de pe cai. Legiunea a V-a a venit în ajutorul romanilor încleştaţi în luptă şi apoi au început să curgă şuvoi unităţile romane, după cum putuse fiecare. Pretutindeni hispanii sînt măcelăriţi de-a lungul întregii lor tabere. N-au izbutit să scape mai mult de 4 000 de duşmani. De acolo 3 000 de hispani, care îşi păstraseră armele, au ocupat muntele cel mai apropiat, în vreme ce 1 000 de hispani, cei mai mulţi pe jumătate înarmaţi, s-au răzleţit de-a lungul ogoarelor.

Acolo fuseseră peste 35 000 de hispani din rîndurile cărora numai o parte neînsemnată a mai supravieţuit bătăliei. Romanii au capturat 132 de steaguri. Din rîndurile trupelor romane şi aliate au căzut ceva mai mulţi de 600 de ostaşi, iar dintre unităţile auxiliare din provincii cam 150 de oameni. Faptul că cinci tribuni militari

Scanned with CamScanner

au căzut pe cîmpul de luptă, precum şi pierderea cîtorva călăreţi romani a învederat îndeosebi cît de sîngeroasă a fost această biruinţă.

Romanii au făcut popas în tabăra vrăjmaşilor, pentru că n-au mai avut vreme să şi-o întărească pe a lor. A doua zi, în faţa adunării ostaşilor, călăreţii au fost proslăviţi şi decoraţi cu phalere de către C. Calpurnius, care le-a declarat că mai cu seamă datorită străduinţelor lor duşmanii au fost bătuţi, şi tabăra cucerită. Celălalt praetor Quinctius „şi-a distins călăreţii săi cu lănţişoare şi cu fibule. Foarte mulţi centurioni din ambele armate primiră decoraţii, mai cu seamă cei care ţinuseră centrul liniei de bătaie.

XXXII Consulii, după terminarea înrolărilor sub drapel şi a celorlalte însărcinări care trebuiau îndeplinite la Roma, şi-au condus oştirile către provincia Liguria. Sempronius a pornit din Pisae către ligurii apuani[80], pustiind ogoarele şi punînd pîrjol satelor şi redutelor acestora. El îşi croi drum străbătînd pădurea şi ajunseră la rîul Macra şi portul Luna. Duşmanii au ocupat un munte[81], care fusese vechiul sălaş al strămoşilor lor, de unde au fost alungaţi de romani care au învins toate greutăţile unor poziţii neprielnice. La rîndu-i şi Appius Claudius a fost deopotrivă în vitejie cu colegul său, bucurîndu-se de noroc în luptele desfăşurate în ţinutul ligurilor ingauni[82], deoarece a izbîndit în citeva ciocniri. În afară de acestea le-a cucerit duşmanilor şi şase oraşe întărite, le-a capturat mai multe mii de prizonieri, tăindu-le capul cu securea la 43 de căpetenii care instigaseră la război.

Tocmai bătea la uşă vremea alegerilor. La Roma a sosit înaintea lui Sempronius — căruia îi căzuse la sorţi însărcinarea de a ţine alegerile — Claudius, deoarece candida şi fratele său, P. Claudius. Avea contracandidaţi din rîndurile patricienilor pe L. Aemilius, Q. Fabius, Ser. Sulpicius Galba, vechi candidaţi, care din nou căutau să pună mîna pe dregătoria consulară, fiindcă cei care au căzut o dată cred că trebuie să obţină demnitatea pentru că li se cuvine. Dar, deoarece nu era îngăduit să se aleagă consul mai mult de un patrician, lupta mai

Scanned with CamScanner

dîrză se dădea între patru candidaţi. De asemenea, din rîndurile plebeilor cu mare vază candidau L. Porcius, Q. Terentius Culleo şi Cn. Baebius Tamphilus. Şi aceştia mai căzuseră la alegeri dar se legănau în speranţa că odată şi odată tot au să pună ei mîna pe consulat. Dintre toţi, singur Claudius candida acum pentru întîia oară. Părerea oamenilor era că vor izbuti la alegeri, fără doar şi poate, Q. Fabius Labeo şi L. Porcius Licinus. Consulul Claudius neînsoţit de lictori, cutreiera forul în sus şi-n jos, împreună cu fratele său, în vreme ce potrivnicii săi şi majoritatea senatului strigau pretutindeni: „trebuie să ia aminte că în primul rînd el este consul al poporului roman şi apoi frate cu P. Claudius! De ce nu stă în faţa tribunei ca arbitru sau ca spectator tăcut al alegerilor?“ Cu toate acestea el n-a fost în stare să-şi înfrîneze zelul său nemaipomenit. Datorită şi strădueinţelor fără seamăn ale tribunilor plebei, care luptau fie împotriva consulului, fie în favoarea rîvnei lui, alegerile au fost tulburate în vreo cîteva rînduri, pînă cînd Appius izbuti să şi-l impună pe fratele său. prin căderea lui Fabius.. De aceea, în ciuda nădejdii sale şi a celorlalţi, a fost ales P. Claudius Pulcher, L. Porcius Licinus şi-a păstrat mai departe locul său, deoarece partizanii săi fiind mai măsuraţi nu s-au luptat cu plebeii cu mijloacele violente de soiul celor claudiene[83]. Apoi au avut loc alegerile de praetori: au fost aleşi C. Decimius Flavus, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Cethegus, Q. Naevius Matho, C. Sempronius Blaesus, A. Terentius Varro.

Acestea au fost evenimentele întîmplate în ţară şi pe fronturile de luptă în anul în care au fost consuli Ap. Claudius şi M. Sempronius.

XXXIII La începutul anului[84] următor, consulii P. Claudius şi L. Porcius, după ce Q. Caecilius, M. Baebius şi T. Sempronius fuseseră trimişi ca arbitri în conflictul dintre Filip şi regele Eumenes împreună cu cetăţile thessaliene, au prezentat în senat darea de seamă asupra însărcinării lor, au introdus în senat şi pe împuterniciţii regilor şi pe ai acestor cetăţi. S-au repetat aceleaşi plîngeri care fuseseră adresate în faţa delegaţilor romani în Grecia. Atunci senatul a decretat alcătuirea unei noi

delegaţii, a cărei căpetenie a fost Ap. Claudius[85], pentru a vizita Grecia şi Macedonia şi a-şi da seama dacă au fost înapoiate thessalienilor şi perrhaebilor cetăţile lor. Tot acestei delegaţii i s-a dat însărcinarea ca să retragă garnizoanele macedonenilor din Aenus şi Maronea şi să se elibereze de către Filip şi macedoneni întregul ţărm maritim al Thraciei. Delegaţia a primit ordin să se ducă şi în Peloponez, de unde plecase delegaţia anterioară[86], care lăsase o situaţie şi mai încurcată, ca şi cum nici nu ar fi fost acolo. Căci în afară de celelalte temeiuri, delegaţii romani fuseseră lăsaţi să plece fără vreun răspuns, nefiind fixată nici adunarea ligii acheilor, deşi aceştia o cereau. De această situaţie se plîngea şi Q. Caecilius, şi totodată lacedemonienii care declarau că le-au fost distruse zidurile cetăţii, că norodul lor a fost strămutat în Achaia şi vîndut la mezat şi că au fost desfiinţate legile lui Lycurg, datorită cărora statul a putut dăinui pînă în acea zi. Acheii, la învinuirea că au refuzat să întrunească liga, motivau acest fapt cu citarea legii care interzicea să se fixeze adunarea ligii dacă nu e vorba de pace sau război, şi dacă nu vin împuterniciţi din partea senatului roman, cu anume scrisori, ori însărcinări scrise. Pentru a nu se mai invoca în urmă o asemenea scuză, senatul roman a hotărît ca acheii să aibă grijă de aci înainte ca întotdeauna împuterniciţii romani să aibă liberă intrarea la adunarea ligii acestui neam, după cum şi acelora le este îngăduit să ia cuvîntul în senat, ori de cîte ori vor.

XXXIV După trimiterea acestor delegaţii, aducîndu-se la cunoştinţa lui Filip de către ai săi că trebuie să plece din acele cetăţi şi să-şi retragă[87] garnizoanele sale de acolo, acesta îndîrjindu-se împotriva tuturor, îşi vărsa toată mînia pe maroniţi. Regele macedonean îi dădu însărcinare lui Onomastus care comanda regiunea ţărmului maritim, să ucidă toate căpeteniile facţiunii potrivnice. Acesta, prin mijlocirea unui oarecare Cassander, una dintre uneltele regelui Filip, care de multă vreme locuia în Maronea, după ce a introdus acolo în timpul nopţii pe thraci, a făcut un cumplit măcel, întocmai ca într-un oraş cucerit. Maroniţii, jeluindu-se în faţa împuterni-

Scanned with CamScanner

cităilor romani de această nelegiuire atît de sîngeroasă săvîrşită asupra lor, fără ca ei să aibă vreo vină, fărădelege comisă cu atîta semeţie şi faţă de poporul roman, deoarece Filip i-a ucis ca pe nişte vrăjmaşi tocmai pe aceia cărora senatul roman hotărîse să li se redea libertatea, regele macedonean declară că „nu-l priveşte pe sine sau pe vreunul din ai săi asemenea învinuiri că în vremea unei răzmeriţe, maroniţii s-au luptat între ei, deoarece unii au ţinut să-i predea lui cetatea, în vreme ce alţii, lui Eumenes. Romanii au să ştie lesne toate acestea: să-i întrebe chiar pe maroniţi".

Filip nu se îndoia că după ce a vîrît atîta groază în maroniţi, după proaspătul măcel, nici unul nu va mai cuteza să deschidă gura împotriva sa.

Appius însă declară că nu mai trebuie cercetat un fapt atît de evident, socotindu-l îndoielnic: dacă Filip doreşte să îndepărteze vina ce apăsa asupra sa, să-i trimită la Roma pe Onomastus şi pe Cassander, prin mijlocirea cărora se săvîrşise crima, pentru ca senatul să le poată pune întrebări.

La început, cele rostite de Appius l-au înspăimîntat pe rege atît de cumplit încît s-a schimbat la faţă şi la privire; apoi însă revenindu-şi în fire, declară „că el îl va trimite pe Cassander, care fusese la Maronea, dacă romanii ţin cu tot dinadinsul; însă în ce-l priveşte pe Onomastus, ce rost are această chestiune, cîtă vreme acesta n-a fost nu numai în Maronea, dar nici măcar în regiunea învecinată?" Într-adevăr, Filip căuta să-l cruţe pe Onomastus, pe care-l preţuia ca pe un adevărat prieten; totodată el era îngrijorat că acesta îl va denunţa, că ei se întîlniseră şi vorbiseră împreună, pentru că Filip avea în Onomastus o unealtă şi un complice la numeroase asemenea isprăvi. Se crede că şi Cassander a fost înlăturat prin otravă de cei care au fost trimişi prin Epir pînă la mare, pentru a pune mîna pe el, şi aceasta în scopul de a nu da în vileag vreo dovadă.

XXXV Împuterniciţii romani au plecat de la convorbirea cu Filip, aşa încît ei nu ascundeau faptul, că nu le este de loc pe plac atitudinea regelui macedonean. În schimb, Filip nu avea nici o îndoială că va trebui

să dezlănţuie din nou războiul; totuşi pentru că n-avea la îndemînă forţe destul de pregătite, hotărî să-şi trimită pe fiul său mai mic, Demetrius[88], la Roma, ca să cîştige răgaz, pentru a se dezvinovăţi de acuzaţiile aduse, şi în acelaşi timp pentru a potoli mînia senatului; el era încredinţat că tînărul, care-i dăduse lui Filip dovada de cînd fusese ostatic la Roma, că are mult din firea regelui, va izbuti în această misiune. Între timp Filip sub ticluirea că vrea să dea ajutor Byzanţului[89], porni într-acolo; în realitate însă, Filip urmărea să bage spaima în toţi regişorii thracilor. După ce a vîrit groaza în ei într-o singură bătălie şi după ce a luat prizonier pe Amadocus[90], căpetenia thracilor, Filip s-a înapoiat în Macedonia, trimiţîndu-şi ştafete la barbarii[91] care locuiesc în preajma fluviului Histru, pentru a-i ademeni să năvălească în Italia.

Şi în Peloponez era aşteptată sosirea delegaţilor romani care primiseră ordin să se ducă din Macedonia în Achaia. Strategul lor, Lycortas[92] a fixat data adunării ligii, pentru a putea lua dinainte hotărîrile stabilite împotriva acestora. La adunare s-au luat în discuţie situaţia lacedemonienilor: „din vrăjmaşi, aceştia au ajuns acuzatori; ameninţă primejdia ca nu cumva lacedemonienii să fie mai de temut acum ca învinşi decît atunci cînd se aflau în luptă. Fără îndoială, acheii au profitat de pe urma alianţei romanilor, acum însă aceiaşi romani sînt mai îngăduitori faţă de lacedemonieni decît faţă de achei, cînd chiar şi Areus şi Alcibiades, amîndoi surghiuniţi, înapoindu-se în patrie mulţumită acheilor înşişi, şi-au luat asupră-le însărcinarea să meargă la Roma, vorbind acolo atît de rău împotriva norodului acheu care le-a adus atîtea servicii, încît ei se învederau ca unii care au fost alungaţi din patrie, nu ca aceia care s-au reîntors în ea“. Au izbucnit strigăte din toate părţile să le aducă tuturor la cunoştinţă numele acelora, şi pentru că toate acestea s-au petrecut sub imboldul urii, şi nu sub scutul înţelepciunii, Areus şi Alcibiades au fost condamnaţi la moarte. După cîteva zile au sosit şi delegaţii romani. Cu acest prilej s-a fixat adunarea ligii la Clitor, în Arcadia.

Scanned with CamScanner

XXXVI Înainte[93] de a începe discuţiile, a intrat groaza în achei la gîndul că întrevederile nu vor avea loc ca de la egal la egal, deoarece ei au băgat de seamă că împreună cu delegaţii romani erau şi Areus şi Alcibiades care fuseseră osîndiţi de ei cu prilejul ultimei adunări a ligii, şi nimeni nu îndrăznea să deschidă măcar gura. Appius declară că senatul roman nu încuviinţează actele acheilor de care se plînseseră lacedemonienii; mai întîi acheii au săvîrşit nelegiuirea de la Compasium, ucigîndu-i pe aceia care veniseră să se apere, deşi fuseseră chemaţi de Philopoemen; apoi, deoarece s-au năpustit cu atîta vrăjmăşie împotriva unor oameni şi n-au contenit cu actele lor de cruzime: au fost năruite zidurile unui oraş atît de vestit, cele mai vechi legi din Grecia au fost desfiinţate şi însăşi faimoasa constituţie a lui Lycurg, cu renume în faţa tuturor neamurilor, a fost înlăturată. După ce Appius a rostit aceste cuvinte, Lycortas, atît pentru că era strategul acheilor, cît şi pentru că făcea parte din tabăra lui Philopoemen, autorul tuturor isprăvilor săvîrşite în Lacedemona, a răspuns[94] astfel: „Pentru noi, Ap. Claudius, va fi mai greu de rostit cuvîntul acum în faţa ta decît ne-a fost de curînd la Roma în faţa senatului. Căci atunci noi trebuia să răspundem cînd ne învinuiau lacedemonienii, pe cînd acum însă sîntem acuzaţi chiar de voi înşivă, în faţa cărora trebuie să ne susţinem cauza. Dar noi îndurăm nedreptatea acestei stări de lucruri în nedăjdea că tu ne vei da ascultare cu suflet de judecător nepărtinitor, lăsînd deoparte asprimea cu care ne-ai vorbit puţin mai înainte. De bună seamă, eu cred că, de vreme ce sînt nevoit să dau un răspuns, îţi răspund nu ţie, ci lacedemonienilor în faţa ta, deoarece puţin mai înainte a fost adus de tine la cunoştinţă ceea ce a constituit obiectul plîngerii lor, şi aici, mai înainte, în faţa lui Q. Caecilius, şi mai în urmă, la Roma. Voi ne învinuiţi pe noi de uciderea acelora care fiind chemaţi de strategul cetăţii, Philopoemen, pentru a se dezvinovăţi, au fost omorîţi. Eu însă, romani, socot că fapta aceasta nu numai că n-ar fi trebuit învederată de voi, dar nici măcar pusă în faţa voastră pe seama noastră. Şi de ce aşa? Pentru că în tratatul vostru se hotărîse

ca lacedemonienii să se stăpînească de a pune mîna pe oraşele maritime. După ce lacedemonienii au luat armele, ne-au ocupat printr-un atac de noapte oraşele de la care primiseră poruncă să se înfrîneze. Şi dacă T. Quinctius, cît şi armata romană, s-ar mai fi găsit ca înainte, în Peloponez, de bună seamă că s-ar fi refugiat la ei fiind înfrînţi şi luaţi prizonieri. Cînd voi eraţi departe, unde ar fi putut alerga în altă parte, decît la noi aliaţii voştri, care ne văzuseră dînd ajutor cetăţii Gytheum, care ne văzuseră asediind Lacedemona cot la cot cu voi pentru o cauză asemănătoare? De aceea, noi am întreprins un război drept şi legitim pentru voi. Deşi alţii ne laudă pentru aceasta, şi nici măcar lacedemonienii nu ne pot aduce vreo critică, şi de vreme ce ne-au încuviinţat înşişi zeii care ne-au hărăzit nouă victoria, atunci pentru care temei mai vin în discuţie acele fapte care s-au desfăşurat, potrivit dreptului războiului? Cu toate acestea cea mai mare parte a acestor fapte nu ne priveşte pe noi. Pe noi ne priveşte numai faptul că am chemat la judecată pe aceia care au aţîţat mulţimile să ridice armele, care au cucerit oraşele maritime, care au jefuit, care au măcelărit pe fruntaşi. Pe voi vă priveşte, Areus şi Alcibiades, faptul că aceia au fost omorîţi cînd veneau în castru, de care fapt, dacă e pe placul zeilor, ne acuzaţi pe noi acum. Lacedemonienii surghiuniţi, în rîndul cărora fuseseră şi aceştia doi, şi care atunci erau cu noi, îşi aleseseră oraşele maritime pentru a sălăşlui în ele. Crezîndu-se urmăriţi de aceia din pricina cărora fuseseră alungaţi din patria lor, şi fiind indignaţi că nu pot să-şi tîrască bătrîneţele la adăpost de griji şi surghiun, i-au atacat pe aceia. Prin urmare pe lacedemonieni nu acheii i-au ucis, ci înşişi lacedemonienii. Şi nu interesează să găsim temeiuri dacă au fost suprimaţi pe drept sau pe nedrept.

XXXVII Dar, cu siguranţă, achei, opera voastră este faptul că voi aţi desfiinţat legile şi constituţia atît de veche a lui Lycurg[95] şi că le-aţi distrus zidurile cetăţii. Dar cum e cu putinţă să ni se aducă nouă de aceiaşi inşi amîndouă aceste învinuiri, cîtă vreme zidurile Lacedemonei fuseseră construite nu de Lycurg, ci numai

Scanned with CamScanner

acum cîţiva ani, tocmai pentru a desfiinţa constituţia lui Lycurg? Căci de curînd tiranii[96] şi-au pregătit cetăţuia şi ridicat întăriturile pentru dînşii, nu pentru apărarea cetăţii. Şi dacă astăzi ar învia din morţi Lycurg, s-ar bucura de năruirea tuturor acestora, şi pe bună dreptate, ar spune că acum îşi recunoaşte patria şi străvechea Spartă. Nu s-ar fi cuvenit ca voi să-l aşteptaţi nici pe Philopoemen, nici pe achei, ci voi înşivă, lacedemonieni, ar fi trebuit să dărîmaţi cu mîinile voastre şi să distrugeţi toate urmele tiraniei. Căci acele îngrozitoare dovezi erau ca nişte cicatrice ale robiei; deşi voi aţi fost liberi fără ziduri vreme de aproape 800 de ani, şi cîtva timp aţi fost şi fruntaşii Greciei, în schimb de aproape 100 de ani aţi ajuns robi ca nişte fiinţe legate în cătuşe.

În ceea ce priveşte desfiinţarea legilor voastre, eu cred că cei care au desfiinţat străvechile legi ale lacedemonienilor sînt tiranii iar nu noi, care nu numai că nu le-am luat legile pe care nici nu le mai aveau, ci le-am dat legile noastre şi ne-am îngrijit temeinic de soarta cetăţii, de vreme ce am alăturat Lacedemona la liga noastră, am atras-o în mijlocul nostru pentru ca să facem un singur corp şi o singură lege a întregului Peloponez. Atunci, socot, dacă noi am convieţui după alte legi şi acestora în fiinţă am adăuga altele, ar putea să se plîngă şi să se indigneze că legile sînt nedrepte pentru ei. Eu ştiu, Ap. Claudius, că această cuvîntare pe care am rostit-o pînă acum nu este ca a unor aliaţi care discută cu aliaţii, şi nici ale unui neam liber, ci într-adevăr ca a unor sclavi care se adresează stăpînilor lor. Căci dacă n-a fost de-a surda acel glas al crainicului prin care aţi poruncit ca mai întîi de toţi acheii să fie slobozi, dacă tratatul s-a încheiat, dacă se respectă alianţa şi prietenia de la egal la egal, atunci pentru ce eu nu vă întreb ce aţi făcut voi, romanii cu Capua, după ce aţi cucerit-o, şi-n schimb voi ne cereţi nouă socoteală ce-am făcut noi, acheii, cu lacedemonienii în război? Haideţi, închipuiţi-vă despre noi că i-am fi răpus pe vreo cîţiva. Ce? Voi n-aţi tăiat cu securea capul senatorilor campani? Da, am distrus zidurile Lacedemonei; în schimb campanilor voi le-aţi nimicit nu numai zidurile, dar

le-aţi luat şi oraşul şi le-aţi confiscat şi pămînturile. Tu spui: «formal, acest tratat e un tratat cu drepturi egale». În fapt însă, pentru achei e o libertate umilitoare, pe cînd pentru romani, o tiranie[97]. Îmi dau seama de aceasta, Appius, şi dacă nu se cade, nu mă simt revoltat. Însă vă rog pe voi că orice deosebire ar fi între romani şi achei, duşmanii voştri şi ai noştri să nu fie socotiţi de voi deopotrivă cu noi, aliaţii voştri, şi de aceea cu atît mai vîrtos să nu se bucure de drepturi mai mari. Căci noi am făcut ca lacedemonienii să fie deopotrivă cu noi, atunci cînd le-am dat legile noastre şi cînd i-am primit în sînul ligii achaice. E puţin pentru cei învinşi ceea ce este îndeajuns pentru învingători; vrăjmaşii cer mai mult decît aliaţii. Lacedemonienii se pregătesc să desfiinţeze în dauna noastră ceea ce s-a consfinţit prin jurămînt, ceea ce s-a consfinţit[98] prin semnele literelor sculptate în piatră, pentru ca să rămînă de-a pururi săpat în amintire. Într-adevăr, romani, vă respectăm pe voi, şi dacă aşa vreţi, chiar ne temem de voi, însă îi respectăm şi ne temem mai mult de zeii nemuritori".

Cuvintele lui Lycortas au fost ascultate cu încuviinţarea celei mai mari părţi a celor de faţă, şi toţi erau încredinţaţi că el a vorbit la înălţimea dregătoriei sale, încît uşor să se învedereze că romanii, procedînd fără strășnicie, nu-şi vor putea menţine faima lor. Atunci Appius a declarat că el îi povăţuieşte din toată inima pe achei, ca atîta vreme cît le e îngăduit să procedeze după vrerea lor, să le dovedească înţelegerea situaţiei, ca să nu o facă la urmă de nevoie şi siliţi. Aceste cuvinte au fost auzite însoţite de gemetele tuturor acheilor, însă le-a fost teamă să refuze îndeplinirea poruncilor. În schimb au cerut ca romanii să schimbe cele ce găsesc de cuviinţă în privinţa lacedemonienilor şi să nu-i silească pe achei să calce ceea ce au consfinţit prin jurămînt că vor face. Astfel s-a înlăturat osîndirea lui Areus şi a lui Alcibiades, pe care o pronunţaseră de curînd.

XXXVIII La Roma, la începutul acelui an, după ce s-a pus în discuţie situaţia provinciilor consulilor şi a praetorilor, consulilor li s-a decretat Liguria, deoarece

Scanned with CamScanner

nu exista într-alt loc vreun teatru de război. Praetorul C. Decimius Flavus a tras la sorţi praetura urbană, P. Cornelius Cethaegus — pe cea cu jurisdicţia dintre cetăţeni şi străini, C. Sempronius Blaesus — Sicilia, Q. Naevius Matho — Sardinia, şi tot el să-i ancheteze pe otrăvitori, A. Terentius Varro — Hispania Citerior, P. Sempronius Longus — Hispania Ulterior. Cam tot în aceeaşi vreme, din cele două provincii s-au înfăţişat consulilor legaţii T. Lucius Thalna şi T. Quinctilius Varus, care, arătînd senatului cît de greu a fost războiul purtat de ei în Hispanii, au cerut ca faţă de strălucitele izbînzi cîştigate de ei să li se îngăduie a aduce cinstire şi mulţumire zeilor nemuritori, iar praetorilor să li se permită să-şi aducă la vatră oştile. S-au decretat slujbe publice de mulţumiri vreme de două zile. În privinţa aducerii armatelor, în vreme ce se discuta chestiunea armatelor consulilor şi praetorilor, senatul a ordonat să se rezolve întreaga chestiune atunci cînd se va discuta situaţia. După cîteva zile s-au decretat cîte două legiuni consulare pentru Liguria, acelea pe care le comandaseră Ap. Claudius şi M. Sempronius. În privinţa armatelor din Hispanii a izbucnit o mare vrajbă între noii praetori şi prietenii lui Calpurnius şi Quinctius, care nu erau de faţă. În amîndouă taberele se găseau tribunii plebei; şi una şi cealaltă avea un consul. Aceştia declarau că se vor împotrivi decretului senatorial, dacă vor hotărî să fie aduse oştile; aceia susţineau că dacă vor întîmpina opoziţie, nu vor mai îngădui să se mai hotărească nici un alt decret.

În cele din urmă, influenţa pe care o exercitau cei absenţi a fost înfrîntă şi s-a dat un decret senatorial prin care praetorii să recruteze 4 000 de pedestraşi romani, 300 de călăreţi, precum şi 500 de călăreţi, pe care să-i ia cu ei în Hispanii. După ce vor fi distribuite aceste trupe în patru legiuni[99], ceea ce va mai prisosi din peste cei 5 000 de pedestraşi şi 300 de călăreţi de fiecare legiune, să fie trimişi la vatră, în primul rînd cei care îşi încheiaseră stagiul, apoi aceia care-şi dovediseră cea mai mare vitejie în bătălia sub comanda lui Calpurnius şi a lui Quinctius.

Scanned with CamScanner

XXXIX După potolirea acestei neînțelegeri, a izbucnit o a doua cu prilejul morții praetorului C. Decimius. Candidau Cn. Sicinius și L. Pupius, care fuseseră edili în anul trecut[100], C. Valerius, flaminul lui Jupiter, și Q. Fulvius Flaccus; acesta din urmă, pentru că fusese desemnat aedil curul, candida fără să se îmbrace în toga albă[101]; între ei lupta era foarte aprinsă; cea mai aprigă fiind aceea cu flaminul. La început au crezut că sorții de izbîndă sînt deopotrivă, iar în cele din urmă li s-a părut că vor învinge în alegeri. Tocmai atunci o parte din tribunii plebei au declarat că trebuie să se țină seama de faptul că un singur ins nu poate obține și îndeplini în același timp două magistraturi, mai ales curule; cealaltă parte susținea că potrivit legilor e drept să se capete această dezlegare, pentru ca poporul să aibă drept să-și aleagă praetor pe cine poftește. Consulul L. Porcius, la început era de părere să nu se pomenească numele lui la alegeri, apoi însă să se aprobe aceasta de către senat; după convocarea la sfat a senatului el a declarat că le aduce la cunoștință faptul că un aedil curul designat candidează la praetură fără să aibă acest drept, și că se creează în felul acesta un exemplu care nu poate fi îngăduit de o cetate liberă, și că, dacă senatul nu găsește de cuviință să se recurgă la altă măsură, dînsul are de gînd să țină alegerile după lege. Senatul a hotărît ca consulul L. Porcius să vorbească cu Q. Fulvius să nu împiedice alegerile, pentru ca înlocuirea praetorului decedat, C. Decimius, să se facă după lege.

Flaccus a răspuns consulului, care proceda potrivit decretului senatorial, că dînsul, într-adevăr, nu va face nimic care să fie nedemn de sine. Prin acest răspuns împăciuitor îi îndeamnă pe mulți să nădăjduiască la o lămurire a acestei situații după dorințele lor, crezînd că el va da înapoi în fața autorității senatului; însă în ziua alegerilor, Flaccus stărui și mai aprig cu candidatura sa, învinuindu-l pe consul și senatul că vor să-l lipsească de bunăvoința poporului roman și să stîrnească pizmă în sufletele cetățenilor, pentru obținerea a două dregătorii în același timp, ca și cum nu și-ar da seama oricine că după ce va fi desemnat praetor, el va demisiona

numaidecît din aedilitate. Deoarece consulul văzu că sporeşte tot mai mult îndîrjirea candidatului şi că dragostea poporului faţă de Flaccus precumpăneşte din ce în ce mai mult în balanţă, după dizolvarea comiţiilor, convocă senatul la sfat.

Senatorii în unanimitate au hotărît următoarele: „Deoarece Flaccus nu se sinchiseşte cîtuşi de puţin de autoritatea senatului, trebuie să vorbească cu el în faţa adunării poporului". După ce consulul luă cuvîntul în faţa adunării poporului, Flaccus, fără să se clintească din hotărîrea sa, aduse mulţumiri poporului roman, pentru „că ori de cîte ori i s-a oferit prilejul să-şi dea în vileag simţămintele şi votul său a binevoit să-l aleagă pe el praetor, arătîndu-i atîta dragoste. Ca urmare, dînsul nu are cîtuşi de puţin de gînd să se lepede de această dragoste a concetăţenilor săi". Aceste vorbe rostite atît de răspicat i-au înflăcărat într-atît pe cetăţeni atrăgîndu-i de partea lui, încît, dacă consulul ar fi vrut să-i îngăduie candidatura, fără îndoială, Flaccus ar fi fost ales praetor. S-a încins o nemaipomenită vrajbă între tribunii plebei, şi între ei înşişi pe de o parte, şi consulul pe de altă parte, pînă cînd consulul în cele din urmă convocă la sfat senatul, care decretă: „Deoarece încăpăţînarea lui C. Flaccus şi nefireştile simţăminte ale cetăţenilor împiedică să aibă loc alegerile pentru înlocuirea unui praetor conform cu legile, senatul hotăreşte că praetorii în funcţie sînt îndeajuns; praetorul P. Cornelius să îndeplinească amîndouă jurisdicţiile din cetate şi să celebreze serbările appolinare"[102].

XL După înlăturarea acestor alegeri[103], fiindcă au învins înţelepciunea şi alesele însuşiri ale senatului, a izbucnit o luptă cu atît mai mare, cu cît era vorba de o faptă mai însemnată, iar ciocnirea a avut loc între bărbaţi şi mai numeroşi, şi mai puternici. Candidau la censură, depunînd cele mai stăruitoare sforţări: L. Valerius Flaccus, P. şi L. Scipio[104], Cn. Manlius Volso şi L. Furius Purpurio, toţi din tabăra patricienilor, iar M. Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, Ti. Sempronius Longus şi fratele său, M. Sempronius Tuditanus, dintr-a plebeilor. Însă cel care era mai presus de toţi patri-

Scanned with CamScanner

cienii şi plebeii, deşi făcea parte dintre cele mai vestite familii, era M. Porcius Cato. Acest bărbat era înzestrat cu atîta avînt sufletesc şi cu o fire atît de dîrză, încît din orice stare s-ar fi născut, de bunăseamă părea că el însuşi şi-ar fi făurit soarta. Nu-i lipsea nici o însuşire, atît în ceea ce priveşte treburile casnice, cît şi magistraturile publice. Era pasionat deopotrivă atît pentru ocupaţiile orăşeneşti, cît şi pentru cele de la ţară.

Pe unii oameni i-a ridicat pe scara cea mai înaltă cunoaşterea dreptului, pe alţii — darul vorbirii, pe alţii — gloria faptelor de arme[105]; Cato, în schimb, avea o minte atît de destoinică şi deopotrivă de ascuţită pentru orice situaţie a vieţii, încît ai fi putut spune că el era anume menit pentru ţelul pe care-l înfăptuia! În bătălii era mai vînjos decît toţi prin tăria braţului, ajungînd celebru prin numeroase lupte; cînd Cato a ajuns la mari demnităţi s-a dovedit a fi un comandant foarte strălucit; arătînd cea mai adîncă pricepere pentru cei care îl consultau în vreme de pace în chestiunile de drept; dacă era vorba de apărat vreun proces, era înzestrat cu cel mai desăvîrşit dar al vorbirii; Cato nu face parte din tagma acelor oratori, care strălucesc prin elocvenţă numai în timpul vieţii lor fără să le rămînă în urmă vreo operă a talentului lor oratoric. Elocvenţa lui Cato trăieşte, şi devine tot mai puternică datorită scrierilor[106] lui de tot felul. Cato a rostit cuvîntări numeroase şi pentru sine şi pentru apărarea unora, şi împotriva altora. Căci adesea Cato şi-a hărţuit potrivnicii nu numai aducîndu-le acuzaţii, ci şi cu prilejul apărării proceselor sale. S-a războit cu foarte mulţi, şi deşi numeroşi inşi l-au hărţuit, la rîndul său şi el i-au atacat. Şi n-ai putea răspunde uşor dacă nobilimea s-a pus pe capul lui Cato, sau el pe al lor, dîndu-le mult de furcă. Cato a avut neîndoielnic o fire aspră si era amarnic de slobod şi de tăios la vorbă, dar sufletul lui era nebiruit de patimi, de o cinste neînfrîntă. Se uita cu dispreţ la deşertăciunea faimei şi la bogăţii.

Nici măcar bătrîneţea care încovoaie totul nu i-a stlăbit cumpătarea, puterea de răbdare a sforţărilor, de înfruntare a primejdiilor, pentru că avea un trup şi un

Scanned with CamScanner

suflet aproape de fier. La vîrsta de 86 de ani, fiind dat în judecată, Cato singur şi-a apărat procesul şi şi-a scris pledoaria. Cînd avea 90 de ani l-a adus pe Ser. Galba în faţa judecăţii poporului.

XLI Cu prilejul candidaturii sale, ca de altfel în tot cursul vieţii lui, nobilimea îl atacă. Toţi candidaţii patricieni — în afară de L. Flaccus, care îi fusese coleg de consulat — s-au coalizat, pentru a-i zădărnici alegerea. Aceasta o făceau nu numai ca ei să pună mîna pe demnităţile statului şi pentru că erau indignaţi că văd censor pe un „om nou", ci pentru că ei se aşteptau ca censura acestuia să fie amarnică şi plină de primejdii pentru numele multora, ca din partea unuia care fusese lovit de foarte mulţi nobili, şi care la rîndul lui avea să se răzbune. Căci Cato chiar în timpul candidaturii, clocotea de ameninţări, învinuindu-i că de aceea nu-l votează fiindcă se tem de o censură cinstită şi curajoasă. Totodată el sprijinea la alegeri pe L. Valerius, fiind încredinţat că „ajutat de un asemenea coleg, va fi în stare să biciuie noile năravuri şi să reîntroneze vechile moravuri". Oamenii înflăcăraţi de cei doi, cu toate că întreaga nobilime li se împotrivea, l-au ales censor nu numai pe M. Porcius Cato, ci i l-au alăturat şi pe Valerius Flaccus.

După alegerile de censori, consulul şi praetorii au plecat în provinciile lor, în afară de Q. Naevius, pe care l-au reţinut în Roma vreme de patru luni, înainte de a pleca în Sardinia, pentru anchetele contra otrăvitorilor; o mare parte din cercetări le-a desfăşurat în afara incintei oraşului, prin municipii şi tîrguri, deoarece aşa se găsise de cuviinţă că ar fi mai potrivit. Dacă vrem să dăm crezămînt celor ce spune Valerius Antias, Naevius a osîndit ca la 2 000 de oameni. Şi praetorul L. Postumius, căruia îi căzuse la sorţi provincia Tarentum, a înăbuşit uneltirile urzite de numeroşi ciobani şi a desăvîrşit cu grijă anchetele, distrugînd ultimele rămăşiţe ale bacchanalelor. Mulţi care nu se înfăţişaseră la proces cînd fuseseră citaţi, sau îi părăsiseră pe chezaşi, se ascunseseră în acea regiune a Italiei; pe unii dintre

Scanned with CamScanner

ei i-a osîndit, pe alţii, după ce i-a arestat, i-a trimis la Roma. Toţi aceştia au fost vîrîţi în temniţă de P. Cornelius.

XLII După ce lusitanii au fost bătuţi în Hispania în ultimul război, lucrurile s-au liniştit acolo. În Hispania Citerior, A. Terentius a cucerit oraşul Corbio din ţinutul suessetanilor, cu ajutorul vineielor şi a lucrurilor de împresurare, iar pe prizonieri i-a vîndut. După aceasta şi în provincia Hispania Citerior a domnit liniştea în vremea iernii. Vechii praetori C. Calpurnius Piso şi L. Quinctius s-au înapoiat la Roma. Cu încuviinţarea întregului senat s-a decretat sărbătorirea prin triumf a amîndurora. A fost sărbătorit mai întîi triumful repurtat de C. Calpurnius asupra lusitanilor şi celtiberilor. El a adus 83 de coroane de aur, precum şi 12 000 de libre de argint. După cîteva zile şi L. Quinctius Crispinus a fost sărbătorit pentru triumful cîştigat asupra aceloraşi lusitani şi celtiberi; cu prilejul triumfului său, el a adus înaintea carului tot atîta aur şi argint cît şi colegul său.

Censorii M. Porcius şi L. Valerius au întocmit lista senatorilor în vreme ce teama acestora se îmbina cu spaima. Censorii au eliminat din rîndul senatorilor şi pe fostul consul, L. Quinctius Flamininus, vestit atît prin nobleţea sa, cît şi prin demnităţile îndeplinite. Se spune, după amintirea senatorilor că s-a creat datina ca să se consemneze de către censori dovezile faptelor ruşinoase[107] săvîrşite de cei eliminaţi din senat. Au rămas într-adevăr şi cîteva cuvîntări[108] aspre rostite de Cato împotriva celor pe care i-a îndepărtat din tagma senatorilor sau a cavalerilor pe care i-a scos afară din ordinul ecvestru; cea mai violentă cuvîntare dintre toate a fost aceea pronunţată împotriva lui L. Quinctius, pe care, dacă ar fi rostit-o înainte de întocmirea listei, ca acuzator şi nu în calitate de censor, în urmă, nici Quinctius pe bună dreptate, dacă ar fi fost atunci censor, nu l-ar fi putut menţine în senat pe fratele său, L. Quinctius. Între altele i-a adus învinuirea că l-a ademenit şi luat cu sine pe Filip Punul, o unealtă a desfrîului, de neam nobil şi scump plătit, ducîndu-l din Roma în provincia Gallia, dîndu-i nădejdi că va fi răsplătit din belşug. Pe cînd glumea în momente de zbur-

Scanned with CamScanner

dălnicie, acest băieţandru, ca să-şi facă mai preţuită supunerea faţă de stăpînul său care-l îndrăgea, obişnuia foarte adesea să-i aducă mustrări consulului că l-a luat de la Roma tocmai în ajunul spectacolelor cu gladiatorii. Din întîmplare, odată, pe cînd aceştia se găseau la un ospăţ, după ce s-au încălzit din pricina băuturii, s-a dat de ştire la masă că un nobil din ţinutul boiilor s-a refugiat la romani împreună cu copiii săi: el ar dori să vină la consul, pentru ca să facă act de supunere în faţa lui. După ce a fost introdus în cort a început să vorbească cu consulul prin tălmaci. În vremea convorbirii, Quinctius îi spuse desfrînatului: „Pentru că te-ai lipsit de spectacolul gladiatorilor, vrei să vezi cum va muri acest gall?“ Şi pentru că acesta a încuviinţat, deşi nu prea în serios, la un semn al desfrînatului, consulul a dat cu sabia o lovitură în capul gallului, în vremea ce acesta vorbea; pentrucă încă putea să fugă şi să implore încrederea poporului roman şi a acelora care erau de faţă cu consulul, i-a străpuns şi coapsa.

XLIII Valerius Antias, deşi n-a citit nici discursul lui Cato şi a dat crezare doar unei povestiri ticluite de vreun anonim, mai reproduce ca temei şi o altă poveste, aidoma şi prin dezmăţ şi prin cruzime. Astfel scrie că Flamininus a invitat la un ospăţ la Placentia pe o faimoasă curtezană, care-l robise de tot cu dragostea ei; acolo se pălise în faţa curtezanei, spunîndu-i, între altele, ce anchete straşnice a făcut el, cît de numeroşi osîndiţi la moarte are el, vîrîţi în lanţuri cărora are să le taie capul. Atunci curtezana care se tolănise lîngă pieptul lui îi spuse că ea niciodată n-a văzut pe vreunul decapitat de secure şi doreşte să vadă această privelişte. Ce să-i facă pe plac, ibovnicul ei a dat poruncă să fie înşfăcat unul din aceşti nenorociţi şi tîrît în faţa sa, după care i s-a tăiat capul cu securea. Crima, fie că s-a săvîrşit în chipul acesta cum l-a învinuit censorul pe Flamininus, fie cum o descrie Valerius Antias, a fost o fărădelege cumplit de cutremurătoare. Între pahare pentru băutură şi între feluri de mîncări, la masă unde e datina să faci libaţii în cinstea zeilor, oferindu-le prinos de bucate, unde e obiceiul să se rostească rugi de bine, s-a jertfit o vic-

Scanned with CamScanner

ţimă omenească şi s-a mînjit masa cu sînge, ca să ofere o privelişte unei desfrînate flecare, tolănite la pieptul unui consul roman.

Se spune că Porcius Cato, cînd şi-a încheiat cuvîntarea, a stăruit pe lîngă Quinctius[109] să se apere depunînd cauţiune dacă tăgăduieşte că a săvîrşit acea nelegiuire, precum şi pe celelalte de care e învinuit; „dacă îşi mărturiseşte vina, mai crede că-l va căina cineva pentru această ticăloşie, cînd el, pierzîndu-şi minţile din pricina băuturii şi a patimilor dragostei, a petrecut la un ospăţ vărsînd sînge omenesc"?

XLIV Cu prilejul recensămîntului ordinului cavalerilor, censorii i-au luat lui L. Scipio Asiaticus, calul statului. La întocmirea censului, censorii s-au arătat neînduplecaţi şi severi faţă de toate treptele stărilor sociale. Tot ei au poruncit ca cei care fac declaraţiile[110] să consemneze podoabele şi veşmintele femeieşti, precum şi trăsurile, care aveau o valoare mai mare de 15 000 de aşi; de asemenea, sclavii mai tineri de 20 de ani, care fuseseră cumpăraţi după ultimul recensămînt cu 10 000 de aşi, sau cu mai mult, să fie preţuiţi la o sumă de 10 ori mai mare ca valoarea lor, şi toate aceste articole să fie impuse cu dajdie de 3 aşi ‰. Censorii au luat tuturor particularilor dreptul de a folosi apa publică în locuinţe, interzicînd să mai curgă pe pămînturile acestora, iar acelora dintre particulari care aveau casele către pieţele publice, nealiniate, cu construcţia începută şi neterminată, le-au fost dărîmate toate clădirile în decurs de 30 de zile. Censorii au alocat anume sume de bani pentru construirea de lucrări de folos obştesc: pentru pavarea bazinelor cu piatră şi curăţirea canalelor de scurgere acolo unde era nevoie, pentru a fi construite chiar altele noi, pe Aventin şi în alte părţi ale Romei, unde nu existau încă. Şi Flaccus, în mod deosebit, a ridicat un dig către treptele lui Neptun, pentru ca drumul de acolo să poată fi folosit de popor, şi a construit şi o şosea străbătînd muntele Formianum. La rîndu-i, Cato cumpără pentru stat două clădiri aparţinînd lui Maenius şi lui Titius în Lautumii, precum şi patru prăvălii, şi a ridicat o bazilică acolo care a căpătat numele de bazilica Porcia. Cen-

Scanned with CamScanner

sorii au mărit şi veniturile statului la un plafon cît se poate de ridicat, iar executarea lucrărilor a fost îndeplinită cu preţul cel mai scăzut; ei au arendat dajdiile cu preţul cel mai ridicat cu putinţă. Senatul însă s-a lăsat înduplecat de rugăminţile şi lacrimile arendaşilor statului şi a anulat măsurile censorilor, poruncind să se facă o nouă licitaţie. Atunci censorii au oprit să liciteze pe cei care nu şi-au respectat condiţiile contractelor încheiate mai înainte şi au încheiat toate noile contracte cu preţuri întrucîtva mai scăzute. Censura aceasta a rămas de pomină, şi prin aceea că a pricinuit numeroase conflicte, care i-au adus în tot cursul vieţii sale numai necazuri lui M. Porcius Cato, pe seama căruia se punea toată această asprime.

În acelaşi an s-au înfiinţat două noi colonii[111], Potentia[112] în ţinutul Picenum, şi Pisarum[113], în cel gallic[114]. S-au acordat cîte şase iugăre de fiecare colonist. Cei care au împărţit pămîntul şi au înfiinţat acolo coloniile au fost aceiaşi bărbaţi, şi anume: Q. Fabius Labeo, fraţii Marcus şi Quintus Fulvius Flaccus, şi Quinctius Fulvius Nobilior[115].

Consulii acelui an n-au săvîrşit nimic vrednic de a fi pomenit, nici înăuntrul statului, nici dincolo de hotare.

XLV Pentru anul următor au fost aleşi consuli M. Claudius Marcellus şi Q. Fabius Labeo. M. Claudius şi Q. Fabius au făcut în senat propuneri asupra provinciilor lor şi ale praetorilor, la idele lui martie, în ziua în care au intrat în consulat. Au fost aleşi praetori: C. Valerius, flamen Dialis, care candidase şi anul trecut, şi Sp. Postumius Albinus, P. Cornelius Sisenna, L. Pupius, L. Iulius, Cn. Sicinius.

Consulilor li s-a decretat provincia Liguria împreună cu aceleaşi armate pe care le comandaseră P. Claudius şi L. Porcius.

Praetorii anului trecut din Hispanii şi-au păstrat mai departe provinciile lor, împreună cu armatele lor, fără să se mai tragă la sorţi. Praetorilor li s-a poruncit să-şi tragă la sorţi provinciile, astfel încît flaminului lui Jupiter să-i revină una dintre cele două jurisdicţii din Roma;

Scanned with CamScanner

lui i-a căzut la sorţi cea pentru străini. Lui Sisenna Cornelius i-a revenit cea urbană, lui Sp. Postumius — Sicilia, lui L. Pupius — Appulia, lui L. Iulius — Gallia, lui Cn. Sicinius — Sardinia. L. Iulius a primit poruncă să se grăbească, căci gallii transalpini au trecut în Italia, aşa cum s-a amintit mai înainte, străbătînd Alpii prin trecători necunoscute şi începuseră să-şi construiască un oraş în ţinutul care poartă numele Aquileia.

Praetorul a primit însărcinarea să zădărnicească întemeiarea acestui oraş de către galli, dacă e cu putinţă fără război. Însă dacă e nevoie de arme pentru a-i opri, să aducă aceasta la cunoştinţa consulilor. Senatul hotărăşte ca unul dintre consuli să-şi conducă legiunile împotriva gallilor.

La sfîrşitul anului trecut s-au ţinut şi alegerile. În locul augurului[116] Cn. Cornelius Lentulus, stins din viaţă, a fost ales Sp. Postumius Albinus.

XLVI La începutul[117] acestui an s-a stins din viaţă marele pontifice P. Licinius Crassus, şi în locul lui a fost ales pontifice M. Sempronius Tuditanus, iar ca mare pontifice a fost cooptat C. Servilius Geminus. Cu prilejul înmormîntării lui P. Licinius s-a împărţit carne, şi s-au dat lupte de circ, la care au concurat 120 de gladiatori. Jocurile cu prilejul funeraliilor s-au celebrat vreme de trei zile, iar după încheierea lor au avut loc ospeţe publice. După ce s-au întins mesele în tot forul a izbucnit o furtună cu ploi vijelioase care a silit pe cei mai mulţi să-şi întindă corturile în for. Puţină vreme după această întîmplare, deoarece pretutindeni cerul s-a înseninat, corturile au fost strînse. Mergea vorba prin lume că în felul acesta s-a împlinit o prorocire făcută mai înainte că va fi nevoie să se ridice corturi în for.

După ce poporul s-a văzut scăpat de această opreliştе religioasă, s-a stîrnit din nou spaima, deoarece a plouat cu sînge vreme de două zile în piaţa lui Vulcanus. Pentru ispăşirea acestor semne şi arătări s-au săvîrşit rugăciuni publice de către preoţii decemviri.

Pînă să plece consulii în provincii, au fost introduse în senat soliile[118] cetăţilor de dincolo de mări. Nicicînd n-a fost în Roma o mulţime atît de mare de oameni din

Scanned with CamScanner

acele regiuni. Căci de cînd s-au răspîndit zvonurile pe la toate neamurile care locuiesc în Macedonia că învinuirile şi plîngerile împotriva lui Filip nu sînt ascultate cu nepăsare de romani, mulţi locuitori s-au străduit să-şi adreseze singuri plîngerile; cetăţile şi populaţiile, ba chiar şi simpli particulari, căci pentru toată lumea Filip era un vecin supărător, au venit la Roma, fie în nădejdea de a scăpa de silnicii, fie pentru a găsi o alinare. Şi din partea regelui Eumenes a sosit o solie avînd în fruntea ei pe fratele acestuia, Athenaeus, ca să se plîngă romanilor că Filip nu şi-a retras garnizoanele din Thracia, şi totodată şi pentru că Filip îi trimisese ajutoare în Bithynia lui Prusias, care purta război cu Eumenes.

XLVII Demetrius, pe atunci foarte tînăr, a fost nevoit să răspundă tuturor. Deoarece nu era lesne nici să îmbrăţişeze cu mintea toate învinuirile care i se aduceau lui Filip, nici să amintească tot ce trebuie să spună pentru spulberarea învinuirilor — căci erau nu numai atît de numeroase, dar cele mai multe erau chestiuni fără însemnătate din viaţa unui oraş, în legătură cu încălcări de hotare, cu oameni răpiţi şi vite luate ca pradă, strîmbătăţi cu verdicte după bunul plac, judecăţi rostite cu abuz de putere ori cu părtinire. Şi pentru că senatul îşi dădea seama că Demetrius nu este în stare să arate deslușit şi nici să învedereze situaţia în adevărată lumină, şi deoarece era mişcat şi de vîrsta fragedă şi de tulburarea tînărului, a poruncit să-l întrebe pe Demetrius dacă a primit din partea tatălui său vreun memoriu. Fiindcă tînărul a spus că a primit, s-a găsit de cuviinţă că cel mai bun lucru este să se dea ascultare răspunsurilor regelui pentru fiecare punct.

Şi de îndată au cerut memoriul şi i-au îngăduit lui Demetrius ca el însuşi să-i dea citire. Erau scrise în rezumat punctele în legătură cu fiecare chestiune în parte, arătîndu-se că Filip a îndeplinit unele condiţii, potrivit decretelor împuterniciţilor romani; alte puncte n-au stat în puterea lui ca să le îndeplinească, însă din pricina acelor care îi aduceau învinuiri. Mai erau adăugate şi plîngerile lui Filip în legătură cu nedreptatea decretelor şi faptul că în faţa lui Caecilius discuţiile nu s-au desfăşu-

Scanned with CamScanner

rat ca de la egal la egal, şi că a fost jignit de toţi pe nedrept şi fără să aibă vreo vină.

Însă senatul şi-a putut da seama de acele semne ale mîniei lui Filip. Totuşi, deoarece Demetrius ceru scuze pentru unele învinuiri, iar pentru altele făgădui îndreptarea pe care o va dori senatul, s-a hotărît să i se răspundă tatălui său, următoarele: „oricum s-a purtat regele macedonean, faptul cel mai cuminte şi mai potrivit vrerii senatului roman a fost că a recurs la fiul său Demetrius, ca mijlocitor, pentru a da satisfacţie romanilor. Senatul e în măsură să nu dea pe faţă cele petrecute în trecut, să le treacă cu vederea şi să le rabde. El e convins chiar că trebuie să i se acorde crezarea lui Demetrius. Romanii, cu toate că îi vor înapoia tatălui său trupul lui Demetrius, totuşi au chezaş sufletul tînărului; ei ştiu cît de prieten este Demetrius poporului roman, fără să scadă din respectul cuvenit tatălui său. Ca dovadă că-l cinstesc pe tînăr, senatul roman va trimite împuterniciţi în Macedonia, pentru că, deşi s-a adus la îndeplinire mai puţin decît s-ar fi cuvenit, totuşi chiar şi în această situaţie să se treacă cu vederea peste greşeli, fără a ispăşi prin despăgubiri. Astfel senatul roman vrea cu tot dinadinsul ca Filip să-şi dea seama că îşi datorează fiului său Demetrius neştirbirea situaţiei sale precum şi păstrarea legăturilor cu poporul roman".

XLVIII Aceste dovezi manifestate de romani, menite să mărească mult stima lui Demetrius, au stîrnit îndată pizma împotriva-i, ba în curînd au pricinuit chiar pierzania tînărului.

Au fost introduşi apoi lacedemonienii. Aceştia aduseră în discuţie nenumărate şi neînsemnate chestiuni. Dar cele care aveau un interes mai puternic erau dacă trebuie să fie înapoiaţi sau nu aceia pe care acheii îi condamnaseră, dacă cei pe care ei îi suprimaseră, îi suprimaseră pe drept sau pe nedrept şi dacă lacedemonienii mai pot rămîne sau nu în sînul legii, ori dacă vor alcătui, aşa cum fusese mai înainte, un stat cu drepturi autonome depline în Peloponez.

Senatul roman a hotărît ca surghiuniţii să fie rechemaţi în patrie şi sentinţele lor să se anuleze, Lacede-

Scanned with CamScanner

mona să rămînă în liga acheiană, să se scrie acest decret şi să fie semnat de lacedemonieni şi de achei.

Ca împuternicit în Macedonia a fost trimis Q. Marcius, care a primit însărcinarea să cerceteze tot el situaţia aliaţilor din Peloponez. Căci şi acolo mai dăinuiau încă rămăşiţe din vechile dezbinări, şi apoi şi messenienii se rupseseră de liga achaică. Dacă eu aş voi să arăt cauzele acestui război, precum şi etapele lui, ar însemna să trec cu vederea ţelul propus, prin care am hotărît să pomenesc de istoria altor noroade în măsura în care e în legătură cu istoria romanilor.

XLIX Faptul cel mai vrednic de amintit este acela că deşi acheii au biruit în război, strategul[119] lor, Philopoemen, pornind către Corones[120] pentru a ocupa el mai înainte acest oraş către care se îndreptau şi vrăjmaşii, a fost zdrobit[121] într-o vale îngustă[122] împreună cu un pumn de călăreţi. Se spune că Philopoemen ar fi putut scăpa cu sprijinul thracilor şi al cretanilor, însă l-a ţinut pe loc ruşinea de a-şi părăsi călăreţii, cei mai vestiţi din tot neamul său, aleşi de curînd chiar de el. Pentru a putea scăpa din trecătoare, el încheia coloana înfruntînd atacurile vrăjmaşilor; alunecîndu-i calul, din pricina căderii şi fiind împovărat şi de greutatea calului care se prăbuşise peste el, puţin a lipsit ca Philopoemen să nu-şi piardă viaţa, mai ales că era în vîrsta de 70 de ani, şi avea puterile slăbite de o îndelungată boală, de pe urma căreia abia se putuse reface. Vrăjmaşii, copleşindu-l numericeşte, s-au năpustit asupra lui cînd l-au văzut trîntit la pămînt. Recunoscîndu-l numaidecît, din respect pentru amintirea faptelor sale de armă, îl ridică de acolo întocmai ca pe un comandant al lor, îi dau îngrijirea cuvenită şi-l scot la drum deschis din valea strîmtă, nevenindu-le aproape să creadă ochilor din pricina neaşteptatei bucurii; o parte din ei trimit înainte ştafete la Messene ca să dea de ştire că războiul s-a încheiat şi că Philopoemen va fi adus acolo ca prizonier. La început acest fapt a părut atît de necrezut, încît nu numai ştirea era socotită numai ca o ticluire deşartă, ci chiar ştafeta era privită ca un om nebun. Apoi, deoarece soseau

Scanned with CamScanner

una după alta noi ştafete care anunţau acelaşi fapt, în cele din urmă s-a dat crezare ştirii.

Şi înainte de a se şti sigur că Philopoemen se apropie de Messene, se revărsară pe uliţe ca la o priveliştе deodată toţi, şi liberi, şi sclavi, şi copii, împreună cu femei. De aceea mulţimea se îmbulzise la poarta cetăţii închizînd drumul pentru că fiecare voia să-l vadă; nimănui nu-i venea să creadă decît numai dacă îl vedeau cu proprii lor ochi pe Philopoemen. Cei care-l aduceau pe Philopoemen, cu greu putură să intre pe poarta cetăţii îndepărtînd pe cei întîlniţi în calea lor. Mulţimea îngrămădită la fel astupase şi restul drumului; şi pentru că majoritatea locuitorilor nu avuseseră putinţa să ia parte la privelişte, s-a umplut cu repeziciune teatrul care era în preajma şoselei; toată lumea de faţă cerea într-un glas ca Philopoemen să fie adus ca să-l vadă poporul. Dregătorii şi căpeteniile cetăţii, temîndu-se ca nu cumva simţămîntul de milă pentru un bărbat ca Philopoemen, care era de faţă, să stîrnească tulburări în oraş, deoarece unii din respect pentru el vor compara măreţia lui de altă dată cu situaţia lui de acum, iar alţii, amintindu-şi de uriaşele lui servicii aduse messenenilor, aveau să stîrnească vreo răscoală, au hotărît să-l arate de la distanţă mulţimii; însă numaidecît l-au îndepărtat din ochii ei. Arhontele lor, Dinocrates[123], declară norodului strîns că mai marii cetăţii vor să-l întrebe pe Philopoemen asupra unor fapte care priveau conducerea războiului. De acolo ducîndu-l în senatul din Messene, după convocarea la sfat a senatorilor, s-au început dezbaterile.

L Tocmai începeau să amurgească şi pe lîngă atîtea altele messenieni nici măcar nu hotărîseră unde să fie dus Philopoemen sub o pază destul de sigură pentru noaptea următoare. Toată lumea fusese uimită de însemnătatea isprăvilor şi de vitejia lui fără seamăn, şi nu îndrăzneau nici să-l primească spre a-l păzi în locuinţele lor, şi totodată erau încredinţaţi că nimeni nu e în stare să-l păzească cum trebuie. Apoi unii le amintesc că tezaurul statului este îngropat sub pămînt şi e astupat cu piatră cubică[124]. După ce a fost legat, Philopoemen

Scanned with CamScanner

este coborît acolo, şi cu ajutorul unei pîrghii este aşezată deasupra o stîncă uriaşă.

Încredinţaţi că trebuie să se bizuie mai degrabă pe paza oferită de acel loc, decît pe vreun om, messenienii au aşteptat zorii zilei următoare. A doua zi gloatele într-adevăr cu gînduri curate, aducîndu-şi aminte de serviciile aduse de Philopoemen cetăţii lor, erau de părere că trebuie cruţat, şi prin mijlocirea lui să se caute leacuri de îndreptare a nenorocirilor lor de faţă. Însă autorii trădării, în mîna cărora se găsea soarta republicii messeniene, consfătuindu-se tainic, deşi toţi se înţeleseseră asupra omorîrii lui Philopoemen, totuşi se tîrguiau dacă trebuie să-i grăbească moartea, sau să i-o amîne. Tabăra mai dornică de osîndirea lui a biruit, şi atunci s-a trimis un om ca să-i ducă otrava. Se spune că după primirea cupei, Philopoemen n-a vorbit altceva, ci a întrebat dacă Lycortas — acesta era celălalt comandant al acheilor — şi călăreţii au izbutit să scape. După ce i s-a răspuns că aceia sînt teferi şi nevătămaţi, Philopoemen a spus: „Asta e straşnic!“ Şi neînfricat a sorbit cupa cu otravă, după care nu cu mult mai tîrziu s-a stins din viaţă.

Numai că făptaşii fărădelegii n-au ajuns să se bucure multă vreme de moartea lui. Căci Messene[125] înfrîntă în război, la cererea acheilor i-a predat pe vinovaţi şi a înapoiat osemintele lui Philopoemen, care a fost înmormîntat în prezenţa întregii ligi achaice, aşa fel încît, după ce l-au copleşit cu toate onorurile omeneşti îl socotiră chiar şi în rîndurile divinităţilor.

Istoricii greci şi latini îi acordă atîta însemnătate acestui bărbat, încît unii dintre ei au scris că în acel an s-au stins din viaţă trei comandanţi străluciţi: Philopoemen, Hannibal şi P. Scipio[126], ca şi cum ar fi vrut să consemneze importanţa acelui an prin evenimentele cele mai de seamă ale lui, pînă într-atît au socotit pe Philopoemen deopotrivă cu cei mai străluciţi comandanţi ai celor două popoare, cele mai puternice din lume.

LI T. Quinctius Flamininus, în calitate de împuternicit al romanilor, s-a înfăţişat la regele Prusias. Acesta era privit de romani cu ochi bănuitori, pe de o parte

Scanned with CamScanner

datorită faptului că Hannibal, după doborîrea lui Antiochus, fusese adăpostit la Prusias, pe de alta, datorită faptului că pornise război împotriva lui Eumenes. Flamininus îi mai aducea învinuirea între altele că la el se adăposteşte un om, cel mai înverşunat vrăjmaş al poporului roman şi în al doilea rînd, după nimicirea forţelor lui, îl sprijinise pe regele Antiochus în conflictul acestuia cu romanii. Poate că însuşi Prusias, pentru a fi pe placul lui Flamininus, care era de faţă, şi romanilor, a luat hotărîrea să-l omoare pe Hannibal sau să-l predea în mîinile lui Flamininus. După cea dintîi convorbire cu dînsul, au fost trimişi ostaşi pentru a pune sub pază locuinţa lui Hannibal.

Hannibal, care întotdeauna prevăzuse în mintea sa un asemenea sfîrşit al vieţii sale, şi pentru că îşi da seama că ura romanilor împotriva sa este de neispăşit, şi pentru că nu se bizuia cîtuşi de puţin pe încrederea oferită lui de Prusias, ba chiar avusese dovezi de uşurătate din partea acestui rege, se îngrozise de sosirea lui Flamininus, fiindcă o socotea aducătoare de nenorocire. El îşi făcuse şapte ieşiri din locuinţa sa, pentru că fiind pîndit de primejdii din toate părţile, voia să aibă la îndemînă totdeauna ceva pregătit pentru fugă. Unele ieşiri erau tainice, pentru ca să nu fie înconjurate cu străji. Numai că puterea asupritoare a regilor e în măsură să nu-i rămînă nimic de neştiut, atunci cînd vrea să afle ceva. De aceea, de jur împrejurul casei lui Hannibal au fost înţesate străji, astfel încît nimeni nu se mai putea strecura de acolo afară. Cînd lui Hannibal i s-a dat de veste că în pridvorul locuinţei sale se găsesc ostaşii regelui, încercînd să fugă pe uşa din spate care era cea mai lăturalnică şi avea ieşirea cea mai tainică, şi simţind că şi aceasta este astupată de ostaşii sosiţi repede acolo, şi că totul e închis de jur împrejur, în urma distribuirii de străji pretutindeni, a cerut otrava pe care o avea de multă vreme pregătită pentru asemenea cazuri. „Haide să scăpăm o dată poporul roman de o grijă atît de îndelungată, de vreme ce e de părere că de prea multă vreme aşteaptă sfîrşitul unui bătrîn ca mine! Flamininus nu va cîştiga o biruinţă nici mare nici strălucită de pe urma unui om dezarmat şi trădat. Chiar această zi va fi do-

Scanned with CamScanner

vadă în adevăr cît de mult s-au schimbat obiceiurile poporului roman. Părinţii acestor romani l-au prevenit să se ferească de otravă pe regele Pyrrhus, un vrăjmaş înarmat, şi care îşi avea oastea în Italia; romanii de astăzi au trimis un legat cu rang consular, care să-l îndemne pe Prusias să-şi ucidă oaspetele printr-o fărădelege".

Hannibal strigînd apoi să cadă blestemele asupra capului şi regatului lui Prusias şi invocînd zeii ospitalităţii ca martori ai călcării credinţei de către Prusias, sorbi cupa. În chipul acesta s-a sfîrşit Hannibal.

LII Şi Polybios şi Rutilius au scris că în cursul acestui an a murit şi P. Scipio. Eu însă nu mă alătur nici părerii acestora, nici a lui Valerius Antias, deoarece nu am găsit că pe vremea censurii lui M. Porcius Cato şi L. Valerius a fi fost ales *princeps senatus* L. Valerius, după ce Africanus fusese învestit cu această demnitate în două „lustruri" anterioare. Prin urmare, cîtă vreme Scipio a fost în viaţă, n-a putut fi ales vreun altul în locul său ca *princeps senatus,* afară de cazul că ar fi fost scos din rîndurile senatorilor, degradare de care însă nu pomeneşte nici un istoric.

Susţinerile lui Valerius Antias sînt combătute de împrejurarea cu tribunul plebei, M. Naevius, împotriva căruia a rămas scrisă cuvîntarea rostită de P. Scipio Africanus. Acest Naevius este consemnat în *libri magistratuum* ca tribun al plebei pe vremea consulatului lui Ap. Claudius şi L. Porcius, însă a intrat în funcţie pe timpul consulilor Ap. Claudius şi M. Sempronius înaintea zilei a patra a idelor lui decembrie. De atunci pînă la idele lui martie sînt trei luni, timp în care au intrat în consulat P. Claudius şi L. Porcius. De aceea e evident că Scipio a trăit şi pe vremea tribunatului lui Naevius[127], pu-tîndui-se fixa ziua procesului de către acesta, şi că Scipio s-a stins din viaţă înaintea censurii lui L. Valerius şi a lui M. Porcius.

Moartea acestor trei bărbaţi, cei mai vestiţi ai acestor neamuri, e aidoma la toţi trei nu numai din punctul de vedere al timpului, dar, negreşit, poate fi comparată şi prin aceea că nici unul dintre ei nu s-a bucurat de un

sfîrşit demn de strălucirea vieţii lor. Mai întîi de toate, nici unul dintre ei n-a murit şi n-a fost înmormîntat pe pămîntul patriei. Hannibal şi Philopoemen s-au stins răpuşi prin otravă. Hannibal a închis ochii în surghiun, trădat de gazda sa, Philopoemen, luat prizonier, s-a stins din viaţă în temniţă şi în lanţuri; Scipio, deşi nu fusese nici surghiunit, nici osîndit, totuşi în ziua procesului său la care n-a putut să se înfăţişeze ca învinuit, fiind citat în lipsă, şi-a hotărît singur surghiunul de bunăvoie nu numai pentru restul zilelor sale, ci şi pentru rămăşiţele sale pămînteşti.

LIII În vreme ce se petrec în Peloponez aceste evenimente — a căror povestire am întrerupt-o — înapoierea lui Demetrius şi a împuterniciţilor romani în Macedonia a făcut vîlvă în fel şi chip. Norodul macedonean, pe care îl cutremurase groaza războiului ce ameninţa să izbucnească cu romanii, îl priveau pe Demetrius cu nemăsurată dragoste ca pe un sprijinitor al păcii, şi totodată nădăjduiau să i se hărăzească fără doar şi poate tronul regatului, după moartea tatălui său, „Căci cu toate că Demetrius era mai mic ca vîrstă decît Perseus, el era vlăstarul legitim al lui Filip, pe cînd Perseus fusese zămislit de o ţiitoare a lui Filip, fiind deci feciorul unei femei dezmăţate ce-şi vindea trupul, nu se asemuia cîtuşi de puţin lui Filip, pe cînd Demetrius, dimpotrivă, arăta o izbitoare asemănare cu regele macedonean. Pe lîngă aceasta, lumea era încredinţată că romanii îl vor aşeza pe Demetrius pe tronul părintesc, căci Perseus nu se bucura de nici un fel de trecere în faţa lor". Despre astfel de lucruri se vorbea îndeobşte. De aceea şi Perseus era îngrijorat că singură vîrsta sa nu va avea puterea să vină în sprijinul său, fiindcă fratele său, deşi mai mic, era mai presus de el în toate privinţele. Însuşi Filip era încredinţat că nu va putea hotărî el însuşi pe cine să-l lase moştenitor la tron, şi vedea că fiul său mai mic devine un om mai însemnat decît voia el. De multe ori se simţea stînjenit văzîndu-l pe Demetrius înconjurat cu toată dragostea de macedoneni şi era indignat că se înjghebează o altă curte regală, deşi el e încă în viaţă. Apoi chiar şi tînărul se întorsese, neîndoios, mai plin de

Scanned with CamScanner

semeţie, bizuindu-se pe atitudinea senatului roman faţă de sine, ca şi pe privilegiile acordate sieşi de senat, dar care fuseseră refuzate tatălui său. Faptul că Demetrius amintea mereu de romani făcea ca toată vaza pe care o cîştigase în ochii celorlalţi macedoneni să stîrnească şi pizmă nu numai în sufletul fratelui său, dar chiar şi în al tatălui său; mai cu seamă cînd sosiră ceilalţi împuterniciţi romani, Filip fu silit să părăsească Thracia şi să-şi scoată de acolo garnizoanele, precum şi să aducă la îndeplinire şi celelalte îndatoriri, fie potrivit decretului delegaţilor romani anteriori, fie potrivit noilor măsuri statornicite de senatul roman. Filip însă mîhnit şi gemînd pentru toate aceste temeiuri — cu atît mai mult cu cît vedea pe fiul său, Demetrius, mai strîns legat de împuterniciţii romani, decît de sine, se arăta totuşi supus faţă de ordinele primite de la romani ca să nu le dea vreun prilej de a dezlănţui numaidecît războiul. Încredinţat că trebuie să abată gîndurile de la bănuiala unor asemenea planuri, Filip îşi conduse oastea prin mijlocul Thraciei şi ţinuturile odrysilor, dentheleţilor[128] şi bessilor; cuceri oraşul Philipopolis părăsit în urma fugii locuitorilor, care se retraseseră pe culmile munţilor apropiaţi împreună cu familiile lor, şi primi supunerea barbarilor din cîmpie, după ce le pustii ogoarele şi satele. Lăsînd apoi o garnizoană la Philipopolis, care însă nu cu multă vreme după aceasta a fost alungată de odrysi, Filip hotărî să întemeieze un oraş în ţinutul Deriopus — o regiune din Pacconia — aproape de rîul Erigon, care — curgînd din Illyria — străbate Pacconia şi se varsă în rîul Axius, nu departe de străvechiul oraş Stobi; Filip porunci ca noului oraş să i se dea numele de Perseida[129], în cinstea fiului său mai mare.

LIV În vreme ce se petreceau acestea în Macedonia, consulii plecară în provinciile lor. Marcellus trimise înainte o ştafetă la proconsulul M. Porcius, pentru ca să înainteze cu legiunile sale către noul oraş al gallilor.

La sosirea consulului, gallii s-au predat. Erau acolo 12 000 de războinici înarmaţi, cei mai mulţi avînd armele răpite de prin sate. Gallii înduraseră greu că li s-au luat armele, precum şi tot ce prădaseră cu prilejul pustiirii

Scanned with CamScanner

satelor şi ogoarelor, sau ce aduseseră cu sine din ţinuturile lor. De aceea trimiseră soli la Roma care să se plîngă în această privinţă. Fiind introduşi în senat de praetorul C. Valerius, aceştia au declarat că „gloatele lor din Gallia[130], împinse de sărăcie şi de lipsă de pămînt, au trecut Alpii, ca să-şi caute sălaşul acolo unde vor găsi locuri nelucrate şi pustietăţi, şi că după ce s-au aşezat în acest ţinut au început să-şi construiască un oraş, dovadă că nu au venit cu gîndul de a pricinui vreo silnicie vreunui sat sau oraş. De curînd M. Claudius a trimis la ei o ştafetă cu ştirea că se va război cu dînşii dacă nu se vor preda. Ca urmare, gallii, cu toate că preferau o pace împovărătoare în locul nesiguranţei războiului, decît să ajungă sub stăpînirea poporului roman s-a predat supunîndu-se de bunăvoie. După cîteva zile, primind poruncă să părăsească oraşul şi ogoarele, au avut de gînd să plece în linişte în orice ţinut vor vedea cu ochii. Apoi însă romanii le-au luat armele şi în cele din urmă toate bunurile care puteau fi luate şi duse cu ei. De aceea roagă senatul să nu-i urgisească năpustindu-se mai crîncen asupra lor ca asupra unor vrăjmaşi, deşi nu sînt vinovaţi cu ceva, ba mai mult, s-au şi predat romanilor".

Senatul roman a poruncit să li se dea gallilor următorul răspuns: „Nici galli n-au procedat cum se cuvine, cînd au venit în Italia, ci au încercat să-şi ridice un oraş într-un ţinut străin, fără încuviinţarea nici unuia dintre dregătorii romani care sînt în fruntea acelei provincii, şi nici nu e pe placul senatului ca supuşii lor să fie jefuiţi. De aceea vor fi trimişi împreună cu dînşii împuterniciţi la consul, care, dacă galli se vor întoarce de unde au venit, să ordone a le fi înapoiate toate bunurile, dar să plece numaidecît dincolo de Alpi şi să se dea de veste noroadelor gallice să rămînă pe loc în ţinuturile lor. Alpii să rămînă la mijloc ca nişte hotare de netrecut între ei şi Italia. Dacă vor să-i treacă nu le va merge mai bine decît acelor care cei dintîi şi-au croit drum peste Alpi". Au fost trimişi la ei ca împuterniciţi L. Furius Purpurio[131], Q. Minucius[132], L. Manlius Acidinus[133]. Gallii, după înapoierea tuturor bunurilor lor pe care le

Scanned with CamScanner

aveau, au părăsit Italia, fără să fi pricinuit vreo pagubă cuiva.

LV Noroadele gallice transalpine le-au răspuns împăciuitor împuterniciților romani; bătrînii lor chiar au dojenit poporul roman pentru prea marea lui bunătate, de vreme ce i-au lăsat să plece nepedepsiți pe acei oameni care au încercat fără porunca neamului lor să ocupe teritoriul statului roman și să-și ridice un oraș pe un pămînt străin. S-ar fi cuvenit să le hotărască o plată usturătoare pentru cutezanța lor nesăbuită. Însă, pentru că le-au înapoiat bunurile acestor galli, ei se tem ca nu cumva din pricina firii prea îngăduitoare a poporului roman să nu fie și mai mulți împinși ca să se încumete la asemenea fapte.

Ei i-au primit pe împuterniciții romani și i-au însoțit apoi, la drum, copleșindu-i cu daruri.

Consulul M. Claudius[134], după scoaterea gallilor din provincia lui, a început să facă planul războiului cu histrii[135], după ce a trimis o dare de seamă senatului ca să-și treacă legiunile în Histria. Senatul roman a încuviințat acest război[136]. Senatorii se mai frămîntau pentru chestiunea întemeierii unei colonii la Aquileia; nu se știa încă dacă trebuie să se hotărească ca această colonie să fie formată cu latini sau cu cetățeni romani. În cele din urmă senatul a fost de părere să se întemeieze mai degrabă o colonie latină. În acest scop au fost numiți triumvirii P. Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus.

În același an s-au înființat coloniile de cetățeni romani de la Mutina[137] și Parma. 2 000 de cetățeni colonizați în ținutul din vecinătatea boiilor, care înainte aparținuse etruscilor, au primit cîte 8 iugăre la Parma, și cîte 5 la Mutina. Au întemeiat aceste colonii triumvirii M. Aemilius Lepidus, T. Aebutius Carus, L. Quinctius Crispinus. Și în ținutul Caletranum[138] s-a înființat colonia de cetățeni romani numită Saturnia[139]. Cei care au înființat-o au fost triumvirii Q. Fabius Labeo, C. Africanus Stellio, Ti. Sempronius Gracchus. Fiecare colonist a primit 10 iugăre de pămînt.

Scanned with CamScanner

LVI În acelaşi an[140], proconsulul A. Terentius a izbîndit în bătălia cu celtiberii, desfăşurată nu departe de fluviul Hiberus din ţinutul Ausetanus, cucerind acolo cîteva oraşe pe care hispanii le întăriseră. În Hispania Ulterior a domnit pacea în acel an, deoarece şi proconsulul P. Sempronius a fost lovit de o boală îndelungată şi lusitanii au rămas liniştiţi, nimeni nemaihărţuindu-i deocamdată. Nici în Liguria, consulul Q. Fabius n-a făcut ceva demn de a fi amintit.

M. Marcellus, rechemat din Histria după trimiterea ostaşilor la vatră, s-a înapoiat la Roma în vederea alegerilor. El a prezidat alegerea consulilor Cn. Baebius Thamphilus şi L. Aemilius Paulus[141]. Acesta din urmă fusese aedil curul împreună cu M. Aemilius Lepidus. De la consulatul acestuia trecuseră 5 ani de cînd Lepidus a fost ales consul în această dregătorie, după ce căzuse în două rînduri. Apoi au fost aleşi praetorii Q. Fulvius Flaccus, M. Valerius Laevinus, P. Manlius, pentru a doua oară, M. Ogulnius Gallus, L. Caecilius Denther[142] şi C. Terentius Istra.

La sfîrşitul anului s-au oficiat rugăciuni publice datorită semnelor şi arătărilor, deoarece lumea era pe deplin convinsă că plouase cu sînge vreme de două zile în piaţa Concordiei[143], şi venise ştirea că răsărise din mare nu departe de Sicilia o nouă insulă, care nu mai fusese mai înainte.

Valerius Antias scrie că în acel an s-a stins din viaţă Hannibal, după ce fuseseră trimişi în acest scop la regele Prusias, ca împuterniciţi, în afară de T. Quinctius Flamininus, al cărui nume a fost celebru în această privinţă, şi L. Scipio Asiaticus şi P. Scipio Nasica.

Scanned with CamScanner

CARTEA XL

Scanned with CamScanner

1 La începutul anului următor, consulii şi praetorii au tras la sorţi provinciile. Însă în afară de Liguria, consulii nu aveau o altă provincie care să le fie decretată. Jurisdicţia urbană i-a revenit lui N. Ogulnius Gallus, cea peregrină — lui M. Valerius, Hispania Citerior — lui Q. Fulvius Flaccus, Hispania Ulterior — lui P. Manlius, Sicilia — lui L. Caecilius Denter, Sardinia — lui C. Terentius Istra.

Consulii au primit ordin să recruteze ostaşii.

Q. Fabius scrisese din Liguria că apuanii pîndesc momentul să se răzvrătească şi ameninţă primejdia să dea năvală în ţinutul Pisanum. La Roma se ştia că Hispania, Citerior era revoltată, şi că se duce război cu celtiberii, că în Hispania Ulterior, deoarece praetorul zace bolnav de multă vreme, disciplina ostăşească începuse să se destrame din pricina trîndăviei şi şederii. Din cauza acestor ştiri s-a hotărît recrutarea de noi oşti: astfel, cele patru legiuni din Liguria[1] să aibă efective de cîte 5 200 de pedestraşi şi cîte 300 de călăreţi; li s-au mai alăturat acestora şi alţi 15 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi aliaţi cu nume latin: aceste trupe[2] să alcătuiască armatele consulare. În afară de aceste trupe s-a poruncit să se mai înroleze sub drapel 7 000 de pedestraşi aliaţi şi cu nume latin, şi 400 de călăreţi, care să fie trimişi lui M. Marcellus în Gallia, căruia după ieşirea din consulat i s-a prelungit comanda armatei. S-a ordonat apoi ca în ambele Hispanii să fie trimişi cîte 4 000 de pedestraşi din rîndurile cetăţenilor romani şi 200 de călăreţi şi 7 000

Scanned with CamScanner

de pedestraşi împreună cu 300 călăreţi aliaţi. Lui Q. Fabius i s-a prelungit comanda pe un an în Liguria împreună cu armata pe care o comanda.

II Primăvara acelui an a fost bîntuită de furtuni. În ajunul sărbătorii Parilia[3], cam pe la amiază, a izbucnit o vijelie cu vînt puternic, pricinuind pagube multor lăcaşuri şi locuri consacrate: s-au prăvălit statuile de bronz de pe Capitoliu, iar uşile templului Lunei[4] de pe Aventin au fost smulse şi proptite de pereţii dinapoi ai templului Cererii; s-au răsturnat şi alte statui din Circus Maximus împreună cu soclurile pe care erau aşezate, şi s-au împrăştiat într-un chip înspăimîntător frontoanele cîtorva temple. Pentru că acea vijelie a fost socotită ca un semn ceresc, haruspicii au poruncit să se facă slujbe de ispăşire. Totodată s-au adus jertfe şi pentru celelalte semne şi arătări anunţate: la Reate a fost fătată o catîrcă cu trei picioare, iar la Formiae, templul lui Jupiter Caieta a fost lovit de trăsnet. Pentru aceste semne şi arătări s-au adus jertfe de vite mari, şi vreme de o zi s-au oficiat rugăciuni publice.

În cursul acelor zile s-a aflat din darea de seamă a propraetorului, A. Terentius, că în Hispania Ulterior, P. Sempronius s-a stins din viaţă, după ce a bolit mai mult de un an. Praetorii au primit porunca să plece cît mai grabnic în Hispania.

Apoi au fost introduse soliile cetăţilor de dincolo de mare, mai întîi a regilor Eumenes şi Pharnaces[5], precum şi a rhodienilor care se plîngeau de înfrîngerea cetăţii Sinope[6]. Tot în aceeaşi vreme au sosit şi împuterniciţii lui Filip, ai acheilor şi ai lacedemonienilor. După ce s-a dat ascultare dării de seamă făcute de Marcius, care fusese trimis ca să cerceteze situaţia din Grecia şi Macedonia, li s-au dat răspunsurile. Regilor din Asia şi rhodienilor li s-a răspuns de către senat că-şi va trimite împuterniciţii să cerceteze situaţia la faţa locului.

III Marcius a mărit şi mai mult îngrijorarea vorbind despre Filip, căci el declară că, în privinţa celor hotărîte de senat, aşa fel a procedat încît limpede iese în vileag

că regele macedonean nu va mai zăbovi multă vreme să întreprindă, ceea ce fără doar şi poate va întreprinde. Căci nu mai era pentru nimeni o taină că Filip va ridica din nou armele şi că regele Macedoniei către acest ţel tinde: să se vadă tot ce face şi ce spune. Mai întîi el strămută aproape toată mulţimea de cetăţeni din cetăţile maritime, împreună cu familiile lor, în regiunea care acum se cheamă Emathia[7], — cîndva purta numele de Paeonia, — iar oraşele acelor locuitori le predă thracilor şi barbarilor spre a locui ei în ele, bizuindu-se că aceste neamuri de oameni îi vor fi mai credincioase în războiul cu romanii. Acest fapt a stîrnit o uriaşă panică în întreaga Macedonie, atunci cînd unii, părăsindu-şi vetrele, fugeau împreună cu soţiile şi copiii, alţii îşi înăbuşeau în tăcere durerea, căci ura biruindu-le teama se auzeau din partea celor care plecau în convoaie blestemele adresate regelui. Indignat de asemenea purtări, Filip îi privea cu bănuială pe toţi oamenii, şi orice loc şi orice împrejurare îi dădeau de bănuit. În cele din urmă, Filip începu să declare făţiş că pentru sine nu va exista o deplină siguranţă decît dacă va băga în temniţă şi va ţine sub pază vlăstarii celor pe care îi răpusese el, ca să scape pe rînd de ei.

IV Această cruzime cumplită prin ea însăşi a ajuns să fie şi mai cutremurătoare prin stingerea unei familii întregi.

Filip îl ucisese cu mulţi ani înainte pe Herodicuş căpetenia thessalienilor; în urmă i-a răpus şi pe ginerii lui, de au rămas văduve fiicele lui Herodicus, avînd fiecare cîte un copil mic; Theoxena şi Archo erau numele celor două femei. Theoxena a respins numeroşi peţitori la mîna ei, în schimb Archo s-a măritat cu un oarecare Poris, cea dintîi căpetenie a neamului aenianilor[8], şi aceasta, după ce a zămislit cu Poris mai multe vlăstare, s-a stins din viaţă, lăsîndu-şi copiii micuţi de tot. Atunci Theoxena s-a căsătorit cu Poris, pentru ca pruncii surorii sale să fie crescuţi de mîinile ei. Theoxena îngrijea cu aceeaşi dragoste şi de feciorul său şi de odraslele surorii sale, de parcă ea însăşi i-ar fi născut pe toţi. După

Scanned with CamScanner

ce a aflat de ordinul regelui în legătură cu arestarea copiilor celor pe care îi ucisese el, încredințată că aceste făpturi vor ajunge să fie batjocorite nu numai de rege, ci și de paznici prin poftele lor desfrînate — adăugînd unei fapte cutremurătoare și porniri sălbatice, s-a încumetat să spună că mai degrabă își va ucide toți copiii decît să cadă în mîna lui Filip. Poris însă se scutură cu înfiorare la pomenirea unei nelegiuiri atît de groaznice: îi spuse că-i va conduce copiii la Athena la niște oaspeți credincioși, și că el însuși îi va însoți în băjenie. Ei plecară din Thessalonic către Aenia, pentru a lua parte la sacrificiile care se oficiau în fiecare an cu mare solemnitate în cinstea lui Aeneas, întemeietorul orașului. Acolo, după ce au petrecut ziua la ospățul solemn, cînd toată lumea era toropită de somn, toți se îmbarcară pe o navă pregătită de Poris pe la straja a treia din noapte, ca și cum ar fi avut de gînd să se înapoieze în Thessalonic. Însă ținta urmărită era să treacă în Euboea. Numai că zadarnică le-a fost lupta împotriva vîntului potrivnic, lumina zilei i-a prins aproape de uscat, și atunci slujitorii regelui care erau însărcinați cu paza portului au trimis un vas înarmat ca să captureze nava, cu aspra poruncă să nu se întoarcă fără ea. În vreme ce aceștia se apropiau de nava sa, Poris era atent să-și îmbărbăteze vîslașii și mateloții, și întinzîndu-și mîinile către cer, îi ruga pe zei ca să-i ajute. Între timp soția lui, sălbatică la chip, și care nu cu multă vreme înainte nutrise în mintea sa planul morții, topește într-un vas otrava și punînd în văzul tuturor cupa și pumnalul scos din teacă, spuse: „moartea este singura scăpare. Acestea sînt căile către moarte, ia care vă îndeamnă sufletul pe fiecare pentru a scăpa de tirania regelui. Haideți, dragii mei flăcăi, luați după vîrstă pumnalul, ori sorbiți cupa, dacă vreți o moarte mai ceată!“

Vrăjmașii erau aproape, dar mama stăruia în povața ei de a muri cu toții. Unul după altul, feciorii, cuprinși de ghearele morții, se aruncară din navă pe jumătate fără viață. Apoi și Theoxena însăși îmbrățișîndu-și bărbatul, — tovarăș și pe drumul morții, — se aruncă în mare: slujitorii regelui puseră mîna pe o navă goală.

Scanned with CamScanner

V Grozăvia acestei fărădelegi aprinse şi mai tare ura împotriva regelui întocmai ca o flacără, astfel încît Filip şi copiii lui erau blestemaţi de toată lumea. În scurtă vreme blestemele care au fost auzite de toţi zeii au făcut ca el însuşi să se năpustească împotriva propriului său sînge. Deoarece Perseus vedea că din zi în zi creşte tot mai mult dragostea poporului şi vaza fratelui său Demetrius în faţa mulţimii macedonenilor, precum şi trecerea lui în ochii romanilor, convins că nu-i rămîne nici o nădejde de domnie dacă nu recurge la crimă, îşi îndreptă toate gîndurile către acest singur scop. Însă nu se credea destul de tare pentru a înfăptui ceea ce nutrea în sufletul său fricos; căută să încerce rînd pe rînd pe toţi prietenii tatălui său prin vorbe cu două înţelesuri. La început unii s-au arătat ca aceia care privesc cu ochi răi un asemenea plan, deoarece îşi puseseră mai multe nădejdi în Demetrius; apoi, fiindcă creştea din zi în zi ura lui Filip împotriva romanilor, pe care Perseus o încuviinţa cu tot dinadinsul, în vreme ce Demetrius se împotrivea din răsputeri acestor simţăminte, acei macedoneni presimţind în sufletul lor sfîrşitul tînărului care nu era prevăzător faţă de vicleşugul fratelui său, socotiră că trebuie să sprijine ceea ce avea să se întîmple şi să întărească nădejdile celui mai puternic; de aceea se alăturară lui Perseus. Amînară pentru timpul şi locul potrivit ceea ce trebuia să se facă; pentru clipa de faţă hotărîră să-l îndîrjească pe rege împotriva romanilor şi să-l împingă la hotărîrea de a porni la un război la care din propriu imbold demult era înclinat sufleteşte. Totodată pentru Demetrius să dea mai mult de bănuit, într-adins aducea vorba despre romani. În Macedonia, în vreme ce unii luau în derîdere şi cererile, precum şi rînduielile şi aşezămintele lor, alţii îi bîrfeau vorbind de faptele lor de arme, alţii cleveteau despre înfăţişarea Romei însăşi spunînd că nu e încă destul de împodobită, nici cu aşezăminte publice, nici cu clădiri particulare, alţii vorbeau batjocoritor chiar despre fruntaşii romanilor. Tînărul Demetrius, neprevăzător şi din dragoste pentru numele de roman, îl combătea pe fratele său, luînd apărarea romanilor în orice privinţă; în acest fel, Demetrius a ajuns să fie privit cu bănuială de Filip, şi

Scanned with CamScanner

pricinuia prilej potrivit pentru învinuiri. De aceea tatăl său nu-i mai împărtășea nici un plan privitor la raporturile cu romanii, ci se îndrepta cu toată ființa către Perseus. Împreună cu acesta tot făurea la planuri zi și noapte în scopul războiului. Se înapoiaseră din întîmplare cei pe care îi trimiseseră la bastarni, pentru a le cere sprijinul, și aduseseră de acolo pe tinerii nobili, precum și vreo cîțiva dintre cei de viță regească, dintre care unul îi făgăduise fiului lui Filip pe sora sa în căsătorie. Alianța neamului său cu aceștia îi înflăcăra sufletul regelui. Atunci Perseus spuse: „La ce folosesc toate acestea? Zadarnic avem atîta sprijin în trupele auxiliare de peste hotare, cîtă vreme chiar în casa noastră ne pîndesc primejdiile, din pricina trădării lăuntrice. Avem în sînul nostru, de bunăseamă, o iscoadă, nu vreau să spun un trădător; romanii ne-au înapoiat numai trupul lui; din ziua în care a fost ostatic la Roma, ei îi stăpînesc însă sufletul. Ochii aproape ai tuturor macedonenilor sînt îndreptați către Demetrius, crezînd că nu vor avea alt rege, decît pe acela pe care îl vor da romanii".

Mintea bătrînului — deja bolnavă — era aţîţată de asemenea învinuiri care i se strecurau în suflet mai mult decît lăsa el să i se citească pe față.

VI Din întîmplare, sosi vremea să se facă purificarea armatei, a cărei solemnitate se desfășura în felul acesta: capul și o parte dinainte a unei căţele tăiate în două se așeza în dreapta drumului, pe cînd cea dinapoi împreună cu măruntaiele în stînga; trupele înarmate treceau printre aceste două jumătăți ale victimei. În capul coloanei defilau unitățile înzestrate cu armele cele mai de seamă, aparținînd Macedoniei, de la obîrșia lor cea mai îndepărtată; urma apoi regele însăși împreună cu vlăstarele sale, și numaidecît după el curtenii[9] și corpul de gardă regală, iar coada coloanei o încheia cealaltă coloană de trupe macedonene. Tinerii fii ai lui Filip erau de-a dreapta și de-a stînga regelui; Perseus în vîrstă de 30 de ani, iar Demetrius, mai tînăr ca el cu cinci ani, cel dintîi în puterea tinereții, cel de-al doilea în floarea vîrstei. Amîndoi — vlăstare zdravene ale unui tată care ar fi fost norocos, dacă mintea i-ar fi fost sănătoasă.

Scanned with CamScanner

Era datina ca după oficierea slujbei religioase pentru purificarea oastei, armata macedoneană să facă manevre, fiind împărţită în două corpuri, pentru a simula lupta prin alcătuirea a două fronturi. Tinerele vlăstare regeşti erau capii fronturilor în lupta închipuită; totuşi lupta dintre ei n-a fost doar închipuită, deoarece s-au năpustit unul asupra altuia aşa fel, de parcă s-ar fi luptat pentru domnie, şi si-au pricinuit numeroase răni cu ciomegele cu care erau înarmaţi, nelipsindu-le nimic altceva pentru a arăta imaginea unei lupte reale decît numai fierul. Corpul de sub comanda lui Demetrius a fost cu mult mai tare decît celălalt. În vreme ce Perseus răbda greu această stare de lucruri, prietenii săi prevăzători se bucurau, spunînd că această întîmplare va prilejui aducerea de învinuiri lui Demetrius.

VII În acea zi amîndoi feciorii au avut un ospăţ cu tovarăşii care luaseră parte la manevre; Perseus, poftit fiind la masă de Demetrius, a refuzat să se ducă. Într-o asemenea zi de sărbătoare, invitaţia gazdelor binevoitoare şi tinereasca voioşie le-a dat şi unora şi altora imbold să se întreacă cu băutura. Cu acest prilej toţi şi-au adus aminte de manevrele luptei ticluite, rostindu-se vorbe glumeţe la adresa potrivnicilor, aşa fel încît nici pe regeştile odrasle nu le cruţau. Unul dintre comesenii lui Perseus, fiind trimis ca iscoadă pentru a trage cu urechea ce vorbesc potrivnicii, fiindcă se tot învîrtea prin mijlocul lor prea lipsit de prevedere, e înşfăcat şi bătut de tinerii din ceata lui Demetrius, care ieşiseră din întîmplare din sala de mîncare[10]. Neştiind ce s-a întîmplat, Demetrius strigă către comeseni: „De ce adică n-am merge la fratele meu şi prin sinceritatea şi voioşia noastră nu i-am domoli mînia, dacă cumva i-a mai rămas vreun semn de pe urma luptei"? Toţi strigară că merg, în afară de cei care-i bătuseră iscoada, pentru că se temeau fără doar şi poate de răzbunarea lui Perseus. În vreme ce Demetrius îi atrăgea după sine şi pe aceştia, ei şi-au ascuns pumnalele sub veşminte, pentru a se putea apăra, în caz că i-ar ataca cineva. Cînd între oameni este dezbinare internă, nimic nu poate rămîne tăinuit. Amîndouă locuinţele erau pline de iscoade şi de trădă-

Scanned with CamScanner

tori. Un pîrîş le-o luă înainte, venind la Perseus şi îi dădu de ştire că împreună cu Demetrius sosesc patru tineri încinşi cu pumnalele pe sub straie. Deşi pricina înarmării lor era limpede — căci Perseus auzise că oaspetele său fusese bătut de oamenii lui Demetrius — porunci să se pună zăvorul la uşă ca să le înfiereze fapta; şi de la ferestrele[11] ce dădeau către stradă la catul de sus al locuinţei sale, strigă că opreşte să intre pe uşă aceşti cheflii, ca unii care vin la el să-l ucidă. Demetrius, înfierbîntat de băutură, începu să protesteze că e dat afară; apoi, necunoscînd dedesubtul, se înapoie la petrecere.

VIII În ziua următoare Perseus, cum se ivi prilejul să-l întîlnească pe tatăl său, intră în palat, cu privirile tulburi şi se opri tăcut în faţa tatălui său. Cînd Filip îl întrebă: „Ei, cum merge cu sănătatea?“, şi apoi: „Ce înseamnă chipul acesta posomorît?“ Perseus îi răspunse: „Să ştii că e un noroc pentru mine dacă astăzi mai trăiesc. Am fost atacat de fratele meu, însă nu întinzîndu-mi capcane într-ascuns, ci a venit noaptea în locuinţa mea, însoţit de oameni înarmaţi, ca să mă omoare, şi numai după ce am zăvorît uşile, la adăpostul pereţilor m-am apărat de furia lui“.

Fiindcă izbutise să vîre spaima în tatăl său şi totodată să-l înmărmurească, îi spuse mai departe: „Dacă îţi poţi pleca urechile să dai ascultare, îţi voi dovedi pe loc fapta lui“. Şi într-adevăr Filip îi spuse că-l va asculta, şi porunci numaidecît să fie chemat Demetrius, precum şi pe doi dintre prietenii lui mai vîrstnici pentru a se consfătui cu dînşii, pe Lysimachus şi Onomastus care habar n-aveau de vrajba dintre cei doi fraţi, şi de multă vreme nu mai veniseră pe la palat. Pînă să vină aceşti doi prieteni şi în vreme ce fiul său Perseus sta în picioare, departe de el, Filip se plimba, frămîntînd în mintea sa tot soiul de gînduri. Cînd i se dădu de ştire că aceia au sosit, Filip se retrase într-o încăpere mai îndepărtată din palat împreună cu cei doi prieteni ai săi şi cu tot atîţia străjeri din garda sa personală. El le încuviinţă fiilor săi să aducă o dată cu sine fiecare cîte trei persoane neînarmate. După ce luă loc pe jilţ,

Scanned with CamScanner

Filip grăi: „Iată, eu cel mai nefericit tată, stau aici ca judecător între cei doi fii ai mei, unul acuzator şi altul învinuit de omucidere, văzîndu-mă nevoit să găsesc în sînul alor mei fie pata unei fărădelegi săvîrşite, sau a unei nelegiuiri plăsmuite. De multă vreme mă temeam de izbucnirea acestei furtuni ameninţătoare, cînd vă priveam chipurile foarte puţin frăţeşti ale unuia faţă de celălalt, cînd auzeam unele vorbe. Însă între timp mi se furişa în suflet nădejdea că pornirile voastre de mînie vor putea fi înăbuşite, iar bănuielile spulberate; chiar vrăjmaşii au încheiat între ei alianţă, depunînd deoparte armele, şi vrajba dintre mulţi particulari s-a curmat. Odată şi odată vă veţi aduce aminte de faptul că sînteţi fraţi de sînge, de neprihănirea şi armonia dintre voi, ca odinioară, şi în sfîrşit, de poveţele mele, în privinţa cărora mă tem că le-am rostit în faţa unor urechi surde. De cîte ori nu am amintit urechilor şi n-am blestemat urîtele pilde ale dezbinărilor dintre fraţi, amintindu-vă ce sfîrşit groaznic au avut, cum şi-au nimicit şi urmaşii lor, şi şi-au năruit din temelie casele şi regatele lor! Pe de altă parte v-am înfăţişat şi pildele cele mai frumoase de tovărăşească înţelegere dintre cei doi regi lacedemonieni, pilde sănătoase vreme de multe veacuri şi pentru ei, şi pentru patrie, şi după ce s-a introdus obiceiul ca fiecare să-şi impună tirania sa, cetatea lacedemoniană a fost răsturnată pînă în temelie. Iată pe cei doi fraţi Eumenes şi Attalus, a căror, putere la început era atît de neînsemnată şi de mărginită, încît aproape le era ruşine să-şi dea chiar şi numele de rege, şi totuşi, mulţumită numai armoniei lor frăţeşti, şi nu vreunui alt temei, au fost prin domnia lor deopotrivă cu mine cu Antiochus, şi cu oricare dintre regii vremurilor noastre. Nu m-am ferit să vă dau pildă chiar pe romani, pe care fie îi văzusem, fie îi auzisem, şi anume pe cei doi fraţi, T. şi L. Quinctius, care au purtat război cu mine, apoi pe fraţii P. şi L. Scipio care l-au biruit pe Antiochus, pe tatăl şi pe unchiul lor, a căror armonie nezdruncinată în tot cursul vieţii lor i-a unit şi prin moarte. În schimb, pe voi, fărădelegile acelora şi sfîrşitul celor dintîi, aidoma fărădelegilor lor, nu v-a putut opri de la sminteala dezbinării, şi nici mintea înţeleaptă şi soarta norocoasă a

acestora din urmă nu v-a putut îndrepta mintea spre gînduri sănătoase. Cîtă vreme eu mai sînt în viaţă şi răsuflu, vă hrăniţi amîndoi cu nădejdea şi cu ticăloasa lăcomie de a mă moşteni pe mine. Voi vreţi ca eu să trăiesc numai pînă în ziua în care, supravieţuind unuia dintre voi să las pe celălalt, în urma morţii mele, rege necontestat. Voi nu-l puteţi răbda nici pe frate, nici pe tată. Nu mai aveţi nimic scump pe lume, nimic sfînt. În sufletul fiecăruia dintre voi domneşte numai nesăţioasa jinduire după domnie. Haideţi, faceţi să se înfiorezească urechile unui părinte: „Întreceţi-vă cu acuzaţiile, pentru ca în curînd să vă luptaţi cu spada în mînă. Spuneţi-vă făţiş tot adevărul pe care-l puteţi rosti, sau vă place a-l plăsmui. Urechile mele vă sînt deschise acum, dar se vor astupa după aceasta cînd vă veţi mai aduce în taină învinuiri unul altuia!“ După ce Filip a rostit aceste cuvinte turbînd de mînie, pe toţi cei de faţă i-au podidit lacrimile; şi multă vreme stăpîniţi de tristeţe toţi au amuţit.

IX Atunci Perseus spuse: „Nu-i de mirare că azi noapte ar fi trebuit să deschid uşa şi să primesc în odaia mea pe nişte beţivani, ca să-mi întind gîtul spre a fi înjunghiat cu pumnalul, deoarece o faptă rea nu poate fi crezută decît numai după ce a fost săvîrşită, şi pentru că eu, cel ameninţat cu moartea prin uneltire, am auzit vorbe care se adresează unui tîlhar şi unui nelegiuit. Şi nu în deşert ăştia spun că tu îl ai ca fiu numai pe Demetrius, şi în schimb despre mine spun că-ţi sînt fecior din flori, născut dintr-o ţiitoare a ta. Căci dacă în ochii tăi m-aş bucura de dragostea de fiu, te-ai înverşuna nu împotriva mea, cel care se jeluie că a descoperit uneltirile împotriva vieţii sale, ci împotriva celui care a întins urzelile, şi viaţa asta a mea n-ar fi atît de disprețuită, încît să nu fii mişcat nici de primejdia care a trecut, nici de cele care vor mai veni, dacă uneltitorii vor rămîne nepedepsiţii. Dacă trebuie să mor în tăcere, atunci să tac, rugînd pe zei ca nelegiuirea începută de la mine să se sfîrşească căzînd numai asupra mea, şi să nu treacă de la mine asupra ta, după ce eu voi fi ucis. Dacă mi-e îngăduit să ridic glasul cînd văd că sabia

Scanned with CamScanner

scoasă din teacă atîrnă deasupra capului meu, aşa cum, în mod firesc, cei înconjuraţi de primejdii într-o pustietate imploră ajutorul chiar al oamenilor pe care nu i-a văzut niciodată, te rog pe tine, îţi implor numele de tată, care nume de multă vreme simţi căruia dintre noi doi îi este mai sfînt, să-mi dai ascultare, aşa fel, ca şi cum tu, trezit în miez de noapte de glasul şi gemetele mele, ai fi venit în ajutor la strigătele mele, şi l-ai fi surprins pe Demetrius la intrarea locuinţei mele însoţit de oameni înarmaţi. Aşa cum în faţa primejdiei ameninţătoare am scos strigăt de groază atunci, la fel îl repet acum, a doua zi, în faţa ta. De multă vreme, frate, noi nu mai trăim laolaltă ca unii care conviețuiesc împreună. Tu vrei să domneşti cu orice preţ. Nădejdii tale la tron îi stă stavilă vîrsta mea, îi stă stavilă dreptul ginţilor, îi stă stavilă vechiul obicei al macedonenilor, îi stă stavilă chiar hotărîrea tatălui. Tu nu poţi trece peste toate acestea decît numai peste sîngele meu. Totuşi tu urzeşti şi încerci orice cale. Pînă acum fărădelegii tale s-a împotrivit fie purtarea mea de grijă, fie soarta mea. Ieri, cu prilejul defilării şi manevrelor şi cu lupta ticluită, ai făcut ca această luptă să fie aproape aducătoare de moarte; iar pe mine nu m-a scăpat de moarte altceva decît numai faptul că am îngăduit să fiu biruit de tine eu şi ai mei. După o luptă desfăşurată ca între duşmani, şi nu ca o întrecere frăţească, ai vrut să mă ademeneşti să-ţi viu la cină. Crezi, oare, tată ca aş fi stat la masă între musafiri dezarmaţi de vreme ce ei veniseră la mine înarmaţi ca să petreacă? Eşti încredinţat că n-am fost pîndit de primejdia de a fi străpuns cu pumnalele în timpul nopţii, cîtă vreme în văzul tău era cît pe-aci să fiu aproape ucis în bătaie cu bîtele? De ce ai venit azi noapte? De ce ai venit ca un vrăjmaş la un om supărat? De ce ai venit însoţit de nişte tineri încinşi cu sabia? Eu n-am îndrăznit să mă încred în tine şi să-ţi fiu musafir, şi era să te primesc pe tine care veneai beat, întovărăşit de oameni înarmaţi? Dacă ar fi fost deschisă uşa, în clipele acestea, tată, tu ai pregăti alaiul meu de înmormîntare, acum, cînd îmi asculţi plîngerea. Eu nu procedez de loc ca un acuzator, şi nu strîng temeiuri îndoielnice, numai aşa, de dragul acuzaţiei. Căci,

Scanned with CamScanner

care-i adevărul? Oare tăgăduiește el că a venit însoțit de o mulțime de inși la poarta mea, și că împreună cu sine au venit niște inși încinși cu sabia? Cheamă pe cei al căror nume le voi da. Într-adevăr, cei care au cutezat aceasta, pot îndrăzni totul, dar totuși nu se vor încumeta să tăgăduiască fapta aceasta. Dacă i-aș fi prins dincoace de pragul locuinței mele și ți i-aș fi adus cu arma în mînă, tu ai privi fărădelegea ca un fapt neîndoielnic. Dacă ei mărturisesc adevărul, gîndește-te că ai pus mîna pe ei.

X Blesteamă acum setea de domnie și cheamă furiile care-i urmăresc cu osînda pe frați, dar vezi, tată, să nu-ți fie blestemele tale în deșert! Privește bine, și deosebește-l pe ucigaș de cel atacat prin uneltiri, și blestemele tale să cadă asupra capului celui vinovat! Asupra celui care avea de gînd să-și ucidă fratele, să cadă urgia zeilor părintești. În schimb cel care era cît pe-aci să piară prin nelegiuirea fratelui său, să găsească ocrotire la milostirea tatălui și să aibă parte de dreptate! Căci în ce alt loc să caut adăpost pentru mine, a cărui viață nu e sigură nicăieri, nici la slujbele de ispășire în cinstea oastei tale, nici la manevrele armatei, nici în casă, nici la masă, nici noaptea pusă la îndemîna muritorilor ca o binefacere a firii. Dacă mă voi duce la fratele meu cînd sînt poftit, va trebui să mor. Dacă îl voi primi pe fratele meu beat, în odaia mea, dincoace de ușă, va trebui să mor. Eu însă, ca să mă feresc de curse nici nu mă duc la el, și nici nu rămîn cu el. Dar atunci unde să mă duc? Eu, în afară de zei, tată, pe nimeni altcineva ci numai pe tine te-am cinstit. Eu nu-i am pe romani prieteni, ca să-mi caut la ei adăpost. Romanii doresc cu tot dinadinsul ca eu să pier, pentru că eu sufăr din pricina nedreptăților făcute ție, fiindcă eu sînt revoltat că ți-au fost smulse atîtea orașe, atîtea noroade, ba chiar și țărmul maritim al Thraciei. Romanii nu nădăjduiesc că Macedonia va fi a lor, cîtă vreme eu și cu tine sîntem teferi, dar dacă pe mine mă va răpune nelegiuirea fratelui meu, și pe tine, bătrînețea, în cazul că te vor lăsa să îmbătrînești, romanii știu că și regele, și Macedonia, vor fi ale lor. Dacă romanii ți-ar fi lăsat ceva în

afara Macedoniei, aş fi crezut că şi mie mi-ar fi rămas acest loc de refugiu. În schimb aş fi avut destul sprijin în Macedonia. Dar ai văzut ieri cum s-au năpustit ostaşii asupra mea? Ce le-a lipsit acestora altceva decît sabia? Numai că ceea ce le-a lipsit între timp, şi-au luat în vremea nopţii, ca invitaţi ai fratelui meu. Ce să-ţi mai vorbesc de majoritatea căpeteniilor macedonene, care şi-au pus toată nădejdea în romani, şi în ce priveşte demnitatea, şi soarta, precum şi în acela care se bucura de toată trecerea în faţa romanilor? Pe Hercules, Demetrius nu e socotit chiar mai presus de tine însuţi, regele şi tatăl lui. Căci Demetrius este acela datorită căruia senatul te-a scutit de pedeapsă şi care te ocroteşte acum împotriva armelor romane, şi care e convins că se cuvine ca bătrîneţea ta să fie îndatorată şi plecată în faţa tinereţii sale. În faţa acestuia romanii stau în picioare! Pentru acesta au fost eliberate toate oraşele din imperiul tău! Datorită acestuia, ele se bucură de pacea romanilor! Eu, tată, însă, ce nădejde, sau ce ocrotitor, în afară de tine, mai am undeva?

XI Unde crezi tu că ţintesc scrisorile trimise ţie de către T. Quinctius, în care acesta spune că tu i-ai dat sfaturi bune în ce priveşte situaţia ta, de vreme ce l-ai trimis pe Demetrius la Roma, şi te îndeamnă ca din nou să-l trimiţi acolo însoţit de mai mulţi împuterniciţi şi de fruntaşii macedonenilor? T. Quinctius este acuma autorul tuturor măsurilor. Tot el este şi învăţătorul acestuia. Pentru Quinctius, Demetrius a fost desemnat ca înlocuitor al tău, ca şi cum tu, tatăl lui, ai fi renunţat la domnie în favoarea lui. Acolo s-au plămădit dinainte toate planurile tainice. Se caută şi sprijinitori ai acestor planuri, de vreme ce Quinctius îţi porunceşte să trimiţi la dînsul mai mulţi împuterniciţi şi totodată şi pe fruntaşii macedonenilor. Cei care pleacă de aici la Roma cu suflet curat, încredinţaţi că ei îl au pe Filip rege, se întorc de acolo momiţi şi prinşi în iţele romanilor. Numai Demetrius reprezintă totul pentru romani, pe el îl numesc rege, deşi tatăl lui e încă în viaţă.

Dacă eu sînt revoltat de toate acestea şi nu numai alţii trebuie să audă numaidecît, ci şi tu însuţi, tată,

învinuirea că eu îţi rîvnesc tronul. Însă dacă învinuirea ne este atribuită fără osebire şi mie şi fratelui meu, eu n-o recunosc.

Căci eu pe cine îl alung din locul său, pentru ca eu însumi să urmez după el? Înaintea mea este numai tatăl meu, şi-i rog pe zei să trăiască cît mai mult. Dacă îi vor supravieţui, — şi doresc aceasta, dacă o merit, în măsură în care o vrea el — voi primi moştenirea tronului, dacă tata mi-o va încredinţa. În schimb, el jinduieşte după domnie, şi o jinduieşte în chip mişelnic, zorindu-se să treacă peste ordinea vîrstei, peste rînduiala firii, peste datinile macedonene, peste dreptul ginţilor. «Îi stă în cale fratele mai mare, căruia îi revine tronul, potrivit dreptului, potrivit voinţei chiar a tatălui! Deci, să fie înlăturat! Nu este el cel dintîi care va obţine domnia prin uciderea fratelui său. Tata, bătrîn, singur, şi lipsit de un alt fiu, în loc să răzbune omorîrea fiului său se va teme mai mult pentru soarta sa. Romanii se vor bucura, vor încuviinţa şi vor îndreptăţi fapta».

Aceste nădejdi, tată, sînt nesigure, însă nu sînt fără miez. Căci lucrurile stau astfel: tu nu poţi îndepărta primejdia care-mi ameninţă viaţa, pedepsindu-i pe aceia care au luat săbiile pentru a mă răpune pe mine. Însă dacă le va izbuti nelegiuirea, tu nu vei mai fi în stare să răzbuni moartea mea!“

XII După ce Perseus sfîrşi de vorbit, ochii tuturor celor care erau de faţă s-au îndreptat către Demetrius, ca şi cum acesta ar fi avut de gînd să răspundă numaidecît. Apoi însă multă vreme a domnit tăcere, deoarece toată lumea şi-a dat seama că fiind înecat de plîns, nu putea să vorbească. În cele din urmă, Demetrius fu nevoit să-şi înfrîngă durerea cînd i se porunci să vorbească. El a început astfel:

„Tată, acuzatorul meu a folosit toate mijloacele pe care le folosesc vinovaţii. Cu lacrimi prefăcute într-adins pentru pierzania celuilalt, Perseus a făcut ca lacrimile mele adevărate să nu mai fie crezute. De cînd m-am întors din Roma, urzeşte zi şi noapte nu numai uneltiri împotriva-mi cu slujitorii săi întruniţi în taină, ba chiar mă arată în văzul tuturor pe mine nu numai ca unel-

Scanned with CamScanner

titor, ci ca pe un tîlhar, şi ca pe un ucigaş. Perseus caută să te înspăimînte cu primejdia împotrivă-i, pentru ca mai degrabă tot tu să fii acela care să-l dai pierzării pe fratele său nevinovat. Spune că el nu găseşte refugiu nicăieri, la nici un neam, pentru ca la rîndu-mi nici mie să nu-mi mai rămînă vreun licăr de nădejde în faţa ta. Eu sînt înconjurat de primejdii, sînt singur şi lipsit de vreun sprijin, totuşi pe mine mă acuză de faptul că mă bucur de trecere în faţa străinilor, ceea ce mai mult îmi dăunează decît îmi este de folos. Cu cîtă meşteră ticluire a îmbinat Perseus faptul întîmplat azi-noapte, cu atacurile îndreptate pînă acum împotriva vieţii mele! Pentru ca să facă în ochii tăi suspect prin zugrăvirea întregii mele vieţi faptul despre care pe dată îţi vei da seama ce-a fost şi cum a fost. Pe faptul de azi-noapte pus de el la cale îşi întemeiază mincinoasa învinuire că eu nădăjduiesc, vreau şi urmăresc anumite planuri. Totodată Perseus a urmărit să pară că învinuirea lui n-a fost nicidecum pregătită dinainte, ci a izvorît din teama lui şi din zarva neaşteptată de azi-noapte.

S-ar fi cuvenit însă, Perseus, dacă eu eram trădător al tatălui şi tronului, dacă eu urzisem iţe cu romanii şi cu alţi duşmani ai tatălui meu, să nu aştepţi ticluirea povestei de azi-noapte, ci să-i fi destăinuit mai înainte tatii trădarea mea, dacă acea neîntemeiată învinuire era despărţită de aceasta, să dovedească mai degrabă ura ta împotrivă-mi, şi nu vinovăţia mea, şi ca atare ar fi trebuit ori s-o treci cu vederea azi, ori să o amîni pentru altă vreme, pentru ca să iasă de la sine la iveală dacă eu ţi-am întins curse ţie, sau tu mie, prin acest nou fel de ură, negreşit, fără seamăn.

Totuşi eu voi căuta să lămuresc cum voi putea ceea ce tu ai înfăţişat încurcat, şi să arăt, deşi sînt încă copleşit de această neaşteptată tulburare, cine a întins azi-noapte capcane, eu, sau tu. El vrea să zică că eu am urzit planul de a-l ucide pe el, pentru ca după suprimarea fratelui meu vîrstnic, care trebuie să capete domnia, potrivit dreptului ginţilor, potrivit datinii macedonene, şi chiar hotărîrii tale, după cum declară el, eu, fratele lui mai mic, după ce voi fi înlăturat pe cel mai mare, să urmez în locul lui.

Scanned with CamScanner

Prin urmare, ce urmăreşte Perseus în cealaltă parte a cuvîntării sale, în care declară că eu m-am dat pe lîngă romani, şi că, bizuindu-mă pe sprijinul lor, am căpătat nădejdea domniei?

Căci dacă eu eram încredinţat că romanii atîrnă atît de greu îm cumpănă, încît ei pot impune ca rege al Macedoniei pe oricare vor ei, şi dacă eu eram convins că mă bucur de o trecere atît de mare în ochii lor, atunci de ce mai era nevoie de omor? Oare ca să port diadema regală mînjită de sîngele fratelui meu? Ca să fiu blestemat şi urît chiar de aceia, în faţa cărora am cîştigat stimă, fie prin cinste adevărată, fie chiar prefăcută? Afară numai dacă tu nu crezi că T. Quinctius, de a cărui destoinicie şi sfaturi mă învinuieşti acum că sînt îndrumat, şi care trăieşte într-o dragoste fără seamăn cu fratele său, m-a sfătuit să ucid pe fratele meu.

Perseus a invocat nu numai sprijinul romanilor, ci şi părerea macedonenilor, şi învoirea aproape a tuturor zeilor nemuritori, precum şi a oamenilor, faţă de care el a crezut că nu va fi deopotrivă cu mine în luptă; tot el însă, ca şi cum aş fi mai prejos de el în toate celelalte privinţe, îmi aduce învinuirea, că eu am recurs la cea din urmă nădejde, a asasinatului. Vrei tu să se răspîndească convingerea că acela dintre noi a urzit planul de a-l suprima pe fratele său care s-a temut ca nu cumva cealălalt să pară mai vrednic de domnie?

XIII Cu toate acestea, să cercetăm cum s-a desfăşurat planul nelegiuirii, oricum ar fi fost el plăsmuit. Perseus mi-aduce învinuirea că el a fost atacat în feluríte chipuri şi a grămădit într-o singură zi toate ticluirile urzelilor. Eu am vrut să-l ucid cînd a avut loc desfăşurarea manevrelor, şi chiar a bunilor zei, în ziua slujbelor de ispăşire; apoi am vrut să-l suprim prin otravă — chipurile — cînd l-am poftit la cină, am vrut să-l dobor cu sabia, cînd am fost însoţit la petrecere de nişte prieteni încinşi cu sabia. Îţi dai seama în ce fel am ales momentele pentru a săvîrşi crima: manevrele, ospăţul, petrecerea. Ce faptă anume? Şi ce fel de zi? Ziua în care am purificat oastea, în care, după ce printre cele două

Scanned with CamScanner

părţi tăiate ale victimei, au fost duse înainte armele tuturor regilor macedonenilor, şi noi doi am trecut la dreapta şi la stînga ta, tată, urmaţi de coloana oastei macedonene! Chiar dacă eu aş fi săvîrşit mai înainte ceva pentru care se cuvenea să ispăşesc, totuşi după ce m-am purificat în urma slujbelor de ispăşire, tocmai cînd eram cu ochii aţintiţi asupra jertfei aşezate în drumul nostru. urzeam în mintea mea crima, folosirea otrăvii şi a săbiilor, pregătite pentru vremea petrecerii? Avînd mintea pîngărită de tot soiul de nelegiuiri, cu ce alte jertfe aş mai fi putut ispăşi asemenea ticăloşie? Perseus însă, orbit de patimi, le încurcă pe toate ca să stîrnească bănuieli împotriva mea. Căci dacă eu am vrut să te răpun prin otravă în vremea cinei, nimic nu ar fi fost mai puţin potrivit decît să te fac mînios prin întrecerea îndîrjită dintre noi, în urma căreia tu să refuzi, aşa cum ai făcut, invitaţia la masa noastră. Sau, după ce m-ai refuzat mînios, nu s-ar fi cuvenit oare să te împac, de vreme ce pregătisem otrava, pentru a căuta un alt prilej, decît să fi recurs aşa deodată la un alt mijloc ca să te ucid cu pumnalul, şi încă în aceeaşi zi, prefăcîndu-mă că vreau să petrec cu tine? Dacă eram încredinţat că tu de frica morţii te-ai ferit să vii la masa mea, atunci cum de nu m-am gîndit că stăpînit de aceeaşi frică te vei feri să mă primeşti la petrecerea ta?

XIV Nu e un lucru care să mă facă să roşesc, tată, dacă într-o zi de sărbătoare am băut ceva mai mult vin împreună cu tovarăşii mei. Aş dori ca şi tu să cercetezi în ce atmosferă caldă s-a desfăşurat petrecerea de ieri la mine. Poate că veselia a întrecut marginile cuvenite datorită faptului că în jocul tineresc de-a războiul, tabăra noastră a fost mai tare. Aceste necazuri, precum şi teama, ne-au risipit uşor fumurile beţiei; noi, cei acuzaţi de uneltire am fi fost toropiţi şi acum de somn, dacă n-ar fi survenit frica. Dacă eu aş fi avut de gînd să-şi iau cu asalt locuinţa ta, ca apoi să te răpun, după ce puneam mîna pe casa ta, oare m-aş mai fi oprit din băutură măcar o singură zi? Oare mi-aşi fi înfrînat ostaşii? Şi pentru ca să nu mă pot apăra şi eu singur într-un chip prea puţin convingător, însuşi prea bunul şi

Scanned with CamScanner

atît de bănuitorul meu frate spune: «Nu știu nimic altceva, nu-l învinuiesc de nimic altceva, decît că a venit la petrecere însoțit de ai săi înarmați». Dacă te voi întreba de unde știi acest lucru, vei fi nevoit să mărturisești că, ori locuința mea a fost plină de iscoadele tale, ori că aceștia au luat pumnalele atît de fățiș, încît toată lumea să vadă aceasta. El însă pentru ca nu cumva să iasă în vileag fie că a avut iscoade mai întîi, fie că învinuirea izvorăște din ură, ți-a cerut ție să-i întrebi pe aceia pe care îi va numi el, dacă au avut asupră-le pumnale, ca și cum fapta dovedită, ar fi fost un fapt îndoielnic, după ce tu i-ai întrebat ceea ce ei înșiși mărturisesc? Căci tu poruncești să fie întrebați dacă ei s-au înarmat cu pumnal pentru a te ucide pe tine, din îndemnul și cu știința mea. Căci tu aceasta vrei să iasă în vileag, în ceea ce declară ei și în ceea ce au făcut fățiș. Dar ei spun că și-au luat pumnalele pentru a se apăra pe ei. Dînșii însă vor da lămuriri asupra faptei lor, dacă au făcut bine, sau cu un dedesubt. Însă în povestea asta nu amesteca persoana mea, care n-are nici o legătură cu acel fapt, sau lămurește acum dacă noi am avut de gînd să te atacăm fățiș, sau pe furiș. Dacă, fățiș, pentru ce n-am fost toți înarmați cu pumnale? De ce n-au avut pumnale decît numai cei care l-au bătut pe iscoada ta? Iar dacă a fost într-ascuns, de la cine a pornit această urzeală? După terminarea ospățului, și după ce aș fi plecat de la petrecere, ar mai fi rămas patru pe loc, care să te atace pe tine cînd erai scufundat în somn, cum de n-ar fi știut aceasta nici ceilalți, nici oamenii mei, care erau cei mai bănuiți dintre toți, deoarece cu puțin înainte se certaseră între ei? Și apoi cum ar fi putut să scape, după asasinarea ta? Și cum a putut fi asaltată și cucerită locuința ta cu patru pumnale?

XV Lăsînd deoparte această poveste întîmplată noaptea, de ce nu revii la faptul care te mistuie, ros de pizmă? «De ce, Demetrius, — gîndești tu, — pretutindeni se vorbește numai de domnia ta? Pentru ce tu pari unora mai vrednic ca mine în ce privește moștenirea situației părintești? Pentru ce faci să fie îndoielnică

Scanned with CamScanner

nădejdea mea, care ar fi sigură dacă tu n-ai trăi?» Acestea sînt simţămintele şi gîndurile lui Perseus, deşi nu le exprimă; aceste simţăminte mi-l fac vrăjmaş mie, acestea mi-l fac acuzatorul meu. Aceste simţăminte îţi umplu casa ta, şi fac să mişune în regatul tău atîtea învinuiri şi bănuieli. După cum nu s-ar fi cuvenit ca eu să nădăjduiesc acum la tron, sau să stau vreodată la îndoială în privinţa lui, tată, deoarece sînt mai mic ca el, şi pentru că vrerea ta e ca eu să mă dau înapoi în faţa fratelui meu mai mare, la fel nu s-ar fi cuvenit şi nici nu se cuvine să săvîrşesc acest fapt, ca să apar în faţa tuturor nevrednic de tine, tatăl meu, şi nedemn în faţa tuturor. Într-adevăr cu cusururile mele, aş fi un ticălos dacă n-aş da înapoi oricum în faţa drepturilor legitime prin simţul măsurii.

Apoi îmi arunci în faţă învinuirea că sînt prieten cu romanii şi răstălmăceşti că este o vină ceea ce constituie o cinste. Nu eu am cerut să fiu zălog la romani şi nici să fiu trimis ca sol la Roma. Iar cînd am fost trimis de tine la ei, n-am refuzat să mă duc. În amîndouă împrejurările, aşa fel m-am purtat încît să nu te fac de ruşine, nici pe tine, nici regatul tău, nici neamul macedonean. Aşadar, tu mi-ai fost, tată, temeiul prieteniei mele cu romanii. Cîtă vreme va domni pacea între tine şi romani, le voi fi şi eu devotat, va dăinui şi trecerea mea în faţa lor: dacă va izbucni războiul, eu aşa cum n-am putut fi, ca ostatic, folositor tatălui, la fel voi fi, ca împuternicit al lui, cel mai înverşunat vrăjmaş. Nici azi nu cer să trag vreun folos de pe urma trecerii mele în faţa romanilor, după cum la fel mă rog să nu-mi pricinuiască vreun neajuns. Trecerea asta n-am început s-o dobîndesc nici în război şi n-aş dori să mi-o dobîndesc nici pentru vreun război, ci pentru că am fost zălog în scopul păcii, şi am fost trimis ca sol pentru a păstra pacea. Amîndouă împrejurările să nu-mi fie preţuite nici pentru mărirea mea, însă nici socotite ca nelegiuiri ale mele! Dacă eu, tată, am săvîrşit vreo ticăloşie faţă de tine, dacă am săvîrşit vreo nelegiuire faţă de fratele meu, te rog să crezi că nu mă dau înapoi din faţa nici unei osînde. Însă dacă sînt nevinovat, te rog, în schimb,

Scanned with CamScanner

să nu mă laşi mistuit de focul urii, cînd nu mi se poate găsi nici o vină. Nu e azi prima oară cînd îmi aduce învinuiri fratele meu, însă astăzi pentru întîia dată mă acuză faţiş, fără nici o vină din partea mea faţă de el. Dacă tatăl meu s-ar mînia împotrivă-mi, ar fi trebuit ca tu, fratele meu mai mare, să mijloceşti cu rugăminţi pentru mine, fratele tău mai mic, intervenind în faţa lui, căci s-ar fi cuvenit ca tu să capeţi iertare pentru tinereţea mea necoaptă, ca tu să capeţi iertare pentru greşeala mea. În schimb, de unde se cădea să capăt sprijin, de acolo îmi vine pieirea. Am fost ridicat pe sus după ospăţ şi petrecere cînd de-abia aţipisem aproape pe jumătate adormit pentru a apărea în faţa judecăţii ca ucigaş. Fără apărători, fără patroni ocrotitori, sînt silit eu însumi să mă apăr vorbind pentru mine. Dacă ar fi trebuit să vorbesc pentru altul, aş fi cerut răgaz pentru a chibzui şi alcătui cuvîntarea. Căci în afară de faima de orator ce altceva mi-aş fi pus în cumpănă? Neştiind de ce am fost chemat aici, te-am auzit pe tine spunîndu-mi mîniat să mă apăr, iar pe fratele meu aducîndu-mi acuzaţii. El a rostit împotriva mea o cuvîntare pregătită înainte, şi la care a chibzuit multă vreme, în schimb eu am avut la îndemînă numai timpul cît au durat învinuirile, cînd am putut afla despre ce e vorba. Ce aveam de făcut în aceste cîteva momente? Să-i dau ascultare celui care mă învinuia, sau să mă gîndesc cum să mă apăr? Înmărmurit de această năpastă neaşteptată şi negîndită, de-abia m-am dumirit asupra învinuirilor aruncate în faţă, necum să-mi dau bine seama cum să mă apăr. Ce nădejde aş mai putea avea, dacă nu l-aş avea pe însuşi tatăl meu judecător? Chiar dacă în faţa tatălui meu mă bucur de mai puţină dragoste decît fratele meu mai mare, totuşi situaţia mea de faţă ca acuzat cere ca să aibă milă de mine. Întradevăr, eu te rog, tată, să mă păstrezi pentru mine şi pentru tine, în schimb Perseus îţi cere ca să mă ucizi, pentru a scăpa el de orice grijă din partea mea. Dar după ce îi vei încredinţa lui domnia, ce măsuri socoţi că va lua împotriva mea, el care de pe acum crede de cuviinţă că trebuie să verse sîngele meu, pentru liniştea lui?“

Scanned with CamScanner

XVI O dată cu rostirea acestor cuvinte, lacrimile i-au înecat deodată și răsuflarea, și glasul lui Demetrius.

Filip, după îndepărtarea feciorilor săi, a avut o scurtă convorbire cu prietenii săi, declarînd că el nu va da o sentință în urma unor vorbe și discuții rostite vreme de o oră, ci după ce va cerceta viața amîndurora, deprinderile lor, observîndu-le și vorbele și faptele, atît în împrejurările de seamă, cît și în cele lipsite de însemnătate, pentru ca să iasă în vileag pentru toată lumea că Demetrius a izbutit să spulbere învinuirile faptelor întîmplate noaptea trecută, dar că totuși îi dă de bănuit prea marea trecere de care se bucură el în fața romanilor.

În chipul acesta, chiar de pe vremea cînd Filip era în viață s-a aruncat sămînța războiului macedonic, pe care romanii aveau să-l poarte în primul rînd cu Perseus.

Amîndoi consulii plecară în Liguria, care pe atunci era singura provincie consulară. Și pentru că ei au izbutit în operațiile desfășurate acolo, s-au decretat rugăciuni publice de mulțumire, vreme de o zi întreagă.

Cam 2 000 de liguri au venit pînă la hotarele cele mai îndepărtate[12] ale provinciei Gallia, unde Marcellus își avea castrul, cerîndu-i ca să le primească supunerea.

Marcellus, după ce le-a cerut ligurilor să-l aștepte în același loc, a cerut sfatul senatului printr-o dare de seamă. Senatul dădu dispoziții praetorului Ogulnius să trimită un ordin scris lui Marcellus că în această privință sînt mai îndreptățiți decît dînsul să hotărască consulii care au această provincie, și nu senatul, măsurile dictate de interesele republicii — totuși și în această situație găsește de cuviință că Marcellus nu trebuie să-i primească pe liguri decît în urma supunerii lor. Senatul este de părere după ce le va ridica armele ca împuterniciții să fie trimiși la consuli.

În aceeași vreme, praetorul P. Manlius ajunse în Hispania Ulterior, pe care o primise ca provincie și în praetura lui dinainte, iar praetorul Q. Fulvius Flaccus ajunse în Hispania Citerior unde luă în primire armata lui A. Terentius, căci Hispania Ulterior, în urma încetării din viață a proconsulului P. Sempronius, rămăsese fără comandă.

Scanned with CamScanner

Celtiberii l-au atacat pe Fulvius Flaccus, pe cînd asalta oraşul hispan cu numele de Vthicna[13]. Acolo s-au dat cîteva lupte crîncene, fiind doborîţi şi răniţi numeroşi ostaşi romani. În cele din urmă, celtiberii, înfrînţi de sforţările neîntrerupte ale lui Fulvius, care n-a putut fi clintit de la împresurare de nici o putere, istoviţi din pricina luptelor fără sorţi de izbîndă pentru ei, s-au îndepărtat de acolo. După alungarea trupelor hispane sărite în ajutor, oraşul Urbicus a fost cucerit şi jefuit în răstimp de cîteva zile; praetorul a lăsat pe seama ostaşilor toate prăzile. Fulvius, după cucerirea acestui oraş, şi P. Manlius, după ce a concentrat într-un singur loc toate trupele care fuseseră împrăştiate, au condus armatele în tabăra de iarnă, fără să mai fi desfăşurat vreo altă operaţiune demnă de amintit.

Acestea au fost evenimentele întîmplate în Hispania în acea vară. Terentius, care a părăsit acea provincie, a fost sărbătorit la intrarea în Roma prin ovaţii. El a adus cu sine 9 320 de libre de argint, 82 de libre de aur, precum şi coroane de aur în greutate de 67 de libre.

XVII În acelaşi an[14] romanii au avut rolul de arbitri în neînţelegerea dintre poporul carthaginez şi regele Masinissa în legătură cu un ţinut; Gala, tatăl lui Masinissa luase acest ţinut de la carthaginezi. Syphax îl alungase de acolo pe Gala, apoi dăduse pămîntul în dar carthaginezilor în cinstea socrului său Hasdrubal; Masinissa însă îi izgonise pe carthaginezi în acel an de acolo. Procesul s-a desfăşurat în faţa romanilor cu dezlănţuiri de patimi nu mai mici decît au arătat pe frontul de luptă[15]. Carthaginezii revendicau acest teritoriu motivînd că aparţine mai întîi strămoşilor lor, şi că apoi ajunsese din nou în stăpînirea lor datorită lui Syphax. Masinissa susţinea că el a primit acest ţinut ca moştenire de la tatăl său, că îl stăpîneşte potrivit dreptului ginţilor, că „prin urmare, temeiul său este mai puternic, şi că stăpînirea ţinutului e mai îndreptăţită. În acest arbitraj el nu se teme de nimic altceva decît ca nu cumva să-i dăuneze tema romanilor dacă se feresc să nu pară că au favorizat pe un rege aliat şi prieten, împotriva unor duşmani comuni[16]. Împuterniciţii n-au făcut nici o schimbare în ce priveşte

Scanned with CamScanner

dreptul de stăpînire şi au lăsat pe seama senatului roman rezolvarea întregii situaţii.

În Liguria nu s-a mai petrecut nimic după aceea. Ligurii, se retrăseseră mai întîi în păduri neumblate, apoi, după trimiterea războinicilor la vatră, s-au împrăştiat pretutindeni prin sate şi prin redute. Şi consulii au vrut să-şi trimită la rîndu-le oastea la vatră, şi de aceea au consultat senatul în această privinţă. Acesta a hotărît ca unul dintre consuli, după trimiterea la vatră a ostaşilor, să vină la Roma pentru a prezida alegerile viitorilor magistraţi, iar celălalt să ierneze cu legiunile sale în ţinutul Pisei[17]. Umblau zvonurile că gallii transalpini îşi înarmează tineretul şi nu se ştie către care regiune a Italiei vor năvăli. Astfel consulii s-au înţeles între ei ca Cn. Baebius să plece la alegeri, deoarece fratele său, M. Baebius, candida la consulat.

XVIII Şi s-au ţinut comitiile pentru desemnarea consulilor; au fost aleşi P. Cornelius Lentulus[18] şi M. Baebius Tamphilus. Apoi au fost desemnaţi praetori cei doi fraţi Fabius, Q. Fabius Maximus şi Q. Fabius Buteo, Ti. Claudius Nero, Q. Petilius Spurinus, M. Pinarius Rusca, L. Duronius.

După intrarea acestora în funcţie se traseră la sorţi provinciile, care au căzut astfel: Liguria — consulilor, praetura urbană — lui Q. Petilius, cea peregrină — lui Q. Fabius Maximus, Gallia — lui Q. Fabius Buteo, Sicilia — lui Ti. Claudius Nero, Sardinia — lui M. Pinarius, Apulia — lui L. Duronius; i s-a mai adăugat acestuia din urmă şi Histria, deoarece tarentinii şi brundisinii au dat de veste că ţinuturile maritime sînt cutreierate de vase de piraţi care le prădă. La fel şi massilienii[19] se plîngeau de pirateriile vaselor ligurilor. Atunci se decretă înrolarea de oşti pentru consuli, patru legiuni cu efective de cîte 5 200 de pedestraşi romani şi cîte 300 de călăreţi, şi 15 000 de aliaţi şi cu nume latin, precum şi 800 de călăreţi.

În Hispanii, vechilor praetori li s-au prelungit comanda, împreună cu oştile pe care le aveau, iar pentru completare, 3 000 de cetăţeni romani, 200 de călăreţi, şi 6 000 de pedestraşi aliaţi cu nume latin şi 300 de călăreţi.

Scanned with CamScanner

Nu s-a trecut cu vederea nici flota. Consulii primiră poruncă să numească duumviri navali[20] în acest scop; aceştia, după ce vor lansa în larg şi o flotă de 20 de vase, să le echipeze cu marinari aliaţi din rîndurile cetăţenilor romani, care fuseseră înainte sclavi, iar comandanţii navelor să fie numiţi dintre cetăţenii romani de obîrşie liberă. Fiecare duumvir a primit însărcinarea de a asigura apărarea coastei maritime cu cîte 10 vase, aşa fel încît promontoriul Minervei[21] să se găsească în centru, unul să supravegheze partea dreaptă pînă la Massilia, iar celălalt, cea stîngă pînă la Barium[22].

XIX În acel an s-au văzut la Roma şi s-au adus la cunoştinţă dinafară numeroase semne cumplite: „În piaţa Vulcanus[23] şi Concordiei a plouat cu sînge. Şi pontificii au dat de veste că lăncile zeului Marte s-au mişcat, şi că la Lanuvium, din statuia Junonii Sospita au curs lacrimi".

Bîntuia ciuma la sate, în pieţe, în tîrguri şi în Roma, cu atîta furie, încît pompele funebre[24] nu mai pridideau cu înmormîntările. Senatul, îngrijorat de asemenea semne şi urgii, a decretat ca şi consulii să aducă jertfe de vite mari tuturor zeilor cărora găsesc ei de cuviinţă, iar preoţii decemviri să consulte cărţile sibylline. În urma dispoziţiei acestora s-a hotărît oficierea de rugăciuni publice la toate sanctuarele din Roma vreme de o zi. Din îndemnul aceloraşi şi senatul a hotărît şi consulii au dat un edict prin care se aducea la cunoştinţă că se vor oficia ceremonii şi slujbe publice în toată Italia vreme de trei zile. Cu atîta furie a bîntuit molima încît, atunci cînd, datorită trădării corsicanilor[25], a izbucnit în Sardinia războiul aţîţat de ilieni, deşi senatul hotărîse să se recruteze 8 000 de pedestraşi din rîndurile aliaţilor cu nume latin, şi 300 de călăreţi, pe care praetorul M. Pinarius să-i treacă cu sine în Sardinia, consulii au adus la cunoştinţă că un număr atît de mare de oameni s-au stins din viaţă, şi atît de mulţi bolnavi sînt pretutindeni, încît nu pot înrola un număr atît de mare de trupe. Atunci praetorul a primit poruncă să ia efectivele de ostaşi care-i lipseau, de la proconsulul Cn. Baebius care ierna la Pisa şi să treacă de acolo în Sardinia.

Scanned with CamScanner

Praetorul L. Duronius, căruia îi căzuse la sorţi provincia Apulia a primit pe deasupra şi însărcinarea anchetării bachanalelor; în legătură cu acestea se mai iviseră nişte rămăşiţe întocmai ca nişte seminţe răsădite de pe urma urgiei din cursul anului trecut. Praetorul L. Pupius începuse numai aceste anchete, fără însă să le ducă la bun sfîrşit. Senatul i-a ordonat noului praetor să stîrpească din rădăcină aceste rămăşiţe ca să nu se întindă din nou mai departe. La rîndu-le, consulii, cu încuviinţarea senatului, au propus poporului o lege[26] împotriva corupţiei electorale.

XX Apoi[27] fură introduse în senat soliile, mai întîi a regelui Eumenes, a lui Ariarathes[28] din Cappadocia, şi a lui Pharnaces din Pont. Nu li s-a dat un alt răspuns decît că senatul va trimite împuterniciţi care să afle pentru ce nu se înţeleg, şi ca să ia hotărîri.

Au fost introduse soliile lacedemonienilor[29] surghiuniţi, precum şi ai acheilor. Exilaţilor li s-au dat nădejdi că senatul va scrie acheilor ca să-i lase să se înapoieze la vetrele lor, acheii au expus situaţia în legătură cu supunerea messenienilor şi cu înfăptuirea ordinii acolo, fapt care a fost încuviinţat de senat. Şi din partea regelui Filip, al macedonenilor, s-au înfăţişat doi împuterniciţi, Philocles şi Apelles, fără să adreseze senatului vreo cerere. Aceştia însă fuseseră trimişi mai mult să iscodească şi să cerceteze învinuirile de care Perseus îl acuzase pe Demetrius, dacă el avusese întrevederi cu romanii şi mai ales cu T. Quinctius, pentru a obţine tronul Macedoniei, împotriva fratelui său, Perseus. Regele Filip îi trimisese pe aceştia în calitate de arbitri, care nu înclinau de partea nici uneia dintre cele două tabere. Numai că cei doi erau copărtaşi ai lui Perseus şi uneltele acestuia în ticăloşia urzită împotriva fratelui său.

Demetrius nu ştia nimic altceva în afară de planul criminal al fratelui său, care se dezvăluise de curînd; totuşi nu avea mare nădejde, ba chiar n-avea de loc că-şi va putea împăca tatăl. Apoi din zi în zi se încredea mai puţin în simţămintele tatălui său, cîtă vreme îşi dădea seama că urechile lui sînt aplecate numai către şoaptele lui Perseus. De aceea, avînd mereu aţintite pri-

Scanned with CamScanner

virile numai către vorbele şi faptele sale, pentru a nu mări şi mai mult bănuielile lui Filip, se ferea îndeosebi să pomenească cîtuşi de puţin de romani şi să aibă întîlniri cu ei, încît nu voia nici măcar să i se trimită vreo scrisoare din partea romanilor, deoarece îşi dădea seama că mai ales prin acest soi de învinuiri ar stîrni şi mai mult înverşunarea tatălui său.

XXI Pentru ca ostaşii să nu-şi piardă însuşirile războinice din pricina inactivităţii, şi totodată pentru a înlătura orice bănuială că el se preocupă de războiul cu romanii, Filip, după strîngerea oastei la Stobi în Paeonia, se îndreptă către Maedica. Îl cuprinsese dorinţa să urce pe creasta munţilor Haemus[30], deoarece se răspîndise credinţa că de acolo pot fi zărite în acelaşi timp marea Adriatică, fluviul Histru şi Alpii; toate acestea trecute prin faţa ochilor săi vor constitui un impuls puternic în planul războiului[31] cu romanii. El a cercetat apoi pe cunoscătorii ţinutului aceluia în privinţa urcuşului munţilor Haemus; toţi au răspuns că pe acolo nu există nici un drum pentru armată, ci doar o singură cale şi aceea foarte greu de străbătut şi numai pentru puţini oameni, şi aceia uşor înarmaţi. Ca să-l momească cu vorbe prieteneşti pe fiul său mai mic, pe care hotărîse să nu-l ia cu sine, Filip îl întrebă mai întîi dacă în faţa unui drum atît de greu, trebuie să stăruie pînă la capăt în ceea ce a început, sau să renunţe; dacă îşi continuă totuşi drumul, el nu poate uita sfaturile lui Antigonus[32], care în împrejurări asemănătoare, cînd a fost lovit de o grozavă furtună, a recomandat fiilor săi, care se găseau împreună cu dînsul pe acelaşi vas, să-şi aducă aminte şi ei înşişi şi să transmită urmaşilor lor că în situaţii grele nimeni nu trebuie să-şi primejduiască viaţa în acelaşi timp cu întregul său neam. De aceea, aducîndu-şi aminte de povaţa aceluia, el nu va lăsa pe seama zarului pe amîndoi feciorii deodată în această încercare; şi pentru că el îl ia cu sine pe fiul său mai mare, pe dînsul îl va trimite înapoi în Macedonia pentru a-i fi stîlp nădejdii şi sprijin tronului.

Lui Demetrius nu-i scăpă din vedere că el este îndepărtat, pentru a nu lua parte la sfat; pentru ca Filip

avînd sub ochii săi acele regiuni, să se consfătuiască cu ai săi şi să-i întrebe pe unde duce drumul cel mai scurt către Marea Adriatică şi către Italia, şi care va fi tactica întrebuinţată în acest război. Demetrius trebuia nu numai să asculte de tatăl său, ci să încuviinţeze totul, pentru ca să nu trezească bănuiala că ascultă de nevoie. Totuşi pentru ca drumul către Macedonia să-i fie sigur, Didas, unul dintre curtenii regelui, care era în fruntea provinciei Paeonia, a primit poruncă să-l însoţească[33] pe Demetrius împreună cu o mică escortă. Ca pe cei mai mulţi dintre prietenii tatălui său, Perseus îl atrăsese şi pe acesta în rîndurile conspiratorilor împotriva fratelui său, de cînd începuse să nu mai fie nici o îndoială pentru nimeni căruia dintre cei doi fraţi era înclinat Filip să-i lase moştenirea tronului său. În împrejurarea de faţă, Perseus îi dădu însărcinarea lui Didas să se strecoare prin tot felul de momeli, făcîndu-i lui Demetrius cele mai mari servicii cu putinţă pentru a-i putea descoperi toate tainele, şi iscodi cele mai ascunse simţăminte.

Astfel, Demetrius, însoţit de o asemenea escortă, era pîndit de primejdie mai mare decît dacă ar fi plecat singur.

XXII Filip, străbătînd mai întîi Maedica[34], apoi deşerturile situate între Maedica şi Haemus, după şapte zile de mers ajunse la poalele munţilor. Zăbovind acolo trei zile pentru a-şi alege trupele pe care să le ia cu sine, după trei zile purcese iar la drum. La început, macedonenii s-au trudit destul de puţin pe dealurile mai mici. Însă cu cît înaintau către înălţimi[35], ajungeau din ce în ce mai mult pe locuri împădurite, cele mai multe fiind neumblate de picior de om. Apoi ajunseră la un drum atît de întunecos, încît de-abia se vedea cerul din pricina copacilor atît de deşi, căci îşi împreunaseră laolaltă ramurile. Însă cînd începură să se apropie de creste, fapt arareori întîmplat pentru astfel de înălţimi, totul în jur era atît de învăluit de negură, încît înaintarea era îngreuiată, de parcă ar fi fost un marş de noapte. În cele din urmă s-a ajuns, după trei zile, pe creastă. Cînd au coborît de acolo, ei n-au dezminţit versiunea răspîndită prin popor; eu cred însă că s-au temut să nu fie luaţi în rîs pentru această călătorie zadarnică, şi că ei n-au putut

zări dintr-un singur punct mări şi munţi şi fluvii atît de îndepărtate unele de altele. Toţi au fost istoviţi din pricina greutăţii acestui drum şi în primul rînd regele, care era mai împovărat de vîrstă. După ce Filip aduse jertfe pe două altare închinate lui Jupiter, de unde urcuşul durase trei zile, coborîtul, în schimb, s-a făcut în două zile, deoarece Filip pătimea mai mult ca de orice de frigul din timpul nopţii, care la începutul caniculei e la fel de ascuţit ca şi în vreme de iarnă. Filip, necăjit de greutăţile întîmpinate, şi revenind în tabără în decursul acelor zile, n-a găsit acolo o situaţie mai bună, deoarece domnea cea mai crîncenă lipsă, ca într-o regiune pe care o închideau nişte deşerturi din toate părţile. De aceea, zăbovind numai o zi, pentru a se odihni si pentru a se reface ostaşii pe care îi avusese cu sine, trecu într-un marş aidoma unei fugi în ţinutul dentheleţilor. Deşi aceştia erau aliaţii lui Filip, totuşi, din pricina lipsurilor, macedonenii au pustiit acest ţinut, ca şi cum ar fi fost teritoriul duşmanilor. Căci Filip prăda pretutindeni, mai întîi casele de ţară, apoi vreo cîteva sate, nu fără să i se roşească obrajii de ruşine, deoarece el auzea glasurile aliaţilor adresînd zadarnic rugăciuni zeilor aliaţilor şi implorînd numele său. După ridicarea cerealelor, Filip se întoarse în Maedica, încercînd să asalteze un oraş cu numele de Petra[36]. El însuşi şi-a aşezat tabăra în cîmpia din preajma oraşului, şi-l trimise pe fiul său, Perseus, cu un mic pîlc de ostaşi ca să atace oraşul din locurile mai înalte. Locuitorii oraşului dînd ostatici, s-au predat deocamdată lui Filip, deoarece erau pîndiţi din toate părţile de primejdii; aceiaşi locuitori însă, după ce oastea macedoneană s-a retras de acolo, uitară de ostatici, căci după ce părăsiră oraşul, se refugiară în locuri întărite şi în munţi.

Filip, după ce şi-a istovit ostaşii prin tot felul de sforţări, fără nici un rezultat, şi după ce i-au sporit şi mai mult bănuielile împotriva fiului său, datorită vicleniei praefectului Didas, s-a înapoiat în Macedonia.

XXIII Acest însoţitor trimis cu Demetrius, aşa cum s-a spus mai sus, în vreme ce căuta să-l prindă în mreje pe tînărul naiv şi neprevăzător, şi care, pe bună

dreptate, era supărat, încuviinţîndu-i atitudinea, şi aţîţîndu-l şi el la rîndu-i, ba chiar oferindu-şi sprijinul său în orice privinţă, după ce i-a cîştigat încrederea, a izbutit să-i descopere tainele. Într-adevăr, Demetrius plănuia să fugă la romani. Lui Demetrius i se părea că guvernatorul Paeoniei s-a ivit prin milostivirea zeilor ca să-i sprijine planul, mijindu-i astfel nădejdea să se poată strecura în siguranţă prin provincia acestuia. Numaidecît acest plan este transmis şi fratelui său, şi, din îndemnul acestuia, este denunţat tatălui lor. Mai întîi, lui Filip i s-a adus la cunoştinţă situaţia printr-o scrisoare, cînd împresura Petra. Acesta aruncă în lanţuri pe Herodorus — cel mai de seamă dintre prietenii lui Demetrius — şi porunci ca Demetrius să fie cu dibăcie supravegheat, fără ca el să bage de seamă.

Această întîmplare, pe lîngă toate celelalte nemulţumiri, i-au amărît întoarcerea regelui în Macedonia. El era zdruncinat şi de învinuirile aduse de data aceasta la cunoştinţă în privinţa lui Demetrius. Filip era totuşi de părere să fie aşteptaţi cei pe care îi trimiseseră la Roma, pentru a cerceta totul. Neliniştit din pricina acestor griji, după ce au trecut cîteva luni de atunci, în cele din urmă, împuterniciţii au sosit ca să dea de ştire de la Roma cele ce fuseseră deja dinainte urzite în Macedonia. Aceştia i-au înaintat regelui, în afară de relatarea celorlalte nelegiuite ticluiri, şi o scrisoare mincinoasă semnată şi pecetluită cu un fals sigiliu al lui T. Quinctius. Scrisoarea cuprindea rugămintea făcută de Quinctius lui Filip de a-l ierta pe Demetrius, dacă cumva jinduind după tron, a greşit. Acesta nu va întreprinde nimic împotriva vreunuia dintre ai săi, şi nu e el acela care să poată fi privit ca un om de la care va porni vreun plan ticălos; adresîndu-i această scrisoare a făcut să se acorde toată încrederea acuzaţiilor aduse de Perseus. De aceea Herodorus fu pus numaidecît la cazne grele şi după îndelungată vreme se stinse în toiul torturilor, fără să mărturisească ceva despre cineva.

XXIV Perseus din nou îi aduse învinuiri lui Demetrius în faţa tatălui său. El era acuzat şi de pregătirea fugii sale în Paeonia, şi de faptul că au fost cumpăraţi vreo

cîţiva inşi care să-l însoţească pe drum. Mai mult ca orice îl apăsa pe Demetrius scrisoarea, ticluită mincinos, a lui T. Quinctius. Totuşi nu s-a dat asupra lui o sentinţă făţişă prea severă, dîndu-se instrucţiuni ca Demetrius să fie răpus mai degrabă în chip viclean, însă aceasta nu din grija pentru el, ci ca nu cumva pedepsirea lui Demetrius să-i dezvăluie planurile sale împotriva romanilor. Deoarece Filip plecă din Thessalonic la Demetrias, îl trimise pe Demetrius la Astraeum[37] din Paeonia, împreună cu acelaşi însoţitor, Didas, iar pe Perseus la Amphipolis, pentru a lua în primire ostaticii thracilor. Se spune că la plecare, Filip i-a dat lui Didas însărcinarea de a-l ucide pe fiul său. Didas a săvîrşit un sacrificiu sau s-a prefăcut numai că la săvîrşit. Pentru această ceremonie a venit şi Demetrius[38] din Astraeum la Heraclea, ca invitat. Se spune că la ospăţul de seară Didas i-a dat lui Demetrius otravă. Acesta, după ce a băut toată cupa, şi-a dat numaidecît seama că a fost otrăvit; apucîndu-l imediat durerile a părăsit ospăţul şi s-a retras în iatacul său, unde, zvîrcolindu-se în chinuri, îşi acuza tatăl de cruzime, fratele de fărădelege şi pe Didas de crimă. Au fost introduşi apoi în odaia lui Tyrsis din Stubera şi Alexander din Boroea, care, trîntind nişte scoarţe deasupra capului şi grumazului, l-au înăbuşit. Nevinovatul tînăr a fost omorît în chipul acesta, fiindcă duşmanii nu se mulţumiseră să folosească un singur mijloc de ucidere.

XXV În vreme[39] ce se petrec acestea în Macedonia, L. Aemilius Paullus, căruia i se prelungise comanda după expirarea consulatului, îşi conduse la începutul primăverii oastea în ţinutul ligurilor ingauni. Îndată după ce-şi aşeză castrul în ţinutul vrăjmaşilor, s-au înfăţişat la el solii acestora, care, sub pretext că cer pacea, vroiau, în fapt să-l iscodească. Paullus le declară că va încheia cu ei pace, numai dacă se vor supune. Aceia nu s-au ferit să primească condiţiile, dar au spus că au nevoie de un răgaz, pentru a-şi convinge norodul lor alcătuit din ţărani. Deoarece li s-a acordat un armistiţiu de 10 zile, ligurii au cerut apoi ca romanii să nu se ducă să-şi procure furaje şi lemne dincolo de munţii din apropierea taberei,

Scanned with CamScanner

pentru că pe acele meleaguri, ogoarele sînt lucrate. După ce au obținut aceasta, ligurii și-au strîns toată oastea chiar în spatele munților de unde îi îndepărtaseră pe dușmani și s-au năpustit deodată în uriașe puhoaie, asupra castrului roman, năvălind pe toate părțile. Au atacat cu cea mai mare străşnicie în tot cursul zilei, astfel încît romanii n-au mai avut răgazul necesar de a-și scoate afară unitățile și nici destul loc pentru a-și desfășura frontul. Grămădiți în fața porții ei își apărau castrul mai mult împotrivindu-se decît luptînd cu dușmanul. După ce vrăjmașii s-au retras pe la apusul soarelui, Paullus trimite două ștafete călări cu o scrisoare la Pisae, unde era proconsulul Cn. Baebius ca să-i vină în sprijin cît mai neîntîrziat, pentru că a fost împresurat în vremea armistițiului. Baebius însă îi predase comanda oastei sale praetorului M. Pinarius, care pleca în Sardinia, dar totodată acesta încunoștințează senatul printr-un raport că L. Aemilius este asediat de liguri, și-i scrie lui M. Claudius Marcellus, care era în fruntea provinciei celei mai apropiate de acolo, dacă găsește cu cale, să treacă armata din Gallia în Liguria, și să-l despresoare pe L. Aemilius. Acesta însă avea să fie un sprijin sosit mult prea tîrziu; căci, într-adevăr, ligurii se înapoiară a doua zi către castrul roman. Dar cu toate că Aemilius știuse că dușmanii vor veni iarăși, și cu toate că putuse să-și întocmească linia de bătaie, el își reținu totuși trupele sale între parapetele castrului, pentru a amîna dezlănțuirea bătăliei pînă în momentul cînd Baebius va putea sosi cu oastea sa de la Pisae.

XXVI La Roma, raportul lui Baebius a stîrnit o grozavă tulburare, cu atît mai mare cu cît după cîteva zile Marcellus, predînd oastea lui Fabius și sosind la Roma, le spulberă nădejdea că el ar fi în măsură să-și treacă armata sa din Gallia în Liguria, deoarece el era în război cu histrii care se împotriveau întemeierii coloniei Aquileia. Fabius a plecat acolo și nu se va putea întoarce, pentru că izbucnise războiul. Mai era totuși o singură nădejde de ajutor, măcar că și aceasta venea mai tîrziu decît o cereau împrejurările, și anume plecarea degrabă a consulilor în provinciile lor. Fiecare din senatori striga

UNIVERSITATEA DIN TIMIȘ

Scanned with CamScanner

din răsputeri să grăbească plecarea. Consulii însă declarară că ei nu vor porni decît după încheierea recrutărilor, şi că temeiul pentru care sfîrşeau ei mai tîrzui recrutările nu e nepăsarea lor, ci bîntuirea unei puternice molime. Totuşi consulii nu s-au putut împotrivi voinţei întregului senat de a ieşi din Roma în ţinută de campanie, şi de a fixa la Pisae ziua adunării ostaşilor pe care îi recrutaseră. Şi atunci li s-a încuviinţat consulilor, că oriunde vor pleca, să-şi înroleze sub drapel o oaste strînsă în grabă şi să o ia cu dînşii. Şi praetorilor Q. Petillius şi Q. Fabius li s-a dat poruncă, pe de o parte lui Petillius să recruteze două legiuni de cetăţeni romani, pentru o oaste de strînsură, şi să se străduiască să depună jurămîntul toţi oamenii mai tineri de 50 de ani, iar pe de alta lui Fabius i s-a dat însărcinarea ca să ordone aliaţilor cu nume latin să dea 15 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi. S-au numit duumviri C. Matienus şi C. Lucretius poruncindu-se lui Matienus — provincia acestuia se găsea în Golful Gallic şi îi fuseseră echipate şi vasele, — ca să-i conducă cît mai neîntîrziat flota către coasta Liguriei, pentru a-i putea fi de orice folos lui L. Aemilius şi armatei lui.

XXVII Aemilius, deoarece nu întrevedea de nicăieri nici o nădejde de ajutor, încredinţat că i-au fost captuvească a-şi încerca norocul cu propriile puteri, înainte de sosirea vrăjmaşilor, care atacau acum cu nepăsare şi lipsă de elan, îşi rîndui de aceea oastea la cele patru porţi ale castrului, pentru ca la semnalul dat să pornească la atac în acelaşi timp din toate părţile. Celor patru cohorte de trupe de aliaţi alese, le mai alătură alte două, punînd în fruntea lor pe legatul M. Valerius, şi le dădu ordin să năvălească pe poarta praetoriană. Înspre poarta principală din dreapta castrului Paullus rîndui pe hastaţii primei legiuni; unităţile de *principes* din aceeaşi legiune le aşeză în rezervă; tribunii militari M. Servilius şi L. Sulpicius au fost puşi în fruntea acestora. Legiunea a treia a fost aşezată în linie de bătaie către poarta principală din stînga. Singura schimbare făcută a fost aceea că linia întîi a fost alcătuită din *principes,* iar rezerva din *hastaţi.*

Scanned with CamScanner

Tribunii militari, Sex. Iulius Caesar şi L. Aurelius Cotta, au fost însărcinaţi cu comanda acestei legiuni. Legatul Q. Fulvius Flaccus a fost rînduit cu aripa dreaptă către poarta questoriană; după cohorte[40] şi triarii a două legiuni au primit ordin să rămînă să apere castrul. Însuşi comandantul a făcut inspecţia tuturor porţilor şi a aprins mînia războinicilor săi prin orice mijloc cu puţinţă. Pe de o parte el aduce învinuiri vrăjmaşilor pentru călcarea cuvîntului dat, care, după ce au cerut pace, după ce li s-a acordat armistiţiul, au venit să atace tabăra romană, chiar în vremea armistiţiului, în dispreţul dreptului gînţilor; pe de altă parte, el le arată, ce mare ruşine e pentru oastea romană să fie împresurată de liguri, care se aseamănă mai degrabă cu nişte tîlhari decît cu nişte duşmani adevăraţi. Oare cum veţi mai da voi ochii unul cu altul dacă veţi scăpa de aici cu sprijinul altora, şi nu datorită vitejiei voastre, nu spun cu acei ostaşi care l-au biruit pe Hannibal, care l-au înfrînt pe Filip, care l-au învins pe Antiochus, cei mai mari regi şi căpetenii de oşti ai veacului nostru, ci cu aceia care i-au nimicit pe înşişi aceşti liguri de vreo cîteva ori, fugind ca vitele şi urmăriţi prin codri necălcaţi de picior de om? Ceea ce n-ar fi îndrăznit vreodată hispanii, ceea ce n-ar fi cutezat gallii, ceea ce nu s-ar fi încumetat să facă macedonenii sau carthaginezii, a îndrăznit vrăjmaşul ligur: se apropie de parapetele castrului roman, ba chiar îl împresoară şi îl asaltează un duşman, pe care mai înainte cînd îl căutau cu ochii, abia îl descoperea ascuns şi tupilat prin păduri neumblate". Izbucniră de pretutindeni strigătele ostaşilor ca răspuns de încuviinţare a acestor cuvinte, că nu e de loc vina soldaţilor romani, cărora nimeni nu le-a dat pînă acum semnalul de a porni la atac; deci să le dea semnalul! El va înţelege şi-şi va da seama că atît romanii, cît şi ligurii sînt aceiaşi care au fost şi mai înainte.

XXVIII Ligurii aveau două tabere aşezate dincoace de munţi. În primele zile ei ieşeau rînduiţi toţi în formaţii de luptă în revărsatul zorilor; acum însă ei nu-şi mai luau armele decît numai după ce se simţeau sătui de mîncare şi băutură, şi înaintau împrăştiaţi, ca unii care erau

aproape siguri că vrăjmaşii lor nu-şi vor scoate unităţile dincolo de parapete.

Scoţînd deopotrivă strigăte pînă şi slujitorii şi bucătarii, romanii s-au năpustit deodată pe toate porţile asupra ligurilor, care veneau spre ei neorînduiţi. Pentru liguri situaţia aceasta a fost atît de neaşteptată, încît se înspăimîntară de parcă ar fi fost înconjuraţi şi prinşi în capcane. Numai cîteva clipe această ciocnire a avut înfăţişare de luptă, căci numaidecît ligurii s-au pus de-a valma pe fugă, fugarii au fost pretutindeni măcelăriţi. Paullus a dat apoi semnalul cavaleriei să-şi încalece caii şi să nu lase pe nimeni să scape; toţi duşmanii într-o fugă nebună au fost alungaţi pînă în tabăra lor, şi în urmă au fost izgoniţi şi din tabără. Peste 15 000 de liguri au fost ucişi în aceeaşi zi, iar 2 500 luaţi prizonieri. După 3 zile întreaga suflare a ligurilor ingauni s-a supus romanilor, dînd ostatici.

Au fost căutaţi cîrmacii şi marinarii care fuseseră după prădăciuni cu vasele, şi toţi au fost puşi sub pază.

Şi duumvirul C. Matienus a capturat 32 de vase cu piraţi, pe coasta Liguriei.

Au fost trimişi la Roma ca să dea de ştire şi să ducă senatului darea de seamă L. Aurelius Cotta şi C. Sulpicius Gallus, şi totodată să ceară să i se încuviinţeze lui L. Aemilius Paullus după pacificarea provinciei sale, să plece de acolo, să-şi ia cu sine ostaşii şi să-i trimită la vatră. Amîndouă aceste cereri au fost încuviinţate de senat, hotărîndu-se oficierea de rugăciuni publice de mulţumire la toate sanctuarele vreme de trei zile; s-a poruncit praetorului Petillius să-şi trimită la vatră ostaşii legiunilor urbane, iar praetorul Fabius să renunţe la recrutarea de trupe aliate şi cu nume latin; apoi ca praetorul urban să scrie consulilor că senatul găseşte de cuviinţă ca unităţile oastei strînse în grabă, recrutate din pricina răscoalei ligurilor să fie trimise la vatră cît mai curînd.

XXIX În acel an a fost întemeiată colonia Graviscae[41] în ţinutul etrusc, cucerit cîndva de la Tarquinii. Coloniştii au primit cîte 5 iugăre de pămînt; colonia a întemeiat-o comisia formată din triumvirii C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher şi C. Terentius Istra. Anul acesta a fost de

Scanned with CamScanner

pomină prin seceta şi lipsa de bucate. Se spune că n-a plouat 6 luni încheiate.

În acelaşi an, s-au găsit în ţarina scribului L. Petillius, la poalele colinei Janiculum, atunci cînd nişte plugari săpară mai adînc pămîntul, două racle de piatră lungi cam de opt picioare şi late de patru, avînd capacele pecetluite cu plumb. Pe amîndouă raclele erau inscripţii cu litere latineşti şi greceşti, care arătau că într-o raclă este înmormîntat Numa Pompilius, fiul lui Pompo, şi că în cealaltă se află cărţile lui. După ce stăpînul ţarinei, povăţuit de nişte prieteni, a deschis raclele, cea care avusese săpat pe ea titularea regelui îngropat a fost găsită fără nici o urmă de trup omenesc, sau de altceva, totul fiind măcinat de rugina atîtor ani. În cealaltă raclă erau două pachete înfăşurate şi unse cu smoală, care aveau cîte şapte cărţi nu numai întregi, da şi păstrate atît de perfect, arătînd ca noi, de parcă ieri ar fi fost aşezate acolo. Şapte cărţi tratau în latineşte despre dreptul pontifical[42], iar celelalte şapte în greceşte, despre învăţătura filozofiei, atît cît exista în acea epocă. Valerius Antias adăugă că aceste învăţături aparţineau pithagorienilor[43], după zvonurile răspîndite potrivit cărora se credea că Numa a fost ucenicul lui Pythagoras[44], adevăr aşa fel ticluit ca să i se poată da crezămînt.

Cărţile acestea au fost citite mai întîi de prietenii scribului[45] care fuseseră de faţă la acea întîmplare; pe urmă, pentru că le citiseră mai mulţi şi cuprinsul lor a ajuns cunoscut, praetorul urban Q. Petillius, dornic şi el să le citească, luă acele cărţi de la L. Petillius; praetorul era prieten cu L. Petillius, deoarece în timpul quaesturii sale îl alesese în decuria scribilor. După ce a citit capitolele cele mai importante, şi a băgat de seamă că e vroba, în mare parte, despre idei care contribuiau la destrămarea religiei, i-a spus lui L. Petillius că „el va arunca acele cărţi pe foc; însă înainte de a face aceasta, îi îngăduie să încerce, dacă crede că are dreptul sau interesul, să le revendice, prietenia dintre ei nu va fi ştirbită".

Scribul atunci s-a dus la tribunii plebei, care la rîndu-le au adus la cunoştinţa senatului toată situaţia. Praetorul spuse că el e gata să jure că acele cărţi nu trebuie

Scanned with CamScanner

citite şi nici păstrate. Senatul a hotărît, socotind suficientă făgăduinţa praetorului, ca aceste cărţi să fie arse în comiţii cît mai curînd; de asemenea, că trebuie să se plătească stăpînului ţarinei o sumă de bani, cît crede de cuviinţă praetorul şi majoritatea tribunilor plebei. Scribul însă n-a primit aceasta. Cărţile au fost arse în văzul poporului, făcîndu-se un foc în comiţii de cei însărcinaţi cu sacrificiile.

XXX În acea vară[46] a izbucnit un mare război în Hispania Citerior. Celtiberii pregătiseră ca la 35 000 de oameni, cum nu mai fuseseră aproape niciodată înainte. Q. Fulvius Flaccus primise comanda acelei provincii. Deoarece el auzise că celtiberii îşi înarmează tineretul, adunase şi el forţe de la aliaţi, cît putuse de multe, totuşi nu era de loc numericeşte deopotrivă cu duşmanul[47]. La începutul primăverii el îşi conduse oastea în Carpetania[48] si-şi aşează castrul lîngă oraşul Aebura[49], lăsînd o neînsemnată garnizoană în oraş. După cîteva zile, celtiberii îşi întocmiră tabăra cam la 2 000 de paşi de acolo, la poalele unei costişe. Cînd praetorul simţi unde se găsesc duşmanii, îl trimise pe fratele său, M. Fulvius, cu două escadroane de călăreţi[50] aliaţi, pentru a face o recunoaştere către tabăra vrăjmaşilor, poruncindu-i să se apropie cît mai mult de parapetele taberei, pentru a-şi da seama cît sînt de mari efectivele celtiberilor, în schimb, să se ferească de a da lupta şi să se retragă dacă va vedea ieşind din tabără cavaleria duşmană. Acesta a procedat întocmai cum primise instrucţiunile. Vreme de cîteva zile nu s-a ivit altă mişcare decît aceea că cele două escadroane se arătau şi apoi se retrăgeau atunci cînd cavaleria celtiberă ieşea repede în faţa taberei proprii. În cele din urmă, celtiberii, ieşind în acelaşi timp cu toate trupele de pedestraşi şi de călăreţi, după ce s-au rînduit în formaţii de luptă, s-au oprit cam la mijlocul spaţiului între cele două tabere. Întregul ţinut era un şes prielnic luptei. Acolo s-au oprit hispanii stînd în aşteptarea potrivnicului.

Comandantul roman şi-a reţinut armata înapoia parapetelor. Vreme de patru zile celtiberii şi-au ţinut trupele

Scanned with CamScanner

rînduite în front, în acelaşi loc, la rîndul lor, romanii n-au făcut nici o mişcare. Atunci celtiberii au rămas liniştiţi în tabăra lor, deoarece nu li se ivea prilej de luptă. Numai călăreţii lor ieşeau la posturi ca să fie gata în caz că se producea vreo mişcare din partea potrivnicului. În spatele taberelor, şi unii şi alţii plecau după fîneţe şi pentru a face rost de lemne, nici unul din potrivnici neîmpiedicîndu-l pe celălalt.

XXXI Praetorul roman, cînd a crezut că, după atîtea zile de linişte, a dat vrăjmaşului speranţă că nu el va ataca cel dintîi, ordonă ca L. Acilius împreună cu aripa dreaptă şi 6 000 de trupe auxiliare din provincii să înconjure muntele, din spatele duşmanilor, pentru ca de acolo, cînd vor auzi strigăte, să se năpustească asupra taberei celtiberilor. Aceste trupe romane au plecat în timpul nopţii, ca să nu poată fi observate. Flaccus, în revărsatul zorilor, îl trimite pe C. Scribonius, praefectul aliaţilor, către întăriturile vrăjmaşilor împreună cu călăreţii trupelor de *extraordinari* de la aripa stîngă. Cînd celtiberii au băgat de seamă că romanii vin mai aproape de ei şi sînt mai numeroşi ca de obicei, toată cavaleria lor ieşi din tabără; totodată se dădu semnal şi pedestraşilor, pentru a ieşi la luptă. Scribonius, aşa cum primise instrucţiuni, cînd a auzit cel dintîi freamăt al cavaleriei îşi întoarse caii şi se îndreptă din nou spre castru. Vrăjmaşii îl urmăreau într-acolo cît mai răsfiraţi. La început cavaleria duşmană, apoi în curînd şi frontul pedestrimii era gata închegat, toţi avînd convingerea că în acea zi vor cuceri castrul roman. Ei se găseau la o depărtare nu mai mare de 500 de paşi de parapetele castrului. Aşadar, cînd Flaccus a socotit că duşmanul este îndeajuns de departe de garnizoana taberei lor, cu oastea rînduită în linie de bătaie, dezlănţuie atacul din trei părţi deodată, scoţînd strigăte nu numai pentru a înflcăra avîntul de luptă, ci pentru a fi auzite şi de trupele care erau în munţi. Într-adevăr aceastea au atacat, fără zăbavă tabăra duşmanului, aşa cum li se ordonase, unde nu fuseseră lăsaţi pentru pază decît 5 000 de războinici. Numărul lor mic, puhoiul romanilor, şi această situaţie neaşteptată au înspăi-

mintat pe dușmani, iar tabăra lor a fost cucerită aproape fără luptă. Stăpîn pe castru, Acilius puse să se dea foc acelei părți din tabăra vrăjmașă care putea fi cel mai bine zărită de cei care luptau.

XXXII Cele din urmă trupe ale celtiberilor, care erau încleștate în luptă, au fost cele dintîi care și-au văzut tabăra în flăcări; apoi s-a răspîndit pe tot frontul lor de luptă că celtiberii și-au pierdut tabăra, și mai ales că se mistuie în pară. Și în vreme ce la dușmani sporea groaza, la romani dimpotrivă, creștea avîntul. Pe de o parte romanii auzeau tot mai lămurit strigătele de biruință alor lor, iar pe de altă parte se vedeau tabăra vrăjmașă arzînd. Celtiberii au șovăit o bucată de vreme, stăpîniți de siguranță; apoi, pentru că nu mai era nici o putință de retragere pentru cei respinși și nu mai aveau o nădejde decît numai în luptă, se avîntau din nou în bătălie cu o îndîrjire și mai mare. Centrul frontului dușman era crîncen strîmtorat de legiunea a V-a. Celtiberii au tăbărît cu mai mare încredere asupra aripii stîngi, unde romanii își rînduiseră, după tactica lor, trupele auxiliare din provincii. Acum romanii erau cît pe aci să fie dați înapoi la aripa lor stîngă, dacă nu le-ar fi sărit în ajutor legiunea a VII-a. În aceaași vreme cei care fuseseră lăsați cu paza orașului Aebura au sosit în toiul luptei, și tocmai cînd Acilius venea din spate. Celtiberii prinși la mijloc au fost măcelăriți. Cei care supraviețuiseră o luară la fugă împrăștiindu-se pretutindeni. Cavaleria romană împărțită în două corpuri îi urmărește pe celtiberi și le pricinuiește un cumplit măcel.

Ca la 23 000 de dușmani au fost doborîți în acea zi și 4 700 de călăreți capturați împreună cu mai mult de 500 de cai; s-au cucerit și 88 de steaguri ostășești. Într-adevăr, mare a fost biruința romanilor, deși cu destule pierderi pentru ei. Din rîndurile a două legiuni romane au căzut ceva mai mult de 200 de ostași, iar dintre aliații cu nume latin 830 de oameni, și dintre trupele auxiliare de dincolo de hotare cam 2 400 de ostași. Praetorul și-a adus înapoi în castru oastea biruitoare, Acilius primind ordin să rămînă mai departe în tabăra dușmană cucerită

Scanned with CamScanner

de el. În ziua următoare s-au cules trofeele luate de la vrăjmaşi şi în faţa adunării ostaşilor au fost decoraţi cei care se distinseseră prin vitejie.

XXXIII După transportarea răniţilor lor în oraşul Aebura, legiunile romane fură conduse către Contrebia[51], străbătînd Carpetania. Acest oraş, înconjurat de romani, a cerut ajutor din partea celtiberilor; aceştia întîrziind, nu pentru ei înşişi fuseseră zăbavnici, ci pentru că, plecînd de acasă, rîurile se umflaseră din pricina ploilor neîntrerupte, şi se revărsaseră făcînd drumurile de neumblat, şi atunci pierzînd nădejdea de ajutor din partea alor lor, au făcut act de supunere. Şi Flaccus, silit de groaznicele vijelii, şi-a băgat toată oastea în oraş. Celtiberii, care plecaseră de la vetre, neştiind de capitulare, îndată ce ploile s-au potolit, după ce au ajuns la Contrebia, putînd în sfîrşit să treacă rîurile, fiindcă n-au mai văzut nici o tabără dincolo de zidurile oraşului, încredinţaţi ori că tabăra s-a strămutat în altă parte, ori că romanii s-au retras, s-au apropiat de oraş, venind nepăsători şi răzleţiţi. Romanii s-au năpusti asupra lor pe două porţi şi, atacîndu-i, i-au risipit.

Temeiul care i-a împiedicat să reziste, sau să pornească la luptă, se datoreşte faptului că celtiberii nu mărşăluiau pe o singură coloană, strînşi înapoia steagurilor; dar tot acest temei le-a adus scăpare celor mai mulţi dintre ei care au izbutit să fugă. Răsfirîndu-se pe tot întinsul cîmpului, celtiberii s-au risipit pretutindeni, şi nicăieri romanii nu i-au mai întîlnt adunaţi laolaltă. Cu toate acestea, ca la 12 000[52] de duşmani au fost doborîţi, şi mai mult de 5 000 dintre ei — luaţi prizonieri. Pe deasupra, şi 400 de cai şi 62 de steaguri ostăşeşti au fost capturate. Cei răzleţiţi în urma fugii se retraseră la vetrele lor, povestind capitularea Contrebiei şi înfrîngerea oştirii de celtiberi, şi astfel, cei care veneau, s-au întors din drum. Numaidecît toţi aceştia s-au împrăştiat prin satele şi fortăreţele lor.

Flaccus, plecînd din Contrebia, străbătu Celtiberia pustiind-o; el îşi conduse legiunile şi împresură numeroase fortăreţe, pînă cînd cea mai mare parte a celtiberilor au făcut act de supunere.

Scanned with CamScanner

XXXIV Acestea au fost faptele întîmplate în acel an în Hispania Citerior. În Hispania Ulterior, praetorul Manlius a izbîndit în cîteva lupte dat cu lusitanii.

În acel an a fost întemeiată colonia latină Aquileia în ținutul gallilor. 3 000 de pedestrași au primit cîte 50 de iugăre de pămînt, centurionii cîte 100, iar călărețli cîte 150 de iugăre. Comisia de triumviri care au înființat acea colonie a fost formată din: P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius[53], L. Manlius Acidinus. În acel an au fost sfințite două temple, unul hărăzit zeiței Venus Erycina lîngă poarta Collină; l-a sfințit decemvirul L. Porcius Licinus, fiul lui Lucius, și fusese făgăduit de consulul L. Porcius în vremea războiului cu ligurii; celălalt — în piața de zarzavaturi, în cinstea Pietății. Acest templu l-a sfințit duumvirul M. Acilius Glabrio[54], care a ridicat acolo statuia poleită cu aur a tatălui său, Glabrio, aceasta fiind cea dintîi statuie lucrată în Italia cu un asemenea metal prețios.

Glabrio făgăduise ridicarea acestui sfînt locaș în ziua în care sfîrșise cu bine lupta cu Antiochus la Thermopylae, și tot el îi pusese piatra de temelie în urma unui decret senatorial.

În cursul acelorași zile, în care s-au sfințit acele temple, proconsulului L. Aemilius Paullus i-a fost sărbătorit triumful asupra ligurilor ingauni. El a adus cu sine 25 de coroane de aur, dar în afară de acestea n-a mai adus nimic. Numeroși fruntași ai ligurilor au fost duși înaintea carului său de triumf; Paullus a distribuit cîte 300 de ași ostașilor săi. Renumele acelui triumf a fost mărit și de faptul că s-au înfățișat la Roma și solii ligurilor ca să ceară pace de-a pururi cu romanii: „întregul neam al ligurilor[55] este într-atît de convins că nu vor mai ridica niciodată armele decît numai la porunca romanilor".

Din porunca senatului, ligurilor le-a răspuns praetorul Q. Fabius: „Acest soi de cuvîntare nu e nou pentru liguri; de cea mai mare însemnătate ar fi, mai ales pentru ei, să aibă acum gînduri cu adevărat noi în deplină concordanță cu discursul rostit; de aceea să se ducă la consuli și să îndeplinească cele ce le vor porunci; senatul nu dă crezămînt nimănui altuia decît consulilor că

într-adevăr ligurii vor să păstreze cu tot dinadinsul o pace sinceră". Şi într-adevăr în Liguria a fost pace.

În Corsica romanii au luptat cu corsii; praetorul M. Pinarius a nimicit în luptă ca la 2 000 dintre ei. Siliţi de această înfrîngere au dat ostatici şi 100 000 de libre de ceară.

De acolo oastea romană a fost dusă în Sardinia. Acolo romanii au izbîndit asupra iliensilor, un neam care nu este întru totul pacificat nici astăzi.

În acelaşi an, carthaginezilor li s-au înapoiat cei 100 de ostatici şi au încheiat pace nu numai cu poporul roman, ci şi cu regele Masinissa, care a ocupat cu o garnizoană de trupe teritoriul care fusese în litigiu.

XXXV Însă în provincia consulilor a domnit linişte. M. Baebius, fiind chemat la Roma în vederea comiţiilor, i-a declarat aleşi consuli pe A. Postumius Albinus Luscus şi pe C. Calpurnius Piso. Ieşiră la alegeri praetorii Ti. Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus, P. Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molliculus, A. Hostilius Mancinus, C. Maenius. Toţi aceştia au intrat în funcţie la idele lui martie.

La începutul acelui an, în care A. Postumius Albinus şi C. Calpurnius au fost aleşi consuli, au fost înfăţişaţi senatului, de către consulul A. Postumius, legatul L. Minucius şi tribunii militari T. Maenius şi L. Terentius Massiliota, care veniseră din partea lui Q. Fulvius Flaccus din Hispania Citerior. După ce aceştia aduseră la cunoştinţă două bătălii încununate de izbîndă, precum şi supunerea Celtiberiei, şi pacificarea acestei provincii, au declarat că pentru acel an nu mai e nevoie să se trimită ostaşilor soldele obişnuite, şi nici să li se mai transporte provizii; ei au cerut mai întîi senatului roman, ca să se aducă mulţumiri şi cinstire zeilor nemuritori pentru biruinţele cîştigate în acel război, şi apoi să i se încuviinţeze lui Q. Fulvius ca la plecarea sa din provincie să ia cu sine şi ostaşii de acolo, care şi-au dovedit vrednicia atît sub conducerea sa, cît şi sub conducerea mai multor praetori de mai înainte; măsura aceasta, în afară de faptul că se cuvine să fie luată în felul acesta, e şi tre-

Scanned with CamScanner

buincioasă;; căci ostaşii sînt atît de îndărătnici, încît, de bună seamă, nu mai pot fi de loc reţinuţi în această provincie, şi se pare că au de gînd să plece de acolo fără ordin dacă nu sînt trimişi la vatră, iar dacă cineva i-ar opri locului cu de-a slia, ar fi în stare chiar să dezlănţuie o primejdioasă răscoală.

Senatul porunci ca Liguria să fie încredinţată ambilor consuli; apoi praetorii şi-au tras la sorţi provinciile: lui A. Hostilius i-a căzut praetura urbană, lui Ti. Minucius — cea peregrină, lui P. Cornelius — Sicilia, lui C. Maenius — Sardinia, Hispaniile le-au tras la sorţi L. Postumius şi Ti. Sempronius: cel dintîi a primit Hispania Ulterior, cel de-al doilea Hispania Citerior.

Deoarece Sempronius avea să-l înlocuiască pe Q. Fulvius, pentru ca să nu i se ia vechea armată şi nici provincia, spuse următoarele: „Te întreb, L. Minucius, dacă tu aduci la cunoştinţă că provincia a fost pacificată, crezi oare că celtiberii vor păstra de-a pururi credinţă romanilor, pentru ca această provincie să poată fi păstrată fără oaste? Dacă tu nu eşti în măsură să ne dai vreo dovadă în privinţa credinţei barbarilor, sau să ne asiguri de aceasta, şi eşti de părere că trebuie reţinută acolo armata cu orice preţ, oare îndemni tu senatul să trimită efective de completare în Hispania, pentru ca ostaşii care şi-au încheiat stagiul să fie trimişi la vatră şi recruţii să fie amestecaţi laolaltă cu veteranii sau după ce vor fi scoase din Hispanii vechile legiuni, să se recruteze şi să se trimită altele noi, deşi dispreţul faţă de recruţi i-ar putea aţîţa la răzvrătire chiar pe barbarii cei mai paşnici? E mai lesne să supui prin vorbe decît prin fapte o provincie cu oameni bătăioşi şi gata să ridice din nou armele. Puţine cetăţi, după cîte am auzit, şi anume cele pe care le ameninţau din apropiere taberele noastre de iarnă au făcut act le supunere, ascultînd de legile noastre; cele mai îndepărtate însă ridică mereu armele. Deoarece astfel stau lucrurile, eu văd clar„ părinţi conscrişi, că îmi voi sluji republica cu armata pe care o am acum. Dacă Flaccus îşi va lua cu sine legiunile sale, eu voi recurge la regiuni pacificate în vederea iernării, şi nu voi înfrunta cu noi ostaşi un vrăjmaş atît de înverşunat“.

Scanned with CamScanner

XXXVI Legatul răspunse la ceea ce era întrebat, şi anume că nici el şi nici vreun altul nu va putea cîtuşi de puţin ghici ce au în suflet, ba chiar ce au de gînd celtiberii de aci înainte. De aceea el nu poate tăgădui că e mai bine să se trimită o armată la nişte barbari pacificaţi care încă nu s-au obişnuit îndeajuns cu puterea romană. Însă numai acela poate spune că e nevoie de o armată nouă sau veche, care îşi dă bine seama cîtă bunăcredinţă pot dovedi celtiberii păstrind pacea, şi totodată şi cel care s-a convins îndeajuns că ostaşii vor sta liniştiţi dacă vor fi reţinuţi vreme mai îndelungată în provincie. Dar dacă din ceea ce vorbesc ostaşii între ei, şi din strigătele scoase pe furiş la adresa comandantului cînd le vorbeşte la adunare, trebuie să se vadă ce cugetă ostaşii, atunci aceştia au strigat făţiş că sau el va rămîne mai departe comandantul lor în provincie, sau vor pleca şi ei împreună cu dînsul în Italia. Propunerea consulilor a întrerupt disputa dintre praetor şi legat, deoareçe consulii crezură de cuviinţă că, înainte de a fi vorba de oastea praetorului, trebuie să se înzestreze cu trupe provinciile lor. Ca urmare s-a hotărît ca întreaga armată de recruţi să fie luată în primire de consuli, fiind alcătuită din cîte două legiuni romane împreună cu cavaleria respectivă, precum şi contingentele de trupe aliate oricare ar fi numărul lor[56] şi cu 15 000 de pedestraşi şi 800 de călăreţi din rîndurile aliaţilor cu nume latin. Consulii au primit însărcinarea să poarte război împotriva liguriIor apuani cu această oaste. Lui P. Cornelius şi M. Baebius li s-a prelungit comanda şi au primit ordin să-şi ia în primire provinciile, pînă cînd vor sosi consulii. Apoi li s-a mai poruncit trimiterea la vatră a ostaşilor pe care îi comandau. S-au luat în discuţie situaţia armatei lui Ti. Sempronius. Consulilor li s-a ordonat să înroleze pentru acesta o nouă legiune alcătuită din 5 000 de pedestraşi împreună cu 400 de călăreţi, şi în afară de aceştia şi 1 000 de pedestraşi romani şi 50 de călăreţi, şi să poruncească aliaţilor cu nume latin să dea 7 000 de pedestraşi şi 300 de călăreţi. Senatul a hotărît ca Ti. Sempronius să meargă cu această oaste în Hispania Citerior. Lui Q. Fulvius i s-a dat încuviinţarea să ia cu sine, dacă crede de cuviinţă, pe acei ostaşi, fie cetăţeni romani, fie

Scanned with CamScanner

aliaţi, care fuseseră duşi în Hispania înainte de consulatul lui Sp. Postumius şi Q. Marcius. La aceştia el mai putea adăuga, dacă exita un surplus, pe toţi care depăşeau în cele două legiuni romane numărul de 10 400 de pedestraşi şi 600 de călăreţi; îi alegea pe cei care şi-au dovedit vitejia în cele două bătălii pe care le dase Q. Fulvius cu celtiberii. S-au decretat rugăciuni publice de mulţumire, deoarece republica izbîndise în război; apoi fură trimişi în provinciile lor şi ceilalţi praetori. Lui Q. Fabius Buteo i s-a prelungit comanda în Gallia. S-a hotărît ca în acel an să fie sub arme opt legiuni, în afara vechii armate care năd ăjduia să fie trimisă în curînd la vatră. Numai că această oaste cu anevoinţă se completa din pricina ciumei care de trei ani pustia cetatea romană şi Italia.

XXXVII Atunci[57] se stinseră din viaţă praetorul Ti. Minucius, şi nu multă vreme după el şi consulul C. Calpurnius şi alţi numeroşi bărbaţi de seamă, din toate straturile. Această urgie începu să fie privită ca un semn al zeilor. Marele pontifice, C. Servilius, a primit porunca de la senat ca, pentru împăcarea zeilor, să caute mijloacele de ispăşire, decemvirii să cerceteze cărţile sibylline, consulul să făgăduiască prinosuri lui Apollo, lui Aesculap şi zeiţei Mîntuirea[58] şi să le ridice statui aurite. Consulul a făgăduit şi a dăruit aceste prinosuri, Decemvirii au hotărît oficierea de rugăciuni publice vreme de două zile pentru sănătatea poporului atît în oraş, cît şi prin toate tîrgurile şi pieţele. Toată lumea se ruga avînd cununi pe cap şi ţinînd ramuri de dafin în mîini. În suflete se strecurase şi bănuiala unor crime săvîrşite de mînă omenească. S-a hotărît astfel, printr-un *senatus-consultum,* ca praetorul C. Claudius, care urmase în locul lui Ti. Minucius, să cerceteze dacă s-a comis vreo otrăvire în Roma, sau în împrejurimile ei, pe o distanţă de 10 000 de paşi, dincolo de a X-a piatră miliară, prin tîrguri şi pieţe aceeaşi însărcinare i-a revenit lui C. Maenius, înainte de a pleca în Sardinia. Cel mai mult da de bănuit moartea consulului. Se spunea că a fost ucis de soţia lui, Quarta Hostilia. Într-adevăr, cînd în locul tatălui său vitreg a fost ales consul fiul său, Q. Fulvius Flaccus,

Scanned with CamScanner

moartea lui Piso a început să fie încă şi mai suspectă. Erau şi martori care susţineau că Flaccus, după alegerea consulilor Albinus şi Piso, alegeri la care el ieşise înfrînt, a fost dojenit de mama sa, fiindcă, deşi a candidat la consulat în trei rînduri, a şi căzut tot de atîtea ori, şi că ea ar mai fi adăugat: „să se pregătească de o nouă candidatură; în răstimp de două luni ea va izbuti să facă să fie ales consul". Între alte multe dovezi privitoare la această acuzaţie făcuseră vîlvă şi aceste vorbe rostite care au fost întărite de cele întîmplate, înrîurind puternic asupra osîndirii Hostiliei.

La începutul acestei primăveri, în vreme ce consulii erau ocupaţi la Roma cu recrutările, stingerea din viaţă a unuia dintre consuli, apoi alegerea unui nou consul în locul acestuia, a întîrziat totul. În acest răstimp ,P. Cornelius şi M. Baebius, care nu săvîrşiseră în timpul consulatului lor nimic vrednic de amintit, şi-au condus oastea în ţinutul ligurilor apuani.

XXXVIII Ligurii, cărora nu le-ar fi trecut prin minte că ar putea fi vorba de război înainte de sosirea consulilor, luaţi pe neaşteptate, ca la 12 000 dintre ei s-au predat romanilor. Consultînd mai întîi senatul printr-o dare de seamă, Cornelius şi Baebius, crezînd de cuviinţă că nu există un alt mijloc de a pune capăt războiului cu ligurii au hotărît scoaterea acestora din munţi, şi strămutarea lor în regiuni de şes, departe de vetrele lor, ca să li se taie orice nădejde de întoarcere. Într-adevăr, poporul roman avea un *ager publicus* în ţinutul samnit, care aparţinuse taurasinilor[59]. Consulii au hotărît printr-un edict ca ligurii apuani să se strămute din vrerea lor acolo. Ca atare, ligurii, apuani să coboare din munţi[60] împreună cu soţiile şi copiii lor, şi să-şi ia cu ei toate ale lor. Ligurii, prin împuterniciţii lor, au adresat rugăminţi în repetate rînduri să nu fie siliţi să-şi părăsească zeii penaţi, sălaşurile în care se născuseră, mormintele strămoşilor, şi au făgăduit că vor da arme şi ostatici. Dar cînd văzură că nu dobîndesc nimic şi că nici nu au destule forţe pentru a ridica din nou armele, s-au supus edictului. Astfel s-au strămutat pe cheltuiala statului ca la 40 000 de oameni liberi, împreună cu femeile şi copiii lor. Li s-a

pus la îndemînă 150 000 de libre de argint, cu care sumă să-şi pregătească cele trebuincioase pentru noile aşezări. Aceiaşi dregători romani care înfăptuiseră strămutarea, şi anume Cornelius şi Baebius au primit însărcinarea de a împărţi pămînturi[61] fiecăruia dintre aceştia. Totuşi, în urma cererii lor, senatul roman le-a pus la îndemînă o comisie de quinqueviri, după îndrumările cărora să lucreze. După ce a fost dusă la bun sfîrşit această însărcinare, consulii s-au înapoiat cu vechea oaste la Roma, unde li s-a decretat sărbătorirea triumfului. Aceştia sînt cei dintîi dintre toţi comandanţii romani care au fost sărbătoriţi cu purtarea în triumf fără să fi desfăşurat vreun război. Înaintea carului lor de triumf au fost purtate numai animalele pentru jertfe, deoarece nu se capturase nimic, nici prăzi, nici prizonieri şi nici bani, care să se împartă ostaşilor cu prilejul triumfurilor lor.

XXXIX În acelaşi an[62], în Hispania, proconsulul Fulvius Flaccus îşi scoase oastea din tabăra de iarnă, pentru că înlocuitorul său întîrzia să se înfăţişeze în provincie, şi începu pustiirea Celtiberiei Ulterior, ai cărei locuitori nu se prezentaseră ca să facă act de supunere. Prin această acţiune, romanii în loc să înspăimînte sufletele barbarilor, mai mult i-a îndîrjit, şi ca atare, aceştia pregătindu-şi într-ascuns forţe, s-au pus la pîndă în trecătoarea munţilor[63] Manliani, pe unde ştiau sigur că are să treacă oastea romană. Gracchus îi dăduse însărcinarea colegului său, L. Postumius Albinus, care pleca din Hispania Ulterior, ca să-i dea de ştire lui Q. Fulvius pentru a-şi aduce oastea sa la Tarracona; de acolo vrea el să fie trimise la vatră vechile contingente, să distribuie în unităţi efectivele de completare, şi să-şi organizeze întreaga armată. El i-a hotărît şi ziua, şi aceasta cît mai apropiată în care plănuia să sosească acolo spre a-l înlocui. Această nouă ştire l-a silit pe Flaccus ca, lăsînd deoparte tot ce plănuise să facă, să-şi retragă repede oastea din Celtiberia. Barbarii, recunoscînd temeiul acestei retrageri, încredinţaţi că Flaccus le-a simţit trădarea şi pregătirile lor tainice, şi că au vîrît groaza în el, cu şi mai mare străşnicie s-au pus la pîndă în trecătoare. Cînd coloanele romane în marş au intrat în această trecătoare

în revărsatul zorilor, dușmanii, răsărind deodată din două părți, s-au năpustit asupra romanilor. Cînd Flaccus a văzut această stare de lucruri, la început a potolit învălmășeala, poruncind centurionilor ca, prin mijlocirea lor, fiecare ostaș să-și păstreze ordinea și disciplina în unitatea sa, și să fie cu armele gata de acțiune; apoi strîngînd bagajele și vitele de povară într-un singur loc, își rîndui oastea fie el în persoană, fie prin legații și tribunii militari, fără nici o zarvă, după cum cereau împrejurările și locul, amintind ostașilor că „au de-a face cu niște vrăjmași, care în două rînduri au făcut act de supunere[64]; cutezanța lor de acum le-a fost insuflată nu de bărbăție, și nici de avînt, ci de ticăloșie și reacredință; de aceea, barbarii au făcut ca înapoierea ostașilor romani — care avea să fie fără însemnătate — să fie vestită și vrednică de a fi pomenită; romanii vor duce cu ei la Roma săbiile roșite de sîngele vrăjmașilor nimiciți cu prilejul proaspetei lor înfrîngeri, și totodată și trofeele stropite cu sînge, la sărbătorirea triumfului lor".

Momentul greu al zilei nu-i îngăduia să rostească mai multe cuvinte. Vrăjmașii porniră în iureș asupra romanilor și lupta se și încinse la capetele coloanelor; în curînd potrivnicii se măsurară piept la piept cu toate forțele.

XL Pretutindeni lupta a fost crîncenă, însă și rezultatul ei a fost felurit.

Legiunile romane luptau în mod strălucit, și de asemenea, nici cele două aripi nu erau mai prejos; în schimb trupele auxiliare de la părțile extreme ale armatei romane, cu armament asemănător, nu-și puteau păstra pozițiile fiind strîmtorate de forțele vrăjmașe alcătuite din același fel de trupe, dar întrucîtva superioare. Cînd celtiberii și-au dat seama că nu se pot măsura pe un front normal rînduit și că nu sînt deopotrivă legiunilor romane, au înaintat în formație triunghiulară; celtiberii dovedesc atîta străşnicie prin această tactică de luptă, încît în orice parte și-ar îndrepta atacul nu li se poate rezista. Și cu acest prilej legiunile romane au fost puse în învălmășeală, frontul fiindu-le aproape rupt. Cînd Flaccus a văzut această învălmășeală, se duse în ogana calului la

călăreţii legiunilor şi le strigă: „Dacă nu se poate pune nici un fel de nădejde în voi, s-a sfîrşit cu această oaste".

Din toate părţile s-au auzit strigăte: „Să ordoni ce ispravă vrei să facem; noi nu vom pregeta să-ţi îndeplinim porunca..." „Atunci îndoiţi efectivele escadroanelor de cavalerie a celor două legiuni, şi daţi năvală asupra formaţiei triunghiulare a duşmanilor, acolo unde îi strîmtorează pe ai noştri. Acest atac îl veţi dezlănţui cu un mai năprasnic avînt, dacă vă veţi năpusti asupra vrăjmaşului luînd frîiele cailor, aşa cum ne-aducem aminte că au făcut, spre marea lor slavă, călăreţii romani în dese rînduri".

Călăreţii au îndeplinit porunca şi, scoţînd frîiele, au galopat în două rînduri în sus şi-n jos; ei au pricinuit un prăpăd atît de cumplit în rîndurile duşmanilor, spărgîndu-le, după ce le-au frînt toate lăncile. Dînd peste cap formaţia triunghiulară în care celtiberii îşi puseseră toată nădejdea, celtiberii se înspăimîntară, şi, părăsind aproape toţi lupta, îşi aruncară ochii în jur, căutînd un loc spre a scăpa prin fugă. La rîndu-i, şi cavaleria acestora, cînd văzu isprava atît de vrednică de ţinut minte a călăreţilor romani, se înflăcără şi datorită vitejiei acestora, şi fără ordinul cuiva îşi năpustiră caii asupra vrăjmaşilor puşi în neorînduială. Atunci, într-adevăr, toţi celtiberii se împrăştiară rupînd-o la fugă, iar la rîndul său comandantul roman, privindu-i îndelung pe vrăjmaşii care făceau calea întoarsă, făgădui înălţarea unui templu în cinstea zeiţei Fortuna ecvestră, precum şi jocuri în cinstea lui Jupiter Optimus Maximus. Celtiberii, răsfiraţi în fuga lor de-a lungul întregii trecători, sînt măcelăriţi. S-a transmis că în acea zi au fost doborîţi 17 000 de duşmani şi luaţi prizonieri mai mult de 4 000, împreună cu 277 steaguri ostăşeşti, şi cu aproape 600 de cai. Însă în cursul acelei zile oastea romană biruitoare a rămas nemişcată în tabără[65].

Totuşi izbînda romanilor nu s-a cîştigat fără pierderi proprii de ostaşi: 472 soldaţi romani şi 1 019 ostaşi aliaţi şi cu nume latin şi, o dată cu aceştia, 3 000 de ostaşi din trupele auxiliare au căzut în luptă.

În felul acesta oastea învingătoare, încununată şi de slava-i dobîndită mai înainte, a fost condusă la Tarracona.

Scanned with CamScanner

Praetorul Ti. Sempronius i-a ieşit în întîmpinarea lui Fulvius la sosire şi l-a felicitat pentru că a slujit republica în chip strălucit. Amîndoi s-au înţeles în cea mai desăvîrşită armonie ce ostaşi să trimită la vatră, şi pe care să-i păstreze mai departe. Apoi Fluvius a plecat la Roma după ce şi-a îmbarcat ostaşii trimişi la vatră pe vase. iar Sempronius şi-a adus legiunile în Celtiberia.

XLI Amîndoi consulii au intrat cu legiunile lor în Liguria prin diferite părţi. Postumius a ocupat cu legiunile I şi a III-a, munţii Balista şi Suismontium şi strîmtorîndu-i cu trupele în trecătorile lor înguste le-a tăiat aprovizionarea şi lipsindu-i de toate cele trebuincioase i-a supus.

Fulvius atacînd dinspre Pisae cu legiunile a doua şi a patra pe ligurii apuani, şi anume pe aceia care locuiau în jurul rîului Macra, după ce le-a primit supunerea lor, a strămutat la Neapolis ca la 7 000 de oameni, îmbarcîndu-i pe vase şi trecînd de-a lungul ţărmului Mării Etrusce. De acolo aceşti celtiberi au fost strămutaţi în Samnium, unde li s-au dat ogoare laolaltă cu ceilalţi compatrioţi de-ai lor.

Postumius le-a distrus viile şi le-a pîrjolit grînele ligurilor munteni, pînă cînd aceştia, din pricina atîtor dezastre pricinuite de război, s-au văzut nevoiţi să se supună, predîndu-şi armele.

De acolo Postumius a purces cu flota, pentru a-şi da seama cum se înfăţişează ţărmurile ligurilor ingauni şi intemelieni[66].

În fruntea armatei cantonate în garnizoană la Pisae, pînă la sosirea consulilor au fost A. Postumius şi M. Fulvius Nobilior[67]. Acesta era fratele lui Q. Fulvius — care în vremea cînd comanda ca tribun militar[68] legiunea a II-a — şi-a trimis-o la vatră, luîndu-le centurionilor legiunii jurămîntul că vor vărsa banii de soldă pentru vistieriei statului, în mîna quaestorilor.

Cînd i s-a adus la cunoştinţă lui Aulus acest fapt la Placentia — căci din întîmplare el se dusese pînă acolo urmărindu-i cu cavaleria uşoară — s-a luat pe urmele celor trimişi la vatră; dintre aceştia, pe cei care i-a putut ajunge, făcîndu-le mustrări i-a condus pînă la Pisae, în-

Scanned with CamScanner

cunoştinţîndu-l pe consul asupra celorlalţi. La propunerea prezentată de acesta, senatul a dat un decret prin care a exilat pe M. Fulvius în Hispania, dincolo de Carthagina Nouă; i s-a dat din partea consulului o scrisoare pentru a o înmîna[69] lui P. Manlius în Hispania Ulterior, ostaşii lui Fulvius au primit poruncă să se înapoieze la unităţile lor. S-a dat un decret care prevedea că pentru pata dezonoarei, ostaşii acelei legiuni să primească pentru acel an solda numai pentru şase luni de serviciu. Consulul primi ordin să scoată în vînzare la mezat şi bunurile acelor ostaşi care nu se vor întoarce la oaste, şi chiar şi pe ostaşii care nu se vor întoarce la oaste.

XLII În acelaşi an, L. Duronius, care cu un an înainte fusese praetor, s-a înapoiat din Illyria la Brundisium împreună cu cele 10 vase ale sale şi, după ce a lăsat în port această flotă, s-a dus la Roma, unde făcînd darea de seamă a activităţii sale desfăşurate acolo, aruncă întreaga vină asupra lui Gentius[70], regele illyrilor, acuzîndu-l fără doar şi poate de pirateriile săvîrşite de-a lungul întregului ţărm maritim: din regatul acestuia proveneau toate vasele care prădaseră ţărmul mării de sus; dînsul şi-a trimis împuterniciţii săi la Gentius în această privinţă, dar aceştia n-au avut putinţa să-l întîlnească pe rege. În schimb, la Roma sosiseră soli din partea regelui illyrilor, ca să spună că acesta fiind bolnav, se dusese întîmplător în regiunea cea mai îndepărtată a regatului său, tocmai în vremea cînd împuterniciţii romani se duseseră la el ca să-l întîlnească, de aceea Gentius ceru senatului roman să nu creadă în învinuirile plăsmuite împotriva sa, pe care i le-au adus potrivnicii săi.

La acestea Duronius a adăugat că au fost pricinuite numeroase samavolnicii cetăţenilor romani şi aliaţilor lor cu nume latin din regatul illyrilor; ba chiar se spune că cetăţenii romani au fost puşi la popreală în Corcyra[71]. Senatul a hotărît ca toţi aceştia să fie aduşi la Roma, iar praetorul C. Claudius să afle care e situaţia şi să nu-i dea vreun răspuns mai înainte şi nici regelui Gentius, nici solilor lui.

Între mulţi alţi oameni pe care i-a răpus în cursul acelui an ciuma au fost şi cîţiva preoţi care s-au stins

din viaţă. A răposat şi pontificele L. Valerius, care a fost înlocuit cu Q. Fabius Labeo. La fel şi P. Manlius *triumvir epulonum*, care se întorsese de curînd din Hispania Ulterior, a închis ochii. A fost desemnat ca triumvir, în locul acestuia, Q. Fulvius, fiul lui Marcus, deşi încă îmbrăcat în *toga praetexta*.

Cînd a fost vorba de înlocuirea lui Cn. Cornelius Dolabella, răposat în funcţia de *rex sacrificulus* s-a încins o mare sfadă între marele pontifice[72], C. Servilius, şi duumvirul naval, L. Cornelius Dolabella, pentru a-l consfinţi pe acesta în noua funcţie[73], căruia marele pontifice îi dăduse porunca să iasă din dregătoria pe care o avea; el însă a refuzat să îndeplinească porunca, din care pricină marele pontifice l-a amendat. Chestiunea lor a ajuns pînă la adunarea poporului[74], fiindcă acesta a făcut apel la acest for.

După ce mai multe triburi chemate în incintă au fost de părere că duumvirul trebuie să asculte de porunca marelui pontifice, şi că va fi iertat de amendă dacă va părăsi funcţia, o furtună a făcut să se împrăştie poporul de la adunare.

Şi atunci a intervenit opreliştea religioasă prin pontifici, care au interzis ca Dolabella să fie consfinţit ca rege al sacrificiilor. În locul lui a fost sfinţit P. Cloelius Siculus care fusese chemat ca al doilea candidat.

La sfîrşitul anului s-a stins din viaţa şi marele pontifice Servilius Geminus; şi el fusese decemvir însărcinat cu sacrificiile. Decemvirii l-au ales pe Q. Fulvius Flaccus în locul lui. Apoi a fost ales şi marele pontifice M. Aemilius Lepidus, care candidase la această funcţie împreună cu mulţi bărbaţi de seamă. În locul aceluiaşi a fost ales *decemvir sacrorum* Q. Marcius Philippus. A răposat şi augurul Sp. Postumius Albinus; în locul lui augurii l-au ales pe P. Scipio[75], fiul lui Africanus.

În acel an li s-a încuviinţat locuitorilor din Cumae[76] ca să vorbească latineşte în adunări, iar pristavilor să aibă dreptul de a striga în latineşte la vînzări.

XLIII Senatul roman a adus mulţumiri pisanilor[77] care au făgăduit că vor pune la dispoziţia romanilor un teritoriu pentru înfiinţarea unei colonii. În acest scop

Scanned with CamScanner

fură numiţi triumviri Q. Fabius Buteo şi fraţii M. şi P. Pompillius Laenas. A sosit şi darea de seamă din partea praetorului C. Maenius care, pe lîngă faptul că-i căzuse la sorţi provincia Sardinia, primise pe deasupra şi însărcinarea să ancheteze pe o rază mai mare de 10 000 de paşi de Roma cazurile de otrăvire; darea de seamă făcută de el aducea la cunoştinţă că a osîndit ca la 3 000 de oameni, şi datorită denunţurilor, creşte din zi în zi numărul anchetaţilor; de aceea, el cere sau să fie scutit de această însărcinare, sau să renunţe la provincia sa.

Q. Fulvius Flaccus s-a înapoiat din Hispania la Roma cu o mare faimă, datorată izbînzilor sale cîştigate acolo. Deoarece se punea în discuţie sărbătorirea triumfului său în afara zidurilor Romei, Flaccus a fost ales consul împreună cu L. Manlius Acidinus şi după cîteva zile a intrat în Roma fiind purtată în triumf, împreună cu ostaşii pe care îi adusese cu sine. Cu prilejul acestui triumf, Flaccus a adus 124 de coroane de aur; în afară de acestea a mai adus şi 131 de libre de aur şi argint precum şi 173 200 de monede bătute de argint din Oscia. El a dăruit fiecărui ostaş — din prăzi— cîte 50 de aşi, o sumă îndoită — centurionilor, şi întreită — călăreţilor, şi de asemenea şi aliaţilor cu nume latin, precum şi solda îndoită — tuturor ostaşilor.

XLIV În acel an a fost propus pentru întîia oară de către tribunul plebei L. Villius un proiect de lege[78] în care se arăta la ce vîrstă să candideze la dregătorii magistraţii romani, şi la ce vîrstă să le îndeplinească; de la acest proiect de lege familia Villia şi-a atras porecla de Annalis. După mulţi ani au fost aleşi patru praetori potrivit legii Baebia[79], care prevedea să se aleagă, alternînd, cînd patru praetori, cînd şase. Praetorii aleşi fură Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Laevinus şi fraţii Q. şi P. Scaevola, fiii lui Mucius Scaevola.

Consulilor Q. Fulvius şi L. Manlius li s-au decretat aceeaşi provincie, ca şi celor dinaintea lor, împreună cu un număr egal de trupe de pedestraşi şi de călăreţi, atît din rîndurile cetăţenilor cît şi ale aliaţilor.

În cele două Hispanii li s-a prelungit comanda lui Ti. Sempronius şi lui L. Postumius împreună cu aceleaşi

Scanned with CamScanner

armate pe care le aveau, iar pentru completare, consulii au primit ordin să recruteze ca la 3 000 de pedestraşi romani, 300 de călăreţi, 5 000 de aliaţi cu nume latin şi 400 de călăreţi. Lui P. Mucius Scaevola i-a căzut la sorţi praetura urbană, şi tot lui i-a revenit şi însărcinarea să continue anchetele cazurilor de otrăvire săvîrşite în oraş pe o rază mai mică de 10 000 de paşi; lui Cn. Cornelius i-a căzut praetura peregrină; praetorului Q. Mucius Scaevola — Sicilia, şi lui C. Valerius Laevinus — Sardinia.

Consulul Q. Fulvius, înainte de a purcede la rezolvarea vreunei însărcinări de interes obştesc, a declarat că el vrea să se ferească şi pe sine şi republica de oprelişlea religioasă prin împlinirea făgăduinţelor zeilor; căci el făgăduise jocuri lui Jupiter Optimus Maximus în cea din urmă zi în care avusese loc lupta lui cu celtiberii, şi că va înălţa un templu zeiţei Fortuna ecvestră; în acest scop el strînsese şi sumele de bani pe care le adusese din Hispanii. S-au decretat să se celebreze jocurile şi să se desemneze duumviri[80] pentru punerea pietrei de temelie a templului. În ce priveşte banii alocaţi s-a hotărît „să nu se cheltuiască pentru aceste serbări o sumă mai mare decît aceea acordată lui Fulvius Nobilior, după războiul aetolian, tot pentru celebrarea serbărilor; s-a hotărît ca totodată la aceste serbări să nu se adauge nimic altceva, nici să nu se primească bani, nici să se facă ceva împotriva prevederilor decretului senatorial, care s-a dat în legătură cu serbările pe vremea consulilor L. Aemilius şi Cn. Baebius".

Senatul dăduse un asemenea decret din pricina cheltuielilor nemăsurate făcute pentru serbări de către aedilul Ti. Sempronius, cheltuieli care fuseseră o povară grea nu numai pentru Italia şi pentru aliaţii cu nume latin, ci şi pentru provinciile de dincolo de hotare.

XLV Iarna acelui an[81] a fost cumplită prin nămeţii de zăpadă căzută, şi prin tot felul de vijeli: au îngheţat toţi arborii care nu ţin la ger, şi frigul a durat atunci cu mult mai mult decît în alţi ani. În vremea sărbătorilor latine, a izbucnit deodată un viscol pe muntele Alban şi sărbătorirea a fost întreruptă. În urma unui decret

Scanned with CamScanner

dat de către pontifici au fost din nou prăznuite. Aceaşi vijelie a prăvălit la pămînt cîteva statui de pe Capitoliu, iar trăsnetele au pricinuit stricăciuni în mai multe localităţi, ca de pildă la templul lui Jupiter la Terracina, la templul Alba şi poarta romană din Capua; crenelurile zidurilor s-au prăbuşit în mai multe locuri. În toiul acestor semne şi arătări a venit şi ştirea că la Reate a fost fătat un catîr cu trei picioare. Din această pricină, decemvirii, primind poruncă să consulte cărţile sibylline, au hotărît căror zei şi cîte jertfe să se aducă; din pricină că trăsnetele pricinuiseră stricăciuni în mai multe locuri, au hotărît o zi de rugăciuni publice la templul lui Jupiter. S-au desfăşurat cu mare fast serbările făgăduite de consulul Q. Fulvius vreme de 10 zile.

Apoi au avut loc alegerile de censori; au fost declaraţi aleşi censori marele pontifice M. Aemilius Lepidus şi M. Fulvius Nobilior, care triumfase asupra aetolienilor. Între aceşti bărbaţi de seamă o vrăjmăşie mai veche izbucnea adeseori prin crîncene ciocniri atît în senat, cît şi în adunarea poporului. După încheierea alegerilor, potrivit unei datini din moşi-strămoşi censorii s-au aşezat pe jilţurile curule[82] în Cîmpul lui Marte, în faţa altarului lui Marte. Acolo au sosit numaidecît şi fruntaşii senatului însoţiţi de un mare convoi de cetăţeni, şi cu acest prilej Q. Caecilius Metellus a rostit următoarea cuvîntare:

XLVI „Censori, eu n-am uitat că voi aţi fost rînduiţi puţin mai înainte de întregul popor roman, ca să fiţi diriguitorii moravurilor noastre, şi că noi trebuie să fim îndrumaţi şi educaţi de voi, şi nu voi de noi.

Totuşi trebuie să arătăm ce-i supără pe toţi cetăţenii de ispravă în legătură cu rostul vostru şi, de bună seamă, ce anume ar dori ei să vadă schimbat la voi.

Cînd ne aruncăm privirile asupra fiecăruia dintre voi, M. Aemilius şi M. Fulvius, ei bine, astăzi noi nu avem în cetatea noastră pe vreun altul pe care, dacă am fi chemaţi la vot, să-i voim a-l socoti mai presus de voi. Cînd ne uităm la amîndoi în aceeaşi vreme nu ne putem alunga teama că nu vă potriviţi unul cu altul, şi că nu vor putea fi de folos republicii într-atît alesele voastre însuşiri, datorită cărora v-am ales, cît ar putea să-i dău-

Scanned with CamScanner

neze republicii, pentru că voi vă nutriţi o aprigă vrăjmăşie, unul împotriva celuilalt, căci de multe ori ameninţă primejdia ca nu cumva vrajba dintre voi să fie din această zi mai dăunătoare nouă şi republicii decît vouă înşivă.

Multe ne trec prin minte privitor la cauzele de care ne temem noi şi pe care le-am da în vileag prin cuvinte, dacă din întîmplare voi n-aţi nutri o ură neîmpăcat unul împotriva celuilalt... şi dacă ura nu v-ar învrăjbi sufletele voastre. Noi toţi laolaltă vă cerem să puneţi astăzi capăt în acest templu dezbinărilor voastre, şi ca voi, pe care poporul roman v-a unit într-un mănunchi prin voturile lui, să vă împăcaţi; unindu-vă în cuget şi cu aceeaşi însufleţire să faceţi lista membrilor senatului, să recenzaţi pe cei din ordinul cavalerilor, să faceţi recensămîntul locuitorilor şi să vă încheiaţi toate operaţiile prin ceremonia curăţirii de păcate. Cuvintele pe care le rostiţi aproape în toate rugăciunile voastre «fapta aceasta să se săvîrşească spre binele şi norocul meu şi al colegului meu», străduiţi-vă din răsputeri ca într-adevăr să se înfăptuiască, pentru ca şi noi, oamenii, să credem că ceea ce vă rugaţi zeilor şi doriţi din toată inima şi cu tot dinadinsul, se va împlini.

T. Tatius[83] şi Romuluis au domnit în bună înţelegere în oraşul în mijlocul căruia luptaseră ca duşmani. Nu numai dezbinările dintre oameni se curmă, ci chiar şi războaiele. Vrăjmaşii cei mai înverşunaţi devin de cele mai multe ori aliaţi credincioşi, şi uneori ajung chiar cetăţeni[84]. Albanii, după distrugerea oraşului lor Alba, au fost strămutaţi la Roma; la rîndul lor, latinii şi sabinii au fost primiţi şi ei în cetate. E pretutindeni răspîndit acest adevăr care s-a prefăcut în zicală că prieteniile trebuie să fie nepieritoare, iar duşmăniile muritoare"[85].

Murmurele de încuviinţare a acestor cuvinte şi glasurile tuturor, ca al unuia singur, care cereau acelaşi lucru, au întrerupt cuvîntarea lui Caecilius Metellus.

Atunci Aemilius a început să li se plîngă între altele că M. Fulvius l-a îndepărtat în două rînduri din consulat cînd era sigur de reuşită; Fluvius s-a jeluit, dimpotrivă, că la rîndul său el a fost mereu hărţuit de Aemilius şi că acesta a depus o chezăşie pentru a-l învinui de ne-

Scanned with CamScanner

cinste. În pofida acestei stări de lucruri amîndoi declarară că dacă celălalt încuviinţează, ei vor da ascultare hotărîrii atîtor fruntaşi ai cetăţii.

Şi pentru că toţi cei de faţă stăruiau, cei doi îşi strînseră dreapta şi jurară că alungă cu adevărat şi pun capăt urii dintre ei. Apoi, proslăviţi de toată lumea, censorii fură conduşi pînă în Capitoliu.

Atît grija de căpetenie a fruntaşilor cetăţii în privinţa unei asemenea împrejurări ca şi inima bună a censorilor fură aprobate de senat în chip deosebit. Apoi censorii cerînd să li se pună la dispoziţie sumele de bani trebuincioase pentru lucrările de interes obştesc, senatul a dat un decret prin care le încuviinţa veniturile statului de la impozitele indirecte pe un an.

XLVII În acelaşi an[86], în Hispania, propraetorii L. Postumius şi Ti. Sempronius s-au înţeles între ei aşa fel ca Albinus să pornească împotriva vacaeilor, trecînd prin Lusitania, şi de acolo să se întoarcă în Celtiberia, dacă acolo războiul va fi de proporţii mai mari; la rîndul său, Gracchus să pătrundă pînă în ţinuturile cele mai îndepărtate ale Celtiberiei[87].

Gracchus a cucerit la cel dintîi asalt oraşul Munda pe care l-a atacat noaptea, pe neaşteptate. Primindu-le ostaticii, şi după ce aşeză acolo o garnizoană romană, începu să le asedieze fortăreţele, să le pîrjolească ogoarele, pînă cînd ajunse la un alt oraş foarte puternic. Celtiberii îl numeau Certima[88]. În vreme ce înainta cu lucrările de împresurare i se înfăţişară soli din oraş care le-au grăit fără înconjur, cu străvechea simplitate a unor oameni care nu se prefăceau, că se vor război cu romanii dacă vor avea forţe. Căci ei au cerut a li se încuviinţa să meargă în tabăra celtiberilor pentru a le solicita sprijinul; dacă nu-l vor obţine, atunci ei vor chibzui şi vor lua o hotărîre deosebită, fără a ţine sama de celtiberi. Gracchus dîndu-le această încuviinţare, ei au plecat, şi după cîteva zile au adus cu dînşii alţi 10 împuterniciţi. Era pe la amiază. N-au cerut altceva praetorului decît să poruncească să li se dea de băut. După ce au băut cele

dintîi pocale pînă la fund, au cerut iarăşi de băut, fapt ce a stîrnit hohote de rîs din partea celor ce se adunaseră în jurul lor, pentru purtările lor atît de necioplite şi firea lor neîndrumată de nici un fel de morală. Atunci cel mai vîrstnic dintre ei grăi astfel:

„Noi am fost trimişi din partea neamului nostru ca să te întrebăm pe ce te bizui cînd porneşti războiul împotriva noastră?“

La auzul acestei întrebări, Gracchus le răspunde că el a venit bizuindu-se pe o oaste aleasă; dacă ei vor să-şi dea seama de acest adevăr, ca să-l aducă la cunoştinţa alor lor, el le va da această putinţă, şi atunci porunci tribunilor militari să dea ordin ca toate unităţile de pedestraşi şi de călăreţi să se echipeze cu armele şi să pornească în coloane de marş. Înspăimîntaţi de această privelişte, solii trimişi la Gracchus au stîrnit la rîndu-le frica în ai lor, oprindu-i să mai trimită ajutoare oraşului împresurat. Locuitorii din Certima, după ce au făcut semnalizări de focuri din turnuri în vremea nopţii, aşa cum le fusese înţelegerea, spulberîndu-li-se singura nădejde, au făcut act de supunere. Gracchus le-a pretins să dea 24 000 de monede, precum şi 40 de călăreţi din rîndurile celor mai nobili ai neamului lor, care au primit ordin să lupte în rîndurile armatei romane, nu numai ca zălog, ci pentru ca în realitate să fie o chezăşie a încrederii.

XLVIII De acolo Gracchus îşi conduse oastea către oraşul Alces, unde se afla tabăra celtiberilor, de unde veniseră de curînd solii. După ce i-a hărţuit pe celtiberi vreo cîteva zile prin uşoare ciocniri, trimiţînd posturilor acestora trupele de armament uşor, din zi în zi a început să se încingă lupte mai grele, pentru a-i atrage pe toţi celtiberii să iasă în afara întăriturilor taberei. În curînd planul pe care-l urmărise avu rezultatul dorit; de aceea Gracchus ordonă praefecţilor săi, ca, încingîndu-se lupta, să întoarcă deodată spatele, ca şi cum ar fi fost covîrşiţi de puhoiul potrivnicilor, şi să se năpustească răsfiraţi către castru; în acelaşi timp Gracchus îşi rîndui unităţile înăuntrul parapetelor în faţa tuturor porţilor castrului. Şi nu s-a scurs multă vreme cînd Gracchus băgă de seamă că trupele sale se retrăgeau în fugă în-

Scanned with CamScanner

tr-adins, cum le dăduse consemnul, şi că barbarii îi urmăreau împrăştiaţi pe ai săi. Gracchus îşi rînduise oastea în linia de bătaie în spatele întăriturilor castrului tocmai în acest scop. De aceea el zăbovi numai atîta cît să lase slobodă intrarea alor săi în castru şi, scoţîndu-se strigătele de luptă, se năpusti în acelaşi timp pe toate porţile. Duşmanii nu fură în stare să se împotrivească neaşteptatului său atac. Barbarii care veniseră să atace castrul roman nu au fost în stare să-şi apere nici măcar tabăra lor; căci de îndată au fost împrăştiaţi şi puşi pe fugă şi în curînd alungaţi pînă în spatele întăriturilor taberei lor, iar în cele din urmă au fost izgoniţi şi din tabără. În acea zi au fost măcelăriţi 9 000 de duşmani; au fost capturaţi în viaţă 320 de barbari, 112 cai şi 37 steaguri ostăşeşti. Din rîndurile oastei romane au căzut 109 ostaşi.

XLIX După această luptă, Gracchus îşi conduse legiunile spre Celtiberia pentru a o pustii. Şi în vreme ce pîrjolea şi pustia totul pretutindeni, unele populaţii primiră jugul roman de bunăvaie, altele de frică. El primi supunerea a 103 oraşe întărite în răstimp de vreo cîteva zile, punînd mîna pe o pradă uriaşă. Apoi porni înapoi cu oastea de acolo către Alces[89] de unde venise, şi începu împresurarea acestui oraş. Locuitorii lui au rezistat celui dintîi atac roman, apoi, pentru că s-au văzut atacaţi nu numai cu tot soiul de arme, ci şi înconjuraţi cu lucrări de asediu, nemaibizuindu-se pe apărarea oraşului, s-au dus cu toţi în cetăţuie; în cele din urmă şi-au trimis de acolo mijlocitori pentru a face act de supunere, încredinţîndu-se pe ei şi toate ale lor romanilor. Pe multă pradă au pus romanii mîna acolo. Numeroşi prizonieri nobili au căzut în stăpînirea romanilor, în rîndurile cărora erau şi doi fii şi o fiică a lui Thurrus. Acesta era regişorul acelor neamuri, fiind cel mai de seamă din toţi hispanii. Cînd a aflat de înfrîngerea a lor săi s-a înfăţişat şi el în castrul roman, după ce şi-a trimis nişte împuterniciţi la Gracchus ca să-i ceară încuviinţarea de a se prezenta în persoană. Thurrus l-a întrebat pe Gracchus mai întîi dacă îi îngăduie lui şi a lor săi să rămînă în viaţă. După ce praetorul a răspuns că-i va lăsa viaţa, din nou l-a întrebat dacă îi permite să lupte

Scanned with CamScanner

alături de romni. Deoarece Gracchus i-a încuviinţat şi aceasta, Thurrus în spuse: „Voi fi alături de voi în lupta împotriva vechilor mei aliaţi, pentru că şi eu şi ei ar fi trebuit să-i suspectăm pe romani". De atunci Thurrus i-a întovărăşit pe romani, dîndu-le un preţios sprijin, dovedindu-le vitejie şi credinţă în multe împrejurări.

L Apoi Ergavica[90], o cetate vestită şi puternică, înspăimîntată de dezastrele populaţiilor din jur, a deschis porţile romanilor.

Unii analişti au scris că locuitorii acestor oraşe întărite nu s-au predat cu bună-credinţă; cînd Gracchus plecă cu legiunile romane de acolo, numaidecît au ridicat din nou armele, şi Gracchus, măsurîndu-se apoi cu celtiberii într-o mare bătălie lîngă muntele Chaunus[91], s-a luptat din zori pînă la orele şase din zi; mulţi au căzut din amîndouă taberele; ca să nu se creadă că au fost învinşi romanii, menţionez faptul că a doua zi au atacat pe duşmani, adăpostiţi în spatele întăriturilor taberei lor; romanii au cules trofee în tot cursul zilei; a treia zi din nou s-a încins lupta, şi abia atunci, în sfîrşit, celtiberii au fost înfrînţi, iar tabăra lor cucerită şi prădată; în acea zi au fost măcelăriţi 22 000 de vrăjmaşi, mai mult de 300 luaţi prizonieri şi capturaţi un număr aproape deopotrivă de cai, precum şi 72 steaguri ostăşeşti; acolo s-a pus capăt războiului şi celtiberii au făcut cu romanii de astă dată o pace adevărată, nu ticluită, ca înainte.

Analiştii au mai scris că în aceeaşi vară şi L. Postumius[92] s-a luptat în Hispania Ulterior cu vacaeii, şi a izbîndit asupra lor: a nimicit ca la 35 000 de duşmani şi le-a cucerit tabăra.

Însă e mai aproape de adevăr că Postumius a sosit prea tîrziu în provincia sa, pentru a putea desfăşura războiului în acea vară.

LI Censorii[93] într-o statornică armonie au întocmit lista senatului; *princeps senatus* ales a fost însuşi M. Aemilius, marele pontifice; trei membri au fost scoşi din rîndurile senatorilor; în schimb Lepidus i-a păstrat mai departe pe unii dintre ei care fuseseră şterşi de colegul său de cenzură. Cu sumele de bani alocate şi

Scanned with CamScanner

împărțite între cei doi censori s-au ridicat numeroase lucrări. Astfel Lepidus a construit digul de la Tarracina, o lucrare neplăcută pentru dînsul, deoarece el avînd acolo niște proprietăți, păreau cheltuieli pentru interes personal. El a pus să se vopsească în alb teatrul[94] și scena de lîngă templul lui Apollo, templul lui Jupiter de pe Capitoliu și coloanele dimprejur; tot el a îndepărtat statuile de lîngă aceste coloane care mascau fără rost privelișteа lor, și de pe coloane a ridicat scuturile, și tot felul de trofee ostășești atîrnate de acesta.

M. Fulvius a făcut mai multe lucrări de și mai mare folos obștesc, ca de pildă instalațiile portuare[95], precum și pilaștrii unui pod[96] peste Tibru, deasupra cărora, peste vreo cîțiva ani, censorii P. Scipio Africanus și L. Mummius au ridicat boltele. Tot Fulvius a construit o basilică[97] în spatele noilor dugheni ale zarafilor și a pieței pescarilor[98] pe care le-au înconjurat cu prăvălii ce au fost vîndute apoi particularilor. Tot el a construit și forul[99] și porticul de dincolo de Porta Trigemina, precum și o altă piață în spatele șantierelor navale, lîngă templul lui Hercules[100] și în spatele sanctuarului zeiței Speranța[101] de lîngă Tibru, în vecinătatea templului lui Apollo Medicus[102]. În afară de aceste sume de bani censorii au mai avut și alți bani alocați împreună. Din banii comuni censorii au construit apeductele cu tuburile trebuincioase. Însă l-a împiedicat la această lucrare M. Licinus Gracchus, care n-a îngăduit ca apeductul să treacă pe o moșie de a sa. Tot acești censori au înființat taxele vamale, precum și multe alte dajdii. Tot din grija lor mai multe sanctuare și piețe publice pe care se făcuseră stăpîni o serie de particulari au fost redate poporului, spre a fi sfinte așezăminte la dispoziția cetățenilor. Tot ei au schimbat și felul de vot[103]: au împărțit triburile pentru votare pe cartiere după starea socială a locuitorilor, după profesii și venituri[104].

LII Și celălalt censor, M. Aemilius, a cerut senatului să i se aloce printr-un decret sumele de bani necesare pentru sfințirea templelor Junonei Regina și al Dianei, pe care el le făgăduise în vremea războiului cu ligurii cu opt ani înainte, precum și sumele de bani pentru cele-

Scanned with CamScanner

brarea jocurilor. El a sfinţit acele temple situate amîndouă în Circul Flaminius şi a dat acolo şi reprezentări scenice[105] vreme de o zi, după trei zile de la sfinţirea templului Junonei, şi la două zile — după al Dianei. Tot el a sfinţit şi templul Larilor Maritimi[106], ridicat în Cîmpul lui Marte. Îl făgăduise cu 11 ani mai înainte L. Aemilius Regillus cu prilejul bătăliei navale date împotriva praefecţilor regelui Antiochus. Deasupra uşilor templului s-a atîrnat o tablă, avînd pe ea scrisă această inscripţie: „În amintirea terminării marelui război, supunerii regilor[107] şi dobîndirii păcii, în urma glorioasei bătălii date sub auspiciile, comanda şi fericita conducere a lui L. Aemilius, fiul lui M. Aemilius, între Ephesus, Samos şi Chios, sub privirile lui Antiochus însuşi şi a întregii sale pedestrimi, călărimi şi ale elefanţilor; flota regelui Antiochus, nebiruită mai înainte, a fost aici bătută şi pusă pe fugă; acolo s-au capturat în acea zi 42 de nave lungi cu întregul lor echipaj. În acea bătălie regele Antiochus şi întreg regatul său... a fost înfrînt. Pentru acest fapt Aemilius a făgăduit înălţarea acestui templu în cinstea Larilor Maritimi".

S-a pus şi deasupra uşilor templului lui Jupiter de pe Capitoliu[108] o tablă de bronz cu o inscripţie asemănătoare.

LIII Două zile mai tîrziu, după întocmirea listei de senatori de către censori, consulul G. Fulvius, pornind cu oastea împotriva ligurilor, şi străbătînd munţi, văi şi codri neumblaţi, a avut a ciocnire cu potrivnicul măsurîndu-se într-o luptă piept la piept. Fulvius l-a biruit nu numai în luptă, ci în aceeaşi zi i-a cucerit şi tabăra. 3 200 de vrăjmaşi şi întregul ţinut al ligurilor de acolo s-au supus romanilor. Consulul i-a strămutat în cîmpie pe cei ce s-au predat, aşezînd garnizoane romane în munţi.

Repede... a sosit la Roma darea de seamă a consulului din provincia lui. Pentru aceste izbînzi s-au decretat rugăciuni publice de mulţumire vreme de trei zile; pentru aceste slujbe publice praetorii au hărăzit 40 de vite mari, spre a fi jertfite.

Celălalt consul, L. Manlius, n-a făcut în Liguria nimic vrednic de a fi amintit. În schimb, gallii transalpini, în

Scanned with CamScanner

număr de 3 000, au trecut în Italia, şi, fără să se războiască cu nimeni, au cerut consulului senatului să le dea pămînt, primind să rămînă supuşi paşnici puterii poporului roman. Senatul însă a poruncit acestora să iasă din Italia, iar consulul Q. Fulvius, să cerceteze şi să ia măsuri împotriva acelora care fuseseră căpetenii şi îi sfătuiseră să treacă Alpii.

LIV În acelaşi an[109] s-a stins din viaţă Filip, regele Macedoniei, istovit de bătrîneţe şi zbuciumat de moartea fiului său Demetrius. El îşi petrecea iarna la Demetrias, chinuit atît de dorul fiului său, cît şi mustrat în cuget de sîngeroasa-i faptă. Îi înteţea zbuciumul, neîndoielnic, şi celălalt fecior, Perseus, care era socotit rege atît de el însuşi cît şi de către alţii; căci pe de o parte privirile tuturor erau aţintite către Perseus, iar pe de altă parte, Filip se vedea părăsit acum la bătrîneţe de toţi; unii îl aşteptau să închidă ochii, în schimb alţii nici nu se mai sinchiseau de el. Filip se simţea din ce în ce mai doborît de obidă, şi împreună cu el se tînguia şi Antigonus, fiul lui Echecrates[110]: el purta numele unchiului său, Antigonus, care fusese tutorele lui Filip, şi era un bărbat cu o măreţie într-adevăr regească, şi o mare faimă dobîndită în urma cunoscutei lupte împotriva lui Cleomenes, tiranul lacedemonienilor. Grecii l-au numit pe acesta Antigonus („tutorele") pentru a-l distinge prin acest cognomen de ceilalţi regi. Antigonus, fiul fratelui acestuia, rămăsese singurul nepătat dintre toţi prietenii încărcaţi de onoruri ai lui Filip, singurul său prieten credincios, din care pricină, îşi făcuse din Perseus cel mai înverşunat duşman. Antigonus prevăzînd ce mare primejdie îl va pîndi pe dînsul prin moştenirea tronului de către Perseus, şi simţind că sufletul regelui a început să şovăie[111] şi din cînd în cînd să geamă de dorul fiului său, Demetrius, era mereu prezent, fie plecîndu-şi urechile în faţa tînguirilor lui Filip, fie împrospătîndu-i amintirea acelei fapte săvîrşite cu atîta nesăbuinţă; de multe ori, cînd auzea vaietele regelui, Antigonus îi împărtăşea jalea. Şi cum îndeobşte adevărul lasă întotdeauna dîre adînci, Antigonus îl ajută din răsputeri ca totul să iasă în vileag cît mai

Scanned with CamScanner

curînd. Priviţi cu bănuială, ca unelte ale fărădelegii săvîrşite, erau şi Apelles, şi mai ales Philocles, care fuseseră trimişi ca împuterniciţi la Roma şi aduseseră scrisoarea aducătoare de pierzanie pentru Demetrius, scrisoare iscălită cu numele lui Flamininus.

LV Îndeobşte fremăta palatul că pîrele au fost mincinoase ticluite şi că pecetea, de asemenea a fost întradins plăsmuită de un scrib.

Însă deocamdată, faptul mai degrabă da de bănuit decît era dovedit; din întîmplare, iese în întîmpinarea lui Antigonus un oarecare Xychus, care, fiind înşfăcat de Antigonus, fu dus la palat. Lăsînu-l sub pază, Antigonus se duse de-a dreptul la rege. „Mi se pare că eu am înţeles din multe convorbiri că şi tu vei putea afla tot adevărul în legătură cu feciorii tăi, şi anume care din amîndoi a fost ţintit să fie răpus în chip ticălos prin curse. Singura fiinţă din toţi aceştia care e în măsură să dezlege firul acestei greşeli este Xychus, care se află în mîna ta. Porunceşte să fie chemat Xychus la palat, unde să apară ca din întîmplare". Adus în faţa regelui, la început Xychus nu tăgădui cu prea multă îndărătnicie, astfel încît se văzu că e gata să destăinuie totul dacă va fi ameninţat. De aceea cum a zărit călăul şi vergile, n-a mai rezistat şi i-a înfăţişat de-afir-a-păr tot şirul de fărădelegi ale împuterniciţilor regelui, precum şi însărcinarea pe care a avut-o el. Numaidecît fură trimişi oameni care să prindă pe împuterniciţi. L-au ridicat numaidecît pe Philocles; Apelles, fiind trimsi ca să-l urmărească pe un oarecare Chaereas[112], cînd a auzit de destăinuirile făcute de Xychul, a trecut în Italia.

În privinţa lui Philocles n-au rămas date precise; unii analişti susţin că la început a tăgăduit cu îndrăzneală, dar că atunci cînd i-a fost adus în faţă Xychus, n-a mai stăruit în tăgadă; alţii în schimb afirmă că, deşi a fost pus la cazne, totuşi el a tăgăduit pînă la capăt. Pe Filip din nou l-a cuprins jalea şi a început să se tînguiască: el era încredinţat că nefericirea sa e apăsătoare mai degrabă datorită faptului că unul din cei doi feciori[113] rămăsese în viaţă, decît datorită faptului că celălalt pierise.

Scanned with CamScanner

LVI Aducîndu-i-se la cunoştinţă lui Perseus că totul a fost descoperit, acesta se socotea prea puternic pentru a se gîndi că va fi nevoit să fugă; totuşi avu grijă să stea cît mai departe de palat, ca unul care avea de gînd să se apere între timp de văpăile unei mistuitoare mînii, care avea şi pe el să-l ardă, cîtă vreme Filip era în viaţă. Acesta în schimb, pierzînd orice nădejde de a-i da o pedeapsă ca s-o simtă pe trupul lui, în zilele care i-au mai rămas, se frămînta cu gîndul ca Perseus să nu se bucure că a scăpat de osîndă, ca de o răsplată a fărădelegii. De aceea îl chemă la sine pe Antigonus, căruia îi era recunoscător pentru că datorită lui i-a fost dezvăluită nelegiuirea săvîrşită de Perseus. În ce priveşte Antigonus, Filip era încredinţat că macedonenii n-aveau cîtuşi de puţin să se ruşineze, sau să le pară rău că le va fi el rege, datorită proaspetei slave a unchiului său, Antigonus: „Deoarece am căzut într-o asemenea năpastă — îi spuse Filip — încît, Antigonus, am ajuns să doresc pieirea unui fiu, fapt de care alţi părinţi se îngrozesc, ei bine, am de gînd să-ţi încredinţez ţie regatul acesta pe care l-am primit de la viteazul tău unchi, păzit nu numai cu credinţă, dar şi mărit. Pentru mine, tu eşti singurul pe care te socotesc vrednic de tron! Dar dacă n-aş avea pe nimeni, aş vrea mai degrabă să piară şi să se stingă de-a pururi regatul meu decît să-l abiă Perseus, ca răsplată a nelegiuitei lui ticăloşii. Pentru mine, voi crede că Demetrius a înviat din morţi şi mi s-a înapoiat de pe lumea cealaltă, dacă te voi lăsa pe tron ca locţiitor al lui, pe tine, singurul care ai vărsat lacrimi pentru moartea unui nevinovat, şi singurul care m-ai deplîns pentru nefericirea şi greaşala mea". De la această convorbire Filip n-a încetat să-l înfăţişeze tuturor pe Antigonus ,copleşindu-l cu tot felul de demnităţi. În vreme ce Perseus era plecat departe în Thracia, Filip cutreiera toate oraşele Macedoniei, şi îl recomanda fruntaşlior pe Antigonus; şi dacă Filip ar fi avut zile mai multe la domnie n-ar fi fost nici o îndoială că acestuia i-ar fi lăsat tronul moştenire.

Filip, plecînd din Demetrias, zăbovise foarte multă vreme la Thessalonic. De aici el a plecat la Amphipolis unde a fost lovit de o grea boală. Însă se ştie că Filip a fost bolnav mai mult sufleteşte decît trupeşte, datorită

Scanned with CamScanner

zbuciumului şi veghilor, deoarece mereu îl frămînta chipul şi umbra nefericitului fecior, ucis nevinovat, pînă cînd regele Macedoniei s-a stins, aruncîndu-i cumplite blesteme celuilalt fiu. Cu toate acestea, Antigonus ar fi putut ajunge la tron dacă s-ar fi găsit atunci în preajma lui Filip, ori dacă stingerea din viaţă a regelui ar fi fost dată în vileag numaidecît. Medicul lui, Calligenes, care se îngrijea de sănătatea regelui, fără să mai aştepte moartea acestuia, de la cele dintîi semne a stării lui desperate, trimsie la Perseus ştafete călări bine instruite dinainte, înşiruiţi din distanţă în distanţă, aşa cum fusese înţelegerea cu el şi ca urmare, pînă la sosirea acestuia le-a tăinuit moartea regelui tuturor care se găseau în afara palatului.

LVII De aceea, Perseus apăru pe neaşteptate cînd nimeni nu ştia de moartea lui Filip şi se făcu stăpîn pe un tron dobîndit prin nelegiuire.

Moartea lui Filip s-a întîmplat să vină la timpul cel mai potrivit, pentru a mai putea amîna războiul şi strînge forţe în vederea lui. Căci după cîteva zile, neamul bastarnilor, multă vreme aţiţat de Filip, părăsindu-şi sălaşurile a trecut Histrul cu un mare puhoi de pedestraşi şi călăreţi. De acolo au trecut mai înainte Antigonus şi Cotto, ca să-i dea de ştire regelui; acesta din urmă era un nobil bastarn; la rîndul său, Antigonus fusese trimis în repetate rînduri ca împuternicit al regelui împreună cu Cotto, pentru a-i aţiţa pe bastarni[114]. Nu departe de Amphipolis a sosit ştirea că regele a murit, iar de acolo le-au ieşit în cale ştafetele cu veşti sigure. Această întîmplare a răsturnat tot ce se pusese la cale. Însă se stabilise ca bastarnilor să li se permită libera trecere prin Thracia şi ca Filip să le pună la îndemînă hrana necesară. Ca să poată dobîndi libera trecere, Filip îi atrăsese de partea sa pe fruntaşii ţinuturilor bastarnilor, copleşindu-i cu daruri, şi i-a obligat să jure că bastarnii vor trece prin Thracia fără să pricinuiască neajunsuri locuitorilor. Se plănuise nimicirea neamului dardanilor, şi în sălaşurile acestora să se statornicească bastarnii.

Acest fapt avea să-i aducă lui Filip un îndoit folos: pe de o parte se vedea scăpat de dardani, un neam care

Scanned with CamScanner

a fost întotdeauna un dușman cît se poate de înverșunat față de macedoneni, și care întotdeauna pîndea împrejurările grele pentru regii macedoneni; apoi bastarnii, lăsîndu-și în Dardania soțiile și copiii puteau fi trimiși în Italia, pentru a o prăda. Drumul către Marea Adriatică și Italia ar fi fost prin ținutul scordiscilor[115], pentru că pe un alt drum oastea lor n-ar fi putut trece. Scordiscii le vor acorda ușor libera trecere[116] prin țara lor, pentru că nu se deosebesc de fel de semenii lor nici prin limbă, nici prin obiceiuri — și apoi li se vor alătura și ei, cînd vor vedea că merg să prade țara unui popor foarte bogat. Aceștia își făceau planurile pentru orice eventualitate: în cazul că bastarnii vor fi nimiciți de romani, vor avea satisfacția de a se vedea scăpați de dardani; în chipul acesta vor pune mîna pe prada rămășițelor bastarnilor și vor avea nestingherită stăpînirea Dardaniei, iar în cazul că vor izbîndi în război, cînd romanii vor fi ocupați de războiul cu bastarnii, Filip va redobîndi tot ceea ce pierduse în Grecia. Acesta fusese planul lui Filip.

LVIII Bastarnii au intrat în Thracia, străbătînd-o fără ostilități. După plecarea lui Cotto și a lui Antigonus și nu cu mult în urma sosirii zvonului despre moartea lui Filip, nici thracii nu erau înclinați să întrețină legături comerciale cu bastarnii, nici aceștia nu puteau fi mulțumiți cu ceea ce cumpărau aceștia, nici nu mai puteau fi ținuți toți strînși în coloană, nici opriți de a se împrăștia pe toate drumurile[117]. De aici își fac unii altora neajunsuri din zi în zi mai numeroase, din care pricină între ei se încinse războiul.

În cele din urmă, pentru că thracii nu mai erau în stare să înfrunte puterea unui puhoi atît de mare de vrăjmași, părăsindu-și satele de la șes, s-au retras pe piscul unui munte foarte înalt, — Donuca, îi spuneau ei. Însă deoarece bastarnii voiau să se ia după ei și acolo, cînd se apropiau de creasta munților, au fost prinși de o furtună întocmai ca aceea din pricina căreia se spune că au pierit gallii cînd jefuiau Delphi. Într-adevăr, bastarnii au fost stînjeniți nu numai de o ploaie grozavă și apoi și de o grindină deasă, într-un bubuit înspăimîntător de tunete amestecate cu trăsnete, ci și de fulgerele

care le orbeau privirile, căci din toate părţile bubuiau trăsnetele, aşa încît lor li se părea că se îndreaptă asupra lor, şi cădeau loviţi de trăsnete nu numai ostaşii, ci şi căpeteniile lor. De aceea, în vreme ce bastarnii se năpusteau într-o fugă nebună la vale şi cădeau, şi se rostogoleau de pe stîncile atît de povîrnite, iar la rîndu-le thracii îi urmăreau pas cu pas pe vrăjmaşii lor îngroziţi, încît spuneau că înşişi zeii i-au silit să fugă şi însuşi cerul s-a prăvălit asupra lor. Împrăştiaţi pretutindeni de vijelie, după ce s-au întors cei mai mulţi numai pe jumătate înarmaţi, ca de pe urma unui naufragiu, în tabăra lor de unde plecaseră, au început să se consfătuiască ce e de făcut. Atunci s-au iscat neînţelegeri: unii erau de părere să se înapoieze la vetrele lor, alţii, în schimb, să pătrundă în Dardania. Cam 30 000 de oameni sub conducerea lui Clondicus, au ajuns în Dardania de unde plecaseră; restul mulţimii a pornit înapoi spre miazăzi către regiunea Aquilloniei, pe unde veniseră.

Perseus, punînd mîna pe tron, porunci ca Antigonus să fie ucis; apoi căutînd să-şi întărească situaţia[118], Perseus îşi trimise împuterniciţii săi la Roma, pentru a reînnoi tratatul de prietenie încheiat cu tatăl său, şi pentru a cere ca să fie confirmat rege de către senatul roman.

Acestea au fost evenimentele care s-au întîmplat în acel an în Macedonia.

LIX Celălalt consul, Q. Fulvius, a triumfat asupra ligurilor. Se ştie însă că triumful său i-a fost acordat mai mult datorită înrîuririi politice decît izbînzilor cîştigate în război. Într-adevăr, a adus cu sine o uriaşă cantitate de arme, în schimb însă nici un ban. Totuşi el a împărţit fiecărui ostaş cîte 300 de aşi, o sumă îndoită — centurionilor, şi întreită — călăreţilor. Cu prilejul acestui triumf, cel mai de seamă fapt a fost că triumful său s-a sărbătorit în aceeaşi zi în care izbîndise cu un an înainte la alegerile de praetori. După sărbătorirea triumfului său, Fulvius a hotărît ţinerea alegerilor consulare la care a reuşit M. Iunius Brutus şi A. Manlius Vulso. Apoi, după ce fură aleşi trei praetori, o furtună a zădărnicit comiţiile. În ziua următoare, înaintea zilei a patra a idelor lui martie, au fost aleşi şi ceilalţi trei praetori, şi anume:

Scanned with CamScanner

M. Titinius Curvus, Ti. Claudius Nero[119], T. Fonteius Capito[120]. S-au celebrat jocurile romane de către aedilii curuli Cn. Servilius Caepio şi Ap. Claudius Cento, din pricina semnelor şi arătărilor care se întîmplaseră: fusese un cutremur de pămînt; în dumbrăvile publice, consacrate, unde se desfăşura un lectisternium, capetele statuilor de zei care se găseau pe lectice şi-au întors chipurile de la mese; tava cu mîncăruri care fusese aşezată în faţa statuii lui Jupiter a căzut de pe masă; în stfîrşit, şi faptul că şoarecii au mîncat din măsline înaintea oricui a fost privit tot ca un semn prevestitor. Pentru ispăşirea acestor semne şi arătări nu s-a hotărît altceva decît să se celebreze din nou jocurile[121].

Scanned with CamScanner

NOTE

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXI

[1] Remarcăm o inadvertență livianã: istoricul roman încadrează aceste evenimente, după socotelile sale, între 267—204 î.e.n., (în loc de 264—201 î.e.n.) făcînd deci o eroare de trei ani.

[2] Adică 15 cărți.

[3] Titus Livius a început descrierea primului război punic (vezi nota 1, cartea XXI) în cartea a XVI-a a operei sale *Ab Urbe condita;* prin urmare, primele 15 cărți, (I—XV), ale operei liviene, cuprind evenimentele desfășurate într-un interval de 487 de ani, pe cînd următoarele 15 (XV—XXX), numai o perioadă de 63 de ani, adică de la 264 î.e.n. pînă la 201 î.e.n. În realitate, în primele 15 cărți a narat evenimentele petrecute în 490 de ani cîți sînt de la fundarea Romei (754/3 î.e.n.) pînă la consulatul lui Ap. Claudius Caudex din anul 264 î.e.n., cînd începe primul război punic. Titus Livius însă socotește începutul acestui război cu 3 ani mai devreme (în 267 î.e.n. — vezi nota 1) și de aceea rezultă 487 de ani.

Într-adevăr, de la începutul primului război punic pînă la sfîrșitul celui de-al II-lea, s-au scurs 63 de ani. Titus Livius socotește însă că în anul 267 î.e.n. a început primul război cu Carthagina și în anul 204 î.e.n. a fost sfîrșit cel de-al doilea război.

Cronologia variază la istoricii antici. Așa de pildă, la Calpurnius Piso anul fundării Romei este 758 î.e.n., la Cato cel Bătrîn — 751 î.e.n., la Q. Fabius Pictor — 747 î.e.n. Nici istoricii greci nu dau aceleași date. Polybios punea anul 750 î.e.n., iar Timaios anul 814 î.e.n. Titus Livius însuși a folosit două cronologii în cursul expunerii sale. Diferența dintre cele două cronologii, pe care le are în vedere istoricul roman, este de 1, 2, 3 și uneori chiar de mai mulți ani. Pentru datele acceptate azi de istorici, relative la războaiele romanilor cu carthaginezii, vezi cartea XXI, nota 2.

[4] În acest pasaj Titus Livius face aluzie la regele Macedoniei, Filip al II-lea (359—336 î.e.n.), și la fiul său, Alexandru cel Mare (336 î.e.n.—321 î.e.n.). Istoricul roman dă acestora epitetul de *străvechi* în raport cu vremea în care trăiește el.

Filip al II-lea a fost unul dintre cei mai talentați comandați de armate și mai iscusiți oameni politici ai secolului al IV-lea. Lui i se datorează o însemnată reformă militară. Armata macedoneană era

Scanned with CamScanner

alcătuită îndeobște din țărani liberi, încadrați în pedestrimea grea înarmată.

Dispozitivul de luptă al armatei macedonene era vestita falangă alcătuită din 16 și chiar mai multe rînduri de ostași, înarmați cu lănci de diferite lungimi ajungînd pînă la cinci metri. Filip a realizat hegemonia statului macedonean asupra Greciei, după bătălia de la Cheroneia (338 î.e.n.), dusă împotriva coaliției cetăților grecești conduse de Athena. Stăpînirea macedoneană a înăbușit mișcările democratice din cetățile grecești; în multe orașe din Grecia au revenit la conducere facțiuni oligarhice promacedonene.

[5] Aici e vorba de Filip al V-lea, rege al Macedoniei între anii 221—178 î.e.n. După marea înfrîngere a romanilor de la Cannae, Filip al V-lea a făcut alianța cu Hannibal, în speranța de a pune stăpînire pe Illyria. Regii macedoneni duceau războaie de cotropire ca și romanii. În 215 î.e.n. începe primul război între romani și macedoneni. Cîțiva ani însă romanii stau mai mult în așteptare, fiind încurcați în războiul cu Hannibal; în 211 î.e.n. ei încheie alianță cu Liga aetoliană și își intensifică politica de intervenție înspre Orient, sub pretext că apără independența și libertatea cetăților grecești, unele cotropite deja de regii macedoneni. În realitate, cetățile grecești vor fi apoi cotropite de către romani. Primul război macedonean s-a încheiat în anul 205 î.e.n. printr-un compromis, împărțind între ei Illyria.
Al II-lea război dus de romani împotriva lui Filip al V-lea a izbucnit în împrejurările următoare: după înfrîngerea lui Hannibal (205 î.e.n.) cercurile conducătoare romane și-au îndreptat politica de cuceriri spre Peninsula Balcanică, unde însă era puternic regatul macedonean condus de Filip al V-lea.

Pretextul războiului contra lui Filip al V-lea l-au oferit Pergamul și Rhodosul care au cerut ajutor contra regelui macedonean care își întinsese stăpînirea asupra unor orașe din Marea Egee, și din Asia Mică și care deci amenința Rhodosul și Pergamul.
Războiul al II-lea macedonic a început în anul 200 î.e.n. și, după înverșunate lupte, Filip al V-lea a fost înfrînt la Kynoskephalai în anul 197 î.e.n.

Regatul lui Filip a fost redus numai la teritoriul Macedoniei propriu-zise. Filip a dat atunci romanilor între altele 1 000 de talanți de aur și pe fiul său cel mai mic ca ostatic (vezi și cartea XXVII, nota 19).

[6] Potrivit obiceiului roman, Titus Livius nu pune la socoteală anul cînd s-a încheiat pacea (205/4 î.e.n.) și nici pe cel cînd începe al doilea război cu Filip (anul 200 î.e.n.).

[7] Vezi cartea XXIX-a, cap. XII.

[8] În cartea XXIII, cap. XXXIII și în cartea XXIX, cap. XL, Titus Livius a vorbit despre tratatul de alianță încheiat între Filip și Hannibal și despre clauzele pe care le cuprindea.

[9] Conflictul regelui Filip al V-lea cu aetolienii datează din anul 220 î.e.n., cînd regele Macedoniei, aliat cu Liga achaică, a atacat Liga aetoliană.

Scanned with CamScanner

10 În legătură cu trimiterea de ajutoare și bani de către Filip al V-lea lui Hannibal, care se afla în Italia, și carthaginezilor, în Africa, Titus Livius relatează și în cartea XXIX, cap. XXXIII; va mai menționa acest fapt și în cartea XLV, cap. XXII.

11 În cartea XXIV, cap. XI, XII și XXVI, Titus Livius a menționat legăturile de prietenie dintre Roma și Attalus I Soter, regele Pergamului (în Asia Mică).

12 Despre relațiile Romei cu insula Rhodos, Titus Livius vorbește în cartea XXXVII, cap. XXX și cartea XXVIII, cap. VII. Istorisirea acestor relații și a alianței dintre Roma și Rhodos va fi făcută în cartea XLV, cap. XXII și XXV. După cele spuse de istoricul roman în cartea XLV, cap. XXII și XXV, rodienii aveau de multă vreme legături de prietenie cu romanii (vezi nota 32, cartea XXVIII).

13 Consuli în acel an (201 î.e.n.) erau Gn. Lentulus și Aelius Paetus (vezi cartea XXX, cap. XLIII).

14 Ptolemaeus Epiphanes era urmașul lui Ptolemaeus Philopator, decedat în anul 203 î.e.n. Cînd Ptolemaeus Epiphanes a urcat pe tron avea numai patru ani. Sub acest rege situația Egiptului a devenit extrem de șubredă din cauza luptelor dintre regenți, a răscoalei mercenarilor și a mișcărilor care aveau loc în sînul maselor populare. Filip al V-lea, găsind nimerit prilejul de a profita de pe urma acestei situații, părăsi Grecia pentru a-și întinde dominația asupra posesiunilor Egiptului din Thracia, din Marea Egee și din Asia Mică. În acest scop, Filip al V-lea s-a aliat cu Antiochus al III-lea, regele Syriei, izbutind în 203 î.e.n. să cucerească aceste posesiuni ale Egiptului. În schimb, Antiochus al III-lea a ocupat Fenicia și Palestina. Romanii zdrobesc pe Antiochus la Magnesia (Lydia) în anul 190 î.e.n. și pun capăt expansiunii lui.

15 Gaius Claudius Nero, fusese censor în anul 204 î.e.n.

16 Despre M. Aemilius Lepidus de care este vorba în acest pasaj se va mai relata în această carte la cap. XVIII, în cartea XXXII, cap. VII, cartea XXXVIII, cap. XLII și cartea XL, cap. XLII.

17 Referitor la P. Sempronius Tuditanus, vezi cartea XXVII, cap. XI, cartea XXIX, cap. XI, precum și cartea XXIX, nota 54.

18 În privința răscoalei populației gallice numită boii, vezi mai departe cap. X.

19 Acest pămînt aparținea coloniștilor din Placentia și Cremona.

20 Ținut din Umbria locuit de tribul umbric Sapinia. Numele provine de la rîul Sapis (azi Savo) care izvorăște din Monte Coronario, aproape de izvoarele Tibrului. Sapia se varsă în mare la sud de Ravenna.

21 Castrum Mutilum era o fortăreață *(castellum)* situată la hotarele de sud-vest ale ținutului boiilor.

22 Aici este vorba numai de teritoriul nordic al peninsulei grecești.

23 În cartea XXX, cap. XLI, Titus Livius a menționat că Cn. Octavius avea comanda uneia dintre cele două flote romane care operase în apele Africii, avînd baza în Lilybaeum (în vestul Siciliei).

24 Este vorba, probabil, de proconsulul M. Valerius Laevinus, care fusese multă vreme în Grecia și cunoștea ținuturile și obiceiurile din orașele grecești.

Scanned with CamScanner

25 Valentia (numele obișnuit este Vibo, azi Vibona), port în Bruttium, pe coasta de nord a acestui ținut, la Marea Tireniană.

26 Marcus Aurelius, e unul dintre cei trei soli trimiși de Roma ca să negocieze cu Filip al V-lea (vezi cartea XXX, cap. XLII).

27 Astfel de comisii erau alcătuite mai înainte, din trei membrii: *tresviri agris dandis*. De astădată, comisia este mărită la 10 membri. Ei se numeau: *decemviri agris assignandis*.

28 Unele Cetăți din Samnium și Apulia trecuseră de partea lui Hannibal; din această cauză pământurile lor au fost confiscate de statul roman.

Proprietatea statului se numea *ager publicus* și era formată din pământul confiscat de la locuitorii cetăților învinse. De obicei, romanii luau cam 1/3 — uneori și mai mult — din teritoriul cucerit, după înverșunarea cu care se opuseseră cuceritorii. În fapt *ager publicus* era arendat, de patricieni la început, apoi de noua aristocrație romană (patricieni și plebei bogați).

Sistemul de arendare a înlesnit cotropirea acestei proprietăți de către cei bogați, care-și formară mari latifundii. Așa că spre sfîrșitul republicii în Italia nu mai există de fapt *ager publicus*. Legile agrare propuse deseori de tribunii plebei pentru împărțire de pământ celor săraci din „proprietatea poporului roman" nu au dat rezultate. Cotropitorii au continuat a o stăpîni ca moșie proprie.

29 P. Servilius aici este pentru prima oară menționat.

30 Quintus Caecilius Metellus fusese dictator în vederea prezidării alegerilor din anul 205 î.e.n.

31 Gaius și Marcus Servilius Germinus au fost deseori menționați de istoricul roman (pentru primul vezi cartea XXX, cap. XXXIX și cartea XXXIX, cap. XLVI; pentru ultimul vezi cartea XXIX, cap. XXXIX și cartea XXXII, cap. XXIX).

32 Inadvertență: cei doi frați, Lucius și Aulus Hostilius Cato, au mai fost menționați de Titus Livius în cartea XXVII, cap. XXXV, numai că pe cel dintîi îl chema acolo Gaius și nu Lucius.

33 Asupra lui P. Villius Tappulus vezi cărțile XXIX, cap. XXXVIII, XXX cap. I și XXXI, cap. XLIX.

34 P. Aelius Paetus a mai fost menționat și în cartea XXX, cap. XXXIX—XL și cartea XXXII, cap. VII.

35 Titus Quinctius Flamininus este vestitul proconsul și comandant roman, care l-a învins pe Filip al V-lea la Kynoskephalai în anul 197 î.e.n.; (în limba greacă Κυνὸς κεφαλαί = capete de cîine).

36 P. Sulpicius Galba era în acest an consul pentru a doua oară (vezi cartea XXV, cap. XLI); el acționase multă vreme în Grecia (vezi cărțile XXVI, cap. XXII și XXVIII, și cartea XXVII, cap. VII și XXXI).

37 În legătură cu C. Aurelius Cotta, vezi cartea XXX, cap. XXVI și urm.

38 L. Furius Purpurio a mai fost menționat în cartea XXVII, cap. II.

39 Q. Fulvius Gillo a fost menționat și în cartea XXX, cap. XXI.

40 Aedilul curul L. Valerius Flaccus este cel de care se vorbește în cartea XXVII, cap. VIII.

Scanned with CamScanner

41 L. Quinctius Flamininus este fratele celui menționat la nota 35.

42 *Asul* era la romani o monedă măruntă de bronz. La sfîrșitul celui dintîi război punic ajunsese în greutate numai de 2 uncii (la origine avusese 12 uncii). Zece ași valorau un dinar.

43 Un asemenea ospăț *(epulum iovis)* în cinstea lui Jupiter se da de obicei la 13 noiembrie cu prilejul serbărilor plebeene; un altul, la 13 septembrie cu prilejul celebrării serbărilor romane.
Ludi plebeii erau serbări publice instituite în amintirea victoriei plebeilor contra patricienilor dobîndită în 494 î.e.n., cînd plebeii s-au retras pe Muntele Aventin. Serbările aveau loc, după calendarul nostru, între 4 și 17 noiembrie și erau prezidate de aedilii plebei. În vremea de care este vorba, *Ludi plebeii* se asociau cu *Ludi Romani*, serbări instituite ca amintire a victoriei Romei în lupta cu Latium (vezi cartea I, cap. XXXV).

44 După cronologia acceptată azi, e vorba de anul 554 ab U.C. (200 î.e.n.) și nu 551 (203 î.e.n.) cum relatează Titus Livius (vezi notele 1, 3 și 6).

45 Idele lui martie = 15 ale lunii martie.

46 Aceasta este solia de care se vorbește mai sus la cap. I din această carte.

47 Este vorba de Filip al V-lea.

48 Adică athenienilor.

49 *Praetor urbanus* avea în atribuții rezolvarea neînțelegerilor dintre cetățenii romani *(inter cives)*. Începînd din anul 212 î.e.n., praetura urbană a fost contopită cu aceea *inter peregrinns et inter cives et peregrinos*, adică același praetor se ocupa și cu neînțelegerile dintre străini și dintre cetățeni roman și străini.
Praetorii nu judecau propriu-zis, ci alcătuiau dosarul pe care-l trimiteau în fața judecătorilor în competența cărora cădea pricina. La intrarea în funcție, praetorii dădeau un edict în care expuneau principiile după care se vor conduce în timpul magistraturii lor. Aceste edicte ale praetorilor stau la baza dreptului civil roman (vezi cartea VII, nota 94).

50 Populațiile italice din Bruttium se ridicau ori de cîte ori li se ivea prilejul, contra asupririi romane. În general, în cetățile italice supuse de Roma, aristocrația rămînea de partea romanilor, iar elementele mai democratice treceau de partea lui Hannibal.

51 L. Furius Purpurio a primit provincia Gallia pentru a înăbuși răscoala gallilor (vezi mai departe cap. XI).

52 Tribunii plebei luau parte la ședințele senatului, deși nu exista vreo lege în vigoare care să le dea acest drept. Însă, în virtutea inviolabilității, pe tribuni nimeni nu-i putea împiedica să asiste la dezbaterile senatului și nici să le interzică ca prin rostirea cuvîntului *veto*, să se opunăvreunui decret sau *senatus-consultum*.

53 Aici e vorba de al doilea război punic (218—201 î.e.n.).

54 Mamertini (fiii lui Marte) s-au intitulat mercenarii din Campania, care au cucerit în 290—280 î.e.n orașul Messina (din Sicilia). Hieron al II-lea, regele Siracuzei, îi așează în Messina. Unii dintre ma-

Scanned with CamScanner

mertini au cerut ajutor carthaginezilor, ceilalți au cerut romanilor cu care se socoteau rude. Cu aceasta începe în 264 î.e.n. primul război punic.

55 Un colegiu de 20 de membri, aleși prin cooptare, care aveau atribuțiile de a împlini formalitățile pentru încheierea sau denunțarea unui tratat *(foedus)*, în vederea declarării războiului etc.

56 Titus Livius a omis să arate la timpul potrivit schimbările făcute în guvernarea provinciilor în anul 201 î.e.n.; pentru Bruttium primise această funcție Valerius Falto, iar pentru Campania propraetorul Hostilius Tubulus (vezi cartea XXIX, cap. XIII).

57 Nu amîndoi consulii au efectuat recrutările, ci numai Publius Sulpicius.

58 În acest număr nu sînt puse la socoteală legiunile din Spania (vezi cap. XLIX). După cum s-a arătat la cartea XXX, cap. II și cap. XL, în anul 204 î.e.n. existaseră 14 legiuni; în anul 203 î.e.n. statul roman dispunea de 23 de legiuni.

59 Erau făgăduințe *(vota)* făcute în mod excepțional, la începutul unei perioade de cinci ani.

60 Referitor la aceste făgăduințe, Titus Livius a vorbit în cartea XXII, cap. X, în cartea XXVII, cap. XXXIII și în cartea XXX, cap. II și XXVI.

61 Și Dio Cassius, *Istoria romană*, cartea LVIII, cap. V și Zonaras *Epitome*, (Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν) cartea IX, cap. XV, confirmă cele relatate de Titus Livius în legătură cu răscoala gallilor.

62 Despre această ramură celtică din Liguria, celinii, Titus Livius va mai vorbi în cartea XXXII, cap. XXIX. Nu se cunosc însă alte amănunte.

63 Ilvații erau populații celtice din Liguria.

64 Despre Hasdrubal, s-a menționat în cartea XXVII, cap. XXXIX.

65 Despre acest Mago s-a vorbit în cartea XXVIII, cap. XLVI, unde s-a arătat că a trecut din insulele Baleare, anume din Minorca în fruntea unei armate de 12 000 pedestrași și 12 000 călăreți și că a cucerit apoi Genua.

66 Despre Masinissa, a scris și istoricul roman Sallustius în *De bello Iugurtino*, cap. XVI.

67 Terentius Varro a fost consulul roman învins de Hannibal, împreună cu Paullus Aemilius, în bătălia de la Cannae din 216 î.e.n.

68 Este vorba de banii furați de Fleminius, legatul lui Scipio Africanus; s-a vorbit despre acest fapt în cartea XXIX, cap. VIII.

69 După numărătoarea noastră, e vorba de al cincilea an de atunci; Titus Livius nu pune la socoteală nici anul cînd s-a întîmplat cele de mai sus, nici anul de care e vorba în acest pasaj (vezi și nota 6, de mai sus).

70 Istoricul roman vorbește — așa cum s-a văzut și în cărțile anterioare, de exemplu în cartea XXVII, cap. XXXVII — despre multe zvonuri superstițioase, prin care se vestea că ar fi apărut diferite fenomene nefirești (vezi studiul introductiv, vol. I, p. XXXIII—XXXV). Conducătorii romani foloseau din plin astfel de zvonuri superstițioase pentru a înfricoșa poporul de rînd; ei porunceau să se facă diferite slujbe religioase și sacrificii sub cuvînt că zeii s-ar fi supărat și tre-

Scanned with CamScanner

buie să fie împăcați. Cu un astfel de prilej, uneori, se cînta un imn; aici Titus Livius vorbește de doi poeți romani care au făcut astfel de cîntece: *Livius* este Livius Andronicus care a compus imnul în anul 207 î.e.n.; P. Licinus Tagula a scris imnul, de care vorbește Titus Livius, în anul 200 î.e.n.

71 Acesta era al doilea termen al scadenței (vezi în această privință cartea XXIX, cap. XVI și cartea XXXIII, cap. XLII).

72 În timpul războiului al II-lea punic statul roman a vîndut particularilor, de la care împrumutase bani, pămînt pentru a treia parte din datorie; de aceea partea vîndută se numește *trientius ager*, și era înscris în *tabula* (registru).

73 Evenimentele relatate de Titus Livius la cap. XIV și XV, au fost expuse și de Polybios, *Istoriae opiai*, cartea XVI, cap. XXIV și XXV, de Appianus, *Istoria romană* Ῥωμαϊκή, Μακεδονικά Ἰλλυρική) *Macedonia IV*, de Zonaras, cartea IX, cap. V.

74 Despre Cn. Cornelius s-a mai vorbit în cartea XXX, cap. XL și XLIII.

75 Aceasta era a treia solie *(legatio)* trimisă de Athena.

76 Acestea se petreceau în iarna anului 200 î.e.n.

77 Abydos (astăzi Aveo) ocupa o poziție cheie în Hellespont, fiind localitate situată aproape de Bosphorul Thracic.

78 În realitate, Filip al V-lea suferise o singură înfrîngere în bătălia navală de la Chios (a se vedea cartea XXXII, cap. XXXII), pricinuită de regele Pergamului, Attalus I Soter, aliat cu flota rhodienilor. În a doua bătălie navală, în apele Miletului, Filip al V-lea fusese cel care repurtase victoria asupra rhodienilor (vezi și Polybios, *op. cit.*, cartea XVI, cap. II și XIV).

79 Antiochus al III-lea, supranumit cel Mare, regele Syriei, fiul lui Seleucus al II-lea Callinicus (247—226 î.e.n.) și succesorul lui Seleucus al III-lea Soter (226—223 î.e.n.) domnește peste puternicul regat al seleucizilor între 223 î.e.n. — 187 î.e.n. Regatul seleucizilor se întindea la început de la Meditarana pînă la granița Indiei. Era constituit din regiuni eterogene din punct de vedere economic, cultural și etnic. Antiochus al III-lea a căutat să-i lărgească hotarele către apus. Prin alianța încheiată cu Filip al V-lea, regele Macedoniei, a ocupat posesiunea Ptolemeilor din sudul Syriei (în vreme ce Filip a pus mîna pe cele din nordul Mării Egee), profitînd pe de o parte de faptul că era în Egipt pe tron un nevîrstnic de 5 ani, Ptolaemeus Epiphanes, iar pe de alta, în țară aveau loc răscoale. Însă expansiunea lui Antiochus către apus a fost stăvilită de romani, deoarece micile state din Asia Mică ca Pergamul, apoi Rhodosul, Athena și înșuși Egiptul, văzîndu-se amenințate cu cotropirea, au apelat la sprijinul romanilor.

80 Aici e vorba de Ptolemaeus Philopator, regele Egiptului (221—203 î.e.n.), succesorul lui Ptolemaeus Evergetes.
Egiptul reprezentase o puternică unitate politică în secolul al IV-lea—III-lea sub Ptolemaeus Soter (moare în 283 î.e.n.) și Ptolemaeus Evergetes (246—221 î.e.n.), prin politica externă agresivă dusă în răsăritul bazinului mediteranean; amîndoi se sprijineau pe forțe mercenare, nu pe armate cetățenești; izbutiseră să stăpînească

Scanned with CamScanner

Cyrenaica, o mare parte din coasta Syriei dinspre Mediterana, numeroase insule din Marea Egee, precum și Cipru.
Sub Ptolemaeus Philopator, Egiptul își pierde poziția de mai înainte, mai ales din cauza răzvrătirilor interne. Clasele de jos ale populației indigene au suferit cea mai cruntă exploatare din partea dinastiei; de aceea răscoalele se țineau lanț. Statul egiptean începe să decadă.

81 Titus Livius dă numele roman de Ceres zeiței cerealelor, a grîului îndeosebi, pe care grecii o numeau Demeter. În realitate, este zeificată în Demeter sau Ceres puterea hrănitoare a grînelor, forța de a întreține viața omului, puterea vegetației care iese primăvara din pămînt și dispare toamna. În jurul acestei zeițe — al cărui cult era răspîndit în păturile de jos, și printre agricultori în primul rînd — se formase un ceremonial pe care îl exercitau preoții. Ei exploatau acest cult în profitul lor, făcînd din el un secret la care nu puteau lua parte decît cei *inițiați* — adică cei care împliniseră anume condiții. Aceste ceremonii cu caracter secret se numeau *mistere*. Vestite în lumea antică au fost *Misterele de la Eleusis*, în legătură cu zeița Demeter.

82 Aegina, insula din Marea Egee situată între Argolida și Attica, în centrul golfului Saronicus, la sud-est de Pireu.

83 Aici este vorba de o împărțire administrativă a locuitorilor cetății. Noul trib despre care se face mențiunea presupune o nouă delimitare teritorială a orașului — pe lîngă cele anterioare — care a primit cu o deosebită cinstire numele regelui Attalus.

83 bis. Cia sau Cea e o insulă mică situată în fața Euboeii, cu denumirea greacă Κέος.

84 Andros, insulă care face parte din arhipelagul Cycladelor, e situată la est de Peloponez, și la vest de insulele Sporade.

85 Paros, insulă din arhipelagul Cycladelor.

86 Cythnos, insulă din arhipelagul Cycladelor.

87 Adică să pună stăpînire pe porturile Aenus de la gurile Hebrului și Maronea, de pe coasta tracică, port la Marea Egee.

88 Și Polybios, *op. cit.*, cartea XVI, cap. XXIX și urm. relatează în același fel evenimentele descrise de Titus Livius la cap. XVI—XVIII.

89 Heraclides era un exilat din Tarentum, care se bucura de o foarte proastă reputație, vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XVIII.

90 Maronea, un oraș în Thracia (astăzi Marogna), port la Marea Egee.

91 Aenus, vezi mai sus, nota 87.

92 Cypsela (astăzi Ipsala), fortăreață în Tracia.

93 Doriscos (Δορίσκος), (astăzi Dymae), fortăreață în Thracia.

94 Serrheum (astăzi Serrh) munte în Thracia; în acest pasaj este vorba de cetatea de acolo cu același nume.

95 Elaeus (Ἐλαιοῦς), azi Gallipolis, oraș așezat pe coasta Hellespontului în fața promontoriului numit astăzi Capo Graeco.

96 Alopeconnesus (Insula Vulpilor), insulă situată la sud-vest de insula Lemnos.

97 Callipolis, localitate situată pe coasta Propontidei, în fața strîmtorii Helespont (Dardanele de azi).

98 Madytos, astăzi Macton, oraș din Chersonesul thracic.

Scanned with CamScanner

99 Polybios, *op. cit.*, cartea XVI, cap. XXIX, dă și numele celor doi soli trimiși de cetatea Abydos la Filip al V-lea, Iphiades și Pantazenotus.

100 Polybios dă și numele căpeteniilor: Glaucis și Theognetis. Asediul orașului Abydos e descris de Polybios cu mai mare lux de amănunte; vezi *op. cit.*, cartea XVI, cap. XIX și XX.

101 Istoricul grec Polybios, *op. cit.*, cartea XVI, cap. XXXII, spune că Marcus Aemilius care „era foarte tînăr și întrecea prin frumusețea sa pe toți tinerii de vîrsta sa", a alăturat locuitorilor cetății Abydos și pe cei din Ceos și din Athena, care împreună urmau să formuleze plîngeri împotriva lui Filip al V-lea.

102 Cele relatate de Titus Livius la cap. XIX—XXII au fost istorisite și de Zonaras, cartea IX, cap. XIII—XV.

103 Titus Livius face deosebire între corpul de armată format din *aliați (exercitus socialis)* și cel format din romani *(legio romana)*. Prin aliați se înțeleg italicii care se aflau în armata romanilor. Această distincție nu se mai făcea însă în vremea lui Titus Livius, pentru că după războiul cu aliații *(socii)* din anii 90—88 î.e.n. dispăruse această deosebire; toți oamenii liberi din Italia obținînd *jus civitatis* erau înrolați în legiunile romane; nu mai erau *socii*, ci *cives* (vezi cartea XXV, nota 98; și pentru organizarea armatei vezi cartea II, nota 31, cartea VIII, nota 23, cartea XXIII, nota 120, cartea XXVII, nota 67, cartea XXIX, nota 67).

104 Vasele fără punte *(apertae naves)* erau niște bastimente joase și de o formă deosebită.

105 Himerodromos este un cuvînt grec compus din Ἡμέρα = zi și δρόμος = drum, care derivă de la δρέμειν = a alerga și înseamnă ștafeta care parcurgea în fugă distanțe mari vreme de o zi.

106 Dipylon era cea mai mare poartă a Athenei. Δὶπυλον înseamnă poartă dublă. I se mai spunea și poarta Thrianes. Era socotită unul din cele mai vestite monumente ale antichității elenice.

107 Gymnaziul Academiei (Γυμνάζιον), era într-o cunoscută grădină care a servit de școală pentru reuniunile în aer liber a adepților filozofului Platon. Școala lui Platon a fost numită *Academia*, de la numele unui erou grec Academos. Filozofia propagată de Platon a fost idealistă și profund reacționară. El însuși era un dușman al democrației; disprețuia poporul.

108 Kynosarges (cuvînt format din Κύων și ἀργής = cîine alb). În lexiconul *Suidas* se reproduce legenda acestui loc: un athenian, care se chema Didymos pe cînd sacrifica lui Hercules, un cîine alb i-a răpit victima, fugind cu ea. Didymos a auzit o voce care i-a spus să ridice lui Hercules un altar în acel loc unde văzuse cîinele.

109 Lycaeum Λυκειον, un ținut socotit sacru închinat lui Apollo Lycius. Locul acesta a fost înfrumusețat cu clădiri și plantații de pomi de mulți conducători ca Pisistrates, Pericles, Lycurg. Aristotel a avut aici școala sa filozofică (vezi Pausanias, *Attic.*, cap. XIX și Cicero, *Academicae quaestiones*, cartea I, cap. IV).

110 Eleusis, celebra localitate din Attica (Grecia) unde aveau loc misterele zeiței Demeter.

111 Cithaeron, munte la granița dintre Beoția și Attica.

Scanned with CamScanner

112 Cele relatate de Titus Livius la cap. XXIV—XXVI au fost descrise și de istoricii greci Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică* (Ἱστορικῶν βιβλιοθήκη), cartea XXVIII, cap. VII și de Zonaras, cartea IX, cap. V.

113 Apsus este un fluviu în Illyria.

114 Corragus, Gerrunius și Orgessus, localități situate în vestul Macedoniei.

115 Antipatrea, localitate în Macedonia care nu a fost identificată încă.

116 Codrion (astăzi Dardași) localitate în vestul Macedoniei.

117 Cnidus, localitate din Macedonia situată la hotarele cu Epirul. În antichitate erau cinci orașe cu acest nume.

118 Perseus, viitorul rege al Macedoniei și (179 î.e.n.—168 î.e.n.), succesorul lui Filip al V-lea, avea în acea vreme 12 ani (vezi cartea XL, cap. VI).

119 Pelagonia (astăzi regiunea cu capitala Starachino) provincie macedoneană subordonată Peoniei.

120 Scyathus, orașul cel mai important din insula cu același nume din Marea Egee, între coasta Magnesiei și Peparethus.

121 Peparethus (azi Peperi) insulă în Marea Egee.

122 Aetolienii deși erau în alianță (din anul 212 î.e.n.) cu romanii contra lui Filip, au făcut pace separată cu acesta în anul 206 î.e.n. deoarece romanii urmărindu-și propria lor politică, nu acționaseră atunci cînd era necesar aetolienilor împotriva lui Filip. De altfel și romanii fac pace cu Filip în anul 205—204 î.e.n. și împart cu el Illyria.

123 După cum s-a mai arătat, Titus Livius nu socotește anul în care a avut loc un eveniment și nici pe cel în care se află cel ce face socoteala, aici noi am zice „acum cinci ani" iar nu „acum trei ani".

124 Ciani, locuitorii orașului Cius din Bithynia.

125 Messenienii făceau parte din liga achaică.

126 Aici se referă la Epicydes și Hyppocrates.

127 Panaetolium (Παναιτόλιον) înseamnă adunarea ligii aetoliene.

128 Congresul Pylaic se întrunea la Thermopylae; însă în acest pasaj, Damocrites se referă la adunarea generală a ligii aetoliene care se întrunea la Thermum.

129 Cele relatate de Titus Livius la cap. XXXIII—XL au fost la rîndul lor istorisite și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXVIII, cap. VIII, Dio Cassius, *op. cit.*, cartea LVII, Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XV.

130 Lyncus, munte care are la vest Epirul, la nord Macedonia, la est Thessalia.

131 Bevus B rîu în Macedonia. Beve, oraș pe acest rîu.

132 Reflecție livianã: *Per transfugas cognitum est, quos levitas moeniorum, ad cognoscendas hostium res inomnibus bellis praebet* din care reiese cît de mari neajunsuri pricinuiesc unei armate dezertorii.

133 După cum reiese din acest pasaj *lancea* era o armă ofensivă (o suliță), mai lungă și mai puternică decît *hasta*. La mijloc avea prinsă o curea *(nodus)* pe care o ținea ostașul și cu ajutorul căreia azvîrlea lancea.

134 Athacus, oraș în regiunea Candaviei (Macedonia) situat pe rîul Gnusius.

Scanned with CamScanner

135 Aceste cuvinte sînt atribuite de Plutarh, *Pyrrhus*, cap. XVI, lui Pyrrhus, regele Epirului, mort în 272 î.e.n. El a fost unul dintre numeroșii regi care visau să ajungă ceea ce fusese Alexandru Macedon. Acest rege al Epirului înfrînge la început pe romani (în anul 280 î.e.n.) folosind în luptă elefanți, cu care romanii nu știau cum să lupte. În ultima bătălie însă, din anul 275 î.e.n., de la Beneventum, soldații Romei au izbutit să sperie elefanții și să-i întoarcă împotriva trupelor lui Pyrrhus. Romanii s-au ales cu o victorie strălucită și cu o mare pradă.

136 Caetrați sau peltești erau soldații care aveau scuturile în formă de semilună. Le purtau de obicei thracii.

137 Ottolobus (din grecește ὀκτώ + λόφος = opt înălțimi) — oraș din Thessalia situat între rîul Arzenza și munții Candarici. Numele localității provine de la topografia sa.

138 Stubera, localitate în Paeonia.

139 Pellina (Πελινναῖον), oraș din Thessalia.

140 Bryanium (Βρυάνιον), oraș în ținutul Lyncestis, aproape de rîul Erigonus.

141 Osphagus, un rîu mic, afluent al Erigonului.

142 Erigonus, rîu (astăzi Vistrișa). Izvorăște din munții Illyriei, străbate regiunea Paeoniei și se varsă în Axius.

143 Eordaea (Ἐορδία), regiune din Macedonia situată între rîurile Erigon și Rhoedias.

144 Rhompheae, un fel de sulițe extrem de lungi, folosite de thraci.

145 Elimea (Ἐλίμεια), regiune în sud-vestul Macedoniei la sud de Orestis și Eordaea. Este străbătută de fluviul Haliakmon.

146 Orestis, la nord-vest de Elimea.

147 Celetrum (azi Kastoria), oraș situat în Macedonia.

148 Pelium (Πέλιον), oraș în Illyria, situat în vecinătatea lacului Ochrida, în ținutul dessareților.

149 Cercinium (Κερκίνειον), localitate situată în Thessalia la vest de lacul Boebeis și la sud le Larisa.

150 Boebeis (Βοιβηΐς) (astăzi Esero), lac din Thessalia nu departe de Stubera.

151 Perrhaebia (Περραιβία), regiune în nordul Thessaliei, la nord de Pelasciotis, la sud-est de muntele Olympos.

152 Cyretiae, oraș situat la confluența rîurilor Pamisus cu Peneus.

153 Malloea, localitate situată în Perrhaebia aproape de fluviul Europus. Localitate atestată numai de Titus Livius.

154 Gomphi, oraș situat între izvoarele rîurilor Pamisus și Ioi, în Thessalia.

155 Phecas, oraș din Thessalia, între munții Pindului și rîul Peneus.

156 Cele relatate de Titus Livius la cap. XLIV—XLVII au fost istorisite și de Dio Cassius, *op. cit.*, cartea LVIII, cap. IV și Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XV.

157 Hermionicum, oraș pe coasta Argolidei.

158 Aici Titus Livius vorbește de cei patru tirani ai Athenei: Peisistratos, Hippias, Hipparhos și Thessalos, care au condus cetatea Athena vreme de 50 de ani — între anii 560—510 î.e.n. Hippias a fost alungat

Scanned with CamScanner

(în anul 510 î.e.n.) din Athena, iar Hipparhos — omorît de Armodios și Aristogiton, dușmani personali ai Peisistraților. Dintre cei patru tirani, Peisistratos a fost cel mai de seamă; el s-a bucurat de popularitate datorită luptei duse de el împotriva aristocrației și datorită unor măsuri cu caracter economic în care erau interesate și unele categorii de țărani. În lupta dusă s-a sprijinit pe țăranii din regiunea muntoasă a Atticii. Athena a devenit în timpul său un însemnat centru comercial și meșteșugăresc al Greciei, vestit și prin construcțiile monumentale care au fost ridicate, ca: templul Athenei Parthenos (Parthenonul) de pe Acropole, Sanctuarul lui Zeus Olimpicul și altele. De asemenea, deosebit de însemnată a fost și construcția unei rețele de drumuri pe teritoriul Atticei, și a unei conducte de apă. Aristotel scrie în *Constituția atheniană*, următoarele despre Peisistratos: „El dădea săracilor chiar împrumutri în bani pentru muncile agricole, pentru ca ei să-și poată agonisi hrana necesară traiului de toate zilele prin cultivarea pământului". Peisistratos a dat o mare atenție dezvoltării economice a Athenei. În vremea lui a crescut mult numărul atelierelor meșteșugărești în care găseau de lucru, în afară de sclavi, și mulți muncitori liberi. Meșteșugarii și comercianții erau în vremea aceea elementele mai progresiste ale societății. În tradiția istorică a Athenei perioada lui Peisistratos a fost privită „veacul de aur" al lui Cronos.

159 Insula Andros fusese ocupată de Filip al V-lea. Vezi cap. XV.

160 Gaurion port în insula Andros, pe coasta de nord-vest.

161 Delium localitate în Beoția, situat în fața istmului Euripos.

162 Cythnos — este vorba de insula și orașul cu același nume. Această insulă face parte din Arhipelagul Cycladelor.

163 Au fost două localități cu numele de Prasiae (Πρασίαι): una situată pe coasta Atticii și alta în Peloponez.

164 Issaeii erau locuitorii orașului Issa (astăzi Lissa), situat pe o insulă lîngă coasta Dalmației.

165 Carystus, oraș în Euboea.

166 Geraestus (Γεραιστὸς), azi Gereste, localitate și promontoriu (azi Mandili) în sudul insulei Euboea.

167 Scyros (azi Scyro), oraș în insula cu același nume din Marea Egee, situată la est de Euboea.

168 Icus, insulă în Marea Egee, aproape de insula Peparethus din Arhipelagul Sporadelor la nord de insula Euboea și la est de peninsula Magnesia.

169 Scyathus, oraș situat pe coasta insulei cu același nume, aproape de Magnesia.

170 Cassandrea (se mai numea și Potidaea), oraș situat pe coasta golfului Thermaicus (Tesalonicul de astăzi), pe istmul care leagă peninsula Pallene de uscat.

171 *Mende* (Μένδη), localitate care se afla în peninsula Pallene din Chalcidice. Pe locul vechiului oraș Mende se află azi Calandra.

172 Canastraeum (Καναστραῖον), promontoriu în sudul peninsulei Pallene.

173 Pallene, peninsulă în Marea Thracicum.

174 Torona (astăzi Aggiomamma), promontoriu în peninsula Sithonia, în golful Toronaicus.

Scanned with CamScanner

175 Acanthos (azi Erisso), golf și oraș cu acest nume situat pe coasta de nord-est a peninsulei Chalcidice în sudul Macedoniei.
176 Aici e vorba de orașul Heraclea Trachinia (Ἡράκλεια Τραχίνια) situat pe coasta golfului Maliac la est de Thermopylae. Existau multe localități cu numele de Heraclea.
177 Zelasius, un promontoriu al Phtiotidei (partea de sud a Tessaliei).
178 Histiaea (Ἱστίαια) este tot una cu Oreus, oraș situat în partea de nord a insulei Euboea.
179 Larissa (azi Larizza), cel mai important oraș din Thessalia, situat pe malurile rîului Peneos; a fost patria eroului legendar Ahille.
180 Aegeleon sau Pteleon (Πτελεόν), localitate situată în sudul Thessaliei, în Phthiotis.
181 Coela, unul dintre golfurile insulei Euboea.
182 Aici Titus Livius face aluzie la vestitul comandant roman Marcus Furius Camillus, învingătorul gallilor în prima lor invazie asupra Romei din 387 (sau 390) î.e.n. Vezi cartea V, nota 103.
183 Reflecție livianǎ: *Non expectare belli tempora moras et dilationes imperatorum: et pugnandum esse interdum, non quia velis sed quia hostis cogat. Pugnam ipsam eventumque pugnae spectari oportet*, din care se vede permanența unor principii și precepte aplicate în război.
184 C. Terentius Varro, este cel învins de Hannibal la Cannae, în anul 216 î.e.n., de care s-a vorbit mai sus la cap. XI.
185 De acest Quinctius Flamininus s-a mai vorbit în cartea XXIX, cap. XIII.
186 P. Cornelius Scipio e cel menționat în cartea XXIX, cap. XIV.
187 C. Cornelius Cethegus fusese trimis în Spania ca să-l înlocuiască pe L. Cornelius Lentulus, însă Titus Livius a omis să relateze cînd s-a petrecut aceasta.
188 Aici este vorba de *tribuni militum* comandanții de legiuni (vezi nota 30, cartea XXV).
189 De proconsulul Lentulus s-a vorbit mai sus la cap. XX. El a fost sărbătorit cu *ovatio*, pentru victoriile sale obținute în Spania.
190 Doiași valorau în vremea aceea o jumătate de sesterți, (vezi și cartea XXXIII, cap. XLII).
191 Cu prilejul serbărilor plebeie *(ludi plebeii* — vezi și nota 43) s-a reprezentat pe scenă comedia *Stichus*, a poetului comic Plautus.
192 Flaminul lui Jupiter *(flamen dialis)* nu depunea nici un fel de jurămînt. Era o interdicție de ordin religios.
193 Inadvertență livianǎ: istoricul roman face o confuzie; aici este vorba de C. Cornelius Blasio și nu de Sentinus (vezi cartea XXXIII, cap. I).

Scanned with CamScanner

[1] În această carte este vorba de evenimentele petrecute în anii 199—197 î.e.n. La idele lui martie, adică la 15 martie 199 î.e.n.

[2] Praetorul urban avea și jurisdicția asupra străinilor (vezi în această privință cartea XXXI, cap. VI).

[3] Acești aliați obținuseră *jus civitatis* prin *lex Flaminia* (vezi în această privință Polybios, *op. cit.*, cartea II, cap. XI și Cicero, *De Senectute*, cap. XI).

Denumirea de Ariminum este folosită aici cu înțelesul mai general de provincia Gallia cisalpină (vezi cartea XXIV, cap. XLIV; cartea XXVIII, cap. XXXVIII etc.). Prin urmare este vorba de partea Peninsulei Italice de la nord de Umbria iar nu de Gallia de peste Alpi, care nu era în vremea aceea supusă de romani. Ariminum este un oraș pe coasta mării Adriatice, la nord de Umbria, în ținutul numit *ager gallicus*. După Strabo, a fost fundat de umbri. În 220 î.e.n. Flamininus a legat Ariminum de Roma prin Via Flaminia căpătînd astfel o mare importanță militară.

Triburile gallice care locuiau nordul Italiei veniseră în acest ținut cu mulți ani mai înainte: aceste triburi sînt cele care în 390 î.e.n. ajung la Roma și cuceresc orașul. După aceasta, de mai multe ori au pornit din nord război contra romanilor. După anul 225 însă romanii pătrund pînă în cîmpia Padului și îi supun. Cînd Hannibal a sosit, peste Alpi, în nordul Italiei, multe triburi gallice de acolo au trecut de partea generalului carthaginez mărind armata carthagineză.

[4] C. Sergius Plautus, fusese *praetor urbanus* și cu un an înainte — 200 î.e.n. (vezi cartea XXXI, cap. VI).

[5] În privința aceasta, vezi cartea XXX, cap. XXIV, unde s-a arătat că dictatorul M. Sulpicius întreprinsese în 203 î.e.n. anchete în toate orașele din sudul Italiei și mai cu seamă în Bruttium împotriva celor care au fost pentru ruperea legăturilor cu Roma și trecerii unor cetăți de partea Carthaginei.

[6] După cum se știe, bruttii au fost cei dintîi în sudul Italiei, care au părăsit confederația romană și s-au alăturat carthagienzilor; tot ei sînt cei din urmă care au revenit alături de romani și numai după ce Hannibal părăsise Italia; de aceea romanii s-au purtat cu atîta asprime față de ei.

[7] *Feriae Latinae* era sărbătoarea foarte veche a confederației triburilor latine, de aceea va avea loc totdeauna în Latium, pe muntele Alban. Data cînd se celebra această sărbătoare era fixată de consuli imediat ce intrau în funcție (vezi cartea V, nota 44, cartea VI, nota 9, cartea XXV, nota 19.

[8] Semo Sancus sau Dius Fidius străveche divinitate italică, identificat cu Marte.

[9] Scipio Africanus nu pretinsese Carthaginei decît 100 de ostatici (vezi mai departe cartea XXXI, cap. XXXVII).

Scanned with CamScanner

10 Ostaticii Carthaginei erau cantonați în afară de Ferentinum (în Latium) și la Setia și în alte orașe latine (vezi mai departe cap. XXVI).

11 Asupra acestei revolte Titus Livius nu a făcut mențiune mai înainte.

12 Al doilea război macedonean are loc între 200—197 î.e.n. Senatul roman a pregătit de astă dată temeinic acest război pentru a lichida cu un primejdios concurent la hegemonie în Grecia și Orient. Romanii au format mai întîi o puternică coaliție. Din coaliție făceau parte Pergamul, condus de Attalus I, Rhodosul, iar în cursul desfășurării campaniei au aderat și liga aetoliană și cea achaică. Operațiile războiului au fost precedate de o intensă activitate diplomatică; senatul roman a căutat să determine — prin soliile sale *(legationes)* — polisurile grecești de a se pronunța *pro* sau *contra* alianței romane. Filip refuzînd să asculte de somarea romanilor de a restitui regatului Egiptului posesiunile cucerite de la acesta, de a înceta ostilitățile împotriva cetăților grecești, iar conflictul dintre statul macedonean și Rhodosul și Pergamul să fie rezolvat prin arbitrajul romanilor, războiul a fost declarat. Diplomația romană izbutise să neutralizeze anterior pe celălalt concurent la hegemonie în spațiul Mediteranei occidentale, Antiochus III, regele Syriei, prin încheierea unui pact, potrivit căruia romanii recunoșteau posesiunile acestui rege acaparate de la egipteni în urma operațiilor desfășurate — Coelesyria, Fenicia și Palestina — cu condiția de a nu se amesteca în conflictul romanilor cu Macedonia. Atacul Romei dezlănțuit în anul 200 î.e.n. împotriva regatului macedonean constituie începutul agresiunii romane în Orient.

13 Thaumaci (azi Domoco), oraș situat la nord est de muntele Othrys în Thessalia. Poetul Homer menționează această localitate în *Iliada*, cîntul II, vs. 716.

14 Aetolienii însă suferiră o înfrîngere din partea lui Filip al V-lea (vezi cartea XXXI, cap. XLII).

15 Archidamus era unul dintre conducătorii aetolienilor, probabil hyparh sau arhonte, venit în sprijinul lui Flamininus. De el se va mai vorbi și în cartea XXXV—XLVIII (vezi și Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXI).

16 Lamia, oraș în Thessalia, la nord-vest de golful Maliacus (vezi și cartea XXVII, nota 125).

17 Thaumaci derivă de la cuvîntul grec θαῦμα care înseamnă: lucru minunat.

18 Este vorba de o localitate din Arcadia, aproape de muntele Parthos.

19 Heraea (astăzi Ravoli), localitate în Arcadia.

20 Tryphylia, regiune de coastă în Elida, delimitată de rîul Alpheus și de rîul Neda, de Arcadia și Messenia.

21 Titus Livius face aici confuzie; rîul Aliphera se găsea pe teritoriul orașului Megalopolis și al Elaeii și de aceea megalopolitanii cereau restituirea orașului Aliphera.

22 Aliphera, oraș în Arcadia situat la granița Elidei, pe malurile rîului Alpheus, a cărui fortăreață era situată pe o înălțime. Acolo s-a găsit o statuie de bronz a zeiței Pallas Athena, de o frumusețe fără seamăn.

Scanned with CamScanner

23 Megalopolis, oraș din Arcadia fundat din inițiativa lui Epaminondas. Megalopolis (Μεγαλόπολυς) înseamnă oraș mare.

24 Heraclides, un arhitect din Tarentum, de unde a fost alungat de facțiunea democratică, partizana lui Hannibal, pentru că voise să predea Tarentul romanilor. Romanii îi dau azil. Însă nestatornic și mereu agitat, de astă dată trădează pe romani. Descoperindu-i urzeala, Heraclides își găsește refugiul la Filip al V-lea, devenindu-i principalul sfetnic și ducîndu-l la ruină pe regele Macedoniei (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXII și Titus Livius, cartea XXXI, cap. XXXIII).

25 Antigonea Stena (de la στενός, -ή, -όν = îngust), cetate întemeiată de regele macedonean Antigonos Doson (229—211 î.e.n.), situată în nordul Epirului, pe malul stîng al rîului Aous; a fost ridicată ca să fie strajă împotriva unor triburi din nordul Epirului.

26 Aous, rîu (astăzi Polena), izvorăște din munții Pindului, curge între Dyrrhachium și Apollonia. Se varsă în golful Adriatic mai sus de Apollonia.

27 Meropus și Asnaus sînt două culmi muntoase, ramificații ale Pindului.

28 Și Plutarh, *op. cit.*, *Flamininus*, cap. II, descrie aceste evenimente (vezi și Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVI).

29 După cum s-a arătat și în cartea III, nota 16, analistul roman Valerius Antias exagera faptele de arme și făcea și multe confuzii de nume, substituind persoanele, cum este în cazul de față, cînd confundă pe Villius cu Quinctius Flamininus.

30 T. Quinctus Flamininus (căruia Plutarh i-a făcut portretul și îi spune Flamininus, fără temei însă, pentru că sînt două familii distincte). T. Quinctius Flamininus este proconsulul care a condus operațiile armatei romane în cel de-al doilea război macedonean învingîndu-l pe Filip al V-lea în bătălia de la Kynoskephalai. El a proclamat ca lozincă „libertatea tuturor elenilor". Datorită decretului dat de el în anul 196 î.e.n., prin care se acorda „libertate" orașelor grecești, Flaminius s-a bucurat de mare popularitate în Grecia. „Edictul său — scrie Polybios — după a doua lui citire a fost urmat de o furtună de aplauze pe care cititorul de azi nu și-o poate închipui" (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. IV—VI).

În realitate, Flamininus îl alungă și pe tiranul Nabis în 195 î.e.n. din Sparta, din pricina popularității și reformelor lui democratice. Roma se amesteca în afacerile interne ale cetăților grecești și sprijinea păturile artistocratice, la conducerea acelor polisuri. De bună seamă că o astfel de „libertate" a provocat nemulțumiri în sînul maselor populare (pentru diplomația romanilor vezi cartea XXVII, nota 19, și cartea XXVIII, nota 162).

31 Castrum Portorium era fie castrul lui Claudius *(Claudiana Castra)* fortificat de M. Claudius Marcellus în același an cu bătălia de la Cannae (vezi cartea XXIII, cap. XVII, pe care Titus Livius îl desemnează cu același nume pînă la asediul cetății Capua (vezi cartea XXV, cap. XXII) sau fortăreața ridicată de Fulvius și Claudius la vărsarea rîului Volturnus, fortăreață despre care menționează istoricul roman în cartea XXV, cap. XX.

Scanned with CamScanner

[32] Pînă în anul 180 î.e.n. nici o lege romană nu interzicea ca cineva să candideze la demnităţile cele mai înalte din stat, fără să se treacă prin primele trepte din *Cursus honorum*.

În 180 î. e. n. tribunul plebei, L. Villius, aduce legea numită *lex Villia annalis*, prin care se fixa, pentru prima dată, vîrsta la care un cetăţean putea candida la fiecare magistratură din *Cursus honorum*, în acest fel:

pentru *quaestură*, la cel puţin 28 de ani;
pentru *aedilitatea curulă*, la 37 de ani;
pentru *praetură*, la 40 de ani;
pentru *consulat*, la 43 de ani.

Între cercetători există o oarecare lipsă de acord asupra anului de vîrstă la care cineva putea candida la quaestură. Propunerile variază între cel puţin 28 de ani — cum spune N. A. Maschin, *Istoria Romei antice*, p. 131 — şi 37 de ani. Practic se pare că anul obişnuit era 31.

Dictatorul Sulla elaboră o lege în 81 î. e. n. prin care interzicea unui competitor să candideze la praetură, înainte de a fi îndeplinit quaestura, precum şi la consulat înainte de a fi fost praetor. Aedilitatea curulă nu era obligatorie. Ca ierarhie se afla între quaestură şi praetură. Totodată vîrsta minimă pentru a candida la quaestură a fost ridicată la 37 de ani.

[33] Sex. Aelius Paetus şi fratele său, censorul, aveau reputaţia unor jurisconsulţi de seamă.

[34] Despre M. Porcius Cato, vezi cartea XXIX, nota 110. Vezi în această privinţă şi Cornelius Nepos, *De viris illustribus*, Cato I şi Plutarh, *Vieţile paralele*, *Cato*, VI.

[35] C. Helvius şi M. Porcius Cato fuseseră aedilii plebei în anul precedent, 200 î.e.n.

[36] În latineşte Aedes Alba.

[37] Prin urmare conducerea campaniei în Gallia, căzuse în sarcina consulului Sex. Aelius Paetus şi avea în subordinea sa şi pe praetorul C. Helvius (căruia îi ieşise la sorţi provincia Gallia).

[38] Desfăşurarea campaniei romane în Thessalia, relatată în cap. IX—XV, a fost descrisă şi de Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. VI şi cartea XXVII, cap. XIII, de Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXVIII, cap. XII, de Plutarh, *op. cit.*, *Flamininus*, cap. IV, de Appianus, *op. cit.*, cartea V, cap. VII şi Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVI.

[39] Armata romană se găsea în Epir în împrejurimile oraşului Antigonea.

[40] Thessalia încă de pe vremea lui Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare, fusese sub stăpînirea regilor macedoneni. Astfel se explică indignarea cu care Filip respinge propunerea.

[41] Triphylia se găsea în Epir în ţinutul Melotis.

[42] Muntele Lyngon era o culme din munţii Pindului.

[43] Tricca (azi Tricala), oraş situat pe malul rîului Lethaeus, un afluent al rîului Peneus, în Thessalia.

[44] Phacium, localitate în Thessalia.

[45] Iresiae sau Piresiae, localitate tot în Thessalia.

Scanned with CamScanner

46 Euhydrium (numele derivă de la εὐ + ὕδωρ = apă bună), localitate în Thessalia.
47 Eretria (azi Vatia), oraș în Phtiotida din Thessalia între Pharsalos și Pherae.
48 Palaepharsalus (azi Fersala), oraș în Thessalia, pe rîul Enipeus.
49 Pherae (astăzi Fere), oraș în Thessalia, la hotarele dinspre Magnesia.
50 Sperchiae este o localitate din Aeniania (la sud de Thessalia) și situată pe fluviul Spercheus care se varsă în golful Maliacus.
51 Macra numită și Come localitate tot în Thessalia (vezi cartea XXXVII, cap. XXII, și cartea XXXVIII, cap. XV).
52 Cymines și Angeae, două localități situate între Pind și Epidaurus, în Thessalia.
53 Metropolis, localitate la sudul munților Pind, în Thessalia.
54 Callithera (-orun), localitate din Thessalia pe malul stîng a rîului Apidanus.
55 Theuma, localitate situată în regiunea Hestiaeotis, (Ἑτιαιῶτις) între Angea și Tricca, în Thessalia.
56 Calathana, localitate pe malul răsăritean al rîului Peneus, aproape de Metropolis (Thessalia).
57 Acharrae, localitate situată la sud de Calathana.
57 bis Xyniae, localitate la sud de Arigea situată în vecinătatea munților Pind.
58 Cyphara, oraș situat la vest de Xyniae.
59 Dolopia (Δολοπία), ținutul locuit de dolopi, la sud-vest, cu Thessalia, între Aetolia și Thessalia.
60 Phaeca, localitate situată la poalele Pindului, la răsăritul Thessaliei.
61 Argenta, Pherinium, Thimarum, Lisinae și Stymon localități din Thessalia, neidentificate încă.
62 Lampsus, oraș situat la sud de Gomphi, la hotarele răsăritene ale Thessaliei.
63 Golful Ambraciei (azi golful Larta) este în marea Ionică, în sudul Epirului și la nordul Acarnaniei.
64 Cercetius, culme din munții Pindului la granița dintre Thessalia și Epir.
65 Phaleria (Φαλώρια), oraș situat la granița apuseană a Thessaliei, pe culmea muntelui Cercetius.
66 Piera, localitate în răsăritul Thessaliei, mai la vest de Metropolis.
67 Aeginium, localitate în Thessalia, la hotarul dinspre Epir.
68 Atrax (azi Voidanar), localitate în Thessalia, la nord-vest de Larissa, capitala Thessaliei.
69 Aici Titus Livius comite o eroare; insula are numele de Kephalenia; Same (și nu Zama) este un port în această insulă situată în Marea Ionică, la apusul Peninsulei Balcanice (vezi și cartea XXXVIII, cap. XXVIII).
70 După cum Titus Livius va arăta mai departe la cap. XXVIII, Antiochus al III-lea, potrivit tratatului încheiat cu romanii (vezi nota 12), își retrăsese trupele sale de pe teritoriul Pergamului, astfel încît regele Attalus I a fost în măsură să sprijine cu flota sa operațiile romanilor împotriva lui Filip V. Attalus urmărea ca și regatul său să cîștige un rol tot atît de preponderent ca și Macedonia.

Scanned with CamScanner

71 Titus Livius nu ne indică cu precizie natura acestei monede *(nummus)*, dacă era greacă sau romană. E posibil să fi fost *nummi quadrigati*, sau *denarii*, care valorau cam 10 aşi.

72 Beoţia (vezi cartea XXXI, cap. XLV).

73 La Cenchreae erau şantierele navale ale oraşului Corint.

74 După cum se vede în textul de faţă, istoricul roman caută să arate că soldaţii macedoneni nu se rezumau în luptă la o simplă împlinire a unui ordin.

75 Maximă liviană; *quod ex momentis parvarum plerumque rerum pendet* de unde se reliefează că de foarte multe ori un amănunt, în aparenţă fără însemnătate, poate fi hotărîtor şi ca atare în nici o împrejurare nici amănuntele nu trebuie să fie neglijate.

76 Falanga macedoneană putea fi constituită şi din efective mai puţine de soldaţi (a se vedea în această privinţă cartea XXXI, cap. XXXIX şi cartea XXXIII, cap. IX, precum şi cartea II, nota 11).

77 Anticyra din Phocida. În cartea XXVI, cap. XXVI, Titus Livius a situat acest oraş în Locrida, care era învecinată cu Phocida; delimitarea acestor regiuni nu se putea face cu exactitate; de aici probabil şi confuzia.

78 Phanotea, mai înainte se chema Panopea, situată la graniţa dinspre Beoţia, nu departe la vest de Cheronea.

79 Ambrysus, localitate situată la graniţa Phocidei aproape de Beoţia.

80 Hyampolis (azi Samboli), localitate între Cephisus şi Opus, în Beoţia.

81 Daulis (Δαυλίς, azi Daulia, localitate situată pe malul drept al rîului Cephisa, aproape de Ambrysos şi Panopea, în Phocis.

82 Flamininus îl avea la îndemînă pe Amynander, regele athamanilor, care fusese chemat de romani să le fie călăuză în Thessalia şi care cunoştea bine topografia regiunii.

83 Corintul, atacat prin surprindere de iparhul strateg al ligii achaice, Aratos, a fost nevoit în 243 î.e.n. să intre în această ligă; mai tîrziu, în urma victoriei lui Cleomenes, regele Lacedemonei, a căzut în stăpînirea acestuia. Atunci Aratos l-a chemat în ajutor pe Antigonos Doson (229—221 î.e.n.), regele Macedoniei, care a ocupat Acrocorintul, instalînd acolo o garnizoană macedoneană.

84 Abydos, oraş în Troada.

85 Cyparissiae (Κυπάρισσος) este un port situat în Messenia, pe coasta de vest.

86 Pe soţia lui Aratus-fiul o chema Polycratia. Vezi cartea XXVII. cap. XXXI.

87 Este vorba de unchiul după tată şi totodată tutorele lui Filip; el a condus regatul macedonean pînă la majoratul lui Filip.

88 Damiurgi (forma dorică pentru demiurgi δημιουργοί; erau magistraţii supremi ai ligii; ei reprezentau cetăţile membre ale ligii la adunările generale şi îngrijeau de afacerile interne curente. *Demiurgii* constituiau un consiliu de 10 inşi pe lîngă strateg — şeful puterii executive —, îşi dădeau avizul şi îl asistau pe acesta în diferite împrejurări; ei controlau chipul în care strategul îşi exercita puterea. Este probabil că cei 10 strategi, la origine, reprezentau cele 10 cetăţi membre ale ligii acheene. Nu ştim dacă numărul demiurgilor a crescut cu sporirea numărului cetăţilor membre ale ligii.

Scanned with CamScanner

Istoricii greci dădeau numele de *demiurgi* și unor categorii sociale, anume: meseriașilor și în general celor care lucrau cu plată pentru altul. *Homer* dă acest nume celor care lucrau pentru altă persoană ceva.

89 Situația se prezintă astfel: Cleomenes, regele Lacedemonei, a cucerit și, în parte, a distrus Megalopolis; Antigonos Doson, regele Macedoniei, cu puțin înainte de moartea sa și înainte de a încredința coroana lui Filip al V-lea, a reconstruit Megalopolis. Deci Filip putuse să vadă acest oraș dărîmat și apoi reconstituit.

90 Lechaeum (λεχαιον), mică localitate care servea ca port Corintului.

91 După cum se știe, la romani serviciul militar în cadrele armatei terestre era socotit mai presus de cel în cadrele marinei unde erau înrolați fiii de liberți, sau cetățeni liberi făcînd parte din cea din urmă clasă censitară.

92 Explicația e aceasta: corintienii se găseau sub dominația Macedoniei de aproape un sfert de secol (de 24 de ani).

93 Aici e vorba numai de acei locuitori din Argos care făceau parte din tabăra partizanilor lui Filip al V-lea; la Argos, ca și în celelalte cetăți grecești existau două tabere, una proromană, alta pentru macedoneni.

94 Legenda spunea că fusese fundată de Danaus (vezi Pausanias, Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος II, cap. IX, XXIII, cartea III, cap. II, XVII și Strabo Γεωγραφικά, cartea VIII, cap. IX).

Forul orașului Argura se găsea la poalele cetății Larissa.

95 Garnizoana acheilor fusese stabilită de liga achaică în Argos pentru a ține sub ascultare această cetate și totodată pentru a face față atacurilor lui Nabis, tiranul Lacedemonei.

96 Setia (azi Sezza), un vechi oraș din ținutul volscilor, renumit prin vinurile sale.

97 Fără îndoială, în afară de sclavii porpriu-zis, mulți dintre cei cumpărați de locuitori din Setia, erau sclavi proveniți din rîndurile prizonierilor de război, de neam carthaginez.

98 Conjurația sclavilor a fost relatată și de Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, XVI și Orosius, *Istoria contra păgînilor, (Historiae contra gentes)*, cartea IV, cap. XX.

99 Inadvertență liviană: Pe praetorul Lucius Cornelius îl chema Merula nu Lentulus, cum spune aci Titus Livius. În această privință, vezi mai sus cap. VII și VIII, unde se spune exact numele și funcția lui, *praetor urbanus*.

100 Titus Livius pare că numește astfel *(minores magistratus)* pe aedili, deoarece vorbește imediat și aparte de sarcina magistraților numiți *tresviri* sau *triumviri*. Este vorba de funcționarii care inspectau locuințele cetățenilor care adăposteau pe acești ostatici *(obsides)*, supravegheau închisorile etc. Erau un fel de poliție orășenească; prizonierii erau internați în închisorile statului, nu ca ostatecii repartizați pe la cetățeni.

101 *Lautimiae*, ca și *Tullianum* erau închisori ale statului, situate în partea nord-estică a Capitolului. Erau ținuți acolo îndeosebi prizonierii de război.

Scanned with CamScanner

102 Despre Cato vezi și cartea XXIX, nota 110. Cato a fost un vajnic apărător al moravurilor și al tradițiilor romane, luptînd împotriva luxului și desfrîului și mai ales a influenței grecești în cultură și moravuri. El a fost totodată dușman neîmpăcat al Carthaginei. Fiecare discurs îl termina cu aceeași frază: „și totuși sînt de părere că trebuie distrusă Carthagina" *(Censi Carthaginem esse delendam)*. Chiar împotriva cetăților aliate și împotriva cetăților hispane răsculate, a luat cele mai sîngeroase măsuri de represalii. Cenzura lui Cato a devenit proverbială prin introducerea impozitelor pe lux și prin eliminarea din sînul senatului pe cei socotiți nedemni pentru vina de a fi călcat unele îndatoriri cetățenești sau unele obligații care decurgeau din poziția cuiva ca membru al ordinului senatorial. Cato a eliminat și pe unii cavaleri.

103 Praetorii romani care guvernau provinciile, le exploatau fără milă; ei duceau o viață de lux și risipă (vezi în această privință și Cicero, *Pro Murena*, cap. V și XIII).

104 Cethegus îndeplinise mai înainte funcția de aedil. A fost consul fără să fi îndeplinit funcția de praetor, el fiind pînă la Pompei cel din urmă magistrat roman care candidează în acest fel la consulat.

105 Cuvîntul *praetor* a designat la început pe *comandantul suprem*. Acesta a fost primul titlu al consulilor *(praetores consules)*. Dictatorul însuși era un *praetor maximus*. După cum se știe (vezi cartea VII, nota 94, cu începere din anul 366 î.e.n. praetorul era magistrat roman cu competența specială și limitată, cu titlul subordonat consulului, fiind însărcinat cu jurisdicția civilă *(praetor urbanus)*. Din 241 î.e.n. praetura a avut doi titulari; s-a creat și funcția de *praetor peregrinus*. Numărul praetorilor a sporit mereu: patru, apoi șase etc., fiind nevoie de magistrați *cum imperio* (cu puteri depline, supreme) — așa cum era praetorul — pentru guvernarea provinciilor.

106 M. Sergius Silus, era strămoșul lui Catilina. A rămas celebru, prin actele sale de vitejie. Plinius Major, *Hist. naturalis*, cartea VII, cap. CIV, spune despre el: „n-a fost pe drept cuvînt om pe lume care să se poată compara cu Marcus Sergius... Și-a pierdut mîna dreaptă și a fost rănit de 23 de ori; rămas fără o mînă și un picior a făcut minuni de vitejie. Numai cu o mînă s-a luptat în 4 bătălii. În locul mîinii drepte și-a pus una de fier... s-a războit și a salvat Cremona de asediu, cucerind în Gallia 12 tabere dușmane".

107 Acești consuli au funcționat în anul 197 î.e.n.

108 Lucius Oppius purta porecla *(cognomen)* de Salinator (vezi cartea XXXV, cap. XXIII, și cartea XXXVI, cap II).

109 Prelungirea prerogativelor *(imperium)* de proconsul a lui Flamininus, — ca și a lui Scipio Africanus pentru Spania și Africa — pe termen nelimitat, denotă că senatul roman era mulțumit cu măsurile politice luate de Flamininus în Grecia.

110 Și scriitorul roman M. Terentius Varro (116—27 î.e.n.) menționează împreună aceste două divinități — Vulcanus și Summanus *(De lingua latina*, cartea V, cap. LXXIV) ca și Plinius Secundus, cartea II, cap. CXXXVIII. Trăsnetele din vremea zilei le atribuia lui Jupiter, iar cele de noapte lui Summanus, acesta fiind divi-

Scanned with CamScanner

nizarea furtunilor și vijeliilor izbucnite noaptea, ca și al cerului pe vremea nopții. Templul lui Summanus era situat lîngă Circus Maximus.

111 Prin Via Valeria și Via Flaminia, către nord.

112 Clastidium, oraș din Liguria.

113 Litubium (azi Retorbes), oraș în Liguria — Gallia cisalpină — aproape de Mediolanum (Milano).

114 Pentru ilvați, vezi cartea XXXI, cap. X și cartea XXXI, nota 63.

115 Brixia (azi Brescia), oraș în Gallia transpadană.

116 Aceasta era una dintre metodele politicii romane, și anume aceea de a dezbina populațiile fie atrăgîndu-le de partea lor, fie învrăjbindu-le unele contra altora, pentru a le putea apoi supune mai lesne. Deviza senatului roman era aceea formulată mai tîrziu de Machiavelii în cuvintele *divide et impera.*

117 Despre care Hamilcar e vorba nu se știe, deoarece un comandant carthaginez cu acest nume a căzut în bătălia de la Cremona (vezi cartea XXXI, cap. XXI), un alt general carthaginez învins va fi dus înaintea carului de triumf a lui C. Cornelius) vezi cartea XXXIII, cap. XXIII).

118 Opus, cel mai important oraș din Locrida Opuntia, ținut situat la nordul Beoției, lîngă golful Euboic.

119 Tratativele duse de romani cu Filip al V-lea, relatate de Titus Livius la cap. XXXII—XXXVII, au fost menționate de: Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. I—VIII, de Plutarh, *Flamininus*, cap. V, de Appianus, *op. cit.*, *Macedones*, cap. VIII, de Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVI, de Iustinus, *Historiae*, cartea XXX, cap. III.

120 Niceea, localitate în Locrida, situată în vecinătatea Thermopylelor, la sud de vărsarea rîului Sperchios.

121 Polybios dă și numele acestor căpetenii: Appolodoros și Demosthenes (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. II).

122 Despre Ciclyadas Titus Livius a vorbit în cap. XIX.

123 Phaeneas e menționat la Polybios ca strateg (στρατηγός) al aetolienilor. Titus Livius îl menționează și el ca *praetor* (archonte), și ca *dux* în cartea XXXIII, cap. III. În acest loc îl numește *princeps.*

124 Despre bătălia navală din apele insulei Chios, Titus Livius a vorbit în cartea XXXI, cap. XIV.

125 Nicephorium, numele unei păduri situate în vecinătatea Pergamului.

126 Iassus și Bargyliae, orașe din Caria (Asia Mică).

127 Perinthus, oraș pe coasta de opus a Propontidei.

128 Aetolienii aveau reputația unor oameni cărora le plăcea războiul nu literatura și arta oratorică; de aceea Titus Livius remarcă însușirile oratorice ale lui Alexander.

129 Aici e vorba de orașul Lysimachia din Chersonesul Thracic. Mai există un oraș Lysimachia în Aetolia.

130 Thronium oraș în Locrida, situat mai la sud de Niceea.

131 Geograful grec Strabo menționează două dintre aceste orașe chee ale Greciei: Chalcis și Corintul (*Geographica*, cartea IX, cap. IV.).

132 Se subînțelege, „pentru a lupta împotriva romanilor și ligii achaice".

Scanned with CamScanner

133 Polybios zugrăveşte cu mai mare lux de amănunte purtarea tiranică şi sălbatica cruzime a lui Nabis faţă de locuitorii din Argos (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XIII, cap. VII).

134 Mycenica, localitate în apropiere de Argos neidentificată încă.

135 Strategul Nicostratus a fost succesorul lui Aristaenus la conducerea ligii Achaice.

Despre aceste *honores* din partea cetăţii Sicyon şi despre dărnicia lui Altalus vorbeşte şi Polybios, *op. cit.*, cartea VI, cap. I.

136 Talantul (în greceşte τάλαντον = balanţa şi greutate cîntărită) era o unitate monetară obişnuită în Grecia, aşa cum în Italia era asul şi libra. Talantul se diviza în 60 de mine; mina valora 100 de drahme, iar drahma, 6 oboli. Erau talanţi atici, euboici, eginetici.

CARTEA XXXIII

1 E vorba de iarna anului 197 î.e.n.

2 Manipulul avea un efectiv de 100—120 de ostaşi şi la început a fost subdiviziunea principală a unei legiuni romane (vezi cartea II, nota 31 cartea XXVII, nota 67, cartea XXIX, nota 65).

Marius a introdus unele modificări în organizarea legiunii. Aşa, de pildă, reuneşte două manipule într-e cohortă şi repartizează armata pe cohorte, ca subdiviziuni principale. Caesar duce mai departe această organizare; el face o cohortă din trei manipule. Şi astfel s-a ajuns ca efectivul unei legiuni să fie împărţit în 10 cohorte, 30 de manipule şi 60 de centurii.

Diversele unităţii tactice ale armatei (legiuni, cohorte etc.) aveau cîte un stindard *(signum)*. De la Marius stindardul legiunilor a început să fie un vultur de aur sau de argint cu aripile întinse şi în cioc avînd semnul fulgerului. Manipulul avea ca semn o mînă deschisă (de aici şi numele ei: *mani* de la cuvîntul *manus* = mînă). Cohortele aveau ca stindarde diferite chipuri de animale sau o statuetă a Victoriei etc.

3 După cum s-a arătat în cartea II, nota 21, iniţial *hastaţii* unei legiuni erau încadraţi în 10 manipule a cîte 120 de oameni. De astă dată însă efectivele legiunilor romane sporiseră la aproape 6 000 de oameni (vezi cartea XXIX, cap. XXIV). *Hastaţii* erau oamenii cei mai tineri şi luptau în prima linie (la început fuseseră în linia a II-a), în formaţie de luptă.

4 Antiphilus îndeplinea funcţia de arhonte strateg (στρατηγός) al Beoţiei.

5 Inadvertenţă liviană: strategul ligiii achaice acum era Nicostratus şi nu Aristaenus, cum se spune în acest pasaj (vezi cap. XIV la această carte şi cartea XXXII, cap. XXXIX).

6 În cartea precedentă (XXXII) la cap. XXII strategul Aristaenus, predecesorul lui Nicostratus rostise o cuvîntare în care căuta să determine pe reprezentanţii ligii achaice ca să se pronunţe în favoarea romanilor.

Scanned with CamScanner

7 Aici a fost înfrîntă de către grecii conduși de Pausanias și Aristide, armata persană condusă de Mardonius, în vremea celui de-al doilea război medic în anul 479 î.e.n. Plateea era situată între Theba și Muntele Cytheron, pe malurile rîului Asopes.

8 Despre rezultatul însărcinării împuterniciților lui Filip al V-lea Titus Livius a relatat în cartea XXXII, cap. XXXVI, XXXVII și XXXVIII.

9 Vorbitorul se referă la expansiunea macedoneană care a început cu Filip al II-lea și a continuat cu Alexandru cel Mare și cu urmașii lui.

10 Aceste lupte duse de flota macedoneană împotriva flotei aliate a rhodienilor și Pergamului au fost descrise în cartea XXXI, cap. XIV și XVI.

11 Orașul Dium (Dion) se găsea pe coasta Golfului Thermaic în Pieria (din Macedonia). De această localitate este vorba în acest pasaj, căci existau în alte părți și alte localități cu acest nume.

12 Thronium și Scarphea (astăzi Bondoniza), localitate situată în Locris Epicnemidia pe coasta golfului Maliacus.

12 bis Heraclea — localitate din apropiere de Thermopylae. Existau multe localități cu numele de Heraclea.

13 Ținutul numit Phtiotis se găsea în partea sud-estică a Thessaliei, spre nord de muntele Othrys.

14 Gortyn sau Gortyna (azi Gurtina), oraș în insulta Creta; în apropierea lui se afla Labirintul. La Gortyn s-a descoperit o inscripție din care aflăm, între altele, informații relative la robi și datornici din vremea dezvoltării societății grecești.

15 Despre două înfrîngeri suferite de armata macedoneană Titus Livius a relatat în cartea XXXII, cap. V; despre cea de-a treia n-a făcut însă mențiune.

16 Lupta de la Atrax (localitate în Thessalia) a fost descrisă în cartea XXXII, cap. XV.

17 Caetra, scut macedonean scobit, de care s-a vorbit în cartea XXI, cap. XXI (cartea XXI și nota 76).

18 Peltastae — erau pedestrașii macedoneni înzestrați cu *pelta* (πέλτη) scut în formă de circumferință tăiată în partea de sus. Acesta era scutul obișnuit al tracilor.

19 Thebae Phtiodides (azi Zocton), este o localitate situată spre coasta golfului Pagasaeus, în Thessalia de sud. Cu numele de Thebae este îndeobște cunoscută vestita capitală a Beoției.

20 Și Polybios descrise la fel dispozitivul celor două tabere în *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XVIII.

21 Onchestus (Ὄγχηστος), rîu în Thessalia; se varsă în Enipeus.

22 Melambium, localitate din Thessalia, nu departe de Scotussa.

23 Thetidium, localitate situată în Thessalia, aproape de orașul Pharsalus.

24 Cucerirea de către Filip al V-lea a orașelor din Marea Egee, Thracia și Asia Mică de sub stăpînirea Egiptului, precum și întărirea statului macedonean în Peninsula Balcanică și în partea de răsărit a bazinului mediteranean au determinat conducerea aristocratică a statului roman să pregătească și să desfășoare acest război împotriva lui Filip al V-lea.

Scanned with CamScanner

După debarcarea armatei romane în Illyria, la sfîrșitul anului 200 î.e.n., operațiile desfășurate au fost cu rezultate schimbătoare pentru ambii beligeranți. Filip al V-lea a putut să-și mențină Corintul și, totodată să pună stăpînire pe Argos, o poziție cheie în Peloponez. A jucat un rol precumpănitor diplomația desfășurată de ambii beligeranți cu folosirea celei mai demagogice lozinci: lupta pentru asigurarea libertății și independenței polisurilor grecești. Romanii au fost sprijiniți efectiv, în primul rînd, de păturile conducătoare înstărite ale acestor polisuri, care prin liga aetoliană, în anul 199 î.e.n., și liga achaică, în 198 î.e.n., s-au alăturat puterii romane, deoarece vedeau încă o forță capabilă să le asigure mai temeinic dominația la conducerea acestor polisuri decît le-au oferit-o regii macedoneni (vezi cartea XXXII și nota 12).

25 Kynoskephalai (Κυνός + κεφαλαί) capete de cîine); purtau acest nume deoarece înălțimile păreau din depărtare niște capete de cîini; localitatea se află în Thessalia.

26 Athenagoras era un curtean și cap de oștire al lui Filip al V-lea despre care se vorbește în cartea XXXI cap. XXVII și XLIII; el a dus campania împotriva dardanilor și tot el, după ce a ocupat trecătoarea din Chaonia, îi alungă de acolo pe romani.

27 În manuscrisele latine există în acest loc o lacună. Se poate adăuga cuvîntul *regem*-rege; este vorba de regele Filip.

28 Despre lupta de la Eordaea, dintre P. Sulpicius și Filip al V-lea Titus Livius a relatat în cartea XXXI, cap. XXXIX.

29 E vorba de analistul roman Claudius Quadrigarius.

30 În mod obișnuit, Titus Livius urmează îndeaproape pe analiști; el ia faptele istorice, pe care le relatează aceștia, ca adevărate, totuși, uneori, unde i se pare că analiștii exagerează, istoricul roman ia atitudine critică față de astfel de izvoare. De exemplu, el spune despre Polybios că este istoricul care descrie cu multă exactitate atît evenimentele legate de istoria Romei, cît și cele legate de istoria Greciei (vezi *Studiul introductiv*, p. XLVII—XLVIII).

31 Pellene (azi Diacopton), oraș din Achaia.

32 Phlius (astăzi Phoica), oraș la sud-vest de Corint.

33 Cleonaeum sau Cleonae (azi San Vasilii), localitate în Achaia, la est de Phlius.

34 Reflecție livianã: *Ut fit ab nimia fiducia neglegentius*, prin care atrage atenția asupra unei mari greșeli comise de oamenii care devin nepăsători, culcîndu-se pe laurii victoriei.

35 Stymphalus (azi Vulfi), localitate în Arcadia, spre răsărit.

36 Leucas se află în insula cu același nume, care este așezată la vest de Acarnania, în Marea Ionică.

37 Pisuetae, după unii autori ar fi o populație africană din Nubia. După alții, ar fi o populație din Caria (Asia Mică).

38 Nisuetae, după unii învățați antici, de exemplu după Ptolemaeus, Γεωγραφικά cartea IV, cap. III, ar fi o populație africană care locuia în vecinătatea Carthaginei; el menționează numele orașului Νισουα după alții, această populație se afla în Caria (Asia Mică).

39 Tamiani și Arei, populații africane neidentificate.

Scanned with CamScanner

40 Laodicei, locuitorii orașului Laodicea (azi Landicia), oraș situat în Lydia (Asia Mică).
41 Tendeba, fortăreață în Caria (Asia Mică).
42 Therae localitate în ținutul numit *Peraea rhodienilor* situat pe continent în fața insulei Rhodos. Numele de Peraea provine de la cuvîntul grec (περᾶν) (a traversa) și înseamnă „teritoriul de dincolo de apă".
43 Astragos sau Astragon era o fortăreață în Caria. Nu se poate ști precis dacă rhodienii au pus stăpînire și pe această fortăreață.
44 Alabanda (azi Eblebanda), localitate în Caria (Asia Mică).
45 Agrianes, populație thracă care locuia între fluviul Hebrus (Mariţa) și munții Haemus.
46 Stobi (azi Starachino), oraș important, situat în regiunea Paeoniei între Axius și Erigon, în Macedonia. Era un muncipiu.
47 Paeonia, regiune situată în nordul Macedoniei lui Filip al II-lea, avînd rîul Erigon la apus și la est fluviul Strymon.
48 Despre lupta îndîrjită a hispanilor dusă pentru independență vezi cartea XXXIV, nota 32, cartea XXVII, nota I.
49 Coele-Syria, regiune situată între Syria propriu-zisă, Fenicia și Palestina; capitala era Damascus.
50 În antichitate existau corăbii de diferite forme și mărimi. *Cercurus* (pl. *cercuri)* tradus prin cuvîntul lotcă, era o barcă a ciprioților, de formă foarte lungă, mînată cu lopeți sau cu lopeți și pînze. Mergea iute și era folosită atît pentru comerț, cît și pentru război.
51 Coracesium, port pe coasta Ciliciei.
52 Zephirium, promontoriu și oraș, cu același nume în Cilicia, mai la est de Soli.
53 Soli, localitate pe coasta Ciliciei, la vest de Tarsus. (O localitate cu același nume se afla și în Cypru.)
54 Aphrodisias (azi Sfînta Teodora), fortăreață situată între rîurile Calenderis și Latinus, în Cilicia.
55 Corcyrus (azi Curco), localitate situată între Aphrodisias și Soli.
56 Anemurium (azi Stalemura), promontoriu pe coasta cea mai sudică a Ciliciei.
57 Selinus (azi Blone), oraș în Cilicia, numit mai tîrziu Traianopolis.
58 Caunus, localitate în Caria. Caunii, locuitorii din Caunus.
59 Myndus, localitate pe coasta Cariei, colonie fundată de dorieni.
60 Picarnassus (azi Castel de San Pietro), oraș în Asia Mică, situat pe coasta Cariei; era capitala acestui ținut. La origine a fost o colonie fundată de dorieni.
61 Samos, insulă din Marea Egee; capitala acestei insule avea același nume.
62 Tatăl regelui Attalus se numea tot Attalus și era nepotului eunucului lui Philetairos, intendentul regelui Lysimachos. Philoteros (Φιλέταιρος care își iubește prietenii) s-a răzvrătit împotriva stăpînului său, izbutind să cucerească Pergamul pe care l-a dat lui Eumenes, unul idntre nepoții săi. Eumenes, la moartea sa, a încredințat tronul vărului său Attalus I, care a înființat dinastia Attalizilor și a ridicat și consolidat regatul Pergamului. Attalus I (241—197 î.e.n.) s-a aliat cu romanii în anul 211 î.e.n., luptînd alături de ei împotriva

Scanned with CamScanner

lui Filip al V-lea, regele Macedoniei și împotriva ligii acheiene; aceasta în primul război macedonean (215—205 î.e.n.) se aliase cu Macedonia, de teama mișcării păturilor de jos ale populației. În al doilea război macedonean (200—197 î.e.n.) și liga acheiană face parte din coaliția antimacedoneană condusă de romani. Attalus I dorea ca regatul Pergamului să ajungă un stat tot atît de important ca și Macedonia. El a încurajat artele și cultura. Dintre istoricii antici, relații asupra lui Attalus I dau Iustinus, *Istorie universală*, cap. XXV—XXVII și Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXIII—XXIV.

63 Aici este vorba de triburile celte care s-au stabilit în Asia Mică în anul 279 î.e.n. și care se numeau *gallati*. Pe acestea Titus Livius le numește *galli*.

64 Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXIV, îi face un portret elogios acestei femei care se chema Apollonia și era din Cysicos.

65 După Strabo, cei patru fii ai lui Attalus erau Eumenes, Attalus, Philetairos și Athnaios. De primii doi se va vorbi mereu în cărțile următoare ale operei liviene. Attalus I s-a îngrijit de educația tuturor, stabilindu-se între ei o unire sinceră, toți patru sprijinindu-l pe Eumenes, cu care începe domnia Attalizilor. El a domnit între anii 263—241 î.e.n. I-a urmat Attalus I care a domnit de la 241 la 197 î.e.n. În timpul acestuia, Pergamul a devenit stat independent, eliberîndu-se de stăpînirea seleucizilor. Attalus I a știut să se folosească de sprijinul romanilor pentru că Pergamul și romanii aveau dușmani comuni, pe Antiochus al III-lea și pe Filip al V-lea al Macedoniei. După Attalus I a urmat Eumenes al II-lea care a domnit de la 197 la 159 î.e.n. În vremea acestuia Pergamul a atins cea mai mare înflorire. După Eumenes al II-lea a fost rege al Pergamului Attalus al II-lea (159—138 î.e.n.) și ultimul a fost Attalus al III-lea (138—133 î.e.n.).

66 Attalus al III-lea murind (133 î.e.n.) a lăsat poporul roman ca moștenitor al statului Pergam și al averilor sale personale, pentru a întări poziția claselor stăpînitoare față de mișcarea tot mai puternică a păturilor de jos. Romanii au preluat „moștenirea" numai după lupte îndîrjite cu Aristonicos, frate vitreg cu Attalus al III-lea. Aristonicos strînsese în jurul său o mare mulțime de sclavi și de oameni liberi, așa că opoziția sa luase un caracter revoluționar. Luptătorii de sub conducerea sa se numeau heliopoliți (Ἥλιος + πολίτης = cetățean, al regatului soarelui).

67 Carmo (azi Carmona), oraș din Hispania Ulterior, situat la nord-vest de Sevilla de azi, în Andaluzia de azi.

68 Baldo (probabil Berga de azi), localitate așezată la răsărit de Carmo.

69 Aceștia erau locuitorii orașului Malaca (azi Malaga), localitate vestită din Spania prin vinurile sale.

70 Baeturia, regiune în Spania, situată între rîurile Anas și muntele Marianus.

71 Triumful era intrarea solemnă a învingătorului în Roma. Acesta era semnul celei mai mari cinstiri militare care se acorda comandanților.

Scanned with CamScanner

Această distincție nu o puteau obține decît consulii, praetorii și, în mod excepțional, legații, — cu condiția însă să fi avut comanda ca șef al armatei.

72 Asupra acestui Hamilcar, comandantul armatei carthagineze, vezi cartea XXXII, cap. XXX.

73 În latinește este cuvîntul *pileatus* care derivă de la *pileus* — un fel de căciulă de pîslă, pe care o purtau și cei eliberați din sclavie. Era de formă conică. Romanii au împrumat-o de la greci.

74 Quintus Minucius Rufus a fost sărbătorit cu ducerea în triumf în anul 556 ab U. C. (198 î.e.n.) pe muntele Albanus pentru biruința sa împotriva gallilor boii și a ligurilor (vezi C. I. L. I, 459).

75 Alegerile din Roma și pacea cu Filip al V-lea, după bătălia de la Kynoskephalai, relatate în cap. XXIV—XXV sînt descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XLII.

76 Acești consuli au fost aleși pentru anul 196 î.e.n.

77 Aedilii plebei, Glabrio și Laelius, fuseseră aedilii plebei în 197 î.e.n.; ei făceau parte din cercul intim al Scipionilor (vezi cartea XXX, cap. XLIII; cartea XXXV, cap. X).

78 Despre C. Sempronius Tuditanus, proconsulul, s-a vorbit în cartea XXXII, cap. XXVIII.

79 E vorba de cartierul Romei numit Suburra, în care locuia îndeosebi populația săracă. Se află în partea de nord-est a Romei.

80 Despre Cornelius Blasio, Titus Livius a relatat în cartea XXXI, cap. L, și-l menționează și Fasti Triumphales pentru anul 558 ab U. C. (196 î.e.n.).

81 E vorba de monede hispane, bătute după dinarul roman.

82 Mater Matuta simboliza lumina dimineții (*matu* în sanscrită înseamnă dimineața), a aurorii, fiind obiectul unui mare și răspîndit cult la vechile populații italice (vezi cartea V, nota 47, cartea XXVIII, nota 66).

83 Iarna anului 197 î.e.n., pe vremea consulatului lui Furius și Claudius.

84 Evenimentele din Beoția descrise de Titus Livius la cap. XXVII—XXVIII au fost relatate la fel și de Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXVI.

85 Beotarhii erau magistrații supremi ai Beoției, care dețineau puterea executivă în liga cetăților Beoției, fiind votați în adunarea poporului (ἐκκλησία); în fiecare cetate confederată din Beoția era cîte un beotarh.

86 Tanagra, localitate situată în Beoția, aproape de rîul Asopus.

87 Lacului Copais i se mai spunea și lacul Cephisa. Primul nume deriva de la satul Copoe, care înseamnă vîsle; Copoe trecea în antichitate, după tradiție, drept localitatea unde au fost născocite vîslele.

88 Acraephiae, localitate situată în apropierea lacului Copais.

89 Coronea (azi Corone), localitate situată tot în Beoția.

90 De la cap. XXX pînă la XXXVIII, Titus Livius vorbește despre pacea încheiată de Filip al V-lea cu romanii, după al doilea război macedonean. În această privință dau relații și Polybios, *op. cit*, cartea XVIII, cap. XXVII și urm.; Plutarh, *Flamininus*, cap. X; Appianus, *op. cit.*, *Macedones*, cap. IX, Zonaras, *op. cit.*

Scanned with CamScanner

cartea IX, cap. XVI; Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea IV, cap. VIII.

91 Flamininus încheie armistițiul, impunîndu-i lui Filip al V-lea următoarele condiții de pace: 1) recunoașterea libertății polisurilor grecești 2) 1 000 de talanți despăgubiri de război, predarea întregii sale flote, micșorarea efectivelor trupelor terestre la 5 000 de oameni. În urma acestui război, protejarea cetăților grecești de către Roma s-a transformat în imixtiune sistematică în treburile interne ale polisurilor grecești, conducerea statului roman susținînd grupurile oligarhice.

Pentru că, după al doilea război, puterea politică și militară a Macedoniei nu fusese zdrobită, Filip al V-lea și urmașul său, Perseus, vor face eforturi să restabilească această putere; de aceea vor ajunge inevitabil la al treilea conflict cu romanii, ultimul și decisiv; după aceea politica externă a cetăților din Grecia și din Asia Mică va fi dependentă de statul roman, care va deveni cel mai puternic stat din spațiul mediteranean.

92 Titus Livius nu reproduce exact textul acestui decret; însă despre pacea cu Filip al V-lea relatează și Polybios, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. XXVII și urm. Plutarh, *op. cit.*, *Flamininus*, cap. X, Appianus, *op. cit.*, *Macedones*, cap. IX, Zonaras, *op. cit.*, cartea XIX, cap. XVI, Iustinus, *op. cit.*, cap. XXX, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea IV, cap. VIII.
Se observă că nu sînt precizate numele orașelor din prima categorie, adică numele orașelor din Europa, cum sînt menționate cele ale cetăților din Asia.

93 Pedasum sau Pedasiae, localitate în Caria (Asia Mică).

94 Myrina, oraș situat pe coasta Asiei Mici, în apropiere de Smyrna.

95 Thasus, insulă în nordul Mării Thracice (Mare Thracicum); Perinthus, oraș care se găsea pe coasta Thraciei, port la Marea de Marmara (Propontis), nu prea departe de Bysantium.

96 Analistul Valerius Antias lasă să se înțeleagă că Attalus nu era mort la această dată. Vezi cap. XXI din această carte. Regele Pergamului cumpărase însă insula Aegina de la aetolieni pe vremea primului război cu Macedonia (vezi cartea XXXI, cap. XXV).

97 Fortăreața Corintului se numea Acrocorintus și era situată pe o măgură foarte înaltă.

98 Cele două mări erau cea Ionica la vest și Marea Egee la est.

99 Polybios reproduce astfel atmosfera de acolo: „A urmat o furtună de aplauze pe care cititorul de astăzi nici nu și-o poate imagina“ (*op. cit.*, cartea XVIII, cap. IV—VI).

100 Aici a fost menționată în special Achaia Phtiotidă, pentru că numai această regiune fusese ocupată de Filip al V-lea. Se afla situată în sudul Thessaliei.

101 Despre Pleuratus, Titus Livius a vorbit în cartea XXXI, cap. XXVII.

102 În Thermopylae se ținea adunarea generală a polisurilor grecești, pe cînd adunarea ligii aetoliene se întrunea la Thermum. Polybios *op. cit.* cartea XVII, cap. XXXI nu vorbește de Thermopylae și nici de adunarea amphyctioniilor care se ținea acolo, ci numai de aduna-

Scanned with CamScanner

rea aetolienilor, numită Panaetolium, care se ţinea la Thermum (τὴν τῶν Θερμικῶν σύνοδον)

102 bis Lacună în manuscrisul operei lui Titus Livius. Se poate adăuga cuvîntul *alios*.

103 Tribul umbric cu numele Sapinia a fost numit astfel de la rîul Sapis (azi Savio), care curge prin Umbria (vezi cartea XXX şi nota 20).

104 Castrum Mutilum (azi Modolo), vezi cartea XXXI şi nota 21.

105 Felsina este numele etrusc al Bononiei, la graniţa de sud-est a boiilor.

106 Reflecţie livianã: *Quantam viam ad stimulandos animos ira haberet apparuit*, din care se vede ce însemnătate are factorul moral în război.

107 *Fasti triumphales* din anul 558 ab U. C. (196 î.e.n.) menţionează triumful acordat lui Marcellus.

108 Bigatus era un dinar din vremea republicii romane; avea ca simbol zeiţa Victoria aşezată într-un car de război tras de doi cai, care se numea *biga* sau *bigae*. A circulat un astfel de ban între 217—64 î.e.n. Bigatus valora 10 aşi.

109 Smyrna (azi Izmir), unul din oraşele importante ale Ioniei.

110 Lampsacus (azi Lepsek), oraş situat pe coasta meridională a Mării de Marmara, în faţa oraşului Gallipolis.

111 Chersonesul (Thracic) era o peninsulă situată între golful Melas şi Helespont.

112 Lysimachia, oraş situat în colţul Peninsulei Chersones, întemeiat de diadohul Lysimachus, în istmul care uneşte peninsula cu continentul, dominînd accesul în Propontida.

113 Selymbria (azi Selivre), localitate situată la vest de Bizantium (Constantinopol) şi la est de Perinthus.

114 Se face aluzie la înfrîngerea suferită de Lysimachus, în anul 281 î.e.n., în bătălia de la Corus (Phrygia), pe ţărmul Hellespontului.

115 Aceste conflicte le avuseseră Antiochus Herax cu fratele său Seleucus al II-lea.

116 Acesta s-a intitulat Seleucus al IV-lea Philopator.

117 Lycia, provincie din Asia Mică, între Caria la est şi Pamphylia la vest.

118 Patara, localitate situată la vărsarea rîului Xantus, pe coasta sud-vestică a Lyciei.

119 În urma înfrîngerii suferite de Antigonos Monophtalmos, unul dintre diadohi, la Ipsus, în anul 301 î.e.n. din partea Ptolemaeilor, Cyprul intrase sub dominaţia regatului Egiptului. (Vezi Polybios, *op. cit.*, cartea V, cap. XXXIV; Strabo, *op. cit.*, cartea XIV, cap. VI.).

120 Chelidonium, un promontoriu al Ciliciei în faţa insulelor Chelidoniae.

121 Pamphylia, regiune situată la vest de Cilicia, pe coasta de sud a Asiei Mici.

122 Eurymedon, rîu care izvorăşte din munţii Taurus.

123 Sarus, rîu care izvorăşte din apropierea oraşului Comana şi străbate o parte din Cilicia.

124 Seleucia, oraş din Cilicia, situat pe malurile rîului Calycadnus, la 18 km depărtare de mare.

Scanned with CamScanner

125 *Triumviri epulones* erau magistraţi inferiori însărcinaţi cu organizarea ospăţului sacru *(epulum Iovis)* care avea loc în fiecare an la 13 noiembrie cu prilejul serbărilor capitoline date în templul lui Iupiter Capitolinus. Sulla a ridicat numărul acestor *epulones* la 7, pe cînd Caesar la 10; ei făceau parte din colegiul preoţilor.

126 În această privinţă vezi cartea XXXI, cap. XIII.

127 E vorba de Pisae din Nordul Etruriei, care constituia un important punct strategic roman.

128 *Ver sacrum* — Era un vechi obicei italic ca uneori să se dedice zeilor ca sacfricii toate vieţuitoarele care se vor naşte în primăvara unui an, dacă zeii vor ajuta să se dobîndească succesul în anume împrejurări grele. De aceea, o astfel de primăvară era numită *ver sacrum* — primăvara sacră. Pentru astfel de sacrificii a fost făcută ultima făgăduinţa în vremea celui de al II-lea război punic. În acest capitol e vorba de această veche făgăduinţă.

129 Turda — numele acestei localităţi este, pe cît se pare, în legătură cu populaţia numită turdetani (vezi cartea XXXIV, cap. XIX) care locuiau în Hispania eşită la sorţi lui Q. Minucius. Numele acestei localităţi nu a fost amintit pînă acum de Titus Livius.

130 Antiochus al III-lea regele Syrici, supranumit cel Mare, era fiul lui Seleucus al II-lea Callinicus şi succesorul lui Seleucus al III-lea Keraunos. El domneşte în Syria între 223—187 î.e.n. Încheie cu Roma în 199 î.e.n. un tratat prin care se obligă să nu ducă războiul în Europa şi deci să nu intervină în conflictul dintre romani şi Filip al V-lea, romanii recunoscîndu-i *de facto* posesiunea teritoriilor cucerite în Egipt. Cu toate acestea, Antiochus, după cucerirea posesiunilor Ptolemaeilor din Syria şi din Asia Mică (din Cilicia, Licia şi Caria) trecu Hellespontul pentru a ocupa oraşele de pe ţărmul european care fuseseră sub dominaţia lui Filip al V-lea şi declarate „libere" după al doilea război macedonean. El intenţiona să înfăptuiască o vastă coaliţie antiromană. A fost sprijinit şi de Hannibal, refugiat în Syria pentru a nu cădea în mîna romanilor. Însă diplomaţia romanilor a fost mai eficientă, izbutind să atragă de partea lor majoritatea polisurilor greceşti, care erau conduse de grupările oligarhice şi aristocratice proromane. Campania romanilor împotriva lui Antiochus a durat pînă în 188 î.e.n., încheindu-se cu înfrîngerea totală a lui Antiochus de către fraţii Scipioni la Magnessia. Înfrîngerei lui Antiochus a avut ca urmare, pe de o parte, o reacţie a monarhiei Seleucizilor, iar pe de alta, statul roman devine statul cel mai puternic şi hegemonul absolut în întregul spaţiu mediteranean, amestecîndu-se în afacerile cetăţilor Orienutlui Apropiat, întărind şi organizînd pretutindeni facţiunile proromane şi pregătind anexiunea lor, fapt ce se va produce în secolele al II-lea şi I î.e.n.

131 Byzacium, ţinut în Africa, la sud de Carthagina.

132 Acylla, localitate pe coasta mării, în ţinutul Byzacium.

133 Thapsus este de asemenea o localitate pe coasta mării, în acelaşi ţinut Byzacium.

134 Cercina era o insulă cu un vestit port pentru corăbiile care veneau din partea de răsărit a Mediteranei. Insula era mai la sud de Thapsus.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXIV

[1] În acest pasaj Titus Livius se referă la cel de-al doilea război punic încheiat în anul 201 î.e.n., la războiul macedonic cu Filip al V-lea, la cel din Spania, precum și la cel împotriva regelui Antiochus al Syriei. De altfel, cărțile XXXV—XXXVIII vor trata războaiele contra lui Antiochus, precum și evenimentele contemporane cu aceste războaie.

[2] *Lex Oppis* fusese votată sub consulatul lui T. Sempronius și a lui Maximus Cunctator și intrase în vigoare în anul 215 î.e.n. Ea a fost abrogată în anul 195 î.e.n., pe timpul consulilor M. Porcius Cato și L. Valerius Potitus.

[3] T. Sempronius fusese consul în două rînduri: prima oară împreună cu Q. Fabius Cunctator în 215 î.e.n. și a doua oară în 213 i.e.n., împreună cu fiul lui Cunctator, care se numea tot Q. Fabius.

[4] În această privință Titus Livius n-a relatat la vremea potrivită nimic.

[5] La greci veșmintele multicolore, mai cu seamă cele cu colorit bătător la ochi, erau purtate în epoca elenistică de un anumit fel de femei, cu o proastă reputație.

[6] Cu alte cuvinte, această interdicție era în vigoare în raza orașului Roma și în orașele locuite de romani. După cum rezultă din cuvîntările rostite de tribunii plebei, legea Oppia privea numai femeile romane nu și pe cele latine.

[7] Despre alegerea ca praetor a lui Marcus Iunius Brutus, Titus Livius va face mențiune în cartea XXXV, cap. XXIV, iar despre fratele acestuia ca aedil, vezi cartea XXXV, cap. XLV și cartea XXXVII, cap. II.

[8] Despre abrogarea legii Oppia vorbesc și Valeris Maximus, *op. cit.* cartea IX, cap. I, Plutarh, *Cato, cap.* VIII, Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVII, Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX.

[9] După tradiția legendară, această atrocitate s-ar fi petrecut în insula Lemnos unde femeile, în urma unei hotărîri comune au ucis pe toți bărbații în afară de regele Thoas, care a fost salvat de fiica lui, Hypsipilos.

[10] Aici Titus Livius se referă la retragerea plebeilor *(secessio plebis)* pe muntele Sacru, pe vremea consulilor Volusius și Virginius în anul 494 î.e.n., (vezi cartea II, cap. XXXIII—XXXV, vol. II). În 450 î.e.n. plebeii s-au retras din nou din orașul propriu-zis, pe muntele Aventin (a doua *secessio plebis*). Aceste secesiuni sînt prezentate în istorie drept greve militare (vezi N. A. Maşkin, *Istoria Romei antice*, Editura de Stat, 1951, p. 85) și constituie momente de luptă dusă de plebei contra patricienilor, pentru a obține drepturi egale de ordin economic, social și politic. Titus Livius redă amplu lupta plebeilor și manifestă vădită simpatie pentru ei.

[11] M. Porcius Cato folosește expresia: *rem gerere ... sine auctore*, pentru a arăta că în trecutul societății romane, femeia nu avea capacitate juridică să-și administreze bunurile fără aprobarea tutorelui. Motivul invocat pentru justificarea acestei situații era acela că tutela

Scanned with CamScanner

ar fi o *protecţie* acordată celui mai slab. În realitate, se urmărea ca femeile să fie împiedicate de a-şi înstrăina averea; cu alte cuvinte, la baza acestei tutele stă interesul rudelor de sex bărbătesc de a-şi asigura bunurile. Femeia nu putea face nici testament fără învoirea *(auctoritas)* tutorelui. Tutela legală asupra femeilor a fost suprimată tîrziu, pe vremea lui Claudius (41—54 e.n.).

Consulul M. Porcius Cato, adversarul îndîrjit al cererii femeilor de a fi abrogată *lex Oppia*, a fost pînă la urmă înfrînt. În pasajul de care este aci vorba, el se află pe o poziţie retrogradă.

12 Este vorba de Mater Idaea identificată cu Cybla care era zeificarea pămîntului *(Terra, Magna Mater)* aşa cum spune poetul latin, Lucretius, în poemul său filozofic *De rerum natura*, cîntul II, v. 599—642.

13 Este vorba de numeroase statui şi obiecte de artă luate, în cea mai mare parte, de Marcellus şi aduse la Roma, după cucerirea Syracuzei.

14 Aşa cum procedase Marcellus în Syracuza a făcut şi Mummius în Corint luînd obiectele de artă sub cuvînt că ar fi trofee de război.

15 Despre luptele date de romani contra regelui Epirului, Pyrrhus, vezi Epitome, notele 14 şi 17, vol. III.

16 În anul 367 î.e.n., sub presiunea plebelior, au fost votate legile propuse de tribunii plebei, Licinius şi Sextius; una dintre aceste legi nu îngăduia ca un cetăţean să stăpînească mai mult de 500 de iugăre *(iugerum* = 25,192 ari) din „*ager publicus*" (domeniile statului). Cei doi tribuni, Licinius şi Sextius, au fost nevoiţi să lupte zece ani pînă să izbutească să înfrîngă pe patricienii care stăpîneau de fapt domeniul statului.

17 Legea Cincia datează din 550 ab U.C. (204 î.e.n.). Vezi pentru această dată Cicero, *De senectute*, cartea IV, cap. X. Cum arată şi denumirea ei, *Lex Cincia de donis et munaribus* a fost propusă de tribunul plebei, M. Cincius Alimentus, cu scopul de a se limita posibilitatea ca cineva să primească donaţii şi chiar daruri. Legea cuprindea trei prevederi principale: 1) avocaţii nu puteau primi nici plată nici daruri sau donaţii ca preţ al pledoariilor lor în procese; 2) un dar sau o donaţie primită nu putea depăşi o anume valoare (pe care noi, azi, nu o cunoaştem); 3) legea admitea unele excepţii în favoarea rudelor şi aliaţilor.

18 Este vorba de *Origines*, o lucrare istorică scrisă în 7 cărţi de M. Porcius Cato Censorius. În cărţile II şi III din opera sa, Cato se preocupa de obîrşia cetăţilor italice. Cum se vede, Cato are o vedere istorică mai largă, pentru că se interesează şi de istoria celorlalte cetăţi italice cu ajutorul cărora Roma ajunsese o mare putere. Biograful Cornelius Nepos, în *Vita Catonis*, relatează mai pe larg despre această operă istorică a lui Cato, din care au ajuns pînă azi abia cîteva fragmente. Cicero, în *De senectute* cap. II, menţionează faptul că lucrarea *Origines* fusese scrisă de Cato la bătrîneţe.

Relativ la M. Porcius Cato, vezi şi cartea XXIX, nota 110.

19 Cn. Marcius Coriolanus, vezi cartea II, cap. XXXVII—XL.

20 *Publicani* vezi cartea XXV, nota 5.

Scanned with CamScanner

21 În latinește sînt folosiți termenii *dies pecuniae;* așa se numea ziua scadenței în care datornicii erau obligați să restituie împrumuturile făcute la cămătari. În pasajul acesta se vede că pînă și publicanii au păsuit statul, care le era datornic, amînînd, de pildă, plata alimentelor furnizate oștirii, *în eamdem diem pecuniae* — în aceeași zi a scadenței — în care stăpînii vor primi banii pentru sclavii pe care ei îi oferiseră statului în vederea războiului. Ziua aceasta nu era fixată ca dată certă, ci era „după terminarea războiului" *(bello perfecto).*

22 În latinește sînt termenii *magister vici, pagi.* In cartierele orașului *(vici)* și în sate *(pagi)* se alegeau anual *magisteri* cu anumite sarcini administrative, și în primul rînd de ordin religios. Așa de pildă, ei organizau serbările numite *Ludi Compitales.* Nu erau însă preoți (vezi și Suetonius, *Octavianus,* cap. XXX și comentariul lui Asconius Fedianus). În ceea ce privește afirmația lui Cato că aceștia ar fi îmbrăcat *toga praetexta* pînă și la moarte este o exagerare retorică a oratorului.

23 Încă un adevăr formulat de Titus Livius sub formă de maximă: *Quo plus potestis eo moderatius imperio uti debetis.* Cine deține o putere de stat trebuie să aibă tact și simț al măsurii, să nu abuzeze, să nu pună mai presus interesele personale, să nu aibă atitudine de comandă, disprețuitoare, emfatică.

24 *Luna,* era un port situat pe coasta golfului numit azi *Golfo di Spèzzia,* pe teritoriul Etruriei la granița dinspre Liguria, nu departe de vărsarea fluviului Macra. În acest port se încărca vestita marmură de Carrara (vezi și Plinius Major, *Historia naturalis,* cartea XXXVI, cap. VI și XVIII.

25 *Portus Pyrenaei* era situat la promontoriul cu același nume, aflat între Gallia și Spania.

26 *M. Helvius* este menționat de *Fasti Triumphales* și în C.I.L. I, 476: „Propretorul Helvius a fost sărbătorit cu *ovatio* pentru victoria sa din anul 558 ab U.C. asupra celtiberilor".

27 Bigatus avea valoare de 10 ași. Vezi în cartea XXXIII, nota 113, motivul pentru care se numea astfel.

28 *Osca* (azi Huesca), oraș hispan, bogat și puternic, situat pe partea sudică a Pirineilor. Acolo se găseau mine de argint în exploatare.

29 Inadvertență: Minucius nu a fost succesorul lui Helvius. Titus Livius însuși spune în cartea XXXIII, cap. XXXVI că lui Helvius îi căzuse la sorți Hispania Ulterior, iar lui Minucius, Hispania Citerior. Succesorul lui Helvius în Hispania Ulterior a fost Q. Fabius, cum spune T. Livius în cartea XXXIII, cap. XXVI și acestuia i-a fost urmaș Ap. Claudius (vezi cartea XXXIII, cap. XLIII). Minucius a fost în Hispania Citerior urmașul lui C. Sempronius (vezi cartea XXXII, cap. XXVIII).

30 Despre triumful urmașului său Titus Livius, a făcut mențiune în cartea XXXIII, cap. XLIV.

31 Cifra de 278 000 de libre de argint capturat pare exagerată. Probabil că istoricul a găsit-o la unul din analiștii pe care îi folosește ca izvoare pentru opera sa.

Scanned with CamScanner

32 Consulul este M. Porcius Cato. Campania lui Cato în Hispania a fost povestită și de Cornelius Nepos în biografia lui, *Cato*, cap. II, de Plutarh, *op. cit.*, cap. X, de Appianus, *op. cit.* XXXIX—XLI; vezi și Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVII, Orosius, *op. cit*, cartea IV, cap. XX și alții.
În Hispania cuceririle romane au întîmpinat o îndîrjită rezistență din partea populațiilor băștinașe. Conducătorii triburilor aflate acolo au folosit vreme îndelungată metodele războiului de partizani. Romanii se stabiliseră în Hispania încă din 206 î.e.n., în 197 au împărțit-o în două provincii *Hispania Ulterior* și *Hispania Citerior*. O dată cu aceasta însă izbucnește o puternică revoltă (în 197 î.e.n.). După doi ani, în 195 î.e.n., a fost trimis acolo consulul M. Porcius Cato, care, cu mare greutate, a izbutit să înăbușe (pentru o vreme numai) răscoala; el s-a răzbunat crud pe hispani. Revoltele populațiilor din Hispania au continuat: așa de pildă, în 181 s-au răsculat celtiberii care au fost înfrînți abia în 179 de Ti. Sempronius Gracchus; în 154 s-au răsculat lusitanii la care s-au adaugat celtiberii și alte triburi. Abia în 141 î.e.n. au putut să fie domolite revoltele. Din rîndul populațiilor răsculate s-au ridicat conducători vestiți cum a fost, de pildă, Viriathus, un cioban; acesta a putut fi înfrînt numai prin înșelăciune din partea romanilor.

33 Despre ilergeți s-a mai vorbit în cartea XXI, cap. XXIII, în cartea XXVI, cap. XLIX și în cartea XXIX, cap. II. Ilergeții au fost aproape singura populație care rămăsese credincioasă romanilor.

34 *Appianus* în *op. cit.*, cap. XL, relatează că M. Porcius Cato își trimisese înapoi flota la Marsilia.

35 În latinește este termenul *soliferrei* pe care îl lămurește filologul *Festus* cînd spune: *sollo osce dicitur id quod nos totum vocamus; solliferreum genus teli, totum-ferreum* = cuvîntul *sollo* în limba oscă este tot una cu cuvîntul nostru latin *totus* (întreg); deci acest fel de armă de aruncat numită „soliferreum" denumește „o armă în întregime de fier".

36 *Emporiae* (azi Ampurias), un port și o cetate bine întărită, pe coasta de răsărit a Hispaniei, aproape de munții Pirinei.

37 *Segestica* localitate neidentificată, pe coasta de est a Hispaniei. A fost cucerită de romani în anul 195 î.e.n.

38 *Vineae* (vezi cartea II, nota 42).

39 *Plutei* (vezi cartea XXII, nota 195).

40 Titus Livius se referă la frații Scipioni, Publius și Gnaeus, despre care s-a vorbit în cartea XXI, cap. LX, cartea XXII, cap. XXII, cartea XXV, cap. XXXVI, și în alte locuri.

41 În latinește este termenul *in servitutem velut adserere* care înseamnă a tîrî în robie, a transforma în sclav.

42 Cu acest nume au existat două localități: *Saguntia* și *Seguntia*, una în ținutul celtiberilor, cealaltă în Baetica.

43 Începînd cu acest capitol, istoricul roman are ca izvor principal pe istoricul grec Polybios. Pînă aici s-a servit de analiștii romani ca izvoare principale și îndeosebi de opera lui Cato, *Origines*.

44 *Lacetanii*, o populație celtiberică, care locuia la poalele munților Pirinei.

Scanned with CamScanner

45 *Gymnasium* este un cuvînt grec care denumește o clădire sau un ansamblu de clădiri, destinate culturii fizice. După descrierea arhitectului latin Vitruvius și după cum arată unele ruine descoperite, *gymnasium* avea o suprafață largă înconjurată de un *peristylium*, pătrat sau dreptunghiular, de portice cu coloane frumoase și săli mari destinate culturii fizice; așa, de pildă, era corpul de clădiri numit de Vitruvius *palaestra:* la mijloc se afla sala de exerciții pentru tineret, numită *ephebeum*, apoi sala pentru jocul cu mingea, numită *coryceum*, sala de băi reci *(frigidarium)* și calde *(tepidarium)* și altele. *Gymnasium* avea grădini pentru plimbare, stadioane, locuri pentru spectatori etc.

Toate acestea erau frumos aranjate, atît ca arhitectură, cît și ca ornamentație.

Pentru *gymnasium* de la Cylarabis vezi *Pausanias* Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος, cartea II, cap. XXII și XVIII; Plutarh, *Pyrrhus*, cap. XXXII.

46 Parthenius era un munte și o localitate în Peloponez, situate la est de Arcadia.

47 *La Leucas* staționase întreaga flotă romană comandată de Flamininus (vezi cartea XXXIII, cap. XLII).

48 La Sparta au avut loc, în epoca elenistică, evenimente sociale și politice de o deosebită însemnătate.

Regii spartani, Agis IV (245—241 î.e.n.) și Cleomenes III (235—221 î.e.n.), au făcut unele reforme politice și sociale care tindeau să transforme Sparta într-un stat puternic.

Agis a înlăturat vechile instituții oligarhice — eforatul și gerusia, — a eliberat din închisori pe datornici și a anulat datoriile. El intenționa să etatizeze pămîntul și să-l împartă celor săraci, însă a fost nevoit să plece în războiul cu aetolienii. Leonidas, regele care la începutul mișcării plecase în exil, revine și, cu ajutorul mercenarilor săi, înfrînge pe adepții lui Agis; acesta este judecat și condamnat la moarte. Mișcarea socială care avea loc nu a slăbit însă și Cleomenes al III-lea este continuatorul și mai energic al reformelor începute de Agis al IV-lea. Cleomenes a luat domnia printr-o lovitură de stat, așa că mulți dintre oligarhi (vreo 80) au fugit în exil. Anularea datoriilor și împărțirea averilor înfăptuite de Cleomenes al III-lea a făcut să sporească mult numărul cetățenilor și al soldaților buni de război. Sparta dispunea de o armată puternică și reformatorul este privit ca vestitorul unei vieți noi. În întregul Peloponez izbucni o vie mișcare revoluționară și multe cetăți trecură de partea Spartei. Temîndu-se însă de extinderea mișcării de acest fel, conducătorul ligii acheiene, Aratos, care ura desființarea bogăției și îmbunătățirea situației sărăcimii, în unire cu regele Macedoniei, Antigonos Doson, l-a silit pe regele reformator să fugă în Egipt, unde a murit după cîțiva ani.

La Sparta au fost repuse în ființă cele dou instituții oligarhice — eforatul și gerusia. Dar lupta de clasă devine și mai ascuțită. Conducătorii celor nemulțumiți de regimul de la putere erau tiranii. Cel mai însemnat dintre aceștia a fost *Nabis*, urmașul pe linia reformelor al lui Agis al IV-lea și Cleomenes al III-lea. „Nabis (207—192

Scanned with CamScanner

î.e.n.) împărți partizanilor săi pămînturile și bogățiile confiscate fără să facă deosebire între liberi și robi. În felul acesta, politica lui a subminat bazele societății sclavagiste. Aceasta însemna un prim pas de la sclavagism spre societatea feudală" (vezi V. S. Sergheev, *Istoria Greciei antice*, Editura de Stat, 1951, p. 320).

49 Terenul unde tineretul făcea exerciții de alergări.

50 Iotae (εἵλωτες) constituiau masa populației subjugate de spartani. Iloții erau agricultori și lucrau pămîntul comunității spartane repartizați în grupe de 10—15 inși. La Sparta nu era dezvoltată proprietatea individuală și atît loturile de pămînt, cît și iloții care le lucrau, erau proprietate comună a clasei stăpînitoare și repartizați familiilor spartane. Prin urmare nu puteau fi vînduți nici iloții, nici loturile de acești posesori vremelnici. Situația reală a iloților era asemănătoare cu a sclavilor din celelalte cetăți grecești, dar se deosebeau în unele privințe; așa de pildă, iloții erau folosiți în război; ei începeau lupta ca să dezorganizeze linia dușmanului. Ei plăteau stăpînilor tribut în natură (tot felul de produse agricole) etc. Cornelius Nepos, *Pausanias*, cap. III, scrie: „există un neam de oameni care se numesc iloți, din care marea mulțime cultivă ogoarele lacedemonienilor și împlinesc munci de sclav". Originea cuvîntului nu este bine stabilită. Unii cred că provine de la numele unui oraș Ἕλω ai cărui locuitori, deși erau formal în alianță cu spartanii, în fapt erau tratați ca supuși. După părerea altora, cuvîntul ilot ar însemna *supus, învins.*

51 Muntele lui Menelaus *(Menelai mons)* era situat la est de Lacedemona. Muntele își trăgea numele de la mormîntul acestui rege homeric și de la templul ridicat în cinstea lui.

52 E vorba de țărmurile Laconiei.

53 Se presupune că acești 2 000 de argeeni fuseseră ostatici dați de Cetatea Argos lui Nabis.

54 Un rege al Spartei, cu numele de Pelops, a fost fiul primului tiran Lycurgus (de care vorbește Titus Livius în cap. XXVI) și atît timp, cît a fost minor, a stat sub tutela lui Machanidas. Pelops a încheiat un tratat de alianță cu romanii în anul 211—210 î.e.n. Dacă acesta a supraviețuit lui Machanidas nu se știe. Diodor, *op. cit.*, cap. XXVII, afirmă că Pelops a fost doborît de Nabis. La fel spune și Polybios, *op. cit.*, cap. XXVI.

55 Polybios, *op. cit.*, cartea II, cap. XLIV, citează numele acestor tirani din diferite cetăți: Lysias Megalopolitanul, Xeno Hermionsis, Cleonymos Phleasius, Aristomachus Argivus.

56 E vorba de cetățile maritime, cucerite de Quinctius despre care se vorbește la cap. XXIX. Acestea au fost scoase de romani de sub influența lui Nabis dar au intrat sub ascultarea romanilor.

57 Istoricul abreviator Iustinius, *op. cit*, cartea XIV, cap. V, relatează că Sparta fusese înconjurată cu un zid pentru a rezista împotriva invaziei lui Cassandru (316 î.e.n.).

58 Dictynnaeum era templul zeiței Diana.

59 Heptagoniae de la cuvîntul grec Ἑπταγωνία = șapte unghiuri.

60 Scutul roman avînd dimensiunile de 1,20 m/0,55 m proteja corpul ostașului de la gît pînă la genunchi.

Scanned with CamScanner

61 Timocrates din Pellene este menționat de Titus Livius mai sus, la cap. XXIX.

62 Aici Titus Livius se referă la cunoscuții analiști Coelius Antipater, Cincius Alimentus și alții, ale căror izvoare le utilizează. Pînă aici el a urmat cu fidelitate expunerea istoricului grec Polybios.

63 Cap. XLII—XLV cuprind pe scurt evenimentele petrecute la Roma în anii 195—194 î.e.n., care au fost relatate și de istoricii romani Cornelius Nepos, *Cato*, cap. II, Valerius Maximus, *Rerum gestarum memorabilium libri* IX, cap. IV și cartea IV, cap. V și de istoricii greci Plutarh, *Cato Major*, cap. XI și Diodor din Sicilia (Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη), cartea XXVIII, cap. XIV.

64 Se amintește că în anul 536 ab U.C. (218 î.e.n.), deci în primul an de război punic, fuseseră consuli P. Cornelius Scipio și Ti. Sempronius Longus (vezi cartea XXI, cap. VI).

65 Despre acest Publius Cornelius Scipio s-a mai vorbit în legătură cu introducerea la Roma a cultului zeiței Mater Idaea; vezi cartea XXXI, cap. XIV și cartea XXXIII, cap. XXV). În vremea aceea P. Cornelius Scipio era aedil curul; acum este ales praetor.

66 Titus Iuventius Thalna era originar din Tusculum. Tusculum este cel mai vechi *municipium* roman (din 381 î.e.n.), adică era o cetate ai cărei locuitori aveau drepturile cetățenilor din Roma, fără dreptul de vot; era *civitas sine suffragio*.

67 Este vorba de coloniștii din rîndurile latinilor care se înscriseseră la comisia triumvirilor pentru întemeierea coloniilor romane din Puteoli, Salernum și Buscentum. La cartea XXXII, cap. XXXIX, Titus Livius a relatat că în anul 190 î.e.n. s-a votat legea pentru înființarea acestor colonii, însă de-abia la cap. XLV al cărții XXXIV menționează numele membrilor comisiei. Ca atare, se precizează că și organizarea s-a început în anul 196 î.e.n. și că a fost dusă la bun sfîrșit în anul următor.

68 Condițiile în care încheiase pacea cu Quinctius Flamininus sînt precizate mai sus, în cap. XXXV.

69 E vorba de acele legiuni care fuseseră destinate să rămînă la Roma pentru a asigura paza orașului; de aceea au rămas la Roma cu acest scop.

70 E vorba despre *ludi magni* — marile serbări — pe care le făgăduise P. Sulpicius Galba și pe care Titus Livius a omis să le menționeze la vreme.

71 Toate vitele *(pecus)* care se vor naște între 1 martie și 1 mai au fost destinate să fie jertfite pentru ceremonia care va avea loc pentru *Ver sacrum* (primăvara sacră).

72 Aceste serbări, numite *ludi votivi*, despre care Titus Livius a făcut mențiune în cartea XXX, cap. IX, fuseseră făgăduite lui Jupiter la începutul războiului macedonic.

73 În legătură cu Q. Flamininus vezi cartea XXIX, cap. XXII.

74 Acesta era Carcer Tulianum, vezi nota 99, cartea XXIX.

75 E vorba nu de Campania însăși, ci de ținutul pe care îl stăpîniseră campanii în Picenum și Lucania.

Scanned with CamScanner

[76] Despre bruttii, istoriografia antică atestă că erau bilingvi, adică vorbeau și limba oscă și limba greacă (vezi Diodor, *op. cit.*, cartea XVI, cap. XV, Festus, *op. cit.*, cap. V).
Bruttium, — ținutul locuit de bruttii, era încă din veacul al XIII-lea și al VII-lea î.e.n. în legătură cu orașele grecești din sudul Italiei dezvoltîndu-se atît din punct de vedere economic, cît și cultural. Bruttii. ca și alte populații din această parte — ca și Lucanii, de pildă — duceau lupte pentru a-și menține independența împotriva grecilor. În 272 Bruttium a intrat în stăpînirea romană.

[77] Valerius Flaccus fusese consul în anul precedent, adică în 195 î.e.n., însă nu i se mai prelungise comanda, deci nu dispunea de *imperium prorogatum*. El a rămas totuși la post pînă la sosirea succesorului.

[78] Și Plutarh, în *Cato*, cap. XI și Cornelius Nepos, *Cato*, cap. II, relatează la fel despre vremea lui Cato și despre situația din Gallia.

[79] După cum rezultă din acest pasaj, aici *porta quaestoria* e identică cu *porta decumana*.

[80] În *Cohortes extraordinariae* se aflau cei mai buni ostași ai aliaților romanilor. În interiorul castrului aceste unități erau dispuse în apropiere de *porta praetoria*.

[81] Activitatea politică a lui Titus Quinctius Flamininus, desfășurată în Grecia, precum și vizitele făcute în diferitele cetăți grecești, au fost descrise și de Plutarh, *Flamininus*, cap. XII și urm., Diodor *op. cit.*, cartea XXVIII, cap. XIV, vol. II, Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVIII, Valerius Maximus, *Factorum ac dictorum memorabilium libri*, cartea V, cap. II.

[82] Reflecție liviană: *Adversus consentientes nec regem quemquam satis validum, nec tyrannum fore. Discordiam et seditionem omnia opportuna insidiantibus facere, cum pars, quae domestico certamine inferior sit, externo potius se applicet, quam civi cedat*, din care rezultă foloasele unirii și armoniei care trebuie să domnească în sînul cetățenilor unei patrii în fața vrăjmașului comun dinăuntrul și dinafara ei.

[83] Reflecția liviană: *Alienis partam externa fide, redditam libertatem sua cura custodirent servarentque*, din care se relevă ideea că se cuvine să avem recunoștință față de acel popor care ne-a ajutat să ne recîștigăm libertatea pe care trebuie s-o păstrăm cu bună-credință și neclintită statornicie.

[84] Chalcis, Oreus și Eretria, orașe în Euboea.

[85] Este vorba de dominația despotică a regelui Filip al V-lea.

[86] În latinește există trei termeni care însemnau adunare:
1. Comitia erau adunările solemne ale poporului roman în totalitatea lui, convocate pentru alegerea magistraților sau aprobarea legilor, și prezidate de un magistrat superior (praetor sau consul etc.), ținute într-o zi fixată în prealabil și la care poporul vota grupat pe centurii. În *comitia* se votează numai și nu se deliberează (ca în *contiones*). Deciziile votate de popor în *comitia*, cu îndeplinirea tuturor formalităților, erau obligatorii pentru toate categoriile sociale.

Scanned with CamScanner

2. *Contio* era reuniunea convocată și prezidată de un magistrat, fără formalitățile care erau obligatorii la *comitia*, și era alcătuită din cetățeni într-un număr oarecare sau din ostași. În *contio* aveau loc discuții, dar nu se vota. În astfel de adunări *(contiones)* se comunicau ordinele magistraților, se puneau în discuție proiectele provizorii de legi, se aduceau acuzații, se prezentau documente oficiale, se admiteau soliile se pregătea opinia publică înaintea alegerilor de magistrați etc. Oricine putea lua cuvîntul. Poporul își manifesta asentimentul sau adversitatea prin strigăte.

3. *Concilium*, care era adunarea poporului întrunit pentru deliberare. Inițial, *concilium* a fost o adunare separată a unei părți din popor, de exemplu *Concilium* plebis, adunarea plebeilor, convocată și prezidată de tribunii plebei. În aceste adunări se vota pe triburi; hotărîrile luate *(plebiscita)* nu priveau decît pe plebei.

87 În urma înfrîngerii, cel învins era obligat să dea învingătorului nu numai bunuri materiale, ci și ostatici *(obsides)* — ca în cazul de față — pentru ca biruitorul să fie asigurat că se vor respecta condițiile acceptate de cel învins.
Se luau ostatici deseori chiar de la un popor cu care se făcea alianță.

88 Quinctius a pornit de pe Cîmpul lui Marte, a trecut prin *porta triumphalis* — un arc de triumf — și apoi a intrat în cetatea romană propriu-zisă prin porta *Carmentalis*.
Descrierea triumfului consulului roman se află și la Plutarh, *Flamininus*, cap. XIV. Pentru capitolele LIII—LVI, Titus Livius s-a folosit de analiștii romani.

89 Există o străveche datină la romani ca sclavii cărora li se acordă libertatea să fie rași pe cap.

90 Alegerea de magistrați „extraordinari" era prezidată de obicei de praetorul urban.

91 *Forum olitorium*, piața de legume și zarzavaturi, se găsea în apropierea Tibrului (ajungînd pînă la *porta Carmentalis)* și era una din cele opt piețe ale Romei.

92 Inaugurarea templelor se făcea de obicei de către magistrații supremi: consul, censor sau praetor.

93 *Faunus* era o străveche divinitate italică *(deus agrestis)*, — fiind socotit protectorul cresc ătorilor de vite, zeul turmelor și cirezilor de vite, al fertilității pămîntului, agriculturii și al vînătorii: a fost identificat cu Pan al grecilor. Cultul lui Faunus (vechiul său nume era Innus) era unul dintre cele mai vechi la romani. Preoții săi erau numiți Luperci, iar sărbătoarea, Lupercalia: era celebrată la 15 februarie. Templul lui Faunus a fost ridicat în 194 î.e.n. pe o insulă de pe Tibru (vezi Ovidius *Fasti*, cartea III, cap. CXCIII și Vitruvius, *De arhitectura*, cartea III, cap. II.)

94 *Fortuna Primigenia*, divinitate a naturii și destinului, își avea templul principal și un oracol vestit la Praeneste, vezi cartea XXIX, nota 142.

95 P. Sempronius Sophus este unul și același cu P. Sempronius Tuditanus, fost consul și censor (vezi cartea XXVII, cap. XI și cartea XXIX, cap. XXXVI, vol. III). El făgăduise acest templu pe vremea

Scanned with CamScanner

celui de-al II-lea război punic, în anul 204 î.e.n., cu prilejul ciocnirii cu Hannibal în Bruttium, în apropierea Crotonei.

96 Inadvertență livianã: nu numai evenimentele relatate la cap. LIII, ci și cele expuse la cap. LIV s-au petrecut în anul 194 î.e.n.

97 Și istoricul roman Valerius Maximus relatează la fel alegerile și serbările desfășurate *(op. cit.*, cartea II, cap. IV și cartea IV, cap. V).

98 În privința serbărilor numite *ludi megalenses*, celebrate cu prileiul aducerii divinității Mater Idaea din Pessinunt, vezi cartea XXIX, cap. XIV.

98 bis La teatru, îndeosebi, senatorii aveau locuri anumite în spațiul numit *orchestra*, adică în imediata apropiere de ceea ce numim noi scenă. Cavalerilor li s-au rezervat primele 14 rînduri care urmau după locul senatorilor. Publicul ședea în celelalte locuri. Femeile aveau locuri în fundul incintei. Sclavii nu erau admiși la teatru, dar se strecurau și ei cum puteau. Și la celelalte reperzentații (de gladiatori. de alergări) locurile, cum reiese și din acest capitol, erau repartizate după treapta socială: în primele ordinul senatorial, în următoarele ordinul cavalerilor și apoi publicul de rînd.
Pe vremea lui Augustus, prin *Lex Iulia theatralis* erau rînduite anume locuri nu numai pentru senatori și cavaleri, ci și pentru alte categorii de cetățeni: pentru preoți, magistrați etc.

99 Decemvirii oficiau aceste ceremonii avînd coroane de lauri pe cap (vezi și cartea XXV, cap. XII și cartea XXVII, cap. XXXVII).

100 Orașul Pisae se găsea la nord de fluviul Arnus, în Etruria, spre ținutul ligurilor care ridicau mereu armele contra romanilor. De aceea, cetatea Pisae fusese puternic fortificată de romani.

101 Aceste legiuni, care fuseseră recrutate în anul 194 î.e.n., erau cantonate în apropierea Romei.

102 În latinește este folosit cuvîntul *tumultus* care exprimă o „stare de tulburare publică" provocată de o primejdie dinafară iminentă, cum este în cazul de care este vorba aici, — o „stare excepțională".
Tot cu acest cuvînt se redă ideea de „ridicare în masă" a unei populații. În limbajul militar este folosit pentru a denumi o stare de luptă; cuvîntul implică înțelesul de *dezordine*, de *tulburare*.

103 Aici se referă la Ptolemaeus al V-lea. Epifanes, la Antiochus al III-lea cel Mare și la Filip al V-lea (vezi în această privință Diodor, *op. cit.*, cartea I, cap. C).

104 Soliile statelor erau prezentate senatului de către unul dintre magistrații supremi de obicei un consul. Pentru că consulii se aflau acum pe cîmpurile de luptă soliile au fost prezentate senatului de praetorul urban.

105 Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. VI și Diodor *op. cit.*, cartea XXVIII, cap. XXVII, confirmă de asemenea cele relatate de Titus Livius în legătură cu tratativele duse de senatul roman cu împuterniciții regelui Antiochus.

106 Sînt demne de remarcat și de subliniat aceste interesante considerații asupra acestor trei feluri de tratate menționate de Titus Livius.

Scanned with CamScanner

103 bis Cercetînd genealogia lui Antiochus, se constată că Seleucus Nicator, decedat în 281 î.e.n., nu fusese străbunicul *(proavus)* acestuia, ci un strămoș ceva mai îndepărtat al lui *(abavus)*. Fiul lui Seleucus Nicator a fost Antiochus Soter, stins din viață în 261 î.e.n. Acestuia i-a urmat unchiul său, Antiochus Theos, decedat în 246 î.e.n. Succesorul acestuia a fost Seleucus Callinicus, tatăl lui Antiochus al III-lea.

107 Din acest pasaj se deduce că și solia lui Antiochus a fost primită de senat spre a i se da ascultare.

108 Cele relatate de Titus Livius la cap. LXI—LXII, în legătură cu Hannibal și cu situația din Carthagina, au fost descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. II, Appianus, *op. cit.*, *Lybici* cap. LXVII și *Syriaci*, cap. VII, *Zonaras*, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVIII, Cornelius Nepos, *Hannibal*, cartea VIII, cap. I, Iustinius, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. IV.

109 Este vorba în primul rînd de membrii familiei Barcas, din care făcea parte Hannibal. Cuvîntul care în limba punică înseamnă *fulger*, a devenit un cognomen al lui Hamilcar și s-a transmis familiei.

110 Emporiae este ținutul din jurul golfului Syrta Mică (pe coasta Africii de nord), situat între orașele Thenae și Leptis Maior. După pacea din anul 201 î.e.n., ca încheiere a celui de-al doilea război punic, Emporiae a continuat să aparțină Carthaginei, cum reiese din expunerea lui Titus Livius.

111 Aici este vorba de orașul Leptis Maior (azi Lebidah), situat la extremitatea estică a golfului Syrta Mare, spre deosebire de Leptis Minor care se găsea la nord de Emporiae și de golful Syrta Mică (vezi Sallustius, de *Bello Jugurthino*, cap. LXXVIII).

112 În cartea XXX, cap. XXXVII, s-au arătat condițiile tratatului, însă nu se precizau lămurit delimitările ținuturilor Numidiei și Carthaginei. Granița dintre teritoriul cartaginez și Numidia era aproximativ o linie care pornea de la răsărit de Hippo Regius, aflat pe coasta de nord a Africii, trecea pe la vest de Sica Veneria, de Thala și pe la est de Thelepte. Această ultimă localitate aparținea Numidiei; celelalte, Carthaginei.

113 Aphter (la Polybios Ἀφθῆρα, corespunzător cuvîntului *Aphtirem* de la Titus Livius) era un supus numid al regelui Masinissa. Aphter a ridicat armele contra regelui său — după al doilea război punic — și a pornit în fruntea unei cete de numizi spre Cyrenaica. După cum aflăm din acest capitol, regele l-a urmărit ca să-l prindă.

114 În limba punică cuvîntul *Bozra* înseamnă oraș vechi, iar numele de Carthagina (Karthada), oraș nou.

Poporul, poeții și chiar istoriografia antică au făcut o legătură între cuvîntul punic Bozra și cuvîntul grec βύρσα care înseamnă piele. Astfel s-a născut legenda pe care o găsim pe larg redată de Iustinus, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. IV: regina Dido s-a învoit să cumpere de la regele getulilor, Iarbas, atît teren cît va cuprinde cu o piele de bou. Dido însă a păcălit pe Iarbas, pentru că — spune legenda — ea a tăiat în fîșii subțiri pielea și a ocupat astfel teren foarte întins.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXV

[1] Cărțile XXXV—XXXVIII descriu evenimentele în legătură cu campaniile romanilor împotriva lui Antiochus. Evenimentele din cartea XXXV, cap. I, au fost relatate și de Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX.

[2] Numele de Sex. Digitius a mai fost menționat în cartea XXIV, cap. XLIII. Probabil că acesta din pasajul de față e fiul aceluia. În cartea XXXIV, cap. XLIII, s-a relatat că Sex. Digitius a primit comanda în Hispania Citerior.

[3] În privința operațiilor militare desfășurate de M. Porcius Cato a se vedea cartea XXXIV, cap. XLVI.

[4] P. Cornelius Scipio și-a menținut comanda pînă la sosirea succesorului său, fără ca să i se prelungească formal *imperium*, cum era uzanța. Comandanții învestiți în Spania cu *imperium* erau, în mod obișnuit, proconsuli.

[5] Lusitania care nu fusese cucerită încă nu era considerată că face parte din Hispania Ulterior, de aceea a fost devastată. (A se vedea în această privință C.I.L. II, 436.)

[6] În latină este termenul *acies* adică trupele erau constituite în dispozitiv strîns de atac în opoziție cu *longum agmen* (coloană de marș).

[7] Ilipa, localitate hispană situată pe malul fluviului Guadalquivir (Baetis), unde astăzi este orașul portuar Alcala del Rio. Această localitate e menționată de Ptolemaios, care îi spune Ἰλλίπα μεγάλη *Geografie*, cartea II, cap. IV și XIII, de Plinius Major, *op. cit.*, cartea III, cap. III și XI, Strabo, *op. cit*, cartea III, cap. II și III și C.I.L. II, 141. Mai existau două localități cu acest nume, Ilipa, Minor și Ilipa Laus.

[8] De obicei, soldații romani își vindeau partea ce le revenea din prăzile capturate, iar quaestorul vindea pe acelea reținute pentru stat; la fel se proceda și cu prizonierii.

[9] În cap. I—XI din această carte, Titus Livius, care descrie cu lux de amănunte campania romanilor contra ligurilor, a avut la îndemînă lucrarea istorică a analistului Valerius Antias; de la acesta, Titus Livius a luat o serie de amănunte, nu însă fără a le supune criticii; el nu le dă întotdeauna crezare.

[10] Acești ostași se găseau în Africa din 201 î.e.n., deci de 8 ani.

[11] Cap. III—V tratează campaniile romanilor din Liguria și Gallia, pornite după încheierea păcii cu Carthagina în anul 201 î.e.n. Nu numai gallii, ci și ligurii se răsculaseră din nou pentru a-și menține libertatea. Campania dusă de Tiberius Sempronius Gracchus, tatăl viitorilor tribuni, a fost deosebit de crudă și un foarte mare număr de învinși (sarzi, galli, liguri) au fost vînduți ca sclavi la preț foarte scăzut.

[12] Inadvertență liviană: nu este exactă afirmația lui Titus Livius: sau aceste trupe nu erau noi, deoarece erau constituite din ostașii legiunilor urbane, înrolate cu un an înainte (vezi cartea XXXIV, cap. XXXIV și LVI), sau este vorba de o armată nouă despre care el a uitat să menționeze la vreme.

Scanned with CamScanner

13 Uzul era ca poverile trupelor *(impedimenta)* să fie distribuite fiecărei unități *(manipulus)*.

14 În latinește sînt termenii *recto ac justo proelio*, adică o bătălie regulată, cu trupele rînduite în dispozitiv frontal, corespunzînd tuturor cerințelor tactice, în opoziție cu *tumultuarium proelium*, luptă neregulată cu trupele neorînduite în linie de bătaie.

15 În acest dispozitiv de atac erau legiunile VI și VII care constituiau a doua linie de atac.

16 Aceasta era cavaleria legiunilor romane; însă după cele relatate mai departe rezultă că nici cavaleria aliată nu intrase în dispozitivul de atac.

17 Și în anul precedent fuseseră trimise în Gallia legiunile II și IV (vezi cartea XXXIV și XLVI).

18 Trupele de „extraordinari" au fost retrase în intervalurile dintre manipule.

19 În latinește termenii *frequens ordinibus legio* înseamnă o legiune cu efectivele complete.

20 Cap. VI—VII tratează evenimentele care au avut loc la Roma în această vreme: ecoul în senat produs de rapoartele consulilor asupra operațiilor militare din Liguria și Gallia și măsurile luate pentru îngrădirea cametei.

21 *Feralia* erau comemorate la 21 februarie. Erau sărbători consacrate zeilor *manes* (sufletelor morților).

22 Încă prin legea celor XII table (de la jumătatea veacului al V-lea î.e.n.) se fixase ca dobîndă maximă așa numitul *unciarium fenus* care ar echivala, după istoricul Niebuhr, cu $8^1/_3\%$. După o interpretare mai veche, conform informațiilor pe care le găsim în glosele antice, dobînda corespunde cu sută la sută. Dacă datornicul nu plătea, putea fi transformat în sclav și chiar vîndut *trans Tiberim*.
Prin *lex Poetelia* din anul 326 î.e.n. a fost interzis creditorilor dreptul acesta; dar în practică s-a mai aplicat încă — prin abuz — multă vreme.
În societatea sclavagistă au fost votate mai multe legi, care tindeau să pună frîu cametei. Toate aceste legi însă nu au putut curma răul, pentru că era inerent însăși orînduirii sociale sclavagiste.

23 Începînd cu această dată (anul 193 î.e.n.) și *socii* au fost obligați să respecte dispozițiile acestor legi referitoare la credit. Prin plebiscitul care a urmat după decretul senatului, legile menționate aici intră în vigoare și pentru poporul roman, și pentru *socii*, și pentru populațiile cu nume latin, măcar că acestea din urmă nu au fost consultate.

24 Localitatea hispană Inlucia nu a fost identificată cu exactitate. Probabil nu e diferită de Lyco (vezi cartea XXXVII, cap. XLVII) sau de Ilugo, situată în apropiere de Castulo (vezi C.I.L. II, 436 și 699).

25 În latinește prin *hibernacula* erau denumite un fel de barăci construite din lemn pentru cantonamentele în vreme de iarnă.

26 Vectonii sau vettonii erau o populație de lusitani situată la vest de carpetani și la sud de vaccaei, între fluviile Tagus și Durius, în apropiere de Salamanca.

27 Toletum (azi Toledo), oraș situat în ținutul carpetanilor.

Scanned with CamScanner

[28] Acest capitol cuprinde discuțiile în senatul roman în legătură cu triumful consulului L. Cornelius.

[29] Ședința senatului roman avea o rigidă procedură formală; cel care a convocat senatul (consul, praetor) făcea o expunere *(relatio)* a chestiunii pentru care fusese convocată ședința. După *relatio* urma *rogatio*. Cel care prezida întreba pe senatori — într-o anume ordine *(ordo rogandi)* și nominal — *(nominatium)* ce părere au.
După ce se termina dezbaterea, președintele făcea un rezumat și se trecea apoi la a treia formalitate — votarea, care era numită *discessio*, adică „deplasare"; președintele anunța: „cine este de părerea aceasta... să treacă acolo; cine are altă părere în partea aceasta *(qui hoc censetis illuc transite; qui alia omnia in hanc partem)*...
În cazul de care e vorba în acest capitol, cererea făcută de Q. Metellus nu era la prima vedere conformă cu procedura formală a ședinței senatului. În fapt însă, consulul enunțase propunerea sa cum reiese din cuvintele „apoi consulul a cerut *postulavit* senatului..." și ca atare *rogatio* — discuția — era deschisă.

[30] Nu ni s-a precizat cînd dobîndise Sempronius prelungirea dreptului de comandă *(imperium)*.

[31] Cap. IX relatează *prodigia*, efectuarea ceremoniei numite *lustrum* și înființarea coloniei Castrum Frentium.
Pentru Sex. Aelius Paetus vezi cartea XXXVII, cap. VII, iar pentru C. Cornelius Cethegus vezi cartea XXXII, cap. XXVII.

[32] Inundațiile din acel an (193 î.e.n.) ale Tibrului au depășit cu mult pe cele anterioare, cu toate că în cartierele de la porțile Flumentana, Carmentalis și Trigemina se aflau construcții multe și îndiguiri bune.

[33] Oficierea slujbelor publice cu prilejul unui *lustrum* cădea în sarcina unuia din cei doi censori prin tragere la sorți. Pentru cuvîntul *lustrum*, vezi nota 142, cartea I.

[34] Victoria Virgo era o divinitate alegorică, făcînd parte din categoria numită *Di novensides*. Era reprezentată ca o fecioară înaripată. Cultul ei era diferit de al divinității Victoria; Victoria Virgo avea un templu pe Palatin, în vecinătatea templului celeilalte zeițe; acesta din urmă era foarte vechi.

[35] Castrum Frentinum (să nu se confunde cu Ferentinum din ținutul hernicilor), era o colonie înființată se pare în *ager Thurinus*. (Vezi totuși Strabo, *op. cit.*, cartea VI, cap. I și XIV.)

[36] P. Cornelius Scipio a candidat la consulat la un an după ce fusese praetor.

[37] Laelius, prietenul și colaboratorul lui Scipio, și-a început tîrziu cariera sa politică.

[38] L. Quinctius, fratele celebrului T. Quinctius Flamininus a funcționat în calitate de consul înaintea acestuia.

[39] Emporium, situată la poalele Aventinului, era o stație de debarcare și de descărcare de mărfuri, care dispunea nu numai de depozite, ci și de magazine de desfacere. Între Aventin și Tibru se dezvoltase în antichitatea romană un intens trafic comercial, vînzîndu-se și cumpărîndu-se cereale, vinuri, pîine etc.

Scanned with CamScanner

[40] Cap. XI relatează evenimentele petrecute în Liguria, despre care vorbesc și Frontinus, *Stratagemata*, cartea I, cap. V, Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX).

[41] Cap. XII și XIII cuprind relatarea planurilor aetolienilor care au fost istorisite și de Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XVIII. De la cap. XII la XVIII, cu excepția cap. XIV, Titus Livius folosește izvoarele date de Polybios, *op. cit.*, cartea II. cap. VIII.

[42] Această adunare a reprezentanților cetăților grecești a avut loc la Naupactus, în toamna anului 194 sau iarna lui 193 î.e.n. Thoas, arhontele Aetoliei din 194/193 î.e.n. se găsea în fruntea facțiunii antiromane.

[43] În locul lui Nicander dat de Titus Livius, istoricul Polybios îl menționează pe Mnestas, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXXI.

[44] Aici e vorba de lacedemonienii care locuiau în celelalte orașe maritime; prin despărțirea acestor orașe de metropolă și aderarea la liga achaică Lacedemona avea legăturile spre mare tăiate.

[45] Informațiile date de Titus Livius în cap. XIII—XVII sînt relatate și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. IX—XII, de Zonaras, cartea IX, cap. XVIII și de Plutarh, *Pyrrhus*, *cap.* VIII și *Flamininus*, cap. XXI. Însă operațiile militare întreprinse de Antiochus în anii 195/194 î.e.n. n-au fost povestite de Titus Livius, în schimb, Appianus le descrie în *op. cit.*, *Syriaci*, cap. V.

[46] Raphia, localitate în Palestina, situată la sud-vest de Gaza. În anul 217 î.e.n., Antiochus este bătut de egipteni în apropierea acestui oraș.

[47] Phoenice (Fenicia) era regiunea de coastă situată între Cilicia și Egipt (vezi Eusebius—Hieronymus, *Chronica*, p. 136—137 Helm., la anul 190).

[48] Adică teritoriul din partea de est a regatului lui Antiochus, unde locuiau parții și bactrienii.

[49] Side era un oraș portuar din Pamphilia.

[50] Elaea, situat la est de vărsarea rîului Caicus în mare, era orașul portuar al regatului Pergamului.

[51] Numele celui de-al treilea împuternicit roman nu este menționat de Titus Livius, fie că a fost trecut cu vederea, fie că a rămas la Roma.

[52] Au rămas pînă azi vestigiile acestui palat al regelui Eumenes, clădit la poalele unui munte, unde a fost ridicată, în terase, cetatea Pergamului.

[53] Pentru cărțile Aciliene, vezi cartea XXVI, nota 165.

[54] Apamea Cibotus (Κιβωτός) munte și localitate în Phrigia, situată la izvoarele rîului Meandru (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XII, cap. VIII și XV).

[55] În Syria, adică împotriva lui Ptolemaeus al V-lea Epifanes. În Asia, adică în regatul Asiei. De multe ori însă, e vorba numai de Asia Mică (deși se folosește numele de Asia, vezi această carte, cap. XVI și cartea XXVIII, cap. III și IX).

[56] Aici se face aluzie la războaiele lui Antiochus împotriva lui Achaios și împotriva parților (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea V, cap. XL și urm. și cartea VII, cap. XV).

Scanned with CamScanner

57 Smyrna și Lampsacus fuseseră de multă vreme eliberate de sub dominația lui Antiochus, și atunci cînd acest rege a vrut din nou să le subjuge, ele s-au adresat Romei ca să le ia sub protecție.

58 Acești *socii romanorum* plăteau numai soldă (stipendia) pentru trupele garnizoanelor romane stabilite în orașele lor, nu și tributa. Cele 8 orașe grecești de pe coastă menționate furnizau numai vase și marinari, potrivit condițiilor prevăzute în tratatul cu romanii.

59 Aceste orașe din Ionia și Aeolida erau Miletul, Ephesul, Alexandria, Troas etc.

60 În acest pasaj Titus Livius se referă la cuceririle făcute de regele Seleucus.

61 În timpul războaielor diadohilor multe cetăți grecești și-au redobîndit independența. Unele însă au fost cucerite de Ptolemei prin arme. Pe altele a pus mîna Filip al V-lea. Alte cetăți au rămas totuși libere.

62 În latinește, termenul *saecula* înseamnă în mod obișnuit o viață de om, o generație. În pasajul de față cuvîntul înseamnă secol, deci are sensul curent de azi. Titus Livius nu exagerează aici folosind acest termen, deoarece aceste cetăți nu mai fuseseră libere de 100 de ani.

63 Aceste trei orașe Corint, Demetrias și Chalcis erau considerate ca aparținînd thessalienilor.

64 Cap. XVII—XIX cuprind hotărîrile luate în consiliul de război de regele Antiochus (vezi Polybios *op. cit.* cartea III, cap. XI, Cornelius Nepos, *Hannibal*, cap. II, Iustinus, cartea XXXI, cap. IV).

65 După cele relatate de Titus Livius la cap. XII din această carte, reiese că Dicaearcus a raportat lui Antiochus rezultatul misiunii sale la Roma, punîndu-l în cunoștință de cauză.

66 Grecii socoteau că Delphi, care se găsea atunci în puterea aetolienilor, este așezat în centrul Greciei.

67 Și Polybios menționează acest consiliu de război în *op. cit.*, cartea XIV, cap. II.

68 Sub numele de provincia Macedonia trebuie înțeleasă partea estică a litoralului Adriaticii (vezi cartea XXIII, cap. VI, cartea XXXVI, cap. I și VII).

69 Bruttium ca și Tarentum au dobîndit o deosebită însemnătate administrativă și militară datorită celui de-al doilea război punic. În orașele din Bruttium au fost instalate puternice garnizoane militare romane care au rămas acolo și după încheierea ostilităților. Aceasta o confirmă și Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XIV, și cartea XXXVI, cap. II și VI.

70 Acești 2 000 de ostași erau trupe terestre destinate echipagiilor flotei.

71 Constituirea și pregătirea acestei uriașe flote de 100 de vase de război quinquereme, pentru operațiile navale împotriva lui Antiochus, arată că senatul roman avea totuși cunoștință de pregătirile de război făcute de Antiochus.

72 Aceste poduri, după Macrobius (*Saturnalia*, cartea III, cap. XVI), erau *pons Fabricius* care lega insula Tiberina cu Roma și *pons Cestius*, care lega această insulă cu Ianiculum.

Scanned with CamScanner

73 Vicus Iugarius era o stradă din Roma — paraleleă cu Vicus Tuscus — care lega forul cu malul stîng al Tibrului. Era o stradă pe care se făcea intens trafic comercial.

74 Licabrum. localitate hispană, situată pe teritoriul vaccaeilor.

75 Vescelia, Helo, Noliba, Cusibis, localităţi hispane din ţinuturile cretanilor, neidentificate încă.

76 În ţinuturile cretanilor, situate în provincia Hispania Citerior operase Flaminius. Fulvius înaintase către nord, în regiunile locuite de carpetani, unde se găsea localitatea Toletum.

77 Cap. XXIII—XXIV cuprind pregătirile de război ale romanilor, precum şi relatarea asupra alegerilor din Roma, menţionate şi de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XV şi de Plutarh, *Flamininus*, cap. XV.

78 Motivul pentru care fusese trimis Attalus, fratele lui Eumenes, la Roma, a fost menţionat la cap. XVII: teama de invazie în regatul Lybiei.

79 Cap. XXV—XXX relatează operaţiile militare desfăşurate de Philopoemen contra lui Nabis. Aceste evenimente sînt descrise şi de Plutarh, *Philopoemen*, cap. XIV, *Flamininus*, cap. XV, de Pausanias, *op. cit.*, cartea VIII, cap. L şi de *Iustinus*, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. III.

80 De la cap. XXV pînă la XXXVIII, în relatarea evenimentelor petrecute pe pămîntul Greciei, în anii 192/191 î.e.n., Titus Livius îl urmează pe Polybios (vezi *op. cit.*, cartea XVIII).

81 De aici rezultă că strategului Achaii îi era permis să-şi exprime punctul său de vedere asupra războiului (vezi şi cartea XXXII, cap. XXII şi cartea XXXVIII, cap. XXXI şi Polybios, *op. cit.*, cartea XXVIII, cap. VII).

82 Nicaea, după Plutarh, *Aratus*, cap. XVII, era soţia lui Alexander, fiul lui Craterus. Antigonus Gonatas i-a smuls acestuia prin violenie Corintul.

83 Craterus era un frate vitreg al lui Antigonus Gonatas.

84 Pleiae, localitate situată în Laconia. Se pare că se afla în apropierea localităţii Acriae, nu departe de mare, la răsărit de Gytheum.

85 Leucas şi Acriae, localităţi situate pe litoralul estic al golfului lacedemonian, nu departe de Gytheum.

86 Regiunea Tripolis era situată la graniţa nord vestică a Laconiei, avînd localităţi mai importante Delmina, Carystus şi Pellene (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea IV, cap. LXXXI, Strabo, *op. cit.*, cartea VIII, cap. VII). Mai exista un Tripolis în nordul Thessaliei.

87 Muntele Barbosthenes era separat de Cariae prin rîul Oenus.

88 Castra Pyrrhi se găsea la nord de Lacedemona.

89 Şi Polybios menţionează în *op. cit.*, cartea XI, cap. XII şi cartea XVI, cap. XVIII, faptul că tarentinii alcătuiau cavaleria uşoară, — mai ales în timpul lui Philopoemen.

90 Lycortas era tatăl lui Polybios.

91 O cale de comunicaţie ducea spre nord, către Barbosthenes, cealaltă către vest, spre Pharae, către graniţa estică a Messenei (vezi şi Polybios, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XVI).

Scanned with CamScanner

92 Cap. XXXI—XXXIII relatează despre solia romană trimisă în Grecia, fapt descris și de Plutarh, *Flamininus*, cap. XV.

93 Democritus a îndeplinit funcția de strateg al Aetoliei din toamna anului 193 pînă în 192 î.e.n.

94 Aci Titus Livius face o scurtă descriere a situației partidelor politice din Grecia, prezentate din punct de vedere al raporturilor lor cu Roma.

95 Diocles deține funcția de hiparh (ὕπαρχος), demnitatea următoare, ca însemnătate, după aceea de strateg.

96 Cap. XXXV—XXXVII cuprind descrierea asasinării tiranului Nabis de către aetolieni. Vezi și Plutarh, *Philopoemen*, cap. XV, Pausanias, *op. cit.*, cartea VIII, cap. L).

97 Reflecția liviană: *Ut oportuit in consilio a fraude coepto, omnia in maturandam perniciem eorum qui fecerant*, cu alte cuvinte: Cine sapă groapa altuia cade singur în ea.

98 Palatul tiranului Nabis era situat în partea nordică a Lacedemonei în vestul Acropolei.

99 Chalcioecon derivă de la cuvîntul grec χαλκός = aramă, pentru că pereții acestui templu erau împodobiți în interior cu plăci de aramă, măiestrit turnate și lucrate.

100 Amarynthis, localitate situată în apropierea Eritrei — în Euboea — vestită prin templul consacrat zeiței Arthemis (Diana); în această localitate avea sediul o confederație religioasă a mai multor cetăți din Euboea.

101 Carystus, localitate situată în partea sudică a insulei Eubea la mare depărtare de Eritrea. Erea vestită prin carierele ei de marmură.

102 La Chalcis, strîmtoarea Euripus atinge cea mai mare îngustime.

103 Consuli designați se numeau consulii aleși pentru anul următor, în cazul de față, pentru anul 191 î.e.n.; alegerile au fost prezidate de Quinctius Flamininus, după înapoierea din provincia sa. Cele relatate de Titus Livius în acest pasaj au fost descrise o dată la cap. XXI și XXIV a acestei cărți, istoricul roman folosind de astă dată alte izvoare.

104 Vibo, cu numele complet Valentia, era o colonie latină menționată ca municipium de Cicero, *In Verrem*, cartea V, cap. XL. După Velleius Paterculus, această colonie a fost înființată în anul 515 ab U.C. (239 î.e.n.). Probabil că de astă dată au fost trimiși coloniști numai ce s-o repopuleze.

105 *Forum Boarium* era situat între Circus Maximus și malul Tibrului.

106 În latinește *aedicula*; nu este destul de precis dacă au existat asemenea aedicula în interiorul templului lui Jupiter Capitolinus.

107 Acest *porticus* se găsea în direcția colinei Aventine, în locul unde își aveau lemnarii atelierele.

108 Cap. XLII—XLIII relatează despre operațiile de debarcare făcute de Antiochus în Grecia, descrisă și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XII, Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. I și Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XIX.

Scanned with CamScanner

109 Alexandria Troas, oraș întemeiat de Antigonos (din care cauză a purtat mai întîi numele de Antigonia, iar mai tîrziu a fost denumit Troas sau Alexandria Troas), era situat la sud de Ilion.

110 În schimb, Cornelius Nepos, *Hannibal*, cap. VIII, menționează că Hannibal a debarcat în Africa pe țărmul portului Cyrene cu cinci vase. În această privință, vezi și Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX).

111 Imbros, insulă în Marea Egee, situată puțin mai la nord de Ilion.

112 Sciathus, insulă în Marea Egee, situată nu departe de extremitatea sudică a teritoriului Magnesiei.

113 Pteleum (azi Phtelia: Πτελεόν), localitate situată la intrarea în golful Pagaseacus, în Phtiotida.

114 Este vorba de adunarea extraordinară a ligii aetoliene, întrunită la Lamia.

115 Phaeneas era strateg din anul 192—191 î.e.n. Antiochus a sosit acolo în toamna anului 192. Phaeneas era conducătorul partidei moderat în cetatea sa.

116 Appianus, *op. cit.*, cap. XLII îi spune comandant suprem al armatei.

117 Antiochus a străbătut Phocida, trecînd probabil prin Doris și apoi prin regiunea estică a Phocidei, ca să ajungă în Beoția.

118 Atributele unei cetăți lăsate liberă erau: independența față de imperium și dreptul de a nu avea cantonată pe teritoriul lor vreo garnizoană a unui stat străin *(praesidium)*, dreptul de a încheia alianțe *(foedera)*, dreptul de a se conduce cu magistrații proprii, nu impuși de un stat străin și nu plătea tributum unui alt stat.

119 Amynander, în timpul ultimului război, a fost aliat cu romanii.

120 Apama, după Strabo, *op. cit.*, cartea XVI, cap. II, era fiica lui Spithames, sora soției lui Alexander Barsinos și soția lui Seleucus Nicator.

121 Cap. XLVIII—L relatează despre tratativele lui Antiochus cu acheii și beoțienii, care au fost descrise și de Plutarh, în *Flamininus*, cap. XVII.

122 Dahii, după Strabo, *op. cit.*, cartea XI, cap. IX și Plinius, *op. cit.*, cartea XVI, cap. L, erau un popor scitic care locuia pe litoralul sud-estic al Caspicei, pe valea rîului Oxus, avînd renumele unor călăreți de seamă (vezi Virgilius, *Aeneis*, cîntul VIII, vs. 728, Arrianos, *op. cit.* cartea III, cap. XXVIII, Polybios, *op. cit.*, cartea V, cap. LXXIX).

123 Cadusii locuiau pe litoralul sud-vestic al Mării Caspice (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XVI, cap. I, Iustinus, *op. cit.*, cartea X, cap. III și Cornelius Nepos, *op. cit.*, cap. I).

124 Cap. L—LI relatează despre primele operații ale războiului cu Antiochus, descrise și de Appianus, în *op. cit., Syriaci*, cap. XII și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. I.

125 E vorba de punctul de trecere peste Euripus, către Aulida și de acolo către Chalcis.

126 Castellum Euripi era o fortăreață situată în Beoția, lîngă strîmtoarea Euripus, în imediata ei vecinătate.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXVI

1 Despre pregătirile de război ale romanilor vorbește și Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XV. Titus Livius le-a povestit folosind scrierile analiștilor. În ceea ce privește evenimentele petrecute mai înainte de a începe războiul cu Antiochus, istoricul roman l-a urmat cu fidelitate pe Polybios.

2 Haruspicii nu comunicau ei înșiși răspunsul în fața senatului; ei îl prezentau mai întîi consulilor care, la rîndul lor, îl comunicau senatului.

3 Propriu-zis conducerea războiului în Grecia.

4 Aci este vorba de cetățile din Grecia care erau aliate cu romanii.

5 Aceste legiuni urbane în mod obișnuit erau nou constituite. Cele menționate la acest pasaj trebuiau să constituie armata de rezervă pregătită pentru a intra în acțiune pînă la izbucnirea ostilităților.

6 Pentru prima oară sînt menționate serbările romane *(ludi Romani)* cu o durată atît de lungă (vezi cartea XXIII, nota 95; cartea XXXI, nota 23.

7 Flamininus se găsea în provincia sa, Hispania Citerior, din anul 191 î.e.n. În mod obișnuit, în ambele provincii hispane comandanții supremi se schimbau în același timp.

8 Pentru Pachynum, vezi cartea XXV, cap. XXVII, vol. III.

9 Tyndareum sau Tyndaris, localitate și promontoriu situate la vest de Messana.

10 Numele latinesc este *decuma*. Este un impozit care consta din a zecea parte din valoarea obiectului impus. În mod special decuma era impozitul în natură pus pe cereale — îndeosebi în Sicilia.

În pasajul de care este vorba se arată că era perceput de două ori același impozit sau dijmă.

11 Încă cu un an mai înainte se dăduseră dispoziții pentru intense pregătiri navale: au fost lansate la apă 30 de vase de război (naves longae) cu 5 rînduri de lopeți și se dăduse ordin pentru pregătirea și echiparea altor 150 de vase de război.

12 În acest pasaj Titus Livius se referă la acele persoane care îndepliniseră magistraturi curule (pînă la edilitatea curulă), și care aveau dreptul să-și spună părerea în senat. Alegerea senatorilor *(lectio senatus)* era o sarcină a consulilor. Cît era cu putință, ei alegeau ca senatori pe foștii magistrați care aveau dreptul de a vorbi în ședința senatului *(quibus dicere sententiam in senatu licet sau ius sententiae dicendae)*. În lipsa acestora, puteau fi aleși și cetățeni care nu erau foști magistrați cu *jus sententiae dicendae*.

13 În cartea XXVII, cap. XXXVIII, Titus Livius a menționat numele coloniilor maritime: Alsium și Sena, însă lipseau Castrum, Novum, Pyrgi și Fregenae. Noile colonii maritime nu se bucurau însă de această scutire de a furniza contingente de soldați *(vacatio)*.

14 De aici rezultă că aceste trupe navale erau constituite din cetățeni romani deveniți coloniști, de aceea aceștia puteau apela la tribunii plebei.

Scanned with CamScanner

15 Castrum Novum, colonie latină înființată în ținutul Picenum, era situată la nord de Hadria. Numele derivă de la Castrum Hadratici Maris (vezi Periocha, cartea XI, Velleius Paterculus, *Historiae Romanae ad M. Vinicium conculem libri duo*, cap. XIV, și Plinius, *op. cit.*, cartea III, cap. XIII și CX și cartea V, cap. XLIV). După alți cercetători, ar fi vorba de un alt Castrum Novum situat în Etruria, la sud de Centum-cellae.

16 Pyrgi era portul orașului Caere din Etruria.

17 Aceste solii sosiseră la Roma către sfîrșitul iernii anului 192 î.e.n.

18 Ptolemaeus Epiphanes, regele Egiptului, era ginerele lui Antiochus.

19 Din acest pasaj se deduce că situația economică a Carthaginei a început din nou să prospere. Această cetate dorea să-și redobîndească independența totală, ceea ce Roma însă n-a acceptat.

20 De aici rezultă că în regatul lui Masinissa se cultivau cu bune rezultate cerealele. Cuvîntul *modius* tradus în romînește prin *măsură* era folosită îndeosebi pentru măsurarea grînelor; ca echivala cu 8,754 litri.

21 Din acest pasaj rezultă că cetatea Carthagina a fost obligată de Roma să pună la dispoziție un anumit număr de vase.

22 Evenimentele relatate de Titus Livius în cap. V—VI tratativele duse de regele Antiochus cu cetățile grecești — sînt analizate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XX, cap. III și urm.; de Appianus, *op. cit.*, Syria, cap XIII, și de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. V.

23 Eleii erau o populație înrudită cu actolienii și, de multă vreme, aliații acestora, (vezi și cartea XXVII, cap. XXXI, cartea XXVIII, cap. XXIV, cartea XXIX, cap. XII).

24 Atmosfera și tulburările din celelalte cetăți ale Greciei au fost descrise de Titus Livius numai întîmplător și sumar la cap. VI al acestei cărți, precum și la cap. L, cartea XXXV; mai multe amănunte dă Plutarh, în *Cato*, cap. XII.

25 Adică pe vremea lui Pelopidas și Epaminondas.
Cap. VI—VII cuprind hotărîrile luate de Antiochus la consiliul său război, fapt relatat și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XIII și de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. V.

26 În cetățile grecești exista o ascuțită luptă de clasă; populația sărăcită era în continuă frămîntare. Istoricul roman nu înțelege această realitate și vede numai pe demagogii care căutau să profite de pe urma acestor mișcări populare.

27 Bullinum era regiunea situată în vecinătatea orașului Apollonia, la vest de Dassaretia, pe coasta Illyriei.

28 Cuvîntarea rostită de Hannibal este redată și de Appianus, *op. cit.* Συριακή) *Syriaci*, cap. XIV; de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. VI. Istoricul roman accentuează asupra a două puncte din cuvîntarea lui Hannibal: 1) Filip al V-lea trebuie cîștigat de partea taberei lui Antiochus; 2) Războiul trebuie desfășurat în Italia.

29 Hyppolochos devenise conducătorul thessalienilor (Titus Livius îi spune și acestuia tot *praetor*), după eliberarea Thessaliei de sub macedoneni, cu șapte ani mai înainte (198 î.e.n.).

Scanned with CamScanner

30 Crannon (azi Salaja — Larissa), localitate situată în Thessalia, la sud-vest de Larissa. E menționată și de Strabo, *op. cit.*, cartea IX, cap. V. precum și de Titus Livius, cartea XLII. cap. LXIV.

31 Nu se știe dacă localitatea Metropolis se afla în apropiere de Cierium (vezi cartea XXXII, cap. XIII) sau la nord de Atrax (vezi cartea XXXII, cap. XV); Atrax și Gyrton — localități în sud-vestul Thessaliei. (Mai erau și alte localități cu numele de Metropolis, în Phyrgia, în Ionia și în Acarnania).

32 Ager Tripolitanus — ținutul Tripolisului, era situat la nordul Thessaliei, fiind delimitată de povîrnișul vestic al muntelui Olympos, la sud de munții Titarion și Perrhaebia, și la vest de munții Cambunii. În această parte a Thessaliei se aflau Azorus, Pythium, localități situate pe valea rîului Europus.

33 Larissa era așezată în mijlocul cîmpiei thessaliene, pe valea rîului Peneus.

34 De aici se deduce că aetolienii nu stăpîneau Pharsalus.

35 Înălțimile din fața muntelui Olympos poartă azi numele de Kokinopetri.

36 Gonni (Γόννος), azi Doreli, localitate situată în nord-estul Thessaliei pe valea rîului Tempe, nu departe de Balamut.

37 Acolo se aflau cam 2 000 de ostași.

38 Antiochus și-a ales acest itinerariu, cu obiectivul Cheronea, pentru a pune mîna pe toată Grecia nordică și pentru a avea în vest marea în mîinile sale. Deja Phocida și Locrida erau de partea lui.

39 Calydon (azi Kurtasa), localitate din Aetolia, situată în apropiere de Lysimachia, pe malul drept al rîului Euenus, aproape de vărsarea acestuia în golful Corint.

40 Stratus, oraș în Acarnania, situat în apropierea rîului Achelous. Polybios, în *op. cit.*, cartea II, cap. XLV și cartea IX, cap. XXXIV menționează faptul că acest teritoriu a fost luat Acarnaniei de către Alexandru, fiul lui Pyrrhus, regele Epirului.

41 Aici textul livian e neprecis: nu se arată lămurit dacă armata lui Antiochus s-a înapoiat prin Aetolia, sau numai el singur; apoi nici descrierea marșului acestei armate nu e destul de limpede, deoarece aceste trupe, pentru a se concentra la Chaeronea, trebuiau să treacă de acolo peste munții dinspre nord, pentru a ajunge din nou în sud pe drumul descris mai departe la cap. XXX.

42 Este vorba de Medeon sau Medion, localitate din Acarnania situată în apropiere de orașul Katuna de azi, la nord de Stratus. Cu acest nume existau localități și în Beotia și Phocida.

43 Tyrrheum sau Tyrrium (la Polybios Θύρειον), localitate din Acarnania, situată în apropiere de golful Ambraciei, la nord-est de Medeon.

44 În această perioadă Quinctius era comandantul suprem al operațiilor militare, deoarece lipsea consulul.

45 În legătură cu operațiile militare desfășurate de consulul M. Baebius și de Filip al V-lea în Thessalia, vezi Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XIX.

Scanned with CamScanner

[46] Baebius și Filip au coborît în Thessalia tot pe valea rîului Tempe, deoarece Phaloria a fost cucerită tîrziu.

[47] Ericinium, Silana, localități din Thessalia, situate în apropiere de Gomphi. De aci se deduce că aceste așezări n-au rămas multă vreme în stăpînirea athamanilor.

[48] Meliboea, așezare în apropiere de Aeginium.

[49] Limnaeum (azi Salaio-Gardiki), localitate din Thessalia, pe malul drept al rîului Peneus la est de Tricca (Thessalia).

[50] Cap. XIV relatează marșul consulului Acilius către golful Maleus, marș descris și de Appianus în *Syriaci* (Συριακή) XVII.

[51] Cifra efectivelor trupelor romane e luată de Titus Livius de la analiști. Polybios, *op. cit.*, cap. I—VI și Appianus, *op. cit.*, cap. XVII menționează, dimpotrivă, că pînă acum în Grecia era o armată numeroasă.

[52] Se pare că consulul a mărșăluit din Apollonia spre Epir pentru că el urmărea să facă joncțiunea cu Baebius în vestul Thessaliei.

[53] Proerna, localitate în Thessalia, situată la sud-vest de Pharsalus și la nord de Thaumaci, pe drumul care duce spre muntele Othrys.

[54] Rîul Sperchius (azi Almana), la nord de povîrnișul muntelui Oeta, în ținutul Aenis. Se varsă în golful Maliacus.

[55] Hypateii, populație thessaliană care locuia pe valea rîului Sperchius, în orașul Hypata, la nord-vest de Heraclea, în ținutul Aeniania.

[56] Aici e vorba de populația săracă strînsă de căpeteniile grecești, pe care istoricul roman o asemuiește cu clienții de la romani.

[57] Aici Titus Livius nu se referă la Thermopylae propriu zis, ci la toată culmea muntoasă care se termină la această trecătoare. Descrierea acestui lanț de munți o face Titus Livius mai departe tot în acest capitol.

[58] Titus Livius descrie această regiune privind-o dinspre munți către nord.

[59] În acest lanț de munți — de care vorbește Titus Livius — se află, ca vîrfuri mai importante, Thyomus și Thymphrestus, în partea de nord a Aetoliei, Corax la răsărit și apoi cunoscutul munte Oeta, la nord-est de Aetolia (vezi și Strabo, *op. cit.*, cartea IX, cap. IV și V).

[60] Tichius și Rhoduntia — fortărețe situate la vest de Callidromon pe culmea munților Oeta.

[61] În antichitate se numea Marea Roșie (Mare Rubram) marea Eritreei dintre Arabia și India.

[62] Acest discurs, creație liviană, nu e menționat nici de Polybios, nici de Plutarh, nici de Appianus.

[63] Scarphia, localitate situată la est de Thermopylae.

[64] Prin Phocida, adică pe la sud de Thermopylae.

[65] În mersul său spre Coroneus, localitate situată în apropiere de lacul Copais în Beoția, armatele romane au străbătut orașele din Doris, Phocis și Beoția de vest.

[66] Atilius este menționat de Titus Livius pentru prima oară aici ca *praefectus classis*, comandant al flotei.

[67] Creusa sau Creusius, oraș portuar situat în Golful Alkyonic, la trei ore de mers de la Thespiae (Beoția).

Scanned with CamScanner

68 Adică în golful Calydonius.
69 Adică pe lîngă ţărmul Mării Ionice.
70 Hydruntum (azi Otranto), oraş grecesc, port în Calabria sudică (Italia).
71 Începînd cu acest pasaj, Titus Livius se depărtează de la expunerea lui Polybios, luînd datele şi informaţiile de la un analist.
72 Cap. XXII—XXIV relatează despre cucerirea oraşului Heraclea, Trachinia, de către romani; a fost descrisă şi de Plutarh în *Flamininus*, cap. XV.
73 Titus Livius dă direcţia atacului Heracleii, delimitînd punctele zonei în felul acesta: În est, dinspre Asopus — gymnazium fiind punctul cel mai estic; în apus, punctul cel mai vestic era templul Dianei şi pîrîul ce curgea prin dumbrava Dianei; dinspre nord-est, regiunea golfului Maliacus.
74 Aetolienii s-au putut refugia în cetăţuia din Heraclea tocmai prin partea pe unde a fost atacată de romani.
75 Indignarea lui Filip împotriva procedeului folosit de consul este relatată abia la cap. XXXIX.
76 Expunerea motivelor şi hotărîrea luată, relatate în felul acesta de Titus Livius nu sînt redate exact după Polybios; istoricul grec nu menţionează nici un fel de hotărîre în această privinţă (vezi cartea XXXI, cap. IV).
77 În condiţii favorabile, pentru a naviga de la Phalara pînă la Ephes şi înapoi erau necesare 12 zile (vezi Plinius, cartea XIX, *Proaemiuum*).
78 Appius Claudius însă n-a sosit acolo, ci a trecut muntele ducîndu-se în altă regiune.
79 Pyra, o stîncă vestită, situată la extremitatea nord-estică a muntelui Oeta.
80 Muntele Corax (azi Vardusia) este o continuare spre sud-est a muntelui Oeta, ajunge pînă în partea estică a Aetoliei şi se ridică pînă la o altitudine de peste 2 000 de metri, fiind despărţit de culmea muntoasă a Parnasului, în nord, de o vale îngustă, iar către Naupactus printr-o depresiune.
81 Callipolis, localitate situată între munţii Corax şi Parnassus, în regiunea estică a celui dintîi. Mai era o localitate Callipolis în Calabria şi alta în nordul Macedoniei, în Paeonia.
82 Fortăreaţa *(arx)* oraşului Naupactus, era aşezată în regiunea cea mai înaltă a colinei la poalele căreia se întindea acest oraş.
83 Cap. XXXI—XXXII descriu tulburările din Peloponez şi cucerirea insulei Zacynthus, fapte relatate şi de Polybios, cartea XX, cap. III şi de Plutarh, *Flamininus*, cap. XVII.
84 Messene, care fusese eliberată de către Philopoemen, de sub dominaţia lui Nabis, trecuse de partea lui Antiochus, ca şi Elis. Romanii au încuviinţat ca aceste două polisuri greceşti să adere la liga achaică.
85 Diophanes era succesorul lui Philopoemen, fiind ales strateg în toamna anului 191 şi funcţionînd pînă în anul 190 î.e.n.
86 Andania (azi Sandani), localitate în Messenia şi locul de naştere a lui Aristomenes.

Scanned with CamScanner

87 Insula Zacynthus (azi Zante) fusese cucerită de romani în anul 211 î.e.n. Titus Livius a omis să menționeze cînd a fost recucerită de către Filip. Romanii vroiau să aibă în stăpînirea lor această insulă ca și Corcyra și Kephalenia, folosind-o ca stație navală și punct de sprijin militar.

88 Prin urmare, athamanii au stăpînit insula Zacynthus.

89 Emblema Peloponezului pe monede era o broască țestoasă (vezi Plutarh, *Apophtegmata* p. 197).

89 bis Cap. XXXIII descrie cuceririle făcute de Filip în Grecia, evenimente relatate și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci* Συριακή, cap. XXI și Plutarh, *Flamininus* cap. XV.

90 Dolopia, era regiunea situată în partea sudică a Pindului în estul și vestul acestor munți.

91 Aperantii locuiau la sud de Dolopia pe cursul superior al rîului Achelous în vecinătatea agraeilor.

92 Cap. XXXIX—XXXV relatează despre armistițiul acordat de Roma Aetolici și despre soliile trimise de aceasta la Roma, evenimente descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XX, cap. XII, de Plutarh, *Philopoemen*, cap. XXVII și *Flamininus*, cap. XV.

93 Consulul plecase spre Grecia prin luna mai și asediase cetatea Naupactus vreme de două luni.

94 Phaeneas nu mai apare ca strateg al Aetoliei, ci numai în calitate de căpetenie a soliei aetoliene din anul 191 î.e.n., deci la începutul magistraturii de strateg a lui Diophanes, fapte pe care Titus Livius le-a luat de la Polybios, *op. cit.*, cartea XX, cap. XIII.

95 Adunarea ligii Achaice de la Aegium se întrunea de obicei toamna și a avut loc nu mult timp după adunarea menționată în cartea XXXI, cap. X.

96 Titus Livius a folosit pe Polybios, *op. cit.*, cartea XXX, cap. XIII, în povestirea acestor evenimente. Plutarh, *Philopoenes*, cap. XVII, datează ducerea tratativelor de care este vorba ca și istoricul roman, tot pe vremea magistraturii de strateg a lui Diophanes.

97 Pînă la cap. XL Titus Livius îi urmează pe analiști, iar de la acest paragraf pînă la sfîrșitul capitolului, Titus Livius a reprodus exact expozeul lui Polybios. Filip al V-lea, deși se considera jignit de consul (vezi cap. XXV de la această carte), totuși apelează la el ca să-*i* mijlocească favoarea senatului roman.

98 Iunius Brutus a organizat și celebrat aceste serbări nu în calitate de *praetor urbanus*, ci pentru că era învestit cu *imperium* și primise această însărcinare specială. Serbările au fost pregătite de aedilii curuli.

99 Cu prilejul acestor festivități a fost reprezentată și comedia autorului latin Plautus, numită *Pseudolus*. Serbările au durat de la 1—10 aprilie.

100 Divinitatea Iuventas (tinerețea) făcea parte din categoria divinităților alegorice; era simbolul tinereții. În latinește i se spune și *Iuventus*.

101 Întocmai ca Thesmophoriile grecești, care erau comemorate la Athena.

102 Cap. XXXVIII—XL descriu războaiele romanilor din Gallia și Liguria, evenimente relatate și de Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX și de Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XII.

Scanned with CamScanner

103 Ce era *lex sacrata* vezi nota 42, cartea IV.
104 Proconsulii și propraetorii nu aveau dreptul de a convoca senatul, ci numai consulii și praetorii.
105 Cap. XLI—XLV relatează despre operațiile militare desfășurate de romani pe mare în războiul cu Antiochus, evenimente descrise și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXI și de Justinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. VI.
106 Promontoriul cu acest nume se afla în sudul Peloponezului.
107 Sames este vechiul nume al Kephaleniei.
108 Aceasta s-a întîmplat înainte ca Hierocles să vîndă insula Zacynthus acheilor, după bătălia cu Antiochus de la Thermopylae.
109 Aici este vorba de portul Pireu și nu de oraș.
110 Perioada în care are loc călătoria lui Livius coincide cu aceea în care consulul merge de la Heraclea la Naupactus și începe asediul.
111 Magnesia, Sipulus și Cissus sînt situate pe coasta de vest a Asiei Mici, în Lydia.
112 Phanae, localitate și promontoriu în insula Chios. Flota venind dinspre nord trebuia să navigheze pe lîngă portul Cyssus unde se afla armata dușmană.
113 În latinește este termenul *dolones*. Acestea erau niște pînze puse în vîrful catargului pentru a mări viteza navelor.
114 Și Appianus descrie cu lux de amănunte episodul acestei bătălii navele începînd cu lupta dintre cele două vase carthagineze, la care s-a alăturat și nava praetoriană romană.

CARTEA XXXVII

1 Cap. I—IV relatează dispozițiile luate de senatul roman povestite și de Polybios *op. cit.*, cartea XXI, cap. III, de Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. IV, de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci* 21, de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea V, cap. V, de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. VII.
2 Nu se știe cît de mare a fost durata acestuia armistițiu.
3 De aici pînă la cap. IV Titus Livius folosește izvoarele furnizate de analiști.
4 Laelius, cu toate că îndeplinise două magistraturi curule (fusese aedil și praetor), nu se remarcase prin vreo activitate deosebită pînă la această vreme.
5 Și Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea V, cap. V și Appianus, *op. cit.*, menționează acest fapt la fel ca Titus Livius, pe cînd Cicero în *Pro Murena*, cap. XIV, § 32 și în *Philipicae*, cap. XI.
6 M. Acilius este același despre care este vorba în cartea XXXVI, cap. XXXV și cartea XXXVII, cap. VII.
7 Prezența acestei armate romane în Aetolia este relatată numai de Titus Livius. Polybios nu confirmă acest fapt.

Scanned with CamScanner

[8] Pe lîngă I. Aemilius primise și Aemilius Paulus misiunea din partea senatului roman să desfășoare operații militare navale.

[9] Iuno Lucina era zeița Lunii, luminii și a nașterilor. Templul ei era situat în cartierul Esquilin din Roma.

[10] Nursia, localitate situată în regiunea Sabină; nursinii se bucurau de *ius civitatis*.

[11] Laurenții (latinește *laurentes-um)* locuitorii unuia dintre cele 30 de orașe din Latium care alcătuiau confederația cetăților latine.

[12] Sacrificiile, după ritul grec, puteau fi săvîrșite nu numai de *ingenui*, cei născuți din oameni liberi, ci și de copiii de liberți.

[13] Drumul care urcă în Capitoliu și de care vorbește aci Titus Livius era *Clivus Capitolinus*. Acesta pornea din for, de acolo de unde se termina *Via sacra* și ducea pe platoul muntelui capitolin în *arca Capitolina*, — în partea de sud-est a platoului —, unde se afla templul lui Jupiter Capitolinus.

[14] Lautumiae se numea închisoarea situată în partea nord-estică a Capitoliului, unde erau vîrîți hoții și răufăcătorii de orice fel. Una din carcerele acestei temnițe este cunoscutul *Tullianum* (cartea XXXII, vezi nota 102; cartea XXIX, nota 99). Sallustius descrie această carceră în *De coniuratione Catilinae*, cap. LV.

[15] Aici e vorba de Ptolemaeus Epiphanes (vezi cartea XXXI, cap. V, cartea XXXV, cap. XV și cartea XXXVII, cap. III). În mod deosebit, este menționată aici și regina Egiptului în calitate de părtașă la tron.

[16] Și Ptolemaeus Ephiphanes intenționa să participe la acest război pentru anexiuni teritoriale: el voia să cucerească o parte din Syria.

[17] Cei trei *legați* menționați au fost desemnați de consulul L. Cornelius Scipio Asiaticus numai în vederea acestei misiuni diplomatice. În mod deosebit, acești *legați*, învestiți cu o comandă de lungă durată, erau numiți de senat (vezi cartea XXXII, cap. XVI și Appianus, *op. cit., Syriaci*, cap. I).

[18] Acești voluntari, care au slujit sub drapel 11 ani, luptînd sub comanda lui Scipio Africanus în toate campaniile desfășurate de el, fuseseră trimiși la vatră. Situația lor era acum de *evocați* (rechemați sub arme).

[19] Serbările apollinare *(Ludi Apollinares)* durau de la 5 sau 6 iulie pînă la 13 iulie. Aceste serbări care aveau caracter religios, au fost instituite în anul 212 î. e. n. — deci în vremea războiului al II-lea punic, cînd Hannibal se afla în Italia.

Ludi Apollinares începeau cu reprezentări scenice și se terminau cu reprezentări date în circ.

[20] Eclipsele de soare și de lună erau consemnate de analiști (vezi Aulus Gellius, *op. cit.*, cartea II, cap. XXVIII). Eclipsa de soare despre care se face mențiune aici a avut loc după calculele modernilor la 14 martie 190 î. e. n.

[21] Cap. IV—VII relatează cucerirea orașului Lamia de către romani, asediul Amphissei, tratativele de pace cu aetolienii, marșul armatei romane spre Hellespont, evenimente descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. I Appianus, *op. cit., Syriaci* XXIII, Macrobius, *Saturnalis* cartea I, cap. IX.

Scanned with CamScanner

22 Cele relatate de la acest pasaj pînă la cap. XLV sînt povestite de Titus Livius după Polybios.
23 Se pare că acheii au fost aceia care, după armistiţiu, au redeschis ostilităţile.
24 Acest teritoriu pînă la rîul Sperchius aparţinea, ca şi ţinutul Hypata, aetolienilor.
25 Acilius a intrat în cantonament în oraşul Heraclea după cucerirea Lamiei.
26 Acilius a ocolit muntele Corax; Amphissa era situată în Locris şi Ozolis la sud de acest munte.
27 Adică a mers pe acelaşi drum despre care s-a vorbit în cartea XXXVI, cap. XIV.
28 Cele relatate în acest pasaj sînt redate mai clar de Titus Livius decît de Polybios; istoricul grec scrie că aetolienii s-au înfăţişat numai lui Publius Scipio şi că acesta i-a trimis împreună cu solii aetolieni înapoi în Aetolia.
29 Polybios redă mai exact cauzele amînării campaniei cu aetolienii de către P. Cornelius Scipio (vezi *op. cit.*, cartea XXVII, cap. XVII).
30 Şi Polybios relatează tardiv transmiterea comenzii: Acilius şi-a păstrat mai departe *imperium* pentru că Scipio nu se dusese la Amphissa.
31 La Pella era reşedinţa regilor macedoneni.
32 Deşi Antiochus îi lăsase fiicei sale moştenirea veniturilor din Coele-Syria (vezi cartea XXXV, cap. XIII), totuşi acest teritoriu îi rămăsese subordonat lui şi a putut de această dispoziţie (vezi cartea XXXI, cap. XLIII).
33 Regele Eumenes stăpînea o parte din oraşele aeoliene.
34 Phocaea, Erthraeu şi alte oraşe din Ionia (Asia Mică) fuseseră atrase în sfera de influenţă a romanilor.
35 Thyatira Θυάτειρα), azi Ak-Hisar, localitate denumită mai înainte Pelopia, situată la est de Pergamum.
36 Cap. IX cuprinde descrierea operaţiilor militare desfăşurate de romani pe mare împotriva lui Antiochus, relatate şi de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. IV şi de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXIII.
37 În schimb, Appianus menţionează că oraşul Phocaea s-a supus de teama lui Antiochus.
38 Elaeus (Ἐλαιοῦς), localitate situată la extremitatea sudică a Chersonesului Thracic, la intrarea în Hellespont, 40 de stadii depărtare de Sigeion.
39 Dardanus, localitate situată pe coasta sudică a Hellespontului; Herodot spune că se găsea la o depărtare de 70 de stadii de oraşul Abydos, adică la 12,980 km (vezi *op. cit.*, cartea VII, cap. XLII).
40 Rhoeteum, o mică localitate situată pe promontoriul cu acelaşi nume la intrarea în Hellespont puţin mai la nord de Ilion (Troia); este menţionată şi de Homer în Iliada.
41 După cele relatate aici, e vorba de strîmtoarea dintre oraşele Abydos şi Sestus.
42 Cybele era o divinitate frigiană care simboliza pămîntul. La baza acestui simbol sta impresia pe care au făcut-o oamenilor pădurile

Scanned with CamScanner

și văile unde creștea o bogată vegetație necultivată de mîna omului. Era zeița naturii sălbatice. Preoții Cybelei se numeau *galli*.

43 Operațiile militare întreprinse de Pausistratus sînt descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. V și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci* XXIV.

44 Titus Livius face aici o confuzie: Panhormus (azi Panderma), portul orașului Ephes, nu a aparținut niciodată Samosului, și nici nu a existat în apropierea Samosului vreun port cu acest nume. În schimb, un Panhormus a existat în Phrygia Minor și un altul în Mysia.

45 Adică spre orașul Samos, în regiunea sud-estică a insulei Samos.

46 Magnesia ca și Ephesul rămăseseră credincioase regelui Antiochus.

47 Palinurus sau Palinurum. Ținînd seama de mișcările de trupe de care vorbește Titus Livius în acest pasaj, rezultă clar că nu poate fi vorba de promontoriul și portul Palinurus — foarte bine cunoscut — de pe coasta Lucaniei (Italia), ci de un altul de pe teritoriul pe care insula Samos îl stăpînea pe coasta Asiei Mici.

48 Titus Livius a omis să menționeze vremea cînd au intrat în alianța romană cetățile Erythraea, Cos, Mytilene, Cyme și altele.

49 Operațiile din cap. XII—XIII, desfășurate de romani pe mare, sînt descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap VII, de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXV.

50 Mytilene, orașul principal al insulei Lesbos, situat în fața localității Canae din această insulă.

51 Erythraea era ținutul din jurul orașului Erythrae, situat în Ionia (Asia Mică), la răsărit de insula Chios.

52 Manuscrisul este greu de citit în acel loc; de aceea unii editori între care și Weissenborn, propun cuvîntul *Pelorum* în loc de *Teiorum*. *Teii* sînt locuitorii orașului maritim Teos din Ionia. La *Teos* s-a născut poetul grec Anacreon.

53 Myonnesus, promontoriu pe coasta Asiei Mici, între cetățile Ephessus și Teos.

54 Macris. o insulă mică situată lîngă promontoriul Macris, puțin mai la sud de Myonnesus și care mai purta și un alt nume dat de către navigatori. Însă în acest pasaj nu e vorba nici de insula Caria, și nici de Chios, ambele avînd același nume: Macris.

55 Aethalia, mică insulă situată nu departe de coasta Asiei Mici, în apropiere de Samos. Să nu se confunde cu Aetalia, vechiul nume al insulei Elba (Ilva).

56 Mai tîrziu locuitorii din Kephalenia au fost aspru pedepsiți de romani pentru pirateriile lor.

57 Patara (sau Arsinoe) situat în regiunea sud-vestică a Lyciei, la est de vărsarea rîului Xanthus, în apropiere de orașul portuar de azi Furnas; este menționat și de Strabo, *op. cit.*, cartea XIV, cap. III. Oracolul de la Patara era vestit în antichitate (vezi comentariul lui Servius la *Aeneis*, cîntul IV, vs. 145).

58 Phoenicus (azi Kalamari), port situat la o mică distanță de Patara, înconjurat de stînci. Numele derivă de la pădurile de palmieri din jurul acestei localități.

59 Golful Telmessicus (Telmessicus sinus) era situat la nord de Patara și Xantos, avînd la intrare orașul portuar Telmessus.

Scanned with CamScanner

60 Golful Bargyliaticus (Sinus Bargyliaticus) își trage numele de la localitatea principală din vecinătatea lui Bargyliae, din Caria (Asia Mică).

61 Loryma, mic port situat în Caria (Asia Mică) în peninsula numită Chersonesul Rhodian la circa 30 km depărtare de orașul Rhodos, capitala insulei Rhodos.

62 Aici este vorba de tribunii militari care comandau trupele flotei romane.

63 Evenimentele povestite de Titus Livius în cap. XVIII—XXII: asediul orașului Pergam, tratativele de pace duse de Antiochus cu romanii și operațiile militare desfășurate sînt relatate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. X, și de Appianus, *Syriaci*, cap. XXVI—XXIX.

64 Attalus, fratele regelui Eumenes, îl reprezenta pe acesta în absență.

65 Rîul Caicus se varsă în mare la Elaea în portul orașului Pergam.

66 Cuprinsul cuvîntării regelui Eumenes este reprodus de Titus Livius în întregime după Polybios, *op. cit.*, cartea XXVI, cap. X. Însă, ca de obicei, Titus Livius îmbracă discursul în haina retorică.

67 Adramytteum, localitate situată în golful cu același nume, în Mysia. În fața acestui golf se află vestita insulă Lesbos.

68 Peraea, colonie a locuitorilor din Mytilene, pe continentul asiatic, care însă n-a fost identificată cu exactitate.

69 Cotton, localitate care era situată probabil în apropiere de Thyathira (Lydia).

70 Corylenus, localitate din Lydia neidentificată cu exactitate.

71 Aphrodisias (azi Gera), promontoriu, localitate în Caria, care nu trebuie confundată cu localitatea cu același nume din Cilicia sau din Thracia.

72 Prinne — unii editori descifrează în manuscris cuvîntul *Creneera* o localitate la răsărit de Pergam.

73 Bacchium, insulă situată în fața orașului Phocaea (Asia Mică, Ionia).

74 Cap. XXII—XXIV descrie bătălia navală de la gura rîului Aspendus, dintre flota aliată și cea a lui Antiochus, relatată și de Cornelius Nepos, *De viris illustribus*, *Hannibal*, cap. VIII.

75 Daedala, localitate situată în Lycia, pe coasta golfului Glaucus, la nord de orașul Telmessus, la granița estică a Chersonesului Rhodian, acolo unde Phoenicus se învecinește cu Peraea.

76 Megiste, insulă și port din Lycia (Asia Mică), situată între Xanthos și Lymiros și numită astfel pentru că este cea mai mare dintre insulele înconjurătoare.

77 Phaselis (azi Tahtali Dagh), cel mai important oraș maritim din Lycia, situat la granița cu Pamphilia și care deservea traficul dintre Rhodos și Cylicia, fiind situat pe o peninsulă mică la poalele muntelui Solymer.

78 Golful Pamphilic (Sinus Pamphilius) este situat între *Promunturium Sacrum* și *Promunturium Anemurium* pe coasta Asiei Mici. În acest golf se varsă fluviul Eurymedon. La circa 11 km de vărsarea acestuia se afla localitatea Aspendus, iar la est de aceasta, Sida (sau Side), un oraș maritim, așa fel încît în mod îndreptățit se poate spune că bătălia navală a avut loc la Sida.

UNIVERSITATEA DIN TIMIȘOARA

Scanned with CamScanner

[79] Vînturile etesiene băteau cu regularitate dinspre nord-vest începînd cu solstițiul de vară pînă la canicula.

[80] Cap. XXV relatează tratativele duse de romani cu Prusias, regele Bithyniei, eveniment descris și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XI, și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXIII.

[81] Regatul lui Eumenes era învecinat cu regatul Bithyniei și de aceea i-ar fi putut ușor oferi lui Prusias sprijinul său.

[82] Cap. XXVI—XXX relatează bătălia navală de la Myonnesus, dintre flota romană și cea a lui Antiochus, bătălie descrisă și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XI și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXVII.

[83] Notium, la origine portul orașului Colophon, situat la nord de orașul Ephes. După strămutarea populației sale, Notium a dobîndit însemnătate, căpătînd mai tîrziu denumirea de Colophon.

[84] Între orașele Ephesus și Notium se găsea numai muntele Gallesion.

[85] Orașul Samos și portul cel mai important erau situate în sud-estul insulei cu același nume.

[86] Cetatea Teus primise în 193 î. e. n., printr-un *senatus-consultum* de la Roma, asigurarea că-și va păstra legile și drepturile sale. Cu toate acestea, după trei ani Teus a trecut din nou de partea lui Antiochus.

[87] Myonnesus era situat între Teus și Samos.

[88] După Appianus, *op. cit.*, flota lui Antiochus a pierdut la Myonnesus numai 29 de vase.

[89] Urmările bătăliei navale de la Myonnesus sînt relatate și de Diodor, *op. cit.*, fragm. XXIX și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXVIII.

[90] Appianus descrie mai exact situația favorabilă a Lysimachiei (vezi *op. cit.*, cap. XXVIII).

[91] Ariarathes era ginerele lui Antiochus.

[92] Phocaea era situată pe coasta Asiei Mici, la nord de Smyrna.

[93] Naustathmon (Ναυσταθμόν) înseamnă în greacă stație navală.

[94] Trecerea romanilor în Asia, descrisă în acest capitol, este relatată și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XII, de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXIX și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. V.

[95] Aenos se găsea la gurile fluviului Hebrus (Marița), pe cînd Maronea era situat la oarecare distanță de Aenus, în vestul acestui oraș.

[96] Consulul a plecat din Lysimachia spre sud-vest, către Aenos și Maronea.

[97] Scuturile lui Marte *(ancilia)* erau scoase din *Regia Numae*, palatul lui Numa, și purtate prin Roma de preoți care mergeau făcînd diferite mișcări de dans războinic — de aceea se numeau *salii* (cuvîntul *salio* = a sălta). Procesiunea avea loc în luna martie cînd puteau începe campaniile militare și în octombrie cînd se încheiau.

[98] Tratativele de pace dintre romani și Antiochus sînt menționate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XIV și urm., de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXIX, de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. IX, Dio Cassius, fragm. LXII.

Scanned with CamScanner

99 Localitatea Oreum, menționată de Titus Livius în acest pasaj, nu este indicată și de Polybios. În schimb, Appianus menționează localitatea Demetrias.

100 Scipio Africanus avea doi fii: Lucius sau Gnarus și Publius. Nu se știe care fiu al lui Scipio a căzut prizonier la Antiochus: Lucius sau Publius (vezi Polybios, cartea XXI, cap. XII; Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea III, cap. V, cartea IV, cap. V). Relativ la primul din fiii lui Scipio Africanus; vezi relativ la al doilea, cartea XL, cap. XLII; cartea XLIV, cap. XLIV; Cicero, *De officiis*, cartea I, cap. XXXIII.

101 Scipio rămăsese pe țărmul european al Hellespontului (vezi cap. XXXIII).

102 Smyrna, Lampsacus și Alexandria Troas au opus rezistență lui Antiochus. Numai orașul Smyrna a fost elogiat pentru credința sa față de romani (vezi cap. XXXIX din această carte). După cum se vede din acest pasaj, Antiochus trebuia să-și retragă garnizoanele sale de pe întreg litoralul vestic al Asiei Mici.

103 Și poetul grec Stesichorus, menționat de Horatius, *Epistole* 1 10, vs. 34 și fabulistul roman Phaedrus folosesc metafora liviană din textul de față.

104 Cap. XXXVII—XLIV descrie episodul bătăliei de la Magnesia, zugrăvite și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cartea XXX, de Frontinus, *Stratagemata*, cartea XLVIII și de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXI, cap. VIII.

105 Consulul debarcase probabil la Abydos și mărșăluia acum spre sud de-a lungul coastei.

106 Legenda lui Aeneas era foarte răspîndit și în Italia la această epocă.

107 Lecton era promontoriul muntelui Ida, care ieșea în mare mult spre vest, fiind situat la intrarea în golful Adramytteum.

108 Rîul Phrygius (azi Kum Tșai), menționat și de Homer în *Iliada*, cîntul XX, vs. 392 și de Plinius, *op. cit.*, cartea XXXIX și de Strabo, *op. cit.*, cartea XIII, cap. IV, se găsește în apropiere de Magnesia. Mai exista un rîu cu același nume care se unea cu Hyllos.

109 Prin urmare rîul Phrygius avea o adîncime de 2,4.

110 În capitolul XXXIX Titus Livius va menționa faptul că Antiochus și-a așezat tabăra la vest de rîul Phrygius.

111 Deci, de la Hellespont această distanță a fost parcursă de armata romană în 11—12 marșuri.

112 Cîmpia Hyrcană (Campus Hyrcanus), după descrierea lui Titus Livius, se întindea între rîurile Caicus și Hermus, în apropiere de orașul Thyatira (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XIII, cap. IV).

113 Cn. Domitius era un *legatus* al lui Scipio, recunoscut în mod deosebit prin capacitățile sale.

114 O legiune romană era formată în acea vreme din 5 000—5 200 de oameni, rareori 6 000 sau 6 200. După Appianus, *op. cit.*, cifra totală a efectivelor armatei romane inclusiv *socii*, (trupele aliate) era de 30 000 de oameni.

Scanned with CamScanner

115 În latinește termenul *regia acies*, după Appianus, *op. cit.*, cartea III, cap. II, era (Ὑλη βασιλική) primul corp din cavaleria aliaților (ἵππος ἑλαιρική).

116 Redarea amănunțită a numărului de trupe și a așezării lor dovedește că aici era cel mai important sector de luptă.

117 Lacună în text.

118 Și Polybios îi deosebește pe neocretani de cretani, în schimb, Appianus menționează o singură categorie: cretanii.

119 În latinește este termenul *cuspides*. „Cuspes" înseamnă vîrf de lance și — metonimic — însăși lancea.

120 Appianus, *op. cit.*, zugrăvește mai clar lupta falangei relatînd că nu legiunile romane au atacat falanga macedoneană, ci Domitius a dat ordin cavalerici și trupelor sale de armament ușor s-o înconjure și s-o nimicească.

121 Și istoricii Appianus, Eutropius și Iustinus dau aceleași cifre de pierderi ca și Titus Livius.

122 Cap. XLIV—XLV descriu urmările bătăliei dintre romani și Antiochus la Magnesia, relatate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XVI și de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XXXVIII și de Eutropius, *op. cit.*, cartea IV, cap. III.

123 Toate aceste date, detalii și cifre au fost luate de Titus Livius de la Polybios. În schimb, Appianus mai relatează și celelalte condiții care au fost adăugate abia după încheierea păcii.

124 Aceste condiții de pace erau la fel cu cele impuse de romani Cartaginei și aetolienilor cînd învinșii au plătit în talanți euboici, care erau echivalenți cu cei attici (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea I, cap. LXII; cartea XV, cap. XVIII și cartea XXXVIII, cap. IX).

125 Tralles (azi Ghiuzel-Hissar), localitate situată la sud de Ephesus, pe valea rîului Maeander, pe șoseaua către Apamea.

126 Descrierea sărbătoririi triumfului lui Marcus Acilius și alegerile din Roma, situația din Hispanii, evenimentele relatate de Titus Livius în cap. XLVI—XLVIII sînt povestite și de Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX.

127 Quintus Minucius fusese predecesorul lui Cato în Hispania. Se pare că Porcius Cato a fost cel care a înrîurit asupra hotărîrii senatului de a nu acorda lui Minucius dreptul de a celebra triumful. Aceasta se deduce din mai multe cuvîntări rostite de Cato împotriva lui Minucius și menționate de Aulus Gellcus, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XXV.

128 Cistophorii erau monede folosite de romani în provincia Asia valorînd trei dinari; tetrahmele aveau o valoare de patru dinari.

129 Plutarh vorbește (*op. cit. Aemilius*, cap. IV) dimpotrivă despre o îndoită victorie repurtată de romani în Hispania, pe cînd Orosius confirmă înfrîngerea relatată de Titus Livius în acest pasaj.

130 Localitatea Lyco n-a fost identificată. De altfel, este menționată de Titus Livius acum pentru prima oară; probabil că era una și aceeași cu localitatea Ilugo de care s-a făcut mențiune în cartea XXXV, cap. VII.

131 În cartea XXXIV, cap. XXII, Titus Livius a remarcat că L. Valerius Flaccus, consul, a reclădit în Placentia și Cremona edificiile distruse

Scanned with CamScanner

în războiul dus de el cu gallii boii. După victoriile obținute de Scipio, relatate în cartea XXXVI, cap. XXXVIII, nu s-a mai ivit nici o schimbare în aceste colonii. Probabil această stare de spirit caracterizată de Titus Livius *taedium accolarum gallorum* — sila de vecinătatea gallilor — se ivise înainte de victoriile lui Scipio.

132 Despre alegerea practorului urban, L. Aurunculeius, s-a făcut mențiune în cartea XXXVI, cap. XLV. Acesta va face parte din comisia celor 10 legați romani care vor fi trimiși în Asia pentru a discuta și hotărî asupra situației polisurilor grecești din Asia Mică aliate cu Antiochus.

133 Înainte în acest scop era numită o comisie de triumviri. După cum se vede în pasajul de față numărul familiilor colonizate este dublu față de cel menționat în cartea XXXV, cap. IX; în mod obișnuit erau colonizați și călăreți și pedestrași.

134 Aceasta se făcea prin *comitia tributa*.

135 În latinește sînt termenii *colonos deducendos* și nu *colonias deducendas* pentru că acum se întregeau coloniile, nu se înființau.

136 M. Aemilius Lepidus primise provincia Silicia în anul 191 î. e. n. (vezi cartea XXXVI, cap. V) și trebuia s-o predea succesorului său în 190 î. e. n. Cum succesorul său întîrziase să se prezinte, rămînînd la Roma, Aemilius și-a părăsit provincia pentru a-și susține candidatura la consulat.

137 M. Fulvius a fost censor în 179 împreună cu M. Aemilius Lepidus și în 136 cu Appius Claudius Pulcher.
În 187 î. e. n. înfrîngînd pe aetolienii aduse în tezaurul public mari cantități de aur și argint.

138 Numărul legal de voturi pe centurii era jumătate plus unul din numărul total de centurii. Fiecare centurie avea dreptul la un singur vot. Prin urmare nu majoritatea cetățenilor determinau alegerea unui candidat. Cum votarea la romani începea cu centuria cavalerilor urmînd pe rînd centurile din clasa I și II-a, hotărau deci cei bogați, (vezi cartea XXIV, nota 35).

139 Ca un candidat să fie ales avea nevoie de mai mult de jumătate din numărul de voturi date de centurii. Pentru *comitia*, vezi cartea I, nota 56 și cartea XXIII, nota 76; pentru *comitia centuriata* vezi cartea X, nota 90, cartea XXIV, nota 35.

140 Nu poate fi vorba aici de analistul roman Fabius Pictor, care îndeplinise o însemnată magistratură în anul 225 î. e. n. și care în 216 î. e. n. fusese trimis în misiune la Delphi. Probabil că este vorba de vreun fiu sau de vreo rudă de a sa. Despre soarta lui Fabius Pictor se va face mențiune în cartea XLV, cap. IV.

141 Prin urmare, Scipionii au fost înlocuiți de la comandă: lui Lucius Scipio nu i s-a mai prelungit *imperium* în provincia Asia.

142 Lui Baebis și lui Plautius li se prelungiseră *imperium* în anul precedent (190 î. e. n.).

143 *Pontifex Maximus* își exercita atribuțiile numai asupra membrilor colegiului pontifical, nu și asupra flaminilor quirinali.

144 Cap. LI—LVI relatează tratativele duse de Roma cu Antiochus și deciziile luate în legătură cu Asia, fapte menționate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XVIII și următoarele, de Appianus,

Scanned with CamScanner

op. cit.. Syriaci, cartea XLIV și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XIV.

145 Firește că aici este vorba de trimișii rhodienilor.

146 Ceea ce relatează în acest pasaj Titus Livius este luat de la vreun analist, deoarece nu concordă cu cele expuse de Polybios.

147 De aici Titus Livius îl urmează mai departe pe Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XVIII.

148 Deoarece consulii plecaseră în provinciile lor, praetorul roman a fost acela care l-a introdus pe regele Eumenes al II-lea Soter în senat.

149 În acest pasaj Titus Livius se referă la orașele grecești care fuseseră nevoite să fie de partea taberei lui Antiochus și care acum voiau să-și redobîndească independența.

150 Vezi cartea XXXIII, cap. II.

151 În afară de regele Numidiei, monarh însemnat, ceilalți nu au importanță. Titus Livius îl trece cu vederea pe Pleuratus, regele Illyriei, pe care în schimb îl menționează Polybios.

152 Smyrna — oraș vestit din Lydia (Asia Mică) și port la golful Hermeic. Locuitorii acestui oraș credeau că la ei s-a născut Homer.

153 Attalus ca și Eumenes îi sprijinise pe rhodieni și datorită acestui fapt fusese declarat proxenos (πρόξενος — oaspete), fapt relevat de Polybios, *op. cit.*, cartea V, cap. LXXXVIII.

154 Phrygia Mică se întindea pînă în regiunea Troiei, pe cînd Phrygia Mare se găsea în mijlocul Asiei Mici.

155 Metropolă (Μητρόπολις = orașul-mamă) era denumită astfel cetatea care funda în alte ținuturi, mai mult sau mai puțin îndepărtate, noi așezări în care erau trimiși cetățeni din orașul de origine. O astfel de acțiune a avut o mare dezvoltare în Grecia între veacul VIII—VI î. e. n.

Istria și Tomis, de pe teritoriul Dobrogei de azi, au fost colonii grecești fundate de orașul Milet de pe coasta Asiei Mici.

156 Ca de pildă, ura împotriva Carthaginei și a lui Filip.

157 Adică în Grecia și în Asia.

158 Întreg acest capitol este o creație oratorică liviană, fiind adăugat la discursul simplu, judicios și obiectiv al lui Polybios.

159 Toată Lycaonia. După cele spuse în cartea XXXVIII, cap. XXXVIII, hotarul noilor posesiuni acordate lui Eumenes se afla la est de Lycaonia și la vest de Capadocia.

160 Posesiunile regilor Pergamului în Mysia — după stabilirea puterii lui Achaeus în Asia Mică — nu par să fi fost mari.

161 Hydrela era o regiune a Cariei situată la nord de rîul Maeander (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XVIII, cap. VIII și cartea XIV, cap. I).

162 Telmessus, un oraș maritim al Lyciei, situat pe promontoriul Kragus, în golful numit astăzi Macry. În felul acesta, anexîndu-și Telmessus regatului său, Eumenes cîștiga un important port la Marea Lycianâ.

163 Nu se știe cine a fost Ptolemaeus Telmessius. Era probabil înrudit cu casa regală a Egiptului, fiind poate un nepot al regelui Ptolemaeus al III-lea Evergetes, iar teritoriul său era rămășița unor

posesiuni egiptene în această regiune. Polybios nu vorbește nici de acest teritoriu și nici de fortărețe de dincolo de Maeander.

164 Soli sau Solae, localitate situată pe coasta estică a Ciliciei, la sud de Tarsos, cum reiese din cartea XXXIII, cap. XX. Azi localitatea este numită Pale-Soli; a fost o colonie greacă și primise acest nume în cinstea lui *Solon*.

165 Sînt două persoane cu numele de Antipater. Unul a fost un *praefectus* (cap de oaste) al lui Filip al V-lea, căzut în luptă (vezi cartea XLII, cap. LXVI), iar al doilea, cel despre care este vorba în pasajul de față, fiul fratelui lui Antiochus care a fost trimis ca împuternicit al regelui Syriei, trimis la Scipio în vederea tratativelor de pace.

166 Cap. LVII—LVIII relatează evenimente din Liguria și Hispanii, înființarea coloniei Bononia și lupta candidaților la censură, fapte descrise și de Velleius Paterculus, cartea I, cap. XV și de Plutarh, *Aemilius Paullus*, cap. IV.

167 Probabil acest atac s-a întîmplat cu prilejul unei debarcări pe uscat, deoarece drumul spre Hispania se efectua de armatele romane în acea vreme pe mare.

168 Marcus Porcius Cato fusese legatul lui Acilius. Din cursurile ținute cu acest prilej sau scrise ulterior au fost cunoscute aceste lucruri.

169 Om nou — *homo novus* — un cetățean din rîndurile plebeilor care a fost ales pentru prima dată într-o magistratură curulă (consul, censor, praetor, aedil curul, dictator, magister equitum) era socotit un *homo novus* — un om care a intrat atunci în rîndurile categoriei sociale numită *nobilitas*. M. Porcius Cato, M. Tullius Cicero au fost *oameni noi*. Nobilimea îngăduia cu mare greutate pătrunderea în rîndurile ei a celor care erau nenobili — *ignobiles*.

170 Acesta era cel de-al treilea termen după *dici dictio* după ce magistratul fixase ziua cînd pîrîtul *(reus)* trebuia să fie de față. Al patrulea termen în care avea să decidă adunarea poporului nu s-a mai dat.

171 Cap. LVIII—LIX relatează celebrarea triumfurilor lui L. Aemilius Regillus și a lui Lucius Scipio Asiaticus, evenimente descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXIV, și de Cicero, *Pro Murena*, cartea XXXIX, cap. XLIV.

172 După ce învingătorul lui Hannibal a primit cognomenul de *Africanus*, aristocrații, stăpîniți totdeauna de mîndrie, au urmărit să dobîndească astfel de *cognomina* în urma unor victorii nu totdeauna de mare însemnătate. De aceea întîlnim în istoria romană nume ca Macedonicus, Balearicus, Numidicus, nu numai Africanus și Asiaticus.

173 Luna intercalată *(mensis intercalaris)*. Și la romani anul era bazat pe fazele lunii și avea, înainte de 46 î. e. n., 355 de zile. Era deci cu 10 zile mai scurt decît anul solar sau tropic. Din această pricină, cînd la 2 ani, cînd la 4, se intercala o lună de zile în plus *(mensis intercalaris)* de 27—28 de zile, redusă apoi la 22, 23. Însă tot se crea diferența între anul lunar și cel solar. În 46 î. e. n., la cererea lui Caesar, astronomul Sosigenes din Alexandria (Egipt) împreună cu Flavius au introdus la Roma calendarul egiptean, după care anul avea 365 de zile și la fiecare 4 ani se intercala, pentru a-l pune

Scanned with CamScanner

de acord cu anul solar, numai o singură zi, după ziua a 6-a *(dies sextus)* dinainte de calendele lui martie. Ziua intercalată se numea deci dies *bisextus* sau *bisextilis* și anul — *annus bisextus* sau *bisectilis*. Și azi folosim această denumire: an bisect.

174 Pentru prima oară se menționează faptul că s-a dăruit — cu prilejul acestui triumf — ostașilor romani dinari. Pînă acum au primit numai arși. Doi ani mai tîrziu, Fulvius va face soldaților un dar asemănător (vezi cartea XXXIX, cap. V). Suma a fost mereu sporită; așa, de pildă, Paulus Aemilius, după înfringerea lui Perseus, a dat cîte 400 de dinari pentru un cavaler, și 200 pentru un pedestraș — în afară de prada luată de fiecare (vezi cartea XLV, cap. XXXIV).

175 Cydonia (azi Khania), unul dintre cele mai importante orașe portuare ale insulei Creta.

176 Cnosos. Gnosus și Gortyn, orașe în Creta, primul situat în nordul insulei, al doilea mai spre sud. Și Homer le menționa tot împreună (vezi *Iliada*, cîntul II, vs. 646 și Polybios, *op. cit.*, cartea IV, cap. LIII). Aceste cetăți au dus dese războaie cu altele și între ele. Uneori cele două orașe se uneau ca să subjuge pe celelalte din insulă (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea IV, cap. LIII—LV; cartea XXII, cap. XIX; cartea XXVII, cap. XIV; cartea XXVIII, cap. XV și Plinius Maior, *op. cit.*, cartea XV, cap. IX). Săpăturile arheologice în locurile unde au fost aceste orașe au scos la iveală ruine foarte importante pentru istoria Greciei și a bazinului mediteranean.

177 Se pare că Antiochus luase în posesie orașele Aenus și Marone în urma retragerii regelui Filip al V-lea de acolo și pe care Antiochus nu le evacuase cu prilejul fluviului Hebrus (Mariția de azi); Maronea este așezată mai la vest pe coasta Mării Thracice.

CARTEA XXXVIII

1 Cap. I—III relatează evenimentele din Aetolia descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXV și de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. I.

2 Este vorba de evenimente petrecute în Aetolia, în anul 190 î. e. n.

3 Argithea (Ἀργεθέα), localitate în Epir situată pe malul stîng al rîului Inachus.

4 Nicander a fost strategul Aetoliei din anul 190—189 î. e. n. Totuși, nu este sigur că acesta a luat parte la acțiunea militară din Athamania.

5 Athenaeum, localitate în Athamania, situată la răsărit de Argithea, pe drumul care ducea spre Gomphi (vezi cartea XXXIX, cap. XXV).

6 Ethopia, localitate neidentificată, care însă era în Athamania.

7 Acest templu al lui Zeus Acraeus se găsea probabil în munții Pindului lîngă trecătoarea care ducea spre Gomphi (Thessalia vestică).

8 Acraeus este un apelativ al lui Zeus (Jupiter), acordat însă și altor divinități, ca de pildă Junonei (Hera) (vezi cartea XXXII, cap.

Scanned with CamScanner

XXIII) și zeiței Tyche (vezi Pausanias, *op. cit.*, cartea II, cap. VII). Era un nume de cinste care înseamnă protectorul vîrfurilor munților (vezi poetul Callimachos, *Imn către Zeus*, vs. 82).

9 Aici probabil e vorba de un afluent al rîului Peneus, care curgea prin trecătoarea numită acum Poarta.

10 Acest marș este deosebit de acela făcut în Athamania, și a fost făcut de o trupă alcătuită din 1 000 de oameni.

11 Amphilochia (Ἀμφιλοχία), regiune în Epir, situată între golful Ambracia și rîul Inachus.

12 Aperantia, regiune situată în ținutul Agracilor (în Aetolia) la sud-est de Amphilochia, aparținînd Aetoliei. Este străbătută de rîul Inachus.

13 Împuterniciții Aetolici erau Phaeneas, Alexandros, Isios și alții.

14 Ambracia fusese capitala regatului lui Pyrrhus. După căderea acestuia și dizolvarea regatului său, aceasta intrase sub stăpînirea aetolienilor.

15 Perranthes, localitate neidentificată.

16 Aretho, Aratthus sau Arachthus, rîu, curge la nord-vest de munții Lakmon, străbătînd Epirul de la nord la sud și se varsă în golful Ambraciei.

17 Aici Titus Livius se referă la palatul lui Pyrrhus și nu la monumentul lui funerar (vezi Pausanias, *op. cit.*, cartea I, cap. XIII, cartea II, cap. XXI).

18 Castrul roman se găsea la o depărtare destul de mare de acolo.

19 Cap. VIII—IX relatează tratativele de pace duse de aetolieni cu consulul roman, după Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. X.

20 Romanii iau în stăpînire insula Kephalenia care făcuse parte din liga aetoliană; prin aceasta aetolienii sînt nevoiți să renunțe la orașele care se găseau în această insulă.

20 bis Lacună în text.

21 În afară de orașele menționate — erau 10 la număr — și polisurile: Lamia, Heraclea, Hypata, Thaumaci intrau în această categorie.

22 Ambracia, Amphilochia și alte polisuri grecești fuseseră cedate lui Pyrrhus de către Alexander, fiul diadohului Cassander.

23 Cap. X—XI relatează încheierea păcii cu aetolienii, eveniment reprodus după Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXX și urm.

24 Argosul din Amphilochia era situat la poalele unui munte nu departe de vărsarea în mare a rîului Inachus.

25 Împuternicitul Atheneі, Leo, cum scrie Titus Livius, la Polybios se cheamă Dames.

26 Romanii aveau insula Corcyra în posesia lor de multă vreme, avînd acolo un magistrat însărcinat cu administrația și căruia Polybios îi spune arhonte.

27 Adică să îndeplinească funcția de iparh, a doua demnitate importantă după aceea de strateg.

28 Inadvertență: Sextus Aelius fusese colegul de consulat al lui T. Quinctius (vezi cartea XXXII, cap. VIII) și nu Cn. Domitius. Acesta din urmă a avut coleg de consulat pe L. Quinctius (vezi cartea XXXV, cap. X). Sub consulatul acestora din urmă au făcut aetolienii alianță cu Antiochus și au intrat în război cu romanii.

Scanned with CamScanner

29 Amynander n-a fost menționat în tratatul încheiat de romani cu actolienii. În cartea XXXIX, cap. XXIV Titus Livius ne arată că acest rege și-a pierdut din nou teritoriul său. Amynander n-a mai apărut după acest eveniment de fel în expunerea istorică liviană.

30 Cap. XII—XXVII relatează războiul romanilor cu gallii (galatii) din Asia Mică; de la cap. XII la XV, se descrie campania romanilor pînă la hotarele Galatiei, evenimente relatate și de P o l y b i o s, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXXIII.

31 Hiera Come, localitate situată nu departe de Magnesia.

32 Harpasus (azi Jendiere Tșai), rîu în Caria, care curge din sud spre nord și se varsă în Maeander.

33 Alabanzii (alabandeses) populație galată așezată în jurul localității Arab-hissar de azi, pe albia rîului Marsyas.

34 Apamea, azi Diner, localitate situată în sudul Phrygiei; (vezi S t r a b o, *op. cit.*, cartea XXI, cap. VIII).

35 Marsyas, afluent al rîului Maeander, izvorăște din același lac cu acesta și curge o bună distanță subteran, apoi apare la suprafață lîngă localitatea Apamea Celaena; se varsă în Maeander la vest de Kibotos (vezi Q u i n t u s C u r t i u s, *op. cit.*, cartea III, cap. I).

36 Gordiu-Techos (Γορδίου τεῖχος), localitate din Phrygia, situată la sud de Antiochia.

37 Consulul roman se întoarce spre sud, în loc să meargă spre est către rîul Maeander, trecînd prin Apamea și Colossae (vezi cap. XXXVII), pentru a ajunge la Synnada.

38 Acest oraș ca și celelalte polisuri din Caria și Pisidia s-au împotrivit romanilor nu pentru că erau subordonate lui Antiochus, ci pentru că vroiau să-și păstreze independența.

39 Rîul Casus n-a fost identificat cu exactitate. Probabil e același cu rîul Axon, menționat de P l i n i u s, *op. cit.*, cartea V, cap. XXVII, curgînd de la nord către sud.

40 Consulul roman, după ce a străbătut Lydia și Phrygia, mergînd de-a lungul granitei nordice a Cariei, la nord de munții Salbacus (azi Boz-Dagh), se pare că s-ar fi dus spre Pisidia, mergînd spre sud de munții Phrygiei, pe drumul ce trece prin podișul Cybiriei și Cabalei, și prin pasul Kyzil-Hissar sau Kyzidșa.

41 Eriza, localitate situată la est de Tabae, fiind menționată și de P t o l e m a e u s, *op. cit.*, și de P l i n i u s, *op. cit.*, cartea X, cap. CXXIV.

42 Thabusion, localitate neidentificată cu exactitate. Probabil era situată în cîmpia Karajyk, din Phrygia.

43 Rîul Indus, izvorăște din muntele Garkyn-Dagh, lîngă Pirnas, avînd denumirea pe cursul său superior de Gerenis-Tșai, și pe cel inferior de Doloman-Tșai.

44 Cibyra (azi Chorzum), localitate situată la sud de Eriza și la vest de Gerenis-Tșai (vezi S t r a b o, *op. cit.*, cartea XIII, cap. IV).

45 Sylleum, o mică localitate situată lîngă Cibyra. Mai exista o localitate cu același nume în apropiere de Perge, pe rîul Kestros.

46 Limnes, localitate neidentificată.

Scanned with CamScanner

47 Sinda (și locuitorii sidenses-um), azi Gülhissar, localitate situată la nord-est de Cibyra, în vestul Pisidiei (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XIII, cap. IV).

48 Caularis, probabil Baindyr-Tșai de azi, rîul care izvorăște din Rabat-Dagh, formînd granița între ținuturile Cibyratis și Milyae, se unește cu Pirnas-Tșai și formează rîul Indus (azi Gerenis-Tșai).

49 Caralis (azi Surt-Ghiol), mlaștină delimitată la sud-est de Sinda și la nord de povîrnișul muntelui Rabat-Dagh, putea fi înconjurată de armată numai dinspre vest și sud.

50 Madamprus sau Mandrapolis, localitate neidentificată.

51 Lacus, localitate situată la granița Pamphilici; s-a găsit o inscripție în care se întîlnește numele Λαγήνον sau Λάγνων Λαγανία

52 Lirys — probabil era numele unui mic rîu care se vărsa în mlaștina Caralis, în partea sud-vestică a acesteia.

53 Cobulatus (așa îl menționează Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XVI, iar Ptolemaeus Κολοβάτος, probabil e rîul Istenez-Tșai de azi, care se varsă în lacul Kestel.

54 Termessus (Τερμισσος și locuitorii termessenses, la Strabo, cartea XIII, cap. IV, oraș situat la nord de Perge, în sudul Pisidiei (Asia Mică), în anul 72 î.e.n. i-au fost confirmate acestui oraș libertatea și alte drepturi.

55 Isiondenssi — locuitorii unei localități situate în apropiere de orașul Stenaz, la nord-vest de Termessos lîngă trecătoarea Thandyr Oghlu. Numele exact al localității nu este cunoscut.

56 Taurus, despre care este vorba în acest pasaj, e probabil un afluent al rîului Kestrus sau Cabulatus. Armata romană mărșăluiește de-a lungul acestui rîu cu direcția nord.

57 Xilıne-Come, localitate neidentificată.

58 Cormasa, la Polybios Κόρμασα, localitate situată în apropiere de lacul Kestel. În vecinătatea ei se găsea și localitatea Darsa și mlaștinile Carales menționate mai sus.

59 Lysinoes (la Ptolemaeus Λυσινία), localitate din Pisidia situată nu departe de lacul Kestel, în apropiere de ruinele găsite la Budjak.

60 Sagalasson (Σαγαλασσήν) azi Aglasan — locuitorii, sagalassenses —, localitate situată pe cursul superior al rîului Kestros în partea sudică a regiunii Aglasa-Dagh (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XII, cap. VII).

61 Pisidia, prin care străbate acum consulul, era despărțită de Caria prin rîul Indus, la nord era delimitată de Phrygia Mare, la sud de Pamphilia.

62 Rhotrinei fontes (izvoarele rîului Rhotrinus) ca și Acoridos Comen nu s-au identificat.

63 Cîmpia Metropolitană era situată în jurul orașului Metropolis, azi Ballyk, la nord de Apamea (Phrygia). Metropolis fusese reședința regilor Phrygiei (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XII, cap. VIII).

64 Dyniae sau Dymae, localitate neidentificată.

65 Synnada (azi Afium Carahissar), oraș situat în Phrygia Mare, la nord de Antiochia (Ἀντιοχεία) vezi Plinius, *op. cit.*, cartea V, cap. XXIX).

66 Beudi (azi Bejad, localitate situată la nord-est de Synnada.

67 Anabura, localitate situată la nord de Beudi.

Scanned with CamScanner

[68] Alander, afluent al fluviului Sangarius, care curge prin Bejad.
[69] Abassus, localitate neidentificată, din Phrygia.
[70] Tolostobogii, (la Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XXXVII, τολιστοβώγιοι) populație gallică locuind în Galatia (Asia Mică).
[71] Cap. XVI cuprinde istoricul celților cărora Titus Livius le zice *Galli*, istoric făcut și de Iustinus, *op. cit.*, cartea XV, cap. II.
[72] Lonorius. la Strabo Λεοννόριος, (vezi *op. cit.*, cartea XII, cap. V). Numele înseamnă *puternic ca un leu*. Lutarius înseamnă *ilustru*.
[73] Aceasta pentru că regatul Seleucizilor trecea încă drept regat macedonean.
[74] Nicomedes, fiul lui Ziboeta, era amenințat și pe uscat și pe mare de Antiochus Soter. Mai avea adversar chiar pe fratele său, numit tot Ziboeta, singurul dintre ceilalți trei frați care scăpase cu viață pentru că n-a fost omorît de Nicomedes. Fratele lui se făcuse stăpîn pe o parte din Bithynia, și se pregătea să ia și restul. Pentru a-și întări poziția, Nicomedes a făcut alianță cu gallii din Asia Mică — galatii.
[75] În urma războaielor civile dintre Seleucus II și Antiochus ca și a luptelor cu Egiptul, cu parții și cu alte popoare, Seleucia slăbise considerabil.
[76] Refuzul plății tributului către celții galati a fost cauza unui război dus de Attalus contra acestor populații gallice. Se presupune că tributul nu era plătit în mod regulat.
[77] Cap. XVII—XXXIII relatează bătălia cu tolistoboiii descrisă și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXXIX.
[78] Această idee are o latură pozitivă în aceea că afirmă principiul schimbării firii plantelor și animalelor sub influența mediului. El apreciază că este mai puternică influența climei și a pămîntului în care trăiesc plantele și viețuitoarele decît însușirile transmise prin ereditate; mediul le poate schimba.

Afirmația are însă la Titus Livius și laturi negative. Una se datorește nivelului științei din acea vreme: oamenii au observat că plantele și animalele se dezvoltă bine în mediul lor natural. Însă noi, azi, știm că datorită intervenției conștiente a omului ele se pot aclimatiza în orice alt mediu geografic, fără să degenereze — cum credea istoricul — ba, dimpotrivă, pot da naștere chiar la soiuri superioare.

O altă latură negativă la Titus Livius în această problemă constă în aceea că el aplică *tale quale* principiul influenței mediului asupra plantelor și animalelor, la societatea omenească. Fără îndoială că mediul geografic influențează și societatea omenească, dar el nu constituie factorul fundamental, determinant în dezvoltarea societății omenești și a felului de a fi al oamenilor. Mai mult, influența mediului însuși depinde de nivelul de dezvoltare a producției materiale — de starea forțelor de producție.
[79] Ajuns la rîul Alander, consulul a fost nevoit să părăsească cursul lui. Drumul armatei romane în noua etapă a expediției trecea prin valea Gemik-Kjoi. La intrarea în această vale spre vest se găsea localitatea Abbasium.
[80] Tyscos — localitate neidentificată.

Scanned with CamScanner

81 Oroandes (şi locuitorii oroandenses-um) locuiau în Isauria, la graniţa dintre Lycaonia şi Pisidia (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XLIV, Plinius, *op. cit.*, cartea V, cap. XCIV.

82 Pentru greutatea şi valoarea unui talant (τάλαντον) vezi cartea XXIII, nota 40 şi cartea XXXII, nota 136.

83 Alyatti, locuitori în Bythinia.

84 Axylos era un ţinut în regiunea Haimaneh de azi, situat în partea nord-estică a podişului central din Lycaonia, (făcea parte din Galatia). În acest ţinut, la sud-vest de oraşul Pessinus, se afla localitatea Cuballum (vezi Strabo, cartea XII, cap. VI)

85 Nu se cunoaşte un munte din Phrygia cu numele de Adoreus. Unul dintre rîurile care formează fluviul Sangarius îşi are obîrşia la Beudi, în apropiere de Bejad, Iailassi-Dagh şi de Emir-Dagh, un al doilea rîu, mai spre vest de Prymnessus, al treilea mai spre est. Fluviul Sangarius, născut din unirea acestor rîuri, curge dinspre vest spre est, la sud de Pessinus pînă la Germa, apoi porneşte spre nord, şi apoi din nou către vest.

86 Inadvertenţă: fluviul Sangarius nu se varsă în Propontida cum scrie Titus Livius, ci în Marea Neagră.

87 Pessinus (azi Bala-Hissar), oraş situat la 10 km nord de Sangarius, în cursul lui dispre vest spre est.

88 Mater Magna (Cybele) era zeificarea pămîntului. Aducerea acesteia la Roma dovedeşte o slăbire a moravurilor în societatea romană.

89 Gordium (la Polybios Γο διε'ον Gordieion), oraş situat la nord de fluviul Sangarius, după care acesta face un nou cot către vest.

90 Titus Livius a trecut cu vederea cea de-a doua trecere a armatei romane peste acest rîu.

91 Aceleaşi date se găsesc şi la Quintus Curtius: distanţa dintre marea Ciliciei şi Hellespont este mai mare decît aceea pînă la Marea Neagră.

92 Aici e vorba de un munte numit Olympos, situat în Galatia (azi Aladagh sau Anatoli-Dag) din regiunea Assarly-Caja sau Kara-Viran, între Sangarius şi Ancyra.

93 Magaba (azi Curgh-Dagh), un munte situat mai spre est de Olympos.

94 Strabo, *op. cit*, cartea XII ne-a lăsat multe amănunte relative la conducerea galatilor. Dintre cei 3 *reguli* (regişori), Ortiago a folosit tot felul de mijloace pentru a ajunge conducător unic. El totuşi n-a izbutit. La această situaţie ajunge mai tîrziu *Deiotarus*, care joacă rol în războaiele civile de la Roma.
Amyntas, urmaşul acestuia, a fost ultimul rege al Galatiei. După moartea acestuia, Galatia a fost transformată, în anul 25 î.e.n., de către Augustus, în provincie romană. (Vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap., XXI, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea VI, cap. I; Florus, *op. cit.*, cartea II, cap. XI).

95 Operaţiile desfăşurate de armata romană împotriva gallilor tectosagi, relatate de Titus Livius în cap. XXIV—XXVII, sînt descrise şi de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XXXVIII, de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, cap. XLII, de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea VI, cap. I, de Florus, *op. cit.*, cartea I, cap. XXVIII.

Scanned with CamScanner

[96] Ancyra (azi Angora, numită popular Engürieh), oraș al tectosagilor din Galatia, situat la vest de rîul Halys și la nord-est de Gordium. A fost un oraș vestit și săpăturile arheologice au scos la iveală ruine interesante. Numele se zice că ar veni de la o ancoră pe care regele Midas, fondatorul Ancyrei, ar fi găsit-o în acel loc.

[97] Deci la o depărtare de trei zile de marș de la muntele Magaba.

[98] Numele soției era Chiomara, după cum aflăm din Plutarh, *Despre virtuțile femeilor*, cap. XLIII. Despre frumusețea acestei femei vorbește și Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XII și XXI.

[99] Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XIII, scrie că trupele însărcinate cu procurarea nutrețului *(pabulatores)* plecaseră în direcția aceasta de mai multe zile.

[100] Morzus era regele Paphlagoniei, (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXVI, cap. VI și Strabo, *op. cit.*, cartea XII).

[101] Nu este vorba de munții Taurus, ci de Antitaurus, care străbăteau Cappadocia.

[102] Tabăra de iarnă romană a fost instalată pe coasta Mării Egee și în Ephes, (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XXI).

[103] Scopul expediției armatei romane în Galatia a fost atins: romanii au pus stăpînire pe teritoriul acestor galli asiatici pînă la rîul Halys. Vor ataca apoi cea de-a treia ramură a acestor galli care-și aveau așezările dincolo de rîul Halys.

[104] Alegerile pentru censori care au loc la Roma, sînt menționate și de Plutarh, *Flamininus*, cap. XVIII.

[105] Templul lui Marte, construit în anul 387 î.e.n., era situat în fața porții Capena cam la 2 000 de pași distanță, pe o înălțime care domina Via Appia. Din Via Appia se urca la acest templu pe Clivus Martis.

[106] Campanii menționați sînt foștii *cives campani* (vezi cartea XXVIII, cap. XLVI), care fuseseră alungați din locuințele lor ca urmare a trădării romanilor și a trecerii lor de partea lui Hannibal (vezi cartea XXVI, cap. XXXIV). Deoarece acești campani nu mai erau *cives romani* sau *latini*, ci considerați *peregrini dediticii*, ei nu mai puteau fi recenzați în orașele sau municipiile unde fuseseră colonizați, ci trebuiau să fie recenzați la Roma.

[107] În acest pasaj Titus Livius se referă la regiunea dintre Tibru, Capitoliu și colinele Aventină și Caelină.

[108] Cap. XXVIII—XXXIV relatează evenimentele din Grecia descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XL, de Plutarh, *Philopoemen*, cap. XVI, de Pausanias, *op. cit.*, cartea VIII, cap. LI.

[109] Cranii — locuitorii unui oraș care la Strabo are numele de Κράνιοι. Această localitate se află în sud-estul insulei Kephalenia.

[110] Pale sau Paleis sau Palis (locuitorii palenses), localitate din peninsula Paliki, la nord de Lyxuri, în insula Kephalenia.

[111] Samaeii erau locuitorii din Samae, localitate situată în nordul Kephaleniei. În schimb, Samii erau locuitorii insulei Samos.

[112] Patrae. Dymae, orașe în Achaia.

[113] Asediul cetății Samae a durat, prin urmare, pînă la venirea toamnei.

[114] Cyatis, o fortăreață în Kephalenia.

[115] Aegium, port la golful Corintic, în nordul Peloponezului.

Scanned with CamScanner

116 Lacedemona (Sparta) avea legăturile tăiate spre mare, deoarece exilaţii aveau în stăpînirea lor oraşele maritime. Exilaţii erau aristocraţii fugiţi din Lacedemona în urma reformelor adînci făcute de Nabis, (vezi cartea XXXVI, cap. XXXV; cartea XXXIV, cap. XXXV).

117 Las, localitate situată în Laconia, la sud de Gytheum. A fost menţionată şi de Homer, *Iliada*, cîntul II, vs. 585, de Strabo, *op. cit.*, cartea VIII, cap. V.

118 Adunarea ligii achaice la Elis a avut loc în toamna sau iarna anului 189 î.e.n.; acest oraş intrase în ligă de scurtă vreme, (vezi cartea XXXVI, cap. XXXV).

119 Diophanes era un adversar al politicii duse de Philopoemen şi Lycortas, vînduţi romanilor, (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. III şi cartea XXXIII, cap. XVII). Relativ la Lycortas, vezi cartea XXXV, cap. XXIX.

120 Expozeul făcut de Titus Livius — de aici pînă la cap. XXXIV — trebuie pus în legătură cu evenimentele anului 188 î.e.n., deoarece, după Polybios, lacedemonienii au adresat plîngeri la Roma în legătură cu atacarea lor de către achei, în anul 187 î.e.n. pe timpul consulului Lepidus.

121 Şi Plutarh, *Philopoemen*, cap. XVII, confirmă alegerea lui Philopoemen ca strateg al ligii achaice.

122 Această schimbare de constituţie a avut loc în Lacedemona (Sparta), din cauza răscoalei descrise la cap. XXX în această carte. Prin alianţa încheiată anterior de Sparta cu liga achaică, constituţia Spartei nu suferise nici o schimbare.

123 Tegea — oraş în Arcadia.

124 Probabil că este vorba de porticul numit Myropoli (Στοὰ Μυρόπωλις). Megalopolitanii, după ce au învins pe spartani şi le-au omorît pe conducătorul lor Acrotatus, fiul lui Cleomenes, au clădit acest portic în cinstea victoriei lor. Cînd însă spartanii, sub conducerea lui Cleomenes, i-a înfrînt apoi pe megalopolitani, au distrus porticul (vezi Pausanias, *op. cit.*, cartea VIII, cap. XXVII şi XXX). Philopoemen pentru a-şi bate joc de spartani — cum spune Plutarh — a pus să fie iarăşi reclădit porticul din prăzile luate chiar de la ei.

125 Belemina (locuitorii belbinates-um) era unul dintre oraşele regiunii Tripolis. Teritoriul acestui oraş este numit Βελμινάτις de Polybios, *op. cit.*, cartea II, cap. LIV, (vezi şi Strabo, *op. cit*, cartea VIII, cap. III).

126 Mai înainte stăpînise acest teritoriu Cleomenes al III-lea, însă scurtă vreme. Ceilalţi tirani de care e vorba aici sînt Machanidas şi Nabis.

127 Aceasta s-a petrecut după bătălia de la Chaeronea (338 î.e.n.), Filip, fiul lui Amyntas, era tatăl lui Alexandru cel Mare.

128 Fulvius s-a dus la Roma în vederea alegerilor înainte de sfîrşitul anului 189 î.e.n. Cucerirea Ambraciei şi a cetăţii Samae de către consulul Fulvius s-a întîmplat la începutul verii anului 189 î.e.n., puţin înainte de data fixată pentru alegeri.

129 Statuia şi podoabele au fost puse, probabil, de P. Cornelius Scipio Nasica.

130 În latineşte *iusti liberi*, după principiul de drept roman enunţat de jurist-consultul Ulpianus, *Digestae*, cartea VIII, cap. VIII. Copiii

Scanned with CamScanner

erau consideraţi în aceeaşi condiţie cu mama, cînd aceasta nu era căsătorită legitim *(Non interveniente connubio, matris condicioni accedunt liberi)*.

131 Formianii şi fundanii au fost recenzaţi în cadrul tribului Aemilia, iar arpinaţii în tribul Cornelia — pentru prima oară în Roma — deoarece erau acum cetăţeni romani.

132 Cap. XXXVII—XXXIX cuprind măsurile luate în Asia de romani şi pacea cu Antiochus, evenimente relatate şi de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XLIV, de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XIII, de Appianus, *op. cit.*, *Syriaci*, XXXVIII, de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea IV, cap. I.
Expunerea evenimentelor începe la Titus Livius cu aceeaşi cronologie ca şi la Polybios, care-şi datează evenimentele după socoteala olimpiadelor. Acestea începeau cu apusul timpuriu al constelaţiei pleiadelor, adică pe la mijlocul lunii noiembrie.

133 Potrivit celor arătate la cap. XXXV din această carte, Cn. Manlius a intrat la consulat în 188 î.e.n., fiind ales în noiembrie 189 î.e.n.

134 Perga, localitate în Pamphilia, situată la vărsarea în mare a fluviului Cestrus. Azi se mai văd o parte din ruinele oraşului.

135 Cei 10 soli romani fuseseră aleşi cu un an înainte şi se pare că au rămas multă vreme la Roma, din pricina duratei tratativelor.

136 Apamea — localitate căreia i se mai zicea şi *Cibotos*, din Phrygia. Cu acelaşi nume se aflau şi alte oraşe în Bithynia, în Coele-Syria.

137 Evacuarea teritoriului de dincoace de munţii Taurus pînă la rîul Halys este succesul primului război syrian după înfrîngerea lui Antiochus şi campaniei romane împotriva celţilor galaţi, (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea VI, cap. IV).

138 Linia de demarcaţie nu este dată cu exactitate de nici unul dintre istoricii antici cunoscuţi. Strabo, *op. cit.*, cartea VI, cap. IV. Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XVII, spun ca şi Appianus şi Diodor — „teritoriul de dincoace de Taurus".

139 În acest loc manuscrisul lui Titus Livius are lacună şi nu se poate preciza despre ce fel de nave este vorba. Weissenborn adoptă propunerea de a se adăuga cuvîntul *constratas*, deci *naves constratas et actuarias* = nave cu punte (galere) şi nave uşoare cu un rînd de lopeţi (vezi cartea XXII, nota 92).

140 Interdicţia de a naviga spre vest era valabilă numai pentru vasele de război.

141 Kalycadnus (azi Gijök-Su) era singurul rîu mai mare din Cilicia. Pe acest rîu se găsea importantul oraş Seleucia. Aproape de vărsarea sa se afla un promontoriu, căruia Polybios şi Appianus îi dau acelaşi nume.

142 Sarpedon, promontoriu situat la o depărtare de 15 km la vest de locul unde se vărsa fluviul Kalycadnus în Marea Mediterană.

143 Din aceşti 12 000 de talanţi, 3 000 trebuiau plătiţi de Antiochus numaidecît.

144 După Plutarh, *Titus*, cap. XX, Cornelius Nepos, *Hannibal*, cap. IX, şi Iustinus, *op. cit.*, cartea XXII, cap. IV, Hannibal a fugit spre Creta.

145 Este vorba de Eumenes al II-lea Soter.

Scanned with CamScanner

146 Notium era un ţinut din Ionia, situat la nord de Ephes.
147 Cymae (azi Lamurt-Koy), localitate din Ionia, situată în golful Eleat la nord de Phocaea.
148 Mylasa, localitate situată în Caria la nord de Halicarnas.
149 Clazomenae, oraş situat la vest de Smyrna.
150 Drymussa, insulă în Mediterana, aproape de Clazomenae.
151 Rhoeteum, promontoriu în Troas, situat la nord de Ilion. Nu departe de acest loc se află mormîntul lui Aiax, fiul lui Telamon.
152 Gergithus, localitate situată la est de Ilion, pe muntele Ida, (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea XIII, cap. I şi Herodot, *cartea* VII, cap. XLIII).
153 Referitor la oraşul Dardanum, Dionysios din Halicarnas, *op. cit.*, cartea II, cap. LXVI şi Macrobius, *op. cit.*, cartea III, cap. IV, susţineau că penaţii romani ar fi fost divinităţi adorate în misterele din Samotracia, pe care regele Dardanus i-a transplantat în oraşul ridicat de el — Troia sau Ilion — şi că Aeneas i-a adus de acolo în Latium, unde a fost apoi fundată Roma. Romanii pretindeau că se trag din urmaşii troienilor, care sub conducerea lui Aeneas au pornit pe mare spre Latium, ţinut hărăzit lor de Fatum — destinul. Prin aceasta aristocraţia romană voia să arate că este de origine nobilă, eroică.
154 Mysia, regiune din Asia Mică, situată la nord de Lydia şi la sud-vest de Bithynia.
155 Lycaonia, adică teritoriul cuprins între Cappadocia. Cilicia, Phrygia şi Galatia.
156 Pamphylia la origine se întindea pe o lungime de circa 120 km în jurul golfului Pamphyliei. Munţii Taurus o atingeau în partea de nord.
157 Cap. XL—XLI relatează înapoierea la Roma a lui Manlius, eveniment menţionat de Polybios, *op. cit.*, cartea XXI, cap. XLIX, şi de Appianus, *op. cit.*, cap. XLIII.
158 Melas (azi Xeros) este un fluviu în Thracia, în apropiere de Lysimachia; el izvora din apropiere de Andrinopolis, curgea spre sud şi se vărsa în golful care are acelaşi nume: Melas Sinus.
159 Gypsela, localitate în Thracia, situată la nord de Aenos, pe fluviul Hebrus.
160 Asti, sau Astae, populaţie tracică locuind în ţinutul care se întinde de la Perinthus pînă la Apollonia.
161 Caenii locuiau între Propontida şi fluviul Hebrus (Mariţa).
162 Maduatenii erau, după o ipoteză, locuitorii oraşului Madytus.
163 Corelii, populaţie neidentificată.
164 Zeiţa tracică Bendis, era asimilată cu Arthemis-Diana şi cu Cybele.
165 Dacă relatarea lui Titus Livius este exactă, Cypsela s-ar fi aflat la 10 000 de paşi la est de fluviul Hebrus (Mariţa). Vezi Strabo, *op. cit.*, cartea VII, cap. XLVIII.
166 Aenos şi Aeniani (vezi cartea XXVIII, nota 19).
167 Zerynthium, localitate în care se găsea o peşteră vestită unde era adorată o divinitate cu numele de Hecate.

Scanned with CamScanner

168 Tempyra, localitate aproape de muntele Rhodope, menționată și de Strabo, cartea VII, cap. XLVIII ca o așezare situată pe șoseaua Via Egnatia în apropiere de Traianopolis.

169 Thrausi, populație thracă, locuind la vest de fluviul Hebrus și la nord Maronea și celelalte orașe maritime.

170 *Itinerarium Hierosolvmitanum* (harta de călătoria din Ierusalim) menționează un loc de popas cu numele Sale, care urmează după cel de la Tempyra.

171 Priaticus Campus, situat în sudul Thraciei, Herodot, *op. cit.*, cartea VII, cap. CVIII și Plinius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XI, se întindea de-a lungul litoralului de la Maronea pînă la Aenos.

172 Apollonia, localitate situată între Maronea și Abdera; nu este vorba de Appolonia situată la vest de vărsarea fluviului Strymon (Struma).

173 Neapolis, localitate între Nestus și Strymon, mai tîrziu un loc de popas pe Via Egnatia.

174 Acesta e analistul roman Claudius Quadrigarius.

175 Aici e vorba de Apollonia din Epir și nu de cea din Thracia.

176 Acest fapt se întîmpla în iarna anului 188—187 î.e.n.

177 Cap. XLII relatează despre alegerile magistraților din Roma și despre distribuirea provinciilor, fapte menționate și de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea VI, cap. VI, și Dio Casius, *op. cit.*, fragmentul LXI.

178 În expozeul de aici pînă la cartea XXXIX, cap. XXIII, Titus Livius îi urmează pe analiști.

179 Din acest pasaj reiese că Manlius avusese intenția să pună mîna chiar pe persoana regelui Antiochus.

180 Faptul că senatul roman plănuise desfășurarea unei campanii împotriva celților galati se învederează din cele relatate în cartea XXXVII, cap. LI și din încuviințarea triumfului lui Manlius. Într-adevăr acesta a desfășurat în așa fel operațiile militare ca și cum ar fi venit în Asia, în acest scop, cu toate că acesta nu e menționat de vreun decret senatorial sau plebiscit.

181 Acest pasaj cuprinde perorația discursului: triumful nu putea fi încuviințat lui Manlius, deoarece luptele date s-au soldat cu insuccese. Apoi războiul contra gallilor a fost întreprins de Manlius fără aprobarea statului roman, încălcînd astfel autoritatea statului și dreptul fețialilor.

182 Despre triumful lui Labeo, Titus Livius relatează în cartea XXXVII, cap. LX, după informațiile luate de la Valerius Antias.

183 Manlius își combate adversarii prin următoarele argumente: 1) războiul contra gallilor galati era necesar; 2) acest război a fost ordonat de senat și indirect și de adunarea poporului.

184 Regișor (regulus) ca de exemplu Ariarathes, și tiran ca Moagetes.

185 Triumful lui Manlius este descris în cartea XXXI, cap. VI.

186 Cap. L—LX relatează procesele Scipionilor descrise și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIII, cap. XIV, *Aulus Gellius, Noctes Atticae*, cartea IV, cap. XVIII, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea III, cap. VII și cartea V, cap. III; Appianus, *op. cit.*, cartea XL, Plutarh, *Cato*, cap. XV, Dio Casius, fragm. LXIII, Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX, Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XX.

Scanned with CamScanner

187 Cu toate că în general Titus Livius a recunoscut neexactităţile analistului Valerius Antias şi a folosit şi alte izvoare, referitor la procesul Scipionilor, totuşi îl urmează cu fidelitate pe acest analist roman.

188 După Aulus Gellius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XVIII, primul atac împotriva Scipionilor a fost declanşat de tribunul plebei, Naevius.

189 Tribunii plebei au rămas ca judecători în continuarea procesului pînă la al patrulea lui termen. De aceea acuzaţii au făcut apel *(provocatio)* la adunarea poporului. Poporul adunat forma *contio*, nu *comitia*. Totuşi sentinţa un putea fi dată decît în *comitia* sau în *Concilium* plebis.

190 Adică ziua în care s-a dat bătălia de la Zama; anul 202 î.e.n.

191 Într-adevăr, Africanus îşi începuse cariera militară la 17 ani, însă funcţia de tribun militar a îndeplinit-o la 19 ani (vezi cartea XXII, cap. LIII şi Polybios, *op. cit.*, cartea X, cap. III).

192 Scipio avea la Liternum o proprietate, dar pentru că Liternum era o colonie de cetăţeni romani, mutarea lui Scipio acolo nu poate fi privită ca un exil propriu-zis, (vezi Seneca, *Epistolae*, XIII şi Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea V., cap. III).

193 Titus Livius va rectifica la cartea XXXIX, cap. LII, anul morţii lui Africanus, 186 î.e.n., nu 187 î.e.n.

194 În latineşte *pecunia capta* înseamnă bani capturaţi în timpul ostilităţilor; *pecunia ablata* înseamnă bani luaţi după încheierea operaţiilor militare; *pecunia coacta* înseamnă bani ridicaţi ca o contribuţie de război.

195 Valerius Maximus, cartea V, cap. III, califică delictul lui L. Scipio *peculatus* (deturnare de fonduri publice).

196 Mormîntul Scipionilor se afla în apropiere de Via Appia.

197 Vinul amestecat cu miere *(mulsum)* era băutura preferată a romanilor.

198 *A.* şi *L. Hostilii Catones* n-au fost menţionaţi niciodată de Titus Livius ca *legaţi* ai lui Scipio.

199 Pînă la acest pasaj Titus Livius l-a urmat pe Valerius Antias. De aici el întrerupe expozeul analistului roman, urmîndu-l pe Claudius Quadrigarius, pe care-l foloseşte şi Cornelius Nepos, deoarece are îndoieli asupra exactităţii sumelor de bani menţionate de Valerius Antias. Suma de 24 milioane sesterţi imputaţi lui Scipio Asiaticus — Titus Livius — o socoteşte exagerată. După părerea sa, a fost vorba o dată de 2 016 000 sesterţi şi a doua oară de 1 920 000, în total deci 3 936 000 sesterţi.

200 În latineşte *tabulae accepti et expensi* erau registrele de casă care erau cercetate şi folosite ca probe în procesele de *repetundis* (pentru a se obţine despăgubiri).

201 Polybios menţionează faptul că despăgubirea de război impusă lui Antiochus s-a ridicat la 15 000 de talanţi. Din această sumă Antiochus a plătit imediat 3 000 de talanţi lui Scipio pentru statul roman, iar restul trebuia plătit în rate vreme de 12 ani. Sumele nu concordă cu cele arătate de Polybios (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXIV, cap. III).

Scanned with CamScanner

201 bis Scipio aducînd la Roma sume considerabile de bani, cetățenii au fost scutiți de plata impozitelor și de aci expresia „a închide tezaurul *(aerarium claudere)*.

202 *Naevius* fusese tribun al plebei în anul 185—184 î.e.n. (vezi Aulus Gellius, cartea IV, cap. XVIII, Cicero, *Orator* II, 249).

203 După informații mai certe, logodna a avut loc după moartea tatălui, întîmplată în anul 183 î.e.n. Căsătoria s-a celebrat mai tîrziu, cu cîțiva ani mai înainte de moartea Aemiliei, soția lui Africanus. Fiica cea mai mică despre care este aici vorba se numea Cornelia și este vestita Cornelia, mama Gracchilor (Caius și Tiberius), celebrii tribuni ai plebei, uciși de gruparea cea mai reacționară din senatul roman.

204 Aemilia era fiica lui Aemilius Paullus, consul căzut la Canae.

205 Quaestorii urbani luau bunurile condamnatului și le vindeau la licitație *(sub hasta)* (vezi Gaius, *Digestae*, cartea IV, cap. CXLVI).

206 Aceasta era așa-numita *missio in bona. Lex Acilia repetundarum* spune în această privință: „Cel care va fi condamnat după această lege să dea quaestorului, potrivit sentinței date de majoritatea judecătorilor, garanția pe care aceștia o vor crede de cuviință. Dacă nu va da garanția, să fie confiscate bunurile acuzatului în folosul statului; quaestorul să le ia în primire și să le consemneze în registrele statului". Același lucru îl consemnează și *Tabula Bantina*, XI.

207 Relativ la *procesul Scipionilor* avem relatarea foarte dezvoltată a lui Titus Livius din această carte, care însă este cam confuză datorită, probabil, faptului că a folosit mult pe Valerius Antias.

Alte izvoare pentru cunoașterea faptelor sînt următoarele: Polybios, *op. cit.*, cartea XXIII, cap. XIV, Appianus, *op. cit., Syriaci*, cap. XL, Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXI, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea III, cap. VII, Seneca, *Consolatio ad Polybium*, cap. XXXIII. Informațiile transmise de autorii antici nu dau satisfacție istoricilor moderni. „Legenda despre procesul Scipionilor nu este întru totul verosimilă, dar ea oglindește într-o oarecare măsură scăderea influenței politice a acestei familii" (N. A. Maşkin, *Istoria Romei antice*, București, 1951, p. 130).

Reprezentanții aristocrației *(nobilitas)* la Roma erau împărțiți în diverse grupări politice, care concurau între ele pentru obținerea magistraturilor. îndeosebi a consulatului, pe care nobilii și-l treceau din mînă în mînă, cum spune Sallustius. Neamul Corneliilor, și mai cu seamă familia Scipionilor, dobîndise o mare putere politică, după ce Publius Cornelius Scipio învinsese pe Hannibal. Ei ducea. cum spun istoricii moderni, o politică dinastică. Contra lor s-a format o coaliție la care au luat parte și unii membri din oligarhia senatorială, tribunii plebei și un *homo novus* — M. Porcius Cato. Aceștia au pornit contra Scipionilor o serie de procese și învinuiri pentru proasta mînuire a fondurilor, pentru înțelegerea cu Antiochus în paguba statului roman etc. Cum vedem din relatarea lui Titus Livius, Lucius a fost în cele din urmă condamnat la amendă și nu era departe să fie condamnat la pedeapsa capitală, iar Publius — Africanus — s-a retras la proprietatea sa de la Liternum, în Campania, unde a murit în anul 183 î.e.n.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXIX

[1] Evenimentele din Italia și Hispanii expuse de Titus Livius în cap. I—XXIII au ca izvoare analele romane.

[2] Războiul contra ligurilor și istoricul gallilor cenomani sînt relatate și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XIV.

[3] Ligurii frinați locuiau în marea lor majoritate în partea sudică a Apeninilor nordici; numai o parte se aflau pe versantul nordic al acestor munți.

[4] Auginus — numele acestui munte este întîlnit numai la Titus Livus, în acest capitol.

[5] Ligurii apuani își aveau așezările în partea vestică a Apeninilor pînă la vărsarea rîului Macra în Golful Liguric.

[6] Această șosea construită între Bononia și Arretium terecea prin Florentia. De la Arretium ducea la Roma *Via Cassia*. De la Florentia pleca o altă șosea spre apus, trecea prin Luca, de aci o lua spre nord de-a lungul coastei Golfului Liguric (sinus Ligusticus) prin Genua, în ținutul ligurilor.

[7] Ballista și Suismontium, doi munți pe versantul sudic al Apeninilor de nord.

[8] Această șosea care lega Placentia cu Ariminum e cunoscută sub numele de Via Aemilia și trecea prin Parma, Mutina, Bononia.

[9] Via Flaminia fusese construită de tatăl consulului, în anul 220 î.e.n., cînd acesta fusese censor și nu de consulul acestui an — Aemilius — (187) cum scrie greșit Strabo, *op. cit.*, cartea II, cap. I. Via Flaminia ducea de la Roma pe coasta de răsărit a Italiei, la sud de Ariminium.

[10] Aici Titus Livius se referă la aliații cu nume latin, *socii latini nominis*, din vechiul Latium, cum de altfel chiar precizează istoricul. Cetățile latine trebuiau să îndeplinească anumite obligații față de statul roman și aceste obligații erau cu atît mai împovărătoare cu atît numărul locuitorilor acestor cetăți se micșora (vezi cartea XLI, cap. VIII).

[11] Descrierea sărbătoririi triumfului lui M. Fulvius a fost relatată și de Aulus Gellius, *op. cit.*, cartea V, cap. VI.

[12] *Tetradrachumum atticum* valora 4 denari.

[13] Cît timp Cn. Manlius Vulso a fost învestit cu *imperium* ca proconsul și nu a intrat în Roma, lipsa lui era legală pentru interesele republicii *(reipublicae causa absens)* și deci nu putea fi citat la proces. În 10 zile, de la 5 la 14 martie, nu putea fi terminată judecata; atît el cît și Lucius Scipio se temeau să nu fie condamnați.

[14] O dată cu dezvoltarea societății sclavagiste la Roma, s-au ivit moravuri care păreau o decădere de la întîlțimea morală simplă a vechii societăți gentilice: lăcomia, silnicia, patima după plăceri, luxul, risipa și altele de acest fel. Titus Livius, ca de altfel și alți istorici latini, avea convingerea că astfel de moravuri erau aduse din Grecia și Asia Mică, unde, după cum se știe, societatea sclavagistă s-a dezvoltat cu mult mai înainte decît în Italia.

Scanned with CamScanner

În realitate, moravurile de acest fel sînt inerente societății împărțite în clase antagoniste, pentru că au la bază proprietatea privată.

Dar dacă schimbarea moravurilor are cauze adînci care țin de baza economică a societății, nu înseamnă că modul de trai grecesc și asiatic nu avea partea lui de contribuție la dezvoltarea celui roman sclavagist.

15 Titus Livius folosește aici cuvîntul *stipendium* pentru a exprima ideea de împrumut dat statului de către cetățeni pe care tezaurul public nu-l restituise încă. Cuvîntul obișnuit ar fi fost *tributum*. Iată deosebirea între acești doi termeni: *stipendium* era o contribuție de război (în afară de pradă) impusă unui popor învins. După terminarea războiului, această contribuție devenea un impozit regulat perceput și era denumit tot *stipendium*. Se plătea în bani, spre deosebire de impozitul plătit în natură numit *vectigal*.

Stipendium era denumită și solda dată soldatului; pînă la Caesar soldații aveau 23 de denari pe an.

Cuvîntul *tributum* desemnează un impozit extraordinar direct impus pe persoane *(tributum capitis)* sau pe bunuri *(tributum ex censu)*. Cetățenii romani îl plăteau numai pe acesta din urmă, dar erau impuși numai la vreme de nevoie și era de obicei restituit. Prin urmare seamănă propriu-zis cu un împrumut. În vremea celui de-al doilea război punic a fost perceput un astfel de împrumut cu o dobîndă de 1% sau 2%.

Cum se vede din pasajul de care este vorba, cei doi termeni se confundă uneori, folosindu-se unul în locul altuia.

16 P. Cornelius Cethegus și Postumius Albinus au organizat serbările în calitate de edili curuli.

17 După unii autori antici de acest stîlp era legată o pînză care putea fi întinsă pentru a proteja spectatorii în teatru sau circ împotriva ploii sau arșiței soarelui. După alți autori, acest stîlp se găsea în mijlocul Circului Maxim, acolo unde mai tîrziu Augustus a ridicat obeliscul.

18 Pollentia, cu numele mai obișnuit *Valentia*, era o divinitate alegorică a cărei statuie se găsea în Circus Maximus.

19 Cap. VIII—XIX relatează despre represiunea exercitată de senatul roman asupra acelora care aderaseră la cultul lui Bacchus.

Fără să aibă o aprobare oficială, s-a răspîndit în Italia și la Roma cultul zeului Bacchus. Adepții acestuia erau îndeosebi oameni din straturile de jos ale societății, nemulțumiți de religia oficială pe care conducătorii o foloseau așa de activ ca mijloc de dominare.

Pe pămîntul Thraciei, unde își are originea zeul Bacchus, și pe pămîntul Greciei, cultul acestui zeu era foarte simplu la început. Bacchus era o divinitate a naturii, a vegetației și îndeosebi a viței de vie, a vinului; era adorat deci în primul rînd de oameni care lucrau pămîntul. Încă de la origine avea un caracter popular, sărbătorit primăvara *(marile dionysiace)* o dată cu apariția vegetației și toamna *(micile dionysiace)* o dată cu dispariția ei. Bacchus sau Dionysos era numit zeul „eliberator" (Ἐλεύθερος) pentru că adepții lui aveau credința că elibera pămîntul, primăvara, din lanțurile iernii și sufletele oamenilor de grijile și necazurile vieții — cum spune

poetul Pindaros. Sub influența unui cult religios asiatic, oarecum asemănător, cultul simplu tracic al lui Bacchus a devenit orgiastic și a fost adoptat de femei. Sărbătoarea acestui zeu se numea Bacchanalia, iar adeptele cultului erau denumite bacchante, (celebrul scriitor athenian Euripide ne-a lăsat o tragedie cu acest titlu).

În Italia și la Roma, cultul lui Bacchus a fost adoptat de oamenii — bărbați și femei — din clasele de jos, ceea ce a îngrijorat mult pe conducători și de aci asprimea atît de crudă cu care au urmărit pe adepții acestui zeu. Mai mult de 6 000 de oameni — bărbați și femei — au fost arși sau condamnați la moarte. Reprimarea a avut un dublu scop: politic și religios.

Titus Livius în expunerea sa adoptă tradiția pontificilor romani care atribuiau adepților lui Bacchus tot felul de crime și de destrăbălări. Istoria cunoaște și alte cazuri de astfel de calomnii.

Senatul roman a dat la nonele lui octombrie o hotărîre, descoperită în veacul XVII (în 1640 e.n.) în Bruttium, gravată pe o placă de bronz și cunoscută sub titlul de *Senatus-consultum de Bacchanalibus*, din anul 186 î.e.n.; pe baza acestuia s-au făcut cercetările care au durat mai mult de 5 ani.

Titus Livius redă, (cap. XIX) într-o formă liberă, o parte din conținutul acestei hotărîri. (Vezi Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea I, cap. III, cartea VI, cap. III; Cicero, *De legibus*, cartea II, cap. XV, § 37.); Vezi textul original în C.I.L. I^2, 581.

[20] În latinește *tympanum* (tobă mică lungă) și *cymbalum* (talgere de metal, țimbale) erau instrumente muzicale de percuție folosite cu prilejul ceremoniilor zeiței Cybela. Se loveau unul de altul cele două talgere, și făceau zgomot asurzitor.

[21] Aceste procese nu au fost judecate în fața adunării poporului. Consulii, dispunînd de depline puteri judecătorești puteau da sentința capitală oricărui cetățean, chiar roman, și acesta nu avea drept de apel *(provocatio ad populum)*.

[22] În latinește *fora et conciliabula* înseamnă locurile de adunare ale locuitorilor mai multor pagii ale unui teritoriu; era locul unde se țineau judecățile, înrolările de trupe, tîrgurile etc.

[23] Aedilii curuli apar aici ca organe auxiliare ale consulilor.

[24] *Triumviri nocturni et capitales* erau magistrați inferiori de poliție însărcinați cu organizarea ajutoarelor contra incendiilor, cu supravegherea închisorilor, a execuțiilor etc.

[25] *Quinqueviri* erau magistrați extraordinari, luați ca ajutoare de *triumviri capitales*.

[26] În acea vreme Roma era împărțită în patru regiuni. Pe timpul lui Augustus regiunile Romei erau în număr de 14.

[27] În cuvîntarea rostită în fața adunării poporului, consulul motivează necesitatea de a se lua măsuri riguroase împotriva celor care se dovedesc adepții cultului lui Bacchus. În urma cuvîntării lui s-a dat cunoscutul *Senatus consultum de Bacchanalibus* (vezi nota 19).

[28] În Grecia mare (mai ales în orașul Tarentum), în Campania și în Etruria, cultul lui Bacchus era de multă vreme foarte răspîndit.

Scanned with CamScanner

29 În *Comitia centuriata* la origine poporul roman apărea încadrat în unităţi militare ca o armată gata de campanie, (vezi nota 90, cartea X, nota 35, cartea XXIV; nota 76, cartea 23).

30 *Concilium plebis* la origine era adunarea plebei. În pasajul de faţă nu poate fi vorba decît de *comitia tributa*, unde întregul popor lua hotărîri întocmai ca în *comitia centuriata*. În această privinţă Aulus Gellius, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XVI precizează: „*Aliud esse cum populo agere, aliud contionem habere. Nam cum populo agere est rogare quid populum quod suffragiis suis aut jubeat aut vetat, contionem autem habere, est verba facere ad populum sine rogatione.*" Una este a dezbate o chestiune în faţa poporului, alta este a-l întruni la o simplă adunare. Căci a dezbate o chestiune în faţa poporului *(cum populo agere)* înseamnă a supune ceva poporului spre aprobare sau respingere prin vot. A ţine o adunare *(contionem habere)* înseamnă a lua cuvîntul în faţa poporului fără a face vreo propunere".

31 În acest discurs consulul vrea să demonstreze că bachanalele sînt primejdioase pentru toţi cetăţenii din punct de vedere politic şi moral şi că măsurile care vor fi luate de senat nu trebuie să fie de nimeni stînjenite, ci dimpotrivă aprobate de întregul popor, ca fiind necesare şi salutare; senatului roman îi revenea sarcina de a veghea asupra religiei. Ca urmare, aşa cum magistraţii se străduiesc să le înăbuşe, la fel fiecare cetăţean e obligat să contribuie la atingerea acestui obiectiv (vezi nota 19).

32 Acţiunile în justiţie *(actiones)* îşi pierdeau obiectul dacă nu exista posibilitatea de a se fixa termenul legal pentru a fi judecate, deoarece, potrivit legii *Furia*, sentinţa într-un proces trebuia dată în intervalul de 2 ani, procesul neputînd fi amînat peste această limită.

33 *Cognati*, rudele alcătuiau aşa-zisul consiliu de familie şi chiar judecau pe un acuzat. În cazul de faţă li se va da ca sarcină acestor *cognati* numai executarea sentinţelor, (vezi Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea VI, cap. III şi Tacitus, *Annales*, cartea XIII, cap. XXXIII şi cartea II, cap. L).

34 Acest *Senatus-consultum de Bacchanalibus*, emis la nonele lui octombrie, anul 186 î. e. n., a fost trimis şi cetăţilor confederate cu Roma.

35 Expresia latină pentru această idee este *gentis enuptio*, care a fost greşit interpretată pînă la analiza făcută de Fr. Engels, în Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului, trad., 1948, pp. 132—136. Istoricul burghez Mommsen, de pildă, trăgea concluzia din această expresie (de altfel foarte rar folosită) că ginta romană ar fi fost endogamă, adică femeia nu se putea mărita decît în cadrul ginţii sale. Fr. Engels arată că ginta şi la romani a fost exogamă: „Prin căsătorie femeia leşea din ginta ei şi intra în ginta soţului"; la moartea lui îl moştenea şi numai în acest caz era obligată ca la o a doua căsătorie să-şi aleagă soţ din ginta bărbatului dintîi, pentru ca averea moştenită de la primul soţ să rămînă în cadrul ginţii. În cazul de faţă, Fecenia Hispala primeşte un privilegiu faţă de această obligaţie din parte senatului ca

Scanned with CamScanner

și cum i l-ar fi acordat primul soț care, evident, dispunea de averea sa.

36 *Tutoris optio* era dreptul pe care îl avea bărbatul de a numi în testament un anume tutore pentru soția sa, în cazul că el ar deceda. Bărbatul însă putea să lase soției sale prin testament dreptul de a-și alege ea însăși tutorele *(tutoris optionem dare)*, în care caz acesta se numea *tutor optivus*, de aceea Titus Livius precizează *quasi ei vir testamento dedisset* — ca și cum i-ar fi fost dat acest drept prin testament de către soțul său.

37 Și *praetor urbanus* care era învestit cu *imperium militiae* putea fi însărcinat de senat sau de consuli, la fel ca și ceilalți pretori, cu ținerea recrutărilor militare *(dilectus)*.

38 Hasta (astăzi Mesa din Asta), localitate hispană situată la nord de Gades și la sud de vărsarea fluviului Baetis (Guadalquivir).

39 Calagurris (azi Calahorra) pe Hiberus, localitate situată la nord de Celtiberia, în ținutul bascilor. Mai exista o localitate Calaguris Fibularensis în regiunea Tarracona, și alta în Aquitania (Gallia) (vezi Plinius, *op. cit.*, cartea III, cap. III; Strabo, *op. cit.*, cartea III, cap. IV).

40 Cap. XXII—XXIII relatează ceremonia și desfășurarea serbărilor megaleene, numite și tauriene *(ludi Taurii)*, invazia gallilor, înființarea de noi colonii — fapte relatate și de Plinius, *op. cit.*, cartea XXXIII, cap. X, § 138.

41 Ops, străveche divinitate italică, fiind socotită soția lui Saturnus; era zeificarea prosperității și a belșugului dat de pământ. Templul său de pe colina Capitolina (în apropiere de for) se numea *Aedes Opis et Saturni*. Zeul Saturnus avea în for un vestit templu, din care se mai văd și azi ruine (8 coloane și o parte din fronton).

42 Aceasta e prima încercare a acestor ramuri de galli transalpini de a pătrunde în Italia, (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea IV, cap. VI). Din cele relatate de Strabo rezultă că acești galli și-au avut așezările lor în regiunea Dunării și Illyriei (vezi și Tacitus, *De moribus germanorum*, cap. XXVIII).

43 Veneții erau de multă vreme în legătură cu romanii.

44 Din cele relatate de Plinius, *op. cit.*, cartea XXXIII, cap. X, § 138, Lucius Scipio sărăcise în urma confiscării bunurilor sale și de aceea poporul roman a strîns sumele necesare pentru celebrarea acestor serbări.

45 De aici Titus Livius părăsește relatările analiștilor și-l urmează pe Polybios în expunerea cauzelor care au provocat conflictul romanilor cu Macedonia. În cap. XXIII—XXIX, se arată cauzele războiului cu Perseus, expunîndu-le la fel ca și Polybios, *op. cit.*, cartea XXII, cap. XXII și cartea XXIII, cap. IV; Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XIX și *Appianus*, *op. cit.*, *Macedones*, cap. IX. Totuși din expunerea lui Titus Livius nu reiese clar în ce an s-au petrecut evenimentele menționate. În realitate, faptele relatate de istoricul roman s-au petrecut înaintea noului an consular 185 î. e. n. Însă Titus Livius a uitat să menționeze schimbarea de magistrați. După cercetările istoriografiei moderne, aceste evenimente

Scanned with CamScanner

s-au petrecut pe vremea celei de-a VI-a magistraturi a lui Philopoemen, adică din anul 186—185 î. e. n.

46 Cînd consulul Acilius se găsea în marș spre Naupactus, Filip al V-lea a pus stăpînire pe Athamania și pe mai multe orașe din Thessalia. După întrevederea cu Acilius, Filip a mai cucerit Magnesia, Dolopia, Aperantia și alte cîteva localități din Perrhaebia.

47 Aceste orașe fuseseră subjugate mai înainte de regii Egiptului, și apoi de cei ai Macedoniei.

48 Zăcămintele și minele de aur și argint se găseau îndeosebi în regiunea muntelui Pangaeus din sudul Macedoniei și la est de fluviul Strymon.

49 De aici se vede limpede politica dusă de romani în relațiile lor externe: abia s-a încheiat campania cu Antiochus și senatul roman caută să slăbească din nou pozițiile lui Filip al V-lea, spre a nu fi primejduiți în politica lor de anexiuni și cuceriri din partea acestui partener redevenit redutabil.

50 Aenus și Maronea erau puternice puncte de sprijin strategice așezate pe coasta mării Egee.

51 Prin urmare Filip al V-lea era încredințat că e legal îndreptățit să stăpînească orașele — menționate în acest pasaj — ocupate de el, de vreme ce consulul îi încuviințase să le ocupe.

52 M. Baebius Tamphilus este fostul praetor care condusese o bună bucată de vreme operațiile militare contra lui Filip al V-lea (vezi cartea XXXVI, cap. XIII).

53 Ti. Sempronius este Ti. Sempronius Gracchus care fusese *tribunus plebis* (vezi cartea XXXVIII, cap. LII).

54 Eurymenae, localitate situată pe coasta răsăriteană a muntelui Ossa, în Magnesia, așa cum este menționat de P l i n i u s, cartea IV, cap. IX, — port la Marea Thracică.

55 Nu se poate ști precis dacă aceste orașe au aparținut thessalienilor sau dacă intraseră numai în acea vreme sub stăpînirea aetolienilor.

56 Din acest pasaj rezultă că Theba Phtiotidă fusese reluată de thessalieni, ca și Pharsalus; totuși rămîne nelămurit dacă Philippopolis poate fi menționat între orașele despre care e vorba aici, deoarece există informații că Filip l-a înapoiat thessalienilor și apoi iarăși l-a ocupat.

57 Theba era situată pe o înălțime din promontoriul de la Krokion la golful Pagasaeus, (vezi P o l y b i o s, *op. cit.*, cartea V, cap. XCIX).

58 Filip al V-lea pusese să se construiască în Theba nave de transport, însă ordonase ca mărfurile să se descarce în Demetrias, nu în Theba; în felul acesta întregul trafic comercial se făcea prin Demetrias, în Theba rămînînd numai șantierele navale.

59 Nu se știe precis dacă acest fapt s-a petrecut și dacă a avut loc atunci cînd Quinctius Flamininus era în fruntea armatei, ori atunci cînd el fusese trimis ca împuternicit în Grecia. De asemenea nu ne este clar dacă această solie au trimis-o thebanii sau thessalienii.

60 Gonnocondylus, localitate neidentificată cu precizie. Probabil era situată în apropiere de orașul Gonni și de valea Tempe, unde se găsea și Condylon.

Scanned with CamScanner

61 Malloea și Ericinium fuseseră cucerite de Filip al V-lea împreună cu Baebius (vezi cartea XXXVI, cap. XIII).

62 Titus Livius a amintit în cap. X din cartea XXXVIII că athamanii și-au redobîndit libertatea și nu a spus, după aceea, că și-ar fi pierdut-o. De aceea acest pasaj trebuie interpretat ca o hiperbolă retorică. Filip fiind în posesia fortărețelor menționate, athamanii cereau înapoierea lor, pentru că aceste fortărețe dominau accesul în teritoriul lor; Filip, în acel moment numai le amenința independența.

63 Poethneum, încă neidentificată, era o fortăreață în Athamania.

64 Menelais, localitate neidentificată, în Dolopia.

65 Petra, localitate situată la nord de Perrhaebia într-o depresiune, în nord-vestul muntelui Olympos; era trecătoarea Macedoniei din partea de răsărit.

66 Xiniae, localitate din Thessalia, situată la sud de Thaumaci pe lacul cu același nume (vezi cartea XXXII, cap. XIII).

67 Parachelois, localitate situată pe cursul inferior al rîului Achelous, în Acarnania.

68 Titus Livius se referă de bună seamă aici la granițele fixate și menționate la cartea XXXII, cap. XXX. Filip trebuia să renunțe ca urmare la toate cuceririle făcute la sud de muntele Olympos și să cedeze chiar munții Cambunieni. Numai Demetrias rămînea mai departe în stăpînirea sa.

69 *Thraciae Perorea* scrie Titus Livius, nu numai *Perorea*, spre a deosebi acest oraș de alte două care au același nume: unul în Epir și celălalt în Arcadia. *Perorea* din Thracia era capitala unui ținut cu același nume care se afla la granița vestică a Thraciei. Se pare că aparținea Macedoniei.

70 Această afirmație se potrivește numai pentru Thracia nu și pentru Macedonia care atingea țărmul Mării Thracice. Înțelesul este deci că la est de fluviul Strymon *via regia*, iar mai tîrziu *via Egnatia*, mergea de la mare spre nord și forma granița dinspre răsărit a Macedoniei.

71 Aceste afirmații sînt în contradicție cu cele relatate tot de Titus Livius în cartea XXXVIII, cap. VIII și pe care, dintre istoricii vechi greci și romani, numai Zonaras, *op. cit.*, cartea IX, cap. XIX, le menționează.

72 De aici pînă la capitolul XXX Titus Livius se întoarce la expunerea analiștilor, însă își continuă povestirea ca și cum activitatea consulilor la Roma ar fi fost arătată mai înainte și ar fi cunoscută de cititor.

73 L. Manlius este menționat aici cu funcția de proconsul, așa cum sînt numiți deseori guvernatorii Hispaniilor pentru a scoate în evidență un rang mai înalt; în mod obișnuit magistrații care conduceau aceste provincii erau praetori.

74 Acești sclavi erau ciobani care păzeau turmele de oi și cirezile de vite în ținutul Bruttium, unde creșterea vitelor deținea primul loc, ca ocupație, înaintea agriculturii. O mare parte din *Ager publicus* era folosită ca imașuri *(pascua publica)*; acolo au urzit și pregătit acești sclavi răscoala.

Scanned with CamScanner

[75] Baeturia, regiunea hispană situată între fluviile Anas, Baetis și mare, (vezi Pliniu s, *op. cit.*, cartea III, cap. XIII).
[76] Armata romană din provincia Hispania Citerior mărșăluise mai întîi mult spre vest și apoi se înapoiase spre est.
[77] Dipo (sau Dipone), localitate situată în apropiere de Augusta Emerita, azi Merida.
[78] Asupra orașului Toletum vezi cartea XXXV, cap. XXII.
[79] Titus Livius, în cap. XX, a precizat că pentru cele două Hispanii se înrolează 20 000 de aliați, despre care însă în acest loc nu mai amintește.
[80] Ligurii apuani își aveau așezările la nord de fluviul Macra.
[81] Probabil muntele se numea Auginus.
[82] Ligurii ingauni locuiau pe coasta vestică a golfului Liguric.
[83] Ginta Claudia avusese numeroși reprezentanți care au uzat de asemenea procedee tari, încît prin abuzurile și samavolniciile lor și-au creat un urît renume.
[84] În descrierea situației din Grecia, precum și în povestirea despre soliile trimise de cetățile grecești la Roma și la Filip, Titus Livius urmează pe Polybios, *op. cit.*, cartea XXIII, cap. XI, (vezi și Pausanias, *op. cit.*, cartea VII, cap. IX).
[85] Appius Claudius fusese consul cu un an mai înainte.
[86] Aceștia erau delegații romani care s-au dus din Macedonia în Peloponez. Titus Livius a omis să vorbească la timpul potrivit de acest fapt: Polybios și Pausanias îl menționează.
[87] Cap. XXXIV—XXXV relatează despre retragerea lui Filip al V-lea din orașele Traciei, eveniment descris și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIII, cap. XIII și de Appianus, *op. cit.*, *Macedones*, cap. IX.
[88] Demetrius era cel de-al treilea fiu al lui Filip al V-lea.
[89] Bizanțul, deși era situat în zona de influență a regatului lui Eumenes, totuși trecuse de partea taberei macedonene. Titus Livius nu menționează aici împotrvia căror dușmani vrea Filip să sprijine Bizanțul. O operație militară similară va plănui să întreprindă împotriva Bizanțului Perseus, fiul lui Filip al V-lea, care va încălca în felul acesta tratatul încheiat de Filip al V-lea cu romanii după Kynoskephali (vezi cartea XL, cap. XXXVI și XLII, cap. XIII).
[90] Amadocus era o căpetenie a odrysilor, care în schimb nu e menționat de Polybios. Aici pentru că îi urmează pe analiști, istoricul roman întrerupe firul expozeului lui Polybios.
[91] Acestea erau probabil neamurile thracice, getice; poate chiar bastarnii.
[92] Lycortas a fost strategul Achaiei în 184 î. e. n.
[93] Cap. XXXVI—XXXVII relatează tratativele duse de romani cu acheii, eveniment descris și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIII, cap. V, și de Pausanias, *op. cit.*, cartea VII, cap. IX.
[94] În cuvîntarea sa, Lycortas, strategul acheilor, a susținut că aceștia au avut dreptul și datoria de a se război cu lacedemonienii.
[95] Activitatea lui Lycurg s-a desfășurat probabil în secolul al VIII-lea î. e. n. Pentru activitatea acestui legiuitor spartan vezi V. S. Sergheev, *Istoria Greciei antice*, p. 104 și altele.

Scanned with CamScanner

96 După cele relatate la cartea XXXIV, cap. XXVI, Titus Livius se referea aici la Cleomenes III, care domnise în Sparta între anii 236—222 î. e. n., deci cu 40 de ani mai înainte. În acest pasaj nu poate fi vorba prin urmare decît de tiranul Nabis (206—196 î. e. n.), deoarece Nabis e cel care a fortificat orașul Sparta (Lacedemona).

97 Lycortas în argumentația sa arată că procedeul romanilor împotriva acheilor este nedrept.

98 Titus Livius se referă aici la documentul oficial al tratatului prin care Sparta era primită în liga achaică și care document a fost săpat pe o coloană în templul din Aegium (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea V, cap. XCIII). De aceea sînt date apelativele *sancta* (dat în grija zeilor) și *sacrata* (inviolabil).

99 Inadvertență liviană: în Hispanii nu puteau fi acum patru legiuni romane. Numai sub Cato Censor mai fusese o a doua armată romană alcătuită din două legiuni, însă aceasta a fost trimisă la vatră. Deci în Hispanii rămăseseră numai două legiuni.

100 Aedilii plebei nu erau obligați să aștepte ca și ceilalți candidați patricieni o perioadă de un an pentru a candida la o altă magistratură curulă la praetorat, consulat.

101 Fulvius ca aedil desemnat purta toga obișnuită și nu era oprit să îmbrace *toga candida*. Însă ca aedil în funcție, ar fi purtat în adevăr *toga praetexta* și nu avea voie să o schimbe cu *toga candida*. De altfel, desemnarea sa ca aedil pentru anul 183 î. e. n. a avut loc înainte de 6 iulie 184 î. e. n., deci cu 8—10 luni înainte de intrarea sa în funcție.

102 Serbările Apollinare se celebrau de la 5—6 la 13 iulie. Cu organizarea și desfășurarea lor era însărcinat praetorul urban. Aceste serbări începeau cu reprezentări scenice și se terminau cu reprezentări de circ.

103 Cap. XL—XLV descriu portretul lui Cato, censura acestuia, situația din Italia și Hispanii, triumfurile sărbătorite, noile colonii înființate fapte relatate de Cicero, *Cato*, cap. VI și *Brutus*, cap. XV, de Plinius, *op. cit.*, cartea VII, cap. XXVII, cartea XIV, cap. IV, de Cornelius Nepos, *Cato* II, de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea II, cap. IX, cartea III, cap. VIII, cartea IV, cap. V și de Plutarh, *Cato*, cap. XV—XVII, *Flamininus*, cap. XVIII.

104 P. Scipio este Publius Scipio Nasica, văr primar cu Africanus. Lucius Scipio, fratele lui Africanus, care nu fusese încă condamnat (vezi cartea XXXVIII, cap. LX). Eșecul la alegeri al ambilor Scipioni și alegerea adversarului lor Cato arată faptul că prestigiul facțiunii Scipionilor în ochii alegătorilor fusese mult zdruncinată datorită întîmplărilor din anul 187 î. e. n., (vezi cartea XXXVIII, cap. LV).

105 În latinește sînt termenii: *scientia juris, eloquentia, gloria militaris*. Acestea erau cele trei căi prin care se ajungea la Roma la cele mai înalte demnități publice.

106 Din numeroasele discursuri ale lui Cato și din operele sale: *Originea, De re rustica, De re militari, De medicina, Epistola ad filium* etc., au rămas numai fragmente, (vezi Plinius, *op. cit.*, cartea XIV, cap. IV).

Scanned with CamScanner

107 În latinește este cuvîntul *nota*. Censorii erau obligați cînd excludeau pe cineva din senat *(senatu movere)* să justifice printr-o scurtă arătare *(nota)* faptele care îl fac nedemn. În urma excluderii celor nedemni, censorii întocmeau un nou *album senatorium* — un nou tablou al senatorilor. Excluderea dura un *lustrum* — adică 5 ani. M. Porcius Cato motiva ori justifica în discursurile sale înfierarea făcută, *post notam* nu numai a senatorilor excluși, ci și a acelor membri din ordinul ecvestru, cărora li se lua calul statului *(equus publicus)*.

108 Ne-au rămas azi doar fragmente din unele cuvîntări ale lui Cato, ca de pildă din aceea împotriva lui Furius (L. Furius Purpurio), împotriva lui Claudius Nero Priscus și a altora.

109 În legătură cu această *notă*, vezi Plutarh, *Cato*, cap. XVII. După Plutarh chestiunea a fost discutată și în fața poporului, dar nu poate fi vorba de o *provocatio ad populum* din partea celui exclus.

110 În latinește este cuvîntul *iuratores* — aceștia erau pe cît se pare niște ajutoare ale censorilor. Cu prilejul recensămîntului averii cetățenilor ei se îngrijeau ca declarațiile de averea pe care o posedă cetățeanul să fie completă și exactă.

111 Coloniile menționate la acest pasaj erau alcătuite din cetățeni romani.

112 Potentia, localitate situată în Picenum, pe litoral, la sud de Ancona. Mai erau două localități cu același nume în Lucania și în Liguria, (vezi cartea XLI, cap. XXVII).

113 Pisarum (azi Pesaro), localitate situată între Ancona și Ariminum, în *ager Gallicus*.

114 Acest *ager Gallicus* fusese confiscat de la gallii senoni.

115 Marcus Fulvius Nobilior este probabil același personaj datorită căruia, după Cicero, *Brutus*, cartea XX, cap. LIIIX, poetul Ennius a primit *jus civitatis* cu prilejul fondării unei colonii. Faptul că era aedil și că Flavius a fost ales consul nu i-a împiedicat pe aceștia să devină și *triumviri coloniae deducendae*.

116 Se pare că această afirmație este interpolată în textul lui Titus Livius sau este o scăpare din vedere a istoricului: pînă la legea *Domitia* din anul 104 î. e. n. augurii erau aleși prin cooptare de colegiul celorlalți în funcțiune. După promulgarea acestei legi erau și ei aleși de popor în *comitia auguris creandi* sau *sufficiendi*.

117 Cap. LVI—LVIII relatează despre soliile cetăților Greciei și ale Macedoniei la Roma, eveniment menționat și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIV, cap. I, de Pausanias, *op. cit.*, cartea VII, cap. I, de Appianus, *op. cit.*, *Macedones*, cap. XIX, de Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. II.

118 După Polybios, *op. cit.*, praetorul a introdus în senat aceste solii, pentru că consulii erau plecați în provinciile lor.

119 Philopoemen era acum pentru a VIII-a oară strateg al ligii achaice.

120 Corone, localitate situată pe coasta de apus a golfului Messeniacus (Peloponez).

121 Cap. XLIX—L descriu moartea lui Philopoemen prins într-o capcană de messenieni, eveniment istorisit și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXIV, cap. IV, de Plutarh, *Philopoemen*, cap. XVIII, de Dio-

Scanned with CamScanner

dor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXI, de *Iustinus*, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. I, de Pausanias, *op. cit.*, cartea IV, cap. XXIX și cartea VIII, cap. LI.

122 După Plutarh, *op. cit.*, Philopoemen a fost surprins în trecătoarea munților dintre Arcadia și Messenia pe drumul ce lega Megalopolis cu Messene. Plutarh descrie mai amănunțit acest episod tragic, reproducînd după Polybios și panegiricul lui Philopoemen.

123 Dinocrates conducea partida aristocratică din Messene și era adversarul lui Philopoemen. Dinocrates introdusese constituția aristocratică în cetate, și influențase asupra ruperii de liga achaică a cetății Messena; prin stăruințe lăturalnice el cîștigase de partea sa mai mulți bărbați cu influență de la Roma.

124 Era o construcție de piatră prevăzută la acoperiș numai cu o deschizătură, fiind făcută în scopul păstrării tezaurului cetății.

125 Achcii sub conducerea lui Lycortas i-au supus din nou pe messenieni, iar Dinocrates și-a ridicat singur viața. Vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXIV, cap. XII și Plutarh, *op. cit.*, cartea II.

126 Titus Livius, urmînd alte izvoare, combate versiunea dată de analistul Valerius Antias că Scipio Africanus a decedat în anul 187 î. e. n., deși în cap. LIV, cartea XXXVIII, își exprimase îndoiala asupra tuturor datelor care priveau pe Africanus.

127 Pe cît se pare, L. Scipio Africanus era încă în viață cînd s-au întocmit *album senatorium* în 184. În 183 era însă mort și locul său ca *princeps senatus* l-a luat Valerius Flaccus.

Nici relativ la anul morții lui Hannibal istoricii nu sînt de acord (vezi Cornelius Nepos, *Hannibal*, cap. VIII).

128 Denthelia, regiune în Thracia, situată pe cursul superior al fluviului Strymon (Struma).

129 Perseida, localitate neidentificată.

130 E vorba de gallii care trecuseră Alpii în nordul Italiei să caute loc de așezare (vezi și cap. XXII).

131 Furius Purpurio fusese ca *vir consularis* căpetenia solici romane înainte de a se produce asupra persoanei sale *nota censoria* (vezi cartea XXXVIII, cap. LIV și cartea XXXIX, cap. V).

132 Q. Minucius fusese consul (vezi cartea XXXIV, cap. 54).

133 L. Manlius Acidinus era un *vir praetorius* (vezi cap. XXI și XXV ale acestei cărți).

134 Plinius, *op. cit.*, mai sus, reproducînd versiunea dată de analistul roman L. Piso, pe care Titus Livius nu-l utilizează de astă dată, scrie că Claudius Marcelus a distrus și orașul ridicat de gallii transalpini.

135 Histrii locuiau în vecinătatea veneților.

136 Cu alte cuvinte, acesta era motivul pentru care senatul a încuviințat acțiunea consulului M. Claudius.

137 Înființarea coloniei Mutina fusese întreruptă din cauza izbucnirii războiului punic (vezi cartea XXI, cap. XXV). Această inițiativă este adusă acum la îndeplinire. Și Mutina și Parma se deosebesc de majoritatea coloniilor anterioare, constituite din *cives romani*, atît datorită topografiei lor speciale, fiind așezat în interiorul teritoriului gallilor boii, precum și prin marele număr de coloniști (2 000),

Scanned with CamScanner

pe cînd înainte, în mod obişnuit, se trimiteau cîte 300. Construcţia şoselelor de acolo trebuie pusă în legătură cu înfiinţarea acestor colonii romane.

138 Ţinutul Caletran *(Caletranus ager)* era situat lîngă oraşul Crustumina sau Crustumerium (Pratium).

139 Saturnia, localitate în Etruria, situată la nord de Vulci.

140 Cap. LVI descrie evenimentele din Hispanii, alegerile de magistraţi din Roma, prodigia — fapte relatate şi de Plutarh, *Aemilius*, cap. IX.

141 Acesta este al doilea consulat al lui Paulus Aemilius.

142 Denther era un *cognomen* rar întîlnit şi cu precădere la gens Livia.

143 Piaţa Concordiei *(Area Concordiae)* era situată pe Vulcanal *(Area Vulcani)*.

CARTEA XL

1 S-au înrolat pentru Liguria patru noi legiuni, deoarece Claudius plecînd de acolo în Gallia, mai rămăseseră numai două.

2 Aceste noi unităţi erau trupe de întregire pentru cele patru legiuni.

3 Parilia sau Palilia era sărbătoarea divinităţii Pales, celebrată la 21 aprilie; Pales era divinitatea adorată de păstori şi crescători de vite. Tradiţia spune că de ziua acestei zeiţe a fost întemeiată Roma (21 aprilie 754 î. e. n.).

4 Templul Lunii era deosebit de cel al Dianei. El era situat lîngă sanctuarul templului zeiţei Ceres.

5 Pharnaces, regele Pontului, se găsea acum în război cu Eumenes, regele Pergamului.

6 Sinope era o înfloritoare colonie a cetăţii Milet, situată pe litoralul sudic al Pontului Euxin. Această colonie era de multă vreme în alianţă cu rhodienii (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea IV, cap. LVI).

7 Emathia (Ἐμαθία = ţară de coastă) este vechiul nume al Macedoniei; acest nume derivă, după istoricii vechi, de la regele Emathio.

8 *Aenianes* erau locuitorii din *Aènea* (Αἶνεια) despre situaţia căreia vorbeşte Titus Livius în cartea XLIV, cap. X: „Se află la 15 000 de paşi departe de Thessalonica, în faţa Pydnei".

Vechii locuitori ai oraşului Aenea au fost transportaţi la Thessalonica, după ce Cassander le-a distrus oraşul. Thessalonica a fost fundată cu acest prilej. Thessalonicienii însă au privit vechea lor aşezare ca metropolă şi de aceea acolo erau celebrate sărbătorile însemnate ale cetăţii.

După tradiţia populară însă, se spune că *Aeneas* — eroul troian — a fundat localitatea Aenea cînd a sosit în Thracia, după căderea Troiei, şi că acolo ar fi îngropat pe tatăl său, Anchises. Există două localităţi cu nume oarecum asemănător: Αἶνεια şi Αἰνία. Aenea — Αἶνεια despre care s-a vorbit mai înainte se afla pe promontoriul

Scanned with CamScanner

cu același nume, *Aeneum*, la vestul Peninsulei Chalcidice, la intrarea în Golful Thermaic; cealaltă Αἰνία — localitate în Aetolia.

Relatarea situației de la curtea lui Filip, din cap. V—XV, o face după Polybios, *op. cit.*, cartea XXIV, cap. VIII.

9 Aceștia nu erau *cohors prima amicorum*, cum greșit susține Quintus Curtius, *op. cit.*, cartea VI, cap. XXVI sau ἑταῖροι ὑππεῖς cum scrie Arrianos, *op. cit.*, cartea IV, cap. VI, ci παῖδες βασιλικόι = tinerii nobili care alcătuiau suita regelui.

10 *Triclinium* la romani corespunde sufrageriei de azi. Numele vine de la faptul că în jurul unei mese, pe trei din cele patru laturi se așezau trei paturi pe care ședeau culcați pe o parte trei comeseni; latura a patra a mesei rămînea liberă pentru ca sclavii să poată servi masa. În casele bogate, în sala de mîncare se așezau mai multe mese cu cîte trei paturi, pe cele trei laturi ale fiecăreia.

11 Ca și la casele romane, și la casele vechilor greci ferestrele de la etaj dădeau spre stradă.

12 Adică pînă acolo unde Liguria avea hotar cu Gallia transalpină.

13 Vthicna, — numele nu este sigur. Poate este vorba de orașul Urbicana din ținutul celtiberilor.

14 Cap. XVII relatează arbitrajul Romei în litigiul dintre Carthagina și regele Masinissa și situația din Liguria, evenimente menționate și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. II și de Appianus, *op. cit.*, (Λυβικῆ,) *Lybici*, cap. LXVII.

15 Autorul se referă la luptele din al doilea război punic; comparația se face cu îndîrjirea pe care au arătat-o atunci carthaginezii. De altfel, aceștia nici nu puteau întreprinde un nou război fără aprobarea romanilor.

16 Referitor la acest litigiu, Titus Livius califică drept încălcare și anexare ilegală luarea teritoriului care aparținuse mai înainte lui Syphax.

17 Pisae era de multă vreme un puternic punct de sprijin roman împotriva ligurilor.

18 După Plinius, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XIII, Cornelius Nepos, *Hannibal*, cap. XIII, și *Fasti Capitolini*. P. Cornelius avea cognomenul de Cethegus, nu de Lentulus pe care îl dau în schimb, în afară de Titus Livius, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea II, cap. V. Probabil că Titus Livius a greșit.

19 Massilia (azi Marsilia) avea de multă vreme un tratat de alianță și prietenie cu Roma.

20 *Duumviri* sau *Duoviri navales* fuseseră însărcinați pentru prima oară cu pregătirea flotei în anul 311 î. e. n. Erau ajutați de *quaestores classici*.

21 Promonturium Minervae se găsea în fața insulei Capreae (azi Capri).

22 Barium (azi Bari) localitate maritimă situată în ținutul peuceților în Apulia (sudul Italiei pe coasta mării Adriatice).

23 De cînd Flavius ridicase templul lui Vulcan în piața cu același nume, aceasta a primit denumirea de *area Vulcani* sau *area Vulcani et Concordiae*, sau *area Concordiae*.

24 În latinește este termenul Libitina care era zeița morții, din dumbrava căreia se cumpărau scînduri și lemne pentru înmormîntarea

Scanned with CamScanner

sau arderea cadavrelor. De aici expresia din limba latină *ut Libitina tunc funesibus vix sufficeret* — încît Libitina abia de se mai putea ajunge pentru înmormîntări.

25 Insula Corsica aparținea provinciei Sardinia, din punct de vedere administrativ.

26 Această lege era denumită fie *lex Baebia*, fie *lex Cornelia*. Despre cuprinsul acestei legi nu se cunoaște însă mai mult.

27 Cap. XXI—XXIV relatează despre soliile lui Eumenes, Ariarathes și ale lui Pharnaces — regele Pontului — la Roma, suprimarea lui Demetrius, evenimente istorisite și de Polybios, *op. cit.*, cartea XXV, cap. CXLII și de Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXVIII și de Plutarh, *Aratus*, cap. LIV.

28 Ariarathes era regele Cappadociei și aliatul lui Eumenes împotriva lui Pharnaces.

29 Lacedemonienii intraseră din nou în liga achaică; însă o parte dintre exilați (vezi cartea XXXIV, cap. XXXV, cartea XXXVI, cap. XXXV și cartea XXXVIII, cap. XXX) au arătat ostilitate acheilor, deși acestora le datorau ei înapoierea lor în patrie; de aceea au fost din nou alungați din Lacedemona; aceștia sînt cei care trimit acum un emisar la Roma (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXV, cap. I).

30 Munții Haemus sînt Balcanii de azi. Despre acești munți geograful Strabo, *op. cit.*, cartea VII, cap. V și Pomponius Mela, *op. cit.*, cartea II, cap. II, scriu în adevăr că sînt atît de înalți încît din vîrfurile lor cele mai mari pot fi zărite și Pontul Euxin și Marea Adriatică.

31 Filip se gîndea la un plan de război la fel ca al lui Hannibal prin operații ofensive pornite prin nord asupra Italiei și a Romei.

32 În acest pasaj e vorba de Antigonos, unul dintre generalii lui Alexandru cel Mare, tatăl lui Demetrius Poliorcetis; Filip al V-lea era strănepotul acestuia din urmă.

33 Demertius trebuia să se înapoieze în patrie prin Laconia.

34 Maedica este regiunea din Thracia, situată la est de cursul mijlociu al fluviului Strymon.

35 Decizia de a trece munți, luată — negreșit — prea pripit, se datorează faptului că Filip nu cunoștea bine topografia regiunii și nu-și da seama de posibilitățile de procurare a proviziilor pentru trupele sale.

36 Localitatea cu numele Petra era situată în Maedia și nu trebuie confundată cu cealaltă Petra, situată la poalele Olympului.

37 Astraeum (Ἄστραιον), localitate situată în Thracia pe cursul superior al rîului Axios, între acesta și fluviul Strymon (vezi Ptolemaeus, *op .cit.*, cartea III, cap. XIII).

38 Heraclea, localitate situată la nord de Macedonia, în regiunea Lyncestis, numită și Pelagonia (vezi Strabo, *op. cit.*, cartea VII, cap. VII), deosebită de Heraclea Sintica din Macedonia. (Existau multe localități cu acest nume.) De la Heraclea, Demetrius putea ajunge în Appolonia.

39 Pentru operațiile militare desfășurate de armatele romane în Liguria, se poate vedea și Plutarh, *Aemilius*, 6.

Scanned with CamScanner

40 Deoarece aici sînt menționate numai două cohorte din cele 10 care alcătuiesc o *ala*, poate fi o inadvertență a lui Titus Livius.

41 Cap. XXIX relatează despre fundarea unei noi colonii romane, Graviscae, și despre cărțile lui Numa. Istorisesc aceste fapte și Plinius, *op. cit.*, cartea XIII, cap. XIII, Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea I, cap. I, Plutarh, *Numa*, cap. XXII, Aurelius Victor, *op. cit.*, cartea III. Graviscae, un oraș etrusc, situat la vărsarea rîului Minio (azi Mignone) în regiunea Tarquinii.

42 Numa trece drept fondatorul dreptului pontifical.

43 După Plinius, analistul Valerius Antias n-a întrebuințat noțiunea de pythagoreeni, ci a folosit cuvintele *Pracepta philosophiae;* Plutarh, în schimb, a scris că ar fi fost opere ale filozofilor greci. Prin urmare precizarea că acele cărți erau pythagoreice aparține lui Titus Livius.

44 Probabil că versiunea aceasta în legătură cu Pythagoras a apărut pe vremea războaielor romanilor cu samniții cînd i s-a ridicat acestui filozof grec o statuie la Roma. (Vezi Plinius, *op. cit.*, cartea XXXIV, cap. XXVI, Plutarh, *Numa*, cap. VIII. Pythagoras din Samos, filozof grec idealist, a trăit către mijlocul secolului al VI-lea, a călătorit mult, a fost și în Egipt; a fost fondatorul unei morale și a unui gen de viață ascetică. El a emis teoria metempsihozei; a fost mare matematician, cunoscut și azi prin celebra teoremă a lui Pythagoras; el vede principiul alcătuirii universului în armonie, în numere.)

45 Aceștia erau *scribae publici*, care alcătuiau un *ordo* de seamă, fiind împărțiți pe decurii.
Victimarii, collegium victimariorum erau auxiliarii preoților și ai magistraților romani care oficiau ceremoniile. *Victimarii* executau sacrificiile.

46 Cap. XXX—XXXIV relatează războiul din Hispanii descris și de Appianus, *op. cit.*, *Iberici*, cap. XLII, Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXXI, Frontinus, *op. cit.*, cartea II, cap. V.

47 Armata lui Fulvius era numai cu puțin mai slabă în efective ca a celtiberilor iar nu „de loc deopotrivă", cum scrie T. Livius, de vreme ce avea la dispoziție două legiuni romane, avea trupe aliate și alte însemnate forțe auxiliare.

48 Carpetania, fiind situată în regiunea Tagului, la vest de Celtiberia, făcea parte din Hispania Citerior. După Appianus, răscoala carpetanilor a avut loc în apropiere de Hiberus.

49 Aebura, localitate situată probabil în apropiere de orașul Todo, Ptolemaeus, *op. cit.*, cartea II, cap. VI îi spune Αἴβορα (vezi C.I.L. II, 111).

50 După Polybios, *op. cit.*, cartea VI, cap. XXVI, acești *equites extraordinari* erau un număr de 300 de oameni de fiecare legiune, deci a treia parte din cavaleria aliată pusă la dispoziția armatei romane constituind două *alae*.

51 Contrebia a fost unul dintre orașele importante ale Celtiberiei, situat la poalele munților Idubeta (vezi Florus, *op. cit.*, cartea I, cap. XXXIII și Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea II, cap. VII și cartea VI, cap. IV). Florus scrie că Contrebia era capitala Celti-

Scanned with CamScanner

beriei. Acest oraș trebuie deosebit de altă localitate cu același nume, situată pe cursul superior al fluviului Hiberus.

52 Aceste cifre privind pierderile celtiberilor sînt exagerate de analiști. Appianus menționează numai o singură bătălie dată de Fulvius.

53 C. Flamininus activase ca militar în Liguria și Gallia.

54 M. Acilius Glabrio pusese piatra de temelie a acestui templu după înapoierea sa din Grecia în 189 î.e.n., un an după victoria de la Thermopylae asupra lui Antiochus; dedicarea unui templu putea fi oficiată și de altă persoană decît cel care a luat inițiativă construirii lui.

55 După Plutarh, *Aemilius*, cap. VI, ligurii s-au predat lui Aemilius Paullus care a dispus să se ia aceste măsuri.

56 E îndoielnică aserțiunea liviană că numărul trupelor de *socii* a fost mai mare decît al romanilor încadrați în două legiuni, fiecare a cîte 5 200 de oameni.

57 Cap. XXXVII relatează despre un caz neobișnuit pînă atunci de otrăvire. Cum se vede din acest pasaj, otrava începe a fi folosită în lupta politică, pentru a înlătura pe adversari.

58 Cele trei divinități menționate — Apollo, Aesculapius și Salus — apar laolaltă, probabil după cărțile Sibylline. Salus (Mîntuirea) este aici identificată cu Hygiea de la greci.

59 Taurasini, locuitori ai orașului Taurasia, așezat în Samnium, între Saepinum și Beneventum. Plinius, *op. cit.*, cartea III, cap. LXX, da numele de Taurania.

60 Topografic, acești munți n-au fost identificați. După unele ediții, ei ar fi munții Anidus.

61 Acestor liguri li s-au distribuit loturi de pămînt întocmai ca unor coloniști, deși erau *dediticii* (învinși în luptă). Au fost fundate două colonii care purtau numele de *Colonia Corneliana* și *Baebiana*, după numele membrilor comisiilor care au inițiat colonizarea.

62 Cap. XXXIX—XL relatează despre războiul din Hispanii, istorisit și de Appinus, *op. cit.*, *Iberici*, cap. XLII.

63 Saltus Manlianus, munții Manliani, sînt probabil munții Siena de Guadelope de azi, sau o parte din acești munți.

64 Aici e sau o hiperbolă retorică liviană, sau capitularea orașului Contrebia și a celtiberilor.

65 Inadvertență: nu poate fi vorba de un castru propriu-zis, deoarece romanii au fost atacați în timpul marșului, au luptat multă vreme și au urmărit pe celtiberi pînă seara, astfel încît n-au avut vreme să-și întocmească tabăra.

66 Ligurii intemelieni erau o ramură ligurică, care locuia în partea vestică a Golfului Liguric.

67 M. Fulvius Nobilior era un frate al consulului Q. Fulvius, fiul lui Cn. Fulvius (vezi cartea XXV, cap. XLI). Trebuie deosebit de fratele consulului din anul 179 î.e.n. și al censorului cu acest nume. Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea II, cap. VII și după el Frontinus, *op. cit.*, cartea IV, cap. I, au menționat în mod eronat pe fratele consulului din anul 179 î.e.n.

68 Cei șase tribuni militari care aparțineau legiunii, comandau legiunea cîte două luni fiecare.

Scanned with CamScanner

69 Deci la începutul anului, înainte de a sosi succesorul său.

70 Gentius este fiul lui Pleuratius, regele Illyriei, aliat cu Roma. Polybios îi spune regele dalmaţilor, (vezi *op. cit.*, cartea XXXII, cap. XVIII).

71 Insula Corcyra era de multă vreme în strînse relaţii cu statul roman, fiind subordonată puterii romane (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea II, cap. XI). În Corcyra staţiona o garnizoană romană cu un comandant roman. De aceea se crede că e o inadvertenţă liviană şi polybiană, fiind vorba de o altă Corcyra. (Μέλαινα Κόρκυρα) de pe coasta Illyriei (vezi Strabo, *op. cit.*, XII, 5).

72 *Pontifex Maximus* întreba divinităţile prin intermediul unui augur în *comitia calata* dacă cel ales e pe placul lor.

73 *Rex sacrorum* sau *sacrificulus* ca şi flaminii nu trebuiau să meargă la război şi nici să îndeplinească vreo funcţie politică (vezi Dionysos din Halicarnas, *op. cit.*, cartea IV, cap. LXXIV).

74 Acest *apel provocatio ad populum* fusese adresat de duumvirul naval Dolabella adunării poporului întrunit pe triburi de către *pontifex maximus* pentru a justifica pedeapsa dată.

75 Acest P. Scipio, fiul lui Africanus, este acela care a adoptat mai tîrziu pe fiul lui Aemilius Paullus.

76 Locuitorii din Cymae rămăseseră credincioşi statului roman şi se bucurau de situaţia lor de *cives sine suffragio* (cetăţeni fără drept de vot).

77 Numărul locuitorilor din Pisae fusese decimat din cauza numeroaselor năvăliri ale boiilor.

78 Acum s-a stabilit pentru prima oară limita de vîrstă necesară pentru fiecare funcţie publică; s-a precizat, de asemenea, că intervalul de doi ani fixat prin *lex Villia* între magistraturi trebuie respectat şi de patricieni. Prin urmare şi praetorii ca să poată candida la consulat, de pildă, trebuiau să aştepte doi ani.

79 Nu e sigur dacă *lex Baebia* sau o lege deosebită de aceasta cuprindea dispoziţia să se aleagă — alternînd — cînd patru praetori, cînd şase. Legea n-a mai fost respectată; în anii următori, în loc să fie aleşi patru praetori au început să fie aleşi cîte şase. Cato s-a împotrivit ca lex Baebia să fie abrogată.

80 Cu supravegherea construcţiei unui edificiu public erau însărcinaţi funcţionari speciali, numiţi *duumviri*.

81 Cap. XLV—XLVI relatează despre alegerile de censori, despre conflictul dintre censori şi cuvîntarea rostită de consulul Caecilius Metellus pentru aplanarea acestui conflict, fapt relatat şi de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea IV, cap. II, Aulus Gellius, *op. cit.*, cartea XII, cap. VIII.

82 Cu toate că censura nu era socotită magistratură curulă, şi censorii nu dispuneau nici de lictori, şedeau totuşi la adunare pe *sella curulis*.

83 În acest pasaj Titus Livius se referă la Titus Tatius (vezi cartea I cap. XIV).

84 Adagiu livian: *Ex infestis hostinus plerumque socii fideles interdum etiam cives fiunt*, din care se vede că înşişi vrăjmaşii cei mai înrăiţi pot fi transformaţi în aliaţi credincioşi, şi uneori pot deveni chiar cetăţeni. Această apreciere o face istoricul bazîndu-se pe faptul că Romulus şi Tatius au convieţuit în pace după ce s-a isprăvit războiul.

Scanned with CamScanner

85 Maximă liviană: *Amicitias immortales, mortales inimicitias debere esse,* din care se vede concepția moralistului Titus Livius față de prietenie și dușmănie.

86 Cap. XLVII—LI relatează despre operațiile războiului din Spania istorisite și de Appianus, *op. cit.*, Ἰβερική XLIII, Polybios, *op. cit.*, cartea XXVI, cap. IV, Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXIX și Florus, *op. cit.*, cartea I, cap. XXXIII, Orosius, *op. cit.*, cartea IV, cap. XX, Frontinus, *Stratagemata*, cartea II, cap. V, cartea IV, cap. XXXIII.

87 După Frontinus, *op. cit.*, cartea III, cap. V și cartea IV, cap. VII, Gracchus a purtat război cu vacaenii și lusitanii.

88 Certima sau Cartima (azi Cartama) localitate situată pe rîul Certis în ținutul Bachia, la vest de Malaca (azi Malaga). În apropiere de Cartema se găsea vestita Munda unde Caesar l-a învins pe Pompeius. Mai la sud exista și o altă localitate cu numele de Carteia.

89 Alces, localitate din Celtiberia sau după alți cercetători în Carpetania. Cum a ajuns acolo Gracchus nu se știe, deoarece e lacună în text. În cap. XLI, Titus Livius istorisește mai pe larg faptele de arme ale lui Gracchus săvîrșite în Celtiberia, confirmate și de Appianus, care menționează și tratatele încheiate. A se vedea în această privință și istoricii care atestă aceste evenimente: Strabo după Posidonius, *op. cit.*, III—4, Florus, *op. cit.*, cartea I, cap. XXXIII, Orosius, *op. cit.*, cartea I.

90 Ergavica, localitate din Celtiberia, la est de Toletum, situată pe fluviul Anas, denumită de Ptolemaeus, *op. cit.*, cartea II, cap. VI, *Segobriga.* După Plinius, *op. cit.*, cartea III, cap. III, Ergavica făcea parte din regiunea Caesaraugustana (Zaragosa).

91 Chaunus, munte în Celtiberia, pe care poetul Martial, cartea IV, cap. LV, îl identifică cu Mons Caius (azi Moncayo), situată la extremitatea sudică a munților Idubeta.

92 Inadvertență: Titus Livius a trecut cu vederea faptul că Postumius a primit provincia sa în anul 180 î.e.n., că a sosit acolo mai devreme decît Gracchus și că i-a fost prelungit *imperium* pentru anul 179 î.e.n.; deci Postumius fusese de un an în perioada menționată în provincia sa.

93 Cap. LI—LII relatează despre censura lui Fulvius și a lui Lepidus, fapt istorisit și de Valerius Maximus, *op. cit.*, cartea I, cap. I.

94 Cuvîntul folosit de Titus Livius aici este *theatrum*, nu cu sensul general de teatru, ci cu înțelesul etimologic „loc de unde se privește" reprezentația; această parte din teatrul antic, obișnuit, se numește *cavea* — cuvînt care înseamnă propriu-zis *scobitură;* la început se săpa în coasta unei coline un loc în forma de amfiteatru, unde se puneu bănci. Ceea ce numim noi scenă romanii numeau *proscenium; scaena era rampa.*

95 Instalațiile portuare construite de consulul M. Fulvius se aflau în apropiere de șantierele navale *(navalia)* și arsenalul flotei la Roma lîngă Campus Martius.

96 Acest pod e probabil *pons Aemilius*, deși pilaștrii lui au fost puși de Fulvius.

Scanned with CamScanner

97 Basilica de care este vorba aici, după Varro, *Lingua latina* cartea I, cap. I, se chema *Basilica Aemilia et Fulvit.* Plinius, *op. cit.*, cartea XXXV, cap. III şi Cicero, *Ad Atticum* cap. IV, 16 spun numai Aemilia; era situată nu departe de mijlocul forului, în partea lui nord-estică.

98 *Forum piscatorium* — piaţa de peşte; era numită şi numai *macellum* (vezi Varro, *op. cit.*, cartea V, cap. CXLVII); se găsea în apropiere de forum în partea lui nord-estică.

99 Acest forum era legat de Emporium, fiind situat în spatele şantierelor navale *(navalia)*, şi despărţit de *emporium* (tîrg) prin porta Trigemina.

100 Sanctuarul (fanum) lui Hercules se găsea în *forum boarium.*

101 *Fanum Spei* — templul Speranţei era situat în *forum olitorium* — piaţa de zarzavaturi.

102 Cultul lui Apollo Medicus fusese introdus la Roma în secolul IV î.e.n., în urma unei epidemii (vezi cartea IV, cap. XXV). Acest zeu era invocat ca divinitate a vindecării (vezi Macrobius, *Saturnalia*, cap. I şi VII).

103 Aceasta a fost o importantă schimbare pe care censorii au făcut-o fără să consulte adunarea poporului ori senatul; censorii au modificat felul de a vota, împărţind locuitorii Romei pe cartiere *regionatim.*

104 Nu este vorba de o reformă a structurii sociale asemănătoare aceleia care se atribuie lui Servius Tullius, ci de modificări de ordin administrativ în strînsă legătură cu votarea. Titus Livius face pe bună dreptate o menţiune scurtă despre acest act al censorilor.

Censorii au putut face ceea ce menţionează Titus Livius pe baza dreptului pe care-l aveau *(lex censui censendo)* de a aprecia averile cetăţenilor, de a întocmi liste cu cetăţenii alegători şi contribuabili, de a-i repartiza în clase şi centurii etc.

105 Reprezentările scenice — *ludi scaenici* — durau în acea vreme mai mult decît cele din Circus Maximus.

106 *Lares permarini* erau divinităţile socotite proteguitoare a celor care navigau pe mare.

107 Aceşti regi erau Antiochus, Seleucus, fiul său, şi Ariarathes (vezi cartea XXXVIII, cap. XXXIX).

108 *Capitolium* era o incintă pe unul din vîrfurile muntelui Capitolin, care cuprindea templele lui Jupiter Optemus Maximus, al Iunonii şi al Minervei (triada capitolină). A fost de trei ori incendiat şi reconstruit sub Sylla, sub Vespasian şi sub Titus şi Domiţian.

109 Cap. LIV şi LVI descrie moartea regelui Filip, istorisită după Polybois, eveniment relatat şi de Diodor din Sicilia, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXVIII, Plutarh, *Aemilius*, cap. VIII, Iustinus, *op. cit.*, cartea XXXII, cap. III.

110 Echecrates şi Antigonos Doson (Tutor) erau fiii lui Demetrios Kalos şi a unchiului lui Filip, tatăl lui Demetrius.

111 Era bănuit că vrea să lase pe Antigonus ca rege. Antigonus pe care spune Titus Livius că l-au numit grecii tutorele este cunoscut după Plutarh (*Aemilius*, cap. VIII) cu numele de Διώσον după Suidas Εὐεργέτης şi Σώτηρ.

112 Asupra lui Chaereas nu se cunosc alte amănunte.

Scanned with CamScanner

113 Există lacună în text ediția Weissenborn întregește prin adăugarea cuvintelor *superesset quam quod alter*.

114 Perseus spera să-și poată întări puterea cu sprijinul bastarnilor. Bastarnii locuiau la nord de Dunăre (Hister) în regiunea estică a Carpaților denumiți în antichitate *Alpes Bastarnicae* (vezi Tabula Peutengeriana) și ajungeau pînă la gurile Dunării (vezi Ptolemaeus, *op. cit.*, cartea III, cap. V.

115 Scordiscii după Strabo, *op. cit.*, cartea VII, cap. V, era o ramură gallică și locuiau între Dunăre și afluenții săi — Sava și Morava.

116 Acest drum avea să fie de-a lungul rîului Sava, străbătea apoi Dalmația, mergînd spre Veneția.

117 Bastarnii sosiți de la Pontul Euxin prin Thracia vor acum s-o ia în altă direcție.

118 Perseus caută acum să-și consolideze domnia printr-o solie trimisă la Roma (vezi Polybios, *op. cit.*, cartea XXVI, cap. V și Diodor, *op. cit.*, cartea XXIX, cap. XXXIII).

119 Ti. Claudius Nero era probabil praetor *inter cives et peregrinos*; totuși i-a fost atribuită provincia Pisae.

120 Fonteius Capito a primit Hispania Citerior (vezi cartea XLI, cap. XV).

121 După unii comentatori, finalul textului cărții XL ar avea o mare lacună. După ediția critică Weissenborn această supoziție nu e probabilă.

Scanned with CamScanner

CUPRINSUL

CARTEA XXXI

I Scurt expozeu al evenimentelor istorice și considerații asupra celui de al doilea război punic, precum și asupra cauzelor războiului iminent cu Filip al V-lea, regele Macedoniei 7—8. *II* Soliile lui Attalus și ale rhodienilor expun la Roma primejdiile războiului iminent în Asia. Roma trimite soli în Egipt. Gallii boii atacă prin surprindere oastea lui Oppius 8—9. *III* Pregătiri pentru războiul cu Filip. Legatul M. Aurelius aduce la cunoștință consulului Laevinus situația din Grecia și Macedonia 9. *IV—VII* Distribuirea de loturi de pământ veteranilor lui Scipio Africanus. Alegeri de magistrați 9—13. *VIII* Senatul și poporul roman declară război lui Filip al V-lea. Distribuirea provinciilor și a armatelor. Discursul consulului P. Sulpicius; preparativele de război 13. *IX—X* Solii lui Ptolemaeus expun la Roma situația evenimentelor. Gallii insubri, cenomani și alte ramuri, instigate de carthaginezul Hamilcar, ridică din nou armele, asediind Placentia și Cremona. Senatul ia măsuri, trimițîndu-l acolo pe consulul Cornelius 14—16. *XI* Roma trimite o solie la Carthagina și la Masinissa, în legătură cu războiul din nordul Italiei și cu Macedonia. Solia lui Vermina solicită alianța Romei 16—18. *XII—XIII* Sacrilegiile comise la Locri și măsurile luate de senatul roman. Creditorii statului roman primesc pământuri pentru sumele împrumutate 18—20. *XIV—XV* Consulul P. Sulpicius debarcă în Macedonia. Primele ciocniri ale rhodienilor și ale lui Attalus cu Filip. Attalus despresoară Athena 20—21. *XVI—XVIII* Filip ocupă puncte strategice în Thracia și Grecia. Rezistența eroică a cetății Abydos; capitularea ei 22—25. *XIX* Carthagina dă satisfacție Romei pentru acțiunile lui Hamilcar. Roma primește ajutorul militar din partea lui Masinissa, pentru războiul cu Filip al V-lea 25. *XX* Lentulus sărbătorit pentru victoriile din Spania 26. *XXI* În regiunea Cremona, L. Furius obține o strălucită victorie asupra gallilor; descrierea bătăliei 26—28. *XXII—XXIII* Operațiile militare din Grecia; romanii și aliații cuceresc cetatea Chalcis 28—29. *XXIV—XXV* Filip atacă prin surprindere Athena; el promite ligii achaice că va lupta contra lui Nabis, tiranul Lacedemonei 30—33. *XXVI—XXVII* Filip al V-lea este respins de la zidurile Pireului și Athenei. Romanii, ca represalii, pustiesc teritoriul Macedoniei 33—35. *XXVIII* Pleuratus, regele illyrilor, Amynander, regele athamanilor și Baton oferă romanilor sprijinul lor contra lui Filip al V-lea 35—36. *XXIX—XXXI* Liga pan-aetoliană ține adunarea la Naupactus; cuvîn-

Scanned with CamScanner

tările trimisului macedonean, ale reprezentantului Athenei și ale lui Furius 36—41. *XXXII* Aetolienii declară că vor păstra neutralitatea 41—42. *XXXIII—XXXVIII* Filip al V-lea face pregătiri masive de război. Lupte de hărțuială. Lupta de la Ortolophos dintre cavaleria romană și cea a lui Filip al V-lea 42—49. *XXXIX* Filip se retrage urmărit de romani 49—50. *XL—XLI* Filip e atacat de dardani, de Pleuratus, regele Illyrilor și de aetolieni, precum și de athamani 50—53. *XLII* Aetolienii, învinși de Filip, sînt salvați de athamani 53—54. *XLIII* Luptele macedonenilor cu dardanii. Aetolienii trimit 6 000 de mercenari în Egipt 54—55. *XLIV* Cum își manifestă Athena ura față de Filip 55—56. *XLV—XLVII* Romanii și Attalus cuceresc fortăreața Gaurelion și alte orașe din Grecia, după un asediu ei cuceresc Oreum; L. Furius pustiește teritoriul gallilor transpadani 56—60. *XLVII—XLIX* După lungi dezbateri la Roma se celebrează triumful lui Furius asupra gallilor. Se înființează noi colonii. În Spania proconsulul Cethegus repurtează o mare victorie asupra sedetanilor; alegerile de magistrați la Roma 60—63. *L* Se aduc din Africa cereale ieftine. Au loc serbări și se dau lupte de gladiatori; numiri și înlocuiri de magistrați, precum și prelungiri de comandă 63—64.

CARTEA XXXII

I Distribuirea provincilor și a armatelor; semnele și arătările anunțate 67—68. *II* Romanii refuză argintul trimis ca tribut de Carthagina, nefiind curat; Carthagina repară greșeala; măsurile luate de Roma în legătură cu ostaticii carthaginezi și cu coloniștii din Narnia 68—69. *III* Consulii pleacă în provinciile lor. 2 000 de ostași romani transportați în Macedonia se plîng de situația lor 69. *IV—V* Filip asediază cetatea aetoliană Thaumaci, dar fără succes. Filip face noi pregătiri de război pentru campania de primăvară; el ocupă defileurile munților spre Antigonia; face joncțiunea cu oastea lui Athenagoras 69—71. *VI* După Valerius Antias, consulul Villius îl învinge în luptă pe Filip. Titus Livius neagă această afirmație 71—72. *VII* La Roma, consulul Lentulus prezidează alegerile; noii consuli sînt Scipio Africanus și P. Aelius Paetus. Măsurile luate de aceștia; completarea locurilor vacante din senat, trimiterea de noi coloniști etc. Cn. Baebius Tamphilus este bătut de gallii insubri. Noii magistrați aleși: T. Quinctius Flamininus și S. Aelius Paetus 72—74. *VIII* Romanii fac pregătiri de război; la Roma solia lui Attalus solicită sprijin contra lui Antiochus. Roma intervine la acesta pentru aliatul său 74—75. *IX—X Prodigia* anunțate. Flamininus debarcă în Epir; primul contact cu macedonenii 75—78. *XI* Trupele romane, călăuzite de epirotul Charopus, cad în spatele armatei macedonene; aceasta, intrată în derută, părăsește pozițiile 78—79. *XII—XIII* Flamininus îl urmărește prin Thracia pe Filip, în retragerea lui spre Macedonia 79—81. *XIV* Regele Amynander cu oastea athamană cucerește cetatea Gomphi 81—82. *XV* Flamininus cucerește cetatea Phaloria, după un greu asediu 82. *XVI—XVII* Fratele lui Flamininus, L. Quinctius, cu flota romană, rhodiană și a lui Attalus atacă cetățile Eritrea și Carystos care capitulează 83—86. *XVII—XVIII* Flamininus părăsește asediul ce-

Scanned with CamScanner

tăţii Atrax, cucereşte în schimb alte oraşe în Phocida 86—87. *XIX* Liga achaică îl părăseşte pe Filip şi trece de partea Romei 87. *XX* L. Calpurnius Piso se străduieşte să atragă de partea Romei liga achaică, la adunarea de la Sycion 88—89. *XXII* Discursurile rostite de Aristenes, strategul ligii achaice, şi de praetorul roman, la adunarea ligii 89—93. *XXII* Liga achaică hotărăşte ruperea relaţiilor cu Filip şi alianţa cu Roma, Rhodosul şi Pergamul 93—94. *XXIII—XXIV* Flotele romană şi aliată atacă fără succes Corintul; în schimb cuceresc Elatia 95—96. *XXV* Argosul şi Corintul cad în mîinile lui Filip al V-lea 97. *XXVI* Romanii zădărnicesc complotul ostaticilor carthaginezi la Setia şi Praeneste 98—100. *XXVII—XXVIII* Solia regelui Attalus înfăţişează senatului la Roma. Masinissa trimite ajutoare. Alegerile de magistraţi, distribuirea provinciilor şi a armatelor; pregătiri intense pentru campania din Macedonia; lui Flamininus i se prelungeşte comanda 100—102. *XXIX—XXX Prodigia* anunţate. Se înfiinţează cinci noi colonii romane: la Volturnum, Liternum, Puteoli, Salernum şi Buxentum. Operaţiile militare contra ligurilor şi boiilor se încheie cu victoria consulului Minucius 102—104. *XXXI—XXXVI* Situaţia din Grecia. Flamininus continuă operaţiile militare. Răscoala cetăţii Opuntia. Tratativele de pace între Filip şi Flamininus; se acordă macedonenilor un armistiţiu de două luni 104—110. *XXXVII* Tratativele de pace la Roma. Flamininus primeşte depline puteri în scopul păcii 110—111. *XXXVIII—XL* Filip cedează lui Nabis Corintul şi Argosul; Nabis obţine de la romani un armistiţiu cu prilejul tratativelor 111—112.

CARTEA XXXIII

I—II Flamininus şi Attalus îşi stabilesc cantonamentul de iarnă la Theba, capitala Boeţiei 117. *III—V* Filip se pregăteşte din nou de război. Măsuri şi manevre tactice şi strategice ale ambilor adversari 117—121. *VI—IX* Bătălia de la Kynoskephalai din Thessalia; dispozitivul de luptă, atacul general, dezastrul armatei macedonene 121—126. *X—XI* Romanii exploatează succesul, urmărindu-l pe Filip; pierderile suferite de macedoneni 126—128. *XII—XIII* Flamininus după ce îi acordă lui Filip un armistiţiu de 15 zile îi comunică condiţiile de pace. Neînţelegerile romanilor cu aetolienii. Romanii îi acordă lui Filip un armistiţiu de patru luni 128—130. *XIV—XV* Acţiunile militare ale trupelor achaice pe teritoriul Corintului 130—133. *XVI—XVII* Romanii asediază şi cuceresc Leucada, capitala Acarnaniei, rămasă credincioasă lui Filip 133—134. *XVIII* Luptele rhodienilor şi Pergamului cu macedonenii pentru Peraea 135—136. *XIX—XX* Dardanii invadează teritoriul Macedoniei; Filip îi alungă. Antiochus ocupă Coele-Syria, posesie a lui Ptolemaeus, precum şi numeroase oraşe din Cilicia. Rhodienii se opun expansiunii regelui Syriei 137—140. *XXI* Moartea lui Attalus, regele Pergamului; portretul lui Attalus. Situaţia din Spania 140. *XXII—XXII* La Roma se celebrează triumful lui Cornelius şi al lui Minucius asupra boiilor şi ligurilor 141—142. *XXIV* Alegerile de magistraţi la Roma; noii consuli sînt Furius Purpurio şi M. Claudius Marcellus 143. *XXV* Se citeşte darea de seamă a lui Flamininus asupra războiului din Grecia

Scanned with CamScanner

cu Filip. Se dau serbări. Se încheie pace cu Filip. În Hispania Citerior proconsulul Sempronius Tuditanus e înfrînt de celtiberi 143—144. *XXVI—XXIX* Distribuirea provinciilor și armatelor; *prodigia;* celebrarea triumfurilor; situația din Beoția; atrocitățile săvîrșite de beoțieni asupra ostașilor romani; măsurile luate de Flamininus în Beoția 144—149. *XXX* Expunerea condițiilor păcii romanilor cu Filip, regele Macedoniei 149. *XXXI* Aetolienii sînt nemulțumiți de aceste condiții 150—151. *XXXII—XXXIII* La Corint, Flamininus vestește cu prilejul serbărilor istmice eliberarea cetăților grecești de sub jugul lui Filip. Entuziasmul grecilor 152—153. *XXXIV* Întrevederea lui Flamininus cu delegații lui Antiochus și ai cetăților grecești din Asia Mică. 10 emisari romani cutreieră cetățile grecești, pentru a le anunța eliberarea 153—154. *XXXVI—XXXVII* Răscoala sclavilor din Etruria. Operațiile militare desfășurate de consulii romani împotriva gallilor insubri, a boiilor și a ligurilor; celebrarea triumfului lui Marcellus pentru victoriile obținute 156—158. *XXXVIII* Antiochus caută să-și subordoneze cetățile Asiei. Acțiunile militare desfășurate de el în acest scop 158—159. *XXXIX—XL* Negocierile romanilor cu Antiochus, pentru a opri expansiunea acestuia în Thracia și Egipt 160—161. *XLI* Antiochus însărcinează pe fiul său, Seleucus, cu reconstruirea cetății Lysimachia. O violentă furtună distruge flota lui Antiochus 161—162. *XLII* Se creează o nouă magistratură: *triumviri epulonum:* se înlocuiesc magistrații decedați. Sînt aleși consuli M. Porcius Cato și L. Valerius Flaccus. Au loc serbări 162—163. *XLIII* Distribuirea provinciilor și a armatelor, înrolări de noi trupe 163—164. *XLIV* Celebrarea primăverii sacre. Campania din Spania. Cei 10 emisari romani expun în senat situația din Asia; în afara primejdiei războiului cu Antiochus, și Nabis reprezintă un pericol. Flamininus e însărcinat cu înlăturarea lui Nabis. Hannibal îl instigă pe Antiochus contra romanilor trimițîndu-i emisari 164—165. *XLV—XLVII* La Carthagina, Hannibal face o serie de reforme prin care irită conducerea oligarhică a statului carthaginez; aceasta dă de știre Romei, care trimite emisari la fața locului 165—168. *XLVIII—XLIX* Hannibal părăsește în secret Carthagina și se refugiază la Antiochus. Emisarii Romei cer sancționarea lui Hannibal, ca dovadă de fidelitate. Aetolienii se desfac din alianța cu Roma 168—170.

CARTEA XXXIV

I—VII Se abrogă *lex Oppia* făcută pentru reprimarea luxului femeilor. Cuvîntarea lui M. Porcius Cato pentru menținerea acestei legi. Discursul consulului Valerius împotriva ei 173—184. *VIII—XIII* M. Porcius Cato pornește campania militară din Spania; el debarcă la Emporiae. Contactul cu căpeteniile illergeților; el își pregătește trupele pentru războiul cu celtiberii 184—189. *XIV—XVI* Descrierea bătăliei cu celtiberii. Victoriile lui Cato 190—193. *XVII—XIX* Luptele lui Minucius cu turdetanii 193—196. *XX—XXI* Supunerea altor triburi de celtiberi: sedetanii, ausetanii, suessetanii și lacetanii capitulează în fața lui Cato 196—197. *XXII* Consulul L. Valerius Flaccus izbîndește asupra boiilor în Gallia transpadană, la Litana; în Grecia, Flamininus declară

Scanned with CamScanner

război lui Nabis. Adunarea aliaților la Corint. Cuvîntarea lui Flamininus 197—199. *XXIII* Discursul delegatului Athenei; atitudinea dubioasă a aetolienilor: ei îi acuză pe romani de perfidie 199—200. *XXIV* Răspunsul lui Aristenes, strategul ligii achaice; acesta îi acuză pe aetolieni de trădare, ca și pe Nabis, și cere luarea de grabnice măsuri contra lor 200—201. *XXV—XXVI* Flamininus are o întrevedere cu emisarii lui Antiochus. Flamininus atacă mai întîi cetatea Argos; în urmă se hotărăște pentru asediul Lacedemonei. Nabis face pregătiri desperate de rezistență. El ia măsuri interne contra adversarilor săi politici, omorîndu-i 201—203. *XXVII—XXVIII* Descrierea luptelor cu prilejul asediului Lacedemonei 203—206. *XXIX* L. Qunictius Flamininus supune cetățile grecești de pe coastă; el asediază și cucerește Gythium 206—207. *XXX—XXXII* Nabis solicită o înțelegere cu Flamininus. Discursul lui Nabis: el are o atitudine semeață și acuzatoare față de romani. Răspunsul tăios al lui Flamininus, acuzîndu-l la rîndul său pe Nabis 207—212. *XXXIII—XXXV* Aristenes, strategul ligii achaice, îl sfătuiește pe Nabis să se supună Romei, pentru a se salva. Aliații Romei sînt de părere să se continue războiul 212—215. *XXXVI* Flamininus impune condiții grele lui Nabis 215—216. *XXXVII* Nabis expune poporului lacedemonian condițiile romanilor; adunarea poporului cere continuarea războiului 216—217. *XXXVIII—XL* Romanii continuă operațiile împresurării Lacedemonei; Argosul alungă garnizoana lacedemoniană din oraș. Flamininus îi acordă un armistițiu lui Nabis. La Argos se celebrează serbările nemeice, care sînt prezidate de Flamininus 217—219. *XLI—XLII* La Roma sosește darea de seamă a lui Flamininus, precum și a lui M. Porcius Cato; alegeri de noi magistrați: P. Cornelius Scipio Africanus și L. Sempronius Longus sînt noii consulii 220—221. *XLIII* La Roma sosește solia lui Nabis. Distribuirea provinciilor și a armatelor 221—222. *XLIV* La Roma se celebrează din nou primăvara sacră. Serbări; alegerile de censori; măsurile luate de aceștia; complotul lui Pleminius 222—223. *XLV* Se înființează noi colonii la Puteoli, Volturnum, Salernum, Tempsa și la Crotona; *prodigia* anunțate 223—224. *XLVI—XLVII* Proconsulul L. Valerius izbîndește asupra gallilor insubri și boii. Celebrarea triumfului lui M. Porcius Cato asupra celtiberilor. În luptele cu boiii consulul îi învinge pe aceștia 224—226. *XLVIII—L* Situația din Grecia. Flamininus decide să părăsească Grecia cu toate trupele sale. Sărbătorirea lui la Corint 226—229. *LI* Flamininus retrage garnizoanele romane din Chalcis, Oreum, Eritrea, străbătînd Thessalia pe care o organizează 229—230. *LI—LII* Flamininus se îmbarcă la Oricum pentru Italia. Celebrarea triumfului la Roma. Descrierea acestei ceremonii 229—231. *LIII—LIV* Se înființează noi colonii romane la Thurium și în Bruttium; se ridică temple lui Faunus, lui Jupiter și Junonei; Scipio prezidează alegerile de magistrați; se celebrează serbările megaloene și scenice; separarea spectatorilor după rang și straturi sociale 231—232. *LV Prodigia;* mari cutremure de pămînt; distribuirea proviziilor 232—233. *LVI* Ligurii și boiii ridică din nou armele, devastînd coloniile Luna, Pisae și Placentia. Minucius și L. Cornelius primesc misiunea reprimării răscoalelor 233—234. *LVII—LIX* La Roma Flamininus face darea de seamă asupra campaniei militare din Grecia. Sînt ascultate soliile cetăților grecești și ale regilor din Asia. Discursul lui Menippus, trimi-

Scanned with CamScanner

sul lui Antiochus și răspunsul lui Flamininus 234—237. *LX* Trimișii Carthaginei anunță la Roma că Antiochus, instigat de Hannibal, face uriașe pregătiri de război; ei dau în vileag planul lui Hannibal 237—238. *LXI* Hannibal încearcă printr-un om al său, trimis la Carthagina, să-i atragă pe puni în războiul lui Antiochus contra romanilor 238—239. *LXII* Masinissa ocupă un teritoriu al Carthaginei; punii și numizii trimit emisari la Roma 240—241.

CARTEA XXXV

I—VII Operațiile militare desfășurate de armatele romane în Hispanii, în Liguria și evenimentele de la Roma în această vreme; răsunetul știrnit în senatul roman de dările de seamă ale consulilor asupra campaniilor din Liguria și Gallia transpadană; măsurile luate pentru îngrădirea cametei 245—252. *IX—XI* Efectuarea lustrului; semne și arătări; înființarea coloniei Castrum Frentinum; alegerile de Consuli la Roma. Lupta dintre candidați. Operațiile militare desfășurate în Liguria 252—256. *XII* Planurile de război ale aetolienilor; adunările reprezentanților cetăților grecești la Naupactus; Dicaearchus raportează lui Antiochus, la înapoierea sa de acolo, ceea ce s-a discutat și hotărît 256—258. *XIII—XIV* Tratativele romanilor cu Antiochus al III-lea, regele Seleuciei, și situația politică a cetăților grecești din Asia Mică 258—260. *XV—XIX* Hotărîrile pe care le-a luat Antiochus al III-lea, în consiliul său, în legătură cu războiul contra romanilor 260—265. *XX—XXII* Alegerile de magistrați de la Roma, distribuirea provinciilor și a armatelor noilor consuli și praetori aleși; pregătirile de război și ceremoniile de expiere de la Roma. Operațiile militare desfășurate în Liguria, Spania, Gallia și Achaia 265—268. *XXIII—XXIV* Pregătirile de război ale romanilor, alegerile de praetori și de consuli la Roma 268—270. *XXV—XXX* Expediția întreprinsă de Philopoemen, strategul ligii achaice, împotriva lui Nabis, tiranul Lacedemonei; evenimentele din Grecia 270—277. *XXXI—XXXIII* Senatul roman trimite o solie în Grecia 277—281. *XXXIV* Planurile de război ale aetolienilor; aceștia ocupă orașul Demetrias. Zugrăvirea situației politice din cetățile Greciei 281—282. *XXXV—XXXVI* Asasinarea lui Nabis, tiranul Lacedemonei de către aetolieni 283—285. *XXXVII—XXXVIII* Campania aetolienilor; operațiile militare desfășurate de aceștia, pentru ocuparea cetății Chalcis 286—288. *XXXIX* Romanii încearcă să recucerească orașul Demetrias 288. *XL—XLI* Evenimentele din Roma; alegerile de magistrați romani 288—290. *XLII—XLV* Regele Seleuciei, Antiochus al III-lea, debarcă pe pămîntul Greciei; primele sale operații militare. Liga aetoliană se întrunește la Lamia. Antiochus și aetolienii întocmesc un plan comun de război contra romanilor și aliaților săi 290—294. *XLV—XLVII* Operațiile militare desfășurate de Antiochus în Phocida, Dorida și Beoția 294—296. *XLVIII—L* Manevrele diplomatice și tratativele întreprinse de Antiochus cu acheii și beotienii. Primele ciocniri ale trupelor romane cu armata lui Antiochus pe pămîntul Greciei 296—301.

Scanned with CamScanner

CARTEA XXXVI

I—III Romanii fac uriașe preparative de război pentru campania împotriva lui Antiochus al III-lea, regele Seleuciei; flota romană e alcătuită din 180 de vase 325—309. *IV* Aliații romanilor trimit însemnate ajutoare pentru acest conflict; și Carthagina pune la dispoziția Romei în acest scop un număr de vase 309—310. *V—VI* Deciziile luate de Antiochus în consiliul său de război. Discursul rostit de Hannibal cu acest prilej; el e de părere ca războiul să se desfășoară în Italia, să fie atras și Filip de partea lui Antiochus 310—314. *VIII—XII* Operațiile militare întreprinse de Antiochus în iarna anului 191 î.e.n. 314—320. *XIII* Operațiile militare desfășurate de consulul Baebius și regele Filip, în Thessalia 320. *XIV* Marșul consulului M. Acilius în direcția golfului Maleus, pentru a face joncțiunea cu Baebius în Thessalia vestică 321—323. *XV—XXI* Bătălia romanilor cu Antiochus la Thermopylae 323—331. *XXII—XXIV* Romanii asediază și cuceresc orașul Heraclea 331—334. *XXVI—XXX* Tratativele întreprinse de aetolieni cu romanii, pentru a obține pacea; asediul cetății Naupactus de către romani 336—339. *XXXI—XXXII* Evenimentele militare și politice din Pelopones; romanii cuceresc insula Zakynthos 340—342. *XXXIII* Operațiile militare încununate de succes ale lui Filip al V-lea ca aliat al romanilor; orașele cucerite de acesta 342. *XXXIV—XXXV* Roma acordă ur armistițiu ligii aetoliene, care trimite la senatul roman o solie. Filip al V-lea se consideră nedreptățit de romani în calitatea sa de aliat al acestora 343—345. *XXXVI—XXXVII* Atmosfera de la Roma în legătură cu mersul evenimentelor; hotărîrile luate; semnele și arătările anunțate 345—347. *XXXVIII—XL* Operațiile militare desfășurate de armatele romane în Gallia și Liguria 347—350. *XLI—XLV* Lupta navală: flota romanilor și a aliaților contra flotei lui Antiochus; victoria e decisivă, datorită intervenției navei praetoriene 350—355.

CARTEA XXXVII

I—IV Hotărîrile și măsurile luate de senatul roman în legătură cu războiul contra lui Antiochus; Scipio Africanul primește misiunea terminării acestui conflict. Solii regilor Egiptului, Ptolemaeus și Cleopatra, aduc la Roma felicitări pentru succesele obținute de romani în războiul cu Antiochus 359—364. *V—VII* Romanii cuceresc orașul Lamia și asediază Amphissa; tratativele de pace între romani și aetolieni; marșul armatei romane spre Hellespont. Ti. Sempronius Gracchus îi confirmă lui Scipio Africanus loialitatea lui Filip al V-lea față de romani în conflictul cu Antiochus 364—367. *VIII* Uriașele pregătiri de război făcute de Antiochus 368. *IX* Cum au fost desfășurate operațiile militare ale armatei romane împotriva lui Antiochus pe teritoriul Hellespontului 368—369. *X—XI* Operațiile militare navale desfășurate de Polixenidas, comandantul flotei lui Antiochus și dezastrul flotei rhodiene, comandate de Pausistratus 369—372. *XII—XIII* Operațiile navale ale flotei romane întreprinse împotriva flotei lui Antiochus 372—375. *XIV—XV* Sosirea

Scanned with CamScanner

la Pireu a lui L. Aemilius Regillus, noul comandant al flotei romane, ca succesor al lui Livius; la Samos are loc consiliul de război 375—377. *XVI—XVII* Campania desfășurată de armata romană pe teritoriul Lyciei (Asia Mică) 377—379. *XVIII—XXIV* Seleucus, fiul lui Antiochus, asediază Pergamul. Capitala regelui Attalus este despresurată datorită eroicelor acțiuni ale trupelor ligii achaice. Cum s-a desfășurat bătălia navală la gurile rîului Aspendus, între flota romană și cea a lui Antiochus 379—387. *XXV* Tratativele întreprinse de frații Scipioni cu Prusias, regele Bithyniei 387—388. *XXVI—XXX* La Myonnesus a avut loc marea bătălie navală între flotele romană și aliată și cea a lui Antiochus; dezastrul suferit de Antiochus 389—395. *XXXI—XXXIII* Romanii exploatează succesul; consecințele bătăliei navale de la Myonnesus. Trecerea romanilor în Asia 395—398. *XXXIV—XXXVI* Antiochus întreprinde tratative pentru a obține pacea de la romani 398—401. *XXXVII—XLV* Marea și decisiva bătălie terestră de la Magnesia, între romani și Antiochus; descrierea cîmpului tactic, a dispozitivului de atac, a fazelor bătăliei; victoria romanilor; exploatarea succesului 401—413. *XLVI—XLVIII* La Roma se celebrează triumful lui Acilius asupra aetolienilor; alegerile de magistrați romani; situația operațiilor militare din Spania 413—415. *XLIX* La Roma sosesc delegații de la aetolieni pentru a trata pacea 415—416. *L—LI* Distribuirea provinciilor și a armatelor noilor consuli și praetori aleși 416—418. *LII—LVI* Tratativele duse de regele Antiochus al III-lea, regele Seleuciei, cu senatul roman în vederea păcii; deciziile luate de senatul roman în legătură cu situația cetăților din Asia Mică cu care au luptat pro sau contra romanilor. Discursul regelui Eumenes 419—428. *LVII—LIX* Operațiile militare desfășurate de armatele romane în Liguria și Hispanii; înființarea coloniei Bononia; alegerile de censori la Roma. Cum au fost celebrate la Roma triumfurile lui L. Aemilius Regillus asupra ligurilor și a lui L. Cornelius Scipio Asiaticus asupra lui Antiochus 428—431. *LX* Evenimentele din Creta; operațiile militare desfășurate de armata romană în Thracia 431.

CARTEA XXXVIII

I—VIII Evenimentele din Aetolia; operațiile militare desfășurate de liga aetoliană în Athamania. Cum au asediat și cucerit romanii orașul Ambracia. Tratativele de pace întreprinse de liga aetoliană cu consulul roman M. Fulvius 435—444. *IX—XI* În ce condiții au încheiat romanii pacea cu aetolienii 444—447. *XII—XVII* Expediția armatei romane împotriva triburilor gallilor gallati din Asia Mică. Istoricul gallilor galati 448—456. *XVIII—XXIII* Episodul bătăliei dintre armata romană și gallii tolistoboii 456—464. *XXIV—XXVII* În continuare, romanii desfășoară campania împotriva ramurii gallice a tectosagilor din Galatia (Asia Mică) 464—469. *XXVIII—XXXIV* Alegerile de censori de la Roma. Descrierea evenimentelor și a situației politice a polisurilor din Grecia 469—476. *XXXV—XXXVI* Evenimentele din Roma din anul 189 î.e.n.; alegerile de magistrați, distribuirea provinciilor și armatelor noilor consuli și praetori; efectuarea lustrului 476—487. *XXXVII—XXXIX* Deciziile și măsurile luate de senatul roman în legătură cu cetățile și

Scanned with CamScanner

regatele din Asia; încheierea păcii cu Antiochus 478—483. *XL—XLI* După înfrîngerea gallilor gallati, Manlius se înapoiază la Roma; atmosfera din cetatea romană 483—486. *XLII* Evenimentele politice din Roma; alegerile de magistraţi romani; distribuirea provinciilor şi a armatelor noilor consuli şi praetori 487. *XLIII—XLIV* Evenimentele din Ambracia; conflictul dintre M. Aemilius şi M. Fulvius 488—489. *XLV—L* Se stîrneşte conflict în senat în legătură cu acordarea triumfului lui Manlius. Cuvîntarea lui Manlius împotriva acuzaţiilor aduse în legătură cu desfăşurarea campaniei sale împotriva gallilor gallati 489—499. *LI—LX* Lui Scipio Africanus şi fratelui său, Asiaticus, li se intentează procese; Africanus se exilează voluntar la Liternum, unde moare. Asiaticus, condamnat, moare în temniţă 499—511.

CARTEA XXXIX

I—III Campania romanilor împotriva ligurilor. Istoricul gallilor cenomani 515—517. *IV—V* La Roma se celebrează triumful procunsulului M. Fulvius pentru înfrîngerea aetolienilor 518—520. *VI—VII* Evenimentele de la Roma; alegerile de magistraţi; celebrarea triumfurilor lui Manlius asupra gallilor gallati; serbările care au avut loc 520—522. *VIII—XIX* Procesul bachanalelor; cercetările întreprinse şi măsurile luate 523—537. *XX—XXI* Operaţiile militare desfăşurate de armatele romane în Liguria şi Hispanii 537—538. *XXII* Serbări la Roma. Gallii transalpini trec în ţinutul veneţilor 539—540. *XXIII—XXIX* Expunerea cauzelor războiului romanilor cu Perseus, regele Macedoniei; primele ciocniri dintre macedoneni şi romani. Celebrarea triumfului lui Manlius; sclavii se revoltă; răscoala sclavilor e înăbuşită în sînge 540—550. *XXX—XXXI* Operaţiile armatelor romane desfăşurate în Liguria şi Hispania 550—553. *XXXII—XXXVII* Evenimentele din Grecia; polisurile greceşti trimit solii la Roma şi în Macedonia. Filip al V-lea retrage garnizoanele din oraşele Thraciei, potrivit dispoziţiilor date de senatul roman. Tratativele duse de senatul roman cu liga achaică, pentru a o atrage în alianţă cu Roma 553—561. *XXXVIII—XXXIX* Distribuirea provinciilor şi a armatelor noilor consuli şi praetori aleşi; lupta electorală pentru un loc de praetor 561—654. *XL—XLIV* M. Porcius Cato; portretul acestuia; vestita lui cenzură; situaţia din Italia şi Hispanii; celebrarea de triumfuri; înfiinţarea de noi colonii 564—570. *XLV—XLVI* Alegerile de magistraţi romani; celebrarea de *ludi funebres* 570—572. *XLVII—XLVIII* Sosesc la Roma soliile din partea cetăţilor greceşti şi din Macedonia; ele expun în faţa senatului roman misiunile încredinţate 572—574. *XLIX—LII* Episodul morţii lui Philopoemen, strategul ligii achaice, prins în cursă de messenieni 574—579. *LIII* Evenimentele din Macedonia. Moartea lui Hannibal şi a lui Scipio 579—580. *LIV—LV* Triburi de galli transalpini imigrează în nordul Italiei; senatul roman le interzice intrarea în Italia. Războiul cu istrii. Colonii 580—582. *LVI* Evenimentele din Hispanii; alegerile de magistraţi romani; *prodigia* anunţate 582—583.

Scanned with CamScanner

CARTEA XL

I—IV Se distribuie provinciile și armatele noilor consuli și proprietari; semnele și arătările anunțate. Sosesc la Roma soliile cetăților grecești și ale regilor Eumenes al Pergamului și Pharnaces al Pontului. Evenimentele din Thessalia: Filip al V-lea îi suprimă pe urmașii lui Herodicus, căpetenia thessalienilor 587—590. *V* Situația de la curtea lui Filip 591—592. *VI—XV* Conflictul dintre cei doi fii ai săi, Perseus și Demetrius. Argumentele aduse de Perseus în fața lui Filip al V-lea, pentru a dovedi vinovăția lui Demetrius. Cum se apără Demetrius: el respinge acuzațiile aduse de fratele său, Perseus, ca nefiind întemeiate 592—606. *XVI* Mersul evenimentelor și operațiilor militare în Liguria și Hispanii 607—608. *XVII—XIX* Litigiul dintre Carthagina și Masinissa, regele Numidiei, arbitrajul Romei. Situația din Liguria. Evenimentele din Roma: alegerile de magistrați, distribuirea provinciilor și a armatelor; semnele și arătările anunțate 608—611. *XX—XXIV* Sosesc la Roma solii lui Eumenes, regele Pergamului, ai lui Ariarathes, regele Cappadociei și ai lui Pharnaces, regele Pontului; expunerile făcute de aceștia în senatul roman; suprimarea lui Demetrius de către uneltele fratelui său, Perseus 611—616. *XXV—XXVIII* Mersul operațiilor desfășurate de armata romană în Liguria 616—620. *XXIX* La Graviscae se înființează o nouă colonie romană. Găsirea cărților regelui Numa 620—622. *XXX—XXXIII* Campaniile militare romane desfășurate în Hispania 622—625. *XXXIV—XXXVI* Evenimentele din Roma, alegerile de magistrați, distribuirea provinciilor și a armatelor romane noilor consuli și praetori aleși; dezbaterile din senat în legătură cu armatele din Hispanii 626—630. *XXXVII—XXXVIII* Se înființează noi colonii romane: triburi de liguri apuseni sînt colonizate pe teritoriul samnit 630—632. *XXXIX—XL* Operațiile militare desfășurate de armatele romane în Hispanii 632—635. *XLI* Campania armatei romane în Liguria; succesele obținute 635. *XLII* Mersul evenimentelor și operațiilor militare în Liguria 636—637. *XLIII—XLIV* Evenimentele din Roma: alegerile de magistrați, distribuirea provinciilor și a armatelor noilor consuli și praetori aleși 637—639. *XLV—XLVI* Alegerile de censori; conflictul dintre noii censori; cuvîntarea lui Caecilius Metellus, pentru aplanarea conflictului 639—642. *XLVII—LII* Operațiile militare desfășurate de armatele romane în Hispanii. Censura lui Fulvius și a lui Lepidus 642—647. *LIII* Romanii obțin noi succese în războiul din Liguria 647—648. *LIV—LVI* Episodul morții regelui Filip al V-lea; succesiunea lui Perseus la tronul Macedoniei 648—651. *LVII—LVIII* Triburile de bastarni invadează Macedonia 652—653. *LIX* Evenimentele de la Roma: celebrarea triumfului lui Fulvius, alegerile de magistrați; semnele și arătările anunțate 653—654.

NOTE 655

UNIVERSITATEA DIN TIMIȘOARA BIBLIOTECA CENTRALĂ

Scanned with CamScanner